Shree Jain Prachina Sahityoddhar Grathavali Series No 6

શ્રી જૈન પ્રાચીન સાહિત્યોદ્ધાર ગ્રંથાવલિ પુષ્પ-૬

પૂર્વાચાર્ય વિરચિત

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ

મૂળ, ગુજરાતી ભાષાંતર, વિસ્તૃત વિવેચન,
નવ પરિશિષ્ટો અને ચારસો બાર ચિત્રો સહિત

સંપાદક તથા સંશોધક
સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ

પ્રકાશક

વિ. સં. ૨૦૧૭] સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ અમદાવાદ-૧ [ઈ. સ. ૧૯૬૧

સંશોધિત તથા સંવર્ધિત

બીજી આવૃત્તિ

કિંમત બાવન રૂપિયા

પ્રકાશક : સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ, માંડવીની પોળમાં, છીપા માવજીની પોળ, અમદાવાદ–૧
મુદ્રક : કાન્તિલાલ ડાહ્યાભાઈ પટેલ, મંગલ મુદ્રણાલય રતનપોળ, ફત્તેહભાઈની હવેલી, અમદાવાદ.
ચિત્રફલક તથા જેકેટ વગેરેના મુદ્રક : જયંતિલાલ રાવત, દીપક પ્રિન્ટરી રાયપુર, અમદાવાદ–૧

र्लविपर्ज्येण॥२८॥अर्थ ॥ल्लोवि
बान्नानिश्चैतेप्ररवादिनोपिर
भिश्रान्वांप्रपन्नापरवादिनोपिरे
ताजातहैंते।हरिहरादिभिश्रारी
ये।किछाहरामहादेवाआदिदेवता
।सा।भिश्रायतुद्धिकरिकैश्राप्रपन्न
प्राप्तहै।जबतुमदिपूजैहैंतबजानै
रश्रादिएंह्रैहैजैसेतुमहोतैसेनाथि
तुमकैसेहो।एवानिश्चैतेवाततम॰
।नश्रंधकाररहितहो।वेश्ररणानता
है।श्ररुाजुमिथ्याती।एकसौजावे
श्रेसैताकोहष्णता।सितोपिसंघ।व

विबोधमुपयातिजनजीवलोक १९॥
र्थ ॥सोजिनेसधर्मोपदेससमएजन॰।
श्रास्तां।तिहारेधर्मउपदेसकेसमैका
विषेजन॰।श्रास्तांजनकुहैमनुष्यसो
श्रास्तां।तुम्हारेहो।ताकोतोकछुलेषो
नां।हितेसविध्मनसावात।तिहारेस
पताकेप्रतापतैतरुश्रपिस्रसोकोल
तितरुजुहैत्रिरुसोपुनिाश्रपीनि
तो।श्रसोकोलवतिसोकतेरहितश्रसो
होहैमनुष्यनिकीकहाचली।ताकोह
।ता।दिनपतीश्रस्तुकृतासमहीसहोपि
जीवलोक॰विबोधंकिनउपयातिदि

દિલ્હીથી પ્રાપ્ત થએલ, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ, ઈંદ્ર, સૂર્ય, ચંદ્ર, અંબિકા તથા સરસ્વતી વગેરે દેવ, દેવીઓના સુશોભનોવાળી કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતના પાના
(મુગલ કલમ)

श्री वीतरागाय नम

બીજી આવૃત્તિનું નિવેદન

મારી અન્યાસનિના છઠ્ઠા પુષ્પની આ બીજી આવૃત્તિ લગભગ વીસ વર્ષ પછી જૈન જનતાની ઘણી જ માગણી હોવાથી અને પ્રથમ આવૃત્તિ આજે બજારમા એક સો રૂપિયે પણ મળવી દુર્લભ થઈ જવાથી પ્રસિદ્ધ કરવાનુ મે સાહસ કર્યું છે અને આશા રાખુ છુ કે મારા અગાઉના પ્રકાશનોની માફક આ ગ્રથની નકલો પણ ખરીદ કરીને જૈન સમાજ મારી પ્રવૃત્તિને વધુ ઉત્તેજન આપશે

પ્રસ્તુત આવૃત્તિમા યત્રાકૃતિઓ પાછળ આપવાને બદલે લખાણની સાથે સાથે આપવામા આવેલી છે અને આ આવૃત્તિમા પૂજ્ય પન્યાસ પ્રવર શ્રી ભદ્રકરવિજયજીના શિષ્ય શ્રી કુન્દકુદવિજયજીનો **પરમેષ્ઠિ નમસ્કારનો પરિચય** નામનો લેખ તથા નમસ્કાર મહામત્રના પ્રભાવની કેટલીક કથાઓ અને નમસ્કાર મહામત્રને લગતા પ્રાચીન સ્તોત્રો તેના ગુજરાતી ભાષાતર સાથે પરિશિષ્ટો નબર, ૬ થી ૯ તરીકે વધારામા આપવામા આવેલા છે, તે તરફ વાચકોનુ ખાસ લક્ષ ખેચવાની રજા લઉ છુ

વળી **શ્રી નમસ્કાર મહામત્રના પ્રભાવે** નામનો પૂજ્ય પન્યાસજી મહારાજ શ્રી ભદ્રકરવિજયજીના આજ્ઞાનુવર્તિ તપસ્વી પૂજ્ય શ્રી જયપદ્મવિજયજીનો તેઓશ્રીના અગત અનુભવોની વાનગી સમો લેખ તેમના જ શબ્દોમા નીચે પ્રમાણે જનતાની જાણ સારૂ આપવાનુ ઉચિત ધાર્યું છે

'શ્રી નમસ્કાર મહામત્રના પ્રભાવે'
ભયકર ધડાકામા અજબ બચાવ!

સ, ૨૦૦૦ સને ૧૯૪૪ ના મુબઈમા ગોદીના ભયકર ધડાકા વખતે હુ ગૃહસ્થપણામાં માડવીમા એક પેઢીમા બેઠો હતો ત્યારે, એક વિમાન ગોદી ઉપર જઈને તરત જ પાછુ ફર્યું અને પહેલો ભયકર ધડાકો થયો અને મકાન ધ્રુજી ઉઠ્યુ, બારીના કાચ વગેરેના ભૂક્કા થઈ ગયા

શ્રી નમસ્કાર મહામત્ર ગણતો હતો, તેથી તર્ક કરીને બધાને સલાહ આપી, મામલો ગભીર દેખાય છે, માટે જોખમ વગેરે લઈને દુકાન બધ કરીને, પરામા ચાલ્યા જવુ પરતુ કોઈએ માન્યુ નહિ તમે જોઈએ તો જાવ બધાને સકટમા મૂકીને એકના જવાથી કાઈ થાય તો, શુ જવાબ આપવો?

જે થવાનુ હશે તે થશે નમસ્કાર મહામત્ર ગણવાનુ ચાલુ હતુ, એના પ્રભાવે (એટલામા બીજો ધડાકો થયો, તે વખતે મોટી તીજોરી પાછળ ઊભો હતો) બાજુમાથી ભયકર અગ્નિની જ્વાળા પસાર થવા છતા રક્ષા થઈ ઠેક ઠેકાણે આગો લાગી પછી કડક થઈને બધાને ફરજીયાત તરત રવાના કર્યા એ ભયકર ધડાકામા હજારો મૃત્યુ પામ્યા ૮ દિવસ અને રાત્રી સુધી આગ ચાલુ રહી અને કરોડોનુ નુકશાન થયુ તે પ્રસિદ્ધ છે એવી ભયકર આપત્તિ વખતે મહામત્ર સિવાય કોણ બચાવે?

હુ મુબઈમા રહ્યો હતો મહામત્રના પ્રભાવે ટ્રામ, ટ્રેન મોટર વગેરેના અકસ્માતમાથી જરામા બચી જતો તેમજ હુડીપત્રી, બેન્ક વગેરેમા દરરોજ ૨૫ હજારથી લાખ સુધી ખીસ્સામા જોખમ રહેતુ પરતુ મહામત્રના પ્રભાવે કોઈ દિવસ ચોરનો ભય નડ્યો નહિ

શ્રી અનતનાથજી જૈન દેરાસરજી સાફ સહિસલામત બચી ગયુ અને તેના પ્રભાવે ધીયાબજાર વગેરે બચી ગયા તે ચમત્કાર જોઈને તે વખતના વોઈસરોય લોર્ડ વેવેલ સાહેબે દેરાસરજીમા આવીને પ્રભુજીની

પાસે ટોપી ઉતારીને નમસ્કાર કર્યા. **'તમારા ભગવાન ખરા છે, બંદરમાં ભયંકર નુકશાન થયું; પરંતુ વચમાં દેરાસરજી સેફ છે'!**

સર્પનું ઝેર ઉતરે છે।

૨૦૦૩ ના જેઠ મહિનાના દિવસો છે મેજકપુરથી ધાંધલપુર તરફ વિહાર કરતાં ભવિતવ્યતાના યોગે, શ્રાવકે ભૂલથી એ રસ્તા ફાટતા હતા, ત્યાથી ડાબા હાથને રસ્તે જવા કીધું. ત્યાં પહોંચ્યા ત્યારે ડાબા હાથના રસ્તે જવુ અવ્યવહારુ લાગ્યું, જેથી સાથેના મુનિરાજને કીધું. તેમણે જેમ શ્રાવકે કીધું તેમ ચાલવા કીધું. તે રસ્તે ૧૫૦-૨૦૦ પગલા જતા તે ભાઈ ને ભૂલ સમજાઈ તરત જ દોડતા બૂમ મારી ડાબે નહિ પરંતુ જમણી બાજુ જવાનું છે એટલે અમે પાછા વળ્યા.

પાછા વળતાં ઝાડીમાંથી એક હાથનો પીળા રંગનો સર્પ (પડક) રસ્તા ઉપર આવ્યો. એને ચુકવવા મેં એના ઉપરથી કૂદકો માર્યો, પણ પાછળથી દોટ મૂકીને પગમાં પાછળના ભાગે કરડ્યું અને ઉંધું પડ્યું (જેથી ઝેર બરાબર ચઢે) પછી એકદમ ભાગ્યુ. મેં વિચાર કર્યો કે પૂર્વભવનું કંઈ માગતો હશે તે લઈ ગયો. ઝેર ચડવા માંડ્યું. પગે કસીને પાટો બાંધી દીધો.

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર તથા ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્ર ગણતાં ધીમે ધીમે ધાંધલપુર તરફ ચાલવા માંડ્યું, અને મૂશ્કેલીએ ત્યાં પહોંચ્યા ત્યા બેઠો તે પછી એ દિવસ તો ઊઠી શકાયું નહિ. પગ પર સોજા ચઢી ગયા. લોકો જોઈને આશ્ચર્ય પામી કહેવા લાગ્યા કે, તમે પાંચ માઈલ કેવી રીતે ચાલી શકયા? કોઈને કરડે એટલે ગાડામાં નાખીને લઈ જાય અને ઇચ્છિત સ્થળે પહોંચીએ એટલામાં તો ખલાસ થઈ જાય. અગર કોઈક જ બચે છે. મેં તો કહ્યું કે, દેવગુરુના પસાયથી અને શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રના તથા ઉવસગ્ગહરં સ્તોત્રના પ્રભાવે બચી ગયો છું.

રેલ્વે પૂલ ઉપર ચમત્કારિક બચાવ!

સં. ૨૦૦૮ ના જેઠ મહિનામાં એક નાના સ્ટેશનથી નડિયાદ જતાં મોટો પૂલ છે તેમાં માણસો માટે જુદો રસ્તો હતો. તેથી પૂલ ઓળંગવા માંડ્યો. એકાદ બે ફૂટ બાકી ત્યાં પાછળથી ટ્રેન પૂલ ઉપર ચડી જેથી આખો પૂલ ધણધણવા લાગ્યો હું જરા પણ આગળ વધી શકયો નહિ **શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર અને શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ** નું સ્મરણ કરવા લાગ્યો, અને સામી દિશામા મોઢુ રાખી ઊભો રહ્યો એટલામાં નજીકના ફાટકનો વાવટાવાળો માણસ બૂમો મારતો મારી સામે દોડતો આવ્યો

એટલામાં ટ્રેન પસાર થઈ ગઈ. તે કહે કે 'આ પૂલ ઉપર ઘણા બાવા-ભીખારીઓ મૃત્યુ પામ્યા છે.' ડબાનો કોઈ દરવાજો ખૂલ્લો હોય તો તે લાગે અને મૃત્યુ પામે. પરંતુ આપ સાહેબ નસીબદાર કે ગુડઝ ટ્રેન હતી, અને તેના ૨-૩ દરવાજા ખૂલ્લા હોવા છતા વચમાં ન હતા પરંતુ ફીટ હતા. જેથી બચી ગયા છો. આ પ્રભાવ બંને મંત્રનો તથા શ્રી વર્ધમાન તપની ઓળીનો।

—જય પદ્મવિજય.

તપસ્વી શ્રી જયપદ્મવિજયજીના આ સ્વાનુભવો વાંચનારને નમસ્કાર મહામન્ત્ર તરફ વધુ ભાવ અને શ્રદ્ધાથી જોવા માટે અત્યંત ઉપયોગી થશે, એમ મારું માનવું છે.

વિ૦ સંવત ૨૦૧૭
જેઠ સુદી ૧ ને સોમવાર
તા. ૧૫-૧-૧૯૬૧

સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ.
છીપા માવજીની પોળ,
અમદાવાદ-૧

॥ શ્રી વીતરાગાય નમ ॥

પ્રથમ આવૃત્તિનું નિવેદન

મારી ગ્રથાવલિના પાચમા પુષ્પ તરીકે 'શ્રી ભૈરવ પદ્માવતી કલ્પ' પ્રસિદ્ધ કરતી વખતના મારા નિવેદનમા સૂચવ્યા મુજબ ગ્રથાવલિના છઠ્ઠા પુષ્પ તરીકે "મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ" નામનો આ ગ્રથ જાહેર જનતા સમક્ષ મૂકતા મને અનહદ આનદ થાય છે, અને તે પુસ્તકની તથા પ્રસ્તુત પુસ્તકની સૌથી વધુ નકલો ખરી કરીને મારા એક વખતના સહાધ્યાયી અમદાવાદવાળા શ્રીમાન્ સ્યાદ્વાદરિધિ માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ, શેઠ માણેકલાલ પ્રેમચદ તથા શ્રીયુત કરમચદ ચુનીલાલ શેરદલાલ તેમજ બીજા પણ મુનિ મહારાજો અને સસ્થાઓએ અગાઉથી ગ્રાહક થઈને મને આ અમૂલ્ય પ્રકાશન જાહેરમા મૂકવા માટે ઉત્તેજિત કર્યો છે તે માટે તે સઘળાનો આભાર માનવાની આ તક લઉ છુ અને ઇચ્છુ છુ કે મારા હવે પછીના પ્રકાશનોની પણ વધુ પ્રમાણમા નકલો ખરીદ કરીને બીજા વધુ ગ્રથરત્નો જાહેર પ્રજા સમક્ષ મૂકવા માટે તેઓ મને વધુ તક આપશે

શ્રીમાન્ કરમચદ ચુનીલાલ શેરદલાલ સાથે શેઠ માણેકલાલ પ્રેમચદને હુ પ્રથમ જ વાર તેઓના બગલે જ્યારે હુ મળવા ગયો હતો ત્યારે તેઓશ્રીએ "નવસ્મરણ"ની પ્રાભાવિકતાને લગતા કોઈ વિશિષ્ટ ગ્રન્થરત્નને તૈયાર કરવાની અમૂલ્ય સૂચના મને કરી હતી, ત્યારથી પૂર્વાચાર્યોએ વિશાળ દૃષ્ટિથી અને આત્મકલ્યાણની પવિત્ર ભાવનાથી સર્જન કરેલી અને જગત્ માત્રના કલ્યાણની ભાવનાથી આશ્રય આપીને આજ સુધી સાચવી રાખેલી "નવસ્મરણ"ની મહાપ્રાભાવિકતાની સાક્ષી આપતી સાહિત્ય સામગ્રીનો નાશ થતો અટકાવવા, તથા તેના વારસદારોને તેની ખરી કિંમત સમજાવવા મને મળી શકી તેટલી સામગ્રી એકઠી કરીને આ પ્રકાશન દ્વારા જાહેરમા મૂકવા મે નિશ્ચય કર્યો

પ્રસ્તુત સગ્રહ

આ ગ્રન્થમા છાપવામા આવેલા યત્રો તથા ચિત્રો વગેરેના પ્રકાશનના સર્વ હક્ક પ્રકાશકને જ સ્વાધીન હોવાથી પ્રકાશકની લેખિત મજુરી વિના કોઈપણ સસ્થા અગર વ્યક્તિએ એ નહિ છપાવવા આગ્રહભરી વિનતી છે વળી આ અતિ દુર્લભ યત્રો તથા ચિત્રો પૂજનીય અને વદનીય છે, તેમજ ગ્રન્થ સ્વય પણ પૂજ્ય છે એટલે વાચક અને દર્શક બન્ને પ્રત્યે નમ્ર વિનતિ છે કે તેઓ કૃપા કરીને તેની જરા પણ અવગણના ન કરે

પ્રસ્તુત સગ્રહમા 'નમસ્કાર માહાત્મ્ય' પૃષ્ઠ ૧ થી ૧૯ સુધી, પૃષ્ઠ ૨૦ થી ૬૭ સુધી 'શ્રી નવકારમત્ર અને તેના વિષયમા આવશ્યક વિચારો', તથા પૃષ્ઠ ૬૮ થી ૮૬ સુધી શ્રી નમસ્કાર મહામત્રના મત્રામ્નાયો તથા તેને લગતા ચાર યત્રો, પૃષ્ઠ ૮૭ થી ૯૪ સુધી નદનની કથા, પૃષ્ઠ ૯૫ થી ૯૬ સુધી શ્રીદેવની કથા, પૃષ્ઠ ૯૭ થી ૧૧૪ સુધી સુદર્શન શેઠની કથા વગેરે કથાઓ નમસ્કાર મહામત્રની પ્રભાવિકતા દર્શાવવા આપવામા આવેલી છે, વળી પૃષ્ઠ ૧૧૫ થી ૧૧૮ સુધી 'અમરકુમારની સજ્ઝાય' તથા પૃષ્ઠ ૧૧૯ થી ૧૨૧ સુધી શ્રી નવકાર મત્રનો છદ પણ આપવામા આવેલો છે તે ઉપરાત પૃષ્ઠ ૧૨૨ થી ૧૩૪ સુધી કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચદ્રસૂરી વિરચિત યોગશાસ્ત્રમાથી 'પદસ્થધ્યાનનુ સ્વરૂપ' દર્શાવતો આઠમો પ્રકાશ તેના ગુજરાતી ભાષાતર તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ ૧૯ (ઓગણીશ) સૌથી પ્રથમ જ વાર આ ગ્રથમા રજૂ

કરીને યોગશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓની સુગમતા માટે મારા તરફથી પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, વળી ચિત્ર નંબર ૨૪ અને ૨૫માં દક્ષિણાવર્ત અને શંખાવર્તનું ધ્યાન ધરવા માટે બે પંજાની ચિત્રાકૃતિઓ પણ રજૂ કરવામાં આવેલી છે.

પૃષ્ઠ ૧૩૫ થી ૧૪૯ સુધી શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી વિરચિત 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર' તેના અર્થ સહિત તથા બારમી સદીમાં થએલા શ્રી ચંદ્રાચાર્ય અને શ્રી પાર્શ્વદેવ ગણિવિરચિત બને મંત્રમય ટીકાઓના આધારે સત્તાવીશ યંત્રાકૃતિઓ પણ પ્રથમ જ વાર અત્રે રજૂ કરવામાં આવેલી છે, જે વાંચવાથી આ સ્તોત્રની મહત્તા કેટલી છે તે તુરત જ જણાઈ આવશે વળી પૃષ્ઠ ૧૫૦ થી ૨૨૮ સુધી 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર'ના પ્રભાવને દર્શાવતી 'પ્રિયંકર નૃપકથા'નું શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાંતર શ્રીયુત્ રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ પાસે કરાવીને આપવામાં આવ્યું છે. આ કથાનું ભાષાંતર પ્રથમ 'શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા' તરફથી કરાવવામાં આવેલું છે, પરંતુ તેમાં ઘણી જ અશુદ્ધિઓ રહી ગએલી હોવાથી ભાઈશ્રી રતિલાલભાઈ પાસે ફરી નવેસરથી ભાષાંતર કરાવવામા આવ્યું છે.

પૃષ્ઠ ૨૨૯ થી ૨૪૯ સુધી તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીમુનિસુંદરસૂરિ વિરચિત 'શ્રીસંતિકર સ્તોત્ર' તેના વિસ્તારાર્થ સાથે તથા તેને લગતા પ્રાચીન ચિત્રપટમાંનું એક ચિત્ર અને તેમાં જણાવેલ ચોવીશ યક્ષો, ચોવીશ યક્ષિણી, નવ ગ્રહ તથા દશ દિગ્પાલનાં ચિત્રો "નિર્વાણ કલિકા" ગ્રંથના આધારે આચાર્ય મહારાજ શ્રી જયસિંહસૂરિજી પાસે ચીતરાવીને પ્રથમ જ વાર રજૂ કરવામાં આવેલ છે 'શ્રીસંતિકર સ્તવન'માં વર્ણવેલ સોળ વિદ્યાદેવીઓનાં પ્રાચીન તાડપત્રનાં ચિત્રો મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ "જૈન ચિત્રકલ્પદ્રુમ" નામના ગ્રન્થમા ચિત્ર નંબર ૧૬ થી ૩૧ સુધી પ્રસિદ્ધ થઈ ગએલા હોવાથી અત્રે તેના નવીન ચિત્રો આપવા યોગ્ય ધાર્યું નથી. પૃષ્ઠ ૨૫૦ ૨૫૪ સુધી 'શ્રી સંતિકર સ્તવામ્નાય' વિધિ સહિત આપવામાં આવેલ છે.

પૃષ્ઠ ૨૫૫ થી ૨૫૯ સુધી "શ્રી તિજયપહુત્ત (સત્તરિસય) મૂળ તથા અર્થ સહિત અને પૃષ્ઠ ૨૬૦ થી ૨૭૧ સુધી 'શ્રી તિજયપહુત્ત સ્તોત્ર'ને લગતા મંત્રામ્નાયોનું વિવેચન તથા તેને લગતી જુદી જુદી જાતની ૨૦ (વીસ) યંત્રાકૃતિઓ આપવામાં આવી છે.

પૃષ્ઠ ૨૭૨ થી ૨૮૭ સુધી શ્રીમાનતુંગસૂરિ વિરચિત 'શ્રી નમિઊણ સ્તોત્ર' મૂળ, અર્થ તથા 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના ગ્રન્થમાં છપાયેલ મંત્રમય ટીકાનું ગુજરાતી ભાષાંતર, તેને લગતા મંત્રો તથા ૨૦ (વીસ) યંત્રાકૃતિઓ અને સ્તોત્રના ભાવને દર્શાવતાં શ્રીયુત્ નાથાલાલ છગનલાલ શાહ પાલનપુરવાળાના સંગ્રહની નવસ્મરણની સચિત્ર હસ્તપ્રતમાંના ચાર ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ અત્રે રજૂ કરવામાં આવેલ છે

પૃષ્ઠ ૨૮૮ થી ૩૧૪ સુધી શ્રી નંદિષેણ મુનિ વિરચિત 'શ્રી અજિત શાંતિસ્તવન' મૂળ, ભાવાર્થ તથા છંદોના લક્ષણો ભાવનગરની 'શ્રી આત્માનંદ સભાના 'પંચ પ્રતિક્રમણ' ઉપરથી આપવામાં આવેલાં છે, તથા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવતાં પાંચ પ્રાચીન ચિત્રો પણ શ્રીયુત્ નાથાલાલભાઈ પાલનપુરવાળાના સંગ્રહની હસ્તપ્રતમાંથી સૌથી પ્રથમવાર રજૂ કરવામાં આવેલ છે

પૃષ્ઠ ૩૧૫ થી ૪૦૮ સુધી 'શ્રી ભક્તામરસ્તોત્ર'નાં મૂળ ૪૮ કાવ્યો, તેનું સમશ્લોકી ભાષાંતર, શ્લોકાર્થ તથા સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી ૨૮ અઠ્ઠાવીશ કથાઓ શ્રી ગુણાકરસૂરિ કૃત સંસ્કૃત ટીકા ઉપરથી ભાષાતર કરીને તથા તેના મંત્રામ્નાયો વિધિ સહિત રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. કથાઓની ફૂટનોટો

વાંચનારી આ કથાઓમાં કેટલેક સ્થળે ગામોના નામોના રૂપાંતરો કરીને પછીના લેખકોએ પોતપોતાનાં નામો ઉપર આ કથાઓને ચઢાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે તે તુરત જ જણાઈ આવશે પૃષ્ઠ ૪૦૯ થી ૪૫૯ સુધી ભક્તામરના ૪૮ કાવ્યો પૈકી દરેકે દરેક કાવ્યને લગતા પ્રાચીન બબ્બે યન્ત્રોની વિધિ તથા તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ સૌથી પ્રથમ જ વાર શુદ્ધ રૂપે આ ગ્રન્થમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે અને સાથે સાથે શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત તન્ત્રો પણ દરેક કાવ્ય ઉપર રજૂ કરવામાં આવ્યા છે આ ગ્રન્થમાં ભક્તામરને લગતાં શ્લોકાનુરૂપ ચિત્રો રજૂ કરવાની મારી તીવ્ર ઇચ્છા હોવા છતાં જે જે વ્યક્તિઓ પાસે તેની હસ્તપ્રતો હતી, તે તે વ્યક્તિઓ તરફથી ચિત્રો લેવા માટે મને મંજૂરી નહિ મળવાથી ચિત્રો રજૂ કરી શક્યો નથી તે માટે વાચકોની ક્ષમા માગું છું

પૃષ્ઠ ૪૬૦ થી ૪૮૮ સુધી 'કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્ર' મૂળ ભાવાર્થ, મન્ત્રામ્નાય તથા શ્રીયુત્ જસવંતરાય જૈની દિલ્હીવાળાના સંગ્રહની હસ્તપ્રતના શ્લોકાનુરૂપ ચિત્રો તથા શ્રીયુત્ મોતીલાલ થપ્પાવાળાની હસ્તપ્રતના આજુબાજુના શાહજહાં બાદશાહના સમયની મોગલ કલમથી ચિતરાએલા સુંદર ચિત્રો પણ સૌથી પ્રથમ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે આ બંને હસ્તપ્રતો દિલ્હીથી પરમપૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી દર્શનવિજયજીએ મને મોકલાવી આપી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો આભાર હું જેટલો માનું તેટલો ઓછો જ છે પૃષ્ઠ ૪૮૯ થી ૫૦૨ સુધી 'કલ્યાણમંદિરના મન્ત્રામ્નાયો' નામના પ્રકરણમાં કલ્યાણ મંદિરને લગતી ૪૩ તેતાલીસ યન્ત્રાકૃતિઓ કે જેનાં ચિત્રો પ્રસ્તુત ગ્રન્થમાં આપવામાં આવેલા છે, તેના વિધિ, વિધાન તથા તેનાથી થતા ફાયદાઓ પણ સાથે સાથે દર્શાવવામાં આવેલ છે આ યન્ત્રની હસ્તપ્રત શ્રીયુત્ નાથુરામજી પ્રેમીદ્વારા શ્રી સુખાનંદજી ધર્મશાળામાં આવેલ શ્રી પન્નાલાલજી એલક સ્થાપિત શ્રી સરસ્વતી જૈન પુસ્તકાલયમાંથી મળી હતી, તે માટે તેઓશ્રીનો તથા તે સંસ્થાના સેક્રેટરી શ્રીયુત્ રામપ્રસાદજી જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનું છું

પૃષ્ઠ ૫૦૩ થી ૫૦૮ સુધી 'બૃહત્ શાંતિ' મૂળ તથા ભાવાર્થ સાથે આપવામાં આવેલ છે આ ઉપરાંત 'શ્રી ભૈરવ પદ્માવતી કલ્પ'ના કર્તા શ્રી મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત 'વિદ્યાનુશાસન' નામના ગ્રન્થ ઉપરથી પ્રાચીન 'શ્રી ઋષિમંડલ સ્તવ' તથા તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર તેને લગતા એક નવીન યન્ત્ર તથા અમેરિકાના બોસ્ટન મ્યુઝિયમમાં આવેલ પ્રાચીન યન્ત્રના ચિત્ર સાથે પરિશિષ્ટ ૧ તરીકે, 'શ્રી નવગ્રહ મન્ત્રાક્ષર સ્તવ' પણ મારી પાસેના એક હસ્તલિખિત પત્ર ઉપરથી તેના ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે અને નવે ગ્રહોની પીડાના નિવારણની જૈન મતાનુસારે વિધિ સહિત તદ્દન પહેલી જ વખત પરિશિષ્ટ ૨ તરીકે, 'શ્રી મહાલક્ષ્મી અષ્ટક' પરિશિષ્ટ ૩ તરીકે 'માણિભદ્રજીનો છંદ' પરિશિષ્ટ ૪ તરીકે અને 'ભૈરવાષ્ટક' પણ મારા જ સંગ્રહમાંના છુટા પત્રો ઉપરથી પરિશિષ્ટ ૫ તરીકે તદ્દન પહેલી જ વાર 'ક્ષેત્રપાલ'ના પ્રાચીન ચિત્ર સહિત આપવામાં આવેલ છે વળી પ્રસ્તુત ગ્રન્થમાં ચોવીશ તીર્થંકરના પ્રાચીન ચિત્રો શ્રીયુત્ ફૂલચંદજી ઝાબક (ફલોધીવાળા)ના સંગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી આપવામાં આવેલા છે આ ગ્રન્થમાં પ્રગટ કરવામાં આવેલી કૃતિઓમાંથી પ્રેરણા લઈને કોઈ મહાનુભાવ બતાવેલી વિધિ અનુસાર મન્ત્રસાધના કરીને જિનશાસનની કીર્તિ પ્રસરાવવા ઉદ્યુક્ત થશે તો મારી આ ગ્રન્થ પ્રગટ કરવાની મહેનત સફળ થએલી લેખીશ

આ ગ્રન્થમાં બતાવેલા પ્રયોગોમાં કોઈ કોઈ ઠેકાણે મારણ, મોહન, વશીકરણ, ઉચ્ચાટન, વિદ્વેષણ વગેરે કર્મોના ઉલ્લેખો કરવામાં આવેલા છે તેનો દુરુપયોગ નહિ કરવા વાચકોને મારી નમ્ર અને આગ્રહભરી વિનંતિ છે, છતાં પણ તેનો કોઈ દુરુપયોગ કરશે તો તેના પાપનો ભાગીદાર હું નથી કારણ કે આવા મન્ત્રામ્નાયના ગ્રન્થો પ્રગટ કરવાનો મારો ઉદ્દેશ મુખ્યત્વે કરીને આ છિન્નભિન્ન થઈ ગએલા સાહિત્યનો

ઉદ્ધાર કરીને એકત્ર કરવાનો છે અને તે કરેલો ઉદ્ધાર જિનશાસનની રક્ષા નિમિત્તે ભવિષ્યમાં કોઈક વખત ઉપયોગમાં આવશે તે છે.

ઋણસ્વીકાર

આ ગ્રન્થમા છાપવામાં આવેલી કૃતિઓ પૈકી જે જે કૃતિઓ બીજી સંસ્થાઓની અથવા તો બીજી વ્યક્તિઓની છે તે તે સંસ્થાઓનો તથા વ્યક્તિઓનો નામનિર્દેશ કરવાનુ રહી ગએલ હોય તો તે બદલ તેઓની ક્ષમા ચાહું છું.

વળી ગ્રન્થમાં છપાવેલાં પ્રાચીન ચિત્રો સિવાયનાં બધાંયે યંત્રો તથા ચિત્રોની આકૃતિઓ જ્યોતિષ શિલ્પ-શાસ્ત્ર તથા મત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વયોવૃદ્ધ ગુરુદેવ શ્રીજયસિંહસૂરીશ્વરજીએ પોતાની છાસઠ વર્ષની ઉમરે પોતાના હાથે જ ચીતરીને આપવામા જે અથાગ શ્રમ લીધો છે તે માટે હુ તેઓશ્રીનો જેટલો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે.

પ્રસ્તુત ગ્રન્થ દયાવારિધિ માણેકલાલ ચુનીલાલ શાહ. રૂના દલાલ અમદાવાદવાળાને તેટલા જ માટે સંમર્પિત કરવામા આવેલો છે કે મારી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને વધુમાં વધુ ઉત્તેજિત કરવામાં તેઓશ્રીનો મુખ્ય ફાળો છે તેમના જેવા ઉદાર ગૃહસ્થોની ઉત્તેજના વિના આર્થિક સંક્રામણના સમયમાં આવા મહામૂલ્ય ગ્રન્થોનુ પ્રકાશન થઈ શકે જ નહિ

આ પુસ્તકના ટાઈટલનું, બ્લોકોનુ તથા બ્લોકો છાપવાનું કામકાજ સુંદર રીતે કરી આપવા તથા પુસ્તકને સુંદર બનાવવા માટે વખતોવખત સૂચનો કરવા માટે 'કુમાર પ્રિન્ટરી 'ના સંચાલક શ્રીયુત્ બચુભાઈ રાવતનો, મૂળ, સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ભાષાંતરનું છાપકામ કરી આપવા માટે 'શ્રી શારદા મુદ્રણાલય 'ના વ્યવસ્થાપકોનો, તથા કવર ડીઝાઈન બનાવી આપવા માટે મુરબ્બી શ્રી રવિશંકર રાવળનો અત્રે આભાર માનું છુ.

અંતમાં આ પ્રકાશન પછી મારા તરફથી 'શ્રી ઘંટાકર્ણ મંત્ર તંત્ર કલ્પાદિ સંગ્રહ' નામનું પુસ્તક તૈયાર થાય છે તે તરફ વાંચકોનું ધ્યાન ખેંચીને મારૂં આ નિવેદન સમાપ્ત કરવાની રજા લઉં છું.

ભાદરવા સુદી પચમી (મહા માંગલ્ય પંચમી)
નવી પથરચાલ-વડોદરા

—સારાભાઇ મણિલાલ નવાબ

॥ श्री वीतरागाय नमः ॥

પ્રથમ આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ ચરાચર સૃષ્ટિના દરેકે દરેક સંપ્રદાયોના મહાપુરુષોએ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવોના ગુણાનુવાદ ગાવા માટે પ્રાતઃસ્તુતિઓ વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે તેવી જ રીતે પ્રાતઃસ્મરણીય પંડિત પ્રવર જૈનાચાર્યોએ પણ દરેક સમયે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને અનુસરીને સ્તુતિ-સ્તોત્રાદિક સાહિત્યની રચના વિશાળ પ્રમાણમાં કરીને, જૈન સાહિત્યને વધુને વધુ પ્રમાણમાં નવપલ્લવિત કરવામાં પોતપોતાનો ફાળો આપ્યો છે

જૈન સાહિત્યરૂપી વિશાળ મહાસાગરના ઉદરમાં છુપાયેલા એવા ૧૧૦ અપૂર્વ સ્તોત્રમૌક્તિકોનો સંગ્રહ કરી, દક્ષિણવિહારી સ્વર્ગસ્થ મુનિમહારાજ શ્રીઅમરવિજયજીના શિષ્ય શ્રીચતુરવિજયજીના હાથે સંશોધન કરાવી ઈ સ ૧૯૩૨માં મારા તરફથી જૈનસ્તોત્રસંદોહના પ્રથમ વિભાગ (કિંમત રૂ ૧૫-૦૦) તરીકે અને ઇ સ ૧૯૩૬માં તેઓશ્રીના જ શુભહસ્તે સંશોધન કરાવી જૈનસ્તોત્રસંદોહના બીજા ભાગ (મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ કિંમત ૨૫-૦૦) તરીકે, પુરુષાદાની શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને લગતા મંત્રયંત્રાદિ તેમ જ યમકશ્લેષાદિથી અલંકૃત ૬૪ (ચોસઠ) સ્તોત્રો અને તેને લગતા ૬૫ (પાંસઠ) યંત્રોના આર્ટ પેપર ઉપર છાપેલા ચિત્રો સહિત તથા ઈ સ ૧૯૩૭માં ગુજરાત કોલેજના સંસ્કૃત તથા અર્ધમાગધીભાષાના અધ્યાપક પ્રોફેસર કે વી અભ્યંકર પાસે સંશોધન કરાવી ' ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ " નામે જૈન મંત્રશાસ્ત્રનો મહાન ગ્રન્થ (કિંમત રૂ ૫૦-૦૦) તેને લગતા પ્રાચીન યંત્રોના ચિત્રો સહિત પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે જે ગ્રન્થોનો એતદ્દેશીય તેમ જ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોએ સાભાર-સ્વીકાર કરી મારા ઉત્સાહમાં વધારો કર્યો છે અને મને આ ગ્રંથ બહાર લાવવા ઉત્સુક કર્યો છે

જૈનાચાર્યોએ રચેલા સેંકડો સ્તુતિ-સ્તોત્રો પૈકી જુદા જુદા સમયે અને જુદા જુદા મહાપુરુષોએ રચેલા પ્રસ્તુત ગ્રન્થમાં છપાયેલા ' નવ સ્મરણો ' જૈન સમાજમાં તેની પ્રભાવિકતાને લીધે વધારે માન્ય અને પ્રચલિત હોવાથી જ પ્રસ્તુત ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવા હું ઉત્સુક થયો છું પ્રસ્તુત ગ્રન્થનું નામ જે " મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ " રાખવામાં આવ્યું છે તે ખરેખર વાસ્તવિક જ છે અને તેની વાસ્તવિકતાની ખાત્રી વાચકોને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલી તે તે સ્મરણના પ્રભાવને લગતી કથાઓ સ્વયં આપશે અને વાચક પોતે પણ તે નવે સ્મરણોનો નિત્યપાઠ કરીને તેનો લાભ મેળવીને સ્વયં ખાત્રી કરી લેશે એટલે તેને તે બાબતમાં સંદેહ જ રહેશે નહિ, જૈન સમાજમાં જન્મેલો નાનામાં નાનો જૈન બાળક પણ આ નવસ્મરણથી અજાણ નથી અને તેથી જ પ્રસ્તુત નવ સ્મરણોને લગતું ઘણું જ સાહિત્ય આજ સુધીમાં પ્રકાશિત થએલું મળી આવે છે પરંતુ આ નવે સ્મરણોને લગતા યંત્રો, મંત્રો, તંત્રો તેના વિધિવિધાન તથા તેના પ્રભાવને લગતી કથાઓ એક જ ગ્રંથમાં એકત્ર કરીને પ્રકાશિત કરવાનો મારા આ પ્રયાસ પહેલાં કોઈપણ સંસ્થા અથવા વ્યક્તિ તરફથી પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હોય એવું મારા ખ્યાલમાં નથી

'સ્મરણ' એટલે જે વસ્તુની વારંવાર હૃદયમાં યાદી આવ્યા કરતી હોય, જો આપણે ચાલુ ભાષામાં સમજાવવું કહીએ તો એવા સંભારણાં તો વહાલામાં વહાલા ઇષ્ટ જનનાં જ હોઈ શકે, જ્યારે આ 'સ્મરણો' તો જૈન જનોને પણ ઇષ્ટ એવા જિનેશ્વરના છે એટલે તેનું નામ 'સ્મરણ' આપવું તે વાસ્તવિક જ છે હવે અહીંયા પ્રશ્ન એ થાય છે કે આવાં સ્મરણોની સંખ્યા નવ જ કેમ ગણવામાં

અર્થાત્—આનંદના ઉલ્લાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ઇન્દ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલાં પુષ્પો વડે પૂજાએલા છે ચરણકમલો જેઓના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનું જ સ્તવન રચું છું."

તેઓશ્રીએ સ્તોત્રના અંતમાં પોતાનું નામ પણ સૂચવેલું છે.—

"इति सप्ततिशतजिनपतिसंस्तवनं ये प्रपठ्य पटुमतयः।
ध्यायंति मनसि तेषां तु हरिभद्रं पदं सुचिरम् ॥१५॥

અર્થાત્—આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનું સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમાં ધ્યાવે છે તે દીર્ઘકાલીન સુખથી મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે'

ઉપરોક્ત પ્રથમ સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીનન્નસૂરિ તે વિક્રમની નવમી સદીમા વિદ્યમાન શ્રીબપ્પભટ્ટિ-સૂરિજીના ગુરુભાઈ હોવા જોઈએ, અને તેથી આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ પણ વિક્રમની નવમી સદીમાં જ થઈ હોવાનું કહી શકાય, જ્યારે બીજી સ્તોત્રાનુકૃતિના કર્તા શ્રીહરિભદ્ર તે નીચે દર્શાવેલા ત્રણ હરિભદ્રસૂરિમાંથી એક હોવા જોઈએ

૧ ૧૪૪૪ પ્રકરણોના કર્તા 'યાકિની મહત્તરા સુનુ'ના નામથી પ્રખ્યાતિ પામેલા છે તે, તેઓનો સત્તા સમય વિક્રમની આઠમી શતાબ્દિનો છે

૨ વડગચ્છીય શ્રીચન્દ્રસૂરિના શિષ્ય કે જેઓએ પરમાર્હત્ કુમારપાલના રાજ્યાવસરે અણહિલપુરપત્તનમાં વિ. સં ૧૨૧૬ માં આઠ હજાર શ્લોક પ્રમાણ પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશ ભાષામાં શ્રીનેમિનાથચરિત્રની રચના કરી છે વળી તેઓએ ચોવીશે તીર્થંકરોના ચરિત્રો રચ્યા હોવાનું જણાય છે. તેમાંના ચન્દ્રપ્રભુ ચરિત્ર તથા મલ્લિનાથ ચરિત્રની હસ્તપ્રતો તો પાટણ વગેરે સ્થળોના ભંડારોમાં વિદ્યમાન છે.

૩ બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રીજિનદેવોપાધ્યાયના શિષ્ય કે જેઓ ગૂર્જરેશ્વર મહારાજા-ધિરાજા સિદ્ધરાજ જયસિંહદેવના સમયમાં વિદ્યમાન હતા, કારણ કે તેઓએ વિ સં. ૧૧૭૨ મા બંધ-સ્વામિત્વ નામના ત્રીજા કર્મગ્રન્થની વૃત્તિ, વિ સં. ૧૧૮૫ માં પ્રશમરતિ વૃત્તિ, સંગ્રહણીસૂત્રવૃત્તિ, મુનિપતિ ચરિત્ર તથા શ્રેયાંસનાથ ચરિત્ર વગેરેની રચનાઓ કરેલી છે.

આ ત્રણ હરિભદ્રસૂરિ પૈકીના કયા હરિભદ્રસૂરિએ આ 'સત્તરિસય સ્તોત્ર'ની તથા ભક્તામર સ્તોત્રના યંત્ર, તંત્ર, વગેરેની રચના કરી હશે એ નિશ્ચિતપણે કહી શકાય તેમ નથી જ છતાં પણ જો તેઓ પ્રથમ વર્ણવેલ હરિભદ્રસૂરિ હોત તો તેઓની કૃતિના પ્રાન્તે 'વિરહ' શબ્દ અંકિત હોત, અને તે પ્રમાણે નહિ હોવાથી તેઓ ઉપરોક્ત વડગચ્છીય જિનચન્દ્રસૂરિ શિષ્ય અથવા તો બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીમાનદેવસૂરિ શિષ્ય શ્રીજિનદેવ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય હોવા જોઈએ આ પુરાવા ઉપરથી એટલુ તો સાબીત થઈ શકે છે કે આ તિજયપહુત્ત સ્તોત્રના રચયિતા વિક્રમની નવમી શતાબ્દિ પહેલાનાં કોઈપણ મહાપુરુષ છે.

૫ નમિઊણ સ્તોત્ર—આ સ્તોત્રનું નામ પણ સ્તોત્રની શરૂઆતના '**नमिऊण**' શબ્દથી પડેલું છે. તેનુ બીજું નામ 'ભયહર સ્તોત્ર' છે અને સ્તોત્રમાં પણ જુદા જુદા શ્લોકોમાં ભયોનુ વર્ણન છે. આ સ્તોત્રના કર્તા શ્રીમાનતુંગસૂરિ છે અને તેઓશ્રીને આ સ્તોત્રમાં ગુપ્ત રહેલો '**नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग**' નામનો અઢાર અક્ષરનો મન્ત્ર નાગરાજ ધરણેન્દ્રે તેઓશ્રીના માનસિક રોગના નિવારણ માટે આપ્યાનો ઉલ્લેખ પ્રભાવકચરિત્રના 'શ્રીમાનતુંગસૂરિ પ્રબંધ' નામના બારમા પ્રબંધમાં નીચે મુજબ કરેલો છે.—

"कदापि कर्मवैचित्र्यात्तेषां चित्तरुजाभवत् ।
कर्मणा पीडिता यस्मात् शलाकापुरुषा अपि ॥१५९॥
धरणेन्द्रस्मृते गत्ना पृष्टोऽनशनहेतवे ।
अवादीदायुरद्यापि स तत्सह्रियते कथम् ॥१६०॥
यतो भवादृशामायुर्बहुलोकोपकारकम् ।
अष्टादशाक्षर मन्त्र ततस्तेषां समर्पयत् ॥१६१॥
ह्रियते स्मृतिनोयेन रोगादि नवधा वयम् ।
अन्तर्दधौ तत श्रीमान् धरणो धरणीतलम् ॥१६२॥
ततस्तदनुसारेण स्तवन विदधे प्रभु ।
ख्यात भयहर नाम तदद्यापि प्रवर्त्तते ॥१६३॥
हेमन्तशतपत्रश्रीर्देहे स्तोममहोनिधे ।
सूरेरजनि तस्याहो सुलभ तादृशा ह्यद ॥१६४॥
सायं प्रात पठेदेतत्स्तवन य शुभाशय ।
उपसर्गा व्रजन्तस्य विविधा अपि दूरतः ॥१६५॥

અર્થાત્—કોઈકવાર કર્મની વિચિત્રતાથી તેઓશ્રીને માનસિક રોગ થયો, કારણ કે જે કર્મોએ શલાકા પુરુષોને પણ છોડયા નથી તે કર્મોથી તેઓ પણ પીડા પામ્યા એટલે તેઓશ્રીએ નાગરાજ ધરણેન્દ્રનું સ્મરણ કર્યું અને તેને અનશનને માટે પૂછ્યું ત્યારે ધરણેન્દ્રે જવાબ આપ્યો કે 'હે ભગવન્! અદ્યાપિ આપનું આયુષ્ય બાકી છે, તો તે ક્ષીણ કેમ થઈ શકે? કારણ કે આપશ્રી જેવાની વિદ્યમાનતા ઘણાં પ્રાણીઓને ઉપકારરૂપ છે' એમ કહીને ધરણેન્દ્રે તેઓશ્રીને અઢાર અક્ષરનો (ચિંતામણિ મંત્ર) આપ્યો, કે જેના સ્મરણરૂપી જલથી નવ પ્રકારના રોગોનો નાશ થાય આ પ્રમાણેનો અઢાર અક્ષરનો મંત્ર માનતુંગસૂરિને અર્પણ કરી ધરણેન્દ્ર પોતાના સ્થાનમાં પાતાલલોકમાં ચાલ્યો ગયો

પછી પરોપકારપરાયણ તેઓ શ્રીમાન માનતુંગસૂરિએ તે મંત્રાક્ષરો ગર્ભિત નવીન ભયહર સ્તવની રચના કરીકે જે અદ્યાપિ પર્યંત વિદ્યમાન છે તે મંત્રાક્ષરોના પ્રભાવથી આચાર્ય મહારાજનો દેહ હેમંત ઋતુના કમળની શોભા સમાન થઈ ગયો, કારણ કે અદ્ભુત ગુણોના નિધાન એવા તેઓને શું દુર્લભ હોય? જે ભવ્યપુરુષ! આ ભયહર (નમિઊણ) સ્તવનો સવારે અને સાંજે શુભ ભાવથી પાઠ કરે છે તેના વિવિધ ઉપસર્ગો દૂર થાય છે"

અત્યારના જમાનામાં કેટલાક સાધુવર્યો આ ભયહર સ્તોત્રનો પાઠ સવારમાં નહીં કરવાનું કહે છે અને આ સ્તોત્રમાં પાર્શ્વનાથપ્રભુના ઉપસર્ગનું વર્ણન આવતું હોવાથી તેનો પાઠ કરનારને ઉપસર્ગ થાય છે એવી રીતે શ્રાવકોને સમજાવે છે, તેઓને આ 'માનતુંગસૂરિપ્રબંધ'નો ૧૬૫ મો શ્લોક વાંચીને લક્ષમાં લેવા મારી નમ્ર વિનતિ છે

પ્રસ્તુત સ્તોત્રની મંત્રમય સંસ્કૃત ટીકા સૌથી પ્રથમ મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણિ' નામના ગ્રંથના પાના ૧૪ થી ૨૯ સુધી છપાવવામાં આવેલ છે, તેના ઉપરથી ગુજરાતી ભાષાંતર કરીને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં તેને લગતી ચિત્રાકૃતિઓ કે જેની સંખ્યા ૨૧ છે તે પણ આપવામાં આવી

છે. આ મંત્રમય ટીકા કયા મહાપુરુષે રચેલી છે તેનો ઉલ્લેખ કાંઈ મળી આવતો નથી. પરંતુ તેની પ્રથમ ગાથાની ટીકામાં દર્શાવેલા બીજા અને ત્રીજા યંત્રમાં 'સપ્તતિ શત યંત્ર'ની રચના મળી આવે છે, તેથી મંત્રમય ટીકાના રચયિતા મહાપુરુષ 'તિજયપહુત્ત સ્તોત્ર'ની ઉત્પત્તિ પછી થયા હોય એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. વળી બીજા યંત્રની સાથે જ ટીકાકાર ઘંટાકર્ણના મંત્રાક્ષરોનો ઉલ્લેખ વિસ્ફોટકના નાશને માટે કરે છે, તે ઉપરથી એમ પણ સાબીત થઈ શકે છે કે તેઓશ્રી—ટીકાકાર—ના સમયમાં '**ઘંટાકર્ણ મંત્ર**' વધારે પ્રચલિત હશે, આ ટીકામાં મળી આવતા મંત્રાક્ષરો આ પ્રમાણે છે —

"ॐ घण्टाकर्ण ! महावीर ! सर्वव्याधिविनाशक !
विस्फोटकभये प्राप्ते रक्ष रक्ष महाबल स्वाहा."—મંત્રાધિરાજ ચિંતામણી પાનું ૧૫

પ્રસ્તુત મંત્રમય ટીકા ઉપરાંત 'ચિંતામણિ મંત્ર' ગર્ભિત બીજાં પણ નીચે મુજબના સ્તોત્રરત્નો 'મંત્રાધિરાજ ચિંતામણી' નામના પુસ્તકમાં પ્રગટ થએલાં છે.—

"૧ શ્રી માનતુંગસૂરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત 'ચિંતામણિકલ્પ' પાનું ૩૦ થી ૩૪, ૨ 'ચિંતામણિ સંપ્રદાય,' ૩ 'ચિંતામણી કલ્પસાર,' ૪ શ્રીતરુણપ્રભસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વજિન સ્તોત્ર' ૫ શ્રીકમલપ્રભાચાર્ય વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વપ્રભુ સ્તવન' ૬ શ્રીરત્નકીર્તિસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વજિન સ્તવન' ૭ શ્રીજિનપતિસૂરિ વિરચિત 'શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' ગુજરાતી ભાષાંતર સહિત પાનું ૪૪ થી ૪૭."

પ્રસ્તુત સાતે સ્તોત્રો 'ચિંતામણિ મંત્ર ગર્ભિત' છે અને તે ઉપરાંત બીજાં સ્તોત્રો પણ-મન્ત્રામ્નાયોવાળાં છે જેમાંના કેટલાકના નામો આ પ્રમાણે છે.—

"**૧ श्रीपार्श्वः पातु वो नित्यं०** થી શરૂ થતું 'મંત્રાધિરાજ સ્તોત્ર' પાના ૪૧ થી ૪૪ સુધી મૂળ તથા પાના ૩૩૨ થી ૩૩૮ સુધી તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર અને તે સ્તોત્ર ઉપરથી પૂજ્ય શ્રીજયસિંહસૂરિજી મહારાજ સાહેબે તૈયાર કરેલો 'ચિંતામણિયંત્ર' તથા ૨. શ્રીમેરુતુંગસૂરિ વિરચિત '**ॐ नमो देवदेवाय०**' થી શરૂ થતું મંત્રગર્ભિતસ્તોત્ર, ૩. શ્રીપૂર્ણકલશગણિ વિરચિત મન્ત્રયન્ત્રાદિ તથા ઔષધ ભેષજાદિ ગર્ભિત સ્વોપજ્ઞ ટીકા તથા પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં તેઓએ જ કરેલા ભાષાંતર સહિત 'શ્રી સ્તંભનપાર્શ્વજિનસ્તવ' પાનાં ૫૦ થી ૬૯ સુધી, ૪ મહાશ્રાવક **સિવનાગ** કે જેઓએ કોટિધ્વજ હોવા ઉપરાત નાગરાજ ધરણેન્દ્રને આરાધીને સર્વ સિદ્ધિ કરનાર તથા જાપ કે હોમાદિક વિના તુરત જ વિષનો નાશ કરનાર એવો મંત્ર ધરણેન્દ્રની પાસેથી મેળવ્યો હતો કે જે મન્ત્રના પ્રભાવથી તેઓ ફૂંક અને પોતાના હાથના સ્પર્શમાત્રથી આઠે નાગકુળોના વિષનો નાશ કરતા હતા અને તેથી જ ભવ્ય જનોના કલ્યાણને માટે તે મન્ત્રની રચના અને પ્રભાવયુક્ત 'ધરણોરગેન્દ્ર૦' શબ્દથી શરૂ થતુ મહાપ્રાભાવિક 'શ્રીપાર્શ્વનાથસ્તોત્ર' બનાવેલું હતું તે પણ તેઓની પોતાની જ ટીકા સહિત પાના ૭૦ થી ૮૭ સુધી અને તેને લગતી ઓગણીશ યંત્રાકૃતિઓ પણ આપેલી છે વળી મહામન્ત્ર ગર્ભિત '**श्री महेन्द्र०**'થી શરૂ થતું 'શ્રી કલિકુંડપાર્શ્વજિન સ્તવન' શ્રી અજિતસિંહાચાર્ય વિરચિત 'અર્હ મર્હ મન્ત્ર ગર્ભિત શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' શ્રી સંઘવિજયગણિ વિરચિત મંત્રમય 'શ્રી પાર્શ્વસપ્તતીર્થી સ્તવન' વગેરે સ્તવનો પણ વાંચકોને એક વાર જોઈ જવા મારી નમ્ર વિનંતિ છે."

૬ અજિતશાંતિ સ્તવન—આ સ્તવનનું નામ પણ તેની અંદર કરવામાં આવેલી શ્રીઅજિતનાથ તથા શાંતિનાથની સ્તુતિ ઉપરથી પડેલું છે આ સ્તવનના કર્તા તરીકે શ્રીનંદિષેણ મુનિ છે તે બાબતમાં તો બધાયે પૂર્વાચાર્યો એક મત છે, પરંતુ તેઓની પરંપરા માટે બે મત છે.

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મ્હેસાણા તથા શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા ભાવનગર તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ "પંચપ્રતિક્રમણસૂત્ર"મા તેના રચયિતા સબંધી નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરેલો છે —

"પૂર્વે વર્દ્ધમાન જિન શિષ્ય શ્રીનંદિષેણજી શ્રીશત્રુંજયતીર્થે યાત્રા માટે ગએલા ત્યાં મૂળપ્રાસાદમાં પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીઆદિનાથને નમસ્કાર કરીને પછી બે પ્રાસાદમા રહેલા અજિતનાથ અને શાંતિનાથને નમસ્કાર કરી તે બંને પ્રાસાદની વચ્ચે કાયોત્સર્ગે રહ્યા યથાશક્તિ કાયોત્સર્ગ પૂર્ણ કરીને શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ જિનની એક સાથે સ્તુતિ કરી આ વિષે કોઈ આચાર્ય એમ કહે છે કે—આ શ્રીનંદિષેણ ગણિ શ્રીનેમિનાથ ભગવંતના શિષ્ય હતા, અને તેઓ જ્યારે શ્રીશત્રુંજય તીર્થે યાત્રાએ આવેલા ત્યારે ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશામા રહેલા શ્રીઅજિતનાથ અને શ્રીશાંતિનાથના બે પ્રાસાદના અંતરાળે રહીને શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથની સ્તુતિ એક સાથે કરી

શ્રી શત્રુંજય મહાકલ્પને વિષે કહ્યુ છે કે—

" नेमिवयणेण जत्तागएण जहिं नंदिसेणगणिवइणा ।
विहिओ अजिअसंतिथओ जयउ तयं पुंडरिय तित्थं ॥

આ પ્રમાણે શ્રીઅજિતશાંતિ સ્તવનના કર્તા શ્રી નંદિષેણને કોઈ શ્રીમહાવીર જિનના શિષ્ય અને કોઈ શ્રીનેમિજિનના શિષ્ય કહે છે "

આ સ્તવનના રચયિતા શ્રી નંદિષેણ ગણિ તે શ્રીમહાવીર જિનના શિષ્ય નહિ પણ શ્રીનેમિનાથના શિષ્ય હોવાના વધુ પૂરાવા જે મને મળી આવ્યા છે તે નીચે પ્રમાણે છે —

૧ શ્રાવક ભીમસી માણેક તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર'ના પાના ૨૮૨ ઉપર અજિત શાંતિ સ્તવના ૩૭ મા શ્લોકના અર્થમા આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

"અહીંયા કેટલાએક વૃદ્ધ પુરુષો એમ કહે છે કે શ્રીશત્રુંજયની ગુફાએ શ્રીઅજિત, શાંતિ ચોમાસુ રહ્યા હતા, પછી તે બંને તીર્થંકરના પૂર્વાભિમુખ દેરા થયા, તિહાં એકદા શ્રીનેમિનાથના ગણધર, શ્રીનંદિષેણસૂરિ તીર્થયાત્રાએ આવ્યા થકા શ્રીઅજિતશાંતિ સ્તવનની રચના કીધી "

૨ મારી ગ્રન્થાવલિના પહેલા પુષ્પ તરીકે પ્રસિદ્ધ થએલ જૈનસ્તોત્ર સંદોહ ભાગ, ૧ લા'ના પાના ૧૧૨ ઉપર શ્રીધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત મહામન્ત્ર ગર્ભિત અજિતશાંતિ સ્તવના ૩ જા અને ચોથા શ્લોકમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે —

" वासासु विहिअवासा सुविहिअसित्तुंजए अ सित्तुंजे ।
तहिं रिट्ठनेमिणो रिट्ठनेमिणो वयणओ जेउ ॥ ३ ॥
देविंदथुआ थुणिआ वरविज्जा णंदिसेणगणिवइणा ।
समयं परमंतसधम्मकित्तिणा अजियसंतिजिणा ॥ ४ ॥ "

૩ મુનિમહારાજ શ્રીવીરવિજયજી દ્વારા સંપાદિત શ્રીજિનપ્રભસૂરિ વિરચિતાવચૂરિ સહિત 'શ્રીઅજિત શાંતિ સ્તવન' નામના પુસ્તકના ૪૧ મા તથા ૪૨ મા પાના ઉપર શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ ૩૭ મા કાવ્યની ટીકામાં કરેલો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે —

" नन्दिषेणश्चेह श्रेणिकपुत्रो नेमिगणधरो वा, श्रेणिकपुत्रोऽन्यो वा कश्चिन्महर्षि न सम्यगवगम्यते, केचिदाहु ? श्रीशत्रुञ्जयान्तर्गुहायामजितशान्तिनाथौ वर्षारात्रीमवस्थितौ,

स्योश्चैत्यद्वयं पूर्वाभिमुखं जातमनुपसरः समीपेऽजितचैत्यं च मरुदेव्यन्तिके शान्तिचैत्यं, श्रीनेमिनाथगणधरेण नन्दिषेणाख्येन नेमिवचनात्तीर्थयात्रोपगतेन तत्राजितशान्तिस्तवरचना कृतेति ॥ ३७ ॥

ઉપરોક્ત ત્રણે ઉલ્લેખો પૈકી ત્રીજા ઉલ્લેખના કર્તા શ્રીજિનપ્રભસૂરિ જેવા ઐતિહાસિક પુરુષના સમયમા પણ આ અજિતશાતિના રચનાર શ્રીવર્દ્ધમાન જિનશિષ્ય અને પૂર્વાવસ્થામાં શ્રી શ્રેણિક મહારાજાના પુત્ર શ્રીનંદિષેણજી–હોવા જોઇએ તે બાબતમાં મતભેદ ચાલતો હતો, અને તેથી જ આના રચયિતા કોના શિષ્ય હતા તે સંબધી નિશ્ચય કરવો મુશ્કેલ જણાય છે અને **तत्वं तु केवलिगम्यम्** લખીને આ ચર્ચા સમાપ્ત કરૂં છું, વળી પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં વાંચકોને ઉપયોગી ધારીને ' અજિતશાતિ સ્તવન 'ના છંદોના લક્ષણોની સમજુતી તે તે છંદની નીચેના ભાગની ફુટનોટોમા આપેલી છે, જે શ્રીજૈન આત્માનંદ સભા ભાવનગરવાળા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ઉપરથી લેવામાં આવેલ છે અને તે માટે તે સંસ્થાના કાર્યવાહકોનો અત્રે આભાર માનવાની તક લઉં છું.

૭ ભક્તામર સ્તોત્ર—આ સ્તોત્રનું નામ પણ તેના પ્રારંભિક પદ ઉપરથી પડયું છે. વળી આ સ્તોત્ર ઉપરોક્ત ૭ સ્મરણોની માફક પ્રાકૃત ભાષામાં નહિ પણ સંસ્કૃત ભાષામા ને વસંતતિલકા છંદમાં રચાએલું છે. શ્રીઉમાસ્વાતિ વાચક વિરચિત શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રની માફક જૈનોના શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બર એ બંને સપ્રદાયોને માન્ય છે. પરંતુ બંનેની માન્યતામા પદ્યની સખ્યા વિષે મતભેદ છે. શ્વેતામ્બરોની માન્યતા મુજબ આ સ્તોત્રના પદ્યની સંખ્યા ૪૪ છે, જ્યારે દિગંમ્બરોની માન્યતા પ્રમાણે તે ૪૮ પદ્યનુ છે. પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં તેથી જ **गम्भीरतार** થી શરૂ થતા ૩૨ થી ૩૫ સુધીના શ્લોકો સ્તોત્રના બીજા ૪૪ શ્લોકો પૈકીના ટાઈપોથી ઝીણા ટાઈપોમા છપાવવામા આવેલા છે.

સ્તોત્રનું પદ્યપ્રમાણ—૪૮ પદ્યોની માન્યતા શ્વેતાંબરોમાં પણ પહેલાં હતી અને જો તેમ ન હોત તો પ્રસ્તુત ગ્રથમા આપેલા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત યત્રોની સખ્યા ૪૮ ની નહિ પણ ૪૪ ના જ હોવી જોઈતી હતી, એટલે આપણને એમ માનવાને કારણ મલે છે કે ભક્તામરના ૪૮ શ્લોકો ઉપર જુદાજુદા ૪૮ યંત્રો તથા તત્રોના રચયિતા શ્રીહરિભદ્રસૂરિના સમયમા તો ભક્તામરના શ્લોકોની સંખ્યા ૪૮ શ્વેતામ્બર સપ્રદાયમાં પ્રચલિત હતી, કારણ કે ચોથા સ્મરણ તિજયપહુત્તની સ્તોત્રાનુકૃતિના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ સબંધી ચર્ચા કરતાં મેં જે ત્રણ હરિભદ્રસૂરિનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તે ત્રણે શ્વેતામ્બરાચાર્યો જ હતા, વળી દિગંબરોમાં તે નામના કોઈ આચાર્ય થઈ ગયા હોવાનો ઉલ્લેખ સુદ્ધાં પણ નથી. હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે આ યંત્રો તથા તત્રોના રચયિતા હરિભદ્રસૂરિ કયા હોવા જોઈએ ? મારી માન્યતા પ્રમાણે તો ઉપર ઉલ્લેખાએલ ત્રણ પૈકી બીજા અથવા તો ત્રીજા હરિભદ્રસૂરિની જ રચેલી આ યંત્રાકૃતિઓ તથા તત્રો વગેરે હોવા જોઈએ. વળી આ **गम्भीरतार०** થી શરૂ થતા ચાર શ્લોકો ઉપરાંત બીજા પણ ચાર શ્લોકો મલી આવે છે જે નીચે પ્રમાણે છે.—

" विष्वग्विभोः सुमनसः किल वर्षयन्ति ।
दिग्बन्धनाः सुमनसः किमु ते वदन्ति ॥
त्वतसङ्गताहिसतां जगती समस्ता-
स्त्यामोदिनी विहसता मुदयेन धाम्नः ॥१॥
द्वेधापिदुस्तरतम श्रमर्चिप्रणाशा-
त्साक्षात्सहस्रकरमण्डलसम्भ्रमेण ॥

वीक्ष्य प्रभोर्वपुरिदं कञ्चनकान्ति नाम ।
प्रोद्बोधनं[1] भवति कस्य न मानसाब्जम् ॥२॥

भाषाविशेषपरिणामविधौ पटिष्ठो ।
जीवादितत्त्वविशदीकरणे समर्थः ॥
दिव्यध्वनिर्ध्वनितदिग्वलयस्तवार्ह-
न्नाकर्षति प्रवरमोक्षपथे मनुष्यान्[2] ॥३॥

विश्वैकजैत्रभटमोहमहामहेन्द्र ।
सद्यो जिगाय भगवान् निगदन्निवेत्थम् ॥
सन्तर्जयन् युगपदेव भयानि पुंसां ।
मन्द्रध्वनिर्नदति दुन्दुभिरुच्चकैस्ते ॥४॥"

આ ચાર શ્લોક સિવાય બીજી જાતના પણ ચાર શ્લોક છે એવું સ્વર્ગસ્થ યતિ શ્રીબાલચંદ્રસૂરિ ખામગાવવાળા મને ગઈ સાલના શિયાળામાં મુંબાઈ મુકામે વાલકેશ્વર પર આવેલા બાબુના દેરાસરની બાજુના ઉપાશ્રયે મળ્યા હતા ત્યારે કહેતા હતા અને તે ચાર શ્લોકો પોતે ખામગાવ જઈને મને મોકલાવી આપવા પણ કહ્યું હતું પરંતુ ત્યાં પહોંચતા જ તેઓનો ટુંક વખતમાં સ્વર્ગવાસ થવાથી તે શ્લોકો હું અહીં આપી શક્યો નથી

વળી ભક્તામરના શ્લોકોની સંખ્યા ચુમાલીશ હોવાના સમર્થનમાં વૃદ્ધ પરંપરા એવી છે કે આ અવસર્પિણી કાળમાં 'ભરત' ક્ષેત્રમાં થઈ ગએલા ૨૪ જિનેશ્વરો અને અત્યારે 'મહાવિદેહ' ક્ષેત્રમાં વિહરતા ૨૦ જિનેશ્વરો મળી ૪૪ની સંખ્યા થાય છે આ સંખ્યાત્મક જ આ સ્તોત્ર છે, અને તે કારણને લીધે એનું એકેક પદ્ય એકેક જિનેશ્વરની સ્તુતિ રૂપ છે આ વિષયની વિશેષ ચર્ચા જાણવાની ઇચ્છા વાળાએ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ગ્રંથાંક ૭૯ની પ્રસ્તાવના જોઈ જવા મારી ભલામણ છે વળી જૈન શ્વેતામ્બર ભંડારોમાં આવેલી યંત્રોવાળી લગભગ સો ઉપરાંત હસ્તલિખિત પ્રતો મેં તપાસી જોઈ છે, તે બધી પ્રતોમાં પણ અડતાલીસ ગાથાઓ અને તેને લગતા અડતાલીસ જ યંત્રો મળી આવે છે, આ અડતાલીસ યંત્રો સિવાયના બીજા ચુમાલીશ યંત્રો વાળી પ્રત કોઈપણ શ્વેતામ્બર ભંડારમાં મારા જોવામાં અથવા સાંભળવામાં પણ આવી નથી અને ઋદ્ધિના પદો પણ અડતાલીસ જ છે તેથી યંત્રો પણ અડતાલીસ અને કાવ્ય પણ અડતાલીસ જ હોવા જોઈએ પછી ચાર શ્લોકો **गम्भीरतार०** થી શરૂ થતા હો કે **विद्युत्त्रिभ्रमो०** થી શરૂ થતા હો, યા બીજા હો તે બાબતનો વાંધો નથી, એટલે મારી માન્યતા પ્રમાણે તો ભક્તામરના પ્રાચીન ટીકાકાર શ્રી ગુણાકર સૂરિના સમય પછી એટલે કે વિ સં ૧૪૨૬ પછીથી શ્વેતામ્બર સંપ્રદાયમાં ભક્તામરના ૪૪ શ્લોકો હોવાની માન્યતા શરૂ થઈ હોવી જોઈએ અને તે માન્યતા શાથી શરૂ થઈ હશે તે નક્કી કરી શકવું બહુ મુશ્કેલ છે, કારણ કે તેઓએ ટીકા ૪૪ શ્લોક ઉપર રચી છે અને ત્યાર પછીના ભક્તામર

---

१ 'प्रोद्बोधित' એવો પણ પાઠ છે

२ "दिव्यो ध्वनिर्ध्वनितदिग्वलयस्तवार्हन्,
व्याख्यातुरस्तु कृतेऽत्र शिवाध्वनीयाम् ।
तत्त्वार्थदेशनविधौ ननु सर्वजन्तु
भाषाविशेषमधुरः सुरसायपेय ॥३॥" આ પ્રમાણે પણ પાઠ છે

પાદપૂર્તિ કાવ્યો પણ મોટે ભાગે ચુંમાલીશ જ શ્લોકો પર રચાયાં છે. ગમે તેમ હો બંને માન્યતાઓ પ્રાચીન છે અને યંત્રો પણ બંને પ્રકારના અડતાલીસ કાવ્યો ઉપર મલવાથી મેં પણ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં અડતાલીસ જ કાવ્યો આપવા ઉચિત ધારીને અડતાલીસ કાવ્યો છપાવેલા છે

ભક્તામર સ્તોત્રની કથાઓ—ભક્તામર સ્તોત્રના પ્રભાવને લગતી કથાઓમા સૌથી પ્રાચીન કથાઓ ગુણાકરસૂરિની ટીકામાં મલી આવે છે અને તે જ કથાઓનું અક્ષરે અક્ષર અનુકરણ કરીને ' ભક્તામર કથા સંગ્રહ ' કૃતિ રચાઈ છે, ફક્ત કથાઓમા ઠેકાણે ઠેકાણે ગામનું નામ અથવા તો શેઠનું અગર મુનિનુ નામ ફેરવી નાખવામાં આવ્યું છે, બાકી વાસ્તવિક રીતે બંને કથાઓ સાથે રાખીને વાંચવાથી તુરત જ જણાઈ આવે છે કે કેટલાંક નામોની ફેરબદલી કરવા સિવાય બ્રહ્મચારી રાયમલ્લે નવીન કૃતિ રચી જ નથી. વળી રાયમલ્લ વિરચિત 'ભક્તામર કથા સંગ્રહ' વિ. સં. ૧૯૧૪ માં હિન્દી જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુંબાઈ તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'ભક્તામર કથા' નામના ગ્રન્થમાં હિન્દીભાષામા તથા શ્રીયુત ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ તરફથી ગુજરાતી ભાષામાં સ્વ. પૃ લાધાજી સ્વામી ગ્રથમાળાના મણકા ૫ મા તરીકે વિ. સ. ૧૯૭૮ મા 'શ્રીભક્તામર–મંત્ર માહાત્મ્ય' નામના પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિમાં છપાએલ 'શ્રીભક્તામર કથા સંગ્રહ'માં જે કથાઓ છપાવેલી છે તેની સાથે મેળવતા જ્યા જ્યા તે બંને પ્રકાશકોએ નામોનો ફેરફાર કર્યો છે, ત્યા ત્યા મેં પ્રસ્તુત ગ્રંથની ફુટનોટોમાં તે તે બાબતોનો નિર્દેશ કરેલો છે. અજાયબીની વાત તો એ છે કે બને પ્રકાશકોએ શ્રીયુત રાયમલ્લ બ્રહ્મચારીની કથાઓ છપાવી છે તો પણ પોતપોતાના સંપ્રદાયને પુષ્ટિ આપતાં નામની ફેરબદલી કરી નાખી છે, ગુણાકરસૂરીની ટીકાની કથાઓમા આપેલા નામો ઘણા ખરાં ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ પૂરવાર થઈ શકે તેવાં છે, ત્યારે 'ભક્તામર કથા સંગ્રહ'ના બને પ્રકાશનોમા આપવામાં આવેલા નામો કોઈપણ રીતે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સત્ય પૂરવાર થઈ શકે તેમ નથી, અરે! પોતપોતાના સંપ્રદાયના મમત્વમાં તો ગુજરાતની રાજધાની અણહિલપુરમા કુમારપાલ નામનો રાજા થઇ ગયો હતો અને જે વાત દીવા જેવી સત્ય છે તેને બદલે પણ એક ઠેકાણે ૧૦ મા તથા ૧૧ મા શ્લોકનો પ્રભાવ દર્શાવનારી કથામાં શ્રીયુત ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિના પાના ૨૮ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે;—

" અણહિલપુર નામનું એક ભવ્ય અને સુંદર શહેર હતું. તે શહેરનો ન્યાયી, નીતિમાન અને પ્રજાપાળક દયાળુ ' અરિમર્દન ' નામે રાજા હતો તે નગરમાં ' કમદી ' નામનો એક વણિક રહેતો હતો "

હિન્દી જૈન સાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય તરફથી પ્રકાશિત ' ભક્તામર કથા ' નામના ગ્રન્થના પાના ૨૫ ઉપર આ બાબતનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલો છે.—

" અણહિલ નામકા એક શહેર હૈ, ઉસકા રાજા હૈ પ્રજાપાલ, વહાં એક કમદી નામકા વૈશ્ય રહતા હૈ. "

વાસ્તવિક રીતે ગુણાકરસૂરિની ટીકાના આધારે પ્રસ્તુત ગ્રન્થના પાના ૩૩૨ ઉપર આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે. —

" અણહિલપુર પાટણ નામના ભવ્ય અને સુંદર શહેરમાં ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૌલુક્ય વંશમાં ઉત્પન્ન થએલો કુમારપાલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો " વગેરે

આ એક જ ઉલ્લેખ ઉપરથી વાંચકોને માલુમ પડશે કે ટીકાકાર શ્રી ગુણાકરસૂરિની કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી બધી સત્ય છે, જ્યારે ઉપરોક્ત બંને પ્રકાશનોમાં છપાએલ કથાઓ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ કેટલી અસત્ય છે. આ લખીને ઉપરોક્ત બંને પ્રકાશકોને ઉતારી પાડવાનો ઉદ્દેશ મારો જરાએ નથી, પરતુ વિદ્વાનો પણ સપ્રદાયના મમત્વના અગે કેટલી ગંભીર ભૂલો કરી બેસે છે તે જ બતાવવાનો મારો

ઉદ્દેશ છે આ કથાઓમા આવા તો પુષ્કળ ફેરફારો કરેલા છે, પરતુ તે બધાને માટે ચર્ચા કરવાનુ આ સ્થાન નથી

પ્રસ્તુત ગ્રથમા આપેલી કથાઓ માટે મે જે જે પુસ્તકોનો ઉપયોગ કર્યો છે તેની સજ્ઞા આ પ્રમાણે છે —

क 'શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ' પ્રકાશક અમૃતલાલ સુખલાલ વહોરા, અમદાવાદ

ख 'શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય' પ્રકાશ ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ અમદાવાદ

ग 'ભક્તામર કથા' પ્રકાશક હિન્દી-જૈનસાહિત્ય પ્રસારક કાર્યાલય, મુબાઈ

ભક્તામર સ્તોત્રના મત્રો તથા યત્રો—

ભક્તામર સ્તોત્રનુ બીજુ નામ મત્રશાસ્ત્ર પણ છે મત્રશાસ્ત્રના વિદ્વાનોનો મત છે કે ભક્તામરના દરેક શ્લોકમા ભારે ખૂબીની સાથે મત્રનો પણ સમાવેશ કરવામા આવ્યો છે, પરતુ તે સમાવેશ કેવી રીતે કરવામા આવ્યો છે, તેનુ જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે બતાવી શકવા હુ અસમર્થ છુ પરતુ એટલુ તો નિર્વિવાદ કહી શકુ છુ કે ગુજરાતના દરેકે દરેક શ્વેતામ્બર જૈન ભડારોમા તેના યત્રોની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મળી આવે છે જેની સખ્યા સો ઉપરની છે વળી અજાયબીની વાત તો એ છે કે તે બધી પ્રતિઓમા ૪૮ કાવ્યો અને તેના ઉપર એકેક યત્ર આપેલો છે આ બધી હસ્તપ્રતો એક જ જાતના યંત્રોની છે અને તે યંત્રો બીજા નહિ પણ ઉપરોક્ત 'ભક્તામર કથા' નામના હિદી પુસ્તકમા તથા 'ભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય' નામના ગુજરાતી પુસ્તકમા છપાએલા છે તે જ છે પરતુ તે યંત્રો શિલા છાપમા છપાએલા છે અને મળી આવતી હસ્તપ્રતો સાથે મેળવતા તેમાના યંત્રોમા મોટા ભાગે ભૂલો રહી ગએલી છે એવું માલુમ પડવાથી તે અડતાલીસે યત્રોની આકૃતિઓ મત્રશાસ્ત્રના જાણકાર વિદ્યમાન આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિહસૂરિજી પાસે ફરીથી નવી તૈયાર કરાવીને પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામા આવી છે આ યંત્રો માટે નીચે મુજબની પ્રતોનો મુખ્યત્વે ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તે માટે તે તે પ્રતોના માલિકોનો અત્રે હુ આભાર માનું છુ.

૧ મૂળ પાઠ-આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિહસૂરિજીના સગ્રહની બબ્બે યત્રોવાળી હસ્તપ્રત

૨ क સજ્ઞાવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સગ્રહની બે બે યત્રોવાળી હસ્તપ્રત

૩ ख સજ્ઞાવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સગ્રહની એકેક યત્રવાળી હસ્તપ્રત

૪ ग સજ્ઞાવાળી વડોદરા વાળા વૈદ્ય જમનાદાસ ચુનીલાલના સગ્રહની એકેક યત્રવાળી હસ્તપ્રત

૫ घ સજ્ઞાવાળી ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહે છપાવેલી 'શ્રીભક્તામર-મત્ર-માહાત્મ્ય'વાળી પુસ્તિકા

ઉપરોક્ત યત્રો સિવાય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૮ યત્રોવાળી આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિહસૂરિજીના સગ્રહની અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સગ્રહની મળીને બે હસ્તપ્રતો ઉપરથી બીજા ૪૮ યત્રો પ્રથમ જ વાર પ્રસ્તુત ગ્રથમા છપાવવામા આવેલા છે આ યત્રોની ચિત્રાકૃતિઓ પણ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિહસૂરિજીએ તૈયાર કરી આપેલી છે, અને તે માટે તેઓશ્રીનો અત્રે આભાર માનવાની તક લઉ છુ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિહસૂરિજીની હસ્તપ્રતમા હરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યત્રની આકૃતિ ન હતી અને આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરીજીના સગ્રહની હસ્તપ્રતમા તો ૪૩ મા યત્ર ઉપરાત ૪૬ મા ૪૭ મા અને ૪૮ મા યત્રની પણ ચિત્રાકૃતિઓ નહિ હોવાથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૩ મા યત્રની આકૃતિ મુબાઈના રહીશ મુરબ્બી શ્રી મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટરના સગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી અત્રે આપવામા આવી છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો પણ અત્રે આભાર માનુ છુ

યંત્રો ઉપરાંત શ્રીગુણાકરસૂરીની ટીકામાં આપેલા મન્ત્રામ્નાયો તથા તેની વિધિ પણ પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલી છે અને તે મન્ત્રામ્નાયો માટે શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ગ્રન્થાંક ૭૯મા છપાવેલી 'ભક્તામર-કલ્યાણમંદિર-નમિઊણસ્તોત્રત્રય' નામના પુસ્તકમા ગુણાકરસૂરિની ટીકાનો તથા મારા પોતાના સંગ્રહની એક હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામા આવેલો છે અને તેની વિધિ માટે આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિજીના સંગ્રહની નવ પાનાની 'ભક્તામરવિધિ' નામની હસ્તપ્રતનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે અને તે માટે તેઓ સાહેબનો હું અત્યંત ઋણી છું. આ મત્રામ્નાયો અને યંત્રો ઉપરાત ભક્તામર સંબંધી બીજું કાંઈ મત્ર સાહિત્ય મારા જોવામા આવ્યું નથી, છતા પણ પ્રસ્તુત પુસ્તકના કોઈ પણ વાંચક મહાશયને જાણવામા એવું બીજું સાહિત્ય આવે તો તે તરફ મારું ધ્યાન ખેચવાની મહેરબાની કરશે તો ભવિષ્યમાં તે છપાવવાનો પણ હુ પ્રબધ કરીશ

ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ—

આ સ્તોત્રના રચનાર શ્રીમાનતુંગસૂરિજી છે તે બાબતમાં શ્વેતાંબર અને દિગંબર સંપ્રદાયનાં બધાંયે વિદ્વાનો એકમત હતા અને છે. પરંતુ તેઓ ક્યારે થઈ ગયા તે બાબતમા મતભેદ હોવાને લીધે તેઓશ્રીના સત્તા સમયને માટે મળી આવતો સૌથી પ્રાચીન પુરાવો પ્રભાવક ચરિત્રના બારમા પ્રબધમાં છે તેનો, તથા 'વીરવંશાવલિ'માં આપેલી હકીકતોનો ઉલ્લેખ કરવાનું હુ યોગ્ય માનું છુ અને વિશેષ જાણવાની ઈચ્છાવાળાને શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ગ્રન્થાક ૭૯ની પ્રસ્તાવના વાચી જવા ભલામણ કરું છું —

"માનતુંગસૂરિ ગૃહસ્થ અવસ્થામાં બનારસના રહેવાસી ધનદેવ શેઠના પુત્ર હતા, તેઓએ પ્રથમ ચારુકીર્તિ નામના દિગંબર મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી, અને તે વખતે તેઓનુ નામ મહાકીર્તિ રાખવામાં આવ્યું હતું, પરતુ પાછળથી તેઓએ પોતાની બહેનના કહેવાથી જિનસિંહસૂરિ નામના શ્વેતાબરાચાર્ય પાસે દીક્ષા ધારણ કરી હતી આ વખતે બનારસમા હર્ષદેવ નામનો બ્રહ્મક્ષત્રિય જાતિનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. ત્યારે એ જ રાજા હર્ષના માનીતા મયૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પંડિતો ત્યાં રહેતા હતા, આ બન્ને પંડિતોએ પોતાની વિદ્યા અને કલાથી રાજા હર્ષદેવનુ મન પોતાના તરફ આકર્ષિત કર્યું હતું.

એક વખત રાજાએ કહ્યુ કે :—"આજકાલ બ્રાહ્મણોમાં જેટલી શક્તિ છે તેટલી શક્તિ બીજા દર્શનના વિદ્વાનોમા જોવામાં આવતી નથી."

આ સાંભળીને મંત્રીએ કહ્યું કે :—'હે સ્વામિન્! આપ જે કહો છો તે સત્ય જ હશે, પરંતુ આજકાલ આપના જ નગરમાં માનતુંગસૂરિ નામના એક જૈન આચાર્ય છે તેઓ પણ સારા વિદ્વાન અને સમાગમ કરવા યોગ્ય છે, જો આપશ્રીની ઇચ્છા હોય તો તેઓને બોલાવીયે.'

રાજાએ આજ્ઞા આપી એટલે મંત્રી પ્રાર્થના કરીને માનતુંગસૂરિને રાજસભામાં લઈ ગયો રાજાએ આચાર્યને ઉદ્દેશીને કહ્યું —'આજના વખતમાં બ્રાહ્મણો જેવી શક્તિ ધરાવે છે તેવી બીજા કોઈનામાં છે? મયૂર પંડિતે સૂર્યને પ્રસન્ન કરીને પોતાનો કોઢ રોગ મટાડ્યો અને બાણ કવિએ ચંડીને પ્રસન્ન કરીને પોતાના હાથ પગ નવા પ્રાપ્ત કર્યા. શું આવી શક્તિ બીજા કોઈનામા છે? જો તમો પણ કાંઈ જાણતા હો તો બતાવો.

રાજાનાં આવાં વચનો સાંભળીને આચાર્ય બોલ્યા કે :—'હે રાજન્! અમો ગૃહસ્થ નથી કે વિદ્યા અને ગુણનું પ્રદર્શન કરીને રાજાઓની પાસેથી ધન પ્રાપ્ત કરીએ, અમો જે કાંઈ કરીએ તે કેવળ ધર્મને

માટે જ આચાર્યના આવા નિરીહ વચનો સાભળીને રાજાએ સેવકોને આજ્ઞા આપી કે–'આમને સાંકળોથી બાધીને અંધારી કોટડીમા પૂરીદો' સેવકોએ રાજાની આજ્ઞાનુ પાલન કરીને માનતુગસૂરિને અધારી કોટડીમા કેદ કર્યા, પરંતુ માનતુગસૂરિએ ત્યા જ પોતાના ઇષ્ટદેવ આદિનાથની 'ભક્તામર' આ શબ્દથી શરૂ થતા સ્તોત્રથી સ્તવના કરી અને પોતે બધનમુક્ત થઈ સ્વય છૂટીને રાજાની પાસે આવીને રાજાને મળ્યા આચાર્યની આવી અદ્ભુત શક્તિ નજરે જોઈને રાજા ઘણો પ્રસન્ન થયો, અને તે જ સમયથી તે જૈનધર્મ અને જૈનસાધુઓનો ભક્ત થયો"

પ્રસ્તુત પ્રભાવક ચરિતના ઉલ્લેખથી 'વીરવશાવલિ'મા આ સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ સબધી ઉલ્લેખ જુદી જાતનો મળી આવે છે, જે આ પ્રમાણે છે—

"માળવ દેશના ઉજ્જૈન નામના નગરમા વૃદ્ધ ભોજદેવ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની સભામા મયૂર અને બાણ નામના બે બ્રાહ્મણ પડિતો હતા, એક વખતે તે બંને જણા વાદવિવાદ કરતા રાજસભામા અહકાર કરવા લાગ્યા એક કહે હુ વિદ્વાન છુ અને બીજો કહે કે હુ વધારે વિદ્વાન છુ આ પ્રમાણે બને જણને એક બીજા પ્રત્યે અદેખાઈ કરતા દેખીને રાજા ભોજે કહ્યુ કે–'હે વિદ્વાનો! તમે બને જણા કાશ્મીર દેશમા જાઓ, ત્યા રહેલી શારદાદેવી જેઓને વિદ્વાન કહે તે મોટો પડિત' આ પ્રમાણેના રાજાના વચન સાભળી બને જણા કાશ્મીર તરફ ગયા, અનુક્રમે ઘણો માર્ગ ઓળગી શારદાના મદિરે પહોચ્યા ભોજન કરીને બને જણા રાત્રિના વખતે સૂતા હતા, તે વખતે સરસ્વતીએ પરીક્ષા કરવાને માટે અર્ધજાગતા એવા મયૂરને સમસ્યા પૂછી કે–

"शतचद्र नभस्तलम्"

તે સાભળી મયૂરે કહ્યુ કે–

"दामोदरकराघातविह्वलीकृतचेतसा ।
दृष्ट चाणूरमल्लेन शतचंद्रनभस्तलम् ॥ १ ॥"

કૃષ્ણના કરાઘાતથી આકુળવ્યાકુળ થએલ ચાણૂરમલ્લે આકાશતલમા સેકડો ચદ્રો જોયા આ પ્રમાણે મયૂરે સમસ્યા પૂરી કરી

તે સાભળી પુન બાણને પરીક્ષા માટે સરસ્વતીએ સમસ્યાનુ પદ પૂછ્યુ કે–

"शतचद्र नभस्तलम्"

તે સાભળી અર્ધજાગતા એવા બાણે કહ્યુ કે–

"यस्यामुत्तगसौधाग्रे विलोलवदनाबुजे ।
चिरराज विभावर्यां शतचद्र नभस्तल ॥ १ ॥"

આ પ્રમાણે બાણે પણ સમસ્યા પૂર્ણ કરી તે બંનેની વાણી સાભળી સરસ્વતીએ કહ્યુ કે તમે બને વિદ્વાન છો આ પ્રમાણે વિદ્વાનનુ ચિહ્ન મેળવી કેટલાક દિવસે બંને ઘેર આવ્યા બનેને પડિત જાણવા છતા પણ મયૂરને વૃદ્ધ જાણી ભોજે ઘણો આદર સત્કાર કર્યો એટલે દ્વેષે ભરાએલો એવો બાણ પોતાના બને હાથ અને પગ કપાવી નાખીને ચડીના મદિરમા પેઠો ચડીમાતાની ૬૧ મત્રથી સ્તુતિ કરી એટલે ચડી પ્રસન્ન થઈ અને બોલી કે–'હુ તારા ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છુ તુ વરદાન માગ' આ સાભળીને બાણે કહ્યુ કે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડવા માટે મારા હાથ અને પગ હતા તેવા કરી દો દેવીએ તે પ્રમાણે

કરી દીધા એટલે દેવીએ તેને નવા હાથપગ આપ્યા છે તેવો તે બાણ પંડિત નગરની મધ્યમાં થઈ રાજદરબારમાં આવ્યો. બાણને મહા પ્રતિભાશાળી જાણી રાજાએ તેનો આદર સત્કાર કર્યો અને આવો ચમત્કાર દેખી વૃદ્ધ ભોજરાજા સભા સમક્ષ સઘળા પંડિતોને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યો કે-" શૈવ દર્શન વિના આવો ચમત્કાર બીજા કોઈ દર્શનમાં નથી "

રાજાનું આ પ્રમાણેનું બોલવુ સાભળીને રાજાનો એક કામદાર જૈન હતો, તેણે કહ્યુ કે-' હે રાજન્ ! આ જ નગરમા મહા મત્રવાદી અને વિદ્યાપાત્ર એવા માનતુંગસૂરિ નામના જૈનાચાર્ય નિવાસ કરે છે.'

તે સાંભળીને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ શ્રીમાનતુગસૂરિને રાજદરબારમાં તેડાવ્યા અને વંદન-નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યો કે-' હે દર્શનીય મહાપુરુષ ! તમે તમારો ચમત્કાર બતાવી જિનશાસનનો મહિમા વધારો.'

ત્યારે શ્રીમાનતુંગસૂરિએ વૃદ્ધ ભોજરાજાને કહ્યુ કે-' પગથી કે કંઠ લગી અડતાલીસ તાળા સહિત બેડીઓથી મારા શરીરને મજબુત બાધો, રાજાએ દરબારમા બેઠેલા સઘળા મનુષ્યોના દેખતા તેમજ કર્યું અને તેઓને ત્યાંથી ઉપડાવી ઓરડામા ઘાલી બારણે તાળા દઈ રક્ષકો મૂકયા અને રક્ષકોને કહ્યું કે સાવધાન રહેજો.'

ગુરુ મહારાજે ઓરડામાં બેઠા બેઠા શ્રીઋષભદેવની સ્તુતિરૂપ 'ભક્તામર સ્તોત્ર'ની નવીન રચના કરી અને તે સ્તોત્રના પ્રભાવથી શ્રીઋષભદેવની ફીકરી ચક્રેશ્વરીદેવી આવીને હાજર થઈ એકેક કાવ્યે એકેક તાળું ઉઘડે એમ કહેતાં થકા '**आपादकंठमुरुशृंखलवेष्टितांगा०**' એ બેંતાલીસમું કાવ્ય કહેતાં થકાં સર્વ સાંકળો ભાગી ગઈ અને ઓરડાના બારણા ઉઘડી ગયાં અને આચાર્ય મહારાજ રક્ષકની પાસે આવી ઊભા રહ્યા. સેવકે આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજને જોઈ, રાજાને ખબર આપી ગુરુને કચેરીમાં આવેલા દેખી રાજાએ ગુરુને નમસ્કાર કર્યો, અને આશ્ચર્ય પામી કહેવા લાગ્યો કે-' ધન્ય એ ધર્મ ! ધન્ય એ જૈનદર્શન ! કે જ્યા આવા મહાપ્રાભાવિક આમ્નાયના જાણકાર શ્રીમાનતુંગસૂરિ જેવા રત્નત્રયીના આરાધક છે.'

ગુરુમહારાજને મહાનિસ્પૃહી અને નિર્લોભી જાણી, વૃદ્ધ ભોજદેવે ગુરુને કહ્યુ કે, આપે શેનું સ્મરણ કીધું ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યુ કે ભક્તામર સ્તોત્ર રૂપી ઋષભદેવ ભગવાનની સ્તુતિનુ સ્મરણ કીધુ

વૃદ્ધ ભોજરાજાએ પછી ગુરુ મહારાજને કહ્યુ કે-જે સ્તોત્રમા બધનો તુટ્યા એવા મંત્રામ્નાયો છે તે કહો-તે વખતે આચાર્ય મહારાજે સ્વર પદ અક્ષર મંત્ર યુક્ત દરબાર સમક્ષ પ્રગટપણે શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર કહ્યુ. તે સાંભળીને વૃદ્ધ ભોજરાજાએ આચાર્ય મહારાજને મહામહોત્સવ સહિત શાલાએ મોકલાવ્યા. તે દિવસથી શ્રીભક્તામર સ્તોત્રનો મહિમા પૃથ્વીને વિષે વિસ્તર્યો અને શ્રી જિનશાસની કીર્તિ વધી આ પ્રમાણે ભક્તામર સ્તોત્રની ઉત્પત્તિ જાણવી

—વીરવંશાવલિ પાનું ૧૮, ૧૯.

વીરવંશાવલિ ઉર્ફે તપાગચ્છ વૃદ્ધ પટ્ટાવલિ મૂળ પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં જ છપાએલી હોવાથી ઉપરોક્ત ઉલ્લેખ ચાલુ ગુજરાતી ભાષામાં કરેલો છે

પ્રબધમાં માનતુગસૂરિના સમયનો નિર્દેશ કર્યો નથી, પણ માનતુંગસૂરિના પ્રશસક રાજા શ્રીહર્ષનો રાજત્વ સમય વિ. સ. ૬૬૩ થી વિ સં. ૬૭૪ સુધીનો ગણાય છે. તેથી માનતુગસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની સાતમી સદીનો હોવો જોઈએ.

તીર્થકલ્પ તથા બીજી પટ્ટાવલિયો વગેરેમાં પણ ભક્તામર સ્તોત્રના કર્તા માનતુંગસૂરિને ઉજ્જયિનીના રાજા વૃદ્ધ ભોજના સમકાલીન જણાવ્યા છે, અને ક્લેટના લખવા પ્રમાણે વૃદ્ધ ભોજનો સમય પણ વિક્રમનો સાતમો સૈકો (વિ સં ૬૩૧) છે એટલે તેઓશ્રી સાતમી સદીમાં જ વિદ્યમાન હોવાનો વધારે સંભવ છે, અને હું પોતે પણ તેઓશ્રીનો સમય સાતમી સદીનો હોય એમ માનું છું

૮ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર—આ સ્તોત્રનું નામાભિધાન પણ તેના આદ્યપદ ઉપરથી જ પડેલું છે પ્રસ્તુત સ્તોત્રમાં પુરિસાદાણી શ્રીપાર્શ્વનાથની સ્તુતિ છે, અને તે સ્તુતિ કલ્યાણના મંદિરરૂપ જ છે, તે બાબતમાં કોઈ જાતની શંકા નથી વળી આ સ્તોત્રના પદ્યોની સંખ્યા પણ ભક્તામર સ્તોત્રના પદ્યોની સંખ્યા બરાબર ૪૪ જ છે તેમાં શરૂઆતના ૪૩ શ્લોકો વસંતતિલકા છંદમાં અને છેવટનો એક શ્લોક આર્યાવૃત્તમાં રચાએલો છે શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર તથા પ્રસ્તુત કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર—યુગલનું તુલનાત્મક પર્યાલોચન દે લા પુ ફંડના ગ્રન્થાંક ૭૧ ની પ્રસ્તાવનાના પાના ૧૯ થી ૩૧ સુધી વિસ્તારથી કરેલું હોઈ તે ચર્ચા અહીં ઉપસ્થિત કરી નથી

ઉત્પત્તિ—પ્રસ્તુત સ્તોત્રના રચયિતા શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિ છે, અને તેની ઉત્પત્તિ સંબંધમાં પ્રભાવક ચરિત્રમાં 'વૃદ્ધવાદિ પ્રબંધ' નામના આઠમા પ્રબંધમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે—

ઉજ્જયિની નગરીમાં દારિદ્રયરૂપી અંધકારનો નાશ કરવામાં સૂર્ય સમાન એવો વિક્રમાદિત્ય નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો ત્યાં કાત્યાયન ગોત્રમાં ઉત્પન્ન થએલ દેવર્ષિ બ્રાહ્મણની સ્ત્રી દેવશ્રી બ્રાહ્મણીની કુક્ષિમાંથી ઉત્પન્ન થએલ સિદ્ધસેન નામે એક વિદ્વાન વિપ્ર રહેતો હતો તે સર્વશાસ્ત્રોમાં પારંગત એવો એકવાર માર્ગમાં જૈનાચાર્ય વૃદ્ધવાદીસૂરિને મળ્યો એટલે તેણે પ્રશ્ન કર્યો કે—'હે મુનિનાથ! આજકાલ વૃદ્ધવાદી અહીં વિદ્યમાન છે?'

ત્યારે આચાર્ય મહારાજે જવાબ આપ્યો કે—'હું પોતે જ તે વૃદ્ધવાદી છું, એમ સમજી લે'

સિદ્ધસેને કહ્યું કે—'મારે તેમની સાથે વિદ્વદ્ ગોષ્ઠી કરવાની ઈચ્છા છે, માટે અહીં જ આપણે તે કરવા બેસીએ, કે જેથી વાદમાં વખતનો મારો સંકલ્પ સિદ્ધ થાય'

આ સાંભળીને વૃદ્ધવાદીસૂરિ બોલ્યા કે—'જો એમ હોય, તો પોતાના હૃદયને સંતોષ પમાડવા માટે આપણે વિદ્વાનોની સભામાં કેમ ન જઈએ? કારણ કે સુવર્ણની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો પિત્તળને કોણ ગ્રહણ કરે?' એમ કહ્યા છતાં પણ જ્યારે તેણે 'મારે તો અહીં જ વાદ કરવો છે' એવો પોતાનો કદાગ્રહ ન મૂક્યો ત્યારે આચાર્ય મહારાજે એ વાત કબુલ કરી અને ત્યાં હાજર રહેલા એવા ગોવાળોને તે વખતે સભાસદો તરીકે સ્થાપ્યા પછી સિદ્ધસેને પોતાનો પક્ષ સ્થાપન કરતાં કહ્યું કે—'સર્વજ્ઞ કોઈ છે જ નહિ. કારણ કે આકાશપુષ્પના દૃષ્ટાંતની માફક પ્રત્યક્ષ, અનુમાનાદિક પ્રમાણોથી ઉપલબ્ધ નથી.' એમ કહીને તે મૌન રહ્યો

તે વખતે ગોવાળોને સંતોષ પમાડતા વૃદ્ધવાદી કહેવા લાગ્યા કે—'આ સિદ્ધસેનનું કથન તમે કાંઈ સમજી શક્યા કે નહિ?'

તેઓ બોલ્યા કે—ફારસીભાષા જેવું અસ્પષ્ટ વચન શી રીતે સમજી શકાય?

આ સાંભળીને વૃદ્ધવાદી બોલ્યા—'હે ગોવાળો! એનું કથન હું બરાબર સમજી શક્યો છું, એ કહે છે કે—'જિન-વીતરાગ નથી' માટે તમે સત્ય કહી બતાવો કે તમારા ગામમાં વીતરાગ સર્વજ્ઞ છે કે નહિ?'

તે બધા બોલી ઉઠ્યા કે-'જૈન ચૈત્યમાં જિન સર્વજ્ઞ વિદ્યમાન છે, માટે એવું વચન મિથ્યા છે આ પ્રમાણ વિનાના વિપ્ર વચનને અમે માન્ય કરતા નથી.'

પછી આચાર્ય મહારાજ પુન કહેવા લાગ્યા કે-'હે વિપ્ર! હું સત્ય વચન કહું છું તે સાંભળ-પ્રજ્ઞાતિશય ક્યાંક તરતમતામાં વિરામ પામે છે, પરમાણુઓમાં જેમ ન્યૂનાધિકતા છે, તેમ અતિશયમાં પણ તે સ્ફુટ છે. અને લઘુ કે ગુરુતર, પરમાણુ અને આકાશમાં પણ ઉપલબ્ધ છે પ્રજ્ઞાનો અવધિ તે કેવળજ્ઞાન સિદ્ધ જ છે એ જ્ઞાન તો ગુણ છે, માટે વિચાર કર, તેના આધાર રૂપ કોઈ દ્રવ્ય પણ હોવું જ જોઈએ. તે આધાર રૂપ દ્રવ્ય તે જ સર્વજ્ઞ છે. એમ સર્વજ્ઞની સિદ્ધિ થઈ જ જાય છે.'

આ પ્રમાણે વચન વિસ્તારથી વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પોતાને પંડિત માનનાર એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જીતી લીધો કારણ કે આવા સમર્થ વિદ્વાન આગળ તે શું માત્ર છે?

સિદ્ધસેન પણ હર્ષાશ્રુથી લોચનને આર્દ્ર બનાવતો કહેવા લાગ્યો કે-'હે ભગવાન! પ્રથમ તો તમે પોતે જ ખરેખરા સર્વજ્ઞ છો કે મને જીતી લીધો, તો હવે મે પૂર્વે કરેલ પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તમે મને શિષ્ય થવાની અનુમતિ આપો અર્થાત્ મને આપશ્રીનો શિષ્ય બનાવો' કારણ કે મેં પૂર્વે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે-'જેને હું ઉત્તર આપવા સમર્થ ન થાઉં, તેનો શિષ્ય બનું.' એટલે ગુરુ મહારાજે પોતે તત્પર થએલ એવા સિદ્ધસેન બ્રાહ્મણને જૈન વિધિ પ્રમાણે દીક્ષા આપી અને તેનું કુમુદચંદ્ર એવું નામ પાડ્યું. પછી બાણની માફક પોતાની તીક્ષ્ણ અને પ્રકૃષ્ટ પ્રતિભાના બળે કુમુદચંદ્ર મુનિ તે કાળના સર્વ સિદ્ધાંતના સત્વર પારગામી થઇ ગયા. ગુરુએ પણ પ્રમોદપૂર્વક તેઓને આચાર્યપદે સ્થાપન કર્યા. પૂર્વે તેમનું નામ તો પ્રસિદ્ધ હતુ જ અને આ વખતે વધારે વિખ્યાત થયું. પછી ગુરુમહારાજે શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિને ગચ્છ ભળાવીને પોતે અન્યત્ર વિહાર કર્યો, કારણ કે ગુરુ દૂર રહાને જ શિષ્યનો પ્રભાવ જુએ છે.

એક વખત શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિએ પોતાની કવિત્વ શક્તિથી વિક્રમાદિત્ય રાજાને ખુશી કર્યો હતો અને તે વખતે રાજાએ તેમને એક ક્રોડ સોનૈયા આપવા માંડ્યા પણ તેઓએ તે દ્રવ્ય સાધારણ ખાતાના ફંડમાં અપાવ્યું અને તેથી ગરીબ શ્રાવકોનો અને જિનમંદિરોનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

એકવાર તેઓશ્રી ચિતોડગઢ ગયા હતા, ત્યાં તેમની નજરે એક વિચિત્ર સ્તંભ પડ્યો. જે ન પત્થરનો હતો, ન માટીનો અને ન લાકડાનો, તેથી આચાર્ય મહારાજે તેની બારીક તપાસ કરી તો તે લેપમય લાગ્યો આથી તેમણે વિરુદ્ધ દ્રવ્યોથી ઘસીને તેને એક છિદ્ર પાડ્યું તો તે પુસ્તકોથી ભરેલો જણાયો. આચાર્ય મહારાજે તેમાથી એક પુસ્તક કાઢીને તેનું એક પત્ર લઈને વાચ્યુ, એટલામાં તો તે પુસ્તક તેમના હાથમાથી અદૃષ્ટ દેવતાએ ઝુટવી લીધુ, પણ તેમાથી તેઓશ્રીને સુવર્ણસિદ્ધિયોગ અને સરસવોથી સુભટ નિપજાવવાની વિધિ-આ બે પ્રયોગો યાદ રહી ગયા. એક વખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી છેક પૂર્વ દેશમાં ગયા, ત્યાં તેઓ કર્માર ગામમા ગયા, જ્યા દેવપાલ રાજાની તેએ ને મુલાકાત થઈ. ધર્મકથાથી આચાર્ય મહારાજે દેવપાલને જૈનધર્મ તરફ ખેંચ્યો અને પોતાનો મિત્ર બનાવ્યો. આચાર્ય મહારાજ દેવપાલના આગ્રહથી ત્યાં જ રહ્યા હતા તેવામા કામરૂદેશનો રાજા વિજયવર્મા મ્હોટી સેનાની સાથે દેવપાલના નગર ઉપર ચઢી આવ્યો શત્રુની ચઢાઈ અને તેના અધિક બલની વાત દેવપાલે સિદ્ધસેનસૂરિને કહીને જણાવ્યું કે આ પ્રબલ શત્રુ સામે ટકી રહેવા જેવુ મ્હારી પાસે દ્રવ્ય અને સેનાનું બલ નથી, આ ઉપરથી સિદ્ધસેને સુવર્ણસિદ્ધિથી દ્રવ્ય અને સર્ષપના પ્રયોગથી ઘણા સુભટો ઉપજાવીને તેને સહાયતા કરી અને દેવપાલે આ અણધારી મદદથી વિજયવર્મા ઉપર જીત મેળવી. પોતાને મુંઝવણરૂપ અંધકારમાં પ્રકાશ આપ્યો તેથી દેવપાલે સિદ્ધસેનને 'દિવાકર' એ વિશેષણથી બોલાવ્યા દેવપાલે એ પછી સિદ્ધસેનને અતિ-

શય માન આપ્યુ, તે એટને સુધી કે તેમને આગ્રહ કરી કરીને પાલખી અને હાથી ઉપર બેસાડવા માડ્યા, દાક્ષિણ્યતાને વશ થએલા આચાર્ય મહારાજ પણ રાજાના આ આગ્રહને પાછો ઠેલી ન શક્યા અને શિથિલાચારમા પડી ગયા

વૃદ્ધવાદીસૂરિએ સિદ્ધસેનની આ પ્રમાદિ અવસ્થાના સમાચાર લોકોના મુખથી સાભળ્યા અને તેઓ વિહાર કરીને કર્માપુર આવ્યા અને પાલખીમા બેસીને ફરતા સિદ્ધસેનને યુક્તિથી સમજાવીને શિથિલાચાર છોડાવ્યો અને તે પછી તેઓને ગચ્છનો ભાર સોપીને વૃદ્ધવાદીસૂરિએ પરલોકવાસ કર્યો

સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિએ એક વખત મૂળ જૈન આગમો જે પ્રાકૃત ભાષામા બનેલા છે, તે સસ્કૃત ભાષામા ફેરવી નાખવાનો વિચાર કર્યો, પરન્તુ એમના એ સકલ્પથી શ્રમણસઘે એમને ઠપકો આપીને બાર વર્ષ પર્યન્ત ગચ્છ અને સાધુ વેષ છોડી દઈને ચાલ્યા જવાની સજા ફરમાવી અને કહ્યુ કે— 'જો તમારાથી જૈનધર્મની કોઈ મ્હોટી ઉન્નતિ થએલી સઘ જોશે તો બાર વર્ષની અદર પણ તમોને આ ગુન્હાની માફી આપીને સઘમા લઈ લેવામા આવશે' સિદ્ધસેને આ પારાચિત નામનુ પ્રાયશ્ચિત સ્વીકાર્યુ અને ગચ્છ છોડીને ગુપ્ત વેષમા નીકળી ગયા સાત વર્ષ સુધી આમતેમ ભ્રમણ કરીને અવધૂત વેષધારી સિદ્ધસેન ઉજ્જયિનીમા ગયા અને કવિતાથી વિક્રમરાજાનુ મનરજન કરીને તેની સભાના પડિત થઈને રહ્યા

એક વખતે સિદ્ધસેન દિવાકર વિક્રમાદિત્ય રાજાની સાથે કુડગેશ્વર નામના શિવમદિરમા ગયા પરન્તુ ત્યા શિવને નમસ્કાર કર્યો નહિ રાજાએ તેનુ કારણ પૂછ્યા તેઓએ કહ્યુ કે– મ્હારો પ્રણામ સહન કરે તે દેવ બીજા જાણવા, આ દેવથી મ્હારો પ્રણામ સહન થઈ શકે નહિ' રાજાને આ સાભળીને વધારે આશ્ચર્ય થયુ અને આગ્રહપૂર્વક કહ્યુ તે ઉપરથી સિદ્ધસેન દિવાકરે 'કલ્યાણ મદિર'૦ ઈત્યાદિ પદોથી શરૂ થતા અભિનવ સ્તોત્રની રચના કરીને સ્તુતિ કરવા માડી અને આ સ્તોત્રનુ તેરમુ કાવ્ય બોલતા ધરણેન્દ્ર નામનો નાગરાજ ત્યા આવ્યો અને તેના પ્રભાવથી શિવલિગ ફાટીને નીચેથી શ્રીપાર્શ્વનાથ તીર્થકરની પ્રતિમા પ્રગટ થઈ, તે જોઈને સિદ્ધસેને વિશેષ ભક્તિથી સ્તુતિ કરીને રાજાને કહ્યુ કે–'અમારો પ્રણામ સહન કરે તે દેવ આ છે' આ આશ્ચર્યથી રાજા સિદ્ધસેન દિવાકરનો પરમભક્ત બન્યો અને જૈનધર્મનો સહાયક થયો શ્રમણસઘે પણ શેષ પાચ વર્ષનુ પ્રાયશ્ચિત માફ કરીને સિદ્ધસેનને સઘમા લઈ લીધા"

સિદ્ધસેનસૂરિના સમય માટે ઘણો જ મતભેદ છે પરન્તુ તે માટે શ્રીઆત્માનદ જૈન સભા ભાવનગર તરફથી વિ સવત ૧૯૮૭ મા પ્રસિદ્ધ થએલા 'શ્રીપ્રભાવક ચરિત્ર'મા ઈતિહાસ પ્રેમી મુનિમહારાજ શ્રીકલ્યાણવિજયજીએ લખેલા 'પ્રબન્ધપર્યાલોચન'મા ઘણી ચર્ચા કરીને નિશ્ચિત કરેલો ચોથાથી પાચમા સૈકાની વચલો સમય જ મને વધારે વાસ્તવિક લાગે છે

કલ્યાણમદિરના મત્રો તથા યત્રો—

કલ્યાણમદિર સ્તોત્રના મત્રામ્નાયો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમા છપાવવામા આવેલા છે તે આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિહસૂરિજીના સગ્રહની હસ્તલિખિત પ્રત ઉપરથી લેવામા આવેલા છે અને તે માટે તેઓશ્રીનો હુ આભાર માનુ છુ આ મન્ત્રામ્નાયોના રચનાર વિક્રમની અગિયારમી સદી પછીના કોઈ વિદ્વાન હોય તેમ લાગે છે કારણ કે આ મન્ત્રામ્નાયમા આપવામા આવેલા મોટા ભાગના મત્રો મલ્લવાદી શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત 'શ્રીભૈરવપદ્માવતીકલ્પ' નામના ગ્રથ તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા પુસ્તકમા આપવામા આવેલા છે, જ્યારે મલ્લિષેણસૂરિનો સમય વિક્રમની અગિયારમી શતાબ્દિનો છે

વળી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના ૪૩ તેતાલીશ યંત્રો જે પ્રસ્તુત પુસ્તકમા પ્રથમ જ વાર મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ કરવામા આવ્યા છે તે મુંમાઈની શ્રીપન્નાલાલજી એલક દિગંબર જૈન સરસ્વતી ભવનના સગ્રહની હસ્તપ્રત ઉપરથી લેવામાં આવ્યા છે અને તેનો ઉપયોગ કરવા દેવા માટે તે સસ્થાના કાર્યવાહકો તથા તે ભવનના સેક્રેટરી શ્રીયુત્ રામપ્રસાદજી જૈનનો પણ અત્રે આભાર માનું છું. પ્રસ્તુત યંત્રોને માટે બીજી હસ્તપ્રતો મેળવવા માટે મારા તરફથી ગુજરાત, મારવાડ અને મેવાડના ઘણાખરા ભંડારોમા તપાસ કરવામા આવી હતી, પરન્તુ તેની બીજી પ્રતો નહિ મલવાથી એક જ હસ્તપ્રત ઉપરથી આ યંત્રાકૃતિઓ આચાર્ય મહારાજ શ્રીજયસિંહસૂરિજી પાસે જ તૈયાર કરાવી આપવામાં આવી છે, એટલે કદાચ અન્ય કોઈ વિદ્વાન મહાનુભાવોના જોવામા આ યંત્રોની બીજી હસ્તપ્રતો આવે તો મને લખી જણાવવાથી તેમાં રહી ગયેલી ભૂલો જે માલુમ પડશે તો સુધારવા પ્રયત્ન કરીશ

૯ બૃહત્શાંતિ સ્તોત્ર—આ સ્તોત્રમાં મુખ્યત્વે કરીને શાન્તિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ હોવાથી અને તેનો ઉપયોગ ખાસ કરીને પાક્ષિક, ચૌમાસિક તથા સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણના અંતભાગમા તથા સ્નાત્ર પ્રતિષ્ઠાદિક મહોત્સવોના માગલિક મહોત્સવોની શાંતિ અર્થે થતો હોવાથી તેનું નામ 'શાંતિ સ્તોત્ર' વાસ્તવિક જ છે, અને શ્રીમાનદેવસૂરિ કૃત બીજું શાંતિ સ્તોત્ર વિદ્યમાન હોવાથી અને તેનું નામ 'લઘુશાંતિ' સ્તોત્ર હોવાથી જ આ સ્તોત્રનું નામ 'બૃહત્ શાંતિ સ્તોત્ર' રાખવામાં આવ્યું છે.

આ બૃહત્ શાંતિ સ્તોત્રના રચના કરનાર મહાપુરુષના સબધમાં પણ મતભેદ છે.

૧—**अहं तित्थयरमाया** એ ગાથાની ટીકા લખતા ટીકાકાર શ્રીધર્મકીર્તિસૂરિ લખે છે કે—શ્રી-નેમિનાથ ભગવાનના માતા શિવાદેવી કહે છે કે—હુ તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરને વિષે રહુ છુ. તે ઉપરથી શિવાદેવી માતાએ દેવીપણાની અવસ્થામા આ શાંતિ રચી છે, એમ નિર્ણય થાય છે.

—શ્રીજૈન શ્રેયસ્કર મંડળ, મહેસાણાના પંચપ્રતિક્રમણની ચોથી આવૃત્તિ પાનું ૪૨૫

૨—વાદિવેતાલ શ્રીશાંતિસૂરિ વિરચિત 'અર્હદભિષેક વિધિ' નામના ગ્રન્થના 'શાંતિપર્વ' નામના સાતમા પર્વરૂપે આ બૃહચ્છાંતિ મળી આવે છે. તેની હસ્તલિખિત પ્રતિ પંડિત સુખલાલજી દ્વારા સંપાદિત અને આત્માનંદ જૈન પુસ્તકપ્રચારક મંડલ આગ્રા દ્વારા પ્રકાશિત હિંદી પંચપ્રતિક્રમણની પ્રથમ આવૃત્તિના પાના ૨૮૭ મા જણાવ્યા પ્રમાણે પાટણના એક ભંડારમા છે, જેના ઉપર સંવત ૧૩૫૮ માં ઉપકેશગચ્છીય પં૦ મહીચન્દ્રે લખ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

ઉપરોક્ત પુસ્તકમાં પંડિતજીએ તે હસ્તલિખિત પ્રતિમાં અને પ્રચલિત 'બૃહચ્છાંતિ' મા જે જે પાઠ ફેર છે તે પણ જણાવ્યા છે

વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિની વિદ્યમાનતા વિક્રમની અગિયારમી સદીમાં હતી, તેથી આ 'બૃહચ્છાંતિ' નો રચનાકાળ પણ અગિયારમી સદીમાં કહી શકાય,

૩—ઉપરોક્ત બને ઉલ્લેખો સિવાય એક ત્રીજો ઉલ્લેખ મન્ત્રવાદી શ્રીમલ્લિષેણસૂરિએ રચેલા 'વિદ્યાનુશાસન' નામના મંત્રશાસ્ત્રના ગ્રન્થના ૨૪ અધિકારો પૈકીના વીશમા 'શાંતિવિધાન' નામના અધિકારમા પણ ૬૧ થી ૬૯ શ્લોક સુધીના 'શાંત્યષ્ટક' નામના સ્તોત્ર પછી '**ॐ पुण्याहं पुण्याहं**૦'થી શરૂ થતો પાઠ છે, તે પાઠનો અહીં સમગ્ર ઉલ્લેખ નહિ કરતા ઉપરોક્ત પાટણવાળી વાદિવેતાલ શાંતિસૂરી વિરચિત 'અર્હજ્જન્માભિષેક વિધિ' ની હસ્તપ્રત સાથે આ 'શાંતિવિધાન'નો પાઠ મેળવીને તે સંબંધી

એક વિસ્તૃત લેખ તૈયાર કરીને 'જૈન સત્યપ્રકાશ' માસિક દ્વારા પ્રકાશિત કરવાનો વિચાર રાખુ છુ, અને તેથી જ અહીયા માત્ર ઉલ્લેખ જ કરવાનુ મે ઉચિત ધાર્યું છે

શ્રીમલ્લિષેણસૂરિનો સમય પણ વિક્રમની અગિયારમી સદીનો જ છે તેથી હાલમા તો એટલુ નિશ્ચિત થાય છે કે આ 'બૃહચ્છાતિ સ્તોત્ર' અગિયારમી સદી પછીનુ તો નથી જ

મારી માન્યતા પ્રમાણે શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિએ જે ગાથાનો આધાર રાખીને આ કૃતિ નેમિનાથ ભગવાનની માતા શિવાદેવીએ દેવીપણાની અવસ્થામા રચ્યાનો જે નિર્ણય કર્યો છે, તે વાસ્તવિક નથી કારણ કે ઉપરોક્ત 'શાતિપર્વ'મા અથવા તો 'શાતિવિધાન'મા પાછળની ગાથાઓનો ઉલ્લેખ સુદ્ધા પણ નથી અને તેથી **'नृत्यति नित्य'**૦ થી શરૂ થતી પાછળની પાચે ગાથાઓ પાછળથી પ્રક્ષિપ્ત કરેલી છે એવુ સાબિત થાય છે, એટલે શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિનો નિર્ણય પાયા વગરની ઈમારત જેવો મને તો લાગે છે

શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજકોમા શ્રીખરતરગચ્છને માનવાવાળાઓ આ નવસ્મરણો પૈકી શ્રીઅજિત શાતિ સ્તવન શ્રીનન્દિષેણકૃત, શ્રીમાનતુગસૂરિકૃત નમિઊણ સ્તોત્ર તથા શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત શ્રીઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર એ ત્રણ, તથા શ્રીજિનવલ્લભસૂરિકૃત લઘુઅજિતશાતિ સ્તોત્ર અને શ્રીજિનદત્તસૂરિ વિરચિત ગુરૂપારતન્ત્ર સ્તોત્ર ગાથા ૨૧, સર્વાધિષ્ઠાયિ સ્મરણ સ્તોત્ર ગાથા ૨૬ તથા વિઘ્નવિનાશિસ્તોત્ર ગાથા ૧૪ એ ચાર કુલ મળી 'સપ્તસ્મરણ'ની માન્યતા ધરાવે છે

મન્ત્ર—મન્ત્ર એટલે અમુક પ્રકારના અક્ષરોની સકલના જેમ આકર્ષણશીલ વિદ્યુત્‌ના સમાગમથી તણખો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ જુદા જુદા સ્વભાવવાળા અક્ષરોની યથાયોગ્ય રીતે સકલના-ગૂથણી કરવાથી કોઈ અપૂર્વ શક્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે એ તો જાણીતી વાત છે કે મહાપુરુષોએ ઉચ્ચારેલા સામાન્ય શબ્દોમા પણ અદ્ભુત સામર્થ્ય રહેલુ છે તો પછી ઉદ્દેશપૂર્વક વિશિષ્ટ વર્ણોની સકલનાથી યોજેલા પદોના સામર્થ્યની તો વાત જ શી? આવા પદોના-મન્ત્રપદોના રચયિતા જેટલે અશે સયમ અને સત્યતાના પાલક હોય તેટલે અશે તેમા વિશિષ્ટતા સભવે છે તેથી જ મત્રની ભાષામા પરિવર્તન કરવામા આવે તો તે મત્રની ગરજ સારી શકે નહિ મન્ત્ર ઘણા જ પ્રકારના હોય છે કેટલાક યોગ સાધનાના માટે અને કેટલાક રોગોની શાતિ માટે ઉપયોગી હોય છે કેટલાક લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ માટે હોય છે અને કેટલાક દુશ્મનોનો નાશ કરવા માટે હોય છે

કેટલાકોનુ એવુ માનવુ છે કે પ્રાચીન સમયમા જે મત્રો હતા તેનો નાશ થઈ ગએલો છે અને જો તેમ ન માનવામા આવે તો આજકાલ તે મત્રોના અધિષ્ઠાયક દેવો તેમના આરાધકોને પ્રત્યક્ષ કેમ નથી થતા? કારણ કે આ પુણ્યભૂમિ ભારતમા હજારો નહિ પણ લાખો મનુષ્યો વિદ્યમાન છે કે જેઓ વધારે નહિ તો એ માળા તો નમસ્કાર મહામત્રની તથા બીજા જૈનમત્રોની ગણે છે જ આ માળા ગણનારાઓ મોટા ભાગે બે પ્રકારના હોય છે-એક તો ધનવાન અને બીજા નિર્ધન-એમા ધનવાનો પાસે દ્રવ્યાદિ સાધન હોવા છતા પણ આધિ અને વ્યાધિથી રહિત તેઓ હોતા નથી, એટલે કે મહાપ્રભાવશાળી એવા મત્રની માળા ગણવા છતા પણ તેઓને આધિ અને વ્યાધિ સતાવી રહેલી હોય છે બીજી શ્રેણીના માણસો પૈકીના હજારો પુરુષો એવા પણ જણાઈ આવે છે કે જેઓને શરીર ઢાકવા વસ્ત્ર પણ પૂરેપૂરા હોતા નથી તથા પેટનો ખાડો પૂરવા માટે પૂરૂ અન્ન પણ મળતુ નથી આ પ્રમાણે દેખીને એકલુ આશ્ચર્ય નહિ પણ મોટી અજાયબી ઉત્પન્ન થાય છે કે કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમાવાળા સર્વ અભીષ્ટ તથા યાવત્ મોક્ષ સુખને પણ આપનાર મહાપ્રાભાવિક મન્ત્રોના આરાધકોની આવી શોચનીય દશા કેમ? શુ

શાસ્ત્રોમાં જે પ્રમાણે વર્ણન કરેલું છે તે પ્રમાણે તે મન્ત્રોનો મહિમા નથી? શું પૂર્વાચાર્યોએ તેનો કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમા ગાયો છે તે ખોટો જ ગાયો છે? કે મન્ત્રોનું આરાધન કરવાવાળા વિશુદ્ધ ભાવથી તેનું આરાધન નથી કરતા? અથવા આરાધકોની શ્રદ્ધામાં ખામી છે? ના, ના, આ તો કેવલ કલ્પના માત્ર છે, કારણ કે પહેલાનાં જ્ઞાની પુરુષો એવા ન હતા કે જેઓ મંત્રના નામે દુનિયાને છેતરે. અને પૂર્વાચાર્યોએ કલ્પવૃક્ષથી અધિક મહિમા જે મન્ત્રોનો ગાયો છે તે પણ વાસ્તવિક છે, તેમાં જરા માત્ર સંદેહને સ્થાન નથી; કારણ કે પરોપકાર પરાયણ, ત્રિકાલદર્શી, મહાનુભાવ પૂર્વાચાર્યોના વિશુદ્ધ ભાવથી નીકળેલા હૃદયંગમ શબ્દો સર્વથા ભ્રમવગરના, પ્રમાણભૂત અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના હોવાથી અત્યંત માનનીય છે આરાધન કરવાવાળાઓમાંથી કોઈક વિરલ જ એવા હશે કે જેઓ શ્રદ્ધા વગર અથવા તો દુનિયાને દેખાડવા માટે જ એનું આરાધન કરતા હશે, બાકી મોટા ભાગને માટે તો છાતી ઠોકીને એમ કહી શકાય કે તેઓ પૂર્ણ ભક્તિ, અવિકલ પ્રેમ, દૃઢશ્રદ્ધા અને પૂર્ણ ઉત્સાહ સાથે તેનું ગુણન, મનન અને ધ્યાન કરે છે.

અહીંયાં ફરી પણ એનો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થય છે કે જો આ મન્ત્રો અતિશય પ્રભાવશાલી અને પૂર્વાપર વિરોધ વગરના છે અને તેના મહિમા સંબંધી મહાનુભાવ પૂર્વાચાર્યોના વાક્યોમાં લેશ માત્ર શંકાને સ્થાન નથી તથા તેનું આરાધન કરવાવાળાઓ પણ વિશુદ્ધભાવ અને દૃઢશ્રદ્ધાથી એકાગ્રચિત્તે તેનું ધ્યાન ધરે છે તો પછી એનું તે શું કારણ છે કે તે મહાપ્રભાવશાલી મન્ત્રો લૌકિક સુખ અગર તે સંબંધી ઈચ્છિત પદાર્થો પણ મેળવી આપતા નથી તો સિદ્ધિ સુખ તો ક્યાંથી જ મેળવી આપે? પાઠક ગણ! આ પ્રશ્નોના ઉત્તરમાં કેવલ એ જ ઉત્તર છે કે, ઉક્ત મહામન્ત્રોના જે ગુણન અને ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે તે વિષયના જોઈતા જ્ઞાનનો અભાવ હોવાથી યથાર્થ વિધિપૂર્વક કરવામાં નથી આવતા, અને તેથી જ કાંઈ પણ ફલ પ્રાપ્ત થતું દેખાતું નથી મંત્રોની આરાધનાના સબંધમાં ખાસ કરીને ધ્યાનમાં એ રાખવાની જરૂરીઆત છે કે મન્ત્રોની આરાધના બહુ જ શુદ્ધિપૂર્વક કરવી જોઈએ અક્ષર વગેરેના ઉચ્ચારમાં હ્રસ્વ, દીર્ઘ વગેરેનો પૂર્ણ વિચાર કરવો જોઈએ કારણ કે શ્રીમાન્ સમંતભદ્રે કહ્યું છે કે—

'न हि मन्त्रोऽक्षरन्यूनो निहन्ति विषवेदनाम्।'

અર્થાત્–અક્ષરથી ન્યૂન મંત્ર વિષની પીડાનો નાશ કરી શકતો નથી. અહીંયા આચાર્યનો કહેવાનો આશય એ છે કે અશુદ્ધ મંત્રથી કોઈ પણ જાતનું કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી શુદ્ધિ ઉપરાંત સાધનાને લગતી કેટલીક બાબતો ખાસ વિચારણીય છે, જે નીચે મુજબ છે.

પાત્રતા—

સાધકમાં માનસિક અને શારીરિક બળની પૂર્ણતા હોવી જોઈએ. મનમાં ખરાબ વિકાર, અશુદ્ધ ભાવના અને અપવિત્રતા હોવી જોઈએ નહીં. કુંભક, રેચક અને પૂરક યોગનો અભ્યાસ કરી મનને એક જ સ્થળે રોકી રાખતાં શીખવું જોઈએ અને શરીર પણ અત્યંત સહનશીલ બનાવવાની આવશ્યકતા છે. કારણ કે મંત્રાદિ સિદ્ધ કરનારાઓ ઉપર પ્રતિસમય અનેક ઉપદ્રવ અનેક કષ્ટ અને અનેક આપદાઓ ઝઝુમ્યા કરે છે. એ સર્વ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત ન કરી શકે તો સાધકના હાલ બૂરા થાય છે. 'ધોબીનો કુતરો નહીં ઘરનો કે નહી ઘાટનો' એવી દશા પ્રાપ્ત કરે છે.

મંત્રની સાધના કરતાં અમુક માણસ ગાંડો થઇ ગયો, અમુક માણસ મૃત્યુ પામ્યો વગેરે અનેક દૃષ્ટાંતો સાંભળવામાં આવે છે. તે સર્વનું મુખ્ય કારણ સાધકમા શારીરિક અને માનસિક

બળની ખામી છે હરકોઈ મત્રની સાધના કરતા પહેલા સાધકે પોતાનામા માનસિક અને શારીરિક બળ કેટલુ છે તે જરૂર તપાસવુ જોઈએ, જો તેવા બળની યોગ્યતા પોતાનામા જણાય તો કોઈપણ જાતની શકા રાખ્યા વિના આરાધનાની શરૂઆત કરી દેવી, અને જો ખામી માલુમ પડે તો રાત દિવસ અભ્યાસ કરી શારીરિક તથા માનસિક શક્તિ સપાદન કરી પછી આરાધના શરૂ કરવી જોઈએ અભ્યાસ કરવા છતાં પણ જો પોતે તેટલી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી શકે નહિ તો આરાધનાનુ કામ છોડી દેવુ જોઈએ વળી ઇંદ્રિય અને કષાયનો જય, મિતાહારીપણુ, બ્રહ્મચર્ય, શ્રદ્ધા, મૌન દયા, દાક્ષિણ્યતા અને પરોપકારીતતા વગેરે ગુણો કેળવવાની ખાસ જરૂર છે, સાધકના લક્ષણોની પુરેપુરી માહિતી મેળવવા માટે 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સાધકલક્ષણ' નામનો પહેલો અધિકાર જોઈ જવા વાચક વર્ગને મારી ભલામણ છે

ગુરુગમની જરૂર—ચારિત્ર શુદ્ધયાદિ ગુણો મેળવ્યા સિવાય ગુરુની પ્રસન્નતા થાય નહી અને તે સિવાય સદ્વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થવી એ આકાશ-કુસુમવત્ છે હરકોઈ વિદ્યામા ગુરુની ખાસ જરૂર હોય છે તે સિવાય યથાર્થ રીતે સમજણ પડી શકે નહી હરહમેશના વ્યાવહારિક કાર્યોમા પણ વડીલોની જરૂર પડે છે, તો પછી મત્ર સાધનાદિ જેવા ગહનકાર્યમા ગુરુગમ સિવાય નાસીપાસ થવાય તો તેમા નવાઈ જેવુ પણ શુ છે ?

સાધ્યાદિક ભેદ જાણવાની રીત—

દેવાદિકની પ્રતિષ્ઠામા તેમજ લગ્નાદિ પ્રસગે વર્ગમેળ, રાશિમેળ, તારામૈત્રી વગેરે જોવામા આવે છે તેવી રીતે મત્રાદિકમા પણ સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની ખાસ આવશ્યકતા છે સાધ્ય અને સાધકનો મેળ ન ખાય તેમા મત્રાદિ- આરાધન કરતા, કરાવતા અનેક વિઘ્ન ઉપસ્થિત થાય છે અને અ તે તેનુ પરિણામ અનિષ્ટ આવે છે

સાધ્યાદિ ભેદો તપાસવાની અનેક રીતો જોવામા આવે છે તેમાની (૧) ભદ્રગુપ્તાચાર્ય વિરચિત શ્રી અનુભવસિદ્ધ મત્રદ્વાત્રિંશિકા પ્રમાણે, (૨) શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'ના અનુસારે (૩) સિદ્ધનાગાર્જુનકૃત 'કક્ષપુટક'ના મત પ્રમાણે, (૪) મત્રપદ્ધતિના મતે તથા (૫) એક છુટક પાના ઉપરથી એમ પાચ રીતો મારી ગ્રથાવલિ તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'મત્રાધિરાજ ચિતામણિ' નામના પુસ્તકના પ્રાસગિક નિવેદનના પાના ૯ થી ૧૩ મા છપાવવામા આવેલી હોવાથી અત્રે તે રીતો છાપવામા આવી નથી

સકલીકરણ—

१ ॐ नमो अरिहंताण ह्रां शीर्षं रक्ष रक्ष स्वाहा ।
२ ॐ नमो सिद्धाण ह्रीं वदन रक्ष रक्ष स्वाहा ।
३ ॐ नमो आयरियाण ह्रूं हृदय रक्ष रक्ष स्वाहा ।
४ ॐ नमो उवज्झायाण ह्रौं नाभिं रक्ष रक्ष स्वाहा ।
५ ॐ नमो लोए सव्वसाहूण ह्रः पादौ रक्ष रक्ष स्वाहा ।

આ પ્રમાણે અગન્યાસ કરી પચાગની રક્ષા કરવી અથવા **क्षि प ॐ स्वा हा** આ પાચ બીજાક્ષરોથી પણ પચાગની રક્ષા કરી શકાય છે 'સકલીકરણ'ના વિષયમા વધારે જાણવાની ઇચ્છાવાળા જીજ્ઞાસુએ 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'નો 'સકલીકરણ વિધિ' નામનો બીજો અધિકાર જોઈ જવા મારી વિનતિ છે

આ ઉપરાંત ભૂમિશોધન, સ્નાન, વસ્ત્રપરિધાન કરવાનાં મંત્રો વગેરે પણ પ્રસ્તુત 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'માં આપેલા હોવાથી અત્રે આપવામાં આવ્યા નથી.

દીપનાદિ પ્રકાર—દીપનથી શાંતિકકર્મ, પલ્લવથી વિદ્વેષણ, સંપુટથી વશીકરણ, રોધનથી બંધન, ગ્રથનથી આકર્ષણ અને વિદર્ભણથી સ્તંભન કર્મ થાય છે. આ ૭ ભેદો દરેક મંત્રોને લાગુ પડે છે. તેનાં ઉદાહરણ આ પ્રમાણે—

૧ મંત્રની શરૂઆતમાં નામ સ્થાપન કરવું તે દીપન–દેવદત્ત હ્રીં.

૨ મંત્રના અંતભાગમાં નામ દર્શાવવું તે પલ્લવ–હ્રીં દેવદત્ત

૩ મંત્રના મધ્યભાગમાં નામ દર્શાવવું તે સંપુટ–હ્રીં દેવદત્ત હ્રીં.

૪ મંત્રની શરૂઆતમાં અને મધ્યમાં નામોલ્લેખ કરવો તે રોધન–દેવ હ્રીં દત્ત હ્રીં.

૫ એક મંત્રાક્ષર, બીજો નામાક્ષર, ત્રીજો મંત્રાક્ષર અને ચોથો નામાક્ષર, એવી રીતે સંકલિત કરવાં તે ગ્રથન–હ્રીં દેહ્રીં વહ્રીં દહ્રીં ત્ત

૬ મંત્રના બબ્બે અક્ષરો બાદ એકેક નામાક્ષર મૂકવો તે વિદર્ભણ–હ્રીં હ્રીં દે હ્રીં હ્રીં વ હ્રીં હ્રીં દ હ્રીં હ્રીં ત્ત

વાંચકોની સુગમતાની ખાતર અહિંયા મંત્રાક્ષરોની જગ્યાએ હ્રીં અને નામાક્ષરની જગ્યાએ દેવદત્તનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. કાર્ય ઉપસ્થિત થયે હ્રીંના બદલે મંત્રાક્ષર અને દેવદત્તના બદલે નામના અક્ષરો મૂકવાનું ખાસ ભૂલવું નહિ.

પંચોપચાર પૂજા—મંત્રની આરાધના દરમ્યાન સાધકે દરરોજ સાધ્ય દેવની પંચોપચાર પૂજા કરવી જોઈએ તે આ પ્રમાણે—

૧ આહ્વાનન–ॐ **ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! एहि एहि संवौषट् ।**

૨ સ્થાપના–ॐ **ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! देवि ! तिष्ठ तिष्ठ ठः ठः ठः ।**

૩ સન્નિધીકરણ–ॐ **ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! मम सन्निहिता भव भव वषट् ।**

૪ પૂજન–ॐ **ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! गन्धादीन् गृण्ह गृण्ह नमः ।**

૫ વિસર્જન–ॐ **ह्रीं नमोऽस्तु भगवति ! पद्मावति ! देवि ! स्वस्थानं गच्छ जः जः जः ।**

ઉપર પ્રમાણે પ્રથમ આવાહન કરીને, પછી સ્થાપના કરવી જોઈએ, ત્યારપછી સન્નિધીકરણ, પછી પૂજન અને અંતમા વિસર્જન કરતી વખતે દરેકના જુદા જુદા મંત્રાક્ષરો બોલવા જોઈએ, તેમાં '**भगवति ! पद्मावति ! देवि !**'ની જગ્યાએ જે દેવ અથવા દેવીની આરાધના કરવાની હોય તેનું નામ બોલવાનું ખાસ ધ્યાન રાખવું અને વિસર્જનનો મંત્ર બોલ્યા પછી નીચેના શ્લોકો પણ બોલવા.

आह्वाननं नैव जानामि न च जानामि पूजनम् ।
विसर्जनं न जानामि प्रसीद परमेश्वरि ॥
आज्ञाहीनं क्रियाहीनं मन्त्रहीनं च यत् कृतम् ।
क्षमस्व देवि ! तत् सर्वं प्रसीद परमेश्वरि ॥

દેવીની જગ્યાએ દેવની આરાધના કરવી હોય તો **परमेश्वरि**ની જગ્યાએ **परमेश्वर** અને **देवि**ની જગ્યાએ **देव** શબ્દ બોલવાનું ભૂલવું નહીં.

આ પ્રમાણે અનેક બાબતો મંત્ર સાધકે જાણવાની જરૂર હોય છે. આ વિધિને કોઈએ પણ સંપૂર્ણ વિધિ માની લેવાની ભૂલ કરવી નહિ.

વિધિ સહિત જાપ કરવા છતાં પણ જો જાપ કરનારનું ભાગ્ય પ્રતિકૂળ હશે તો ગમે તેટલા જાપ કરવા છતાં પણ મંત્ર ફળ નહિ આપે, બધી બાબતોમાં કર્મસત્તા બળવાન છે. વળી મંત્રોના જાપની બાબતમાં શ્રદ્ધા એ મોટામાં મોટી ચીજ છે. શ્રદ્ધા વિના વ્યાપારાદિકમાં પણ લાભ મળતો નથી તો પછી મંત્ર તો ક્યાંથી જ ફળ આપે? અગર જો તમારું ભાગ્ય અનુકૂળ હશે તો મંત્રના અધિષ્ઠાયકદેવ અદૃશ્ય રહીને તમોને જવાબ આપશે. પરંતુ આ સમયમાં પ્રત્યક્ષ નહિ આવે.

વળી પાઠકો એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે કે જો મનુષ્યનું ભાગ્ય જ સાનુકૂળ હોય તો પછી મંત્રનું આરાધન કરવાની જરૂર શી? આના જવાબમાં મહાનુભાવ! આપે સમજી લેવું જોઈએ કે જ્યારે તકદીર અનુકૂળ હોય છે, ત્યારે જ યથોચિત યોગ મળી આવે છે. અગાઉ આપણે જાણી ગયા છીએ કે વિશિષ્ટ પ્રકારના અક્ષરોના સંયોગનું નામ મંત્ર છે. મંત્રનો પાઠ કરવાથી જે આંદોલનો પેદા થાય છે તેનાથી એક જાતની અસર વાતાવરણમાં પેદા થાય છે. અવધિજ્ઞાની દેવતાઓ પોતાના જ્ઞાનના બળે સ્વર્ગમાં રહ્યા રહ્યા પણ જાણી શકે છે કે અમુક વ્યક્તિ મંત્રનો પાઠ કરે છે અને મને યાદ કરે છે. પહેલાના સમયમાં જ્યારે મહાપુરુષો અને ભાગ્યશાળીઓ થયા હતા ત્યારે દેવતાઓ હાજર રહેતા હતા. જેના વર્ણનો આપણને શાસ્ત્રોમાંથી મળી આવે છે. તીર્થંકરો, ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવો તથા બળદેવોની પાસે દેવતાઓ પ્રથમ આવતા હતા. હાલના જમાનામાં મંત્ર યંત્ર તંત્ર અને ઔષધિઓની શક્તિ દિન પર દિન ઓછી થતી જાય છે અને આવી હાલતમાં મંત્રો જોઈએ તેવું ફળ ન પણ આપી શકે તો નવાઈની વાત નથી. દાખલા તરીકે ચિંતામણિ રત્ન જેવા રત્ન, પારસમણિ અને ચિત્રાવેલી જેવી અમૂલ્ય વસ્તુઓ પણ હાલના જમાનામાં જોવામાં અગર જાણવામાં પણ આવતી નથી, તેથી તે વસ્તુઓ જ વિદ્યમાન ન હતી તેમ મંત્રો વગેરે જૂઠા છે તેમ પણ માની લેવાની જરૂર નથી. તેથી સમયાનુસાર અને પોતપોતાના ભાગ્યાનુસાર જે જે મંત્રો હાલમાં વિદ્યમાન છે તેનાથી જ સંતોષ માનવો જોઈએ. વળી કહ્યું પણ છે કે —

निर्बीजमक्षरं नास्ति, नास्तिमूलमनौषधं ।
निर्धना पृथ्वि नास्ति, आम्नाया खलु दुर्लभा ॥

અર્થાત્–દુનિયામાં જેટલા અક્ષર છે તે સર્વ શક્તિવાળા છે (અને તેમનું શ્રવણ તથા પઠન કરવાથી એક જાતની અસર પેદા થાય છે, જેમકે કોઈ વ્યક્તિ આપણને સારા શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે રાજી થઈએ છીએ અને ખરાબ શબ્દોથી બોલાવે તો આપણે નારાજ થઈએ છીએ. આ પ્રમાણે અક્ષરોની શક્તિ સાબીત થાય છે) જગતમાં જેટલી વનસ્પતિઓ છે તે પણ બધી શક્તિવાળી છે. પૃથ્વી પણ ધન વગરની નથી કારણ કે તેના પેટાળમાં જુદા જુદા રત્નોની ખાણો છે અને તે જ માટે શાસ્ત્રોમાં પૃથ્વીને રત્નગર્ભા કહેવામાં આવી છે. પરંતુ દરેક વસ્તુઓની યથોચિત માહિતી પામવી દુર્લભ છે.

મનુસ્મૃતિ સ્વાનાદિમનવા [illegible] પ્રિય હોય છે જનતાનો રોગ ભાગ્ય સિદ્ધિઓ ખોલે છે અને તેના માટે બનતા પ્રયત્નો [illegible] છતાં જ્યારે નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે કાળના સ્વાભાવિક અનુભવ [illegible] ચિત્તાકર્ષક યંત્રો મંત્રો આદિ સર્વ કાલ્પનિક છે શક્તિપ્રભાવની અસર દરમ્યાન ઉપજાવી કાઢેલ છે વગેરે બોલી સંતોષ ધરી એ વિચારે વર્ષો સુધી [illegible] છે પરંતુ આ વિચારો એ સર્વથા ખોટી છે તે અનુભવમાં ઘણી [illegible] ત્યાગી વૈરાગી મીરાંજાભાઈ વાદિદેવસૂરિ કલિકાલ સર્વજ્ઞ

શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ જેવા મહાપુરુષો આ વિદ્યાઓ ઉપર વિશેષ લક્ષ આપત જ નહિ. દરેકે દરેક સંપ્રદાયમાં મંત્ર યંત્રાદિને લગતા પ્રાચીન સમયમાં રચાએલા વિવિધ જાતના ગ્રંથો દષ્ટિગોચર થાય છે અને કેટલાય મહાત્માઓની ચમત્કારિક કથનીઓ આપણા સાંભળવામાં આવે છે, તો પછી તે વિદ્યાને સર્વથા ખોટી તો શી રીતે કહી શકાય ?

કાણો ઘડો સમુદ્રમાં ગયા છતાં ભરાય નહીં, જગતભરની સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વસ્તુને પ્રગટ કરનારા સૂર્યના પ્રકાશમાં ઘુવડ દેખી શકે નહિ તેમ આપણને કોઈપણ પ્રકારે સદ્‌વિદ્યાની પ્રાપ્તિ થતી નથી તેમાં દોષ કોનો ?, આપણો પોતાનો કે અન્ય કોઈનો ? મારી સામાન્ય બુદ્ધિ પ્રમાણે તો એ વિદ્યાને લગતી ઘણી ઘણી બાબતો જાણવાની હોય છે, તેનો અભાવ જ કારણભૂત છે.

મંત્રોની પ્રાચીનતા—

મારા સાંભળવા અને વાંચવા પ્રમાણે પૂર્વે વિદ્યાપ્રવાદ* નામના પૂર્વમાં એવા અનેક વિધાનો હતા કે જેનાથી પૂર્વાચાર્યો દરેક પ્રસંગે શાસનની રક્ષાઓ કરતા. ‘ વિદ્યા ’ શબ્દનો અર્થ આ સ્થળે ‘ જ્ઞાનાત્મક વિદ્યા ’ નહીં પણ ‘ મંત્રસ્વરૂપિણી અક્ષરાત્મક વિદ્યા ’ સમજવાનો છે. ઉપરોક્ત પૂર્વાત્મક વિદ્યાઓનો તો આજે નાશ થએલો છે, છતાં એમના વિષયનો મહિમા હજુ સુધી ઘણો તાજો છે. તમે કોઈપણ આસ્તિક ભારતવાસીની આગળ ‘ વિદ્યા ’ અથવા એનો જ બીજો પ્રકાર ગણાતા ‘ મંત્ર ’ની વાત કરો, તો તે ઘણી જ શ્રદ્ધાથી સાંભળશે. ભારતવર્ષની પ્રજાને આ વિષય ઉપર લાંબા કાળથી અચળ શ્રદ્ધા છે અજ્ઞાન બાળકોમાંથી પણ એવાં થોડા જ નીકળશે કે જેઓ વિદ્યા મંત્રના ચમત્કારોની વાતોથી તદ્દન અનભિજ્ઞ હોય. ભારતવર્ષના ધર્મશાસ્ત્રો, પુરાણો, કથાગ્રંથો અને મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો પૈકી કોઈપણ વિષયનું પુસ્તક જુઓ. વિદ્યા મંત્ર અથવા તેના પ્રભાવ સંબંધમાં કંઈ ને કંઈ લખેલું તેમાં મળી આવશે જ.

આ ઉપરથી પાઠકગણ જોઈ શકશે કે પૂર્વે ભારતવર્ષમાં આ વિદ્યામંત્રનો પ્રચાર ઘણો અસાધારણ હતો. પાંચમીથી દસમી સદી સુધીના પાંચસો વર્ષના ગાળામાં આ વિષયના નાના મોટા બેથી અઢી હજાર જેટલા ગ્રંથો તો એકલા બૌદ્ધ ભિક્ષુઓએ જ બનાવ્યા હતા. આ ઉપરથી ભારતવર્ષમાં મંત્રવિદ્યાનો ફેલાવો કેટલો હોવો જોઈએ તેનું અનુમાન કરી શકાશે. બૌદ્ધ સંપ્રદાયમાં આ વિષયના ગ્રંથોની બહુલતા હોવાથી જ હાલના વિદ્વાનોનું માનવું છે કે મંત્રવિદ્યા તથા તંત્રવિદ્યાના ગ્રંથો જૈનોએ બૌદ્ધ સંપ્રદાયના અનુકરણ રૂપે તૈયાર કર્યાં છે તેનું એક કારણ એ પણ છે કે જૈન સંપ્રદાયના તે વિષયના ગ્રંથો થોડા ઘણા અપવાદ સિવાય હજુ સુધી અપ્રસિદ્ધ છે. તેથી જ ‘ શ્રીભૈરવપદ્માવતી કલ્પ ’ નામના ગ્રંથની પ્રસ્તાવનાના+ વિદ્વાન લેખક શ્રીયુત્ મોહનલાલ ભગવાનદાસ સોલિસીટર જૈનાગમોમાંથી પુરાવાઓ આપીને સાબિત કરવાના છે કે જૈન સંપ્રદાયમા બૌદ્ધ સંપ્રદાયની અસર પહેલાં પણ જૈનાચાર્યો આ વિદ્યાથી અનભિજ્ઞ ન હતા.

વિદ્યામંત્રના પ્રચારની દષ્ટિએ આ તો એક સાધારણ વાત થઈ. પરંતુ જૈન સમાજનો આ વિષયમા કેટલો આદર હતો તે બતાવવાની ખાસ જરૂર છે. બૌદ્ધ લોકોએ આ વિષયને જેમ ધાર્મિક રૂપ આપી, અવશ્ય કર્તવ્ય તરીકે તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો અને વાતવાતમાં તેનો ઉપયોગ કરતા હતા તેટલી હદે જૈનાચાર્યો બીલકુલ ગયા નહોતા તેઓ મંત્રશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતા એટલું જ નહિ પણ કોઈ કોઈ

---

* મલ્લિષેણસૂરિ વિરચિત ‘ વિદ્યાનુશાસન ’ નામના ગ્રન્થની શરૂઆતમાં જ ‘ વિદ્યાપ્રવાદ ’ પૂર્વનો કેટલોક ભાગ પોતાના સમયમાં હયાત હતો એવો ઉલ્લેખ શ્રીમલ્લિષેણસુરિએ કરેલો છે

+ આ પ્રસ્તાવના હજુ તેઓ શ્રી લખી રહ્યા છે.

પ્રસગે પતિત સાધુ અથવા ગૃહસ્થોની ખુશામત કરીને પણ આ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરતા* હતા, છતા પણ એનો ઉપયોગ લાભાલાભ જોઇને શાસન રક્ષાના કારણ નિમિત્તે જ કરતા વજસ્વામી, પ્રિયગ્રન્થિસૂરિ, આર્ય ખપટ, આર્યમગુ પાદલિપ્તસૂરિ, માનદેવસૂરિ, સિદ્ધસેન દિવાકર, હરિભદ્રસૂરિ, માનતુગસૂરિ, કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચદ્રસૂરિ, શ્રીજિનદત્તસૂરિ, શ્રીજિનપ્રભસૂરિ, વાદિવેતાલ શ્રીશાતિસૂરિ, શ્રીમલ્લિષેણસૂરિ, શ્રીશાતિચદ્ર ઉપાધ્યાય વગેરે અનેક પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન આચાર્યો આ વિષયના અનુભવી મત્રવાદીઓ હતા આર્યસ્થૂલભદ્ર જેવા સ્થવિર પણ કારણ વિના આ શક્તિનો ઉપયોગ કરવાથી શિક્ષાને પાત્ર થયા હતા અને આવા સખત પ્રતિબધના કારણથી જ બૌદ્ધોની માફ જૈનોમા આ મત્રવાદથી આચાર માર્ગમા વિકૃતિ થવા પામી નથી બીજુ એ પણ કારણ છે કે જ્યારે બીજા લોકો ઐહિક ફળની આશાથી જ મત્ર અને વિદ્યા જપતા ત્યારે પણ જૈનાચાર્યોનો આમા મુખ્ય ઉદ્દેશ કર્મનિર્જરાનો હતો સૂરિમત્રનુ અનુષ્ઠાન જે લગભગ પ્રત્યેક જૈનાચાર્યને કરવુ પડતુ તેનો પણ ફલાદેશ કર્મનિર્જરાને લગતો હતો બૌદ્ધ અને ખાસ કરીને શાક્ત લોકોના મત્રવાદથી જૈનોના મત્ર અને વિદ્યાઓ તદન પવિત્ર અને નિર્દોષ વિધિ સાધ્ય હોવાથી પણ મન્ત્રવાદ જૈન આચારોમા વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરી શક્યો નથી

સ્ત્રીદેવતાધિષ્ઠિત તે વિદ્યા અને પુરુષદેવતાધિષ્ઠિત તે મત્ર, અથવા જેનો પાઠ કરવા માત્રથી જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તે મત્ર અને જપ હોમાદિ વિધિ સાધ્ય તે વિદ્યા એમ બે પ્રકારે મત્ર અને વિદ્યાનો ભેદ જૈન ગ્રથકારોએ બતાવ્યો છે જૈનોની માન્યતા પ્રમાણે હજારો વિદ્યાઓ છે, જેમા નીચે લખેલી સોળ વિદ્યાઓ મુખ્ય છે, ૧ રોહિણી, ૨ પ્રજ્ઞપ્તિ, ૩ વજ્રશૃખલા, ૪ વજ્રાકુશી, ૫ અપ્રતિચક્રા ૬ નરદત્તા, ૭ કાલી, ૮ મહાકાલી, ૯ ગૌરી, ૧૦ ગાધારી, ૧૧ મહાજ્વાલા, ૧૨ માનવી, ૧૩ વૈરોટ્યા, ૧૪ અચ્છુપ્તા ૧૫ માનસી અને ૧૬ મહામાનસી આ સોળ વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાયક સોળ દેવીઓ પણ એ જ નામની માનેલી છે, જે વિદ્યાદેવીઓના નામથી ઓળખાય છે એ વિદ્યાદેવીઓની પ્રાચીન તાડપત્રની પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ' નામના ગ્રથમા ચિત્ર ન ૧૬ થી ૩૧ સુધી

આમ્નાય ગ્રથો—શુ એ અફસોસનો વિષય નથી કે આ રત્નપ્રસૂતા ભારતભૂમિમા ઉત્પન્ન થવા છતા પણ પૂર્વાચાર્યો વિરચિત અને મત્રગર્ભિત ઉત્તમોત્તમ મત્રામ્નાયના ગ્રન્થોની કાઇ પણ દરકાર નહિ રાખતા પ્રમાદજન્ય ઘોરનિદ્રામા સૂતા સૂતા તે રત્નોને આપણે હાથમાથી ગુમાવી રહ્યા છીએ જો આપણામા પ્રમાદ ન હોત તો 'વિદ્યાપ્રવાદ' આદિ મહાગ્રન્થો આપણા હાથમાથી નાશ પામ્યા હોત? જો આ વિષય પરત્વે આપણી ઉપેક્ષાવૃત્તિ ન હોત તો હજારો વિદ્યાઓમાથી આજે આગળીના વેઢે ગણી શકાય તેટલા જ આમ્નાયના ગ્રન્થો મળતા હોત? આપણને વારસામા મળેલા આ વિષયના બધા યે ગ્રન્થો સાચવી રાખ્યા હોત તો શુ એવો સભવ પણ હતો કે આપણુ આ પ્રકારે અધપતન થાત? એક બાજુ આપણે પોતાની પાસેના આ વિષયના અમૂલ્ય ગ્રન્થોનો નાશ થવા દીધો અને બીજી બાજુ આપણામા આ વિષયનુ જ્ઞાન જે અવિચ્છિન્ન પરપરાએ ગુરુગમથી ઉતરી આવતુ હતુ તેનો હ્રાસ થતો ગયો તથા તે તરફના અજ્ઞાનને લીધે ત્રીજી બાજુ 'મત્રવિદ્યાના પ્રચાર એ પાપ છે એવા અવાજો ઉઠાવનાર કેટલીક વ્યક્તિઓએ જૈન સમાજને ભડકાવી મૂક્યો આવા સમયમા આ વિષયના નવીન ગ્રન્થરત્નોની શોધ અને સચય થઈ શકે એમ આશા તો ક્યાથી જ રાખી શકાય?

જૈનો વીતરાગ ભગવાનના ઉપાસક હોવાથી એમનુ મુખ્ય ધ્યેય મોક્ષ છે અને મોક્ષાભિલાષી ખરા

---

*" विज्जग उभय सेवे त्ति । उभय णाम पासत्थ गिहत्था ते विज्जमन्त जोगादिणिमित्त सेवे इत्यर्थ ॥" —निशिथचूर्णि १, ७२

જૈનો રાગદ્વેષાદિ દોષ રહિત શ્રીજિનેશ્વર દેવ સિવાય અન્યદેવોની કદી પણ ઉપાસના કરે નહિ; તથાપિ જેઓ તેટલી હદે પહોચ્યા નથી એવા ઐહિક સુખના અભિલાષી ભવાભિનંદી જીવોને પણ સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સધાય તેવા હેતુથી જ ભયાપહારક, રોગોપશામક, સંપદ્ વિજયાદિ પ્રાપક અને સર્વમનઃકામનાદાયક એવા મંત્રો, યંત્રોની પૂર્વાચાર્યોએ યોજના કરેલી છે.

પરિવર્ત્તન શીલ સંસારમાં એવી એક પણ વસ્તુ નથી કે જે દરેકે દરેક જગતમાં દેશ-કાળ આદિના પરિવર્ત્તન સાથે નવો અવતાર ધારણ ન કરે. આ અટલ નિયમથી આપણું મંત્ર-યંત્રાદિક સાહિત્ય પણ વંચિત નથી રહી શક્યું, અર્થાત્ જગતની અનન્ય વિભૂતિનું પોતામા દર્શન કરનાર અને તે જ વસ્તુનો બીજાને સાક્ષાત્કાર કરાવનાર તીર્થંકર દેવ આદિ જેવી મહાવિભૂતિઓને લગતું મંત્ર-યંત્રાદિક સાહિત્ય ઉપરોક્ત શાશ્વત નિયમથી અસ્પૃષ્ટ નથી રહી શક્યું, એ આપણે આપણા સમક્ષ વિદ્યમાન વિવિધ મંત્ર-યંત્રાદિ વિષયક સાહિત્યનું દિગ્દર્શન કરતા સહેજે જોઈ શકીએ છીએ.

એક સમય એવો પણ હતો કે જ્યારે, અત્યારે આપણી નજર સામે મંત્રોપાસનાને લગતું જે વિવિધ સાહિત્ય વિદ્યમાન છે તે લેશ પણ ન હતું; તેમ છતાં એક-બીજા દર્શન, એક-બીજા સંપ્રદાય અને એક બીજી પ્રજા સાથેના સહવાસને લીધે જૈન સમાજની અભિરૂચિને તે તરફ વળેલી જોઇ ધર્મધુરંધર જૈનાચાર્યોએ એ પ્રકારના સાહિત્ય નિર્માણ તરફ પોતાની નજર દોડાવી અને ક્રમે ક્રમે એ જાતિના સાહિત્યનો સાગર રેલાવવા લાગ્યો હતો, જે આપણી બેદરકારીથી આજે લગભગ નાની સરિતા જેટલો પણ નથી રહ્યો, તે શું ઓછી દિલગીરીની વાત છે?

મારા આ પુસ્તકના અંગે જે જે કોઈ પુસ્તકોનાં આધારો લેવામાં આવ્યા છે, તે તે પુસ્તકોના પ્રકાશકો તથા સંપાદકોનો, અગાઉથી ગ્રાહક થઈને મને ઉત્તેજન આપનાર મુનિમહારાજો તથા ગૃહસ્થોનો, આભાર માનવાની આ તક લઉં છું, સાથે સાથે વિદ્વાન વાચકો ને વિનંતિ કરૂં છુ કે મારા દૃષ્ટિ દોષથી યા પ્રેસ દોષથી જે કાંઈ ભૂલો રહી જવા પામી હોય તે મને સુચવવા મહેરબાની કરશે તો હું તેઓનો ઉપકાર માનીશ; વળી આ ગ્રંથમા જે કોઇ આગમવાક્યથી વિરૂદ્ધ મારાથી અજ્ઞાનપણે લખાઈ ગયું હોય તે માટે મિથ્યા દુષ્કૃત દઉં છું.

વિં૰ સંવત ૧૯૯૪
આસો સુદી બીજ રવિવાર
તા ૨૫-૯-૧૯૩૮

સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ.
નવી પત્થરચાલ કૉલેજ સામે
વડોદરા.

વિષયાનુક્રમ

ચિત્રાનુક્રમણિકા

॥ ॐ ह्रीँ श्रीँ पार्श्वनाथाय नम ॥

મહાપ્રાભાવિક નવસ્મરણ.

નમસ્કાર માહાત્મ્ય[1]

ત્રણ જગતના ગુરુ અને કલ્પવૃક્ષ સમાન તથા મુક્તિરૂપ રમણીના અદ્વિતીય કામુક પ્રથમ તીર્થંકર **શ્રીઋષભદેવસ્વામીને** નમસ્કાર થાઓ જેઓ તપ અને જ્ઞાનરૂપી ધનના સ્વામી છે તથા જેઓના ચરણ કમળને ઇન્દ્રો પણ નમસ્કાર કરે છે અને જેઓ **સિદ્ધસેનના** સ્વામી છે તેઓ **શ્રીશાંતિનાથ** પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ **શ્રીમુનિસુવ્રત** સ્વામીને, **અનંતનાથ** પ્રભુને, તથા **શ્રીઅરિષ્ટનેમિ** પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ શ્રીમાન્ **પાર્શ્વનાથ** સ્વામીને, પ્રભુ **શ્રીમહાવીરસ્વામીને** તથા બીજા સર્વ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર થાઓ **અચ્છુપ્તા, અંબિકા, બ્રાહ્મી, પદ્માવતી** અને **સરસ્વતી** વગેરે દેવીઓ કે જે માતા તુલ્ય ગણાય છે તેઓ મને પુરુષાર્થની પરંપરા આપો પુણ્યરૂપ શરીરને ઉત્પન્ન કરનારી, પાળનારી અને શુદ્ધિ કરનારી તથા હંસ રૂપ આત્માને વિશ્રામ લેવા માટે કમળ સરોવર સમાન પંચપરમેષ્ઠિની નમસ્કૃતિ સદા જયવંતી વર્તો આ ચાર ગતિરૂપ સંસાર જો કે કટુક છે, તો પણ મને મનુષ્યજન્મ અને દીર્ઘાયુષ મળવાથી મારે તો માન્ય કરવા લાયક છે, કારણ કે તે જન્મ અને દીર્ઘાયુષના આશ્રયથી જ મને જિનેશ્વરદેવનું શાસન (જૈન ધર્મ) પ્રાપ્ત થએલ છે

શ્રીજિનશાસનરૂપ મનુષ્ય ક્ષેત્રને વિષે પાંચ મેરૂ સમાન અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર હો જે ભવ્ય પ્રાણીઓ "नमो अरिहंताणं, नमो सिद्धाणं, नमो आयरियाणं, नमो उवज्झायाणं, नमो लोए सव्वसाहूणं" આ પાંચ પદોનું ભાવ

---

[1] શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા ભાવનગર તરફથી વિ૦ સં૦ ૧૯૭૬ માં પ્રસિદ્ધ થએલા 'નમસ્કાર માહાત્મ્ય અને કૂર્માપુત્ર ચરિત્ર'માંથી આ સારીએ કૃતિ અત્રે રજુ કરવામાં આવી છે

પૂર્વક સ્મરણ કરે છે, તેઓને ભવભ્રમણ ક્યાંથી હોય? સાક્ષાત્ તીર્થંકરની વાણીના પાંત્રીસ અતિશયો જેવા આ પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારના પાંચ પદોના પાંત્રીસ અક્ષરો તમને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિને માટે થાઓ. આદિ અંત રહિત તે પંચ પરમેષ્ટિના ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનાર શ્લોકો વડે **સિદ્ધસેનની** વાણી પોતાના આત્માની શુદ્ધિને કરે છે.

જેઓએ અરિહંત ભગવતનું શરણ ગ્રહણ કર્યું હોય છે, તેઓને નરનાથ રાજાઓ વશવર્તી થાય છે, દેવેન્દ્રો તેમને નમસ્કાર કરે છે તથા તેઓને સર્પાદિકથી ભય ઉપજતો નથી જે ભવ્ય પ્રાણી અરિહંતને પૂજે છે, તેના પર મોહ દ્રોહ કરી શકતો નથી, તે નિરંતર હર્ષ પામે છે અને શીઘ્રપણે મોક્ષમાં જાય છે. જેઓને કેવળજ્ઞાનીઓ પ્રદક્ષિણા દેવા વડે પૂજે છે–અર્ચે છે તે અનંત ગુણ અને રૂપવાળા અરિહંત ભગવંતના માહાત્મ્યને કોણ જાણે છે? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વર વગેરે દેવોને પણ જે રાગદ્વેષાદિક રિપુઓ (શત્રુઓ) એ અત્યંત વિડંબના પમાડી છે, તે શત્રુઓને એકલા જિનેશ્વરોએ–અરિહંત ભગવંતોએ જ હણ્યા છે. આત્મા અને કર્મ બને ક્ષીર નીરની જેમ નિરંતર મળેલા છે તેનું હંસની જેમ જે વિવરણ–પૃથક્કરણ તે એક જિનેશ્વર ભગવંતો જ કરે છે જેમ સ્મૃ (સંભારવું) અને ધ્યૈ (ધ્યાન કરવું) એ જોડાક્ષરવાળા ધાતુઓના અક્ષરો સ્વભાવથી જ જોડાએલા છે, તેમ જ આત્મા અને કર્મ સ્વભાવથી જ જોડાએલા છે, તેઓના સંયોગને બીજા મહાત્માઓ પણ જાણી શકતા નથી. બીજ અને અંકુરાની જેમ તથા કુકડી અને ઇંડાની જેમ આત્મા અને કર્મ અનાદિ કાળથી પરસ્પર મળેલાં છે. તેમાં અમુક પ્રથમ અને અમુક પછી ઉત્પન્ન થએલાં છે એવું પૂર્વાપરપણું સર્વથા પ્રકારે અસંભવિત જ છે. જેઓ પ્રાણીઓને કર્મરૂપ પાશથી તાયી–રક્ષણ કરનારા છે, જેઓ ભવસમુદ્રમાં ડુબતા પ્રાણીઓને તારનાર છે તથા જેઓ તત્ત્વજ્ઞાનીઓના સ્વામી છે તે જિનેશ્વર ભગવંતોનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો णंकार અક્ષર એવું બતાવે છે કે જેનો આત્મા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ તત્ત્વોથી પવિત્ર થએલો હોય તે મોક્ષ પદને–સિદ્ધિ સુખને પામે છે માથું બાંધેલો, સરલ સીધી ત્રણ રેખાવાળો અને મસ્તક પર અનુસ્વારવાળો णं એવો અક્ષર જે પુરુષ હમેશાં બોલે છે, તે પુરુષ ત્રણે કાળ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે સરલ થઈને ત્રણ ભુવનના મુગટરૂપ થાય છે–સિદ્ધિ-પણુને પામે છે. સાત ક્ષેત્રની જેમ સફળ અને સાત ક્ષેત્રની જેમ શાશ્વતા આ પ્રથમ પદના સાત અક્ષરો नमो अरिहंताणं મારા સાત ભયોનો નાશ કરો.

શ્રીસિદ્ધસેન આચાર્યે રચેલા નમસ્કાર માહાત્મ્યનો
પ્રથમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

જે સ્થાને સિદ્ધના જીવો રહેલા છે તે સ્થાને તે સિદ્ધોને જન્મ નથી, મરણ નથી ભય નથી, પરાભવ નથી તથા ક્લેશનો લેશ પણ નથી મોચાના (કેળના) ગર્ભની જેમ સર્વથા પ્રકારે સાર રહિત આ સંસાર ક્યાં અને લોકના અગ્રભાગે રહેલા લોકના સારભૂત સિદ્ધના જીવોનો વૈભવ ક્યાં ? જેઓ લોકમા સિત-ઉજ્જ્વલ ધર્મવાળા છે, શુક્લ લેશ્યાવાળા છે, શુક્લ ધ્યાનવાળા છે અને નિર્મળ કીર્તિવાળા છે તે સિદ્ધો અમોને સિદ્ધિના આપનારા થાઓ સિદ્ધાણં એ શબ્દમા દ્ધા અક્ષર હોવાથી સત્પુરુષોને સ્વર્ગ અને મોક્ષનુ દાન[1] કરવામા તથા દુર્ગતિમા પડતા ધારણ[2] કરવામા સિદ્ધોની એકી વખતે જ શક્તિ છે એમ હુ માનુ છુ [3]અથવા આ બે અક્ષરવાળા સિદ્ધ શબ્દમા 'દ્ધ' એ બે અક્ષરનો યોગ[4] છે તેથી તે સત્પુરુષોને યોગથી[5] ઉત્પન્ન થનારુ મોક્ષરૂપ ફળ આપવાનુ કહે છે જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બેનો પરસ્પર યોગ (સંબંધ) કોઈ અપૂર્વ છે, કેમકે તે સ્ત્રી પુરુષના યોગની જેમ પરમાત્માથી ઉત્પન્ન થએલા આનંદને ઉત્પન્ન કરે છે પુસ્તકનુ ભાન્ય પાંગળુ પણ જેવુ છે અને ઉદ્યમ એ અંધ જેવો છે, તેથી કરીને જેમ આંધળા અને પાંગળાનો યોગ થવાથી ગમન ક્રિયાની સિદ્ધિ થાય છે, તેમ જ્ઞાન અને ક્રિયાનો યોગ થવાથી મોક્ષ પદની સિદ્ધિ થાય છે ખડ્ગ અને ઢાલની જેવા જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ બનેને ધારણ કરનાર વીર પુરુષ સમકિતરૂપ બખતરને ધારણ કરી સંસારરૂપ રણસંગ્રામમા જયપણાને પામે છે જેવી રીતે પક્ષીને પોતાની બે પાંખો ઇચ્છિત સ્થાને પહોચાડે છે તેવી રીતે નિશ્ચળ અને વિસ્તારવાળા શ્રેષ્ઠ તપ અને શમ એ બને મળીને પ્રાણીને ઇચ્છિત સ્થાને (મોક્ષ સ્થાને) પહોચાડે છે ધુરંધર બળદની જેમ ઉત્સર્ગ અને અપવાદ એ બને મળીને શીલાંગ રૂપ રથ પર આરૂઢ થએલા પ્રાણીને લણવારમા મોક્ષરૂપ નગરે પહોચાડે છે નિશ્ચય અને વ્યવહાર એ બે નયો આલોક તથા પરલોકમા નિરંતર ઉદ્યોત-પ્રકાશ કરવા માટે સૂર્ય અને ચંદ્રની જેમ જાગૃત છે મનની શુદ્ધિ એ આભ્યંતર તત્ત્વ છે અને સંયમ એ બાહ્ય તત્ત્વ છે તે બનેનો યોગ થવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી કરીને હે આત્મા! તે બનેનુ તુ સેવન કર જેમ એક ચક્રવડે રથ ચાલતો નથી અને એક પાંખ વડે પક્ષી ઉડી શકતુ નથી, જેમ દશકનો અંક નવ સુધીની સર્વ સંખ્યાનો સમાવેશ થઇ જાય છે, તે જ પ્રમાણે અનેકાંતપક્ષ રૂપી સમુદ્રમા નદીઓની જેમ સર્વ એકાંતપક્ષોનો સમાવેશ થઈ જાય છે, પરંતુ તુચ્છ એટલે અલ્પ વિષયવાળા એકાંતપક્ષમા અનેકાંતપક્ષની સંપદાઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી, કેમકે સ્ત્રીના પરમા ચક્રવર્તિની સમૃદ્ધિઓનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી કદાચ કોઈ ઠેકાણે એકાંતપક્ષનો આભાસ જણાતો હોય તો તે અનેકાંતપક્ષથી ઉત્પન્ન થએલો છે એમ

૧—૨ દ્ધા અક્ષર ધાતુને એમ ગણી દ્ધા અક્ષર બનાવેલ , ૩ અહીં આ ભરિણામનુ [illegible] આને [illegible] દ્ધા એ [illegible] [illegible] [illegible] ૪ સંબંધ- [illegible] ૫ [illegible] યોગ- સમાધિથી

જાણવું; કેમકે વાટ, તેલ અને પાત્ર વગેરે સામગ્રીનો સંયોગ થવાથી જ દીપક ઉત્પન્ન થાય છે. સત્ત્વ અને અસત્ત્વ, નિત્ય અને અનિત્ય, તથા ધર્મ અને અધર્મ એ વગેરે ગુણો બળે મળેલા છે; તે જ સત્પુરુષોને કાર્યની સિદ્ધિ બતાવી આપે છે. તેથી કરીને હે ભવ્યજીવો ! જો સિદ્ધિપદની ઈચ્છા હોય તો બુદ્ધિના આઠ ગુણરૂપ મંત્રનો જાપ કરી એકાંતપક્ષ ગ્રહણ કરવાનો કદાગ્રહ છોડી દઈને તત્ત્વને માટે જ યત્ન કરો. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ળંકાર એવું દેખાડે છે કે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ રત્નવાળો આત્મા શૂન્ય સ્વભાવને–મોક્ષને પામે છે. શુભ અને અશુભ સર્વ કર્મનો ક્ષય થવાથી આત્માનું જે ચૈતન્ય સ્વરૂપ મોક્ષસ્થાનમાં ભાસે છે તે જ શૂન્ય સ્વભાવપણું કહેવાય છે. ઔદારિકાદિક પાંચ શરીરનો નાશ કરનાર અને મોક્ષરૂપ પાંચમી ગતિને આપનાર આ પાંચ અક્ષરો 'नमो सिद्धाणं' તમોને પંચત્વ (મરણ) વગેરેના પ્રપંચથી એટલે જન્મ, જરા, મરણાદિક આ સંસારના સ્વભાવથી રક્ષણ કરો.

દ્વિતીય પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

જેઓએ આચાર્યના ચરણકમળોનો આશ્રય કર્યો હોય છે તે પ્રાણીઓને વિષે તમોગુણ હોતો નથી અને બાહ્ય સુખવાળો સત્ત્વગુણ પણ હોતો નથી, તેમજ મન, વચન અને કાયાનું કાંઈ પણ કષ્ટ હોતું નથી. મોહના પાશમાં ફસાએલા પ્રાણીઓને પણ આચાર્ય ભગવાન કેશિ નામના ગણધરની જેમ મોહથી મૂકાવે છે, તે મહદ્ આશ્ચર્ય છે. જેઓનામાં મનોહર આચારો રહેલા છે, જેઓનામાં મોક્ષનો સંગમ કરાવનારા આગમો (શ્રુતજ્ઞાન) રહેલ છે અને જેઓનામાં ખોટ વિનાના કેવળ આવકના જ ઉપાયો રહેલા છે, તેઓને પંડિતો આચાર્ય કહે છે, યથાર્થ તત્ત્વની પ્રરૂપણા કરનાર, યમ નિયમાદિકને વિષે યત્ન કરનાર અને પોતાના આત્મરૂપ યજ્ઞનું જ યજન–પૂજન કરનાર આચાર્ય ભગવાન નિરંતર મારું શરણ હો. જેઓ રિપુ–શત્રુ અને મિત્રને વિષે, સુખ અને દુઃખને વિષે, મોક્ષ અને સંસારને વિષે તથા ધનાઢ્ય અને નિર્ધનને વિષે સમદૃષ્ટિવાળા હોય તેઓને જ યતિઓના સ્વામી (આચાર્ય) કહેલા છે. યા–જે કોઈપણ પ્રકારની નિર્મળ સિદ્ધિઓ છે અને જે કોઈપણ પ્રકારની ઉત્ત્વળ લબ્ધિઓ છે, તે સર્વ કમળને ભમરીની જેમ આચાર્ય ભગવાનને વરે છે–પ્રાપ્ત થાય છે. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ળંકાર એવું બતાવે છે કે જેઓ ત્રણ વર્ગને વિષે સમાન દૃષ્ટિવાળા હોય છે, તેઓ સત્પુરુષોના શિરોમણિરૂપ થાય છે; તેમાં ધર્મ, અર્થ અને કામ અથવા શત્રુ, મિત્ર અને ઉદાસીન અથવા રાગ, દ્વેષ અને મોહ એ ત્રણ વર્ગ કહેવાય છે. સાત તત્ત્વ[1]રૂપ કમળના

1. નવ તત્ત્વો પૈકી પુણ્ય, પાપનો બન્ધતત્ત્વમા સમાવેશ કરવાથી સાત તત્ત્વો થાય છે

વનને વિકસ્વર કરવામા સૂર્યના કિરણો જેવા આ ત્રીજા પદના સાત અક્ષરો 'नमो आयरियाण' સાત નરક પૃથ્વીરૂપ દુર્ગતિનો નાશ કરો

તૃતીય પ્રકાશ સપૂર્ણ.

ઉપાધ્યાયનો આશ્રય કરનાર સુજ્ઞ મનુષ્ય કુત્સિત પાખડીઓથી પરાભવપણાને પામતો નથી–પરાજય પામતો નથી, મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ દડ વડે વિડબણા પામતો નથી તથા ક્રોધાદિક કષાયો વડે દડાતો નથી જે મનુષ્ય ઉપાધ્યાયની સેવા કરે છે તે મનુષ્યના શરીરમાથી સોમા એટલે મા–લક્ષ્મી, ઉમા–કીર્તિ, હ્રી, ધૃતિ અને બ્રાહ્મી એ દેવીઓ દૂર થતી નથી એવી સિદ્ધ ભગવાનની આજ્ઞા છે, જેઓ મૂર્તિમાન (દેહધારી) ઉદય છે, જેઓ સમકિતદૃષ્ટિવાળાનો ઉત્સવ છે અને જેઓ શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિનો ઉત્સાહ છે, તેઓ ઉપાધ્યાય કહેવાય છે જેઓ વચન, શરીર અને વયથી વૃદ્ધિ પામેલા છે, જેઓ હિંસાની વાતથી પણ રહિત છે અને જેઓ વેદ વિદ્યાને વશ રહેલા છે અર્થાત્ વેદના પારગામી છે તે ઉપાધ્યાયની તુ સેવા કર એકાત અનિત્યપક્ષ અને એકાત નિત્યપક્ષનો જય કરવાથી ઉત્પન્ન થએલી ઉપાધ્યાયની કીર્તિરૂપ ભભાનો ઝણત્કાર શબ્દ સર્વ દિશાઓમા વ્યાપી રહ્યો છે યા–જે (શિષ્યોને) સાત નયની કુશળતા પ્રાપ્ત થાય છે, જે અન્યના આગમશાસ્ત્રોમા ચતુરાઈ પ્રાપ્ત થાય છે અને જે દ્વાદશાગીરૂપ સૂત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે તે સર્વ ઉપાધ્યાય વિના શી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વાર વાળો બકાર અહીં એમ બતાવે છે કે વિનય, શ્રુત અને શીળ વગેરે ગુણો મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે જાગૃત છે સાત રજ્જુ પ્રમાણ ઊર્ધ્વલોકના માર્ગનો પ્રકાશ કરવામા દીપક સમાન મહા ઉજ્જવળ એવા આ ચોથા પદના સાત અક્ષરો 'नमो उवज्झायाण' મારા સપ્ત વ્યસનનો નાશ કરનારા થાઓ

ઈતિ ચતુર્થ પ્રકાશ

સાધુની સેવા કરનાર મનુષ્યોને વ્યાધિ પીડા કરતો નથી, દરિદ્રપણુ પ્રાપ્ત થતુ નથી, ઇષ્ટ વસ્તુનો વિયોગ થતો નથી, તથા મનના ઉદ્વેગ થતો નથી સાધુના ધ્યાનરૂપ અમૃતરસના અજન વડે જેઓના મનરુપ નેત્રો આજેલા હોય છે, તે મનુષ્યોને ચાર પ્રકારનો દુખરૂપ અધકાર અધતાનુ કારણ થતો નથી ભોક્તા ત્યાગ કરનાર અભ્યતર શત્રુ (રાગાદિક)નો નાશ કરનાર અને મોક્ષલક્ષ્મીએ કટાક્ષપૂર્વક જોએલા મુનિઓ અત્યત હર્ષને પામે છે લોભરૂપ વૃક્ષનુ ઉન્મૂલન કરવામા નદીના વેગ–પૂર સમાન, લોકને વિષે

ઉત્તમ ચારિત્રવાળા તથા લોકમાં ઉત્તમતાને પામેલા ત્રીજા[1] સ્થાનવાળા ને સાધુઓ અમારાં પાપનો નાશ કરો.

પૂજ્ય સાધુજન મૂળ ગુણ તથા ઉત્તર ગુણના સમૂહરૂપી ઉદ્યાનમાં મનરૂપ મૃગની સાથે એકાંતમાં ઈચ્છા પ્રમાણે ક્રીડા કરે છે. શ્રુતના પારગામી સંવિગ્ન સાધુને વિષે જે આ એકાકીપણું છે તે દક્ષિણાવર્ત શંખને વિષે રહેલા સિદ્ધસરિતાના જળ જેવું છે. સાધુ એકાકી રહેવાથી ક્રોધવડે વિહ્વળ થતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ માનને કરતા નથી, એકલા રહેનાર સાધુ કપટ (માયા)નો આરંભ કરતા નથી અને એકાકી વિચરતા સાધુને તૃષ્ણા (લોભદશા) લુટી શકતી નથી, રાજર્ષિઓમાં મુખ્ય શ્રીનમિ વગેરે પ્રત્યેકબુદ્ધો એકત્વ તત્ત્વને વહન કરવાથી જ મોક્ષે ગયા છે. સર્વથા પ્રકારે જીવાદિ તત્ત્વોને જાણનાર અને નિરંતર ચિત્તમાં સંવેગને ધારણ કરનાર સાધુઓનું એકાકીપણું જ સમતારૂપી અમૃતની નીક સમાન છે. વ્વ અક્ષરની જેમ બળે સંઘાતે-સાથે રહેલા આ યુગના સાધુઓ જો પોતે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનાર હોય છે તો તેઓ સ્વાર્થને સાધનારા થઈ શકે છે. વ્વ એવી સંજ્ઞાવડે એમ જણાય છે કે મન, વચન અને કાયાના યોગવડે ઇન્દ્રિયોને વશ કરનારા સાધુઓ બળે સાથે રહીને જ કલ્યાણને પામે છે, એમ ગુરુ પરંપરાનો ઉપદેશ પણ છે. જો ઇન્દ્રિયોને વશ રાખનાર હોય તો બે માણસોનુ પણ એકાકીપણું નિ:શંકપણે સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ જેની ઇન્દ્રિયો પોતાને વશ ન હોય એવો એકાકી માણસ પણ હજાર જેવો જ છે. નેત્રની જેમ જેમનો સંકોચ, વિસ્તાર, નિદ્રા અને જાગૃતિ સરખા હોય એવા બે મનુષ્યો દર્શનને માટે (સમકિત પ્રાપ્તિને માટે) સમર્થ થાય છે, પરંતુ એક માણસ કોઈપણ કૃત્ય સંપૂર્ણ કરી શકતો નથી. એકલો માણસ વિડંબનાનું સ્થાન થાય છે, એકલો માણસ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા સમર્થ થઈ શકતો નથી. અને એકલા માણસનો લોકમાં કે લોકોત્તરમાં પણ વિશ્વાસ આવતો નથી. ભાવના ધ્યાનથી નિશ્ચય કરેલા તત્ત્વમાં જેનો આત્મા લીન થયો હોય એવા મમતા રહિત સાધુ કદાચ લાખ માણસોની મધ્યમાં રહ્યા હોય તો પણ તેઓનું એકાકીપણું નાશ પામતું નથી. સામ્ય-સમતારૂપી અમૃતના તરંગોથી ભરપૂર, સાર અસારનું વિવેચન કરનાર અને ભાવસિદ્ધ કહેવાતા સાધુઓ ઘણા ભેગા થઈને એકત્ર રહે તો પણ તેઓને કાંઈ પણ હાનિ થતી નથી મનની સ્થિરતા વડે નિશ્ચળ અને વૃક્ષાદિકની જેમ ક્રિયાને નહીં કરનારા મુનિઓનો જે એકત્ર સહવાસ તે ભાવનારૂપી લતાઓના મંડપ સમાન છે. ચિત્રમાં આળેખેલા સૈન્યની જેમ મન, વચન અને કાયા વડે વિકાર રહિત મુનિઓ એકઠા રહે તો પણ તેઓને અરતિ કયાંથી હોય ? જેમ ઘણા નિર્જીવ પદાર્થો એકત્ર કરીએ તો પણ તેમાં ચૈતન્ય આવતું-હોતુ નથી, જેમ ઘણા બીકણ પુરુષોને એકત્ર કરવાથી પણ

[1] પહેલુ સ્થાન આચાર્ય, બીજુ સ્થાન ઉપાધ્યાય અને ત્રીજુ સ્થાન સાધુ.

તેઓનામા પગાક્રમ આવનું નથી, તેમ ઘણા મુનિઓ એકઠા થયા છતા પણ તેઓનામા લેશ પણ કલેશ ઉદ્ભવતો નથી મૂઢ બુદ્ધિવાળો જે પુરુષ પાચ છ માધુઓના ભેગા ગ્હેવાવા પણ ગ્વાની થાય છે એમ માનતો હોય તો તે મૂઢ એક ઠેકાણે રહેલા અનત સિદ્ધોની સાથે ગ્હેવાની ઇચ્છા કેમ કરી નાખશે ?

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપી ત્રણ મહ ગ્ત્નને ધારણ કરનાર માધુઓને ગગાદિકના ઉપદ્રવોથી ભયકર એવા મન્માર્ગ ઉપર એકલા ચાલવામા ક્ષેમકુશળતા રહેલી નથી એકલાને સુકૃતનો નિકામ વતો નથી, એકલાનુ ઇપ્છિત પ્રયોજન સિદ્ધ થતું નથી, એકલાને વાછિત અર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી અને એકલો માણુસ મોક્ષ મેળવવાને માટે સમર્થ વતો નથી જેમ શ્લેષ્મની વ્યાધિવાળાને માકર આપવી ઉચિત નથી અને તાવવાળાને ઘૃતવાળુ ભોજન આપવું યોગ્ય નથી તેમ અગીતાર્થ મુનિને એકલા ગ્હેવુ ઉચિત નથી પ્રાયે કરીને એકલો માણસ ચોર જેવો લાગે છે, બે માણસ સાથે હોય તો પણ તેમના પર કદાચિત્ ધૂર્તપણાની શકા થાય છે, ત્રણ મનુષ્ય સાથે હોય તો તે વિશ્વાસનુ સ્થાન છે અને ઘણાનો સમૂહ હોય તો તે ગજા જેવો શોભે છે તીર્થંકર તથા પ્રત્યેકબુદ્ધ વગેરે એકલા જ વિચરે છે, એવા દૃષ્ટાતો આપી બીજા મુનિઓએ એકલા વિચરવુ યોગ્ય નથી કારણ કે જ્ઞાનચક્ષુવાળાની સાથે ચર્મચક્ષુવાળાએ સ્પર્ધા કરવી યોગ્ય નથી

ચાર ગતિરૂપ મસામા ભ્રમણ કરનાર સર્વ પ્રાણીઓને પુણ્ય પાપ નિરતર સાથે હોવાથી તેઓમા એકલાપણુ ઘટતું જ નથી જેનામા આહારમજ્ઞા, ભયમજ્ઞા વગેરે મજ્ઞાઓ, કૃષ્ણલેશ્યા વગેરે દુષ્ટ લેશ્યાઓ અને ગજકથા વગેરે વિકથાઓ માર્મિકાની જેમ ચપળતા ઉત્પન્ન કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? અવિરતિરૂપી દુષ્ટ પ્રિયા શાકિનીની જેમ જેને નિરતર ગળી જવા પ્રયત્ન કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? રતોષને નષ્ટ પામેલુ ઇન્દ્રિયોરૂપી કુટુબ જેના શરીરને નિરકપણે પચાગ્નિની જેમ બાળ્યા કરે છે, તે એકલો કેમ હોઈ શકે ? જેમ દૂધની સાથે દૂધ મળવાથી, દીવાની સાથે દીવો મળવાથી તથા અમૃતની સાથે અમૃત મળવાથી તે સર્વ પદાર્થો એકપણાને પામે છે, તેમ મુનિ પણ મુનિની સાથે રહેવાથી એકપણાને જ પામે છે અન્ય મુનિની સાથે રહ્યા છતા પણ મુનિ એકલો જ કહેવાય છે ઉન્મત્ત પિશાચીઓની માફક કષાયો જેના શરીરને હણનાર પણ સૂઝતા નથી, તેને એકાકીપણાનુ સુખ ક્યાથી હોય ? પોતાના મન, વચન અને કાયાથી ઉત્પન્ન થએલા અશુભ વ્યાપારો શત્રુની જેમ જેનો નાશ કરનાર થાય છે, તેને એકાકીપણાનુ સુખ શી રીતે હોય ? છળને જોનાર પ્રમાદ, મિથ્યાત્વ અને ગગાદિક જેના અગાધ પાડોશી જેવા છે, તેને એકાકીપણાનુ સુખ શી રીતે હોય ? જે મહાપુરુષ આ સર્વથી રહિત હોય તે મનુષ્યોના સમૂહમા રહ્યા હોય તો પણ એકલા જ છે કેમકે મનુષ્યોથી ભરપૂર એવા નગરમા પણ રહેલો છતા પણ પરની

મનુષ્ય એકલો જ કહેવાય છે; અને જે મુનિ આ સર્વ સંજ્ઞા, કષાય, ઇન્દ્રિયાદિથી રહિત હોય તે કદાચ અરણ્યાદિકમાં રહેલો હોય તો પણ તેનું એકાકીપણું નિષ્ફળ છે; કેમકે જાર, ધૂર્ત, ગૂઢચર અને ચોર એ સર્વ શું એકલા નથી ભમતા ?

પુણ્ય પાપનો ક્ષય થવાથી મુક્તિને પામેલા પરમાત્માને વિષે અનાહારપણાની જેમ નિરંતર સત્ય એવું એકાકીપણું પ્રતિષ્ઠા પામેલું છે. અથવા તો આ જિનાગમને વિષે કોઈપણ હકીકતનો સર્વથા નિષિધ છે જ નહીં, તેથી કરીને શ્રેષ્ઠ મુનિઓ સારી રીતે લાભ અને અલાભને જાણીને લાભવાળા કાર્યને વિષે જ પ્રયત્ન કરે છે–પ્રવર્તે છે.

અહો ! સાધુઓ કાંઈપણ હૂ–હોમ કરતા નથી, દાન દેતા નથી, તપ કરતા નથી, જાપ પણ કરતા નથી, માત્ર ક્રિયા રહિત થઈને મોક્ષપદ જ સાધે છે. સાધુઓ હૂ હૂ નામના ગંધર્વના ગાયન સાંભળવામાં, અમૃતરસનો આસ્વાદ લેવામાં મંદાર પુષ્પોની સુગંધ લેવામાં, દેવશય્યાનો સુખકારક સ્પર્શ કરવામાં અને દેવાંગનાઓનું રૂપ જોવામાં પણ લુબ્ધ થતા નથી, ત્યારે શું તેઓ વૃક્ષો છે ? બાળકો છે ? કે શું પશુઓ છે ? ના, તેઓ વૃક્ષ, બાળક કે પશુ નથી, પરંતુ તેઓ નિરંજન (કર્મ–લેપ રહિત) મુનિઓ છે. ત્રણ રેખાવાળો અને માથે અનુસ્વારવાળો ણંકાર અહીં એમ જણાવે છે કે સદાચારનું આચારણ કરનારા મહામુનિઓએ ત્રણ ગુપ્તિને આચરવામાં રેખા પ્રાપ્ત કરેલી હોય છે. નયના ભેદ, જીવની રક્ષા અને અમૃતના કુંડની જેવી આકૃતિવાળા આ નવ અક્ષરો 'नमो लोए सव्वसाहूणं' મને ધર્મને વિષે નવો નવો ભાવ આપો.

પંચમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

एसो पंचनमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो ।
मंगलाणं च सव्वेसिं, पढमं हवइ मंगलं ॥

અર્થાત્–એ પાંચ પરમેષ્ઠિને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે અને સર્વ મંગળોમાં પ્રથમ મંગળ છે. જે મનુષ્ય આ નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ત્રિકાળ ધ્યાન ધરે છે, તેને શત્રુ પણ મિત્ર રૂપ થાય છે, વિષ પણ અમૃત રૂપ થાય છે, શરણ રહિત અરણ્ય પણ વાસગૃહ રૂપ થાય છે, તેને સર્વ ગ્રહો અનુકુળ થાય છે, ચોરો યશ કરનારા થાય છે, સર્વ અપશુકનાદિ પણ શુભ ફળને આપનારા થાય છે, બીજાએ પ્રયોગ કરેલા મંત્ર, તંત્ર અને યંત્રાદિક પણ તેનો પરાભવ કરી શકતા નથી, સર્વ પ્રકારની શાકિની પણ માતાની તુલ્ય તેનો દ્રોહ કરી શકતી નથી, તેની પાસે સર્પો પણ કમળની નાળ જેવા થઇ જાય છે, સિંહો પણ શિયાળ જેવા થઇ જાય છે, હસ્તિઓ પણ હરણીઆં જેવા થઈ જાય છે, રાક્ષસો પણ તેની રક્ષા કરે છે, ભૂતોનો સમૂહ પણ તેની વિભૂતિને

માટે થાય છે, પ્રેત પણ તેને પ્રીતિને કરનાર થાય છે, ચેટક પણ તેના દાસ થઈ જાય છે, યુદ્ધ તેને ધન આપનારૂ થાય છે, રોગો પણ તેને ભોગ આપનારા થાય છે, વિપત્તિ પણ સંપત્તિને માટે થાય છે અને સર્વ પ્રકારનુ દુખ પણ તેને સુખ આપનાર થાય છે

જેમ ગરૂડનો ગભીર સ્વર સાભળીને ચદનના વૃક્ષો સર્પોથી મુક્ત થાય છે, તેમ પચ નમસ્કારનો ગભીર સ્વર સાભળવાથી પણ બંધનયુક્ત મનુષ્ય બધનોથી મુક્ત થાય છે જેઓના ચિત્તમા એક નમસ્કારનું જ સ્મરણ થતુ હોય તેઓને જળ, સ્થળ, સ્મશાન, પર્વત, દુર્ગ અને બીજા તેવા જ કષ્ટકારી સ્થાનોમા કદાચ કષ્ટ આવી પડે તો પણ તે ઉત્સવ રૂપ જ પરિણમે છે

પુણ્યાનુબધી પુણ્યવાળો જે પુરુષ વિધિપૂર્વક પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામન્ત્રનુ ધ્યાન કરતો હોય છે, તેને તિર્યચગતિ કે નરકગતિ પ્રાપ્ત થતી જ નથી ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ અને બળદેવ વગેરેના ઐશ્વર્યની સપદાઓ નમસ્કારના પ્રભાવરૂપી સમુદ્રને કાઠે રહેલા મુક્તાફળની જેમ સુલભ થાય છે આ મત્રનો વિધિપ્રમાણે પ્રયોગ કરવાથી તે વશીકરણ, ઉચ્ચાટન, ક્ષોભ, સ્તભન અને મૂર્છા વગેરે કાર્યોમા પણ સિદ્ધિને આપનારો થાય છે, વિધિ પ્રમાણે સ્મરણ કરેલો આ મત્ર અર્ધ નિમેષ માત્રમા જ પર વિદ્યાનો નાશ કરનારો થાય છે, તથા ક્ષુદ્ર દેવતાઓએ જે રૂપાદિકનુ પરિવર્તન કર્યું હોય તેનો પણ નાશ કરે છે, સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાલ એ ત્રણ ભુવન રૂપી રગમડપને વિષે કોઈ પણ પ્રકારે કોઈ પણ પ્રાણીને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને આશ્રયીને આશ્ચર્યકારક જે કાઈ પણ અતિશય જોવામા કે સાભળવામા આવે તે સર્વ નમસ્કારમત્રની આરાધનાના માહાત્મ્યથી જ ઉત્પન્ન થએલો છે તેમ જાણવુ તિર્છાલોકમા જે ચદ્ર વગેરે જ્યોતિષી દેવો છે, પાતાળમા ચમરેદ્ર વગેરે દેવો છે ઊર્ધ્વલોકમા સૌધર્માદિક દેવલોકને વિષે જે ઇદ્રાદિક દેવો છે, અને તેની ઉપર પણ જે અહમિદ્ર દેવતાઓ છે, તેઓની સર્વ સમૃદ્ધિઓ પચપરમેષ્ટિ રૂપ કલ્પવૃક્ષના અકુરો, પલ્લવો, કળિઓ કે પુષ્પો સમાન છે જેઓ નમસ્કારરૂપી મોટા રથ ઉપર આરૂઢ થાય છે, તેઓ વિઘ્ન રહિત મોક્ષસ્થાને પહોચી જાય છે, ગયા છે અને જવના છે જો આ મત્ર અત્યત દુર્લભ એવા મોક્ષને પણ આપનારો છે, તો પછી પ્રસગે પ્રાપ્ત થનારા બીજા લૌકિક સુખો આપે તેમા તો શુ આશ્ચર્ય ?

જેઓ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિવડે એક લાખ નમસ્કાર મન્ત્રનો જાપ કરે છે, તેઓ ત્રૈલોક્યને પૂજવા લાયક તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે હે મિત્ર ! જો તારૂ મન નમસ્કારમત્રનુ ધ્યાન કરવામા લીન નથી થયુ, તો પછી ચિરકાળ સુધી આચરણ કરેલા તપ શ્રુત અને ચારિત્રનુ શું ફળ ? જે અસખ્ય દુખોના ક્ષયનુ કારણ કહેલો છે, જે આલોક અને પરલોકના સુખ આપવામા કામધેનુ સમાન છે અને અજ્ઞાનરૂપી જે અધકાર દીવાના, સૂર્યના, ચદ્રના કે બીજા કોઈ પણ પ્રકારના પ્રકાશથી નાશ નથી થતો તે અધકાર નમસ્કારમત્રના પ્રકાશથી નાશ થાય છે

હે બંધુ ! કૃષ્ણ અને સાંબ વગેરેની જેમ ભાવનમસ્કાર કરવામાં તું તત્પર થા અને કૃષ્ણના સેવક વીરાસાળવી અને કૃષ્ણના અભવ્ય પુત્ર પાલક વગેરેની જેમ દ્રવ્ય નમસ્કાર કરી ફોગટ આત્માને વિડંબણા ન પમાડ. જેમ નક્ષત્રોના સમૂહનો સ્વામી ચંદ્ર છે, તેમ સર્વ પુણ્યસમૂહનો સ્વામી ભાવનમસ્કાર છે. આ જીવે ભાવનમસ્કાર વિના નિષ્ફળ દ્રવ્યલિંગો (સાધુવેષ) અનંતીવાર ગ્રહણ કરીને મૂકી દીધાં છે. વિધિ પૂર્વક નમસ્કાર-મંત્રનો આઠવાર, આઠસોવાર, આઠ હજારવાર કે આઠ કરોડ વાર જાપ કર્યો હોય તો તે ત્રણ ભવની અંદર મોક્ષપદને આપે છે.

હે ધર્મબંધુ ! સરલતાથી તને વારંવાર પ્રાર્થનાપૂર્વક કહું છું કે સંસારરૂપી સમુદ્રને તરવામાં પ્રવહણ સમાન આ મંત્ર ગણવામાં તું શિથિલ ન થા—અનાદરવાળો ન થા. કારણકે આ ભાવનમસ્કાર ઉત્કૃષ્ટ—સર્વોત્તમ તેજ છે, સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ છે તથા દુર્ગતિનો નાશ કરવામાં પ્રલયકાળના અગ્નિ સમાન છે.

ભવ્યપ્રાણીઓ અંતકાળની આરાધના સમયે આ મંત્રને વિશેષે કરીને સારી રીતે ભણે, ગણે, સાંભળે કે તેનું ધ્યાન કરે તો તે મંગળની પરંપરા રૂપ થાય છે. જેમ ઘરમાં આગ લાગે ત્યારે બુદ્ધિમાન તે ઘરનો સ્વામી બીજી બધી વસ્તુઓને કોરાણે મૂકીને દારિદ્ર્યનો નાશ કરવામાં સમર્થ એવા એક સારભૂત મહારત્નને જ ગ્રહણ કરે છે, અથવા કોઈ મોટો સુભટ અકાળે ઉત્પન્ન થએલા ઉપદ્રવ વખતે વજ્રદંડની જેવું સારભૂત અમોઘ એવું શસ્ત્ર જ ધારણ કરે છે, તે જ પ્રમાણે જીવ મરણ સમયે પ્રાયે કરીને સર્વ શ્રુતસ્કંધનું (સર્વશાસ્ત્રોનું) ચિંતવન કરી શકતો નથી, તેથી કરીને ધીર બુદ્ધિવાળો અને દેદીપ્યમાન શુભ લેશ્યાવાળો સત્ત્વવાન જીવ દ્વાદશાંગીના સારભૂત પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર-મંત્રનું જ એકાગ્ર ચિત્તે ધ્યાન કરે છે. સમુદ્રમાંથી અમૃતની જેમ, મલયાચળ પર્વત ઉપરથી ચંદનની જેમ, દહીંમાંથી માખણની જેમ અને રોહણાચળ પર્વત પરથી વજ્રરત્નની આગમાંથી ઉદ્ધરેલા સર્વશ્રુતના સારભૂત અને કલ્યાણના નિધિ સમાન આ પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્રને કોઇક ધન્ય પુરુષો જ સેવે છે.

શરીરથી પવિત્ર થઈ, પદ્માસને બેસી, હાથવડે યોગમુદ્રા ધારણ કરી, સંવિગ્ન મનવાળા ભવ્યપ્રાણીએ સ્પષ્ટ, ગંભીર અને મધુર સ્વરે સંપૂર્ણ પંચનમસ્કારમંત્રનો ઉચ્ચાર કરવો; આ ઉત્સર્ગ વિધિ જાણવો. અપવાદ વિધિ આ પ્રમાણેઃ—અને જો કદાચ શરીરના ગ્લાનપણાને લઈને તે પ્રમાણે કરવા સમર્થ ન હોય; તો તે પંચપરમેષ્ઠિ પદોના પહેલા પહેલા અક્ષર 'असिआउसा' આ મંત્રનું સ્મરણ કરે. આ પાંચ અક્ષરના સ્મરણથી પણ અનંતા જીવો યમરાજના બંધનથી મુક્ત થયા છે. કદી આ પાંચ અક્ષરરૂપ મંત્રનું સ્મરણ ન કરી શકે તો અર્હત્, અરૂપી (સિદ્ધ), આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ એ પાંચે પરમેષ્ઠિના પહેલા પહેલા અક્ષર લઈ તેને સંસ્કૃતના સંધિ નિયમ પ્રમાણે એકત્ર

કરવા તે આ પ્રમાણે અ+અ+આ=ઉ+ઓ+મ્=ॐ આ રીતે જિનેશ્વર ભગવતોએ કહેલો આ ૐકાર એટલે પ્રણવબીજ મુક્તાફળ રૂપ જીવોની અર્થાત્ મુક્તાત્માઓની પ્રગટ છીપલી સમાન છે, મોહરૂપી હસ્તીને વશ કરવામા અકુશ સમાન છે અને સસારની પીડાનો નાશ કરવામા કટારી સમાન છે સ્વર્ગના દ્વારને ઉઘાડવાની કુચી સમાન આ ૐકાર રૂપી તત્ત્વનુ ધ્યાન કરનાર મહાત્માઓ જીવતા ભોગને પામે છે અને મૃત્યુ પામીને મોક્ષસુખ પામે છે

મરણ સમયે સર્વથા ૐકારનુ સ્મરણ કરવામા પણ પોતે અશક્ત હોય તો, તે ધર્મિષ્ટ મનુષ્યે પોતાની પાસે રહેલા એવા ધર્મબધુ પાસેથી આ મત્રનુ શ્રવણ કરવુ, અને તે વખતે પોતાના ચિત્તમા આ પ્રમાણે ભાવના ભાવવી કે —"અહો ! કોઈ પુણ્યશાળી બધુએ અકસ્માત્ મારા ઉપર કેવુ અમૃત છાટયુ કે જેનાથી મારા સર્વ અગો આનદમય થયા ? કારણ કે હમણા મને તેણે ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યરૂપ, ઉત્કૃષ્ટ કલ્યાણ રૂપ અને ઉત્કૃષ્ટ મગલના કારણરૂપ પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહામત્ર સભળાવ્યો અહો ! આ પચનમસ્કાર મત્રનુ શ્રવણ કરવાથી મને દુર્લભ વસ્તુનો લાભ થયો ! અહો ! મને પ્રિય વસ્તુનો સમાગમ થયો ! અહો ! મને તત્ત્વનો પ્રકાશ થયો ! અહો ! મને સારભૂત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થઈ ! આજે મારા કષ્ટો નાશ પામ્યા, મારા પાપકર્મ દૂર ગયા અને આજે મને સસાર સાગરનો સામો કિનારો પ્રાપ્ત થયો પચનમસ્કાર મત્રનુ શ્રવણ કરવાથી આજે મારો પ્રશમરસ, દેવગુરુની આજ્ઞાનુ પાલન, નિયમ, તપ અને જન્મ એ સર્વ સફળ થયુ જેમ અગ્નિનો તાપ સુવર્ણને તેજ પ્રાપ્ત કરાવે છે, તેમ આ મારી વિપત્તિ (મરણ) પણ મને તેજ પ્રાપ્ત કરાવનારી થઈ, કેમકે આજે મને મહામૂલ્ય પચપરમેષ્ઠિમય તેજ પ્રાપ્ત થયુ છે" આ પ્રમાણે પ્રશમરસના ઉલ્લાસપૂર્વક પચનમસ્કારમત્રનુ સ્મરણ કરી ક્લિષ્ટ (અશુભ) કર્મનો નાશ કરી બુદ્ધિમાનપુરુષ સદ્ગતિને પામે છે નમસ્કારમત્રની ભક્તિ કરનાર પ્રાણી ઉત્તમ દેવપણાને પ્રાપ્ત કરી ત્યાથી ચ્યવી શ્રેષ્ઠકુળમા મનુષ્ય જન્મ ધારણ કરી આઠ ભવની અદર સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત કરે છે

ષષ્ઠ પ્રકાશ સપૂર્ણ

સર્વ કાળે સર્વ ક્ષેત્રમા નિરતર નામ, આકૃતિ (સ્થાપના), દ્રવ્ય અને ભાવવડે ત્રણ લોકને પવિત્ર કરનાર જિનેશ્વરો મારુ શરણ હો તે જિનેશ્વરો અતીત કાળે કેવળજ્ઞાની વગેરે થયા હતા, વર્તમાન કાળે ઋષભદેવ વગેરે થયા છે અને આગામી કાળે પદ્મનાભ વગેરે થવાના છે, સીમધરસ્વામી વગેરે વિહરમાન તીર્થંકરો છે, ચદ્રાનન, વારિષેણ, વર્ધમાન અને ઋષભ એ ચાર શાશ્વતા તીર્થંકરો છે, જિનેશ્વરો વર્તમાનકાળે સર્વ (૫) મહાવિદેહ, સર્વ (૫) ભરત અને સર્વ (૫) ઐરાવતના મળી સખ્યાતા હોય છે અને અતીત તથા અનાગત કાળને આશ્રયીને અનતા હોય છે તે સર્વ તીર્થંકરો કેવળજ્ઞાનના

પ્રકાશથી દેદીપ્યમાન હોય છે, અઢાર પાપસ્થાન રહિત હોય છે, તેઓના ચરણકમળને અસંખ્ય ઇંદ્રો વંદન કરે છે, ઉત્તમ આઠ પ્રાતિહાર્યો અને ચોત્રીશ અતિશયોએ કરીને સહિત તેઓ હોય છે, ત્રણ જગતના આત્માઓને સમકિત આપનારી તેઓની ધર્મદેશના પાંત્રીશ ગુણો વડે અલંકૃત હોય છે, અનુત્તર વિમાનમાં રહેલા દેવો તેઓનું હમેશાં સ્મરણ કરે છે તથા બીજાઓ જે ન આપી શકે તેવા મોક્ષમાર્ગને તેઓ આપનારા હોય છે.

જિનેશ્વર દેવનું સમ્યક્ પ્રકારે દર્શન થાય ત્યારે પ્રાણીઓના પાપ દૂર નાશી જાય છે, આધિ (મનની પીડા) અને વ્યાધિ (શરીરની પીડા) નાશ પામે છે તથા દરિદ્રતાનો નાશ થાય છે. જે જિહ્વા જિનેંદ્રના માહાત્મ્યની ક્ષણે ક્ષણે સ્તુતિ ન કરે તે નિંદવા લાયક માંસના ટુકડા રૂપ જિહ્વા શા ઉપયોગની છે ? જે કાન અરિહંત ભગવંતના મનોહર ચારિત્રરૂપી અમૃતના સ્વાદને ન જાણતા હોય તો તે કાન અથવા છિદ્રમાં કાંઈ પણ તફાવત નથી. સર્વ અતિશયો સહિત જિનેશ્વરદેવની પ્રતિમા જે નેત્રોએ જોઈ નથી તે નેત્ર વાસ્તવિક રીતે નેત્ર નથી, પરંતુ મુખરૂપી ઘરનાં જાળીઆં માત્ર છે.

અનાર્ય દેશમાં વસનાર શ્રીમાન્ **આર્દ્રકુમાર** અરિહંત પ્રભુની પ્રતિમાને જોઇને સંસારસાગરના પારગામી થયા. **શય્યંભવ** નામના બ્રાહ્મણને જિનપ્રતિમાના દર્શનથી તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને તેથી તેણે સદ્ગુરુના ચરણકમળની સેવા કરીને ઉત્તમ સ્વાર્થ સાધ્યો. અહો ! **વજ્રકર્ણ** રાજા સત્ત્વવાળા મનુષ્યોને વિષે મુગટ સમાન થયો કે જેણે સર્વ રાજ્યાદિકનો નાશ ઉપસ્થિત થવા છતાં પણ જિનેશ્વરદેવ સિવાય બીજાને નમસ્કાર કર્યો નહિ. વાનરદ્વીપના સ્વામી **વાલી**નું ચિત્ત દેવતત્ત્વમાં અને ધર્મતત્ત્વમાં નિશ્ચળ હતું, અહો ! તેનું તેજ પૂજવા લાયક હતું, મહાસતી **સુલસા** સદ્ધર્મમાં અત્યંત દઢ હતી, તેથી જ શ્રીજગદ્ગુરૂ **મહાવીરસ્વામી**એ કુશળ વાર્તામાં તેની સંભાવના કરી હતી (અર્થાત્ તેને સુખશાતાના સમાચાર અને ધર્મલાભ કહેવરાવ્યા હતા).

સેડુક નામના બ્રાહ્મણનો જીવ દેડકો થયા પછી શ્રી**મહાવીરસ્વામીને** વંદન કરવા જતાં માર્ગમાં જ શ્રેણિક રાજાના અશ્વના પગ તળે ચગદાઈને મરણ પામી પ્રભુ વંદનનું ધ્યાન હોવાથી સૌધર્મ દેવલોકમાં શકેન્દ્રનો સામાનિક દેવ થયો. **હાસા** અને **પ્રહાસા** નામની દેવીઓનો પતિ દેવ હતો તે પણ આભિયોગિક કર્મકરવાપણાથી મનમાં અત્યંત ખેદ પામ્યો હતો, તેથી પોતાના આત્માને તે દુષ્કર્મથી મુક્ત કરવા માટે દેવાધિદેવની પ્રતિમા તેણે પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ કરી હતી. શ્રી**ચેટક** મહારાજાએ શ્રીજિનેશ્વરદેવના ચરણ-કમળની સેવા વડે પોતાના સર્વ પાપના તાપનો નાશ કર્યો હતો, તેથી તેનો પ્રતાપ ત્રણ ભુવનમાં પ્રસિદ્ધ હતો અને તે ઇંદ્રના હૃદયમાં પણ નિવાસ પામ્યો હતો. સર્વ દેવેંદ્રો સંસારનો પાર પામવા માટે નંદીશ્વરાદિક તીર્થના અલંકારરૂપ શાશ્વતા જિનચૈત્યોમાં અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કરે છે. વળી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે સ્વયંભૂરમણ નામના છેલ્લા સમુદ્રમાં જિન-

ભિંગના આકારવાળા મત્સ્યને જોઈ બીજા મત્સ્યને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, સમકિત પામે છે અને નમસ્કાર મંત્રનુ ધ્યાન કરી મત્સ્યો ત્યાથી મરીને સ્વર્ગે જાય છે

મનુષ્ય, દેવ અને અસુરકુમારનુ ચક્રવર્તિપણુ (સ્વામી પણુ) જે નિરાકપણે ભોગવાય છે તે જિનેશ્વર દેવના ચરણુની કૃપાના એક લેશની જ લીલા છે મનુષ્યલોકમા ચક્રવર્તિ વગેરે રાજાઓ, સ્વર્ગલોકમા ઇંદ્રાદિક દેવો અને પાતાળમા ધરણેદ્ર વગેરે ભુવનપતિના ઇંદ્રો જિનેશ્વરદેવની ભક્તિથી જ જયવતા વર્તે છે જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાને મુગટની જેમ મસ્તકે ધારણુ કરીને અગ્યાર રૂદ્રો (મહાદેવો) માથી કેટલાક સસારસાગરને તરી ગયા છે અને બાકીના હવે તરવાના—મોક્ષે જવાના છે જેમ અગ્નિની જ્વાળા જળમા લીન થઈ જાય છે અને જેમ વિષનો પ્રભાવ અમૃતને વિષે લીન થઈ જાય છે, તેમ જિનેશ્વરદેવના સમભાવમા શકર વગેરે દેવોના કથાનો વિસ્તાર લીન થઈ જાય છે આવા જિનેશ્વરદેવોના ચરિત્રોનો વિચાર કરતા સત્પુરુષો આ સસારમા પણ આનદમગ્ન રહે છે, તેથી તેઓ મોક્ષની પણ ઇચ્છા કરતા નથી, તે યોગ્ય જ છે

જેમ જળ વડે તૃષા શાત થાય છે તથા અન્ન વડે ક્ષુધા શાત થાય છે, તેમ જિનેશ્વદેવના એક દર્શન માત્રથી જ સસારની પીડા માત્ર શાત થાય છે સમતાને ધારણુ કરનાર મહાત્માઓ ભલે કરોડો વર્ષ પર્યંત સમ્યક્પ્રકારે સમાધિને સેવ્યા કરે, પરતુ તેઓ જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા સ્વીકાર્યા વિના મોક્ષે જવાના નથી જેઓ જિનધર્મને સ્વીકારતા નથી, તેઓ ભલે નિયાણા રહિત દાન કરે, નિર્મળ શીળનુ પાલન કરે, તથા ઉત્કૃષ્ટ તપસ્યા કરે તો પણ તેઓને મોક્ષ મળતો નથી

જેમ સૂર્ય વડે દિવસ જણાય છે, ચદ્ર વડે પૂર્ણિમા જણાય છે અને વૃષ્ટિ વડે સુભિક્ષ થાય છે, તેમ જિનેશ્વરના ધર્મ વડે જ અવ્યય પદ—મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે જેમ દ્યૂત પાસાને આધીન છે અને ખેતી વૃષ્ટિને આધીન છે, તેમ મોક્ષપુરમા વસવુ તે જિનેશ્વરના ધ્યાનને આધીન છે ત્રણુ જગતની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે, તથા અણિમાદિક અષ્ટસિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ પણુ સુલભ છે, પરતુ જિનેશ્વરદેવના ચરણકમળની રજના કણીયાઓ પણુ પ્રાપ્ત થવા અત્યત દુર્લભ છે અહો! મહા કષ્ટ! મહા કષ્ટ! કે જિનેશ્વરદેવને પામ્યા છતા પણુ કેટલાક જીવો સૂર્યને પામ્યા છતા ઘુવડના જેમ અત્યત મિથ્યાદૃષ્ટિવાળા રહે છે મહાદેવ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, પરમાત્મા, સુગત, અલક્ષ્ય તથા સ્વર્ગ, મર્ત્ય અને પાતાળના સ્વામી—એ સર્વ જિનેશ્વર જ છે બુદ્ધ અને મહાદેવ વગેરે લૌકિક દેવોનો સત્વ, રજસ અને તમસ એ ત્રણુ ગુણુના વિષયવાળુ જ જ્ઞાન છે, પરતુ જે જ્ઞાન લોકોત્તર સત્ત્વથી ઉત્પન્ન થાય છે તે સર્વ જિનેશ્વરોને વિષે જ રહેલુ છે રોહણાચળ પર્વતના જેવા જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસેથી વિવિધ પ્રકારના (યમ નિયમાદિ) રત્નો લઈને પડિતોરૂપી વ્યાપારીઓએ સુવર્ણરૂપ (સારા અક્ષરવાળા ગ્રથરૂપી) આભૂષણો બનાવી પોત

પોતાના માનેલા હરિહરાદિક દેવોને વિષે સ્થાપન કર્યા, તેથી તે અંશોરૂપી ભૂષણો કાળે કરીને તે તે દેવોના નામથી પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

જેમ મેઘનું જળ જ તળાવ વગેરેમાં પડયું હોય છે, તો પણ માણસો કહે છે કે—"આ પાણી તળાવમાં ઉત્પન્ન થયું છે." તે જ પ્રમાણે લોકાગ્ર ઉપર આરૂઢ થએલા જિનેશ્વરદેવના વચનો જ હરિહરાદિકને વિષે પડયાં છે, છતાં તે વચનો હરિહરાદિકનાં છે એમ અજ્ઞાની લોકો બોલે છે. વળી જે જે નામો પ્રમાણથી લોકોત્તર સત્વને કહેનારાં છે, તે તે નામો અરિહંતનાં જ છે એમ તું જાણ. રજોગુણ, તમોગુણ અને સત્વગુણના આભાસથી ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્માદિક નામો કરોડોવાર અનંતા સંસારમાં ભમતાં મારા જેવાને પણ કદી પ્રાપ્ત થાય છે, પોતાના દેવના (વિષ્ણુના) હજાર નામ સાંભળીને મૂઢ માણસ હર્ષિત થાય છે; કેમકે શીયાળને બોરની પ્રાપ્તિ થવાથી મોટો ઉત્સવ થાય છે, પરંતુ સિદ્ધના અનંત ગુણો હોવાથી જિનેશ્વરના નામો અનંત છે અથવા તેઓ નિર્ગુણ હોવાથી તેઓનું એકે નામ નથી. તો તેઓના નામની સંખ્યા કોણ કહી શકે? રજોગુણ, તમોગુણ અને સત્વગુણથી રહિત પરમેષ્ટિના પ્રભાવથી જ આ જગત્ અજ્ઞાનરૂપી પંકમાં ડુબી જતું નથી, હું માનું છું કે ત્રણલોકના નાથ અરિહંત મોક્ષમાં જતી વખતે આ જગતનું પાપમાંથી રક્ષણ કરવા માટે વહાલા એવા પણ પુણ્યને અહીં જ મૂકી ગયા છે. સમિતિમાં ઉદ્યમવંત પ્રભુ પાસેથી નાશીને પાપ ભવરૂપી અરણ્યમાં ગયું. આ કારણથી જ પુણ્ય પાપ રહિત થએલા ભગવાન જિનેશ્વરદેવ લોકાગ્રરૂપી મહેલમાં આરૂઢ થઇ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરે છે. જિનેશ્વર દાતાર છે, જિનેશ્વર ભોકતા છે, આ સર્વ જગત જિનરૂપ છે, જિન સર્વત્ર જયવંતા છે અને જે જિન છે તે આ છે. આ પ્રમાણે ધ્યાનરસના આવેશથી તેમાં તન્મય પણાને પામેલા ભવ્ય પ્રાણીઓ આ લોક તથા પરલોકમાં નિર્વિઘ્નપણે સમગ્ર લક્ષ્મીને પામે છે.

સપ્તમ પ્રકાશ સંપૂર્ણ.

અરિહંતોને પણ માન્ય કરવા લાયક તથા જેઓનાં આઠે કર્મો ક્ષીણ થઇ ગયાં છે. એવા પંદર પ્રકારના સિદ્ધ ભગવંતોનું સત્પુરુષો સ્મરણ ન કરે? કર્મલેપ રહિત, ચિદાનંદરૂપ, રૂપાદિક રહિત. સ્વભાવથી જ લોકના અગ્રભાગને પામેલા, અનંતજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને અનંતવીર્યને પામેલા, સાદિ અનંત સ્થિતિવાળા, એકત્રીશ ગુણોવાળા પરમેશ્વરરૂપ અને પરમાત્મ સ્વરૂપ સિદ્ધ ભગવંતો મારું નિરંતર શરણ હો. છત્રીશ ગુણો વડે શોભતા ગણધરો (આચાર્યો) મારું શરણ હો. સર્વ સૂત્રોનો ઉપદેશ કરનારા ઉપાધ્યાયો મારું શરણ હો. ક્ષાંતિ વગેરે દશ પ્રકારના ધર્મમાં લીન થએલા, સદા સામાયિકમાં સ્થિર

રહેલા, જ્ઞાનાદિક ત્રણ રત્નને ધારણ કરનાર તથા અત્યત ધૈર્યવાળા સાધુઓ મારુ શરણ હો જેમ ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને પ્રલયને કરનાર બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરને વિષે તત્ત્વથી ભેદ નથી જે ચરાચર જગતના આધારરૂપ કહેવો છે, એવો કેવળીભાષિત ધર્મ મારુ ઉત્કૃષ્ટ શરણ હો

ધર્મરૂપી હિમાચળ પર્વત જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ રત્નત્રયી રૂપ ત્રિપથગા (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણ માર્ગે જનારી ગગા)ના તરગો વડે ત્રણભુવનને પવિત્ર કરનારો છે વિવિધ પ્રકારના દૃષ્ટાત અને હેતુની ઉક્તિ સબધી વિચારના સમૂહવાળા અને એકાતવાદની સ્થિતિનુ ખડન કરનારા સ્યાદ્વાદ તત્ત્વમા હુ લીન થયો છુ

સર્વજ્ઞના સમાગમમા નવતત્ત્વરૂપી અમૃતનો કુડ રહેલો છે, તે ગભીરતાનુ સ્થાન છે, તેથી તે સિદ્ધાત મને પાતાળ જેવો ઉડો ગભીર ભાસે છે શ્રીમાન્ જિનાગમ સર્વ જ્યોતિષીઓને માન્ય છે, મધ્યસ્થપણાનો આશ્રય કરનાર છે, રત્નાકરવડે વીટાયેલ છે તથા અનતદર્શનવાળો છે સુમનમના એક સ્થાન રૂપ, બે લોકની ઉપર રહેનાર તથા વિકસ્વર શાશ્વત જ્યોતિરૂપ, પરમેષ્ટિની વાણી શોભે છે શ્રીધર્મરૂપી રાજાની રાજધાનીરૂપ, દુષ્કર્મ-રૂપી કમળોના વનને બાળી નાખવામા હિમરૂપ અને સદેહના સમૂહરૂપ લતાને છેદવામા કુહાડી સમાન જિનેશ્વરદેવની વાણી અમારા કલ્યાણને વૃદ્ધિ પમાડો

આ પ્રમાણે ધ્યાનરૂપ સમુદ્રમા જેનો અતરાત્મા મગ્ન થએલો હોય છે તેની કર્મ-ગ્રથિ માટીના કાચા ઘડાની જેમ વિલય થઈ જાય છે, હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, બુદ્ધિ અને લક્ષ્મીની લીલાને પ્રકાશ કરનાર તથા ચક્રવર્તિપણુ, સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનાર પચ નમસ્કાર મહામત્ર નિરતર જયવત વર્તો

સરસ્વતી નદીને કાઠે શ્રીસિદ્ધપુરપાટણમા સિદ્ધસેનસૂરિની વાણીએ
આ શ્રીસિદ્ધચક્રનુ માહાત્મ્ય ગાયુ છે

આઠમો પ્રકાશ સપૂર્ણ

શ્રીનવકાર મન્ત્ર અને તેના વિષયમાં આવશ્યક વિચારો

શ્રીનવકાર સૂત્ર.

नमो अरिहंताणं । नमो सिद्धाणं । नमो आयरियाणं । नमो उवज्झायाणं । नमो लोए सव्वसाहूणं । एसो पंचनमुक्कारो । सव्वपावप्पणासणो । मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं ॥

ભાવાર્થ—શ્રીઅરિહંત ભગવાન્, શ્રીસિદ્ધ ભગવાન્, શ્રીઆચાર્ય મહારાજ શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ; તથા અઢીદ્વીપમાં વર્તતા સર્વ સાધુઓ (એ પાંચ પરમેષ્ઠિઓ)ને મારો નમસ્કાર થાઓ, આ પાંચ (પરમેષ્ઠિ)ને કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનાર અને સર્વ પ્રકારના (લૌકિક અને લોકોત્તર) મંગલોને વિષે પ્રથમ મંગલ છે.

પ્રથમ અરિહંત પદનું વર્ણન આ પ્રમાણેઃ—

વિસ્તારાર્થ—અહિંયાં नमः એ નૈપાતિક પદ છે, તે દ્રવ્ય તથા ભાવના સંકોચાર્થે છે. કહ્યું છે કેઃ—'नेवाइयं पयं दव्वं भावसंकोयण पयत्थो' માટે नमः એ પદ વડે હાથ, પગ અને મસ્તકે કરી સુપ્રણિધાનરૂપ જે નમસ્કાર કરવો તે હાથ, પગ અને મસ્તકાદિનું જે હલન ચલન કરવાથી થાય છે તે દ્રવ્યસંકોચ જાણવો, અને વિશુદ્ધ મનનો નિયોગ તે ભાવસંકોચ જાણવો. એટલે દ્રવ્ય અને ભાવથી નમસ્કાર થાઓ. કેટલીક પ્રતોમાં 'नमो'ના સ્થાને 'णमो' પદ દેખાય છે તો એમાંથી અહીયાં કયું પદ શુદ્ધ જાણવું? વરરુચિ આચાર્યના મતે 'नमो' પદ શુદ્ધ નથી, કારણ કે नमस् શબ્દ જે અવ્યય છે તેનો ઉક્ત આચાર્યના મતે પ્રાકૃતમાં 'णमो' શબ્દ જ બને છે, તેનું કારણ એ છે કેઃ— "नो ण सर्वत्र"[1] આ તેઓનું સૂત્ર છે, તેનો અર્થ એ થાય છે કેઃ—"પ્રાકૃતમાં સર્વત્ર (આદિમાં તથા અંતમાં) નકારના સ્થાને ણકાર થઈ જાય છે." પરંતુ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી **હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી**ના મતે 'नमो' અથવા 'णमो' એ બન્ને પદ બની શકે છે અર્થાત્ બન્નેએ શુદ્ધ છે, કારણ કે તેઓનું સૂત્ર છે કેઃ—'वा दौ'[2] આ સૂત્રનો અર્થ એ થાય છે કેઃ—

"શરૂઆતમાં વર્તમાન સંયોગ રહિત નકારના સ્થાને ણકાર વિકલ્પ કરવાથી થઈ જાય છે." એટલે **શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્ય**ના મતે ઉક્ત બંને પદો શુદ્ધ છે. પરંતુ શ્રીનવકાર મન્ત્રમાં 'णमो' પદનું જ ઉચ્ચારણ કરવું જોઇએ પણ 'नमो' પદનું નહીં, કારણ કે શરૂઆતમાં રહેલા 'णमो' પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે, જેનો સમાવેશ 'नमो' પદમાં થઈ શકતો નથી.

१–सर्वत्र नकारस्य स्थाने णकारो भवतीति सूत्रार्थः ।

२–आदौवर्तमानस्यासंयुक्तस्य नकारस्य णकारो भवतीति सूत्रार्थः ।

પ્રશ્ન—'णमो' પદમા અણિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—' णमो ' પદમા જે અણિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છે —

'णमो' એ પદ સસ્કૃતના 'नम ' શબ્દથી બને છે અને 'नम ' શબ્દ 'णम्' ધાતુને असुच् પ્રત્યય લગાડવાથી બને છે, ઉક્ત ધાતુનો નમવું એવો અર્થ થાય છે, તથા નમવું અથવા નમ્રતા એ મનોવૃત્તિનો ધર્મ છે, કે જે (મનોવૃત્તિ) આ લોકમા સર્વથી સૂક્ષ્મ માનવામા આવે છે, તેથી જ 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

સસ્કૃતના 'मन ' પદના જો આદિ તથા અતના અક્ષરોનો વિપર્યય (પરિવર્તન) કરવામા આવે તો પણ 'णमो' પદ થઈ જાય છે (કારણ કે પ્રાકૃતમા અક્ષરોનુ પરિવર્તન થએલુ પણ જણાઈ આવે છે જેમકે करेण=कणेरू, वाराणसी=वाणारसी, आलानम्=आणालो, अचलपुरम्=अलचपुरम्, महाराष्ट्रम्=मरहट्ठ, ह्रद =द्रहो, ઇત્યાદિ, તથા મનોગતિનુ અતિ સૂક્ષ્મપણુ હોવાને લીધે 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

अणिमा શબ્દ अणु શબ્દના ભાવ અર્થમા इमन् પ્રત્યય લાગવાથી બને છે, આ અણિમા શબ્દથી જ પ્રાકૃત શૈલીથી 'णमो' શબ્દ બને છે (કારણ કે પ્રાકૃતમા સ્વર, સન્ધિ, લિંગ, ધાત્વાર્થ ઇત્યાદિ સર્વેના 'बहुलम्' આ અધિકાર સૂત્રના પ્રયોગ અનુસાર વ્યત્યય આદિ બને છે), તે આ પ્રમાણે—પ્રક્રિયા દશામા 'अणु इमा' આ સ્થિતિ છે, હવે અણુ શબ્દનો ઉકાર માની આગળ ગયો અને ગુણ થઇને 'मो' બની ગયો, શરૂઆતનો अकार णकारની આગળ ગયો અને णकार સપૂર્ણ થયો, તેથી 'णइमो' એવું પદ બન્યુ, ઈકારનો લોપ કરવાથી 'णमो' પદ બની ગયુ, 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે

આદિ अकारનો લોપ કરવાથી તથા 'स्वराणा स्वरा ' એ સૂત્રથી इकारના સ્થાનમા अकार તથા अकारના સ્થાનમા ओकारનો આદેશ કરવાથી પ્રાકૃતમા अणिमा શબ્દથી 'णमो' પદ બની જાય છે, તેથી તેના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

પ્રાકૃતમા 'णम्' શબ્દ વાકયાલકાર અર્થમા આવે છે, અલકાર બે પ્રકારના છે શબ્દાલકાર તથા વાકયાલકાર, એવી જ રીતે વાકય પણ અર્થ વિશિષ્ટ શબ્દોની સયોજનાથી બને છે શબ્દ અને અર્થનો વાચ્ય વાચક ભાવરૂપ મુખ્ય સબધ છે તેથી 'णम्' પદથી આ અર્થનો બોધ થાય છે કે શબ્દ અને અર્થના મુખ્ય સબધની બરાબર આત્માનો જેની સાથે મુખ્ય સબધ છે તેની સાથે ધ્યાન કરવુ જોઇએ, આત્માનો મુખ્ય સબધ અદર રહેલા સૂક્ષ્મ શરીર સાથે છે, તેથી સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોનો પરિત્યાગ કરીને આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમા અધિષ્ઠિત થઇને આત્માએ પોતાને ધ્યાન કરવા યોગ્યનુ સ્મરણ અને ધ્યાન કરવું જોઇએ, પહેલાના 'ओ' શબ્દથી ધ્યાનની રીત જાણવી જોઇએ, 'ओ' अकार તથા उकारના સયોગથી બને છે, अकारનુ સ્થાન કઠ છે તથા उकारનુ સ્થાન ઓષ્ઠ છે, કઠ

સ્થાનમાં ઉદાન[1] વાયુનો નિવાસ છે, યોગ વિદ્યામાં નિષ્ણાત મહાત્માઓનું મન્તવ્ય છે કે ઓષ્ઠાવરણના મારફત ઉદાન વાયુનો વિજય કરવાથી અણિમા સિદ્ધિ થાય છે, તેથી એ સિદ્ધ થએથી ઓષ્ઠોને બંધ કરી ઉદાન વાયુનો સંયમ કરી; સ્થૂલ ભૌતિક વિષયોથી ચિત્તવૃત્તિને દૂર કરી, આન્તર સૂક્ષ્મ શરીરમાં અધિષ્ઠિત થઇને, યથાવિધિ પોતાના ધ્યેયનું ધ્યાન કરવાથી જેવી રીતે યોગાભ્યાસી માણસો અણિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેવી જ રીતે ઉક્ત ક્રિયાના અવલંબન પૂર્વક 'णमो' પદનાં સ્મરણ અને ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી માનવું જોઇએ કે 'णमो' પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે.

'णम्' એટલે આદિ શક્તિ ઉમાનું ધ્યાન કરવું જોઇએ, ઓકાર અક્ષરથી ઉપર પ્રમાણે ધ્યાનની રીતિ જાણવી જોઇએ, એટલે ઓષ્ઠ બંધ કરી ઉદાનવાયુનો સંયમ કરી આદિ શક્તિ ઉમાનું ધ્યાન ધરવામાં આવે છે. મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા સૂક્ષ્મરૂપે સર્વના હૃદયમાં રહેલી છે. જેમકે કહ્યું છે કેઃ—

या देवी सर्वभूतेषु, सूक्ष्मरूपेण तिष्ठति ।
नमस्तस्यै नमस्तस्यै, नमस्तस्यै नमोनमः ॥१॥

અહીંઆં મહામાયા આદિ શક્તિ ઉમા જેવી રીતે પ્રસન્ન થઇને ધ્યાન ધરનાર માણસોને અણિમા સિદ્ધિ આપે છે, તેવી રીતે 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'णमो' પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, અથવા 'णमो' શબ્દની સિદ્ધિ આ પ્રકારે જાણવી જોઇએ કે 'न उमा' એવી સ્થિતિ છે, અહીંઆં नञ अव्यय નિષેધ અર્થનો વાચક નથી; પરંતુ 'अब्राह्मणमानय' ઇત્યાદિ પ્રયોગોની સમાન સમાનતા અર્થ વાચક છે, તેથી આ અર્થ થાય છે કે–ઉમાની માફક જે મહામાયા આદિશક્તિ છે તેનું ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય ધ્યાન ધરીને અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, આ વ્યવસ્થામાં 'उमा' શબ્દના ઉકારનો પ્રાકૃત શૈલીથી લોપ થઈ જાય છે, તથા આકારના સ્થાને 'स्वराणां स्वरा.' એ સૂત્રથી ઓકાર આદેશ થઈ જાય છે તથા પ્રથમ સ્થિત નકારના સ્થાનમાં 'नोणः सर्वत्र' આ સૂત્રથી ણકાર આદેશ થઈ જાય છે, એ રીતે 'णमो' શબ્દની સિદ્ધિ થઈ જાય છે. હવે તાત્પર્ય એ છે કે જેવી રીતે ઉમાની સમાન મહામાયારૂપ આદિ શક્તિનું ધ્યાન ધરીને ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે 'णमो'પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી 'णमो' પદમાં અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

---

१. रक्तो हृत्कंठतालुभ्रूमध्यमूर्ध्नि च संस्थितः। उदानो वश्यतां नेयो गत्यागतिनियोगतः ॥१८॥
—યોગશાસ્ત્ર પ્રકાશ ૫ મો શ્લોક ૧૮

અર્થાત્–ઉદાન વાયુનો રંગ લાલ છે, હૃદય, કંઠ, તાળવું, ભ્રકુટિના મધ્યભાગમાં અને મસ્તકમાં તેનું સ્થાન છે ગતિને અગતિના પ્રયોગથી તેને વશ કરવો,

'णमो' પદનો ણકાર અણિમા શબ્દની મધ્યમા રહેલો છે તથા અ તમા મકાર સમાન સ ણ ધવાળો છે, તેથી 'णमो' પદના જપ અને ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે 'णमो' પદને પ્રથમ રાખવાનુ કારણ પણ એ જ છે, અર્થાત્ ઉપાસનારૂપ ક્રિયા વાચક શબ્દને પ્રથમ તથા ઉપાસના કરવા યોગ્ય દેવ વાચક શબ્દનુ પછી કથન કર્યું છે, અર્થાત્ 'अरिहंताण णमो' ઇત્યાદિ પાઠ નહી રાખતા 'णमो अरिहंताण ઇત્યાદિ પાઠ રાખ્યો છે અને તે જ કારણથી ણકાર અક્ષરનુ અશુભપણુ હોવા છતા પણ તે જ્ઞાન વાચક હોવાથી મ ગલ સ્વરૂપ છે તેથી પ્રથમ મ ગલને માટે અક્ષરને સિદ્ધિ ગર્ભિત દેખાડવાને માટે 'णमो' પદને પહેલુ સ્થાન આપવામા આવ્યુ છે

અથવા 'ण, मा, उ,' આ અક્ષરોના સ યોગથી 'णमो' શબ્દ બને છે, તેથી આ અર્થ થાય છે કે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય ણકાર સ્થાન બ્રહ્માડમા, मा અર્થાત્ લક્ષ્મી ભગવતીની, उ અર્થાત્ અનુકપાનુ ધ્યાન ધરે છે તથા લક્ષ્મી ભગવતીનુ રૂપ સૂક્ષ્મ છે, તેથી ઉક્ત ક્રિયા કરવાથી જે પ્રકારે તેણે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી જ રીતે 'णमो' પદના ધ્યાનથી અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી 'णमो' પદમા અણિમાસિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે

વળી વિશેષ વાત એ છે કે 'णम्' એ પદમા અધિક વિશેષતા—મહત્ત્વતા એ છે કે આ પદમા સર્વ સિદ્ધિઓને આપવાની શક્તિ વિદ્યમાન છે, એને લખવાની રીતિના વિષયમા કહેવામા આવ્યુ છે કે —

कुण्डलीत्वगता रेखा, मध्यतस्तत ऊर्ध्वत ।
वामादधोगता सैव, पुनरूर्ध्व गता प्रिये ! ॥ १ ॥
ब्रह्मेशविष्णुरूपा सा, चतुर्वर्गफलप्रदा ।
ध्यानमस्य णकारस्य, प्रवक्ष्यामि च तच्छृणु ॥ २ ॥
द्विभुजा वरदा रम्या, भक्ताभीष्टप्रदायिनीम् ।
राजीवलोचना नित्या, धर्मकामार्थमोक्षदाम् ॥ ३ ॥
एव ध्यात्वा ब्रह्मरूपा, तन्मन्त्र दशधा जपेत् ॥ ४ ॥

—इति वर्णोद्धारतन्त्रे ॥

ણકાર અક્ષરના મધ્યભાગમા કુણ્ડલી રૂપ રેખા છે, તેની પાછળ તે ઉપરની તરફ ગએલી છે, ફરી તે જ ડાબી તરફથી નીચેની તરફ ગઈ છે અને હે પ્રિયે ! ફરી તે જ ઉપર ગએલી છે–૧

તે (ત્રિવિધ રેખા) બ્રહ્મા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ છે, અને ચતુર્વર્ગ રૂપ ફલને (તે) દેવાવાળી છે, હવે હુ એ ણકારના ધ્યાનને કહુ છુ, તુ તે સાભળ–૨

બે હાથવાળી, વરદાનને આપવાવાળી, સુંદર રૂપવાળી, ભક્તજનોને અભીષ્ટ ફળને આપવાવાળી, કમલના સમાન નેત્રોવાળી, તે બ્રહ્મરૂપાનું ધ્યાન કરીને તેને દશ પ્રકારે જપે-૩, ૪

એના સ્વરૂપના વિષયમાં કહેલું છે કેઃ—

णकारं परमेशानि, या स्वयं परकुण्डली ।
पीत विद्युल्लताकारं, पञ्चदेवमयं सदा ॥ १ ॥
पञ्च प्राणमयं देवि, सदा त्रिगुणसंयुतम् ।
आत्मादितत्त्वसंयुक्तं, महामोह प्रदायकम् ॥ २ ॥

—इति कामधेनुतन्त्रे ॥

હે પરમેશ્વરિ ! જે સ્વયં પર કુણ્ડલી છે તે ણકાર જાણો, તેનું સ્વરૂપ પીળા રંગની વીજળીના જેવું છે તથા તેનું સ્વરૂપ હમેશાં પંચદેવમય છે-૧

હે દેવિ ! તેનું સ્વરૂપ પાંચ પ્રાણમય છે, હમેશાં ત્રણ ગુણોએ કરીને સહિત (તે) રહે છે, તેમાં આત્મા આદિ તત્ત્વ સંયુક્ત રહે છે તથા તે મહામોહને આપવાવાલો છે.-૨

ઉક્ત ણકારના ચોવીસ નામ કહેલાં છેઃ—

णो निर्गुणं रतिर्ज्ञानं, जम्भनः पक्षिवाहनः
जया शम्भो नरकजित्, निष्फला योगिनीप्रियः ॥ १ ॥
द्विमुखं कोटवी श्रोत्रं, समृद्धिर्बोधनी मता ।
त्रिनेत्रो मानुषीव्योम, दक्षपादांगुलेर्मुखः ॥ २ ॥
माधवः शङ्खिनीवीरो, नारायणश्च निर्णयः ॥ ३ ॥

—ઇતિ નાનાતન્ત્રશાસ્ત્રમ્

નિર્ગુણ, રતિ, જ્ઞાન, જમ્ભન, પક્ષિવાહન, જયા, શમ્ભુ, નરકજિત્, નિષ્ફલા, યોગિની-પ્રિય, દ્વિમુખ, કોટવી, શ્રોત્ર, સમૃદ્ધિ, બોધની, ત્રિનેત્ર, માનુષી, વ્યોમ, દક્ષના પગની આંગલીનું મુખ, માધવ, શંખિની, વીર, નારાયણ અને નિર્ણય-૧, ૨, ૩

હવે વિચાર કરવાનો વિષય એ છે કે-ણકારની આકૃતિને બ્રહ્મા, મહેશ અને વિષ્ણુ રૂપ કહેવામાં આવ્યાં છે, ચતુર્વર્ગ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ) રૂપ ફલને આપવા-વાળી કહી છે, ણકારનું ધ્યાન તેની અધિષ્ઠાત્રી વરદા દ્વારાએ કરવાનું કહ્યું છે, ણકારનું સ્વરૂપ પીળી વિજળીના સમાન કહ્યું છે, જે વૃષ્ટિનું સૂચક છે. જેમ કહ્યું પણ છે કેઃ—

वाताय कपिला विद्युत्, आतपायातिलोहिनी ।
पीता वर्षाय विज्ञेया, दुर्भिक्षाय सिता भवेत् ॥ १ ॥

અર્થાત્-કપિલ (ભુરા) વર્ણની વિજળી પવનના માટે છે, અતિ લાલ રંગની વિજળી

તાપના માટે છે, પીળા રગની વિજળી વૃષ્ટિના માટે છે તથા સફેદ રગની વિજળી દુકાળને માટે છે (તેમ જાણવુ)

ભાવાર્થ એજ છે કે ણકારનુ સ્વરૂપ વૃષ્ટિની સમાન સર્વ સુખદાયક છે, વળી ણ કારનુ સ્વરૂપ પચદેવમય કહેલુ છે, પાચ દેવ એ જ પાચ પરમેષ્ટિ જાણવા જોઈએ જેવી રીતે અહીઆ ણ કારનો પાચ પરમેષ્ટિઓની સાથે સયોગ કરવામા આવેલો છે, જેમ 'अरिहृताण' 'सिद्धाण' 'आयरियाण' 'उवज्झायाण' 'सव्वसाहूण' અને કેવલ એ જ કારણથી સિદ્ધિઓના આઠે પદોમા 'णम्' નો મયોગ કરવામા આવેલો છે, વળી ણકારને પાચ પ્રાણમય કહેવામા આવેલ છે કારણ કે યોગિ લોકો પાચ પ્રાણોનો સયમ કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી સ્પષ્ટભાવ એ છે કે જેવી રીતે ધ્યાન કરનાર મનુષ્ય બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ રૂપ ણકારના સ્વરૂપનુ તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી વરદાનુ ધ્યાન કરીને ચિતન કરે છે તથા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે શ્રીજૈનસિદ્ધાતના અનુયાયી પચ પરમેષ્ટિ રૂપ પાચ દેવનુ ધ્યાન ધરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, જેવી રીતે તાત્રિક લોકો તેના યોગિનીપ્રિય નામનુ સ્મરણ કરીને યોગિનીની ઉપાસનાથી સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે અને જેવી રીતે સાખ્ય મતને માનવાવાળાઓ તેને જ્ઞાન સ્વરૂપ માનીને તથા નરકજિત્ માનીને નિર્ગુણરૂપમા તેનુ ધ્યાન કરીને સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે મનુષ્ય માત્ર સરલતાથી 'णम् પદના જપ અને ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, તેથી णमो' પદમા અણિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે, તથા આગળના સિદ્ધિને દેવાવાળા સાત પદોમા પણ 'णम्' નો પ્રયોગ કરવામા આવેલો છે

પ્રશ્ન—'णमो अरिहन्ताण' એ પદની જગ્યાએ જુદા જુદા ગ્રન્થોમા ત્રણ પ્રકારના પાઠ મળી આવે છે પહેલો 'णमो अरहन्ताण' બીજો 'णमो अरिहन्ताण' તથા ત્રીજો 'णमो अरुहन्ताण' એવો પાઠ મળી આવે છે, તો એ ત્રણે પ્રકારના પાઠોનો અર્થ એક છે કે પાઠભેદથી તેઓના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે?

ઉત્તર—નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય અરિહત એક જ હોવા છતા પણ તે તે સબધી ગુણોની અપેક્ષાએ ઉક્ત ત્રણે પ્રકારના પાઠોના અર્થ પણ જુદા જુદા થાય છે

પ્રથમ 'णमो अरहन्ताण' એટલે नमोऽर्हद्भ्य પાઠ છે, જે અતિશય પૂજાને अर्हति એટલે યોગ્ય છે તેઓને अरहन्त કહીએ અર્થાત્ સુરવર નિર્મિત અશોકાદિક આઠ મહાપ્રાતિહાર્યરૂપ[1]

---

૧ અશોકાદિ આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય આ પ્રમાણે છે —

अशोकवृक्ष सुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यध्वनिश्चामरमासनश्च ।
भामण्डल दुन्दुभिरातपत्र सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणा ॥

અશોકવૃક્ષ ૧, દેવોએ કરેલી પુષ્પની વૃષ્ટિ ૨, દિવ્ય ધ્વનિ ૩, ચામર ૪, આસન ૫, ભામડલ ૬, દુન્દુભિ ૭ અને છત્ર ૮

પૂજાને જે યોગ્ય છે, તેને अरहंत કહીએ. કહ્યું છે કેઃ—अरहंति वंदणनमंसणाइ, अरहंति पूअसक्कारं। सिद्धिगमणं च अरहा, अरहंता तेण वुच्चंति ॥ १ ॥ અર્થાત્–વંદના અને નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય, પૂજા અને સત્કાર કરવાને યોગ્ય તથા સિદ્ધિ ગમનને યોગ્ય હોવાથી જિન ભગવાન્ अरहंत કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા 'अ' કહેતાં અવિદ્યમાન છે 'रह' કહેતાં એકાંત રૂપ દેશ તથા 'अंत' કહેતાં ગિરિગુફા આદિનો મધ્યભાગ, જેની દૃષ્ટિથી ગુપ્ત નથી અર્થાત્ જેઓ સમસ્ત ગુપ્તમાં ગુપ્ત વસ્તુઓના સમૂહને પણ જાણે છે, તેઓને अरहंत કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા 'अ' કહેતાં અવિદ્યમાન છે એટલે નથી 'रह' કહેતાં રથ (આદિ રૂપ પરિગ્રહ) તથા 'अन्त' કહેતાં વિનાશનું કારણ (જરા આદિ અવસ્થા) તે જેમને અવિદ્યમાન છે તેઓને अरहंत કહેવાય છે, તે અરહંતોને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ.

અથવા 'अरहंताणं' એ પ્રાકૃત પદનું સંસ્કૃતમાં 'अर्हद्भ्यः' પણ થઈ શકે છે, એનો અર્થ એ થાય છે કે–પ્રકૃષ્ટ રાગાદિના હેતુભૂત એવા મનોજ્ઞ જે વિષય તેનો સંપર્ક હોવા છતાં પણ જેઓ પોતાના વીતરાગત્વ સ્વભાવને ત્યજતા નથી, તેઓ अरहंत કહેવાય છે, તે અરહંતોને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ. કહ્યું છે કેઃ—

थुइवंदणमरहंता, अमरिंद नरिंद पूयमरहंता ।
सासयसुहमरहता, अरहंता हुंतु मे सरणं ॥१॥

અર્થાત્–સ્તુતિ અને વંદનને યોગ્ય, ઈન્દ્રો અને નરેન્દ્રોની પૂજાને યોગ્ય, વળી, શાશ્વત સુખને યોગ્ય જે અરહંત છે, તે મને શરણ થાઓ.

'णमो अरिहन्ताणं' એટલે नमोऽर्हद्भ्यः પાઠ છે 'अरि'–આઠ કર્મરૂપ શત્રુને 'हंताणं' કહેતાં હણનાર એવા શ્રીઅરિહંત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ. કહ્યું પણ છે કેઃ—

'अट्ठविहंपि अ कम्मं, अरिभूयं होइ सयलजीवाणं ।
तं कम्ममरिहंता, अरिहंता तेण वुच्चंति ॥१॥

અર્થાત્–આઠ પ્રકારનાં જે કર્મ છે કે જે સર્વ જીવોને શત્રુ રૂપ છે, એવા કર્મ રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાળા હોવાથી, તેઓ અરિહંત કહેવાય છે.

અથવા अरिहननात् અરિહંત એટલે સંસારરૂપી ગહન વનને વિષે અનેક દુઃખોને પમાડનાર એવા મોહાદિક શત્રુનો નાશ કરવાવાલા અરિહંત, તથા रजोहननात् અરિહંત એટલે સૂર્યમંડલને ઢાંકણવાળા વાદળાંની સમાન આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણોને ઢાંકવાવાળા ચાર ઘાતિકર્મરૂપ રજ, તે રૂપ શત્રુનો નાશ કરવાવાલા અરિહંત, તથા પાંચે ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષય, ચાર કષાય, બાવીશ પરિષહ, આત્મોત્થિત અને પરકૃત એવી બે પ્રકારની

વેદના અને અનુલોમ તથા પ્રતિલોમ એવા બે પ્રકારના ઉપસર્ગ ઇત્યાદિ સર્વ પ્રકારના શત્રુઓના નાશ કરવાવાલા અરિહંત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવ પૂર્વક નમસ્કાર થાઓ

તથા અરિહંત ભગવાનની સહાયથી મોક્ષરૂપ નગરની પ્રાપ્તિ થાય છે માટે સાર્થવાહ, અરિહંત ભગવાનની સહાયથી ભવ સમુદ્રનો પાર પમાય છે માટે નિર્યામક, તથા પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્ત્વ, એ ચાર પ્રકારના જીવોને માહણુ માહણુ એવો શબ્દ કહે, તેથી સર્વ જીવો પર કૃપાવાળા અને નિર્વાણરૂપ વન પ્રત્યે પહોચાડવાવાળા હોવાથી મહાગોપ, એ ત્રણે ઉપમાઓ જેઓને વિષે યથાર્થ રીતે ઘટે છે, એવા શ્રીઅરિહંત ભગવાનને દ્રવ્ય અને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર થાઓ

ત્રીજો 'णमो अरहंताणं' એટલે नमोऽरुहद्भ्य પાઠ છે अरुहद्भ्य અહી 'रुह्' બીજ તતુ તે સતાને એ ધાતુનુ 'रुह्'પદ છે એટલે ક્ષીણકર્મબીજપણા થકી જેમને ફરી સસાર મધ્યે 'रुहत' કહેતા ઉપજવુ अ કહેતા નથી એટલે अरुहत કહીએ અર્થાત્ બીજનુ વિસ્તાર પણ નથી હવે કોઈ પણ ભવ થતો નથી માટે अरुहत કહીએ કહ્યુ પણ છે કે —

'दग्धे बीजे यथाऽत्यन्त प्रादुर्भवति नाकुर ।
कर्मबीजे तथा दग्धे, न रोहति भवाकुर ॥१॥

અર્થાત્—જેવી રીતે કોઈ બીજ ઘણુ જ બળી ગએલુ હોય તેને વાવ્યા છતા પણ અકુર પ્રગટ ન થાય, તેવી રીતે કર્મરૂપ બીજ બળી જવાથી ભવરૂપ અકુરો ઉત્પન્ન થતો નથી

ઉપરના લક્ષણોવાળા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનુ કારણ શુ ? આ સસારરૂપ મહા ભયકર ગહન વનમા ભ્રમણ કરીને દુખિત થએલા જીવોને અનુપમ આનદરૂપ જે પરમપદ રૂપ મોક્ષ નગર, તેને પામવા માટે માર્ગ દેખાડનારા હોવાથી સર્વ જીવો પ્રત્યે પરમ ઉપકારવાળા હોવાથી તેઓને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઇએ શ્રીઅરિહંત ભગવાનનુ ધ્યાન ચદ્રમડલના જેવા સફેદ વર્ણથી કરવું જોઇએ અર્થાત્ શ્રીઅરિહંત ભગવાનનો વર્ણ સફેદ છે

પ્રશ્ન—'अरिहंताणं'પદમા મહિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર— अरिहंताणं'પદમા જે મહિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણુ આ છે—

'अरिहंताणं'એ પ્રાકૃત પદનો સસ્કૃત પર્યાય (એકાર્થ વાચક શબ્દ) 'अर्हताम्' છે, 'अर्ह पूजायाम्' અથવા 'अर्ह प्रशसायाम्'એ ધાતુથી अर्हत શબ્દ બને છે, તેથી જેઓ પૂજા અને પ્રશસા કરવા યોગ્ય છે તેઓને अर्हत् કહે છે, પૂજા અને પ્રશસાનો હેતુ મહત્ત્વ અર્થાત્ મહિમા છે, તાત્પર્ય એ છે કે મહિમાથી યુક્ત अर्हतोનુ ધ્યાન કરવાથી महिमा સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

'अर्हत्' શબ્દની વ્યાખ્યામાં ઘણું કરીને બધાએ ટીકાકારોએ એવી વ્યાખ્યા કરી છે કે:—"જેઓ ઈન્દ્રાદિ દેવોથી નમસ્કાર કરાએલા અને આઠ મહાપ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત હોવાને લીધે પૂજાને યોગ્ય છે તેઓને અર્હત્ અથવા જિન કહે છે" ભલા એવા મહત્ત્વથી યુક્ત અર્હંતોનાં ધ્યાનથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ ન થાય? તેથી માનવું જોઈએ કે 'अरिहंताणं'પદમાં મહિમા સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે.

સિદ્ધિનો મધ્યાક્ષર હકાર ઉક્ત પદની મધ્યમાં છે તેથી શબ્દ સામર્થ્યથી પણ 'अरिहंताणं'પદના ધ્યાનથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

'अरिहंताणं'એ પદનો સંસ્કૃત પર્યાય 'अरिहन्तृणाम्'પણ થાય છે, અર્થાત્ જેઓ ઈન્દ્રિયના વિષયોનો તથા કામાદિ શત્રુઓનો નાશ કરે છે તેઓને अरिहन्तृ (अरिहन्त) કહે છે. કામાદિ શત્રુઓનું દમન અથવા નાશ કરવો એ મહાત્માઓ તથા મહાનુભાવોનું કાર્ય છે, તેથી શ્રીઅરિહન્તરૂપી મહાનુભાવોનું ધ્યાન કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

'अरिहंताणं'એ પદમાં યોગીજનોની ક્રિયાની અનુસાર મહિમા સિદ્ધિ માટે આ ક્રિયાનો પ્રતિભાસ થાય છે કે યોગિજન'अ' અર્થાત્ કંઠસ્થાનમાં સ્થિત ઉદાન વાયુને 'र' અર્થાત્ બ્રહ્માણ્ડ સ્થાનમાં લઈ જાય છે, પછી 'इ' અર્થાત્ તાલુ પ્રદેશમાં તેનો સંયમ કરે છે, સાથે 'हं' અર્થાત્ અનુનયનો પ્રકાશ કરે છે, અને 'ताणं' અર્થાત્ દાંતોના મંડલને તથા ઓષ્ઠોને વિસ્તૃત રાખે છે. આ પ્રકારનો અભ્યાસ કરવાથી તે યોગિજનોને જે પ્રકારે મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે પ્રકારે 'अरिहंताणं'પદનું ધ્યાન તથા જપ અને સ્મરણ કરવાથી મહિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ બાબતમાં એ પણ જાણી લેવું જોઈએ કે અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિને માટે ઉદાન વાયુના સંયમની સાથે યોગીજનોને ઓષ્ઠોને બંધ કરવા પડે છે, એનું કારણ એ છે કે ઓષ્ઠોને બંધ કરવાથી બહારનો પવન અંદર પ્રવેશ કરી શકતો તથી તથા પ્રાણાયામ પૂર્વક ઉદાન વાયુનો સંયમ થવાથી શ્વાસ ગતિ પણ રોકાઈ જવાથી નાસિકા દ્વારાએ પણ બહારનો પવન અંદર પ્રવેશી શકતો નથી, કિંતુ અંદરનો પવન પણ સંયમના પ્રભાવથી બળી જાય છે, એ પ્રમાણે થવાથી સૂક્ષ્મપણા મારફતે તેને અણિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ મહિમા સિદ્ધિમાં દાંતોના મંડલને તથા ઓષ્ઠોને ખુલ્લા રાખવા પડે છે, એ માટે સંયમ ક્રિયાની વિશેષતા દ્વારા અમિત પવનના પ્રવેશથી યોગી મહત્ત્વતાને ધારણ કરી શકે છે, વિજ્ઞાનને જાણવાવાળાઓ આ પ્રકારને સારી રીતે જાણે છે કે દરેક સેકંડે કેટલાએ હજાર મણ પવનનો ભાર અમારા શરીર પર પડે છે તે સઘળોએ ભાર સંયમ ક્રિયા વિશેષદ્વારા યોગીજન પોતાના શરીરમાં પ્રવિષ્ટ કરી લે છે તથા તેને મહિમાના રૂપમાં પરિણત કરી લે છે, હા એમાં વિશેષતા એ છે કે યોગાભ્યાસી પુરુષ પોતાની શક્તિની મારફત પવનના જેટલા

ભાગને લેવાની ઇચ્છા હોય તેટલો જ લે છે, એટલે કે પોતે જેટલુ મોટુ રૂપ ધારણ કરવા ચાહે છે તેટલુ જ કરી શકે છે

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનુ પહેલુ પદ અને પહેલી સપદાનુ આ પ્રમાણે વિસ્તારથી વર્ણન જાણુવુ

બીજા સિદ્ધપદનુ વર્ણન આ પ્રમાણે

'णमो सिद्धाण'કહેતા नमो सिद्धभ्य એ પ્રમાણે સસ્કૃત અર્થ થાય છે અહીઆ 'सित्'કહેતા બદ્ધ એટલે ચિરકાલનો બાધેલો એવો અષ્ટકર્મરૂપ કાષ્ટનો ભારો, તેને શુકલધ્યાન રૂપી જાજ્વલ્યમાન અગ્નિએ કરી 'ध्मात'ધમ્યો છે-બાળીને ભસ્મ કીધો છે જેણે તેઓને નિરુક્તિના વિધિ પ્રમાણે સિદ્ધ કહીએ

અથવા-'षिधु गत्तौ'એ ધાતુથી 'सिद्ध' શબ્દ બને છે, તેથી અપુનરાવૃત્તિ એટલે જ્યાથી પાછુ ન અવાય એવી મોક્ષનગરી તરફ જેઓ ગયા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા-જેઓનુ કોઈ પણુ કાર્ય અપરિપૂર્ણ નથી રહ્યુ તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા-જેઓ શિક્ષા કરનાર શાસ્ત્રકથક થયા તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા-શાસનને પ્રવર્ત્તાવનાર થઇને સિદ્ધરૂપ માગલ્યપણાનો જેઓ અનુભવ કરે છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા-જેઓ નિત્ય અપર્યવસિત અનતસ્થિતિને પામ્યા છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ

અથવા-જેઓથી ભવ્યજીવોને ગુણુસમૂહની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને સિદ્ધ કહીએ કહ્યુ પણુ છે કે —

'ध्मात सित येन पुराण कर्म यो वा गतो निर्वृत्तिसौधमूर्ध्नि ।
ख्यातोऽनुशास्ता परिनिष्ठितार्थ य सोऽस्तु सिद्ध कृतमङ्गलो मे ॥१॥

અર્થાત્-'જેઓએ [પ્રથમ] બધાએલા પ્રાચીન કર્મો બાળીને ભસ્મ કરી નાખ્યા છે, જેઓ મુક્તિરૂપ મહેલના શિરોભાગમા બિરાજમાન થએલા છે, જેઓ શાસ્ત્રના કહેનાર અને અનુશાસન કર્તા છે તથા જેઓના સર્વ કાર્ય પરિપૂર્ણ થઈ ગએલા છે તેવા સિદ્ધ ભગવાન મારુ મગલ કરો

ઉપરના લક્ષણોએ કરીને યુક્ત એવા ભગવાનને નમસ્કાર કરવાનો શુ હેતુ છે ?

અવિનાશી એવા અનત ચતુષ્ક એટલે અનતજ્ઞાન, અનતદર્શન, અનતચારિત્ર, અને અનતવીર્ય રૂપ ગુણો જેઓને પ્રગટ થયા છે, તે અનતજ્ઞાન, અનતદર્શન, અનતસુખ, વીર્યાદિક ગુણુયુક્તપણે કરી સ્વવિષય પ્રમોદ પ્રકર્ષ ઉત્પાદને કરી આનદ ઉત્પાદન કરવાને લીધે ભવ્ય જીવોને અત્યત ઉપકારના હેતુભૂત છે માટે તેઓને નમસ્કાર કરવો ઉચિત છે એવા સિદ્ધ ભગવાનનુ ઉગતા સૂર્ય સમાન રક્તવર્ણથી ધ્યાન કરવુ જોઈએ

પ્રશ્ન—'सिद्धाणं' પદમાં ગરિમા સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે ?

ઉત્તર—'सिद्धाणं' પદમાં જે ગરિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છેઃ-

'सिद्धाणं' પદ આખુંએ ગુરૂ માત્રાઓથી બનેલું છે અને પોતાના સ્વરૂપથી જ ગુરૂભાવ એટલે ગરિમાનું સૂચક છે, તેથી એના ધ્યાનથી તથા જાપથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રપ્તિ થાય છે.

સિદ્ધિ પદ એટલે મોક્ષમાં ગએલા જીવો સિદ્ધ કહેવાય છે, સિદ્ધિ પદ બધાથી મોટું છે તેથી સિદ્ધિપદમાં સ્થિત મહાત્માઓના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

'सिद्धा'પદ એ અર્થ સૂચવે છે કે-'सिद्धा' એ નામની સિદ્ધેશ્વરી યોગિનીનું ધ્યાન ઉપાસકો કરે છે તથા'णम्' ની બાબતમાં પહેલાં કહી ગયા છીએ કેઃ-'णम्'ના જાપ અને ધ્યાનથી પંચ પ્રાણોનો સંયમ થાય છે, તેથી તાત્પર્ય એ છે કે 'णम्' ના ધ્યાન અને જાપની સાથે 'सिद्धा' અર્થાત્ સિદ્ધેશ્વરીનું ધ્યાન કરી તેની કૃપાથી ઉપાસક લોકો ગરિમા સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે (કારણ કે સિદ્ધેશ્વરી ગરિમા સિદ્ધિની અધિષ્ઠાત્રી તથા દેવાવાળી છે) જેમકે-'सिद्धा' એ નામ જ ગુરૂ સ્વરૂપ હોવાથી ગરિમા સિદ્ધિનું દેવાપણું સિદ્ધ થાય છે, તેવી જ રીતે ધ્યાન કરનાર પુરુષ 'सिद्धाणं' એ પદનો જાપ અને ધ્યાન કરવાથી સહેજમાં ગરિમા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

'सिद्धाणं' એ પદમાં म ગણ છે, (કારણ કે 'मस्त्रिगुरुः' આ કથનાનુસાર ત્રણ ગુરૂવર્ણોનો એક म ગણ થાય છે). જો 'म गुरू' એ પદનું પરિવર્તન કરી નાખે તો પ્રાકૃતશૈલીથી ગરિમા શબ્દ બની જાય છે તથા 'सिद्धाणं' પદ ગુરૂરૂપ 'म' એટલે म ગણ છે, તેથી તેના ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ બાબતમાં એક શંકા થઈ શકે છે કે म ગણ રૂપ એટલે ત્રણ ગુરૂમાત્રાઓથી યુક્ત તો 'लालाजी', 'रामूजी', 'कोडूजी', 'कालूजी' ઇત્યાદિ અનેક શબ્દ છે, તો પછી તેઓના જાપ અને ધ્યાનથી ગરિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ કેમ થતી નથી ? આનો ઉત્તર એ છે કે-શબ્દ વિશેષમાં જે દૈવી શક્તિ સ્વભાવથી સન્નિવિષ્ટ હોય છે અને જેનો પહેલાનાં મહાત્માઓએ તેને અનુકૂલ વ્યવહાર કર્યો છે, તેને અનુસરીને તે શબ્દમાં તે શક્તિ માનવી જોઇએ, જૂઓ ! કૂપ, સૂપ, યૂપ, ધૂપ, પૂપ, આદિ શબ્દોમાં શરૂઆતના એક જ અક્ષરમાં કેટલી શક્તિ છે કે જે તેના પરિવર્ત્તનથી ન તો તેનો તે અર્થ રહે છે અને ન તો તેમાં વાચ્યપદાર્થ પ્રકાશનની શક્તિ રહે છે, તે જ નિયમને અનુસરીને म ગણ રૂપ જે 'सिद्धाणं'પદ છે, તેમાં જાપ આદિ દ્વારા ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની શક્તિ છે; તે શક્તિ म ગણ રૂપ બીજા શબ્દોમાં સંભવી શકતી નથી. કિંતુ 'सिद्धाणं' એ પદમાં 'सिद्धा' અને 'णं' એ બે પદોના સંયોગથી ગરિમા સિદ્ધિ આપવાની શક્તિ રહેલી છે, જે બીજા એવા જ પર્યાય વાચક શબ્દોનો સહયોગ કરવાથી પણ નથી સંભવી શકતી, દા. ત, જો આપણે 'सिद्धा' ના પર્યાયવાચક 'निप्पन्ना' અથવા

'सम्पन्ना' શબ્દને 'ण' શબ્દની સાથે જોડી દઈએ એટલે 'सिद्धाण' ના બદલે તેના પર્યાયવાચક રૂપ 'निप्पन्नाण' અથવા सम्पन्नाण' શબ્દનો પ્રયોગ કરીએ, અથવા તો 'णम्'ના પર્યાય વાચક 'खलु' વગેરે શબ્દોને 'सिद्धा' પદની સાથે જોડી દઈએ તો પણ તેમા તે શક્તિ કદાપિ હોઈ શકતીજ નથી, તેનુ પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ જોઈ લો કે મૃગ અને પશુ જો કે બને શબ્દ પર્યાય વાચક છે, તો પણ 'पति' શબ્દની સાથે જોડી દેવાથી જુદા જુદા અર્થ બની જાય છે એટલે કે मृगपति શબ્દ સિંહનો તથા पशुपति શબ્દ મહાદેવનો દ્યોતક બની જાય છે, તેથી માનવુ પડશે કે શબ્દ વિશેષમા વાચ્ય વિશેષના જે સ્વભાવ સિદ્ધ દ્યોતક શક્તિ છે તે શક્તિ બહારની વિશેષતા આદિ દ્વારા કદાપિ મળતી આવતી નથી અથવા તાત્પર્યવાચક શબ્દ દ્વારાએ પણ સર્વથા મળતી આવતી નથી

એ પણ કારણ હોઈ શકે છે કે સિદ્ધિ દાયક પદોમા सिद्धाण' એ પદ ત્રીજુ છે, તેથી તે ત્રીજી ગરિમા સિદ્ધિ આપવાવાળુ છે

શ્રીનવકાર મહામન્ત્રનુ બીજુ પદ અને બીજી સપદાનુ વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવુ

ત્રીજા આચાર્યપદનુ વર્ણન આ પ્રમાણે —

'णमो आयरियाण' કહેતા नम आचार्येभ्य, 'आ' એટલે મર્યાદાએ 'चर्यते' એટલે સેવન કરીએ અર્થાત્ જિનશાસનના અર્થનો વિનયપૂર્વક ઉપદેશ કરે છે તેને આચાર્ય કહેવાય છે, તેને 'णमो' કહેતા નમસ્કાર થાઓ કહ્યુ પણ છે કે —

सुत्तत्थविउलक्खणजुत्तो गच्छस्स मेढिभूओ अ ।
गणतत्ति विप्पमुक्को, अत्थ वाएइ आयरिओ ॥१॥'

અર્થાત્—સૂત્ર અને અર્થ એ બનેને જાણનાર લક્ષણોથી યુક્ત તથા ગચ્છના નાયક સ્વરૂપ આચાર્ય ગચ્છની તપ્તિ (રાગદ્વેષની આકુલતા)થી રહિત થઈને અર્થની વાચના કરે છે

અથવા જ્ઞાનાચારાદિ પાચ પ્રકારનો આચાર, અથવા 'आ' એટલે મર્યાદાએ 'चार' એટલે વિહાર રૂપ આચારને પાલવામા પોતે 'साधु' એટલે ભલા ચતુર છે તથા પ્રકર્ષે કરીને બીજાને તે આચાર પાલવાનો ઉપદેશ દેવાથી તથા ઉત્કૃષ્ટ પણે બીજા સાધુ પ્રમુખને તે આચાર બતલાવવાથી આચાર્ય કહીએ કહ્યુ પણ છે કે —

'पचविह आयार आयरमाणा तहा पयासता ।
आयार दसता, आयरिआ तेण वुच्चति' ॥१॥

અર્થાત્—પાચ પ્રકારના આચારનુ પોતે સેવન કરનાર તથા તેનો ઉપદેશ કરનાર

અને બીજાને તેનું પડિલેહણાદિ દ્વારા આચરણ કરી બતાવનાર છે માટે તે આચાર્ય કહેવાય છે.

અથવા 'आ' એટલે 'ईषत्' કહેતાં અપરિપૂર્ણ જે 'चार' કહેતાં હેરિક એટલે શિષ્ય તે આચાર તે ચાર કલ્પ કહીએ, એટલે યુક્તાયુક્ત વિભાગ નિરૂપણ કરવામાં અનિપુણ એવા વિનયવંત શિષ્યને સત્ય ઉપદેશ દેનાર હોવાથી આચાર્ય કહેવાય છે.

પ્રશ્ન—ઉક્ત લક્ષણોથી યુક્ત એવા આચાર્યને નમસ્કાર કરવાનો શું હેતુ છે?

ઉત્તર—આચારનો ઉપદેશ કરવાથી જેઓને પરોપકારી પણું પ્રાપ્ત થયું છે તથા જેઓ ૩૬ છત્રીસ ગુણોએ કરીને સુશોભિત છે, યુગપ્રધાન છે, સર્વ જનોના મનને પ્રસન્ન કરવાવાળા છે, તથા સંસારી જીવોમાંથી ભવ્યજીવોને જિનવાણીનો ઉપદેશ આપી પ્રતિબોધ પમાડીને કોઈને સમકિતની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઇને દેશવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, કોઇને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા કેટલાક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાંભળી ભદ્ર પરિણામી થાય છે, એવા ઉપકારના કરનાર, શાંતમુદ્રાના ધરનાર, ઉક્ત આચાર્ય ક્ષણમાત્ર પણ કષાયથી ગ્રસિત હોતા નથી, તેથી તેઓ અવશ્ય નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

વળી, તે આચાર્ય નિત્ય પ્રમાદ રહિત રહીને વિશુદ્ધ ધર્મનું કથન કરે છે, રાજકથા, સ્રીકથા, દેશકથા, ભક્તકથા, સમ્યક્ત્વમાં શિથિલતા અને ચારિત્રમાં શિથિલતા ઉત્પન્ન કરવાવાળી એવી અનુચિત કથાઓનો ત્યાગ કરે છે. વળી, મલ તથા માયાથી દૂર છે તથા સારણા, વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણાદિકે કરી દેશ અને કાલને અનુસરીને શિષ્યાદિકને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવનારા છે, સાધુ જનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે, વળી, જેમ સૂર્યનો અસ્ત થયા પછી ઘરની અંદર ઘટ પટાદિક પદાર્થ ન દેખાય તથા દીવો સળગાવવાથી તે બધા પદાર્થો દેખવામાં આવે, તેમ જ કેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રીતીર્થંકર દેવ મુક્તિ ગયા પછી ત્રણ ભુવનના પદાર્થોને પ્રકાશિત કરવામાં દીપક સમાન એવા શ્રી આચાર્ય જ છે, તેથી તેઓને અવશ્ય નમસ્કાર કરવો જોઇએ. જે ભવ્યજીવ એવા આચાર્યોને નિરંતર નમસ્કાર કરે છે તે જીવને ધન્ય છે તથા તેમને નમસ્કાર કરવાવાળાના ભવનો જલ્દી અંત આવે છે. એવા આચાર્ય ભગવંતનું સુવર્ણવર્ણે ધ્યાન કરવું.

પ્રશ્ન—आयरियाणं' એ પદમાં લઘિમા સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—'आयरियाणं' પદમાં જે લઘિમા સિદ્ધિ સમાએલી છે તેનાં કારણો આ પ્રમાણે છે:—

'लघु' શબ્દને ભાવ અર્થમાં इमन् પ્રત્યય લગાડવાથી 'लघिमा' શબ્દ બને છે. પ્રકાશ હમેશાં સાથમાં રહેવા વાલાની સંમુખ થાય છે, તેથી અર્થાપત્તિથી लघिमा શબ્દમાં એ આશય ગર્ભિત છે કે, જેની મધ્યમાં બે લઘુ અક્ષર વિદ્યમાન હોય, એવું પદ 'आयरियाणं' છે, તેથી તેનો જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રથમ કહી ગયા છીએ કે જેઓ મર્યાદાપૂર્વક એટલે વિનયપૂર્વક જૈનશાસનના અર્થનો ઉપદેશ કરે છે, અથવા ઉપદેશ સાભળવાવાળા જેઓનુ સેવન કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જ્ઞાનાચાર આદિ પાચ પ્રકારના આચારનુ પાલન કરવામા જેઓ અત્યત કુશલ છે તથા બીજાઓને તેનુ પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા જેઓ મર્યાદાપૂર્વક વિહાર રૂપ આચારનુ વિધિપૂર્વક પાલન કરે છે તથા બીજાઓને તેનુ પાલન કરવાનો ઉપદેશ કરે છે તેઓ આચાર્ય કહેવાય છે, અથવા યોગ્યાયોગ્યના વિભાગનો નિશ્ચય કરવામા અજાણ એવા શિષ્યજનોને સત્ય ઉપદેશ દેવાને લીધે આચાર્ય કહેવાય છે

આચારનો ઉપદેશ દેવાને કારણે આચાર્યો પરોપકાર તત્પર હોય છે, યુગપ્રધાન કહેવાય છે, સર્વ મનુષ્યોના મનને પ્રસન્ન કરવાવાળા હોય છે, તેઓ સસારમા રહેલા જીવોમાથી ભવ્યજીવોને જિનવાણીનો ઉપદેશ આપી તેઓને પ્રતિબોધ કરે છે, તેઓના ઉપદેશથી કોઇને સર્વવિરતિની પ્રાપ્તિ થાય છે, કેટલાક જીવો તેઓનો ઉપદેશ સાભળીને ભદ્ર પરિણામી થઈ જાય છે, તેઓ હમેશા પ્રમાદ રહિત હોવાને લીધે અપ્રમત્ત ધર્મનુ કથન કરે છે, તેઓ દેશ, કાલને ઉચિત જુદા જુદા ઉપાયોથી શિષ્ય વગેરેને પ્રવચનનો અભ્યાસ કરાવે છે, સાધુજનોને ક્રિયાની ધારણા કરાવે છે તથા કેવલજ્ઞાન રૂપી સૂર્ય સમાન શ્રીતીર્થંકર ભગવતોના મુક્તિગમન પછી તેઓના કહેલા ત્રણે લોકમા વર્તી રહેલા પદાર્થોનો પ્રકાશ આચાર્ય મહારાજ જ કરે છે

આચાર્યોનો આ સ્વાભાવિક સ્વભાવ છે કે ઉપદેશાદિક મારફતે તેઓ કોઇને કેટલોએ સુયોગ્ય બનાવી દે તો પણ તેને પોતાનાથી નાનો સમજશે અને એ બરાબર પણ છે કારણ કે નાનો સમજ્યા વિના જ્ઞાનદાન, ઉપદેશ, આચાર તથા ક્રિયાનુ પરિપાલન કરાવવું તથા અનેક ઉપાયોથી પ્રતિબોધ કરવો, ઇત્યાદિ કાર્ય નથી થઈ શકતા તેથી લોકમા રહેલા જીવ સમૂહની તરફ લાઘવ સ્વભાવથી જોનાર આચાર્યોના ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

ચરકઋષિએ આચાર્યના સબધમા લખ્યુ છે કે —

'पर्यवदातश्रुत परिदृष्टकर्माण दक्षशुचि जितहस्तमुपकरणवन्त सर्वेन्द्रियोपपन्न प्रकृतिज्ञ प्रतिपत्तिज्ञमनुपस्कृतविद्यमनसूयकमकोपन क्लेशक्षम शिष्यवत्सलमध्यापक ज्ञान दानसमर्थमित्येव गुणो ह्याचार्य सुक्षेत्रमार्तवोमेघ इव शस्यगुणे सुशिष्यमाशु वैद्यगुणे सम्पादयति, तमुपसृत्यारिराधयिपुरुपचरेदग्निवच्च देववच्च राजवच्च पितृवच्च भर्तृव च्चाप्रमत्तस्तत्प्रसादात् कृत्स्न शास्त्रमधिगम्य शास्त्रस्य दृढतायामभिधानसौष्ठवस्यार्थस्य विज्ञाने वचनशक्तौ च भूय प्रयतेत सम्यक् ॥१॥'

અર્થાત્—વિશુદ્ધ, શાસ્ત્રના જ્ઞાનવાળા, સારા કાર્યનો વિચાર કરનાર, દક્ષ, કુશલ,

પવિત્ર, જિતહસ્ત, સર્વ સામગ્રીએ કરીને સહિત, સર્વ ઇન્દ્રિઓથી યુક્ત અને સર્વની પ્રકૃતિઓને જાણનાર, સિદ્ધાન્ત અથવા સિદ્ધિને જાણવાવાળા, ઉપસ્કારથી રહિત વિદ્યાવાળા, અસૂયા નહીં કરવાવાળા, ક્રોધરહિત, કલેશ સહન કરવાને સમર્થ, શિષ્યો તરફ વાત્સલ્યતાને ધરનાર, શિષ્યોને અધ્યાપન કરાવનાર તથા જ્ઞાનદાન આપવામાં સમર્થ, એ પ્રકારના ગુણોથી યુક્ત આચાર્ય સારા શિષ્યને તુરત જ વૈદ્યકના ગુણોથી એવી રીતે સમ્પન્ન કરી દે છે કે જેવી રીતે વર્ષાઋતુનો મેઘ સારા ક્ષેત્રને ધાન્યના ગુણોથી સમ્પન્ન કરી દે છે. તે માટે શિષ્યની ફરજ છે કે આરાધના કરવાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જઇને પ્રમાદ રહિત થઇને અગ્નિની સમાન, દેવની સમાન, રાજાની સમાન, પિતાની સમાન અને સ્વામીની સમાન તેઓને જાણીને તેઓની સેવા કરે, તથા તેઓની કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્રની દૃઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થ જાણવા માટે તથા વચનશક્તિને માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઇએ.

હવે આ કથનમાં એ સમજવું જોઇએ કે ચરકઋષિએ આચાર્યના જે ગુણો કહ્યા છે, તે ગુણોથી યુક્ત મહાનુભાવોની પાસે સંસાર લઘુ છે, એટલે ઉક્ત ગુણ વિશિષ્ટ આચાર્યોથી સમસ્ત સંસાર શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે તથા સંસાર એવા મહાત્માઓને પોતાના ગુરુ માનીને તથા પોતાને લઘુ માનીને શિક્ષા લઈ જ રહ્યો છે. આની આગળ ઉક્ત ઋષિએ આચાર્યોના કર્તવ્ય બતલાવ્યાં છે, તેની પછી આચાર્યના સંબંધમાં શિષ્યનું એ કર્તવ્ય બતલાવ્યું છે કે—"શિષ્ય આરાધનાની ઇચ્છાથી આચાર્યની પાસે જાય અને પ્રમાદ રહિત થઇને તેઓની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની માફક સેવા કરે." હવે વિચારવાનું અહીંઆં એ છે કે આચાર્યની અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની સમાન સેવા બતાવીને તેઓનું કેટલુ ગૌરવભર્યું સ્થાન બતાવ્યું છે, વિચારો કે જે આચાર્ય અગ્નિ, દેવ, રાજા, પિતા અને સ્વામીની બરાબર છે, તેઓનાથી મોટા અર્થાત્ તેઓના ગુરુ શું કોઈ હોઈ શકે છે? નહીં; આખો સંસાર તેમની આગળ લઘુ છે. આ બાબતમાં કદાચ કોઈ આ પ્રમાણે શંકા કરે કેઃ—"ઠીક-આચાર્ય સર્વના ગુરુ છે અને તેઓની અપેક્ષાએ શિષ્ય લઘુ છે, પરંતુ જ્યારે શિષ્ય આચાર્યની સઘળી વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરી લે ત્યારે તો તે તેઓની સમાન થઈ જ જશે, પછી તેને લઘુ કેવી રીતે કહી શકો છો." આનો ઉત્તર ચરકઋષિએ પોતાના કથનમાં પોતે જ આપેલો છે કે—"આચાર્યની કૃપાથી સર્વ શાસ્ત્રોને જાણીને શાસ્રની દઢતાને માટે વિશુદ્ધ સંજ્ઞાથી વિશિષ્ટ અર્થને જાણવાને માટે તથા વચન શક્તિના માટે ફરી પણ સારી રીતે પ્રયત્ન કરતા રહેવું." આ કથનનું તાત્પર્ય એ જ છે કે શિષ્ય આચાર્ય પાસેથી તેઓની સઘળી વિદ્યાઓ જાણી લઇને પણ તેઓની બરાબરી કરી શકતો નથી, અર્થાત્ તેઓની અપેક્ષાએ લઘુ જ છે; કારણ કે પોતાને લઘુ માનવાથી જ તે આચાર્યના આશ્રય રૂપ પોતાના કર્તવ્યનું પાલન

કરી શકે છે, તેથી ઉક્ત કથનથી સિદ્ધ થાય છે કે આચાર્ય સમસ્ત જગતના ગુરુ એટલે શિક્ષા દેવાવાળા છે અને તેઓની પાસેથી સમસ્ત જગત્ લઘુ એટલે શિક્ષા લેવા યોગ્ય છે, કારણ કે આચાર્યોનુ શિક્ષાદાનપણુ પોતાને ગુરુ માનવાથી તથા જગતનુ શિક્ષાગ્રહણપણુ પોતાને લઘુ માનવાથી જ સભવી શકે છે, તાત્પર્ય એ છે કે આવા આચાર્યોના સબધમા સર્વે મનુષ્યોએ પોતાનામા લઘુભાવ જાણવો જોઈએ તથા લઘુભાવને જ હૃદયમા રાખીને તેઓનુ આરાધન અગર સેવન કરવુ જોઈએ, તેથી સ્પષ્ટ છે કે-'आयरियाण' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી લઘિમા સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

શ્રીનવકાર મહામન્ત્રનુ ત્રીજુ પદ અને ત્રીજી સપદાનુ વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવુ

ચોથા ઉપાધ્યાયપદનુ વર્ણન આ પ્રમાણે —

'णमो उवज्झायाण' કહેતા નમ उपाध्यायेभ्य, 'उप' કહેતા સમીપ રહેલા તથા આવેલા એવા જે સાધુ પ્રમુખ તેઓ પ્રત્યે જે 'अज्झाय' કહેતા અધ્યાય એટલે સિદ્ધાતનુ અધ્યયન કરાવે, તથા જેઓની પાસે આવી अधीयते કહેતા ભણાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહેવાય છે, તેઓને 'णमो' કહેતા નમસ્કાર થાઓ

અથવા "उप-समीपे सूतो जिनप्रवचनमधीयते प्रकर्षतया ज्ञायते स्मर्यते वा शिष्य जनैर्येभ्यस्ते उपाध्याया" इति व्युत्पत्ते ।" અર્થાત્ જેઓની પાસે જવાથી જિન પ્રવચનના સૂત્રોના અર્થને ભણાય અથવા સ્મરણ કરાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ કહ્યુ પણ છે કે —

"बारसङ्गो जिणक्खाओ, सज्झाओ कहिओ बुहेहिं ।
त उवइसन्ति जम्हा, उवज्झाया तेण वुच्चन्ति ॥१॥"

અર્થાત્—જિનેશ્વરોએ ભાખેલી દ્વાદશાગીને બુદ્ધિમાન્ સ્વાધ્યાય કહે છે, તેઓ જે કારણે દ્વાદશાગીનો ઉપદેશ આપે છે, તે કારણ માટે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ

અથવા—"उत्ति उवओग करणे, ज्ञत्ति झाणस्स होइ निद्देसे ।
एएण हुति उज्झा, एसो अन्नोवि पज्जाओ ॥१॥"

અર્થાત્—उकार જે છે, તે ઉપયોગ કરવાને અર્થે છે, તેથી उ કહેતા उव થયો અને उव પછી જકારે છે, તે जकार વર્ણથી ધ્યાનનો નિર્દેશ કહ્યો છે એમ उ અને ज એ બે અક્ષરથી उवज्झाय પદ થાય છે આ પર્યાયાર્થ છે વળી પર્યાય ફેર નામ આ પ્રમાણે છે —

"उत्ति उवओग करणे, पत्ति अ पावपरिवज्जणे होइ ।
ज्ञत्ति अ झाणस्स कए, उत्ति अ ओसक्कणा कम्मे ॥"

અર્થાત્—उ જે છે તે ઉપયોગને માટે છે અને, प છે તે પાપને સમસ્ત પ્રકારે વર્જવાને માટે છે, અને झ છે તે ધ્યાન કરવાને માટે છે. વળી ओ વર્ણ તે કર્મથકી છુટવાને માટે છે. એ રીતે ચાર અક્ષર મલીને उपाज्झाओ થાય છે, તે પણ પર્યાયાંતરે ઉપાધ્યાયનું જ નામ જાણવું.

અથવા उपाधान એટલે ઉપાધિ અથવા सन्निधि તે પાસે રહેવું, તે ઉપાધિને વિષે આય એટલે લાભ છે શ્રુતનો જેઓ થકી અથવા ઉપાધિ એટલે વિશેષણાદિકના પ્રસ્તાવક થકી શોભન ઉપાધિનો આય એટલે લાભ છે જેઓથી તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ. એટલે જેઓની પાસે રહેવાથી શ્રુતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ, જેઓની દ્વારાએ ઉપાધિ એટલે પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા " उपाधेरिष्टफलस्य आयस्य प्राप्तेः हेतुत्त्वं येपुविद्यते ते उपाध्यायाः "। અર્થાત્ જેઓમાં સ્વભાવથી જ ઇષ્ટફલની પ્રાપ્તિનું કારણપણું રહેલું છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ.

અથવા "उपहन्ते आधेर्मानस्या व्यथाया आयः प्राप्तिर्यैस्ते उपाध्यायाः"। અર્થાત્—આધિ જે મનની પીડા તેનો લાભ, અધિ એટલે દુર્બુદ્ધિ તેનો લાભ, તથા દુર્ધ્યાનની પ્રાપ્તિનો જેઓની દ્વારા નાશ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહીએ. એવા ઉપાધ્યાયનું મરકત મણિની માફક નીલવર્ણે ધ્યાન કરવું જોઇએ.

પ્રશ્ન—"उवज्झायाणं" એ પદમાં પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—"उवज्झायाणं" પદમાં જે પ્રાપ્તિ સિદ્ધિ સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છે:—

ઉપાધ્યાય પદનો અર્થ પ્રથમ લખી ગયા છીએ કે:—"જેઓની પાસે રહીને તથા આવીને શિષ્યો અધ્યયન કરે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા પાસે રહેલા અથવા આવેલા એવા સાધુ લોકોને સિદ્ધાન્તનું અધ્યયન કરાવે છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અથવા જેઓની પાસે નિવાસ કરવાથી શ્રતનો લાભ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, અને જેઓની દ્વારા ઉપાધિ એટલે શુભ વિશેષણાદિ પદવીની પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે" ઉક્ત શબ્દાર્થથી તાત્પર્ય એ નીકળે છે કે આરાધના રૂપી સામીપ્ય કરણથી "उवज्झायाणं" એ પદ દ્વારા પ્રાપ્તિ નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપાધ્યાય પદનો પદચ્છેદ આ પ્રકારે છે:—'उप', अधि, आय' આ ત્રણ શબ્દોમાંથી 'उप' અને 'अधि' એ બંને અવ્યય છે તથા મુખ્ય પદ 'आय' છે અને તેનો અર્થ પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી ઉક્ત શબ્દનો આશય એ છે કે 'उप' એટલે સામીપ્યકરણ વગેરે દ્વારા 'अधि' એટલે અંતઃકરણમાં ધ્યાન કરવાથી જેની દ્વારા 'आय' એટલે પ્રાપ્તિ થાય છે તેઓને ઉપાધ્યાય કહે છે, તેથી શબ્દાર્થ દ્વારા જ સિદ્ધ થાય છે કે 'उवज्झायाणं' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી પ્રાપ્તિ નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનુ ચોથુ પદ અને ચોથી સપદાનુ વર્ણન વિસ્તારથી આ પ્રમાણે જાણવું

પાચમા સાધુ પદનુ વર્ણન આ પ્રમાણે —

'णमोलोए सव्वसाहूण' એટલે नमो लोके सर्वसाधुभ्य । અર્થાત્—અઢીદ્વીપ પ્રમાણ લોકમા રહેલા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ

'ज्ञानादिशक्त्या मोक्ष साधयन्तीति साधव ।' અર્થાત્—જેઓ જ્ઞાનાદિ શકિત દ્વારા મોક્ષનુ સાધન કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે તથા જેઓ સર્વ પ્રાણી માત્રને વિષે સમપણુ ધ્યાવે, તેને નિરૂક્તિ ન્યાયે કરીને સાધુ કહીએ, કહ્યુ પણ છે કે —

' निव्वाण साहए जोए, जम्हा साहन्ति साहुणो ।
समाय सव्वभूएसु तम्हा ते भाव साहुणो ॥१॥ "

અર્થાત્—સાધુ લોકો મોક્ષને સાધવાના જે યોગ તેને જાણીને તેની સાધના કરતા હોવાથી તથા જગતના સમસ્ત પ્રાણીઓ તરફ સમભાવ પણ ધરતા હોય છે તે કારણ માટે તેઓ ભાવસાધુ કહેવાય છે

અથવા જેઓ સયમના સત્તર ભેદોને ધારણ કરે છે તેઓને સાધુ કહેવાય છે કહ્યુ પણ છે કે —

" विसवसुहनियत्ताण विसुद्धचारित्तनियमजुत्ताण ।
तच्चगुणसाहयाण, साहणकिच्चुज्जुयाण नमो ॥ "

અર્થાત્—જેઓ વિષયના સુખોથી નિવૃત્ત છે, વિશુદ્ધ ચારિત્રના નિયમોએ કરીને યુકત છે, યથાર્થ સાધુના ગુણોના સાધક છે તથા મોક્ષ સાધનને માટે ઉદ્યુકત છે તે સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ વળી કહ્યુ પણ છે કે —

" किं पिच्छसि साहूण तव व नियम व संयमगुण वा ।
तो वदसि साहूण, एअ मे पुच्छिओ साह ॥१॥ "

અર્થાત્—અરે પ્રાણી! સાધુ તે પોતાના ગુણે કરીને જ સાધુ હોય, તે માટે તું સાધુના સાસુ શુ જુએ છે? તુ શુ તપશ્ચર્યાનો ગુણ દેખે છે? અથવા નિયમ દેખે છે? અથવા શુ સયમનો ગુણ દેખે છે? તે ગુણ દેખીને ત્યાર પછી શુ સાધુને વાદીશ? એ હુ તને પૂછુ, તેનો ઉત્તર આપ

એનો શિષ્ય ઉત્તર આપે છે—

" असहाइसहायत्त, करेंति मे सजम करतस्स ।
एएण कारणेण, णमामि ह सव्वसाहूण ॥१॥ "

સહાય વિનાના અને સંયમનું આચરણ કરતા મને સહાય કરે છે, માટે સર્વ સાધુઓને હું વાંદું છું.

જેવી રીતે ભમરો સુગંધી ફૂલ પર બેસીને તેનો પરાગ લઈને બીજે ફૂલે જાય, એમ અનેક ફૂલો પર ભમી ભમીને પોતાના આત્માને સંતુષ્ટ કરે છે, પરંતુ તે ફૂલને જરાએ હાનિ પહોંચાડતો નથી, તેવી જ રીતે સાધુ પણ અનેક ઘર ભમી ભમીને બેંતાલીશ દોષ રહિત શુદ્ધ આહાર વહોરી લાવી પોતાના પિંડનું-શરીરનું પોષણ કરે છે, પાંચે ઇન્દ્રિયોને વશમાં રાખે છે, પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોને જીતે છે. પોતે ષટ્કાય જીવની રક્ષા કરે છે અને ઉપદેશ આપી બીજાઓ દ્વારા કરાવે છે, વળી, સત્તર ભેદ સહિત સંયમની આરાધના કરે છે, સર્વ જીવ પ્રત્યે દયાના પરિણામ રાખે છે, અઢાર હજાર શીલાંગ રથના ધોરી, અચલ અને અડગ ચારિત્રના પાલનાર, એવા મુનિવરોને જયણાપૂર્વક વાંદીને પોતાના આત્માને પવિત્ર કરવો જોઈએ. વળી, તેઓ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિના ધરનાર, બાર પ્રકારના તપ કરવામાં શૂરવીર, આત્માર્થી, વળી, આરંભ સમારંભના આદેશ તથા ઉપદેશથી પર, જેઓને લોકોને ભેગા કરવાની વૃત્તિ નથી, અને વંદન તથા પૂજનની ઈચ્છાથી પર છે એવા સાધુઓનું દર્શન તો જો મહદ્પુણ્યનો ઉદય હોય તો જ પમાય છે. અને તેથી એવા સાધુઓને નમસ્કાર અવશ્ય કરવો જોઈએ. આવા સાધુ મહાત્માઓનું ધ્યાન આષાઢ મહિનાના મેઘ સમાન શ્યામવર્ણથી કરવું જોઈએ.

પ્રશ્ન—'णमो लोए सव्वसाहूणं' એ પાંચમા પદમાં 'लोए' એ પદના કથનથી શું ભાવ નીકળે છે?

ઉત્તર—'लोए' એ પદના કથનનું પ્રયોજન નીચે મુજબ છે:

(૧) અઢીદ્વીપમાં જ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ હોવાથી સાધુઓનું નિવાસસ્થાન અઢી દ્વીપપ્રમાણ લોક પ્રદેશમાં જ છે.

(૨) 'लोए' એ પદ મધ્ય મંગલના માટે છે; કારણ કે 'लोकृ दर्शने' એ ધાતુથી 'लोक' શબ્દ બને છે. તથા બધાએ દર્શનાર્થક ધાતુ જ્ઞાનાર્થક માનવામાં આવે છે અને જ્ઞાન મંગલ સ્વરૂપ છે, તેથી મધ્યમાં મંગલ કરવાને માટે આ પદમાં 'लोए' પદ રાખવામાં આવ્યું છે.

(૩) ત્રીજું કારણ એ પણ છે કે 'सव्वसाहूणं' એ પદમાં પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલુ છે), કારણ કે સાધુજન ઇચ્છા રહિત હોય છે, તેઓના સંબંધમાં 'लोए' પદ એ વાતને સૂચિત કરે છે કે તે સાધુજનોને જે ઇચ્છા ઉત્પન્ન પણ થાય છે તે જ્ઞાન સહચારિણી જ હોય છે એટલે રજોગુણ અને તમોગુણની વાસનાથી રહિત સાત્ત્વિકી ઇચ્છા હોય છે અને તેની આરાધના દ્વારા જે કોઈ સાધક

પ્રાકામ્ય-સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે તેની કામના પણ રજોગુણ અને તમોગુણથી રહિત સાત્વિકી જ હોય છે

પ્રશ્ન—'णमो लोए सव्वसाहूण' એ પાચમા 'सव्व' એટલે 'सर्व' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવેલો છે, જો સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કદાચ ન કર્યો હોત તો પણ 'साहूण' એ બહુવચનાન્ત શબ્દ છે તેનાથી સર્વ અર્થ સમજી શકાય અને તેથી જ પહેલાના ચાર પદોમા સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ નહી કરવામા આવ્યો હોય ?

ઉત્તર—ઉક્ત પાચમા પદમા 'सव्वसाहूण' એ પદમા જે સાધુ શબ્દની સાથે સર્વ પદનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે તેના આ કારણો છે—

(૧) સર્વ શબ્દ એ વાતને પ્રકટ કરે છે કે સાધુજન સર્વકાર્ય સમર્થક હોય છે અને તેથી જ આ પદમા પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ સન્નિવિષ્ટ છે

(૨) અપ્રમત્તાદિક, પુલાકાદિક, જિનકલ્પિક, પ્રતિમાકલ્પિક, યથાલન્દકલ્પિક, પરિહાર-વિશુદ્ધિ કલ્પિક, સ્થવિર કલ્પિક, સ્થિત કલ્પિક, સ્થિતાસ્થિત કલ્પિક તથા કલ્પાતીત વગેરે ભેદો વાળા, પ્રત્યેકબુદ્ધ, સ્વયબુદ્ધ અને બુદ્ધબોધિતરૂપ ભેદો વાળા, તથા ભારત આદિ ભેદો વાળા તથા સુષમ દુષમાદિક વિશેષિત સર્વ સાધુઓનુ સ્પષ્ટરીતે ગ્રહણ થઈ જાય તે માટે સર્વ શબ્દને આ પદમા ગ્રહણ કરવામા આવ્યો છે

(૩) 'सव्वसाहूण' આ પ્રાકૃત પદનો અનુવાદ 'सर्वसाधूनाम्' પણ થઈ શકે છે, જેનો અર્થ એ છે કે સાધુજન સાર્વ એટલે સર્વ જીવોનુ હિત કરવા વાળા છે, અથવા 'सर्वनयैर्विशिष्टत्वात्सर्वोऽर्हद्धर्म तत्र भवा सार्वा'। એટલે સર્વ નયોથી વિશિષ્ટ એવા આર્હત્ ધર્મનો સ્વીકાર કરેલા એવા જે સાધુઓ તેઓને નમસ્કાર થાઓ

(૪) 'सव्वसाहूण' એ પ્રાકૃત પદનો સસ્કૃતાનુવાદ 'श्रव्यसाधूनाम्' પણ થઈ શકે છે, તેનો અર્થ એ થશે કે-શ્રવ્ય એટલે શ્રવણ કરવાને યોગ્ય જે વાક્ય છે તેના વિષયમા જે સાધુ છે તેઓને શ્રવ્ય સાધુ કહે છે

(૫) અથવા 'सव्वसाहूण' નો સસ્કૃતાનુવાદ 'सव्यसाधूनाम्' પણ થાય છે, તેનો અર્થ એ છે કે-સવ્ય એટલે અનુકૂલ કાર્યના વિષયમા જેઓ સાધુ અર્થાત્ નિપુણ છે

(૬) આ પદમા 'लोक' શબ્દથી અઢીદ્વીપમા રહેતા એવા સર્વ મનુષ્યોનુ ગ્રહણ થાય છે, કે જે નવસો યોજન પ્રમાણ ઉચાઈમાં છે અને એકહજાર યોજન પ્રમાણ નીચાઈમા છે, કિંતુ કોઈક લબ્ધિવાળા સાધુજનો મેરૂ ચૂલિકા સુધી પણ તપસ્યા કરતા માલુમ પડી આવે છે, એ પ્રકારે લોકમા જ્યા જ્યા જે જે સાધુઓ હોય તે સર્વેને નમસ્કાર થાઓ એ શબ્દનુ તાત્પર્ય છે

પ્રશ્ન—'सव्वसाहूण' એ પદમા પ્રાકામ્ય સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે ?

હમેશાં બીજાના દુઃખોથી વ્યાકુલ રહે છે અને પોતાના મહાન સુખોની પણ જેઓ અભિલાષા નથી કરતા તથા સર્વ પ્રાણીઓના હિતમાં જેઓ તત્પર રહે છે તેઓ જ મહાત્મા છે.–૨

સાધુજન બીજાઓના કાર્ય માટે ઉદ્યત થઇને શું શું નથી કરતા, જુઓ ! વરસાદ સમુદ્રમાંથી ખારૂં પાણી પણ બીજાઓને ઉપકારના માટે પી લે છે.–૩

સાધુ પુરુષોનો અંગીકૃત કરેલા માર્ગનું પાલન કરવું એ જ માર્ગ છે, જુઓ ! સમુદ્રે પ્રજ્વલિત (વડવાનલ) અગ્નિને પોતાની ગોદમાં ધારણ કરી રાખેલો છે.–૪

સાધુ પુરુષો પોતાની જાતે પીડા પામીને પણ બીજાને સુખી કરે છે, જુઓ ! વૃક્ષ પોતે દુઃખ વેઠીને પણ બીજાને આનંદ આપે છે.–૫

સાધુ પુરુષોનો આ સ્વભાવ હોવાથી તેઓની આરાધનાથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૬) આચારનું યથાર્થ વિજ્ઞાન અને પરિપાલન કરતા હોવાને લીધે સાધુને આચાર રૂપ માનવામાં આવ્યા છે, અને તેથી જે પ્રકારે આચારના પરિપાલનથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેવી રીતે સાધુની આરાધનાથી ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. તથા ધર્મ સર્વ કામનાઓને પૂર્ણ કરવાવાળો છે તે જગત્પ્રસિદ્ધ બીના છે, તેથી સાધુની આરાધનાથી પ્રાકામ્ય નામની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

વિષ્ણુપુરાણમાં 'સાધુ' એ પદના ઉચ્ચારણ માત્રથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તેથી માનવું પડશે કે 'सव्वसाहूणं'એ પદના ધ્યાન અને જાપથી પ્રાકામ્ય સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

(૮) 'सव्वसाहूणं'એ પદમાંનો 'सर्व'શબ્દ વિશેષે કરીને દ્યોતક છે કે–આ પદના ધ્યાનથી સર્વ કામનાઓની સિદ્ધિ થાય છે, કારણ કે–सर्वान् (कामान्) साधयन्ति इति सर्वसाधवस्तेभ्य.' એટલે સર્વ કામો [ઇચ્છાઓ] ને જે પૂર્ણ કરે છે તેઓને સાધુ કહે છે.

શ્રી નવકાર મહામન્ત્રનું પાંચમું પદ અને પાંચમી સંપદાનું વિસ્તારથી વર્ણન આ પ્રમાણે જાણવું.

પ્રશ્ન—આ પાંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવો તે સંક્ષેપથી કરવો કે વિસ્તારથી કરવો ? તેમાં જો સંક્ષેપથી નમસ્કાર કરવો એમ કહેશો તો સિદ્ધ અને સાધુઓ પ્રત્યે જ નમસ્કાર કરવો યુક્ત છે. કારણ કે એ બંનેને નમસ્કાર કરવાથી અરિહંત, આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયનું પણ ગ્રહણ થઈ જાય છે, કારણ કે અરિહંત, વગેરે જે ત્રણ છે તે પણ સાધુપણું છોડતા

નથી અને જો તમે કહેશો કે વિસ્તારથી નમસ્કાર કરવો તો ઋષભાદિ ચોવીશ તીર્થંકરોને વ્યકિત સમુચ્ચારણ પૂર્વક એટલે જૂદુ જૂદુ નામ લઈને નમસ્કાર કરવો જોઇએ

ઉત્તર—અરિહતને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે ફલની પ્રાપ્તિ સાધુને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, જેમકે રાજાને નમસ્કાર કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે મનુષ્યમાત્રને નમસ્કાર કરવાથી થતી નથી, તે માટે વિશેષતાને લઇને પ્રથમ અરિહતને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે

પ્રશ્ન—ન્યાયની વાત તો એ છે કે જે સર્વથી મુખ્ય હોય, તેનુ નામ પ્રથમ ગ્રહણ કરવુ જાઈએ, તો અહીઆ પચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરતા પ્રથમ શ્રીઅરિહતને નમસ્કાર કીધો, પરતુ ન્યાયની રીતે તો અહીયા પચ પરમેષ્ઠીમા સર્વથા કૃતકૃત્ય પણે કરીને સિદ્ધનુ પ્રધાન પણુ છે, અર્થાત્ પાચેમા સિદ્ધ મુખ્ય છે, તેથી પ્રથમ સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને પછી અનુક્રમે અરિહતાદિકને નમસ્કાર કરવો યુકત છે

ઉત્તર—આપણે સિદ્ધને પણ શ્રીઅરિહતના ઉપદેશથી જ જાણીએ છીએ, વળી, જુઓ! અરિહત જ તીર્થની પ્રવર્ત્તના કરે છે અને ઉપદેશ આપીને ઘણા જીવો પર ઉપકાર કરે છે, એટલુ જ નહી, પરતુ સિદ્ધ પણ શ્રીઅરિહતના ઉપદેશથી જ ચારિત્ર અગીકાર કરીને કર્મ રહિત થઈ સિદ્ધપણુ પામે છે, માટે શ્રીઅરિહતને જ પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યોગ્ય છે

પ્રશ્ન—જો એમ ઉપકારીપણુ ચિતવી નમસ્કાર કરીએ તો આચાર્યાદિકને પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યુકત થશે કારણ કે કોઈ વખતે તેઓથી પણ અરિહતાદિકનુ જાણ પણુ થાય છે, માટે આચાર્યાદિક પણ મોટા ઉપકારી છે તેથી તેઓને પ્રથમ નમસ્કાર કરવો યુકત છે

ઉત્તર—આચાર્યને ઉપદેશ આપવાનુ સામર્થ્ય અરિહતના ઉપદેશથી જ પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થાત્ આચાર્યાદિ સ્વતત્રતાથી ઉપદેશ ગ્રહણ કરી અર્થનાપનનુ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી, તાત્પર્ય એ છે કે અરિહત જ મુખ્યત્વે કરીને સર્વ પદાર્થનુ જ્ઞાન કરાવવાવાળા છે, તેથી પ્રથમ નમસ્કાર કરવો તેઓને જ યોગ્ય છે વળી, આચાર્યાદિકોને પ્રથમ નમસ્કાર કરી પછી શ્રીઅરિહતને નમસ્કાર કરવો યોગ્ય નથી કહ્યુ પણ છે કે —

'पुव्वाणुपुव्वि न कमो, नेव य पच्छाणुपुव्वि एस भवे।
सिद्धाईआ पढमा, बीआए साहुणो आइ ॥ १ ॥
अरहन्ता उवएसेण, सिद्धाण जन्ति तेण अरिहाइ ।
णवि कोवि परिसाए, पणमित्ता पणमई रन्नोत्ति ॥ २ ॥'

ઉપર જે પ્રશ્નોત્તરો જણાવી ગયા તેનો સબધ આ ગાથાઓ સાથે છે વળી, લોકોમા પણ પર્ષદાને પ્રણામ કરીને પછી રાજાને કોઈ પ્રણામ કરતુ નથી, તો અહીઆ આચાર્યાદિક

તો પર્ષદા રૂપ છે અને શ્રીઅરિહંત તે રાજારૂપ છે માટે પ્રથમ શ્રીઅરિહંતને નમસ્કાર કર્યા પછી આચાર્યાદિકને કરવો યુક્ત છે.

પ્રશ્ન–છઠ્ઠા પદથી લઈને નવમા પદ સુધીમાં એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે–'एसो पंचनमुक्कारो' એટલે એ પાંચેને કરેલો નમસ્કાર, 'सव्वपावप्पणासणो' સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે તથા 'मङ्गलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं' સર્વ મંગલોને વિષે પહેલું મંગલ છે. આ વિષયમાં પ્રશ્ન એ છે કે મંગલ કોને કહે છે અને મંગલ કેટલા પ્રકારના હોય છે તથા એ પાંચને કરેલો નમસ્કાર પથમ મંગલ શી રીતે છે?

ઉત્તર—મંગલ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ એ છે કે—मङ्गति हितार्थं सर्पति, मङ्गति दूरं दुष्टमनेन अस्माद्वेति मङ्गलम्' અર્થાત્ જે સર્વ પ્રાણીઓના હિતને માટે દોડે છે તેને મંગલ કહે છે, અથવા જેની મારફતે દુર્દૈવ, દુર્ભાગ્ય દૂર ભાગી જાય છે તેને મંગલ કહે છે. તાત્પર્ય એ છે કે જેનાથી હિત અને અભીષ્ટ પદાર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનું નામ મંગલ છે.

મંગલ બે પ્રકારના છે–એક દ્રવ્ય મંગલ એટલે લૌકિક મંગલ, તથા બીજું ભાવમંગલ એટલે લોકોત્તર મંગલ જાણવું. તેમાં દહીં, અક્ષત, કેસર, ચંદન અને ધરો વગેરે લૌકિક મંગલ છે, તે મંગલ અનેકાંતિક તથા અનાત્યંતિક જાણવું, એટલે સર્વદા તથા સર્વદા મંગલરૂપ નહીં રહેવાવાળું જાણવું અને તે પણ નામ મંગલ, સ્થાપના મંગલ અને દ્રવ્ય મંગલરૂપ છે અને એ ત્રણ મંગલથી વાંછિતાર્થની સિદ્ધિ થતી નથી, પરંતુ તેનાથી વિપરીત એકાંત મંગલ તથા આત્યંતિક મંગલ એટલે સર્વથા અને સર્વદા મંગલરૂપ રહેવાવાળું તે ભાવમંગલ જાણવું; એ મંગલ વિશેષે કરીને ઇચ્છિતાર્થ સિદ્ધિને આપનાર છે, તેથી દ્રવ્ય-મંગલની અપેક્ષાએ ભાવમંગલ પૂજનીય તથા ઉત્તમ છે. તે ભાવમંગલ જપ, તપ તથા નિયમ વગેરે ભેદોથી અનેક પ્રકારનું છે, તેમાં પણ આ પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ મંગલ સર્વથી ઉત્તમ છે. તેથી એ વિશેષે કરીને ગ્રહણ કરવું, એનાથી મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, કારણ કે જે પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવામાં આવે છે તેઓ લોકોત્તમ તથા શરણાગત વત્સલ છે. કહ્યું પણ છે કેઃ–'अरिहन्ता मंगलं, सिद्धा मंगलं, साहु मंगलं केवलि पण्णत्तो धम्मो मंगलं'। અર્થાત્ અરિહંત મંગલરૂપ છે, સિદ્ધ મંગલરૂપ છે, સાધુ મંગલરૂપ છે તથા કેવળી ભગવંતે પ્રરૂપેલો ધર્મ મંગલરૂપ છે.

પ્રશ્ન–'પરમેષ્ઠી નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર'ના કર્તા શ્રી જિનકીર્તિસૂરિએ સ્વોપજ્ઞવૃત્તિના પ્રારંભમાં આ મહામંત્રને અડસઠ અક્ષરવાળો કહેલો છે, તો એના અડસઠ અક્ષર કેવી રીતે જાણવા જોઇએ તથા આ મહામન્ત્ર અડસઠ અક્ષરોવાળો હોવાનું શું કારણ છે?

ઉત્તર–આ નવકાર મન્ત્રમાં નવ પદ છે, તેમાંથી શરૂઆતના પાંચ પદ કે જેનું વિસ્તૃત વર્ણન આપણે કરી ગયા છીએ તે જ મૂલમન્ત્ર સ્વરૂપ છે, તેમાં વ્યંજનો સહિત

હ્રસ્વ અને દીર્ઘ વર્ણોની ગણતરી કરવાથી પાત્રીસ અક્ષરો થાય છે તથા પાછળના જે ચાર પદ છે જેનુ વિસ્તૃત વર્ણન હવે પછી કરવામા આવનાર છે તે ચૂલિકાના છે, તેમા મૂલ મન્ત્રના પ્રભાવનુ વર્ણન કરવામા આવેલુ છે, તે ચારે પદોમા વ્યજનો સહિત હ્રસ્વ અને દીર્ઘ અક્ષરોની ગણતરી કરવાથી તેત્રીસ અક્ષરો થાય છે, આ બને સખ્યાઓને ભેગી કરવાથી કુલ અડસઠ અક્ષર થાય છે, તેથી આ મહામન્ત્રને અડસઠ અક્ષરોથી વિશિષ્ટ કહેલ છે

આ મહામન્ત્રમા અડસઠ અક્ષરોની સ્થાપના કરવાનુ પ્રયોજન એ છે કે એમા પાચ પરમેષ્ઠિઓને નમસ્કાર કરવામા આવેલો છે તથા એમા નવ પદ છે, જેના ભગોની ક્રિયા (પ્રક્રિયા) જુદી જુદી છે, તેથી આ મહામન્ત્રને નવકારમન્ત્ર કહે છે, પાચને નવથી ગુણવાથી પીસ્તાલીસ થાય છે, એને દોઢા કરવાથી સાડા સડસઠ થાય છે, એમા અડધો ઉમેરવાથી અડસઠ થાય છે, હવે એનુ તાત્પર્ય એ છે કે જેઓ નવપદોની પ્રક્રિયાથી પાચ પરમેષ્ઠિઓનુ ધ્યાન કરે છે, અર્થાત્ એ પ્રકારથી પીસતાલીસ સખ્યાને જેઓ પ્રાપ્ત કરે છે, તેઓનો હિસાબ કિતાબ સસારથી દોઢો (નિ શેષ) થઇ જાય છે અર્થાત્ આ રીતે તેઓ સાડાસડસઠ સખ્યાને પ્રાપ્ત કરે છે, સસારથી લેખાના દોઢા થઈ ગયા પછી તેઓને માટે સસારમા માત્ર અડધી ક્ષણ જ રહે છે, તે અર્ધક્ષણ વીત્યા પછી (અર્થાત્ અડધાનુ જોડાણ થવાથી) તે અડસઠ થઇ જાય છે અર્થાત્ સિદ્ધિ સ્થાનને પામે છે

પ્રશ્ન—કેટલાક લોકો 'हवइ मगल'ના સ્થાનમા 'होइ मगल' પાઠ માનીને ચૂલિકા સબધીના પાછળના ચાર પદોમા બત્રીશ જ અક્ષરો માને છે, શુ તે બરાબર નથી?

ઉત્તર—'हवइ'ના સ્થાનમા 'होइ' શબ્દ બોલવાથી જો કે અર્થમા તો કોઈ પણ જાતનો ફરક પડતો નથી, પરતુ 'होइ' શબ્દ બોલવાથી ચાર પદોમા બત્રીશ અક્ષરોનુ હોવુ દૂષણરૂપ છે, કારણકે મૂલમન્ત્રના ૩૫ તથા પછીના ચાર પદોમા 'हवइ' બોલતા તેત્રીસ અક્ષરોનુ જોડાણ કરવાથી જ ૬૮ અક્ષર થાય છે, પહેલા જણાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે જેનુ હોવુ આવશ્યક છે જુઓ!

શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રમા કહ્યુ છે કે —

"**तहेव इक्कारस पयपरिच्छिन्नति आलावगतित्तीसअक्खरपरिमाण एसो पच ण मुक्कारो सव्वपावप्पणासणो मगलाण च सव्वेर्सि पढम हवइ मगल चूलम्।**"

અર્થાત્–પરમેષ્ઠી નમસ્કારરૂપ મૂલમન્ત્ર અગિયાર પદો યુક્ત છે એટલે શરૂઆતના પાચ પદ રૂપ મૂલમન્ત્રમા કુલ અગિયાર પદ છે, તેનો પ્રભાવ બતાવનારા પાછલા ચાર પદોના અક્ષરોનુ પરિમાણ તેત્રીશ છે તે આ પ્રમાણે 'एसो पच णमुक्कारो, सव्वपावप्पणासणो, मगलाण च सव्वेर्सि, पढम हवइ मगल' એવુ ચૂલિકામા કથન છે **પ્રવચનસારોદ્ધારની** ૭૯ ગાથામા કહ્યુ છે કે —

'पंच परमिट्ठि मंते, पए पए सत्त संपया कमसो ।
पज्जंत सत्तरक्खर, परिमाणा अट्ठमी भणिया * ॥७९॥

જો કે 'हवइ मंगलं' ના સ્થાને होइ मंगलं એવો પાઠ બોલવાથી અર્થ વિભેદ કાંઈ નથી, તથાપિ 'हवइ मंगलं' પાઠ જ બોલવો કે જેથી ચાર પદોમાં ૩૩ અક્ષર થઈ જાય. કારણ કે **નમસ્કારાવલિ** ગ્રન્થમાં કહ્યું છે કે:–"કોઇ કાર્ય વિશેષ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે જે વખતે ચૂલિકાના ચાર પદોનું જ ધ્યાન કરવાનું હોય તે વખતે બત્રીશ પાંખડી કમલની રચના કરી એકેકો અક્ષર એકેક પાંખડીમાં સ્થાપન કરવો અને તેત્રીશમો અક્ષર મધ્ય કર્ણિકામાં સ્થાપન કરીને ધ્યાન કરવું જોઇએ." તેથી જો 'होइ मंगलं' એવો પાઠ માનવામાં આવે તો ચારે પદોમાં ૩૨ જ અક્ષર થાય અને તે બત્રીસ અક્ષરથી બત્રીસ પાંખડીઓ પૂરાય અને મધ્યમ કર્ણિકા ખાલી રહી જાય, તેથી 'हवइ मंगलं' એવો પાઠ માનીને પાછળના ચાર પદોમાં તેત્રીશ જ અક્ષર માનવા જોઈએ.

પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરીને તેઓના એકસોને આઠ ગુણરૂપ મન્ત્રનો જાપ કરીએ તે ૧૦૮ ગુણ આ પ્રમાણે છે:—

बारस गुण अरिहंता, सिद्धा अट्ठेव सूरि छत्तीसं ।
उवज्झाया पणवीसं, साहू सगवीस अट्ठसयम् ॥१॥

અર્થાત્–અરિહંતના બાર ગુણ છે, સિદ્ધના આઠ ગુણ છે, આચાર્યના છત્રીશ ગુણ છે, ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ છે અને સાધુના સત્તાવીશ ગુણ છે, આ સર્વ મળીને પંચ પરમેષ્ઠીના ૧૦૮ ગુણ છે અને તેથી જ નવકારવાળીના મણકા પણ ૧૦૮ હોય છે.

પંચપરમેષ્ઠીના ગુણો દર્શાવતું ચૈત્યવંદન:—

બાર ગુણ અરિહંત દેવ, પ્રણમી જે ભાવે ।
સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતાં, દુઃખ દોહગ જાવે ॥૧॥
આચારજ ગુણ છત્રીશ, પચવીશ ઉવજ્ઝાય ।
સત્તાવીશ ગુણ સાધુના, જપતાં સુખ થાય ॥૨॥
અષ્ટોત્તર સય ગુણ મલીએ, એમ સમરો નવકાર ।
ધીરવિમલ પંડિત તણો, **નય** પ્રણમે નિત સાર ॥૩॥

પ્રસંગોપાત નવકારવાલીના ગુણ દર્શાવતી પ્રાચીન ગુજરાતી સજ્ઝાય વાંચકોને ઉપયોગી જાણી અત્રે આપવી યોગ્ય ધારી છે. જે આ પ્રમાણે છે:—

બાર જપૂં અરિહંતના, ભગવંતના રે ગુણ ગાઉં નિશ દીશ ।
સિદ્ધ આઠ ગુણ જાણિયે, વખાણીયે રે ગુણ સૂરિ છત્રીશ ॥
નોકારવાલી વંદીયે ॥૧॥

* અર્થાત્—પંચ પરમેષ્ઠી મન્ત્રને વિષે પ્રત્યેક પદ પ્રમાણ સંપદા કહી છે, એ પ્રમાણે સાત પદની સાત સંપદાઓ અનુક્રમે થાય અને છેલ્લી આઠમી સંપદા સત્તર અક્ષર પ્રમાણ જાણવી.

થિર ન હિયે રે ઉઠી ગણીયે સવે(વા) ર ।
સૂત્ર તણા ગુણ ગૂથિયા, મણીઆ મોહન રે મહ મોટો મેર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૨॥

પચવીશ ઉવજ્ઝાયના, સત્તાવીશ જે ગુણ શ્રીઅણગાર ।
એકસો આઠ ગુણે કરી, ઇમ જપિયે રે ભવિયણ નવકાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૩॥

મોક્ષ જાપ અગુઠે, વૈરી જાઠડે રે તર્જની અગુલી જોય ।
બહુ સુખ દાયક મધ્યમા, અનામિકા રે વશ્યારથ હોય ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૪॥

આકર્ષણ ટચી અગુલી, વલી સુણજો રે ગણવાની રીતિ ।
મેરુ ઉલ્લઘન મ મ કરો, મ મ કરજો રે નખ અગ્રે પ્રીતિ ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૫॥

નિશ્ચલ ચિત્તે જે ગણે, જે ગણે મધ્યાદિકથી એકાત ।
તેહને ફલ હોએ અતિ ઘણુ, ઇમ બોલે રે જિનવર સિદ્ધાત ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૬॥

શખ પ્રવાલ ફ(ર્ફ)ટિકમણિ, પત્તા જીન (પુત્રજીવી) રતાજલી મોતી સાર ।
રૂપ સોવન રયણ તણી, ચદન અવર અગરને ઘનસાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૭॥

સુદર રૂદ્રાક્ષની, જપમાલિકા જે રેશમની અપાર ।
પચ વરણ સમ સૂત્રની, વલી વસ્તુ વિશેષ તણી ઉદાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૮॥

ગૌતમ પૂછતે કહ્યો, મહાવીરે રે એ સયલ વિચાર ।
લબ્ધિ કહે ભવિયણ સુણો, ગણજો ભણજો રે નિત્ય નિત્ય નવકાર ॥
નોકારવાલી વદીયે ॥૯॥

અરિહત ભગવતના આઠ પ્રાતિહાર્ય અને ચાર અતિશય મળીને કુલ બાર ગુણ છે તે આ પ્રમાણે —

'अशोकवृक्ष सुरपुष्पवृष्टिर्दिव्यध्वनिश्चामरमासन च ।
भामण्डल दुन्दुभिरातपत्र सत्प्रातिहार्याणि जिनेश्वराणाम् ॥१॥

૧ અશોકવૃક્ષ—જ્યા જ્યા અરિહત ભગવાન વિચરે છે ત્યા ત્યા સમવસરણની રચના કરવામા આવે છે તે સમવસરણની મધ્યમા મહાવિસ્તીર્ણ, ફૂલોનો સમૂહ તથા તેમા લુબ્ધ થએલા ભ્રમરોના સમૂહથી યુક્ત શીતલ સુદર છાયા સહિત, મનોહર, લાબી શાખાઓ

વાળા, ભગવાનના શરીરથી બાર ઘણી ઉંચાઇના અશોકવૃક્ષની રચના દેવો કરે છે, જેની નીચે બિરાજમાન થઇને પ્રભુ ધર્મોપદેશ આપે છે.

૨ સુરપુષ્પવૃષ્ટિ—સમવસરણમાં દેવતાઓ જલ તથા સ્થલને વિષે ઉત્પન્ન થએલાં ફૂલો જેવાં કે શ્વેત, લાલ, પીળાં, લીલાં તથા શ્યામ એ પાંચે વર્ણોના વિકસ્વર સરસ સુગંધીવાળા, જેના ડીટાં નીચે રહેલાં છે અને મુખ ઉપર રહેલાં છે તેવાં સચિત્ત ફૂલની વૃષ્ટિ સમવસરણની જમીનને વિષે ચારે તરફ એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિ મધ્યે જાનુ સુધી કરે છે. અહીંઆં ફૂલ વિષે મતાંતર છે, કોઇ કહે છે કે અચિત્ત ફૂલ હોય છે, કોઈ કહે છે કે જાળીબંધ હોય છે, કોઇ કહે છે કે કયારા રૂપ હોય છે. એટલે જ્યાં સાધુ, મનુષ્ય અને દેવતા બેસે છે ત્યાં પુષ્પવૃષ્ટિ નથી હોતી અને બાકીની જગ્યામાં ચારે તરફ હોય છે, આ પ્રમાણે મતાંતર છે. પરંતુ ખરૂં જોતાં તો સમસવરણમાં સર્વત્ર ફૂલની વૃષ્ટિ તો દેવતાઓ કરે જ છે. પરંતુ ફૂલોને જે ઇજા નથી થતી તેનું કારણ તો અચિંત્ય શક્તિના ધણી એવા શ્રીઅરિહંત ભગવાનનું માહાત્મ્ય (મહાન્ અલૌકિક પ્રભાવ) છે. એમ શ્રી **આવશ્યક ચૂર્ણિ**માં કહેલું છે. તેની સાખ શ્રી**મલયગિરિ** મહારાજે શ્રી**આવશ્યક નિર્યુક્તિ**ની વૃત્તિમાં આપેલી છે. માટે સમવસરણ મધ્યે સચિત્ત ફૂલોની વૃષ્ટિ દેવતાઓ સર્વત્ર કરે છે તે વાત નિર્વિવાદ સાબિત થાય છે.

૩ દિવ્યધ્વનિ—જે સમયે અરિહંત ભગવાન અત્યંત મધુર સ્વર વડે સરસ અમૃતરસ સમાન સમસ્ત લોકને આનંદ આપનારી વાણીએ કરીને ધર્મદેશના આપે છે, તે સમયે જો કે પ્રભુની વાણી અતિ મધુરમાં મધુર હોવા છતાં પણ દેવતાઓ પ્રભુની વાણીને દિવ્ય એવા ધ્વનિ વડે પૂરે છે. પ્રભુ જે દેશના આપે છે તે માલકોશ રાગમાં આપે છે અને પ્રભુ માલકોશ રાગે જે સમયે દેશના આપવી શરૂ કરે, તે વખતે પ્રભુની બંને બાજુએ રહેલા દેવતાઓ વેણુ, વીણા વગેરેના શબ્દોએ કરીને તે વાણીને વિશેષે મધુર અને મનોહર કરે છે.

૪ ચામર—તંતુ સમૂહથી યુક્ત કેળના થાંભલાની સમાન જેના મનોહર સુવર્ણદંડને વિષે રત્નો જડેલાં છે અને તે રત્નોના કિરણોની કાંતિ ઇન્દ્રધનુષની કાંતિના જેવી ફેલાઈ રહેલી છે. એવા રત્નજડિત સુવર્ણની ડાંડીવાળા શ્વેત ચામરો ભગવંતને દેવતાઓ વીંઝે છે.

૫ આસન—મેરૂ શિખરની સમાન ઉંચું, રત્નજડિત સુવર્ણ સિંહાસન કે જે કર્મરૂપ શત્રુ સમૂહનો નાશ કરવાને સાક્ષાત્ સિંહ સમાન છે, એવું સિંહાસન દેવતાઓ બનાવે છે, અને તે પર બેસીને પ્રભુ ધર્મદેશના આપે છે.

૬ ભામંડલ—શરદ્ઋતુના સૂર્યના કિરણોની સમાન અત્યંત તેજસ્વી એવું પ્રકાશ મંડલ એટલે ભામંડલ પ્રભુના મસ્તકની પાછળના ભાગમાં દેવતાઓ રચે છે, તેમાં ભગવાનનું

તેજ સક્રમે છે તેમ ન કરવામા આવે તો ભગવાનના મુખ સન્મુખ કોઇનાથી જોઈપણુ શકાય નહિ

૭ દુદુભિ—પ્રભુના સમવસરણ વખતે દેવતાઓ દુદુભિ વગાડે છે, તે એમ સૂચવે છે કે-હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! તમે શિવપુરના સાર્થવાહ સમાન આ પ્રભુની સેવા કરો, તેમના શરણે જાઓ

૮ છત્ર—સમવસરણમા દેવતાઓ ભગવાનના મસ્તક ઉપર શરદ્ચદ્ર જેવા ઉજ્વળ અને મોતીની માલાઓથી સુશોભિત ઉપરાઉપરી ત્રણ ત્રણ છત્રો દરેક દિશાએ રચે છે ભગવાન પોતે સમવસરણમા પૂર્વાભિમુખ બેસે છે અને ત્રીજી ત્રણ દિશાઓમા દેવતાઓ ભગવતના જ પ્રભાવથી પ્રતિબિંબો રચીને સ્થાપે છે, તેથી કુલ બાર છત્રો તે વખતે હોય છે અન્ય વખતે ત્રણ જ છત્ર હોય છે સમવસરણ ન હોય ત્યારે પણ આ આઠ પ્રાતિહાર્યો તો પ્રભુની સાથે હોય જ છે

ચાર મૂળ અતિશય આ પ્રમાણે છે—

૯ અપાયાપગમાતિશય—અપાય એટલે ઉપદ્રવ તેનો અપગમ એટલે નાશ. તે સ્વાશ્રયી અને બે પ્રકારનો છે તેમા પરાશ્રયી અપાયાગમ અતિશય એ કે-જેનાથી અન્યનો ઉપદ્રવ નાશ પામે, એટલે કે ભગવાન જ્યા વિચરતા હોય ત્યા દરેક દિશામા પચીશ પચીશ યોજન અને ઊર્ધ્વ તથા અધો સાડાબાર સાડાબાર યોજન એમ સર્વ મળી સવાસો યોજન સુધી રોગ, મરકી, વૈર, અવૃષ્ટિ, અતિવૃષ્ટિ વગેરે થાય નહીં હવે સ્વાશ્રયી અપાયાપગમાતિશયના દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બે પ્રકાર છે તેમા દ્રવ્યથી અપાય એટલે સર્વ પ્રકારના રોગો, તે પોતાને તો સર્વથા ક્ષય થયા હોય છે તથા ભાવથી અપાય એટલે અઢાર પ્રકારના અભ્યતર દોષો, તે પણ પોતાને સર્વથા નાશ પામેલા જ હોય છે તે અઢાર દોષો આ પ્રમાણે જાણવા-૧ દાનાતરાય, ૨ લાભાતરાય, ૩ ભોગાતરાય, ૪ ઉપભોગાતરાય, ૫ વીર્યાતરાય, ૬ હાસ્ય, ૭ રતિ, ૮ અરતિ, ૯ ભય, ૧૦ શોક, ૧૧ જુગુપ્સા, ૧૨ કામ, ૧૩ મિથ્યાત્વ, ૧૪ અજ્ઞાન, ૧૫ નિદ્રા, ૧૬ અવિરતિ, ૧૭ રાગ અને ૧૮ દ્વેષ

૧૦ જ્ઞાનાતિશય—પ્રભુ કેવળજ્ઞાન વડે સર્વ લોકાલોકનુ સપૂર્ણ સ્વરૂપ જાણે છે

૧૧ પૂજાતિશય—શ્રીતીર્થંકર સર્વને પૂજ્ય છે, એટલે કે રાજા, વાસુદેવ, બળદેવ, ચક્રવર્તિ, દેવતાઓ અને ઇદ્રો વગેરે સર્વે તેમને પૂજે છે, અથવા તેમને પૂજવાની અભિલાષા કરે છે

૧૨ વચનાતિશય—શ્રીતીર્થંકરની વાણી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ સર્વે પોત પોતાની ભાષામા સમજે છે કેમ કે તેઓની વાણી પાત્રીશ ગુણોએ કરીને યુક્ત છે, તે પાત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે છે—૧ સર્વ ઠેકાણે સમજાય તેવી, ૨ યોજનપ્રમાણ ભૂમિમા

દરેકને સરખી રીતે સંભળાય તેવી, ૨ પ્રૌઢતાવાળી, ૪ મેઘ જેવી ગંભીર, ૫ સ્પષ્ટ શબ્દવાળી, ૬ સંતોષ ઉપજાવનારી, ૭ દરેક સાંભળનાર મને જ કહે છે એમ સમજે તેવી, ૮ પુષ્ટ અર્થવાળી, ૯ પૂર્વાપર વિરોધ ન આવે તેવી, ૧૦ મહાપુરુષને છાજે તેવી, ૧૧ સંદેહ વિનાની, ૧૨ દૂષણ રહિત અર્થવાળી, ૧૩ કઠણ વિષય પણ સુગમ લાગે તેવી, ૧૪ જ્યાં જેવું શોભે તેવું બોલાય તેવી, ૧૫ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પુષ્ટિ કરે તેવી, ૧૬ પ્રયોજનવાળી, ૧૭ પદરચનાવાળી, ૧૮ ષટ્દ્રવ્ય અને નવતત્ત્વની પટુતાવાળી, ૧૯ મધુરતાવાળી, ૨૦ બીજાનો મર્મ ન ભેદાય તેવી ચતુરાઈવાળી, ૨૧ ધર્મ અને અર્થ એ બે પુરુષાર્થને સાધનારી, ૨૨ દીપકની જેમ અર્થનો પ્રકાશ કરનારી, ૨૩ પરનિંદા અને આત્મશ્લાઘા રહિત, ૨૪ કર્તા, કર્મ, ક્રિયાપદ, કાળ અને વિભક્તિવાળી, ૨૫ સાંભળનારને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૨૬ વક્તા સર્વ ગુણ સંપન્ન છે એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે તેવી, ૨૭ ધૈર્યતાવાળી, ૨૮ વિલંબતા રહિત, ૨૯ ભ્રાંતિરહિત, ૩૦ સર્વ શ્રોતા પ્રાણી પોતપોતાની ભાષામાં સમજે તેવી, ૩૧ સારી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે તેવી, ૩૨ પદના એટલે શબ્દના અર્થને અનેક અર્થપણે બોલે તેવી, ૩૩ સાહસિકપણે બોલે તેવી, ૩૪ પુનરૂક્તિ દોષરહિત, ૩૫ તથા સાંભળનારને ખેદ ન ઉપજે તેવી.

સિદ્ધ ભગવાનનાં આઠ ગુણ આ પ્રમાણેઃ—

नाणं च दंसणं चेव, अव्वाबाहं तहेव सम्मत्तं ।
अक्खयठिइ अरुवी, अगुरुलहु वीरीयं हवइ ॥१॥

૧ અનંતજ્ઞાન—જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકાલોકનું સ્વરૂપ જાણે છે.

૨ અનંતદર્શન—દર્શનાવરણીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી કેવળદર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, તેનાથી સર્વ લોકાલોકના સ્વરૂપને દેખે છે.

૩ અવ્યાબાધ સુખ—વેદનીયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી સર્વ પ્રકારની પીડા રહિત નિરૂપાધિપણું પ્રાપ્ત થાય છે. તે સુખનું વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કેઃ—વ્યવહારીઆનાં સુખ, રાજાનાં સુખ, બલદેવનાં સુખ, વાસુદેવનાં સુખ, ચક્રવર્તિનાં સુખ, અસંખ્યાતા ભવનપતિ, વ્યંતર તથા જ્યોતિષ દેવોનાં સુખ, બાર દેવલોકના દેવતાનાં સુખ, નવ ગ્રૈવેયકના દેવતાનાં સુખ, પાંચ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ, એ સર્વનાં સુખથી અનંતગણું અધિક સુખ સિદ્ધના જીવોને છે. તે સુખનો અનુભવ સિદ્ધ વિના બીજા કોઈને પણ થઈ શકે નહિ. જેમ મૂંગો માણસ સાકર ખાય, તેનો સ્વાદ પોતે જાણે બીજાને કહી શકે નહિ, તેમ સિદ્ધના અનંતસુખને કેવલજ્ઞાની જ્ઞાનના બળે કરીને જાણે છે પણ તે સુખ વચનાતીત હોવાથી કહી શકે નહિ.

૪ અનતચારિત્ર—મોહનીય કર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાને લીધે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેથી સિદ્ધ ભગવાન આત્મસ્વભાવમા સદા અવસ્થિત રહેલા છે

૫ અક્ષયસ્થિતિ—આયુષ્યકર્મનો સર્વથા ક્ષય થઈ જવાને લીધે અનતસ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે સિદ્ધની સ્થિતિની આદિ છે, પણ અત નથી, તેથી આદિ અનત કહેવાય છે

૬ અરૂપીપણુ—નામકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી વર્ણ, ગધ, રસ અને સ્પર્શરહિત થાય છે, કેમ કે શરીર હોય તો જ વર્ણાદિક હોય છે, પણ સિદ્ધ ભગવતને શરીર નથી, તેથી તેઓને અરૂપીપણુ પ્રાપ્ત થાય છે

૭ અગુરૂલઘુ—ગોત્રકર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે, પણ તેથી ભારે હળવા કે ઉચ નીચપણાનો વ્યવહાર રહેતો નથી

૮ અનતવીર્ય—અતરાયકર્મનો સર્વથા ક્ષય થવાથી અનતદાન, અનતલાભ, અનતભોગ, અનતઉપભોગ અને અનતવીર્ય પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે કે સમગ્ર લોકને અલોક કરી શકે અને અલોકને લોક કરી શકે તેટલી સિદ્ધમા સ્વાભાવિક શક્તિ હોય છે, છતા તે સિદ્ધોએ કદી પણ તેવુ વીર્ય ફોરવ્યુ નથી, ફોરવતા નથી અને ફોરવશે પણ નહીં, કેમકે તેમને પુદ્ગલની સાથે કાઈ પણ સબધ હોતો નથી આ અનતવીર્યના ગુણથી પોતાના આત્મિક ગુણોને જે રૂપે છે તે રૂપે જ ધારી રાખે છે, ફેરફાર થવા દેતા નથી

આચાર્યના છત્રીશ ગુણો આ પ્રમાણે —

> पचिंदिअसवरणो, तह नवविहबभचेरगुत्तिधरो ।
> चउविहकसायमुक्को, इअ अट्ठारस गुणेहिं सजुत्तो ॥१॥
> पचमहव्वयजुत्तो, पचविहायारपालणसमत्थो ।
> पचसमिओ तिगुत्तो, छत्तीसगुणो गुरु मज्झ ॥२॥

શ્લોકાર્થ—પાચ ઇન્દ્રિઓના વિષયને સવરનાર, તથા નવપ્રકારે બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર, ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત, એ અઢાર ગુણે કરીને સયુક્ત, તથા પાચ મહાવ્રતે કરીને યુક્ત, પાચ પ્રકારના આચાર પાલવાને સમર્થ, પાચ પ્રકારની સમિતિ તથા ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર એવા છત્રીશ ગુણવાળા મારા ગુરુ છે

વિસ્તારાર્થ—પાચ ઇન્દ્રિઓના વિષયને સવર કરનાર તે આ પ્રમાણે —

૧ સ્પર્શનેન્દ્રિય—કોમળ વસ્તુનો સ્પર્શ થતા તેને સુખકારી માની તેના પ્રત્યે રાગ તથા કર્કશ વસ્તુનો સ્પર્શ થતા તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર

૨ ઘ્રાણેન્દ્રિય—સુગધીદાર વસ્તુની સુગધ આવવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા દુર્ગધવાળી વસ્તુની દુર્ગધ આવવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધરનાર

૩ જિહ્વેન્દ્રિય—સારો સ્વાદિષ્ટ આહાર મળવાથી તેના પ્રત્યે રાગ તથા અસ્વાદિષ્ટ આહાર મળવાથી તેના પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૪ શ્રોત્રેન્દ્રિય—પોતાને અનુકુળ એવા મીઠા સંગીત વગેરેના સુંદર સ્વરો પ્રત્યે રાગ તથા બિભત્સ અવાજ પ્રત્યે દ્વેષ નહિ ધારણ કરનાર.

૫ નેત્રેન્દ્રિય—આંખોને અનુકુળ પદાર્થો પ્રત્યે રાગ તથા પ્રતિકુળ પદાર્થો પ્રત્યે દ્વેષને નહિ ધારણ કરનાર, આ રીતે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયને સંવર કરનાર.

નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર તે આ પ્રમાણેઃ—

૬ સ્ત્રી, પશુ કે નપુંસકનો નિવાસ હોય ત્યાં શીલવ્રત ધારીએ રહેવું નહિ.

૭ સ્ત્રીની કથા ન કરવી તથા સ્ત્રીની સાથે વાતચીત ન કરવી.

૮ સ્ત્રીઓના એક આસન પર એટલે શયન, આસન, પાટ, પાટલા ઉપર જ્યાં સ્ત્રી બેઠી હોય તે સ્થાને બે ઘડી વીતી ગયા પહેલાં બેસવું નહિ, અને જે આસન ઉપર પુરુષ બેઠો હોય તે સ્થાને સ્ત્રીએ પ્રહર સુધી બેસવું નહિ.

૯ સ્ત્રીના અંગોપાંગ ધારી ધારીને જોવા કે ચિંતવવા નહિ

૧૦ ભીંત, પડદા વગેરેના ઓથે સ્ત્રી પુરુષ કામક્રીડા કરતાં હોય અથવા તે સંબંધી વાત કરતા હોય ત્યાં બેસવું નહિ.

૧૧ પૂર્વાવસ્થામાં સ્ત્રીની સાથે જે કામક્રીડા કરી હોય તેનું સ્મરણ ન કરવું.

૧૨ બ્રહ્મચારીએ સરસ સ્નિગ્ધ—રસકસવાળો માદક આહાર લેવો નહિ.

૧૩ શરીરની વિભૂષા એટલે શૃંગારાદિક વડે શોભા કરવી નહિ.

૧૪ ક્ષુધા શાંત થાય તેનાથી વધારે નીરસ આહાર પણ કરવો નહિ. આ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

૧૫ ૧૬, ૧૭, ૧૮ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયોથી મુક્ત.

પાંચ મહાવ્રતે કરીને યુક્ત તે આ પ્રમાણેઃ—

૧૯ 'सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं' અર્થાત્—મન, વચન અને કાયાએ કરી છ કાયના જીવોને હણે નહિ, હણાવે નહિ તથા હણનારની અનુમોદના કરે નહિ.

૨૦ 'सव्वाओ मुसावायाओ वेरमणं' અર્થાત્—ક્રોધ, લોભ, ભય તથા હાસ્યાદિકથી દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ તથા ભાવ સંબંધે મન, વચન તથા કાયાએ કરી પોતે જુઠું બોલે નહિ, બીજાની પાસે જુઠું બોલાવે નહિ તથા જુઠું બોલનારની અનુમોદના કરે નહિ.

૨૧ 'सव्वाओ अदिन्नदाणाओ वेरमणं' અર્થાત્—પારકું અદત્ત પોતે તૃણ માત્ર લે નહિ,

બીજાની પાસે લેવરાવે નહિ, લેનારને અનુમોદે નહિ અદત્તાદાનના તીર્થંકર અદત્ત, ગુરુઅદત્ત, સ્વામિઅદત્ત તથા જીવઅદત્ત એ ચાર ભેદો છે તે વિસ્તાર ભયથી અત્રે વર્ણવ્યા નથી

૨૨ 'सव्वाओ मेहुणाओ वेरमण' અર્થાત્-દેવ, મનુષ્ય તથા તિર્યંચની સ્ત્રી સબધી મન, વચન અને કાયાએ કરીને મૈથુન સેવે નહિ, સેવરાવે નહિ, સેવનારને સારો માને નહિ

૨૩ 'सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमण' નવવિધ પરિગ્રહ તથા ધાતુમાત્ર મૂર્છા રૂપે રાખે નહિ, ધર્મના સહાયક ઉપકરણોથી અધિક ઉપકરણ પણ રાખે નહિ, રખાવે નહિ અને રાખનારની અનુમોદના કરે નહિ આ પાચ મહાવ્રતે કરીને યુક્ત

પાચ પ્રકારના આચાર તે આ પ્રમાણે —

૨૪ જ્ઞાનાચાર-જ્ઞાન પોતે ભણે, બીજાને ભણાવે, ભણનારની અનુમોદના કરે, જ્ઞાન પોતે લખે, બીજા પાસે લખાવે તથા લખનારની અનુમોદના કરે

૨૫ દર્શનાચાર-પોતે સમ્યક્ત્વ પાળે, બીજાને સમ્યક્ત્વ પમાડે અને સમ્યક્ત્વથી પડતો હોય તેને પડતો બચાવીને સ્થિર કરે

૨૬ ચારિત્રાચાર-પોતે ચારિત્ર પાળે, બીજાને ચારિત્ર પળાવે, જે કોઇ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળતા હોય તેની અનુમોદના કરે

૨૭ તપાચાર-બાહ્ય અને અભ્યતર એવો બાર પ્રકારનો તપ પોતે કરે, બીજા પાસે તપ કરાવે અને તપ કરનારની અનુમોદના કરે

૨૮ વીર્યાચાર-મન, વચન અને કાયાની શક્તિને ધર્મમા જોડવા રૂપ ત્રણ પ્રકારના વીર્યની શુદ્ધિ આ પાચ પ્રકારનો આચાર પાલવાને સમર્થ

પાચ સમિતિ આ પ્રમાણે —

૨૯ ઇર્યાસમિતિ-માર્ગમા જતા આવતા જીવોની રક્ષા માટે ઉપયોગ પૂર્વક ચાલવું તે

૩૦ ભાષાસમિતિ-પાપ રહિત અને કોઈ પણ જીવને દુ ખ ઉત્પન્ન ન થાય તેવુ વચન બોલવું તે

૩૧ એષણાસમિતિ-આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે શુદ્ધ વિધિપૂર્વક દોષ ટાળીને ગ્રહણ કરવા તે

૩૨ આદાનભડનિક્ષેપણા સમિતિ-જીવરક્ષા માટે જયણાપૂર્વક વસ્ત્ર, પાત્રાદિ લેવા મૂકવા તે

૩૩ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ-જીવની રક્ષા પૂર્વક શુદ્ધ ભૂમિને વિષે યતનાથી મળ, મૂત્ર, શ્લેષ્મ વગેરે પરઠવવા તે

ત્રણ ગુપ્તિ આ પ્રમાણે —

૩૪ મનોગુપ્તિ-પાપ કાર્યના વિચારથી મનને અટકાવવુ તે

૩૫ વચનગુપ્તિ–નિરવદ્ય વચન પણ કારણ વિના બોલવા નહિ તે.

૩૬ કાયગુપ્તિ–શરીરને પાપ માર્ગથી અટકાવવું તથા યતનાપૂર્વક જગ્યાને પૂંજી પ્રમાર્જી ઉઠવું, બેસવું. જવું, આવવું વગેરે ક્રિયા કરવી તે. આ ત્રણ ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ આ પ્રમાણેઃ—

एकादशाङ्गानि द्वादशोपाङ्गानि पठति पाठयति एवं त्रयोविंशतिः २३ चरणसित्तरि १ करणसित्तरि १ सर्व मलीने २५।

અર્થાત્—આચારાંગ ૧, સૂત્રકૃતાંગ ૨, સ્થાનાંગ ૩, સમવાયાંગ ૪, ભગવતી ૫, જ્ઞાતાધર્મકથા ૬, ઉપાસકદશાંગ ૭, અંતગડ ૮. અનુત્તરોવવાઈ ૯, પ્રશ્નવ્યાકરણ ૧૦ અને વિપાક ૧૧, એ અગિયાર અંગ. તથા ઉવવાઈ ૧, રાયપસેણી ૨, જીવાભિગમ ૩, પન્નવણા ૪, જંબુદ્વીપપન્નત્તિ ૫, ચંદપન્નત્તિ ૬, સૂર્યપન્નત્તિ ૭, કપ્પિયા ૮, કપ્પવડંસિયા ૯, પુપ્ફિઆ ૧૦, પુપ્ફચૂલિયા ૧૧ અને વન્હિદશાંગ ૧૨, એ બાર ઉપાંગને ભણે તથા ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા અને ચરણસિત્તરિ ૧ તથા કરણસિત્તરિ ૧ ને પાળે એ બે ગુણ મળતાં, સર્વ મળીને ૨૫ ગુણ ઉપાધ્યાયના જાણવા.

સાધુના સત્તાવીશ ગુણ આ પ્રમાણેઃ—

छव्वय छक्कायरक्खा पंचिंदियलोहनिग्गहो खंती।
भावविशुद्धी पडिलेहणाइ करणे विसुद्धी अ ॥१॥
संजमजोएजुत्तो, अकुसलमणवयणकायसंरोहो ।
सीआइपीडसहणं, मरणंतुवसग्गसहणं च ॥२॥

અર્થાત્–પ્રાણાતિપાત વિરમણ આદિ પાંચ મહાવ્રત તથા રાત્રિભોજન વિરમણ મળી કુલ છ વ્રત પાલે; પૃથ્વીકાય. અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય તથા ત્રસકાય એ છ કાયની રક્ષા કરે. પાંચ ઇંદ્રિયો તથા લોભનો નિગ્રહ કરે, ક્ષમા કરે, ચિત્તની નિર્મલતા રાખે, શુદ્ધ રીતે વસ્ત્રાદિક બાહ્ય ઉપકરણોનું પડિલેહણ કરે, સંયમયોગમાં યુક્ત રહે અર્થાત્ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને પાળે, તથા નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેકનો ત્યાગ, અકુશળ મનનો નિરોધ, અકુશળ વચનનો નિરોધ, અકુશળ કાયાનો નિરોધ, શીતાદિક પરિષહોનું સહન કરવું તથા મરણાંત ઉપસર્ગ પણ સહન કરવા. આ પ્રમાણે સાધુના ૨૭ ગુણ જાણવા.

પાચે પરમેષ્ઠીના મળીને કુલ એકસો આઠ ગુણો આ પ્રમાણે વિસ્તારથી જાણવા.

પ્રશ્ન–છઠ્ઠું પદ 'एसो पंचणमुक्कारो' છે. પરંતુ કેટલેક ઠેકાણે "एसो पंचणमोक्कारो' પાઠ પણ જોવામાં આવે છે, તો બેમાંથી કયો પાઠ વાસ્તવિક છે?

ઉત્તર-સંસ્કૃતનો જે नमस्कार શબ્દ છે, તેનું પ્રાકૃતમાં 'नमस्कार परस्परे द्वितीयस्य'એ સૂત્રથી 'णमोक्कारो'પદ બને છે. હવે જે કેટલેક ઠેકાણે 'णमुक्कारो' પાઠ જોવામાં આવે છે

તેની સિદ્ધિ આ પ્રકારે થઈ શકે છે કે –'हृस्व सयोगे'આ સૂત્રથી દૃષ્ટ પ્રયોગના અનુસારે 'ओ'કારના સ્થાનમાં 'उ'કાર આદેશ કરવાથી 'णमुक्कार' પદ બની શકે છે, તેવી જ કેટલેક ઠેકાણે તે પાઠ જોવામાં આવે છે તથા 'શ્રીપંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મહાસ્તોત્ર'ના કર્તા શ્રીજિનકીર્તિસૂરિએ પણ પ્રારંભમાં 'परमिट्ठिणमुक्कार'એવો પાઠ લખ્યો છે પરંતુ શ્રી મન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિના કર્તા શ્રીજયદયાલુ શર્મા ઉપરોક્ત ગ્રન્થના પૃષ્ઠ ૧૯૭ પર લખે છે કે –"हमारी सम्मति मे "णमोक्कारो"ही ठीक है, क्योकि विधान सामर्थ्य से यहा पर ओकारके स्थानमे उकारादेश नहीं होगा, हर्षकीर्तिजी ने भी स्वप्राकृत व्याकरण का पर्याय वाचक प्राकृत पद "णमोक्कारो", ही लीखा है"

'एसो पचणमुक्कारो'એ પદનો અર્થ એ છે કે–એ પાંચેને નમસ્કાર કારણ કે 'पचाना सम्बन्धे पचभ्यो वा नमस्कार इति पचनमस्कार' એ પ્રકારે તત્પુરુષ સમાસ થાય છે પરંતુ કદાચ કોઈ આ પદનો આ પ્રમાણે અર્થ કરે કે 'એ પાંચ નમસ્કાર' તો એ અર્થ બરાબર નથી કારણ કે આ દશામાં ઉક્ત દ્વિગુ સમાસનો પ્રયોગ સ્ત્રી લિંગમાં અથવા નપુંસક લિંગમાં થાય, જેમ કે 'त्रिलोकी' 'त्रिभुवनम्' 'पचपात्रम्' ઇત્યાદિ પદોમાં થાય છે પરંતુ અહીંઆ પુરુષ લિંગનું પ્રતિપાદન છે, તેથી દ્વિગુ સમાસ નહીં કરતા ઉપર લખ્યા પ્રમાણે તત્પુરુષ સમાસ જ કરવો જોઈએ

પ્રશ્ન–'पचणमुक्कारो'એ પદમાં ઈપ્સિત્વ સિદ્ધિ કેવી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર–'पचणमुक्कारो'એ પદમાં જે ઇપ્સિત સિદ્ધિ સમાએલી છે તેનું કારણ આ પ્રમાણે છે—

(૧) 'पच' શબ્દથી પંચ પરમેષ્ઠિઓનું ગ્રહણ થાય છે તથા જે પરમ એટલે સર્વથા ઉત્તમ સ્થાન પર સ્થિત છે તેઓને પરમેષ્ઠી કહે છે, સર્વોત્તમ સ્થાન પર સ્થિત હોવાથી પરમેષ્ઠી બધાના ઈશ એટલે સ્વામી છે તથા 'नमस्कार' શબ્દ પ્રણામનો વાચક છે, તેથી ઈશ સ્વરૂપ પરમેષ્ઠીઓને નમસ્કાર કરવાથી ઈશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે કારણ કે ઉત્તમ સ્વામીઓનો એવો સ્વભાવ જ હોય છે કે તે પોતાના આશ્રિતો તથા આરાધકોને વૈભવ સબંધમાં પોતાની જ સમાન બનાવી દે છે

(૨) 'पचणमुक्कारो'એ જે પ્રાકૃતનું પદ છે તેનો સંસ્કૃતમાં પર્યાય 'प्राञ्चनमस्कार' થાય છે તેનો અર્થ એ છે કે 'प्रकर्षेण अञ्चन्ते पूज्यन्ते सुरासुरैरष्टप्रातिहार्यैरिति प्राञ्चा जिनास्तेषा नमस्कार प्राञ्चनमस्कार' એટલે જેઓના પૂજન સુર, અસુર આઠ પ્રાતિહાર્યો દ્વારા પ્રસંભાવતી કરે છે તેઓનું નામ 'प्राञ्च' એટલે 'जिन' છે તેઓને જે નમસ્કાર કરે છે તેનું નામ 'प्राञ्चनमस्कार' છે આશય એ છે કે 'પ્રાંચ નમસ્કાર' શબ્દ 'જિન નમસ્કાર' વાચી છે ઉપરોક્ત ગુણ વિશિષ્ટ જિન ભગવાન સર્વ ચરાચર જગતના ઈશ એટલે સ્વામી છે તેથી તેઓના ઈશિત્વ ભાવના કારણે 'पचणमुक्कारो એ પદથી ઈશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૩) 'पंचणमुक्कारो' એ પ્રાકૃત પદનો પર્યાય ઉપર લખી ગયા તે પ્રમાણે 'प्राञ्च नमस्कारः' જાણવો. તથા 'प्राञ्चन्ति सिद्धिधाम इति प्राञ्चाः सिद्धाः' અહીંયાં પ્રાંચ શબ્દથી સિદ્ધોને જાણવા. સિદ્ધ પુરુષ પાછા ફરીથી સંસારમાં નહીં આવવાવાળા હોવાથી મોક્ષ નગરીના ઇશ થાય છે, અથવા શાસનના પ્રવર્ત્તક બનીને સિદ્ધિરૂપથી મંગલના ઇશ થાય છે. અથવા તેઓના કારણે ભવ્યજીવ ગુણ સમૂહના ઇશ થાય છે, તેથી 'प्राञ्च' શબ્દથી સિદ્ધિરૂપ ઈશીનું ગ્રહણ થાય છે, તેથી 'पंचणमुक्कारो' એ પદની આરાધનાથી તથા જપથી ઈશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ જાણવું જોઇએ.

પ્રશ્ન—સાતમું પદ 'सव्वपावप्पणासणो' છે, એ પદને અહીંયાં કેમ કહેવામાં આવ્યું છે. કારણ કે આઠમા અને નવમા પદમાં કહેવામાં આવેલું છે કેઃ–"(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે" તો એનું પ્રથમ માંગલિક પણું હોવાથી અર્થાપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા એ વાત સિદ્ધ જ થઈ જાય છે કેઃ–"આ સર્વ પાપોનો નાશક છે." કારણ કે પાપોના નાશ વિના માંગલિક પણું હોઇ જ શકતું નથી, તેથી આ સાતમા પદનો પ્રયોગ વ્યર્થ કર્યો છે એમ માલુમ પડે છે.

ઉત્તર—આઠમા અને નવમા પદમાં જે એમ કહેવામાં આવ્યું છે કેઃ–"(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે" આ કથન દ્વારાએ જો કે અર્થાપત્તિ પ્રમાણથી એ વાત સિદ્ધ થઈ જાય છે કે 'આ સર્વ પાપોનો નાશક છે.' તો પણ આ સાતમું પદ કહેવાનું પ્રયોજન એ છે કે–આ પંચ નમસ્કારથી પ્રથમ સર્વ પાપોનો મૂલ સહિત નાશ થઇ જાય છે, ત પછી નમસ્કાર કરવાવાળાને માટે તે સર્વોત્તમ મંગલ થાય છે. જો આ સાતમા પદનું કથન કર્યું હોત તો પણ આઠમા અને નવમા પદના વાક્યાર્થ પાપોનું નષ્ટ થવું તો અર્થાપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા સમજી શકાતું હતું; પરંતુ તેનો સમૂલ ક્ષય થવાનું સિદ્ધ થઈ શકતું ન હતું. જુઓ ! નાશ ત્રણ પ્રકારના થાય છે–ક્ષય, ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ–એમાંથી સમૂલ નાશને ક્ષય કહે છે. જેમ કે **શ્રીનન્દીસૂત્રમાં** કહ્યું છે કેઃ—'क्षयो निर्मूलमपगमः' એટલે નિર્મૂલ નાશનું નામ ક્ષય છે, કે જેના હોવાથી ફરી તેની ઉત્પત્તિ હોઈ શકતી નથી. શાંતદશાને ઉપશમ કહે છે, જેમ કે **શ્રીનન્દીસૂત્રમાં** કહ્યું છે કેઃ—'अनुद्रेकावस्थोपशमः' એટલે અપ્રગટ અવસ્થાને ઉપશમ કહેવાય છે, શાંતાવસ્થા તેને કહે છે કે જેમાં (કર્મની) અવસ્થા દબાઈ રહે છે. જેમકે–અંગારાને રાખથી દબાવી દેવામાં આવે તો તેની ગરમીનું માન માલુમ પડતું નથી એટલે કે તેની ઉષ્ણતા ઉપશમાવસ્થામાં રહે છે, અને તેથી ઉપર નાખેલા તણખલા વગેરેને તે બાળી શકતી નથી. પરંતુ રાખને દૂર કરવાથી પછી તે અગ્નિ પવનના સંયોગથી પ્રબલ થઇને દહનક્રિયા કરી શકે છે, તેવી જ રીતે કર્મોની પણ ઉપશમાવસ્થા જાણવી. તથા ક્ષયોપશમ તે અવસ્થાને કહે છે કે જેમાં કર્મનો એક ભાગ સમૂલ નાશ પામે છે તથા બાકીનો

ભાગ શાતાવસ્થામા હોય છે આ અવસ્થામા પણ કર્મની કારણ સામગ્રી પ્રાપ્ત થતા ફરી વૃદ્ધિ થાય છે તો અહીંયા જે સાતમું પદ કહેવામા આવ્યુ છે તેનુ પ્રયોજન એ છે કે આ પાચ નમસ્કારથી સમસ્ત પાપોનો ઉપશમ અથવા ક્ષયોપશમ થઈને ઉત્તમ મગલ નથી થતું, પરતુ સમસ્ત પાપોનો સમૂલ નાશ થઈને ઉત્તમ મગલ થાય છે જેનાથી તે પાપોની ફરી કોઈ પણ સમયે ઉત્પત્તિ થતી નથી

પ્રશ્ન—સાતમુ પદ કહેવાનુ પ્રયોજન તો અમારી સમજમા આવી ગયુ, પરતુ એમા 'सव्व' એટલે 'સર્વ' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો છે કારણ કે 'पावप्पणासणो' એટલુ જ જો કહેવામા આવ્યુ હોત તો પણ 'पापानि प्रणाशयतीति पापप्रणाशन' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એ અર્થ થઈ શકતો હતો કે—"આ પચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે" પછી 'सव्व' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો ?

ઉત્તર—'पापानि प्रणाशयतीति पापप्रणाशन' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા જો કે—"આ પચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળો છે" એવો અર્થ સિદ્ધ થઈ શકતો હતો, તો પણ આ અર્થનુ પરિજ્ઞાન વિદ્વાનોને જ થાય, બીજાઓ જેમ 'पापानि प्रणाशयतीति पापप्रणाशन' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા સર્વ પાપોનો નાશ કરવાવાળાને પાપપ્રણાશન કહે છે, તેવી જ રીતે 'पाप प्रणाशयतीति पापप्रणाशन' આ વ્યુત્પત્તિ દ્વારા એક પાપ અથવા થોડા પાપોનો નાશ કરવાવાળાને પણ 'पापप्रणाशन' કહી શકે છે, તેથી જો 'सव्व' શબ્દનો પ્રયોગ ન કરવામા આવ્યો હોત તો આ શકા ઊભી થઈ શકત કે—"આ પચ નમસ્કાર એક પાપનો નાશ કરે છે અથવા થોડા પાપોનો નાશ કરે છે અથવા સઘળા પાપોનો નાશ કરે છે" તેથી આ શકાનુ સર્વથા નિવારણ કરવાને માટે સર્વ સાધારણ બુદ્ધિવાળાઓ પણ સત્ય અર્થ હૃદયમા સમજી શકે તે માટે 'सव्व' શબ્દનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે

પ્રશ્ન—આ મન્ત્રનુ આઠમું તથા નવમુ પદ 'मगलाण च सव्वेसिं' 'पढम हवइ मगल' આ પ્રમાણે છે એ બનેનો ભેગો અર્થ '[આ પચ નમસ્કાર] સર્વ મગલોમા પહેલુ મગલ છે !' આ પ્રમાણે થાય છે હવે આ બાબતમા પૂછવાનુ એ છે કે આઠમા પદમા 'सव्वेसिं' એ કથન દ્વારા સર્વ શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો છે, જો તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામા આવ્યો હોત તો પણ 'मगलाण એ બહુવચનાન્ત પદથી સર્વ શબ્દના અર્થનુ જ્ઞાન થઈ શકતુ હતુ, તેથી 'सव्वेसिं' એ પદ નકામુ હોય તેમ લાગે છે

ઉત્તર—જો કે 'मगलाण'એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી સર્વ શબ્દના અર્થનુ જ્ઞાન થઈ શકતુ હતુ તો પણ જગત હિતકારી વિષયનુ પ્રકાશક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણ જનોને સમજાય પડે તેવી રીતે હોય છે, તેથી સર્વ સાધારણ જનોને સુખપૂર્વક સ્પષ્ટ રીતિથી વાચ્યાર્થનુ જ્ઞાન થાય, તે માટે 'सव्वेसिं' એ પદનો પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે બીજુ કારણ એ પણ છે કે લોકમા અનેક સખ્યાવાળા જે મગલ છે તેમાથી થોડાએક

મંગલોનો બોધ કરાવવા માટે પણ 'मंगलाणं' એ બહુવચનાન્ત પદનો પ્રયોગ થઈ શકે છે, તેથી 'मंगलाणं' એ બહુવચનાન્ત પ્રયોગથી પણ થોડાં એક મંગલ ન સમજી જવાય પરંતુ સર્વ મંગલોનું ગ્રહણ થઈ જાય, તે માટે સર્વ શબ્દ તેના વિશેષણ તરીકે રાખવામાં આવ્યો છે.

પ્રશ્ન—'मंगलाणं च सव्वेसिं' એ આઠમું પદ ન કહેતાં જો કેવલ 'पढमं हवइ मंगलं' એ નવમા પદનું જ કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો પણ અર્થાપત્તિ દ્વારાએ આઠમા પદના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું. જુઓ ! જો એમ કહીએ કે:—"(આ પંચ નમસ્કાર) પ્રથમ મંગલ છે" તો પ્રથમ પણાની અન્યથા અસિદ્ધિ હોવાથી અર્થાપત્તિ પ્રમાણ દ્વારા આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વયં થઈ જાય છે કે:—"(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે" તો 'मंगलाणं च सव्वेसिं' આ આઠમા પદનું કથન કેમ કરવામાં આવ્યું ?

ઉત્તર—આઠમા પદનો પ્રયોગ ન કરતાં જો કેવલ નવમા પદનું કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો તેના કથનથી પણ અર્થાપત્તિ દ્વારા આઠમા પદના અર્થનું જ્ઞાન થઈ શકતું હતું. એટલે કે:—"(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પહેલું મંગલ છે." એ અર્થ સમજી શકાતો હતો, પરંતુ યાદ રાખવું જોઇએ કે કથિત અર્થની પ્રતીતિ અર્થાપત્તિ દ્વારા કેવલ વિદ્વાનોને જ થઈ શકતી હતી, તથા પહેલાં કહી ગયા છીએ કે જગત્ હિતકારી વિષયનું પ્રકાશક જે વચન હોય છે તે સર્વ સાધારણને સમજણ પડે તેવી રીતે હોય છે, જો આઠમા પદનું કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનું જ કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો સામાન્ય જનોને સ્પષ્ટ રીતિએ આ અર્થની પ્રતીતિ થઈ શકતી ન હતી કે:—"(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે" તે માટે સર્વ સાધારણને સુખ પૂર્વક ઉક્ત અર્થનું જ્ઞાન થવાને માટે આઠમા પદનું કથન કરવામાં આવ્યું છે. આઠમા પદના કથનનું બીજું કારણ એ પણ છે કે આઠમા પદનું કથન ન કરતાં કેવલ નવમા પદનું જ કથન કરવામાં આવ્યું હોત તો વ્યાકરણાદિ ગ્રન્થોને અનુસારે પ્રથમ શબ્દને ક્રિયા વિશેષણ માનીને તેનો એ પણ અર્થ થઈ શકતો હતો કે "(આ પંચ નમસ્કાર) પ્રથમ અર્થાત્ પૂર્વકાલમાં (પરંતુ ઉત્તર કાલમાં નહિ) મંગલરૂપ છે" એવા અર્થની સંભાવના હોવાથી પંચ નમસ્કારનું સર્વ કાલમાં મંગલરૂપપણું સિદ્ધ થઈ શકતું ન હોવાથી આઠમા પદનું કથન કરી તથા તેમાં નિર્ધારણ અર્થમાં છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રયોગ કરી આ અર્થ સ્પષ્ટરૂપમાં પ્રગટ કરી દીધો કે:—"(આ પંચ નમસ્કાર) સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ છે." આઠમા પદના કથનનું ત્રીજું કારણ એ છે કે 'मंगलाणं' આ પદમાં વશિત્વ સિદ્ધિનો સમાવેશ થઈ જાય છે (જેનું વર્ણન આગળ કરવામાં આવેલું છે). જો આઠમા પદનું કથન ન કરવામાં આવ્યું હોત તો તેની અંદર રહેલા 'मंगलाणं' પદમાં

વશિત્વ સિદ્ધિના સમાવેશની અસિદ્ધિ થઈ જાત, તેથી આઠમા પદનુ જે કથન કરવામા આવ્યુ છે તે નિરર્થક નથી

પ્રશ્ન—'મગલાણ' એ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિ શી રીતે સમાએલી છે?

ઉત્તર—'મગલાણ' એ પદમા વશિત્વ સિદ્ધિ જે રીતે સમાએલી છે તેના કારણો આ પ્રમાણે છે—

(૧) આ સસારમા ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ મગલરૂપ છે, જેમ કે શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્રમા કહ્યુ છે કે—

'धम्मो मगलमुक्किट्ठ, अहिंसासजमो तवो ।
देवावि त नम सति, जस्स धम्मे सया मणो ॥१॥"

અર્થાત્—અહિંસા, સયમ અને તપ સ્વરૂપ ધર્મ જ ઉત્કૃષ્ટ મગલરૂપ છે, તેથી જેનુ મન ધર્મમા સદા તત્પર રહે છે તેને દેવતા પણ નમસ્કાર કરે છે

કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે ધર્મનુ નામ 'મગલ' છે, તેથી 'मगलाण' એ પદના ધ્યાનથી ધર્મનુ ધ્યાન તથા આરાધના થાય છે એમ માનવું જોઇએ વળી, ધર્મની આરાધનાના કારણે દેવતા પણ વશીભૂત થઈને તેને પ્રણામ કરે છે, તો પછી અન્ય પ્રાણીઓ વશીભૂત થાય એમા તો નવાઈ જ શી છે તેથી સ્પષ્ટરીતિથી સિદ્ધ થાય છે કે 'मगलाण' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૨) 'मगल' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ 'मङ्गति हितार्थं सर्पति, मङ्गति दूर दुष्टमनेन अस्माद्वेति मगलम्' આ પ્રમાણે છે એટલે જે સર્વ પ્રાણીઓના હિતના માટે દોડે છે તેને મગલ કહે છે અથવા જેની મારફતે દુર્ભાગ્ય, દુષ્કૃત દૂર ભાગી જાય છે તેને મગલ કહે છે કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે જેનાથી અભિષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તેનુ નામ મગલ છે તથા આ વાત પ્રસિદ્ધ છે કે મનુષ્યના અભિષ્ટની સિદ્ધિ ત્યારે જ થઈ શકે છે કે જ્યારે સર્વ પ્રાણી તેને અનુકૂલ હોય અને સર્વ પ્રાણીનુ અનુકૂલ હોવુ તેને જ વશિત્વ એટલે વશમા હોવું કહેવાય છે તેથી 'मगलाण' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૩) શકુન શાસ્ત્રકારોએ મોર, ઘોડો, હાથી, ગધેડો, કોયલ કબૂતર વગેરે પ્રાણીઓનુ ડાબી બાજુથી નીકળવું તથા કેટલાક પ્રાણીઓનુ જમણી બાજુથી નીકળવુ જે મગલરૂપ બતાવ્યુ છે તેનુ તાત્પર્ય પણ એ છે કે એ પ્રકારે નીકળવાની અનુકૂલતા દ્વારાએ તેઓનુ વશિત્વ પ્રગટ થાય છે એટલે એ પ્રકારે નીકળવા દ્વારાએ તે એ વાતનુ સૂચન કરે છે કે અમે બધા તમારી અનુકૂલ છીએ, તેથી તમારૂ કાર્ય સિદ્ધ થશે (આ પ્રકારે બધા શકુનો સબધમા જાણુવુ જોઇએ) કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે—"લૌકિક વ્યવહારથી

પણ 'મંગલ' શબ્દ વશિત્વનું સૂચન કરે છે." તેથી જાણી લેવું જોઈએ કે 'मंगलाणं' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે તથા એ પદમાં વશિત્વ સિદ્ધિ સમાએલી છે.

(૪) સંસારમાં બ્રાહ્મણ, ગાય, અગ્નિ, સોનું, ઘી, સૂર્ય, જલ અને રાજા એ આઠ મંગલ માનવામાં આવે છે. કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે મંગલવાચ્ય પદાર્થોની સંખ્યા આઠ હોવાથી 'મંગલ' શબ્દ આઠ સંખ્યાને સૂચવે છે (જેમકે બાણોની સંખ્યા પાંચ હોવાથી બાણ શબ્દથી પાંચ સંખ્યાનું ગ્રહણ થાય છે તથા નેત્રોની સંખ્યા બે હોવાથી નેત્ર શબ્દથી બે સંખ્યાનું ગ્રહણ થાય છે) તેવી જ રીતે અહીંઆં તે આઠની સંખ્યા વિશિષ્ટ વશિત્વ (આઠમી) સિદ્ધિની સૂચક છે, તે મંગલ એટલે આઠમી સિદ્ધિ વશિત્વનો જેમાં 'अ' એટલે સારી રીતે 'न' એટલે બંધન છે, એવું 'मंगलाणं' પદ છે, તેથી સમજી લેવું જોઇએ કે 'मंगलाणं' એ પદમાં આઠમી સિદ્ધિ વશિત્વ સમાએલી છે.

(૫) 'મંગલ' શબ્દ ગ્રહ વિશેષનો પણ વાચક છે, અને તે મંગલ દક્ષિણદિશા ૧, પુરુષ ક્ષત્રિય જાતિ ૨, સામવેદ ૩, તમોગુણ ૪, તિક્તારસ ૫, મેષરાશિ ૬, પ્રવાલ ૭, અને અવંતિ દેશ ૮, એ આઠનો અધિપતિ છે. અષ્ટાધિપતિત્વ રૂપ મંગલ શબ્દમાં વર્ણકાંક્ષાથી વશિત્વ સિદ્ધિ પણ સમાએલી છે, તેથી 'मंगलाणं' એ પદના જાપ અને ધ્યાનથી વશિત્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પ્રશ્ન—આ નવકાર મન્ત્રનું નવમું પદ 'पढमं हवइ मंगलं' છે. તેમાં ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ અને પ્રધાન ઇત્યાદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં 'प्रथम' શબ્દનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો છે ?

ઉત્તર—ઉત્તમ વગેરે શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં 'प्रथम' શબ્દનો જે પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે, તેનું કારણ એ છે કે 'प्रथु विस्तारे' એ ધાતુથી 'प्रथम' શબ્દ બને છે, તેથી તેનો પ્રયોગ કરવાથી 'આ પંચ નમસ્કાર સર્વ મંગલોમાં ઉત્તમ મંગલ છે તથા તે (મંગલ) હમેશાં વૃદ્ધિ પામ્યા કરે છે, એટલે તેમાં કોઈ પણ વખતે કોઈ પણ રીતે ન્યૂનતા થતી નથી, પરંતુ વૃદ્ધિ જ થયા કરે છે.' આ પ્રકારનો ધ્વનિ નીકળે છે, જો 'प्रथम' શબ્દનો પ્રયોગ ન કરતાં તેના સ્થાનમાં ઉત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ, પ્રધાન ઇત્યાદિ કોઈ પણ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હોત તો આ ધ્વનિ નીકળી શકત નહિ, તેથી ઉત્તમ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ નહિ કરતાં 'प्रथम' શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રશ્ન—આ નવમા પદમાં 'हवइ' આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કેમ કરવામાં આવ્યો ? આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન પણ કરવામાં આવ્યો હોત તો પણ 'हवइ' ક્રિયાપદના અધ્યાહાર રહેવાથી તેનો અર્થ સમજી શકાત. કારણ કે વાક્યોમાં પ્રાયઃ 'अस्ति' 'भवति' ઈત્યાદિ પદોના આધ્યાહાર થવા છતાં પણ તેનો અર્થ સમજી શકાય છે.

ઉત્તર– નિ સ દેહ બીજા વાકયોની માફક આ પદમા પણ 'हवइ' ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેનો અધ્યાહાર થઈ શકે છે, તો પણ અહીયા જે ઉક્ત ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કર્યો છે તેનુ પ્રયોજન એ છે કે ઉક્ત મ ગલની વિદ્યમાનતા કાયમ રહે છે કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે —"આ પચ નમસ્કાર સર્વ મ ગલોમા ઉત્તમ મ ગલ છે તથા તે મ ગલ વૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થાય છે અને નિરતર વિદ્યમાન રહે છે" જો 'हवइ' આ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ ન કરવામા આવ્યો હોત તો 'તેની નિરતર સત્ત રહે છે' આ અર્થની પ્રતીતિ થઇ શકત નહિ

પ્રશ્ન—નવમા પદના અતમા 'मगल' એ પદનો પ્રયોગ કેમ કરવામા આવ્યો ? જો તેનો પ્રયોગ ન પણ કરવામા આવ્યો હોત તો પણ 'મ ગલ' પદનો અધ્યાહાર થઇ શકત એટલે '(આ પચ નમસ્કાર) સર્વ મ ગલોમા પ્રથમ છે' એટલુ કહેવાથી પણ 'પ્રથમ મ ગલ છે' આ અર્થની પ્રતીતિ સ્વયમેવ થઇ શકતી હતી, જેમકે 'कवीना कालिदास श्रेष्ठ' ઇત્યાદિ વાકયોમા કવિ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ ન કરવાથી પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ સત્યમેવ થઈ જાય છે

ઉત્તર—'मगल' આ પદનો પ્રયોગ ન કરવામા આવ્યો હોત તો પણ તેના અર્થની પ્રતીતિ જો કે નિ સદેહ થઇ શકતી હતી, પરતુ પહેલા કહી ચૂકયા છીએ કે 'જગતનુ કલ્યાણ કરવા વાળા કથન કરવા યોગ્ય વિષયના કથનમા આદિ, મધ્ય અને અતમા મ ગલ કરવાનુ મહાપુરુષોએ કહેલુ છે એમ કરવાથી તેનો પાઠ કરનાર, શીખવનાર અને ચિ તન કરનારનુ સર્વદા મ ગલ થાય છે, તથા પ્રતિપાદ્ય વિષયની નિર્વિઘ્ન પરિસમાપ્તિ થઈ તેની સર્વદા પ્રવૃત્તિ થાય છે' તેથી અહીંયા અતમા મ ગલ કરવાને માટે 'मगल' આ પદનો સાક્ષાત્ પ્રયોગ કરવામા આવ્યો છે, એટલે મ ગલાર્થ વાચક 'मगल' શબ્દ રાખવામા આવ્યો છે

પરમેષ્ઠિ નમસ્કારનો પરિચય*

जीयात् पुण्याङ्गजननी पालनी शोधनी च मे।
हंसविश्रामकमल-श्रीः सदेष्ट नमस्कृतिः ॥१॥

અર્થ–જે માતાની જેમ પુણ્યરૂપી શરીરને ઉત્પન્ન કરે છે, પાલન પોષણ કરે છે, પવિત્ર રાખે છે અને જીવરૂપી હંસને વિશ્રામ લેવા માટે કમલની શોભાને ધારણ કરે છે, તે શ્રીપંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કૃતિ હમેશાં જયવંતી રહો. (૧)

શ્રીઅરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ, આ પાંચને જૈન શાસનમાં પંચ પરમેષ્ઠિની સંજ્ઞા કરવામાં આવી છે. ઇષ્ટ નમસ્કૃતિ, પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર અને નમસ્કાર મહામંત્ર પણ એનાં જ બીજાં નામો છે. આ પંચ પરમેષ્ઠિઓના ગુણોના ખ્યાલથી તેમના પ્રત્યે નમ્રતાનો ભાવ પ્રગટે છે. તેથી સંક્ષેપમાં તેમનું સ્વરૂપ નીચે રજુ કરવામાં આવે છે.

૧–શ્રીઅરિહંત પરમાત્મા મોક્ષમાર્ગના આદ્ય ઉપદેશક હોવાથી વિશ્વ ઉપર એમનો ઉપકાર મહાન અને અજોડ છે. મોક્ષનો માર્ગ ચર્મચક્ષુને અગોચર હોય છે. કેવળજ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ વિના તે સાક્ષાત્ જોઇ કે જાણી શકાતો નથી. શ્રીઅરિહંત પરમાત્માઓના આત્માઓ સમગ્ર જગતનું કલ્યાણ કરવાની સર્વહિતકારિણી પ્રકૃષ્ટ શુભ ભાવના સહિત પૂર્વભવોમાં મોક્ષમાર્ગની એવી સુંદર આરાધના કરે છે કે જેથી ચરમ ભવમાં તેઓ ત્રણ જ્ઞાન સહિત જનમે છે, યોગ્ય અવસરે સંયમ સ્વીકારે છે, અપ્રમત્તભાવે સંયમનું પાલન કરે છે, ઘાતીકર્મ ખપાવે છે; અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે. કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગને જ્ઞાનચક્ષુથી જોઈ સત્ય મોક્ષ માર્ગ જગતને બતાવે છે. એમના બતાવેલ માર્ગે પ્રયાણ કરી અનેક આત્માઓ પોતાનું શુદ્ધપદ પ્રાપ્ત કરે છે અને અજરામર બને છે. ભવિષ્યમાં પણ આ મોક્ષમાર્ગનો પ્રવાહ ચાલુ રહે તે માટે શ્રીઅરિહંત પરમાત્માઓ તીર્થની સ્થાપના કરે છે અને એ તીર્થના આલંબનથી અનેક ભવ્યાત્માઓ મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે. ટુંકાણમાં ત્રણે કાળમાં મોક્ષનો માર્ગ ચાલુ રહે છે, તેમાં મુખ્ય ફાળો શ્રીઅરિહંત પરમાત્માઓનો હોય છે. અને એથી એમનો ઉપકાર અજોડ અને મહાન બની જાય છે. એવા ઉપકારી અરિહંતોને નમસ્કાર કરવાથી કૃતજ્ઞતા ગુણ પ્રકટે છે.

૨–સિદ્ધ પરમાત્માઓનો મુખ્ય ગુણ અવિનાશીપણું છે. સિદ્ધ પરમાત્માના આ અવિનાશીપણાનો ગુણ સમગ્ર મુમુક્ષુ આત્માઓનું લક્ષ્યબિન્દુ છે. શ્રીઅરિહંત પરમાત્માઓ પણ દીક્ષા અંગીકાર કરતી વખતે સિદ્ધપદને નમસ્કાર કરે છે. અને જગતને સિદ્ધપદને માર્ગે દોરવે છે, માટે જ અનુપમ ઉપકારી તરીકે તેમની ગણત્રી થાય છે. જગતના તમામ પદાર્થો

* 'નમસ્કાર માહાત્મ્ય' ના પાંચમા શ્લોક ઉપરનું આ વિવેચન મુનિ શ્રીકુંદકુંદવિજયજીએ તૈયાર કરેલું છે.

ઉપર કાળની અસર છે આ એક જ પદ એવુ છે કે જેના ઉપર કાળની પણ અસર નથી આ પદ પ્રાપ્ત કર્યા પછી જીવ પોતાના સ્વરૂપને કદી પણ છોડતો નથી, માટે જ સિદ્ધપદ અવિનાશી પદ કહેવાય છે સિદ્ધ પરમાત્માઓના અવિનાશી સ્વરૂપનો વિચાર જીવને સિદ્ધ બનવાની અચિંત્ય પ્રેરણા આપે છે, હિંમત આપે છે, દિલાસો આપે છે અને જીવમા છુપાયેલ વીર્યોલ્લાસમા અપૂર્વ વૃદ્ધિ કરાવે છે શ્રીસિદ્ધ પરમાત્માઓને નમસ્કાર કરવાથી આપણા આત્મામા સત્તાગત રહેલ સિદ્ધપણુ પ્રગટ થાય છે

૩–નમસ્કારમા ત્રીજુ પદ આચાર્યવર્યોનુ છે મુમુક્ષુઓ માટે મોક્ષ એ સાધ્ય છે અને સદાચરણ એ સાધન છે કારણ વિના કાર્યની પ્રાપ્તિ થાય નહિ જેને મોક્ષની ઇચ્છા હોય તેણે મોક્ષના અનન્ય સાધનભૂત સદાચારને પણ જીવનમા અપનાવવો જ રહ્યો આ ત્રીજા પદમાં રહેલા આત્માઓ પોતે સદાચારનુ પાલન કરે છે અને જગતને પણ એ માર્ગે ચાલવાની સતત્ પ્રેરણા પોતાના જીવનથી અને ઉપદેશથી આપે છે પચાચારના પાલનમા જગતના તમામ સુદર આચારોનો સમાવેશ થઈ જાય છે આ સદાચારનુ પાલન અથવા આ સદાચાર ઉપરનો પ્રેમ જીવમા મોક્ષ પ્રાપ્તિની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરાવે છે તે સિવાય સદ્દગતિમા ગમન કરવા માટે જીવ પાગળો બની જાય છે ત્રીજા પદને નમસ્કાર એટલે સદાચારની પૂજા અથવા સદાચાર ઉપરના પ્રેમની અભિવ્યક્તિ સાચા ભાવથી સદાચાર કે સદાચારીને કરેલો નમસ્કાર કોઈ કાળે નિષ્ફળ જતો નથી

૪–નમસ્કારમા ચોથુ પદ ઉપાધ્યાય મહારાજાનુ છે એમનો મુખ્ય ગુણ વિનય છે આ વિનય ગુણ મોક્ષમાર્ગમા ઘણો જ ઉપયોગી છે એના વિના મોક્ષમાર્ગમા એક ડગલુ પણ આગળ વધી શકાતુ નથી ખરી રીતે વિનયથી જ મોક્ષમાર્ગની શરૂઆત થાય છે નમસ્કાર પણ એક પ્રકારનો વિનય જ છે વિનય વિના ઉત્તમ પ્રકારની વિદ્યા એટલે મોક્ષની વિદ્યા પ્રાપ્ત થતી નથી અને વિદ્યા–જ્ઞાન–વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ પણ થતી નથી બધા ગુણોનુ મૂળ વિનય છે આ ચોથા પદમા રહેલા આત્માઓ પોતે વિનય ગુણનુ પાલન કરે છે અને બીજાને પણ વિનયગુણનુ શિક્ષણ આપે છે આ પદને નમસ્કાર એટલે વિનયગુણને નમસ્કાર આત્મિક ગુણોની પ્રાપ્તિમા એવો નિયમ છે કે જે આત્મા જે ગુણને હાર્દિક રીતે ઇચ્છે છે, અને તેને પ્રાપ્ત કરવા અંતકરણથી પ્રયાસ કરે છે, તે ગુણ તેનામા પ્રગટ થયા વિના રહેતો નથી ગુણો બહારથી આવતા નથી પણ અદરથી જ પ્રગટે છે તે માટે હૃદયની સચ્ચાઇ પૂર્વકની તીવ્ર તાલાવેલી જોઇએ આ પદને નમસ્કાર કરવાથી વિનયગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે આ વિનયગુણ એટલે બાહ્ય અભ્યતર સર્વ પ્રકારની ઋદ્ધિસિદ્ધિઓનુ ઉત્પત્તિ સ્થાન વિનય ગુણની પ્રાપ્તિ માટે ગુણી આત્માઓને ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કરવો જોઇએ ભાવનમસ્કાર એટલે તે ગુણને પ્રાપ્ત કરવાની તીવ્ર તાલાવેલી પૂર્વક મન, વચન, કાયાની શુભ પ્રવૃત્તિ

૫- નમસ્કારમાં પાંચમું પદ સર્વ સાધુઓનું છે. પ્રાપ્ત થએલ શક્તિ અને સામગ્રીનો જો સદુપયોગ કરવામાં ન આવે તો, તે દિનપ્રતિદિન શક્તિહીન-ક્ષીણ-બનતી જાય છે. અને તેનો યોગ્ય સદુપયોગ કરવામાં આવે તો તે શક્તિ અને સામગ્રી ઉત્તરોત્તર વધુને વધુ તીવ્ર-સતેજ બનતી જાય છે. કોઈને પણ સહાય કરવાની જેનામાં વૃત્તિ નથી એનામાં સાધુતા કદી પણ ઝળકી શકતી નથી, એટલું જ નહિ, પણ પ્રાપ્ત શક્તિનો સદુપયોગ ન કરવાથી જીવ એવા પ્રકારનું આવરણ ઉપાર્જન કરે છે કે તેના યોગે તેને ભવિષ્યમાં અધિક પ્રકાશ મળતો અટકી જાય છે. આ રીતે પ્રાપ્તશક્તિનો સદુપયોગ ન કરવો તે પરિણામે પોતાના જ અહિતમાં પરિણમે છે. સાધુપદને પ્રાપ્ત થએલ વિવેકી આત્મા પ્રકૃતિના આ સનાતન નિયમને સારી રીતે જાણતો હોવાથી પોતાને પ્રાપ્ત થએલ તમામ શક્તિઓને સ્વપરનું અહિત ન થાય અને હિત થાય તેવી રીતે સતત્ સત્કાર્યોમાં જોડી દે છે. પરના હિતકાર્યમાં એને કદી પણ થાક લાગતો નથી. કારણ કે પારકાના હિતમાં જ તેને પોતાનું હિત બરાબર સમજાઇ ગયું હોય છે.

અનાદિથી આ જીવ અશુદ્ધ વૃત્તિથી ખરડાયેલો છે. તેથી સ્વાર્થવૃત્તિ તેનામાં સહજ છે. એ સ્વાર્થવૃત્તિ જ જીવમાં રહેલ પશુતાનો અંશ છે. એના યોગે જ જગતમાં અનેક પ્રકારની અથડામણો-સંઘર્ષો ઊભા થાય છે. અને બીજાને સહાય કરવાની વૃત્તિ, એ દિવ્યતાનું ઝરણું છે. ભાવ ઐશ્વર્યની સુવાસ છે. આ સહાયવૃત્તિ સહજ નથી, તે કેળવવાની ચીજ છે. ઘણાકાળ સુધી આદર અને સત્કાર પૂર્વકના સતત્ અભ્યાસ વિના તે સ્થિર થતી નથી. જીવમાં આ સહાયવૃત્તિ-બીજાને સહાયક થવાની વૃત્તિ-જગાડવાનો અમોઘ ઉપાય સાધુપદને ભાવથી નમસ્કાર કરવો તે છે. આ સહાય થવાની વૃત્તિ જગાડવાથી સ્વાર્થવૃત્તિનો વિલોપ થાય છે.

તાત્પર્ય એ છે કે સેવા ગુણ (સહાય વૃત્તિ)ના વિકાસ વિના સાચો વિનય ગુણ પ્રગટી શકતો નથી. વિનય ગુણનું સ્વરૂપ જ એવું છે કે તેમાં બાહ્ય સેવા અને હૃદયનો પ્રેમ આ બન્ને વસ્તુ જોઈએ ત્યારે જ તે વિનય ગુણ સાચા ગુણ રૂપે બની શકે. વિનયગુણના વિકાસ વિના સદાચારની વિદ્યા-મોક્ષમાર્ગનું સાચું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઇ શકતું નથી, અને સદાચારની વિદ્યા-મોક્ષમાર્ગના સાચા જ્ઞાન વિના સદાચારનું પૂર્ણ પાલન થઈ શકતું નથી. સદાચારના પૂર્ણ પાલન સિવાય સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ થઇ શકતી નથી. અને સિદ્ધપદ પ્રાપ્તિની અભિલાષા અરિહંત પદના આરાધન વિના શકય નથી.

આ રીતે એક અપેક્ષાએ પાંચે પદો કાર્યકારણરૂપ હોવાથી સામાન આદરણીય બને છે. કાર્યસિદ્ધિની ઈચ્છાવાળો સાચા કારણોની કદી પણ ઉપેક્ષા કરે નહિ. એટલું જ નહિ પણ વાસ્તવિક કારણોના આસેવનમાં જ તે પોતાનું તમામ પરાક્રમ ફોરવે છે. વાસ્તવિક કારણોમાં

મડયા રહેવુ એ જ કાર્યસિદ્ધિનો અમોઘ મત્ર છે હમેશા સેવન કારણોનુ કરવાનુ હોય છે કાર્ય તો એના કાળે આવીને ઊભુ રહે છે

એક ગામથી બીજે ગામ જવુ હોય ત્યા વચ્ચે ચાલવાની ક્રિયા, ગામ પ્રાપ્તિમા કારણ છે જો પ્રયાણનુ કામ ચાલુ હોય તો ગામ તો પોતાની મેળે આવીને ઊભુ રહે છે તેવી જ રીતે વાસ્તવિક કારણોના આસેવનમા મડયા રહેવાથી એના ફળ રૂપે જે કાર્ય થવાનુ છે, તે તો એના કાળે આવીને ઊભુ જ રહે છે એ પ્રમાણે કાર્ય-કારણની સનાતન વ્યવસ્થા છે

પચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર કરવાથી જેમ સહાયવૃત્તિ, વિનય, સદાચાર, અવિનાશીપણુ અને પરોપકાર વગેરે લોકોત્તર ગુણો પ્રત્યે પ્રેમ જાગે છે, તેમ બીજા પણ અનેક લાભો થાય છે ખરી રીતે આ પાચ નમસ્કાર એક મહાન શક્તિ છે અથવા શક્તિનો પુજ છે પ્રતિપક્ષી વસ્તુને હઠાવવા માટે હમેશા શક્તિની જરૂર પડે છે અનાદિકાળથી આ જીવના સાચા પ્રતિપક્ષી કોઈ હોય તો આઠ પ્રકારના કર્મો છે એ કર્મોમા પણ મોહનીય કર્મ મુખ્ય છે આઠે કર્મોના નાયકના સ્થાને છે એ મોહનીય કર્મના બે પ્રકાર છે એક દર્શન મોહનીય અને બીજુ ચારિત્ર મોહનીય આ મોહનીય કર્મને જીતવાથી બીજા કર્મોનુ બળ જર્જરિત થઈ જાય છે આ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારથી મોહ કર્મનો સમૂળ નાશ થાય છે મોહના નાશથી બીજા કર્મો અવશ્ય નાશ પામે છે એટલા માટે જ નવકારમા "सव्वपावप्पणासणो" એવુ પદ મૂકયુ છે

હવે નમસ્કારથી મોહનીય કર્મ શી રીતે નાશ પામે છે, તે વિચારીએ મોહનીય કર્મમા પણ દર્શન મોહનીય બળવાન છે નવકારના પ્રથમ પદ "नमो अरिहंताणं"થી દર્શન મોહનીય કર્મ જીતાય છે દર્શન મોહ એટલે ઉલટી માન્યતા અરિહતને ભાવથી નમસ્કાર કરવાથી જીવ સીધી માન્યતામા આવે છે જીવની ઉધી માન્યતા એ જ દર્શન મોહનુ મોટુ બળ છે અને ભાવથી અરિહતને નમે છે, એટલે ઉધી માન્યતા ટળે છે ખરી રીતે એ અરિહતના માર્ગને નમ્યો સન્માર્ગને નમે એટલે તેની ઉન્માર્ગરૂચિ ટળી અને એ સન્માર્ગ રૂચિવાળો બન્યો એથી દર્શન મોહનુ મર્મસ્થાન ભેદાઈ જાય છે અને પછી ક્રમે ક્રમે તે સર્વથા પણ જીતાઈ જાય છે

સામાન્યથી પણ નમવાનો પરિણામ વખણાય છે પણ જ્યારે એ નમસ્કારના વિષય તરીકે અરિહત પરમાત્માઓ આવે છે, ત્યારે તો એ નમસ્કારની શક્તિ અચિન્ત્ય સામર્થ્યવાળી બની જાય છે નમસ્કાર હોય પણ નમસ્કારના વિષય તરીકે કાર્યસિદ્ધિ કરવામા અચિન્ત્ય શક્તિ ધરાવનાર જો અરિહત પરમાત્માઓ ન હોય તો આટલુ સામર્થ્ય ન પ્રગટે, અને નમસ્કારના વિષય તરીકે ભલે અરિહત હોય પણ ભાવનમસ્કાર ન હોય તો પણ આટલુ સામર્થ્ય ન પ્રગટે પરતુ જ્યારે ભાવનમસ્કાર અને નમસ્કારના વિષય તરીકે અરિહત

પરમાત્માઓ આવે છે, ત્યારે અનાદિકાળથી મિથ્યાત્વભેદનનું કાર્ય જે બીજી રીતે બની શક્યું ન હતું તે સિદ્ધ થાય છે. આવા બળવત્તર પ્રતિપક્ષીને સહેજમાં જીતનાર હોવાથી નમસ્કાર એ મહાન શક્તિ અથવા શક્તિનો પુંજ છે, એમ કહેવું સર્વથા ઉચિત છે.

મોહનો પહેલો પ્રકાર દર્શન મોહ છે. અને બીજો પ્રકાર ચારિત્રમોહ છે. ચારિત્રમોહના ૨૫ ભેદ છે. પણ તેમાં—ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ—આ ચાર મુખ્ય છે. હવે નમસ્કાર મહામંત્રના પવિત્ર પદોથી આ ચારે કષાયોનો શી રીતે નાશ થાય છે તેને પણ પશ્ચાનુપૂર્વિથી વિચારીએ.

"नमो लोए सव्वसाहूणं" પદથી ક્રોધને જીતવાનું બળ પ્રગટે છે. કારણ કે ભાવ સાધુતાને વરેલા મુનિવરો સતત રીતે ક્ષમાને આસરે રહીને ક્રોધને જીતવાને કટીબદ્ધ થયા હોય છે. એટલા માટે સાધુઓને ક્ષમાશ્રમણ—ક્ષમા પ્રધાન—સાધુ તરીકે સંબોધવામાં આવે છે. તેમની છાયામાં આવનાર બીજા પણ ક્રોધને જીતવા માટે સામર્થ્યવાળા બની શકે છે. અને એમનામાં ક્ષમા ગુણનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે.

"नमो उवज्झायाणं" ઉપાધ્યાય પદને નમસ્કાર કરવાથી માન નામનો બીજો કષાય દોષ ટળે છે, અને નમ્રતા ગુણ પ્રગટે છે. ઉપાધ્યાય પોતે વિનય ગુણને વરેલા હોય છે. જે ગુણ જેણે આત્મસાત કર્યો હોય તેમની પાસે વસવાથી બીજામાં પણ એ સામર્થ્ય પ્રગટે છે, જેમ તીર્થંકરના સમવસરણમાં જાતિ વૈરભાવવાળા પ્રાણીઓ પણ પ્રભુના સાન્નિધ્યમાં વૈરભાવ ભૂલી જાય છે. જ્યાં વિનય-નમ્રતા હોય ત્યાં માન કે અભિમાન ટકી શકે નહિ.

"नमो आयरियाणं" પ્રાપ્ત શક્તિને ગોપવવી અર્થાત્ તેનો સદુપયોગ ન કરવો તે માયાચાર છે. સદાચારની ક્રિયાઓમાં સંલગ્ન રહેલા ભાવાચાર્યો પોતાનું બળ જરા પણ ગોપવતા નથી. આચાર્યપદને નમવાથી શક્ય ક્રિયામાં પરાક્રમ ફોરવવાનું બળ આવે છે અને તેથી માયાચાર નામનો (માયા) દોષ ટળે છે. માયા ટળે એટલે સરળતા નામનો ગુણ પ્રગટે.

"नमो सिद्धाणं" સિદ્ધ પરમાત્માની અનંતી ઋદ્ધિનું દર્શન થયા પછી દુન્યવી ઋદ્ધિનો લોભ રહેતો નથી. ભમરો ત્યાં સુધી જ ગુંજારવ કરે છે કે જ્યાં સુધી તેણે પુષ્પનો પરાગ મેળવ્યો નથી. જીવને દુન્યવી પદાર્થોનો લોભ ત્યાં સુધી જ રહે છે કે જ્યાં સુધી આત્માની અનંતઋદ્ધિનું દર્શન થયું નથી. સિદ્ધપદને નમવાથી વાસ્તવિક રીતે તો પોતાના આત્મામાં જ રહેલ અનંત ઋદ્ધિસિદ્ધિનું દર્શન થાય છે અને તેથી તેનો બીજો દુન્યવી લોભ ટળી જાય છે અને સંતોષવૃત્તિ પ્રગટે છે.

पुण्याङ्गजननी—આ રીતે પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારથી મોહનીય કર્મના મુખ્ય ભેદરૂપ દર્શન મોહનીય અને ક્રોધ, માન, માયા અને લોભાદિ મહાન દોષો ટળે છે. તેથી આ

ક્રિયા અચિન્ત્ય પ્રભાવશાળી મનાય છે અનુભવી પુરુષોએ આ નમસ્કારની ક્રિયાનો પ્રભાવ જાતે અનુભવ્યો છે અને કેવળ કરૂણાબુદ્ધિથી જગત સમક્ષ અનેક રીતે જાહેર પણ કર્યો છે અદ્‌ભૂત સામર્થ્યવાળી નમસ્કારની ક્રિયામા મહાજ્ઞાની ગણાતા પુરુષો પણ મુગ્ધ બન્યા છે એના ગુણગ્રામ ગાવામા કદી પણ એમણે થાક અનુભવ્યો નથી અને જે રીતે જગતના જીવોને આ નમસ્કારની ક્રિયા પ્રત્યે રૂચિ, પ્રેમ અને આદર પ્રગટે તે રીતે કરવા અથાગ પ્રયત્ન પણ સેવ્યો છે

શ્રીસિદ્ધસેનાચાર્ય વિરચિત શ્રીનમસ્કાર માહાત્મ્યમા આ નમસ્કારની ક્રિયાને **પુણ્યરૂપી શરીરને જનમ આપનારી માતાની ઉપમા આપી છે.** માતા જેમ બાહ્ય શરીરને જનમ આપે છે, તેમ નમસ્કારરૂપી માતા પુણ્યરૂપી શરીરને ઉત્પન્ન કરે છે બાહ્ય શરીરને જનમ આપનાર માતા છે, આ વાત જગપ્રસિદ્ધ છે આ પ્રસિદ્ધ વાત દ્વારા જે વાત નક્કર સત્ય હોવા છતા જગતના જીવોને ખ્યાલ બહાર છે, તે વાત લક્ષ્ય ઉપર લાવવા માટે નમસ્કારને પુણ્યરૂપી શરીરને ઉત્પન્ન કરનાર માતાની ઉપમા આપી છે નમસ્કારની ક્રિયા વિના પુણ્યરૂપી શરીર ઉત્પન્ન થઈ શકતું નથી અને પુણ્યરૂપી શરીરની હૈયાતિ વિના બાહ્ય શરીરની કે કોઈ પણ સામગ્રીની સફળતા થઈ શકતી નથી અર્થાત્ બાહ્ય શરીર આદિ સાધનો લાભકારક બનતા નથી, પણ ઉલટા અનેક રીતે હાનિકારક બને છે

વળી, બાહ્ય શરીરમા પણ નિરોગિતા, દીર્ઘાયુષીપણુ, સુદરતા, નિર્દોષતા, આદેયતા, શ્લાઘનીયતા, સહૃદયતા, સૌમ્યતાદિ ગુણો અદરના પુણ્યરૂપી શરીરની હૈયાતિ વિના પ્રગટી શકતા નથી શરીરની નિર્દોષતા, સ્વભાવની સુદરતા અને બાહ્ય ઐશ્વર્ય, પુણ્યરૂપી આતરિક શરીરના મૂર્ત પ્રતીકો છે એક કારણ છે અને બીજુ કાર્ય છે એક જ સમયે જનમેલા બે બાળકોના સ્વભાવ, બળ, બુદ્ધિ, વૈભવ, આરોગ્ય અને અભિરતિમા ફરક પડે છે, તેનુ કોઈ ચોક્કસ આતરિક કારણ માનવુ જોઇએ અને તે જે છે તે જ પુણ્યરૂપી શરીર છે જેનુ પુણ્યરૂપી આતરિક શરીર પુષ્ટ હોય છે, તેને ઉત્તમ વસ્તુઓ સ્વયમેવ આવી મળે છે

અહીં પુણ્યરૂપી શરીર એટલે પુણ્યાનુબધિ પુણ્ય સમજવું જનમાતરમાથી જીવ જ્યારે આવે છે, ત્યારે તેની સાથે બે શરીર હોય છે એક કાર્મણ અને બીજુ તૈજસ આ બે શરીરો જીવને અનાદિથી હોય છે અને સસાર પર્યન્ત રહે છે આ બેમા કાર્મણ શરીર એટલે કર્મશરીર એ કર્મરૂપી શરીર જેવા પ્રકારનુ લઈ આવ્યો હોય છે, તેવા પ્રકારનુ (ત્રીજુ) બાહ્ય શરીર અને વૈભવ આદિની સામગ્રી તેને મળે છે તેમા જો પુણ્યની પ્રબળતા હોય તો કાર્મણ શરીર પુણ્યશરીર કહેવાય છે આ પુણ્યાનુબધિ પુણ્ય ઉત્તમ વસ્તુઓમા ઉત્તમ રૂચિ કરાવી આપે છે, તેથી પ્રશસ્ય ગણાય છે મોક્ષને અનુકૂલ ઉત્તમોત્તમ પ્રકારની સામગ્રી મેળવી આપવામા તે અગ્રગણ્ય ભાગ ભજવે છે.

કર્મ પરતંત્ર દશામાં રહેલો જીવ અનાદિ અસદ્ અભ્યાસના યોગે સહજભાવે અશુભમાં તન્મય બની જાય છે. જીવની આ અશુભ દશા શુભ આલંબન વિના ટળતી નથી, અને એ શુભ આલંબનોની પ્રાપ્તિ પુણ્યાનુબંધિ પુણ્ય વિના સુલભ નથી.

જીવને બનવું છે સર્વ કર્મથી રહિત સિદ્ધ. આરાધક માત્રનું આ જ અંતિમ ધ્યેય હોય છે, પણ એ દશા પ્રાપ્ત કરવા માટે વચ્ચે એક અવસ્થામાંથી અવશ્ય પસાર થવું પડે છે. એ અવસ્થાનું નામ કુશલાનુબન્ધિ કર્તવ્યોમાં આત્માને ઓતપ્રોત બનાવી દેવો. આ વાત દૃષ્ટાન્તથી વિચારીએ.

કોઈ માણસને ભીંત ઉપર એક સુંદર ચિત્ર આલેખવાની ઇચ્છા થઇ. આ કાર્ય માટે પ્રથમ ભીંતને યોગ્ય બનાવવી પડે છે. એટલે એમાંથી ખાડા ટેકરા દૂર કરી, જમીનને સરળ લીસી અને પાણીદાર બનાવવી પડે છે. પોતાનું ચિત્ર તેમાં ઝળકી ઉઠે તે માટેના તમામ ઉપાયો કરવા પડે છે. એ બધું થયા પછી જ તેમાં આળેખેલું ચિત્ર પ્રતિષ્ઠાને પામે છે. અહીં ત્રણ અવસ્થા થઇ. પ્રથમ ભીત ચિત્ર માટે અયોગ્ય હતી તે. તેને ઉપાયો દ્વારા યોગ્ય બનાવી તે તેની બીજી અવસ્થા. અને એ બન્યા પછી જ તેમાં ચિત્ર પ્રતિષ્ઠાને પામ્યું એ તેની ત્રીજી અવસ્થા. આમાં વચ્ચે યોગ્ય ઉપાગો દ્વારા ભીંતને યોગ્ય બનાવવાની ક્રિયા કરી ન હોત તો કદી પણ તેમાં ચિત્ર ઝળકી શકત નહિ. તેમ અહીં પણ જીવ અનાદિકાળથી અશુભ ભાવમાં રમણતા કરે છે. તેને પ્રથમ પુણ્યાનુબન્ધિ પુણ્યથી ઉત્પન્ન થતા ઉત્તમોત્તમ નિમિત્તોના બળથી શુભ ભાવમાં લાવવો પડે છે. અને એ રીતે જીવમાં શુભ પ્રતિષ્ઠા થયા પછી એટલે અણુએ અણુમાં શુભભાવની એકમેકતા થયા પછી જ જીવરૂપી ભીંત ઉપર શુદ્ધનો રંગ ચડી શકે છે. અહીં પણ ત્રણ અવસ્થા થઈ. પ્રથમ અશુભ અવસ્થા. તેને તે તે ઉપાયો વડે શુભ બનાવી. અને એ શુભ બન્યા પછી તેના ઉપર શુદ્ધ દશા રૂપી રંગ ચડ્યો. આ અનાદિનો ક્રમ છે. જે કોઈ શુદ્ધ દશા પામ્યા છે, તે બધા આવી રીતે ક્રમસર વિકાસ કરીને જ. અશુભની રૂચિ બેઠી છે ત્યાં સુધી શુભ આલંબનની ખૂબ જ જરૂર છે. શુભના બળથી અશુભનો રાગ ટળી ગયા પછી શુભ પોતાની મેળે જ ખસી જાય છે. કારણ કે—તે સજ્જન મિત્ર જેવો છે. જરૂર હોય ત્યાં સુધી સહાયમાં ઊભો રહે અને જ્યારે જરૂર ન દેખે ત્યારે પોતાની મેળે ખસી જાય. એનું મુખ્ય કામ અશુભને કાઢવાનું છે. જેમ એરંડિયું પેટમાં ભરાયેલા જુના મળને કાઢી પોતે પોતાની મેળે નીકળી જાય તેમ. આ રીતે પુણ્યાનુબન્ધિ પુણ્ય અશુભની રૂચિ દૂર કરાવે છે. અને મોક્ષને અનુકૂલ ઉત્તમ વસ્તુઓમાં ઉત્તમ રૂચિ કરાવી આપે છે. આવા કુશલાનુબંધિ પુણ્યને ઉત્પન્ન કરનાર નમસ્કાર મહામંત્ર હોવાથી તેને પુણ્યરૂપી શરીરને ઉત્પન્ન કરનાર માતાની ઉપમા આપી છે. ખરી રીતે તો ઉત્તરોત્તર તેનાથી મોક્ષ જ મળે છે પણ અહીં સાધ્ય દશાને ગૌણ રાખી સાધનદશાને મુખ્ય બનાવી આ ફળ દર્શાવ્યું છે. આ ઉપરથી એમ પણ ફલિત થાય છે કે સાધ્ય કરતાં સાધનની મહત્તા

જરા પણ ઓછી નથી કાર્યસિદ્ધિના ઇચ્છુકને જેટલી કિંમત કાર્યની હોય છે, એટલી જ કિંમત તેના સાધનની હોય છે જો કારણ વિના કાર્ય થતુ જ ન હોય તો કારણની ઉપેક્ષા એ કાર્યની જ ઉપેક્ષા છે અને કારણનો આદર એ કાર્યનો જ આદર છે

જમીનમા પાણી પ્રગટ કરવું એ કાર્ય છે અને કુવો ખોદવાની ક્રિયા એ કારણ છે જે માણસ વાસ્તવિક કારણોનુ આસેવન કરે છે, તેનુ કાર્ય અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે, અને કારણોનો અનાદર કરી આસેવન ન કરે તો કદીપણ કાર્યસિદ્ધિ ન થાય યોગ્ય ભૂમિમા કુવો ખોદતા ખોદતા જ જેમ પાણીની સર પોતાની મેળે પ્રગટે છે, તેમ શુભ અનુષ્ઠાનોમા મડયા રહેવાથી આત્માની શુદ્ધિરૂપી કાર્ય પણ પોતાની મેળે થાય છે વસ્ત્રને ઉજ્જ્વળ બનાવવુ એ કાર્ય છે અને ધોવાની ક્રિયા એ કારણ છે ધોવાની ક્રિયાથી જેમ વસ્ત્રમા ઉજ્જ્વલતા આપોઆપ પ્રગટે છે, તેમ શુભ અનુષ્ઠાનોમા સલગ્ન રહેવાથી આત્મારૂપી વસ્ત્રમા પણ ઉજ્જ્વલતા આપોઆપ પ્રગટે છે આ બધા કાર્યોમા સાધનની જ મહત્તા છે એ સાધનનો આદર એ કાર્યોનો જ આદર છે અને સાધનનો અનાદર, સાધનની ઉપેક્ષા કે સાધનમા મધ્યસ્થતા એ કાર્ય પ્રત્યે અનાદર, ઉપેક્ષા અને મધ્યસ્થતામા પરિણમે છે

મુમુક્ષુઓ માટે મોક્ષ એ સાધ્ય છે એ વાત જેટલી નિશ્ચિત છે તેટલી જ એ મોક્ષ કુશલાનુબધિ પુણ્યની પુષ્ટિ વિના કદી પણ પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી, એ વાત પણ એટલી જ નિશ્ચિત છે અને એ **કુશલાનુબધિ અનુષ્ઠાનની પ્રાપ્તિ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર વિના થતી નથી માટે અહીં પરમેષ્ઠિ નમસ્કારને મોક્ષના અનન્ય કારણભૂત પુણ્યાનુબધિ પુણ્યની જનની તરીકે કહી છે**

पाल्नी—પુત્રને જનમ આપી દેવા માત્રથી માતાનુ કાર્ય પૂરૂ થઈ જતુ નથી જનમ આપવા કરતા પણ પાલન-પોષણ કરવામા વધારે જવાબદારી અદા કરવી પડે છે, આ બધી જવાબદારી માતા બરાબર અદા કરે છે જગતમા પાલ્ય-પાલક સબધો અનેક પ્રકારના છે રાજા પ્રજાનુ પાલન કરે છે પતિ પત્નીનુ પાલન કરે છે શેઠ નોકરનુ પાલન કરે છે પણ આ બધા પાલન કોઈ પણ પાલક પોતાનુ સ્વત્વ આપીને પોતાના આશ્રિતનુ પાલન કરતો નથી જ્યારે માતા પોતાનુ સ્વત્વ આપીને-પોતાનુ હીર આપીને-પોતાના સુખ, સગવડ, શાન્તિ અને સર્વસ્વના ભોગે પુત્રનુ પાલન કરે છે માત્ર પાલન કરે છે એટલુ જ નહિ પણ પોતાના જીવનમા સુદર સસ્કારોનુ સિંચન કરીને પુત્રમા તે વારસો ઉતારે છે બાળકને હજારો ઉપદેશ જે અસર ન કરે તે અસર માતાનુ આચરણ કરે છે બાળકની અવ્યક્ત અવસ્થામા ઉપદેશ કારગત નીવડતો નથી પણ માતાના પ્રકૃતિગત સુદર સસ્કારોની અસર તેના જીવન ઉપર પડે છે માટે ભાગે તે વખતે મળેલ સારા-માઠા સસ્કારો પ્રમાણે જ બાળકનુ જીવન ઘડાય છે અહિંસાપ્રેમી માતાના બાળકો સ્વાભાવિક રીતે જ દયાળુ બને છે ઉત્તમ બન્યા વિના ઉત્તમતાના સસ્કાર આપી શકાતા નથી આજસુધીમા

અનેક મહાપુરુષોની જગતને ભેટ મળી છે, તેના મૂળમાં જો તપાસવામાં આવે તો ઉત્તમ નરરત્ન તરીકેનું ઘડતર કરવામાં મુખ્ય ફાળો, ત્યાગ અને વાત્સલ્યની મૂર્તિ એવી માતાનો અથવા માતા જેવું હૃદય ધરાવનારા પવિત્ર આત્માઓનો જણાયા સિવાય રહેશે નહિ. પોતાના સર્વસ્વના ભોગે માતા પુત્રનું પાલન કરે છે. છતાં તેમાં બીજી એક વિશેષતા એ છે કે એને કદિ એવો વિચાર સુદ્ધાં પણ આવતો નથી કે હું આમાં કંઈ ઉપકાર કરૂં છું. કદાચિત્ પુત્ર અયોગ્ય નીવડે તો પણ માતા પોતાના હૃદયમાં પુત્રના અવગુણને સ્થાન આપતી નથી, પણ તેની ઉન્નતિ કેમ થાય તેની જ અહર્નિશ ચિંતા કરે છે. આ હૃદય માતાને જ વર્યું હોય છે. અને તેથી જ નીતિ–માર્ગાનુસારીના ગુણોમાં વડીલવર્ગની ગણત્રીમાં માતાને સૌથી પ્રથમ ગણવામાં આવી છે. માતાની આ બધી વિશેષતાઓ જગતને માન્ય છે. અને જેના દિલમાં જે વસ્તુની મહત્તા અંકાઈ ગઈ હોય, તેને તે પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટાન્ત દ્વારા ઉપદેશ આપવાથી અલ્પપ્રયાસે અપ્રસિદ્ધ વસ્તુ પણ સમજાવી શકાય છે. નમસ્કારને માતા કહેવામાં પૂર્વ પુરુષોએ એ જ રીતને અખત્યાર કરી છે. અહીં નમસ્કારરૂપી માતાનો વિચાર કરવાનો છે. નમસ્કારરૂપી માતા માત્ર પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યરૂપ શરીરને જનમ આપે છે, એટલું જ નહિ પણ પુણ્ય શરીરનું પાલન–પોષણ પણ તે જ કરે છે. ઉત્તમ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થયા પછી તેનો સદુપયોગ કરવો એ જ એની પુષ્ટિ છે. નમસ્કારથી પુણ્ય બંધાય છે, તે કુશલાનુબંધિ હોય છે એ ઉત્તરોત્તર પુષ્ટ બનતું જાય છે અને પૂર્ણ વિકાસમાં પરિણમે છે.

નમસ્કારની રૂચિ વિના પણ કદાચ ઉંચું પદ મલી જાય પણ તે પરિણામે લાભકારક બનતું નથી, કારણ કે નમસ્કારની રૂચિ વિના બંધાયેલ પુણ્ય, વિપાક કાળે જીવને ભાન ભૂલો બનાવી વધારે અંધકારમાં ધકેલી દે છે. નમસ્કારની રૂચિપૂર્વક જે વિકાસ થાય છે, તે જ પરિણામે હિતકારક બને છે આનું નામ જ સાચું પોષણ છે. નમસ્કાર, વસ્તુને મેળવી પણ આપે છે અને સદુપયોગ પણ તે જ કરાવે છે. માટે તે કુશલાનુબંધિ પુણ્ય કહેવાય છે. આ કુશલાનુબંધિ પુણ્યની સહાય વિના જેમ ઉત્તમ સામગ્રીનો સદુપયોગ સુલભ નથી, તેમ તેની સહાયતા વિના ઉત્તમ સામગ્રીનો સદુપયોગ પણ સુલભ નથી. આત્મવિકાસના ઇચ્છુક ભવ્યાત્માઓને નમસ્કારથી પ્રાપ્ત થનાર કુશલાનુબંધિ પુણ્યની સહાય વિના ચાલી શકતું નથી. ચોર અને શ્વાપદ આદિથી ભરપુર ભયંકર અટવીમાં સમર્થ વળાવો જેમ અટવીનું ઉલ્લંઘન કરાવી ઇચ્છિતસ્થાને પહોંચાડે છે, તેમ પુણ્યાનુબંધિ પુણ્યરૂપી વળાવો પણ રાગદ્વેષ આદિ દોષોરૂપી ચોર અને શ્વાપદોથી ભરપુર ભયંકર ભવઅટવીનું ઉલ્લંઘન કરાવી ઇચ્છિતસ્થાન મોક્ષનગરમાં પહોંચાડવામાં સહાય કરે છે. આ બધાનું પણ મૂળ નમસ્કાર હોવાથી નમસ્કારને અહીં પુણ્યરૂપી શરીરને જનમ આપનારી અને પોષણ કરનારી માતા તરીકે કહેવામાં આવ્યો છે. આથી નમસ્કાર પ્રત્યે અધિક આદર પ્રગટે એ સહજ છે,

શોધની—માતા જેમ પુત્રને જનમ આપે છે અને પુત્રનુ પાલન-પોષણ કરે છે, તેમ પુત્રને સ્વચ્છ રાખવાનુ કાર્ય પણ માતા જ કરે છે તેમ અહીં પણ નમસ્કાર જેમ પુણ્યરૂપી શરીરને જનમ આપે છે, અને તેનુ પાલન-પોષણ કરે છે, તેમ તેને પવિત્ર રાખવાનુ કાર્ય પણ તે જ કરે છે પુણ્યરૂપી અગને પવિત્ર રાખવાનો અર્થ એ કે પુણ્યાનુબધિ પુણ્યને સાનુબધ કરે છે તેમા પૌદ્ગલિક આશસાદિ દોષરૂપી મલિનતા ન ભળે તેની કાળજી રાખે છે ઉત્તરોત્તર વધુ ને વધુ કુશલાનુબધિ બનાવી જીવની અધિક અધિક શુદ્ધિ કરે છે અને શુદ્ધિની પરાકાષ્ઠા અર્થાત્ મોક્ષપદ સુધી પહોચાડે છે

કુશલાનુબધિ પુણ્યનો સ્વભાવ જ એવો છે કે તે ઉત્તરોત્તર અધિક અધિક વિકાસમા સહાયક બને છતા લૌકિક કીર્તિ આદિની આશસા અથવા પ્રાપ્ત ગુણસ્થાનકો પ્રત્યે આસગાદિ દોષો આવી જવાનો સભવ છે, તેને દૂર કરી, આત્મવિકાસની પરાકાષ્ઠાએ પહોચાડે છે જીવની સપૂર્ણ શુદ્ધિ કરાવે છે નમસ્કાર રૂપી માતાની એ જ વિશેષતા છે કે તે પુણ્યરૂપી અગનુ એવુ પોષણ અને શોધન કરે છે કે તેના પરિણામે જીવની સપૂર્ણ શુદ્ધિ આપોઆપ થઈ જાય છે

જગલમા વસતા ભીલભીલડીનો વિકાસ નમસ્કારના આરભથી થયો હતો તેથી એ વિકાસનો અત ઉત્તરોત્તર અધિકાધિક વિકાસમા પરિણમ્યો

હંસવિશ્રામકમલશ્રી —નમસ્કાર એ જીવરૂપી હસને વિશ્રાતિ માટે કમલની શોભા સમાન છે

સસારમા જીવને કયાય વિશ્રાન્તિ નથી કષાયરૂપી તાપથી સતત આ જીવ તપી રહ્યો છે કર્મરૂપી મેલથી ખરડાઈ રહ્યો છે તૃષ્ણારૂપી તૃષાથી તૃષાતુર બની રહ્યો છે આવી દશામા શાન્તિ કયાથી હોય ? ઉલટી દિશામા દોડી દોડીને જીવ થાકી ગયો છે વિશ્રાન્તિ માટે જ્યા જ્યા દોડે છે, ત્યા જીવને કયાય વિસામો મળતો નથી જગતમા વિસામો અનેક પ્રકારનો ગણાય છે લોભીને ધનપ્રાપ્તિ વિસામો લાગે છે કામીને રાગના સાધન વિસામો લાગે છે રોગીને આરોગ્યની પ્રાપ્તિ વિસામો લાગે છે ભુખ્યાને ભોજન અને તરસ્યાને પાણી વિસામો લાગે છે અને બોજવાળાને બોજો દૂર થાય એ વિસામો લાગે છે પણ આ બધા સાચા વિસામા નથી, માત્ર દુ ખના ક્ષણિક પ્રતિકાર છે ખરેખરો અને છેલ્લો વિસામો ભાવથી નમસ્કારની પ્રાપ્તિ થવી તે છે તે સિવાયના વિસામા થોડી વાર કામચલાઉ વિશ્રાતિ ભલે આપે પણ પરિણામે જીવના થાકને ઉલટા વધારી દે છે તે વિસામો સાચો વિસામો ગણાય કે જેની પ્રાપ્તિ પછી જીવમા વિશ્રાન્તિ ઉત્તરોત્તર વધતી જ રહે અને એવો વિસામો નમસ્કારની પ્રાપ્તિથી મળે છે નમસ્કારની પ્રાપ્તિથી જીવનુ ભાવદારિદ્ર્ય ટળી જાય છે કીનારે આવેલા વહાણ જેવી સ્થિતિએ પહોચે છે તેથી તેનો આત્મિક આનદ વધતો જ રહે છે જીવરૂપી હસને જો પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારરૂપી

સુશોભિત કમળની શ્રેણિમાં લીન બનાવવામાં આવે તો જ એને અનુપમ વિશ્રાન્તિ મળી શકે છે. મહાજ્ઞાનીઓ પણ આત્માની સાચી વિશ્રાન્તિ માટે આ મંત્રનું જ ધ્યાન ધરે છે. આ મંત્રના ધ્યાનમાં જીવ પરોવાઈ જાય તો એને ચારે બાજુથી વિશ્રાન્તિ આપોઆપ આવીને મળે છે.

આ રીતે નવકારના ગુણો અપાર છે અને તેથી જ વિવેકી આત્માઓ પ્રતિદિન આ નવકારનું આદરપૂર્વક આરાધન કરે છે. આ અસાર સંસારમાં નવકારમંત્ર એ જ એક સારભૂત વસ્તુ છે. આ ઇષ્ટ નમસ્કૃતિ સદા જયવંત રહો. સૌ કોઈ આદરપૂર્વક નવકારની આરાધના કરી શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત કરો.

—મુનિ શ્રી કુંદકુંદવિજયજી

શ્રી નમસ્કાર મહામન્ત્રના મન્ત્રપ્રયોગો

१ पञ्चानामादिपदाना पञ्चपरमेष्ठिगुरूणा जापे एते [illegible] [illegible]। तत्र कर्णिकायामाद्यपदम्, शेषाणि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] शाकिन्यादयो न प्रभवन्ति ॥

નમસ્કાર મહામન્ત્રના શરૂઆતના પાંચ પદોનો પરમેષ્ઠિઓના [illegible] જાપ કરવાથી સર્વ જાતના ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે તથા કર્મોનો ક્ષય થાય છે. [illegible] [illegible] [illegible] ॐ ह्रीं णमो अरिहंताणनी [ચતુર્દલ કમલની] કર્ણિકામાં સ્થાપના કરીને બાકીના ચાર પદોની અનુક્રમે [ચાર દલોમાં] સ્થાપના કરીને (આકૃતિ માટે જુઓ [illegible] નં. ૧) શંખાવર્તવિધિથી તે પાંચ પદોનું ૧૦૮ વાર સ્મરણ કરવાથી શાકિની વગેરે ઉપદ્રવ કરી શકતા નથી

॥ આત્મશુદ્ધિ મંત્ર ॥

२ ॐ ह्रीं णमो अरिहंताण ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाण, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ॥

મન્ત્રનો જાપ કરવાની શરૂઆતમાં આત્મશુદ્ધિને માટે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] હજાર આઠવાર જાપ કરીને મન્ત્રનો જાપ શરૂ કરવો જોઈએ.

॥ [illegible] મંત્ર ॥

३ ॐ ह्रीं वज्राऽधिपतये [illegible] ॥ આ મન્ત્રના [illegible] [illegible] જાપ કરીને પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કરવી, પછી આ મન્ત્રથી [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], કુંડલ, વીંટી તથા કપડાં વગેરે મન્ત્રીને [illegible] [illegible] [illegible] ॥

४ ॐ ह्रीं श्रीं [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી [illegible] [illegible] કરવી જોઈએ

५ ॐ णमो अरिहंताणं [illegible] [illegible] [illegible] स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી [illegible] બન્ને હાથોને ધૂપના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],

६ ॐ णमो ॐ ह्रीं [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ह्रौं ह्रौं ह्रूं [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] સિદ્ધિ થાય છે

७ ॐ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] स्वाहा ॥ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

૮ ॐ नमो भगवते ज्ञौं ह्रीँ चन्द्रप्रभाय चन्द्रमहिताय चन्द्रमूर्त्तये सर्वसुखप्रदायिन्यै स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી પોતાના મુખકમલને પવિત્ર બનાવવું. ગંભીરતા, સરલતા તથા નમ્રતાનો ભાવ ધારણ કરવો.

૯ ॐ ह्रौँ क्ष्रीँ महामुद्रे कपिलशिखे हूँ फट् स्वाहा॥ આ મન્ત્રથી પોતાના નેત્રો પવિત્ર કરવા.

૧૦ ॐ नमो भगवति ज्ञानमूर्त्तिः सप्तशतक्षुल्लकादि महाविद्याधिपति॰ विश्वरूपिणि ह्रौँ ह्रँ क्ष्राँ क्ष्रीँ ॐ शिरस्त्राण पवित्रीकरणं ॐ णमो अरिहन्ताणं शीर्ष रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा॥ મસ્તકશુદ્ધિ મન્ત્ર.

૧૧ ॐ णमो सिद्धाणं हर हर शिरो रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ મસ્તક રક્ષા મન્ત્ર.

૧૨ ॐ णमो आयरियाणं शिखां रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा॥ શિખાબન્ધન મન્ત્ર. આ મન્ત્રથી ચોટલી બાંધવી.

૧૩ ॐ णमो उवज्झायाणं एहि एहि भगवति वज्रकवचं वज्रिणि रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा॥ મુખ રક્ષા મન્ત્ર. આ મન્ત્રથી મુખના તમામ અવયવોની રક્ષા ભાવવી.

૧૪ ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं क्षिप्रं साधय साधय वज्रहस्ते शूलिनि दुष्टं रक्ष रक्ष आत्मानं रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ આ ઇન્દ્રકવચ મન્ત્રથી દેવ ભય તથા અન્ય કોઈ ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત થતા નથી.

૧૫ ॐ अरिहय सर्वं रक्ष रक्ष हूँ फट् स्वाहा ॥ મન્ત્રની સાધના વખતે કૌટુમ્બિક ઉપદ્રવ ઉપસ્થિત ન થવા પામે તે માટે આ મન્ત્રથી કુટુંબ-પરિવારની રક્ષા માટે પ્રાર્થના કરવી, જેથી મન્ત્રસાધન નિર્વિઘ્નપણે થઈ શકે.

૧૬ ॐ ह्रीँ क्ष्रीँ फट् स्वाहा किटि किटि घातय घातय परं विघ्नान् छिन्द छिन्द परं मन्त्रान् भिन्द भिन्द क्षः फट् स्वाहा ॥

આ મન્ત્રથી રક્ષા કરવાથી મન્ત્રસાધનામાં બીજાઓનાં મન્ત્ર બલથી કોઈ જાતનું વિઘ્ન આવવાનું હોય તેની અટકાયત થાય છે. સર્વ દિશાઓના સર્વપ્રકારના ઉપદ્રવોને રોકવા માટે આ મન્ત્રનો જાપ કરવો જોઈએ.

મહારક્ષા સર્વોપદ્રવશાન્તિ મન્ત્ર

૧૭ × ॐ णमो अरिहन्ताणं शिखायां, ॐ णमो सिद्धाणं मुखावरणे,[૧] ॐ णमो

× 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ' તથા 'જૈન બાલ ગુટકા દુસરા ભાગ' એ નામના પુસ્તકોમાં આ મન્ત્રની શરૂઆતના પાંચે પદોમા ॐ શબ્દ નથી, એવી જ રીતે 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ' નામના પુસ્તકમા બીજા, ત્રીજા અને ચોથા પદોમા ॐ શબ્દ નથી, પરંતુ પોતાના રચેલા યોગપ્રકાશ નામના ગ્રન્થના ૮ મા પ્રકાશના ૭૨ મા શ્લોકમા કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીએ કહ્યુ છે કે.—

आयरियाण अङ्गरक्षा, ॐ णमो उवज्झायाण आयुधम्, ॐ णमो लोए सव्वसाहूण मौर्वी, एसो पञ्च णमोक्कारो पादतले वज्रशिला, सव्वपावप्पणासणो वज्रमय प्राकारश्चतुर्दिक्षु मङ्गलाण च सव्वेसिं खादिराङ्गारखातिका पढम हवइ मगल प्राकारोपरि वज्रमय ढङ्कणम्। इति महारक्षा सर्वोपद्रवविद्रावणी ॥

અર્થાત્—ॐ णमो अरिहन्ताण એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને શિખા સ્થાનમા જમણો હાથ ફેરવવો જોઇએ ॐ णमो सिद्धाण એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મુખ પર હાથ ફેરવવો જોઇએ ॐ णमो आयरियाण એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને શરીર પર હાથ ફેરવવો જોઈએ ॐ णमो उवज्झायाण એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને પોતે ધનુષ બાણને જોઈ રહ્યો છે તેમ માને-જાણે ॐ णमो लोए सव्वसाहूण એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને પોતાના આયુષ્યને સ્થિર જાણે एसो पच णमोक्कारो એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મન્ત્ર જપનાર જે આસન પર બેઠેલ હોય તે આસન પર ચારે તરફ હાથ ફેરવીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—"હુ વજ્રશિલા પર બેઠો છુ, જેથી જમીન અથવા પાતાલમાથી કોઈ પણ જાતનુ વિઘ્ન ઉપસ્થિત ન થાય" सव्वपावप्पणासणो આ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—"મારી ચારે તરફ લોહમય કિલ્લો છે" આ વખતે પોતાના આસનની ચારે તરફ ફરતી ગોળ આડ બાધી લેવી જોઇએ. मगलाण च सव्वेसिं આ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—"લોહમય કોટની પાછળ ચારે તરફ ખેરના અગારાથી ભરેલી ખાઈ ખોદેલી છે" અને पढम हवइ मगल એ પદનો ઉચ્ચાર કરીને મનમા એવો વિચાર કરે કે—"લોહમય કોટની ઉપર વજ્રમય ઢાકણુ રહેલુ છે આ મહારક્ષા (વિદ્યા) સર્વોપદ્રવોનો નાશ કરનાર છે

આત્મરક્ષા મંત્ર

૧૮ ॐ णमो अरिहन्ताण [2]ह्रां हृदय रक्ष रक्ष हुँ फट् स्वाहा, ॐ णमो सिद्धाण ह्रीं शिरो रक्ष रक्ष हु[3] फट् स्वाहा ॐ णमो आयरियाण हूँ शिखा रक्ष रक्ष [4]हु फट् स्वाहा, ॐ णमो उवज्झायाण ह्र एहि एहि भगवति [5]वज्रकवच [6]वज्रिणि वज्रिणि रक्ष रक्ष [7]हु फट स्वाहा, ॐ णमो लोए सव्वसाहूण ह्र [8]क्षिप्र क्षिप्र साधय साधय वज्रहस्ते शूलिनि

मत्र प्रणवपूर्वोय फलमैहिकमिच्छुभि ।
ध्येय प्रणवहीनस्तु निर्वाणपदकाङ्क्षिभि ॥ ७२ ॥

આ લોકના ફળની ઇચ્છા રાખવાવાળા મનુષ્યોએ આ મત્રનુ પ્રણવ (ॐ) સહિત ધ્યાન કરવુ જોઇએ તથા મોક્ષપદની ઇચ્છા રાખવાવાળા મનુષ્યોએ પ્રણવ રહિત આ મત્રનુ ધ્યાન કરવુ જોઇએ તેથી જ અહીંઆ પાચે પદોની શરૂઆતમા ॐ શબ્દ મૂકવામા આવ્યો છે

१ मुखाम्भोर्णे इति क पाठ २ 'શ્રીનવકાર મહામત્ર કલ્પ' નામના પુસ્તકમા ह्रांની જગ્યાએ ॐ ३ हुंની જગ્યાએ हूँ, ४ हुंની જગ્યાએ हूँ, ५ वजूकवचनी જગ્યાએ वजूकवचे, ६ वजिणि वजिणिनी જગ્યાએ वजूपाणि, ७ हुंની જગ્યાએ हूँ, ८ क्षिप्र क्षिप्रनी જગ્યાએ क्षिप्र

दुष्टान् रक्ष रक्ष [1]हुँ फट् स्वाहा, णमो पञ्च [2]णमोक्कारो वज्रशिला प्राकारः, सव्वपावप्पणासणो [3]अमृतमयी परिखा, मङ्गलाण च सव्वेसिं महावज्राग्नि प्राकारः, पढमं हवइ मंगलं [4]उपरि वज्रशिला, इन्द्रकवचमिदम्, आत्मरक्षार्थे उपाध्यायादिभि स्मरणीयम् ॥

અર્થાત્—આ ઇન્દ્રકવચ છે, ઉપાધ્યાય આદિએ પોતાની રક્ષા માટે તેનું સ્મરણ કરવું જોઇએ. ખાતાં, પીતાં, ઉઠતાં, બેસતાં તથા માર્ગમાં જતાં કોઇપણ જાતની અકસ્માત્ આપત્તિ ઉપસ્થિત થાય તો તે વખતે આ મન્ત્રનું તરત જ મનમાં વારંવાર સ્મરણ કરવાથી ઉપદ્રવ દૂર થાય છે અને પોતાની રક્ષા થાય છે.

વશીકરણ મંત્ર

૧૯ ॐ ह्रीं णमो [5]अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं [6]णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं [7]ॐ ह्रीं णमो [8]णाणस्स, ॐ ह्रीं णमो दंसणस्स, अमुकं मम [9]वश्य कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મન્ત્રનો સવાલાખ પ્રથમ જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી જેને વશ કરવો હોય તેનું નામ 'अमुकं' ની જગ્યાએ મન્ત્ર સહિત એકવીશ વાર જપીને અને એક એક જાપે એકેક એ પ્રમાણે પાઘડી (ફેંટા)ના છેડે અથવા ખેસના છેડે એકવીશ ગાંઠ વાળીને તે પાઘડી માથા ઉપર પહેરીને જેને વશ કરવો હોય તેની પાસે જાય તો સામો મનુષ્ય વશ થાય છે.

મસ્તકવેદના દૂર કરવાનો મન્ત્ર

૨૦ ॐ णमो अरिहन्ताणं[10]. ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाणं, ॐ णमो उवज्झायाणं, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं, ॐ णमो [11]नाणाय ॐ णमो दंसणाय[12], ॐ णमो चारित्ताय[13], ॐ णमो तवाय[14], ॐ ह्रीं त्रैलोक्यवशकरी ह्रीं स्वाहा ॥

---

૧ हुंની જગ્યાએ हूँ, ૨ णमोक्कारो ની જગ્યાએ नमुक्कारो, ૩ अमृतमयी ની જગ્યાએ अमृतमयो, છાપેલાં છે પરંતુ તે બધા શબ્દો અશુદ્ધ અને બરાબર યુક્તિ સંગત નહી હોવાથી ઉપરોક્ત શબ્દ કાયમ રાખેલા છે ૪ વળી, पढम हवइ मंगलं ની આગળના શબ્દો તે પુસ્તકમાં છાપેલા જ નથી જ્યારે 'મન્ત્રરાજ ગુણકલ્પ મહોદધિ' મા ઉપર પ્રમાણેના પાઠો બરાબર આપેલા છે અને તે યુક્તિ સંગત હોય તેમ મને લાગે છે

—સંપાદક

૫ 'જૈન બાલગુટકા દુસરા ભાગ' નામના પુસ્તકમાં अरिहन्ताणની જગ્યાએ अरहन्ताणं પાઠ છે ૬ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ' નામના પુસ્તકમાં णमोની જગ્યાએ પ્રથમના બધાએ પદોમાં **नमो** પાઠ છે ૭ 'જૈન બાલગુટકા'માં પ્રથમના પાંચ પદો સિવાય બીજાં એ પદો નથી જ્યારે 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં બધાંએ પદો છે. ૮ णाणस्सની જગ્યાએ नाणस्स પાઠ હોવો જોઈએ, પણ પ્રતના આ પાઠ હોવાથી અત્રે કાયમ રાખ્યો છે ૯ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'મા वश्यની જગ્યાએ वशी શબ્દ છે પણ તે બંને પાઠોનો અર્થ એકસરખો છે

૧૦ 'જૈન બાલગુટકા'માં ॐ णमो अरहन्ताण એવો પાઠ છે ૧૧ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં नाणाय ના બદલે नाणस्स, ૧૨ અને दसणाय ના બદલે दंसणस्स તથા ૧૩ चारित्तायના બદલે चारित्तस्स એવો પાઠ છે, જ્યારે ૧૪ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં તથા 'જૈન બાલગુટકામાં' 'ॐ णमो तवाय એ પદ જ નથી.

આ મન્ત્ર સર્વકાર્યોની સિદ્ધિ કરનાર છે આખમા મીઠાના પાણીના છાટા ઉડવાથી પીડા થતી હોય અથવા માથુ દુખતું હોય, આધાશીશી ચઢતી હોય તે વખતે સ્વચ્છ જલ મન્ત્રીને તેના છાટા નાખીને પાણી પીવરાવવાથી માથાની તથા આખની પીડા દૂર થાય છે **'શ્રીનવકાર મહામન્ત્ર કલ્પ'**મા લખ્યા પ્રમાણે સકલીકરણ કરીને આ મન્ત્રને સાધ્ય કર્યા પછી જલ વગેરે મન્ત્રિત કરીને પાવાથી મધળા પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે પરતુ અકાર્યને માટે આ મન્ત્રનો પ્રયોગ કરવો ઉચિત નથી કારણ કે સમકિતવત પ્રાણીઓએ સુકાર્ય તરફ જ દૃષ્ટિ રાખવી જોઇએ

વશીકરણ મન્ત્ર

૨૧ ॐ ह्रीं[1] णमो लोए सव्वसाहूण ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી ઉત્તર ક્રિયામા [2]ॐ ह्रीं સહિત જાપ કરતા કરતા નવા તથા શુદ્ધ વસ્ત્રને ૧૦૮ વાર ગાઠો દઇને શિલા પર પછાડતો જાય એ રીતે કરવાથી વશીકરણ થાય છે

તાવ નિવારણ મન્ત્ર

૨૨ ॐ ह्रीं[3] णमो लोए सव्वसाहूण, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाण ॐ ह्रीं णमो आयरियाण ॐ ह्रीं णमो सिद्धाण, ॐ ह्रीं णमो अरिहन्ताण ॥

એક સફેદ શુદ્ધ ધોએલી ચાદર લઇને તેના એક ખુણા પર મન્ત્ર બોલતા બોલતા ગાઠ વાળવાની માફક ખુણાને વાળીને ૧૦૮ વાર તે ખુણા પર તે પ્રમાણે મન્ત્ર બોલીને તે ચાદરને ગાઠ વાળવી, પછી, તે ગાઠ વાળેલી ચાદર રોગીને ઓઢાડવી અને વાળેલી ગાઠ રોગીના માથા તરફ રાખવાથી રોગીનો ચોથીઓ, એકાતરો તથા વેલાજ્વર વગેરે ગમે તેવો તાવ ઉતરી જાય છે, જ્યાસુધી તાવ ન ઉતરે ત્યાસુધી ચાદર રોગીએ ઓઢી રાખવી, જ્યાસુધી જપ કરે ત્યાસુધી ધૂપ દેતા રહેવું, પરતુ નવા તાવમા આ મન્ત્રનો પ્રયોગ ન કરવો, કારણ કે આ પ્રયોગ જુના તાવનો નાશ કરનાર છે

ચોર વૈરી નિવારણ મન્ત્ર

૨૩ ॐ ह्रीं णमो [4]अरिहन्ताण ॐ ह्रीं णमो सिद्धाण, ॐ ह्रीं णमो आयरियाण, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाण, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूण ॥

---

૧ 'શ્રીનમસ્કારમહામન્ત્ર કલ્પ'મા णमो ની જગ્યાએ नमो પાઠ છે, અને

૨ હ્રીંની જગ્યાએ ह्रूँ પાઠ છે પરંતુ બન્ને પાઠો શુદ્ધ નથી

૩ 'જૈન જ્ઞાન ગુટકા'મા ॐ ह्रीं દરેક પદને અતે મેળવવા જોઈએ એવો પાઠ છે, જ્યારે શ્રી 'મન્ત્રરાજ ગુણ ક૫ મહો ધિ'મા દરેક પદના અતે એનો હ્રા મેળવવો જોઈએ એવો પાઠ છે પરતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે ॐ ની સાથે ह्रीं બોલવો જોઈએ એમ વધારે યુક્તિ સગત લાગે છે

૪ 'જૈન બાલગુટકા'મા अरहताण પાઠ છે —સંપાદક

આ મન્ત્રનો પ્રથમ સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી જરૂરત પડે ત્યારે થોડી વખત સ્મરણ કરવાથી તુરત જ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે. આ પિસ્તાલીશ અક્ષરની વિદ્યાનું સ્મરણ એવી રીતે કરવું જોઈએ કે સ્મરણ કરતી વખત આપણને પોતાને પણ ન સંભળાય. દુષ્ટ અથવા ચોર વગેરેના ભય વખતે અથવા મોટી આપત્તિવાળા સ્થાનમાં આ વિદ્યાનું સ્મરણ કરવાથી તથા જલવૃષ્ટિ માટે તેનો જાપ ઉપાશ્રયમાં કરવાથી આપત્તિઓનું નિવારણ થાય છે. ચોરોની આપત્તિ વખતે આ મન્ત્ર ભણીને ચારે દિશાઓમાં ફૂંક મારવાથી અને વિશેષે કરીને જે દિશામાં ચોરો હોય તે દિશામાં ફૂંક મારવાથી તુરત ચોરની આપત્તિનો નાશ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મન્ત્ર

२४ णंहूसाव्वसपलो मोण, णंयाज्झावउमोण, णंयारियआमोण, णंद्धासिमोण, णंता-हंरिअमोण ॥

આ મન્ત્ર નવકાર મન્ત્રના ૩૫ અક્ષર લખવાથી બનેલો છે જો બની શકે તો ૭, ૧૧ તથા ૨૧ દિવસમાં સવાલાખ જાપ પુરો કરવો અને સવાલાખ જાપ પુરો ન થઈ શકે તો કેદમાં જેટલો જેટલો ટાઈમ મલે તેટલો તેટલો સમય આ મન્ત્રાક્ષરોનો જાપ કરે તો તુરત કેદખાનામાંથી છુટે અગર તો અદાલતમાં અપીલ વગેરે કરવાથી છુટે; પરંતુ જાપ કરતી વખતે મન સ્થિર રાખવું જોઈએ. આ જ વિદ્યાને સિદ્ધ કરીને કાળાં વસ્ત્ર પર પોતાનાં લોહી વતી શત્રુનું નામ લખવાથી શત્રુનો નાશ થાય છે.

સંકટમોચન મન્ત્ર

२५ ॐ ह्रीं [1]णमो अरिहन्ताणं, ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ॥

આ મન્ત્રનો ૧૨૫૦૦ જાપ કરીને પછીથી નીચેના નવાક્ષરી મન્ત્રનો જાપ કરવો.

નવાક્ષરી મન્ત્ર

२६ ॐ ह्रीं अर्हं नमः क्ष्वीं स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનો ઉચ્ચાર રહિત જાપ કરવાથી દુષ્ટ, તસ્કરનો ભય તથા અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ વખતે આ મન્ત્રનો ઉપયોગ કરવાથી તે તે ભયોનું નિવારણ થાય છે.

ભય નિવારણ મન્ત્ર

२७ ॐ ह्रीं णमो भगवओ[2] अरिहन्ता सिद्ध आयरिय उवज्झाय सव्वसाहुय[3] सव्वधम्मतित्थयराणं, ॐ णमो[4] भगवईए सुअदेवयाए, ॐ णमो भगवईए[5] संतिदेवयाए

૧ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં પાચે પદોમાં णमोની જગ્યાએ नमो પાઠ છે.

૨ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં ह्रीं णमो भगवओ પાઠ નથી, ૩ य પાઠ નથી, ૪ णमोની જગ્યાએ नमो પાઠ છે, ૫ ॐ णमो भगवईए પાઠ નથી.

[1]सव्वप्पवयण [2]देवयाण, दसण्ह [3]दिसापालाण, पचण्ह लोगपालाण, ॐ ह्रीं अरिहन्त देव नम' ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી વાદ વિવાદ અથવા જય માટે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી જય પ્રાપ્ત થાય છે વળી, આ મન્ત્રથી સાત વાર મન્ત્રીને વસ્ત્રના છેડે ગાઠ બાધીને તે વસ્ત્ર પહેરવાથી માર્ગમા ચોર, સર્પ તથા સિંહ વગેરે જગલી જનાવરોનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

વૈરનાશક મન્ત્ર

૨૮ [4]णहुसाव्वसपलोमोण, णयाज्झायउमोण, णयारियमामोण, णद्धासिमोण णता हरिममोण ॥

આ મન્ત્રનો અગાઉ ૨૪ મા મન્ત્ર તરીકે ઉલ્લેખ કરી ગયા છીએ, છતા અહીંયા તેનો ઉપયોગ અલગ હોવાથી ફરીથી ઉલ્લેખ કરેલો છે આ મન્ત્રનો ચોથ અથવા ચૌદશના દિવસે જાપ શરૂ કરી વિધિ સહિત સવાલાખ જાપ કરવાથી સિદ્ધ થયા પછી દુશ્મનની સામે નવકાર મન્ત્રના ઉચ્ચારપૂર્વક એક ચપટી ભરીને ધૂળ નાખવાથી વૈરભાવનો નાશ થઈને મિત્રતા થાય છે

સર્વ કાર્યસાધક મન્ત્ર

૨૯ ॐ [5]णमो [6]अरिहताण, ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाण, ॐ णमो उवज्झायाण, ॐ णमो लोए सव्वसाहूण, ॐ ह्रां ह्रीं [7]हूँ ह्रा [8]ह्र स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનો પ્રથમ ઉચ્ચાર રહિત એક ચિત્તે સવા લાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી આ મન્ત્રથી મન્ત્રેલુ જલ છાટવાથી તથા પાન કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે

૩૦ ॐ ह्रां ह्रीं हूँ [9]ह्रौं ह्र असिआउसा स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કરવાથી મનમા ચિંતવેલા કાર્યો સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી રોજ એક માલા (૧૦૮ વાર) ગણવાથી સર્વ લાભને આપનારો આ મન્ત્ર છે

કર્મનાશક મન્ત્ર

૩૧ णमो अरिहन्ताण એ પદનુ બ્રહ્મરન્ધ્રમા, णमो सिद्धाण એ પદનુ મસ્તકમા णमो

---

૧ सव्वप्पवयणनी જગ્યાએ सव्व पवयण પાઠ છે ૨ देवयाणनी જગ્યાએ देवाणं પાઠ છે, ૩ दसण्ह दिसापालाणं પાઠ નથી ૪ णहु० ના બદલે णहु० એવો પાઠ 'શ્રીનમસ્કાર મહામન્ત્રકલ્પ'મા છે

૫ 'શ્રીનમસ્કારમહામન્ત્રકલ્પ'મા णमो ના સ્થાને પાચે પદોમા नमो પાઠ છે ૬ 'જૈન જ્ઞાનગુણ્ય બીજા ભાગ'મા अरहताणं પાઠ છે ૭ 'શ્રીનમસ્કારમહામન્ત્રકલ્પ'મા हुँ પાઠ છે, જ્યારે 'જૈન જ્ઞાનગુણ્ય બીજા ભાગ'મા આ પાઠ જ નથી ૮ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ'મા ह्री ને સ્થાને ह्रो પાઠ છે, પરન્તુ તે પ્રમાદ દોષ એમ મને લાગે છે ૯ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ'મા हूँ પાઠ છે

आयरियाणं એ પદનું જમણા કાનમાં, णमो उवज्झायाणं એ પદનું ગર્દન અને માથાની સંધિના પાછલના ભાગમાં, णमो लोऐ सव्वसाहूणं એ પદનું ડાબા કાનમાં અને एसो पञ्चणमोक्कारो, सव्वपावप्पणासणो, मङ्गलाणं च सव्वेसिं, તથા पढमं हवइ मङ्गलं એ ચારે પદોનું જમણી બાજુથી સર્વે વિદિશાઓમાં પદ્માવર્તનની સમાન ધ્યાન કરવાથી કઠીણ કર્મોનો પણ મનની સ્થિરતા રહેવાના કારણે નાશ થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ નવ૦ યંત્ર. ૨)

સફલતાકારક સકલીકરણ મન્ત્ર

૩૨ पढमं हवइ मङ्गलं એ પદને મસ્તક પર રહેલી શિલા સમાન જાણો, णमो[1] अरिहन्ताणं એ પદને અંગુઠામાં જાણો, णमो सिद्धाणं એ પદને તર્જની આંગળીઓમાં જાણો, णमो आयरियाणं એ પદને મધ્યમા આંગળીઓમાં જાણો, [2]णमो उवज्झायाणं એ પદને અનામિકા આંગળીઓમાં જાણો, णमो लोए सव्वसाहूणं એ પદને કનિષ્ઠિકા આંગળીઓમાં જાણો, एसो [3]पञ्चणमोक्कारो એ પદને વજ્રમય કિલ્લો જાણો, सव्वपावप्पणासणो એ પદને પાણીથી ભરેલી ખાઈ જાણો, [4]मङ्गलाणं च सव्वेसिं એ પદને ખેરના અંગારાથી ભરેલી ખાઇ જાણો—આ પ્રમાણે સકલીકરણ ક્રિયાથી આત્માની રક્ષા કરવી; વળી, આ મન્ત્ર અત્યંત સફલતા કારક છે.

સર્વસિદ્ધિદાયક મન્ત્ર

૩૩ ॐ ह्रीं[5] श्रीं अर्हं अ सि आ उ सा नमः ॥

આ મન્ત્રની શુદ્ધોચ્ચાર પૂર્વક આરાધના કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે.

બંદીખાના નિવારણ મંત્ર

૩૪ ॐ [6]णमो अरिं[7]हन्ताणं ज्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो सिद्धा[8]णं झ्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो आयरियाणं [9]स्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो उवज्झायाणं [10]ह्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं क्ष्म्ल्व्र्यूं नमः अमुकस्य वदि मोक्षं कुरु कुरु स्वाहा ॥

કોઈ મિત્ર યા સ્વજન કોર્ટ કચેરીની સજા પામીને કેદમાં પડ્યો હોય તેને છોડાવવા માટે કેદમાં પડેલી વ્યક્તિનો મિત્ર યા કુટુંબી આ પ્રયોગ આ પ્રમાણે કરેઃ—

આ મન્ત્રની સાધના કરતી વખતે મન્ત્રાક્ષરોને એક પટ્ટ પર અષ્ટગંધથી લખવા, પટ્ટ

૧–૨ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્ર કલ્પ'માં णमो ના સ્થાને नमो પાઠ છે. ૩ 'શ્રીનવકાર૦' णमोक्कारो ના સ્થાને नमुक्कारो પાઠ છે ૪ આ પાઠ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ'માં નથી. ૫ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ'ના સંપાદક પૃષ્ઠ ૧૫૦ની ફુટનોટ ૧ મા જણાવે છે કેઃ–ह्रीं ની અપેક્ષા ह्रां પાઠ ઠીક પ્રતીત હોતા હૈ' પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે અહીંયાં ह्रीं પાઠ જ બરાબર છે. ૬ 'શ્રીનવકાર૦'મા णमो ના સ્થાને नमो પાઠ છે. ૭ 'શ્રીજૈન બાલગુટકા દૂસરા ભાગ મા अरहंत ण પાઠ છે. ૮ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્રકલ્પ'માં सव्वसिद्धणं પાઠ છે. ૯ ઉપરોક્ત ગ્રન્થમાં જ स्म्ल्व्र्यूं પાઠ છે, क પ્રતમા म्म्ल्व्र्यूं પાઠ છે. ૧૦ 'જૈન બાલ ગુટકા દૂસરા ભાગ'માં ठम्ल्व्र्यूं પાઠ છે.

સોનાનો, ચાંદીનો યા તાંબાનો જેવી શક્તિ હોય તેવો લેવો મન્ત્રવાળા પટ્ટને બાજોઠ પર સ્થાપન કરવો પછી શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુનુ બિંબ યા પ્રભુનુ સુંદર કળાપૂર્ણ ભાવવાહી ચિત્ર પોતાની સામે સ્થાપન કરવુ અને ચિત્રની જમણી બાજુએ ઘીનો દીવો તથા ડાબી બાજુએ સુગંધીદાર ધૂપ રાખવો, ત્યાર પછી સફેદ જાઈના સ્વચ્છ પાચસો ફૂલ લાવીને તે ફૂલમાથી એકેક ફૂલ લઈને મન્ત્ર બોલતા જવુ અને તે મન્ત્રેલા ફૂલને મન્ત્રપટ ઉપર ચઢાવતા જવુ, આ પ્રમાણે કરવાથી બંદીવાન તુરત છુટે ફૂલ ચઢાવવાની ક્રિયા તથા મન્ત્ર બોલવાની ક્રિયા ઊભા ઊભા કરવી

વળી, આ જ મન્ત્રનો રાતે સૂઈ રહેતી વખતે ઊભા ઊભા કાયોત્સર્ગમા જાપ કરીને સૂઈ રહે તો સ્વપ્નમા શુભાશુભ દેખાય છે શય્યા પર સૂઈ રહેતી વખતે મસ્તક પૂર્વદિશા તરફ રાખીને સૂઈ રહેવાનુ ખાસ યાદ રાખવુ.

દ્રવ્ય પ્રાપ્તિ મન્ત્ર

૩૫ अरिहन्त सिद्ध आयरिय उवज्झाय साहू[1] ॥

આ સોળ અક્ષરવાળી વિદ્યાનો ૨૦૦ વાર જાપ કરવાથી ચાર ઉપવાસનુ ફલ પ્રાપ્ત થાય છે વળી, આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરવાથી દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વિદ્યાધ્યયનમા સહાયતા મળે છે

કલ્યાણકારક મન્ત્ર

૩૬ [2]असिआउसा ॥

अ અક્ષરનુ મુખકમલમા सि અક્ષરનુ મસ્તકમા आ અક્ષરનુ નાભિકમલમા, उ અક્ષરનુ હૃદયકમલમા અને सा અક્ષરનુ કંઠ પ્રદેશમા ધ્યાન ધરવાથી કલ્યાણની પરંપરા પ્રાપ્ત થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ નવ૦ યન્ત્ર ૩)

મહાકલ્યાણકારી મન્ત્ર

૩૭ ॐ असिआउसा नमः ॥

આ મન્ત્રનો સવાલાખ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે આ મન્ત્ર સિદ્ધ થએથી મહાકલ્યાણને કરવાવાળો તથા અનેક પ્રકારની સંપદાને આપવાવાળો થાય છે

ભયહર મન્ત્ર

૩૮ ॐ णमो अरिहंताणं એ પદ નાભિમા, ॐ णमो सिद्धाणं એ પદ હૃદયમા, ॐ

---

૧ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણકલ્પમહોદધિ'મા 'साधु' એવો પાઠ છે 'શ્રીનમસ્કાર મહામન્ત્ર કલ્પ'મા सव्व साहू પાઠ છે જૈન બાલ ગુટકા દૂસરા ભાગ'મા सव्व साहूण પાઠ છે, પરંતુ 'साधु' એ સંસ્કૃત શબ્દને બદલે साहू પ્રાકૃત શબ્દ જ વાસ્તવિક છે, જ્યારે બીજા બે પાઠોમા તો એક પાઠમા અઢાર અક્ષર થાય છે અને બીજા પાઠમા ઓગણીસ અક્ષર થાય છે તેથી ઉપરનો પાઠ જ વાસ્તવિક છે ૨ 'શ્રીનમસ્કાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં अ सि आ उ सा नमः પાઠ છે

णमो आयरियाणं એ પદ કંઠ વિષે, ॐ णमो उवज्झायाणं એ પદ મુખને વિષે, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं એ પદ મસ્તકને વિષે ચિંતવીને सर्वाङ्गेषुમાં रक्ष रक्ष हिलि हिलि मातङ्गिनी स्वाहा ॥ (આકૃતિ માટે જુઓ નવ૦ યંત્ર ૪.) આ પ્રમાણે મનમાં ઉપર કહેલા પાંચે પદો ચિંતવીને આખા મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વે જાતના ભયો દૂર થાય છે. દેવનાગરી લિપિમાં જે જે શબ્દો લખ્યા છે તે જ મન્ત્ર છે.

રક્ષા મંત્ર.

૩૯ ॐ ह्रीं [1]णमो अरिहन्ताणं पादौ रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं णमो सिद्धाणं कटिं रक्ष रक्ष ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं नाभिं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं हृदयं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ब्रह्माण्डं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं एसो पञ्चणमोक्कारो[2] शिखां रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं सव्वपावप्पणासणो आसनं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं मङ्गलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मङ्गलं आत्मचक्षुः परचक्षुः रक्ष रक्ष ॥

આ મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી કાર્ય પડે એકવીશ વાર જપવાથી ગમે તેવા ભયમાં પણ રક્ષા થાય છે.

વશીકરણ મંત્ર

૪૦ [3]ॐ णमो[4] अरिहन्ताणं[5] अरे अरिणि मोहिणि अमुकं मोहय मोहय स्वाहा ॥

આ મન્ત્રથી ચોખા અથવા ફૂલને [૧૦૮ વાર] મન્ત્રી સ્ત્રીને માથે મૂકવાથી સ્ત્રી વશ થાય છે. વળી, આ મન્ત્રનું ૧૦૮ વાર નિત્ય સ્મરણ કરવાથી લાભ થાય છે, પરંતુ લાભને માટે મન્ત્ર ગણતી વખતે अमुकं શબ્દ સિવાયનો મન્ત્ર ગણવો અને વશીકરણ કર્મને માટે अमुकंની જગ્યાએ જે સ્ત્રીને વશ કરવી હોય તેનું નામ સ્મરણ કરવું.

ભૂતાદિ ભય નિવારણ મંત્ર

૪૧ ॐ ह्रीं अ सि आ उ सा सर्वदुष्टान् स्तंभय स्तंभय मोहय मोहय अंधय अंधय मुकवत्कारय[7] कुरु कुरु ॐ दुष्टान् ठः ठः[8] ॥

જે વખતે દુશ્મન સામેથી હુમલો કરવા આવે તે વખતે આ મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર મુઠ્ઠી બંધ કરીને જાપ કરીને તે મુઠ્ઠી દુશ્મનના સામી ઉગામવાથી દુશ્મન નાશી જાય છે.

તથા કોઈ બાલક અથવા સ્ત્રીને ભૂત, પિશાચ અગર ચુડેલનો ઉપદ્રવ થતો હોય તો

૧ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'મા नमो પાંચે પદોમાં છે.

૨ 'શ્રીનવકારમહામન્ત્રકલ્પ'મા नमुक्कारो પાઠ છે.

૩ 'શ્રીમન્ત્રરાજગુણ કલ્પમહોદધિ'મા ॐ ह्रीँ પાઠ છે. ૪ 'શ્રીનવકાર મહામન્ત્રકલ્પ'માં नमो પાઠ છે. ૫ 'શ્રીજૈન બાલગુટકા દૂસરા ભાગ'મા अरहंताण પાઠ છે. ૬ 'શ્રીમન્ત્રરાજ૦'માં આ પાઠ નથી. ૭ 'શ્રીનવકાર૦'માં मुकय मुकय એવો પાઠ છે. ख પ્રતમાં मूकवत्साय પાઠ છે. ૮ 'શ્રીનવકાર૦'માં ठ ठ. ठ પાઠ છે, જ્યારે 'જૈનબાલ૦'માં ठ ठ ठ ठ એવો પાઠ છે.

આ મન્ત્રનો મુઠ્ઠી બાંધ કરીને ૧૦૮ વાર જાપ કરીને સવાર અને સાંજે ઝાડે-ઉજે તો ભૂતાદિકનો ઉપદ્રવ શાંત થાય અથવા ઇશાન તરફ મુખ રાખીને અડધી રાતના સમયે આઠ રાત્રી પર્યંત મન્ત્રની સાધના પ્રથમ કરીને, પછી ધૂપ અને દીવો કરીને ફક્ત ૧૧૦૦ અગીઆરસો જાપ કરવાથી વ્યંતરના ઉપદ્રવની શાંતિ થાય છે

બંદીખાના નિવારણ મંત્ર

૪૨ ॐ णमो[1] [2]अरिहन्ताणं, [3]ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाणं, ॐ णमो उवज्झायाणं, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं झुलु झुलु[4] कुलु कुलु चुलु चुलु मुलु मुलु स्वाहा ॥

સમ ધાતુની યા તાંબાની થાળી ઉપર પ્રથમ અષ્ટગંધથી મન્ત્ર લખીને સવા લાખ જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી ૨૧ વખત ૨૧ કાંકરી મન્ત્રીને એકેક કાંકરી હાથમાં લઈ મન્ત્ર બોલીને ફૂંક મારીને તે કાંકરી માછીની જાળ પર તે જોઈ શકે નહિ તેવી રીતે નાખવાથી જાળમાં એક પણ માછલી આવતી નથી

તથા બંદીખાનામાં પડેલો માણસ સવાલાખ જાપ પૂરા થતાં જ અગર તે પહેલાં બંદીખાનામાંથી છુટો થાય છે પરંતુ જાપ કરતી વખતે ધૂપ, દીપ તૈયાર રાખવા જોઇએ અને મન્ત્રનો જાપ દરરોજ નિયમિત સમયે કરવો એ બાબતો ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી જોઇએ

ચૌરભય નિવારણ મંત્ર

૪૩ ॐ णमो अरिहंताणं अभिणिमोहिणि मोहय मोहय स्वाहा ॥

માર્ગમાં જતી વખતે આ વિદ્યાનું સ્મરણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉત્પન્ન થતો નથી

સર્વ સમ્પત્તિદાયક ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા

૪૪ ॐ ह्रीं श्रीं ह्रूं[?] क्लीं असिआउसा चुलु चुलु हुलु हुलु[6] कुलु कुलु[7] मुलु मुलु[8] इच्छियं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥

આ ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા છે આ વિદ્યા ચમેલીના (જાઈના) ૨૪૦૦૦ ચોવીસહજાર ફૂલ લઈને એકેક ફૂલ પર એકેક મન્ત્ર જપવાથી સિદ્ધ થાય છે, અને વિદ્યા સિદ્ધ થયા પછી દરરોજ એકેક માલા જપવાથી પુત્ર પ્રાપ્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે

વિદ્યાપ્રાપ્તિ મંત્ર

૪૫ ॐ ह्रीं असिआउसा नमोऽर्हं वाग्निनि[10] सत्यवादिनि[11] वाग्वादिनि वद वद मम

૧ 'શ્રીનવમા૦' પાને પરોમાં नमो પાઠ છે ૨ 'શ્રીજૈનસ્વા૦' अरहंताणं પાઠ છે ૩ 'શ્રીજૈનસ્વા૦' ॐ णमो सिद्धाणंથી ॐ णमो उवज्झायाणं સુધીનો પાઠ નથી ૪ 'શ્રીજૈનસ્વા૦' झुलु झुलु પાઠ નથી ન પ્રતમાં हुलु हुलु પા છે ૫ 'શ્રીનવમા૦'માં ह्रीं પાઠ નથી મન્ત્રરાજ૦'માં ह પાઠ છે ૬ 'શ્રીનવમા૦'માં हुलु हुलु પાઠ છે પણ તે પ્રેમ દોર હો એમ લાગે છે ૭ 'શ્રીજૈનસ્વા૦'માં આ પાઠ નથી ૮ શ્રીજૈનસ્વા૦'માં मुरु मुरु પાઠ છે, પરંતુ તેમ બરાબર લાગે છે ૯ 'શ્રીનવમા૦'માં ह्रीं પાઠ નથી ૧૦ 'શ્રીનવમા૦'માં वादिनि પાઠ છે ૧૧ 'શ્રીનવમા૦'માં सत्यवादिनी પાઠ છે

सच्च[1]वायणि सुयवउ[2] अवतर[3] अवतर देवी मम शरीरं पविस पुच्छं[4] तस्स भविस्स[5] जणमयहरिए अरिहंत सिरि[6] सिरिए स्वाहा ॥

આ મન્ત્રને પ્રથમ સાધ્ય કર્યા પછી કોઈપણ જાતનું ભવિષ્ય જાણવા માટે ૧૦૮ વાર જાપ કરીને પવિત્રપણે રાત્રે ભૂમિશય્યા પર સૂઈ જવાથી ધારેલા પ્રશ્નનો જવાબ સ્વપ્નમાં મળે છે. મન્ત્રની શરૂઆતમાં ॐ णमो अरिहन्ताणं, ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाणं, ॐ णमो उवज्झायाणं ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं એ પાંચ પદ વધારીને ૧૦૮ વાર કાગળ પર લખીને રોગીના હાથમાં તે લખેલો કાગળ આપવાથી રોગીના સર્વ રોગ નાશ પામે છે.

રક્ષા મંત્ર

૫૩ ॐ णमो[7] अरिहंताणं[8], ॐ णमो सिद्धाणं, ॐ णमो आयरियाणं, ॐ णमो उवज्झायाणं, ॐ णमो लोए सव्वसाहूणं, एसो पंच णमोक्कारो[9], सव्वपावप्पणासणो, मंगलाणं च सव्वेसिं, पढमं हवइ मंगलं, ॐ ह्रीं ह्रूं[10] फट् स्वाहा ॥

આ રક્ષા મન્ત્ર છે, તેનું નિત્ય સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યોમાં રક્ષા થાય છે.

સર્વ સિદ્ધિદાયક મંત્ર

૫૪ ॐ ह्रीं [11]णमो अरहन्ताणं[12] सिद्धाणं सूरीणं[13] उवज्झायाणं साहूणं मम ऋद्धिं वृद्धिं[14] समीहित कुरु कुरु स्वाहा ॥

આ મહામન્ત્રનો દરરોજ પવિત્રપણે સવાર, બપોર અને સાંજે દરેક વખતે બત્રીશ વાર સ્મરણ–જાપ કરવાથી દરેક પ્રકારની સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે અને લક્ષ્મીનો લાભ થાય છે. ૨૧ દિવસ સવાર, બપોર અને સાંજે ત્રણે વખત એકેક (બે ઘડીનું) સામાયિક કરીને જાપ કરવાથી આ મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. આખાએ સામાયિકમાં આ મન્ત્રનો જ જાપ કરવો જોઇએ. આ પ્રમાણે કરવાથી દ્રવ્યનો લાભ થાય છે અને સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

---

૧ ‘શ્રીનવકાર’મા सच्च वायणि પાઠ છે. ૨ ‘શ્રીજૈનબાલ૦’મા सवणवणे પાઠ છે અને ‘શ્રીનવકાર’માં सुववउ પાઠ છે. ख પ્રતમાં આ પાઠ નથી ૩ ‘શ્રીજૈનબાલ૦’મા अवतरની પહેલા ॐ પાઠ છે. ૪ ‘શ્રીજૈનબાલ૦’માં पुछं એવો પાઠ છે. ૫ ‘શ્રીનવકાર૦’મા पविस्स પાઠ છે અને ‘શ્રીજૈનબાલ૦’માં पविससत्व પાઠ છે. ૬ ‘શ્રીનવકાર૦’મા सिरि પાઠ નથી. ૭ ‘શ્રીનવકાર૦’ णमो ના બદલે પાચે પદોમાં नमो પાઠ છે. ૮ ‘શ્રીજૈનબાલ૦’ अरहताण પાઠ છે. ૯ ‘શ્રીનવકાર૦’માં नमुक्कारो પાઠ છે ૧૦ ‘શ્રીનવકાર૦’માં हूँ પાઠ છે. ख પ્રતમાં ह्रौं પાઠ છે. ૧૧ ‘શ્રીનવકાર૦’માં તથા ‘જૈનબાલ૦’ ह्रीं પાઠ નથી. ૧૨ ‘શ્રીનવકાર૦’મા अरिहन्ताणं પાઠ છે. ૧૩ ‘શ્રીજૈનબાલ૦’ आयरियाणं પાઠ છે. ૧૪ ‘શ્રીનવકાર૦’ ऋद्धि वृद्धि પાઠ છે.

પરદેશ લાભ મન્ત્ર

૫૫ ૐ णमो[1] अरिहन्ताण[2] नमो भगवइए[3] चदावइए[4] महाविज्जाए[5] सत्तट्ठाए गिरे गिरे[6] हुलु हुलु चुलु चुलु मयूरवाहिनिए स्वाहा[7] ॥

આ મન્ત્રનો જાપ પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦) ના દિવસે ઉપવાસ કરીને પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા આગળ દશ હજાર જાપ તો જરૂર કરવો જોઈએ, અથવા ઓછામા ઓછો ૧૦૮ વખત અને તે દિવસે શરૂ કરીને હમેશા તેનો ૧૦૮ વખત જાપ સિદ્ધ થયા સુધી કરવો સિદ્ધ થયા પછી સારા મુહૂર્તમા પરદેશ ગમન કરીને જે ગામમા વ્યાપારાર્થે જવુ હોય તે ગામમા પ્રવેશ કરતી વખતે આ મન્ત્રનુ ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરે તો પરમલાભ થાય અને ધનની પ્રાપ્તિ થાય જે દિવસે નગરમા વ્યાપારાર્થે જવુ હોય તે દિવસે મંગલવાર ન હોવો જોઇએ એટલુ ખાસ ધ્યાનમા રાખવુ કારણ કે મંગલવારના દિવસે પ્રવેશ કરનારને મહાન ખોટ તથા દેવાળુ કાઢવાનો વખત આવે

પરમ કલ્યાણ મન્ત્ર

૫૬ ૐ अर्हं असिआउसा णमो अरिहन्ताण नम ॥

આ મન્ત્રનુ હૃદયકમલમા ૧૦૮ વાર ધ્યાન કરવાથી એક ઉપવાસનુ ફલ પ્રાપ્ત થાય છે

વળી, એક લોટામા પવિત્ર પાણી લઈને તેમાથી પાણીની અંજલિ ભરીને ૨૧ વાર મન્ત્ર ભણીને જ્યા અગ્નિ લાગી હોય તેની આજુબાજુ ફરતી તે મન્ત્રેલા પાણીની ધારા દઇને અગ્નિ અટકાવ્યા પછી ફરી અંજલિમા પાણી લઈને તે પાણીને ફરી ૨૧ વાર મંતરીને તે મન્ત્રેલા પાણીના છાટા નાખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવની શાતિ થાય છે, પરન્તુ આ બધી ક્રિયા પહેલા મન્ત્રને સિદ્ધ કર્યા પછી જ ફલદાયક થાય છે તે ખાસ ધ્યાનમા રાખવું જોઇએ

સર્પ ભયહર મન્ત્ર

૫૭ ॐ ह्रीं अर्हं असिआउसा अनाहत विजये अर्हं नमः ॥

આ મન્ત્રની સાધના કરીને સાધ્ય કર્યા પછી દરરોજ સવાર, બપોર તથા સાજના સ્મરણ કરવાથી તથા દરેક દિવાળીના દિવસે ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી જીદગી પર્યંત સર્પનો ભય હોતો નથી વળી, સર્વત્ર જય થાય છે

શુભાશુભ-જાણવાનો મન્ત્ર

૫૮ ॐ णमो अरिहा[10] ॐ भगवउ बाहुबलीस्स इह समणस्स अमले विमले निम्मल

૧ 'શ્રીનમસ્કાર૦'મા नमो પાઠ છે ૨ 'શ્રીજૈનમા૧૦'માં अरहताणं પાઠ છે ૩ 'જૈનમા૧૦'મા ॐ नमो भगवइए એવો પાઠ છે ૪ 'શ્રીનમસ્કાર૦'મા चंदाए અને 'શ્રીજૈનમા૧૦'મા चंदावइए પાઠ છે ૫ 'શ્રીજૈનમા૧૦' મા પાઠ નથી જ્યારે 'શ્રીનમસ્કાર૦'મા महाविज्जाए પાઠ છે ૬ 'શ્રીજૈનમા૧૦'માં मोर मोर પાઠ છે ૭ 'જૈનમા૧૦' स्वाहा પાઠ નથી ૮ 'શ્રીનમસ્કાર૦'મા ॐ नमो આ મન્ત્રની શરૂઆતમા વધારે છે અને 'શ્રીજૈનમા૧૦'મા ॐ णमो પાઠ છે ૯ 'શ્રીમન્ત્ર૧૦'મા णमोની જગ્યાએ नमो પાઠ છે, ૧૦ શ્રીનમસ્કાર૦ अरिह પાઠ છે

नाण पयासिणि ॐ णमो[1] सच्च[2] भासइ अरिहा सच्च[3] भासइ केवलीणं पएणं सच्च वयणेणं सच्च[4] होउ मे स्वाहा ॥

આ મન્ત્રનું ધ્યાન રાત્રિના સમયે ઊભા ઊભા કાર્યોત્સર્ગમાં કરે અને નિદ્રા આવે તે વખતે ધ્યાન પૂર્ણ કરીને ભૂમિપર સંથારે સૂઈ જાય તો સ્વપ્નમાં શુભાશુભ જે થવાનું હોય તે માલુમ પડે.

વાદજીતન મંત્ર

૫૯ ॐ हंस ॐ ह्रीं[5] अर्हं ऐं श्रीं असिआउसा नमः ॥

પ્રથમ આ મન્ત્રનો એક લાખ અથવા સવાલાખ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી કોઈની સાથે વાદવિવાદ કરવો હોય ત્યારે ઉચ્ચાર કર્યા વગર ૨૧ વાર આ મન્ત્રનો જાપ કરીને વિવાદ શરૂ કરવાથી વિવાદમાં જીત થાય છે.

ઐશ્વર્યદાયક મંત્ર

૬૦ ॐ ह्रीं वरे सुवरे असिआउसा नमः ॥

આ વિદ્યાનું સવાર, બપોર અને સાંજે એકાંતમાં દરરોજ ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ પ્રકારની સંપત્તિ અને લક્ષ્મી તથા ઐશ્વર્યની પ્રાપ્તિ થાય છે,

લક્ષ્મીદાયક મંત્ર

૬૧ ॐ ह्रीं ह्रूं णमो अरिहन्ताण [6]ह्रौं नम. ॥

આ મન્ત્રનું સવાર, બપોર અને સાંજે સફેદ ફૂલો વડે એકાંતમાં નિરંતર ૧૦૮ વખત સ્મરણ કરવાથી સર્વ સંપત્તિ તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.

દ્રવ્યપ્રાપ્તિ મંત્ર

૬૨ अरिहंत सिद्ध आयरिय उवज्झाय सव्वसाहूणं ॥

આ મન્ત્રનો વિધિપૂર્વક સવાલાખ જાપ કરે તો અઢળક દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

અભ્યુદયદાયક મંત્ર

૬૩ ॐ ह्रीं श्रीं प्लुं प्लुं अर्हं ई ऐं क्लीं प्लु प्लु (प्लुँ प्लुँ ?) नमः ॥

આ પરમેષ્ઠિ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સર્વ પ્રકારના અભ્યુદયની પ્રાપ્તિ થાય છે.

કાર્યસિદ્ધિદાયક મંત્ર

૬૪ ॐ ऐं[7] ह्रीं श्रीं क्लीं क्लौं ब्लूं अर्हं नमः ॥

---

૧ 'શ્રીનવકાર૦'માં णमो ના બદલે नमो પાઠ છે ૨-૩-૪ 'શ્રીનવકાર૦'માં सच्च ના બદલે सव्व પાઠ છે. ૫ 'શ્રીનવકાર૦'માં अर्हं ના બદલે अहे પાઠ છે જે પાઠ સંદિગ્ધ છે. ૬ 'શ્રીનવકાર૦'માં ह्रौंના બદલે ह्रौं પાઠ છે જે વાસ્તવિક લાગતો નથી ૭ શ્રીનવકાર૦'માં ऐं પાઠ નથી.

આ મન્ત્રનો પ્રથમ એકવીશ હજાર જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કર્યા પછી, સવાર, બપોર અને સાંજે નિરંતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે

કલેશનાશક મંત્ર

૬૫ ૐ ह्रीं श्रीं अमुक दुष्ट साधय साधय असिआउसा नमः ॥

આ મન્ત્રની એકવીશ દિવસ સુધી સવારમાં માળા ફેરવીને, જ્યારે કાર્ય પડે ત્યારે ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી શત્રુના ભયનો તથા કલેશાદિક આપત્તિનો ક્ષય થાય છે

રોગનિવારક મંત્ર

૬૬ ૐ [1]णमो सव्वोसहिपत्ताण ૐ णमो खेलोसहिपत्ताण, ૐ णमो जल्लोसहिपत्ताण, ૐ णमो सव्वोसहिपत्ताण स्वाहा ॥

આ મન્ત્રની દરરોજ એક માળા ફેરવવાથી રોગની પીડા શાંત થાય છે તથા વ્યાધિનું દર્દ ઓછું થાય છે

વ્રણહર મંત્ર

૬૭ [2]ૐ णमो जिणाण जावयाण तिण्णाण तारयाण बुद्धाण बोहयाण न य पूई न सोणिण पपण सव्ववापण[3] वण मा पच्चउ मा दुक्खउ मा कुट्टउ [4]ૐ ठ ठ स्वाहा ॥

આ મન્ત્રથી રખીઆ મન્ત્રીને ઘા વગેરેમાં લગાવવાથી વ્રણની પીડા દૂર થઈ જાય છે

સૂર્ય, મંગલની પીડા નિવારણ મંત્ર

૬૭ ૐ ह्रीं णमो सिद्धाण ॥ સૂર્ય અને મંગલ બંને ગ્રહોની અગર તેમાંના એક ગ્રહની પીડાની શાંતિને માટે જ્યાં સુધી ગ્રહની પીડા રહ્યા કરે ત્યાં સુધી દરરોજ એક હજાર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે

ચંદ્ર, શુક્રની પીડા નિવારણ મંત્ર

૬૯ ૐ ह्रीं णमो अरिहंताण ॥ ચન્દ્ર અને શુક્ર બંનેની દૃષ્ટિ પીડાકારી હોય તે વખતે નિરંતર એક હજાર જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે

---

૧ "શ્રીનવકાર૦"માં णमोના બદલે ચારે પદોમાં नमो પાઠ છે ૨ 'મંત્રરાજ'માં ૐ પાઠ નથી ૩ 'નવકાર૦'માં सव्वपाणजाणना બદલે सव्वा पायेण એવો પાઠ છે અને આગળના પાઠો તદ્દન અશુદ્ધ હોવાથી તેનો ઉલ્લેખ અત્રે કર્યો નથી ૪ આ 'ૐ' શબ્દ અહીંયા હશે કે કેમ તેમાં સંદેહ છે, પરંતુ પ્રતમાં હોવાથી અહીંયા કાયમ રાખ્યો છે 'નવકાર૦'માં તો વળી ૐ ૐ પાઠ છે

બુધની પીડા નિવારણ મંત્ર

૭૦ ॐ ह्रीं णमो उवज्झायाणं ॥ બુધની દશા હાનિકારક હોય તો નિરંતર એક હજાર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ગુરૂની પીડા નિવારણ મંત્ર

૭૧ ॐ ह्रीं णमो आयरियाणं ॥ ગુરૂની દૃષ્ટિ હાનિકારક હોય તો નિરંતર એકહજાર આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શનિ, રાહુ તથા કેતુની પીડા નિવારણ મંત્ર

૭૨ ॐ ह्रीं णमो लोए सव्वसाहूणं ॥ આ મન્ત્રનો હરહમેશ એક હજાર જાપ કરવાથી શનિ, રાહુ અને કેતુની દૃષ્ટિ હાનિકારક હોય તો પણ કાંઈ તે નુકશાન કરતી નથી.

નંદનની કથા.*

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમા ધર્મક્રીડાના સ્થાનરૂપ અયોધ્યા નામની એક નગરી છે કે જ્યા કૌતુકથી આવેલ શેષનાગની લક્ષ્મીને લુંટનાર કિલ્લો, ઘણા કાગરાથી શોભે છે ત્યા શત્રુઓની રમણીઓને વૈધવ્ય આપવામા સમર્થ એવો સામવર્મ નામે રાજા હતો પોતાના તાબે કરેલ દિશારૂપી સ્ત્રીઓને જે પોતાના પ્રતાપના મિષથી કુંકુમના લેપની શોભા પમાડતો હતો તેને લક્ષ્મી સમાન મનોહર એવી લક્ષ્મી નામે રાણી હતી ત્રિવર્ગનુ સેવન કરતા તે બને પોતાના શ્લાઘનીય જનમને વ્યતીત કરતા હતા એવામા રાણીને મન્મથ સમાન મનોહર પુત્ર ઉત્પન્ન થયો જે સર્વ લોકોને આનંદ પમાડનાર હોવાથી નંદન એવા નામથી વિખ્યાત થયો કાંતિમા ચંદ્રમા સમાન શોભાયમાન તે કુમાર, દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો અને સમય આવતા વિનયરૂપ આડારામા સંચરતા તેણે સમસ્તકળાઓ ધારણ કરી

એકદા તે રાજકુમારે ક્રીડા પૂર્વક નગરીમા ભમતા, નગરીને ઉત્સવમય જોઇને તેણે કોઈ પુરુષને પૂછયુ કે—"પ્રતિમંદિરે ધ્વજાઓ ઉંચી કરવામા આવેલ છે અને કનકના સ્તંભો પર મણિના તોરણો બાંધવામા આવેલ છે—એમ આ નગરીને ઉત્સવમય બનાવવાનુ શું કારણ હશે?" ત્યારે તે પુરુષ બોલ્યો કે—"અહી પૂર્વે કોટવાળે પાસેની નદીના પ્રવાહમા તણાતુ એક બીજોરાનુ ફળ જોયુ એટલે નદીમા પ્રવેશ કરીને ફળ લઇને તેણે મહારાજાને અર્પણ કર્યું, જેથી વર્ણ, ગંધ અને રસથી ઉત્કૃષ્ટ એવુ તે ફળ જોતા રાજા ભારે પ્રમોદ પામ્યો પછી તેણે કોટવાલને સન્માન આપતા પૂછયુ કે—"આ ફળ તને કયાથી મળ્યુ?" તે બોલ્યો—"હુ નદીના પ્રવાહમાથી એ લઈ આવ્યો" ત્યારે રાજાએ કહ્યુ—'જ્યા એ ઉત્પન્ન થયુ છે, તે વનની તપાસ કર.' પછી આગળ જતા નદીના કિનારે તે વૃક્ષ, તેના જોવામા આવ્યુ ત્યા જે પ્રવેશ કરીને ફળ ગ્રહણ કરે, તે મરણ પામે એમ તેના જાણવામા આવતા એ હકીકત તેણે રાજાને નિવેદન કરી એટલે રાજાએ તેને આદેશ કર્યો કે—"ત્યા વારા પ્રમાણે એક એક પુરુષને પ્રવેશ કરાવીને તારે દરરોજ એક એક ફળ લાવવુ" એમ તે ફળ લાવવામા પ્રતિદિન એક એક પુરુષનો નાશ થવા લાગ્યો આથી નગરજનો ભારે વિષાદમા પડ્યા

એ પ્રમાણે કેટલોક કાળ જતા એક વખતે જિનદાસ શ્રાવકનો વારો આવ્યો એટલે નમસ્કારમંત્ર બોલતા તે નદીમા પડ્યો તે સાંભળીને પૂર્વભવે કરેલ વ્રતની વિરાધના યાદ કરતા તે વનનો અધિષ્ઠાયક વ્યંતર પ્રતિબોધ પામ્યો જેથી પ્રત્યક્ષ થઈ, તે શ્રાવકને નમન

* 'કુમારપાળ પ્રતિબોધ' ગુજરાતી ભાષાંતરના પાના ૪૨૯થી ૪૩૬ પરથી આ કથા લેવામાં આવી છે

કરીને વ્યંતર હર્ષપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કેઃ—"તારા પોતાના સ્થાન પર રહેતાં જ તને દરરોજ હું એક એક ફળ આપતો રહીશ." એટલે તે શ્રાવકે નિવૃત્ત થઈને એ વૃત્તાંત રાજાને નિવેદન કર્યો. પછી તે દરરોજ વ્યંતર થકી એક એક ફળ ઓશીકા પાસે પામતો અને રાજાને અર્પણ કરતો. આથી રાજાએ સંતુષ્ટ થઈને તેનો ભારે સત્કાર કર્યો. હે કુમાર! એમ અકાળ મરણની નિવૃત્તિથી રાજાએ નગરમાં મહોત્સવ કરાવ્યો છે."

એ રીતે મહોત્સવનું કારણ સાંભળીને રાજકુમાર કહેવા લાગ્યો કેઃ—"અહો! આ ભવમાં પણ પરાભવને પરાસ્ત કરનાર એવા નમસ્કારમંત્રનો મહિમા જગતમાં પ્રગટ છે." પછી કુમારે મુનિ પાસે જઈને વિધિપૂર્વક મંત્રની જેમ પંચનમસ્કાર મંત્રનો અભ્યાસ કર્યો અને તે ત્રિકાળ તેનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

એકદા કોઈ પુરુષે આવીને રાજકુમારને વિનંતી કરી કેઃ—"એક સિદ્ધપુરુષે મને ચેટક મંત્ર આપેલ છે. તેની છ માસ પર્યંત મેં પૂર્વ સેવા સાધી અને હવે ઉત્તર સેવા સાધવાની મારે બાકી છે, તે સર્વ લક્ષણયુક્ત ઉત્તરસાધક વિના થઈ શકે તેમ નથી, અને તેવો તો તું એક જ છે. માટે મંત્ર સિદ્ધિમાં હે કુમાર! તું મને મદદ કર." એટલે અન્યના ઉપરોધને માનવાના પ્રધાન ગુણથી કુમારે તેનું વચન કબુલ રાખ્યું. કારણ કે મહાપુરુષો સ્વભાવથી જ પરોપકાર કરવામાં સાવધાન હોય છે. પછી કૃષ્ણ ચતુર્દશીની રાત્રે રાજકુમાર સાથે તે સાધક પુરુષ, પૂજાના સાધનો લઈને સ્મશાનમાં આવ્યો. જે સ્મશાન કયાંક શરદ-ઋતુનાં વાદળાં સમાન શ્વેત અને ઘણાં હાડકાંથી વ્યાપ્ત હતું, કયાંક ચિતાનળની જ્વાળા-ઓના સમૂહથી આકાશને જાણે પલ્લવિત બનાવતું હતું, કયાંક હાડપિંજરો અને યમ સમાન ભાસતા વેતાલોથી ભીષણ હતું, કયાંક શંકા વિના ક્રીડા કરતી શાકિનીઓથી વ્યાપ્ત હતું, કયાંક ઘુવડોના ધુત્કારયુક્ત અને કયાંય શીયાળના ઘોર અવાજથી ગાજતું હતું. ત્યાં પુષ્પ, દીપ અને નૈવેદ્યયુક્ત મંડળ રચીને તે સાધક મંત્રપૂર્વક અગ્નિકુંડમાં આહુતિ નાંખવા લાગ્યો અને ઉત્તરસાધક કુમાર નમસ્કારનું સ્મરણ કરતો ઊભો રહ્યો. ત્યાં ત્રાસ ઉપજાવે તેવા ઘણા ભયંકર બનાવો પ્રગટ થવા લાગ્યા. એવામાં 'આ તરવારથી પદ્મની જેમ તારૂં મસ્તક કાપી નાંખીશ' એમ બોલતો અને અટ્ટહાસ્ય કરતો રાક્ષસ તે સાધક તરફ દોડ્યો. ત્યાં કુમાર તરત વચમાં પડીને કહેવા લાગ્યો કેઃ—"હું ઉત્તરસાધક હાજર હોવા છતાં સાધકનો વધ કરવાને એ કોણ તૈયાર થયો છે?" ત્યારે રાક્ષસ બોલ્યો કેઃ—"મેં આકાશમાં દિવ્ય રમણી બતાવી, જેને જોતાં એ ક્ષોભ પામ્યો. તેથી એ સાધક દોષિત હોવાથી વધ્ય છે." એટલે **નંદન**કુમારે કહ્યું કેઃ—"આ સાધકનું જે ચિત્તથી પણ બુરૂં ચિંતવશે, તેને હું જાતે પકડીને નિગ્રહ કરીશ." એમ બોલતો કુમાર જેમ જેમ રાક્ષસની પાસે જવા લાગ્યો, તેમ તેમ રાક્ષસ પણ ઉતાવળે પગલે પાછળ પાછળ હઠવા લાગ્યો. ત્યારે કુમાર બોલ્યો કેઃ "તારામાં તાકાત હોય, તો સામે આવીને ઊભો રહે. આ પ્રમાણે ભાગતો કેમ જાય છે?"

રાક્ષસે કહ્યુ -'હે ભદ્ર! તુ જે મત્ર સભારે છે, તેના પ્રભાવથી અગ્નિની જેમ તારૂ તેજ સહન કરવાને હુ સમર્થ નથી તેથી હુ પાછળ પાછળ હઠતો જાઉ છુ હુ તને સિદ્ધ થયો છુ, માટે મને મૂકી દે હવે તારૂ દુસાધ્ય પણ ચિતિત અભીષ્ટ સાધી આપીશ' ત્યા રાજકુમારે કહ્યુ કે —"તુ આ સાધકને સિદ્ધ થા" ત્યારે રાક્ષસ બોલ્યો કે -"એનામા તેવી યોગ્યતા નથી કે જેથી એવી સિદ્ધિને એ પામી શકે, છતા એ તારો આશ્રિત થઇને પણ સર્વ અભીષ્ટ પામી શકશે" એમ કહીને રાક્ષસ અતર્ધ્યાન થઇ ગયો

એ બનાવ જોઇને સાધક તે મત્રસાધનાથી નિવૃત્ત થઇને કુમારને કહેવા લાગ્યો કે —"મને ચેટક દેવ સિદ્ધ થયો કે જેણે વિશ્વમા ચિંતામણી સમાન તમને સેવવાનો મને આદેશ કર્યો" પછી સ્વ ભવને આવીને કુમારે સાધકને મુનિની પાસે નમસ્કાર મત્ર શીખવાડ્યો એટલે તે નિરતર મત્રનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યો

ચેટકના પ્રભાવથી સાધક સહિત આકાશ માર્ગે જગત જોવાને ભમતા કુમાર એક વખત મિથિલા નગરીમા આવી પહોચ્યો, કે જે તળીયે સ્ફટિકરત્નથી મઢેલા શ્રેષ્ઠ સાત સુવર્ણમય ભવનોથી દેદીપ્યમાન થઈને, આકાશમા રહેલ વિમાનોથી ગાજતા ગીર્વાણ નગરની શોભાને છીતતી હતી એ નગરીના ઉપવનમા જાણે જિનપૂજા માટે આવેલ દેવાગનાઓ હોય તેવી મણિની પૂતળીઓથી અભિરામ એવું શ્રીનમિનાથ ભગવતનુ પવિત્ર મદિર હતું ત્યા પ્રવેશ કરતા જ શ્રીનમિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા જોઈ વિકાસ પામતા મુખથી કુમાર પ્રમોદ પૂર્વક આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો —

"प्रशमरसनिमग्न दृष्टियुग्म प्रसन्न, वदनकमलमक कामिनीसगशून्य ।
करयुगमपि धत्ते शस्त्रसबधवध्य, तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव" ॥१॥

અર્થાત્—હે નાથ ! તમારી દૃષ્ટિ પ્રશમરસથી ભરપૂર છે, મુખકમળ પ્રસન્ન છે, ઉત્સગ કામિનીના સગ રહિત છે તથા હસ્તયુગલ તે શસ્ત્રના સબધથી રહિત છે, માટે જગતમા આપ જ એક વીતરાગ દેવ છો

પછી શ્રીનમિનાથ પ્રભુને વદન કરી કૌતુકથી જિનમદિરનુ અવલોકન કરતા ત્યા કુમારે એક ભાગમા ગાધારી દેવીની મૂર્તિ જોઈ અને એ દેવીની પૂજા કરતી કોઈ રમણી રાજકુમારને જોઈ મનમા વિચાર કરવા લાગી કે —'આ કોઈ મનોહર આકૃતિવાળો ભાગ્યશાળી પુરુષ છે' એમ ધારી બને હસ્તની અજલિ જોડીને તે સ્ત્રી કહેવા લાગી કે —"હે પ્રભો ! મહેરબાની કરીને અહીં બેસો અને આપનુ પવિત્ર નામ જણાવી મને આભારી કરો" એટલે પરના અનુગ્રહ માટે સાવધાન એવા કુમારે ત્યા બેસીને દૃષ્ટિ સજ્ઞાથી આદેશ કર્યો કે -"એના પ્રશ્નનો જવાબ આપ" ત્યારે સાધક બોલ્યો કે—"આ અયોધ્યાના રાજાનો નદન નામે કુમાર છે અને પૃથ્વીમા ભ્રમણ કરતા કરતા અહીં આવી ચડ્યો છે" એમ સાભળતા જ તે રમણી કહેવા લાગી કે—"પચ પરમેષ્ઠિના

પ્રભાવથી અત્યારે મારી સખીનું પુણ્યવૃક્ષ ફળ્યું, માટે તેને તમારા આગમનજન્ય સમાચાર જણાવીને હું જેટલામાં અહીં આવું તેટલો વખત તમે અહીં જ રાહ જોતા બેસજો." એમ કહીને તે સ્ત્રી તરત ત્યાંથી ચાલી ગઇ. ત્યારે **નંદને** સાધકને કહ્યું કે:—"એ સ્ત્રી મારૂં સ્વરૂપ જાણીને ક્યાંક ચાલી ગઇ, તેનું શું કારણ હશે ?" સાધક બોલ્યો:—"બીજું શું હોય ? વિશાળ કુળમાં ઉત્પન્ન થએલી કોઈ રમણી અનુરાગથી તમારા નિવેદનને ઇચ્છતી હશે, તેને હર્ષપૂર્વક નિવેદન કરવાને એ સ્ત્રી તરત અહીંથી ચાલી ગઈ. કારણ કે ભાગ્યવંત પુરુષોને પગલે પગલે સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે."

તે સ્ત્રીએ જઇને **નંદન**ના આગમનની વાત રાજપુત્રીને કહી સંભળાવી, જે સાંભળતાં મેઘધ્વનિથી મયૂરીની જેમ તે હર્ષ પામી. પછી તે સ્ત્રીની સાથે અત્યંત ઉત્કંઠાયુક્ત રાજકુમારી શિબિકામાં બેસીને પૂજાને બ્હાને પોતાના પરિવાર સહિત તે ચૈત્યમાં આવી. તેને જોતાં જ આશ્ચર્યચકિત થએલ **નંદન** જાણે કામવેદના જાગી હોય તેમ મસ્તક ધુણાવતો સાધકને કહેવા લાગ્યો કે:—"હે કુવલય ! તું રાત્રે વિકાસ પામે છે, તે યુક્ત છે. હે ચંદ્ર ! તારી કળા અવર્ણનીય છતાં તું વારંવાર ગુપ્ત પ્રચાર કરે છે, તે પણ યોગ્ય છે. હે વિદ્રુમ ! તેં સમુદ્ર પ્રવેશ કર્યો, તે પણ ઉચિત કર્યું છે. હે કમળ ! તું જળમાં રહે છે, તે પણ ઠીક છે. હે કુંદ ! તેં વનમાં જઇને વાસ કર્યો, તે પણ સારૂં કર્યું. કારણ કે આ રમણીના નેત્ર, મુખ, અધર, હસ્ત અને દાંતની શોભાથી તમારી કાંતિ પરાભવ પામી હશે."

હવે રાજકુમારની રમણીયતા જોતાં મનમાં વિસ્મય પામેલી રાજપુત્રી પોતાની સખીને કહેવા લાગી કે:—"હે કંદર્પ ! તું હવે તારા રૂપને તજી દે, કારણ કે તું અનંગ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. હે ચંદ્ર ! તું કલંકી છે, માટે સૌંદર્ય-લક્ષ્મીનો તારે મદ કરવો ઉચિત નથી. હે શક્ર ! તારૂં શરીર તો નિમેષ રહિત હજાર નેત્રોથી વ્યાપ્ત છે, તો તારી રમ્યતા શું માત્ર છે ? પરંતુ આ એક પુરુષ જ મારી દૃષ્ટિમાં અમૃત વરસાવે છે."

પછી કેતકીપત્ર સમાન કટાક્ષથી વારંવાર **નંદન**ને જોઇને રાજકુમારી ચૈત્યમાં જિનપૂજા કરવા ચાલી ગઈ. એવામાં તે સ્ત્રી કુમાર આગળ બેસીને કહેવા લાગી કે:—"હે સ્વામીન્ ! હું ભારે ઉત્સુકતાથી ચાલી ગઈ તેનું કારણ સાંભળો:—

"અહીં **મેઘ** નામે રાજા છે કે જેણે શત્રુરૂપ પર્વતોના ક્રોધરૂપ દાવાનળને પ્રકૃષ્ટ તરવારરૂપ જળધારાથી અટકાવેલ છે, તેની **જયાવલી** રાણીની કુક્ષિરૂપ છીપમાં ઉત્પન્ન થએલ અને વિશ્વના વિભૂષણરૂપ **મુક્તાવલી** નામે પુત્રી થઈ. તે બાલ્યવય ઉલ્લંઘી સમસ્ત કળાનો અભ્યાસ કરતાં અનુક્રમે રૂપવૃદ્ધિને વૃદ્ધિ પમાડનાર એવા યૌવનને પામી.

એક વખતે કૌતુકથી તે વરસાદના પ્રચુર જળથી ભરપૂર નગરની નજીકમાં નદી નિહાળવાને ગઈ. ત્યાં ઉંચે ઉછળી રહેલા મોટા કલ્લોલયુક્ત તે નદી ઓળંગવાને અસમર્થ બનેલા ઘણા લોકો નદીના બંને તટ પર ભેગા થયા હતા. એવામાં કોઈ સ્ત્રીએ નદીના એક તટથી

બીજા તટ પર જવાની ઈચ્છા કરી ત્યા નદીના બને તટ એકત્ર મળી ગયા એટલે તે માર્ગે બીજા તટ પર આવીને તે રમણી પ્રમોદપૂર્વક તરત પોતાની સખીને મળી એ બનાવ જોતા બધા લોકો આશ્ચર્યથી ચકિત થઈ ગયા ત્યારે રાજકન્યાએ પેલી રમણીને પૂછયુ કે–"ભદ્રે! આ શુ આશ્ચર્ય?" તે બોલી કે–"આ જ નગરમા **દત્ત** નામે શ્રેષ્ઠી છે, તેની હુ **સોમા** નામે પુત્રી છુ આ **વિમલા** નામે બાળપણાની મારી સખી છે એક વખત તેની સાથે હુ સાધ્વીઓ પાસે ગઈ, ત્યા પ્રભાવયુક્ત પચનમસ્કાર સાભળતા જ મે તેનો સ્વીકાર કર્યો પછી બીજા નગરમા હુ પરણી ત્યાથી આજે હુ અહી આવી અને **વિમલા** સખીને તટ પર રહેલ જોઈને તેને મલવાની મને ઉત્કઠા થઈ, એટલે નદીમા પ્રવેશ કરવાને ઈચ્છતી મે પચનમસ્કારનુ ચિતવન કર્યું તેના પ્રભાવથી નદીના બને તટ સાથે મળી જતા હું અહી આવીને મારી સખીને આનદપૂર્વક મળી"

એમ નમસ્કાર મત્રનો પ્રભાવ સાક્ષાત્ નજરે જોતા રાજકન્યા બોલી કે–"અહો! પચનમસ્કાર તો આ લોકમા પણ ભારે લાભદાયક છે પછી **વિમલા** સાથે હુ અને એ રાજકન્યા પણ સાધ્વી પાસે જઈને નમસ્કાર મત્ર શીખી અને દરરોજ આ ચૈત્યમા આવીને એ મત્રને હુ ચિતવવા લાગી, ત્યારથી રાજકન્યાની સાથે મારે મિત્રતા થઈ

એક વખતે એ રાજકન્યાને વિચાર આવ્યો કે–"મારો પતિ કોણ થશે?" ત્યારે **ગાંધારી** દેવીએ એને સ્વપ્નમા જણાવ્યુ કે–"**અયોધ્યા**ના સ્વામીનો પુત્ર **નદન** નામનો રાજકુમાર તારો પતિ થશે" એમ સાભળતા તે પરમ પ્રમોદ પામી અને એ હકીકત તેણે મને કહી સભળાવી

આ વૃત્તાતને ન જાણતા તેના પિતાએ **કોશાબી** પતિના પુત્ર **સુરસેન** સાથે એ રાજકન્યાનો આદરપૂર્વક સબધ કર્યો, એટલે–'ચતુરગ સેના સહિત તે મને અહી પરણવાને આવ્યો છે અને આજ રાત્રે મારૂ લગ્ન છે' એમ સાભળતા એ રાજસુતા ભારે ખેદ પામી વળી, એ ખેદ પૂર્વક ચિતવવા લાગી કે–'એવા મારા ભાગ્ય નથી કે જેથી હુ વલ્લભને પામી શકુ શુ **ગાધારી** દેવતાનુ પણ વચન મિથ્યા થશે? કે દૈવે આવા સયોગો ઊભા કર્યા ચર્મચક્ષુયુક્ત મારા પિતાએ તો મારુ ચિત્ત ન જાણવાથી ભલે એમ કર્યું, પણ દિવ્યચક્ષુવાળા દૈવે આમ શા માટે કર્યું?' એમ તે અત્યત ચિંતાતુર બની ગઈ માટે હે કુમાર! તમે એને પરણીને નિશ્ચિત કરો" એમ કહીને **વિમલા** તે રાજકન્યાને ત્યા લઈ આવી

આ સાભળીને રાજકુમાર **નદન** બોલ્યો કે–"તારી સખી તો નિષ્ઠુર જેવી લાગે છે, કે દૂરથી આવેલ અમારૂ એ કાઈ આતિથ્ય પણ કરતી નથી"

ત્યારે રાજકુમારી બોલી કે–"હે કુમાર! અત્યારે બીજુ આતિથ્ય કરવાનો કયા સમય છે?" એમ કહીને તેણે હર્ષપૂર્વક સખીના હાથે કુમારના કઠમા પુષ્પમાળા પહેરાવી અને તાબૂલ આપ્યુ, એટલે કુમારે પણ પોતાના કઠમાથી હાર કહાડીને સખીના હાથે રાજકન્યાના કઠે આરોપણ કર્યો, જેથી તે અમૃતથી સિચન પામી હોય તેમ પોતાને ધન્ય માનવા લાગી

એવામાં કંચુકીએ ત્યાં આવીને રાજકન્યાને નિવેદન કર્યું કે:–"વિવાહ–લગ્નનો સમય પાસે હોવાથી દેવી તમોને બોલાવે છે."

ત્યાં રાજબાળા કુમારને કહેવા લાગી કે:–"હે સ્વામિન્! કહો, હવે શું કરૂં?"

કુમારે કહ્યું:–"પ્રિયે! જા. વિષાદ શા માટે કરે છે?"

એટલે રાજકન્યા **વિમલાની** સાથે ઘેર આવી. પછી સાંજે રાજકુમાર પણ સાધક સહિત ત્યાં ગયો અને અવસર આવતાં **મુક્તાવલીનું** રૂપ કરીને સાધકને **સૂરસેન** કુમાર સાથે પરણાવી દીધો. અહીં **ચેટક** દેવે પોતે વિવાહ મંગલ રચીને **વિમલાની** સાક્ષીએ તેણે કુમારને રાજકન્યા પરણાવી.

હવે **સૂરસેન** પોતાના આવાસમાં આવી સાધકને કહેવા લાગ્યો કે:–"હે પ્રિયે! તને પરણીને આજે હું લોકોત્તર (બધાં કરતાં અધિક) થયો છું."

ત્યારે સાધકે કહ્યું:–"ખરેખર! તમે લોકોત્તર (લોક કરતાં વિલક્ષણ) જ બન્યા છો." એમ કહેતાંની સાથે જ તેણે પોતાનું પુરુષરૂપ પ્રગટ કર્યું.

આથી **સૂરસેન** વિલક્ષ બનીને કહેવા લાગ્યો કે:–"શું તું પુરુષ છે?"

એટલે સાધક સાક્ષાત્ પુરુષ થઈને કહેવા લાગ્યો કે:–"હા, હું પુરુષ છું."

ત્યારે **સૂરસેન** બોલ્યો કે:–"તું કોણ છે અને આ કામમાં તને કોણે આજ્ઞા કરી છે?"

તે બોલ્યો કે:–"હું **નંદન** રાજપુત્રનો સેવક છું અને તેણે જ મને આ કાર્યમાં નિયુક્ત કર્યો છે."

ત્યારે **સૂરસેને** કહ્યું કે:–"અહો! એ રાજકન્યાને પણ તે જ પરણ્યો હશે."

સાધક બોલ્યો કે:–'એ બાબતમાં સંદેહ શો છે?"

આથી **સૂરસેન** ગુસ્સે થઈને કહેવા લાગ્યો કે:–"અરે! આ દુષ્ટે મારૂં અપમાન કર્યું, માટે સત્વર એનો નિગ્રહ કરો." એમ આદેશ આપતા સુભટોએ તે સાધકને બાંધી લીધો.

એવામાં સાધકે પોતે બંધન તોડી **નંદન** પાસે આવીને તેણે બધો વૃત્તાંત નિવેદન કર્યો. ત્યાં કોપાયમાન થએલ **સૂરસેન** હસ્તી, અશ્વ, રથ અને પાળાઓથી સજ્જ થઈને **નંદનની** સાથે યુદ્ધ કરવાને સામે આવ્યો. એવામાં:–'કન્યાએ પોતે અન્ય પુરુષને પરણીને મારૂં વચન અન્યથા કર્યું' એમ ચિંતવીને તેનો પિતા **મેઘ** મધ્યસ્થ થઇ રહ્યો.

અહીં મનમાં લેશ પણ ક્ષોભ ન પામતાં રાજકુમારી આગળ બેઠેલ **નંદન** કુમારે સાધકને હુકમ કર્યો કે:–"આ ભેગા થઇને કોલાહલ કરતા શીયાળીયાઓને સત્વર દૂર કરી દે." એટલે નમસ્કાર મંત્રના પ્રભાવથી અંગ પર આવતા શસ્ત્રઘાતને વિફળ બનાવી ક્ષણવાર રણક્રીડા કરી, લોકોને વિસ્મય પમાડતા સાધકે **સૂરસેનની** સમસ્ત સેનાને ચેષ્ટા રહિત બનાવી દીધી. તેમાં કેટલાક સુભટો ધનુષ્ય ખેંચી ઊભા રહેલા, કેટલાક તરવાર ઉપાડી તૈયાર થએલા અને કેટલાક ભાલા ઉંચા કરીને ગર્જના બનેલા એ બધા જેમના તેમ બળહીન બનીને સ્તંભિત થઈ રહ્યા.

ત્યારે સૂરસેન ચિંતવવા લાગ્યો કે —"અહો ! આ તો મહા પ્રભાવશાળી નંદનકુમાર મારે નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે, કે જેનો સેવક પણ આવી દિવ્યશક્તિ ધરાવે છે" એમ દેવતા પાસેથી તેના નમ્ર વિચારો જાણવામાં આવતાં સાધકે તેને મુક્ત કર્યો એટલે સૂરસેને નંદનને નમસ્કાર કરી ખેદપૂર્વક જણાવ્યું કે —"પોતાની શક્તિને ન જાણતા સિંહનો કોપ જેમ મેઘમાં નિષ્ફળ જાય, તેમ પરાભવ પામતાં મારો ક્રોધ તે તારામાં નિષ્ફળ નિવડ્યો હે મહાનુભાવ! એ મારો અપરાધ તું ક્ષમા કર" આથી નંદનકુમારે પ્રસન્ન થઈને તેનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો

પછી મેઘનાજાએ સૂરસેનને પોતાની ભાણેજ પરણાવી અને વસ્ત્રાલંકારથી તેનો સત્કાર કરી વિસર્જન કરતાં તે પોતાની નગરીમાં ગયો

મેઘરાજાએ કેટલાક દિવસ ત્યાં નંદનકુમારને આગ્રહથી રાખીને હસ્તી, અશ્વો, દ્રવ્ય અને આભરણાદિક આપી તેનો ભારે સત્કાર કર્યો એમ ત્યાં કેટલોક વખત નિર્ગમન કરી, મેઘરાજાની અનુજ્ઞા મેળવી હસ્તી, અશ્વો, રથ અને પદાતિઓ સહિત નંદનકુમાર મુક્તાવલીને લઈને પુન તે અયોધ્યામાં આવ્યો ત્યાં શ્રામવર્મ રાજાએ અત્યંત પ્રમોદ પામીને તેને રાજ્યગાદીપર બેસાર્યો અને પોતે સંયમ લઈ તીવ્ર તપ તપીને સ્વર્ગે ગયો અહીં જિનપૂજા આચરતા, સાધુઓની ભક્તિ કરતા ન્યાય અને કૃપાથી પૃથ્વીનું પાલન કરતા અને મુક્તાવલી સાથે સંસાર—સુખ—ભોગવતા નંદનરાજા રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો ત્યાં જે રાજાઓ તેના પૂર્વજોના તાબે ન હતા, તે પણ નમસ્કારના પ્રભાવથી વિના યત્ને નંદનનૃપને વશ થયા

એવામાં એકદા ત્યાં ચંદન નામના અવધિજ્ઞાની ગુરુ આવ્યા એટલે નંદનરાજા રાણી મુક્તાવલીને સાથે લઈને તેમને ભક્તિથી વંદન કરવા ગયો ત્યાં ગુરુને વંદન કરીને પૂર્વના અભ્યાસથી રાજાએ કહ્યું કે —"હે ભગવન્ ! તમારા પર અમને અધિક ભક્તિ અને પ્રેમ કેમ આવે છે?" ત્યારે મહારાજ બોલ્યા —

"અહીં જ નગરના ઉપવનમાં એક શુકમિથુન (શુક પક્ષીનું જોડલું) રહેતું હતું એક વખતે ત્યાં પ્રતિમાએ રહેલ મુનિને જોતાં તે પ્રમોદ પામ્યું એટલે કૃપાળુ મુનિએ તે બંનેનું ચિત્ત જાણીને તેમને પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્ર શીખવાડ્યો પછી તે બંને એ મંત્રને નિરંતર સંભારવા લાગ્યા હે રાજન્! તે શુક મરણ પામીને તું રાજા થયો, શુકી તે મરણ પામીને આ તારી રાણી થઈ અને હું તે મુનિ છું"

એમ સાંભળતાં તેઓને પોતાનો પૂર્વભવ યાદ આવ્યો, એટલે નંદન રાજાએ પોતાની રાણી સહિત ચંદનાચાર્ય પાસે સમ્યક્ત્વ આદર્યું, અને અનુક્રમે તેમણે શ્રાવકના બાર વ્રત સ્વીકાર્યાં એ પ્રમાણે ઉભય ભવમાં સુખકારી નમસ્કાર મંત્રનું ફળ જાણવામાં આવતાં પોતાની પ્રિયા સહિત રાજા નિરંતર તેનું સ્મરણ કરી સ્વર્ગનાં સુખ અને અનુક્રમે મોક્ષ પદને પણ પામ્યો

શ્રીદેવની કથા*

— ૦ —

કાંપિલ્ય નામના નગરમાં **શ્રીહર્ષ** નામે રાજા હતો. તેને સાક્ષાત્ કુબેર જેવો **શ્રીદેવ** નામે પુત્ર હતો. એકદા સર્વ રાજાઓને જીતવાની ઈચ્છાથી **શ્રીહર્ષ** રાજા પોતાનાં સૈન્ય સમૂહથી વસુધાને પણ ચલાયમાન કરતો તે દિગ્યાત્રા માટે ચાલ્યો. પરંતુ **કામરૂપ** નગરનો રાજા દુર્જય હોવાથી તે બંનેની વચ્ચે ચિરકાલપર્યંત યુદ્ધ ચાલ્યું; પણ કોઇનો જય કે પરાજય થયો નહિ. એટલે દેવોએ **શ્રીહર્ષ**ને યુદ્ધથી અટકાવ્યો, તેથી તે પોતાના નગરમાં જઇ પુત્રને રાજ્ય પર બેસાડી પોતે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. **શ્રીદેવ** પણ પિતાના વૈરને સંભાળી મંત્રીઓએ અટકાવ્યા છતાં પણ હઠ કરીને તે રાજાને જીતવા ચાલ્યો. ત્યાં ચિરકાલ યુદ્ધ કરતાં પણ જય ન થતાં સૈન્યમાં ભંગાણ થયું, એટલે તે એકલો ભાગીને કોઇ મહા અટવીમાં પહોંચ્યો. કારણ કે તે વખતે તેનામાં માત્ર સ્વલ્પ બળ રહ્યું હતું, ત્યાં તૃષાકુલ એવા તેને એક ભીલે પાણી પાયું. પછી ત્યાં વનમાં ભમતાં ભમતાં તેણે એક મહામુનિને જોયા. તે મહામુનિએ પણ તેની આગળ ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો. અને વિશેષે કરીને નમસ્કાર મહામંત્રના પદો કહી બતાવ્યા. કહ્યું છે કેઃ—

> "जो गुणइ लक्खमेगं पूएइ विहीइ जिणनमुक्कारं।
> सो तईअभवे सिज्झइ, अहवा सत्तट्ठमे जम्मे" ॥१॥

અર્થાત્—જે ભવિક મનુષ્ય પૂર્ણ વિધિથી એકલાખ વાર નમસ્કાર મંત્રની ગણના કરે, તે ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થાય અથવા તો સાતમે અગર આઠમે ભવે તે સિદ્ધ થાય. આ નમસ્કાર મહામંત્રનો જો એકાગ્રતાથી લાખવાર સર્વોત્તમ જાપ થાય, તો તીર્થંકર પદની પ્રાપ્તિ થાય અને મધ્યમ જાપ થાય તો ચક્રવર્તી પ્રમુખ સમ્રાટ પદની પ્રાપ્તિ થાય, અને સામાન્ય જાપ કરતાં પણ પ્રાણીઓને સામ્રાજ્ય લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. માટે હે ભદ્ર ! તું પણ શઠતા રહિત થઇને જાપ કર; આટલું કહીને પુનઃ તે મુનિ **શ્રીદેવને** કહેવા લાગ્યા કેઃ—"હે ભદ્ર ! આ સામે પ્રાસાદ જુએ છે ! તે પણ નમસ્કાર મહામંત્રનું ફળ છે.

પ્રથમ દેવલોકમાં **હેમપ્રભ** નામે એક દેવ હતો, તેણે એક સમયે કોઇક કેવલી મુનિને પુછ્યું કેઃ—"હે ભગવન્ ! મને સમ્યક્ત્વ થશે કે નહિ અને હવે મારો જનમ કઈ યોનિમાં અને ક્યાં થશે ?"

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કેવલી ભગવંત બોલ્યા કેઃ—"હે દેવ ! અહીંથી ચ્યવીને આ જ વનમાં વાનર થઇશ અને તને કષ્ટથી ધર્મપ્રાપ્તિ થશે."

---

* ઉપદેશ સપ્તતિકા ભાષાંતર પૃ. ૧૫૩ થી ૧૫૬

આ પ્રમાણે સાભળીને તે દેવે પોતાના માત્ર પ્રબોધને માટે પ્રત્યેક શિલાઓ પર નમસ્કાર મહામત્રની પક્તિઓ કોતરી ગણી કાલાતરે તે દેવ ચ્યવીને વાનર થયો અને તે પહોની પક્તિઓ જોઇને તેને પોતાના દેવભવનુ સ્મરણ થયુ પછી તે ત્યા અનશન કરી મનમા તે નમસ્કાર મહામત્રનુ સ્મરણ કરતા કરતા મૃત્યુ પામીને ફરીથી પાછો તે જ વિમાનમા પૂર્વ નામ ધારી દેવ થયો તે દેવે પોતાના આગામી બોધને માટે પણ મનમા પ્રસન્ન થઇને અહીંઆ **શ્રીશાન્તિનાથ** પ્રભુનુ આ ઉન્નત ચૈત્ય કરાવ્યુ છે

આ પ્રમાણે સાભળીને **શ્રીદેવે** પણ તે મુનિની પાસે વારવાર સમ્યક્ પાઠ કરીને નમસ્કાર મત્રને પોતાના નામની જેમ અસ્ખલિત કર્યો અને તે જ ચૈત્યમા **શ્રીશાન્તિનાથ** પરમાત્માની સન્મુખ રહીને વિધિપૂર્વક તેણે શ્રીનમસ્કાર મહામત્રનો એકલાખ વાર જાપ કર્યો અને તે જાપની સમાપ્તિ થતા **હેમપ્રભદેવ** તેના પર સતુષ્ટ થયો તેથી તે પુણ્યવતને તેણે **અમોઘવિજયા** નામની શક્તિ આપી તથા **કાપિલ્ય** નગરમા લઈ જઇને દેવતાએ તેને પોતાના રાજ્ય પર ફરીથી સ્થાપન કર્યો અને તેવી સમસ્ત રાજમડળમા તે અગ્રપદને પામ્યો વળી **કામરૂપ** નગરનો રાજા પણ તેનો દાસ થઈ રહ્યો અહો ! શ્રીનમસ્કાર મહામત્રનો મહિમા ખરેખર ! કોઈ અનુત્તર જ છે કહ્યુ છે કે —

'अहो पचनमस्कार कोऽप्युदारो जगत्सु य ।
सपदोऽष्टौ स्वय धत्ते, दत्तेऽनन्तास्तु ता सताम् ॥"

અર્થાત્—અહો ! જગતમા પચ નમસ્કારની કોઈ અજબ ઉદારતા છે, કે પોતે આઠ સપદાને ધારણ કરે છે અને સજ્જનોને તે અનત સપદા આપે છે શ્રીનમસ્કાર મત્રની ગણના કરવામા તત્પર એવો તે રાજા મરણ પામીને માહેન્દ્ર દેવલોકમા દેવતા થયો

इति नमस्कृतिसस्मृतिज फल, श्रुतिपुटै परिपीय शरीरिण ।
हृदि जपतु तमेव नमतु च, प्रणयत परमेष्ठिपदाम्बुजम् ॥१॥

આ પ્રમાણે નમસ્કારના સ્મરણથી થતા ફળને કાનથી સાભળીને ભવ્યજનો તેને જ અતરમા ધારણ કરે અને પરમેષ્ઠિના પદકમળને પ્રેમથી નમસ્કાર કરે

સુદર્શન શેઠની કથા.

सीलं कुलआहरणं, सीलं रूवं च उत्तमं होइ ।
सीलं चिय पंडित्तं, सीलं चिय निरूवमं धम्मं ॥१॥

અર્થાત્:—શીલ એ કુળનું સાચું આભૂષણ છે, શીલ એ સર્વોત્તમ રૂપ છે, શીલ એ પ્રબલ પાંડિત્ય છે અને શીલ એ જ ખરેખર નિરૂપમ ધર્મ છે.

નમસ્કાર મંત્ર-પ્રભાવ

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં અત્યંત પ્રસિદ્ધિને પામેલ અંગદેશના આભૂષણ સમાન **ચંપા** નામની નગરીમાં ઈન્દ્ર સમાન તેજસ્વી અને પરાક્રમી એવો **દધિવાહન** નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને રૂપમાં **રતિને** પણ હરાવનારી અને ગુણવાન એવી **અભયા** નામની પટરાણી હતી. તે જ નગરમાં રાજમાન્ય અને આર્હત્ ધર્મનો પરમ ઉપાસક **ઋષભદાસ** નામનો શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો. તે શ્રેષ્ઠિને શીલવાન અને ગુણવાન, ધર્મપરાયણ અને પતિભક્તા **અર્હદ્દાસી** નામની પરમ શ્રાવિકા પત્ની હતી. તે શેઠને ત્યાં **સુભગ** નામનો એક નોકર હતો, જે હમેશાં શેઠની ગાયો તથા ભેંસોને જંગલમાં ચરાવવા લઈ જતો અને બીજું ઘરનું પણ કામકાજ કરતો હતો.

એક સમયે માહ મહિનાની સખત ઠંડીના વખતમાં જંગલમાંથી ગાયો ચરાવીને પાછા ફરતાં માર્ગમાં કાયોત્સર્ગ મુદ્રાએ ઊભા રહેલા અને અંગ પર વસ્ત્ર રહિત તથા એકાગ્રધ્યાને પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થએલા કોઈ જૈન મુનિ તે **સુભગ**ના જોવામાં આવ્યા. મુનિ મહારાજની શાંત મુદ્રા અને તેઓશ્રીના અકિંચન ભાવથી તે **સુભગ** બહુ જ આશ્ચર્યચકિત થયો, છતાં તે વખતે ઘેર પાછા ફરવાની ઉતાવળને લીધે તેઓશ્રીની સાક્ષાત્ સેવાનો લાભ ન લઈ શકવાથી જતાં જતાં તે આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કેઃ—"અહો ! આવા મહાત્માઓને ધન્ય છે. આવા મહાત્માઓથી જ આ વસુંધરા રત્નગર્ભા ગણાય છે. જેઓને પોતાના દેહની જરાએ પરવા નથી, જગતની પરવા નથી અને મોહ મદિરાનો મદ નથી. ગમે તેવી ગરમીમાં કે ઠંડીમાં પણ જેઓ સમાનતા જ ધારણ કરે છે, જેઓની મુખમુદ્રા સદા સુધાકર કરતાં પણ વધારે શીતલ છે, જેઓની એકાગ્રવૃત્તિ અને ધ્યાન પરાયણતા ખરેખર આસન્ન સિદ્ધિને સૂચવે છે."

આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો તે ઘેર પહોંચ્યો. રાત્રે સુતાં સુતાં પણ તે તે જ વિચારમાં લીન હતો અને વિચારતો હતો કેઃ—"ક્યારે પ્રભાત થાય અને પુનઃ હું તે મુનિના દર્શન કરૂં" આ વિચારમાં ને વિચારમાં રાત્રિના ચાર પ્રહર પણ તેને ચોવીશ પહોર જેવા લાગ્યા. પ્રભાત થતાંની સાથે જ તે ઉતાવળ કરીને ભેંસો ચરાવવા વનમાં

ચાલ્યો ત્યા જતા રસ્તામા તે જ સ્થળે તેવી જ સ્થિતિમાં ઊભા રહેલા તે મુનિ તેના જોવામા આવ્યા તેઓના તપ તેજની પ્રભાથી તે જોતાની સાથે જ અંજાઈ ગયો હતો, એટલે તરત જ તેઓને નમસ્કાર કરીને થોડી વાર તેઓની સન્મુખ બેઠો એટલામા સૂર્યનો ઉદય થતા ધ્યાન પાળીને તે મુનિરાજ ૐ नमो अरिहंताणं એ પદનો ઉંચેથી ઉચ્ચાર કરવા પૂર્વક કાયોત્સર્ગ પારીને આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયા. આથી તેની અજાયબીનો પાર રહ્યો નહિ

સુભગે વિચાર કર્યો કે—"ખરેખર ! એ પદ આકાશગામિની વિદ્યાનો મંત્ર છે અને એના પ્રભાવથી જ તે મુનિ આકાશમા ઉડી ગયા" આ પ્રમાણે વિચારી તેણે તે મંત્રને એક સાચા મોતીના અમૂલ્ય હાર કરતા પણ વધારે કીંમતી ગણી પોતાના હૃદયમા ધારણ કર્યો તે રાત દિવસ તે જ પદનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યો એક વખત શેઠના સાભળવામા તે આવવાથી તેને પાસે બેસાડીને તેને કહેવા લાગ્યો કે—"હે સુભગ ! આ મંત્ર આકાશગામિની વિદ્યાનો જ મંત્ર છે એમ સમજતો નહિ, કારણ કે સ્વર્ગ અને મોક્ષ મેળવવાનો પણ તે મહામંત્ર છે માટે તેનુ જતનથી સ્મરણ કરજે અને તારા 'સુભગ' નામને સાર્થક કરજે એ મંત્રનો પ્રભાવ એક મુખથી યથાર્થ વર્ણવી ન શકાય કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ, કામકુંભ અને પારસમણિ એ ચાર પણ જેના પ્રભાવથી શરમાઇને વસુધામાથી વિદાય થઈ ગયા હે સુભગ ! જો તું આગામી અનુપમ સુખની ઇચ્છા કરતો હોય, તો આ નમસ્કાર મહામંત્રનો નિત્ય પાઠ ચૂકીશ નહિ" આ પ્રમાણે શિખામણ આપીને નમસ્કાર મહામંત્રના બધાએ પદો શેઠે તેને શીખવ્યા નમસ્કાર મહામંત્રના આ પ્રમાણેના ઉત્તમોત્તમ ગુણો સાભળીને સુભગના રોમાચ ખડા થઈ ગયા અને નમસ્કાર મહામંત્રની પોતાને થએલી પ્રાપ્તિથી તે પોતાની જાતને ધન્ય માનવા લાગ્યો

રંકને રત્ન, રોગીને વૈદ્ય, અંધને નેત્ર, મુમુક્ષુને ગુરુ, અને ભૂખ્યાને પરમાન્નની પ્રાપ્તિ થવાથી જેમ પરમ આનંદ થાય તેમ તે પણ આનંદ પામ્યો ત્યારપછી વારવાર તેનુ સ્મરણ કરવાથી પોતાના નામની જેમ તેને અંતઃકરણમા સ્થાપિત કરીને હમેશા નિયમિત તેનો જાપ કરવા લાગ્યો

એક વખતે વરસાદના સમયમા તે ભેંસો ચારવાને વનમા ગયો, ત્યા ભેંસો નદી ઉતરીને સામી પાર કોઇના ખેતરમા ગઇ, તેથી સુભગને પોતાના શેઠ તરફથી ઠપકો મળવાની ધાસ્તી લાગી, તે કારણને લીધે નમસ્કાર મહામંત્રનુ સ્મરણ કરતો તે નદીના પ્રવાહમા પડ્યો મનુષ્ય ધારે છે કાઈ અને દૈવ કરે છે કાઈ, મનુષ્યની સઘળી ધારણાઓ જો દૈવ અનુકુળ હોય તો જ પાર પડે છે જો જગતપર કર્મરાજાની સત્તા ન ચાલતી હોત, તો 'ધર્મીને ત્યા ધાડ' વગેરે વગેરે કહેવતોની સાર્થકતા સિદ્ધ થઈ શકત જ નહિ પ્રવાહમા પડતાની સાથે જ સુભગને એક લાકડાનો મજબુત ખીલો સખ્ત રીતે વાગ્યો

કપિલા કપટજાળથી તેને અંદરના ઓરડામાં લઈ ગઈ. અને બારણાં બંધ કરીને કહેવા લાગી કે:—"તમારા નામની ઝંખના કરતાં કરતાં આજે તે સફળ કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે, માટે મારી યાચનાનો સ્વીકાર કરી મને સ્નેહદાન આપો; કારણ કે ફરીને આવો યોગ મળવો મુશ્કેલ છે."

આ પ્રમાણેનાં વચનો સાંભળી **સુદર્શન** વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—"અહો ! વિષયાસક્ત મનુષ્યો કેટલા બધા અંધ બની જાય છે ! કામાંધ મનુષ્યો છતી આંખે આંધળા અને છતા કાને બહેરા થઈ જાય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે:—

"दत्तस्तेन जगत्यकीर्तिपटहो गोत्रे मषिकूर्चक—
श्चारित्रस्य जलांजलिर्गुणगणारामस्य दावानलः ।
संकेत· सकलापदां शिवपुरद्वारे कपाटो दृढः
शीलं येन निजं विलुप्तमखिलं त्रैलोक्यचिंतामणिम् ॥१॥

અર્થાત્—સમગ્ર લોકમાં ચિંતામણિ સમાન પોતાનું શીલ જેણે ગુમાવી દીધું છે, તેણે જગતમાં પોતાના અપયશનો પટહ વગાડ્યો, ગોત્રમાં મસિનો કુચડો ફેરવ્યો, ચારિત્રને જલાંજલિ આપી, ગુણના સમૂહરૂપ જે બગીચો તેમાં દાવાનળ મૂક્યો, સર્વ સંપત્તિઓનો નાશનો સંકેત કર્યો અને મોક્ષનગરીના દ્વારમાં તેણે મજબુત કપાટ દીધો સમજવો."

શીલભંગના ખરાબ પરિણામો નજરે જોવા છતાં પણ કામાંધ મનુષ્યો કોઈ પણ જાતનું અકાર્ય કરતાં ખચકાતા નથી. અહા ! એક વિષયની કામના પૂરી કરવાને માટે મનુષ્યો કેટલા બધા પ્રપંચ ખેલે છે. પ્રતિકુલ ઉપસર્ગો કરતાં આવા અનુકુલ ઉપસર્ગોમાં પોતાના ધૈર્યને ચલિત થવા ન દેવું એ જ મહાપુરુષનું લક્ષણ છે. અત્યારે કોઈપણ રીતે આ કસોટીમાંથી મારે પસાર થયા વિના છુટકો નથી અને તેને માટે કદાચ '**शठं प्रति शाठ्यं कुर्यात्**' એ નીતિવાક્યનો આશરો લેવો પડે તો પણ તેમાં દોષ નથી."

મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે **કપિલાને** કહેવા લાગ્યો કે:—'હે **કપિલા** ! હું ઘણો દિલગીર છું કે તારી આ યાચનાને સફલ કરવાનું મારામાં સામર્થ્ય નથી. આવી યૌવનાવસ્થામાં પણ વિષય સુખથી વંચિત રાખવા વિધિએ મને નપુંસક બનાવ્યો છે. ખરેખર ! આ અવસ્થાનું એ જ ફળ છે, છતાં અત્યારે દૈવ સિવાય બીજા કોને મારે દોષ દેવો ? હે **કપિલા** ! તેં યાચક પાસે ધનની અને વંધ્યા પાસે પુત્રની માગણી કરવાનું સાહસ કર્યું છે, નહિ તો તારા જેવી યુવતિનો યોગ હોવા છતાં કયો કામિક પુરુષ રતિવિલાસ માટે આનાકાની કરે ? આ પ્રકારના તેના વચનથી તે નિરાશ બની ગઈ, એટલું જ નહિ પણ તે એટલી બધી શરમાઈ ગઈ કે કાંઈ પણ ઉચ્ચાર કર્યા વિના તેને વિદાય કરી દીધો. **સુદર્શન** પણ પોતાની યુક્તિ સફળ નીવડવાથી તથા શીલની રક્ષા થવાથી અતિ આનંદ પામતો પોતાના ઘેર આવ્યો.

એક વખતે દધિવાહન રાજા સુદર્શન અને કપિલને સાથે લઇને ઉપવનમા ક્રીડા કરવા ગયો વિવિધ વાર્તા વિનોદમા મગ્ન થઈ તે ત્રણે જણા આમતેમ બગીચામા ફરતા હતા, તે જ વખતે કપિલાને સાથે તેડી અભયારાણી પણ તે જ બાગમા ક્રીડા કરવા આવી

તે બને જણીઓ શૃગારરસના સરોવરમા નાક સુધી નિમગ્ન થઈ અને તે જ વિષયની વાતો કરતા કરતા પુષ્પિત લતાઓની છાયામા, તો ઘડીવાર ફુવારાના શીતલ સમીરમા, ક્ષણવાર ગપાના ચોકમા, તો થોડી વાર માધવીના મેદાનમા, એ રીતે શ્રમ વિના સ્વેચ્છાથી તે બને હસની ગતિને પણ હગવે તેવી મદ ગતિથી વિલાસપૂર્વક પરસ્પર પુષ્પોના દડા નાખતી ફરતી હતી

આ વખતે તે બાગની બાજુ પરના રસ્તેથી સુદર્શનની પત્ની મનોરમા પોતાના છ પુત્રોની સાથે નાકળી તેણીની ચાલવાની સુન્દર છટા તથા લાવણ્યતા જોઇને કપિલાએ રાણીને પુછયુ કે —"હે મહાદેવી ! આ રભા અને રતિને હરાવે તેવી તથા લાલિત્ય ભરેલી લલિત ગતિથી ગજને પણ હરાવે એવી આ લલના કોણ છે ?"

કપિલાની બોલવાની અને શબ્દ રચનાની શૈલીથી પ્રસન્ન થતી અભયા કહેવા લાગી કે —"હે કપિલા ! લલનાઓમા લક્ષ્મીતુલ્ય અને કળા કૌશલ્યથી સરસ્વતીને પણ શરમાવે તેવી તે સુદર્શન શેઠની ગૃહલક્ષ્મી છે"

આ સાભળતા જ તે ચમકી અને આશ્ચર્ય સહિત ફરીથી પૂછવા લાગી કે —"હે દેવી ! એ કમલાક્ષી જો સુદર્શનની જ ધર્મપત્નિ હોય, તો તેના સતાનો માટે મને અતિશય વ્હેમ આવે છે"

અભયાને આ વાતમા મોટો ભેદ જણાયો, તેથી તેનુ સ્પષ્ટીકરણ કરવા વાતને આગળ લબાવીને બોલી કે —"કપિલા ! જગતનો સામાન્ય નિયમ નજર સામે મોજુદ છતા તારે તેમા શકા લાવવાનુ શુ કારણ છે ?"

કપિલા બોલી કે —"હે સ્વામિની ! એક વખતના પ્રસગ પરથી મને માલુમ છે કે તે નપુસક છે, આ પ્રમાણે ભેદ ખોલીને પ્રથમ બનેલી બધી વાત કહી સભળાવી"

અભયા હસીને કહેવા લાગી કે —"હે કપિલા ! તને તેણે છેતરી છે સુદર્શન ધર્માત્મા હોવાથી પરદારાઓમા તે નપુસક જ છે, પરતુ સ્વદારામા તે નપુસક નથી અરે મૂર્ખ સ્ત્રી ! તેની આકૃતિ અને બોલવા પરથી પણ તુ તેને પારખી ન શકી ?"

આ પ્રમાણે અભયાએ કરેલી મશ્કરીથી તે એટલી બધી વિલક્ષણ બની ગઇ કે, ઘડી વાર સુધી તો બોલવાને પણ તેની જીભ ન ઉપડી છેવટે મનમા એક યુક્તિ રચીને તે

કહેવા લાગી કે:—"હે **અભયા**! મને તો એ **સુદર્શન** ભલે છેતરી ગયો, પણ તું એની સાથે રતિવિલાસ કરે, તો તારી ચતુરાઈ ખરી."

આ સાંભળીને **અભયા** બોલી કે:—"હે **કપિલા**! એ કાંઈ મોટું મહાભારત કાર્ય નથી કે ન જ બની શકે. રૂપવાન એવી રાજકન્યાઓમાં પણ મોહ ન પામનાર એવા રાજાને પણ હું મારા નેત્રથી નચાવું છું, વનવાસી તાપસો અને મહર્ષિઓ પણ કામિનીઓના કટાક્ષ દેખી લલચાઈ જાય છે, તો આ બિચારા પામરનું શું ગજું કે ભામિનીની ભ્રકુટી પર ભ્રમરની જેમ ભ્રમણ ન કરે."

અરે! એકેંદ્રિય એવા વૃક્ષો પણ કામિનીઓના કર સ્પર્શથી વિકસ્વર થાય છે, તો પછી પંચેંદ્રિય મનુષ્યોનું તો કહેવું જ શું? કહ્યું છે કે:—

" सुभाषितेन गीतेन, युवतीनां च लीलया।
मनो न भिद्यते यस्य स योगी ह्यथवा पशुः ॥१॥

અર્થાત્—સુભાષિત, સંગીત અને લલનાઓની લીલાથી જેનું મન ભેદાતું નથી, તે યોગી અથવા પશુ સમજવો."

અહા! હું તો એટલે સુધી કહું છું કે, યોગીઓ અને પશુઓ પણ લલનાઓના લાલિત્યમાં લલચાઈ અને લપટાઈ જાય છે, તો હે **કપિલા**! હું પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું કે:— "જો **સુદર્શન**ની સાથે રતિવિલાસ ન કરૂં તો મારે અગ્નિમાં બારોબાર પ્રવેશ કરવો." આ પ્રમાણે **અભયાએ** શપથ લીધા. પછી કેટલોક સમય ક્રીડા કરી તે બંને પોતપોતાને ઘેર ગઈ, રાજા વગેરે પણ અમુક વખતસુધી ત્યાં વિલાસ કરી સ્વ સ્વસ્થાનકે ચાલ્યા ગયા.

એક દિવસે **અભયાએ** પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત પોતાની **પંડિતા** નામની ધાવમાતાને એકાંતમાં કહી સંભળાવી. એટલે તેણે કહ્યું કે:—"હે પુત્રી! મહાત્મા પુરુષોનું ધૈર્ય અને મેરૂ પર્વતનું શિખર એ બંને ડગાવવા મહા મુશ્કેલ છે. તું જાણતી નથી કે સામાન્ય શ્રાવક પણ પરસ્ત્રી સહોદર હોય છે, તો આ પુણ્યાત્મા **સુદર્શન**ની તો વાત જ શી કરવી? ઝાંઝવાના જળથી તૃષા છીપાવવી, સસલાના શિંગડા માટે વનમાં ભટકવું અને **સુદર્શન**ના શીલ ભંગ માટે સાહસ કરવું તે બરાબર છે. માટે હે વત્સે! આ પ્રતિજ્ઞા તેં સંપૂર્ણ વિચાર કર્યા વિના કરી છે, તેનો નિર્વાહ કરવો અતિ દુષ્કર છે."

ધાવમાતાની આ રીતની શિખામણ સાંભળીને પુનઃ **અભયા** બોલી કે:—"હે માતા! ગમે તેમ થાય પણ એ પ્રતિજ્ઞાનો મારે નિર્વાહ કરવો જ પડશે. તમારે કોઈ પણ ચાલાકી વાપરીને તેને એક વાર અહીં લઇ આવવો. જો મારાં લીધેલા વચનનો ભંગ થાય તો મારે અગ્નિ પ્રવેશ કરવાનો વખત આવે." તેણીનો આવો દૃઢાગ્રહ જાણીને **પંડિતાએ** વિચાર કરીને કહ્યું કે:—"હે વત્સે! એ પર્વના દિવસે પૌષધ લઇને કોઈક શૂન્યગૃહમાં

કાર્યોત્સર્ગે રહે છે, તેવા અવસરે લાગ સાધીને તેને અહી લાવવો ઠીક પડશે, બીજી કોઇ રીતે તેને અહી લાવવો મુશ્કેલ છે, કારણ કે તે હવે પરસ્ત્રીઓનો કદી વિશ્વાસ જ કરતો નથી અને મોટે ભાગે કાર્ય પ્રસગે પણ બીજા કોઇના ઘેર જતો નથી"

આ યુક્તિ **અભયાને** અનુકૂળ લાગવાથી તેણીએ તે કબુલ રાખી પછી **પડિતા** પહેરેગીરોને વિશ્વાસ બેસાડવા **સુદર્શનના** શરીર પ્રમાણે જેટલી એક બનાવટી મૂર્તિ બનાવરાવીને દરરોજ અત પુરમા લઈ જતી અને પાછી લાવતી હતી

એકદા કૌમુદીપર્વ આવતા સર્વ નગરવાસીઓને વનમા જઈ ક્રીડા કરવાનો રાજાએ પટહ વગડાવ્યો તે જ દિવસે ચાતુર્માસિક પર્વ હોવાથી રાજાની અનુજ્ઞા મેળવી **સુદર્શન** શેઠ ધર્મકૃત્ય કરવા ઘેર રહ્યો આ અવસરની તક લઇને **પડિતાએ અભયાને** કહ્યુ કે - "તારી ધારેલી પ્રતિજ્ઞા પૂરી કરવા આજે કૌમુદી મહોત્સવમા ન જતા તારે ઘેર જ રહેવુ" એટલે તેણી શિરોવેદનાનુ બહાનુ બતાવી રાજાને સમજાવી ઘેર રહી

તે જ દિવસે **સુદર્શન** શેઠ દેવપૂજન વગેરે દિનકૃત્ય કરીને રાત્રિએ એક શૂન્ય ઘરમા કાર્યોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા આ વખતે **પડિતા** ત્યા આવી અને તેઓને પાલખીમા બેસાડીને **અભયા** પાસે લઇ ગઈ પોતાના મનોરથ અને પ્રતિજ્ઞાની સિદ્ધિ થવાનો વખત પાસે આવેલો જોઇ **અભયાના** આનદનો પાર ન રહ્યો પોતાના શરીરને આભૂષણો વગેરેથી અધિક દીપાવતી તે **સુદર્શન** શેઠની પાસે આવી વિરહાકુલ બનીને આ પ્રમાણે બોલવા લાગી કે -'હે ભદ્ર! આપના કુદ કુસુમ જેવા હાસ્યથી, ભ્રમર વાસિત વિકસ્વર કમળ જેવા નેત્રથી, પરવાળાની રક્તતાને ધારણ કરનાર તમારા અધરોષ્ટના ચુબનથી, કેશરવર્ણી એવી આ તમારી કાયાના આલિગનથી મારા અને તમારા બનેના મનોરથ પૂર્ણ કરો" આ પ્રકારના શૃગારિક વચનોથી તેણીએ બહુ વાર યાચના કરી, પરતુ તે યાચના **સુદર્શનના** ધ્યાનની શ્રેણિને વધારે વિકસિત કરવાના એક સાધનરૂપ થઇ પડી

જેમ જેમ તેણીએ વિકારી અને શૃગારિક શબ્દોથી વિષયની યાચના કરવા માડી, તેમ તેમ **સુદર્શનનો** આત્મા ઉચ્ચ ઉચ્ચ ધ્યાનની શ્રેણિ પર આરૂઢ થતા તેણે એવો નિશ્ચય કર્યો કે -"જ્યા સુધી આ અનુકુળ ઉપસર્ગથી હુ મુક્ત ન થાઉ ત્યાસુધી મારે કાયોત્સર્ગ પારવો નહિ" આ પ્રમાણેનો નિશ્ચય કરીને તેઓ ધ્યાનસ્થ રહ્યા

નમ્ર અને અનુકૂલ વચનોથી પણ જ્યારે **સુદર્શન** તરફથી સતોષકારક પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો, એટલે **અભયા** રોષમા આવી ગઈ અને કર્કશ વચનોથી કહેવા લાગી કે - "અરે ધૂર્ત! આવી રીતે નમ્ર થઈને તારી પ્રાર્થના કરતા પણ તને દયા નથી આવતી? આવીને આવી રીતે કયા સુધી મને સતાવીશ? હુ એક મહારાજાની પટરાણી થઈને પણ

તારી પાસે દીન થઈને ઊભી છું છતાં તારૂં કઠોર હૃદય હજુ કેમ પીગળતું નથી? અરે! અક્કલના અંધા! સ્ત્રીઓને વધારે છંછેડવાથી તેઓ નાગણ કરતાં પણ વધારે ભયંકર બની જાય છે અને છેવટે તેઓ શું ફળ દેખાડે એ તને ખબર નથી? વાઘણને પંપાળવી તો દૂર રહી, પણ તેને ઉલટી સતાવીને વિકાળ શા માટે બનાવે છે? અરે અધમ! મારી પાસે પણ તું પોતાની અધમતા દેખાડે છે? અમૃતની તલાવડીમાં ઝેર મેળવી શા માટે પોતાના જીવનને જોખમમાં નાખે છે? જો તારે દુઃખના દરીઆમાં ગરકાવ થઇ જવું હોય, યમના અતિથિ થવું હોય અને અહીં જ નારકીનો નમૂનો જોવો હોય, તો જ તું કદાગ્રહી થઇ ઊભો રહે જે. અરે ઢોંગી! આ તારો ઢોંગ હવે વધારે નહીં ટકે, રમણીને રંજાડવાનું ફળ અલ્પ સમયમાં જ તારા જોવામાં આવશે."

આ પ્રમાણેના પ્રચંડ વાક્પ્રહારો કરવા સાથે તે વારંવાર **સુદર્શન**ના શરીરનો સ્પર્શ કરવા લાગી અને તેના હાથ વગેરેને દબાવતી, ખેંચતી તથા પોતાના પીન પયોધર સુધી લઇ જતી, કોઈક વાર તેના ગળામાં પોતાનો કમળ જેવો હાથ નાખી લટકતી, તો કોઈક વાર વિલક્ષણ રીતે આલિંગન દેતી, આ પ્રમાણેની અસભ્ય ચેષ્ટાઓથી પણ મહાત્મા **સુદર્શન**ના એક રોમમાં પણ વિકાર ન જાગ્યો. વિષયની યાચના કરતાં, લગભગ રાત્રિનો અંત આવ્યો છતાં પણ નિર્ભાગીના મનોરથોની જેમ **અભયા**નો મનોરથ ફલિભૂત ન થયો. યુક્તિ, પ્રયુક્તિઓ બધી વ્યર્થ ગઈ અને પોતાની મનોકામના કોઇ પણ રીતે સંપૂર્ણ નહિ થઇ શકે એમ તેણીને ખાત્રી થઈ ગઇ.

પોતાની ઇચ્છા પાર નહિ પડતાં પોતાને નિરાશ કરવા માટે તેણીને **સુદર્શન** પ્રત્યે વૈર લેવાની ઇચ્છા થતાં જ પોતાના નખવતી પોતાના શરીર પર ઉઝરડા કરીને તથા વસ્ત્રોને અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખી શોર બકોર કરવા લાગી.

શોર બકોર સાંભળી પહેરેગીરો તરત જ ત્યાં દોડી આવ્યા અને ધ્યાનસ્થ **સુદર્શન** શેઠને ત્યાં જોઈને તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કેઃ–"અમૃતમાંથી ઝેર, જળમાંથી અગ્નિ અને ચંદનમાંથી દુર્ગંધિની પ્રાપ્તિ હજુ સુધી થઈ હોય એવું સાંભળવામાં પણ નથી તેમ આ ધર્માત્મા **સુદર્શન** આવું અપકૃત્ય કરે એ માની શકાતું નથી, કારણ કે એ પુણ્યાત્મા રસ્તે ચાલતા પણ ઉંચી નજરે જોતો નથી. અત્યારે પણ તેઓની દૃષ્ટિ નાસિકાના અગ્રભાગ પર સ્થિર હોવાથી નિર્વિકારી દશાનું તે સૂચન કરે છે. આવા પુણ્યવંત ધર્માત્માનો એકદમ નિગ્રહ કરવો અનુચિત છે."

આ પ્રમાણે વિચાર કરી પોતાની ફરજ બજાવવા રાજાને તે વાતની જાણ કરવા માટે પહેરેગીરો ગયા. આ સમાચાર સાંભળતાં રાજાને પણ મોટો સંદેહ ઉત્પન્ન થયો કેઃ–"**સુદર્શન** જેવા ધર્માત્મા માટે આવા આચરણની સંભાવના કદી સત્ય હોય જ નહિ." છતાં પણ આ વસ્તુસ્થિતિનો નિર્ણય કરવા માટે રાજા પોતે ત્યાં ગયો,

વસ્તુસ્થિતિની તપાસ કરતા રાજાને પૂર્ણ પ્રપંચ થયો હોય તેમ લાગ્યુ પરંતુ સત્યાસત્યનો ભેદ જાણ્યા વિના ન્યાય આપી દેવો એ તેને ઉચિત લાગ્યુ નહિ પોતે ત્યા આસન પર બેઠા એટલે **અભયા** રોતી રોતી ગદ્ગદ્ કંઠે કહેવા લાગી કે–"હે સ્વામિન્! આપશ્રીની અનુજ્ઞાથી હુ આજે અંતપુરમા રહી હતી, પરંતુ ત્યા આ પ્રપંચી શેઠ કોણ જાણે કયા માર્ગથી આવીને મારી પાસે અયોગ્ય યાચના કરવા લાગ્યો મીઠા મીઠા વચનોથી મને લોભાવવામા એણે બાકી રાખી નથી, પરંતુ હુ મારા સ્ત્રી ધર્મથી જરાએ ચલાયમાન થઈ નહિ, એટલે આ પાપાત્માએ મને નખક્ષત કર્યા, કે જે અત્યારે આપને બતાવતા પણ મને શરમ આવે છે જ્યારે કોઇ પણ રીતે એ ફાવી શક્યો નહિ, ત્યારે હુ અબલા પર બળાત્કાર કરવાની એણે કોશિષ કરી આથી હુ ગભરાઇને બૂમો પાડવા લાગી, તેથી આ ચોકીદારો દોડી આવ્યા, તે પહેલા પોતાનો પ્રપંચ ખુલ્લો ન થઈ જાય તેટલા માટે તેણે આ ધ્યાનનો ઢોંગ કર્યો છે તેથી હે દેવ! તેના મિથ્યા આડંબરને સત્ય ન માનતા દોષપાત્રને શિક્ષા કરવી એ સર્વ રાજાઓનો ધર્મ છે"

અભયાના યુક્તિ પુરસરના ભાષણથી **સુદર્શન**ની નિર્દોષતા માટેનો રાજાનો અભિપ્રાય કાંઈક મંદ પડી ગયો એટલે તેને પૂછ્યુ કે–"આ અયોગ્ય કૃત્ય તમે કર્યું છે?"

સુદર્શન શેઠ **અભયા**ની દયા લાવી કાંઈ બોલ્યા વિના મૌન ઊભા રહ્યા એટલે રાજાએ વિચાર્યું કે—"પરસ્ત્રી લંપટ અને ચોરનુ લક્ષણ મૌન છે" આ પ્રમાણે કલ્પના કરીને નિર્ણય કર્યો અને સર્વ સમક્ષ તેઓને દોષિત ઠરાવીને મનમા ક્રોધ લાવીને રક્ષકોને હુકમ કર્યો કે—"સમસ્ત નગરમા આ શેઠના દોષને વિટંબનાપૂર્વક જાહેર કરીને પછી તમારે તેને શૂળીએ લટકાવવો"

× × × × ×

દૈવની અકળકળાને કોણ પહોચી શક્યુ છે ચંદનને બાળો, કૂટો પણ તે પોતાની સુવાસ તજશે નહિ, તેમ ઉત્તમ પુરુષો ગમે તેવા સંકટ આવે પણ પ્રાણાતે પોતાનો ધર્મ તજશે નહિ તે નહિ જ તજે

રાજાની ઉપર પ્રમાણેની આજ્ઞા થતા જ રક્ષકો **સુદર્શન** શેઠને પ્રથમ તો ગામની બહાર લઈ ગયા તેઓના મસ્તક ઉપર કરેણના પાદડા બાધ્યા, કંઠમા લીંબડાના પાનના હાર પહેરાવ્યા, શરીરે રાતો રંગ ચોપડી રક્ત અને મુખ પર મેશ ચોપડી શ્યામ બનાવ્યા આ પ્રમાણે મહા વિટંબના કરી તેઓને એક ગધેડા પર બેસાડયા અને ત્યાથી ગામમા લાવી કર્કશ વાજીંત્રોના નાદપૂર્વક નગરમા ચૌટે ચૌટે અને મહોલ્લે મહોલ્લે ફેરવીને 'આ રાજાના અંતપુરનો અપરાધી છે, માટે આવી વિટંબનાને તે પાત્ર છે' આ પ્રમાણે લોક સમક્ષ ઉદ્‌ઘોષણા કરવા લાગ્યા.

આ પ્રમાણેની ઉદ્‌ઘોષણા કરતાં કરતાં **સુદર્શન** શેઠનું ઘર માર્ગમાં આવ્યું. પોતાના સ્વામીનાથની આવી અસંભાવ્ય અવસ્થા જોઈને **મનોરમા** તરત મૂર્ચ્છા ખાઈને જમીન પર પડી. દાસીઓએ તુરત જ દોડી આવી શીતલોપચાર કરી તેણીને સાવધાન કરી, એટલે તે અશ્રુપૂર્ણ નયનોએ વિલાપ કરવા લાગી કે:—"અહા ! આવા પવિત્ર મારા પતિદેવ પર આવી શી અણધારી આફત ? અરે ! જેઓના અદ્‌ભૂત ગુણોથી દેવતાઓ પણ આશ્ચર્ય પામે તેમ છે, છતાં દુર્દૈવની આ શી ચેષ્ટા ? જેઓનું અંતઃકરણ આર્હત્ ધર્મની પ્રભાથી સદા પ્રકાશિત છે, ત્યાં આવા બળાત્કાર રૂપ અંધકારનો સંભવ શી રીતે માની પણ શકાય ? કદાપિ સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉગે અને સુધાકર સુધાને બદલે અંગારા વરસાવે તથાપિ આ પુરુષોત્તમમાં આવો દુર્ગુણ ન સંભવે. અરે ! મારા સ્વામીનાથ પર આવું સંકટ અને કલંક જે આવ્યું તે મારા પાપનો ઉદય હું સમજું છું. અહા ! ઉત્તમ પુરુષોએ સ્ત્રીઓને અર્ધાંગના કહી છે, તેની મતલબ એ છે કે–પતિના સુખ અગર દુઃખમાં તે પોતાના અડધા અંગ જેટલી ફરજ બજાવે, એટલે સુખમાં સમાન ભાગ લેનાર અને દુ.ખમાં પણ સંપૂર્ણ મદદ કરનાર હોવી જોઈએ. મારા પ્રાણવલ્લભના સંકટને જોઈને માત્ર વિલાપ કરી મારે બેસી રહેવુ ઉચિત નથી. એ જીવનઆધારના હાથમાં મારા જીવનની દોરી છે અને જો તે તૂટી જાય તો મારે જીવવું પણ શા કામનું ? માટે જ્યાં સુધી શાસનદેવતા મારા પ્રાણેશ પર આવેલા આ કલંક અને સંકટનું નિવારણ ન કરે, ત્યાં સુધી મારા જેવી કુલીન સ્ત્રીઓએ અનશન કરવું તે જ શ્રેયસ્કર છે."

પોતાના મન સાથે આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને **મનોરમા** પોતાના ગૃહના એક પવિત્ર ભાગમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને ઊભી રહી શાસનદેવતાનું સ્મરણ કરવા લાગી. **સુદર્શન** શેઠના શીલ મહિમાથી અને સતી **મનોરમા**ના સંકલ્પ બળથી તત્કાળ શાસનદેવી અંતરિક્ષમાં રહીને બોલી કે:—"હે વત્સે ! તારા સંકલ્પ બળથી હું પ્રસન્ન થઈ છું, તારે લેશ પણ વિષાદ ન કરવો. તારા સ્વામીનાથની પવિત્રતા પ્રગટ થશે અને પુનઃ તારા માટે સુખના સૂર્યનો ઉદય થશે."

અહીંયાં **સુદર્શન** શેઠને સ્થળે સ્થળે વિટંબના પમાડતાં તે રક્ષક લોકો તેમને સમસ્ત નગરમાં ફેરવીને શૂળીના સ્થાન આગળ લઈ ગયા.

तोयत्यग्निरपि स्रजत्यहिरपि व्याघ्रोऽपि सारंगति,
व्यालोप्यश्वति पर्वतोप्युपलति क्ष्वेडोपि पीयुषति ।
विघ्नोप्युत्सवति प्रियत्यरिरपि क्रीडातडागत्यपां,
नाथोऽपि स्वगृहत्यटव्यपि नृणां शीलप्रभावाद्ध्रुवम् ॥१॥

અર્થાત્:—શીલના પ્રભાવથી મનુષ્યોને અગ્નિ જળ સમાન થઈ જાય છે, સર્પ પુષ્પની માળા બની જાય છે, વાઘ હરણ જેવો થઈ જાય છે, મદોન્મત્ત હાથી અશ્વ જેવો ગરીબ બની જાય છે, પર્વત એક સામાન્ય પત્થર જેવો બની જાય છે, વિઘ્ન પણ ઉત્સવરૂપ થઈ

જાય છે, શત્રુ મિત્ર થઈ જાય છે, સમુદ્ર એક ક્રીડા કરવાના સરોવર જેવો બની જાય છે અને અટવી પોતાના ગૃહસમાન નિર્ભય થઈ જાય છે

રાજર્ષિ ભર્તૃહરિ પણ શીલના સંબંધમાં જણાવે છે કે—

"ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमो,
ज्ञानस्योपशमः श्रुतस्य विनयो वित्तस्य पात्रे व्ययः ।
अक्रोधस्तपसः क्षमा प्रभवितुर्धर्मस्य निर्व्याजता,
सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणम् ॥१।"

અર્થાત્—"ઐશ્વર્યનું ભૂષણ સૌજન્ય છે, શૌર્યનું વચન નિગ્રહ, જ્ઞાનનું ઉપશમ, શ્રુતનું વિનય, વિત્તનું સુપાત્રદાન, તપનું સમતા, બલનું ક્ષમા, ધર્મનું નિષ્કપટ ભાવ, અને સર્વનું મુખ્ય કારણ એ પરમ ભૂષણ શીલ જ છે"

શૂળીની નજીક સુદર્શન શેઠને લઈ ગયા પછી તે મહાપુરુષ ઉચ્ચ ભાવના ભાવતા ભાવતા વિચારવા લાગ્યા કે—"અહા! આ જગતમાં સુખદુઃખના વાદળ કોણે ઘેરી વળ્યા નથી, પરંતુ સુખમાં અગર દુઃખમાં જે પુણ્યાત્માઓના હૃદયમંદિરમાંથી શીલ મહામંત્રનો જાપ સદા જાગ્રતાવસ્થામાં રહે છે, તે જ મહાપુરુષોનું જીવન સાર્થક છે, મહાપુરુષો બહારની શોભા કરતાં આતંરિક શોભાને અધિક મહત્ત્વ આપે છે કહ્યું પણ છે કે—

"अद्यैव वा मरणमस्तु युगांतरे वा ।
न्याय्यात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥"

અર્થાત્—મરણ આજે જ થાઓ અથવા યુગાંતરે થાઓ, પરંતુ ઉત્તમ મનુષ્યો સન્માર્ગથી કદાપિ પાછા હઠતા નથી" માટે પણ ધૈર્યનું અવલંબન લઈને આ સંકટ ભોગવી લેવું ઉચિત છે હે ચેતન! આના કરતાં ઘણા જ ભયંકર સંકટો તે સહન કર્યા છે, નરકની મહાયાતનાઓ પાસે આ દુઃખ લેશમાત્ર પણ નથી ખરેખર! આખર સત્યનો બદલો મળ્યા વિના રહેવાનો નથી, કુદરતની પાસે સત્યનો જ અંતે વિજય થનાર છે પૂર્વકૃત અશુભ કર્મના ઉદય ભોગવ્યા વિના છુટકો નથી, માટે આ સંકટ સમતાપૂર્વક વેઠી લેવું એ જ શ્રેયસ્કર છે

સુદર્શન શેઠ આ પ્રમાણે શુભ ધ્યાનની શ્રેણિપર આરૂઢ થઈ અનુપમ આતંરિક આનંદ અનુભવવા લાગ્યા તે જ સમયે રાજાના હુકમ પ્રમાણે રક્ષકોએ પહેલા શબ્દોના પ્રહાર કરી સુદર્શન શેઠની બની શકી તેટલી કદર્થના કરી, છતાં પણ તેઓ તો મૌન જ રહ્યા આથી રક્ષકો વધારે ગુસ્સે થયા અને તેઓને શૂળી પર તુરત જ ચડાવી દીધા અને કોપાવેશમાં આવી જઈ વધારામાં ફટકાનો માર મારવા માંડ્યો પરંતુ તેઓને શૂળી પર ચડાવતા જ તેઓના અનુપમ શીલથી આકર્ષાઈ કોઈ દિવ્ય દેવતાના પ્રભાવથી શૂળીનું સિંહાસન બની ગયું એટલું જ નહિ પણ શસ્ત્રાદિકના પ્રહારો તેઓને અલંકારો

થઈ ગયા. મસ્તક પરના પ્રહાર મુગટરૂપે પરિણમ્યા, બાહુ પરના બાજુબંધરૂપે, કંઠમાંના હારરૂપે, કાન પરના કુંડલરૂપે અને પગ પરના પ્રહારો પગના અલંકારરૂપે પરિણમ્યા. કેવો ચમત્કાર! કેવો મહિમા! અહા! શીલ! તારા પ્રભાવથી દેવો તો શું, દેવેંદ્રો પણ ક્ષણમાં દાસ બની રહે છે. એવા અનુપમ શીલગુણને સહસ્ર કોટિવાર નમસ્કાર.

આ ચમત્કારની ખબર સાંભળતાં જ **દધિવાહન** રાજા આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગયો. પોતાના અયોગ્ય પ્રકોપ અને અવિચારી કૃત્ય માટે અતિ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો, પોતાની મૂર્ખાઈ માટે તેનો અંતરાત્મા ડંખવા લાગ્યો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કેઃ— 'અરે! આ વગર વિચાર્યું મેં શું કર્યું' પ્રજાજનો મારા માટે કેવો અભિપ્રાય બાંધશે? સજ્જનો સમક્ષ હું મારૂં મુખ શી રીતે બતાવીશ? હવે મારા ન્યાય પર કોણ વિશ્વાસ રાખશે? માટે હું પોતે જ **સુદર્શન**ની પાસે જઈ મારા અપરાધની ક્ષમા યાચી કૃતાર્થ થાઉં, કારણ કે ઉત્તમ પુરુષો સંકટ આપનાર પ્રત્યે પણ અનુગ્રહ જ કરે છે.'

આ પ્રમાણે પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કરીને રાજા તરત જ હાથી પર સવાર થઈ સૂળીના સ્થાન આગળ **સુદર્શન** શેઠની પાસે આવ્યો અને આવો અદ્‌ભુત શીલ માહાત્મ્યનો ચમત્કાર સાક્ષાત જોઈ ચકિત જ થઈ ગયો. શું બોલવું, કેવી રીતે બોલવું તેનું પણ ક્ષણભર તેને ભાન ન રહ્યું. છેવટે ધૈર્યપૂર્વક મન સ્વસ્થ કરી તે ગદ્‌ગદ્‌ વાણીથી પુણ્યાત્મા **સુદર્શન** પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કેઃ—"હે મહાનુભાવ! હું પામર પ્રાણી આપને મુખ બતાવવાને પણ લાયક નથી. આપ જેવા મહાપુરુષનો સત્કાર કરવાના બદલે વનિતાના વચનો પર વિશ્વાસ રાખી મેં તમોને આવું ભયંકર સંકટ આપ્યું–એ મારા હૃદયને ક્ષણે ક્ષણે દગ્ધ કરી મૂકે છે. આપ તો સમભાવથી બધું સહન કરી રહ્યા છો, પણ મુજ પામરની નીચતા અને ક્રૂરતા પ્રત્યક્ષ દેખાઈ આવે છે. હે ધર્માત્મા! તમે તમારા કૂળના ભૂષણરૂપ છો એટલું જ નહિ પણ મારા રાજ્યના, મારા નગરના પણ એક અલંકારરૂપ છો. તમારા જેવા અડગ પ્રતિજ્ઞાવંત મહાપુરુષો જે નગરમાં અને જે રાજ્યમાં રહેતા હોય, તે રાજ્ય, તે નગર, તે રાજા અને તે પ્રજા પણ ધન્ય છે."

હે દેવાનુપ્રિય! મારા અપરાધની ક્ષમા આપો. આપશ્રીના ચરણકમળમાં વારંવાર પ્રણામ કરીને વિનતિ કરૂં છું કે, મેં કરેલા ભયંકર પાપથી હવે મને બચાવો, આપના પ્રસન્ન વદનથી વચન સુધારસનો અમૃત પ્રવાહ વહેવડાવી મારી દગ્ધ અને દુર્બલ મનોભૂમિને આર્દ્ર બનાવી નવપલ્લવિત કરો.

રાજાના આ રીતના નમ્ર અને પશ્ચાતાપ ભરેલાં વચનો સાંભળીને **સુદર્શન** શેઠનું હૃદય વધારે દયાર્દ્ર થયું, તેની યોગ્યતા જોઈ તેઓને વધારે પ્રસન્નતા ઉત્પન્ન થઇ. આ વખતે નગરજનોથી તે સ્થલ સંકીર્ણ થઈ ગયું હતું, એક જ ભાગ્યશાળી તરફ બધાની દૃષ્ટિ રોકાઈ રહી હતી. લોકોની ઉત્સુક્તા જોઈ પુણ્યાત્મા સુદર્શને સર્વ પ્રજા સમક્ષ રાજાને

ઉદ્દેશીને કહ્યુ કે —"હે રાજન્! પ્રાણીઓ જો કે સ્વોપાર્જિત કર્મનુ ફળ ભોગવે છે, તો પણ તેમા અન્ય પ્રાણી નિમિત્ત બની પોતાના અતરની ન્યૂનાધિક ક્રૂરતાને લઇને તે ઓછુ વત્તુ કર્મ બાધે છે તેમા પણ પાછળથી ખરી વસ્તુસ્થિતિની જાણ થતા જ પશ્ચાતાપ કરવાથી પ્રાણી પોતે અણુજાણતા કરેલા પાપકર્મથી પ્રાયે કરીને મુક્ત થાય છે મારા તરફનો આવો લેશ પણ અદેશો તમે તમારા હૃદયમા રાખશો નહિ પ્રજાના ધર્મકાર્યમા સહાયતા માટે તમારી ધર્મભાવના સદા જ્વલત રહે એ જ મારી છેવટની ચાહના છે તમો સદા વિજયવત અને કર્તવ્યપરાયણ રહો અને પ્રજાના અભ્યુદયના આશીર્વાદ મેળવો એ મારી અતિમ વાછના છે"

સુદર્શન શેઠના આ પ્રમાણેના ધાર્મિક ભાવનાના રસથી ભરેલા અને મનુષ્યત્વનો સાચો ખ્યાલ આપનારા વચનોથી રાજા અને પ્રજાજનોમા આનદ આનદ વર્ત્તાઈ રહ્યો શ્રેષ્ઠિના ઉચા વિચારોએ ઘણા મનુષ્યોના મનમા અદ્‌ભુત અસર કરી, તેઓની ઉચ્ચત્વદર્શક ભાવનારૂપ હિમાલયના શિખરમાથી પ્રવાહરૂપે બહાર આવેલી વાણીરૂપ સરિતામા સ્નાન કરી શુદ્ધ થએલા પ્રજાજનો આનદમગ્ન થઈ ગયા પછી રાજા અતિ હર્ષિત થઇને શેઠને મહોત્સવપૂર્વક નગરમા તેડી ગયો, અને રાજસભામા સર્વની સમક્ષ સ્નેહપૂર્વક પુષ્પાદિકથી તેઓનો સત્કાર કરી એકાતમા બોલાવીને બધી યથાર્થ હકીકત પૃછી એટલે સુદર્શને જે સત્ય હકીકત બની હતી તે કહી દીધી રાજાને આ સત્ય હકીકત સાભળીને અભયા પર અતિ ક્રોધ ચઢ્યો, પણ તે જ વખતે શ્રેષ્ઠિએ શાતિના વચનો કહી અભયાને અભયદાન અપાવ્યુ, જે રાજાએ શ્રેષ્ઠિના અત્યાગ્રહથી માન્ય રાખ્યુ આ બધી હકીકત જ્યારે અભયાના જાણવામા આવી, ત્યારે તે ગળે ફાસો ખાઇને મરણ પામી અને **પડિતા** ત્યાથી પલાયન કરી **પાટલીપુત્ર** નામના નગરમા **દેવદત્તા** નામની કોઈ વેશ્યાને ત્યા રહી

પોતાના સ્વામીનાથના વિજયના શુભ સમાચાર **મનોરમાને** મળવાથી તેણીના હર્ષનો તો પાર જ ન રહ્યો તેણી કાર્યોત્સર્ગ અને ધર્મધ્યાનથી મુક્ત થઈ ગૃહકાર્યમા પ્રવૃત્ત થતી પોતાના પતિદેવને ઘેર આવવાની રાહ જોવા લાગી રાજાએ પણ તેઓનો સપૂર્ણ સત્કાર કરી બહુ જ આદરપૂર્વક વાજીત્રોના નાદ અને આડબર સહિત શેઠને હાથી પર બેસાડી તેઓને ઘેર પહોચાડ્યા **મનોરમા** પોતાના નિષ્કલક પતિનુ પ્રસન્ન મુખ જોઈ અતિ પ્રમોદ પામતી તેઓના ચરણમા પડી

અહો! પુત્ર પૌત્રાદિકના મોહમા પડેલો પ્રાણી પોતાના આયુષ્યનો અતભાગ આવ્યા છતા પણ પૂર્વાપરનો વિચાર કરવા સાવધાન થતો નથી લક્ષ્મી અને લલનાના પાશમા મૂઢ બનેલો તે આ ભવ નાટકમા નટની માફક નાચ્યા કરે છે, આવા અનિત્ય સસારમાથી મુક્ત થઈ હવે મારે ચારિત્રધર્મનો આશ્રય લેવો એજ યુક્ત છે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને **સુદર્શન** શેઠે પોતાની પ્રિયાને બોલાવીને કહ્યુ કે —"હે પ્રિયે! આ સસારના સુખ દુ:ખનો

સ્વાદ લઇ મારૂં મન હવે તેનાથી વિરક્ત થતું જાય છે, માટે ચારિત્ર ધર્મનો સ્વીકાર કરવાનો મારો ઇરાદો છે, સંસારની ધાંધલમાં સમગ્ર જીંદગી એક નજીવી વસ્તુની માફક ફેંકી દેવી એ સજ્જન મનુષ્યનું કર્તવ્ય નથી. હે ભદ્રે! આ મારા વિચારમાં અંતરાય ઊભો ન કરતાં તેમાં તારી સંમતિ અને ઉત્સાહ આપી મને વધુ ઉત્તેજિત કરવાની તારી ફરજ છે. સંસાર વ્યવહારનું શકટ આપણે દંપતિધર્મની સડક પર ઘણા સમય સુધી ચલાવ્યું, હવે હું મારા જીવન-શકટને ચારિત્રધર્મની સડક પર લઇ જવા ઇચ્છું છું. સરિતાઓથી સમુદ્ર અને લાકડાંથી અગ્નિની જેમ આ પ્રાણી મોહને વશ થઈ વિષય વિકારોથી કદી તૃપ્ત થતો જ નથી અને તેમાંને તેમાં જીંદગીભર સુધી આત્મસાધન કરવાનો અવસર જ પ્રાપ્ત થતો નથી, માટે અવસરોચિત કાર્ય કરી લેવું એ જ ડહાપણનું લક્ષણ છે."

પોતાના સ્વામીનાથનાં આ પ્રમાણેનાં વચન સાંભળીને **મનોરમા** ક્ષણભર વિચારમાં પડી ગઈ, પરંતુ પોતે ધર્મવાસિત હોવાથી તરત જ તેણીના હૃદયમાં વિવેકરૂપ દીપકની જ્યોત જાગૃત થઈ, એટલે **સુદર્શન** શેઠના વિચારને પોતે સંમત થઇ હૃદયના પ્રેમથી અને પ્રસન્ન વદને બોલી કે:—"હે સ્વામીનાથ! આપશ્રીના પવિત્ર વિચારોએ મને રોમાંચિત કરી દીધી છે, આપશ્રીની ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રભાવના સાંભળી મને અનહદ આનંદ ઉત્પન્ન થયો છે. આપશ્રીના રત્નત્રયીના આચરણમાં મારે અનુમતિ તો શું પણ અનુમોદના કરવી એ પણ મારા અહોભાગ્યની વાત છે. આપશ્રી પ્રથમથી જ ધર્મ દઢતામાં પસાર થએલા છો એટલે ચારિત્ર ધર્મને આપ સુખપૂર્વક સાધી શકશો. હે પ્રાણનાથ! ઉત્તરોત્તર આત્મ-મહત્વતા પ્રાપ્ત કરી છેવટે શીવલલનાની લાલિત્ય લીલામાં લીન થઇ જાઓ એવી મારી હાર્દિક ભાવના છે."

પોતાનો ગૃહભાર હિતશિક્ષા પૂર્વક પુત્રને સોંપીને **સુદર્શન** શેઠે એક ધર્મધુરંધર આચાર્ય પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી **સુદર્શન** મુનિએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. ક્ષમા સહિત તપશ્ચરણ અને ઉચ્ચ વિનય ભાવથી અધ્યયન તથા અતિ ઉલ્લાસથી સંયમ નિર્વાહ કરતાં **સુદર્શન** મુનિ પોતાની આત્મજ્યોતિને અધિકાધિક દેદીપ્યમાન કરવા લાગ્યા. કનક અને પાષાણ, રાજા અને રંક, સેવક અને શત્રુ તથા સંસાર અને મોક્ષમાં પણ તેઓની સદા સમાન જ ભાવના હતી. સમભાવની સરિતામાં તેઓશ્રી નિત્ય સ્નાન કરતા હોવાથી ખરાબ કે મનહર વસ્તુમાં તેઓને દુગંછાભાવ કે આસક્તભાવ ન હતો.

એક વખતે વિહાર કરતા કરતા તેઓશ્રી પાટલીપુત્ર નગરમાં આવ્યા. ત્યાં પેલી **પંડિતા** એક **દેવદત્તા** નામની વેશ્યાને ત્યાં આવીને રહેલી હતી, તે હમેશાં વેશ્યાની પાસે **સુદર્શન**ના વખાણ કરતી હતી. આ સાંભળીને તે વેશ્યાને બહુ ક્રોધ થતો હતો અને કહેતી હતી કે:—"જો એને તું અહીં લાવે તો મને ખાત્રી થાય." એવામાં **સુદર્શન** મુનિ ત્યાં આવ્યાના સમાચાર **પંડિતા**ને મલ્યા, એટલે તે માયાવી શ્રાવિકા બની તેઓને

વદન કરવા અને આહાર માટે આમત્રણ કરવા ગઇ ત્યા સુદર્શન મુનિને વદન કરી અને બહુ આજીજી તથા પોતાના પારણાના મિષથી તેઓશ્રીને દેવદત્તાને ઘેર લઈ આવી

સુદર્શન મુનિ સરલ સ્વભાવથી તેની માયાજાળ જાણી ન શકયા અને તેઓ વેશ્યાના ઘરની અદર ગયા કે તરત જ બારણુ બધ કરી વેશ્યા તેઓને ઉપસર્ગ કરવા લાગી વેશ્યાએ દિવસભર તેઓને વિલાસી વાક્યો, હાવભાવ, કટાક્ષો, અગસ્પર્શ, વાક્પ્રહાર અને છેવટે મુષ્ટિપ્રહાર પણ કર્યા, પરતુ પવનથી પર્વતનુ શિખર જેમ ચલાયમાન થાય નહિ, તેમ તેઓશ્રી એક રચ માત્ર પણ ચલાયમાન ન થયા છેવટે કોઈ પણ રીતે વેશ્યા ન ફાવી, ત્યારે સધ્યા સમય થતા તેઓને છોડી મૂકયા

કર્મની વિચિત્રતાનો વિચાર કરતા કરતા તે મહામુનિ ત્યાથી સીધા સ્મશાનમા કાર્યોત્સર્ગ કરવા ચાલ્યા ગયા ત્યા કાયોત્સર્ગમા રહેલા તે મહામુનિને મરીને વ્યતરી થએલી અભયાએ આવીને બહુ ઉપસર્ગો કર્યા, અનુકુળ અને પ્રતિકુળ ઉપસર્ગો કરી તે મહામુનિને પીડા ઉપજાવવામા તેને જરાએ કચાશ રાખી નહિ, પરતુ તે પુણ્યાત્મા મહા મુનિને તેના સઘળાએ ઉપસર્ગો ઉપકારક થઈ પડયા તેઓશ્રીના ધ્યાનની ધારા અધિકાધિક વૃદ્ધિ પામવા લાગી અને પોતાના આત્માને કહેવા લાગ્યા કે —"હે આત્મન્! આ કરતા અનતો કાલ અને અનતગણી વેદનાઓ તુ પરતત્ર રીતે અનેકવાર સહન કરીને આવેલો છે, તો આ વેદના અલ્પકાલના માટે તુ સહન કરી તારૂ કાર્ય સુધારી લે આ પ્રમાણે ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવતા, તેઓશ્રી શુકલધ્યાનની શ્રેણિપર આરૂઢ થયા અને ઘાતીકર્મનો ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન પામ્યા વ્યતરી નિર્લજ થઈને નાશી ગઇ અને દેવતાઓએ આવી તેઓશ્રીના કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો

સુદર્શન મુનિ કૈવલ્યજ્ઞાન પામ્યા, એટલે દેવતાઓએ મહોત્સવ કરી સુવર્ણ કમલની રચના કરી, તેના ઉપર બિરાજમાન થઈ દેવતાઓ અને મનુષ્યોની પર્ષદ સમક્ષ તે કેવલી ભગવતે ધર્મદેશના આપી તેઓશ્રીનો ધર્મોપદેશ સાભળી ઘણા ભવ્યજીવો પ્રતિબોધ પામ્યા અને અભયા વ્યતરીનો આત્મા પણ પ્રતિબોધ પામ્યો તથા પોતાના દુષ્કર્મોને પુન પુન ખમાવ્યા, દેવદત્તા વેશ્યા તથા પડિતા પણ પ્રતિબોધ પામીને શ્રાવિકા થઈ, ત્યા તે સર્વેએ પોતપોતાના દુષ્કર્મોનો પશ્ચાતાપ કર્યો અને ક્ષમાપના માગી

પછી સુદર્શન કેવળી વસુધાપર વિહાર કરતા કરતા અનેક ભવ્યાત્માઓને ધર્મ પમાડી છેવટે અનત સુખધામ મોક્ષનગરે પહોચ્યા

પ્રિય વાચક! નમસ્કાર મહામત્રના પ્રભાવથી સુભગનો આત્મા કેટલી ઉચ્ચ કોટીએ પહોચ્યો તેનો વિચાર કર! અને આજે જ નિશ્ચય કર કે મારાથી બનશે ત્યા સુધી હમેશા વધુ નહિ તો એક બાધી યા છેવટે એક છુટી માલા તો તે મહામત્રની હુ જરૂર ગણીશ

શ્રીમતીની કથા

આ જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં અમરાપુરી સમાન પોતનપુર નામનું એક અદ્વિતીય શહેર હતું. આ નગરમાં સુગુપ્ત નામનો એક શ્રાવક રહેતો હતો. ઉત્તમ ગુણવાળી શ્રીમતી નામની તેને એક પુત્રી હતી.

આ શ્રીમતીના અનુપમ સૌંદર્ય ઉપર તે જ ગામનો એક અન્યધર્મી યુવાન મોહ પામ્યો. તે યુવાને નિર્લજ થઈ શ્રીમતીના વિવાહની માંગણી પોતાના પિતા મારફતે સુગુપ્ત શ્રાવક પાસે કરી.

પોતાની ધર્મીષ્ટ અને ગુણવાન પુત્રીનો વિવાહ અન્યધર્મી સાથે કરવાની સુગુપ્તે ના પાડી. શ્રીમતી પ્રત્યે અનુરાગવાળા તે યુવાને કપટ ભરી ચતુરાઈથી પોતે જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો છે, તેવો દેખાવ કરીને; સુગુપ્તનું મન પ્રસન્ન કરી, શ્રીમતી સાથે પોતાનો વિવાહ કર્યો.

એક શુભ દિવસે અને શુભ મુહૂર્તે બંનેના લગ્ન થયાં. પંચ સમક્ષ લગ્ન કરીને શ્રીમતી પોતાના સાસરે આવી. શ્રીમતી પોતાના સાસરે આવીને ઘરકામમાં લાગી ગઈ અને પોતાનો જૈનધર્મ પાળવા લાગી.

શ્રીમતીને આ પ્રમાણે જૈનધર્મ પાળતી જોઈને, તેણીની સાસુ તથા નણંદ શ્રીમતીને ઘણો ત્રાસ ઉપજાવવા લાગ્યાં; અને તેણીનું પગલે પગલે અપમાન કરવા લાગ્યાં. શ્રીમતી પોતાના કર્મની નિંદા કરતી, કોઈના ઉપર પણ દ્વેષ રાખ્યા વિના જૈનધર્મ પાળવા લાગી. આ પ્રમાણેનું શ્રીમતીનું વર્ત્તન જોઈ ને, તેણીનો પતિ પણ તેણીના તરફ દ્વેષ ધારણ કરવા લાગ્યો; અને શ્રીમતીને કોઈપણ રીતે મારી નાંખીને, બીજી સ્ત્રી પરણવાની ઇચ્છાવાળો થયો.

એક વખતે, તેણીના પતિએ એક ઘડામાં મહાવિકાળ સર્પ ઘાલી, ઉપર ઢાંકણું રાખીને પોતાના સૂવાના ઓરડામાં તે ઘડો રાખ્યો. રાત્રિએ સૂવાના વખતે, જ્યારે શયન-ગૃહમાં શ્રીમતી આવી ત્યારે, તેણીના પતિએ કહ્યું કેઃ—'હે પ્રિયે! તું ત્વરીત ગતિએ જઈને પેલા સામેના ખૂણામાં પડેલા ઘડાની અંદર સુગંધીત ફૂલોની માળા છે તે લાવ અને મારા કંઠસ્થળમાં તે માળાનું આરોપણ કર.'

મહાવિનીત અને ચતુર એવી શ્રીમતી તુરત જ તે ઘડા પાસે ગઈ. ઘડા પાસે જઈને સ્વસ્થ ચિત્તે ઊભી રહીને, નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરીને, ઘડા પરનું આવરણ દૂર કરીને શ્રીમતીએ ઘડામાં પોતાનો જમણો હાથ ઘાલ્યો.

તે વખતે, નમસ્કાર મહામંત્રના સ્મરણના પ્રતાપે શાસનદેવીએ તે સર્પની જગ્યાએ અલૌકિક સુગંધીવાળી ફૂલની માળા મૂકી દીધી.

તે અલૌકિક ફૂલની માળા લઈને, શ્રીમતીએ પોતાના પતિને આપી આવી અલૌકિક ફૂલની માળા જોઈને તેણીનો પતિ મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ શુ થયુ ?

પછી તપાસ કરતા ઘડામા સર્પને નહીં જોવાથી, તેણીના પતિને ખાત્રી થઇ કે આ સતી સ્ત્રી નિર્દોષ છે, અને તેણીના ધર્મ પ્રતાપે જ આ ફૂલની માળા, દેવોએ સર્પના બદલે બનાવી હોય એમ લાગે છે

પોતાનાં સ્વજનોને એકઠા કરીને, આ બધી વાતથી વાકેફ કર્યા અને શ્રીમતીના પ્રત્યે સઘળા સ્નેહભાવ ધારણ કરવા લાગ્યા

એક વખતે અવસર પામીને, શ્રીમતીએ પોતાના પતિને જૈનધર્મ સમજાવ્યો તેણીના ગુણોથી ચમત્કાર પામેલા તેણીના પતિએ, ગુરુમહારાજ પાસે જઈને શ્રાવકના બાર-વ્રત ઉચ્ચર્યા

કેટલોક સમય શ્રાવક ધર્મ પાળી, બને જણાએ દીક્ષા લીધી યાવજ્જીવન સાધુધર્મ આરાધી, અતે અનશન કરીને બને કાળધર્મ પામીને મોક્ષે ગયા

શિવકુમારની કથા

રત્નપુર નામના નગરમાં યશોભદ્ર નામનો એક શ્રાવક રહેતો હતો તે યશોભદ્રને સાતે વ્યસનોમા આસક્ત શિવકુમાર નામનો એક પુત્ર હતો પોતાના પુત્રને વ્યસનો છોડવા માટે ઘણુ સમજાવ્યો છતા પણ તે પુત્રે વ્યસનો છોડયા નહી

અનુક્રમે પોતાનો અતસમય નજીક જાણી યશોભદ્રે પોતાના પુત્રને પોતાની નજીક બોલાવ્યો અને નમ્રપણે કહ્યુ કે—'હે પુત્ર ! જે વખતે તને આકસ્મિક સકટ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે, શ્રીનમસ્કાર મહામત્રનુ સ્મરણ કરજે '

શિવકુમારે પિતાશ્રીની દાક્ષિણ્યતાથી તે શિખામણ માન્ય રાખી યશોભદ્ર શ્રાવક પચ નમસ્કારનુ સ્મરણ કરતો કરતો દેવલોક પામ્યો

પિતાના મૃત્યુ પછી, શિવકુમારે પોતાને મળેલી સઘળી લક્ષ્મી જુગાર વગેરે વ્યસનોમા ગુમાવી દીધી એક વખત એક યોગી શિવકુમારને મળ્યો શિવકુમારે ભોળાભાવે પોતાની નિર્ધનાવસ્થાની વાત તે યોગીને કહી

તે ધૂર્ત યોગીએ ભોળા શિવકુમારને કહ્યુ કે—'જો તુ મારા કહેવા પ્રમાણે કરે તો તને ધનવાન બનાવી દઉ '

શિવકુમારે યોગીના કહેવા પ્રમાણે કરવાની તત્પરતા દર્શાવી કેટલોક સમય વીતી ગયા પછી, તે યોગીએ શિવકુમાર પાસે એક મડદુ મગાવ્યુ અને તે મડદા સાથે કાળીચૌદશની મધ્યરાત્રિએ બને જણા સ્મશાન ભૂમિમા ગયા.

સ્મશાનમાં જઇને યોગીએ એક ગોળ કુંડાળું બનાવ્યું. મડદાના હાથમાં એક તલવાર આપી, અને યોગીએ શિવકુમારને કહ્યું કે:—'આ મડદાનાં પગનાં તળીયાં તું ઘસ.' એમ કહી યોગીએ મંત્રનો જાપ તથા હોમ વિધિ શરૂ કરી.

આ દૃશ્ય જોઈને શિવકુમાર વિચારવા લાગ્યો કે:—'આ કપટી યોગીએ મને મારી નાંખવાનો સંકલ્પ કર્યો હોય એમ લાગે છે.'

મરણાંત સંકટમાં આવી પડેલા શિવકુમારને પિતાજીની અંત સમયની શિખામણ યાદ આવી. તેથી શુદ્ધ અંતઃકરણથી એકાગ્ર ચિત્તે તે નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

યોગીના મંત્રબળથી મડદું જરા જરા સળવળીને ઊભું થવાની તૈયારી કરવા લાગ્યું, પરંતુ નમસ્કાર મહામંત્રના જાપના પ્રભાવથી પાછું પડી ગયું.

આ પ્રમાણે મડદું પાછું પડવાથી યોગી વિચારવા લાગ્યો કે, મારા જાપમાં કાંઈક ન્યૂનતા રહી ગઈ હોય, તેમ લાગે છે. તેથી ફરીને એકાગ્ર ચિત્તે મંત્રોચ્ચાર કરવા લાગ્યો. મંત્રના બળથી મડદું ફરી ઊભું થવા લાગ્યું, અને પાછું પડી ગયું.

તે વખતે યોગી ભય પામીને શિવકુમારને કહેવા લાગ્યો કે:—'હે શિવકુમાર! તને કાંઈ મંત્ર આવડે છે?'

શિવકુમારે ના કહી, અને પોતાના હૃદયને વિષે નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ ચાલુ રાખ્યું.

યોગીના જાપના બળથી વૈતાલથી અધિષ્ઠિત થએલું તે મડદું ઊભું થયું. પરંતુ નમસ્કાર મહામંત્રના જાપના પ્રતાપે, ક્રોધિત થએલા તે મડદાંએ, શિવકુમારના બદલે તે યોગીનું મસ્તક છેદી નાંખ્યું.

મંત્રના પ્રભાવથી તે યોગી ફીટીને સુવર્ણપુરુષ થઈ ગયો.

સવાર થતાં તે સુવર્ણપુરુષને સ્મશાનભૂમિમાં છૂપાવી, નગરમાં આવીને સઘળો વૃત્તાંત શિવકુમારે દમિતારી રાજાને કહ્યો.

રાજાનો હુકમ મેળવીને, શિવકુમાર તે સુવર્ણપુરુષને ધામધૂમપૂર્વક પોતાને ઘેર લાવ્યો. દરરોજ તે સુવર્ણ પુરુષનું મસ્તક અને ગરદનનો ભાગ બાકી રાખીને શિવકુમાર, બીજા અંગોપાંગનું સોનું કાપી કાપીને સદ્માર્ગે વાપરવા લાગ્યો.

રોજ સવારે દેવના પ્રભાવથી તે સુવર્ણપુરુષનાં અંગોપાંગ નવાં થઇ જતાં હતાં. આ પ્રમાણે કરતાં શિવકુમાર મહાન સમૃદ્ધિવાળો થઈ ગયો. વળી, તે દિવસે દિવસે ધર્મનું ઉત્સાહપૂર્વક સેવન કરવા લાગ્યો.

ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી શિવકુમારે સુવર્ણમય જિનમંદિર કરાવીને તેમાં મણિમય પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ચિરકાળ ધર્મની આરાધના કરીને અંત સમયે નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરતો કરતો, શિવકુમાર દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી ચ્યવીને મનુષ્ય જનમ પામીને મોક્ષસુખને પામ્યો.

ચંડપિંગલ ચોરની કથા

વસતપુર નામના નગરમા જિતશત્રુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે રાજાને ભદ્રા નામની રાણી હતી તે નગરમા ચડપિગલ નામનો એક ચોર રહેતો હતો તે નગરમા ચોરી કરીને નગરજનોને બહુ જ ત્રાસ આપતો હતો

એક વખત તે ચડપિગલ ચોરે રાજાના રાજમહેલમાથી રાણીના કીમતી હારની ચોરી કરી તે ચોરેલો હાર ચોરે એક કલાવતી નામની વેશ્યા કે જેના પ્રત્યે તે પ્રેમ કરતો હતો તેને પહેરવા આપ્યો આ વેશ્યામા થોડાઘણા જૈનધર્મના સસ્કારો હતા

કેટલોક વખત વીતી ગયા પછી, મદનતેરશના ઉત્સવમા તે કલાવતી કીમતી વસ્રાભૂષણો તથા ચોરે આપેલો અમૂલ્ય હાર પહેરીને ક્રીડા કરવા ગઈ

ક્રીડા કરતા કરતા રાણીની દાસીઓની નજરે કલાવતીએ પહેરેલો હાર પડ્યો દાસીઓએ જઈને હારની વાત રાણીને કહી રાણીએ રાજાને વાત કરી

રાજાએ સેવકો દ્વારા તપાસ કરાવી ચડપિગલ ચોરને કલાવતીના ઘેરથી પકડીને મહા વિડબનાપૂર્વક સૂળીએ ચડાવ્યો

આ વાત કલાવતીના જાણવામા આવી તે ત્યા પહોચી ગઈ ચડપિગલને સૂળી ઉપર ચડેલો જોઈ તે વિચારવા લાગી કે—'મારા લીધે તેને આવી કદર્થના સહન કરવી પડી, માટે મારે આજથી તેના સિવાયના બધા પુરુષો ભાઈ સમાન છે'

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, નમસ્કાર મહામત્ર ચડપિગલને શિખવાડ્યો, અને ચોરને એવુ નિયાણું કરવાનુ કહ્યુ કે—'તુ એવુ ચિતવન કર કે આ નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રતાપે હુ મરીને રાજાના પુત્ર તરીકે ઉત્પન્ન થાઉ'

ચોરે પણ તે પ્રમાણે નિયાણુ કર્યું સૂળીની વેદનાથી મૃત્યુ પામીને, ચંડપિંગલ નમસ્કાર મહામત્રના સ્મરણથી રાજાની પટરાણીની કુક્ષિથી પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો

રાજા રાણીએ પુત્ર જન્મનો મોટો મહોત્સવ કર્યો. પછી સ્વજનોને ભેગા કરીને રાજપુત્રનુ પુરદર નામ પાડ્યુ

કલાવતીના જાણવામા આ વાત આવી તે રોજ રાજમહેલમા જતી-અને પુરદર કુમારને વહાલથી રમાડતી હતી

જ્યારે રાજપુત્ર રૂદન કરતો ત્યારે તે કહેતી કે ચડપિગલ રોઈશ નહી કલાવતીના આ વચનોથી પુરદર કુમારને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ રાજકુમારને પૂર્વભવમા કલાવતીના મુખથી સાભળેલા નમસ્કાર મહામત્રના પ્રભાવ ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ

કેટલોક સમય વીતી ગયા પછી જિતશત્રુ રાજા મરણ પામ્યો. પુરંદર કુમાર રાજ-ગાદીએ બેઠો. રાજા થયા પછી પુરંદર રાજા, પોતાના પૂર્વભવની ઉપકારી કલાવતીનો ઘણો જ ઉપકાર માનવા લાગ્યો. દરરોજ નિયમિત શુભ ભાવપૂર્વક નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

ઘણો સમય ન્યાયથી રાજ્ય પાલીને, અંત સમયે સર્વ જીવોને ખમાવીને, મરણ પામીને ઉત્તમ ગતિમાં ઉત્પન્ન થયો.

હુંડક ચોરની કથા

મથુરા નગરમાં શત્રુમર્દન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે નગરમાં એક હુંડક નામનો ચોર હતો. એક વખત તે ચોરે એક શેઠના ઘરમાં ખાતર પાડીને પુષ્કળ સુવર્ણના દાગીનાની ચોરી કરી.

ચોરી કરીને પાછા વળતાં કુટુંબના માણસો જાગી ગયા. ખૂબ કોલાહલ થયો. કોટવાલ વગેરે આવી પહોંચ્યા. ચોરને દાગીના સાથે પકડીને, સવારમાં રાજા સમક્ષ હાજર કર્યો.

રાજાએ હુકમ કર્યો કે આ ચોરને આખા નગરમાં ફેરવો અને જેટલો બને તેટલો ત્રાસ આપીને ફાંસીએ ચડાવી દો.

આખા ગામમાં હુંડકને ફેરવવામાં આવ્યો. તેની સાથે દાંડી પીટનારો દાંડી પીટીને બોલતો હતો કે:—'હે લોકો! ચોરી કરનારના આવા બૂરા હાલ થાય છે, માટે કોઇએ ચોરી કરવી નહીં. કોઈએ આ ચોરને કાંઇ પણ આપવું નહીં.'

પછી રાજાએ ફાંસી દેનારાઓને કહ્યું કે, આ ચોરની સાથે કોઈ વાતચીત પણ કરે તો તેના સમાચાર મને પહોંચાડવા.

રાજાના માણસોએ તે હુંડક ચોરને ખરે બપોરે તડકામાં ઊભો રાખ્યો. તડકામાં ઊભો રહેતાં પાણીની તરસ લાગવાથી, જે કોઈ ત્યાંથી પસાર થતું તેની પાસે તે પાણી માંગવા લાગ્યો. રાજાના ભયથી કોઇએ તેને પાણી આપ્યું નહીં.

આ વખતે જિનદત્ત નામનો એક દયાળુ શ્રાવક તે રસ્તે થઇને નીકળ્યો. તેને દેખીને ભયથી હુંડકે તેની પાસે પાણીની માંગણી કરી.

જિનદત્તને દયા આવવાથી તેણે કહ્યું કે:—'હે ભાઈ! હું પાણી લઈને આવું ત્યાં સુધી તું નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરજે.' એમ કહી નવકાર શીખવાડી, જિનદત્ત પાણી લેવા ગયો.

અહી ઢુઢક પાણી પાણી કરતો મૃત્યુને શરણ થયો, મરણ વખતે તેનુ ચિત્ત નમસ્કાર મહામંત્રમા તલ્લીન હોવાથી, તે ચોર મોટી ઋદ્ધિવાળો યક્ષ દેવતા થયો

અહી રાજાના માણસોએ આ બધો વૃત્તાત રાજાને કહ્યો રાજાએ જિનદત્ત શેઠને પણ સૂળીએ ચડાવવાનો હુકમ ફરમાવ્યો સેવકો પણ રાજાનો હુકમ થતા જ જિનદત્ત શેઠને સૂળીના સ્થાને લઇ ગયા

હવે પેલો ઢુઢકનો જીવ કે જે યક્ષ તરીકે ઉત્પન્ન થએલો હતો, તેણે અવધિજ્ઞાનથી પોતાના પરમ ઉપકારી જિનદત્ત શેઠની આ દશા જોઇને, તે આકાશમા રહીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો કે—'હે રાજા! તથા નગરના લોકો આ દયાવાન જિનદત્તને ખોટી વિડબના શા માટે આપો છો? જો તમે તેને છોડી દઈને તમારા અપરાધની ક્ષમા તેની પાસે નહીં માગો તો હુ તમને બધાને આ શીલા તળે ચગદી નાખીશ'

આ પ્રમાણે આકાશમા શીલા દેખીને ભયથી ગભરાઈ રાજા વગેરે નગરજનો, યક્ષને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યા કે—"હે યક્ષરાજ! અમોએ અજાણતા જે કાઈ અપરાધ કર્યો હોય, તેની ક્ષમા આપો, ને અમને જીવતદાન આપો"

યક્ષે કહ્યુ કે—"તમે બધા જિનદત્ત શેઠને શરણે જાઓ તો જ તમને જીવતા રહેવા દઉ"

રાજા વગેરે બધા જિનદત્ત શેઠને શરણે ગયા યક્ષે શિલા પાછી સહરી લીધી રાજા તથા નગરજનોએ જિનદત્ત શેઠને હાથી ઉપર બેસાડી વાજતે ગાજતે નગરમા પ્રવેશ કર્યો રાજાએ જિનદત્ત શેઠને નગરશેઠની પદવી આડબરપૂર્વક આપી, અને મૂલ્યવાન વસ્ત્રાભૂષણો આપી જિનદત્ત શેઠનુ બહુમાન કર્યું યક્ષ પોતાના સ્થાને ગયો, અને નગરજનો જિનદત્ત શેઠની પ્રશસા કરવા લાગ્યા

રાજસિંહ કુમારની કથા

ત્રીજા પૂર્વાર્દ્ધદ્વીપને વિષે આવેલા ભરતક્ષેત્રમાં વડગામ નામના નગરની પાસે એક મોટો પર્વત આવેલો છે. તે પર્વત ઉપર આવેલી ગુફામાં એક વખત શ્રીદમ નામના મુનિ ચોમાસી તપ કરવા માટે ચોમાસું રહ્યા. એક વખત તેમની પાસે એક ભીલ અને ભીલડી આવી પહોંચ્યા.

મુનિજીએ આ બંનેને ભદ્રિક પરીણામવાળા જોઈને, સર્વ વિઘ્નોનો નાશ કરનાર એવો નમસ્કાર મહામંત્ર શીખવ્યો. મંત્ર શીખવાડીને કહ્યું કેઃ—'આ મંત્રનો સાવધાન થઈને ત્રણે કાળ જાપ કરજો.'

મુનિશ્રીનો ઉપદેશ ગ્રહણ કરીને, તે બંને જણા ત્રણે કાળ નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન ધરવા લાગ્યા. અનુક્રમે આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી અંત સમયે નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન ધરતાં બંને જણા મૃત્યુ પામ્યા.

ભીલનો જીવ મરીને, જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા મણિમંદર નામના ગામના મૃગાંક રાજાની વિજયા નામની રાણીની કુક્ષિમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. રાણીએ સ્વપ્નમાં સિંહને દેખ્યો. નવ માસ પૂર્ણ થતાં ભીલનો જીવ રાજપુત્ર તરીકે ઉત્પન્ન થયો. તેનું નામ રાજસિંહ પાડવામાં આવ્યું.

રાજસિંહ અનુક્રમે યૌવન અવસ્થાને પામ્યો. રાજકુમારને મતિસાગર નામના પ્રધાનના સુમતિ નામના પુત્ર સાથે દોસ્તી થઈ. એક વખત મિત્રની સાથે રાજસિંહ જંગલમાં શિકાર કરવા ગયો.

શિકાર કરતાં કરતાં થાક લાગવાથી એક આંબાના ઝાડની નીચે વિશ્રામ લેવા બંને મિત્રો બેઠા. એ વખતે એક મુસાફર તેમના જોવામાં આવ્યો. કુમારે તે મુસાફરને પૂછયું કેઃ—"હે મુસાફર ! તમે કયાંથી આવો છો ? કયાં જાવો છો ? તમે મુસાફરીમાં કાંઈ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય તેવું કાંઇક દેખ્યું હોય તો અમને કહો."

મુસાફરે કહ્યું કેઃ—"હું પત્તનનગરથી આવું છું. તીર્થયાત્રા કરવા જાઉં છું. વળી, રસ્તામાં મેં જે આશ્ચર્ય જોયું છે, તે તમે સાંભળો."

પત્તનનગરના પત્તન નામના રાજાની હંસી નામની રાણીની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થએલી રત્નવતી નામની રાજપુત્રી, ચોસઠે કળામાં નિપુણ, સ્વરૂપવાન અને યૌવનાવસ્થાને પામેલી છે.

રાજપુત્રીની યુવાવસ્થાને જોઇને પત્તન રાજાને તેણીને લાયક વર શોધવાની ચિંતા

ઉત્પન્ન થઇ એક વખતે પ્રસગ પ્રાપ્ત થતા રાજાએ પોતાના પ્રધાનને પૂછ્યુ કે—'પ્રધાનજી ! આ રાજકુવરીને યોગ્ય વર ક્યારે મળશે ?'

પ્રધાને કહ્યુ કે—'હે સ્વામી ! ચિંતા કરશો નહીં તેણીના 'ભાગ્યયોગે' તેણીને લાયક પતિ સ્વયમેવ મળશે'

એક વખત એક નટને ભીલનો વેષ લઇને નાચતો જોઇને, રત્નવતીને મૂર્છા આવી, અને તેણીને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ

જ્યારે મૂર્છા વળી ત્યારે તેણીના પિતાએ પૂછ્યુ કે—"હે પુત્રી ! તને આ શું થયુ ?"

તે વખતે તેણીએ કહ્યુ કે—"હે પિતાજી ! પૂર્વભવમા હુ ભીલડી હતી, ને મારો પતિ ભીલ હતો મને જો મારો તે પતિ પ્રાપ્ત થાય તો જ હુ પરણીશ, નહીં તો હુ કુવારી રહીશ"

મુસાફરના મુખમાથી આ વૃત્તાત સાભળતા જ રાજસિંહ કુમારને મૂર્છા આવી, અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ પોતાનો પૂર્વભવ યાદ આવતા જ, તે રત્નવતી ઉપર રાગ ધરતો બોલ્યો કે—'હે મુસાફર પછી તેણીનુ શું થયુ ?'

મુસાફર કહેવા લાગ્યો કે—"કન્યાની પ્રતિજ્ઞાની આ વાત ગામે ગામ ફેલાઈ ગઇ કેટલાએ રાજકુમારો, આ સૌદર્યવાન રાજકન્યાની સાથે લગ્ન કરવા માટે જૂઠુ બોલીને કહેવા લાગ્યા કે 'અમે પૂર્વભવમા ભીલ તરીકે હતા'

રાજકુમારી તેઓને પૂછતી કે, તમે જો પૂર્વભવમા ભીલ હતા તો, તમો કયા પુણ્યના યોગે અહીં ઉત્પન્ન થયા છો ? તેઓ તેનો ખુલાસો આપી શકવાને અસમર્થ હોવાથી તેમનુ જૂઠ પકડાઈ જતુ આ પ્રમાણે ઘણીવાર બનવાથી રત્નવતી પુરુષદ્વેષીણી બની ગઈ છે પુરુષો માત્ર જૂઠુ જ બોલનાર હોય છે, તેમ માનીને, તે સ્ત્રીઓના સમર્ગમા જ રહે છે કોઈ પણ પુરુષ સાથે વાત કરતી નથી હે રાજકુમાર ! તમે પુરુષોમા રત્ન સમાન છો, અને રત્નવતી સ્ત્રીઓમા રત્ન સમાન છે તેથી જો તમારો બંનેનો સમાગમ થાય તો, રામ અને સીતાની માફક તમે શોભો તેમ મારૂં માનવું છે"

મુસાફરના મુખમાથી આવાં વચનો સાભળીને રાજસિંહ કુમાર આનદિત થયો તે આનંદમા પોતાના બધા દાગીના મુસાફરને બક્ષીસમા આપી દીધા

પછી રાજસિંહ કુમાર પોતાના મિત્ર સહિત પોતાના નિવાસસ્થાને આવ્યો ઘેર આવી રત્નવતીને કઈ રીતે પ્રાપ્ત કરવી તે વિચારમા ને વિચારમા રાજકુમાર નગરની શેરીઓમા અને ચૌટામા આમતેમ ફરવા લાગ્યો

રાજકુમારને આવી રીતે ફરતો જોઇને, રાજકુમારના સૌદર્યમાં મુગ્ધ થએલી

સ્ત્રીઓનાં ટોળાં પોતાનાં બાળકોને રડતાં મૂકીને, કુમારના સૌંદર્યથી આકર્ષાઇને કુમારની પાછળ પાછળ ફરવા લાગ્યાં.

નગરજનોએ રાજાની પાસે ફરીયાદ કરી કેઃ—'હે કૃપાનાથ! આપ રાજકુમારને મહેરબાની કરીને નગરમાં ફરતા અટકાવો.'

રાજાએ પોતાના સેવકો મારફતે કુમારને કહેવડાવ્યું કેઃ—'તારે નગરમાં ફરવા નહીં જતાં હમેશાં રાજમહેલમાં જ રહેવું.'

પિતાનો આવો હુકમ સાંભળીને, કુમાર વિચારવા લાગ્યો કે–પિતાજીના આ હુકમથી મને લાગે છે કે તેઓશ્રીના મનમાં મારો કાંઇક અપરાધ આવ્યો હોવો જોઇએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, એ વાત સુમતિ નામના પોતાના મિત્રને પૂછતાં, તેનું કારણ અથથી ઇતિ સુધીનું કુમારના જાણવામાં આવી ગયું.

આ બધું જાણીને કુમારે મિત્રને કહ્યું કેઃ—'હે મિત્ર! પિતાજીની આવી આજ્ઞા પાળવી બહુ જ મુશ્કેલ છે. આખો દિવસ ઘરમાં શી રીતે પસાર કરી શકાય? વળી, મારો વિચાર પત્તન રાજાની કુંવરી રત્નવતીને પણ જોવાનો છે, માટે ચાલો આપણે દેશાંતર જઇએ.'

આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને, બંને મિત્રો હાથમાં તલવાર લઇને નગરમાંથી બહાર નીકળી પડયા. રસ્તામાં આવતાં અનેક ગામો જોતાં જોતાં એક વખત એક શૂન્ય અટવીમાં આવી પહોંચ્યા.

તે વખતે એક પુરુષને દીનવદને રડતો સાંભળીને, રાજકુમાર હાથમાં તલવાર લઇને, જે બાજુથી રડવાનો અવાજ આવતો હતો તે તરફ ચાલ્યો. ત્યાં જતાં જ એક વિકાળ રાક્ષસના પંજામાં સપડાએલો અને આક્રંદ કરતો એક પુરુષ રાજકુમારના જોવામાં આવ્યો.

આ દશ્ય જોઇને રાજકુમારે રાક્ષસને પૂછયું કેઃ—'આ માણસે તારૂં શું બગાડયું છે?'

રાક્ષસ બોલ્યો કેઃ—'આ માણસ મને વશ કરવા સાધના કરતો હતો, તે વખતે મેં એને કહ્યું કે જો તું તારા શરીરમાંથી માંસ કાપીને આપે તો હું તારે વશ થાઉં. પરંતુ તે પ્રમાણે તે પોતાનું માંસ આપી શકયો નહીં અને હું ભૂખ્યો છું તો, હવે મારા હાથમાં આવેલા ભક્ષ્યને હું કેમ છોડી દઉં?'

તે વખતે કુમારે કહ્યું કેઃ—'જો તું એને મૂકી દે તો, હું તને મારૂં ઉત્તમ માંસ આપું.' એમ કહી તલવાર કહાડી, પોતાનું માંસ કાપવા તત્પર થયો.

તે રાક્ષસ કુવરની આવી સાહસિકતા જોઇને કુવર ઉપર પ્રસન્ન થયો અને બોલ્યો કે —'હે પરોપકારી પુરુષ ! હુ તારૂ સાહસ જોઈને તારા ઉપર તુષ્ટમાન થયો છુ, માટે તારે જે કાંઈ વરદાન માગવું હોય તે માગ'

તે વખતે કુવરે કહ્યું કે જો તુ તુષ્ટમાન થયો હોય તો તુ આ પુરુષના મનોવાંછિત પૂર્ણ કર'

રાક્ષસ બોલ્યો કે, તમારાં કહેવાથી હુ એને જીવતો છોડી દઉ છુ, અને જે કાંઈ વર તમને આપવો છે, તે હુ આપુ છુ એમ કહીને, તે રાક્ષસે રાજકુમારને ચિંતામણી રત્ન આપ્યું રત્ન આપીને રાક્ષસ અદશ્ય થઈ ગયો

પછી રાજકુમાર અને તેનો મિત્ર–બને જણા–આગળ ચાલવા લાગ્યાં રસ્તામા રાજકુમારે પોતામા મિત્રને; પોતાના પૂર્વભવનો–ભીલ અને ભીલડીનો–બધો વૃત્તાત શરૂથી માડીને અત્યારસુધીનો કહી સભળાવ્યો

તે વખતે રાજકુમારનો મિત્ર હસીને કહેવા લાગ્યો કે —"હે મિત્ર ! તુ જે કન્યાને પરણવા ચાહે છે, તે તો પુરુષ દ્વેષીણી છે, તેથી પુરુષવેશે રત્નવતીને કેવી રીતે જોઈ શકશો ? વળી, તેણીની સાથે વાતચીત કેવી રીતે કરશો"

કુમારે મિત્રની આ વાત સાભળીને કહ્યુ કે —"હે મિત્ર ! ચિંતા કરવા જેવું કાંઈ નથી કારણ કે सर्वत्र भाग्य फलति"

એક વખત જગલમા આબાના ઝાડની નીચે સૂતેલા રાજસિંહ કુમારને એક વિદ્યાધરે જોયો કુમારનુ આવુ સુદર રૂપ જોઈને વિદ્યાધરે વિચાર્યું કે, મારી પાછળ મારી સ્ત્રી આવે છે, તે જો આ પુરુષને જોશે તો મારા સ્નેહને પડતો મૂકીને આ પુરુષ ઉપર સ્નેહ ધરવા લાગશે એ પ્રમાણે વિચાર કરીને તે જ વનમાથી એક ઔષધિ લાવીને પાણીમા ઘસીને, રાજસિંહ કુમારના કપાળમા તેનુ તિલક કર્યું, એટલે તરત જ તે કુમાર મટીને કુમારી થઈ ગયો

આ વાતને થોડો વખત પસાર થયા પછી, તે વિદ્યાધરની સ્ત્રી ત્યા આવી પહોચી તેણીએ આવુ સ્વરૂપવાન સ્ત્રીનુ રૂપ દેખી વિચાર્યું કે, પાછા વળતી વખતે મારો પતિ જો આ સુદર સ્ત્રીને દેખશે તો, તેણીના ઉપર સ્નેહ કરશે અને મને છોડી દેશે, એમ વિચારીને તે જ વનમાથી બીજી ઔષધિ લાવીને પાણીમા ઘસીને કુમારના કપાળમા તિલક કર્યું, એટલે કુમાર મૂળરૂપે થઈ ગયો વિદ્યાધરી પોતાના રસ્તે આગળ ચાલી ગઇ

કુમારનો મિત્ર સુમતિ પાસેના વનમા ફૂલ ચૂટવા ગએલો હતો, તેણે આ બધો વૃત્તાત ઝાડની ઓથે છૂપાઇને જોયો હતો તેથી તે બને ઔષધીઓ, વનમાથી લઇને વસ્ત્રના છેડે બાધીને કુવરને જગાડી સર્વ વાત કહી સભળાવી,

બંને મિત્રો ચાલતાં ચાલતાં પત્તનનગરે આવી પહોંચ્યા. નગરની અંદર જઈને એક મહેલની પાસે જઈને બંને બેઠા. તે વખતે સ્ત્રી સમૂહથી પરવરેલી સુખાસનમાં બેઠેલી રત્નવતી રાજકુમારી તે મહેલમાં આવી પહોંચી. રાજકુમારીની દાસીઓ આગળ આવીને, પુરુષ માત્રને આગળ વધતા અટકાવતી હતી.

આ વખતે, બંને મિત્રો ઔષધિથી સ્ત્રીનું રૂપ ધારણ કરીને, મહેલમાં આવીને બાજુ ઉપર ઊભા રહ્યા. થોડી વારમાં, રાજકુમારી રત્નવતી કાલિકા માતાની પૂજા કરીને પાછી વળી.

તે વખતે, દેવાંગનાઓ જેવી આ બે કન્યાઓને જોઈને, આનંદિત થએલી રત્નવતી પૂછવા લાગી કે, તમે બંને જણાં ક્યાંથી આવો છો ?

રત્નવતીનો આ પ્રશ્ન સાંભળતાં જ મિત્ર સ્ત્રીએ (સુમતિ મિત્રે) કહ્યું કે, આ મારી સખી મણિમંદર નામના નગરથી આવી છે.

રત્નવતીએ કહ્યું કે, તમારી સખીને જોઈને મારું મન બહુ જ ઉલ્લાસ પામે છે. તમે બંને જણીઓ મારા ઘેર જ પરોણા તરીકે રહો. એમ કહીને, પોતાની સાથે પોતાના મહેલે તેડી ગઈ. બંને જણીઓની બહુ પ્રકારે રાજકુમારી ભક્તિ કરવા લાગી.

આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ વીતી ગયા પછી કુમાર સ્ત્રી (રાજસિંહ કુમારે) એ રત્નવતીને પૂછ્યું કે, તમારું લગ્ન હજુ સુધી કેમ નથી થયું ?

રત્નવતીએ કહ્યું કે, મારે મારા પૂર્વભવના પતિ સાથે જ લગ્ન કરવું છે.

તે વખતે કુમાર સ્ત્રીએ કહ્યું કે, તમારો પૂર્વભવનો પતિ હજુ ક્યાંઈ જણાતો નથી, તો પછી, સ્વયંવર મંડપ તૈયાર કરાવીને, મનગમતા કોઈ પણ પુરુષની સાથે કેમ લગ્ન કરતાં નથી ?

રત્નવતી કહેવા લાગી કે, પોતાના મનને સંતોષ ઉપજે તે જ પતિની સાથે લગ્ન કરીએ છીએ. તેવો સંતોષ તો મને તમારા સામું જોતાં જ ઉપજે છે, માટે મારે બીજા વરની સાથે લગ્ન કરવાનું કાંઈ કામ નથી.

રાજકુમારીનો આ પ્રમાણેનો જવાબ સાંભળીને, કુમાર સ્ત્રીએ પૂછ્યું કે, તમારો પૂર્વભવનો પતિ તમે શી રીતે ઓળખી શકો ?

રત્નવતીએ કહ્યું કે, મેં પૂર્વભવમાં જે પુણ્ય ઉપાર્જન કરેલું તે જે જાણતો હોય, તે જ મારો પૂર્વભવનો પતિ સમજવો.

તે વખતે કુમાર સ્ત્રીએ કહ્યું કે, હું એટલું જાણું છું કે, તમને પાછલા ભવમાં શ્રીદમ નામના મુનિએ નમસ્કાર મહામંત્ર શીખવાડ્યો હતો. તેના જ સ્મરણના પ્રભાવથી તમે મરીને, અહીં રાજકુમારી તરીકે ઉત્પન્ન થયાં છો.

આ વૃત્તાંત સાભળીને, રત્નવતી ચમત્કાર પામીને પોતાની સખી ચંદ્રલેખાને કહેવા લાગી કે, હે સખી ! મારા પૂર્વભવની વાત એણે કેવી રીતે જાણી ?

ચંદ્રલેખાએ કહ્યુ કે, એની ચેષ્ટા, ચાલ, વચન વગેરે પુરુષના જેવાં જ દેખાય છે વળી, તેને દેખીને તને આનંદ થાય છે તેથી જણાય છે કે, એ જ તારો પૂર્વભવનો પતિ છે પરંતુ કોઈક કારણથી પોતાનુ મૂળ સ્વરૂપ છૂપાવીને, સ્ત્રી રૂપે ફરે છે

પછી ચંદ્રલેખા કુમાર સ્ત્રીને કહેવા લાગી કે, હે સ્વામી ! મહેરબાની કરીને આપનુ મૂળ રૂપ અમને દેખાડો

આ પ્રમાણેની વિનતિ સાભળીને, બને મિત્રો ઔષધિનો પ્રયોગ કરીને, પોતાનાં મૂળ સ્વરૂપે પ્રગટ થયા

પછી ચંદ્રલેખાએ તે કુમારને કહ્યુ કે, હે સ્વામી ! તમોએ જેવી રીતે પોતાનુ સ્વરૂપ પ્રકાસ્યુ, તેવી જ રીતે પોતાનુ કુલ તથા ગોત્ર પણ પ્રકાશો

તે વખતે સુમતિ મિત્રે કુવરનો દેશ, નગર, માતા-પિતા, કુલ ગોત્રાદિનુ નામ કહ્યુ અને પોતાના વતનમા મળેલા મુસાફરનો તથા રસ્તે ચાલતા ચિંતામણી રત્નની તથા ઔષધિની પ્રાપ્તિનો સઘળો વૃત્તાંત કહી સભળાવ્યો

રાજકુમારી રત્નવતીએ આ સઘળો વૃત્તાંત, પોતાના પિતાને જણાવ્યો આ વૃત્તાંત સાંભળીને રાજા મનમા હર્ષ પામ્યો શુભ દિવસે અને શુભ મુહૂર્તે રાજકુમારી રત્નવતીના લગ્ન રાજકુમાર રાજસિંહ સાથે મોટા મહોત્સવ પૂર્વક કરવામા આવ્યા પહેરામણીમા અનેક હાથી, ઘોડા તથા અડધુ રાજ આપ્યુ રાજસિંહ કુમાર પણ રાજકુમારી રત્નવતી સાથે આનંદથી કાળનિર્ગમન કરવા લાગ્યો

એક વખત રાજસિંહ કુમારના પિતા મૃગાંક રાજાનો દૂત પત્ર લઈને ત્યા આવ્યો તેમા લખ્યુ હતુ કે, હે કુમાર ! હવે હું વૃદ્ધ થયો છુ, તેથી રાજ્ય છોડીને દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા રાખુ છુ, તેથી આ પત્ર વાચીને તુરત જ મને આવીને મળ

પોતાના પિતાનો આ પત્ર વાચતા જ, પોતાના સસરાની અનુમતિ લઈને, રત્નવતી સહિત, સસરાએ આપેલા મહામૂલ્ય દાયજા અને ચતુરંગી સૈન્ય સહિત રાજસિંહ કુમાર મણિમંદર નગરે ઘણી જ ઉતાવળથી આવી પહોચ્યો

મૃગાંક રાજાએ ભારે મહોત્સવપૂર્વક રાજકુમાર રાજસિંહ તથા રાજકુમારી રત્નવતીનો પુર પ્રવેશ કરાવ્યો રાજકુમારે રાજમહેલમા પેસતા જ પિતાને પ્રણામ કર્યા અને બંને પિતા-પુત્ર ભેટી પડયા સર્વત્ર આનંદ આનંદ ફેલાઈ ગયો

મૃગાંક રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે, હવે રાજસિંહ કુમારને ગાદીએ બેસાડી, હું

દીક્ષા અંગીકાર કરૂં. રાજા આ વિચાર કરતો હતો, તે જ વખતે વનપાલકે વધામણી આપી કે, હે સ્વામી! જ્ઞાની ગુરુ મહારાજ પધાર્યા છે.

રાજા આ સમાચાર સાંભળીને આનંદિત થયો. રાજસિંહ કુમારને ગાદીએ બેસાડીને, મોટા મહોત્સવપૂર્વક મૃગાંક રાજાએ ગુણસાગરજી પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી. દીક્ષા અંગીકાર કરીને, તીવ્ર તપ તપતાં રાજર્ષિ મૃગાંક અંત સમયે અનશન કરીને દેવલોક પામ્યા.

રાજસિંહ રાજાએ પણ ગુરુ મહારાજ પાસે સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રત ઉચ્ચર્યાં. શ્રાવક ધર્મ પાળતાં અને નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરતાં રાજસિંહ રાજાએ ઘણો સમય રાજ્યસુખ ભોગવ્યું. સંસાર સુખ ભોગવતાં, રાણી રત્નવતીની કુક્ષિથી પ્રતાપસિંહ નામનો એક મહા પરાક્રમી પુત્ર ઉત્પન્ન થયો.

પ્રતાપસિંહ રાજકુમાર યૌવન અવસ્થાને પામ્યો. એક વખત રાજસિંહ રાજાને દૈવયોગે કોઇ વ્યાધિ ઉત્પન્ન થયો. વ્યાધિ શાંત થતાં જ, રાજપુત્ર પ્રતાપસિંહને ગાદીએ બેસાડીને, રાજસિંહ રાજાએ તથા રાણી રત્નવતીએ ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી.

કેટલોક સમય સાધુ અવસ્થામાં પસાર કર્યા પછી નિરતિચાર ચારિત્ર પાળીને, અંત સમયે સમસ્ત જીવોને ખમાવતાં અને નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરતાં રાજર્ષિ રાજસિંહ મુનિ કાળધર્મ પામ્યા. કાળધર્મ પામીને, પાંચમા દેવલોકમાં દશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા બ્રહ્મેંદ્ર તરીકે ઉત્પન્ન થયા. રાણી રત્નવતી પણ તે જ દેવલોકમાં ઈંદ્ર સમાન ઋદ્ધિવાળા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થઈ.

અમરકુમારની સજઝાય

રાજગૃહી નગરી ભલી, તિહા શ્રેણિક રાજા રે,
જિનધર્મનો પરિચય નહી, મિથ્યામત માહે ગચ્યા રે
કર્મતણી ગતિ સાભળો–૧

કર્મતણી ગતિ સાભળો, કર્મ કરે તે હોય રે,
સ્વારથીઆ સહુ કો સગા, વિણુ સ્વારથ નહીં કોય રે કર્મ૦ ૨

રાજા શ્રેણિક એકદા, ચિત્રશાળા કરાવે રે,
અનેક પ્રકારે મ ડણી, દેખતા મન મોહે રે કર્મ૦ ૩

દરવાજો ગિર ગિર પડે, રાજા મન પસ્તાવે રે,
પૂછે જોષી પડિતા, બ્રાહ્મણુ ઇમ બતાવે રે કર્મ૦ ૪

બાળક બત્રીશ લક્ષણો, હોમીજે ઇણુ માહે રે,
તો એહ મહેલ પડે નહિ, ઇમ ભાખે વયણુ અજ્ઞાનો રે કર્મ૦ ૫

રાજા ઢઢેરો ફેરીયો, જે આપે બાળકુમારો રે,
સોળી આપુ બગેબરી, સોનૈયા ધન સારો રે કર્મ૦ ૬

ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણુ તિહા વસે, ભદ્રા તસ ઘરણી જાણો રે,
પુત્ર ચાર સોહામણા, નિર્ધનીયો પુણ્ય હીણો રે કર્મ૦ ૭

ઋષભદત્ત કહે નારને, આપો એક કુમારો રે,
ધન આવે ઘર આપણે, આપણુ સુખીયા સારો રે કર્મ૦ ૮

નારી કહે વેગે કરો, આપો અમરકુમારો રે,
મ્હારે મન અણુભાવતો, આખ થકી કરો અળગો રે કર્મ૦ ૯

વાત જણાવી રાયને, રાજા મનમા હરખ્યો રે,
જે માગે તે આપીને, લાવો બાળકુમારો રે કર્મ૦ ૧૦

સેવક પાછા આવીયા, ધન આપ્યો મનમાન્યો રે,
અમર કહે મોરી માતાજી, મુને મત આપીજે રે. કર્મ૦ ૧૧

માતા કહે તુને શુ કરું, સારે લાવે તું મૂઓ રે,
કામકાજ કરે નહિ, ખાવાને જોઇએ સારો રે કર્મ૦ ૧૨

આખે આસૂ નાખતો, બોલે બાળકુવારો રે,
સાભળો મોરા તાતજી, તુમે મુજને રાખો રે કર્મ૦ ૧૩

તાત કહે હું શું કરૂં, મુજને તો તું પ્યારો રે;
માતા વેચે તાહરી, માહરો નહીં કાંઈ જોરો રે. કર્મ૦ ૧૪

કાકો પણ પાસે હતો, કાકી મુજને રાખો રે;
કાકી કહે હું શું જાણું, માહરે તું શું લાગે રે. કર્મ૦ ૧૫

બાળક રોતો સાંભળી, માસી ફૂઆ તે આવે રે;
બહેન પણ તિહાં બેઠી હતી, કિણહી મુજને રાખો રે. કર્મ૦ ૧૬

જો જો ધન અનરથ કરે, ધન પડાવે વાટો રે;
ચોરી કરે ધન લોભીયો, મરીને દુર્ગતિ જાય રે. કર્મ૦ ૧૭

હાથ પકડીને લેઈ ચાલ્યા, કુંવર રોવણ લાગ્યો રે;
મુજને રાજા હોમશે, ઇમ બાળક બહુ ઝુરે રે. કર્મ૦ ૧૮

બાળક તવ લેઈ ચાલ્યા, આખા ભર બજારો રે;
લોક સહુ હા હા કરે, વેચ્યો બાળ ચંડાળે રે. કર્મ૦ ૧૯

લોક તિહાં બહુળા મિલ્યા, જોવે બાળકુંવારો રે;
બાળ કહે મુજ રાખી લ્યો, થાશું દાસ તુમારો રે. કર્મ૦ ૨૦

શેઠ કહે રાખું સહી, ધન આપી મુહ માગ્યો રે;
રાયે મંગાવ્યો હોમવા, તે તો નહીં રખાય રે. કર્મ૦ ૨૧

બાળકને તે લેઈ ગયા, રાજાજીની પાસે રે;
ભટજી પણ બેઠા હતા, વેદશાસ્ત્રના જાણો રે. કર્મ૦ ૨૨

ભટજીને રાજા કહે, દેખો બાળકુંવારો રે;
બાળકને શો દેખવો, કામ કરો મહારાજા રે. કર્મ૦ ૨૩

બાળ કહે કર જોડીને, સાંભળો શ્રીમહારાજા રે;
પ્રજાના પીયર તુમે, મુજને કીમ હોમીજે રે. કર્મ૦ ૨૪

રાજા કહે મૂલે લીયો, માહરો નહીં અન્યાયો રે;
માતાપિતાએ તુંને વેચીયો, હોમવા આણ્યો આજો રે. કર્મ૦ ૨૫

ગંગોદકે નવરાવી, ગળે ઘાલી ફૂલની માળા રે;
કેસર ચંદન અરચીને, બ્રાહ્મણ ભણે તવ વેદો રે. કર્મ૦ ૨૬

અમરકુમર મન ચિંતવે, મુજ શીખવીયો સાધુ રે;
નવકાર મંત્ર છે મોટકો, સંકટ સહુ ટળી જાશે રે. કર્મ૦ ૨૭

નવપદ ધ્યાન ધરતાં થકાં, દેવ સિંહાસણ કંપ્યો રે;
ચાલી આવ્યો ઉતાવળો, જિહાં છે બાળકુંવારો રે. કર્મ૦ ૨૮

અગનિ ઝાળ ઠંડી કરી, દીધો સિંહાસણુ ચંગો રે,
અમરકુમરને બેસાડીને, દેવ કરે ગુણ ગ્રામો રે — કર્મ૦ ૨૯

રાજાને ઊંધો નાખીયો, મુખે છુટયા લોહી રે,
બ્રાહ્મણ સહુ લાખા પડયા, જાણે સુકા કાષ્ટો રે — કર્મ૦ ૩૦

રાજ સભા અચરિજ થઇ, એ બાળક કોઈ મ્હોટો રે,
પગ પૂજીજે એહના, તો એ મૂવા ઉઠે રે — કર્મ૦ ૩૧

બાળકે છાંટો નાખીયો, ઉઠયો શ્રેણિક રાજા રે,
અચરિજ દીઠો મોટકો, એ શું હુવો તાજો રે — કર્મ૦ ૩૨

બ્રાહ્મણ પડિયા દેખીને, લોક કહે પાપ જૂઓ રે,
બાળહત્યા કરતા થકા, તેહના ફળ છે એહો રે — કર્મ૦ ૩૩

બ્રાહ્મણ સહુ ભેળા થયા, દેખે એમ તમામો રે,
કનક સિંહાસણ ઉપરે, બેઠો **અમરકુમારો** રે — કર્મ૦ ૩૪

રાજા સહુ પરિવાર શું, ઉઠયો તે તતકાળો રે,
કરજોડી કહે કુમારને, એ રાજ્યઋદ્ધિ સહુ ત્હારી રે — કર્મ૦ ૩૫

અમર કહે સુણો રાજવી, રાજ શું નહીં મુજ કાજે રે,
સંયમ લેશું સાધુનો, સાભળો શ્રીમહારાજો રે — કર્મ૦ ૩૬

લોક સહુ મળી ઈમ કહે, ધન ધન બાળ કુવારો રે,
ભટ્ટજી પણ સાજા હુવા, લાજ્યા તે મનમાહે રે — કર્મ૦ ૩૭

જયજયકાર હુવો ઘણો, ધરમ તણો પરસાદો રે,
અમરકુમર મન સોચતો, જાતિસમરણ જ્ઞાનો રે — કર્મ૦ ૩૮

અમરકુમરે સંયમ લીયો, કરે પંચમુષ્ટિ લોચ રે,
બાહિર જઈ મસાણ મે, કાઉસગ્ગ રહ્યો શુભ ધ્યાને રે — કર્મ૦ ૩૯

માતપિતાએ બાહિર જાઇને, ધન ધરતીમાહિ ઘાલ્યો રે,
કાંઈક ધન વ્હેંચી લીયો, જાણે વિવાહ મંડાણો રે — કર્મ૦ ૪૦

તેટલે દોડયો આવીયો, કોઈક બાળકુંવારો રે,
માતપિતાને ઈમ કહે, **અમરકુમરની** આ વાતો રે — કર્મ૦ ૪૧

માતાપિતા વિલખા થયા, ભૂંડા થયો એ કામો રે,
ધન રાજા લેશે સહુ, કાઈક કરીએ ઉપાયો રે — કર્મ૦ ૪૨

ચિંતાતુર થઇ અતિ ઘણી, રાતે નિંદ ન આવે રે,
પૂરવ વૈર સંભારતી, પાપણી ઊઠી તિણ વારો રે — કર્મ૦ ૪૩

શસ્ત્ર હાથ લેઈ કરી, આવી બાળક પાસો રે;
સારીએ કરીને પાપણી, માર્યો બાળકુંવારો રે. કર્મ૦ ૪૪

શુક્લધ્યાન સાધુ ધર્યો, શુભ મન આણી ભાવો રે;
કાળ કરીને અવતર્યો, બારમા સ્વર્ગ મોઝાર રે. કર્મ૦ ૪૫

બાવીશ સાગર આઉખો, ભોગવી વંછિત ભોગો રે;
મહાવિદેહમાં સીઝશે, પામશે કેવળ નાણો રે. કર્મ૦ ૪૬

હવે તે માતા પાપણી, મનમાં હરખ અપારો રે;
ચાલી જાય આણંદમે, વાઘણી મળી તિણ વારો રે. કર્મ૦ ૪૭

ફંફેડી નાખી તિહાં, પાપણી મૂઈ તિણ વારો રે;
છઠ્ઠી નરકે ઉપની, બાવીશ સાગર આઉ રે. કર્મ૦ ૪૮

જો જો મંત્ર **નવકારથી, અમરકુમર** શુભ ધ્યાનો રે;
સુર પદવી લહી મોટકી, ધરમ તણે પરસાદે રે. કર્મ૦ ૪૯

નર ભવ પામી જીવડા, ધરમ કરો શુભ ધ્યાનો રે;
તો તુમે અમર તણી પરે, સિદ્ધગતિ તે લેશો રે. કર્મ૦ ૫૦

કર જોડી કવિયણ ભણે, સાંભળો ભવિજન લોકો રે;
વૈર વિરોધ કોઈ મતિ કરો, જિમ પામો ભવ પારો રે. કર્મ૦ ૫૧

શ્રીજિનધર્મ સુરતરૂ સમો, જેહની શીતળ છાંયો રે;
જેહ આરાધે ભાવશું, સીઝે વંછિત કાજે રે. કર્મ૦ ૫૨

શ્રીનવકાર મંત્રનો છંદ

દુહા

વંછિત પૂરે વિવિધ પરે, શ્રીજિનશાસન સાર ।
નિશ્ચે શ્રીનવકાર નિત્ય, જપતાં જયજયકાર ॥૧॥

અડસઠ અક્ષર અધિક ફલ, નવપદ નવે નિધાન ।
વીતરાગ સ્વયં મુખ વદે, પંચ પરમેષ્ટિ પ્રધાન ॥૨॥

એક જ અક્ષર એક ચિત્ત, સમર્યા સંપત્તિ થાય ।
સંચિત સાગર સાતનાં, પાતક દૂર પલાય ॥૩॥

સકલ મંત્ર શિર મુકુટમણિ, સદ્દગુરૂ ભાષિત સાર ।
સો ભવિયાં મન શુદ્ધશું, નિત્ય જપીએ નવકાર ॥૪॥

છંદ

નવકાર થકી **શ્રીપાલ** નરેશ્વર, પામ્યા રાજ્ય પ્રસિદ્ધ,
શ્મશાન વિષે **શિવ** નામ કુમરને, સોવન પુરિસો સિદ્ધ ॥
નવલાખ જપંતા નરક નિવારે, પામે ભવનો પાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોક્ખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૫॥

બાંધી વડશાખા શિંકે બેસી, કીધો કુંડ હુતાશ,
તસ્કરને ચિત્તે મંત્ર સમર્પ્યો, ઉડયો તે આકાશ ॥
વિધિ રીતે જપતાં અહિ વિષ ટાળે, ઢાળે અમૃતધાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોક્ખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૬॥

બીજોરા કારણ રાય **મહાબલ**, વ્યંતર દુષ્ટ વિરોધ,
જેણે નવકારે હત્યા ટાળી, પામ્યો યક્ષ પ્રતિબોધ ॥
નવલાખ જપતા થાયે જિનવર, ઇસ્યો છે અધિકાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોક્ખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૭॥

પલ્લીપતિ શીખ્યો મુનિવર પાસે, મહામંત્ર મન શુદ્ધ,
પરભવ તે **રાજસિંહ** પૃથ્વીપતિ, પામ્યો પરિગલ રિદ્ધ ॥
એ મંત્ર થકી અમરાપુર પહોતો, **ચારૂદત્ત** સુવિચાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોક્ખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૮॥

સન્યાસી કાશી તપ સાધતો, પંચાગ્નિ પરજાલે,
દીઠો **શ્રીપાસકુમારે** પન્નગ, અધ બલતો તે ટાલે ॥
સંભલાવ્યો શ્રીનવકાર સ્વયંમુખ, ઇંદ્રભવન અવતાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોક્ખે ચિત્તે નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૯॥

મન શુદ્ધે જપતા **મયણાસુંદરી**, પામી પ્રિય સંયોગ,
ઇણે ધ્યાનથકી ટલ્યો કુષ્ટ ઉંબરનો, રક્તપિત્તનો રોગ ॥
વિધિ શું જપતા નવનિધિ થાયે, ધર્મ તણો આધાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોક્ખે ચિત્તે નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૦॥

ઘટમાંહી કૃષ્ણભુજંગમ ઘાલ્યો, ઘરણી કરવા ઘાત,
પરમેષ્ઠિ પ્રભાવે હાર ફૂલનો, વસુધા માહી વિખ્યાત ॥
કલાવતીએ પિંગલ કીધો, પાપ તણો પરિહાર,
સો ભવિયા ભકતે ચોક્ખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૧॥

ગયણાંગણ જાતી રાખી અહીને, પાડી બાણ પ્રહાર,
પદ પંચ સુણતાં પાંડુ પતિ ઘર, તે થઈ કુંતા નાર ॥

એ મંત્ર અમુલખ મહિમા મંદિર, ભવદુઃખ ભંજનહાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૨॥

કંબલ સંબલે કાદવ કાઢયા, શકટ પાંચસેં માન;
દીધે નવકારે ગયા દેવલોકે, વિલસે અમર વિમાન ॥
એ મંત્ર થકી **સંપ્રતિ** વસુધા લહી, વિલસે **જૈન** વિહાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૩॥

આગે ચોવીશી હુઈ અનંતી, હોશે વાર અનંત;
નવકાર તણી કોઈ આદિ ન જાણે, એમ ભાખે અરિહંત ॥
પૂરવ દિશિ ચારે આદિ પ્રપંચે, સમર્યા સંપત્તિ સાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૪॥

પરમેષ્ટિ સુરપદ તે પણ પામે, જે કૃત કર્મ કઠોર;
પુંડરગિરિ ઉપર પ્રત્યક્ષ પેખો, **ણિધરને** એક **મોર** ॥
સહ્‌ગુરુ સન્મુખ વિધિયે સમરતાં, સફળ જનમ સંસાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૫॥

શૂલિ આરોપણ તસ્કર કીધો, **લોહખુર** પરસિદ્ધ;
તિહાં શેઠે નવકાર સુણાવ્યો, પામ્યો અમરની રિદ્ધ ॥
શેઠમે ઘર આવી વિઘ્ન નિવાર્યાં, સુરે કરી મનોહાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૬॥

પંચ પરમેષ્ટિ જ્ઞાન જ પંચહ, પંચ દાન ચારિત્ર;
પંચ સજ્ઝાય મહાવ્રત પંચહ, પંચ સમિતિ સમકિત ॥
પંચ પ્રમાદ વિષય તજો પંચહ, પાલો પંચાચાર;
સો ભવિયાં ભકતે ચોકખે ચિત્તે, નિત્ય જપીયે નવકાર ॥૧૭॥

કલશ-છપ્પય

નિત્ય જપીયે નવકાર, સાર સંપત્તિ સુખદાયક;
સિદ્ધમંત્ર એ શાશ્વતો, એમ જપે શ્રીજગનાયક ।
શ્રીઅરિહંત સુ સિદ્ધ, શુદ્ધ આચાર્ય ભણીજે;
શ્રીઉવજ્ઝાય સુસાધુ, પંચ પરમેષ્ટિ થુણીજે ।
નવકાર સાર સંસાર છે, **કુશલલાભ** વાચક કહે;
એક ચિત્તે આરાધતાં, વિવિધ રીતે વાંછિત લહે ॥૧૮॥

પદસ્થ ધ્યાનનુ સ્વરૂપ

पिंडस्थं च पदस्थं च रूपस्थं रूपवर्जितम् ।
चतुर्धा ध्येयमाम्नात ध्यानस्याऽलंबन बुधै ॥१॥

અર્થાત્—પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાતીત આ ચાર પ્રકારનુ ધ્યાન જ્ઞાની પુરુષોએ બતાવેલુ છે યો૦ શા૦ સપ્તમપ્રકાશ શ્લોક ૮

આઠમો પ્રકાશ

પદસ્થ ધ્યેય અને તેનુ ધ્યાન—

यत्पदानि पवित्राणि समालंब्य विधीयते ।
तत्पदस्थ समाख्यात ध्यान सिद्धातपारगै ॥१॥

પવિત્ર [મત્ર] પદોનુ અવલબન લઈને જે ધ્યાન કરવામા આવે છે તે ધ્યાનને સિદ્ધાતના પારગામી મહાપુરુષોએ પદસ્થ ધ્યાન કહેલુ છે. ૧

तत्र षोडशपत्राढये नाभिकदगतेऽबुजे ।
स्वरमाला यथापत्र भ्रमति परिचिंतयेत् ॥२॥

चतुर्विंशतिपत्र च हृदि पद्म सकर्णिकम् ।
वर्णान्यथाक्रम तत्र चिंतयेत् पचविंशतिम् ॥३॥

वक्त्राब्जेऽष्टदले वर्णाष्टकमन्यत्तत स्मरेत् ।
सस्मरन् मातृकामेव स्याच्छ्रुतज्ञानपारग ॥४॥

પ્રથમ નાભિ કદમા સોળ પાખડી વાળા કમલની અદર સોળ સ્વર (अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ऌ, ॡ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः) ની પક્તિને ભ્રમણ કરતી ચિતવવી (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૬–૭) [પછી] હૃદયકમળમા કર્ણિકા સહિત ચોવીશ પાખડીવાળા કમળની પાંખડીઓમા અનુક્રમે क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, અને કર્ણિકામા મ વ્યજન ચિતવવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૮–૯) તથા મુખકમળની અદર આઠ પાખડીવાળા કમળની કલ્પના કરવી અને તેમા બાકીના આઠ વર્ણો य, र, ल, व, श, ष, स, ह સ્મરવા (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૦) આ પ્રમાણે માતૃકાનુ સ્મરણ કરતો (મનુષ્ય) શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામિ થાય (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૫)–૨–૩–૪

માતૃકાના ધ્યાનનુ ફળ

ध्यायतोऽनादिससिद्धान् वर्णानेतान्यथाविधि ।
नष्टादिविषयज्ञान ध्यातुरुत्पद्यते क्षणात् ॥५॥

અનાદિ સિદ્ધ આ અકારાદિ વર્ણોનું વિધિ પૂર્વક ધ્યાન કરવાવાળા પુરુષને નષ્ટાદિ (ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન) સંબંધી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. ૫

अथवा नाभिकंदाधः पद्ममष्टदलं स्मरेत् ।
स्वरालिकेसरं रम्यं वर्गाष्टकयुतैर्दलैः ॥ ६ ॥

दलसंधिषु सर्वेषु सिद्धस्तुति विराजितं ।
दलाग्रेषु समग्रेषु मायाप्रणवपावितं ॥ ७ ॥

तस्यांतरंतिमं वर्णमाद्यवर्णपुरस्कृतं ।
रेफाक्रांतं कलाबिंदुरम्यं प्रालेयनिर्मलं ॥ ८ ॥

अर्हमित्यक्षरं प्राणप्रांतसंस्पर्शि पावनम् ।
ह्रस्वं दीर्घं प्लुतं सूक्ष्ममतिसूक्ष्मं ततः परं ॥ ९ ॥

ग्रंथिन् विदारयन्नाभिकंदहृद्घटिकादिकान् ।
सुसूक्ष्मध्वनिना मध्यमार्गयायि स्मरेत्ततः ॥ १० ॥

अथ तस्यांतरात्मानं प्लाव्यमानम् विचिंतयेत् ।
बिंदुतप्तकलानिर्यत् क्षीरगौरामृतोर्मिभिः ॥ ११ ॥

ततः सुधासरः सूतषोडशाब्जदलोदरे ।
आत्मानं न्यस्य पत्रेषु विद्यादेवीश्च षोडश ॥ १२ ॥

स्फुरत् स्फटिकभृंगारक्षरत्क्षीरासितामृतैः ।
आभिराप्लाव्यमानं स्वं चिरं चित्ते विचिंतयेत् ॥ १३ ॥

अथास्य मंत्रराजस्याभिधेयम् परमेष्ठिनम् ।
अर्हंतं मूर्द्धनि ध्यायेत् शुद्धस्फटिकनिर्मलं ॥ १४ ॥

तद्धयानावेशतः सोहंसोहमित्याऽलपन्मुहुः ।
निःशंकमेकतां विद्यादात्मनः परमात्मना ॥ १५ ॥

ततो नीरागमद्वेषममोहं सर्वदर्शिनम् ।
सुरार्च्यं समवसृतौ कुर्वाणं धर्मदेशनाम् ॥ १६ ॥

ध्यायन्नात्मानमेवेत्थमभिन्नं परमात्मना ।
लभते परमात्मत्वम् ध्यानी निर्धूतकल्मषः ॥ १७ ॥

નાભિકંદની નીચે આઠ પાંખડીવાળું કમલ ચિંતવવું. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૧) તે કમલની રમણિક કેસરાઓ અ, આ, ઈત્યાદિ સોળ સ્વરોની કલ્પવી અને આઠ પાંખડીઓમાં આઠ વર્ગો અનુક્રમે સ્થાપન કરવા.

આઠ વર્ગો તે આ પ્રમાણેઃ—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, ऌ, ॡ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः १, क ख ग घ ङ २, च छ ज झ ञ ३, ट ठ ड ढ ण ४, त थ द ध न ५, प फ ब भ म

ક્ષ, य र ल व ७, श प स ह ८, એક પાખડીમા એક એમ આઠ વર્ગો આઠ પાખડીમાં સ્થાપન કરવા

તે આઠ પાંખડીઓની સધિઓમા સિદ્ધ સ્તુતિ હ્રીંકારની સ્થાપના કરવી તે કમલમા પહેલો વર્ણ अ અને છેલ્લો વર્ણ ह રેફ ˆ કલા ˘ અને બિંદુ ० સહિત બરફની માફક ઉજ્વલ (अर्हं) સ્થાપન કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૧૨–૧૩) આ अर्हं અક્ષર મનથી સ્મરણ કરવા માત્રથી પણ પવિત્ર કરનાર છે આ अर्हं શબ્દનો પ્રથમ હ્રસ્વ મનમા કરવો, પછી દીર્ઘ, પ્લુત અને સૂક્ષ્મ કરવો પછી તેનો ઉચ્ચાર નાભિકદ તથા ઘટિકાદિકની ગાઠને વિદારણ કરતો સૂક્ષ્મ ધ્વનિવાળો થઈ તે સર્વના મધ્યમા થઈ આગળ ચાલ્યો જાય છે એમ ચિતવવુ પછી તે નાદને બિંદુથી તપેલી કળામાથી નીકળતા દુધ સરખા ઉજ્વળ, અમૃતના કલ્લોલે કરી અતરાત્માને સિચાતો ચિતવવો તે પછી એક અમૃતનુ સરોવર કલ્પવુ તે સરોવરની અદર પેદા થએલા એવા સોળ પાખડીવાળા કમળની અદર પોતાને સ્થાપન કરી તે પાખડીઓમા અનુક્રમે સોળ વિદ્યાદેવીઓની સ્થાપના ચિતવવી પછી દેદીપ્યમાન સ્ફટિક રત્નના ભૃગાર (ઝારી)માથી ઝરતા દુધની માફક ઉજ્વળ અમૃત વડે પોતાને સિચાતા ઘણા વખત સુધી મનમા ચિતવવું પછી આ મત્રરાજના અભિધેય (નામવાળા) શુદ્ધ સ્ફટિકની માફક નિર્મળ જે પરમેષ્ઠિ अर्हम् તેનુ મસ્તકને વિષે ધ્યાન કરવુ તેના ધ્યાનના આવેશમા सोऽर्हं, सोऽहं, તે વીતરાગ, તે જ હુ, તે જ તું, એમ વારવાર બોલતા નિ શકપણે આત્માની પરમાત્મા સાથે એકતા સમજવી પછી નિરાગી, અદ્વેષી, અમોહિ, સર્વદર્શિ, દેવોથી પૂજનિક અને સમવસરણમા રહી ધર્મદેશના દેતા, પરમાત્માની સાથે અભિન્નતાનુ ધ્યાન કરતા ધ્યાની પાપ કર્મોનો નાશ કરી પરમાત્મપણાને પામે છે—૬ થી ૧૭

यद्वा मत्राधिप धीमान् ऊर्ध्वाऽधोरेफसयुतम् ।
कलाबिंदुसमाक्रातमनाहतयुत तथा ॥ १८ ॥
कनकांभोजगर्भस्थ सान्द्रचन्द्रांशुनिर्मल ।
गगने सचरन्त च व्याप्नुवन्त दिश स्मरेत् ॥ १९ ॥
ततो विशत वक्त्राब्जे भ्रमन्त भ्रूलतातरे ।
स्फुरत नेत्रपत्रेषु तिष्ठन्त भालमण्डले ॥ २० ॥
निर्यांत तालुरध्रेण स्रवन्त च सुधारस ।
स्पर्धमान शशाकेन स्फुरत ज्योतिरतरे ॥ २१ ॥
सचरन्त नभोभागे योजयन्त शिवश्रिया ।
सर्वावयवसपूर्ण कुभकेन विचिंतयेत् ॥ २२ ॥

અથવા ઉપર અને નીચે રેફ સહિત તથા કલા અને બિંદુથી દબાએલ અનાહત સહિત મત્રાધિરાજ (अर्हं) ને સુવર્ણ કમલમા રહેલો, ગાઢ ચદ્રના કિરણોની માફક

નિર્મલ, આકાશમાં સંચરતો અને દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થતો ચિંતવવો. ત્યાર પછી મુખકમળમાં પ્રવેશ કરતા, ભ્રૂલતાની અંદર ભમતા, નેત્ર રૂપી પત્રમાં સ્ફુરાયમાન થતા, ભાલમંડળમાં રહેતા (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં. ૧૩) તાળુના રંધ્રથી બહાર નીકળતા, અમૃત-રસને ઝરતા, ઉજ્વળતામાં ચંદ્રની સાથે સ્પર્ધા કરતા, જ્યોતિષ મંડલમાં સ્ફુરતા, આકાશના ભાગમાં સંચરતા અને મોક્ષલક્ષ્મી સાથે જોડતો સર્વ અવયવોથી સંપૂર્ણ [મંત્રાધિરાજને] બુદ્ધિમાન યોગીઓએ કુંભક કરીને ચિંતવવો.-૧૮, ૧૯, ૨૦, ૨૧, ૨૨.

अकारादि हकारांतं रेफमध्यं सबिंदुकं ।
तदेव परमं तत्त्वं यो जानाति स तत्त्ववित् ॥ २३ ॥

अ કાર જેની આદિમાં તથા ह કાર જેના અંતમાં છે અને મધ્યમાં બિંદુ સહિત રેફ છે, તે જ [अर्हं] પરમતત્ત્વ છે. તેને જે જાણે છે તે તત્ત્વનો જાણ છે.—૨૩

महातत्त्वमिदं योगी यदैव ध्यायति स्थिरः ।
तदैवानन्दसंपद्भूर्मुक्तिश्रीरुपतिष्ठते ॥ २४ ॥

મનને સ્થિર કરી સ્થિર થઈ, યોગી જ્યારે આ [अर्हं] મહાતત્ત્વનું ધ્યાન કરે છે, તે જ વખતે તેને, આનંદ સંપદાની ભૂમિ સમાન મોક્ષ લક્ષ્મી સમીપ આવી ઊભી રહે છે.—૨૪

रेफबिंदुकलाहीनं शुभ्रं ध्यायेत्ततोऽक्षरम् ।
ततोऽनक्षरतां प्राप्तमनुच्चार्यं विचिंतयेत् ॥ २५ ॥

રેફ, બિંદુ અને કલા રહિત એવા ઉજ્વળ [ह] વર્ણનું ધ્યાન કરવું, પછી તે જ અક્ષર, અનક્ષરતા (અર્ધ કલાના આકારને પામેલો) અને મુખે ઉચ્ચાર કર્યા વિના મનમાં ચિંતવવો.-૨૫

निशाकरकलाकारं सूक्ष्मं भास्करभास्वरं ।
अनाहताभिधं देवं विस्फुरंतं विचिंतयेत् ॥ २६ ॥
तदेव च क्रमात्सूक्ष्मं ध्यायेद्वालाग्रसन्निभं ।
क्षणमव्यक्तमोक्षेत जगज्ज्योतिर्मयं ततः ॥ २७ ॥

ચંદ્રની કલાના આકારે સૂક્ષ્મ અને સૂર્યની માફક દેદીપ્યમાન અનાહત નામના દેવ [ह વર્ણ] ને સ્ફુરાયમાન થતો ચિંતવવો. તે જ અનાહતને અનુક્રમે વાળના અગ્રભાગ સરખો સૂક્ષ્મ ધ્યાવવો. પછી ક્ષણ વાર સારું જગત અવ્યક્ત (નિરાકાર) જ્યોતિમય છે તેમ જોવું.-૨૬, ૨૭

प्रच्याव्य मानसं लक्ष्यादलक्ष्ये दधतः स्थिरं ।
ज्योतिरक्षयमत्यक्षमन्तरुन्मीलति क्रमात् ॥ २८ ॥
इति लक्ष्यं समालम्ब्य लक्ष्याभावः प्रकाशितः ।
निषण्णमनसस्तत्र सिध्यत्यभिमतं मुनेः ॥ २९ ॥

પછી તે લક્ષ્યમાથી મનને ધીમે ધીમે ખસેડીને, અલક્ષ્યમા સ્થિર કરતા, ક્ષય ન થાય તેવી અને ઇંદ્રિયને અગોચર, જ્યોતિ અનુક્રમે પ્રગટ થાય છે આ પ્રમાણે લક્ષ્યનુ આલબન લઈ નિરાલબનતારૂપ લક્ષ્યાભાવને પ્રકાશિત કરાય છે, તેથી અલક્ષ્યમા નિશ્ચલ મનવાળા મુનિઓના મનવાછિત સિદ્ધ થાય છે–૨૮, ૨૯

પ્રણવનું ધ્યાન

तथा हृत्पद्ममध्यस्थ शब्दब्रह्मैककारणम् ।
स्वरव्यजनसवीत वाचक परमेष्ठिन ॥ ३० ॥
मूर्द्धसस्थितशीताशुकलामृतरसप्लुतम् ।
कुम्भकेन महामन्त्र प्रणव परिचिन्तयेत् ॥ ३१ ॥

તથા હૃદય કમળમા રહેલા સમગ્ર શબ્દબ્રહ્મની ઉત્પત્તિનુ એક કારણ, સ્વર તથા વ્યજન સહિત પચપરમેષ્ઠિ પદ વાચક, તથા મસ્તકમા રહેલ ચદ્રકલામાથી ઝરતા, અમૃતના રસે કરી ભિજાતા મહામત્ર પ્રણવ (ૐ કાર)ને કુભક કરીને ચિતવવો–૩૦, ૩૧

पीत स्तम्भेऽरुण वश्ये क्षोभेण विद्रुमप्रभम् ।
कृष्ण विद्वेषणे ध्यायेत् कर्मघाते शशिप्रभम् ॥ ३२ ॥

સ્તભન કરવામા પીળા ૐકારનુ ધ્યાન, વશીકરણમા ઉગતા સૂર્ય જેવા લાલ, ક્ષોભમા પરવાળાના જેવા રાતા, વિદ્વેષણ કર્મમા કાળા અને કર્મનો નાશ કરવામા ચદ્રની કાતિ જેવા ઉજ્જ્વળ ૐકારનુ ધ્યાન કરવુ–૩૨

પચપરમેષ્ઠિ મત્રનુ ધ્યાન

तथा पुण्यतम मत्र जगत्त्रितयपावनम् ।
योगी चपरमेष्ठिनमस्कार विचिंतयेत् ॥ ३३ ॥

તથા ત્રણ જગતને પવિત્ર કરનાર એવા મહા પવિત્ર પચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મત્રનુ યોગીઓએ વિશેષ પ્રકારે ચિતવન કરવુ–૩૩

अष्टपत्रे सिताम्भोजे कर्णिकाया कृतस्थितिम् ।
आद्य सप्ताक्षर मत्र पवित्र चिंतयेत्तत ॥ ३४ ॥
सिद्धादिक चतुष्क च दिक्पत्रेषु यथाक्रमम् ।
चूलापादचतुष्क च विदिक्पत्रेषु चिंतयेत् ॥ ३५ ॥

[પ્રથમ] આઠ પાખડીનુ કમળ ચિતવવુ, તે કમળની મધ્ય કર્ણિકામા સાત અક્ષરવાળો પવિત્ર મત્ર णमो अरिहताण પહેલા ચિતવવો, પછી સિદ્ધાદિક ચાર મત્ર [પદો]ને દિશાઓની પાખડીઓમા તથા વિદિશાની ચારે પાખડીઓમા અનુક્રમે ચાર ચૂલિકાઓ ચિતવવી. णमो सिद्धाण પૂર્વ દિશામા, णमो आयरियाण દક્ષિણ દિશામા, णमो उवज्झायाण

પશ્ચિમ દિશામાં, णमो लोएसव्वसाहूणं ઉત્તર દિશામાં તથા एसो पंचनमुक्कारो અગ્નિ ખુણામાં, सव्वपावप्पणासणो નૈઋત્ય ખુણામાં, मंगलाणं च सव्वेसिं વાયવ્ય ખુણામાં, તથા पढमं हवइ मंगलं એ મંત્ર પદ ઇશાન ખુણામાં આ પ્રમાણે નમસ્કાર મહામંત્રનું ચિંતવન કરવું. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. નં.—૧૫)—૩૪-૩૫

त्रिशुद्धया चिंतयंस्तस्य शतमष्टोत्तरं मुनिः ।
भुंजानोऽपि लभेतैव चतुर्थतपसः फलं ॥ ३६ ॥

મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ વડે એકાગ્રચિત્તથી એકસો આઠ વાર આ નમસ્કાર મહામંત્રને જે મુનિ ગણે, તે આહાર કરવા છતાં પણ એક ઉપવાસનું ફળ પામે છે.-૩૬

एवमेव महामंत्रं समाराध्येह योगिनः ।
त्रिलोक्यापि महीयंतेऽधिगताः परमां श्रियः ॥ ३७ ॥

આ જ મહામંત્રને સારી રીતે આરાધીને, આત્મલક્ષ્મીને મેળવી, આ ભવમાં પણ યોગીઓ ત્રણ લોકના જીવોથી પૂજાય છે.-૩૭

कृत्वा पापसहस्राणि हत्वा जंतुशतानि च ।
अमुं मंत्रं समाराध्य तिर्यंचोऽपि दिवं गताः ॥ ३८ ॥

હજારો પાપો કરનાર તથા સેંકડાની સંખ્યાઓમાં પ્રાણીઓને હણનાર એવા તિર્યંચો પણ આ મહામંત્રનું આરાધન કરી સ્વર્ગમાં ગયા છે.-૩૮

गुरुपंचकनामोत्था विद्या स्यात् षोडशाक्षरा ।
जपन् शतद्वयं तस्याश्चतुर्थस्याप्नुयात् फलं ॥ ३९ ॥

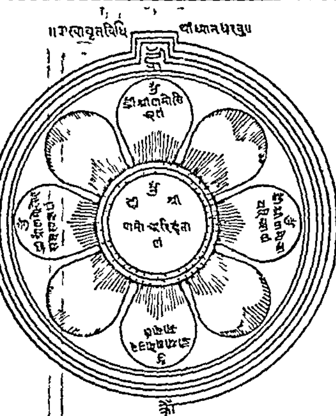
પંચપરમેષ્ઠિના નામથી ઉત્પન્ન થએલી સોળ અક્ષરની વિદ્યા થાય છે. તે વિદ્યા જો બસો વાર જપે તો એક ઉપવાસનું ફળ મળે. [अरिहंत सिद्ध आयरियउवज्झायसाहू આ સોળ અક્ષરી વિદ્યા જાણવી].—૩૯

शतानि त्रीणि षड्वर्णं चत्वारि चतुरक्षरं ।
पंचवर्णं जपन् योगी चतुर्थफलमश्नुते ॥ ४० ॥

છ અક્ષરવાળી વિદ્યા (अरिहंतसिद्ध) ત્રણસો વાર, ચાર અક્ષરવાળી વિદ્યા (अरिहंत) ચારસો વાર, અને પાંચ અક્ષરવાળી વિદ્યા [असिआउसा] પાંચસો વાર જપનાર યોગી એક ઉપવાસનું ફળ પામે.-૪૦

प्रवृत्तिहेतुरेवैतदमीषां कथितं फलम् ।
फलं स्वर्गापवर्गौ तु वदंति परमार्थतः ॥ ४१ ॥

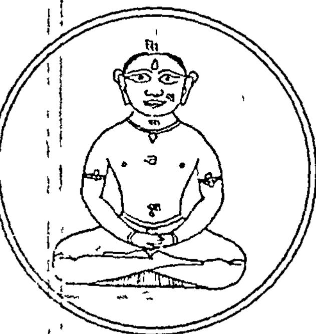
આ વિદ્યાના જાપનું ફળ જે એક ઉપવાસનું બતાવ્યું છે, તે તો બાળ જીવોને જાપમાં પ્રવૃત્તિ થવા માટે જ છે, પરંતુ પરમાર્થથી ખરૂં ફળ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષ છે એમ જ્ઞાની પુરુષો કહે છે.-૪૧

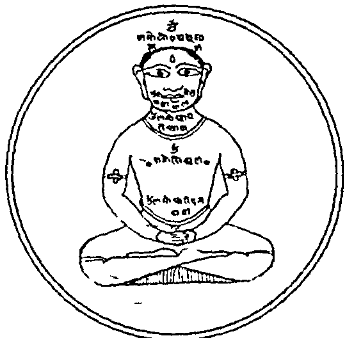
ચિત્ર ૧ નવ૦ ૧ પૃષ્ઠ ૬૯

ચિત્ર ૨ નવ૦ ૨ પૃષ્ઠ ૭૬

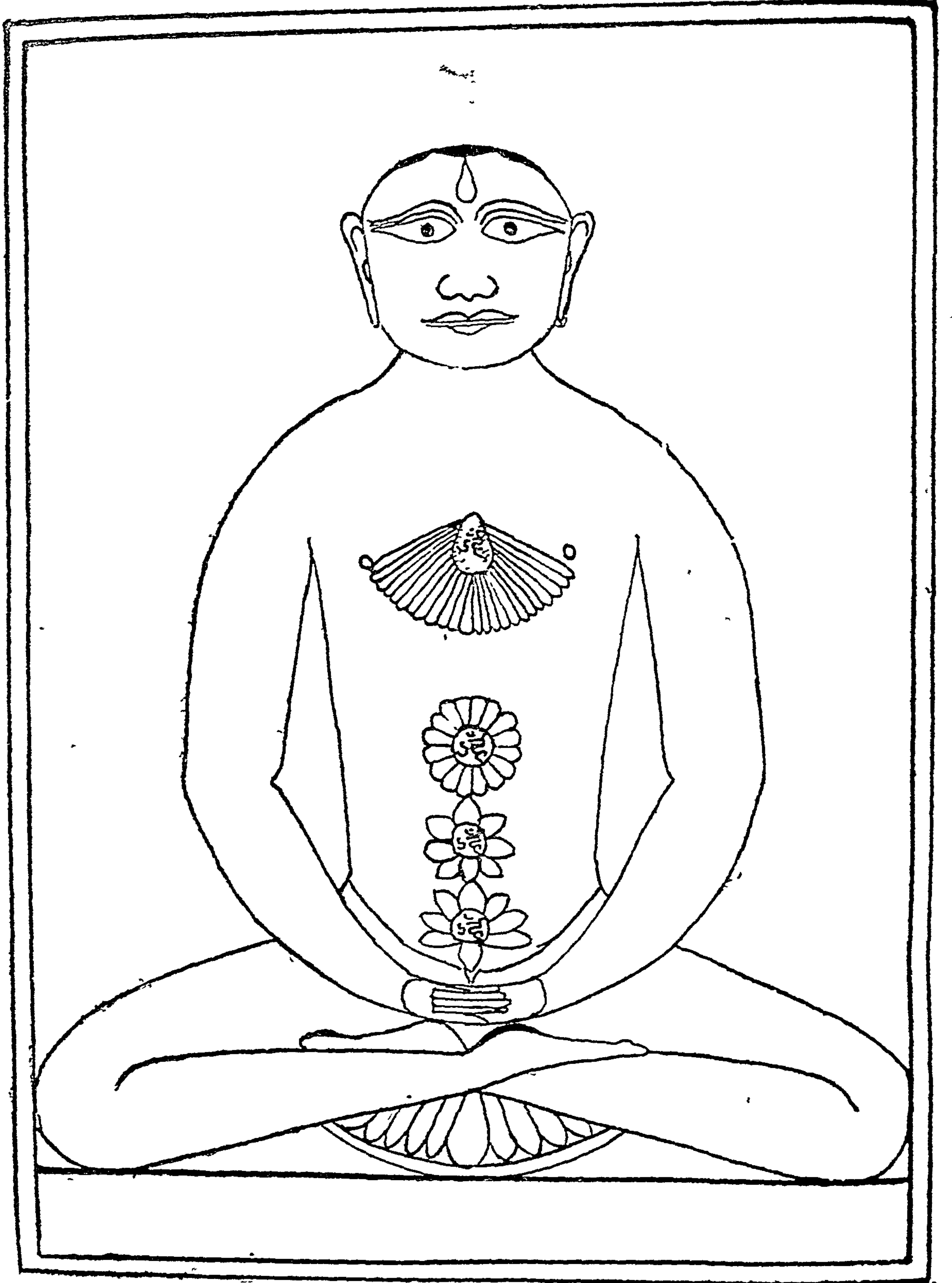

ચિત્ર ૩ નવ૦ ૩ પૃષ્ઠ ૭૭

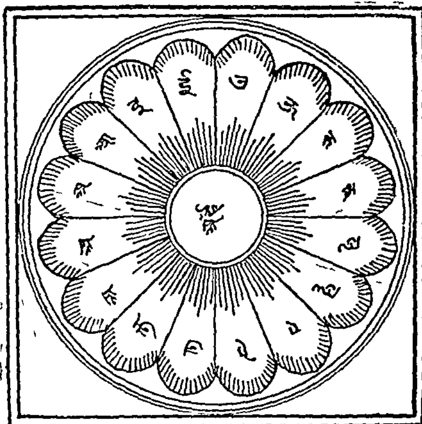

ચિત્ર ૪ નવ૦ ૪ પૃષ્ઠ ૭૮

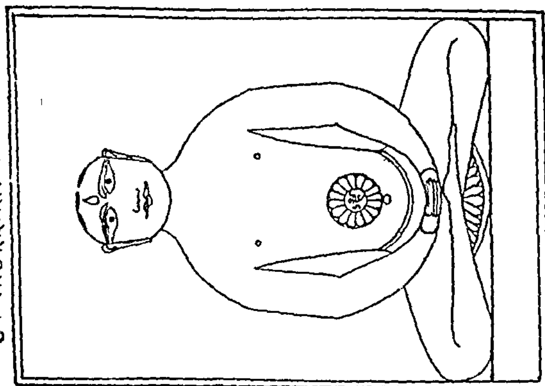
॥ हृदय नाभिऊपर नाभिकंद नाभिनिचे कमल पदस्थ ध्यान ॥

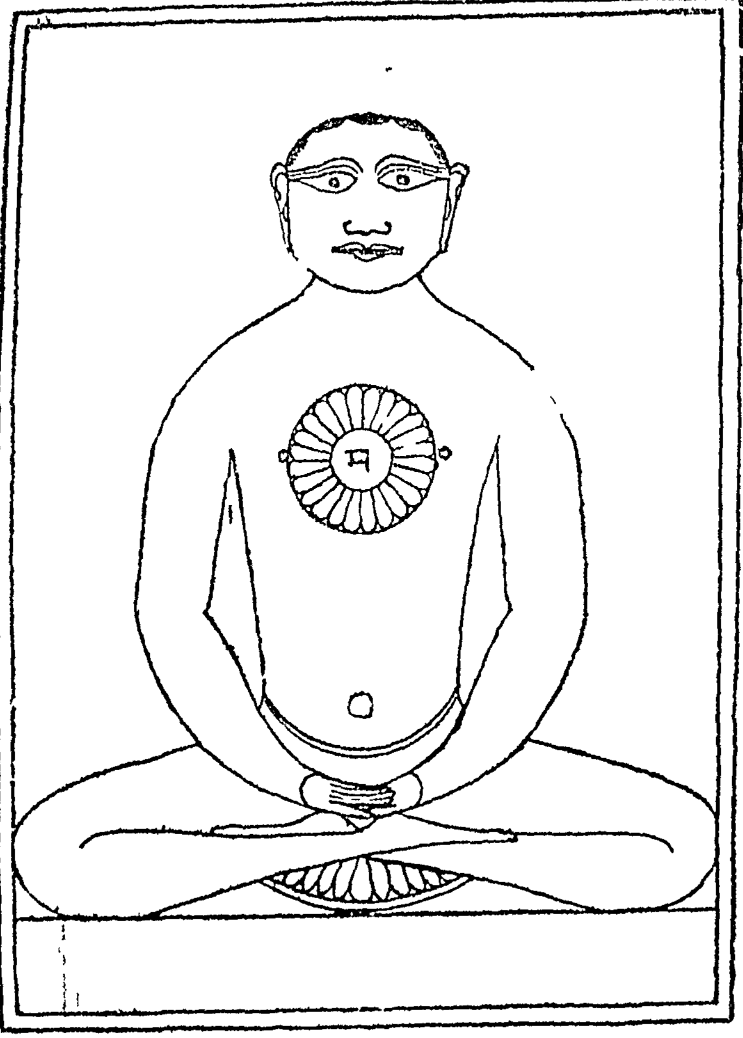
ચિત્ર ૫: ધ્યાનસ્થ પુરુષાકૃતિ પૃષ્ઠ ૧૩૧.

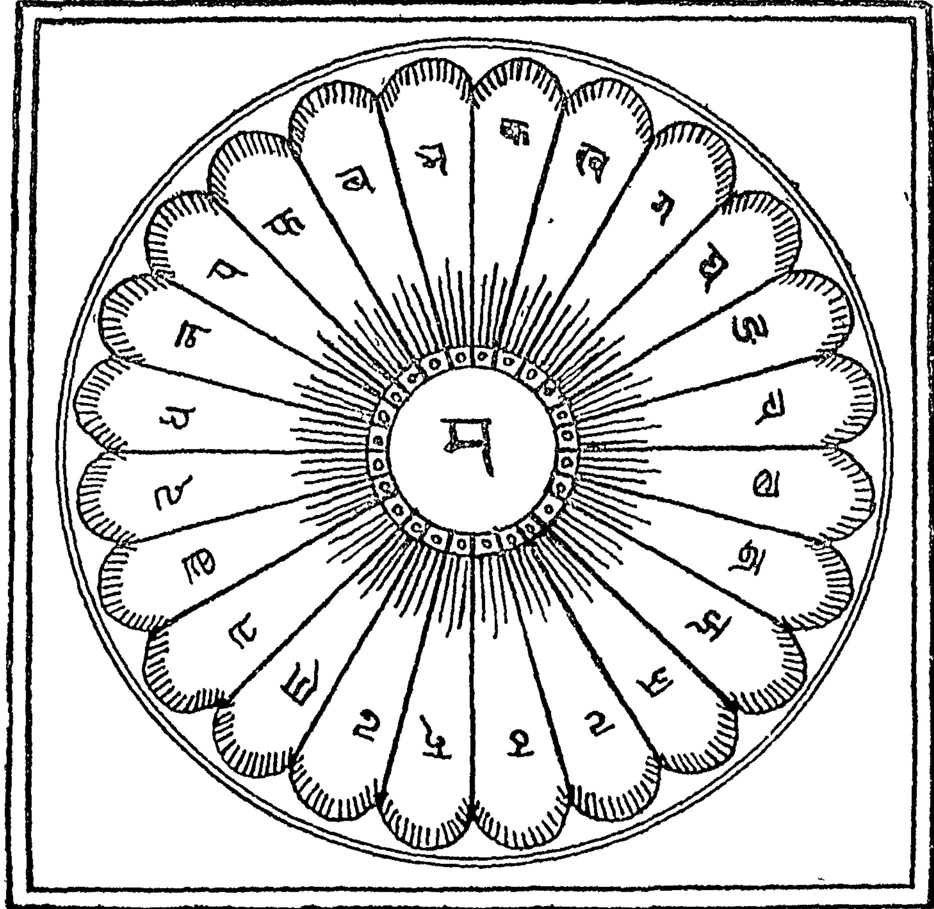
ચિત્ર ૭ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૧

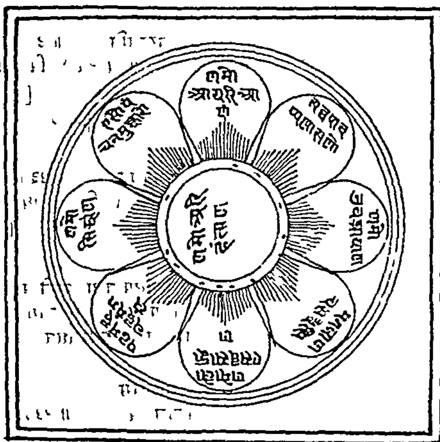
ચિત્ર ૬ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૧

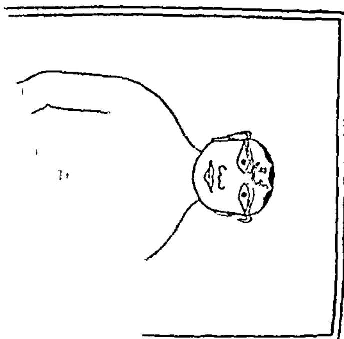
ચિત્ર ૮ : પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૧.

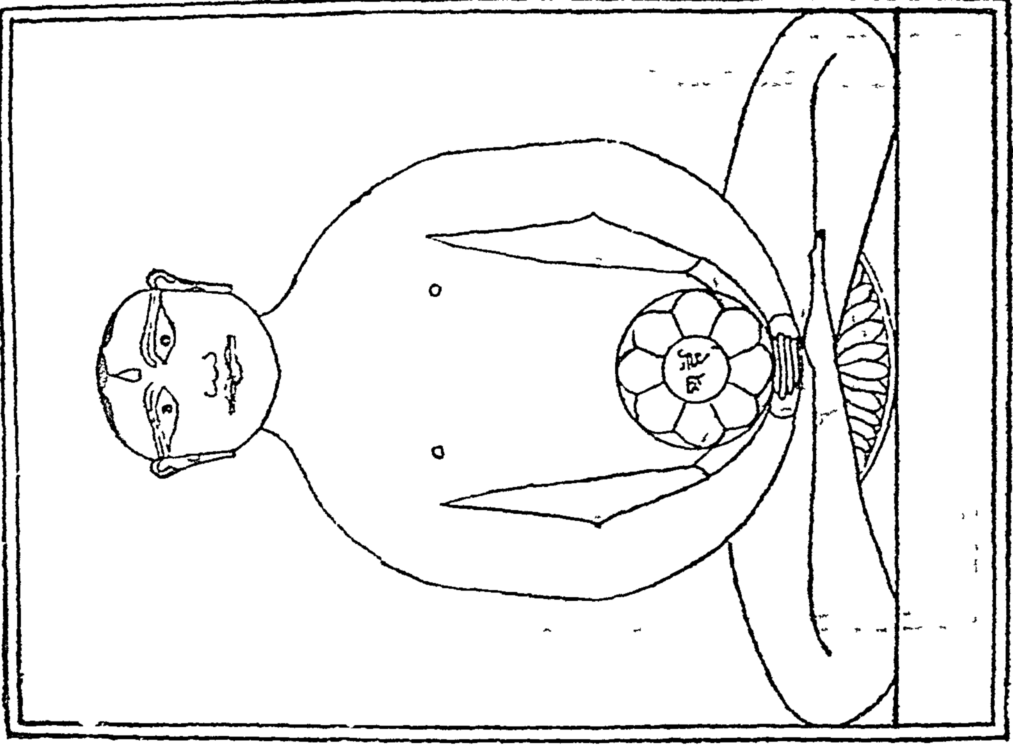
ચિત્ર ૯ : પદસ્થ ધ્યાનં પૃષ્ઠ ૧૩૧.

ચિત્ર ૧૫_ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૬

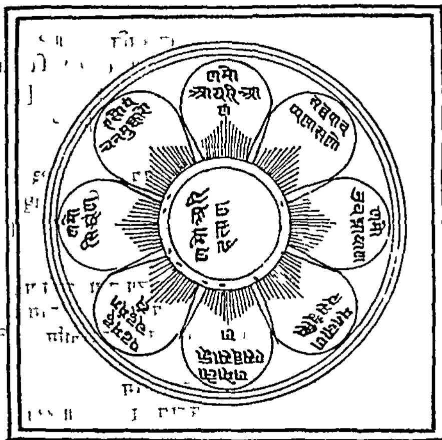
ચિત્ર ૧૪ : પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૪

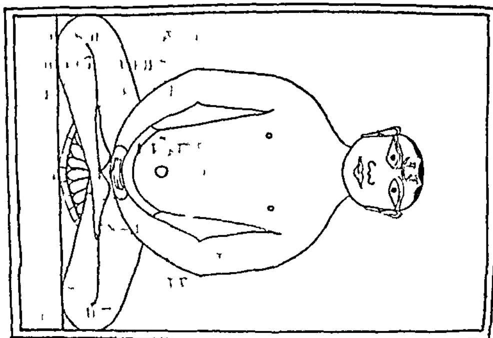
ચિત્ર ૧૩ : જુઓ પૃષ્ઠ ૧૩૩.

ચિત્ર ૧૨ : જુઓ પૃષ્ઠ ૧૩૩.

॥पंचपरमेष्टिमंत्रनु ध्यान   अष्टदलकमल॥

ચિત્ર ૧૫ પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૬

ચિત્ર ૧૪ - પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૩૪

पंचवर्णमयी पंचतत्त्वविद्योध्धृता श्रुतात् ।
अभ्यस्यमाना सततं भवक्लेशं निरस्यति ॥ ४२ ॥

સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ધરેલી પાંચ વર્ણવાળી, પંચ તત્ત્વ (રૂપ) વિદ્યાનો જો નિરંતર જાપ કરે તો, તે જાપ કરનારના સંસારના ક્લેશનો નાશ કરે છે. [ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः असिआउसा नमः આ પાંચ વર્ણમયી પંચતત્ત્વ વિદ્યા જાણવી].-૪૨

मंगलोत्तमशरणपदान्यऽव्यग्रमानसः ।
चतुःसमाश्रयाण्येव स्मरन् मोक्षं प्रपद्यते ॥ ४३ ॥

મંગળ, ઉત્તમ અને શરણ આ ત્રણ પદને અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મ આ ચાર પદ સાથે મેળવીને એકાગ્ર ચિત્તથી ચિંતવન-સ્મરણ કરે તો મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય. તે પદો આ પ્રમાણેઃ—૪૩

अरिहन्ता मङ्गलं, सिद्धा मङ्गलं, साहू मङ्गलं, केवलिपन्नत्तो धम्मो मङ्गलं १ अरिहन्ता लोगुत्तमा, सिद्धा लोगुत्तमा, साहू लोगुत्तमा, केवलिपन्नत्तो धम्मो लोगुत्तमो २. अरिहन्ते सरणं पवज्जामि, सिद्धे सरण पवज्जामि, साहू सरणं पवज्जामि, केवलिपन्नत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि ३.

मुक्तिसौख्यप्रदां ध्यायेद्विद्यां पञ्चदशाक्षरीम् ।
सर्वज्ञाभं स्मरेन्मन्त्रं सर्वज्ञानप्रकाशकम् ॥ ४४ ॥

મોક્ષ સુખને આપવા વાળી પંદર અક્ષરવાળી વિદ્યાનું ધ્યાન કરવું [ॐ अरिहन्त सिद्ध सयोगि केवलि स्वाहा આ પંદર અક્ષરવાળી વિદ્યા જાણવી], અને સર્વજ્ઞાન પ્રકાશક સર્વજ્ઞ સદૃશ મંત્રનું સ્મરણ કરવું [ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमः આ મંત્રનું સ્મરણ કરવું].-૪૪

वक्तुं न कश्चिदऽप्यस्य प्रभावं सर्वतः क्षमः ।
समं भगवता साम्यं सर्वज्ञेन बिभर्ति यः ॥ ४५ ॥

આ વિદ્યા અને મંત્ર મહાન ચમત્કારીક ફલને દેવાવાળા હોવાથી અને સર્વજ્ઞ ભગવાનના સરખાપણાને ધારણ કરતા હોવાથી, તેનો પ્રભાવ કહેવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી.-૪૫

यदीच्छेद् भवदावाग्नेः समुच्छेदं क्षणादपि ।
स्मरेत्तदाऽदिमन्त्रस्य वर्णसप्तकमादिमम् ॥ ४६ ॥

જો તમે સંસારરૂપ દાવાનળનો એક ક્ષણવારમાં ઉચ્છેદ કરવાને ઇચ્છતા હો તો, પહેલા મંત્રના સાત અક્ષરો (नमो अरिहंताणं)નું સ્મરણ કરો.-૪૬

पञ्चवर्णं स्मरेन् मन्त्रं कर्मनिर्घातकं तथा ।
वर्णमालांचितं मन्त्रं ध्यायेत् सर्वाभयप्रदं ॥ ४७ ॥

આઠે કર્મોનો નાશ કરવા માટે પાંચ અક્ષરવાળા (नमो सिद्धाणं) મંત્રનું સ્મરણ કરવું અને સર્વ જાતના અભયને માટે અભય આપનાર વર્ણોની શ્રેણિવાળા

(ॐ नमो अर्हते, केवलिने, परमयोगिने, विस्फुरदुरुशुक्लध्यानाग्निदग्धकर्मबीजाय, प्राप्तानन्तचतुष्टयाय, सौम्याय शान्ताय मङ्गलवरदाय, अष्टादशदोषरहिताय स्वाहा) મંત્રનું ધ્યાન કરવું-૪૭

હ્રીંકાર વિદ્યાનું ધ્યાન

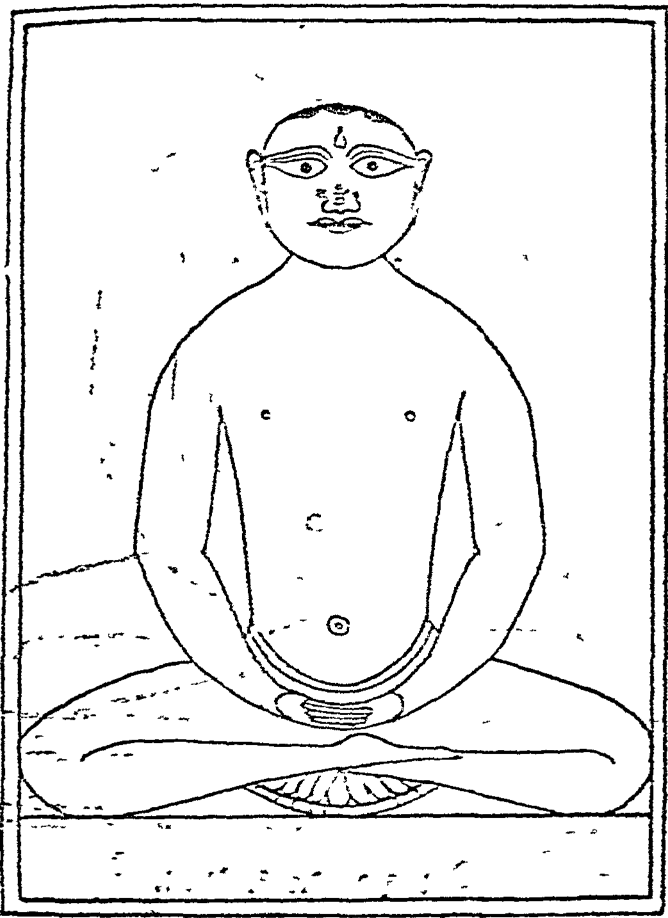
ध्यायेत् सिताब्जं वक्त्रान्तरष्टवर्गी दलाष्टके ।
ॐ नमो अरिहंताणमिति वर्णानपि क्रमात् ॥ ४८ ॥
केसरालीं स्वरमयीं सुधाबिंदुविभूषिताम् ।
कर्णिकां कर्णिकायां च चन्द्रबिम्बात्समापतत् ॥ ४९ ॥
संचरमाणं वक्त्रेण प्रभामंडलमध्यगम् ।
सुधादीधितिसंकाशं मायाबीजं विचिन्तयेत् ॥ ५० ॥
ततो भ्रमंतं पत्रेषु संचरंतं नभस्तले ।
ध्वंसयंतं मनोध्वान्तं स्रवन्तं च सुधारसं ॥ ५१ ॥
तालुरन्ध्रेण गच्छंतं लसन्तं भ्रूलतान्तरे ।
त्रैलोक्याऽचिंत्यमाहात्म्यं ज्योतिर्मयमिवाद्भुतम् ॥ ५२ ॥
इत्युऽमुं ध्यायतो मन्त्रं पुण्यमेकाग्रमानसम् ।
वाग्मनोमलमुक्तस्य श्रुतज्ञान-प्रकाशते ॥ ५३ ॥
मासैः षड्भिः कृताभ्यासः स्थिरीभूतमनास्ततः ।
निःसरंतीं मुखाम्भोजाच्छिखां धूमस्य पश्यति ॥ ५४ ॥
संवत्सरं कृताभ्यासस्ततो ज्वालां विलोकते ।
ततः संजातसंवेगः सर्वज्ञमुखपंकजम् ॥ ५५ ॥
स्फुरत्कल्याणमाहात्म्यं संपन्नातिशयं ततः ।
भामंडलगतं साक्षादिव सर्वज्ञमीक्षते ॥ ५६ ॥
ततः स्थिरीकृतस्वान्तस्तत्र संजातनिश्चयः ।
मुक्त्वा संसारकांतारमध्यास्ते सिद्धिमंदिरम् ॥ ५७ ॥

મુખની અંદર આઠ પાંખડીવાળું સફેદ કમળ ચિંતવવું અને આઠ પાંખડીઓમાં આઠ વર્ગો अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ अं अः १, क ख ग घ ङ २, च छ ज झ ञ ३, ट ठ ड ढ ण ४, त थ द ध न ५, प फ ब भ म ६, य र ल व ७, श ष स ह ८, અનુક્રમે સ્થાપવા. તેમ જ ॐ नमो अरिहन्ताणं એ આઠ અક્ષરોમાંથી એક એક અક્ષર એક એક પાંખડીમાં મૂકવો, કમળની કેસરીમાં ચારે બાજુ अ आ વગેરે સોળ સ્વરો ગોઠવવા અને વચ્ચેની કર્ણિકાને અમૃતના બિંદુથી વિભૂષિત કરવી, પછી ચંદ્રમંડલમાંથી આવતા, મુખે કરી સંચરતો-કાંતિના મંડળમાં રહેલા અને ચંદ્રમા સદૃશ કાંતિવાળા માયાબીજ [ह्रीं] ને તે કમળની કર્ણિકામાં ચિંતવવો. (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૯.)

प्रणव, शून्य अने अनाहतनुं ध्यान

नासाग्रे प्रणवः शून्यमनाहतमिति त्रयम् ।
ध्यायन् गुणाष्टकं लब्ध्वा ज्ञानमाप्नोति निर्मलम् ॥ ६१ ॥

नासिकाना अग्रभाग पर प्रणव [ॐ], शून्य [०], अने अनाहत [ह] आ त्रणनुं ध्यान करनार, अणिमादि आठ सिद्धिओ मेळवी निर्मळ एवुं ज्ञान पामे छे. (आकृति माटे जुओ चित्र नं. १८)—६१

चित्र १८ पदस्थ ध्यान

शंखकुंदशशांकाभांस्त्रीनमूनू ध्यायतः सदा ।
समग्रविषयज्ञानप्रागल्भ्यं जायते नृणाम् ॥ ६२ ॥

प्रणव, शून्य अने अनाहत आ त्रणेनुं निरंतर शंख, मोगरानुं फूल अने चंद्रमा सरखुं श्वेतध्यान करनार मनुष्यो दरेक विषयोना ज्ञानमां प्रवीणता मेळवे छे.—६२

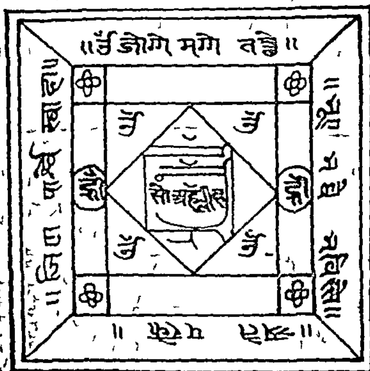
द्विपार्श्वप्रणवद्वन्द्वं प्रांतयोर्मायया वृतं ।
सोऽहं मध्येऽविमूर्धानं अर्हम्लींकारं विचिंतयेत् ॥ ६३ ॥

અને બાકીનું ભણે ૐકાર, છેડાના ભાગે હ્રીંકારથી વીંટેલા વચમાં સોऽहं અને તેના વચમાં 'अर्हम्लीं' એવા શબ્દો ચિંતવવા –૬૩

कामधेनुमिवाऽचिंत्यफलसंपादनक्षमाम् ।
अनवद्यां जपेद्विद्यां गणभृद्वदनोद्‌गताम् ॥ ६४ ॥

(તથા) કામધેનુની માફક અચિંત્ય ફળ આપવામાં સમર્થ નિર્દોષ અને ગણધરના મુખકમળથી ઉત્પન્ન થએલી [ॐ जोग्गे मग्गे तच्चे भूए भव्वे भविस्से अक्खे पक्खे जिणपार्से स्वाहा] વિદ્યાનો જાપ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૯)–૬૪

॥कामधेनुसमान अचिंत्य फल आपनार॥

ચિત્ર ૧૯ પદસ્થ ધ્યાન

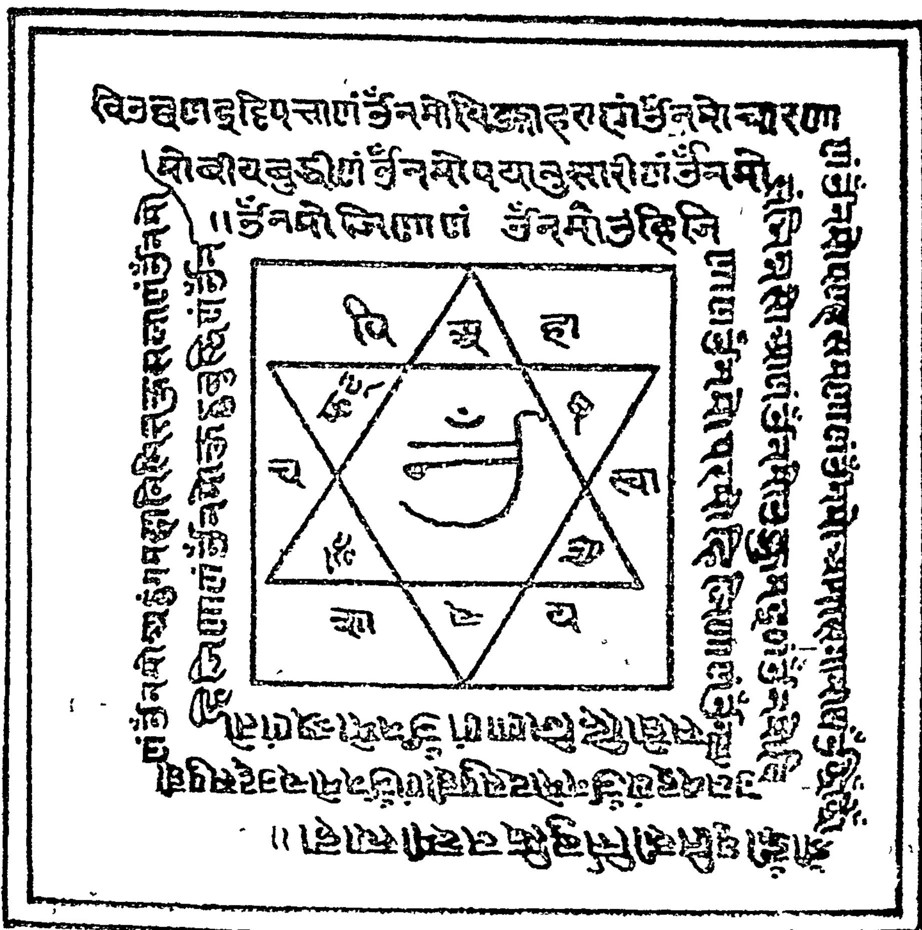
ૐકારનું ધ્યાન

षट्कोणेऽप्रतिचक्रे फडिति प्रत्येकमक्षरम् ।
सव्ये न्यसेद्विचक्राय स्वाहा बाह्येऽपसव्यतः ॥ ६५ ॥
भूतांत बिंदुसंयुक्त तन्मध्ये न्यस्य चिंतयेत् ।
नमो जिणाणमित्याद्यैरों पूर्वैर्वेष्टयेद्बहिः ॥ ६६ ॥

[પ્રથમ] ૭ ખુણા વાળા એક યંત્રમાં 'अप्रतिचक्रेफट्' આ છ અક્ષરમાંથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણામાં મૂકવા, તેની બહાર અવળી રીતે 'विचक्राय स्वाहा' આ ૭ અક્ષરમાંથી એકેક અક્ષર દરેક ખુણાની પાસે મૂકવો પછી ॐनमो जिणाणं ॐ नमो ओहिजिणाणं ॐ नमो परमोहि जिणाणं, ॐ नमो सव्वोसहि जिणाणं, ॐ नमो

अणंतोहिजिणाणं, ॐ नमो कुट्ठबुद्धीणं, ॐ नमो बीयबुद्धीणं, ॐ नमो पयाणुसारीणं, ॐ नमो संभिन्नसोआणं, ॐ नमो उज्जुमइणं, ॐ नमो विउलमइणं, ॐ नमो दसपुव्वीणं, ॐ नमो चौदसपुव्वीणं, ॐ नमो अट्ठगमहानिमित्तकुसलाणं, ॐ नमो विउव्वणइड्ढिपत्ताणं, ॐ नमो विज्जाहराणं, ॐ नमो चारणाणं, ॐ नमो पण्हसमणाणं, ॐ नमो आगासगामीणं ॐ ज्झ्रौं ज्झ्रौं श्रीं ह्रीं धृति कीर्ति बुद्धि लक्ष्मी स्वाहा (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૨૦) આ પદોથી પાછલું વલય પૂરવું. પછી પંચપરમેષ્ઠિ મહા મંત્રનાં પાંચ પદોના [ॐ नमो अरिहंताणं ह्रां स्वाहा અંગુઠાને વિષે, ॐ नमो सिद्धाणं ह्रीं स्वाहा તર્જની આંગળીને વિષે, ॐ नमो आयरियाणं ह्रूं स्वाहा મધ્યમાં આંગળીને વિષે, ॐ नमो उवज्झायाणं ह्रैं स्वाहा અનામિકા આંગળીને વિષે અને ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं ह्रौं स्वाहा કનિષ્ઠા આંગળીને વિષે] ન્યાસ કરી યંત્રના મધ્યમાં બિંદુ સહિત ॐ કારને સ્થાપન કરવો. પછી તે યંત્રને માથા ઉપર પૂર્વ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમના અંતરભાગમાં સ્થાપન કરી ચિંતવવો.

॥ॐकारनुं ध्यान करवानो

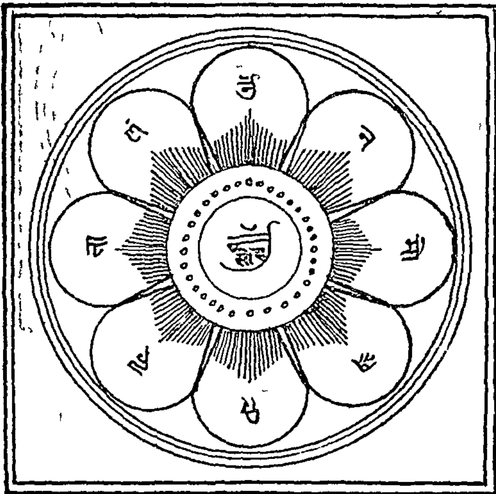

ચિત્ર ૨૦ પદસ્થ ધ્યાન.

अष्टपत्राम्बुजे ध्यायेदात्मानं दीप्ततेजसम् ।
प्रणवाद्यस्य मन्त्रस्य वर्णान् पत्रेषु च क्रमात् ॥ ६७ ॥
पूर्वाशाऽभिमुखं पूर्वमधिकृत्याऽदिमण्डलम् ।
एकादशशतान्यष्टाक्षरं मन्त्रं जपेत्ततः ॥ ६८ ॥

આઠ પાખડીવાળા કમળને વિષે ઝળઝળાટ તેજવાળા આત્માને ચિતવવો અને ૐકાર પૂર્વક પહેલા મત્રના [ॐ नमो अरिहंताणं] આઠ વર્ણોને અનુક્રમે પાખડીઓ પર સ્થાપના કરવા, તેમા પ્રથમ પાખડી પૂર્વ દિશા તરફથી ગણવી અને તેમા ૐ મૂકવો અને પછી અનુક્રમે બાકીના અક્ષરો મૂકી કમળમા રહેલા તે આઠ અક્ષરવાળા મત્રનો અગિયારસો વાર જાપ કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ન ૨૧)–૬૭, ૬૮

॥अष्टपत्रकमलेआत्मध्यान॥

ચિત્ર ૨૧ પદસ્થ ધ્યાન

વિઘ્ન શાતિ માટે

पूर्वाशानुक्रमादेवमुद्दिश्यान्यदलान्यपि ।
अष्टरात्रं जपेद्योगी सर्वप्रत्यूहशान्तये ॥ ६९ ॥

[illegible] ત્રિકોણ [illegible]
[illegible] ... શ્રી ...
[illegible] ... ૭૦

॥ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥ ७० ॥

[illegible] કરતાં કરતાં [illegible] ... કરવાથી યોગીઓને
[illegible] તે અષ્ટાક્ષરી [illegible] ... –૭૦

[illegible] ।
[illegible] ॥ ७१ ॥

[આ] અક્ષરો [illegible] ... કે ધ્યાનમાં વિઘ્ન કરનાર
ભયંકર સિંહ, હાથી, રાક્ષસ અને [illegible] ભૂત, પ્રેત, સર્પાદિ તત્કાળ શાંત થઈ
જાય છે.–૭૧

मंत्रं प्रणवपूर्वोऽयं फलमैहिकमिच्छुभिः ।
ध्येयः प्रणवहीनस्तु निर्वाणपदकाङ्क्षिभिः ॥ ७२ ॥

[આ] નમો અરિહંતાણં મંત્રનું આ લોક સંબંધી ફળ ઇચ્છનારાઓએ ૐકાર સહિત ધ્યાન ધરવું, પરંતુ મોક્ષપદની જ ઇચ્છાવાળાઓએ તો ૐકાર વગર ધ્યાન ધરવું -૭૨

चिंतयेदन्यमप्येनं मंत्रं कर्मौघशांतये ।
स्मरेत् सत्त्वोपकाराय विद्यां तां पापभक्षिणीं ॥ ७३ ॥

[श्रीमद्वृषभादिवर्धमानांतेभ्यो नमः] કર્મના ઓઘની શાંતિને માટે આ બીજા પણ મંત્રને ચિંતવવો અને સર્વ જીવોના ઉપકારને માટે તે પાપભક્ષિણી વિદ્યાનું સ્મરણ કરવું. પાપભક્ષિણી વિદ્યા આ પ્રમાણે છે — ॐ अर्हन्मुखकमलवासिनि पापात्मक्षयंकरी, श्रुतज्ञानज्वालासहस्रज्वलिते, सरस्वती मत्पापं हन हन दह दह क्षां क्षीं क्षूं क्षें क्षौं क्षः क्षीरधवले अमृतसंभवे वं वं हूँ हूँ स्वाहा -७३

प्रसीदति मनः सद्यः पापकालुष्यमुज्झति ।
प्रभावातिशयादस्या ज्ञानदीपः प्रकाशते ॥ ७४ ॥

આ વિદ્યાના પ્રભાવથી મન તત્કાળ પ્રસન્ન થાય છે, પાપની કલુષિતતાનો ત્યાગ થાય છે અને જ્ઞાનદીપક પ્રકાશિત થાય છે -૭૪

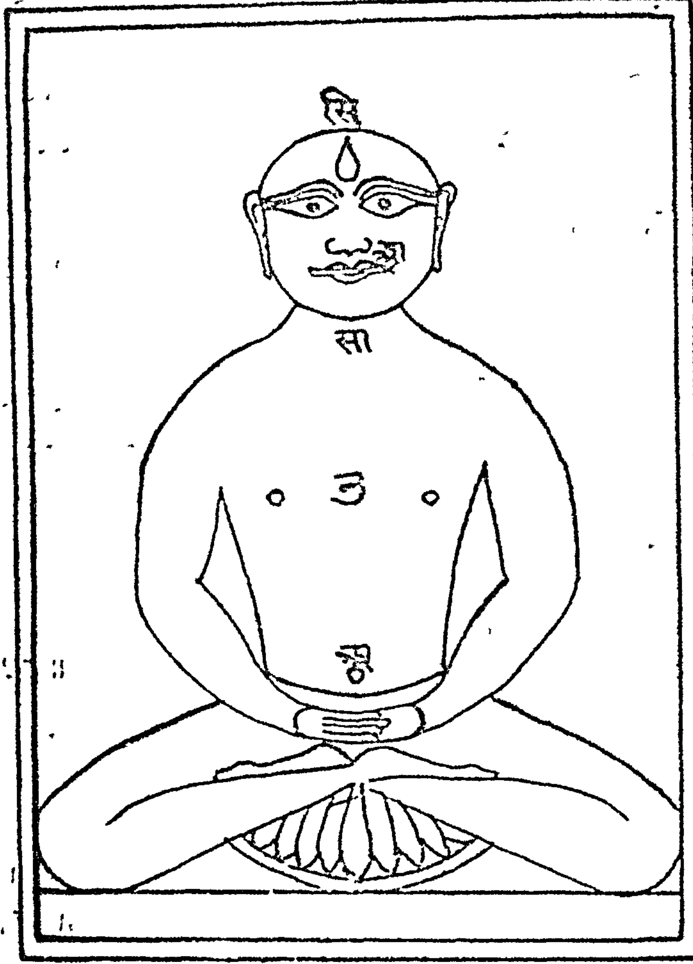
ज्ञानवद्भिः समाम्नातं वज्रस्वाम्यादिभिः स्फुटम् ।
विद्यावादात्समुद्धृत्य बीजभूतं शिवश्रियः ॥ ७५ ॥
जन्मदावहुताशस्य प्रशांतिनववारिदं ।
गुरूपदेशाद्विज्ञाय सिद्धचक्रं विचिंतयेत् ॥ ७६ ॥

વિદ્યાપ્રવાદમાંથી ઉદ્ધાર કરીને, વજ્રસ્વામી આદિ જ્ઞાની પુરુષોએ પ્રગટપણે મોક્ષલક્ષ્મીના બીજભૂત માનેલું અને જન્મમરણાદિ દાવાનળને પ્રશાંત કરવાને નવીન મેઘ સમાન સિદ્ધચક્રનું ગુરુના ઉપદેશથી જાણીને કર્મક્ષય માટે ચિંતવન કરવું ૭૫-૭૬

नाभिपद्मे स्थितं ध्यायेदकारं विश्वतो मुखं ।
सिवर्णं मस्तकांभोजे आकारं वदनाम्बुजे ॥ ७७ ॥
उकारं हृदयांभोजे साकारं कंठपंकजे ।
सर्वकल्याणकारीणि बीजान्यन्यान्यपि स्मरेत् ॥ ७८ ॥

નાભિકમળમાં રહેલા સર્વવ્યાપિ અકારનું, મસ્તક પર સિવર્ણનું, મુખકમળમાં આકારનું હૃદયકમળમાં ઉકારનું અને કંઠમાં સાકારનું ચિંતવન કરવું (આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૨૩) તથા સર્વથા કલ્યાણ કરવાવાળાં બીજા પણ બીજાક્ષરોનું સ્મરણ કરવું -૭૭-૭૮

नाभि मस्तक हृदय मुख कंठ कमल ध्यानस्वरूप॥

ચિત્ર ૨૩: પદસ્થ ધ્યાન પૃષ્ઠ ૧૫૩.

श्रुतसिंधुसमुद्भूतं अन्यदऽप्यक्षरं पदं ।
अशेषं ध्यायमानं स्यान्निर्वाणपदसिद्धये ॥ ७९ ॥

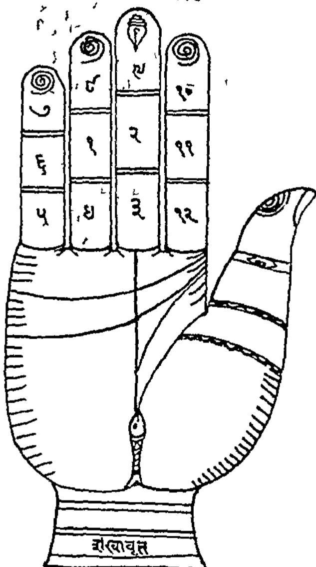
સિદ્ધાંતરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થએલા બીજા પણ અક્ષરો તથા પદોનું કરેલું એવું ધ્યાન પણ મોક્ષપદની સિદ્ધિને માટે થાય છે.–૭૯

वीतरागो भवेद्योगी यत्किंचिदपि चिंतयेत् ।
तदेव ध्यानमाम्नातमतोऽन्ये ग्रंथविस्तरा. ॥ ८० ॥

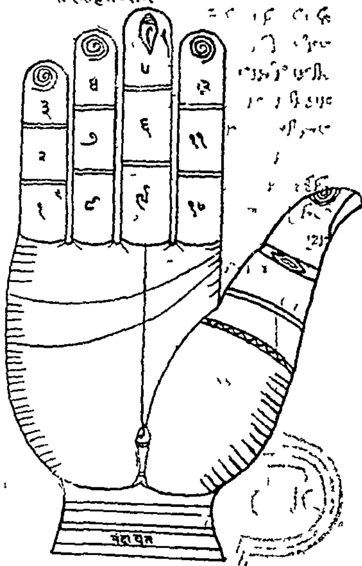
જે કોઈપણ પદનું, વાક્યનું કે શબ્દનું ચિંતવન કરતાં યોગી રાગ રહિત થાય, તેને જ ધ્યાન કહેલું છે. આ પદાદિ સિવાય બીજા કેટલાક ઉપાયો ગ્રંથ વિસ્તારથી જાણવા.–૮૦

इति गणधरधुर्याविष्कृतादुद्धृतानि ।
प्रवचनजलराशेस्तत्त्वरत्नान्यऽमूनि ॥ ८१ ॥
हृदयमुकुरमध्ये धीमतामुल्लसंतु ।
प्रचितभवशतोत्थक्लेशनिर्नाशहेतोः ॥ ८२ ॥

આ પ્રમાણે મુખ્ય ગણધરે પ્રગટ કરેલા, પ્રવચનરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉદ્ધરેલા તત્ત્વરૂપ આ રત્નો, અનેક ભવોમાં ઉત્પન્ન થએલા કલેશનો નાશ કરવા માટે, બુદ્ધિમાન મનુષ્યોના હૃદયરૂપ આરિસામાં ઉલ્લાસ પામો -૮૧-૮૨

ચિત્ર ૨૪ શંખાવૃત્ત ધ્યાન

ચિત્ર ૨૫ નંદાવૃત્ત ધ્યાન

उवसग्गहर स्तोत्र ।

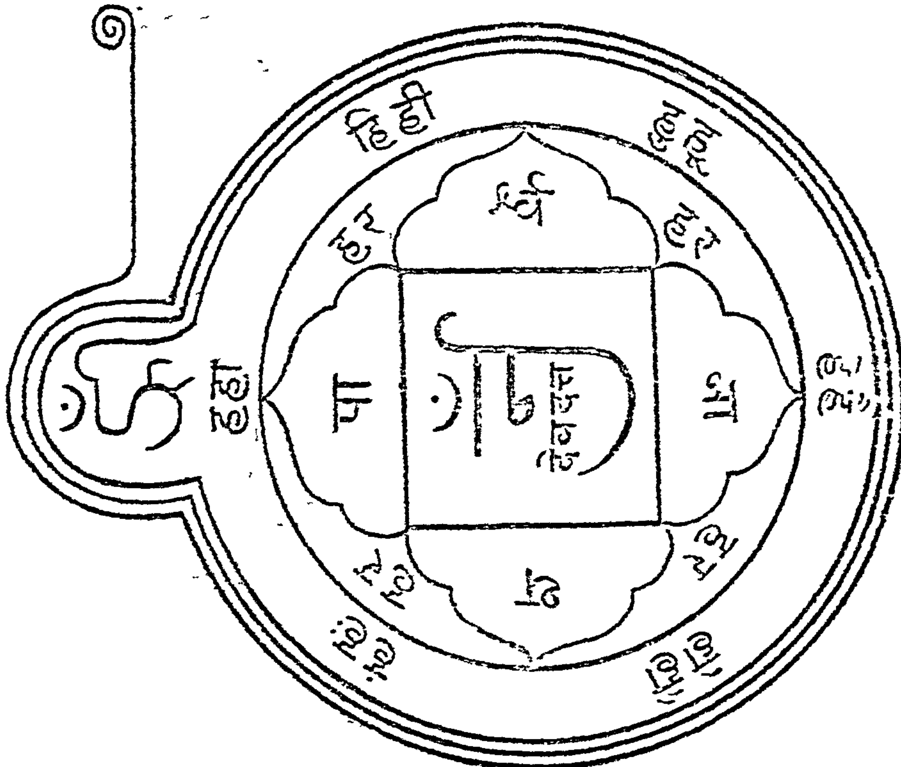
उवसग्गहरं पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
विसहरविसनिन्नासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ १ ॥

[उपसर्गहरपार्श्वं पार्श्वं वन्दे कर्मघनमुक्तम् ।
विषधरविषनिर्णाशं मङ्गलकल्याणावासम् ॥]

અર્થ:—જેઓના શાસનના ઉપસર્ગોનું હરણ કરનાર એવો શ્રીપાર્શ્વ નામનો યક્ષ જેમનો સેવક છે એવા, જેઓ કર્મના સમૂહથી મુક્ત થએલા છે એવા, જેઓના સ્મરણમાત્રથી સર્પના વિષનો નાશ થાય છે એવા તથા મંગલ અને કલ્યાણના સ્થાનરૂપ છે એવા **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુને હું વાંદું છું. આ ગાથામાં લઘુ બત્રીશ અને ગુરુ પાંચ મળી કુલ સાડત્રીશ અક્ષરો છે.–૧

ચન્દ્રટીકા. મન્ત્રામ્નાય:—

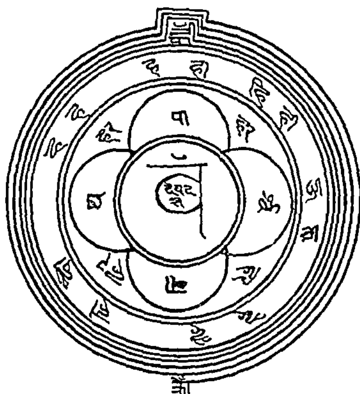
મધ્યમાં ૐકારની અંદર દેવદત્ત લખીને, ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં 'पार्श्वनाथ' શબ્દના એકેક અક્ષર લખીને, પાંખડીઓની આગળના ભાગમાં हर हर અક્ષર લખીને, [વલય દઈને,] ह हा हि हीं हु हू हे हैं हो हौ हं हः આ સર્વ અક્ષરો ફરતા વીંટીને, માયાબીજના ત્રણ આંટા ફરતા વીંટવા. (આકૃતિ માટે જુઓ. ઉવ૦ યંત્ર ૧ ચિત્ર નં. ૨૬), આ પ્રમાણે જગદ્વલ્લભકર નામનો પ્રથમ યંત્ર જાણવો.

ચિત્ર ૨૬ ઉવ૦ યંત્ર ૧

વળી ક્ષ્વકારની મધ્યમા [સાધકના] નામના અક્ષરો લખીને, બાકીના યત્રની રચના ઉપર પ્રમાણે કરવાથી સૌભાગ્યકર નામનો બીજો યત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યત્ર ૨ ચિત્ર ન૦ ૨૭)

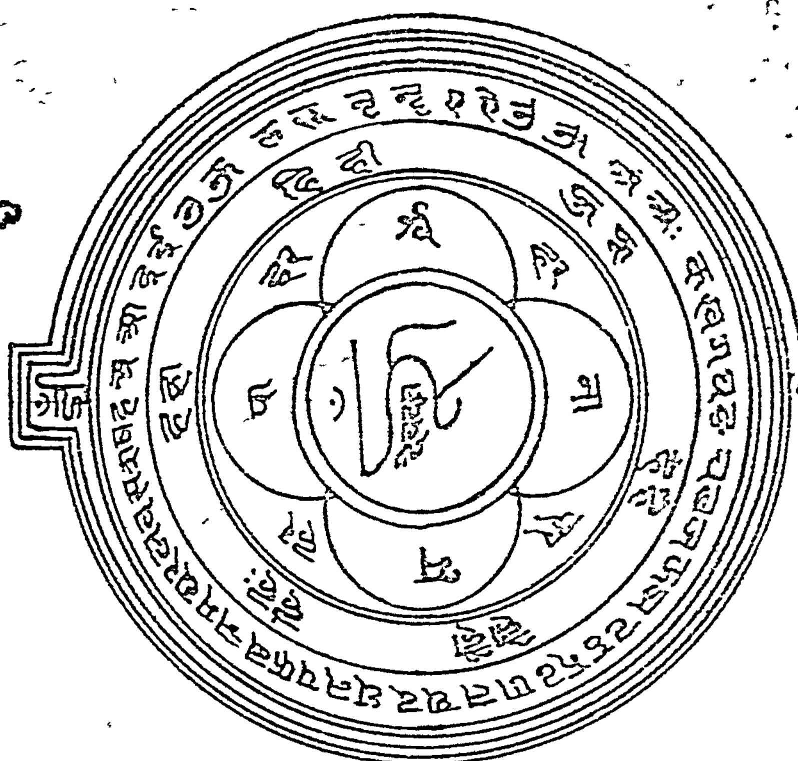
॥सौभाग्यकर द्वितीय यंत्र॥
२

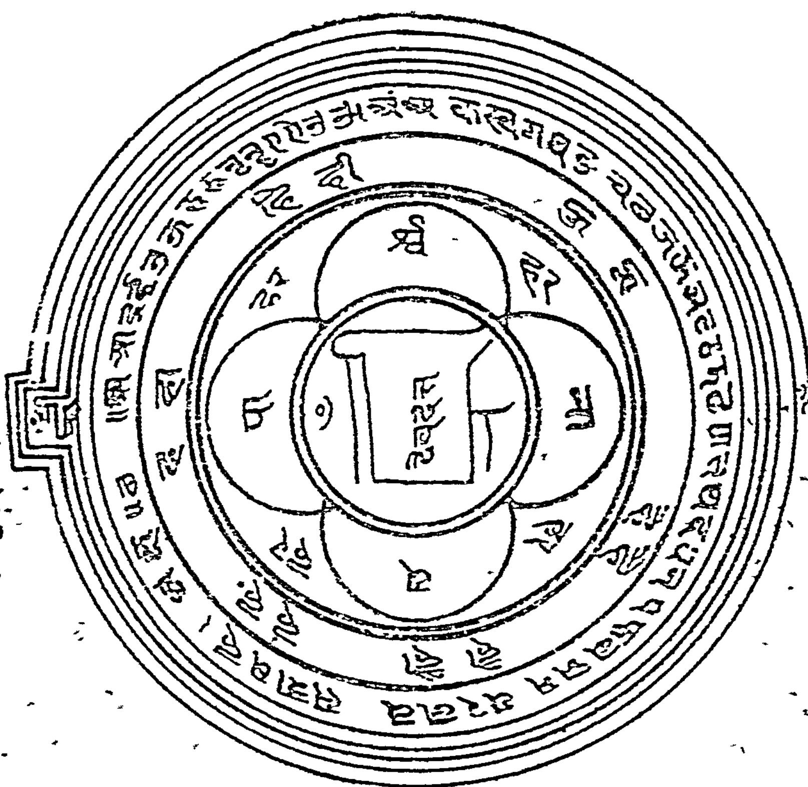

ચિત્ર ૨૭ ઉવ૦ યત્ર ૨

વળી માયાબીજ (ह्रीं कार)ની મધ્યમા નામ લખીને, બહારના ચારે દલમાં પાર્શ્વનાથ શબ્દનો એકેક અક્ષર એકેક દલમા તેની બહારની બાજુ હર હર એ અક્ષર [પ્રથમ યત્ર પ્રમાણે] લખીને, (તેને ફરતું વલય દઈને) હ્ર હ્રા વગેરે બાર અક્ષરો ફરતા વીટીને, [તેના ઉપર વલય દઈને], તેની ફરતા અથી લઈ કરીને ક્ષકાર સુધીના માતૃકાક્ષરો વીટીને ત્રીજો લક્ષ્મીવૃદ્ધિકર નામનો યત્ર કર્યો (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યત્ર ૩ ચિત્ર ન ૨૮)

વળી હૂકારની મધ્યમા નામ લખીને, બાકીના યત્રની રચના ત્રીજા યત્રની રચના પ્રમાણે કરવાથી ભૂતાદિ નિગ્રહકર નામનો ચોથો યત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૪ ચિત્ર ન ૨૯)

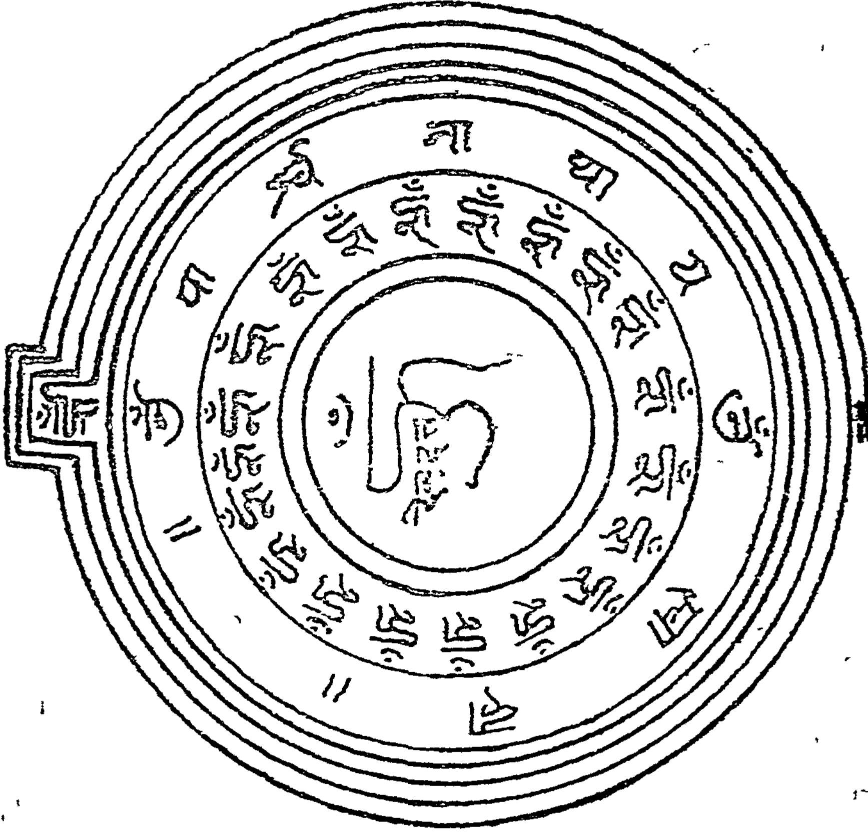
વળી ह्रैं हृ ની મધ્યમા [સાધકના] નામના અક્ષરો લખીને, ઉપરની જેમ પાર્શ્વનાથ તથા हर हर લખીને, [વલય દઈને], ફરતા વકાર વીંટીને, [વલય દઈને] તેની બ્હાર સોળ પાખડીઓ કરીને, તે સોળે પાંખડીઓમા સોળ સ્વરનો એકેક અક્ષર લખીને માયાબીજના ત્રણ આંટા ફરતા વીંટવાથી જ્વરનિગ્રહકર નામનો પાંચમો યંત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૫ ચિત્ર નં ૩૦)

ચિત્ર ૩૦ ઉવ૦ યંત્ર ૫

વળી પ્હેલા च, પછી [સાધકનું] નામ અને हूँ લખીને, બ્હારની આઠ પાખડીઓમા ॐ पार्श्वनाथाय स्वाहा એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, બાકીની રચના ઉપર પ્રમાણે કરવાથી શાકિની નિગ્રહકર નામનો છઠ્ઠો યંત્ર થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૬ ચિત્ર નં ૩૧)

વળી હ્રૂઁકારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર હ્રૂઁકાર વીંટીને, તેને પણ ૐ પાર્શ્વનાથાય સ્વાહા એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, તેને માયાબીજના ત્રણ આંટા મારવાથી **વિષમવિષ નિગ્રહકર** નામનો સાતમો યંત્ર થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ ત્વ૦ યંત્ર ૭, ચિત્ર નં. ૩૨).

॥विषमविषनिग्रहकरं यंत्रम् ७॥

ચિત્ર ૩૨ ત્વ૦ યંત્ર ૭

ચિત્ર ૩૧ ત્વ૦ યંત્ર ૬ પૃષ્ઠ ૧૫૯

આ પ્રમાણેના નામવાળા સાતે યન્ત્રોનુ સ્વરૂપ કેશર, ગોરૂચન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, કુંવારીએ કાતેલા સુતરથી વીંટીને ડાબી ભુજાએ ધારણ કરવાથી, જગતમા વલ્લભપણુ, સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ, લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, ભૂત, શાકિની, જ્વર તથા ભયંકરમા ભયંકર રોગનો નાશ વગેરે કરનારા થાય છે

પૂજા-મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं हुर हर स्वाहा આ મન્ત્રનો પ્રથમ ત્રણ દિવસ ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ,) શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સન્મુખ ૧૦૮ એકનો આઠ વખત [સફેદ ફૂલવડે] જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સર્વ યન્ત્રોનો આ એક જ પૂજામન્ત્ર છે

પાર્શ્વયક્ષ મન્ત્ર ॐ ग्म्ल्र्यूं ग्रां ग्रीं ग्रूं ग्रौं ग्र ग्राहय ग्राहय छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द विदारय विदारय ग्म्ल्र्यूं ग्रां ग्रीं ग्रू ग्रौ ग्र हा हा ताडय ताडय घ्म्ल्र्यूं घ्रां घ्रीं घ्रूं घ्रौं घ्र यू यू (ग्र ग्र ?) हु फट् ह्म्ल्र्यूं हां हीं हुं हा ह हाहा घेघे कठोरमुद्राया ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल ॐ नमो भगवते पार्श्वयक्षाय चण्डक्रोधाय सप्त त्रि ?) फणात्रिभूषिताय हुं नु युं (सु ?) स्म्ल्र्यूं वज्रासित्रिशूल धारय द्रद भूत हन हन दह दह पच पच त्रासय त्रासय रा रा साहि साहि मन्त्रराज आज्ञापयति हुं फट् स्वाहा ॥

પાર્શ્વ૦ ટીકા—અગ્નિમંડલ (ત્રિકોણ)ની અગ્રભાગમા રેફ તથા સ્વસ્તિકથી વિભૂષિત રકાર ને, તેની મધ્યમા र्म्ल्र्यूं લખીને, તેની બહારના ભાગમા ॐ र्म्ल्र्यू र र रा रा हा हा हां आ क्रों ह्रीं क्षीं ब्लू ह्रां ह्रीं (द्रां द्रीं ?) पार्श्वयक्षिणि ! ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल दह दह पच पच द्रद भूत निर्घाटय निर्घाटय धूमान्धकारिणि ! ज्वलनशिखे ! हुं हुं फट् फट् मातङ्गत्तिकासहिते ! पार्श्वयक्षिणी आज्ञापयति स्वाहा । — **પાર્શ્વયક્ષિણી મન્ત્ર.** આ મન્ત્રને વીંટવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે આ પિંડનુ કપાલમા, અને અગ્નિવર્ણનુ આખા શરીરમા ધ્યાન કરવાથી ભૂત, જ્વર તથા શાકિની વગેરે નાશ પામે છે

ચન્દ્રા૦ ટીકાના મતે-પાર્શ્વયક્ષ તથા પાર્શ્વયક્ષિણીના ઉપરોક્ત બન્ને મન્ત્રોનો ઉપવાસ કરીને સારા યોગે ભૂત તિથિએ જાપ શરૂ કરીને સાધ્ય કર્યા પછી જરૂર પડે ૧૦૮ એકનો આઠ વખત જાપ કરવાથી ભૂતાદિ દોષોનો નાશ થાય છે

પાર્શ્વ૦ ટીકા-ॐ क्ष्म्ल्र्यूं व व व व व हा आ क्रों ह्रीं क्षीं फ्लीं ब्लूं द्रां द्रीं ज्वाला मालिनी क्षुद्रकारिणी प्रतिसहितविष निर्विष कुरु कुरु स्थावरविष निर्विष कुरु कुरु, स्थावरविष सहज ऋत्रिम विष जाठर जोगज्ङ्गमविष अपहर अपहर हम उम अमृतेन अभिषिञ्चय अभिषिञ्चय उत्थापय उत्थापय दण्डेनाक्रम्य विषमविष ठ ठ ठ ज्वाला मालिनी आज्ञापयति स्वाहा ॥

પુરુષના માપેમાપ દંડ લઈને ૧૦૮ એકનો આઠ વાર મન્ત્રીને ઉપરથી શરૂ કરીને સર્વ સાધાઓમા તાડન કરવાથી ભયંકર રોગ ચઢેલો માણસ નિર્વિષ થઈને તુરત જ ઊભો થાય છે

[श्री घोण मन्त्र -] ॐ नमो भगवते श्री घोणे हर हर दह दह चर चर मथ मथ वर वर धर धर लप लप जरसीद्ध ग्रस ग्रस मं मं क्षं क्षे श्रीं ह्रीं ह्रीं ह्रां ह्रां हूँ भगवति श्रीमंघोणघ स सः सः ठः ठः ठः डः ड डः रः रः रः घेन् क्रीन् वींत्ररविहंगमानुपजेन दारिकरवरिदासोरय सोरय गं गं गं ठ ठ हु फट्ट् स्वाहा ॥

श्रीघोण मन्त्रः-ॐ नमो भगवते श्रीघोणे हर हर दर दर सर सर धर धर मथ मथ हरसा हरसा क्ष क्ष व व ह्म्ल्र्यूं क्ष्म्ल्र्यूं ध्म्ल्र्यूं रम्ल्र्यूं व्म्ल्र्यूं सर्पस्य गतिस्तम्भं कुरु कुरु स्वाहा ॥ આ બંને મન્ત્રોનું ત્રિકાળ સ્મરણ કરવાથી સર્પના ભયનો નાશ થાય છે.

સર્વ જ્વરનાશન મન્ત્રઃ ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय [धरणेन्द्र ?] पद्मावती सहिताय हिलि हिलि मिलि मिलि चिलि चिलि किलि किलि ह्रीं ह्रीं हूँ ह्रौं ह्रः क्रौं क्रौं यां यां हंस हुं फट्ट् स्वाहा ॥

ચંદ્રા૦ ટીકા—म्ल्र्व्यूंની મધ્યમાં નામ લખીને, બહારની બાજુ ह्म्ल्व्र्यूं ફરતા વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વરો વીંટીને, તેની બહારના આઠ દલોમાં क्म्ल्र्व्यूं च्म्ल्र्व्यूं ट्म्ल्र्व्यूं त्म्ल्र्व्यूं प्म्ल्र्व्यूं यम्ल्र्व्यूं क्ष्म्ल्र्व्यूं ह्म्ल्र्व्यूं પિંડાક્ષરો લખીને, વળી તેની બહારના આઠ દલોમાં બ્રહ્માણી, કુમારી, ઇન્દ્રાણી, માહેશ્વરી, વૈષ્ણવી, વારાહી, ચામુંડા તથા ગણપતિના નામોની શરૂઆતમાં ૐકાર તથા અંતમાં नमः સહિત લખવાં અને તેની બહારના ભાગમાં પૂર્વોક્ત યક્ષ યક્ષિણીના મન્ત્રો વીંટવા (પાર્શ્વ૦ ટીકાના મતે म्ल्र्व्यूं यः यः यः यः यः ह्राः ह्रॉं आं क्रों ह्रीं क्षीं क्लीं ब्लूँ द्रॉं द्रीं पार्श्वयक्षिणी मातृब्रह्माणी दूतिकासहिते नमः । આ મન્ત્ર વીંટવો) પછી તેને ફરતા क થી શરૂ કરીને ह કાર પર્યંત પિંડાક્ષરો બિંદુ, કલા સહિત વીંટવા અને તેની બહાર ह्रीं કારના ત્રણ આંટા મારવા. આ પ્રમાણે આઠમો યંત્ર કરવો. [આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૮ ચિત્ર નં. ૩૩].

આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને ह्रॉं ऑं क्रों ह्रीं क्षीं क्लीं ब्लूँ द्रॉं द्रीं ज्वालामालिनी नमः ॥ આ મન્ત્રથી મન્ત્રીને ૧૦૮ ફૂલથી પૂજન કરવાથી સર્વ જાતનાં ભયંકરમાં ભયંકર વિષ તથા ક્ષુદ્રોપદ્રવોનો નાશ થાય છે અને સર્વ સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે.

પ્રથમ ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત.

विसहरफुलिंगमंतं, कण्ठे धारेइ जो सया मणुओ ।
तस्स गहरोगमारी—दुट्ठजरा जंति उवसामं ॥२॥

[विषधरस्फुलिङ्गमन्त्रं, कण्ठे धारयति यः सदा मनुजः ।
तस्य ग्रहरोगमारीदुष्टज्वरा यान्ति उपशामम् ॥]

અર્થ:—જે મનુષ્ય શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ ગર્ભિત વિષધર સ્ફુલિંગ નામના [અઢાર અક્ષરના] મંત્રને નિરંતર કંઠને વિષે ધારણ કરે છે એટલે સ્મરણ કરે છે, તેના

॥ सर्वसिद्धिवृद्धिर्लक्ष्मीर्भवति सर्वविषमविषक्षुद्रो ॥
॥ पद्रवनिर्नाशविधत्ते ॥

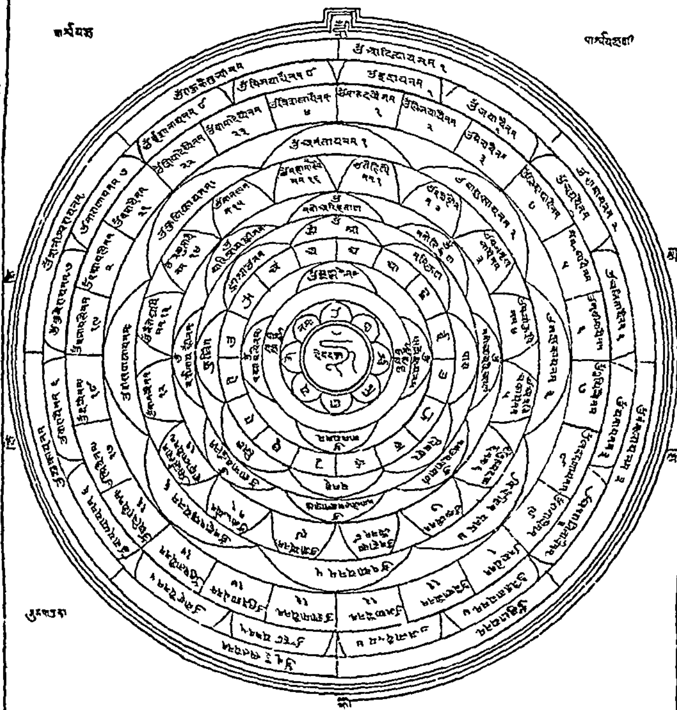

ચિત્ર ૩૩ ઉવ૦ યંત્ર ૮ પૃષ્ઠ ૧૬૨

દુષ્ટ [સૂર્ય વગેરે] ગ્રહ, [કફ, કુષ્ટ, જલોદર વગેરે] રોગ, મરકી અને [એકાંતરો, ચોથીઓ વગેરે] જ્વર વગેરે સર્વ ઉપદ્રવો શાંત થાય છે-નાશ પામે છે. આ ગાથામાં છત્રીશ લઘુ અને બે ગુરુ મળી કુલ આડત્રીશ અક્ષરો છે.–૨

ચન્દ્રા૦ ટીકા–મન્ત્રામ્નાયઃ—

પ્રથમ અષ્ટદલ કમલની મધ્યમાં હૂઁ કારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, પાંખડીઓમાં ॐ पार्श्वनाथाय ह्रीं नमः નો એકેક મન્ત્રાક્ષર લખીને, [પાર્શ્વ૦ ટીકાના મતે જમણી બાજુ પાર્શ્વયક્ષ તથા ડાબી બાજુ પાર્શ્વયક્ષિણી (પદ્માવતી)ની સ્થાપના કરીને,] તેની બહાર ચાર દિશાઓની ચાર પાંખડીઓમાં ॐ ब्रह्मणे नमः, ॐ धरणेन्द्राय नमः, ॐ नागाय नमः, ॐ पद्मावत्यै नमः લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો લખીને, તેની બહાર આઠ પાંખડીઓ કરીને, તેમાં ॐ ह्रीं श्री १ नमिऊण २ पास ३ विषहर ४ वसह ५ जिण ६ फुलिंग ७ ह्रीं नमः ८ આ પ્રમાણે મન્ત્રરાજની સ્થાપના કરીને, ફરી આઠ પાંખડીઓમાં ॐ नमो अरिहन्ताणं ह्रीं नमः, ॐ नमो सिद्धाणं ह्रीं नमः, ॐ नमो आयरियाणं ह्रीं नम, ॐ नमो उवज्झायाणं ह्रीं नमः, ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं ह्रीं नमः, ॐ ज्ञानाय ह्रीं नमः, ॐ दर्शनाय ह्रीं नमः, ॐ चारित्राय ह्रीं नमः, આ આઠ શબ્દો આઠ પાંખડીઓમાં લખીને, ફરી પણ સોળ પાંખડીઓમાં ॐ रोहिण्यै नमः, ॐ प्रज्ञप्त्यै नमः; ॐ वज्रश्रृङ्खलायै नमः, ॐ वज्राङ्कुश्यै नमः, ॐ अप्रतिचक्रायै नमः, ॐ पुरुषदत्तायै नमः, ॐ काल्यै नमः, ॐ महाकाल्यै नमः, ॐ गौर्यै नमः, ॐ गान्धार्यै नमः, ॐ सर्वास्त्रमहाज्वालायै नमः ॐ मानव्यै नमः, ॐ वैराट्यायै नमः, ॐ अच्छुप्तायै नमः, ॐ मानस्यै नमः, ॐ महामानस्यै नमः આ પ્રમાણે એકેક શબ્દ એકેક પાંખડીમાં લખીને તેના ઉપર આઠ પાંખડીઓમાં આઠ નાગરાજોનાં નામ લખીને, તેને ફરતી ચોવીશ પાંખડીઓમાં ચોવીશ જિનેશ્વર દેવોની ચોવીશ માતાઓનાં નામની શરૂઆતમાં ॐકાર તથા અંતમાં નमः શબ્દ સહિત લખીને, તેની બહારની બાજુમાં સોળ પાંખડીઓના કમલની દરેકે દરેક પાંખડીઓમાં એકેક મન્ત્રપદ ॐ इन्द्राय नमः; ॐ जयायै नमः, ॐ अग्नये नमः, ॐ अजितायै नमः ॐ यमाय नमः, ॐ अपराजितायै नमः ॐ नैर्ऋताय नमः, ॐ जमायै नमः, ॐ वरुणाय नमः, ॐ मोहायै नमः, ॐ वायवे नमः, ॐ वीरायै नमः, ॐ कुबेराय नमः, ॐ नारायणाय नमः, ॐ ईशानाय नमः, ॐ विजयायै नमः, (પાર્શ્વ૦ ટીકામાં દરેક પદમાં नमः આગળ ह्रीं શબ્દ છે.) લખીને, પછી બહારની આઠ પાંખડીઓમાં ॐ आदित्याय नमः, ॐ सोमाय नमः, ॐ मङ्गलाय नमः, ॐ बुधाय नमः, ॐ बृहस्पतये नमः, ॐ शुक्राय नमः, ॐ शनैश्चराय नमः, ॐ राहुकेतुभ्यां नमः દરેક પાંખડીઓમાં એકેક એ પ્રમાણે લખીને, બહાર ફરતા ह्रींકારના ત્રણ આંટા મારવા. ચારે બાજુએ સરખા વજ્રથી અંકિત માહેન્દ્રમંડલની આલેખના કરીને, તેના ચારે ખુણાઓમાં લ લ તથા ક્ષિ ક્ષિ એ પ્રમાણે લખીને, તેની મધ્યમાં ઉપરોક્ત યંત્રની સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યન્ત્ર ૯ ચિત્ર નં. ૩૪)

ચિત્ર ૩૪ ઉવ૦ યંત્ર ૯ પૃષ્ઠ ૧૬૪

આ બૃહદ્ચક્ર નામનું ચક્ર ગુરુપરંપરાએ ઉતરી આવેલા ગુરુના મુખકમલમાંથી જાણીને, કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આલેખીને, ચક્રની જમણી બાજુએ પાર્શ્વયક્ષની મૂર્તિ તથા ડાબી બાજુએ પાર્શ્વયક્ષિણી (પદ્માવતી)ની સ્થાપના કરીને, ત્રિકાળ જાઈ, મોગરો, માલતી વગેરે સુગંધીવાળા પુષ્પોથી પૂજન કરવાથી (પૂજન સ્નાન, આત્મરક્ષા વગેરે ક્રિયા પ્રથમ કર્યા પછી કરવું), અને નાસિકાના અગ્રભાગને વિષે બંને નેત્રો સ્થાપન કરીને મૂલમન્ત્રનું નિરન્તર ધ્યાન કરવાથી, [સાધકને] સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે. ધ્યાન ધરવાના મન્ત્ર આ પ્રમાણેઃ—ऐं ह्रीं श्रीं क्लीं क्रों श्रों क्लौं ब्लीं ह्रीं नमः। (પાર્શ્વ૦ ટીકા–ह्रीं श्रीं क्लीं क्रों श्रों क्ले ब्लूं अर्हं नमः) અથવા ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग [ॐ] ह्रीं श्रीं (अर्हं) नमः। આ મન્ત્રોમાંથી બંનેનો યા એક મંત્રનો જાપ કરવો.

રોગનાશક વિદ્યા—ॐ **नमो (णमो?) भगवओ अरहओ पासस्स सिज्झउ मे भगवइ महाविज्जा उग्गे महाउग्गे जसे पासे पासे सुपासे पासमालिणी ठः ठः स्वाहा।** પાર્શ્વનાથ ભગવાનના જન્મનક્ષત્રનો યોગ જોઈને, આ વિદ્યાનો ચોથભક્ત (ઉપવાસ) કરીને ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ જાપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધ થયા પછી ગામમાં અથવા નગરમાં મરકી વગેરેના ઉપદ્રવ વખતે ધૂપ, બલિકર્મ વગેરે પ્રથમ કરીને આ વિદ્યાનો જાપ કરવાથી મરકી વગેરેના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. **શ્રી ચન્દ્રસેનક્ષમાશ્રમણ**ના વચનાનુસાર ચક્રનો ઉદ્ધાર કરી પ્રસ્તુત વિધાન કહ્યું છે. ॥ બૃહત ચક્રની વિધિ સંપૂર્ણ ॥

[પાર્શ્વ૦ ટીકા–આવાહન મન્ત્ર–ॐ **वम्मापवि! सपुत्ति! सवाहणि! सपरिकरं मज्जं आगच्छ आगच्छ अत्र स्थाने तिष्ठ तिष्ठ स्वाहा॥**]

બીજું ચિંતામણિ નામનું ચક્ર (યંત્ર) આ પ્રમાણે જાણવું—

યંત્રની મધ્યમાં પ્રથમ ધરણેન્દ્રની ફણા સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાની સ્થાપના કરીને, [બિંબની] નીચે ह्रींકાર બીજાક્ષર લખીને, તેની બહાર ચાર પાંખડીઓમાં પાર્શ્વનાથ નામનો એકેક અક્ષર લખીને, તેની બહાર આઠ ખુણાઓની [દિશાઓની] પાંખડીઓમાં ॐ **क्म्ल्व्र्यूं ब्रह्मणे नमः**, ॐ **ध्म्ल्व्र्यूं धरणेन्द्राय नम**, ॐ **न्म्ल्व्र्यूं नागाय नम.**, ॐ **प्म्ल्व्र्यूं पद्मावत्यै नमः**, આ પ્રમાણે લખીને; તેની બહાર **ह्रीं ॐ हः देव! त्रायस त्रायस ॐ ह्रीं क्ष्वीं हं सं यः यः यः क्षिप ॐ स्वाहा ह्रीं क्षां नमः।** આ મન્ત્ર વીંટીને, પછી સોળ પાંખડીના કમલની સોળ પાંખડીઓમાં સોળ સ્વરોની સ્થાપના કરીને, ફરી પાછું આઠ પાંખડીનું કમલ કરીને, તેની પાંખડીઓમાં ॐ **[नमो] अरिहन्ताणं ह्रीं नम.** ॐ **[नमो] सिद्धाणं ह्रीं नमः**, ॐ **[नमो] आयरियाणं ह्रीं नमः**, ॐ **[नमो] उवज्झायाणं ह्रीं नमः**, ॐ **[नमो] लोए सव्वसाहूणं ह्रीं नम**, ॐ **दर्शनाय ह्रीं नमः**, ॐ **ज्ञानाय ह्रीं नम**, ॐ **चारित्राय ह्रीं नमः** ની સ્થાપના કરીને, પછી ॐ ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં; વિસહર વિસનિન્નાસં, મંગલ કલ્લાણ આવાસં સ્વાહા આ પ્રમાણે પ્રથમ ગાથા સંપૂર્ણ ફરતી વીંટવી.

પછી અનન્ત-કુલિક-વાસુકિ-શંખપાલ-તક્ષક-કર્કોટક-પદ્મ અને મહાપદ્મ એ આઠ નાગાધિપતિઓના નામની શરૂઆતમાં ૐકાર તથા અંતમાં नमः શબ્દ સહિત આઠ પાંખડીઓમાં અનુક્રમે લખીને, પછી તેની ફરતી વિસહરફુલિંગમંત, કંઠે ધારેઇ જો સયા મણુઓ, તસ્સ ગહ રોગ મારી, દુટ્ઠજરા જંતિ ઉવસામં સ્વાહા આ પ્રમાણે બીજી ગાથા સંપૂર્ણ ફરતી વીંટીને, ફરી પણ બહારની બાજુ સોળ પાંખડીઓમાં સોળ વિદ્યાદેવીઓના નામ (પાર્શ્વ૦ ટીકાના મતે શરૂઆતમાં ऐं ह्रीं क्लीं તથા અંતમાં नमः શબ્દ સહિત) લખીને, તેની બહારની બાજુ ફરતી ચોવીશ પાંખડીઓમાં ચોવીશ તીર્થંકરની ચોવીશ માતાઓના નામ નવમા યંત્રમાં બતાવી ગયા છીએ તે અનુક્રમે સ્થાપન કરીને, ફરી આઠ પાંખડીઓમાં આઠ દિગ્પાલના નામો લખીને તેને ફરતી [ૐ] ચિટ્ઠઉ દૂરે મંતો, તુજ્ઝ પણામો વિ બહુફલો હોઈ, નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવંતિ ન દુક્ખદોહગ્ગં સ્વાહા આ પ્રમાણે ત્રીજી ગાથા સંપૂર્ણ ફરતી વીંટીને તેને ફરતી આઠ પાંખડીઓ આદિત્ય-જયા, સોમ-અજિતા, મંગલ-અપરાજિતા, બુધ-જંભા, બૃહસ્પતિ-મોહા, શુક્ર-ગૌરી, શનિ-ગાન્ધારી, રાહુ કેતુ- વિજયા લખીને, તેને ફરતી (ૐ) તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે, ચિન્તામણિ કપ્પપાયવબ્ભહિએ, પાવંતિ અવિગ્ઘેણં, જીવા અયરામરં ઠાણં સ્વાહા આ પ્રમાણે ચોથી ગાથા સંપૂર્ણ વીંટીને, તેને ફરતા **ॐ धम्मावति ! सपुत्ति ! सवाहणि ! सपरिकरि ! श्वेतवस्त्राभरणभूषिते ! अत्र मण्डले आगच्छ आगच्छ स्वस्थाने तिष्ठ तिष्ठ स्वाहा** લખીને [તેને ફરતી [ૐ] ઇય સંથુઓ મહાયસ ! ભત્તિબ્ભરનિબ્ભરેણ હિયએણ, તા દેવ દિજ્જ બોહિં, ભવે ભવે પાસ ! જિણચંદ ! આ પ્રમાણે પાંચમી ગાથા સંપૂર્ણ વીંટીને], તેને ફરતા ह्रींકારના ત્રણ આંટા મારીને, આ ચક્રની પ્રથમના યંત્રમાં બતાવી ગયા છીએ તે પ્રમાણે સ્થાપના કરવી આ પ્રમાણે ચિન્તામણિ ચક્ર (યંત્ર) ની સ્થાપના વિધિ જાણવી (આકૃતિ માટે જુઓ ૩ર૦ ચત્ર ૧૦ચિત્ર નં ૩૫)

કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી તાંબાના ભાજનમાં-પતરા ઉપર, અથવા ભોજપત્ર પર આ યંત્ર લખીને, શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત આભૂષણ, શ્વેત પુષ્પની માળા, ચંદનનું વિલેપન વગેરે કરીને, એકાંત શુચિપ્રદેશે સાધકે નાસિકા પર ચક્ષુઓ સ્થાપન કરીને, ત્રિકાળ (સવાર, બપોર અને સાંજ) ૧૦૮ એકસો આઠ વખત મૂલ મન્ત્રનું ધ્યાન કરીને, ઉત્તમ સુગંધીવાળા અને કરમાયા વગરના શ્વેત ૧૦૮ એકસો આઠ ફૂલોથી પૂજન કરવું આ પ્રમાણે વિધિ પૂર્વક પૂજન તથા ધ્યાન કરવાથી સાધકને સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય છે, દરેક જાતના રોગોનો નાશ, સર્વ જાતના દુષ્ટ ભયોનું નિવારણ, કીર્તિ, યશ તથા સારા ભાગ્યની પ્રાપ્તિ અને ઈચ્છિત ફલની પ્રાપ્તિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે વળી, કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, ગળામાં ધારણ કરવાથી તથા સુગંધીદાર [શ્વેત] ૧૦૦૦ હજાર ફૂલોથી જાપ કરવાથી રાજા, અગ્નિ, ચોર, શાકિની વગેરે તરફથી ઉપસ્થિત થતા સર્વ પ્રકારના ક્ષુદ્રોપદ્રવોમાં રક્ષણ થાય છે અહીંઆ પણ નવમા યંત્રમાં કહી ગએલો પૂજામન્ત્ર જાણવો

આ પ્રમાણે ચિંતામણિ ચક્ર (યંત્ર)ની સ્થાપના વિધિ તથા પૂજા વિધિ જાણવી.
બીજી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત.

चिट्ठउ दूरे मंतो तुज्झ, पणामो वि बहुफलो होइ ।
नरतिरिएसु वि जीवा, पावंति न दुक्खदोहग्गं ॥ २ ॥
[तिष्ठतु दूरे मन्त्रः तव प्रणामोऽपि बहुफलो भवति ।
नरतिर्यक्ष्वपि जीवाः प्राप्नुवन्ति न दुःखदौर्गत्यम् ॥]

અર્થ—હે પ્રભુ ! વિષધર સ્ફુલિંગ નામનો મન્ત્ર તો દૂર રહો, પરંતુ તમોને કરેલો પ્રણામ માત્ર પણ બહુ ફલને આપવા વાળો થાય છે, કારણકે તમને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો જો નર એટલે મનુષ્યને વિષે ઉત્પન્ન થએલા હોય તો રોગાદિકે રહિત અને સારી સમૃદ્ધિવાળા થાય અને જો तिरिएसु वि એટલે તિર્યંચમાં પણ ઉત્પન્ન થએલા હોય, તો પણ કનક, રત્ન, ચિંતામણિ, કલ્પદ્રુમ, પટ્ટ તુરંગમ અથવા જયકુંજરાદિ પણે ઉત્પન્ન થાય અને ત્યાં પણ પૂજા પામે. વળી, તમોને પ્રણામ માત્ર પણ કરનારા જીવો દુઃખ અને દારિદ્ર્યપણાને તો પ્રાપ્ત થતા જ નથી. આ ગાથામાં લઘુ તેત્રીશ અને ગુરુ ચાર મળી કુલ સાડત્રીશ અક્ષરો છે.

ચન્દ્રા૦ ટીકા–મન્ત્રામ્નાયઃ–ह्रींકારની મધ્યમાં [સાધક] નું નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં ह्रींકાર લખીને, ઉપર ह्रींકારના ત્રણ આંટા ફરતા કરવા (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર ૧૧ ચિત્ર નં. ૩૬)

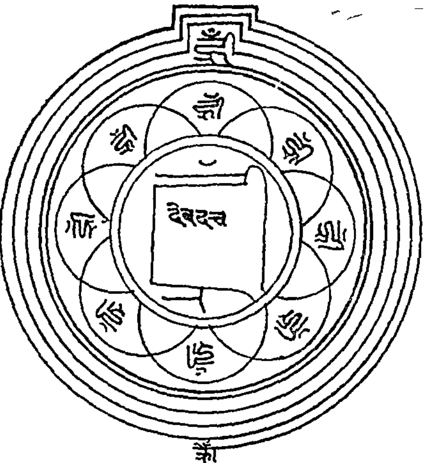
આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને ॐ ह्रीं ह्रँ **नमो अरिहंताण ह्रं नमः ।** આ મન્ત્રથી ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ સફેદ (સુગંધીદાર) પુષ્પો મન્ત્રીને પૂજન કરીને, પચરત્નની[2] પોટલી તથા આ યંત્ર કુમારીએ કાંતેલા સુતરથી સ્ત્રીના કંઠે અથવા ડાબી ભુજાએ ધારણ કરાવવાથી વંધ્યાપણાનો નાશ થાય છે.

વળી ह्रींકારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓ ॐ ह्रीं श्रीं આ ત્રણ અક્ષરો દરેક પાંખડીમાં સ્થાપીને-લખીને ह्रींકારના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને, ઉપરના (અગિયારમા યંત્રમાં બતાવેલા) મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય છે. (આકૃતિ માટે જુઓ उव० યંત્ર ૧૨ ચિત્ર નં. ૩૭) [જે સ્ત્રીને મરેલાં છોકરાં અવતરતાં હોય અથવા જનમીને તુરત જ મરી જતાં હોય તેને મૃતવત્સા દોષ કહે છે.]

---

૧ '**दोगच्चं**' એવો પણ કેટલીક પ્રતોમા પાઠ છે.

૨ હીરો, માણેક, પાનું, મોતી તથા પ્રવાલ તેના અભાવે તાણુ, પ્રવાલ, મોતી, માણેક અને સોનાનો હાલમાં ઉપયોગ કરવામા આવે છે.

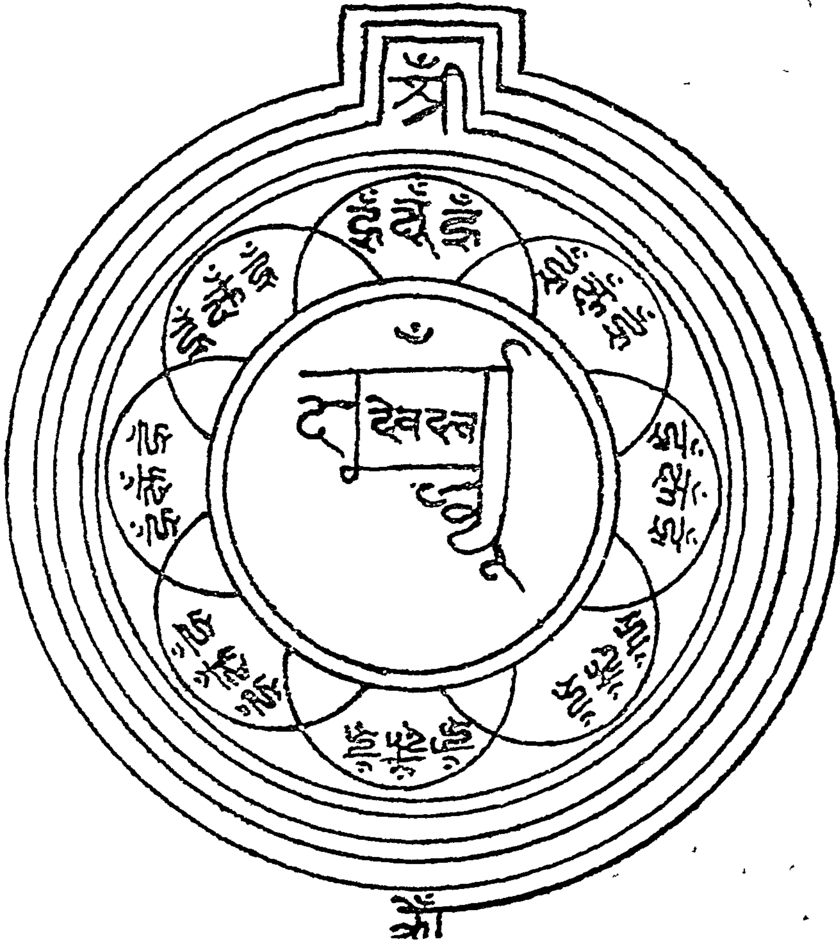
ચિત્ર ૩૬ ઉવ૦ યંત્ર ૧૧ પૃષ્ઠ ૧૬૮

ચિત્ર ૩૭ ઉવ૦ યંત્ર ૧૨ પૃષ્ઠ ૧૬૮

वળी क्ष्म्ल्व्र्यूं नी मध्यमां (साधकनुं) नाम लखीने, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં हँ क्ष्रूं ह्रीं हूं દરેક પાંખડીઓમાં સ્થાપીને–લખીને, ઉપર श्रींકારના ફરતા ત્રણ આંટા મારીને, ઉપરના જ મન્ત્રથી પૂજન કરીને, સ્ત્રીના કંઠમાં અથવા ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી કાકવંધ્યા (જે સ્ત્રી કુદરતી વંધ્યત્વ દોષવાળી હોય) પણ ગર્ભ ધારણ કરે છે. (આકૃતિ માટે જુઓ उव० यंत्र. १३ ચિત્ર નં. ૩૮) યંત્રમાં આઠે પાંખડીઓમાં हँ क्ष्रूं हं લખેલું છે, જે ભૂલ છે.

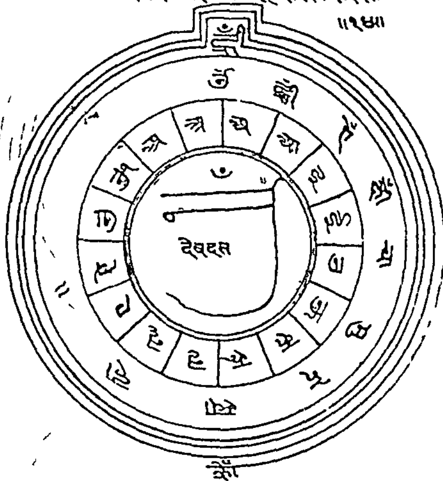
॥काकवंध्यापिप्रसूते॥१३॥

ચિત્ર ૩૮: उव० यंत्र १३

વળી ॐकारनी મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, ॐ ह्रीं ऐं क्ष्रीं चामुण्डे ! स्वाहा આ અક્ષર ફરતા વીંટીને, ઉપર ह्रींકાર વીંટાળવો (આકૃતિ માટે જુઓ उव० यंत्र १४ ચિત્ર નં. ૩૯)

આ યંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, [ઉપર પ્રમાણેની વિધિએ ધારણ

ચિત્ર ૩૯ ઉવ૦ યત્ર ૧૪ પૃષ્ઠ ૧૭૦

કરવાથી તથા પૂજન કરવાથી] બાલકોની ગ્રહપીડાનો નાશ થાય છે કેટલાક મતે ભૂતાહિલિયનો નાશ થાય છે

વળી ૐ હ્રીં શ્રીં એ ત્રણ અક્ષરોની અદર (સાધકનુ) નામ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમા હ્રીં શ્રીં એ અક્ષરો દરેક પાખડીઓમા લખીને ઉપર ક્ષિપ ૐ સ્વાહા એ મન્ત્ર ફરતો વીટીને, ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યત્ર ૧૫ ચિત્ર ન ૪૦)

આ યત્રનુ પણ પૂર્વોક્ત મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી દુર્ભાગ્યનો નાશ અને સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે હિસ્ટારીઆ વગેરે રોગોનો પણ નાશ થાય છે ઉત્તમ એવા ગુરુના ચરણકમલની પૂજા સર્વવિધિમા પ્રથમ કરવી, નહિતર મન્ત્રની સિદ્ધિ થતી નથી પરંપરાનો લોપ કરવાથી નિશ્ચયે કરીને સિદ્ધિ થતી નથી એ પ્રમાણે પાદલિપ્તસૂરિ મહારાજનુ વચન છે

ચિત્ર ૪૦ : ઉવ૦ યંત્ર ૧૫ પૃષ્ઠ ૧૭૧.

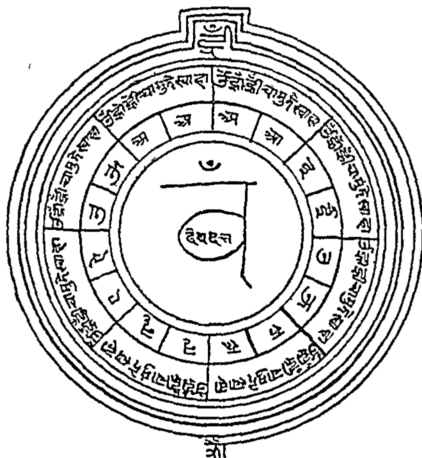

ચિત્ર ૪૧ : ઉવ૦ યંત્ર ૧૬ પૃષ્ઠ ૧૭૩.

પાર્શ્વ૰ટીકા—હ્રીંકારની મધ્યમાં (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર આઠ પાંખડીઓ ફરતી વીંટવી, તેમાંની ચારમાં હ્રીં બ્લૂં હ્રીં તથા બાકીની ચાર પાંખડીઓમાં દેવદત્ત (સાધક) નું નામ લખવું [ઉપર ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ - ઉવ૰ યંત્ર ૧૬ ચિત્ર નં ૪૧)

આ યંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને સ્ત્રીની ભૂજાએ ધારણ કરાવવાથી, વંધ્યા પણ ગર્ભવતી થાય છે, મૃતવત્સા દોષવાળી પણ ગર્ભને ધારણ કરે છે, કાકવંધ્યા પણ બાલકને જનમ આપે છે, ભૂત, પિશાચ વગેરેના ઉપદ્રવમાં પણ રક્ષણ થાય છે

વકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટવા, પછી બહાર દરેક પાંખડીઓમાં ॐ ह्रीं ह्रीं चामुण्डे ! स्वाहा એ શબ્દો લખવા [ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૰ યંત્ર ૧૭ ચિત્ર નં ૪૨)

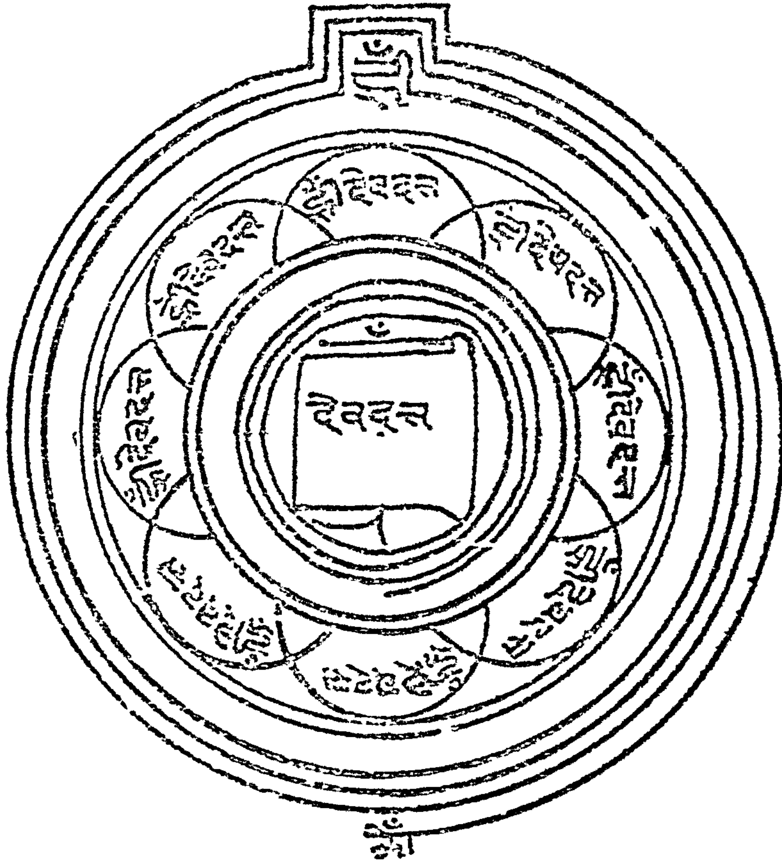

ચિત્ર ૪૨ ઉવ૰ યંત્ર ૧૭

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, ભૂજાએ ધારણ કરાવવાની બાલકોની ગ્રહ વગેરેથી રક્ષા થાય છે

માયાબીજ (હ્રીંકાર) ના ત્રણ આંટા મારીને, તેની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીં દે (વદત્ત) લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા]. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૧૮ ચિત્ર નં. ૪૩) આ યંત્ર ભોજપત્ર પર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, સ્ત્રી અગર પુરુષ ભૂજાએ ધારણ કરે તો સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

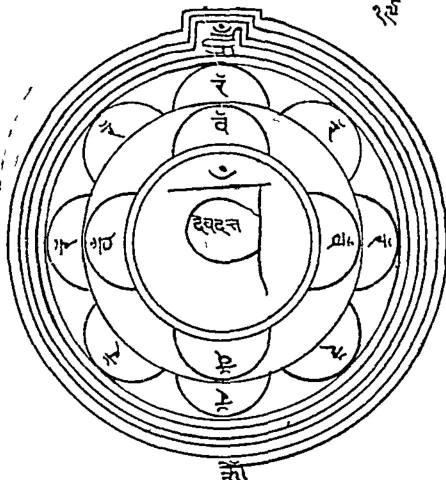
॥पुरुषस्त्रीणां सौभाग्यकरं॥१८॥

ચિત્ર ૪૩ : ઉવ૦ યંત્ર ૧૮

વંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી ચાર પાંખડીઓમાં વકાર લખીને, તેની બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યન્ત્ર ૧૯ ચિત્ર નં. ૪૪) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખવાથી સર્વ જાતના ક્ષુદ્રોપદ્રવોપસર્ગની શાંતિ થાય છે. આ વૈરોટ્યા નામની વિદ્યા છે.

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં હ્મ્લ્વ્ર્યૂં હ્રીં દરેક પાંખડીમાં લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦

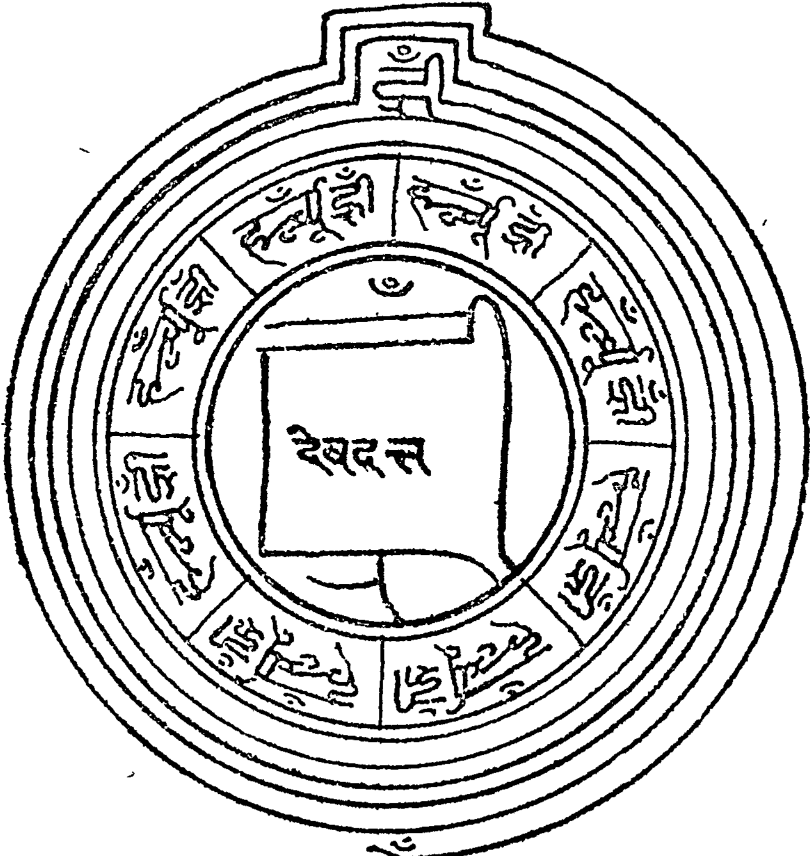
ચિત્ર ૪૪ ઉવ૦ યંત્ર ૧૯ પૃષ્ઠ ૧૭૪

યંત્ર ૨૦ ચિત્ર ન ૪૫) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગન્ધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, કંઠે અથવા ભૂજાએ બાંધવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આ અઘોરા નામની વિદ્યા છે

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતાં હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૨૧ ચિત્ર ન ૪૬) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદન વગેરે સુગન્ધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને ભૂજાએ બાંધવાથી સૌભાગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે

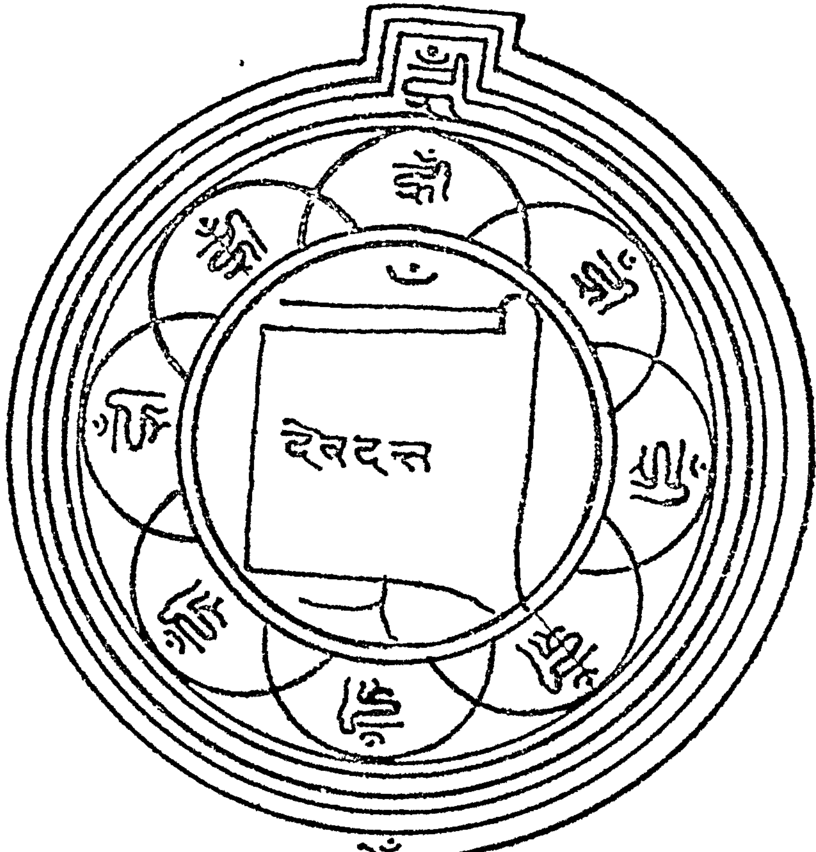
હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૨૨ ચિત્ર ન ૪૭) આ યન્ત્ર કેશર, ગોરૂચન્દન વગેરે સુગન્ધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને ભૂજાએ ધારણ કરવાથી સર્વજનોને પ્રિય થાય છે

॥अघोरानामविद्या-चौरजयंजनवति॥

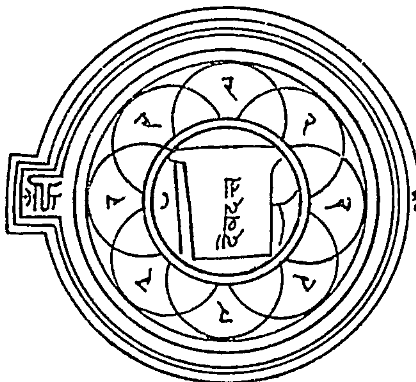
ચિત્ર ૪૫ : ઉવ૦ યંત્ર ૨૦ પૃષ્ઠ ૧૭૫

॥सौभाग्यकर यंत्रं॥२१॥

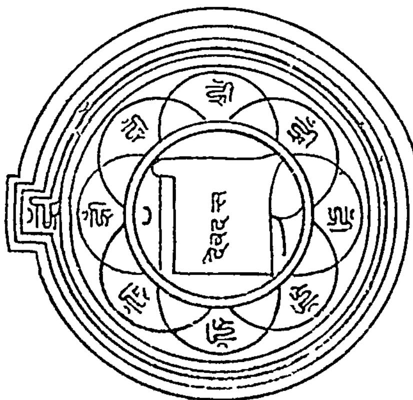

ચિત્ર ૪૬ : ઉવ૦ યંત્ર ૨૧ પૃષ્ઠ ૧૭૫

હ્રીંકારની અંદર (સાધકનું) નામ લખીને બહાર, ફરતી આઠે પાખડીઓમાં રકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા] (આકૃતિ માટે જુઓ ઉત્ત૦ યંત્ર ૨૩ ચિત્ર

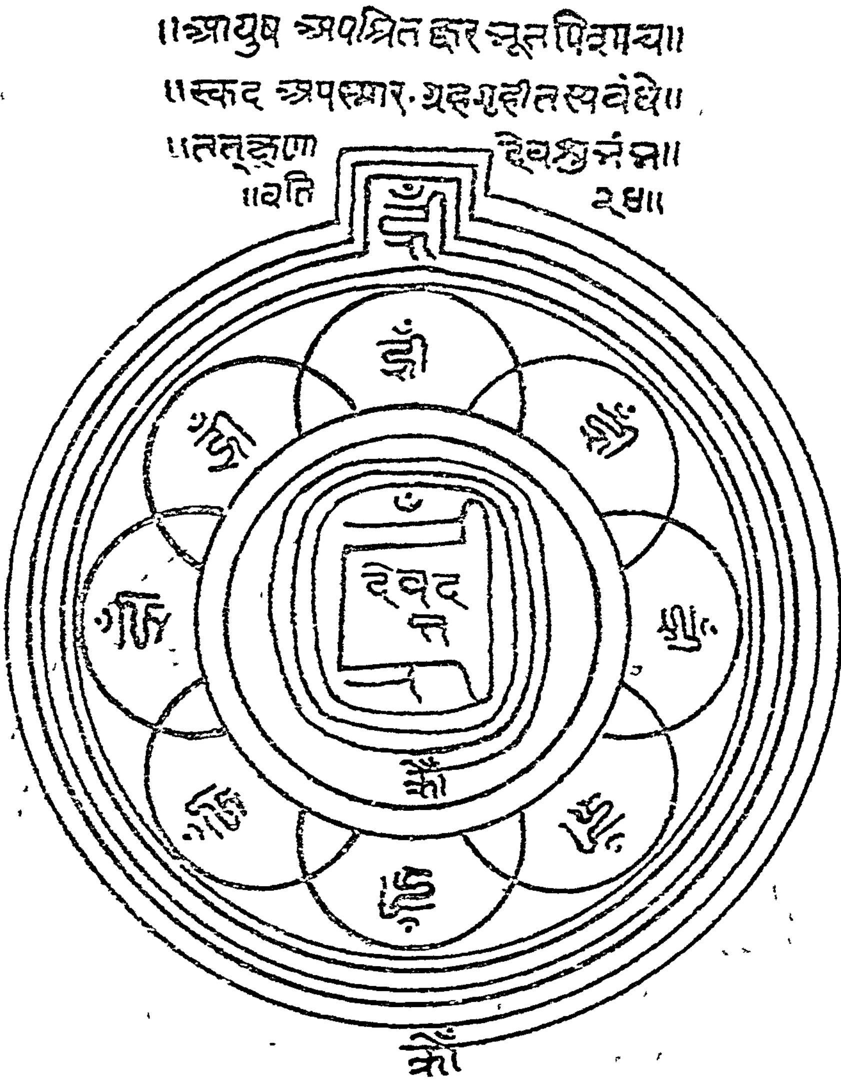
ચિત્ર ૪૮ ઉત્ત૦ યંત્ર ૨૩ પૃષ્ઠ ૧૭૮

ચિત્ર ૪૭ ઉત્ત૦ યં ૨૧ ૨૨ પૃષ્ઠ ૧૭૭

નં. ૪૮). આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી ભોજપત્ર પર લખવાથી બાલકને શાંતિ પુષ્ટિ અને રક્ષણ કરનાર થાય છે.

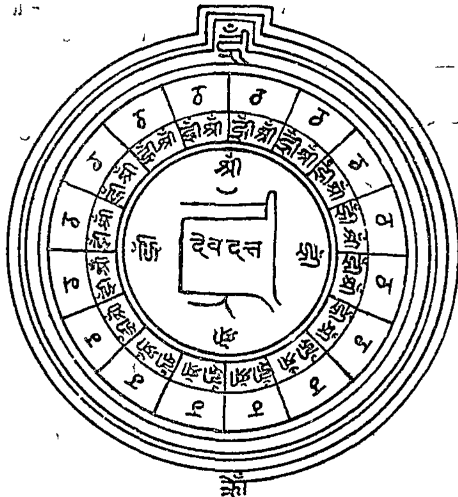
હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારીને તેની અંદર [રોગીનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠે પાંખડીઓમાં હ્રીંકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા]. (આકૃતિ માટે જુઓ ઉવ૦ યંત્ર ૨૪ ચિત્ર નં. ૪૯) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી ભોજપત્ર પર લખીને કંઠે, ભૂજાએ ધારણ કરવાથી, તાવની પીડા, હિસ્ટીરીઆની પીડા, ભૂત, પિશાચના વળગાડ વગેરેની શાંતિ થાય છે.

ચિત્ર ૪૯: ઉવ૦-યંત્ર ૨૪.

હ્રીં શ્રીં હ્રીં શ્રીં હ્રીં ની અંદર નામ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં હ્રીં શ્રીં ઠકાર લખીને [ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આંટા મારવા], (આકૃતિ માટે જુઓ, ઉવ૦ યંત્ર

(૨૫ ચિત્ર નં ૫૦) આ યંત્ર કેશર, ગોરૂચંદનથી ભોજપત્ર પર લખવાથી દુર્ભગાનારી સૌભાગી થાય છે

ચિત્ર ૫૦ ઉ૦ યંત્ર ૨૫

ત્રીજી ગાથાના મન્ત્રો તથા યંત્રો સમાપ્ત

तुह सम्मत्ते लद्धे[1], चिंतामणिकप्पपायवब्भहिए ।
पावंति अविग्घेणं, जीवा अयरामरं ठाणं ॥४॥

[तव सम्यक्त्वे लब्धे चिंतामणिकल्पपादपाभ्यधिके ।
प्राप्नुवन्त्यविघ्नेन जीवा अजरामरं स्थानम्]

અર્થ —હે પ્રભુ ! ચિંતામણિ રત્ન અને કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક મહિમાવાળું તમારું

૧ 'पत्ते' એવો પાઠ પણ કેટલીક પ્રતોમાં છે

સમ્યકત્વ પામે છતે જીવો કોઈ પણ પ્રકારના વિઘ્ન વિના અજરામર સ્થાન એટલે મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે. આ ગાથામાં લઘુ ઓગણત્રીશ અને ગુરૂ છ મળી કુલ પાંત્રીશ અક્ષરો છે.

ચન્દ્રા૦ ટીકા—મન્ત્રામ્નાયઃ—

પ્રથમ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની કલ્પના કરીને, જમણી બાજુ ધરણેન્દ્ર તથા ડાબી બાજુએ પદ્માવતી અને ઉપર બ્રહ્માણં તથા નીચે નાગના નામની કલ્પના કરીને વલય દઈને, તેના

ચિત્ર ૫૧ ઉવ૦ યંત્ર ૨૬ પૃષ્ઠ ૧૮૧.

ઉપર આઠ પાખડીઓમા દરેકમા नमिऊण १ पास २ विसहर ३ वसह ४ जिण ५ फुलिंग ६ ह्रीं ७ नम ८ લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમા સોળ વિદ્યાદેવીના નામ અને એકેક સ્વર લખીને, ઉપર ચોવીશ પાખડીઓ વાળા કમળની દરેક પાખડીઓમા ચોવીશ તીર્થંકરની ચોવીશ માતાઓના નામોમાથી એકેક નામ આલેખીને, ह्रींકારથી વીંટીને, ગ્રહ તથા દિગ્પાલોના નામો કલ્પીને, સુગધી દ્રવ્યોથી આલેખીને, સુગધવાળા ફૂલોથી નિરતર વખતસર આ લઘુદેવકુલની પૂજા કરવાથી સર્વાર્થની સિદ્ધિ થાય છે (આકૃતિ માટે જુઓ ઉત્ત૦ યત્ર ૨૬ ચિત્ર ન ૫૧) પૂજા મન્ત્ર પૂર્વોક્ત જ ગુરુના મુખકમલથી જાણવો ગુરુના ચરણ કમલની પૂજા બહુ જ ધામધૂમ અને ભક્તિથી કરવી

ચોથી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત,

[1]इअ सथुओ महायस ! भत्तिब्भरनिब्भरेण हियएण[2] ।
ता देव ! [3]दिज्ज बोहिं, भवे भवे पास जिणचद ! ॥५॥

[इति सस्तुतो महायश ! भक्तिभरनिर्भरेण हृदयेन ।
तस्मात् देव ! देहि बोधिं, भवे भवे पार्श्व ! जिनचन्द्र ॥]

અર્થ —હે મહાયશસ્વી પ્રભુ ! આ પ્રમાણે ભક્તિના સમૂહથી ભરપૂર એવા હૃદય વડે મે આપની સ્તુતિ-સ્તવના કરી છે, તેથી હે પાર્શ્વનાથ જિનચદ્ર દેવ ! મને ભવે ભવે એટલે જ્યા સુધી હુ મુક્તિસ્થાનને પ્રાપ્ત ન કરુ ત્યા સુધી બોધિ એટલે સમકિત આપો, એટલુ જ હુ આપશ્રીની પાસે માગુ છુ આ ગાથામા લઘુ ચોત્રીશ અને ગુરુ ચાર મળી કુલ આડત્રીશ અક્ષરો છે આ પાચે ગાથાઓમા સર્વ મળી પદ વીશ, ગુરુ એકવીશ અને લઘુ એકસો ચોસઠ મળી કુલ સર્વ એકસોને પચાશી અક્ષરો છે

ચન્દ્રા૦ ટીકા-મન્ત્રામ્નાય —

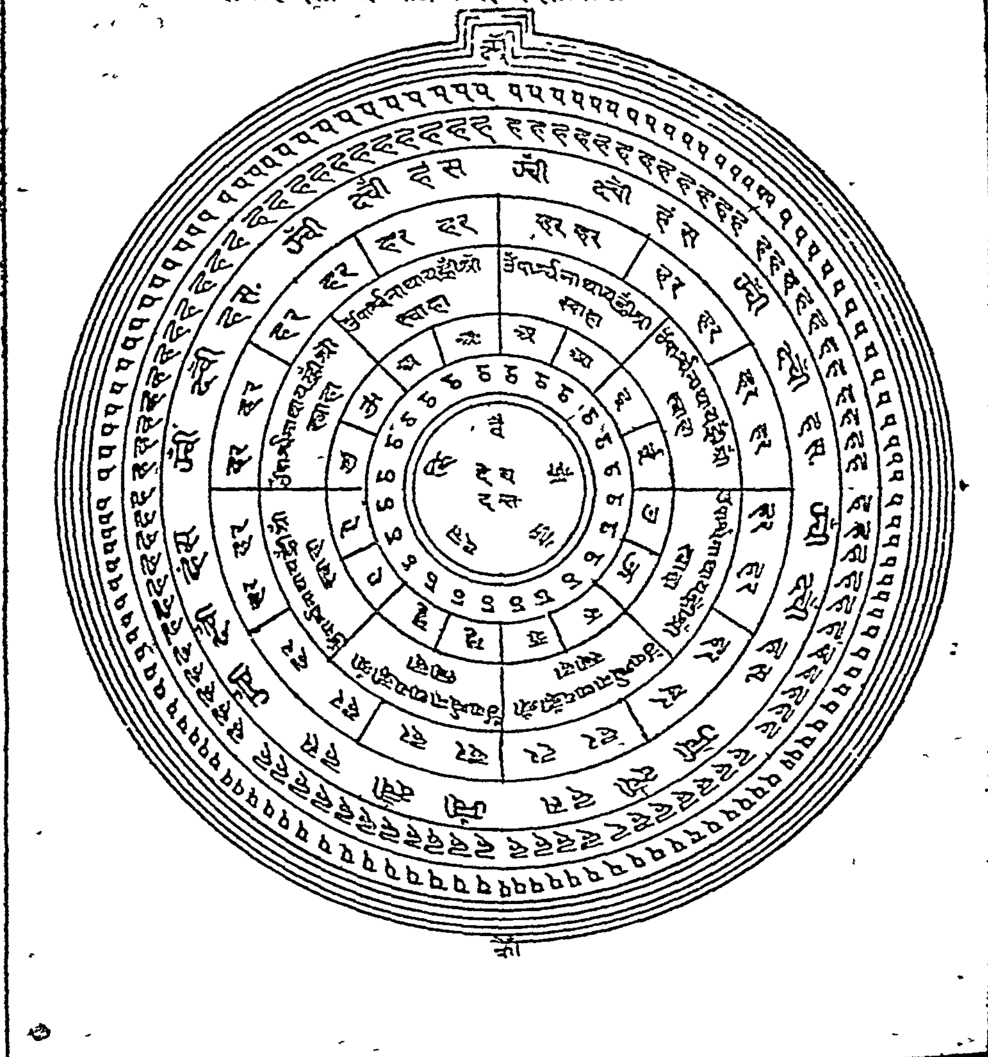
પ્રથમ व क्ष ह દત્ત ક્ષિની અદર નામ લખીને, બહાર ઠકાર સપુટ વીંટીને, તેની બહાર સોળ સ્વર વીંટીને, તેની ઉપર આઠ પાખડીનુ કમળ કરીને, આઠે પાખડીઓમા ॐ पार्श्वनाथाय ह्रीं स्वाहा લખીને, ફરી પણ બાર પાખડીનુ કમળ કરીને, દરેક પાખડીમા हर हर એ બે અક્ષર સ્થાપવા, તેની બહાર झ्वीं क्ष्वीं हस એ અક્ષરો વીંટીને, ઉપર हकार સપુટ, તેના ઉપર पकार સપુટ કલ્પીને, તેની બહાર ફરતા क्ष्वींકારના ત્રણ આટા મારવા (આકૃતિ માટે જુઓ ઉત્ત૦ યત્ર ૨૭ ચિત્ર ન ૫૨)

આ યત્ર કેશર, ચદન, કપૂર, ગોરૂચદન વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર આલેખીને, [પાર્શ્વ૦ ટીકા] ॐ ह्रा पक्षि झ्वीं क्ष्वीं हस स्वाहा । આ મન્ત્રથી સફેદ સુગધીદાર ૧૦૮ ફૂલથી ત્રણ દિવસ સુધી નિરતર પૂજન કરવાથી ભૂત, પ્રેત, શાકિની જ્વરાદિ ભયનો

૧ 'इय' એવો પણ પાઠ છે ૨ हिअयेण એવો પણ પાઠ છે ૩ 'दिसु' એવો પણ પાઠ છે

॥इदंयंत्र शांतिकपौष्टिक भूतप्रेतशाकिनीक्रूरादिभयं॥

॥नाशयति कल्याण कारि भवति॥२७॥

ચિત્ર ૫૨ : ઉવ૦ યંત્ર ૨૭ પૃષ્ઠ ૧૮૧.

નાશ થઈને શાંતિ અને પુષ્ટિ થાય છે. વળી આ યંત્ર શુભ દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખી, કુમારિકાએ કાંતેલા સુતરથી વીંટીને ભૂજાએ ધારણ કરવાથી સર્વ જગ્યાએ રક્ષણ થાય છે, અને સર્વ સંપદાને આપવાવાળો આ યંત્ર થાય છે.

[ચન્દ્રા૦ ટીકા–] હવે બૃહદ્વૃત્તિમાં કહેલા કેટલાક મન્ત્રો કહીએ છીએઃ—

ॐ ह्म्ल्व्र्यूं वं ह्रां आँ क्रों क्षीं ह्रीं क्लीं ब्लूं द्रां द्रीं ज्वालामालिनि ! झंकारिणि ! विषं निर्विषं कुरु कुरु स्थावरविषं जङ्गमं जाठरं योगजं अपहर अपहर मण्डकं अमृतेन सिञ्चय सिञ्चय उत्थापय उत्थापय दण्डेनाक्रम्य विषमविषं ठः ठः ठ स्वाहा॥

ડસ દીધેલા પુરુષના જેટલો જ દંડ લઈને, તે દંડને સાત વાર મન્ત્રીને ડસ દીધેલાના સર્વ સાધાઓને વિષે તે દંડથી તાડના કરવાથી, ડસ દીધેલો પુરુષ ઊભો થાય છે વળી क्रौ ग्रौं मृ ठ ठ ठ આ મન્ત્રથી જલધાર દેવાથી ડંસ દીધેલો ઊભો થાય છે

ऐं ह्रीं श्रीं એ મન્ત્રનો ગતા પુષ્પથી ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ જાપ કરે તો નગર ક્ષોભ પામે છે

ह्रीं श्रीं कलिकुण्डस्वामिने नम આ મન્ત્રનો નિરંતર જાપ કરવાથી સર્વ અર્થની સિદ્ધિને કરનારો થાય છે

વળી नमो भगवते [श्री] पार्श्वनाथाय क्षेमङ्कराय ह्रीं नम । આ ક્ષેમને કરવાવાળો મન્ત્ર છે

પાંચમી ગાથાના મન્ત્રો તથા યન્ત્રો સમાપ્ત

ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર સંપૂર્ણ

श्रीजिनसूर मुनि विरचित
श्रीउवसग्गहरस्तोत्र माहात्म्य गर्भित

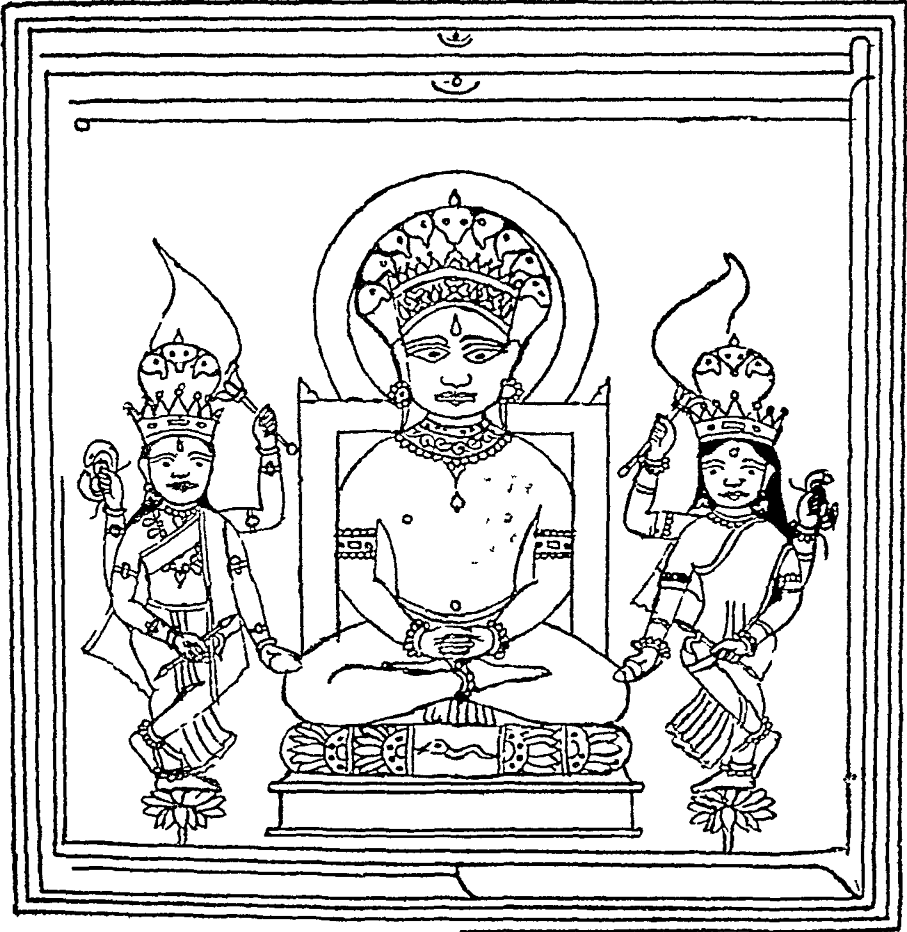
श्रीप्रियंकर नृप कथा.

॥ ॐ वीतरागाय नमः ॥

वंशाब्जश्रीकरो हंसो, दत्तोत्तमविभावसुः ।
सदानन्दं क्रियात् सारं, श्रीवामासूनुसद्वरः ॥१॥

અર્થાત્—વંશ રૂપી કમળને વિકસાવનાર સૂર્ય સમાન, ઉત્તમ પ્રકારના તેજરૂપ દ્રવ્યને આપવાવાળા, ઉત્તમ એવા **શ્રીવામાદેવીના** પુત્ર (**શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુ) નિરંતર ભવ્યજનોને આનંદના કરનારા થાઓ.

જેની મધ્યમાં ૐકાર રહેલો છે એવા હ્રીંકારથી વીંટાએલા શરીરવાળા, **ધરણેન્દ્ર** તથા **પદ્માવતીદેવીથી** સેવા કરાતા એવા, જિનેશ્વર **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર–પ્રણામ કરીને **ઉપસર્ગહર** સ્તવનનો પ્રભાવ હું કહીશ. (જુઓ ચિત્ર નં. ૫૩)

ચિત્ર ૫૩

આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર જ્ઞાનના સમુદ્ર સમાન શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામીએ સંઘની શાંતિ અને કલ્યાણના માટે બનાવ્યું છે આ સ્તોત્રના પ્રભાવનું વર્ણન કરવાને માટે બોલવામાં સમર્થ એવી એક જીભથી ગુરુ અથવા ઇંદ્ર પણ સમર્થ નથી આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી કલ્યાણકારી સંપત્તિઓ, સંતતિનો સંયોગ અને નિરંતર ઇચ્છિત સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે

ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું સ્મરણ કરનાર માણસને ઉદય, ઉચ્ચ પદવી, ઉપાય, ઉત્તમતા અને ઉદારતા એ પાંચ ઉકાર (ઉકારથી શરૂ થતા લાભો) પ્રાપ્ત થાય છે, તથા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સ્મરણ કરનાર માણસને પુણ્ય, પાપનો નાશ, પ્રીતિ, પદ્મા (લક્ષ્મી) અને પ્રભુતા (પકારથી શરૂ થતા લાભો)એ પાંચ પ્રકારની પ્રાપ્તિ થાય છે

સ્થિર આસન પર બેસી, મૌનપણે, એકચિત્તથી જે (મનુષ્ય) આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું ૧૦૮ એકસો આઠ વાર નિરંતર ધ્યાન ધરે છે, તે મનુષ્યોમાં રાજા સમાન (મનુષ્ય)ને પગલે પગલે કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, અને ચંચળ એવી લક્ષ્મી પણ સદાને માટે સ્થિર થાય છે

જળમાં, અગ્નિમાં, પર્વતમાં, ચોરના ઉપદ્રવવાળા માર્ગમાં અને ભૂત પ્રેતથી વ્યાપ્ત સ્થાનમાં આ (ઉપસર્ગહર) સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી સર્વ પ્રકારના ભયનું નિવારણ થાય છે

આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનું ૬ મહિના સુધી ધ્યાન કરનાર માણસને આ લોકમાં શાકિની વગેરેનો તથા રાજાનો ભય નથી રહેતો

હવે સ્તોત્રકારને આશીર્વચન કહે છે—

उवसग्गहर थोत्त, काउण जेण सघकल्लाणम् ।
करुणायरेण विहिय, स भद्दबाहु गुरू जयउ ॥

કરુણાના ભંડાર એવા જેમણે ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર રચીને શ્રીસંઘનું કલ્યાણ કર્યું તે શ્રીભદ્રબાહુ ગુરુ જય પામો—જયવંતા વર્તો

જે સમયમાં દેવો, મન્ત્રો અને સિદ્ધિઓ પ્રત્યક્ષ નથી થતી એવા કલિકાળમાં [પણ] આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પ્રભાવ સાક્ષાત્ દેખાય છે [આ સ્તોત્રના સ્મરણના પ્રભાવથી] પુત્ર વિનાનો પુત્રને પ્રાપ્ત કરે છે, ધન વગરનો કુબેર સમાન શ્રીમાન થાય છે, પગપાળો (પદાતિ—સામાન્ય સૈનિક પણ [રાજાની માફક] શાસન ચલાવે છે અને દુઃખી માણસ સુખી થાય છે સ્તવરૂપ (ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર રૂપ) ચિંતામણિનું ચિંતન કરવાથી શું શું સિદ્ધ થતું નથી ? અર્થાત્ ઉપસર્ગહરસ્તોત્ર રૂપ ચિંતામણિનું ચિંતન કરવાથી ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે

આ સ્તોત્રની સમસ્તમાત્ર કરાએલી એક જ ગાથાથી પણ શાંતિ થાય છે, તો પછી પાંચ ગાથાના પ્રમાણ વાળા આખા (સ્તવન)નું તો કહેવું જ શું ? અર્થાત્ આ સ્તોત્રના

એક જ ગાથાના સ્મરણ માત્રથી પણ ઉપદ્રવોની શાંતિ થાય છે, તો પછી પાંચ ગાથાના પ્રમાણવાળા આખા સ્તોત્રના સ્મરણથી ઉપદ્રવની શાંતિ થાય એમાં તો નવાઈ જ શી?

જેવી રીતે **પ્રિયંકર** નામનો રાજા **ઉપસર્ગહર** સ્તોત્રના ધ્યાનથી માન ભરેલું પદ અને વિશાળ સંપત્તિને પામ્યો તેવી રીતે આ ઉત્તમ અને પવિત્ર સ્તવનનું નિરંતર ધ્યાન કરવાથી ઉપસર્ગો–આફતોનો નાશ થાય છે, વિઘ્નરૂપી વેલડીઓ છેદાઈ જાય છે અને મન પ્રસન્નતાને પામે છે. [તે] **પ્રિયંકર** રાજાની કથા આ પ્રમાણે જાણવી:—

મગધદેશમાં અશોકપુર નામે નગર હતું, જ્યાં મોટા ધનવાનોના ત્રણ માળનાં મકાનો, જ્યાં બધી વસ્તુઓના સમૂહો, અતિથિ જનોને આદર, ભોજનમાં પુષ્કળ ઘી, મંદિરમાં શ્રીઆદિનાથની મૂર્તિ, વાદવિવાદમાં આળસ, રાજકુલમાં આડંબર હતો અને ભોગી (સર્પ)નો ઉપદ્રવ નકુલ (નોળીયા)ને જ હતો, બીજે કોઈ ઠેકાણે નહિ. અર્થાત્ કુળવાન ન હોય તેને જ ભોગની ખામી હતી, અથવા તો તેવા નીચ કુળવાળાને જ તેના નીચ કૃત્ય પરત્વે ભોગી પુરુષોનો ઉપદ્રવ હતો એટલે નકુળનો ઉપદ્રવ ભોગી (સર્પ)ને હોય તેના કરતાં અહીં ઉલટું હતું.

તે નગરમાં પ્રતાપી, પરાક્રમી, [અને] ન્યાયી **અશોકચંદ્ર** રાજા રાજ્ય કરતો હતો. (તેને) ફૂલની માળા જેવી વિવેક, વિનય, શીયલ, ક્ષમા વગેરે ગુણોની સુવાસયુક્ત **અશોકમાલા** (નામની) પટ્ટરાણી હતી. તે દંપતિને અરિસૂર, રણસૂર અને દાનસૂર એ નામના દેવ, ગુરુ, પિતા અને માતાના ભક્ત એવા ત્રણ પુત્રો હતા. રાજ્યનો સાર પણ એ જ છે. કહ્યું છે કે:—

" चित्तानुवर्तिनी भार्या, पुत्रा विनयतत्पराः ।
वैरिमुक्तं च यद् राज्यं, सफलं तस्य जीवितम् ॥

ચિત્તને અનુસરવાવાળી એવી સ્ત્રી, વિનયમાં તત્પર એવા પુત્રો, અને શત્રુ વગરનું જેને રાજ્ય હોય, તેવા પુરુષનું જીવન સફળ જાણવું."

વાવ, કિલ્લો, દેવમંદિર, વિવિધ વર્ણના લોકો, સુંદર સ્ત્રીઓ, બોલાવવામાં નિપુણ માણસો, વન, બગીચો, વૈદ્યો, બ્રાહ્મણ, જળ, વાદી, વિદ્વાનો, વેશ્યાઓ, વાણીયાઓ, નદી, વિદ્યા, વીર, વિવેક, ધન, વિનય, સાધુઓ, કારીગરો, વસ્ત્ર, હાથી, ઘોડા અને ઉત્તમ ખચ્ચર, આ (સંસ્કૃત ભાષામાં વથી શરૂ થતા સાધનો)થી રાજ્ય શોભે છે.

એક વખતે રાજાએ પોતાના **અરિસૂર** નામના પુત્રનો લગ્ન મહોત્સવ શરૂ કર્યો, અને તેને માટે એક નવો મહેલ બનાવવા રાજાએ શિલ્પશાસ્ત્રમાં નિપુણ એવા માણસોને બોલાવ્યા. (તેઓની સલાહ પ્રમાણે) અને વાસ્તુશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે સુતારો નવો મહેલ કરવા લાગ્યા. કહ્યું છે કે:—

"વૈશાખ, શ્રાવણ, માગશર અને ફાગણ તથા પોષ માસમા ઘર કરવું, પણ બાકીના મહિનાઓમા ન કરવુ એવો વરાહ મુનિનો મત છે તેમ જ ઘરમા પૂર્વ દિશાએ લક્ષ્મીનો ભંડાર-ખજાનો, અગ્નિખૂણામા રસોડુ, દક્ષિણ દિશામા શયનગૃહ, નૈઋત્યખૂણામા શસ્ત્રાગાર-હથિઆરો મૂકવાનુ સ્થાન, પશ્ચિમ દિશામા ભોજન કરવાનુ સ્થાન, વાયવ્યખૂણામા અનાજના કોઠાર-ધાન્ય સંગ્રહ કરવાનુ સ્થાન, ઉત્તરદિશામા સ્નાનાગાર-સ્નાન કરવાનુ સ્થાન તથા ઇશાનખૂણામા દેવગૃહ-ઘર દહેરાસર અથવા ધાર્મિક ક્રિયા કરવાનુ સ્થાન રાખવુ"

આ પ્રમાણે તૈયાર કરેલા તે નવીન મહેલને ચિત્રકળામા નિપુણ એવા ચિત્રકારો સુંદર વિવિધ જાતિના ચિત્રોથી ચીતરવા લાગ્યા છે તથા સુવર્ણકારો-સોનીઓ રત્ન અને સુવર્ણના વિવિધ આભૂષણો ઘડે છે આ વખતે જ દેવતાનુ વરદાન પામેલા સુવર્ણકારો-સોનીઓ પાટલીપુત્ર નગરથી [ત્યા] આવ્યા [અને] રાજાને મળ્યા, પ્રધાનોએ (તેઓને) સુખ સમાચાર પૂછયા રાજાએ તેઓને કળાનુ સ્વરૂપ પૂછયુ તેઓ બોલ્યા કે—"હે રાજન્! દેવતાના વરદાનવાળા અમારા ઘડેલા આભૂષણો જે ધારણ કરે છે, તે જો રાજ્યને લાયક હોય તો તેને રાજ્ય મળે છે (અને) બીજા સામાન્ય મનુષ્યોને તેથી મહત્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે તે પહેલા રાજા હોય તો રાજાધિરાજ થાય છે"

તેઓના વચનથી સંતુષ્ટ-હર્ષિત થએલ રાજાએ તેઓને એક અપૂર્વ હાર બનાવવાનો હુકમ કર્યો સોનુ, મોતી, ઉત્તમ જાતિના હીરા તથા રત્નો વગેરે જે કાંઈ જોઇએ તે આપવા માટે રાજાએ ખજાનચીને હુકમ કરી દીધો પછી ત્યા દેખરેખ રાખવા માટે પોતાના વિશ્વાસુ માણસોની નિમણુક કરી કારણ કે કોઇનો પણ વિશ્વાસ ન કરવો જોઇએ કહ્યુ છે કે—

"તાઈ તેલી તેરમઉ, તંબોલી તલાર,
ઠગ ઠક્કુર અહિ દુજ્જણહ, જે વીસસઈ તે ગમાર"

અર્થાત્—વણકર, ઘાચી, મોચી, તંબોલી, કોટવાળ, ઠગ, ઠાકોર, સર્પ અને દુર્જનનો જે વિશ્વાસ કરે તે મૂર્ખ સમજવો

ત્યાર પછી તેઓએ છ મહિનામા હાર ઘડીને તૈયાર કર્યો રાજાને (હાર તૈયાર થયાની) વધામણી આપી પ્રાતઃકાળે રાજસભામા હાર મંગાવ્યો, રાજા તે હાર જોઇને હર્ષિત થયો, (અને) બધા લોકો પણ હર્ષિત થયા-વિસ્મય પામ્યા [રાજાએ] તે હારનુ **દેવવલ્લભ** એવુ નામ આપ્યુ-પાડયુ, અને સુવર્ણકારોને વસ્ત્ર ધન આદિક આપીને વિસર્જન કર્યા-રવાના કર્યા મુહૂર્ત જોવામા નિપુણ એવા નિમિત્તિયાઓને રાજાએ પૂછવાથી મુહૂર્ત જોવા લાગ્યા તેઓએ જોઇને ઉત્તમ મુહૂર્ત જણાવ્યુ તેઓએ કહેલ શુભ મુહૂર્તે તે હાર મંગાવીને, હાર પોતાના હાથમા લઈ જેટલામા રાજા પોતાના ગળામા પહેરવા ગયો, તેટલામા જ અકસ્માત્ સભામા નૈઋત્ય ખૂણામા છીંક થઈ

રાજાએ પૂછયું—"આ (છીંક) કેવી છે ?" નિમિત્તશાસ્ત્રના જાણકારે કહ્યું કે:—"હે રાજન્! (આ છીંક) સામાન્ય છે." કારણ કે કહ્યું છે કે:—

"પોતાના સ્થાને બેઠેલા અને પ્રથમ (કામની શરૂઆત કર્યા પહેલાં કાંઇપણ સ્વકાર્ય કરવાની ઇચ્છાવાળાને છીંક થાય તે, દિશા અને વિદિશાના–ખૂણાના ભેદથી શુભ અને અશુભ સૂચક થાય છે. છીંક પૂર્વ દિશામાં થાય તો તે અવશ્ય લાભને સૂચવે છે, અગ્નિ ખૂણામાં થાય તો હાનિ કરનારી, દક્ષિણ દિશામાં થાય તો મરણ કરનારી, નૈઋર્ત્યખૂણામાં ખેદ કરનારી, પશ્ચિમ દિશામાં પરમ સંપત્તિને દેનારી, વાયવ્ય ખૂણામાં શુભ સમાચાર આપનારી, ઉત્તર દિશામાં ધનનો લાભ કરનારી, ઇશાન ખૂણામાં લક્ષ્મી અને વિજયને દેનારી અને ઉંચે (બ્રહ્મ સ્થાનમાં) થએલી છીંક રાજ્યને આપનારી થાય છે. રસ્તે ચાલતાં સન્મુખ થએલી છીંક મરણનું સૂચન કરે છે, જમણી તરફ છીંક થઈ હોય તો પ્રયાણ નહીં કરતાં પાછા ઘેર આવવું અને ડાબી તરફ છીંક થાય તો ધૈર્ય અને સિદ્ધિની કરનારી સમજવી."

તેથી રાજાએ હારને પોતાના ખજાનામાં રખાવ્યો. ફરી બીજા મુહૂર્તનો યોગ આવે છતે રાજાએ ખજાનામાંથી હાર મંગાવ્યો. ખજાનચી ત્યાં (ખજાનામાં) તપાસ કરીને, રાજાની આગળ વિજ્ઞપ્તિ કરવા લાગ્યો કે:—"હે રાજન્! ત્યાંથી હાર અદૃશ્ય થઈ ગએલો છે, કોઇએ તે લઈ લીધો લાગે છે."

રાજાએ કહ્યુ—"મરવાની ઇચ્છાવાળો એવો બીજો કયો માણસ અહીં આવી શકે–પ્રવેશ કરી શકે? (અર્થાત્ તારા વિના બીજો કોણ લઈ શકે?)."

ખજાનચીએ કહ્યું કે:—"(હે રાજન્!) આ વિષયમાં હું કાંઈ પણ જાણતો નથી. છતાં પણ આપને મારા કથનનો વિશ્વાસ ન આવતો હોય, તો હું સોગનપૂર્વક આપ કહો તે પ્રકારનું દિવ્ય કરવા તૈયાર છું."

(તે વખતે) મંત્રીએ કહ્યું કે:—"(રાજન્!) કોઈ પણ વાતનો નિશ્ચય કર્યા વિના કોઇના ઉપર ખોટું કલંક આપવું તે યોગ્ય નથી." કહ્યું પણ છે કે:—

"अविमृश्य कृतं कार्यं, पश्चात्तापाय जायते ।
न पतत्यापदम्भोधौ, विमृश्य कार्यकारकः ॥ १ ॥

વગર વિચારે કરેલું કાર્ય પશ્ચાત્તાપને માટે થાય છે અને વિચારપૂર્વક કાર્ય કરનારને આપત્તિરૂપ સમુદ્રમાં પડવાનો વખત આવતો નથી."

તેથી મંત્રીના કહેવાથી રાજાએ સમસ્ત નગરમાં ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે:—

"જે માણસ **દેવવલ્લભ** હારનો પત્તો જણાવશે તેને, પ્રસન્ન થએલો રાજા પાંચ ગામ ઇનામમાં આપશે."

આ પ્રમાણે મોટા અવાજે સાત દિવસ સુધી સેવકોએ ઢંઢેરો પીટયો, પરતુ તે ઢંઢેરાનો કોઇએ પણ સ્વીકાર ન કર્યો (અર્થાત્ એ ઢંઢેરાનો સ્પર્શ કરીને હારની શોધ કરવાનુ કોઈએ પણ માથે ન લીધુ) [એટલે] પછી રાજાએ જ્યોતિષીઓને પૂછ્યુ તેઓએ કહ્યુ કે—"હે રાજન્! હાર નહિ મળે"

વળી ત્યા એક ભૂમિદેવ નામનો જ્યોતિષી રહેતો હતો તેને બોલાવીને હારની પ્રાપ્તિ સબધી રાજાએ પૂછ્યુ તેણે કહ્યુ કે—"હે રાજેન્દ્ર! આજ રાત્રે તપાસ કરીને -જોઇને હુ કહીશ"

તે દિવસ આપીને સવારે તેને બોલાવ્યો તેણે કહ્યુ કે—"હે રાજેન્દ્ર! (આ બાબત) ન પૂછશો, (કારણ કે) નહિ કહેવાથી થોડુક દુખ છે, અને કહેવાથી મહાદુખ છે" (આ પ્રમાણે કહેવાથી) રાજાએ વિશેષે કરીને પૂછવાથી તેણે કહ્યુ કે—"(હે રાજન્!) લક્ષ મૂલ્યવાળો એ (દેવવલ્લભ) હાર જેની પાસેથી તમોને મળી આવશે, તે તમારી પછી તમારી જ ગાદીએ રાજા થશે આ બાબતમા સશય નથી, (કારણ કે) આ દેવતાનુ વચન છે-દેવતાએ કહેલુ છે, પરતુ ઘણા વર્ષ પછી [આ પ્રમાણે બનશે] આ સબધમા પૂરાવો એ છે કે-આજથી ત્રીજે દિવસે તમારો હાથી મરી જશે"

આ પ્રમાણે કાનમા રેડેલા ગરમ સીસા જેવુ તે (જ્યોતિષી)નુ વચન સાભળીને રાજા ક્ષણભર માટે મૂર્છિત જેવો થઈ ગયો મત્રીએ કહ્યુ કે—"[હે સ્વામિન્!] ચિંતા કરવાનો કાંઈ જરૂર નથી, ભવિતવ્યતાને કોઈ ટાળી શકતુ નથી" કારણ કે—

"भवितव्य भवत्येव, नारिकेलफलाम्बुवत् ।
गन्तव्य गमयत्येव, गजभुक्तकपित्थवत् ॥ १ ॥

નાળિયેરના ફળમા જળપ્રાપ્તિની માફક જે થવાનુ હોય તે થાય છે જ અને હાથીએ ખાધેલા કોઠાની માફક જે જવાનુ હોય તે અવશ્ય જાય જ છે"

ત્રીજે દિવસે હાથીનુ મરણ થયુ (અને) જ્યોતિષીનુ કહેવુ સાચુ પડયુ કહ્યુ છે કે—

"अवश्य भाविभावाना, प्रतिकारो न विद्यते ।
तदा दु खैर्न बाध्यन्ते, नलरामयुधिष्ठिरा ॥ १ ॥
उदयति यदि भानु पश्चिमाया दिशाया
विकसति यदि पद्म पर्वताग्रे शिलायाम् ।
प्रचलति यदि मेरु शीतता याति वह्नि
तदपि न चलतीय भाविनी कर्मरेखा ॥ २ ॥

નિશ્ચયે થનારાી વસ્તુઓનો પ્રતિકાર છે જ નહિ, (જો એમ ન હોત) તો નળ રાજા, રામચદ્રજી અને યુધિષ્ઠિર [જેવા મહાપુરુષો] ને દુખો સહન કરવા પડત નહિ

જો સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઉદય પામે–ઉગે, જો કમળનું ફૂલ પર્વતની ટોચ ઉપર રહેલી શિલામાં ખીલે–વિકસે, જો મેરૂ પર્વત ચલાયમાન થાય, અગ્નિ જો શીતળતા ગુણ ધારણ કરે, તો પણ ભવિતવ્યતા ફરી શકતી નથી. અર્થાત્ જે થવાનું હોય તે અવશ્ય થાય છે જ."

ત્યારપછી રાજાએ સાહસપૂર્વક મોટી ધામધૂમથી પોતાનાં પુત્રનો લગ્નમહોત્સવ કર્યો. હારના જવાથી ખેદવાળો અને પુત્રના લગ્નમહોત્સવથી રાજા હર્ષિત થયો. રાજા મંત્રીને કહેવા લાગ્યો કે:—નિમિત્તિયાએ હારના ચોરનારને રાજ્ય (મળવાનું) કહ્યું છે તે અસંભવિત છે. તેને [તો] હું શૂળી ઉપર જ રાજ્ય આપીશ. મારા પુત્રો જ મારૂં રાજ્ય પાળશે. અર્થાત્ મારી પછી ગાદીએ તો મારા પુત્રો જ આવશે."

મંત્રીએ કહ્યું કે:—"હે સ્વામિન્! એ પ્રમાણે જ થશે."

તેનું વચન સાંભળીને રાજ્યના ગર્વથી (તે ચોરને માટે) ગામની બહાર એક શૂળી તૈયાર કરાવી રાજ્ય કરવા લાગ્યો. પરંતુ—

"પોતાના મનથી જ કલ્પેલો ગર્વ ભલા કોને નથી હોતો? ટિટોડી (જેવું પ્રાણી) પણ આકાશના પડવાથી પૃથ્વી ભાંગી જશે એવી બીકે પગ ઉંચા રાખીને સૂઈ રહે છે."

આ તરફ તે જ નગરમાં **પ્રિયશ્રી** નામની ગુણવાન પત્નિવાળો **પાસદત્ત** નામનો એક મોટો ધનવાન શ્રાવક રહેતો હતો. પરંતુ પૂર્વકર્મના સંયોગે કરીને તે નિર્ધન થઈ ગયો. તેથી તે શહેર છોડી દઈને ઘણા કૌટુંબિકના નિવાસવાળા પાસેના '**શ્રીવાસ**' નામના ગામમાં રહેવા લાગ્યો [અને] ત્યાં સુખે કરીને નિર્વાહ કરવા લાગ્યો. કારણ કે કહ્યું છે કે:—

"ગામડામાં નવું અનાજ, તાજું શાક, સુગંધીદાર ઘી, દહીં વગેરે મળે છે અને થોડા ખર્ચથી સરસ ભોજન કરી શકાય છે." પરંતુ ત્યાં ઘણો ઉદ્યમ કરવા છતાં પણ ધન ઉત્પન્ન થતું નથી. કારણ કે:

"ગમે ત્યાં જાઓ પણ પૂર્વકૃત કર્મ તો સાથે જ આવે છે (તેથી) બાલિકાનું વચન સાંભળીને ડાહ્યો પુરુષ પરદેશ જતો નથી."

ધન વગર મહત્ત્વપણું હોતું નથી, અર્થાત્ ધન વગરનાને કોઈ માન આપતું નથી, કહ્યું છે કે:—

"धनैर्दुष्कुलीना· कुलीनाः क्रियन्ते
धनैरेव पापात् पुनः निस्सरन्ति ।
धनेभ्यो विशिष्टो न लोकेऽस्ति कश्चिद्
धनान्यर्जयध्वं धनान्यर्जयध्वम् ॥ १ ॥

ધનથી હલકા કુલવાળા કુલીન થાય છે, ધનથી જ પાપમાથી બહાર નીકળે છે લોકોમા ધનથી (વધીને) કોઈ પણ શ્રેષ્ઠ નથી [માટે હે લોકો !] તમે ધન ઉત્પન્ન કરો ! ધન ઉત્પન્ન કરો ”

એટલામા તે દપતિને એક પુત્રની પ્રાપ્તિ થઈ (તેથી) ગરીબાઈમા પણ તેઓને આનદ વધ્યો કહ્યુ છે કે

"ससारभारखिन्नाना तिस्रो विश्रामभूमय ।
अपत्य च कलत्र च, सता सङ्गतिरेव च ॥ १ ॥

સસારના ભારથી ખિન્ન થએલાઓને પુત્રની પ્રાપ્તિ, સ્ત્રી અને સત્સગ-સજ્જનોની સોબત એ ત્રણ વિશ્રામના સ્થાન છે ”

જ્યારે (એ) પુત્ર એક વરસનો થયો ત્યારે (તે) સાધારણ રોગથી મરણ પામ્યો (તેથી) માતાને બહુ દુ ખ થયુ કહ્યુ છે કે

"नारीणा प्रिय आधार, स्वपुत्रस्तु द्वितीयक ।
सहोदरस्तृतीय स्या-दाधारत्रितय भुवि ॥ १ ॥

દુનિઆમા સ્ત્રીઓના ત્રણ આધાર કહેલા છે-પ્રથમ પતિ, બીજો પોતાનો પુત્ર અને ત્રીજો સગો ભાઈ ”

સ્ત્રીઓના આધાર રૂપ અને મનોવૃત્તિના કારણરૂપ પુત્ર વિના તેણી (પ્રિયશ્રી) બહુ દુ ખ પામી કારણ કે —

"ग्रामे वासो दरिद्रत्व, मूर्खत्व कलहो गृहे ।
पुत्रै सह वियोगश्च, दु सह दु खपञ्चकम् ॥ १ ॥

ગામડામા નિવસ, દરિદ્રતા, મૂર્ખપણુ, ઘરમા કલહ અને પુત્રોનો વિયોગ-એ પાચ દુ ખો દુ ખે કરીને સહન કરી શકાય છે ”

પછી પ્રિયશ્રીએ પોતાના પતિ પાસદત્તને કહ્યુ કે-"હે સ્વામિન્ ! અહી આવવાથી જેવી જોઈએ તેવી ધનની પ્રાપ્તિ ન થઈ, પુત્ર પણ મરણ પામ્યો લાભ ઇચ્છતા મુદ્દલમા પણ ખોટ ગઈ, માટે અધર્મી (પ્રતિષ્ઠા) ગામમાં રહેવુ આપણને ઉચિત નથી કહ્યુ છે કે —

"यत्र विद्यागमो नास्ति, यत्र नास्ति धनागम ।
न सन्ति धर्मकर्माणि, न तत्र दिवस वसेत् ॥ १ ॥

જ્યા વિદ્યાની કે ધનની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને ધર્મકરણી જ્યા સાધી શકાય નહિ, ત્યા એક દિવસ પણ વાસ કરવો નહિ ”

વળી —

कुग्रामवास कुनरेन्द्रसेवा कुभोजनं क्रोधमुखी च भार्या ।
कन्याबहुत्व च दरिद्रता च, षड् जीवलोके नरका भवन्ति ॥ १ ॥

ખરાબ ગામમાં વાસ કરવો, અયોગ્ય રાજાની સેવા-નોકરી કરવી, ખરાબ ભોજન, ક્રોધયુક્ત મુખવાળી સ્ત્રી, ઘણી કન્યાઓ અને ગરીબાઈ—આ છ (વસ્તુ) સંસારમાં નરક સમાન છે. ”

ફરીથી **પ્રિયશ્રી**, પુત્ર સ્નેહનાં દુઃખથી નસીબને ઠપકો આપીને, કહેવા લાગી કે—જો પુત્ર આપ્યો તો વિયોગ શા માટે કર્યો? આપીને પાછું લઇ લેવું (એ સજ્જનને) શોભતું નથી. કારણ કે—

" जइ देसि देव! तुट्ठो मा जम्मो देसि माणुसे लोए ।
अह जम्मं मा पुत्तं अह पुत्तं मा विओगं च ॥ १ ॥

હે દેવ! જો પ્રસન્ન થએલો એવો તું કંઈ આપવાને ઇચ્છતો હોય તો મનુષ્યલોકમાં જનમ ન આપીશ, અને જો જનમ આપે તો પુત્ર ન આપીશ. અને જો પુત્ર જ આપે તો (તેનો) વિયોગ ન આપીશ. ”

[વળી] હે પ્રાણનાથ! અહીં મને નિરંતર પુત્ર મરણનું દુઃખ સ્મરણમાં આવ્યા કરે છે. તેથી (આપણે) **અશોકપુર** શહેરમાં જઇએ, તો સારૂં. આ પ્રમાણે સાંભળીને શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કેઃ—"હે પ્રિયા! શહેરમાં તો રહીએ પણ, ત્યાં પાણી, બળતણ, છાણ વગેરે સર્વ ચીજો પૈસાથી જ મળી શકે છે. (તેથી) વ્યવહારીઓએ—ધનવાનોએ નગરમાં રહેવું યોગ્ય છે, અને ગરીબોએ ગામડામાં રહેવું ઉચિત છે. અત્યારે આપણી પાસે ધન નહિ હોવાથી શહેરમાં આપણી સન્મુખ પણ કોઇ જોશે નહિ. કહ્યું પણ છે કેઃ—

' हे दारिद्र्य ! नमस्तुभ्यं, सिद्धोऽहं त्वत्प्रसादतः ।
पश्यामि सकलान् लोकान् न मां पश्यति कश्चन ॥ ४२ ॥

હે ગરીબાઈ! તને નમસ્કાર થાઓ. [કારણકે] તારી મહેરબાનીથી મારૂં કાર્ય સિદ્ધ થઈ ગયું [તે એકે] હું તમામ લોકોને જોઇ શકું છું અને મને કોઈ પણ જોતું નથી. અર્થાત્ મારા સામું કોઈ જોવાની દરકાર પણ કરતું નથી."

ધન વગર કોઈ મિત્ર પણ ન થાય. કહ્યું છે કેઃ—

" जिणि दिणि वित्त त अप्पणइ, तिणि दिणि मित्त न कोइ ।
कमलह सूरिज मित्त पुण, जल विण वयरी सोइ ॥ ४३ ॥

જે દિવસે આપણી પાસે ધન નહિ હોય, તે દિવસે કોઈપણ મિત્ર નહિ થાય. (જેવી રીતે) સૂર્ય કમળોનો મિત્ર હોવા છતાં પણ પાણી ન હોય ત્યારે તે (સૂર્ય જ) દુશ્મન થાય છે."

(**પાસદત્ત** શ્રેષ્ઠિના આ પ્રમાણેના વચન સાંભળીને) **પ્રિયશ્રીએ** શ્રેષ્ઠિ પ્રત્યે કહ્યું કેઃ—("હે સ્વામિન્!) મોટે ભાગે પુરુષો સુંદર પરિણામવાળી બુદ્ધિવાળા હોય છે, છતાં મારૂં વચન સાંભળો—આ જગ્યાએ **રંક** શ્રેષ્ઠિની માફક આપણને કાંઈ પ્રાપ્તિ થઈ શકે તેમ નથી. કહ્યું છે કેઃ—

"पुत्र १ पशु २, पदाति ३ श्च, पृथिवी ४ प्रमदाऽपि ५ च।
कुलश्रीवृद्धिरा पञ्च, कुलश्रीक्षयदा अपि ॥ ४४ ॥

પુત્ર ૧, પશુ ૨, પદાતિ (પગે ચાલનારો) ૩, જમીન ૪, અને સ્ત્રી ૫ આ પાંચ વસ્તુઓ કુળની લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ કરનારા પણ છે અને કુળની લક્ષ્મીનો નાશ કરનારા પણ છે"

તેથી (હે સ્વામિન્!) અહીં હવે એક ક્ષણવાર પણ રહેવું ઉચિત નથી (પોતાની) સ્ત્રીના કદાગ્રહથી શ્રેષ્ઠિએ નગરમાં જવાનું માન્ય રાખ્યું કારણ કે—

'राज्ञां स्त्रीणां च मूर्खाणां, बालकानां तथैव च।
अन्धानां रोगीणां चापि, बलवाश्च कदाग्रह ॥ ४५ ॥

રાજાઓ, સ્ત્રીઓ, મૂર્ખાઓ, બાળકો તેમ જ આંધળાઓ અને રોગીઓનો કદાગ્રહ બહુ જ બળવાન હોય છે"

તેથી શ્રેષ્ઠિ જેવો શહેરમાં રહેવા માટે શુભ મુહૂર્તે ચાલ્યો, તેવો જ બારણાની આગળ તેના પગમાં કાંટો વાગ્યો (આ પ્રમાણે) સારા શુકનના અભાવે શેઠ ફરી તે જ ગામમાં રહ્યો કહ્યું છે કે

"छीय व यत्तिग्गो कद्द कद्द भणिय जत्ति कट्टण भग्गो।
दिट्ठे बिलाडसप्पे न हु गमणं सुंदरं होइ ॥ ४६ ॥

છીંક થાય, બાળક વળગી પડે, લોકો ક્યાં ક્યાં એના શબ્દોથી પ્રશ્ન કરે, કંટક ભાગે-વાગે, અને બિલાડો તથા સાપ જોવામાં આવે તો બહાર જવું સારૂં નહિ"

ત્યારબાદ કેટલાક દિવસ પછી પ્રિયશ્રીને રાત્રિના વખતે સ્વપ્નમાં ભૂમિ ખોદતા એક ઉત્તમ, તેજના અંબારવાળું, (અને) વિંધ્યા વગરનું મુક્તાફળ-મોતી મેળવ્યું-મળ્યું સવારમાં તે સ્વપ્નનો વૃત્તાન્ત તેણે પોતાના સ્વામીને નિવેદન કર્યો તેણે પણ વિચારીને કહ્યું કે—"હે પ્રિયા! આપણને મુક્તાફળ સરખા, કાંતિવાન તથા ગુણવાન એવા પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે" કારણ કે—

"नगरं नारितुरङ्गमङ्ग मुत्त हल खग्गाइ।
पाणी जाइ न अग्गलु गउ गियरत्तम ताइ ॥ ४७ ॥

પાણી-તેજ વગરના નખ, સ્ત્રી, અશ્વ, મુક્તાફલ અને તલવારની ઉત્તમતા કોઈ ગણતી નથી અર્થાત્ આ પાંચે વસ્તુઓ પાણીદાર ન હોય તો તેઓની કાંઈ કિંમત નથી"

[સ્વપ્નમાં] અણુવિંધેલું મુક્તાફલ દેખવામાં આવ્યું, તેથી પુત્ર પૂર્ણ આયુષ્યવાળો થશે આ પ્રમાણે [પતિના વચનો] સાંભળીને પ્રિયશ્રી ખુશ ખુશ થઈ ત્યાર પછી શુભ લગ્નનો યોગ આવે છતે ઉત્તમ નક્ષત્રમાં તેણીએ પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો-પુત્ર રત્નની પ્રાપ્તિ થઈ શેઠે પણ પોતાની સ્થિતિ અનુસાર તેનો જન્મોત્સવ કર્યો

કેટલાક દિનો વીતી ગયા પછી શુભ મુહૂર્તે પુત્રની સાથે શેઠ અશોકપુર તરફ

પ્રયાણ કર્યું, પ્રયાણ કરતી વખતે રસ્તામાં શેઠ સારા શુકનની પ્રતીક્ષા કરતા ઊભા હતા, તેટલામાં જ એક કુતરો મુખમાં અભક્ષ્ય (માંસ) રાખીને જમણી તરફથી ડાબી તરફ ગયો. શેઠે શુકનના જાણકારને પૂછ્યું કે-"આ શુકન કેવા પ્રકારના છે?" તેણે કહ્યું કેઃ-"ઉત્તમ" [હે શ્રેષ્ઠિન્!] નગરમાં રહેવાથી તમારાં બધાં કાર્યો સિદ્ધ થશે. કહ્યું છે કેઃ—

"गच्छतां च यदि श्वा स्यात्, दक्षिणाद् वामवर्तकः ।
सर्वसिद्धिस्तदः नूनं, श्वानेन कथितं ध्रुवम् ॥ ४८ ॥

કુતરાના શુકનને માટે કહેલું છે કે-ગમન કરતાં રસ્તામાં કુતરો જો જમણી તરફથી ડાબી તરફ જાય તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે."

ત્યારપછી તે જ કુતરો પોતાના બંને કાન ખંજવાળવા લાગ્યો. ત્યારે શકુન પાઠકે કહ્યું કેઃ-"(હે શ્રેષ્ઠિન્!) આ શુકન ઉત્તમમાં ઉત્તમ ફલ આપશે, અને તમને મોટી સંપદાની પ્રાપ્તિ થશે એમ મને દેખાય છે." કારણ કેઃ—

"गच्छतां च तदा श्वानः, कर्णं कण्डूयते पुनः ।
द्रव्यलाभं विजानीयात्, महत्त्वं च प्रजायते ॥ ४९ ॥

ગમન કરતાં જો કુતરો કાન ખંજવાળે તો જાણવું કે ધનનો લાભ તથા મહત્ત્વની પ્રાપ્તિ થશે."

પછી શેઠ શુકનની ગાંઠ વાળીને, પોતાના પરિવાર સહિત આગળ ચાલ્યો. અનુક્રમે **અશોકપુરની** નજીકમાં આવી પહોંચ્યા. એટલે શેઠે કહ્યું-અહીં વાડીમાં ભોજન કરીને આપણે નગરમાં પ્રવેશ કરીએ. કારણ કે કહ્યું છે કેઃ—

"अभुक्त्वा न विशेद् ग्रामं, न गच्छेदेकको ऽध्वनि ।
ग्राह्यो मार्गे न विश्रामः, पञ्चोक्तं कार्यमाचरेत् ॥ ५० ॥"

ભોજન કર્યા સિવાય ગામમાં પ્રવેશ કરવો નહિ, માર્ગે જતાં એકલા જવું નહિ, રસ્તે જતાં (વચમાં) વિસામો લેવો નહિ અને પંચ-પાંચ માણસ જે કહે તે કાર્યનું આચરણ કરવું."

પછી એક આંબાના ઝાડ નીચે વિસામો લઈ, દેવપૂજા કરીને શેઠે પોતાના પરિવાર સહિત ભોજન કર્યું, પછી ત્યાં ક્ષણભર વિશ્રાંતિ લઈને શેઠ વિચાર કરવા લાગ્યો કે-શહેરમાં વ્યાપાર કેવી રીતે થશે? મુડી વગર લાભ ન થાય કારણ કે કહ્યું છે કેઃ—

"दुग्धं देयानुसारेण, कृषिर्मेघानुसारतः ।
लाभो द्रव्यानुसारेण, पुण्यं भावानुसारतः ॥ ५१ ॥

[ઢોરને] દીધા પ્રમાણે-ખોરાક ખવરાવ્યા પ્રમાણે-દુધ, વરસાદના પ્રમાણે ખેતી; મુડી પ્રમાણે લાભ અને ભાવના પ્રમાણે પુણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

વસ્ત્ર વગેરેના આડબર વિના ધનવાનોના નગરમા ધનની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય? (અને) ઉધાર પણ કોઈ આપે નહિ કારણ કે —"સ્ત્રીઓમા, રાજદરબારમા, સભામા, વ્યવહારમા, શત્રુઓમા અને સાસરામા પણ આડબરની જ પૂજા થાય છે"
એવામા અકસ્માત્ આકાશવાણી થઈ કે —

"એ બાલક એ નગરનુ, રાજા હોસિ જાણિ
પનરે વરસે પુણ્ય બલઈ ચિંતા હીઇ મ આણિ-૫૩

આ બાળક પંદર વરસની ઉમરનો થતા જ આ નગરનો રાજા થશે, માટે મનમા (તુ) કશી ચિંતા ન કરીશ"

(આ સાભળીને) માતા પિતા બોલ્યા કે-આ બાળકના રાજ્યની સાથે અમારે કાઈ પ્રયોજન નથી, પરતુ અમારે તેનુ આયુષ્ય દીર્ઘ હોય તેટલુ જ પ્રયોજન છે અર્થાત્ તે જીવતો રહે એટલે બસ કારણ કે —"પાણી વિનાનુ સરોવર અને સુગધ વગરના ફૂલની જેમ શોભા નથી, તેમ આયુષ્ય વગરના બત્રીસ લક્ષણવાળા મનુષ્યની (પુત્રની) શોભા શા કામની?"

એક (પુત્ર) તો પહેલા મરી ગયો (અને) બીજાની આશા કરીએ છીએ, પરતુ તે આશા દૈવ-ભાગ્યને આધીન છે પછી બીજી વાર ઝાડમાથી આકાશવાણી થઈ કે —

"એ બાલક ચિરંજીવસ, હોસઈ ધનની કોડિ,
સેવા કરસઈ રાયસુઅ, સેવક પરિ કર જોડિ-૫૫

આ બાલક દીર્ઘાયુષી થશે (અને) તેને કરોડોનુ ધન થશે-મળશે, રાજપુત્રો પણ બે હાથ જોડીને તેની સેવા કરશે"

[આ સાભળીને] માતા પિતા હર્ષિત થયા આ દેવવાણી હોવી જોઈએ, તેમ ધારીને ઉચે જોયુ, પણ તેઓએ કોઈ પણ દેવને દીઠો નહિ [તેથી] પાસદત્તે કહ્યુ કે —"મોટે ભાગે પ્રાણીઓને પુણ્ય વગર દેવનુ દર્શન થતુ નથી"

"[જેવી રીતે] સેવા કરવામા તત્પર એવા દેવો તીર્થંકરોના કલ્યાણક મહોત્સવ ઉજવવા તેઓના પ્રબળ પુણ્યના યોગે આવે છે [તેવી જ રીતે] જેઓનુ પ્રબળ પુણ્ય હોય, તેઓને દેવતાઓ પ્રત્યક્ષ થાય છે"-૫૬

ત્યાર પછી શેઠે પુછ્યુ કે —"આપ કયા દેવ છો, આપનુ નામ શુ છે? (અને) અમારા ઉપર આપને શાથી હેત છે?'

દેવ બોલ્યો—"તમારો જે પુત્ર મરી ગયો હતો તે હુ છુ નમોક્કારના નમસ્કાર મહામત્રના સ્મરણથી ધરણેન્દ્રના પરિવારમા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થએલો એવો હુ અહી રહુ છુ માતા, પિતા અને ભાઈ ઉપરના સ્નેહને લીધે, નાના ભાઈને જ્યા સુધી રાજ્ય

પ્રાપ્ત થશે ત્યાં સુધી હું મદદ કરીશ. આ મારો ભાઈ બહુ જ ભાગ્યશાળી છે. માટે તમારે હવે કોઈ પણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ. પરંતુ આ બાળકનું મારા નામે નામ પાડજો, જેથી એ લાંબા આયુષ્યવાળો થશે ”

પિતાએ કહ્યું કેઃ—“તારૂં શું નામ છે ?” દેવે કહ્યું કેઃ—“મારૂં નામ **પ્રિયંકર** છે.” તેથી પુત્રનું એ જ નામ પાડવામાં આવ્યું. પિતાએ કહ્યુ કેઃ—“દેવના નામથી આ બાળક અમર થાઓ !” ફરીથી દેવે કહ્યું કેઃ—“કોઈ મુશ્કેલ કાર્ય આવી પડે અથવા સંકટ આવી પડે, ત્યારે અહીં આવીને, મારા સ્થાનક ઝાડની આગળ ભોગ (ધૂપાદિક) કરજો, જેથી તમારી આંશાઓ–ઇચ્છાઓ હું પૂરી કરીશ.” કારણ કેઃ—

“ભોગથી દેવતાઓ, વ્યંતર દેવતાઓ અને ભૂત–પ્રેતો સંતુષ્ટ–પ્રસન્ન થાય છે. (તેથી) ભોગ સંકટનો નાશ કરનાર છે.”

ત્યારપછી જેવામાં શેઠ વિજયમુહૂર્તમાં નગરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેવામાં જમણી બાજુએ ગધેડું નીકળ્યું. જેથી શેઠે ખરાષ્ટકનો વિચાર કર્યો અને [શુભ શુકન મલવાથી] શેઠ હર્ષિત થયો. કારણ કેઃ—

“ निर्गमे वामतः श्रेष्ठः, प्रवेशे दक्षिणः शुभ ।
पृष्ठतश्च न गन्तव्यं सम्मुख. पथभञ्जकः ॥ ५८ ॥

ગધેડો ગામની બહાર નીકળતાં ડાબી બાજુએ અને પ્રવેશ કરતાં જમણી બાજુએ નીકળે તો શુભ શુકન જાણવા, પછવાડે નીકળે તો ગમન ન જ કરવું અને સન્મુખ મળે તો પણ માર્ગનો નાશ કરનાર થાય–રસ્તામાં વિઘ્ન આવે. ” કારણ કેઃ—

“પ્રથમે ગધેડાનું ભૂંકવું તે હાનિકારક છે, બીજે સિદ્ધિદાયક છે, ત્રીજે જવું જ નહિ, ચોથે સ્ત્રીનો સમાગમ થાય છે, પાંચમે ભય થાય, છઠ્ઠે ક્લેશ જ થાય, સાતમે સર્વ કાર્ય સફલ થાય અને આઠમે લાભ થાય છે એમ જાણવું. ”

વસંતરાજ શાકુનમાં પૃષ્ઠ ૩૮૦–૮૧માં (ખરાષ્ટક) આ પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું છેઃ—

“ वामोऽतिदीर्घः स्थिरगर्दभस्य, सिद्ध्यै रवो वामविचेष्टितस्य ।
पृष्ठाग्रयोर्दक्षिणतश्च शब्दः, स्याद्दक्षिणं चेष्टितुरप्यसिद्ध्यै ॥ १ ॥
कंडूयमानावितरेतरस्य, स्कन्धं रदैः पश्यति गर्दभो य. ।
पांथः प्रयाणे यदि वा प्रवेशे, मिलत्यसौ मित्रकलत्रपुत्रैः ॥ २ ॥
स्रीलाभदाः स्यु सुरताधिरूढा, वधाय वंधाय च युद्ध्यमानाः ।
धुन्वंति देहं श्रवणौ तथा ये, निघ्नंति कार्याणि सदा खरास्ते ॥ ३ ॥
रौति प्रवेशे यदि दक्षिणेन, स्यात्क्षता तत् करणीयसिद्धिः ।
तुल्यो बुधैरश्वरः खरेण, ज्ञेयस्तथा गौरखरोऽपि तुल्यः ॥ ४ ॥

ડાબી બાજુએ ગધેડા ઊભો હોય અને ડાબી તરફ ચેષ્ટા કરતો હોય તથા ડાબી બાજુએ જોરથી ભૂકતો હોય તો તે સિદ્ધિને કરવાવાળો થાય જો પછાડી અથવા આગળ કે જમણી બાજુએ ભૂકતો હોય અથવા ચેષ્ટા કરતો હોય તો તે કાર્યનો નાશ કરવાવાળો થાય જો પુરુષના પ્રયાણ અથવા પ્રવેશ કરવાના સમયે ગધેડાઓ પરસ્પર પોતાના દાંતોએ કરીને એકબીજાની ખાંધને ખજવાળતા હોય તો તે પુરુષને પોતાની સ્ત્રી, પુત્ર તથા મિત્રનો મેળાપ થાય જો ગધેડા સભોગ કરતો હોય તો તે સ્ત્રીનો લાભ કરનારો થાય અને જો યુદ્ધ કરતો હોય તો વધ અને બંધનને દેવાવાળો થાય જો ગધેડા કાન અથવા શરીરને કંપાવતો હોય તો કાર્યનો નાશ કરનારો થાય જો પ્રવેશ કરતી વખતે ગધેડા જમણી બાજુ ભૂકતો હોય તો કાર્યની સિદ્ધિ અખંડ કરે જો આ પ્રમાણે ખચ્ચર પણ કાર્ય કરતો હોય તો આ પ્રમાણે જ ફળ આપનારો જાણવો

શેઠ સારા શુકને પુત્ર સહિત પોતાના ઘેર જઈને સુખે ધર્મકાર્ય કરવા લાગ્યા પ્રિયંકર પુત્ર દિવસે દિવસે માતા પિતાના મનોરથોની સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો

આ વખતે પ્રિયશ્રીના પિયરમા પોતાના ભાઈનો લગ્નમહોત્સવ શરૂ થયો હતો, તેથી તેણીને બોલાવવાને તેનો ભાઈ આવ્યો તેણી (પ્રિયશ્રી) પણ હર્ષપૂર્વક પોતાના ભાઈની સાથે પોતાના માતપિતાને ઘેર આવી કારણ કે —

"માતા, પિતા, પતિ, પુત્ર અને પિયર એ પાંચ સ્ત્રીઓને વહાલા હોવાથી હર્ષના કારણ છે "

તે વખતે તેની બીજી બહેનો પણ પોતપોતાના ઘેરથી આવી [તે બધી] ધનવાન હોવાથી, માનપૂર્વક, વાહન સહિત, પોતપોતાના પરિવાર તથા નોકર ચાકરો અને પુત્ર સહિત, ઉત્તમ વસ્ત્રો ધારણ કરીને, તાંબૂલના સુગંધથી મુખને શોભાયમાન કરતી, હીરાથી જડેલા સુવર્ણના આભરણોથી તથા રાખડી અને તિલકથી શોભાયમાન હતી કસ્તુરી (ના રસ)થી (ચીતરેલી) વેલડીઓથી શોભાયમાન એવી, જાઈ વગેરે સુગંધી ફૂલોથી (વેણીઓથી) મઘમઘાયમાન મસ્તકના વાળવાળી, દેશ (વિદેશ)મા પ્રખ્યાત એવા ધનવાન પતિઓવાળી, હાથીના જેવી ચાલવાળી, કાનમા (પહેરેલા) સુવર્ણના કુંડળોથી શોભતી, કંઠમા (પહેરેલા) મોતીના તથા સોનાના દોરાના હારથી વિભૂષિત, આંગળીઓમા રત્નજડિત સુવર્ણ મુદ્રિકાઓથી ભૂષિત અને સુવર્ણના કંકણોથી શોભાયમાન હાથોવાળી, સર્વ કાર્યોની કળામા પ્રવીણ એવી, અને સોનાના ત્રણ સરા તથા ચાર સરના હાર ધારણ કરેલા છે એવી, તથા સર્વ અંગે આભૂષણ ધારણ કરેલા હોવાથી, દેવાંગનાઓ જેવી સુંદર શોભાયમાન લાગતી હતી

ત્યારે પાસદત્તની પત્ની (પ્રિયશ્રી) [illegible] વસ્ત્રવાળી, કથીરની કાચળી અને જીર્ણ કસુંબી રંગના ઉત્તરીય વસ્ત્ર-સાડીના [illegible] ના કુંડળવાળી, તાંબુલ રહિત

મુખકમલવાળી, મલીન છે મસ્તકના સમસ્ત વાળ જેના એવી, કંકણ, વીટી તથા ઝાંઝર વગરના હાથ પગવાળી, ગરીબાઈને લીધે કામ કરવાથી બરછટ થઈ ગયા છે હાથ જેણીના એવી, પોતાના સગાઓ પણ જેનો આદર કરતા નથી એવી, અત્યંત નિર્ધન તે બિચારી ઘરના એક ખૂણામાં બેસીને શરમની મારી મનમાં વિચારવા લાગી કે–જગત્માં કોઈ કોઈને વલ્લભ નથી. કારણ કેઃ—

"वृक्षं क्षीणफलं त्यजन्ति विहगाः शुष्कं सरः सारसाः ।
पुष्पं पर्युषितं त्यजन्ति मधुपा भ्रष्टं नृपं सेवकाः ।
निर्द्रव्यं पुरुषं त्यजन्ति गणिका दग्धं वनान्तं मृगाः
सर्वः स्वार्थवशाज्जनोऽभिरमते नो कस्य को वल्लभः ॥ ६२ ॥

પક્ષીઓ ફળ રહિત વૃક્ષોનો, સારસ (પક્ષીઓ) સૂકાઈ ગએલા સરોવરનો, ભમરાઓ ગંધ રહિત પુષ્પનો, નોકરો ભ્રષ્ટ થએલા રાજાનો, ગણિકાઓ નિર્ધન પુરુષનો અને મૃગલાઓ બળી ગએલા વનનો ત્યાગ કરે છે. સર્વ કોઈ પોતપોતાના જ સ્વાર્થમાં રમણતા કરે છે; બાકી કોઈ કોઈને વલ્લભ નથી." તેનું ગૌરવ કોઈ પણ કરતું નથી. કારણ કેઃ—

ગઉરવ કીજઇ અલવડી, નવિ કો કીયા ન રામ;
ગરથ વિહૂણા માણસહ, ગાદહ ચૂઆ નામ–૬૩

જેવી રીતે રામનું વનવાસમાં કોઈ માન કરતું ન હતું, તેવી જ રીતે ધન વગરનાં માણસનું કોઈ આદર સન્માન કરતું નથી, કારણ કે ચાડીઆ માણસની (ખેતરમાં ઊભા કરવામાં આવતા કપડાના માણસની) કોઈ ખબર લેતું નથી."

ગુરુએ પણ કહ્યું છે કેઃ—

"જેમ **કાકુએ** ધન ઉપાર્જન કર્યું, તેમ તું ધન મેળવ, આ જગત પૈસાદારોનું જ છે. કારણ કે નિર્ધન મનુષ્યમાં અને મરણ પામેલા માણસમાં હું આ જગતમાં કાંઈ જ અંતર નથી જોતો."—૬૫

વેપારીની સ્ત્રીઓ અને બહેનો પણ તેણીની હાંસી કરતી હતી. લગ્ન માટે ભેગા થએલા બીજા લોકો પણ કહેવા લાગ્યા કેઃ—"અહો ! ભગિનીપણું સમાન હોવા છતાં પણ પુણ્ય અને પાપમાં કેટલુ બધું અંતર છે ? આ બિચારી રસોઈ વગેરેનું કામકાજ કરે છે, જ્યારે બીજી (બહેનો) રાણીની માફક (તેણીને) આજ્ઞા કરે છે." કારણ કેઃ—

"જેઓ તપ અથવા સંયમ આચરતાં નથી, તેઓ હાથ પગથી બીજા મનુષ્યોની સમાન હોવા છતાં પણ પુણ્યભાવથી અવશ્ય હીનતત્ત્વને પામે છે–નોકરપણાનું કામ કરે છે."

આ પ્રમાણે બહેનોએ કરેલી હાંસીને જોઇને, મનમાં અતિ ખેદ પામેલી અને દુભાએલી એવી **પાસદત્ત**ની સ્ત્રી (**પ્રિયશ્રી**) વિચારવા લાગી કેઃ—"લોકો કુલને કે ગુણને જોતા નથી, પરંતુ કેવળ ધનને જ માત્ર જુએ છે." કારણ કેઃ—

"જાતિ, વિદ્યા અને રૂપ-એ ત્રણે ભલે ખાડમા પડે, પણ કેવળ ધનનો જ વધારો કરો કે જેનાથી ગુણો પ્રગટ થાય છે"-૬૭

[અહા] અભાગણી, અકર્મી અને પુણ્યવગરની એવી હું વિવાહમા બહેનોની હાંસીને પાત્ર થઈ છુ, તે પૂર્વભવમા ખંડિત કરેલા તપનુ ફલ છે કારણ કે —

"અદ્ધો ખણ્ડા તપ કીયા, છતાં ન દીધા દાન,
તે કિમ પામઇ જીવડા, પરભવિ ધન બહુમાન-૬૮

અડધેથી તપનુ ખંડન કર્યું હોય અને છતી શક્તિએ દાન ન દીધુ હોય, તે જીવો પરભવમા ધન કે બહુમાનને કેમ કરી પામી શકે ?"

પછી લગ્નમહોત્સવ વીતી ગયા બાદ તે ધનવાન બહેનોના ભાઈએ ઉત્તમ વસ્ત્રો અને બહુમૂલ્ય આભૂષણો આપીને ગૌરવ સહિત સત્કાર કર્યો અને સાથે આવેલા દાસ દાસી પરિવારને સમગના ઘરના વસ્ત્રોનુ દાન કરીને-બક્ષિસ આપીને સંતુષ્ટ કરીને (એ) ભાગ્યશાળી બહેનોને બહુમાનપૂર્વક પોતપોતાના સાસરે વિદાય કરી [અને] નિર્ધન તથા અકર્મી એવી (પ્રિયશ્રીને) બહેનને ભાઈએ રંગવગરની ટૂંકી અને જાડી એવી સાડી વગેરે આપીને પોતાના સાસરે વિદાય કરી રસ્તે ચાલતા મનમા આર્ત્તધ્યાન કરતી તેણી પોતના આત્માને કહેવા લાગી કે —

"અરિ મન અપ્પઉં ખચ કરિ ચિંતાજાલિ મ પાડિ,
ફલ તેતુ પામીઇ, જેતુ લિખિઉ નિલાડઇ—૬૯

હે મન ! સ્વસ્થ થા ! ચિંતાની જાળમા ન ફસાઈ જા ! [કારણ કે] જેટલુ ભાગ્યમા લખ્યુ હશે તેટલુ જ ફલ મલશે "

ભાઈએ પણ કેટલુ બધુ અંતર રાખ્યુ-જુદાઈ રાખી ? વળી પાછુ મન વાળવા લાગી

"હે મન ! તેતલુ મ માગિ, જે તુ દેખઈ પરતખિ,
લહીયા લેખિ લાભિ, અણલહીઉં લાભઈ કહી—૭૦

હે મન ! પારકા પાસે જેટલુ તું દેખે, તેટલાની ઈચ્છા કરીશ નહિ (કારણ કે) ભાગ્યમા જે લેખ લખાયા હશે, તેનાથી વધારે કાંઈ પણ મળશે નહિ" આ માટે મારે હવે તો ભાવવી આદરેલો ધર્મરૂપી ભાઈ જ સ્નેહના કારણભૂત (અને) સાચા આધારરૂપ હો !

"विघटन्ते सुता प्रायो विघटन्ते च बान्धवा ।
सर्वं विघटते विश्वं, धर्मात्मानौ तु निश्चलौ ॥ ७१ ॥

પ્રાયે કરીને પુત્રો નાશ પામે છે, બંધુઓ પણ નાશ પામે છે અને દુનિયામા બીજુ બધુ નાશ પામે છે, પરંતુ ધર્મ અને આત્મા તો નિશ્ચલ જ છે-નાશ પામતા નથી"

પ્રિયથી છૂટી ગએલા મોટે રોગ આવી અશ્રુબિંદુઓથી પોતાના હૃદયને ભીંજવતી, ઘના ક્રોધાગ્નિથી બળતી રહેતી અને નીચે જમીન તરફ જોતી એવી તેણીને દેખીને તેણીના

પતિ (**પાસદત્તે**) એ કહ્યું કેઃ–વહાલી! શા કારણથી તું આજ ખિન્ન દેખાય છે? શું તારૂં કોઈએ અપમાન કર્યું છે? તારો કોઈએ પરાભવ કર્યો છે? તેણીએ કાંઈ પણ જવાબ ન આપ્યો, કારણ કે કુલવાન સ્ત્રીઓ પિતાના ઘરે પોતાનું થએલું અપમાન સાસરામાં મોટે ભાગે કેમે કરીને કહેતી નથી. અર્થાત્ પોતાના પિયરની હલકાઈ સાસરામાં કોઈ રીતે કરતી નથી. કારણ કેઃ–

"કુલવાન સ્ત્રીઓ પોતાના અપમાનની–દુઃખની વાત બીજાની આગળ કરતી નથી. (જ્યારે) મધ્યમ સ્ત્રીઓ, એક બીજાની વાત એક બીજાને કરીને પરસ્પર ઘરમાં કલેશ કરાવે છે."–૭૨

તોપણ પતિએ આગ્રહથી પૂછવાને લીધે તેણીએ પોતાના પિતાના ઘેર બનેલી બધી ઘટના કહી સંભળાવી. કારણ કેઃ—

> "पतिः पूज्यः पतिर्देवः, पतिः स्वामी पतिर्गुरुः ।
> सुखे दुःखे कुलस्त्रीणां, शरणं पतिरेव हि ॥ ७३ ॥

કુલીન સ્ત્રીઓને પતિ પૂજ્ય છે, પતિ દેવ છે, પતિ સ્વામી અને પતિ જ ગુરુ છે, સુખમાં કે દુઃખમાં શરણ પણ પતિ જ છે."

પાસદત્ત શેઠે કહ્યું કેઃ–"હે ભદ્રે! મારા જાણવામાં આવી ગયું કે ગરીબાઈ જ એક તારા અપમાનનું કારણ છે" કારણ કેઃ—

> "इश्वरेण स्मरो दग्धो, लङ्का दग्धा हनूमता ।
> न केनापि हि दारिद्र्यं, दग्धं सत्त्ववताऽप्यहो ॥ ७४ ॥

મહાદેવે કામદેવને બાળી નાંખ્યો, **હનુમાનજી**એ લંકાને બાળી, પરંતુ કોઇપણ સાત્ત્વિક પુરુષ આ ગરીબાઈને બાળી ન શક્યો."

પછી પતિએ રોતી એવી **પ્રિયશ્રી**ને શાંત કરી, અને કહ્યું કેઃ–"હે પ્રિયા! મનમાં જરાએ દુઃખ લગાડીશ નહિ. બીજાને દોષ દેવા કરતાં પોતાના આત્માને જ દોષ દેવો, સ્વામીને કે મિત્રને દોષ દેવા કરતાં પોતાના કર્મને જ દોષ દેવો જોઈએ."

પોતાના કર્મનો જ વિચાર કરીને, પુણ્યનું આચરણ કરવું અને ભાગ્યચક્રનો જ વિચાર કરવો. કારણ કેઃ–

> "कृतकर्मक्षयो नास्ति, कल्पकोटिशतैरपि ।
> अवश्यमेव भोक्तव्यं, कृत कर्म शुभाशुभम् ॥ ७६ ॥

કરોડો યુગ ચાલ્યા જાય તોપણ કરેલાં કર્મનો નાશ થતો નથી. [પોતે] કરેલાં શુભ અશુભ કર્મો જરૂરાજરૂર ભોગવવાં જ પડે છે."

હે પ્રિયા! તેઓના ઉપર તારે ગુસ્સો ન કરવો જોઇએ. કારણ કે તારે માટે તો એ

પારકુ ઘર ગણાય કારણ કે દશવૈકાલિક સૂત્ર (અ ૫, ઉ૦ ૨, સૂત્ર ૨૬) મા સાધુ ઓના માટે કહ્યુ છે કે –

"પારકાના ઘરમા અનેક પ્રકારના ખાદિમ અને સ્વાદિમ (ખાવાના અને મુખવાસ વગેરેના પદાર્થો) હોય (છતા) પારકો ઇચ્છાથી તે [આપણને] આપે કે ન આપે તોપણ પડિત પુરુષે તેના પ્રત્યે ગુસ્સે ન થવુ જોઈએ"

ત્યારપછી તે (પ્રિયશ્રી) હમેશા નમસ્કાર મત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનુ સ્મરણ, ગુણન, દેવવદન, કાયોત્સર્ગ, પ્રતિક્રમણ વગેરે પુણ્યકર્મ કરવા લાગી (કારણ કે —)

"नवकार एक अक्खर पाव फेडेइ सत्त अयराण।
पण्णास च पएण, सागरपणसय समग्गेण ॥७८॥

નવકાર મન્ત્રનો એક અક્ષર સાત સાગરોપમનુ પાપ નાશ કરે છે, [તેનુ] એક પદ પચાસ સાગરોપમનુ પાપ નાશ કરે છે અને સમગ્ર નમસ્કારમત્ર પાચસો સાગરોપમ (વર્ષ)ના પાપનો નાશ કરે છે"

શેઠ (પાસદત્ત) તો વિશેષે કરીને અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવા લાગ્યો જે આ પ્રમાણે –ઉત્તમ ગધ (ચદન, કેશર વગેરે), ધૂપ, અક્ષત–ચોખા, દીપક, સુગધીદાર પુષ્પો, નૈવેદ્ય, ફલ અને જલ એમ આઠ પ્રકારની જિનપૂજા કહેલી છે

તે વખતે શેઠના પૂર્વ પુણ્યનો ઉદય થયો એક વખતે પ્રિયશ્રી નવું ઘર લીપવા માટે ગામની બહારના ભાગમા માટી લેવા માટે ગઇ જેટલામા તેણીએ માટી ખોદવાની શરૂ કરી, તેટલામા જ શેઠના પુણ્યનો પ્રકાશ કરનાર અને ગરીબાઈનો નાશ કરનાર એવું નિધાન પ્રગટ થયુ તેણીએ જેવી રીતે માટી ખોદી હતી, તેજ પ્રમાણે ઉપર માટી ઢાકી દીધી અને પોતાના ઘેર આવીને તે વાત પોતાના સ્વામીને નિવેદન કરી શેઠે ત્યા આવીને તે જોયું અને રાજાને જણાવ્યુ રાજાએ શેઠની સાથે પોતાના નોકરો મોકલાવ્યા ત્યાથી તેઓ નિધાન ખોદીને રાજસભામા લાવ્યા (અને) રાજાની આગળ તે (નિધાન) ખજાનો મૂકયો [અને કહ્યુ કે] આપને જેમ ઉચિત લાગે તેમ કરો

રાજાએ મત્રી, પુરોહિત વગેરેને પૂછયુ કે —"આ માટે શું કરવું યોગ્ય છે?" તેઓએ કહ્યુ કે —"આ ખજાનો આપનો જ ગણાય આ (શેઠ)ને આમાથી થોડુ આપવુ !"

રાજાએ જેવો એ ધન ગ્રહણ કરવા માટે પોતાનો હાથ તે ખજાનામાં નાખ્યો કે તુરત જ મનુષ્યવાણી થઈ કે–શુ હુ રાજાને વળગુ? રાજપુત્રનુ ભક્ષણ કરૂ?" કુબુદ્ધિ આપનાર મત્રીને કે પુરોહિતને ગ્રહણ કરૂ? તેથી બધા બી ગયા અને દૂર ખસી ગયા (અને કહેવા લાગ્યા કે–) આ ખજાનો કોઈ ભૂત–વ્યતરથી અધિષ્ઠિત લાગે છે માટે આ બધુ શેઠને જ આપી દો

પછી રાજાએ **પાસદત્ત** શેઠને પૂછ્યું કે—"જ્યારે તેં આ ખજાનાને જોયો ત્યારે ત્યાં કોઈ પણ માણસ હતું ? [અથવા તો] શું કોઇએ તે સાંભળ્યું કે જોયું છે ?"

શેઠે કહ્યું કે:—"હે રાજન્ ! આ નિધાનની વાત હું જાણું છું અને મારી સ્ત્રી જાણે છે, તે સિવાય ત્રીજું કોઈ જાણતું નથી."

રાજાએ કહ્યું કે:—"તો મારી આગળ તમે શા માટે કહ્યું ?"

શેઠે કહ્યું કે:—"હે રાજન્ ! પારકું ધન ન લેવાનો મારે નિયમ છે. (અને) બધી જમીન રાજાની જ ગણાય છે, તેથી તેની અંદર રહેલું ધન પણ રાજાનું જ ગણાય, તેથી મેં તેને ન લીધું." કારણ કે:—

"પડી ગયેલું, ભૂલાઈ ગયેલું, ખોવાઈ ગયેલું, પડી રહેલું, મૂકેલું, કોઇએ રાખેલું અને છુપાવેલું-એવું તથા-કોઇએ આપ્યા વગરનું એક તરખલું સુદ્ધાં પણ ન લેવું."—૮૦

[વળી] હે રાજેન્દ્ર ! ગૃહસ્થ પુરુષે શુદ્ધ વ્યવહારથી જ ધન ઉપાર્જન કરવું ઉચિત છે. કારણ કે:—

"શુદ્ધ વ્યવહારથી શુદ્ધ ધન વધે છે. [અને તેવા શુદ્ધ ધનથી જ] ધાન્ય, દેહ, પુત્ર, પત્ની અને ધર્માનુષ્ઠાન શુદ્ધ થાય છે. (વળી) શુદ્ધ દેહથી જ પ્રાણી ધર્મને યોગ્ય થઈ શકે છે, (અને તે) જે જે કાર્ય કરે છે તે તે સફળ થાય છે."—૮૧, ૮૨.

શેઠના આવા નિયમથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ તે બધું નિધાન તેને સમર્પણ કર્યું. (અને કહ્યું કે:-) તારા પુણ્યથી જ આ નિધાન પ્રગટ થએલું છે, માટે તે તારૂં હો ! શેઠ વિચારવા લાગ્યા કે–આ ભવમાં જ વ્રત–નિયમનું ફલ મળ્યું. કારણ કે કહ્યું છે કે:–

"परार्थग्रहणे येषां, नियमः शुद्धचेतसाम् ।
अभ्यायान्ति श्रियस्तेषां, स्वयमेव स्वयंवराः ॥ ८३ ॥

જે પવિત્ર મનવાળા પુરુષોને પારકું ગ્રહણ નહિ કરવાનો નિયમ હોય છે, તેઓને પોતાની મેળે જ લક્ષ્મી સ્વયંવરા થઇને ચાલી આવે છે."

શેઠ નિધાન લઇને પોતાના ઘેર પહોંચ્યો. આ બધું ધર્મનું ફલ છે તેમ સમજ્યો.

"પુણ્યની ઇચ્છાવાળાએ કોઇને કોઈ નિયમ તો અવશ્ય ગ્રહણ કરવો જ ! [કારણ કે] નાનો પણ **નિયમકમલ** શેઠની[1] માફક બહુ લાભને આપનારો થાય છે."

પાસદત્ત શેઠ તે ધનથી વ્યાપારી બન્યો, નવાં મકાનો બનાવ્યાં, નવી દુકાનો કરાવી અને ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યો. [વળી] દુકાન વગેરેમાં વાણીયાના છોકરાઓ (ગુમાસ્તાઓ), દાસ, દાસી, ભેંશ, ઘોડા વગેરેના પરિવારવાળો, [તથા] કુટુંબ કબીલામાં મહત્ત્વને પ્રાપ્ત થયો,–મોટાઇવાળો થયો. કારણ કે:—

૧ **કમલશેઠ**ની કથા માટે જૂઓ કથા મંજરી બીજા ભાગની કથા પૃ. ૧૯૮ થી ૨૦૮.

"यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः, स पण्डितः स श्रुतवान् गुणज्ञः ।
स एव वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति ॥८५॥

જેની પાસે ધન હોય તે માણસ કુળવાન, તે પંડિત, તે જ્ઞાની, તે ગુણનો જાણવાવાળો, તે જ દર્શન કરવા યોગ્ય (પૂજ્ય), [ગણાય છે] (કારણ કે આ જગતમાં) બધા ગુણો ધનને આશ્રયીને રહેલા છે "

પછી પ્રિયંકર નામનો પુત્ર મોટી ઉમરનો થયો તેને નિશાળે મોકલવાની શરૂઆત કરવા માટે, મુહૂર્ત કઢાવ્યું કારણ કે —

"શુભ વેળાએ કરેલું કાર્ય ઉન્નતિ અને લાભને આપનારૂં થાય છે [કારણ કે] સારા અવસરે ગણધર પદ પર સ્થાપન કરેલા ગૌતમસ્વામી સર્વ લબ્ધિના ભંડાર થયા "—૮૬

પછી સગા સંબંધીઓના સન્માન માટે ઘેર મીઠાઇઓ કરાવવામાં આવી ત્યારે અવસરને ઓળખવાવાળી પ્રિયશ્રીએ સ્વામીને કહ્યુ–[મારા ભાઇના] લગ્ન વખતે બેનોએ મારી હાંસી કરીને મારૂં અપમાન કર્યું હતું, તે બધીને આમંત્રણ આપીને, આપણા ઘેર જમાડીને, તેઓના પરિવારને વસ્ત્ર વગેરે આપીને, સન્માન આપવાનો આ જ અવસર છે

"અવસરિ જાણી ઉચિય કરિ અવસરિ લહિ મ ભૂલિ ।
વારંવાર તું જાણજે અવસરિ લહિમિ ન મૂલિ ॥૮૭॥

करचुलुअपाणिएण वि अवसरदिन्नेण मुच्छिओ जियइ ।
पच्छा मुआण सुंदर ! घडसयदिन्नेण किं तेण ! ॥ ८८ ॥

અવસર જાણીને યોગ્ય હોય તે આદરો, અવસર પામીને ભૂલશો નહિ–ભૂલ કરશો નહિ, [હે આત્મા !] તું જાણી રાખ કે ગમે તેટલું ખર્ચ કરવા છતાં ઘડીએ ઘડીએ અવસર આવતો નથી —૮૭

[હે] સુંદર ! અવસરે આપેલા ચાંગળા માત્ર પાણીથી પણ મૂર્છિત માણસ જીવતો થાય છે (પરંતુ) મરણ થઈ ગયા બાદ સો ઘડા પાણી આપવાથી પણ શું વળે ?"—૮૮

વળી, તેઓને મારા પુણ્યનું ફલ પણ હું બતાવું શેઠે કહ્યુ–વહાલી ! તેઓનું શું સન્માન કરીએ તો મારૂ ? તેઓના ઉપર કોપ પણ શું (કરવો) અને સ્નેહ પણ શું કરવો ? તેઓએ જે પ્રમાણે કર્યું હતું તે પ્રમાણે હું પણ કરીશ કહ્યુ છે કે —

"જે જેમ કરે તેના પ્રત્યે આપણે પણ તેમ કરવું, જે આપણી મશ્કરી કરે તેની આપણે પણ મશ્કરી કરવી [કારણ કે વેશ્યાએ] પક્ષીની પાંખ તોડી નાખી તો પક્ષીએ વેશ્યાનું મસ્તક મુંડાવ્યું "—૮૯

પતિના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળી પ્રિયશ્રી બોલી કે —"હે સ્વામિન્ ! અપકાર પર ઉપકાર કરવો એ ઉત્તમજનોનું લક્ષણ છે" કારણ કે —

"છેહઇ દીઠઈ છેહ હીયાન મ દાખિસિ આપ્પણું;
કરિ બહુતેરઉ નેહ ઓછા તે ઉમેટસઇ—॥૯૦॥

कृतघ्ना बहवस्तुच्छा, लभ्यन्तेऽत्र कलौ जनाः ।
कृतज्ञा उत्तमाः स्तोका, अपकारे हितङ्कराः ॥ ९१ ॥

હે હૃદય ! (કોઇના) નાશને જોઇને પોતાનો નાશ ન કરીશ ! (કારણ કે) ઘણો સ્નેહ કરવા છતાં પણ ઉલ્લાસ પામે એવા તો થોડા જ હોય છે. વળી–કલિયુગમાં હલકા અને કૃતઘ્ન માણસો ઘણા મળી આવશે, (પરંતુ) અપકાર કર્યા છતાં પણ ઉપકાર કરવાવાળા કૃતજ્ઞ એવા ઉત્તમ પુરુષો બહુ જ થોડા મળી આવશે.—૯૦, ૯૧.

પછી શેઠે શ્રી (**પ્રિયશ્રી**) ના કહેવાથી તેની બેનોને નિમંત્રણ કરવા માટે પોતાના માણસો મોકલ્યા. તેઓ ત્યાં ગયા, પરંતુ ધનથી ઉન્મત્ત થએલી એવી બહેનોએ તેમની આગતા સ્વાગતા પણ બરાબર ન કરી. પછી તે સેવકોએ જ્યારે ત્યાં આવવા માટે નિમંત્રણ આપ્યું, ત્યારે તેઓ બોલી કેઃ—" અહો ! જનમથી આ જ પર્યન્ત તો તે બહેનનું ઘર અમે જોયું પણ નથી, અને આજે વળી એવું શું કારણ ઉપસ્થિત થયું ? " તે સેવકો બોલ્યા કેઃ—" પુત્રને નિશાળે બેસાડવાનો છે, તે ઉત્સવમાં તમને સર્વેને તમારી બહેને બોલાવ્યા છે. " તે બહેનો બોલી કેઃ—" તમે કહેજો કે અમને આવેલા જ માની લે. " તેમને નોકરોએ અત્યંત આગ્રહપૂર્વક કહ્યું કે–શેઠ અમને ફરીને મોકલશે. ત્યારે તેઓ બોલી કે–અમે જાણીએ છીએ કે એ (કેવી રીતે) ફરી મોકલશે. ગરીબને ઘેર ભોજન માટે જતાં લોકો પણ [અમારી] હાંસી કરે છે. કારણ કેઃ—

"જેના ઘરમાં અનાજ, શાક, દહીં, દૂધ તથા સાકર ન હોય અને તાંબૂલ પણ દેખવામાં ન આવતાં હોય, ત્યાં સારાં ભોજનની તો વાત જ શી ? "—૯૨.

ધનવાનોને તો તેમના ઘેર જવામાં પણ ખરચ જ થાય છે. આ પ્રમાણે ઉપહાસ કરીને તેઓ રહી ગઈ અને માન્યું નહિ. નોકરો પાછા આવ્યા. પછી **પ્રિયશ્રી**એ પતિને કહ્યું કેઃ—"હે સ્વામિન્ ! આપ પોતે જ જાઓ." તેથી શેઠ પોતે ઘોડા પર બેસીને નિમંત્રણ કરવાને માટે તેમના ઘેર ગયા. ઘોડાનો તથા કપડાંનો આડંબર જોઈને, તેઓને વિશ્વાસ આવ્યો. શેઠ પોતાનાં બધાં સગાંઓને બહુમાનપૂર્વક નિમંત્રણ કરીને પાછો આવ્યો અને સર્વ મ્હેમાનોની પોતાના માણસો મારફતે આગતા સ્વાગતા કરાવવા લાગ્યો.

"પાણીનો રસ ઠંડક–શીતલતા, ભોજનનો રસ આદર–સત્કાર, સ્ત્રીઓનો રસ અનુકૂળતા (અને) સુવચન એ મિત્રનો રસ છે."

બધાને ઉતારા આપવામાં આવ્યા. ઘોડા, બળદ વગેરેને પોતાના માણસો મારફત ગોળ, ઘી, ખાણ, પાણી વગેરે અપાવ્યાં. પ્રિયશ્રી બહેનોની આગતા સ્વાગતા કરતી કહેવા

લાગી કે–મારા સામાન્ય ઘરમા (તમારા ઘરને) ચડી જાય એવુ કશુ નથી બહેનો (તો) ઘરનો-તથા વસ્ત્રાભૂષણોનો ઠાઠ જોઇને હૃદયમા–મનમા આશ્ચર્ય પામી, પરતુ પુરુષના ભાગ્યની આગળ આશ્ચર્યભૂત શુ છે? કારણ કે—

"दाने तपसि शौर्ये च, विद्याया विनये नये ।
विस्मयो न हि कर्तव्यो, बहुरत्ना वसुन्धरा ॥ ९४ ॥

દાનમા, તપમા, પરાક્રમમા, વિદ્યામા, વિનયમા અને ન્યાયમા વિસ્મય કરવો નહિ, કેમકે પૃથ્વી ઘણા રત્નોથી ભરેલી છે"

પછી શેઠે ભોજન સમયે બધા સબધીઓને માટે થાળી, વાડકા મડાવીને, પહેલા સાકરનુ પાણી પીરસાવ્યુ પછી કોકણના કેળા, કોળા પાક, ખારિક, ખજુર, ખાડ, ગુદવડા, ઘેબર, ચારળી, ચારોળી, જલેબી, ટોપરા, દાડિમ, દ્રાખ, નીલીદ્રાખ, દાડિમકુલી (દાડમના દાણા), પનીસ (ફણુસ), કીણી, આટા, વગ્ગોલા, પોઉઆ (પૌઆ), નિમજા–પિસતા–અખોડ–નેલડી–શૃગાટક (સિગોડા) વગેરે ફળો પીરસાવ્યા પછી ખાજા–સુહાલી (સુવાળી) –તિલસાકલી–ખસખસ–સાકુચિમ (સાકળી)–માડી (પુડા) સુરકી (સુખડી) સેવઇઆ લાડૂ, દનીઆ લાડૂ, મોતીઆ લાડૂ, ચારોલી લાડૂ-વાજણા લાડૂ (પુખના લાડૂ) એ પ્રમાણે પકવાનો પીરસાવ્યા કેટલીક સ્ત્રીઓને લાપસી પીરસી, ખાડ મરસી સ્ત્રી જિમઇ હસી જીભે જાઈ ખિસી કેટલીકને પાપડી, કિસિઉ જિમઈ જીભ બાપડી તદનુ દૂબલી ખાડિઉ, મબલીઈ છડિઉ હલૂઈ હલૂઈ સોહિઉ, ફૂટગી શ્રીઇ ધોયઉ, ચતુર સ્ત્રાનુ જોયઉ, સગહગઉ, ભરહરઉ, આણીઆલઉ, દૂબલઈ પેટિ જાણે કરી કોડી નીમરસિઇ, જે જમિસઈ તેહ નઈ ઘરનુ જિમણુ વીસરઇ આ પ્રમાણે રાજાને ખાવા લાયક ડાગર ખડાવીને તૈયાર કરાવેલા ચોખાનો ભાત પીરસ્યો પછી મગની દાળ વાની પીલી (રગે પીળી), નેત્રા સીલી પીરસાવી પછી તરતનુ ગરમ કરેલુ અને સાક્ષાત્ અમૃત જેવુ ઘી પીરસાવ્યુ પછી વડા ભીના ઘણિ ઘોલિ, મરીચ–મીચમી–ખાડમી–પાપડ તલ્યા, સુહ ભણી હાથ વલ્યા, રાઇતા ચિણા ડોડી ટીંડુરા સાલણે ભાણા ભરિયા, પૂન્યિા તે કિમ્યા તીખા કડુઆ કસાયલા મધુરા ચાર પ્રકારના, દુર્જનના હીઆ સરિખા તીખા, પાડોસણિની જીભ સરિખા કડુઆ, શ્રીગુરુના વચન સરિખા કસાયલા, માયના સ્નેહ જિસ્યા મધુરા, આ પ્રકારના શાક પીરસાવ્યા પછી પ્રીસ્યા (પીરસ્યા) ઘોલ ગલ્યા, (ભોલે માથે પલ્યા) ઘણે દેસાઉરે (દેશાવરે) ભમ્યા ઇણી પરઈ નથી જિમ્યા કેટલાક માણસોને ઘણિદે–ઘરદે–ગજદે ત્રણ જાતની છાશ પીરસાવી (પીરસી) કૂર કણ્ડે લગ્ન ઇક્ષ્વત્ તાલિ ખુકાન્તિમ્, ગલે (ગળે) ખરખરો જાત ।

ત્યારે બહેન બોલી કે —"હે બહેનો! મારા ઘરનુ ભોજન સામાન્ય પ્રકારનુ હોવાથી તમારા ગળે ખરખરો થયો છે" તે બહેનો બોલી કે —હે બહેન! ભોજન નહિ, પણ તારુ વચન [કઠોર] છે, તેં અપમાનનુ ફળ દેખાડયુ છે ત્યાર પછી તેણીએ સારુ દહીં મૂકાવ્યુ

પછી કપૂર, લવિંગ–ઇલાયચી–કેશર સહિત બનાવેલાં પાનનાં બીડાં આપ્યાં. ભોજનની આવા પ્રકારની વિશેષતાથી બધાને નવાઈ ઉપજી. સગાં સંબંધીઓએ કહ્યું કે:—"આ પુણ્યવતી પત્નીને મળેલું ધન રાજાને દેખાડયું, (અને) રાજાએ તેને જ આપ્યું. રાજા પણ તેનું બહુમાન કરે છે. બધા સગાંઓ બોલ્યાં કે:—આ શેઠનું પુણ્ય ફલ્યું. કારણ કે:—

"सुकुलजन्म विभूतिरनेकधा, प्रियसमागमसौख्यपरम्परा ।
नृपकुले गुरुता विमलं यशो, भवति धर्मतरोः फलमीदृशम् ॥ ९५ ॥

સારા (ઉત્તમ) કુળમાં જનમ, અનેક પ્રકારની વિભૂતિઓ, સુખની પરંપરા, સ્નેહીજનોનો મેળાપ, રાજદરબારમાં સન્માન મોટાઈ, નિર્મળ એવો યશ વગેરે ધર્મરૂપી વૃક્ષના ફળ છે [એમ જાણવું]."

પાસદત્ત શેઠે ધનવાન એવા પોતાનાં બધાં સગાં સંબંધીઓને અપૂર્વ વસ્ત્રો આપ્યાં. **પ્રિયશ્રી**એ પોતાની બહેનોને રેશમી વસ્રો આપ્યાં. ત્યાર પછી **પ્રિયંકર** પુત્રને મોટા ઉત્સાહપૂર્વક, નિશાળે પંડિતની પાસે ભણવાને મૂકયો. બહેને પોતાની બહેનોને કેટલાક દિવસ આગ્રહ કરીને સન્માન અને સ્નેહપૂર્વક રાખી; પરંતુ તે બધી પોતાની મેળે લજ્જા પામતી પરસ્પર કહેવા લાગી કે–ઉત્તમ અને મધ્યમમાં મોટું અંતર જાણવું. [કારણ કે] આ પણ સ્રી છે. પરંતુ એનામાં ગંભીરતા તથા ચતુરાઇ અને સગાંઓ પ્રત્યે કેવો સ્નેહ છે. કેમકે:—

"वाजिवारणलोहानां, काष्ठपाषाणवाससाम् ।
नारीपुरूषतोयानां, अन्तरं महदन्तरम् ॥ ९६ ॥

ઘોડા ઘોડામાં, હાથી હાથીમાં, લોઢા લોઢામાં, લાકડા લાકડામાં, પત્થર પત્થરમાં, વસ્ત્ર વસ્ત્રમાં, સ્રી સ્રીમાં અને પુરુષ પુરુષમાં મોટું અંતર રહેલું છે. અર્થાત્ બધા સરખા હોતાં નથી."

આપણે પણ તે દિવસે તેણીની જે મશ્કરી કરી હતી, તે ખરેખર આપણે અયોગ્ય જ કર્યું છે, કેમકે :—

"હાંસીથી મોટા માણસો પણ લઘુતા પામે છે. જુઓ ! સહજ હાંસીથી **ધના**એ સ્રીઓને તજી દીધી. હાંસીથી ક્ષુલ્લવર સાધુનું અવધિજ્ઞાન ચાલ્યું ગયું અને હાંસીથી મિત્રો પણ **દુશ્મન** થઈ જાય છે."—૯૭

પછી તેણીની બહેનોએ ક્ષમા માગી. તે બોલી કે:—"તમારો કાંઈ પણ દોષ નથી, મારા પૂર્વના કરેલાં અશુભકર્મોનો દોષ છે."

તેઓ બોલી કે:—"અમે તે વખતે ધનના અભિમાનની મૂર્ખતાને લીધે નિરર્થક તારૂં અપમાન કર્યું હતું. બીજા કોઇએ પણ ધન, સ્વજનનો મેળાપ, ભોગ, પુત્ર વગેરેનો અહંકાર ન કરવો." કહ્યું છે કે :—

"[હે મૂઢ પ્રાણી!] હુ ધનવાન છુ એવો ગર્વ ન કર! (તેમજ) હુ ધન વગરનો છું એમ સમજીને દુખી ન થઈશ! (કારણ કે) ભરેલા ને ખાલી કરતા અને ખાલીને ભરેલો કરતા વિધાતાને વાર લાગતી નથી-૯૮

લક્ષ્મી પાણીના તરગોની જેમ ચપળ છે, સગમ-મેળાપ સ્વપ્ન સમાન છે, અને યૌવનાવસ્થા પવનથી ઉડેલ કપાસ-રૂ સમાન છે"-૯૯

પછી શેઠે બધા સગા સબધીઓને સન્માનપૂર્વક વિસર્જન કરવાથી પોતપોતાના સ્થાનકે ગયા પ્રિયકર સતત ઉદ્યમ અને વિનયપૂર્વક પડિતની પાસે શાસ્ત્રો ભણવા લાગ્યો પડિત પણ તેના વિનયગુણથી રજિત થઈને પ્રેમપૂર્વક તેને વિદ્યા આપવા લાગ્યો [કારણકે -]

"વિનયથી વિદ્યા ગ્રહણ થઇ શકે, પુષ્કળ ધન આપવા વડે વિદ્યા ગ્રહણ થઇ શકે અથવા તો વિદ્યાના બદલે વિદ્યા લઇ શકાય આ સિવાય વિદ્યા મેળવવાનુ ચોથુ કોઇ સાધન નથી"—૧૦૦

"શ્રેણિક રાજાએ ચાડાલને પણ સિહાસન પર બેસાડીને તેની પાસેથી વિદ્યા લીધી એ સજ્જન પુરુષોનો સુવિનય સમજવો"-૧૦૧

તે થોડા દિવસોમા બધી વિદ્યાઓમા પ્રવીણ થઇ ગયો કેમકે —

"ડાહ્યા માણસોએ પ્રથમ અવસ્થામા (બાલ્ય વયમા) વિદ્યાઓ ગ્રહણ કરવી-મેળવવી, બીજી અવસ્થામા (યૌવન વયમા) ધન ઉપાર્જન કરવું અને ત્રીજી અવસ્થામા વૃદ્ધ વયમા) ધર્મનો સગ્રહ (ધર્મકરણી) કરનો (કરવી)"-૧૦૨

ત્યારપછી પ્રિય કર ગુરુ મહારાજની પાસે ધર્મશાસ્ત્રો ભણવા લાગ્યો ગુરુ મહારાજ પણ તેના વિનય ગુણથી, તેને [પ્રેમપૂર્વક] ભણાવવા લાગ્યા કારણકે -

"विद्या भवन्ति विनयाद् विनयाच्च वित्त
नृणा भवेच्च विनयान्निजकार्यसिद्धि ।
धर्मो यशश्च विनयाद् विनयात् सुबुद्धि
ये शत्रवोऽपि विनयात् सुहृदो भवन्ति ॥ १०१ ॥

વિનયથી વિદ્યા મળે છે, વિનયથી ધન મળે છે, વિનયથી માણસોને પોતાનાં સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, વિનયથી ધર્મ અને યશની પ્રાપ્તિ થાય છે વિનયથી સારી બુદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે [અને] વિનયથી દુશ્મનો પણ મિત્રો બની જાય છે"

દશવૈકાલિક સૂત્ર (ના અ૦૯, ઉ૦૨, સૂ૦ ૧-૨)મા પણ કહ્યુ છે કે -"જેમ ઝાડના મૂળમાંથી થડ થાય છે, થડમાથી પછી ડાળો થાય છે, ડાળોમાથી ડાળીઓ નીકળે છે, ડાળીઓમાથી પાદડા, પછી તેને ફૂલ, ફલ અને રસ થાય છે-આવે છે તેમ ધર્મનુ મૂળ વિનય છે અને તેનુ છેવટનુ ફળ મોક્ષ છે કે જે વિનયથી કીર્તિ અને સુખ સઘળુ જલદી મળી રહે છે"-૧૦૪-૧૦૫.

તે જ [સાચા] માતા પિતા જાણવા કે જેઓ પોતાના પુત્રને સંતાનોને બાલપણથી શિક્ષણ અપાવે છે. કેમકેઃ–

" रूपयौवनसम्पन्ना, विशालकुलसम्भवाः ।
विद्याहीना न शोभन्ते, निर्गन्धा इव किंशुकाः ॥ १०६ ॥
पण्डितेषु गुणाः सर्वे, मूर्खे दोषाश्च केवलाः ।
तस्मान्मूर्खसहस्रेण, प्राज्ञ एको न लभ्यते ॥ १०७ ॥
विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुरूणां गुरु ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परं दैवतं
विद्या राजसु पूज्यते नहि धनं विद्याविहीनः पशुः ॥ १०८ ॥
प्राप्ने महेभ्यवर्गेऽपि चारिज्ञी वर्णप्रश्निते (?) ।
मुर्खपुत्रोऽवदत् तत्र, द्वारस्थाने कपाटकम् ॥ १०९ ॥

રૂપ અને યૌવનથી સંપન્ન હોય તથા ઉત્તમકુળમાં ઉત્પન્ન થએલા હોય, [પણ જો] તે વિદ્યા વગરના હોય તો ગંધ વગરના કેસુડાંના ફૂલની જેમ શોભાને પામતા નથી. પંડિતમાં બધા ગુણો હોય છે અને મૂર્ખમાં બધા દોષો જ હોય છે, તેથી જ હજારો મૂર્ખાઓ કરતાં એક ડાહ્યો માણસ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. વિદ્યા એ માણસનું સુંદર રૂપ છે. સારી રીતે ગુપ્ત રાખેલું ધન છે, વિદ્યા ભોગ, યશ અને સુખને દેવાવાળી છે અને વિદ્યા, મોટાઓ કરતાં પણ મોટી છે અર્થાત્ સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. પરદેશમાં વિદ્યા બંધુની ગરજ સારે છે. તે જ ઉત્તમ દૈવત–બળ છે. રાજદરબારમાં વિદ્યા જ પૂજાય છે પણ ધન પૂજાતું નથી, તેથી વિદ્યા વગરનો માણસ પશુ સમાન છે. ચતુર એવો પુત્ર હોય તો તે ધનવાનોને વિષે પણ આદર સન્માનને પામે છે. જ્યારે મૂર્ખ પુત્ર હોય તો ઘરના દરવાજા બંધ કરવા જેવું છે અર્થાત્ મૂર્ખ પુત્ર હોય તેના કરતાં તો પુત્ર ન હોય તો સારૂં."–૧૦૬, ૧૦૭, ૧૦૮, ૧૦૯

પ્રિયંકર સમ્યક્ત્વ–રત્નત્રયી (જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર)–નવતત્ત્વ–શ્રાવકનાં બાર-વ્રતને જાણનારો મહાશ્રાવક થયો. ગુરુએ પણ કહ્યું કેઃ–"હે મહાનુભાવ–ભાગ્યશાળી ! બાલ્યવયમાં પણ ધર્મ કરવો જોઈએ. કારણ કેઃ—

" દીહા જંતિ વલંતિ નહુ જિમ ગિરિનિજઝરણાઇં:
લહુઅ લગઇ જીવ ! ધમ્મ કરિ સૂઇ નિચિંતો કાંઇ ! ॥૧૧૦॥
જરા જાવ ન પીડઇ, વાહી જાવ ન વડ્ઢઇ;
જાવંદિયા ન હાયંતિ, તાવ ધમ્મ સમાયરે. ॥૧૧૧॥

જેવી રીતે પર્વતમાંથી નીકળતાં ઝરણાંઓ (આગળ) વહે જાય છે અને પાછા વળતાં નથી, તેવી રીતે હે જીવ ! જ્યાંસુધી લઘુપણું છે ત્યાં સુધીમાં ધર્મ કરી લે ! તું બેફીકરો થઈને સૂઇ કેમ રહ્યો છે ?–૧૧૦

જ્યાંસુધી ઘડપણ આવીને પીડા કરે નહિ, જ્યાં સુધી વ્યાધિ વધી જાય નહિ, જ્યાં સુધી ઇંદ્રિયો શિથિલ ન થઈ જાય ત્યાં સુધીમાં [હે આત્મન્!] તું ધર્મનું આચરણ કરી લે—૧૧૧

પછી પ્રિયંકર હમેશા સામાયિક-પૂજા-પચ્ચખાણ-દયા-દાન વગેરે પુણ્યના કાર્યો કરવા લાગ્યો ગુરુ મહારાજે પણ તેની ધર્મપ્રત્યેની શ્રદ્ધા જાણીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રના આમ્નાયો બતાવ્યા [અને કહ્યુ કે—"હે મહાનુભાવ! પ્રાતઃકાળે બ્રાહ્મમુહૂર્ત (સૂર્યોદય પહેલાનો ચાર ઘડીનો સમય)મા] મૌનપણે પવિત્ર થઇ (સ્નાન કરી શુદ્ધ થઈ) પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખીને એકાતે [૧૦૮ વાર] તારે આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો જાપ કરવો આ સ્તોત્રની અંદર શ્રીભદ્રબાહુ શ્રુતકેવલીએ અનેક મોટા મન્ત્રો ગોઠવેલા છે, કે જેનાથી ધરણેન્દ્ર-પદ્માવતી-વૈરોટ્યા વગેરે સહાય કરે છે વળી આ (ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર) નો ૧૨૦૦૦ બાર હજાર વાર સંપૂર્ણ જાપ કરવાથી સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થાય છે (તેમ જ) દુષ્ટ ગ્રહ-ભૂત-પ્રેત-શાકિની-ડાકિની-મરકી (પ્લેગ)-[સાત] ઇતિ-રોગ-જલનો પરાભવ-અગ્નિ-વ્યંતર-દુષ્ટતાવ-સર્પ (નાગ) ઝેર-ચોર-ગજ અને સંગ્રામ વગેરેના ભયો આ સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરવાથી દૂર થાય છે અને સુખ, સંતાન, સમૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ, સ્વજનોનો મેળાપ, મૃતવત્સા દોષનો નાશ કરીને પુત્રને આયુષ્યની વૃદ્ધિ આપનારા કાર્યો પણ થાય છે

"सर्वोपसर्गहरणं स्तवनं पुमान् यो
ध्यायेत् सदा भवति तस्य हि कार्यसिद्धिः ।
दुष्टग्रहज्वररिपूरगरोगपीडा-
नाशं प्रयान्ति वनिता ससुता भवन्ति ॥ ११२ ॥

उपसर्गहरं स्तोत्रं ध्यातव्यं भाविना त्वया ।
कष्टे च प्रथमा गाथा, गुणनीया विशेषतः ॥ ११३ ॥

સર્વ સંકટોને દૂર કરનાર એવા આ સ્તવન-સ્તોત્રનુ જે માણસ નિરંતર ધ્યાન કરે છે, તેના બધા કાર્યો સિદ્ધ થાય છે [તેમ જ તેની] સ્ત્રી મૃતવત્સા દોષવાળી હોય તોપણ તેણીનો તે દોષ નાશ પામીને, સંતાનવાળી થાય છે (તેથી) હે ભદ્ર! તારે નિરંતર ભાવપૂર્વક આ ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનુ (સ્મરણ કરવું) ધ્યાન ધરવુ (અને) કોઈ કષ્ટ આવે છતે તેની પહેલી ગાથાનુ વિશેષે કરીને સ્મરણ કરવું"—૧૧૨, ૧૧૩

[આ પ્રમાણે ગુરુ મહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને] તે જ વખતથી પ્રિયંકરે ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર ગણવાનો નિયમ લીધો (અને) તે દરરોજ ગણવા લાગ્યો (ત્યારે) કોઈ વખતે નિયમનો ભંગ થતો (ત્યારે તે) છ વિગયનો ત્યાગ કરતો આ પ્રમાણે તેનું નિત્ય સ્મરણ કરવાથી સિદ્ધ કરેલા મંત્રની જેમ તે સ્તોત્ર તેને સિદ્ધ થઇ ગયું જે જે કાર્ય કરતો તે તે કાર્ય તેનુ સફળ થવા લાગ્યું

એક વખત **પ્રિયંકર** પોતાના પિતાને [વિનયપૂર્વક અંજલિ જોડીને] કહેવા લાગ્યો કે:–"હે પિતાજી ! હવે તમે વ્યાપારાદિક બધા કાર્યનો ત્યાગ કરીને માત્ર ધર્મધ્યાનનું જ આચરણ કરો." કેમકે **ઉત્તરાધ્યયન** સૂત્રમાં કહ્યું છે કે:—

" जा जा वच्चइ रयणी, न सा पडिनियत्तइ ।
धम्मं च कुणमाणस्स, सहला जंति राईओ ॥ ११४ ॥

જે જે રાત્રિ વ્યતીત થાય છે તે પાછી પ્રાપ્ત થતી નથી, (અને) ધર્મ કરનાર માણસની રાત્રિઓ સફલ થાય છે. "

હે તાત ! હવે હું ઘરનો ભાર બધો ઉપાડી લઇશ. વ્યાપારાદિક કાર્ય પણ હું કરી લઈશ. તે જ સાચો પુત્ર છે કે જે પોતાના પિતાની ચિંતાનો ભાર ઓછો કરે છે. કહ્યું છે કે:—

" एकेनापि सुपुत्रेण, सिंही स्वपिति निर्भयम् ।
सहैव दशभिः पुत्रैर्भारं वहति गर्दभी ॥ ११५ ॥

એક સુપુત્રથી પણ સિંહણ નિર્ભય થઇને [વનમાં] સૂઈ રહે છે, જ્યારે દશ પુત્રો સાથે હોવા છતાં પણ ગધેડી ભાર ઉપાડે છે."

એક વખતે પિતાએ **પ્રિયંકરને** નજીકના **'શ્રીવાસ'** નામના ગામમાં ઉઘરાણી કરવા મોકલ્યો. ઉઘરાણી પતાવીને સાંજના વખતે પાછા વળતાં તેને ભિલ્લ લોકોએ બાંધ્યો, (અને) બાંધીને તેને **શ્રીપર્વત**માંના કિલ્લામાં પોતાના સ્થાને લઈ ગયા અને તે સંબંધીની પોતાના સીમાડાના રાજાને ખબર આપી તેણે તેને કેદખાનામાં નાખ્યો. અહીં તેના માતાપિતા સંધ્યાકાળે પુત્રને આવવાની રાહ જોવા લાગ્યા અને બોલવા લાગ્યા કે–હે પુત્ર ! તને આજે જ બહાર મોકલ્યો, પણ હજુ સુધી તું પાછો કેમ ન આવ્યો ? તું શું રિસાઈ ગયો ? શું કોઈએ તારો પરાભવ કર્યો ? હે પુત્ર ! હવે તું અહીં તરત આવીને વિરહાતુર એવા અમને તારૂં મુખ બતાવી આનંદ પમાડ. હવે પછી કોઈ પણ સ્થાનકે અમે તને કદીપણ મોકલીશું નહિ. માતા બોલી કે–હે વત્સ ! **પ્રિયંકર** મારે તો તું એકનો એક દીકરો છે અને મહા-કષ્ટે તારૂં પાલન કર્યું છે, તું અમને અત્યંત વહાલો, સુંદર, મનોહર કાંતિવાળો, સૌને માનવા યોગ્ય, ઘણાનો માનીતો, આભૂષણના કરંડીઆ સમાન, રત્નની માફક અમારા જીવિ-તને ઉલ્લાસ આપનાર, હૃદયને આનંદ આપનારો આકાશ પુષ્પની જેમ અત્યંત દુર્લભ, સ્વપ્નમાં પણ તારૂં દર્શન શી રીતે પ્રાપ્ત થશે ? આ પ્રમાણે પુત્રના ગુણો સંભારતા થકા તે બંને જણા વિલાપ કરવા લાગ્યા. કહ્યું છે કે:—

" બીજું બધું દુઃખ સમયના વીતવાની સાથે માણસો વીસરી જાય છે. પરંતુ) પ્રિયજનના વિયોગનું દુઃખ મરણ વિના વીસરતું નથી–ભૂલાતું નથી."–૧૧૬

અહો ! આજે પ્રિય પુત્ર વિના ઘર સૂનું દેખાય છે, કહ્યું છે કે:–

" अपुत्रस्य गृह शून्य दिश शून्या अबान्धवा ।
मूर्खस्य हृदय शून्य, सर्वशून्य दरिद्रता ॥ ११७ ॥

અપુત્રીયાનુ–પુત્ર વગરનાનુ ઘર સૂનુ છે, ભાઈ વગરની દિશાઓ સૂની છે, મૂર્ખ માણુસનુ હૃદય શૂન્ય હોય છે, અને) ગરીબાઇમા બધુ સૂનુ છે"

એટલામા કોઇએ કહ્યુ કે "હે શેઠ ! તમારા પુત્રને ભિલ્લ લોકો બાધીને **શ્રીપર્વતે** લઇ ગયા છે " આ ખબર સાભળીને તે દપતિ દુખી થયા [અને] વિશેષે કરીને નમસ્કાર મન્ત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પાઠ કરવામા તથા પૂજા વગેરે ધર્મકાર્યો કરીને પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા લાગ્યા કેમકે —

"वने रणे शत्रुजलाग्निमध्ये, महार्णवे पर्वतमस्तके वा ।
सुप्त प्रमत्त विषमस्थित वा, रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥ ११८ ॥

વનમા, યુદ્ધમા, શત્રુ, જલ કે અગ્નિમા, મોટા સમુદ્રમા, પર્વતના શિખર પર, સૂતેલી પરિસ્થિતિમા, પ્રમત્ત અથવા વિષમ પરિસ્થિતિમા પણ પૂર્વકૃત પુણ્ય રક્ષણ કરે છે "

એક વખતે **પાસદત્ત** શેઠને દેવતાએ કહેલુ વચન યાદ આવ્યુ તેથી અગુરૂ, કપૂર, કસ્તૂરિ વગેરે સુગધીવાળા પદાર્થો લઇને રાજવાડીમા દેવથી અધિષ્ઠિત આબાના ઝાડની જગ્યાએ ધૂપ ઉખેવીને, તે કહેવા લાગ્યો કે —"હે દેવ ! મારા પ્રિયકર પુત્રને રાજ્યનો લાભ થશે, એમ તમે કહ્યુ હતુ, પરતુ આ તો ઉલટો નાશ થયો અર્થાત્ તેના વિરહનુ દુખ અમારા પર આવી પડ્યુ છે [અને] દેવો અસત્ય બોલવાવાળા હોતા જ નથી કેમકે –

" મહાપુરુષોના વચનો યુગના અતસુધી પણ અન્યથા થતા નથી **અગસ્ત્ય ઋષિના** વચને બધાયેલો વિંધ્યાચલ (પર્વત) અદ્યાપિ વૃદ્ધિ પામતો નથી"—૧૧૯

આપત્તિ વખતે (હે દેવ !) તુ જ એક અમારો આધાર છે (આ પ્રમાણેની શેઠની પ્રાર્થના સાભળીને) દેવ બોલ્યો કે —" હે શેઠ ! ચિતા ન કરો " (પછી) દૈવી વાણી થઇ કે —

" સુણરે પાસા મુઝ વચનવિલાસા, મતિ મુકિસિ તુ મુખિ નીસાસા,
દેવ હૂયા પ્રિયકર દાસા, આવસિ પરણી પચમી વાસો ॥૧૨૦॥

હે **પાસદત્ત** ! તુ મારૂ વચન સાભળ, તુ મુખેથી નિસાસા ન મૂક ! દેવતાઓ પ્રિયકરના સેવક બન્યા છે (અને) પાચમે દિવસે તે પરણીને આવશે.

આ પ્રમાણે દેવની વાણી સાભળીને શેઠ હર્ષિત થયો થકો ઘેર આવ્યો. દેવતાએ કહેલી હકીકત પોતાની પત્નિ (પ્રિયશ્રી)ને કહી સાભળીને તેણી પણ આનદિત થઇ

હવે **શ્રીપર્વત** પર પ્રિયકરનુ શુ થયુ તે સાભળો—પછી સીમાડાના રાજા પલ્લિપતિએ સવાગ્મા પ્રિયકરને બોલાવીને પૂછ્યુ કે —" શુ તું શ્રાવક છે?" તેણે કહ્યુ કે –

"અશોક નગરમાં રહેતો નિર્ધન વાણિયો એવો હું પાસેના ગામમાં કોથળો કરીને (ફેરી કરીને) મારો નિર્વાહ કરૂં છું, મારા પિતા વૃદ્ધ છે; મારી માતાને હું એકનો એક પુત્ર છું, કોણ જાણે શા કારણથી તમારા માણસો મને બાંધીને અહીંયાં લાવ્યા છે."

રાજા બોલ્યો કે:—"અશોકનગરનો **અશોકચંદ્ર** નામનો રાજા અમારો દુશ્મન છે, તેથી તે નગરમાં રહેનારા બધા (અમારા) દુશ્મન જ છે. પરંતુ સેવકોએ તો બહારગામ જતાં તે રાજાના મંત્રિપુત્રને પકડવાને માટે માર્ગ રોકયો હતો. પણ તે હાથમાં આવ્યો નહિ; તેના બદલે તું બંધાઇ ગયો."

પ્રિયંકર બોલ્યો કે:-"હે સ્વામિન્! તો મારા જેવા ગરીબને બંધનમાં રાખવાથી આપને શું ફાયદો થવાનો છે? મને આખા નગરમાં કોઇપણ ઓળખતું નથી. [આ તો એવું થયુ કે-] રોગ-વ્યાધિ બીજાને થયો હોય અને શેક ત્રીજાને કરવો. આંખો દુઃખતી હોય ત્યારે કાન બાંધવા, દુશ્મનાવટ રાજાની સાથે અને નિરપરાધી મારા જેવા વાણિયાને બાંધ્યો (એ કયાંનો ન્યાય?)." કહ્યું છે કે:—

"અપરાધ બીજાએ કર્યો હોય અને બીજાના માથે [આફતો] પડે છે. જેમકે અપરાધ **રાવણે** કર્યો અને વાનરોએ બાંધ્યો સમુદ્રને."-૧૨૧

તેની વચન ચાતુરીથી પલ્લિપતિ આશ્ચર્ય પામીને કહેવા લાગ્યો કે:—"-હે કુમાર! જો તું મારા કહ્યા પ્રમાણે કરે તો હું તને મુક્ત કરૂં."

"કુમારે કહ્યું કે:-"તે શું?"

"રાજા બોલ્યો કે:-"મારા સેવકોને ગુપ્ત રીતે તારા મકાનમાં સાત દિવસ સુધી છુપાવીને રાખ કે જેથી તેઓ ત્યાં રહીને રાજપુત્રને અથવા મંત્રિપુત્રને બાંધીને અહીં લાવે, [અને] હું મારા વેરનો બદલો વાળું."

કુમારે કહ્યું કે:—"એવું અકાર્ય હું કોઇપણ રીતે નહિ કરૂં. ભલે જે થવાનું હોય તે થાય." કેમકે:—

"अकर्तव्यं न कर्तव्यं, प्राणैः कण्ठगतैरपि ।
सुकर्तव्यं तु कर्तव्यं प्राणैः कण्ठगतैरपि ॥ १२२ ॥

કંઠે પ્રાણ આવી જાય તો પણ ન કરવા યોગ્ય કાર્યનું આચરણ ન કરવું, [અને] કરવા જેવું હોય તે કંઠે પ્રાણ આવી જાય તો પણ કરવું જ."-૧૨૨

(વળી) રાજાની વિરૂદ્ધ કાર્યનું આચરણ કરવાથી જીવિતનો પણ નાશ થાય. કેમકે:- "(જે લોકો) દેશ વિરૂદ્ધ, ગામ વિરૂદ્ધ અથવા રાજાની વિરૂદ્ધ કામ કરે છે. તેઓ અહીંયાં જ બંધન, કલેશ અને મરણને પ્રાપ્ત કરે છે."-૧૨૩

(આ પ્રમાણે સાંભળીને) ગુસ્સે થએલા રાજાએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે:-"આને

'લાકડાની બેડીમા નાખો" તેથી તેઓએ તેને લાકડાની બેડીમા નાખ્યો (અને) તેની આસપાસ પહેરેગીરો રહેવા લાગ્યા (પછી) કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે–ગુરુએ કહ્યુ છે કે વિષમ સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે વિશેષે કરીને ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનુ સ્મરણ કરવુ તેથી તેને 'उवसग्गहर पास० થી શરૂ થતુ ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર એક ચિત્તે ૧૨૦૦૦ બાર હજાર વાર ગણ્યુ તે વખતે દુશ્મન રાજાના મનમા વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે–આ બિચારાને છોડી મૂકવા દે એને રાખી મૂકવાથી શો લાભ? તે અવસરે તેની સભામા વિદ્યાસિદ્ધ એવો કોઇ જ્ઞાની પુરુષ આવીને રાજાને આશીર્વાદ આપીને ત્યા બેઠો રાજાએ (પણ) કુશળ સમાચાર પૂછવાથી તે બોલ્યો કે —

"રાજાઓની સૌમ્યદૃષ્ટિથી, પ્રજાજનોના હિતકારી વાક્યોથી અને સબધીજનોના અતઃકરણના વાત્સલ્યથી હુ નિરતર સુખી છુ"–૧૨૪

રાજાએ ફરી પૂછ્યુ કે–"[હે જ્ઞાની પુરુષ!] તમે શુ શુ જાણો છો?"

તેણે કહ્યુ કે–"જીવિત–મરણ, ગમનાગમન, રોગ, યોગ, ધન, ક્લેશ, સુખ, દુઃખ અને (માણસોનુ) શુભાશુભ (બધુ) જાણુ છુ"–૧૨૫

પલ્લિપતિએ કહ્યુ કે–"તો તુ કહે કે–અમારા દુશ્મન એવા અશોકચદ્ર રાજાનુ મરણ ક્યારે થશે, કે જેણે અમારો મુલક લઇ લીધો છે?"

સિદ્ધ પુરુષ બોલ્યો કે–"હુ એકાતમા કહીશ"

રાજાએ કહ્યુ કે–"અહીયા બધા મારા પોતાના માણસો જ છે, માટે તુ કહે"

સિદ્ધે કહ્યુ કે —

"षट्कर्णो भिद्यते मन्त्र, चतुष्कर्णो न भिद्यते ।
द्विकर्णस्य तु मन्त्रस्य, ब्रह्माऽप्यन्त न गच्छति ॥ १२६ ॥

ગુપ્ત વાત છ કાને જાય તો તેનો ભેદ પ્રગટ થઇ જાય છે, ચાર કાને થએલી વાત બહાર આવતી નથી, (અને) બે કાનની વાત તો બ્રહ્મા પણ જાણી શકતા નથી"

પછી રાજાના કાનમા તેણે અશોકચદ્ર રાજાના મરણનો સમય કહ્યો અને આ બાબતમા જરા પણ સદેહ નથી પછી રાજાએ પ્રગટપણે પૂછ્યુ કે–"તેની ગાદીએ કોણ બેસશે–આવશે?" તેણે એક ક્ષણભર ધ્યાન ધરીને કહ્યુ કે–"[હે રાજન્!] તેની પછી તેના પુત્રોને રાજ્ય મળશે નહિ તેમજ તેના ગોત્રમા પણ તેનુ રાજ્ય નહિ જાય, પરતુ [પ્રિયકર નામના વાણિયાના] જે છોકરાને તમે લાકડાની બેડીમા નાખ્યો છે, તે જ પુણ્યવતને તેનુ રાજ્ય દેવતાઓ પોતે આપશે"

રાજા બોલ્યો કે–"હે સિદ્ધ! આવુ ઢગધડા વગરનુ શુ બોલે છે? તારૂ જ્ઞાન જાણી લીધુ આને તે વળી રાજ્યલક્ષ્મી ક્યાથી હોય? ધન વગર બહાર નીકળી પડેલા આ

વાણિયાનું નામ પણ કોઇ જાણતું નથી. જેનું પુણ્ય બલવાન હોય તેનું નામ તો સર્વત્ર પ્રસિદ્ધિમાં હોય છે." કહ્યું છે કે:—

"નળરાજા, રામ, પાંડવ, જેવા પુણ્યશાળીઓનાં નામ આખા જગતમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે, જ્યારે કેટલાકનાં નામ ઘરમાં પણ જાણીતાં હોતાં નથી."–૧૨૭

સિદ્ધ પુરુષ બોલ્યો કે:–"આમાં શંકા કરશો નહિ." આ વાત સાચી ન લાગતી હોય, તો ગઇકાલે તમે શું ખાધું હતું તે ભોજનનાં નામ કહી દઉં."

રાજાએ કહ્યું કે:- "તું કહે."

પછી સિદ્ધ બોલ્યો કે:–"ઘી અને ખાંડ વાળા લાડવા અને પાંચ વડાં, મગ અને અડદની વડી, છાશ અને પાન ખાધું હતું."–૧૨૮

આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજાએ તે સત્ય માન્યું. એવામાં કોઇક સભામાંથી બોલ્યું કે:– "ચૂડામણિને જાણવા વાળા લોકો બની ગયેલી વાર્તા જાણે છે, પરંતુ આગામી વાત તેઓ જાણી શકતા નથી."

રાજાએ ફરીને પૂછ્યું કે:–"(હે સિદ્ધ!) આજે હું શું ભોજન કરીશ."

સિદ્ધ પુરુષે કહ્યું કે:–"(હે રાજન્!) મગનું પાણી આજે તમે જમશો અને તે પણ સાંજના સમયે."

રાજાએ કહ્યું કે:–"આ તો બીલકુલ અસત્ય છે. મારા શરીરે આરોગ્ય વર્ત્તે છે અને તાવ વગેરે કાંઇ પણ નથી અથવા બધું હમણાં જ જણાઇ આવશે." સભાના માણસોને આશ્ચર્ય લાગ્યું.

સિદ્ધ પુરુષે કહ્યું કે:–"હે સ્વામિન્! જો આ વાત મારી સાચી પડે તો નક્કી સમજજો કે પ્રિયંકરને ભવિષ્યમાં રાજ્ય મળશે જ."

રાજા બોલ્યો–"તે કયા દિવસે?"

સિદ્ધ પુરુષ બોલ્યો કે:–"માહ મહિનાના અજવાળીઆ પખવાડિયામાં, પૂર્ણિમા અને ગુરુવારના દિવસે પુષ્યનક્ષત્રના વિષે પ્રિયંકર રાજા થશે, તેમાં શંકા નથી."–૧૨૯

રાજાએ તે જ ક્ષણે પ્રિયંકરને છૂટો કર્યો અને ઉત્તમ વસ્ત્રો વડે સત્કાર કરીને પોતાના ઘેર લઇ ગયો. કેમકે:—

"કપ્પડ પગિ પગિ લહઇં, કે કંચણની રાસિ;
રાયમાણ કેતા લહઇ, કે ન લહઈ સાબાસિ.—૧૩૦

કેટલાક (માણસો) ડગલે ને પગલે કપડાં મેળવે છે, કેટલાક સોનાના ઢગલા મેળવે છે, કેટલાક રાજા તરફથી માન-સન્માન મેળવે છે અને શાબાશી તો કોણ નથી મેળવતા? અર્થાત્ શાબાશી તો બધા મેળવે છે."

પછી રાજાએ [પ્રિયંકરને] પોતાની પાસે રાખ્યો સિદ્ધ પુરુષ સાથે લાંબો વખત વાતચીત કરીને સભા વિસર્જન કરી રાજાએ ઘેર આવીને દાતણ કર્યું, પછી સ્નાન કર્યું, તેવામા જ એકાએક માથામા વેદના ઉત્પન્ન થઇ રસોઇઆએ પ્રાર્થના કરી કે–"હે રાજન્! તમામ રસોઇ તૈયાર થઇ ગઇ છે, માટે જમવા માટે પધારો"

રાજાએ કહ્યુ કે –"હુ થોડીવાર પછી ભોજન કરીશ, અત્યારે મારુ મસ્તક દુખે છે" વળી એટલામા એકાએક શરીરમા પણ સનતકુમાર ચક્રવર્તિની માફક વેદના ઉઠી કહ્યુ છે કે –

"કેટલાક પુરુષો સનતકુમાર ચક્રવર્તિની માફક થોડા જ માત્રથી બોધ પામે છે રાજાના શરીરમા જે ક્ષણિક પીડા થઈ તે દેવે કરેલી જાણવી"—૧૩૧

પછી તે પલગમા સૂઈ ગયો (અને તેને) ઉઘ આવી ગઈ, સાજના વખતે (રાજા) જાગ્રત થયો, છતા પણ શરીરમા જોઇએ તેવી સ્ફુર્તિ આવી ન હતી (એટલામા રાજાની શિરોવ્યથાના સમાચાર સાભળી) મત્રી ત્યા આવીને કહેવા લાગ્યો કે—"(હે સ્વામિન્!) સર્વથા લાઘણ કરવી તે તો ઉચિત નથી કેમ કે —

"તાવમા પણ સર્વથા લાઘણ નહિ કરતા, યુક્તિપૂર્વકની લાઘણ કરવી (કારણ કે) જે ગુણો લાઘણમા કહ્યા છે, તે જ ગુણો અલ્પભોજનમા સમજવા"—૧૩૨

તેથી મગનુ પાણી લેવું તે ઉચિત છે કારણ કે —

"મગનુ પાણી ત્રિદોષને શાત કરનાર, ઠંડુ, શરીરના અવયવોને શુદ્ધ કરનારું, મોળુ, રસ વગરનુ, તીખુ અને તાવનો નાશ કરનારુ છે"

તેથી રાજાએ રૂચિ વગર પણ મગનુ પાણી અને ઔષધિનુ પાણી લીધુ તે ઉપર વળી વૈદે માથાના દુખાવાને દૂર કરનારી પિત્તનુ શમન કરનારી એલચી આપી કેમકે –

"एला तिक्तोष्णलघ्वी स्यात् कफवायुविषप्रणुत् ।
बस्तिकण्डूरुजो हन्ति, मुखमस्तकशोधिनी ॥ १३४ ॥

ઈલાયચી તીખી, ગરમ અને હલકી છે, [અને] તે કફ અને વાયુના વિકારને દૂર કરનારી છે, ખસ તથા ખરજના દોષને હણનારી તથા મુખ અને મસ્તકને શુદ્ધ કરનારી છે"

બીજા દિવસે સ્વસ્થ થએલા રાજાએ સભામા બેઠા બેઠા કહ્યુ કે–સિદ્ધ પુરુષનુ વચન સાચુ પડ્યુ પછી મત્રી, પોતાના કુટુબ તથા સગા સબધીઓને બોલાવીને વિચાર કરવા લાગ્યો કે–આ કુમાર પોતાનુ ભાગ્ય જાણતો નથી (પરતુ) તેને રાજ્ય જરૂર મળશે જ તેથી મારી પુત્રી વસુમતી નામની જે છે, તે જો તમારી બધાની સમતી હોય તો, એની સાથે પરણાવીએ. (કારણ કે) પાછળથી એની સગાઇને લીધે આપણે તથા આપણા સતાનોને પણ સુખ ઉત્પન્ન થશે પછી બધાએ બોલ્યા કે —"(હે સ્વામિન્!) આપનુ વચન યોગ્ય જ છે" પછી તે પલ્લિપતિએ શુભમુહૂર્તે પોતાના કન્યારત્નનુ પ્રિયંકરની સાથે

વિના પણ તેની સાથે પાણીગ્રહણ કર્યું. (અને પહેરામણીમાં) પુષ્કળ ધન, ઘોડા, વસ્ત્ર વગેરે આપ્યું. (રાજાએ આપેલા આવાસમાં રહેતો થકો તે પોતાની પ્રિયા સાથે વિચારવા લાગ્યો કે આ બધો ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો પ્રભાવ છે. કારણ કેઃ—

"વિપત્તિના સ્થાને સંપત્તિ, લાકડાની બેડીના બદલે લગ્ન, અપમાનને સ્થાને માનની પ્રાપ્તિ. એ બધું પુણ્યનું જ ફળ છે."—૧૩૫

પછી રાજાએ પ્રિયંકરને તેની પત્ની સહિત દુશ્મનના ભયને લીધે રાત્રિના સમયે પોતાના સેવકોની સાથે પંચમીના દિવસે અશોકપુરે પહોંચાડી દીધો. [ત્યાં જઈને] પત્ની સહિત કુમારે પોતાના માતાપિતાને પ્રણામ કર્યાં. દેવની વાણી સત્ય થઈ અને માતાપિતા રાજી થયાં. આ પ્રમાણે પ્રિયંકરને વસુમતી નામની પ્રથમ પત્ની થઈ.

બધા વ્યવસાયમાં કુશળ એવા પ્રિયંકર કુમારે કુટુંબનો બધો ભાર માથે લઈ લીધો. પિતા તો વિનયીપુત્રના પ્રતાપે પુણ્યકર્મ જ કરવા લાગ્યો. કેમકેઃ –

"ते पुत्रा ये पितुर्भक्ताः स पिता यस्तु पोषकः ।
तन्मित्रं यत्र विश्वासः, सा भार्या यत्र निवृतिः ॥ १३६ ॥

તે જ [સાચા] પુત્ર છે કે જે પિતાની ભક્તિ કરે, તે જ [સાચા] પિતા છે કે જે પોષક હોય; તે જ [સાચો] મિત્ર છે કે જ્યાં વિશ્વાસ મૂકી શકાય અને તે જ [સાચી] સ્ત્રી છે કે જેની પાસેથી શાંતિ મળી શકે."

એક વખતે પ્રિયંકર શ્રીદેવગુરુનું સ્મરણ તથા નમસ્કારમંત્ર અને ઉપસર્ગહર સ્તવન વગેરેનો વિશેષ જાપ-ધ્યાન કરીને સૂઈ ગયો હતો. ત્યારે રાત્રીના પાછલા પ્રહરના વિષે તેણે મહા આશ્ચર્યકારક સ્વપ્ન જોયું. (પછી) તુરત જ જાગૃત થઈને નમસ્કારમન્ત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. કેમકેઃ—

"जिणसासणस्स सारो, चउद्दसपुव्वाण जो समुद्धारो ।
जस्स मणे नवकारो संसारो तस्स किं कुणइ ॥ १३७ ॥
एसो मंगलनिलओ, दुहविलओ सयलसंतिजणओ य ।
नवकारपरममंतो चिंतिअमित्तो सुहं देइ ॥ १३८ ॥

જિનશાસનના સારરૂપ અને ચઉદપૂર્વમાંથી જેનો ઉદ્ધાર કરેલો છે, તે નવકાર મંત્ર જેના મનમાં-હૃદયમાં જાગ્રત છે, તેને સંસાર શું કરી શકે? આ નમસ્કાર મહામંત્ર મંગલના સ્થાનરૂપ, દુઃખનો નાશ કરનાર, અને સમસ્ત શાંતિને કરનાર છે અને તે ચિંતવન માત્રથી સુખને આપનારો છે.—૧૩૭, ૧૩૮.

[પછી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—] મેં પહેલાં વૃદ્ધ પુરુષોના મુખેથી સાંભળ્યું છે કે—[ઉત્તમ] સ્વપ્ન જોઈને નિદ્રા કરવી નહિ. વિવેકવિલાસ (સર્ગ. ૧, શ્લોક ૧૪)માં કહ્યું છે કેઃ—

" सुस्वप्नं प्रेक्ष्य न स्वप्यं, कथ्यमह्नि च सद्गुरो ।
दुःस्वप्नं पुनरालोक्य, कार्यं प्रोक्तविपर्ययं ॥ १३९ ॥

સારૂં સ્વપ્ન જોઇને સૂઈ ન જવું અને તે દિવસ ઉગ્યા પછી સદ્‌ગુરુને કહેવું, [અને] ખરાબ સ્વપ્ન જોઇને ઉપર કહ્યું તેનાથી ઉલટું કરવું અર્થાત્ સૂઈ જવું અને કોઇને પણ કહેવું નહિ."

કુમારે પોતાને આવેલા સ્વપ્નનું સ્વરૂપ પોતાના પિતાને નિવેદન કર્યું, તે આ પ્રમાણે—[હે પિતા!] મેં મારા પોતાના શરીરમાંથી આંતરડાં ખેંચીને, તેને જુદાં જુદાં કરીને, તે આંતરડાંથી આખા અશોકપુરને ધીમે ધીમે વીંટી લીધું ત્યારપછી મારા પોતાના શરીરને અગ્નિમાં બળતું જોયું (અને) જેટલામાં પાણીથી તેને શાંત કરવા ગયો, તેટલામાં હું જાગૃત થઈ ગયો. આ સ્વપ્નનું કેવા પ્રકારનું ફલ મને પ્રાપ્ત થશે ?

પાપદત્તે કહ્યું કે—"ત્રિવિક્રમ ઉપાધ્યાયની પાસે જઈને પૂછ. બીજા કોઇની આગળ ન કહીશ, [કારણ કે] તે સ્વપ્નશાસ્ત્રનો જાણકાર છે." કારણ કે—

' पात्रे त्यागी गुणे रागी भोगी परिजनैः सह ।
शास्त्रे बोद्धा रणे योद्धा, पुरुषः पञ्चलक्षणः ॥ १४० ॥

પાત્રને વિષે દાન દેનારો, ગુણવાન પ્રત્યે અનુરાગવાળો, સ્વજન સાથે ભોજન કરનારો, શાસ્ત્રનો જાણકાર અને સંગ્રામમાં યુદ્ધ કરનારો—[ઉત્તમ] પુરુષના આ પાંચ લક્ષણો છે."

પછી પ્રિયંકર કુમાર ઉપાધ્યાયના ઘેર ગયો. ત્યાં આગળ તેના બે પુત્રો શાસ્ત્રનું અધ્યયન કરતા તેના દેખવામાં આવ્યા. તેઓને પૂછ્યું કે-ઉપાધ્યાય ક્યાં છે? મોટા પુત્રે કહ્યું કે

" मृतका यत्र जीवन्ति, निर्जीवा उच्छ्वसन्ति च ।
स्वगोत्रकलहो यत्र तद्गृहेऽस्ति द्विजोत्तम ॥ १४१ ॥

મૃતક જ્યાં જીવતા થાય છે અને નિર્જીવ શ્વાસોશ્વાસ લે છે તથા સ્વગોત્રમાં જ્યાં કલહ થયા કરે છે, તે ઘેર એ શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ છે, અર્થાત્ લુહારના ઘેર ગયા છે."

પછી પ્રિયંકર પોતાની બુદ્ધિથી તે લુહારને ઘેર ગયો છે તેમ સમજીને ત્યાં ગયો. ત્યાંથી તેને જવાબ મળ્યો કે-છરી તૈયાર કરાવીને હમણાં જ તે પોતાના ઘેર ગયા. પછી પાછો આવીને તેના નાના પુત્રને પૂછ્યું. તેણે કહ્યું કે—

" जग्मतुः स्वसृतिर्यत्र प्रीतिश्च जलजैः सह ।
उपकारि घनाधारः, मत्पिता तत्र विद्यते ॥ १४२ ॥

જ્યાં જળ બેઠા થતા હોય, કમળની સાથે જ્યાં પ્રીતિ હોય, જે ઉપકારક હોય અને જે વનના આધાર રૂપ હોય ત્યાં મારા પિતા છે."

કુમાર તેઓની બુદ્ધિથી આશ્ચર્ય પામ્યો. શું તળાવે ગયા છે? આ પ્રમાણે તેનું

કહેવું સાંભળીને તેના બે પુત્રો પણ આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. કુમાર સરોવરે ગયો અને ઉપાધ્યાયને મલ્યો. ત્યાં તેને પ્રણામ કરીને એકાંતમાં પોતાના સ્વપ્નની વાત તેણે (ઉપાધ્યાયને) કહી. સ્વપ્ન સાંભળીને મનમાં ચોળાતો હોય તેમ ઉપાધ્યાય ક્ષણવાર સ્તબ્ધ થઈ ગયો. આ સ્વપ્ન રાજ્યને દેનારૂં છે. ફરી ફરીને તેને (પ્રિયંકરને) પૂછવા લાગ્યો. પછી કુમારની સાથે પોતાના ઘર તરફ જવા લાગ્યો તેટલામાં જ હાથમાં પકડેલા અક્ષતથી ભરેલા થાળની અંદર મૂકેલા શ્રીફળવાળી સ્ત્રીઓનું ટોળું સામું આવતું દેખાયું. પંડિત તે જોઈને વિચારવા લાગ્યો કે-વધામણી તો સન્મુખ જ આવી. ત્યારપછી મસ્તક પર લાકડાનો ભારો ઉપાડીને આવતો માણસ મલ્યો. આ શુકન પણ રાજ્યને સૂચવનારૂં છે. કહ્યું છે કેઃ—

" प्रवेशे निर्गमे वापि, पट्टो भवति सन्मुखः ।
तस्य राज्यं समादेयं, शकुनज्ञेन निश्चितम् ॥ १४३ ॥

(નગરમાં) પેસતાં કે નીકળતાં જો લાકડાનો ભારો સામો મળે તો તેને રાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય, એમ શકુનના જાણનારાઓએ નિશ્ચિત કરેલું છે."

નગરમાં આગળ જતાં તેમને દારૂ ભરેલો ઘડો મલ્યો. એટલે પંડિત બોલ્યો કેઃ— "કુમાર ! શુકન તો ઉત્તમ પ્રકારનાં થાય છે." કુમારે કહ્યુ કેઃ—"કેવી રીતે ?" પંડિતે કહ્યું કેઃ—"પહેલાં વધામણું, પછી લાકડાનો ભારો અને પછી વળી આ દારૂનો ભરેલો ઘડો." કુમારે કહ્યું કે—"આ ઘડામાં શું છે ?" તે બોલ્યો—

" मदः प्रमादः कलहश्च निद्रा, द्रव्यक्षयो जीवितनाशनं च ।
स्वर्गस्य हानिः नरकस्य पन्था, अष्टावनर्थाः करके वसन्ति ॥ १४४ ॥

આ ઘડામાં મદ, પ્રમાદ, કલહ, નિદ્રા, દ્રવ્યનો ક્ષય, જીવિતનો નાશ, સ્વર્ગની હાની અને નરકની પ્રાપ્તિ, આ આઠ અનર્થો રહેલા છે."

કુમારે કહ્યું કેઃ—"હે પંડિત ! જેમાં અનર્થ હોય તે ઉત્તમ શકુન કેમ ગણાય ?" પંડિતે કહ્યું—આવા પ્રકારની કંઈ ચીજ હોય ? તેણે કહ્યુ—દારૂ, તો પછી આ દારૂ ભરેલો ઘડો છે અને તેને શકુનશાસ્ત્રના જાણકારોએ ઉત્તમ શકુન તરીકે માનેલો છે.

" कन्यासाधुमहीशमित्रमहिषीदूर्वादिवर्धापनं
वीणामृन्मणिचामराक्षतफलं छत्राब्जदीपध्वजाः ।
वस्त्रालङ्कृतिमद्यमांसकुसुमस्वर्णादिसद्धातवो
गोमीना दधिदर्पणाग्निविमलाः श्रेष्ठाः कृता दक्षिणे ॥ १४५ ॥

કન્યા, સાધુ, રાજા, મિત્ર, ભેંશ, દર્ભ વગેરે વધામણીની વસ્તુઓ, વીણા, માટી, મણિ, ચામર, અક્ષત ફળ, છત્ર, કમલ, દીપક, ધ્વજા, વસ્ત્ર, અલંકાર, દારૂ, માંસ, પુષ્પ, સોનું વગેરે ઉત્તમ ધાતુઓ, ગાય, માછલાં, દહીં, દર્પણ, અગ્નિ આ બધી વસ્તુઓ જમણી બાજુએ મલે તો તે શ્રેષ્ઠ છે."

આ પ્રમાણે સાભળીને કુમારે પ્રમુદિત થઇને, શકુનની ગાઠ બાધી અને તેની સાથે સાથે તેના ઘેર ગયો ત્યા પડિતે બહુમાનપૂર્વક પોતાની **સોમવતી** નામની પુત્રી આપવા માટે પ્રાર્થના કરી કુમારે કહ્યુ—હુ તો એ વાત પણ જાણતો નથી, મારા પિતા જ તે જાણી શકે, હુ તો ફક્ત સ્વપ્નફળ પૂછવા માટે જ અહીં આવ્યો છુ, તેના બદલામા કન્યાદાન તે કેવુ ? હુ પૂછુ છુ જુદુ, આપ જવાબ જુદો આપો છો, મીઠુ માગતા કપૂર આપવા જેવુ અને ઘી માગતા ઉત્તમ વસ્ત્ર ખેચી આપવા જેવુ તમે કર્યુ છે પડિતે કહ્યુ કે — તમે તમારા ઘેર જાઓ, તમારા પિતાને હુ વાત કરીશ (કારણ કે) અપક્વ (માણસ) આગળ વાત કહેવાથી તેના હૃદયમા તે વાત ટકતી નથી પછી તે પોતાના ઘેર ગયો, પિતાની આગળ બધુ સ્વરૂપ નિવેદન કર્યુ તેના પિતા (**પાસદત્ત**) પડિત પાસે ગયા અને પૂછયુ કે —"સ્વપ્નના વિચારનુ [ફળ] સ્વરૂપ તમે શા કારણથી ન કહ્યુ ?" પડિતે કહ્યુ કે —આ સ્વપ્નથી એમ જણાય છે કે-તે આ નગરનો રાજા થશે કારણ કે સ્વપ્નશાસ્ત્રમા આ પ્રમાણે કહેલુ છે કે —

"अन्त्रैश्च वेष्टयेद् यस्तु ग्राम नगरमेव वा ।
स ग्रामे नगरे देशे, मण्डले पार्थिवो भवेत् ॥१४६॥
आसने शयने याने, शरीरे वाहने गृहे ।
दह्यमाने विबुध्येत, तस्य श्री सर्वतोमुखी ॥१४७॥
समधातोः प्रशान्तस्य, धार्मिकस्यातिनीरुज ।
शान्तपुसो जिताक्षस्य स्वप्नौ सत्यौ शुभाशुभौ ॥१४८॥
रात्रेश्चतुर्षयामे तु दृष्ट स्वप्न फलप्रद ।
मासैर्द्वादशभि षड्भि-स्त्रिभिरेकेन च क्रमात् ॥१४९॥

(સ્વપ્નમા) જે માણસ પોતાના આતરડાથી ગામ કે શહેરને વીંટી લે, તે ગામ, નગર, દેશ કે મડલનો રાજા થાય વળી સ્વપ્નમા જે માણસ પોતાના આસનને, પથારીને, વહાણને, શરીરને, વાહનને તથા ઘરને બળતા જુએ તેને સર્વ પ્રકારે લક્ષ્મી આવી મળે છે જેની બધી ધાતુઓ સરખી હોય, જે બહુ શાત, ધાર્મિક, કોઈ પણ જાતના રોગથી રહિત, અને જિતેદ્રિય હોય એવા પુરુષના જોવામા આવેલા શુભ કે અશુભ સ્વપ્ન સાચા હોય છે રાત્રીના ચારે પ્રહરમા આવેલા સ્વપ્ન અનુક્રમે બાર મહિને, છ મહિને, ત્રણ મહિને અને એક મહિને ફળદાયક થાય છે"—૧૪૬, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯

આ પ્રમાણે સાભળીને 'દૈવવાણી પણ સત્ય થઈ' એમ મનમા સમજીને **પાસદત્ત** શેઠે હર્ષિત થઇને પડિતને કહ્યુ કે —"(હે પડિતવર્ય !) તમે કહેલુ બધુ સાચુ છે, કારણ કે સર્વજ્ઞે કહેલા શકુનશાસ્ત્રો અન્યથા ન હોય" પડિતે કહ્યુ કે —"તે જ કારણથી મે તમારા પુત્રને મારી પુત્રી આપી છે" શેઠે એ વાત કબુલ રાખી સારૂ મુહૂર્ત જોઇને શેઠે પોતાના પુત્રનુ પડિતજીની પુત્રી સાથે મોટા ઉત્સવપૂર્વક લગ્ન કરાવ્યુ હસ્તમોચન

વખતે પંડિતે ધન, સુવર્ણાદિક પુષ્કળ આપ્યું, તે લઈને પોતાની પ્રિયા સાથે તે પોતાના ઘેર આવ્યો. આ પ્રમાણે જૈનધર્મ પાળનાર બ્રાહ્મણ પંડિતની **સોમવતી** નામની પુત્રી **પ્રિયંકરની** બીજી સ્ત્રી થઈ.

એક વખત તેના ઘરની નજીકમાં દાની, માની, ચતુર અને ઔદાર્ય ગુણમાં આગળ પડતો **ધનદત્ત** નામનો એક કોટયાધિપતિ રહેતો હતો. તેની કીર્તિ અને ગુણોને સૌ કોઈ વખાણતા હતા. કેમકે:—

"दानेन वर्धते कीर्ति-र्लक्ष्मी पुण्येन वर्धते ।
विनयेन पुनर्वित्तं, गुणाः सर्वे विवेकतः ॥ १५० ॥

દાનથી કીર્તિ વધે છે, પુણ્યથી લક્ષ્મી વધે છે; વિનયથી ધન વધે છે અને બધા ગુણો વિવેકથી વધે છે."

તેને **ધનશ્રી** નામની સ્ત્રી, **જિનદાસ** અને **સોમદાસ** નામના પુત્રો તથા ચાર પુત્રીઓ હતી. **ધનદત્ત** શેઠે નવો આવાસ કરાવવા માટે સારું મુહૂર્ત કઢાવ્યું. પહેલાં શુભદિવસે ભૂમિશોધન કરાવી વાસ્તુશાસ્ત્રની વિધિ પ્રમાણે આવાસ કરાવવાની શરૂઆત કરી. આ સંબંધમાં કહ્યું છે કે:—

"दुःखं च देवतासन्ने, गृहहानिश्चतुष्पथे ।
धूर्तामात्यगृहाभ्यासे, स्यातां सुतधनक्षयौ ॥ १५१ ॥
लक्ष्मीनाशकरः क्षीरी, कण्टकी शत्रुभीप्रदः ।
अपत्यघ्नोऽफली तस्मा-देषां काष्ठमपि त्यजेत् ॥ १५२ ॥
मूर्खाधार्मिकपाखण्डि-पतिततनुरोगिणाम् ।
क्रोधिनंत्यजदृप्तानां, प्रतिवेश्मकृतां त्यजेत् ॥ १५३ ॥
प्रथमान्त्यायामवर्जा, द्वित्रिप्रहरसम्भवा ।
छाया वृक्षध्वजादीनां सा सदा दुःखदायिनी ॥ १५४ ॥

દેવમંદિરની પાસે આવાસ કરવાથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે, ચતુષ્પથ (જ્યાં ચાર રસ્તાઓ ભેગા થતા હોય ત્યાં) માં કરવાથી ઘરની હાનિ થાય છે. ધૂર્ત તથા અમાત્યના ઘર પાસે કરવાથી પુત્ર અને ધનનો ક્ષય થાય છે. દુધવાળા ઝાડનું લાકડું ઘર બનાવવામાં ઉપયોગમાં લેવામાં આવે તો લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે, કાંટાવાળા ઝાડનું લાકડું ઉપયોગમાં લેવામાં આવે તો શત્રુ તરફના ભયને તે ઉત્પન્ન કરે છે તથા ફલ નહિ આપનારા ઝાડના લાકડાનો પણ ઉપયોગ નહિ કરવો કારણ કે તે સંતાનનો નાશ કરે છે. (વળી) મૂર્ખ, અધર્મી, પાખંડી, ચારિત્રહીન, શરીરના રોગવાળા, ક્રોધી, ભંગી, ઢેડ અને અભિમાનીઓના, પાડોશને છોડી દેવો. [તથા] પહેલો અને ચોથો પહોર છોડીને, બીજા અને ત્રીજા પહોરની વૃક્ષ કે ધ્વજા વગેરની છાયા જો ઘર ઉપર પડતી હોય તો તે હમેશાં દુઃખને આપનારી છે. ૧૫૧, ૧૫૨, ૧૫૩, ૧૫૪.

કેટલાક દિવસે આવાસ તૈયાર થઈ ગયો. વિજયમુહૂર્ત્તમાં વરની ડાબી બાજુએ દેવાલયની સ્થાપના કરીને, શ્રીસંઘ વાત્સલ્ય (સંઘની ભક્તિ), ગરીબોને દાન વગેરે આપીને, **ધનદત્ત** શેઠ પોતાના પરિવાર સહિત નવા આવાસમાં રહેવા લાગ્યો. ત્યાં રહેતા ત્રણ દિવસ થયા પછી ચોથા દિવસની રાત્રિએ **ધનદત્ત** ઘરની અંદર નિરાંતે સૂતો, સવારમાં જાગ્યો ત્યારે તેણે પોતાને આંગણામાં પલંગ પર સૂતેલો જોયો અને આકાશમાં તારાઓ ઉગેલા પણ જોઈને **ધનદત્ત** વિસ્મય પામ્યો. બીજા દિવસે પણ નમસ્કાર મંત્ર અને ઇષ્ટ દેવતાના સ્મરણ પૂર્વક તે જ નવા આવાસમાં બને બારણાં બંધ કરીને તે સૂઈ ગયો, (પરંતુ) સવારમાં તે જ પ્રમાણે પોતાને બહાર સૂતેલો જોઈને તે ચિંતાતુર થયો. ત્રીજે દિવસે પણ રાત્રિએ ધૂપ ઉવેખીને સૂઈ ગયો તો પણ તેમજ થયું. આથી તે મનમાં બહુ જ ખિન્ન થઈ ગયો, તેના કુટુંબમાંથી કોઈ પણ ત્યાં સૂઈ રહેતું, તે પણ સવારમાં આંગણામાં જ સૂતેલું જોવામાં આવતું. આ પ્રમાણે થવાથી બધા માણસો ભયભીત થઈ ગયા અને તે આવાસમાં કોઈ પણ શયન કરતું ન હતું.

ધનદત્તે જાણ્યું કે—આ આવાસમાં કોઈ પણ દુષ્ટ વ્યંતરનો વાસ હોવો જોઈએ. કેટલાયે મંત્રશાસ્ત્રના જાણકારોને તે સંબંધમાં પૂછ્યું—તે બધા જેમ જેમ મંત્રોપચાર કરવા લાગ્યા, તેમ તેમ વિશેષે કરીને ક્રોધે ભરાએલો વ્યંતર આવાસમાં જનાર માણસોના શરીર ભાગવા લાગ્યો (તથા) પુરુષ અને સ્ત્રીઓના પરસ્પર વેષ પરાવર્તન કરાવવા લાગ્યો.

આ કારણથી **ધનદત્ત** શેઠ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે—લક્ષ ધન ખર્ચીને કરેલો આ આવાસ નકામો થયો અર્થાત્ મારા લાખ રૂપિયા ખરચવાનું કાંઈ પ્રયોજન રહ્યું નહિ. ચિંતામગ્ન થએલા એવા દરવાજાના બહારના ઓટલા ઉપર બેઠેલા એ **ધનદત્તને પ્રિયંકરે** પૂછ્યું કે—"[હે શેઠ!] હમણાં તમે ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો?" શ્રેષ્ઠિએ કહ્યું કે—હે સત્પુરુષ! કહ્યું છે કે—

> "चिंता दहइ सरीरं, रोगुप्पत्ती अ चित्तविब्भमओ ।
> चिंताए दुब्बलत्तं, निद्दाणासो अभुक्खाय ॥ १५५ ॥

ચિંતા શરીરને બાળે છે, ચિંતાથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે, ચિંતાથી દુર્બલતા, નિદ્રાનો નાશ તથા ભૂખનો નાશ થાય છે."

કુમારે કહ્યું કે—ચિંતા કરવાથી શું? કેમકે—

> "जं चिय विहिणा लिहियं तं चिय परिणमइ सयललोअस्स ।
> इय जाणिऊण धीरा विहुरे वि न कायरा हुंति ॥ १५६ ॥

જે કાંઈ વિધિના લેખ હોય છે, તે જ પ્રમાણે આખા જગતમાં બને છે, એ પ્રમાણે સમજીને ધીર પુરુષો કાયર થતા નથી."—૧૫૬

તો પણ [હે ભાગ્યશાળી!] તમારી ચિંતાનું કારણ જણાવો. શેઠે પોતાના ઘરનું

સ્વરૂપ તેની આગળ નિવેદન કર્યું. (અને કહ્યું કે:-) હે ભાઈ! જો તમે કાંઈ તેનો ઉપાય જાણતા હો તો કરો. તમે ધર્મવાન અને પરોપકાર પરાયણ છો. કેમકે:—

"विरला जाणंति गुणा विरला पालंति निद्धणे नेहं ।
विरला परकज्जकरा परदुक्खे दुक्खिया विरला ॥ १५७ ॥

ગુણો જાણનારા વિરલા પુરુષો જ હોય છે, નિર્ધનાવાસ્થામાં સ્નેહનું પાલન કરનારા વિરલા હોય છે; પારકાનું કામ કરી આપનાર વિરલા હોય છે અને પારકાના દુઃખે દુઃખી થનારા [પણ] વિરલા જ હોય છે."

પ્રિયંકર બોલ્યો કે:—આનો ઉપાય કરવામાં આઠ દિવસ લાગશે, (અને) અત્યારે તો મારે કામ છે. શેઠ બોલ્યો–ઉત્તમ પુરુષો પોતાનું કામ મૂકીને પણ પારકાનું કામ કરે છે.

"हुंति परकज्जनिरया निअकज्जपरंमुहा सया सुअणा ।
चंदो धवलेइ महिं न कलंकं अत्तणो फुसइ ॥ १५८ ॥

સજ્જન પુરુષો હમેશાં પોતાના કામમાં બેદરકાર રહીને (પણ) પારકાનું કાર્ય કરવામાં તત્પર હોય છે. (જેવી રીતે) ચંદ્રમા આખી પૃથ્વીને ઉજ્વલ કરે છે પરંતુ પોતાના કલંકને ભૂંસતો નથી."

તેમ જ વળી નૈષધ૦ (સર્ગ. ૫ શ્લોક ૮૮) માં કહ્યું છે કે:—

"याचमानजनमानसवृत्तेः पूरणाय यत जन्म न यस्य ।
तेन भूमिरतिभारवतीयं न द्रुमैर्न गिरिभिर्न समुद्रैः ॥ १५९ ॥

યાચના કરનારા માણસોની મનોવૃત્તિને પૂર્ણ કરવા માટે જેનો જનમ નથી, તેનાથી જ આ ભૂમિ અત્યંત ભારવાળી છે, પરંતુ વૃક્ષો, પર્વતો કે સમુદ્રોથી તે ભારવાળી નથી."

આ પ્રમાણેના શેઠના વચનોથી **પ્રિયંકરે** તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો અને કહ્યું કે—તમારે કોઈ પણ જાતની ચિંતા કરવી નહિ. પછી ચૈત્ર મહિનાની અઠ્ઠાઈમાં કુમાર નવા આવાસમાં **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમાની સ્થાપના કરાવીને, દીપક તથા ધૂપ વગેરે તેની પાસે કરવા પૂર્વક હમેશાં મૌનપણે ૫૦૦ પાંચસો વખત ઉપસર્ગહર સ્તોત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો. આઠમા દિવસે બાળકનું રૂપ કરીને વ્યંતર ત્યાં આવીને તેના ધ્યાનભંગ માટે કહેવા લાગ્યો કે—"(હે ઉત્તમ પુરુષ) તું દયાવાન છે તેથી રોગાક્રાંત એવા મારું રક્ષણ કર! રક્ષણ કર!" (આ પ્રમાણે બોલતા થકા) દશે આંગળીઓ મુખમાં નાખી તો પણ તે ન બોલ્યો. ફરી તે યુવાન થયો અને બોલ્યો કે–આને બાંધીને હું સમુદ્રમાં ફેંકી દઉં છું, એમ કહીને તેને મુક્કો માર્યો. [તો પણ] તે ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. પછી, વળી તેને હજારો ધોળાવાળવાળા વૃદ્ધનું રૂપ લીધું અને તે કહેવા લાગ્યો કે–હું **નંદીશ્વરદ્વીપને** વિષે યાત્રા કરવા માટે જાઉં છું, તું પણ મારી સાથે ચાલ તો તને પણ હું યાત્રા કરાવું. કુમારે

વિચાર્યું કે-દેવતાને ધોળા વાળ ન હોય, (અને) કોઈની સહાય વિના મનુષ્યોની ત્યા જવાની શક્તિ નથી [તેથી] આ જ તે દુષ્ટ વ્યતર હોવો જોઇએ, એમ સમજીને કુમાર વિશેષ પ્રકારે જાપ અને ધૂપ કરવા લાગ્યો, તેથી તે દુષ્ટ વ્યતર વીજળીના ઝબકારાની માફક ભાગી ગયો પછી તે (**ધનદત્ત**) શેઠ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સ્તવનનો જાપ કરીને, સુખપૂર્વક એ ઘરમા રહેના લાગ્યો

ધનદત્તે પોતાના કુટુબની આગળ જણાવ્યુ કે-પ્રિયંકરનુ ભાગ્ય બહુ જ મોટુ છે, એણે આપણા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને મારી **શ્રીમતી** નામની પુત્રી આપવા-પરણાવવા ઇચ્છુ છુ સ્વજનોએ કહ્યુ કે-વૈદ્યે બતાવેલુ દૂધ મૂળમા તો મધુર-મીઠુ હતુ જ તેમા વળી સાકર ભળી ! અર્થાત્ 'જોઈતુ હતુ અને વૈદ્યે કહ્યુ' પછી **ધનદત્તે** હર્ષ સહિત **પ્રિયંકરની** સાથે પોતાની પુત્રીને પરણાવી (અને) કરમોચનના અવસરે ઘોડા, હાર, હીરાજડિત મુદ્રિકા, મોતી તથા વસ્ત્રો વગેરે પણ ખૂબ આપ્યા (પછી) પોતાની પત્ની સાથે તે પોતાના ઘરમા રહેવા લાગ્યો આ પ્રમાણે શેઠની પુત્રી **શ્રીમતી** નામની પ્રિયંકરની ત્રીજી પત્ની થઈ

પછી કેટલાક દિવસે, વ્યતરને દૂર કર્યાની વાત **હિતંકર** નામના મત્રીશ્વરના સાભળવામા આવી, કેમકે-ગુપ્ત રીતે કરેલુ પુણ્ય હજારો શાખાવાળુ [સમય પર] થાય છે અર્થાત્ પ્રગટ રીતે નહિ કરેલુ એવુ પુણ્ય પણ હજારગણુ ફળ આપે છે પછી **પ્રિયંકરને** બોલાવીને સુખ સમાચાર પૂછ્યા કારણ કે કહ્યુ છે કે —

"આવો, પધારો, આ જગ્યાએ બિરાજો, તમને જોઇને મને આનદ થયો, શા સમાચાર છે, કેમ નબળા દેખાઓ છો, ઘણા લાબા સમયે કેમ દેખાયા ? વગેરે ભાષાથી -શબ્દોવડે ઘેર આવેલા પોતાના સ્નેહીને જે આદરપૂર્વક બોલાવે છે, તેમને ઘેર સદા નિશક મનથી જવુ યોગ્ય છે"—૧૬૦

અહો કુમાર ! કોઈ પણ પ્રકારના સ્વાર્થ વગરનુ તમારૂ પરોપકારીપણુ મારા સાભળવામા આવ્યુ છે જેમકે —

"परोपकाराय वहन्ति नद्य, परोपकाराय फलन्ति वृक्षा ।
परोपकाराय दुहन्ति गाय, परोपकाराय सता विभूतय ॥ १६१ ॥
जलदो भास्करो वृक्षो दातारो धर्मदेशका ।
परेषामुपकाराणा, नास्ति सीमा महीतले ॥ १६२ ॥

નદીઓ પરોપકારના માટે જ વહે છે, પરોપકારના માટે જ વૃક્ષો ફળ આપે છે, ગાયો પરોપકારના માટે જ દૂધ આપે છે, [અને] સજ્જનોની વિભૂતિઓ પરોપકારના માટે જ હોય છે"—૧૬૧

વળી—" મેઘ, સૂર્ય, વૃક્ષ, દાતાર અને ધર્મનો ઉપદેશ આપનારા [ગુરુઓ] ના ઉપકારની દુનિયા પર સીમા (હદ) જ નથી !"—૧૬૨

[માણસાનો] સ્નેહ પણ સ્વાર્થના કારણે હોય છે કહ્યું છે કે:—

" જનમથી નિવાસ કરવાને લીધે વિંધ્યાચળ પર હાથીને પ્રીતિ હોય છે, સુગંધ આપવાના ઉપકારથી ભમરાની કમળમાં પ્રીતિ હોય છે, એક બીજાના સંબંધને લીધે સમુદ્ર અને ચંદ્રને પરસ્પર પ્રીતિ દેખાય છે, (અને) પાણીના લોભથી ચાતક પક્ષી મેઘ પર પ્રીતિ રાખે છે–આ પ્રમાણે સર્વત્ર કાંઇકને કાંઇક નિમિત્તને લઇને પ્રાણીઓની પ્રીતિ બંધાય છે; [પરંતુ] મયૂરને જે સ્નેહ વરસાદના પાણીમાં નિષ્કારણથી હોય છે તે જ સાચો સ્નેહ સમજવો. અર્થાત્ મયૂર અને મેઘની જેમ નિષ્કારણ અને નિર્દોષ પ્રીતિ તો વિરલ જ જોવામાં આવે છે."—૧૬૩

[હે મહાનુભાવ !] તને બધા ઉપર નિઃસ્વાર્થ સ્નેહ છે, તેથી તારા યોગ્ય કાંઈક કાર્ય હું કહું છું. કુમારે કહ્યુ કેઃ–" હે મંત્રિન્ ! હું તો તમારો સેવક છું, જે કાર્ય હોય તે કહો " પછી મંત્રીએ પોતાની પુત્રીનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું–એક દિવસે મારી પુત્રી પોતાની સખીઓ સાથે ક્રીડા કરવાને વાડીમાં ગઇ હતી. ત્યાં કોઈક શાકિની, ડાકિની, ભૂત, પ્રેત, અથવા તો વ્યંતરનો દોષ તેને વળગ્યો છે. તે વાતને એક વર્ષ કરતાં વધારે સમય વીતી ગયો છે. તે સંબંધમાં ઘણા ઉપચારો કરવા છતાં પણ દુર્જનને જેમ સારા વચનોથી ગુણ ન થાય તેમ તે બધા ઉપચારો નિષ્ફળ ગયા છે. વળી તે માટે બહુ દેવદેવીઓની માનતાઓ માની, ઘણા વૈદ્યોની દવાઓ કરી, પરંતુ કોઈક રોગ કહે છે, કોઇક ભૂતાદિ દોષ કહે છે અને કોઇક ગ્રહ વગેરેની પીડા છે એમ કહે છે. કહ્યું છે કેઃ—

" वैद्या वदन्ति कफपित्तमरुत्प्रकोपं
ज्योतिर्विदो ग्रहकृतं प्रवदन्ति दोषम् ।
भूतोपसर्गमथ मन्त्रविदो वदन्ति
कर्मेति शुद्धमतयो यतयो वदन्ति ॥ १६४ ॥

વૈદ્યો વાત, પિત્ત કે કફનો પ્રકોપ કહે છે, જ્યોતિષના જાણકારો ગ્રહનો દોષ કહે છે; માંત્રિકો ભૂતે કરેલો ઉપસર્ગ છે એમ કહે છે અને નિર્મળ બુદ્ધિવાળા સાધુ પુરુષો કર્મનો જ દોષ બતાવે છે. "

[આ પ્રમાણે] મોટી મુશ્કેલીમાં પડેલા એવા અમને શું કરવું કે શું ન કરવું તેની કાંઈ સમજણ પડતી નથી. (વળી) અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે વિશેષે કરીને પીડા થાય છે, શરીર ભારે થઇ જાય છે, તે દિવસે તે કાંઈ ખાતી નથી, કાંઇ બોલતી નથી અને પૂછીએ તેનો પણ કાંઈ ઉત્તર આપતી નથી, તેથી તેની સાથે કોઇ લગ્ન પણ કરતું નથી. માટે હે **પ્રિયંકર** ! પારકાનું ભલું કરનાર એવો તું મારા પર કૃપા કરીને મારી ચિંતાને

દૂર કર અને કોઈ પણ ઉપાયે ફાયદો કર આ બાબતમા જે કાંઇ ધન વગેરે જોઇએ, તે તુ કહે તો હુ તને પ્રથમથી જ આપુ પોતાના સતાન વગેરે માટે નહિ વાપરેલા એવા ઘણા ભેગા કરેલા પણ અસ્થિર ધનથી શુ લાભ ? કેમકે —

" देवे गुरौ च धर्मे च, स्वजने स्वसुतादिषु ।
यद् धन सफल न स्याद्, तेन किं दु खहेतुना ॥ १६५ ॥

દેવ, ગુરુ, ધર્મ, સ્વજન અને પોતાના પુત્રાદિકના ઉપયોગમા આવી જે ધન સફળ થતુ નથી, તેવા દુ ખના હેતુરૂપ ધનથી શુ ?

કુમારે કહ્યુ કે –અગુરૂ, કર્પૂર, કસ્તૂરી વગેરે ધૂપની સામગ્રી લાવો, કે જેથી હુ કાઇંક તેનો ઉપાય કરુ, જો એનુ પુણ્ય પ્રબળ હશે, તો મારો કરેલો ઉદ્યમ જરૂર સફળ થશે કહ્યુ છે કે —

" उद्यम प्राणिना प्राय, कृतोऽपि सफलस्तदा ।
यदा प्राचीनपुण्यानि, सबलानि भवन्ति हि ॥ १६६ ॥

પ્રાણીઓએ કરેલો ઉદ્યમ પણ પ્રાયે કરીને ત્યારે જ સફળ થાય છે, કે જ્યારે તેઓના પૂર્વ પુણ્યો પ્રબળ હોય છે "

મ ત્રિએ ધૂપ, ફૂલ વગેરે લાવીને તેને સમર્પણ કર્યા પછી કુમાર અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીના દિવસે **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમાનુ પુષ્પાદિકથી પૂજન કરીને તથા તેની સન્મુખ શ્રેષ્ઠ સુગ ધવાળો ધૂપ કરીને, પ ચામૃતનો હોમ કરીને નિરતર ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર પાચસો વખત ગણવા લાગ્યો (અને તેના પ્રભાવથી) પ્રધાન પુત્રીને ધીમે ધીમે ફાયદો થતો ગયો

આ અવસરે કુમારનુ શુ થયુ તે સાભળો–પ્રિયંકરના ઘેર કોઇક મધ્યમ વયનો નિર્ધન બ્રાહ્મણ દેશાતરથી આવ્યો, અને આશીર્વાદ દઈને તેની સન્મુખ બેઠો પ્રિયંકર મધુર વચનોથી બોલ્યો કે —"હે દ્વિજોત્તમ ! અહીં આપનુ આગમન શા નિમિત્તે થયુ છે ?" તે બોલ્યો કે —"હે સત્પુરુષ ! તમારા લાયક કાઇંક કાર્ય છે" ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે –"ખુશીથી તમે કહો, જો મારાથી બની શકશે તો કરીશ" બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે –"જો તમે મારી પ્રાર્થનાનો ભગ ન કરો તો જ પ્રાર્થના કરૂ"

" परपत्थणापवन्न मा जणणि ! जणसु एरिस पुत्त ।
मा उअरे वि धरिज्जसु पत्थणभङ्गो कओ जेण ॥ १६७ ॥

પારકાની પ્રાર્થના સાભળીને બેસી રહેનાર એવા પુત્રને હે માતા ! તુ જનમ જ ન આપીશ ! [અને] જે પારકાની પ્રાર્થનાનો ભગ કરે એવા પુત્રને તો તુ ઉદરમા પણ ધારણ ન કરીશ "

વળી હે પરોપકારી તું સાંભળ! ઉત્તમ પુરુષો માટે પરોપકાર એ જ ઉત્તમ વસ્તુ છે. કેમકે:—

"ચાડીઓ (પુરુષ) ખેતરની રક્ષા કરે છે, ધજા મહેલનું, ભસ્મ દાણાનું અને દાંતમાં રાખેલું એવું તરખલું પ્રાણોનું રક્ષણ કરે છે. આ પ્રમાણે જડ વસ્તુઓ પણ રક્ષણ કરે છે, તો પછી પારકા પ્રત્યે ઉપકાર નહિ કરનાર માણસથી શું? અર્થાત્ પારકાપર ઉપકાર ન કરે તો માણસ તરખલાંથી પણ હલકો સમજવો."–૧૬૮

આ પ્રમાણે ઘણું ઘણું કહીને તે બ્રાહ્મણે પોતાનું કાર્ય તેની આગળ નિવેદન કર્યું કે:–"હે ઉત્તમપુરુષ! સાંભળ-**સિંહલદ્વીપ**માં **સિંહલેશ્વર** નામનો રાજા છે. તેણે એક મોટો યજ્ઞ માંડ્યો છે. ત્યાં તેની સમાપ્તિના ઉત્સવ વખતે દક્ષિણામાં બધા બ્રાહ્મણોને તે લક્ષ મૂલ્યવાળો એક હાથી આપવાનો છે; તેથી હું ત્યાં જઇશ. કારણ કે:—

"किं किं न कयं को को न पत्थिओ कह कह न नामिअं सीसं।
दुब्भरउअरस्स कए किं न कयं किं न कायव्वं ? ॥ १६९॥

[આ] દુઃખે ભરી શકાય એવા પેટને માટે શું શું નથી કર્યું, કોની કોની પાસે ભીખ માગી નથી; ક્યાં ક્યાં મસ્તક નથી નમાવ્યું [અને] શું શું નથી કર્યું?"

તેથી તારી પાસે મારી સ્ત્રીને મૂકવા માટે હું આવ્યો છું. હું મારૂં કાર્ય કરીને જેટલા વખતમાં અહીં પાછો ન આવું, ત્યાં સુધી રૂપ અને લાવણ્યયુક્ત મારી સ્ત્રીને તારે ઘેર સંભાળીને રાખજે. [અને તેની પાસે] પાણી ભરાવવું, રંધાવવું તથા છાશ વલોવવા વગેરે કામ કરાવવું અને ભોજન આપવું. તેવા પ્રકારના કોઇપણ સ્વજનનો મારે અભાવ હોવાથી અને બીજે કોઇપણ ઠેકાણે વિશ્વાસ નહિ આવવાથી ઉત્તમ એવા તારી પાસે તેને મૂકીને હું નિશ્ચિંતપણે જઇ શકું તેમ છું.

કુમાર બોલ્યો કે:–"હે દ્વિજોત્તમ! અહીંયાં તમારા પોતાના ગોત્રના, તમારી જ્ઞાતિના તથા તમારા જ વર્ગના લોકો છે, તેમને સોંપીને તમે જાઓ."

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે:–"[હે સજ્જન!] મારૂં મન કોઇ પણ ઠેકાણે માનતું નથી, ઉત્તમ સ્ત્રીઓને ઉત્તમ ઘરમાં જ રાખવી યોગ્ય છે; તેથી આ મારૂં કાર્ય કર!"

કુમારે કહ્યું કે:–"હે દ્વિજોત્તમ! કેવળ તમારા આગ્રહથી મારૂં મન નહિ હોવા છતાં પણ માત્ર પરોપકાર માટે જ તમારી પ્રિયાનું હું મારે ઘેર રક્ષણ કરીશ, પરંતુ તમારે કાર્ય પતવીને જલદી પાછા આવવું."

બ્રાહ્મણ હર્ષિત થઇને બોલ્યો કે:–"[હે પુરુષોત્તમ!] કાશીનો રહેવાસી, કાશ્યપ ગોત્ર, **કામદેવ** પિતા, **કામલદેવી** માતા, **કેશવ** નામનો, કરપત્ર (છરી) જેના હાથમાં છે એવો, કષાય રંગના વસ્ત્રવાળો–આ સાત કકારની જે એંધાણી આપે તેને આ

સ્ત્રી અર્પણ કરજે !" આ પ્રમાણે કહીને તે બ્રાહ્મણ ચાલતો થયો. કુમારે આશીર્વાદ આપીને કહ્યુ કે —

"तव वर्त्मनि वर्ततां शिवं, पुनरस्तु त्वरितं समागमः ।
अयि साधय साधयेप्सितं, स्मरणीया समये वयं वयं ! ॥ १७० ॥

[હે વિપ્ર !] તમને તમારો માર્ગ સુખરુપ થાઓ, તમારો સત્વર ફરી મેળાપ થાઓ ! તમારા કાર્યમા તમે સફળ થાઓ અને અવસરે અમને સભારીને તુરત પાછા આવો."

જ્યારે તમે અહી આવશો ત્યારે જ આ તમારી ભાર્યા હુ તમને સોપીશ. ત્યારબાદ ત્રણ દિવસ વીતી ગયા પછી તેના જેવા જ રૂપવાળો, તેટલી જ ઉમરનો, તે જ નામવાળો, તેના જેવા જ વર્ણવાળો, તે કકારાદિ સાત એધાણી બતાવતો, તે જ વાણીવાળો, તેવા જ નેત્રવાળો અને તેવા જ મુખવાળો બ્રાહ્મણ આવ્યો. કુમારે તેને પ્રશ્ન કર્યો કે —"હે વિપ્ર ! તુ તરત જ પાછો કેમ આવ્યો ? શા કારણથી ત્યા ગયો નહિ ?" તે બોલ્યો કે —"સારા શકુન નહિ થવાથી તથા સ્વજનોએ નિષેધ કરવાથી, તથા સમુદ્રમાર્ગે જતા વહાણ ડુબવાના ભયથી જીવનને જોખમમા નાખવાની શકાથી હુ પાછો આવ્યો, [કારણ કે] જીવનને સશયમા નાખી ધન કમાવવાથી પણ શુ ?" કહ્યુ છે કે —

"જે ધન મેળવતા શત્રુઓને પ્રણામ કરવો પડતો હોય, ધર્મની મર્યાદાનો લોપ થતો હોય અને અતિ કલેશ થતો હોય, તેવા દ્રવ્યનુ મને પ્રયોજન નથી"—૧૭૨

હે કુમાર ! બીજાના દુખથી કાયર થઈને હુ ત્યા ન ગયો. અહીયા આપના જેવા ભાગ્યશાળીઓ છે, તેમના આશ્રયથી હુ મારો નિર્વાહ ચલાવીશ. આ પ્રમાણે બોલીને સ્ત્રીને લઈને તે ત્યાથી ચાલ્યો ગયો. પછી કેટલાક મહિનાઓ વીતી ગયા બાદ પોતાની પ્રિયાને મળવાને ઉત્સુક થએલો તે બ્રાહ્મણ સાત ગજ પ્રમાણ મોટા શરીરવાળો અને પર્વત જેવો ઊચો ઉત્તમ હાથી સિહલદ્વીપમાથી લાવીને પ્રિયકરના ઘેર આવ્યો અને કુમારને આશીર્વાદ આપીને બેઠો. [પછી તે બોલ્યો કે —] "હે કુમાર ! તમારી મહેરબાનીથી હાથી વગેરે ધન મેળવીને સહીસલામત રીતે હુ પાછો આવી પહોચ્યો છુ. આજ દિવસથી હુ જે જીવુ તે તમારી મહેરબાની છે. તમે મારા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. હુ તમારા ઉપકારનો બદલો શી રીતે વાળીશ ? અથવા આનુ પુણ્ય તમને જ થાઓ ! હવે મારી પત્નિ પાછી સોપો." આ પ્રમાણે સાભળીને વજ્રથી આઘાત પામેલાની જેમ કુમાર બોલ્યો કે — "હે વિપ્ર ! તુ જ તારી સ્ત્રીને પહેલા લઈ ગયો છે અને અત્યારે ફરી પાછો આવીને કેમ માગે છે ? સાત નિશાનીઓ પણ તે વખતે તે બતાવી હતી. હવે ઝઘડો શા માટે કરે છે ? [મે] જાણ્યુ જાણ્યુ—કે બ્રાહ્મણો આવા પ્રકારના કપટી અને ધૂર્ત જ હોય છે."

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે —"હે કુમાર ! જેમ ફાવે તેમ ન બોલ ! કપટી તો વાણિયા જ હોય છે." કેમકે —

"દાંભિક લોકો દેવતાઓને પણ ઠગી લે છે, તો માણસોને ઠગે તેમાં તો શું મોટી વાત છે? એક વાણીયાએ દેવી અને યક્ષ–બંનેને એક લીલા માત્રમાં જ ઠગી લીધા હતા." [વળી] હું અહીંયાં આવ્યો જ નથી; તે સંબંધમાં હું સોગન ખાવા તૈયાર છું માટે જો તું લોભ કરીને મારી સ્ત્રીને પાછી નહિ સોંપે, તો હું તને બ્રહ્મહત્યા આપીશ." આ પ્રમાણે સાંભળીને **પ્રિયંકર** ભય પામી ખિન્ન અને શ્યામ મુખવાળો થઇને હૃદયમાં વિચારવા લાગ્યો કે–કોઇક દુષ્ટ વિદ્યાસિદ્ધ રૂપ પરાવર્તન કરીને સ્ત્રીને લઇ ગયો લાગે છે. હવે શું કરવું? બ્રાહ્મણ બોલ્યો–"હું અવશ્ય મારી સ્ત્રીને લઇને જ જવાનો છું." તેમ કહીને તે તેના ઘર આગળ અડ્ડો લગાવીને બેઠો. આમ કરતાં તે બ્રાહ્મણને એક લાંઘણ થઇ. બધા સ્વજનો ભેગા થઇને કહેવા લાગ્યા કે–**પ્રિયંકર** ભારે અવળો નીકળ્યો. કેટલીક વખત વૃદ્ધો પણ અવળા થઇ જાય છે. કહ્યું છે કેઃ—

"**रामो हेममृगं न वेत्ति नहुषो याने न्ययुङ्क्त द्विजान् ।
विप्रस्यापि सवत्सधेनुहरणे जाता मतिश्चार्जुने ।
द्यूते भ्रातृचतुष्टयं च महिषीं धर्मात्मजो दत्तवान् ।
प्रायः सत्पुरुषो विनाशसमये बुद्ध्या परिभ्रश्यते ॥ १७२ ॥**

રામચંદ્ર સોનાના મૃગને ન જાણી શકયા, **નહુષ** રાજાએ બ્રાહ્મણોને વાહનમાં જોડ્યા, બ્રાહ્મણ પાસેથી પણ વાછરડા સહિત ગાયનું હરણ કરવાની **અર્જુનને** બુદ્ધિ થઇ અને **યુધિષ્ઠિરે** પોતાના ચાર ભાઇને તથા પટ્ટરાણીને જુગારમાં મૂકયા, પ્રાયે કરીને વિનાશના વખતે ઉત્તમ પુરુષોને પણ વિપરીત બુદ્ધિ ઉપજે છે."

શું આ તે દૈવની ચેષ્ટા છે? કે દુષ્ટજનોનો વિલાસ છે? કે કર્મનો વિલાસ છે? બધા કિંકર્તવ્યતા મૂઢ થઇ ગયા. [પછી] કુમારે બ્રાહ્મણને કહ્યુ કે—તારી સ્ત્રીને હું જાણતો હોઉં કે મેં સંતાડી હોય તો હું આ પ્રમાણે સોગન લઉ છું–ખાઉં છુંઃ—

"જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, આ દુનિયામાં જ્યાં જીવહિંસા થતી હોય અને જ્યાં મૃષાવાદી જનો વર્તતા હોય તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો ધર્મની નિંદા કરનાર, પંક્તિનો ભેદ કરનાર, નિદ્રાનો ભંગ કરનાર અને કંકાસને કરનાર હોય તેનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જે અધમ પુરુષો અહીં પારકાના ધનની ચોરી કરે છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જે કૃતઘ્ન પુરુષો છે, વિશ્વાસનો ભંગ કરનારા છે અને પરદારાગમન કરનારા છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જેઓ પોતાની સ્ત્રીને છોડીને બીજે ભોગ–વિલાસ ભોગવે છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, જેઓ બે પત્નીઓમાં પોતાના સ્નેહને વહેંચે છે, તેઓનું પાપ મને લાગો. જો તારી સ્ત્રીને મેં સંતાડી હોય તો, ખોટી સાક્ષી આપનારા,

પારકાનો દ્રોહ કરનાર, પિતાનો દ્વેષ કરનાર અને કુબુદ્ધિને આપવાવાળાને જે પાપ લાગતું હોય, તે પાપ મને લાગો"—૧૭૪, ૧૭૫, ૧૭૬, ૧૭૭, ૧૭૮, ૧૭૯, ૧૮૦

બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે —"ક્રૂર કર્મવાળાના સોગનને હું માનતો નથી" કુમારે કહ્યું કે —"તો તું મારું સર્વ ધન લઈ લે!" બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે —"મારે બીજું કશું નથી જોઈતું, કેવળ મારી સ્ત્રી જ મને સોંપી દો" કુમાર બોલ્યો કે —"આ પ્રમાણે અસત્ય કલંક માથે વહોરવા કરતાં તો બહેતર છે કે સર્વથા મારે મારા પ્રાણોને જ તજી દેવા" એમ કહીને જેવામાં પોતાના હાથે તલવાર લેવા ગયો, તેવામાં બ્રાહ્મણ તેનો હાથ અટકાવીને બોલ્યો કે —"(હે કુમાર!) સાહસ ન કર! જો તું મારું કહેવું કરીશ, તો હું મારી સ્ત્રીને નહિ માગું" કુમાર હર્ષિત થઈને બોલ્યો–તું જે કાંઈ કહીશ તે બધું હું કરીશ [બ્રાહ્મણ બોલ્યો–] સાક્ષી કોણ? તેણે કહ્યું–પંચ હવે તું કહે કે હું ઘર છોડીને પરદેશ જાઉં કે બાર વર્ષ વનમાં રહું? પૃથ્વીમાં ભ્રમણ કરું કે જીંદગી સુધી તારો દાસ થઈને રહું?

બ્રાહ્મણ બોલ્યો—બહુ થયું! તેં કહ્યું તે બધું કાર્ય કર! ત્યાં પણ ધૂર્ત વાણીથી ઠગાઈ કરી, જેને નાચવું નહિ તેને આંગણું વાંકું તે કુમાર બ્રાહ્મણના પગમાં પડ્યો તેથી તેને કહ્યું કે—હું વિચાર કરીને કહું છું, [કારણ કે] વિચાર વગર કહેવું ઉલટું અનર્થને કરનારું થાય છે કુમારે [આ] સાચું માની લીધું [પછી તે બ્રાહ્મણ બોલ્યો કે–] મારું એક જ કાર્ય તું કર–જો તું મંત્રીની પુત્રીનો પ્રતિકાર ન કરે, તો હું મારી સ્ત્રીની માગણી રદ કરું આ સાંભળીને કુમાર બોલ્યો–મારી પ્રતિજ્ઞાનો હું ભંગ નહિ કરું બ્રાહ્મણ બોલ્યો–આ ગુણવગરની કડવી જીભનો આદર કરવો (જીભે બોલેલાને વળગી રહેવું) યોગ્ય નથી કુમાર બોલ્યો–હાથીના દાંતની માફક (હાથીના દાંત બહાર નીકળ્યા તે નીકળ્યા જ) સજ્જનો જે પ્રમાણે બોલ્યા તે પ્રમાણે કરવાના જ, કેમકે —

"गुणमा न गणति गुणे पडिवन्न निग्गुण वि पालंति ।
महला महला वि तरू गिरिणा सीसेण वुज्झंतति ॥ १८१ ॥
दोषाकरोऽपि कुटिलोऽपि कलङ्कितोऽपि
मित्रावसानसमये विहितोदयोऽपि ।
चन्द्रस्तथापि हरवल्लभतां प्रयाति
न ह्याश्रितेषु महतां गुणदोषचिन्ता ॥ १८२ ॥
अद्यापि नोज्झति हरः किल कालकूटं
कूर्मो बिभर्ति धरणीं किल पातमपृष्ठे ।
अम्भोनिधिर्वहति दु सहवाडवाग्नि-
मङ्गीकृत सुकृतिनः परिपालयन्ति ॥ १८३ ॥

જેવી રીતે પર્વત પોતાના મસ્તક પર ડગવાળા અને ફળ વગરના ઝાડોને ઉપાડે છે

તેવી રીતે મોટા માણસો ગુણની ગણના કર્યા વગર નિર્ગુણ એવા પણ સ્વીકારેલા કામનું પાલન કરે છે. ચંદ્રમા દોષની ખાણ સમાન, કુટિલ, કલંકિત, મિત્ર (સૂર્ય)ના મરણ (અસ્ત) વખતે ઉદય પામવાવાળો હોવા છતાં પણ તે **મહાદેવ**ને વલ્લભ છે. કેમકે મોટા પુરુષો આશ્રિતોને વિષે ગુણદોષનો વિચાર કરતા નથી. જુઓ! મહાદેવ હજુ સુધી કાલકૂટ વિષનો ત્યાગ કરતા નથી, કાચબો પોતાની પીઠ પર પૃથ્વીને ધારણ કરી રાખે છે; સમુદ્ર દુઃસહ એવા વડવાનલને ધારણ કરે છે. (ખરેખર) સજ્જનો અંગીકાર કરેલ કાર્યનું બરાબર પાલન કરે છે.—૧૮૧-૧૮૨-૧૮૩.

પછી તેને **પ્રિયંકરે** પૂછ્યું કે–આ ભોળી એવી અબલા ઉપર તારે શું વેર છે, કે જેથી તું એને હેરાન કરે છે–સતાવે છે? કારણ કેઃ—

"तृणोपरि कुठारं किं, मृगे सिंहपराक्रमः ।
कमलोत्पाटने हस्ती, कटकं कीटिकोपरि ॥ १८४ ॥

તરખલા ઉપર કુહાડો, મૃગ પ્રત્યે સિંહનું પરાક્રમ, કમળને ઉખેડવા માટે હાથીનો શ્રમ અને કીડી પર કટક (લશ્કર) શું? અર્થાત્ એ બધું સર્વથા અનુચિત જ છે."

બ્રાહ્મણ બોલ્યો–એની જીભના ગુણથી. કહ્યુ છે કેઃ—

"यस्य जिह्वागुणो नास्ति, तस्य वैरं जगत्त्रये ।
जिह्वायाममृतं यस्य, तस्यात्मीयं जगत्त्रयम् ॥ १८५ ॥
जिह्वाग्रे वसति विद्या, जिह्वाग्रे मित्रबान्धवाः ।
जिह्वाग्रे बन्धनं मोक्षः, जिह्वाग्रे परमं पदम् ॥ १८६ ॥

જેને જીભ વશ નથી, તેને ત્રણે જગત્ સાથે વૈર બંધાય છે, અને જેની જીભમાં અમૃત (મીઠાશ) હોય, તેને ત્રણે લોક વશવર્તી રહે છે; વિદ્યા પણ જીભના ટેરવે રહે છે, મિત્ર અને બાંધવો પણ જીભથી જ પોતાના થઈ રહે છે, જીભના ટેરવે બંધ અને મોક્ષ તથા જીભના ટેરવે જ પરમપદ પણ રહેલ છે."–૧૮૫–૧૮૬.

કુમાર બોલ્યો–આ વાતથી જણાય છે કે તમે બ્રાહ્મણ નથી પણ કોઇક બીજા દેવ કે દાનવ જણાઓ છો. પછી તેણે બ્રાહ્મણનું રૂપ મૂકી દઇને પોતાનું દિવ્યરૂપ પ્રગટ કર્યું અને હાથી પણ અદશ્ય થઈ ગયો. અને તે બોલ્યો કેઃ—"[હે પુરુષોત્તમ!] રાજવાડીમાં મારું દેવકુળ–મંદિર છે. ત્યાં હું યક્ષ છું."

કુમાર બોલ્યો–તો એણે તારૂં શું બગાડયું છે? તે બોલ્યો–એ [પોતાની] સાહેલીઓ સાથે મારા મંદિરે આવી હતી, (અને) મારી મૂર્તિને જોઇને હસી પડી હતી. હું **સત્યવાદી** નામનો યક્ષ લોકોની આશા પુરૂં છું અને લોકો મને પૂજે છે. એમ કહીને તે બોલી કે–ખરેખર! આ દેવ નથી, પણ [આ તો] પત્થર ગોઠવેલો છે. આ પ્રમાણે બોલીને વાંકું મોઢું કરીને તે ચાલતી થઇ. પછીથી હું તેને વળગ્યો છું. કુમાર બોલ્યો કેઃ—

"(હે યક્ષરાજ !) રાજમાર્ગમા ચાલ્યા જતા હાથીને જોઇને કદાચ કોઈ કુતરો ભસે, તો શુ હાથીએ તેની સાથે કલહ કરવો યોગ્ય છે ? મદોન્મત્ત થએલો શિયાળીઓ સિંહની આગળ જો કે વિરસ બોલે છે, છતા તેના ઉપર શુ સિંહ ગુસ્સે થાય છે ?"—૧૮૭, ૧૮૮

તેથી તમારા જેવાએ સામાન્ય માણસ પર ગુસ્સો કરવો તે ઉચિત નથી કેમકે –

"કદાચ કાગડો ગજેદ્રના મસ્તક પર વિષ્ટા કરે, તો તે કાગડાની જાતને ઉચિત છે, પરતુ તેથી ગજેદ્રના બળમા કાંઈ હીનતા આવતી નથી અર્થાત્ હાથી તે હાથી જ રહે છે"—૧૮૯

આ પ્રમાણે મધુર મધુર વચનોથી કુમારે તેના ક્રોધને શાત પાડ્યો તેથી તે બોલ્યો—"તમારા ઉપસર્ગહર સ્તવનના ગણવાથી હુ તેના શરીરમા રહેવાને સમર્થ નથી, તેથી મે તારી સજ્જનતાની પરિક્ષા કરી છે" કેમકે —

"નળબાઇના મિષથી બ્રહ્માએ દ્રાક્ષ અને ચદ્રમામાથી સારનુ હરણ કરીને સજ્જનોને બનાવ્યા છે તે સજ્જનો જય પામો "—૧૯૦

આ પ્રમાણે આશિષ આપીને તે બોલ્યો કે –"હુ તારા પર પ્રસન્ન થયો છુ, માટે તુ વર માગ !"

તેથી તેણે વરદાન માગ્યુ કે—"મત્રીની પુત્રીને મુક્ત કરીને સાજી કર !" તેના વચનથી યક્ષે તેને મૂકી દીધી અને સાજી કરી

યક્ષ બોલ્યો કે –"પરતુ મારી નિંદા કરવાથી આ બાલિકાને બહુ પુત્રપુત્રીઓ થશે" આ પ્રમાણે બોલીને કુમારને સર્વ પક્ષીઓની ભાષા જાણવાનુ વરદાન આપીને યક્ષ પોતાના સ્થાનકે ગયો

પછી મત્રીએ વિચાર્યુ કે–"પ્રિયકરે મારા પર મોટો ઉપકાર કર્યો છે, તેથી તેને જ આ કન્યા આપુ" તેથી મત્રીએ **યશોમતિ**ની સાથે જાણે પોતાના ગુણોથી ખરીદ્યુ જ ન હોય તેવુ લગ્ન કર્યુ હસ્તમોચન વખતે ધન, ધાન્ય, રત્ન વગેરેનુ પુષ્કળ દાન કર્યુ –આપ્યુ બધાને અત્યત આનદ થયો તે પણ પોતાની પત્નિ સહિત ઘેર જઇને વિચારવા લાગ્યો કે —આ પણ **ઉપસર્ગહર** સ્તવનો જ મહિમા છે કે, જેને લીધે યક્ષ પ્રત્યક્ષ થયો

"उपसर्गहरस्तवन यच्चित्ते प्रोस्फुरीति सततमिह ।
भूतव्यन्तरयक्षा, प्रत्यक्षा स्युर्नृणा तेषाम् ॥ १९१ ॥

જે માણસોના મનમા નિરતર **ઉપસર્ગહર** સ્તવ સ્ફુરાયમાન રહે છે, તે માણસોને ભૂત, વ્યતર અને યક્ષો પ્રત્યક્ષ થાય છે"

પ્રિયકરને યશોમતિ સાથે સસારસુખ ભોગવતા યક્ષના વચન પ્રભાવથી, **યશોમતિ** પ્રતિવર્ષે પુત્રપુત્રીના જોડકાને જનમ આપવા લાગી તેથી તેણીને બાર વર્ષમા ૧૨ પુત્રો

અને ૧૨ પુત્રીઓ થયાં. તે પુત્ર પુત્રીઓનાં લાલન–પાલન, રક્ષણ, સ્તનપાન, ખવડાવવા પીવડાવવા વગેરેથી તેણી હેરાન હેરાન થઈ ગઈ. તે બાળકો પરસ્પર કલહ કરતાં હોવાથી અને તેઓના ઉદ્ધતાઈ ભરેલાં વર્તનથી ઉદાસીન એવી તે સુખે સૂઈ શકતી નહિ કે સુખે ભોજન પણ કરી શકતી નહિ. તેથી તે મનમાં વિચારવા લાગી કે–ખરેખર ! વાંઝણી સ્ત્રીઓ જે હોય તે જ જગતમાં શ્રેષ્ઠ છે કે જે નિરંતર વિષય, ભોજન; શયનાદિક બધું સુખે ભોગવી શકે. મેં તો કુકડીની માફક કેવું કર્મ કર્યું હશે? તેથી હવે પછી મારે કોઈની પણ નિંદા કરવી નહિ. કારણ કે:—

" परनिन्दा महापापं, न भूतं न भविष्यति ।
आत्मनिन्दा समं पुण्यं, न भूतं न भविष्यति ॥ १९२ ॥

પરનિંદા જેવું મોટું પાપ બીજું થયું નથી અને થશે પણ નહિ, તેમ જ પોતાની નિંદા જેવું પુણ્ય બીજું થયું નથી અને થશે પણ નહિ." ૧૯૨

[વળી] પર્વતને માથાથી તોડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી, સૂતેલા સિંહને જગાડવા ઇચ્છતો હોય તેના જેવી અને ત્રિશૂળના ઉપર પ્રહાર કરવા જેવી, ગુરુઓની–મોટા પુરુષોની આશાતના સમજવી."—૧૯૩

[આ પ્રમાણે] **પ્રિયંકરની** ચોથી સ્ત્રી **યશોમતિ** થઇ. પ્રિયંકર જિનમંદિરમાં નિરંતર પૂજા કરતો હતો. એક વખતે ત્યાં **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પૂજા કરીને, ચૈત્યવંદન કરીને ઉત્તમ રીતે આ પ્રમાણે નમસ્કાર કરવા લાગ્યો:—

" कल्याणपादपवनं प्रभावभवनं रजःशमनम् ।
स्तौमि दयोद्धृतभुवन पार्श्वजिनं सुरकृतस्तवनम् ॥ १९४ ॥
उपसर्गहरस्तवनं वनेऽपि ते स्मृतिपथं नयन्ति यके ।
अरिकेसरिकरिशङ्का न स्यात् तेषां सुपुण्यवताम् ॥ १९५ ॥
सश्रीकं वसुधाधारं, प्रभूतविषयापहम् ।
प्रगुणश्रीरुचिं वन्दे, मध्याक्षरगुरुस्तवम् ॥ १९६ ॥
जय जय पार्श्व ! जिनेश्वर ! नेश्वर इह कोऽपि तव गुणान् वक्तुम् ।
त्वन्नाम सुरमणिसमं रमणीयं श्रीपदकमलम् ॥ १९७ ॥ "

કલ્યાણરૂપી વૃક્ષના વન સમાન, પ્રભાવના સ્થાનરૂપ, (કર્મ રૂપી) રજને શાંત કરનાર, કરૂણાથી જગતનો ઉદ્ધાર કરનાર અને દેવતાઓ વડે સ્તુતિ કરાએલા એવા હે શ્રી **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુ ! હું આપની સ્તુતિ કરૂં છું. જે પુણ્યશાળીઓ **ઉપસર્ગહર** સ્તોત્રનું સ્મરણ કરે છે, તે પુણ્યશાળીઓને વનમાં પણ દુશ્મન, સિંહ કે હાથીનો ભય લાગતો નથી. લક્ષ્મી (શોભા) એ કરીને સહિત, જગતના આધાર રૂપ, મોટા મોટા વિષેનો નાશ કરનાર, ઉત્તમગુણો રૂપી લક્ષ્મીને ચાહનાર અને મધ્યાક્ષર યુક્ત મોટા ગુણોવાળા (શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ)ને હું વંદન કરૂં છું. હે પાર્શ્વ પ્રભુ ! આપ જયવંતા વર્તો ! જયવંતા વર્તો ! આપના ગુણોને કહેવાને

કોઈ પણ સમર્થ નથી આપનુ નામ ચિંતામણિ સમાન સુંદર તથા આપના ચરણકમળો લક્ષ્મીને આપનારા છે"—૧૯૪-૧૯૫-૧૯૬-૧૯૭

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને, **પ્રિયંકર** પોતાના ઘર તરફ જતો હતો, તેવામા નિંબવૃક્ષ પર બેઠેલા એક કાગડાને બોલતો સાભળ્યો તેના બોલવાથી તેણે જાણ્યુ કે—કાગડો મને આ પ્રમાણે કહે છે કે—

"અહીંયા આ લીમડાના ઝાડની ત્રણ હાથ નીચે હે નરોત્તમ ! એક લાખનુ ધન છે, તે તુ ગ્રહણ કર અને મને ખાવાનુ આપ"—૧૯૮

પ્રિયંકરે કાગડો જે ડાળી ઉપર બેઠો હતો, તેની નીચેની જમીન ખોદી, લોકો પૂછવા લાગ્યા કે–તુ શા માટે ખોદે છે ? તેણે કહ્યુ કે-ઘર પૂરવા માટે તે પ્રમાણે સાચુ કહીને તે ધન ઘેર લાવ્યો, અને કાગડાને દહીં અને ભાતનુ ભોજન આપ્યુ વળી તે વ્યાપારી વર્ગમા વિખ્યાતિ પામ્યો હવે **પ્રિયંકરના** ગુણાનુવાદ રાજાના સાભળવામા આવવાથી હર્ષિત થએલા રાજાએ તેને બોલાવીને કહ્યુ કે—તારે નિરંતર બે વાર રાજસભામા આવતા રહેવુ, આ પ્રમાણે રાજા તરફથી તેને જે માન મળ્યુ, તે પૂર્વે કરેલા પુણ્યનો પ્રભાવ સમજવો કારણ કે—

"नरपति बहुमान भोजन च प्रधान
भवति धनसमान शुद्धपात्रेषु दानम् ।
हयगजनरयान भावतो गीतगान
शमिह सुरसमान पूर्वपुण्यप्रमाणम् ॥ १९९ ॥

રાજા તરફનુ બહુમાન, ઉત્તમ ભોજન, પુષ્કળ ધન, શુદ્ધ પાત્રમા દાન, હાથી ઘોડો તથા નરનુ વાહન, ભાવપૂર્વકનુ ગીતગાન અને દેવના જેવુ સુખ આ બધુ પૂર્વના પુણ્યથી મળે છે"

પ્રિયંકરને બધા માન આપવા લાગ્યા કેમકે—

"રાજમાન્ય, ધનવાન, વિદ્યાવાન, તપસ્વી, યુદ્ધમા શૂરવીર અને દાતાર એ ઉમરમા નાના હોય તો પણ મોટા કહેવાય છે"–૨૦૦

ત્યાર પછી કેટલાક દિવસે **અરિશૂર** અને **રણશૂર** નામના રાજ્યને લાયક રાજપુત્રો અકસ્માત મરણ પામ્યા રાજા બહુ જ દુ:ખ પામ્યો, કોઈનુ પણ ધારેલુ કામ આવતુ જ નથી કેમકે—

"કમળના ડોડામા ભરાએલો ભમરો વિચાર કરતો હતો કે [હમણા] રાત્રિ વીતી જશે અને સુંદર પ્રભાત થશે, સૂર્ય ઉગશે અને કમળની શોભા ખીલી નીકળશે, પરંતુ અફસોસ ! એટલામા તો હાથીએ આવીને કમળના વેલાને જ ઉખાડી નાખ્યો"–૨૦૧

"આ તે જ તળાવ છે કે જેના કિનારે હાથી રુપી ઘડાઓ [પણ] બુડી જાય છે, [અને છતાં] આ વિધિની એવી રચના છે કે તેમાંથી (એટલા ઉંડાણમાંથી પણ) માછલાંઓ ખોદી—ખોળી કાઢવામાં આવે છે."—૨૦૨

રાજ્યના માણસો પણ ચિંતામાં પડી પયા. રાજા સભામાં આવતો બંધ થઇ ગયો. [એટલે] મંત્રિ રાજાને સમજાવવા લાગ્યો કે—(હે રાજન્!) આ બાબતમાં શોક કરવાથી શું લાભ? જે વસ્તુ દૈવને આધીન છે, તેમાં બધાને માટે એ જ રસ્તો છે; ખેદ કરવાથી શું? કેમકેઃ—

"હે ઉત્તમ પુરુષ! સામાન્ય માણસોની જેમ શોકને વશ થવું તે તને છાજતું નથી. [કેમકે] જો પવનના ઝપાટાના ભયથી પર્વતો ચલાયમાન થઈ જતા હોત તો ઝાડવા અને પર્વતોમાં અંતર શું રહ્યું?"—૨૦૩

સગર ચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રો અને **સુલસા** શ્રાવિકાના બત્રીસે પુત્રો એક જ સાથે મરણ પામ્યા હતા; તેથી હે રાજન્! તમારે સર્વથા શોક કરવો નહિ. કેમકેઃ—

जातस्य हि ध्रुवो मृत्यु-र्ध्रुवं जन्म मृतस्य च।
तस्मादपरिहार्येऽर्थे, का तत्र परिवेदना? ॥ २०४ ॥
એ સંસાર અસારડો, આસા બંધણ જાઈ;
અનેરઇ કિરિ સૂઈએ, અનેરઉઈ વિહાઈ. ॥૨૦૫॥

જે જનમ્યા છે તે જરૂર મરવાના છે અને મરણ પામેલાનો જનમ નિશ્ચિત છે, તેથી એવી અનિવાર્ય વાતમાં વિલાપ કરવાથી શું વળવાનું?"—૨૦૪

આ અસાર સંસારમાં આશા બંધનરૂપ છે, કે જેનાથી કેટલાક સુખી થાય છે અને કેટલાક દુઃખી થાય છે. અર્થાત્ આ સંસારના બંધનરૂપ આશા કોઇનાથી જીતી શકાઈ નથી."—૨૦૫

તે દિનથી પુત્રમોહને લીધે રાજાના શરીરમાં બેચેની રહેવા લાગી, જેમકેઃ—"ખાવાની ઇચ્છા થતી નહિ, શરીરમાં વેદના થતી, આંખમાંથી નિદ્રા પણ ઉડી ગઈ મનની અસ્વસ્થતા રહેવા લાગી, અને કોણ જાણે શું થશે?"—૨૦૬

કેટલાક દિવસ પછી રાજાને પાછલી રાત્રિના વખતે—પોતે ગધેડા જોડેલા વાહનમાં બેસીને દક્ષિણ દિશામાં ગયો—એવું સ્વપ્ન આવ્યું. મંત્રિની આગળ એકાંતમાં તે સ્વપ્નું કહ્યું. પછી મંત્રિએ સ્વપ્નશાસ્ત્રના જાણકારને પૂછતાં, તેણે મધ્યમ પ્રકારનું સ્વપ્ન કહ્યું. કેમકે—

"ગધેડા કે ઊંટના વાહનમાં બેસીને, પોતાને દક્ષિણ દિશામાં જતાં (સ્વપ્નમાં) જોવામાં આવે તો, પોતાનું મરણ થોડા જ વખતમાં છે તેમ જાણવું."—૨૦૭

આ પ્રમાણે સાભળીને રાજા અને મંત્રિ ચિંતાતુર થયા (પછી) રાજા દેવમંદિરોમા પૂજન—ભોગ વગેરેની માનતાઓ કરવા લાગ્યો તથા ગરીબ લોકોના ઉદ્ધાર માટે અન્નસત્રો વગેરે કરાવીને પુણ્ય કાર્ય કરવા લાગ્યો

એક વખતે રાજા સભામા આવીને બેઠો, એટલે તેને પ્રણામ કરવાને માટે સામંતો શેઠિયા, સેનાપતિ, ખજાનચી, વ્યાકરણ શાસ્ત્રી, પુરોહિત વગેરે આવ્યા તે વખતે પ્રિયંકર પણ રાજસભામા જતો હતો, તે વખતે રસ્તામા આકાશવાણી થઈ કે—હે કુમાર! આજે તને રાજા તરફથી ભય ઉત્પન્ન થશે ફરીથી વળી વાણી થઇ કે—ચોરની માફક તને બાધવામા આવશે એમ હુ તને કહું છુ કુમાર ક્ષણભર માટે સ્તબ્ધ થઈ ગયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે—મે કોઇ પણ પ્રકારનો અન્યાય કર્યો નથી, રાજાનો કાંઈ અપરાધ પણ કર્યો નથી, પરંતુ રાજાનો વિશ્વાસ શો? કારણ કે—"અગ્નિ, પાણી, સ્ત્રી, મૂર્ખ, સર્પ અને રાજકુટુંબ એનુ હંમેશા સાવધાનીથી સેવન કરવુ, (કારણ કે) એ છએ એક ક્ષણમા પ્રાણ લઈ લે એવા છે"—૨૦૮

અથવા સંભવ છે કે કોઈ દુર્જને આવું કાર્ય કર્યું હોય કેમકે—

"એવુ કોઈ ઘર, દેવળ, કે રાજકુલ નથી, કે જ્યા કોઈ પણ પ્રકારના કારણ વગર પણ બે ત્રણ દુર્જન પુરુષો ન જોવામા આવે"—૨૦૯

બજ્ઝઈ વારિ સમુદ્દહ, બજ્ઝઈ પંજરિ સિંહ
જઈ બદ્ધા કુણિ કહિઉ, દુજ્જણ કેરિ જીહ? ॥૨૧૦॥

સાગરનુ પાણી બાધી શકાય છે, સિંહને પાંજરામા પૂરી શકાય છે, [પરંતુ] દુર્જનની જીભ કોઈએ બાધી હોય તો કહી સભળાવો અર્થાત્ દુર્જનની જીભ કોઈનાથી વશ થતી નથી"

નિરર્થક સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી નુકશાન જ થાય છે કેમકે રાજા પોતે જ કોઈ બહાનુ શોધીને, ગમે તે કહીને દંડ કરશે તો ત્યા ગુસ્સો કરવો નકામો છે કેમકે—"જે માણસ મળી શકે તેમ ન હોય તેના પ્રત્યે પ્રેમ, ખલ પુરુષમા સદ્બુદ્ધિ, જડને ઉપદેશ, અને શક્તિ વગરના માણસનો ક્રોધ નિરર્થક છે, તેમા શક નથી"—૨૧૧

જે થવાનુ હોય તે ભલે થાય, એમ વિચારી આગળ ચાલ્યો તેટલામા ઉંચે સ્થાનેથી દૈવી વાણી થઇ કે—તને રાજ્ય મળશે આ પ્રમાણે સાભળીને વિચારવા લાગ્યો કે—દૈવી વાણી પરસ્પર વિરોધી જણાય છે તો પણ સાહસ કરીને, રાજસભામા જઈને જેવો તે રાજાને પ્રણામ કરવા ગયો કે તુરત જ એકાએક તેના માથા ઉપરથી પડતા એવા દેવદત્ત હારને સભાજનોએ અને રાજપુરુષોએ જોયો બધાને નવાઈ લાગી, અને કહેવા લાગ્યા કે—જે હાર ખોવાઇ ગયો હતો, તે કુમાર પાસેથી મળી આવ્યો તે કુમાર પણ ચકિત થઈ ગયો, અરેરે! મે આવુ અનુચિત કેમ કર્યું? ઘણા વખતથી ખોવાયેલી

મહત્તા આજે આ ચોરીના કલંકથી નાશ પામી અને મરણ પાસે આવ્યું. માર્ગમાં થએલી આકાશવાણી સત્ય ઠરી. કારણ કેઃ

"ચોરીરૂપ પાપવૃક્ષનું ફળ આ ભવમાં વધ, બંધનાદિરૂપ, અને પરલોકમાં નરકની વેદના રૂપ (ફળ) પ્રાપ્ત થાય છે."—૨૧૨

પૂર્વ જનમમાં મેં પણ **સીતાની** માફક કોઈને પણ ખોટું કલંક આપ્યું હશે, જેથી તે કર્મ અત્યારે મને ઉદયમાં આવ્યું—આ પ્રમાણે **પ્રિયંકર** વિચાર કરે છે. તેવામાં **અશોકચંદ્ર** રાજાએ કોટવાળને હુકમ કર્યો કે—"[હે કોટવાળ!] ચોરના દંડને લાયક એવા દુષ્ટ **પ્રિયંકરને** શૂળી પર ચડાવો." મંત્રિ બોલ્યો—"[હે સ્વામિન્!] આ **પ્રિયંકર**માં આવી અઘટિત વાત કદાપિ સંભવતી નથી; એ તો મહા ઉપકારી અને પુણ્યવંત છે."

રાજાએ કુમારને પૂછ્યું કે—તું સાચું કહે! લક્ષ મૂલ્યવાળો હાર તેં ક્યાંથી લીધો? ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયો? કોઈએ આપ્યો? કે કોઈએ તારા ઘેર થાપણ તરીકે રાખેલો છે? સાચું કહે.

કુમાર બોલ્યો કેઃ—"હે સ્વામિન્! હું કાંઈપણ જાણતો નથી, આજ પર્યંત એ હાર મેં કદાપિ જોયો પણ નથી. હે રાજન્! આપના મનમાં જે વિચાર આવે તે પ્રમાણે કરો."

રાજા બોલ્યો કેઃ—કેવી મીઠી વાણી! આ કેવો કળાવાન લાગે છે!

મંત્રિ બોલ્યો કેઃ—આ તો માન આપવાને લાયક છે, ચોરના દંડને લાયક નથી, આ બાબતમાં વિચારીને કાર્ય કરવા જેવું છે. કારણ કેઃ—

"सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम्।
वृणुते हि विमृश्यकारिणं, गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः ॥ २१३ ॥
(—किरातार्जुनीये स० २, श्लो० ३०)

વિચાર કર્યા વિના કાંઈ પણ કાર્ય કરવું નહિ, કારણ કે અવિવેક એ જ મોટી આપત્તિનું સ્થાન છે. જેઓ વિચારીને કાર્ય કરે છે, તેઓને ગુણથી આકર્ષાએલી એવી બધી સંપત્તિઓ પોતાની મેળે આવી મળે છે."

[વળી] "ડાહ્યા માણસોએ સારા ગુણવાળું કે ગુણ વગરનું કાર્ય કરતાં પહેલાં તેનું પરિણામ વિવેકપૂર્વક વિચારી લેવું. [કારણ કે] અતિ ઉતાવળથી કરેલાં કાર્યોનું પરિણામ વિપત્તિની પ્રાપ્તિ પર્યંત શલ્ય તુલ્ય થઈને હૃદયને બાળ્યા કરે છે."—૨૧૪

વળી હે સ્વામિન્! એનો વિનયગુણ જ એના કુલીનપણાને અને સદાચારીપણાને પ્રગટ કરે છે. કહ્યું છે કેઃ—

"हंसा गतिं पिकयुवा कलकूजितानि
नृत्यं शिखी परमशौर्यगुणं मृगेन्द्रः ।

सौरभ्यशीतललित मलयाद्रिवृक्षा
के शिक्षिता विनयकर्म तथा कुलीना ? ॥२१५॥"

હંસને ગતિ, કોયલને કંઠની મધુરતા, મયૂરને નૃત્ય, સિંહને પરમ શૌર્ય, ચંદન વૃક્ષને સુગંધી અને શીતળતા તથા કુલીનજનોને વિનય યુક્ત કાર્ય કોણે શીખવ્યા છે? અર્થાત્ આ સ્વભાવિક જ હોય છે" તેથી હે રાજન્! આ બધી દૈવની કરામત સમજવી જોઈએ રાજાએ કહ્યું કે—મંત્રિશ્વર! આ તારો જમાઈ હોવાથી ખરેખર તું એનો પક્ષ કરતો લાગે છે પરંતુ ચોરનો પક્ષ કરવો કોઈને પણ શ્રેયસ્કર નથી કેમકે—

"ચોર, ચોરને સલાહ આપનારો, ચોરના ભેદને જાણનારો, ચોરના સાથે ક્રયવિક્રય કરનારો, ચોરને ભોજન આપનારો, ચોરને રહેવાનું સ્થાન આપનારો તથા ચોરની સાથે મસલત કરનારો—એ સાત પ્રકારે ચોર કહેલા છે—૨૧૬

પછી ભય પામેલો એવો મંત્રિ મૂંગો જ બેસી રહ્યો રાજાએ સેવકોને કહ્યું કે—આ હારના ચોર (પ્રિયંકર)ને મજબૂત રીતે બાંધો એટલે તેઓએ તેજ વખતે બાંધી લીધો [પછી] રાજાએ મંત્રિને કહ્યું કે—"ભૂમિદેવ નિમિત્તિયાએ હારના ચોરને [મારૂં] રાજ્ય મળવાનું કહ્યું હતું, પરંતુ [હવે તો તેને] મેં કહેલું શૂળીનું રાજ્ય મળશે મારૂં રાજ્ય તો મારા પુત્રો અને કુટુંબીઓ જ કરશે" મંત્રિ બોલ્યો કે—હે રાજન્! આપનું સર્વ કથન સત્ય જ છે

આ વખતે ત્યાં રાજસભામાં દિવ્ય રૂપવાળી, ઉત્તમ આભૂષણોવાળી, [અને] દિવ્ય લોચનોવાળી એવી કોઈ ચાર સ્ત્રીઓ આવી પહોંચી રાજાએ તેમનું સ્વાગત કર્યું અને તેઓનું રૂપ જોઈને સભાજનો અત્યંત વિસ્મય પામ્યા રાજાએ તેઓને પૂછ્યું કે—"તમે ક્યાંથી અને શા હેતુથી અહીંયા આવ્યા છો? શું તીર્થયાત્રા માટે આવ્યા છો કે સ્વજનોને મળવા માટે આવ્યા છો? મારા લાયક જે કાંઈ કામ હોય તે કહો"

તેઓમાંથી એક વૃદ્ધા બોલી કે—"હે રાજેન્દ્ર અમે પાટલીપુર નગરથી અહીં આવીએ છીએ આ પ્રિયંકર નામનો મારો પુત્ર ઘેરથી રીસાઈને ચાલ્યો ગયો હતો, અમે બે વર્ષ સુધી સર્વત્ર એની તપાસ કરી, પરંતુ તેનો કાંઈ પત્તો ન લાગ્યો" હમણાં આ અશોકપુરથી ત્યાં આવેલા કોઈએક માણસે અમને કહ્યું કે—"પ્રિયંકર નામનો વ્યાપારીનો પુત્ર, અમુક ઉમરનો, અમુક પ્રકારના રૂપવાળો, [અને] પરોપકાર પરાયણ છે આ પ્રમાણે તેનો બરાબર પત્તો મળવાથી અમે અહીં આવેલ છીએ પહેલા જિનમંદિરે જઈને પ્રભુજીને અમે વંદન કર્યું કેમકે—

"આગવિ જતા દેવ જેહિ ન નામીં દેવગુરુ,
મા ઇ ચહુંગિ પીટ, બોઆઝ માગ સાપડઇ-૨૧૭

કાર્ય માટે આગળ વધતા [અર્થાત્ કાર્ય કરવા માટે જતા] એવા જે માણસો દેવ,

ગુરુની આગળ પોતાનું મસ્તક ઝુકાવતા નથી; તેઓને માથે પોટલા ઉચકતા પણ ખાવાનું મુશ્કેલીથી મળે છે."

અહીં આવીને અમે એક જણને પૂછયું કે—"પ્રિયંકર કયાં રહે છે?" તેણે કહ્યું કેઃ—"તે રાજમાન્ય હોવા છતાં પણ સાચા કે ખોટા ચોરીના કલંકથી આજે જ રાજાએ તેનો નિગ્રહ કર્યો છે." એમ સાંભળીને અમે અહીં આવ્યા છીએ. વળી હે રાજન્! તમારા દર્શનથી અમારો આજનો દિવસ સફળ થયો છે. પછી રાજાએ પ્રિયંકરને આગળ બોલાવ્યો. વૃદ્ધા બોલી કે આ જ મારો પુત્ર છે. એમ કહીને તે ભેટી પડી અને કહેવા લાગી કે—"હે વત્સ! તું શા કારણથી રીસાઈ ગયો હતો? જો તને રીસ નહોતી ચડી તો તું કુટુંબને મૂકીને અહીં કેમ આવતો રહ્યો છું?

બીજી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો ભાઈ છે; તેણે પણ તે જ પ્રમાણે આલિંગન વગેરે કર્યું.

ત્રીજી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો દિયર છે.

ચોથી સ્ત્રી બોલી કે—આ જ મારો પતિ છે. એમ કહી તેનું મુખ જોઈને શરમથી નીચું મુખ કરીને તે ઊભી રહી. સભામાં બેઠેલા બધાને આશ્ચર્ય થયું. લોકો બોલવા લાગ્યા કે—પ્રિયંકરની લુચ્ચાઈ ઉઘાડી. ગઈ પડી. કેમકેઃ—

"विद्यादम्भः क्षणस्थायी, ज्ञानदम्भो दिनत्रयम् ।
रसदम्भस्तु षण्मासान्, मौनदम्भः सुदुस्तरः ॥ २१८ ॥"

વિદ્યાનો ઢોંગ ક્ષણભર માટે ટકે છે, જ્ઞાનનો ઢોંગ ત્રણ દિવસ ટકે છે; રસ (પ્રેમ) નો દંભ છ મહિના નભે છે, (પરંતુ) મૌન દંભ તો પારખવો મુશ્કેલ છે."

કોઈક કહેવા લાગ્યા કે—આ પુણ્યશાળી પુરુષરત્નને ચોરીનું કલંક લાગી ગયું. કારણ કેઃ—

"शशिनि खलु कलङ्कः कण्टकाः पद्मनाले
जलधिजलमपेयं पंडिते निर्धनत्वम् ।
स्वजनजनवियोगो दुर्भगत्वं सुरूपे
धनवति कृपणत्वं रत्नदोषी कृतान्तः ॥ २१९ ॥

ચંદ્રમામાં કલંક, કમળની નાલમાં કાંટા, સમુદ્રના પાણીમાં ખારાશ, પંડિતમાં નિર્ધનતા, સુંદર સ્ત્રીઓમાં વૈધવ્ય અને સ્વજનોનો વિયોગ, ધનવાનમાં કંજુસાઈ; [ખરેખર!] દૈવ રત્નમાં દોષ જ મૂકનારો છે."

કેટલાક માણસો તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, કેટલાક નિંદા કરવા લાગ્યા, કેટલાક પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યા, કેટલાક વિધાતાને દોષ દેવા લાગ્યા, કેટલાક તેની હાંસી કરવા લાગ્યા, તો પણ તે તો ગુસ્સે ન જ થયો, અર્થાત્ પ્રિયંકર તો શાંત જ રહ્યો કેમકેઃ—

"વાવાણા જણ ખુદ્દવણા નાહ ન કીજઈ રોસ,
નાકઈ કાપડ પાયણ ચગઈ માણુસ દોસ ॥૨૨૩॥

હે નાથ ! માણુસોનુ બોલવું તો પવનના ઝપાટા જેવું છે, તેથી ગુસ્સે થવાની કાંઈ જરૂર નથી [કારણ કે] મારા માણુસમા પણ દોષ હોય છે "

પછી વૃદ્ધ સ્ત્રી બોલી કે—"હે રાજન્ ! આ મારા પુત્રને મુક્ત કરો "

રાજાએ કહ્યુ કે—"એણે મારા ખજાનામાથી લક્ષ મૂલ્યનો હાર લઈ લીધો હતો, (એટલે તેને) કેવી રીતે છોડી મૂકુ ?"

વૃદ્ધા બોલી કે—"હુ તેનો દડ આપીશ" રાજા બોલ્યો કે—જો તું ત્રણ લાખ દ્રવ્ય આપે તો જ આનો છુટકારો થાય ! તે બોલી કે—ત્રણ લાખથી પણ વધારે આપીશ, પણ તેને છુટો કરો

રાજા બોલ્યો કે—આનો પિતા ક્યા છે ? વૃદ્ધા બોલી કે—સ્વામિન્ ! તેઓ ઉતારે છે તેથી તેને બોલાવીને રાજાએ પૂછ્યું કે—આ પ્રિયંકર તારે શુ થાય ? તેણે પણ કહ્યુ કે—મારો પુત્ર થાય બધુ એ પ્રમાણે જ કહ્યુ અને રાજાએ (તે) માની લીધુ મત્રી બોલ્યો કે—આ બધુ ખોટુ છે ખરેખર ! આ લોકો ધૂર્ત લાગે છે કુમારનો પિતા **પાસદત્ત** શેઠ અને એની માતા **પ્રિયશ્રી** નામની અહીં જ વિદ્યમાન છે તે બનેને બોલાવીને પૂછી જુઓ રાજા બોલ્યો કે—તેઓનો આ પાલક પુત્ર હશે એમા પૂછવાનુ શુ છે ? છતા ભલે બોલાવો પછી રાજાના તેડાવવાથી તે બંને જણા ત્યા આવ્યા અને રાજાને પ્રણામ કર્યા પ્રથમ બહારગામથી આવેલા અને ગામમા રહેલા એમ બને માતાપિતા સરખી આકૃતિવાળા, સરખા રૂપવાળા, સરખી વાણીવાળા, સરખી ઉમરવાળા અને જાણે સાથે જ જોડકા રૂપે ઉત્પન્ન થયા ન હોય તેવા દેખાવા લાગ્યા રાજા, મત્રી તથા સભાજનો આશ્ચર્યમગ્ન થઈ ગયા

[પછી] રાજાએ મત્રીને કહ્યુ કે—"હે મન્ત્રિન્ ! ખરેખર તારૂં કથન જ સત્ય ઠરે તેમ છે" એટલામા તેઓ પુત્રને માટે પરસ્પર વાદવિવાદ કરવા લાગ્યા કે—હે રાજન્ ! ન્યાય કરો, નહિ તો અમે બીજા રાજા પાસે જઈશુ રાજાએ મન્ત્રિને કહ્યુ કે—કંઈક બુદ્ધિ લડાવો તે બોલ્યો—સભામા સોળ ગજ લાબી, પહોળી, સમચોરસ શિલા છે કે જેના ઉપર સાર્થવાહો ભેટણ ધરે છે તે શિલાને જે એક જ હાથે ઉપાડે તે જ આ પ્રિયંકરને પુત્ર તરીકે લઈ શકે પછી પ્રથમ આવેલ અતિથિ પિતાએ તે શિલા રમત માત્રમા એક જ હાથે ઉપાડીને માથા ઉપર છત્ર રૂપે ધારણ કરી, બધાને આ જોઈને આશ્ચર્ય થયુ મન્ત્રિ બોલ્યો કે—આ કોઈ સામાન્ય માણસ નથી રાજાએ કહ્યુ કે—તુ પિતા નથી લાગતો, પરંતુ દેવ, દાનવ કે કોઈ વિદ્યાધર લાગે છે [આ] સ્ત્રીઓ પણ

મનુષ્ય લોકની સ્ત્રીઓ નથી, પરંતુ દેવાંગનાઓ કે વિદ્યાધરીઓ છે. તું શા માટે અમને મુંઝવણમાં નાખે છે? તારા મૂળ સ્વરૂપને પ્રગટ કર!

પછી તે દેવરૂપે પ્રગટ થયો અને સ્ત્રીઓ પણ અદૃશ્ય થઈ ગઇ. [તે દેવ કહેવા લાગ્યો કેઃ—] "હે રાજેન્દ્ર! હું તારા રાજ્યનો અધિષ્ઠાયક દેવ છું તારો મરણ સમય જણાવવાને અને રાજ્યયોગ્ય પુરુષને રાજ્યપર સ્થાપન કરવાને માટે હું અહીં આવ્યો છું; પરંતુ તું હજુ બહુ તૃષ્ણાથી તરલિત છે. કહ્યું છે કેઃ—

"अङ्गं गलितं पलितं तुण्डं, दशनविहीनं जातं तुण्डम् ।
वृद्धा याति गृहीत्वा दण्डं, तदपि न मुञ्चत्याशापिण्डम् ॥ २२१ ॥"

અંગ ગળી ગયું, મસ્તકના વાળ ધોળા થઈ ગયા, મોહું દાંત વગરનું થઈ ગયું અને વૃદ્ધ થવાથી લાકડી લઇને ચાલવા લાગ્યો. તો પણ માણસ આશારૂપી પિંડને છોડતો નથી."

ઘડપણ આવ્યા પછી કોઇનાથી કાંઈ પણ કરી શકાતું નથી. કહ્યું છે કેઃ—

"અસ હુતી (તિ) હઉં પામઉં એસેનુ ધન ઢોર!
એ ત્રણ્ણિ વિમાસણ કરિ વેસા ચારણ ચોર ॥૨૨૨॥

શક્તિ હોવા છતાં પણ હું એકલા ધન અને પશુઓને મેળવું છું તે નિરર્થક છે; કારણ કે ધન મેળવવા માટે તો વેશ્યા, ચારણ અને ચોર પણ વિમાસણ કરે છે. અર્થાત્ ધન એકઠું કરીને દાન ન દીધું તો તે મેળવેલું નિરર્થક જ છે.

તારા મનમાં એવો પણ વિચાર નથી આવતો કે—હું હવે વૃદ્ધ થઈ ગયો છું, તેથી કોને રાજ્ય સોંપુ? જીર્ણ થઈ ગએલા થાંભલાનો ભાર નવીન થાંભલા ઉપર સ્થાપન કરૂં. રાજાએ પૂછયું કેઃ—"મારૂં મરણ કયારે થશે." દેવ બોલ્યો કેઃ—"આજથી સાતમા દિવસે તારું મરણ છે." આ પ્રમાણે સાંભળીને રાજા ભય પામ્યો. કારણ કેઃ—

"पंथसमा नत्थि जरा दारिद्दसमो पराभवो नत्थि ।
मरणसमं नत्थि भयं खुहासमा वेयणा नत्थि ॥ २२३ ॥

મુસાફરી સમાન વૃદ્ધાવસ્થા નથી, ગરીબાઈ સમાન પરાભવ નથી; મરણ સમાન ભય નથી, ક્ષુધા સમાન કોઈ વેદના નથી."

પછી રાજાએ દેવને પૂછયું—"હે દેવ! રાજ્ય લાયક કોઈ પુરુષ બતાવો કે જેથી તેને રાજ્ય પર સ્થાપન કરુ." દેવ બોલ્યો કેઃ—"પ્રિયંકરનું પુણ્ય પ્રબળ હોવાથી તેને જ તું પોતાનું રાજ્ય આપ, બીજું કોઈ અહીંયાં રાજ્ય યોગ્ય નથી." રાજા બોલ્યો કેઃ— મારા હારના ચોરને રાજ્ય આપવું તે ઉચિત નથી. કારણ કેઃ—

"कुराजराज्येन कुतः प्रजासुखं, कुपुत्रपुत्रेण कुतो निवृत्तिः ? ।
कुदारदारेण कुतो गृहे रतिः, कुशिष्यमध्यापयतः कुतो यशः ? ॥ २२४ ॥

ખરાબ રાજાના રાજ્યથી પ્રજાને સુખ ક્યાથી હોય અને ખરાબ પુત્રોથી પિતાને શાંતિ ક્યાથી મળે ? ખરાબ સ્ત્રીના સહવાસથી ઘરમા આનદ ક્યાથી હોય અને ખરાબ શિષ્યને ભણાવવાથી યશ ક્યાથી મળે ?" દેવ બોલ્યો—

"देशसौख्य प्रजासौख्य, चेद् वाञ्छसि नराधिप ! ।
स्थापय त्व तदा राज्ये, पुण्योत्कृष्ट प्रियङ्करम् ॥ २२५ ॥

હે રાજન્ ! જો તુ દેશનુ અને પ્રજાનુ સુખ ચાહતો હોય તો પુણ્યથી ઉત્તમ એવા **પ્રિય કરને** જ રાજગાદી પર સ્થાપન કર "

આ નિરપરાધી કુમારને છુટો કર ! તેણે હાર લીધો નથી ખજાનાને તાળુ લગાવ્યા પછી એ શી રીતે લઈ શકે ? તારા ખજાનામાથી ઉપાડી લઈને મે પોતે જ આટલા દિવસ સુધી મારી પાસે રાખી મૂક્યો હતો આજ આ રાજ્યયોગ્ય પુરુષ છે, એમ તને સૂચન કરવા માટે એના મસ્તક ઉપરથી મે જ તારી સામે [એ હાર] પ્રગટ કર્યો છે પછી રાજાએ કુમારને મુક્ત કર્યો અને તે બોલ્યો કે—"મારા પુત્રને તુ રાજ્ય આપ" દેવ બોલ્યો કે—"[હે રાજન્ !] તારા પુત્રનુ આયુષ્ય થોડુક જ છે બીજુ તે પ્રજાવત્સલ નથી હે રાજા ! જો તારા માનવામા તે ન આવતુ હોય તો ચાર કુમારિકાઓને બોલાવીને તિલક કરાવો સભામા જે કોઈને પણ તે પ્રથમ તિલક કરે તે જ રાજા થાય" બધાએ આ વાત માન્ય રાખી પછી રાજાએ ચાર કુમારિકાઓને શહેરમાથી બોલાવી તેમના હાથમા (કકાવટી ચોખા વગેરે) વધાવવાનો સામાન આપવામા આવ્યો અને તેમની પાસે સભાજનોને તિલક કરાવવામા આવ્યુ તેમણે પણ **પ્રિય કરને** જ રાજ્યતિલક કર્યું દેવે તે ચારે કુમારિકાઓના મુખમા અવતરીને ચાર શ્લોક કહ્યા તે આ પ્રમાણે—

"जिनभक्त सदा भूया नरेन्द्र ! त्व प्रियङ्कर ।
शूरेषु प्रथमस्तेन रक्षणीया प्रजा सुखम् ॥ २२६ ॥
"यत्र प्रियङ्करो राजा, तत्र सौख्य निरन्तरम् ।
तस्मिन् देशे च वास्तव्य, सुभिक्ष निश्चित भवेत् ॥ २२७ ॥
"अशोकनगरे राज्य करिष्यति प्रियङ्कर ।
द्वासप्ततिश्च वर्षाणि, स्वीयपुण्यानुभावत ॥ २२८ ॥
' प्रियङ्करस्य राज्येऽस्मिन्, न भविष्यन्ति कस्यचित् ।
रोगदुर्भिक्षमारीति चौरवैरभयानि च ॥ २२९ ॥

હે **પ્રિય કર** રાજા ! તુ નિરતર જિનેશ્વરનો ભક્ત થજે, તુ શૂરવીરોમા પ્રથમ છે, તેથી સુખપૂર્વક પ્રજાનુ રક્ષણ કરજે !"

જ્યા **પ્રિય કર** રાજા હશે, ત્યા નિરતર સુખ રહેશે, કારણકે એના દેશમા રહેવાથી નિરતર સુભિક્ષ જ હશે અથવા એવા દેશમા રહેવુ કે જ્યા નિરતર સુભિક્ષ જ હોય"

પ્રિયંકર (રાજા) પોતાના પુણ્ય પ્રભાવથી **અશોકનગર**માં બહોંતેર વર્ષ સુધી રાજ્ય કરશે."

પ્રિયંકરના રાજ્યમાં કોઈને પણ રોગ, દુર્ભિક્ષ, મરકી, (સાત) ઇતિ, ચોર અને શત્રુ વગેરેનો ભય પ્રાપ્ત થશે નહિ."

પછી દેવોએ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી અને અશોકચંદ્ર રાજાએ પણ પોતાના હાથે [તેના કપાળમાં] રાજ્યતિલક કર્યું; એટલે મુખ્ય મુખ્ય રાજપુરુષોએ પણ **પ્રિયંકર**નો રાજ્યાભિષેક કર્યો. પ્રિયંકરની આજ્ઞા બધે પ્રવર્તી ગઇ. તેને ગાદી ઉપર બેસાડીને, છત્ર ધરવામાં આવ્યું અને દેવાંગનાઓ તેની આગળ નૃત્ય કરવા લાગી. મુખ્ય મુખ્ય માણસો હર્ષ પામ્યા, સ્વજનો સંતોષ પામ્યા, માતા-પિતાદિક સંતુષ્ટ થયા. **પ્રિયંકર** રાજાને દેવતાએ રાજ્ય આપ્યાનું સાંભળીને, દુશ્મન રાજાઓએ પણ ત્યાં આવીને તેને ભેટણું કર્યું. સમસ્ત પ્રજા તેના પુણ્યની પ્રશંસા કરવા લાગી અને દેવો તથા દેવીઓ પોતપોતાને ઠેકાણે ચાલ્યાં ગયાં.

પછી સાતમા દિવસે **અશોકચંદ્ર** રાજાનું મરણ થયું. એટલે શોકાતુર થએલા **પ્રિયંકર** રાજાએ પોતાના પિતાની જેમ તેની ઉત્તરક્રિયા કરી. તેના પુત્રને તથા ગોત્રીઓને ગામ, ગરાસ વગેરે થોડુંક વહેંચી આપ્યું. બધાના ગામ, ગરાસ વગેરેની ચિંતા કરવા માટે નવા અધિકારીઓની નીમણુંકો કરી. પછી અનુક્રમે તેણે ઘણા દેશો સાધ્યા. **શ્રીપ્રિયંકર** રાજાને **ઉપસર્ગહર** સ્તવના જાપથી જ આ લોકમાં બધા કાર્યોની સિદ્ધિ થઇ અને તેના ખજાનામાં કરોડોનું ધન થયું. કારણ કેઃ—

"उपसर्गहरस्तोत्र-गुणनात् कार्यसिद्धयः ।
भवन्ति भविनां पुंसां, मित्रीयन्ते च शत्रवः ॥ २३० ॥

ઉપસર્ગહર સ્તોત્રના જાપથી ભવ્યપુરુષોના કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને તેમના શત્રુઓ (પણ) મિત્ર બની જાય છે."

'सुकृतं धनस्य वीजं व्यवसाय. सलिलमथ प्रतिनीति ।
फलमुपनीय नराणां परिपाकमुवैति कालेन ॥ २३१ ॥

સુકૃત એ ધનનું બીજ છે, વ્યાપાર એ જલ છે, તેથી સમયનો પરિપાક થયે છતે, તે ઉદયમાં આવીને ભવ્યપુરુષોને ઉત્તમ ફળ આપે છે."

પ્રિયંકર રાજા અનેક પ્રકારના દાન, પુણ્ય કરવા અને કરાવવા લાગ્યો, એટલે તેનું અનુકરણ કરીને લોકો પણ દાનાદિ કાર્યો કરી, ધર્મપરાયણ થયા. કારણ કેઃ—

"राज्ञि धर्मिणि धर्मिष्ठाः, पापे पापाः समे समाः ।
राजानमनुकुर्वन्ति, यथा राजा तथा प्रजा ॥ २३२ ॥

રાજા જો ધર્મિષ્ઠ હોય તો પ્રજા પણ ધર્મિષ્ઠ થાય છે, રાજા જો પાપી હોય તો

પ્રજા પાપી અને (પાપ પુણ્યમાં) સમાન હોય તો પ્રજા પણ સમાન થાય છે, પ્રજા રાજાને જ અનુસરનારી હોય છે અને તેથી જેવો રાજા તેવી જ પ્રજા થાય છે."

તે પછી **ધનદત્ત** શેઠની દાક્ષિણ્ય, ક્ષમા, વિનય અને વિવેકથી શોભતી **શ્રીમતી** નામની પુત્રીને પોતાની પટ્ટરાણી બનાવી. કેટલોક વખત વીતી ગયા પછી તેને એક પુત્ર અવતર્યો. પુત્ર જન્મના વધામણા થયા અને તે નિમિત્તે દાન પણ દેવામાં આવ્યું. કેમકે—

"सुभोजनं दिने सारं, सुभार्या सारयौवनम् ।
सत्पुत्रेण कुलं सारं, तत्सारं यच्च दीयते ॥ २३३ ॥

દિવસનો સાર સારું ભોજન છે, યૌવનનો સાર સારી પત્નિ છે, કુલનો સાર સારો પુત્ર છે અને દાન દેવું એ પણ સારભૂત છે."

અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તે પુત્રનું મોટા ઉત્સવપૂર્વક **જયંકર** એવું નામ પાડવામાં આવ્યું. પાંચમા મહિને તેને દાંત આવ્યા. રાજાએ શાસ્ત્રના જાણકારોને પૂછવાથી તેઓએ કહ્યું કે—

"प्रथमे मासे सञ्जात-दन्तो स हन्ति कुलं ततः ।
द्वितीये जातदन्तस्तु स्वतातं विनिहन्ति सः ॥ २३४ ॥
तृतीयके पुनर्मासे, पितरं वा पितामहम् ।
तुर्यमासे च जातेषु, भ्रातृनेव विनाशयेत् ॥ २३५ ॥
हस्त्यश्वकरभान् पुत्रान्, पञ्चमे पुनरानयेत् ।
मासे करोति षष्ठे तु, सन्तापं कलहं कुले ॥ २३६ ॥
नाशयेत् सप्तमे मासे, धनधान्यागवादिकम् ।
यस्य दन्तयुतं जन्म तस्य राज्यं विनिर्दिशेत् ॥ २३७ ॥

જો [બાળકને] પહેલા મહિને દાંત ફુટે તો કુળનો ધ્વંસ કરે છે, બીજા મહિને દાંત આવે તો તે પિતાને હાનિ કરે છે, ત્રીજા મહિને દાંત આવે તો તે પિતાનો અથવા પિતામહ (દાદા)નો નાશ કરે છે, ચોથા મહિને આવેલો દાંત ભાઈઓનો નાશ કરે છે, પાંચમા મહિને આવેલો દાંત શ્રેષ્ઠ એવા હાથી, ઘોડા અને ઊંટ તથા પુત્રોને લાવે છે (વૃદ્ધિ કરે છે) છઠ્ઠા મહિને આવેલો દાંત કુટુંબમાં સંતાપ અને કલેશ કરાવે છે, સાતમા મહિને આવેલો દાંત ધન, ધાન્ય અને ગાય વગેરેનો નાશ કરે છે તથા જેનો દાંત સહિત જનમ થાય તેને રાજ્ય મળે છે."

આ પ્રમાણે સાંભળીને હર્ષિત થએલો એવો રાજા રાજકાજ કરવા લાગ્યો. એવા વખતમાં રાજાના બીજા હૃદય સમાન સર્વ કાર્યમાં પ્રવીણ એવો **હિતંકર** નામનો મંત્રિ શૂળના રોગથી મરણ પામ્યો. કહ્યું છે કે

"શૂળ, ઝેર, સર્પ, વિશૂચિકા, પાણી, શસ્ત્ર, અગ્નિ અને અકસ્માતથી જીવ મુહૂર્ત માત્રમાં જ બીજા શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે."—૨૩૮

"મુંહતા વિણુ રાજહ કિસ્યું, રખવાલ વિણુ પોલિ;
પતિ પાખે નારી કિસી, પહિરણુ વિણુ કિસી મોલિ?
रावणस्य गतं राज्यं, प्रधानपुरुषं विना ।
श्रीरामेण निजं राज्यं, प्राप्तं लक्ष्मणबुद्धितः ॥ २३९ ॥

મંત્રિ વગર રાજ્ય કેવું, ચોકીદાર વગરની શેરી કેવી; પતિ વગરની સ્રી કેવી અને વસ્રો વગર મુગટ કેવો." પ્રધાનપુરુષ વગર રાજા **રાવણનું** રાજ્ય ગયું અને **શ્રીરામચંદ્રજીએ** લક્ષ્મણની બુદ્ધિથી રાજ્ય મેળવ્યું.—૨૩૯

પછી પ્રિયંકરે મંત્રિના પુત્રને બોલાવીને, તેની પરીક્ષા માટે એક કાવ્ય પૂછયું. તે આ પ્રમાણે—

"मुखं विनाऽत्ति न करोति शुद्धिं, हस्तौ न भक्ष्यं बहु भाजनस्थम् ।
रात्रिंदिवादि न कदापि तृप्तः, शास्त्रानभिज्ञः परमार्गदर्शी ॥ २४० ॥

જે મુખ વગર ખાય છે, [મળ] શુદ્ધિ કરતો નથી. જેને હાથ નથી, ભાજનમાં રહેલું બધું ભક્ષ્ય રાત અને દિવસ ખાવા છતાં પણ કદાપિ જે તૃપ્તિ પામતો નથી. [વળી] તે શાસ્રથી અનભિજ્ઞ હોવા છતાં પણ બીજાને માર્ગ બતાવે છે [તે કોણ હોવો જોઇએ?]"

મંત્રિપુત્રે વિચાર કરીને જવાબ આપ્યો કે—"દીપક."

ફરીથી [રાજાએ તેને] પૂછયું કે.—

"नारि तिन्नि छइ एकठी मिली बे गोरी त्रीजी सांमली ।
पुरुषह विण नवि आवइ काजि रात्रिदीस मानीजइ राजि ॥ २४१ ॥

ત્રણ સ્રીઓ એક સાથે મળેલી છે, તેમાંની બે ધોળી છે અને ત્રીજી કાલી છે અને રાતદિવસ તેમનું માન જળવાય છે, છતાં તે પુરુષ વગર કામમાં નથી આવતી.

તેણે જ જવાબ આપ્યો કે:—ખડિયો, કલમ અને શાહી. સભામાંથી એક વિદ્વાને કહ્યું કે:—યોગી ધ્યાનમાં શેનું ધ્યાન કરે છે? ગુરુને માટે શું કરવામાં આવે છે? સજ્જનોને શું માન્ય છે? અને વિદ્યાર્થીઓ પ્રારંભમાં શું ભણે છે?

તેણે કહ્યુ કે—ॐ नमः सिद्धम् । [પછી] મંત્રિના પુત્રે વિદ્વાનને પૂછયું કે હું કહું તે કહોઃ

"એક પુરૂષ કોડિહિ પરવરિઓ હીડઇ બાલક હીઇ ચડિઓ ।
નારીના મનિ સોહ જિ લહઇ રૂડો નિરૂઓ લોક તસુ કહઇ ॥૨૪૩॥

એક પુરુષ છે, જેને કરોડો વિંટાએલા છે, જે બાલકના હૃદય ઉપર ચઢીને ચાલે છે, સ્રીઓના હૃદયમાં જે શોભાને પામે છે અને લોકો જેને સારો તથા ખોટો (પણ) કહે છે. (તે કોણ?)." (વિદ્વાને જવાબ આપ્યો કે–) ચન્દ્રમા.

પછી તેની બુદ્ધિથી ખુશ થએલા રાજાએ મંત્રિના પુત્રને મંત્રિપદે સ્થાપન કર્યો.

"बुद्धया जानंति शास्त्रं विमलगुणततीं राजमानं च नित्यं
बुद्धया सर्वार्थसिद्धिर्भवति रिपुबलं जीयते तत्क्षणेन ।
बुद्धया गृह्णन्ति दुर्गं लघुरपि नृपतिं रक्ष्यमाणं सुयोधैः
बुद्धया चाणाक्य-रोहा-ऽभयकुमरवरा प्रापिता द्राक् महत्त्वम् ॥ २४४॥

બુદ્ધિથી વિમળ એવા ગુણીજનો શાસ્ત્રનો બોધ અને નિરંતર રાજસન્માન પ્રાપ્ત કરે છે, બુદ્ધિથી બધી ઈચ્છાઓની સિદ્ધિ થાય છે અને દુશ્મનોના લશ્કરને ક્ષણભરમા જીતી શકાય છે, બુદ્ધિથી નાનો રાજા પણ સારા યોદ્ધાઓથી રક્ષણ કરાતા એવા કિલ્લાને ગ્રહણ કરે છે, (અને) બુદ્ધિથી જ **ચાણાકય રોહક** અને **અભયકુમાર** વગેરે પુરુષો સત્વર મહત્ત્વને પામ્યા છે "

તે વખતે **શ્રીધર્મનિધિસૂરિ** નામના એક જૈન આચાર્ય ત્યા પધાર્યા, તેઓને વદન કરવા માટે **પ્રિયંકર** રાજા પોતાના પરિવાર સાથે ગયો ગુરુમહારાજે આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપ્યો —

" जिनप्रणामो जिननाथपूजा, नमस्कृतेः संस्मरणं च दानम् ।
सूरीश्वराणां नतिपर्युपास्ती, रक्षा त्रसानां दिनकृत्यमेतत् ॥ २४५ ॥
अस्मिन् काव्ये कर्तुर्नाम् ।
श्रीतीर्थयात्राकरणं महेन, साधर्मिकाणामदनस्य दानम् ।
श्रीसङ्घपूजाऽऽगमलेखनं च, तद्वाचनं स्यादिति वर्षकृत्यम् ॥ २४६ ॥

तीर्थयात्राफलं यथा —

सदा शुभध्यानमसारलक्ष्मीफलं चतुर्धा सुकृतातिरूचे ।
तीर्थोन्नतिस्तीर्थकृता पदाप्ति-गुणा हि यात्राप्रभवा स्युरेते ॥ २४७॥
वपुः पवित्रीकुरु तीर्थयात्रया चित्तं पवित्रीकुरु धर्मवाञ्छया ।
वित्तं पवित्रीकुरु पात्रदानतः, कुलं पवित्रीकुरु सच्चरित्रतः ॥ २४८ ॥

જિનેશ્વરને પ્રણામ, જિનેશ્વરની પૂજા, નમસ્કાર મંત્રનુ સ્મરણ, દાન, આચાર્યોને નમસ્કાર તથા તેમની ભક્તિ અને ત્રસજીવોની રક્ષા એ શ્રાવકોનુ દિનકૃત્ય છે [આ ૨૪૫મા શ્લોકના પ્રત્યેક ચરણના પ્રથમ અક્ષરથી જિનસૂર એવુ ગ્રંથકર્તાનુ નામ નિષ્પન્ન થાય છે]"—૨૪૫

"મહોત્સવપૂર્વક તીર્થયાત્રા કરવી, સાધર્મિકોનુ વાત્સલ્ય કરવુ, શ્રીસંઘની પૂજા કરવી, આગમ લખાવવા અને તેની વાચના કરાવવી એ વાર્ષિક કર્તવ્ય છે તીર્થયાત્રાનુ ફલ આ પ્રમાણે—નિરંતર શુભ ધ્યાન, અસાર એવી લક્ષ્મીની સફળતા, ચાર પ્રકારના સુકૃતની પ્રાપ્તિ, તીર્થની ઉન્નતિ, (અને) તીર્થંકર પદની પ્રાપ્તિ યાત્રા કરવાથી આવા પ્રકારના ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે—૨૪૬-૨૪૭

"[હે મહાનુભાવ!] તીર્થયાત્રાથી તારા શરીરને પવિત્ર કર ધર્માભિલાષથી

મનને પવિત્ર કર !; સુપાત્રમાં દાન આપીને ધનને પવિત્ર કર ! અને સદાચારથી કુલને પવિત્ર કર ! "—૨૪૮

વળી **શત્રુંજય** મહાતીર્થની યાત્રા કરવાથી વિશેષ ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે. કારણ કે:-

"नमस्कार'समो मन्त्रः, 'शत्रुञ्जय'समो गिरिः ।
धर्मो जीवदयातुल्यः, शास्त्रं 'कल्प'श्रुतान्नहि ॥२४९॥

નમસ્કાર સમાન મંત્ર નથી, **શત્રુંજય** સમાન તીર્થ નથી, જીવદયા સમાન કોઈ ધર્મ નથી. અને **કલ્પસૂત્ર**ના જેવું બીજું કોઈ શાસ્ત્ર નથી."

"**શત્રુંજય**તીર્થ ઉપર જિનેશ્વરદેવના દર્શન માત્રથી બે ભવની દુર્ગતિનો ક્ષય થાય છે. [અને] પૂજા તથા સ્તુતિ કરવાથી એક હજાર સાગરોપમની દુર્ગતિ નાશ પામે છે. માર્ગમાં **શત્રુંજય**નું ધ્યાન કરવાથી એક હજાર પલ્યોપમ અને અભિગ્રહ કરવાથી લાખ પલ્યોપમનું તથા તેની સન્મુખ ગમન કરવાથી એક સાગરોપમ વર્ષનું સંચિત કરેલું પાપ કર્મ નાશ પામે છે."—૨૫૦, ૨૫૧

ગુરુમહારાજનો ઉપદેશ સાંભળીને **પ્રિયંકર** રાજાએ વિશેષ પ્રકારે ધાર્મિક અભિગ્રહો લીધા અને ફરી **ઉપસર્ગહર** સ્તવના જાપનો આમ્નાય પૂછ્યો. ગુરુમહારાજ બોલ્યા કે:- **શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ** અનેક મંત્રો તથા યંત્રો આ સ્તવ-સ્તોત્રમાં ગોપવેલા છે. જેનું સ્મરણ કરવાથી અત્યારે પણ—"જળ, અગ્નિ, ઝેર, સર્પ, દુષ્ટ, ગ્રહ, રાજરોગ (મોટા રોગ), રણસંગ્રામનો ભય, રાક્ષસ, શત્રુઓનો સમૂહ, મરકી, ચોર સાત પ્રકારની ઇતિ, ચાર પગવાળા હિંસક પ્રાણીઓ વગેરેથી રક્ષા થાય છે."

વળી હે રાજન્! તને જે સુખ, સંયોગ, સંતાન, સંપત્તિ, ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ તથા સામ્રાજ્યની જે પ્રાપ્તિ થઇ છે. તથા દુઃખ, દારિદ્રતા, ચાકરી, કમનસીબી, પાપ અને આપત્તિનો જે અભાવ થયો છે, તે બધોએ **ઉપસર્ગહર** સ્તવના જાપ અને ધ્યાનનો જ પ્રભાવ જાણવો. પહેલાં આ સ્તવમાં છઠ્ઠી ગાથા હતી, તેના સ્મરણથી તત્કાળ **ધરણેંદ્ર** આવીને દુઃખનું નિવારણ કરતો હતો. પછી **ધરણેન્દ્રે** પૂજ્યશ્રી (**ભદ્રબાહુસ્વામી**)ની આગળ કહ્યું કે—વારંવાર અહીં આવવું પડતું હોવાથી હું મારા સ્થાનના વિષે રહી શકતો નથી, તેથી [આપ] છઠ્ઠી ગાથાને ભંડારી દ્યો. પાંચ જ ગાથાના પણ આ સ્તોત્રનું ધ્યાન કરનાર સત્પુરુષોને હું અહીંયાં રહ્યો રહ્યો પણ સહાયતા કરીશ. ત્યારથી પાંચ ગાથાના પ્રમાણવાળું આ સ્તવન ગણાય છે.

પહેલી ગાથાથી ઉપસર્ગ, ઉપદ્રવ અને સર્પના ઝેરનો નાશ થાય છે. પહેલી અને બીજી ગાથા ગણવાથી ગ્રહ, રોગ, મરકી, વિષમ તાવ, દુષ્ટ, દુર્જન તથા સ્થાવર અને જંગમ વિષની શાંતિ થાય છે. પહેલી, બીજી અને ત્રીજી ગાથા ગણવાથી મનુષ્યો અને **તિર્યંચોને** ભયંકર રોગ, દુઃખ, દુર્ગતિ, નીચકુળ વગેરેની પ્રાપ્તિ થતી નથી, અને સુખ,

સારી ગતિ, સૌભાગ્ય, લક્ષ્મી અને મહત્તા વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે ચાર ગાથા ગણવાથી તમામ ઇચ્છિત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે આ સ્તોત્રની પાચ ગાથાઓની) અદર શ્રી **પાર્શ્વચિંતામણિ** નામનો **શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી**એ મત્ર ગોપવેલો છે પાચે ગાથાઓ સારી રીતે ગણવાથી આલોક અને પરલોકનુ કાર્ય કરનાર આ સ્તોત્ર છે (વળી) એમા અનેક મંત્રો સ્તભન–વશીકરણ–વિદ્વષણ–ઉચ્ચાટન વગેરેના ગોપવેલા છે તે મત્રો અને યત્રો તેની વૃત્તિ ઉપરથી અગાઉ આપેલા છે

પછી રાજા ગુરુને વદના કરીને પોતાના સ્થાને ગયો રાજા [તે દિવસથી] રાત્રિના વખતે પાસે આવેલા **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુના મદિરમા એક પહોર સુધી **ઉપસર્ગહર** સ્તવનો જાપ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યો

એક વખતે **પ્રિયકર** રાજા રાતના વખતે ધૂપ લઈને તે સ્તવનુ ધ્યાન કરવા માટે **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુના જિનમદિરમા ગયો નોકરો દેરાસરની બહાર બેઠા હતા એવામા સવાર થઈ ગઈ, સભામા રાજપુરુષો આવી પહોચ્યા–"હજુ સુધી રાજા સભામા કેમ નથી આવ્યા" એ પ્રમાણે પ્રધાનો વગેરે સર્વ સભાસદોએ અગરક્ષકોને પૂછયુ તેઓ બોલ્યા–રાજા દેરાસરમાથી બહાર નીકળ્યા જ નથી, પ્રધાનો ત્યા ગયા એટલે મૂળદ્વારના (ગભારાના) બારણા બધ થએલા જોયા, પછી બારણાના છિદ્રમાથી તેઓએ અદર જોયુ તો **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમા સુગધીવાળા ફૂલોથી પૂજન કરાએલી અને આગળ એક દીપક બળતો જોયો, પરતુ રાજા ત્યા આગળ બેઠેલો દેખાયો નહિ તેઓએ મનમા વિચાર્યુ કે—રાજાને ઉઘ આવી ગઈ હોય પરતુ દેવમદિરની ૮૪ આશાતનાના ભયથી તેમ પણ રાજાએ કર્યુ હોય એવું લાગતુ નથી છતા પણ પ્રધાનોએ મીઠા મીઠા વચનોથી રાજાને બોલાવ્યો કે—"(હે સ્વામિન્!) આપ રોજ બિરાજો છો તે સભાને અલકૃત કરો પ્રભુના મુખકમળનુ દર્શન કરવા માટે સૂર્ય પણ ઉચે ચઢી ગયો છે અને સર્વ સભાજનો પણ પ્રણામ કરવા માટે ઉચા શ્વાસે ઊભા છે" તોપણ અદરથી કોઈ પણ બોલ્યુ નહિ મત્રીઓએ વિચાર્યુ કે –"કોઈ દેવ અથવા વિદ્યાધર તેઓને હરી ગયેલ છે" પછી દેરાસરના બારણા ઉઘાડવાને માટે તેઓએ અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પણ તે પુણ્યહીનના મનોરથોની માફક નિષ્ફળ ગયા કુહાડાઓ પણ બધા બુઠ્ઠા થઈ ગયા અને દેવતાએ વાસેલા બારણા કોઈ પણ ઉઘાડવાને શક્તિમાન થયુ નહિ પછી મત્રીઓએ ધૂપ વગેરે કાર્ય કર્યુ, ત્યારે દેરાસરનો અધિષ્ઠાયક દેવ બોલ્યો કે–"(હે મત્રીન્!) વૃથા પ્રયત્ન ન કર પુણ્યવત રાજાની દૃષ્ટિ પડતા જ દ્વાર સ્વયમેવ ઉઘડી જશે" રાજા મજામા છે તે સબધી ચિંતા ન કરશો પ્રધાનોએ કહ્યુ કે —"(હે દેવ!) અમારા રાજા કયા છે? કોઇએ તેઓનુ હરણ કર્યુ છે? તેઓ કયારે આવશે?" પછી દેવ બોલ્યો કે—"પોતાની સમૃદ્ધિ દેખાડવાને માટે ધરણેન્દ્ર તેને પોતાના ભુવનમા લઈ ગયા છે, તેથી આજથી દશમા દિવસે તે અહીં અવશ્ય આવશે

(અને) દેવતાની સહાયથી આવીને તે **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની આગળ પ્રતિદિન દીપક પૂજા કરીને જ ભોજન કરશે."–૨૫૩,૨૫૪.

આ સાંભળીને મંત્રી અને રાજાનો પરિવાર, એ બધા રાજી થઇને પોતાના ઘેર ગયા. એક વખતે સવારના વખતે દેરાસરમાં રહેલી પ્રતિમાની પૂજા અને દીવો વગેરે કરેલો લોકોના જોવામાં આવ્યો. દશમા દિવસે મંત્રીઓ અને રાજાનો પરિવાર સામે ગયા. એટલામાં તો વનમાંથી દૈવી ઘોડા ઉપર બેઠેલો એવો રાજા આવી પહોંચ્યો, મંત્રી વગેરે સર્વેએ હર્ષિત થઇને પ્રણામ કર્યા. રાજાને બહુ નવાઈ લાગી અને પૂછ્યું કે—મારા આવવાની વાત તમે લોકોએ શી રીતે જાણી? ત્યારે મંત્રીઓએ કહ્યું કે-દેવના કહેવાથી. (પછી) વાજીંત્રો વાગતાં, ઘેર ઘેર તોરણો બંધાતાં, રસ્તામાં જુદા જુદા રંગની ધજાઓ બંધાતાં, અને ગંધર્વોના ગીત ગાન થતાં મહોત્સવપૂર્વક રાજા નગરમાં આવીને, પોતાના પરિવાર સહિત જિનમંદિરે આવ્યો. તે વખતે તે જિનમંદિરનાં બારણા જેમ આંબાને મ્હોર આવવાથી કોયલનો કંઠ તથા વિદ્યાના બળથી જેમ બ્હેરો માણસ સાંભળતો થઈ જાય છે તેમ, રાજાની દૃષ્ટિ પડતાં જ તત્કાળ ઉઘડી ગયાં. પછી વિધિપૂર્વક દેરાસરને પ્રદક્ષિણા દઈને, 'નિસ્સિહી' કહીને (રાજા) અંદર પેઠો. (પ્રભુ આગળ) ફૂલ વગેરે મૂકીને આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યોઃ—

"श्री पार्श्वो धरणेन्द्रसेवितपद पार्श्वं स्तुवे भावतः
पार्श्वेण प्रतिबोधितश्च कमठ पार्श्वाय कुर्वेऽर्चनम् ।
पार्श्वाच्चिन्तितकार्यसिद्धिरखिला पार्श्वस्य तेजो महत्
श्री पार्श्वे प्रकटः प्रभाव इह भोः श्रीपार्श्व ! सौख्यं कुरू ॥२५५॥
'वरकनकशङ्ख विद्रुम'–नानाभरणैर्विभूषितो जीयाः ।
त्वां स्तौमि पार्श्वजिनं मरकतघनसन्निभं विगतमोहम् । ॥२५६॥
'सप्ततिशतं जिनानां' त्वां प्रसिद्धिकृतं प्रभावेण ।
श्रीपार्श्वजिन ! कलावप्यि 'सर्वामर पूजितं वन्दे' ॥२५७॥

જે **પાશ્ર્વ** પ્રભુની **ધરણેન્દ્ર** સેવા કરે છે, તે **પાશ્ર્વનાથ** પ્રભુની હું ભાવપૂર્વક સ્તુતિ કરૂં છું, જે **પાશ્ર્વ** પ્રભુએ કમઠને પ્રતિબોધ કર્યો છે, તે પાર્શ્વનાથનું હું પૂજન કરૂં છું; જે **પાશ્ર્વનાથ** પ્રભુનું ચિંતવન કરતાં સમસ્ત કાર્યોની સિદ્ધિ થાય છે, જે **પાશ્ર્વ**પ્રભુનું તેજ મહાન છે અને જે **પાશ્ર્વ** પ્રભુનો હાલ આ જગતમાં પ્રગટ પ્રભાવ છે, એવા **શ્રીપાશ્ર્વ** પ્રભુ આપ મારૂં કલ્યાણ કરો."—૨૫૫

ઉત્તમ કનક, શંખ, અને પ્રવાલના વિવિધ આભૂષણોથી વિભૂષિત અને મરકત મણિ (લીલા પાના) તથા ઘન (વાદળ) સમાન વર્ણવાળા અને જેઓનો મોહ નાશ પામ્યો છે, એવા હે શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી ! હું તમારી સ્તુતિ કરૂં છું. આ કળિકાળમાં પણ એકસો

મિસેર તીર્થંકરોમા પોતાના પ્રભાવથી ભવ્યજનોની સકલ સિદ્ધિ કરનાર તથા સર્વ દેવોથી પૂજિત એવા હે **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુ! હુ તમોને વદન કરૂ છુ "—૨૫૬, ૨૫૭

[આ પ્રમાણે] નમસ્કાર કરીને તથા શક્રસ્તવાદિ ભણીને ગજ આ પ્રમાણે વિનતિ કરવા લાગ્યો—

"જય પાસ! જિણેસર! જગહસાર, પઇનિમ્મિયતિહુયણપરુવયાર!
ભણવછિયપૂરણકપ્પસાલ! તુહ મહિમા મહિ માહિ વિસાલ ॥૨૫૮॥
ભવિ ભવિ હુ ભમીઉ બહુઅ કામ, સેવક મે થાપિ અમ્હ રક્ખિ સામ
તસુ ચિતિય સિજઝઇ સયલ કામ, જ પઇ સપઇ પાસ નામ ॥૨૫૯॥
રેણુ વણ જલ જલણહ ભય મહત, રોગ ગહ હરિ કરિ હુઇ પસત
દુહ દાલિદ્દ દોહગ દૂરિ જતિ, જે સમરઇ તુહ ઇક ચિત્તિ ॥૨૬૦॥
રવિ તાવડિ જિમ તમ દૂરિ જાઇ તિમ સામીય સમવડિ કુણ કરેઈ?
સુહ સત નિપામઇ જાઇ જેઅ, પય ભેટક છેટઈ તુઝ તેહ ॥૨૬૧॥
ઇય જિણ જિણસુરિહિ આણદપૂરિહિ, પાસનાહ સથુણીય મણિઇ।
પઉમાવઇદેવી તુહ પયસેવી, સુર નર કિન્નર ધરણેદ ॥૨૬૨॥
તુહ સવિ કહે સેવકુ નયણ રાખે આવાગમન દુહ।
તુહ મહિમા મોટી પયતલ, લોટી માગુ સિદ્ધિ અણુત સુહ ॥૨૬૩॥

ત્રણે ભુવન ઉપર ઉપકાર કરનાર, જગતમા સારભૂત, મનોવાંછિત પૂર્ણ કરવામા કલ્પવૃક્ષ સમાન, એવા હે શ્રીપાર્શ્વ જિનેશ્વર! આપનો જય થાઓ આપનો મહિમા જગતમા મોટો છે–૨૫૮ ભવોભવમા હુ ઘણો ઠેકાણે રઝળ્યો છુ, તેથી [આપના] સેવક તરીકે રાખીને સ્વામી લાજ રાખો, જે શ્રીપાર્શ્વ પ્રભુના નામનુ ચિંતવન કરે છે, તેના ઇચ્છેલા સઘળા કાર્યો સફળ થાય છે —૨૫૯ જે [મનુષ્ય!] એકાતમા રહી એકચિત્તે આપનુ સ્મરણ કરે છે, તેના યુદ્ધ, જગલ, પાણી, અગ્નિના મોટા ભયો, રોગ, ગ્રહ, મરકી, સિંહ, તથા હાથીનો ભય શાત થાય છે, [અને] દુખ, દરીદ્રતા અને દુર્ગતિનો નાશ થાય છે–૨૬૦ જેવી રીતે સૂર્યના તાપથી અધારૂ દૂર થઈ જાય છે, તેમ શ્રીપાર્શ્વપ્રભુની બરોબરી કોણ કરી શકે? તેઓનુ જે ધ્યાન કરે છે તથા તેઓના ચરણને ફરસી ભેટે છે, તેઓને સુખ અને શાતિ પ્રાપ્ત થાય છે–૨૬૧

આ પ્રમાણે શ્રીજિનસૂરિ [મુનિ] એ આનદપુરમા રહીને એક મનથી શ્રી **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની સ્તુતિ કરી છે, [હે પ્રભુ!] પદ્માવતીદેવી, દેવો, મનુષ્યો, કિન્નરો અને **ધરણેન્દ્ર** પણ આપશ્રીના ચરણકમલની સેવા કરે છે—૨૬૨

ચક્ષુઓથી કરેલુ આપનુ દર્શન (હે પ્રભુ!) જનમ મરણના દુખોને દૂર કરે છે

એમ બધા લોકો કહે છે, આપશ્રીનો મહિમા મોટો છે, તેથી આપશ્રીના ચરણકમળમાં આળોટીને હું અનંતસુખ (મોક્ષસુખ)ની ભિક્ષા માગું છું."—૨૬૩

આ પ્રમાણે **શ્રીપાર્શ્વ** પ્રભુને વિનંતી કરીને, તેણે પોતાના મહેલની સભાને શોભાવી. પ્રધાનોએ પાતાલલોકનું અને ધરણેન્દ્રની સમૃદ્ધિનું સ્વરૂપ પૂછવાથી રાજા બોલ્યો કે-"તે દિવસની રાત્રે મંદિરની અંદર ધ્યાનમાં રહેલો એવો હું શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના સ્તવનો જાપ કરતો હતો, તે વખતે કાજળના જેવી કાંતિવાળો મોટો નાગ પ્રગટ થયો. તેને દેખીને હું ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો. પછી [તે સાપ] **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુના પદ્માસન ઉપર ચડયો. એટલે જિનેશ્વરદેવની પ્રતિમાની આશાતનાના ભયથી [અને સાપ] ખરાબ જીવ હોવાથી મેં હાથથી પૂંછડીથી પકડયો, ત્યારે તે સર્પનું રૂપ તજી દઈને દેવ થયો. મેં તેને પૂછયું કે-તમે કોણ છો ? તે બોલ્યો કે-હું **પાર્શ્વનાથ**સ્વામીનો સેવક **ધરણેન્દ્ર** છું, તારા ધ્યાનથી આકર્ષાઈને અહીં આવી મેં તારી પરીક્ષા કરી, પરંતુ તું ધ્યાનથી ચલાયમાન ન થયો, તેથી તું મોટો સાહસિક છે. માટે હે પુરુષોત્તમ ! તું મારી સાથે પાતાલલોકમાં ચાલ, કે જેથી તને પુણ્યનું ફલ બતલાવું; પછી હું **ધરણેન્દ્ર**ની સાથે પાતાલલોકમાં ગયો. ત્યાં મેં સર્વત્ર સુવર્ણ અને રત્નોથી બાંધેલી ભૂમિકા જોઈ. આગળ ચાલતાં **ધર્મ**રાજાનો વૈક્રિય મહેલ (મને) દેખાડયો. પછી **શ્રીધર્મ**રાજાને [મેં] સાક્ષાત્ જોયા, તેઓની પટ્ટરાણી **જીવદયા**ને જોઇ. તે બંનેને મેં પ્રણામ કર્યા. [એટલે] તેમણે મને કહ્યું કેઃ-"[હે નરેન્દ્ર !] અમારી કૃપાથી તું ચિરકાળ વખત રાજ્ય કરજે !" ત્યાંથી આગળ ચાલતાં સાત ઓરડી [મેં] જોઈ. મેં પૂછયું કે-"આમાં શું છે ?" ધરણેન્દ્ર બોલ્યા કે—"આ સાતે ઓરડીઓમાં સાત સુખો છે." મેં કહ્યું કેઃ—"તે કયાં કયાં ? ઈન્દ્ર બોલ્યાઃ—

"પહેલું આરોગ્ય, બીજું લક્ષ્મી, ત્રીજું યશ, ચોથું પતિને અનુકુળ એવી (પતિવ્રતા) સ્ત્રી, પાંચમું વિનયવાન પુત્ર, છઠ્ઠું રાજાની અનુપમ સૌમ્ય દૃષ્ટિ અને સાતમું નિર્ભયસ્થાન –આ સાતે સુખ જેના ઘરમાં હોય, ત્યાં સાક્ષાત્ ધર્મનો પ્રભાવ સમજવો."–૨૬૪

પછી તે સાતે ઓરડીઓ જોઇ. પહેલીમાં તમામ રોગોનો નાશ કરનાર દેવ અને બે ચામર છે. બીજી ઓરડીમાં સોનું, રત્ન માણિક્ય વગેરે છે. ત્રીજી ઓરડીમાં મોટા ધનવાનો યાચકોને દાન દે છે. ચોથીમાં પત્ની પતિની સેવા કરે છે. પાંચમીમાં વિનીત પુત્ર, પૌત્ર, વહુ વગેરે સંપીલું કુટુંબ છે. છઠ્ઠીમાં ન્યાયી અને પ્રજાનું ભલું કરનાર રાજા જોયો અને સાતમીમાં કોઈ એક દેવને **ઉપસર્ગહર** સ્તવના જાપમાં તલ્લીન જોયો. મેં પૂછયું કે-"આ દેવ આ સ્તવનો જાપ શા માટે કરે છે?" તેઓએ કહ્યું કે-(આ) સ્તવના ધ્યાનથી દેશમાં, નગરમાં અને ઘરમાં સર્વ ભયથી રક્ષા થાય છે અને નિરંતર મનોવાંછિતની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ સ્તવના આમ્નાય, મહિમા અને મંત્રના પુસ્તકો છે,

જ્યાં અગાડી ધર્મ અને દયા હોય ત્યા અગાડી આ સાતે સુખો હોય છે, એ બતાવવા માટે આ બધુ વૈક્રિય લબ્ધિ વડે બતાવેલુ છે"

, પછી આગળ સુવર્ણ રત્નમય કિલ્લો જોયો, ત્યા લોહમય સાત પ્રતોલી (મુખ્ય દ્વારમા જવાનો માર્ગ) હતી પ્રથમ પ્રતોલીમા જતા, મે ચારે બાજુ વિવિધ કલ્પવૃક્ષોથી વીંટાએલા સામાન્ય દેવોના ભવન જોયા બીજી પ્રતોલીમા જતા ક્રીડા શુક (પાળેલા પોપટ) ના સોનાના પાંજરા જોયા, પોપટો મને જોઇને કહેવા લાગ્યા કે —

"હે પ્રિયંકર રાજા! પધારો પધારો, આ સ્થાન પુણ્યવંત પ્રાણીઓ સિવાય કોઇને પ્રાપ્ત થતું નથી અર્થાત્ આ જગ્યાએ પુણ્યવંત પ્રાણીઓ જ આવી શકે છે"

ત્રીજી પ્રતોલીમા પ્રવેશ કરતો મને જોઈને નાચ કરતા મયૂરો મનુષ્યની વાણીમા બોલ્યા કે —

"હે રાજેન્દ્ર! આપના દર્શનથી અમારૂ જીવન આજે સફળ થયુ! ખરેખર, તે નગરને ધન્ય છે કે જ્યા પ્રિયંકર રાજા છે"

ચોથી પ્રતોલીમા આગળ આગળ કુદકાઓ મારતા તથા વિવેકવડે મને પ્રણામ કરતા રાજહંસો મારા જોવામા આવ્યા પાંચમી પ્રતોલીમા સ્ફટિક રત્નની ક્રીડા કરવાની વાપિકાઓ (વાવો), તથા સ્નાન કરવાના મંડપો વગેરે જોયા છઠ્ઠી પ્રતોલીમા ઇન્દ્રના સામાનિક દેવોના મકાનો જોયા અને સાતમી પ્રતોલીમા દેવાંગનાઓના અધિક અધિક ટોળા દેખવામા આવ્યા, તેની આગળ અનેક પ્રકારના આશ્ચર્યવાળી અને કરોડો દેવોએ કરીને સહિત ધરણેન્દ્રની સભા જોઈ ત્યા દિવ્ય નૃત્ય જોયુ ધરણેન્દ્રે પુણ્યનુ ફળ બતાવવા માટે [મારી સેવામા મૂકેલા] દેવ, દેવીઓએ નવ દિવસ સુધી પોતાના પુત્રની જેમ મારી સ્વાગતા કરી અહીં [આ દેરાસરમા] દેવની સાથે રહીને દશ દિવસ સુધી મે પોતે જ પૂજા કરી છે તે લોકોએ મને જે દિવ્ય આહારનુ ભોજન કરાવ્યુ, તેનુ સ્વરૂપ કહી શકાય તેમજ નથી આવા પ્રકારની ત્યાની ઋદ્ધિ જોઇને મારી પુણ્ય તરફ વિશેષ રૂચિ થઇ પછી મે કહ્યું કે—"હે ધરણેન્દ્ર! મને મારા નગરે મોકલી દ્યો, જેથી હુ પુણ્ય કરી શકુ" પછી ધરણેન્દ્રે પોતાના હાથમા પહેરેલી વીંટી મને આપી અને કહ્યુ કે—"આ મુદ્રિકા ભોજનના ભાજન પર રાખવાથી ઘણા મનુષ્યોને ભોજન આપવાના પ્રભાવવાળી છે, [અને] વિશેષ પુણ્યનુ કામ હોય ત્યારે પ્રાત કાળે નમસ્કાર મન્ત્ર તથા ઉપસર્ગહર સ્તોત્રની શરૂઆતની ત્રણ ગાથાનુ ત્રણ વાર સ્મરણ કરીને, આ ભાણામા આવીને વીંટી આકાશમા ઉછાળવાથી ૫૫૫ પાંચસો પંચાવન માણસ ભોજન કરી લેશે ત્યાસુધી વીંટી આકાશમા રહેશે" આ સાભળીને અત્યંત પ્રમુદિત (રાજી) થએલા એવા મે બહુમાનપૂર્વક તે વીંટી ગ્રહણ કરી

પછી તેણે (ધરણેન્દ્રે) પોતાના દેવની સાથે દિવ્ય ઘોડા મારફત (મને) અહીંયાં મોકલ્યો; પરંતુ તમે સામા આવ્યા તેથી મને આશ્ચર્ય થયું. પ્રધાને કહ્યું કે—"પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની વાણીથી, આપનું પાતાલ ગમન, કમાડનું ઉઘાડવું, અહીંયાં પાછું આવવું એ બધું અમે જાણ્યું હતું." પછી રાજા બોલ્યો—સભાની સમક્ષ, પુણ્યનાં ફલો-રૂપ, દેવતાઓને જે સુખો છે, તે કહેવાને કોણ સમર્થ થઇ શકે ? કહ્યું છે કે:—

"દેવલોકમાં દેવતાઓને જે સુખ છે, તે એક જીભથી તો શું, પરંતુ કદાચ માણસને સો જીભ હોય અને તે સો વર્ષ સુધી વર્ણન કર્યા કરે, તો પણ માણસ તે સુખનું વર્ણન કરી શકતો નથી."—૨૬૮

તેથી હું હવે પુણ્ય જ કરીશ. મંત્રિ બોલ્યો—રાજાને તો હમેશાં પુણ્ય જ હોય છે. કારણ કે:—

"ન્યાય, દર્શનો, ધર્મો, તીર્થસ્થાનો અને સુખસંપત્તિ જેના આધારે પ્રવર્ત્તે છે તે પૃથ્વીપતિ જય પામો." વળી—"પ્રજાના પુણ્યનો છઠ્ઠો ભાગ તેનું (પ્રજાનું) રક્ષણ કરનાર રાજાને મળે છે અને જો રક્ષણ ન કરે તો પ્રજાના પાપનો છઠ્ઠો ભાગ રાજાને મળે છે."

પછી રાજાએ જિનમંદિર વગેરે સાતે ક્ષેત્રોમાં ધન વાપર્યું. તે સાત ક્ષેત્ર આ પ્રમાણે:—

"जिणभुवणे जिणबिंबे पुत्थयलिहणे चउव्विहे संघे।
जो ववइ नियदव्वं सुकयत्था ते अ संसारे ॥२७०॥

જિનમંદિર ૧, જિનબિંબ ૨ પુસ્તક લખાવવામાં ૩, અને ચતુર્વિધ સંઘ (સાધુ ૪, સાધ્વી ૫, શ્રાવક ૬, શ્રાવિકા ૭,) ની ભક્તિમાં જે પોતાનું ધન વાવે (વાપરે) છે. તે સંસારમાં કૃતકૃત્ય સમજવા."

વળી મહિનામા બે પાખી (ચતુર્દશી)ના પારણાના દિવસે ધરણેન્દ્રે આપેલી વીંટીના પ્રભાવથી બે વાર સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવા લાગ્યો, આ પ્રમાણે ઘણાં વર્ષ વ્યતીત થયાં.

એક વખતે પારણાના દિવસે રાજા ગુરુ મહારાજને વંદન કરવા માટે [ઉપાશ્રયે] ગયો. મહારાજે, રાજાને ઉપદેશ આપે છે, તે વખતે જિનધર્મથી વાસિત અંતઃકરણવાળો, જેણે, સાતે ધાતુએ કરીને શ્રાવકની અગિયાર પ્રતિમાનું વહન કર્યું છે એવો, શ્રાવકના એકવીશ ગુણોથી શોભિત, શ્રીઆનંદ શ્રાવકના જેવો બારવ્રતધારી એવો, એક શ્રાવક ગુરુ મહારાજના ચરણકમળમાં વંદન કરતો હતો. આવા પ્રકારના તે ગુણધારી શ્રાવકને જોઇને, રાજાએ તેને ભોજનનું નિમંત્રણ કર્યું. તે વખતે ગુરુ મહારાજે કહ્યું કે:—"હે રાજન્ ! આ શ્રાદ્ધવર્યને આજે અષ્ટમનું પારણું છે, માટે એને સર્વથી પ્રથમ ભોજન કરાવજો." રાજાએ તે વાતને કબુલ રાખી. પછી તે આવ્યો એટલે રાજાએ તેને સન્માનપૂર્વક ભોજન કરવા બેસાડ્યો. એટલામાં પાચસો શ્રેષ્ઠીઓ ત્યાં ભોજન કરવા આવી પહોંચ્યા. હવે તે શ્રાવકોત્તમ જેટલામાં

પારણું કરીને ઉઠ્યો, તેટલામાં જ ધરણેન્દ્રે આપેલી મહાપ્રભાવશાળી તે મુદ્રિકા આકાશમાંથી ઉતરીને, પોતાની મેળે રાજાના હાથમાં આવી ગઇ આ બનાવ જોઇને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે—આજે આ શું થયું? શું દેવ કોપાયમાન થયો? કે શું મને અશ્રદ્ધા થઈ? (અથવા) તો શું મારૂં પુણ્ય પરવારી ગયું (ક્ષીણ થઈ ગયું)? હવે મારી આબરૂનું હું રક્ષણ શી રીતે કરીશ? આ આવેલા પાંચસો શ્રેષ્ઠીઓનું ભોજનાદિકથી હું શી રીતે ગૌરવ કરી શકીશ? એટલામાં રાજાના ચોકમાં દૈવી વાણી થઈ કે —

"હે રાજન્! તું મનમાં લેશ પણ ચિંતા કરીશ નહિ, દેવની વાણી જુઠી હોતી નથી, (પરંતુ) આ એક જ શ્રાવકોત્તમને ભોજન કરાવતાં તને પાંચસો શ્રાવકોને ભોજન કરાવવાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું"

મોટાઓ મોટાઓનું જ વાત્સલ્ય કરનારા હોય છે, પરંતુ પુણ્યશાળી ગુણવાનનું વાત્સલ્ય કોઈ જ કરતું નથી કારણ કે —

'नागुणी गुणिनो वेत्ति, गुणी गुणिषु मत्सरी
गुणी च गुणरागी च, विरल सरलो जन ॥२७२॥

ગુણ વગરનો માણસ ગુણવાનને ઓળખતો નથી, અને ગુણવાન માણસ ગુણવાનની અદેખાઇ કરે છે, [પરંતુ] ગુણવાળા અને ગુણઉપર પ્રેમ રાખનારા મનુષ્યો વિરલા હોય છે"

પછી રસોઇયાએ આવીને રાજાને કહ્યું કે —'હે રાજન્! ભોજનના પાત્રો તો ખાલી થઈ ગયા છે" ત્યારે આકાશમાં રહેલો દેવ બોલ્યો—એવું ના બોલ, તું જઇને જો, એ તે બધા પાત્રો ભરી દીધેલા છે, હજારો માણસોને જમાડવા છતાં પણ તે ઓછા પડવાના નથી! (પછી) રાજી થએલા રાજાએ તે બધા શ્રેષ્ઠીઓને ભોજન કરાવ્યું, તોપણ તે પાત્રો તેપ્રમાણે ઠેઠ ગળા સુધી ભરેલા જોયા, તેથી આખા નગરને રાજાએ આમંત્રણ આપીને જમાડ્યું કોઇપણ રસોઈ કરનાર દેખાતો નહિ હોવા છતાં પણ બધાને દૈવી ભોજન મળવાથી નગરના લોકો અત્યંત ખુશીમાં ગરકાવ થઇ ગયા (અને પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે –) શું રાજાને દેવ પ્રત્યક્ષ થયો હશે? કે શું કોઇ દેવે વરદાન આપ્યું છે? (અથવા) તો શું રાજાની પાસે ચિત્રાવેલી હશે? શું તેને સુવર્ણપુરુષ પ્રાપ્ત થયો હશે? રાજાએ સભાજનોને કહ્યું કે--"આ બધો ધર્મધ્યાનનો પ્રભાવ જાણવો" તે વખતે (ત્યાં બેઠેલા) કવીશ્વરે આ પ્રમાણે બે આશીર્વાદના શ્લોકો કહ્યા—

"श्रीमत्कप्रियप्रियाराद्‌ श्रीमत्पयशोमद ।
श्रीसुतैककलौ नन्द श्रीदस्यारमास्पद ॥२७३॥

સ્વસ્તિક બંધવાળા આ શ્લોકમાં 'પ્રિયંકર' રાજાનું નામ ગર્ભિત છે

श्री मत्सभाविनेयाभ शातकुम्भलसत्प्रभ ।
राजादेमजयादम्भ गुणकुम्भ कृपानिभ ॥२७४॥

અષ્ટદલ કમલવાળા આ શ્લોકમાં 'વિશાલરાજ' ગુરુનું નામ ગર્ભિત છે. (આશીર્વાદાત્મક શ્લોકો હોવાથી આ બે શ્લોકોનો અર્થ આપ્યો નથી.)

આથી રાજા પ્રસન્ન થયો (અને) "પ્રસન્ન થએલા એવા **પ્રિયંકર** રાજાએ સ્વસ્તિક બંધ કાવ્યની રચના કરનારને પાંચ ગામ, પાંચ ઘોડા અને પાંચહજાર સોનામહોર આપી."–૨૭૫

ત્યાર પછી પોતાના માતપિતાને શ્રી 'શત્રુંજય' મહાતીર્થની યાત્રા મોટી ઋદ્ધિએ કરીને સહિત કરાવી. તે આ પ્રમાણે–

કહ્યું પણ છે કેઃ–"શત્રુંજય તીર્થ, સમકિત, સિદ્ધાંત, સંઘની ભક્તિ, સંતોષ, સામાયિક અને શ્રદ્ધા આ સાત 'સ'થી શરૂ થતા ગુણો આ લોકમાં દુર્લભ છે."–૨૭૬

[શત્રુંજય] તીર્થને વિષે સાધર્મિક વાત્સલ્ય સંઘની પૂજા–ભક્તિ, ગરીબોનો ઉદ્ધાર અને દાનશાળા વગેરે પુણ્યકાર્યો કર્યાં. કેમકે–

" विवाहे तीर्थयात्रां, चन्द्रे मित्रे सुरालये ।
वस्त्रादानमिदं श्रेष्ठं, सत्पात्रे विशेषतः ॥२७७॥

લગ્ન પ્રસંગે, તીર્થયાત્રા વખતે, ચંદ્રગ્રહણ વખતે, તથા જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા વખતે વસ્ત્રનું દાન દેવું તે ઉત્તમ કહેલું છે, તેમાં પણ સુપાત્રમાં આપેલું દાન વિશેષે કરીને ઉત્તમ છે.'–૨૭૭

તેના પિતા **પાસદત્ત** શેઠ તલેટીમાં સ્વર્ગે જવાથી તેઓના નામની **શ્રીશત્રુંજય** પર એક દેરી કરાવી, (અને) તે ઠેકાણે મોટો ઉત્સવ કરીને રાજા પોતાના ઘેર (રાજધાનીમાં) પાછો આવી પહોંચ્યો. તે દિવસથી (ઋષભદેવ પ્રભુની) સોનાની ચરણ પાદુકા રાયણના વૃક્ષ સહિત કરાવીને, રાજા પોતાના ઘેર પૂજવા લાગ્યો. પછી ઘડપણ આવતાં પુણ્ય કરવાનો અવસર જાણીને, રાજા પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપવાની ઇચ્છાવાળો તે તેને (આ પ્રમાણે) શિખામણ આપવા લાગ્યો કે–

હે પુત્ર! સ્વામિની (પત્ની) ઉપર કોપ, પ્રિય માણસ સાથે અભિમાન, યુદ્ધમાં ભય, બંધુઓમાં ખેદ, દુર્જન પ્રત્યે સરલતા, સજ્જનની સાથે લુચ્ચાઇ, ધર્મમાં સંશય–શંકા, ગુરુજનનું અપમાન, લોકો સાથે અર્થશૂન્ય વિવાદ, જ્ઞાતિજનો સાથે ગર્વ, દુઃખી જનોનો તિરસ્કાર અને નીચ માણસ સાથે પ્રેમ કરીશ નહિ."—૨૭૮

જીભઈ સાચું બોલિજે, રાગ રોસ કરિ દૂરિ;
ઉત્તમસું સંગતિ કરો, લાભઈ સુખ જિમ ભૂરિ.–૨૭૯
જિણવર દેવ આરાહીઈ, નમીહિ સહગુરુ ભત્તિ;
સૂધો ધમ્મ જ સેવીઇ, રહીઇ નિરમલ ચિત્તિ—૨૮૦

ઉપરની ત્રને ગાથાઓના પહેલા અક્ષરો 'જિરાઉલા' અને ગ્રંથકર્તા 'જિનસૂર'ના નામનું સુચન કરે છે

આ પ્રમાણે પોતાના પુત્ર **જયંકરને** શિખામણ આપીને શુભ મુહૂર્તે તેને પોતાના પદે સ્થાપન કર્યો [અને] રાજા ધર્મકૃત્ય કરવા લાગ્યો આઠમ તથા ચઉદશના દિવસે પૌષધ ગ્રહણ કરવા લાગ્યો તથા સુપાત્રમા દાન દેવા લાગ્યો કારણ કે —

"અભયદાન, સુપાત્રદાન, અનુકંપાદાન, ઉચિતદાન અને કીર્તિદાન એ પાચ પ્રકારના દાન મધ્યેના પહેલા બે દાનથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ તથા બાકીના ત્રણ પ્રકારના દાનથી ભોગ સુખ વગેરેની પ્રાપ્તિ કહેલી છે"–૨૮૧

પછી અંત સમય આવતા, સંપૂર્ણ આયુષ્ય ભોગવીને, ધર્મની આરાધના, અનશન વગેરે બહુ પુણ્યકાર્યો કરીને, **પ્રિયંકર** રાજા સૌધર્મ દેવલોકમા ઇન્દ્રની સમાન ઋદ્ધિવાળો દેવ થયો ત્યાથી ચવીને અનુક્રમે '**મહાવિદેહક્ષેત્ર**' મા મોક્ષે જશે તેના કેટલાક પુત્રો **પ્રિયંકરની** માફક પિતાથી સવાયા થયા **શ્રીસ્થાનાંગ** સૂત્રના ચોથા સ્થાનકમા આ પ્રમાણે કહેલુ છે —"પુત્રો ચાર પ્રકારના હોય છે, તે આ પ્રમાણે-(૧) અતિજાત–પિતાથી પણ વધારે ગુણવાન (૨) સુજાત–લાયક, ખાનદાન (૩) અણુજાત–પિતાથી સહેજ ઉતરતા અને (૪) કુલાગાર–કુલની આબરૂને બટ્ટો લગાડનારા આ જ પ્રમાણે ચાર પ્રકારના શિષ્યો પણ જાણવા" [ગ્રંથકાર દષ્ટાંત આપી સમજાવે છે—]

सहकारश्च सुजात कूष्माण्डीबीज पूरमतिजातम् ।
वटतरुफल कुजात भवति कुलाङ्गारमिक्षुफलम् ॥ २८२ ॥

अतिजातोऽधिकस्तातात्, सुजात स्वसम पितु ।
अपजातो गुणहीन कुलाङ्गार कुलान्तक ॥ २८३ ॥

नाभि रिसहो पढमो बीओ आइच्चमहजसा दुन्नि ।
तइओ आइच्चजसो चउत्थो होइ कंडरीओ ॥ २८४ ॥

'उपसर्गहर' स्तोत्र, ये ध्यायन्ति दिवानिशम् ।
तेषा प्रियङ्करस्येव, सम्पद स्यु पदे पदे ॥ २८५ ॥

આંબો સુજાત સમજવો, કોળુ અને બીજોરૂ અતિજાત, વડના ટેટા કુજાત સમજવા અને શેરડી કુલાગાર હોય છે—૨૮૨

જે પિતાથી સવાયો હોય તે અતિજાત, પોતાના પિતાની બરાબર હોય તે સુજાત, જે ગુણ વગરનો હોય તે અપજાત અને જે કુલનો નાશ કરે તે કુલાગાર સમજવો –૨૮૩

પહેલા (અતિજાત) શ્રીનાભિરાજાના પુત્ર **ઋષભદેવ,** બીજા (સુજાત) **આદિત્ય** અને **મહાયશ,** ત્રીજા (અપજાત) **આદિત્યયશા** અને ચોથો (કુલાંગાર) તે **કંડરીક** થયો.—૨૮૪

જે (મનુષ્યો) રાત અને દિવસ **ઉપસર્ગહર** સ્તોત્રનું ધ્યાન ધરે છે; તેમને **પ્રિયંકર** રાજાની માફક પગલે પગલે સંપત્તિ આવી મલે છે.–૨૮૫

આ પ્રમાણે શ્રી**પ્રિયંકર** રાજા શ્રીજિનશાસનની પ્રભાવના કરનાર મહાશ્રાવક થયા.

પ્રિયંકર રાજાની આ કથા સાંભળીને, બુદ્ધિશાળી માણસોએ આ સંસારમાં શુભ ધ્યાન, જિનેશ્વરદેવ અને સદ્‌ગુરુઓને પ્રણામ, દાન વગેરે ધર્મકાર્યોમાં પ્રયત્ન કરવો, કે જેનાથી રાજ્યસુખ અને સુખ સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય.—૨૮૬

વિશાલરાજસૂરીશ્વરના (શિષ્ય) **સુધાભૂષણ** સદ્‌ગુરુના શિષ્ય **જિનસૂર** નામના મુનિએ સુકૃતને માટે આ કથાની રચના કરી, જેઓ કલ્યાણને કરવાવાળી એવી **ઉપસર્ગહર** સ્તોત્રના પ્રભાવનું વર્ણન કરતી એવી આ કથાને સાંભળે છે અથવા બીજાઓને વાંચી સંભળાવે છે, તેઓ સુખ અને કલ્યાણને પ્રાપ્ત કરે છે.–૨૮૭–૨૮૮

श्रीमुनिसुंदरसूरि विरचित

॥ श्रीसंतिकर स्तवनम् ॥

संतिकरं संतिजिणं, जगसरणं जयसिरीइ दायारं ।
समरामि भत्तपालग–निव्वाणीगरुडकयसेवं ॥ १ ॥

[शान्तिकरं शान्तिजिनं जगच्छरणं जयश्रिया दातारम् ।
स्मरामि भक्तपालकनिर्वाणीगरुडकृतसेवम् ॥]

ભાવાર્થ —જેઓ શાંતિના કરનાર છે, જેઓ જગતના જીવોના શરણરૂપ છે, જેઓ જય અને લક્ષ્મીના આપનાર છે, (વળી) ભક્તજનોનું પાલન કરનાર નિર્વાણી દેવી તથા ગરુડ યક્ષે જેમની સેવા કરી છે એવા શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું હું સ્મરણ કરું છું

ॐ सनमो विप्पोसहि–पत्ताणं संतिसामिपायाणं ।
झ्रौंस्वाहामंतेणं, सव्वासिवदुरिअहरणाणं ॥ २ ॥

[ॐ सनमः विप्रुडौषधिप्राप्तेभ्यः शान्तिस्वामिपादेभ्यः ।
झ्रौंस्वाहामन्त्रेण सर्वाशिवदुरितहरणेभ्यः ॥]

ભાવાર્થ —જેઓને વિપ્રુડૌષધિ નામની લબ્ધિ પ્રાપ્ત થએલી છે, જેઓ 'झ्रौं स्वाहा' (સૂરિમંત્રમાં કહેલ મંત્રબીજ) મંત્રના પદથી સહિત આ ગાથામાંથી નીકળતા 'ॐ नमो विप्पोसहिपत्ताणं झ्रौं स्वाहा' એવા મંત્રના પદે કરીને જાપ કરનારના સર્વ ઉપદ્રવો તથા પાપનો નાશ કરનાર છે એવા પૂજ્ય શ્રીશાંતિનાથ સ્વામિના ચરણકમલમાં ॐકાર પૂર્વક મારો નમસ્કાર હો

ॐ संतिनमुक्कारो, खेलोसहिमाइलद्धिपत्ताणं ।
सौंह्रींनमो सव्वो–सहिपत्ताणं च देइ सिरिं ॥ ३ ॥

[ॐ शान्तिनमस्कारः श्लेष्मौषध्यादिलब्धिप्राप्तेभ्यः ।
सौंह्रींनमः सर्वौषधिप्राप्तेभ्यश्च ददाति श्रियम् ॥]

ભાવાર્થ –ॐકારપૂર્વક શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુના (ચરણકમલમાં) કરેલો નમસ્કાર શ્લેષ્મૌષધ્યાદિક લબ્ધિ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિક) લક્ષ્મી આપે છે અને ॐકાર તથા હ્રીંકાર સહિત કરેલો નમસ્કાર સર્વૌષધિ લબ્ધિ પામેલાઓને (જ્ઞાનાદિક) લક્ષ્મી આપે છે [આ ગાથામાંથી પણ બે લબ્ધિપદો નીકળે છે જે આ પ્રમાણે —'ॐ ह्रीं नमो खेलोसहिलद्धिपत्ताणं તથા ॐ ह्रीं नमो सव्वोसहिसपत्ताणं' આ બે લબ્ધિ પદોનો સૂરિમંત્ર કલ્પમાં બતાવેલા વિધિ પ્રમાણે જાપ કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવોનો નાશ થાય છે] કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે ઉક્ત લબ્ધિઓના

* જુદા જુદા 'સૂરિ મંત્ર કલ્પો માટે જૂઓ 'સૂરિમંત્ર પસંદોહ' નામનો ગ્રંથ

સ્વામિ એવા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર કરી તે તે લબ્ધિના અધિષ્ઠિત મન્ત્રપદોનો વિધિપૂર્વક જાપ કરનારાઓ પણ તે તે લબ્ધિને પ્રાપ્ત કરવા ઉપરાંત જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે.

वाणीतिहुअणसामिणि-सिरिदेवीजक्खरायगणिपिडगा ।
गहदिसिपालसुरिंदा, सया वि रक्खंतु जिणभत्ते ॥ ४ ॥

[वाणीत्रिभुवनस्वामिनीश्रीदेवीयक्षराजगणिपिटकाः ।
ग्रहदिक्पालसुरेन्द्राः सदाऽपि रक्षन्तु जिनभक्तान् ॥]

ભાવાર્થ:—શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી[1]), ત્રિભુવનસ્વામિની દેવી[2], લક્ષ્મીદેવી, યક્ષરાજ ગણિપિટક,[3] સૂર્યાદિક ગ્રહો[4], દિક્પાલ[5] અને દેવેંદ્રો[6] એ સર્વે જિનેશ્વરના ભક્તોનું સર્વદા રક્ષણ કરો.

---

૧ શ્રુતદેવતા અને સરસ્વતી બને એક છે તેના પૂરાવાઓ અને તેના ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપોના વર્ણન માટે મારા તરફથી ‘શ્રીજૈન સત્યપ્રકાશ’ માસિકના વર્ષ ૧ અંક. ૩, ૬, ૭, ૮, ૧૦, ૧૧, ૧૨. વર્ષ ૨જું અંક. ૧, ૨ માં પ્રસિદ્ધ થએલી ‘સરસ્વતી પૂજા અને જૈનો’નામની લેખમાળા જૂઓ. સૂરિમંત્રના પ્રથમ પીઠની અધિષ્ઠાયિકા પણ શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી) છે.

૨ સૂરિમંત્રની પાંચ પીઠો પૈકીની બીજી પીઠની અધિષ્ઠાયિકાના ચિત્ર માટે જૂઓ ‘સંતિકર સ્તોત્ર’ના પ્રાચીન પટમાંનું તેનું ચિત્ર નં. ૫૪

૩ દ્વાદશાંગીનો અધિષ્ઠાયક દેવ અને સૂરિમંત્રના પાચ પીઠો પૈકીની ચોથી પીઠનો અધિષ્ઠાયક, તેના ચિત્ર માટે પણ ‘સતિકર સ્તોત્ર’ના પ્રાચીન ચિત્રપટમાંનું તેનું ચિત્ર નં. ૫૪ જુઓ.

૪ સૂર્ય, ચંદ્ર, મગળ, બુધ, બૃહસ્પતિ. શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ ‘**निर्वाणकलिका**’માં આ ગ્રહોનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે આપેલું છે:-

‘तत्रादित्यं हिंगुलवर्णमूर्ध्वस्थितं द्विभुजं कमलपाणिं चेति’ ॥ १ ॥

અર્થાત્—(પ્રથમ) સૂર્ય નામના ગ્રહનો હિંગળોક જેવો વર્ણ, ઊભો રહેલો અને બંને હાથોમાં કમળવાળો જાણવો. ચિત્ર નં ૫૫

‘तथा सोमं श्वेतवर्णं द्विभुजं दक्षिणे अक्षसूत्रं वामे कुण्डिकां चेति’ ॥१॥

અર્થાત્—તથા (બીજા) સોમ નામના ગ્રહનો શ્વેત વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામાં અક્ષસૂત્ર (માળા) અને ડાબી ભુજામાં કુંડિકા જાણવી. ચિત્ર નં. ૫૬

तथाङ्गारकं रक्तवर्णं द्विभुजं दक्षिणेऽक्षसूत्रं वामे कुण्डिकां चेति ’ ॥

અર્થાત્—તથા (ત્રીજા) મંગળ નામના ગ્રહનો રક્તવર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામાં અક્ષસૂત્ર અને ડાબી ભુજામાં કુડિકા (કમંડળુ) જાણવી. ચિત્ર નં. ૫૭

‘तथा बुधं पीतवर्णं द्विभुजं अक्षसूत्रकुण्डिकापाणिं चेति’ ॥ ४ ॥

અર્થાત્—તથા (ચોથા) બુધ નામના ગ્રહનો પીળો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની જમણી ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા ડાબી ભુજામા કમંડલ હોય છે. ચિત્ર નં. ૫૮

ચિત્ર ૫૫ સૂર્ય પૃષ્ઠ ૨૫૮

ચિત્ર ૫૬ સોમ પૃષ્ઠ ૨૫૮

ચિત્ર ૫૭ મંગળ પૃષ્ઠ ૨૫૮

ચિત્ર ૫૮ બુધ પૃષ્ઠ ૨૫૮

'तथा केतुं धूम्रवर्णं द्विभुजमक्षसूत्रकुण्डिकान्वितपाणिं चेति' ॥ ९ ॥

અર્થાત્—[નવમા] કેતુ નામના ગ્રહનો ધૂમાડા જેવો વર્ણ, બે ભુજાઓ પૈકીની એક ભુજામાં અક્ષસૂત્ર તથા બીજી ભુજામાં કમંડલ હોય છે. ચિત્ર નં. ૬૩

—निर्वाणकलिका पत्र ३८

૫ શક્ર (ઇંદ્ર), અગ્નિ, યમ, નૈઋર્ત્ય, વરુણ, વાયુ, કુબેર, ઈશાન, નાગ તથા બ્રહ્મા આ દશ દિક્પાલોનું સ્વરૂપ પણ 'निर्वाणकलिका' માં આ પ્રમાણે આપેલું છે—

'तत्र शक्रं पीतवर्णं ऐरावतवाहनं वज्रपाणिं चेति ॥ १ ॥

અર્થાત્—શક્રનો પીળો વર્ણ, ઐરાવત હસ્તિનું વાહન તથા હાથમાં વજ્ર હોય છે. ચિત્ર નં. ૬૪

'तथा अग्निं अग्निवर्णं मेषवाहनं सप्तशिखं शक्तिपाणिं चेति ॥ २ ॥

અર્થાત્—અગ્નિનો અગ્નિ જેવો વર્ણ, મેષ વાહન, સાત શિખા તથા હાથમાં શક્તિવાળો હોય છે.

ચિત્ર ૬૫ અગ્નિ.

ચિત્ર ૬૬ યમ.

'तथा यमराजं कृष्णवर्णं महिषवाहनं दण्डपाणिं चेति' ॥ ३ ॥

અર્થાત્—યમરાજનો કાળો વર્ણ, પાડાનુ વાહન અને હાથમાં (યમ) દંડ હોય છે.

'तथा नैर्ऋतिं हरितवर्णं शववाहनं खड्गपाणिं चेति ॥ ४ ॥

અર્થાત્—નૈઋર્ત્યનો હરિતવર્ણ, શબવાહન અને હાથમાં તલવાર હોય છે. ચિત્ર નં. ૬૭

'तथा वरुण धवलवर्ण मकरवाहन पाशपाणि चेति' ॥ ५ ॥

અર્થાત્--વરુણનો ધોળો વર્ણ મગરનુ વાહન અને હાથમા ધજા હોય છે ચિત્ર ન ૬૮

ચિત્ર ૬૭ નૈર્ઋત્ય પૃષ્ઠ ૨૬૨

ચિત્ર ૬૮ વરુણ

'तथा वायु सितवर्ण मृगवाहन वज्रा(ध्वजा)लङ्कृतपाणि चेति' ॥ ६ ॥

અર્થાત્--વાયુનો સફેદવર્ણ હરણનુ વાહન અને હાથમા ધજા હોય છે ચિત્ર ન ૬૯

'तथा कुबेरमनेकवर्ण निधिनवकाधिरूढ निचुलकहस्त तुन्दिल गदापाणि चेति' ॥७॥

અર્થાત્--કુબેરના અનેક વર્ણ, નવનિધિ પર આરૂઢ થએનો, મોટા પેટ વાળો, એક હાથમા ધનની થેલી વાળો તથા બીજા હાથમા ગદાવાળો છે, ચિત્ર ન ૭૦

'तथा ईशान धवलवर्ण वृषभवाहन त्रिनेत्र शूलपाणि चेति ॥ ८ ॥

અર્થાત્--ઈશાનનો ધવલવર્ણ બળદનુ વાહન, ત્રણ નેત્ર અને હાથમા ત્રિશૂલ હોય છે ચિત્ર ન ૭૧

'तथा नाग श्यामवर्ण पद्मवाहनमुरगपाणि चेति' ॥ ९ ॥

અર્થાત્--નાગનો શ્યામવર્ણ કમળનુ વાહન તથા હાથમા નાગ હોય છે ચિત્ર ન ૭૨

'तथा ब्रह्माण धवलवर्ण हसवाहन कमण्डलुपाणि चेति'

અર્થાત્--બ્રહ્માનો ધવલવર્ણ હસનુ વાહન અને હાથમા કમડળ હોય છે ચિત્ર ન ૭૩

—निर्वाणकालिका पत्र ३८

૬ દેવેન્દ્રોની સખ્યા ૬૪ ની છે વિસ્તારભયથી તેઓનુ વર્ણન અત્રે આપ્યુ નથી

નિરંતર હાથમાં ચક્ર રહેતાં હોવાથી ચક્રેશ્વરી ૫, મનુષ્યને વરદાન વગેરે ઈચ્છિત વસ્તુ આપનાર હોવાથી નરદત્તા ૬, શ્યામવર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને કાળ જેવી હોવાથી કાળી ૭, અતિ શ્યામવર્ણવાળી હોવાથી અને શત્રુઓને મહાકાળ જેવી હોવાથી મહાકાળી ૮, ગૌર–ઉજ્વળ વર્ણવાળી હોવાથી ગૌરી ૯, ગાયના વાહનવાળી તે ગાંધારી ૧૦, જેના શસ્ત્રોમાંથી મોટી જ્વાળાઓ નીકળે છે તે મહાજ્વાળા ૧૧, મનુષ્યની જનની–માતા તુલ્ય હોવાથી માનવી ૧૨, અન્યોન્ય વૈરની ઉપશાંતિ માટે જેનું આગમન છે તે વૈરોટ્યા ૧૩, જેને પાપનો સ્પર્શ નથી તે અચ્છુપ્તા ૧૪, જે ધ્યાન કરનારના મનને સાનિધ્ય કરવાવાળી છે તે માનસિકા ૧૫, અને ધ્યાન કરનારના મનને મહા સાનિધ્યને કરવાવાળી તે મહા માનસિકા ૧૬. આ સર્વ દેવીઓ જુદી જુદી વિદ્યાઓની અધિષ્ઠાત્રી હોવાથી વિદ્યાદેવીઓ કહેવાય છે. આ સોળે વિદ્યાદેવીઓ મારૂં રક્ષણ કરો. તેના સ્વરૂપો, મુદ્રાઓ તથા મંત્રોનું વર્ણન 'નિર્વાણ કલિકા'માં કરવામાં આવ્યું છે જે નીચે પ્રમાણે છેઃ—

'तत्राद्यां रोहिणीं धवलवर्णां सुरभिवाहनां चतुर्भुजामक्षसूत्रबाणान्वितदक्षिणपाणिं शङ्खधनुयुक्तवामपाणिं चेति ॥ १ ॥

અર્થાત્—પ્રથમ વિદ્યાદેવી રોહિણીનો ધવલવર્ણ છે અને ગાય તેનું વાહન છે. તેના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથો માળા અને બાણથી અલંકૃત છે તથા ડાબા બે હાથો શંખ અને ધનુષ્યથી શોભે છે.

'तथा प्रज्ञप्तिं श्वेतवर्णां मयूरवाहनां चतुर्भुजां वरदशक्तियुक्तदक्षिणकरां मातुलिङ्गशक्तियुक्तवामहस्तां चेति' ॥ २ ॥

અર્થાત્–પ્રજ્ઞપ્તિદેવીનો વર્ણ શ્વેત છે, વાહન મયૂરનું, ચાર ભુજા, જેમાં જમણા બે હાથ શક્તિ તથા વરદથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ તથા શક્તિ શોભે છે.

'तथा वज्रशृङ्खलां शङ्खावदातां पद्मवाहनां चतुर्भुजां वरशृङ्खलान्वितदक्षिणकरां पद्मशृङ्खलाऽधिष्ठितवामकरां चेति' ॥ ३ ॥

અર્થાત્—વજ્રશૃંખલા દેવી શંખના જેવા વર્ણવાળી છે, તેને પદ્મનું વાહન છે, ચાર હાથ છે. તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને શૃંખલા છે તથા ડાબા બે હાથમાં કમલ અને શૃંખલા છે.

'तथा वज्राङ्कुशां कनकवर्णां गजवाहनां चतुर्भुजां वरदवज्रयुतदक्षिणकरां मातुलिङ्गाङ्कुशयुक्तवामहस्तां चेति' ॥ ४ ॥

અર્થાત્–વજ્રાંકુશીદેવીનો સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનું વાહન તથા ચાર હાથ, એના જમણા બે હાથમાં વરદ તથા વજ્ર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ માતુલિંગ તથા અંકુશથી વિભૂષિત છે,

'तथा अप्रतिचक्रा तडिद्वर्णा गरुडवाहना चतुर्भुजा चक्रचतुष्टयभूषितकरा चेति' ॥ ५ ॥

અર્થાત્—અપ્રતિચક્રાદેવીનો વર્ણ વિજળીના જેવો, વાહન ગરૂડનુ અને તેના ચારે હાથો ચક્રથી વિભૂષિત છે

'तथा पुरुषदत्ता कनकावदाता महिषीवाहना चतुर्भुजा वरदासियुक्तदक्षिणकरा मातुलिङ्गखेटकयुतवामहस्ता चेति' ॥ ६ ॥

અર્થાત્—પુરુષદત્તાદેવીનો વર્ણ સુવર્ણના જેવો છે, ભેસનુ વાહન તથા ચાર હાથ છે, જેમા જમણા બે હાથમા વરદ અને તલવાર શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ બીજોરૂ અને ઢાલથી અલંકૃત છે

'तथा काली देवी कृष्णवर्णा पद्मासना चतुर्भुजा अक्षसूत्रगदालङ्कृतदक्षिणकरा वज्राभययुतवामहस्ता चेति' ॥ ७ ॥

અર્થાત્—કાલીદેવીનો શ્યામવર્ણ છે, પદ્મનુ આસન તથા તેણીના ચાર હાથો પૈકી જમણા બે હાથમા જપમાલા અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ વજ્ર અને અભયથી વિભૂષિત છે

'तथा महाकाली देवी तमालवर्णा पुरुषवाहना चतुर्भुजा अक्षसूत्रवज्रान्वितदक्षिणकरामभयघण्टालङ्कृतवामभुजा चेति' ॥ ८ ॥

અર્થાત્—મહાકાલીદેવીનો તમાલવર્ણ, પુરુષ વાહન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમા અક્ષસૂત્ર અને વજ્ર તથા ડાબા બે હાથમા અભય અને ઘંટા શોભે છે

'तथा गौरीदेवी कनकगौरी गोधावाहना चतुर्भुजा वरदमुसलयुतदक्षिणकरामक्षमालाकुवलयालङ्कृतवामहस्ता चेति' ॥ ९ ॥

અર્થાત્—ગૌરીદેવીનો વર્ણ ગૌર કનકના જેવો છે, ગોધો એનુ વાહન છે અને ચાર હાથવાળી છે જેમાના જમણા બે હાથ વરદ અને મુશલથી અલંકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમા જપમાલા અને કમલ શોભે છે

'तथा गान्धारी देवी नीलवर्णा कमलासना चतुर्भुजा वरदमुसलयुतदक्षिणकरा अभयकुलिशयुतवामहस्ता चेति' ॥ १० ॥

અર્થાત્—ગાંધારીદેવીનો નીલવર્ણ, કમલનુ આસન, ચાર હાથ, જમણા બે હાથમા વરદ અને મુશલ છે તથા ડાબા બે હાથમા અભય અને વજ્ર શોભે છે

'तथा सर्वास्त्रमहाज्वाला धवलवर्णा वराहवाहना असंख्यप्रहरणयुतहस्ता चेति' ॥ ११ ॥

અર્થાત્—સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલાદેવીનો ધવલવર્ણ, વરાહનુ વાહન તથા તેણીના હાથોમા અસંખ્ય અસ્ત્રો ગ્રહેલા છે

'तथा मानवी श्यामवर्णा कमलासना चतुर्भुजा वरदपाशालङ्कृतदक्षिणकरा अक्षसूत्रविटपालङ्कृतवामहस्ता चेति' ॥ १२ ॥

અર્થાત્—માનવીદેવીનો શ્યામવર્ણ, કમલનું આસન તથા ચાર હાથ, જમણા બે હાથો વરદ અને પાશથી અલંકૃત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં જપમાલા અને વૃક્ષની શાખા શોભે છે.

'तथा वैरोट्यां श्यामवर्णां अजगरवाहनां चतुर्भुजां खड्गोरगालङ्कृतदक्षिणकरां खेटकाहियुतवामकरां चेति' ॥ १३ ॥

અર્થાત્—વૈરોટ્યાદેવીનો શ્યામવર્ણ, અજગરનું વાહન તથા ચાર હાથ છે. જેમાં જમણા બે હાથમાં ખડ્ગ અને સર્પ છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ ઢાલ તથા સર્પથી વિભૂષિત છે.

'तथा अच्छुप्तां तडिद्वर्णां तुरगवाहनां चतुर्भुजां खड्गबाणयुतदक्षिणकरां खेटकाहियुतवामकरां चेति' ॥ १४ ॥

અર્થાત્—અચ્છુપ્તાદેવીનો વર્ણ વીજળીના જેવો, ઘોડાનું વાહન, ચાર ભુજા, તેમાં જમણા બે હાથ ખડ્ગ અને બાણથી શોભે છે, જ્યારે ડાબા બે હાથમાં ખેટક તથા બાણ શોભે છે.

'तथा मानसीं धवलवर्णां हंसवाहनां चतुर्भुजां वरदवज्रालङ्कृतदक्षिणकरां अक्षवलयाशनियुक्तवामकरां चेति' ॥ १५ ॥

અર્થાત્—માનસીદેવીનો ધવલવર્ણ, હંસનું વાહન, ચાર હાથ, જેમાં જમણા બે હાથમાં વરદ તથા વજ્ર શોભે છે અને ડાબા બે હાથ જપમાલા અને વજ્રથી વિભૂષિત છે.

'तथा महामानसीं धवलवर्णां सिंहवाहनां चतुर्भुजां वरदासियुक्तदक्षिणकरां कुण्डिकाफलकयुतवामहस्तां चेति' ॥ १६ ॥

અર્થાત્—મહામાનસીદેવીનો ધવલવર્ણ, સિંહનું વાહન, ચાર ભુજા, એના જમણા બે હાથ વરદ અને તલવારથી વિભૂષિત છે, જ્યારે ડાબા બે હાથ કુણ્ડિકા અને ઢાલથી અલંકૃત છે.

આ સોળ વિદ્યાદેવીના પ્રાચીન તાડપત્રીય ચિત્રો માટે જુઓ 'સૂરિમંત્રકલ્પસંદોહ' ગ્રન્થમાંના ચિત્રો નં. ૧ થી ૧૬ સુધી.

સોળ વિદ્યાદેવીઓનાં સ્વરૂપો સંપૂર્ણ.

સોળ વિદ્યાદેવીઓની મુદ્રાઓ:—

वामहस्तेन मुष्टिं बध्वा कनिष्ठिकां प्रसार्य शेषांगुली कराङ्गुष्ठेन पीडयेदिति शङ्खमुद्रा ॥ १ ॥ परस्पराभिमुखहस्ताभ्यां वेणीबन्धं विधाय मध्यमे प्रसार्य संयोज्य च शेषाङ्गुलीभिर्मुष्टी बन्धयेदिति शक्तिमुद्रा ॥ २ ॥ हस्तद्वयेनाङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां वलके विधाय परस्परान्तःप्रवेशनेन शृङ्खलामुद्रा ॥ ३ ॥ वामहस्तस्योपरि दक्षिणकर कृत्वा कनिष्ठिकाङ्गुष्ठाभ्यां मणिबन्धं संवेष्ट्य शेषाङ्गुलीनां विस्फारितप्रसारणेन वज्रमुद्रा ॥ ४ ॥ वामहस्ततले दक्षि-

णहस्तमूल सनिवेश्य करशाखा विरलिकृत्य प्रसारयेदिति चक्रमुद्रा ॥ ५ ॥ पद्माकारौ करौ कृत्वा मध्येऽङ्गुष्ठौ कर्णिकाकारौ विन्यसेदिति पद्ममुद्रा ॥ ६ ॥ वामहस्तमुष्टेरुपरि दक्षिण मुष्टिं कृत्वा गात्रेण सह किञ्चिदुन्नामयेदिति गदामुद्रा ॥ ७ ॥ अधोमुखवामहस्ताङ्गुलीर्घण्टाकारा प्रसार्य दक्षिणेन मुष्टिं बध्वा तर्जनीमूर्ध्वां कृत्वा वामहस्ततले नियोज्य घण्टा वचालनेन घण्टामुद्रा ॥ ८ ॥ उन्नतपृष्ठहस्ताभ्या सपुट कृत्वा कनिष्ठिके निष्कास्य योजयेदिति कमण्डलुमुद्रा ॥ ९ ॥ पताकावत् हस्त प्रसार्य अङ्गुष्ठयोजनेन परशुमुद्रा ॥ १० ॥ यद्वा पताकाकार दक्षिणकर सहताङ्गुलि कृत्वा तर्जन्यङ्गुष्ठाक्रमणेन परशुमुद्रा द्वितीया ॥ ११ ॥ ऊर्ध्वदण्डौ करौ कृत्वा पद्मवत् करशाखा प्रसारयेदिति वृक्षमुद्रा ॥१२॥ दक्षिणहस्त सहतागुलिमुन्नमय्य सर्पफणावत् किञ्चिदाकुञ्चयेदिति सर्पमुद्रा ॥ १३ ॥ दक्षिणकरेण मुष्टि बद्ध्वा तर्जनीमध्यमे प्रसारयेदिति खड्गमुद्रा ॥१४॥ हस्ताभ्या सपुट विधायागुली पद्मवद्विकास्य,मध्यमे परस्पर सयोज्य तन्मूललग्नाङ्गुष्ठौ कारयेदिति ज्वलनमुद्रा ॥ १५ ॥ वद्धमुष्टेदक्षिणकरस्य मध्यमाङ्गुष्ठतर्जन्यास्तन्मूलाक्रमेण प्रसारयेदिति दण्डमुद्रा ॥ १६ ॥

—एता षोडशविद्यादेवीना मुद्रा ॥ —निर्वाणकलिका पत्र ३२

ઉપર પ્રમાણે સોળ વિદ્યાદેવીની સોળ મુદ્રાઓ અનુક્રમે જાણવી સોળ વિદ્યાદેવીના મન્ત્રો આ પ્રમાણે —

ॐ या रोहिण्यै अ नम । ॐ रा प्रज्ञप्त्यै आ नम । ॐ ला वज्रशृङ्खलायै इ नम । ॐ वा वज्राङ्कुश्यै ई नम । ॐ शा अप्रतिचक्रायै उ नम । ॐ षा पुरुषदत्तायै ऊ नम । ॐ सा काल्यै ऋ नम । ॐ हा महाकाल्यै ॠ नम । ॐ यू गौर्यै ल नम । ॐ रू गान्धार्यै ॡ नम । ॐ लू सर्वास्त्रमहाज्वालायै ए नम । ॐ वू मानव्यै ए नम । ॐ शू वैरोट्यायै ओ नम । ॐ षू अच्छुप्तायै औ नम । ॐ सू मानस्यै अ नम । ॐ हू महामानस्यै अ नम ।

—एता षोडशविद्यादेवीना मन्त्रा ॥ —निर्वाणकलिका पत्र ३

ચોવીશ તીર્થંકરના યક્ષો

जक्खा गोमुह महजक्ख, तिमुह जक्खेस तुंबरु कुसुमो ।
मायगविजय अजिया, बभो मणुओ सुरकुमारो ॥ ७ ॥
छम्मुह पयाल किन्नर, गरुडो गधव्व तह य जक्खिदो ।
कूबर वरुणो भिउडी गोमेहो पास मायगो ॥ ८ ॥

[यक्षा गोमुखो महायक्षस्त्रिमुखो यक्षेशस्तुम्बरु कुसुम ।
मातङ्गविजयाजिता ब्रह्मा मनुज सुरकुमार ॥
षण्मुख पाताल किन्नरो गरुडो गन्धर्वस्तथा च यक्षेन्द्र ।
कूबरो वरुणो भृकुटिर्गोमेध पार्श्वो मातङ्ग ॥]

અર્થ—યક્ષો આ પ્રમાણે—ગોમુખ, મહાયક્ષ, ત્રિમુખ, યક્ષેશ, તુંબરુ, કુસુમ, માતંગ,

વિજય, અજિત, બ્રહ્મા, મનુજ, સુરકુમાર, ષણ્મુખ, પાતાલ, કિન્નર, ગરૂડ, ગંધર્વ, યક્ષેન્દ્ર, કૂબર, વરૂણ, ભૃકુટિ, ગોમેધ, પાર્શ્વ અને માતંગ.

ભાવાર્થઃ—આ ચોવીસ યક્ષોનું 'निर्वाणकलिका'માં આ પ્રમાણે સ્વરૂપ વર્ણવેલું છેઃ—

'तथा तत्तीर्थोत्पन्नगोमुखयक्षं हेमवर्णगजवाहनं चतुर्भुजं वरदाक्षसूत्रयुतदक्षिणपाणिं मातुलिङ्गपाशान्वितवामपाणिं चेति' ॥ १ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઋષભદેવસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ગોમુખ નામના યક્ષનો સુવર્ણ વર્ણ, હાથીનું વાહન તથા તેને ચાર હાથ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં વરદ અને જપમાલા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂં અને પાશ હોય છે. ચિત્ર નં. ૭૪

'तथा तत्तीर्थोत्पन्नं महायक्षाभिधानं यक्षेश्वरं चतुर्मुखं श्यामवर्णं मातङ्गवाहनमष्टपाणिं वरदमुद्गराक्षसूत्रपाशान्वितदक्षिणपाणिं बीजपूरकाभयाङ्कुशशक्तियुक्तवामपाणिपल्लवं चेति' ॥ २ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅજિતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા મહાયક્ષ નામના યક્ષેશ્વરનો શ્યામવર્ણ, ચાર મુખ, હાથીનું વાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમાં જમણા હાથમાં વરદ, મુદ્‌ગર, જપમાળા અને પાશ છે. તથા ડાબા ચાર હાથમાં બીજોરૂં, અભય, અંકુશ અને શક્તિ શોભે છે. ચિત્ર નં. ૭૫

ચિત્ર ૭૪ ગોમુખયક્ષ

ચિત્ર ૭૫ મહાયક્ષ

'तस्मिस्तीर्थे समुत्पन्न त्रिमुखयक्षेश्वर त्रिमुख त्रिनेत्र श्यामवर्ण मयूरवाहन षड्भुज नकुलगदाभययुक्तदक्षिणपाणि मातुलिङ्गनागाक्षसूत्रान्वितवामहस्त चेति' ॥ ३ ॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસભવનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ત્રિમુખ નામના યક્ષ ને ત્રણ નેત્ર, ત્રણ મુખ, શ્યામવર્ણ, મોરનુ વાહન અને છ હાથ છે તેમા જમણા ત્રણ હાથ નકુલ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા ત્રણ હાથમા બીજોરૂ, નાગ અને અક્ષસૂત્ર શોભે છે ચિત્ર ન ૭૬

'तत्तीर्थोत्पन्नमीश्वरयक्ष श्यामवर्ण गजवाहन चतुर्भुज मातुलिङ्गाक्षसूत्रयुतदक्षिणपाणि नकुलाङ्कुशान्वितवामपाणि चेति' ॥ ४ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅભિનન્દન સ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હાથીનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ બીજોરૂ અને જપમાલાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા નકુલ અને અકુશ શોભે છે ચિત્ર ૭૭

ચિત્ર ૭૬ ત્રિ મુખયક્ષ

ચિત્ર ૭૭ યક્ષેશયક્ષ

'तत्तीर्थोत्पन्न तुम्बरुयक्ष गरुडवाहन चतुर्भुज वरदशक्तियुतदक्षिणपाणि नागपाश युक्तवामहस्त चेति' ॥ ५ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુમતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા તુંબરૂ નામના

યક્ષનો [સફેદ વર્ણ[1]], ગરૂડવાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમાં [ગદા][2] અને નાગપાશ શોભે છે. ચિત્ર ૭૮

'तत्तीर्थोत्पन्नं कुसुमं यक्षं नीलवर्णं कुरङ्गवाहनं चतुर्भुजं फलाभययुक्तदक्षिणपाणिं नकुलकाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥ ६ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુસુમ નામના યક્ષનો નીલવર્ણ, હરણનું વાહન અને ચાર હાથ છે. તેમાં જમણા બે હાથ ફલ અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં નોળીઓ અને અક્ષસૂત્ર શોભે છે. ચિત્ર ૭૯

ચિત્ર ૭૮ તુંબરૂયક્ષ

ચિત્ર ૭૯ કુસુમયક્ષ

'तत्तीर्थोत्पन्नं मातङ्गयक्षं नीलवर्णं गजवाहनं चतुर्भुजं बिल्वपाशयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलाङ्कुशान्वितवामपाणिं चेति' ॥ ७ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુપાર્શ્વનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા માતંગ નામના યક્ષનો નીલવર્ણ, હાથીનું વાહન અને ચાર ભુજાવાળો છે. તેમાં જમણા બે હાથ બિલ્વ

૧-૨ 'शीतद्युतिच्छवितनुर्वरशक्तियुक्तहस्तो गदोरगपपाशगवामपाणिः ।
यो वैनतेयगमनो दुरीतापहारी यक्षः स तुम्बरु इह प्रथितप्रभावः ॥ ३० ॥
શ્રીમન્ત્રાધિરાજ ચિંતામણિ અંતર્ગત

—જૂઓ શ્રીમન્ત્રાધિરાજ કલ્પ પૃષ્ઠ ૨૪૩

અને પાશાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા નકુલ અને અકુશ શોભે છે ચિત્ર ૮૦

'तत्तीर्थोत्पन्न विजययक्ष हरितवर्ण त्रिनेत्र हसवाहन द्विभुज दक्षिणहस्ते चक्र वामे मुद्गरमिति' ॥ ८ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીચદ્રપ્રભસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા વિજય નામના યક્ષનો હરિતવર્ણ, ત્રણ લોચન, હસ વાહન અને બે ભુજા છે તે પૈકી જમણા હાથમા ચક્ર અને ડાબા હાથમા મુદ્ગર છે ચિત્ર ૮૧

ચિત્ર ૮૦ માતગયક્ષ

ચિત્ર ૮૧ વિજયયક્ષ

'तत्तीर्थोत्पन्नमजितयक्ष श्वेतवर्ण कूर्मवाहन चतुर्भुज मातुलिङ्गाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणपाणि नकुलकुन्तान्वितवामपाणि चेति' ॥ ९ ॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા અજિત નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, કૂર્મ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથમા માતુલિંગ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને ભાલાથી શોભે છે ચિત્ર ૮૨

'तस्मिंस्तीर्थे समुत्पन्न ब्रह्मयक्ष चतुर्मुख त्रिनेत्र धवलवर्ण पद्मासनमष्टभुज मातुलिङ्ग मुद्गरपाशाभययुक्तदक्षिणपाणि नकुलगदाङ्कुशाक्षसूत्रान्वितवामपाणि चेति' ॥ १० ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા બ્રહ્મા નામના યક્ષના ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, ધવલવર્ણ, કમલનુ આસન, અને આઠ ભુજા છે તેમા

જમણા ચાર હાથમાં બીજોરૂં, મુદ્ગર, પાશ અને અભય શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, ગદા, અંકુશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૮૩

ચિત્ર ૮૨ અજિતયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૩

ચિત્ર ૮૩ બ્રહ્માયક્ષ

'तत्तीर्थोत्पन्नमीश्वरयक्षं धवलवर्णं त्रिनेत्रं वृषभवाहनं चतुर्भुजं मातुलिङ्गगदान्वितदक्षिणपाणिं नकुलकाक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥ ११ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ઇશ્વર (મનુજ) નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, ત્રણ નેત્ર, બળદનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરૂં અને ગદા શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે.

'तत्तीर्थोत्पन्नं कुमारयक्षं श्वेतवर्णं हंसवाहनं चतुर्भुजं मातुलिङ्गबाणान्वितदक्षिणपाणिं नकुलकधनुर्युक्तवामपाणिं चेति' ॥ १२ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુમાર (સુરકુમાર) નામના યક્ષનો શ્વેતવર્ણ, હંસનું વાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરૂં અને બાણ શોભે છે તથા ડાબા હાથ નોળીઓ અને ધનુષથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૮૫

'तत्तीर्थोत्पन्नं षण्मुखं यक्षं श्वेतवर्णं शिखिवाहनं द्वादशभुजं फलचक्रबाणखड्गपाशाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणपाणिं नकुलचक्रधनुःफलकाङ्कुशाभययुक्तवामपाणिं चेति' ॥ १३ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા ષણ્મુખ નામના

ચિત્ર ૮૪ મનુજયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૪

ચિત્ર ૮૫ સુરકુમારયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૪

યક્ષનો શ્વેતવર્ણ અને મોરનુ વાહન તથા બાર ભુજા છે તેમા જમણા છ હાથમા ફલ, ચક્ર, બાણ, તલવાર, પાશ અને અક્ષસૂત્ર છે તથા ડાબા છ હાથ નોળીઓ, ચક્ર, ધનુષ, ઢાલ, અંકુશ અને અભયથી વિભૂષિત છે ચિત્ર ૮૬

'तत्तीर्थोत्पन्न पातालयक्ष त्रिमुख रक्तवर्ण मकरवाहन षड्भुज पद्मखड्गपाशयुक्त दक्षिणपाणि नकुलफलकाक्षसूत्रयुक्तवामपाणि चेति' ॥ १४ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅનતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા પાતાલ નામના યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, મગરનુ વાહન અને છ ભુજા છે તેમા જમણા ત્રણ હાથ કમલ, તલવાર અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમા નોળીઓ, ઢાલ અને જપમાળા શોભે છે ચિત્ર ૮૭

'तत्तीर्थोत्पन्न किन्नरयक्ष त्रिमुख रक्तवर्ण कूर्मवाहन बीजपूरकगदाभययुक्तदक्षिण पाणि नकुलपद्माक्षमालायुक्तवामपाणि चेति' ॥ १५॥

અર્થાત્-તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા શ્રીકિન્નર યક્ષનો રક્તવર્ણ, ત્રણ મુખ, કાચબાનુ વાહન અને છ ભુજા છે તેમા જમણા ત્રણ હાથ બીજોરૂ, ગદા અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા ત્રણ હાથમા નોળીઓ, કમલ અને જપમાળા શોભે છે ચિત્ર ૮૮

ચિત્ર ૮૬ ષણ્મુખયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૫

ચિત્ર ૮૭ .પાતાલયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૫

ચિત્ર ૮૮ કિન્નરયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૫

ચિત્ર ૮૯ ગરુડયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૭

'तत्तीर्थोत्पन्न गरुडयक्ष वराहवाहन क्रोडवदन श्यामवर्ण चतुर्भुज बीजपूरकपद्मयुक्त दक्षिणपाणि नकुलाक्षसूत्रवामपाणि चेति' ॥ १६ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીશાંતિનાથ સ્વામી ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ગરૂડ યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ક્રોડ વદન, વરાહ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ બીજોરૂ અને કમલથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા નોળીઓ તથા જપમાળા શોભે છે ચિત્ર ૮૯

'तत्तीर्थोत्पन्न गन्धर्वयक्ष श्यामवर्ण हंसवाहन चतुर्भुज वरदपाशान्वितदक्षिणभुज मातुलिङ्गाङ्कुशाधिष्ठितवामपाणि चेति' ॥ १७ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીકુંથુનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ગંધર્વ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હંસવાહન તથા ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથમા વરદ અને પાશ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથમા બીજોરૂ અને અંકુશ છે ચિત્ર ૯૦

ચિત્ર ૯૦ ગંધર્વયક્ષ

ચિત્ર ૯૧ યક્ષેન્દ્રયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૮

'तत्तीर्थोत्पन्न यक्षेन्द्रयक्ष षण्मुख त्रिनेत्र श्यामवर्ण [१]शम्बरवाहन द्वादशभुज मातुलिङ्गबाणखड्गमुद्गरपाशाभययुक्तदक्षिणपाणि नकुलधनुश्चर्मफलकशूलाङ्कुशाक्षसूत्रयुक्तवामपाणि चेति' ॥ १८ ॥

---

१ शङ्ख इति पाठान्तरम् ।

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅરનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા યક્ષેંદ્ર નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ૭ મુખ, ત્રણ નેત્ર, શંખ (શંબર) વાહન અને બાર ભુજા છે. તેમાં જમણા ૭ હાથ બીજોરૂ, બાણ, તલવાર, મુદ્‌ગર, પાશ અને અભયથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા ૭ હાથમાં નોળીઓ, ધનુષ, ચામડાની ઢાલ, શૂળ, અંકુશ અને જપમાળા શોભે છે.

'तत्तीर्थोत्पन्नं कुबेरयक्षं चतुर्मुखमिन्द्रायुधवर्णं गरुडवदनं गजवाहनं अष्टभुजं वरद-[1]पाशचापशूलाभययुक्तदक्षिणपाणिं बीजपूरकशक्तिमुद्‌गराक्षसूत्रयुक्तवामपाणिं चेति' ॥१९॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીમલ્લિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા કુબેર નામના યક્ષનો ઇન્દ્રાયુધ જેવો (મેઘધનુષ જેવો) વર્ણ, ચાર મુખ, ગરૂડવદન, હાથીનું વાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમાં જમણા ચાર હાથમાં વરદ, પાશ (પરશુ), શૂળ અને અભય શોભે છે તથા ડાબા ચાર હાથ બીજોરૂ, શક્તિ, મુદ્‌ગર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૯૨

'तत्तीर्थोत्पन्नं वरुणयक्षं चतुर्मुखं त्रिनेत्रं धवलवर्णं वृषभवाहनं जटामुकुटमण्डितं अष्टभुजं मातुलिङ्गगदाबाणशक्तियुतदक्षिणपाणिं नकुलकपद्मधनुःपरशुयुतवामपाणिं चेति' ॥ २० ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા વરુણ યક્ષનો

ચિત્ર ૯૨ કુબેરયક્ષ

ચિત્ર ૯૩ વરુણયક્ષ પૃષ્ઠ ૨૭૯

1 वरदपशु इत्यपि पाठः।

ધવલવર્ણ, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન, જટામુકુટમંડિત અને આ૦ ભુજા છે તેમા જમણા ચાર હાથમા બીજોરૂ, ગદા, બાણ અને શક્તિ શોભે છે, તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, ડમરુ, ધનુપ અને પરશુથી વિભૂષિત છે ચિત્ર ૯૩

'तत्तीर्थोत्पन्न भ्रकुटियक्ष चतुर्मुख त्रिनेत्र हेमवर्ण वृषभवाहन अष्टभुज मातुलिङ्गशक्ति मुद्गराभययुक्तदक्षिणपाणि नकुलपरशुवज्राक्षसूत्रवामपाणि चेति' ॥ २१ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીનમિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ભૃકુટિ નામના યક્ષનો સુવર્ણવર્ણ, ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભવાહન અને આઠ ભુજા છે તેમા જમણા ચાર હાથમા બીજોરૂ, શક્તિ મુદ્ગર અને અભય શોભે છે તથા ડાબા ચાર હાથ નોળીઓ, પરશુ, વજ્ર અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે ચિત્ર ૯૪

'तत्तीर्थोत्पन्न गोमेधयक्ष त्रिमुख श्यामवर्णं पुरुषवाहन षड्भुज मातुलिङ्गपरशुचक्रान्वितदक्षिणपाणि नकुलशूलशक्तियुतवामपाणि चेति' ॥ २२ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીનેમિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલા ગોમેધ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ત્રણ મુખ, પુરુષ વાહન અને છ ભુજા છે તેમા જમણા ત્રણ હાથમા બીજોરૂ, પરશુ અને ચક્ર શોભે છે, તથા ત્રણ હાથ નોળીઓ, શૂળ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે ચિત્ર ૯૫

ચિત્ર ૯૪ ભૃકુટિયક્ષ

ચિત્ર ૯૫ ગોમેધયક્ષ

'तत्तीर्थोत्पन्नं पार्श्वयक्षं गजमुखमुरगफणामण्डितशिरसं श्यामवर्णं कूर्मवाहनं चतुर्भुजं बीजपूरकोरगयुतदक्षिणपाणिं नकुलकाहियुतवामपाणिं चेति' ॥ २३ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા શ્રીપાર્શ્વ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, હાથી જેવું મુખ, સર્પની ફણાથી મંડિત મસ્તક, કાચબાનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરૂં અને સર્પ શોભે છે તથા ડાબા બે હાથ નોળીઓ અને સર્પથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૯૬

'तत्तीर्थोत्पन्नं मातङ्गयक्षं श्यामवर्णं गजवाहनं द्विभुजं दक्षिणे नकुलं वामे बीजपूरकमिति' ॥ २४ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીમહાવીરસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલા માતંગ નામના યક્ષનો શ્યામવર્ણ, ગજનું વાહન તથા બે ભુજા છે. તેમાં જમણા હાથમાં નોળીઓ અને ડાબા હાથમાં બીજોરૂ શોભે છે. ચિત્ર ૯૭

—निर्वाणकलिका. पृष्ठ ३४ थी ३७

ચિત્ર ૯૬ પાર્શ્વયક્ષ

ચિત્ર ૯૭ માતંગયક્ષ

ચોવીસ તીર્થંકરોની શાસનદેવીઓ

देवीओ चक्केसरि, अजिआ दुरिआरि कालि महाकाली ।
अच्चुअ सन्ता जाला, सुतारयाऽसोय सिरिवच्छा ॥ ९ ॥
चण्डा विजयंकुसि पन्नइत्ति निव्वाणि अच्चुआ धरणी ।
वैरुट्टच्छुत्त गन्धारि अंब पउमावई सिद्धा ॥ १० ॥

અર્થ—દેવીઓ આ પ્રમાણે છે

[देव्यश्चक्रेश्वर्यजिता दुरितारी काली महाकाली ।
अच्युता शान्ता ज्वाला सुतारकाऽशोका श्रीवत्सा ॥
चण्डा विजयाऽङ्कुशी पन्नगेति निर्वाण्यच्युता धारिणी ।
वैरोट्याच्छुप्ता गान्धार्यम्बा पद्मावती सिद्धा ॥]

ચક્રેશ્વરી, અજિતા, દુરિતારી, કાલી, મહાકાલી, અચ્યુતા, શાંતા, જ્વાલા, સુતારકા, અશોકા, શ્રીવત્સા, ચંડા, વિજયા, અંકુશા, પન્નગા, નિર્વાણી, અચ્યુતા, ધારિણી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, ગાંધારી, અંબા, પદ્માવતી અને સિદ્ધા

ચિત્ર ૯૮ ચક્રેશ્વરીદેવી પૃ૦ ૨૮૨

ચિત્ર ૯૯ અજિતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૮૨

ભાવાર્થ:—આ ચોવીશ શાસનદેવીઓનું વર્ણન 'निर्वाणकलिका' ગ્રન્થમાં આ પ્રમાણે આપેલું છે:—

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नामप्रतिचक्राभिधानां यक्षिणीं हेमवर्णां गरुडवाहनामष्टभुजां वरदबाणचक्रपाशयुक्तदक्षिणकरां धनुर्वज्रचक्राङ्कुशवामहस्तां चेति ' ॥ १ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઋષભદેવસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અપ્રતિચક્રા (ચક્રેશ્વરી) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, ગરૂડનું વાહન અને આઠ ભુજા છે. તેમાં જમણા ચાર હાથ વરદ, બાણ, ચક્ર અને પાશથી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા ચાર હાથમાં ધનુષ, વજ્ર, ચક્ર અને અંકુશ શોભી રહેલાં છે. ચિત્ર ૯૮

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नामजिताभिधानां यक्षिणीं गौरवर्णां लोहासनाधिरूढां चतुर्भुजां वरदपाशाधिष्ठितदक्षिणकरां बीजपूरकाङ्कुशयुक्तवामकरां चेति ' ॥ २ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅજિતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અજિતા યક્ષિણીનો ગૌરવર્ણ, લોહાસનાધિરૂઢ અને ચાર હાથ છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂં અને અંકુશ શોભે છે. ચિત્ર ૯૯

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां दुरितारिदेवीं गौरवर्णां मेषवाहनां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणकरां फलाभयान्वितवामकरां चेति ' ॥ ३ ॥

ચિત્ર ૧૦૦ દુરિતારિદેવી, પૃષ્ઠ ૨૮૩

ચિત્ર ૧૦૧ કાલિકાદેવી. પૃષ્ઠ ૨૮૩

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસંભવનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી દુરિતારીદેવીનો ગૌરવર્ણ, બકરાનુ વાહન અને ચાર ભુજા, તેમા જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે તથા ડાબા બે હાથમા ફલ અને અભય શોભે છે ચિત્ર ૧૦૦

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना कालिकादेवीं श्यामवर्णा पद्मवाहना चतुर्भुजा वरदपाशाधिष्ठितदक्षिणभुजा नागाङ्कुशान्वितवामहस्त चेति' ॥ ४ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅભિનંદનસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી કાલિકાદેવીનો શ્યામવર્ણ, કમલનુ આસન તથા ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા નાગ અને અંકુશ શોભે છે ચિત્ર ૧૦૧

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना महाकालीं देवीं सुवर्णवर्णा पद्मवाहना चतुर्भुजा वरदपाशाधिष्ठितदक्षिणकरा मातुलिङ्गाङ्कुशयुक्तवामभुजा चेति' ॥ ५ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુમતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી મહાકાલીદેવીનો સુવર્ણવર્ણ, પદ્મનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા માતુલિંગ અને અંકુશ શોભે છે ચિત્ર ૧૦૨

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नामच्युता देवीं श्यामवर्णा नरवाहना चतुर्भुजा वरदवी[1]णान्वितदक्षिणकरा कार्मुकाभययवामहस्ता चेति' ॥ ६ ॥

ચિત્ર ૧૦૨ મહાકાલીદેવી

ચિત્ર ૧૦૩ અચ્યુતાદેવી પૃષ્ઠ ૨૮૪

१ बाण इत्यपि पाठ ।

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીપદ્મપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અચ્યુતાદેવીનો શ્યામવર્ણ, નરવાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને વીણા (બાણ) થી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ અને અભય શોભે છે. ચિત્ર ૧૦૩

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां शान्तादेवीं सुवर्णवर्णां गजवाहनां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणकरां शूलाभययुतवामहस्तां चेति' ॥ ७ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુપાર્શ્વનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી શાન્તાદેવીનો સુવર્ણવર્ણ, હાથીનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં શૂળ અને અભય શોભે છે. ચિત્ર ૧૦૪

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां भृकुटिदेवीं पीतवर्णां वराह (विडाल[१]) वाहनां चतुर्भुजां खड्गमुद्गरान्वितदक्षिणभुजां फलकपरशुयुतवामहस्तां चेति' ॥ ८ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીચંદ્રપ્રભુસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ભૃકુટી (જ્વાળા) દેવીનો પીળોવર્ણ, વરાહનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથ તલવાર અને મુદ્ગરથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ઢાલ અને પરશુ શોભે છે. ચિત્ર ૧૦૫

ચિત્ર ૧૦૪ શાંતાદેવી

ચિત્ર ૧૦૫ જ્વાલા (ભૃકુટી)

१ विराल इत्यपि पाठ ।

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना सुतारादेवी गौरवर्णा वृषभवाहना चतुर्भुजा वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणभुजा कलशाङ्कुशान्वितवामपाणि चेति' ॥ ९ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીસુવિધિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી સુતારાદેવીનો ગૌરવર્ણ, વૃષભવાહન તથા ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં કલશ અને અંકુશ શોભે છે ચિત્ર ૧૦૬

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना अशोकादेवी मुद्गवर्णा पद्मवाहना चतुर्भुजा वरदपाशयुक्तदक्षिणकरा फलाङ्कुशयुक्तवामकरा चेति' ॥ १० ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીશીતલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અશોકાદેવીનો નીલવર્ણ, પદ્મનું વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં ફલ અને અંકુશ શોભે છે ચિત્ર ૧૦૭

ચિત્ર ૧૦૬ સુતારાદેવી

ચિત્ર ૧૦૭ અશોકાદેવી

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना मानवी देवी गौरवर्णा सिंहवाहना चतुर्भुजा वरदमुद्गरान्वितदक्षिणपाणि कलशाङ्कुशयुक्तवामकरा चेति' ॥ ११ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીશ્રેયાંસનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી માનવી (શ્રીવત્સા)દેવીનો ગૌરવર્ણ, સિંહનું વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમાં જમણા બે હાથ વરદ

અને મુદ્ગરથી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં કળશ અને અંકુશ શોભે છે. ચિત્ર ૧૦૮

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां प्रचण्डादेवीं श्यामवर्णां अश्वारूढां चतुर्भुजां वरदशक्ति युक्तदक्षिणकरां पुष्पगदायुक्तवामपाणिं चेति' ॥ १२ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી ચંડા (પ્રચંડા) દેવીનો શ્યામવર્ણ, ઘોડાનું વાહન તથા ચાર ભુજ છે, તેમાં જમણા બે હાથ વરદ અને શક્તિથી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં પુષ્પ અને ગદા શોભે છે. ચિત્ર ૧૦૯

ચિત્ર ૧૦૮ શ્રીવત્સા (માનવી) દેવી

ચિત્ર ૧૦૯ ચંડા (પ્રચંડા) દેવી

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां विदितादेवीं हरितालवर्णां पद्मारूढां चतुर्भुजां बाणपाश युक्तदक्षिणपाणिं धनुर्नागयुक्तवामपाणिं चेति' ॥ १३ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીવિમલનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થયેલી વિદિતાદેવીનો હરિતવર્ણ, પદ્મનું આસન અને ચાર ભુજ છે, તેમાં જમણા બે હાથ બાણ અને પાશથી વિભૂષિત છે. તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ્ય અને નાગ શોભે છે. ચિત્ર ૧૧૦

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां अङ्कुशां देवीं गौरवर्णां पद्मवाहनां चतुर्भुजां खड्गपाशयु-क्तदक्षिणकरां चर्मफलकाङ्कुशयुक्तवामहस्तां चेति' ॥ १४ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅનંતનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી અંકુશાદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં તલવાર અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ ચામડાની ઢાલ અને અંકુશથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૧૧૧

ચિત્ર ૧૧૦ વિજયા (વિદિતા) પૃષ્ઠ ૨૮૬

ચિત્ર ૧૧૧ અંકુશાદેવી

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना कन्दर्पा (पन्नगा) देवीं गौरवर्णा मत्स्यवाहना चतुर्भुजां उत्पलाङ्कुशयुक्तदक्षिणकरा पद्माभययुक्तवामहस्ता चेति' ॥ १५ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીધર્મનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કન્દર્પાદેવીનો ગૌરવર્ણ, મત્સ્યનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં ઉત્પલ (કમલ) અને અંકુશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમલ અને અભયથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૧૧૨

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां निर्वाणीं देवीं गौरवर्णां पद्मासनां चतुर्भुजां पुस्तकोत्पलयुक्तदक्षिणकरां कमण्डलुकमलयुतवामहस्तां चेति' ॥ १६ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીશાંતિનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી નિર્વાણીદેવીનો ગૌરવર્ણ, કમલનું આસન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં પુસ્તક અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ કમંડલ અને કમલથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૧૧૩

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां बला (अच्युतां) देवीं गौरवर्णां मयूरवाहनां चतुर्भुजां बीजपूरकशूलान्वितदक्षिणभुजां मुषुण्ढिपद्मान्वितवामभुजां चेति' ॥ १७ ॥

ચિત્ર ૧૧૨ પન્નગા (કંદર્પા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૮૭

ચિત્ર ૧૧૩ નિર્વાણી દેવી પૃષ્ઠ ૨૮૭

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીકુંથુનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી બલા (અચ્યુતા) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, મોરનું વાહન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરું અને શૂળ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ મુષંઢી (લોઢ જાતનું શસ્ત્ર) અને કમલથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૧૧૪

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां धारणीं देवीं कृष्णवर्णां पद्मासनां चतुर्भुजां मातुलिङ्गोत्पलान्वितदक्षिणभुजां पाशाक्षसूत्रान्वितवामकरां चेति' ॥ १८ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીઅરનાથસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી ધારણીદેવીનો કાળો (નીલ)વર્ણ, કમળનું આસન તથા ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં બીજોરું અને ઉત્પલ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પાશ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૧૧૫

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां वैराट्यां देवीं कृष्णवर्णां पद्मासनां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुक्तदक्षिणकरां मातुलिङ्गशक्तियुक्तवामहस्तां चेति' ॥ १९ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીમલ્લિનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વૈરોટયાદેવીનો કાળોવર્ણ, કમલનું આસન અને ચાર ભુજ છે. તેમાં જમણા બે હાથમાં વરદ અને જપમાળા શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ બીજોરૂં અને શક્તિથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૧૧૬

ચિત્ર ૧૧૪ અચ્યુતા (બલા) દેવી પૃ૦ ૨૮૮

ચિત્ર ૧૧૫ ધારણીદેવી પૃષ્ઠ ૨૮૮

ચિત્ર ૧૧૬ વૈરોટ્યાદેવી પૃષ્ઠ ૨૮૮

ચિત્ર ૧૧૭ અચ્છુપ્તા (વરદત્તા) દેવી પૃષ્ઠ ૨૯૦

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां वरदत्तां (अच्छुप्तां) देवीं गौरवर्णां भद्रासनारूढां चतुर्भुजां वरदाक्षसूत्रयुतदक्षिणकरां बीजपूरक[1]कुम्भयुतवामहस्तां चेति' ॥ २० ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી)ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી વરદત્તા (અચ્છુપ્તા) દેવીનો ગૌરવર્ણ, ભદ્રાસન પર બેઠેલી તથા ચાર ભુજાવાળી છે. તેનાં જમણા બે હાથ વરદ અને જપમાળાથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂ તથા કુંભ (શૂળ) શોભે છે.

'नमेर्गन्धारीदेवीं श्वेतां हंसवाहनां चतुर्भुजां वरदखड्गयुक्तदक्षिणभुजद्वयां बीजपूर(क)कुम्भयुतवामद्वयां चेति' ॥ २१ ॥

અર્થાત્—તેઓ શ્રીનમિનાથ (સ્વામી)ની ગાન્ધારી દેવીનો શ્વેતવર્ણ, હંસનું વાહન તથા ચાર ભુજા છે. તેમા જમણા બે હાથ વરદ અને તલવારથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂં અને કુંભ શોભે છે. ચિત્ર ૧૧૮

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्नां कूष्माण्डीं देवीं कनकवर्णां सिंहवाहनां चतुर्भुजां मातुलिङ्गपाशयुक्तदक्षिणकरां पुत्राङ्कुशान्वितवामकरां चेति' ॥ २२ ॥

અર્થાત્—તેઓ [શ્રીનેમિનાથપ્રભુ]ના જ તીર્થમાં ઉત્પન્ન થએલી કૂષ્માણ્ડી (અંબિકા) દેવીનો સુવર્ણવર્ણ, સિંહનું વાહન અને ચાર ભુજા છે. તેમાં જમણા બે હાથમા બીજોરૂં અને પાશ શોભે છે, તથા ડાબા બે હાથ પુત્ર અને અંકુશથી વિભૂષિત છે. ચિત્ર ૧૧૯

ચિત્ર ૧૧૮ ગાંધારીદેવી

ચિત્ર ૧૧૯ અંબિકા (કૂષ્માણ્ડી) દેવી

१ मातुलिङ्गशूल इत्यपि पाठः ।

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना पद्मावती देवी कनकवर्णा कुर्कुटवाहना चतुर्भुजा पद्म पाशान्वितदक्षिणकरा फलाङ्कुशाधिष्ठितवामकरा चेति' ॥ २३ ॥

અર્થાત્—તેઓ (શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ)ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી પદ્માવતીદેવીનો સુવર્ણવર્ણ, કુર્કુટ [જાતિના સર્પનુ] વાહન, અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ કમલ અને પાશથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા ફલ અને અકુશ શોભે છે ચિત્ર ન ૧૨૦ તેણીના વિરગી ચિત્ર માટે તથા જુદા જુદા સ્વરૂપોના ચિત્રો માટે 'ભૈરવપદ્માવતી કલ્પ'મા પ્રસિદ્ધ થએલા ચિત્રો જુઓ

'तस्मिन्नेव तीर्थे समुत्पन्ना सिद्धायिका हरितवर्णा सिंहवाहना चतुर्भुजा पुस्तकाभ ययुक्तदक्षिणकरा मातुलिङ्गबाणान्वितवामहस्ता चेति' ॥ २४ ॥

અર્થાત્—તેઓ [શ્રીમહાવીરસ્વામી]ના જ તીર્થમા ઉત્પન્ન થએલી સિદ્ધાયિકાદેવીનો હરિતવર્ણ, સિંહનુ વાહન અને ચાર ભુજા છે તેમા જમણા બે હાથ પુસ્તક અને અભયથી વિભૂષિત છે, તથા ડાબા બે હાથમા બિજોરૂ અને બાણ શોભે છે ચિત્ર ૧૨૧

—निर्वाणकलिका पत्र ३४ थी ३७

ચિત્ર ૧૨૦ પદ્માવતીદેવી

ચિત્ર ૧૨૧ સિદ્ધાયિકાદેવી

इअ तित्थरक्खणरया, अन्ने वि सुरासुरी य चउहावि ।
वतरजोइणिपमुहा, कुणतु रक्ख सया अम्ह ॥११॥

[इति तीर्थरक्षणरता अन्येऽपि सुरासुर्यश्च चतुर्धाऽपि ।
व्यन्तरयोगिनीप्रमुखाः कुर्वन्तु रक्षां सदाऽस्माकम् ॥]

અર્થ:—એ પ્રમાણે તીર્થનું એટલે ચતુર્વિધ સંઘનું રક્ષણ કરવાને તત્પર એવા યક્ષ યક્ષિણીઓ અને બીજા પણ ચાર નિકાય[1] (ભુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક) ના દેવ, દેવીઓ, વ્યંતર, યોગિની[2] વગેરે અમારું સદા રક્ષણ કરો.

एवं सुदिट्ठिसुरगण सहिओ—संघस्स संतिजिणचंदो ।
मज्झ वि करेउ रक्खं, मुणिसुंदरसूरिथुअमहिमा ॥ १२ ॥

[एवं सुदृष्टिसुरगणसहित. सङ्घस्य शान्तिजिनचन्द्रः ।
ममाऽपि करोतु रक्षां मुनिसुन्दरसुरिस्तुतमहिमा ॥]

અર્થ:—આ પ્રમાણે મુનિસુંદરસૂરિએ જેના મહિમાની સ્તુતિ કરી છે એવા સમકિત દૃષ્ટિ દેવોના સમૂહ સહિત શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વર શ્રીસંઘની તથા મારી પણ રક્ષા કરો.

इअ संतिनाह सम्म—दिट्ठि रक्खं सरइ तिकालं जो ।
सव्वोवद्दवरहिओ, स लहइ सुहसंपयं परमं ॥ १३ ॥

[इति शान्तिनाथं सम्यग्दृष्टिः रक्षायै स्मरति त्रिकालं यः ।
सर्वोपद्रवरहित. स लभते सुखसंपदं परमाम् ॥]

અર્થ:—આ પ્રમાણે જે સમ્યગદૃષ્ટિ મનુષ્ય પોતાના રક્ષણને માટે શ્રીશાંતિનાથપ્રભુનું ત્રણે કાળ સ્મરણ કરે છે તે મનુષ્ય સર્વ ઉપદ્રવથી રહિત થઈ ઉત્કૃષ્ટ સુખ સંપદાને પામે છે.

तवगच्छगयणदिणयर—जुगवरसिरिसोमसुंदरगुरूणं ।
सुपसायलद्धगणहर—विज्जासिद्धी भणइ सीसो ॥ १४ ॥

[तपोगच्छगगनदिनकरयुगवरश्रीसोमसुन्दरगुरूणाम् ।
सुप्रसादलब्धगणधरविद्यासिद्धिर्भणति शिष्यः ॥]

અર્થ:—તપગચ્છરૂપી આકાશમાં સૂર્ય સમાન યુગપ્રધાન શ્રીસોમસુન્દર ગુરુના સુપ્રસાદથી જેણે ગણધર વિદ્યાની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી છે એવા તેમના શિષ્ય **શ્રીમુનિસુંદરસૂરિએ** આ સ્તવન કર્યું (બનાવ્યું) છે.

---

૧ ચાર નિકાયના દેવોનું વર્ણન સંગ્રહણીસૂત્રમાં વિસ્તારથી આપેલું છે અને ભુવનપતિ તથા વ્યંતર દેવોના ઇન્દ્રોના ચિત્રો માટે 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ'ના ચિત્ર ૨૬૯, ૨૭૫ તથા ૨૭૬ જુઓ. ૨ યોગિનીની સંખ્યા ૬૪ ચોસઠ છે તેમના નામો માટે 'શ્રીભૈરવપદ્માવતીકલ્પ'માં છપાએલ પરિશિષ્ટ. નંબર ૨૪નું સ્તોત્ર જુઓ.

श्रीसंतिकरस्तवस्याम्नाय : ॥

——(०)——

एतत्स्तोत्र त्रिकालमुभयकाल वा स्मर्यते। दुष्टभूतशाकिनीरोगादिभय न भवति, महापुण्य च भवति, सुलभबोधिश्च ।

विशेषमरकीमान्द्यादिशकायामुपसर्गहरस्तोत्र पचपरमेष्ठिनमस्कारादिवत् सम्यगऽधीत्य प्रतिगृह सर्वजने पवित्रीभूय त्रिकाल सप्तकृत्वस्त्रिस्त्रिर्वा गुण्यते स्तोत्रमिदम् । यस्य नायाति स श्राव्यते च । गुणयितु श्रोतुश्च मरक्यादिक्लेशा न प्रभवन्ति ।

नित्यमुभयकाल प्रतिक्रमणानन्तर पाक्षिकप्रतिक्रमणानन्तर वा। कश्चित् सप्तवारं त्रिवार वा गुणयति । अपरे च सावधाना शृण्वन्ति । सर्वेषा तस्मिन् दिने तस्या रात्रौ तस्मिन् पक्षे वा केप्युपद्रवा नोत्पद्यन्ते। एव वार्षिकचातुर्मासिकप्रतिक्रमणेऽपि ज्ञेयम् ।

कदाचित्कस्यचिद् ग्रन्थि सज्वरो निर्ज्वरो वा निर्गत स्यात् तदा शीघ्रमेव पवित्री भूय कश्चित् शुचिवस्त्रे रुधिरास्थिमासमलमूत्रकेलाद्यनुच्छिष्टे शुचिस्थाने पट्टाद्युपविष्ट श्रीमुनिसुदरसूरिगुरुभ्यो नम इति वार २१ रोगिण श्रावयन्नुच्चार्य, वार ७ स्वशरीर शीर्षादारभ्य सर्वांग स्पृशन् गुणयित्वाऽऽत्मरक्षा कृत्वा सावधानमना परिहृतव्यापारातरो वस्त्राञ्चलेन रोगिग्रन्थि प्रतिस्तोत्र स्पर्शनोंजयन्नखण्ड वार १०८ सपूर्णस्तोत्र गुणयेत् । ज्वरो ग्रन्थिश्चोपशाम्यति । सहस्रशोऽपि पर शतैश्च दृष्टप्रत्ययमिदम् ।

एतत्स्तोत्र च जपताऽतरालेऽपर किमप्युपसर्गहरस्तवाद्यपि न जपनीयम् । न च मिथ्यात्वाद्यपि कार्यं । जैनैरप्यजैनैश्च प्रकारान्तरैर्मिश्रणकरके तथाविधफलस्य दु सा ध्यत्वात् ।

त्रयोदशैवाऽस्य गाथाऽध्येया जप्याश्च । स रुहइ० इति यावत् । अधिकगाथापि कापि केनापि न योजनीया । ग्रन्थीज्वरादेरुत्पत्तेरनु च शीघ्रमेव अपरमिथ्यात्वादिप्रतिका रपरित्यागेन तस्यैव प्रयोगेण सद्य सुखेन च गुणो भवति । अन्यथा कष्टेन स्याद नैकातिक इति ।

सपूर्ण ध्रण वार सात वार स्मृतेन । ॐ स नमो विप्पोसहि० ॐ सति नमुक्कारो० । इति द्वितीयतृतीयगाथाभ्या च वार १०८ अथवा वार २१ स्मृताभ्यामभिमन्त्रित जल पीत तत् सर्वविषमज्वरादिरोगान् विशेष्य च दैवतविकारान् भूतादिछलशाकिन्यादि दोषान् अपहरति ।

अनेन सपूर्णस्तोत्रेण वार २१ अथवा वार ७। द्वितीयतृतीयगाथाभ्या वार १०८ अथवा वार २१ रोगिशरीर हस्तेन स्पृशेत् । रजोहरणाग्दिना वोंजयेत् । रोगो दोषश्च उपशाम्यति ।

यश्चैतद् स्तोत्र गाथाद्वय च बहु बहुतर च प्रत्यह स्मरति । यस्य चास्मिन् स्तोत्रेऽस्य स्तोत्रस्य प्रणेतरीं च बह्वी बहुतरा बहुतमा च भक्तिरास्था च स्यात् । य(त)स्य भृश भृशतरा भृशतमा च स्फुरतीति तत्त्र ।

આ સંપૂર્ણ સ્તોત્રથી ૨૧ વખત અથવા ૭ વખત, તથા બીજી અને ત્રીજી ગાથાથી ૧૦૮ વખત અથવા ૨૧ વખત રોગીના શરીરને હાથ વડે સ્પર્શ કરવાથી અથવા રજોહરણાદિ વડે ઉંજવાથી રોગીના રોગો તથા દોષો ઉપશમે છે.

જે કોઈ મનુષ્ય આ બે ગાથાને હમેશ અનેકવાર સ્મરણ કરે, જેને આ સ્તોત્ર ઉપર અગર આ સ્તોત્રની રચના કરનાર આચાર્ય તરફ બહુમાન અને ભક્તિ તથા રટન હોય તેને આ સ્તોત્ર તાત્કાલિક ફાયદો કરે.

જે કોઈ રોગી અગર દોષીના ગાત્રનો ભંગ થયો હોય તેને આ સ્તોત્રનો પ્રયોગ કરવો નહિ, કારણ કે પ્રયોગ કરવાથી પણ ફાયદો થાય અગર ન પણ થાય નિશ્ચિત નહિ.

જે કોઈ રોગી અથવા દોષીના આયુષ્યની પ્રચુરતા હોય તેને તરત ફાયદો થાય અથવા તો જેમ જેમ પ્રયોગ ચાલુ રહે તેમ તેમ ફાયદો થાય, પરંતુ વધે નહિ તેમ લંબાય નહિ.

યથોક્ત વિધિ પ્રમાણે ઉપચાર [પ્રયોગ] કરવા છતાં ગુણ ન થાય તો બીજા કોઈ સ્તોત્ર, મંત્ર, યંત્ર વગેરે ઘણાએ અજમાવે તો પણ ફાયદો થવો મુશ્કેલ છે.

આ સ્તોત્રના રચનાર અગર સ્મરણ કરનાર જે સ્થળે ઊભા હોય, અગર કેટલાક સમય સુધી સ્થિત રહ્યા હોય ત્યાં દૈવી દોષ તથા મરકી વગેરેના ઉપદ્રવો થાય નહિ.

દેવાદિ દોષવાળાને તો આ પ્રયોગથી નક્કી સંપૂર્ણ ફાયદો થાય. રોગી માટે એકાંતિક નહિ, આ સર્વ વિધિ પ્રયત્ન સાધ્ય છે.

મિથ્યાત્વી દેવતાઓની પૂજા કરવાથી, પૂજા માટે હિંસા કરવાથી, મિથ્યાત્વીઓનાં સ્તોત્ર ભણવાથી અથવા તેઓના સ્તોત્રના કર્તા આચાર્યની અવજ્ઞા કરવાથી કદાપિ ઉપદ્રવ ઉદ્‌ભવે તો પણ થોડા સમયમાં નિવૃત્તિ પામે તેવાં થાય, પરંતુ દુઃખથી અટકાવી શકાય અગર દુઃસાધ્ય ઉત્પન્ન થાય નહિ. પાટલી અથવા કાંસાના પાત્ર પર લખી પૂજન કરવાથી શુભ ફળ આપે.

કદાચિત્ કોઈ પણ મનુષ્ય આ સ્તોત્રના મંત્રાક્ષરોને કોઈ પણ રીતે જાણીને તેનો જાપ કરે અને સ્તોત્ર ભણે નહિ તો તેને ધાર્યા પ્રમાણે ફળની પ્રાપ્તિ થાય નહિ અને સ્તોત્રનો જાપ કરવાથી તુરત ગુણ થાય.

આ સ્તોત્ર ગણવાથી અગર સાંભળવાથી શાકિનીથી ઘેરાએલી વ્યક્તિ મૃત્યુ પામે અથવા તેનાથી મુક્ત થાય.

આ દુઃષમા નામના પાંચમા આરાના સમયમાં ગ્રંથિવિકાર જ્વરાદિ અને મરકી વગેરેથી લોકોને દુઃખી જોઈને, ધર્મના આધાર ભૂત શ્રીસંઘના મનુષ્યોની હાની થતી જોઈને ખેદ તથા કરુણા ઉત્પન્ન થવાથી પરમપૂજ્ય પરમગુરુ **શ્રીસોમસુંદરસૂરિની** ચરણ કૃપાથી

સૂરિમંત્રની સાધના કરતા પ્રસન્ન થએલા સૂરિમંત્રના અધિષ્ઠાયક દેવે આપેલા વરદાનવડે શોભતા **શ્રીમુનિસુંદરસૂરિએ** આ સ્તોત્રની રચના કરી છે

શ્રી સંઘમા વ્યાપેલા મરકી વગેરે ઉપદ્રવોના નિવારણ માટે અને સર્વદેશોમા રહેલા આરાધક મનુષ્યોના મરકી આદિ ઉપદ્રવોનુ નિવારણ કરવા માટે પ્રગટ છે પ્રભાવ જગતમા જેનો એવા આ '**શાંતિકરસ્તોત્ર**'નો કઈક આમ્નાય (વિધિ) અમોએ વર્ણવેલ છે, તે કોઈ પણ મિથ્યાત્વીને, અધર્મિજનોને, સદાચાર વગરના માણસોને, શૌચાદિ નિત્યકર્મ નહિ પાળનારાઓને, બાળકોને તેમ જ સ્ત્રીઓને (મંદબુદ્ધિ હોવાને લીધે) આપવો નહિ કેમકે સદાચાર પાળનારાઓને દરેક રીતે આબાદીને આપનાર આ સ્તોત્ર છે

સાધના —પર્યુષણપર્વનો અઠ્ઠમ કરી ૧૦૮ વાર સંતિકર સંપૂર્ણ ગણવું એ સાધના કર્યા પછી જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે બીજી અને ત્રીજી ગાથા ૧૦૮ વાર ગણવી, રોગ જ્વરાદિક જાય આ સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક છે

श्रीतिजयपहुत्त स्तोत्र.

——(०)——

तिजयपहुत्तपयासय–अट्ठमहापाडिहेरजुत्ताणं ।
समयक्खित्तठिआणं, सरेमि चक्कं जिणिंदाणं ॥ १ ॥

[त्रिजगत्प्रभुत्वप्रकाशकाष्टमहाप्रातिहार्ययुक्तानाम् ।
समयक्षेत्रस्थितानां स्मरामि चक्रं जिनेन्द्राणाम् ॥]

અર્થ:—ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય વડે સહિત તથા સમયક્ષેત્રમાં કહેતાં અઢીદ્વીપમાં રહેલા જિનેશ્વરોના સમૂહનું (યંત્રનું)* હું સ્મરણ કરૂં છું.

---

* આ યંત્ર કરવાની રીતિ નીચે પ્રમાણે છે.

२५ ह	८० र	क्षि	१५ हुं	५० ह.
२० स	४५ र	प	३० सु	७५ स
क्षि	प	ॐ	स्वा	हा
७० ह	३५ र	स्वा	६० हु	५ ह
५५ स	१० र	हा	६५ सु	४० स

બાજુમાં બતાવ્યા મુજબ પાંચ ઊભા અને પાંચ આડા કોઠા (ખાના) કરવા એટલે કુલ ૨૫ ખાનાં થયાં. તેમાં મધ્યના આડા અને ઊભા પાચ ખાનામાં પંચ મહાભૂતાત્મક '**क्षि प ॐ स्वा हा**' એ પાચ અક્ષરની મહાવિદ્યા લખવી. (આ પાચ અક્ષરો પૈકી **क्षि** પૃથ્વીબીજ, **प** અપબીજ, ॐ અગ્નિબીજ, તેજોબીજ, **स्वा** પવનબીજ અને **हा** શૂન્યબીજ, આકાશબીજ છે) (આ મન્ત્રાક્ષરો સિવાય બીજા મન્ત્ર બીજો જાણવાની ઈચ્છાવાળાઓને મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલા '**भैरवपद्मावतीकल्प**' નામના જૈન મન્ત્રશાસ્ત્રના ગ્રન્થમાં છપાએલો 'મન્ત્રાક્ષરોનો બીજકોષ' જોવા મારી નમ્ર વિનતિ છે). બાકીની ચાર પંક્તિઓ પૈકીની પ્રથમ પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં બીજી ગાથામાં બતાવેલા ૨૫–૮૦–૧૫–૫૦ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા, બીજી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં ત્રીજી ગાથામાં બતાવેલા ૨૦–૪૫–૩૦–૭૫ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા, ચોથી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામા ચોથી ગાથામાં બતાવેલા ૭૦–૩૫–૬૦–૫ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા, તથા પાંચમી પંક્તિના ચાર આડા ખાનામાં પાંચમી ગાથામાં બતાવેલા ૫૫–૧૦–૬૫–૪૦ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા. ત્યાર પછી છઠ્ઠી ગાથામાં બતાવેલા **ह** (દુરિતનાશક સૂર્યબીજ), **र** (દહનકારક અગ્નિબીજ), **हुं** (ભૂતાદિત્રાસક ક્રોધબીજ અને આત્મરક્ષક કવચ) તથા **हः** (સૂર્યબીજે કરીને સંપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો પહેલી આડી લીટીના અંકોવાળા ચાર ખાનામા અંકોની નીચે અનુક્રમે મૂકવા. વળી **स** (સૌમ્યતાકારક ચંદ્રબીજ, **र** (દહનકારક અગ્નિબીજ) **सुं** (સર્વ દુરિતને શાંત કરનાર શામક), તથા **सः** (ચંદ્રબીજે કરીને સંપુટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો બીજી લીટીના અંકોવાળા આડા ચાર ખાનામા તથા પાંચમી લીટીના અંકોવાળા આડા ચાર ખાનામાં અંકોની નીચે અનુક્રમે મૂકવા છઠ્ઠી ગાથાની શરૂઆતમાં જે 'ॐ' અક્ષર છે તે પંચપરમેષ્ટિવાચક છે અને '**ह र हुं ह**' એ ચાર બીજાક્ષરો વડે અનુક્રમે જયા વિજયા, અજિતા અને અપરાજિતા એ ચાર દેવીઓનાં અનુક્રમે નામ સમજવાં.

હવે સ્તોત્રકાર એકસોને સીત્તેર સમયક્ષેત્રમા રહેલા એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરોની સખ્યાના અકના પ્રમાણવાળો અને મોટુ છે માહાત્મ્ય જેનુ એવો મહાયત્ર છે, તે યત્ર લખવાનો વિધિ આગળની સાત ગાથાએ કરી દેખાડે છે

पणवीसा य असीआ, पनरस पन्नास जिणवरसमूहो ।
नासेउ सयलदुरिअ, भविआण भत्तिजुत्ताण ॥ २ ॥

[पञ्चविंशतिश्च अशीति पञ्चदश पञ्चाशत् जिनवरसमूह ।
नाशयतु सकलदुरित भव्याना भक्तियुक्तानाम् ॥]

અર્થ—પચીશ, એશી, પદર અને પચાસ એ પ્રમાણે તીર્થંકરોનો સમુદાય ભક્તિવત ભવ્યજીવોના સકલ પાપનો નાશ કરો

वीसा पणयाला विय, तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा ।
गहभूअरक्खसाइणि-घोरुवसग्ग पणासतु ॥ ३ ॥

[विंशति पञ्चचत्वारिंशदपि च त्रिंशत्पञ्चसप्तति जिनवरेन्द्रा ।
ग्रहभूतराक्षसशाकिनीघोरोपसर्गं प्रणाशयन्तु ॥]

અર્થ—વીશ, પીસ્તાલીસ તથા ત્રીશ અને પચોતેર એટલા જિનવરેદ્રો ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીના ઘોર ઉપસર્ગનો વિનાશ કરો

सत्तरि पणतीसा विय, सट्ठी पचेव जिणगणो एसो ।
वाहिजलजलणहरिकरि-चोरारिमहाभय हरउ ॥ ४ ॥

[सप्तति पञ्चत्रिंशदपि च षष्टि पञ्चैव जिनगण एष ।
व्याधिजलज्वलनहरिकरिचोरारिमहाभय हरतु ॥]

અર્થ—સીત્તેર, પાત્રીસ, સાઠ અને પાચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જલ અથવા જ્વર, અગ્નિ, સિંહ, હાથી, ચોર અને શત્રુ સબધી મહાભયને દૂર કરો

पणपन्ना य दसेवय, पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा ।
रक्खतु मे सरीर, देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥ ५ ॥

[पञ्चपञ्चाशच्च दशैव च पञ्चषष्टिस्तथा च च चत्वारिंशत् ।
रक्षन्तु मे शरीर देवासुरप्रणमता सिद्धा ॥]

આ યત્રનો ચાર ઊભી, ચાર આડી અને બે તીરછી એમ દશ લીટીમા લખેલા અકોનો સરવાળો કરતા દરેકનો સરવાળો ૧૭૦ થાય છે અને સઘળી બાજુની ગણતરી એકસરખી આવે છે તેથી આ યત્રનુ સર્વતોભદ્ર એવુ નામ છે આ યત્રની ચાર બાજુના પડખામા અને કોઠાના ૧૬ ખાનાઓમા સાતમી અને આઠમી ગાથામા બતાવેલી ૧૬ વિદ્યાદેવીઓના નામ ૐ ह्रीँ श्रीँ એ ત્રણ બીજાક્ષરો આદિમા અને અતમા नम: પદ મૂકી લખવા

અર્થ:—પંચાવન, દશ, પાંસઠ અને ચાલીશ એટલા સિદ્ધ થએલા તીર્થંકરો કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરો.

ॐ हरहुंहः सरसुंसः, हरहुंहः तह य चेव सरसुंसः ।
आलिहियनामगब्भं, चक्कं किर सव्वओभद्दं ॥ ६ ॥

[ॐ हरहुंह सरसुंसः हरहुंहः तथा चैव सरसुंसः ।
आलिखितनामगर्भं चक्रं किल सर्वतोभद्रम् ॥]

અર્થ:-ॐ હરહુંહઃ અને સરસુંસઃ તથા વળી ફરીથી હરહુંહઃ અને સરસુંસઃ એ પ્રમાણે મન્ત્રના બીજાક્ષર સહિત મધ્યમાં સાધકનું નામ લખેલું છે, જેની અંદર એવો યંત્ર નિશ્ચે સર્વતોભદ્ર છે.

ॐ रोहिणि पन्नत्ति, वज्जसिंखला तहय वज्जअंकुसिआ ।
चक्केसरि नरदत्ता, काली महाकाली तह गोरी ॥ ७ ॥
गंधारि महज्जाला, मानवि वइरुट्ट तहय अच्छुत्ता ।
माणसि महमाणसिआ, विज्जादेवीओ रक्खंतु ॥ ८ ॥

[ॐ रोहिणी प्रज्ञप्ति वज्रशृङ्खला तथा च वज्राङ्कुशा ।
चक्रेश्वरी नरदत्ता काली महाकाली तथा गौरी ॥
गान्धारी महाज्वाला मानवी वैरोट्या तथा च अच्छुप्ता ।
मानसी महामानसिका विद्यादेव्यो रक्षन्तु ॥]

અર્થ:—ॐ રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશા, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાળા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસી અને મહામાનસિકા આ સર્વ વિદ્યાદેવીઓ (મારી) રક્ષા કરો.

पंचदसकम्मभूमिसु, उप्पन्नं सत्तरिं जिणाण सयं ।
विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअं हरउ दुरिआइं ॥ ९ ॥

[पञ्चदशकर्मभूमिषु उत्पन्नं सप्ततिः जिनानां शतम् ।
विविधरत्नादिवर्णोपशोभितं हरतु दुरितानि ॥]

અર્થ:-પંદર કર્મભૂમિ (પાંચ ભરતક્ષેત્ર, પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્ર અને પાંચ ઐરવતક્ષેત્ર એ પંદર)ને વિષે [શ્રીઅજિતનાથસ્વામીના સમયમાં+] ઉત્પન્ન થએલા વિવિધ રત્નાદિકના વર્ણ વડે શોભિત એવા એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો [મારાં] પાપનું હરણ કરો.

+ શ્રીઅજિતનાથસ્વામીના સમયમાં એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તેઓની સંખ્યા આ પ્રમાણે જાણવી.—

એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં બત્રીશ વિજયો હોવાથી પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં એકસો સાઠ વિજયો, તેમાં

चउतीस अइसयजुआ, अट्ठमहापाडिहेरकयसोहा ।
तित्थयरा गयमोहा, झाएअव्वा पयत्तेण ॥ १० ॥

[चतुस्त्रिंशदतिशययुक्ता अष्टमहाप्रातिहार्यकृतशोभा ।
तीर्थकरा गतमोहा ध्यातव्या प्रयत्नेन ॥]

અર્થ —ચોત્રીશ અતિશયે કરીને યુક્ત, અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યોએ કરીને શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેઓનો એવા તીર્થંકરો પ્રયત્ન વડે ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે

ॐ वरकणयसंखविद्दुम मरगयघणसंनिह विगयमोह ।
सत्तरिसय जिणाण, सव्वामरपूइअ वंदे ॥ ११ ॥ स्वाहा ॥

[ॐ वरकनकशङ्खविद्रुममरकतघनसन्निभं विगतमोहम् ।
सप्ततिशतं जिनानां सर्वामरपूजितं वन्दे ॥]

અર્થ –શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સરખા વર્ણવાળા અર્થાત્ પાંચે વર્ણવાળા, નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તથા સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોને હું વંદન કરું છું અહીંયા શરૂઆતમાં ॐ લખ્યો છે તે પરમેષ્ઠિ વાચક છે અને અંતમાં 'स्वाहा' શબ્દ લખ્યો છે તે દેવોને બળિદાન આપતા બોલાય છે, એમ સર્વત્ર જાણવું

ॐ भवणवइवाणवंतर–जोइसवासी विमाणवासी अ ।
जे के वि दुट्ठदेवा, ते सव्वे उवसमंतु मम ॥ १२ ॥ स्वाहा ॥

[ॐ भवनपतिवानव्यन्तरज्योतिष्कवासिनो विमानवासिनश्च ।
ये केऽपि दुष्टदेवास्ते सर्वे उपशाम्यन्तु मम ॥]

અર્થ —ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે દેવનિકાયને વિષે જે કોઈ દુષ્ટ એટલે (શાસનના) દ્વેષી દેવો હોય તે સર્વ મારા પર ઉપશાંત થાઓ–મને વિઘ્ન ન કરો

चंदणकप्पूरेण, फलए लिहिऊण खालिअं पीअं ।
एगंतराइगहभूअ–साइणिमुग्गं पणासेई ॥ १३ ॥

[चन्दनकर्पूरेण फलके लिखित्वा क्षालितं पीतम् ।
एकान्तरादिग्रहभूतशाकिनीमुद्गं प्रणाशयति ॥]

એક એક તીર્થંકર એટલે જંબૂ એ બે સાથે, તથા પાંચ ભરતક્ષેત્ર પૈકી એક ભરતક્ષેત્રમાં એક કુલ મળી પાંચ ભરતક્ષેત્રમાં પાંચ અને તેવી જ રીતે પાંચ અરવતક્ષેત્ર પૈકી એકે ક્ષેત્રમાં એક કુલ મળી પાંચ ઐરવતક્ષેત્રમાં પાંચ કુલ પંદર કર્મક્ષેત્રમાં એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરો થાય તે સર્વની સ્તુતિ આ સ્તોત્રમાં કરવામાં આવેલી છે

અર્થ:–ચંદન અને કપૂરવડે પાટીયા પર આ યંત્ર લખી તેને (જળવડે) ધોઇને પીધો હોય તો તે એકાંતર વગેરે જ્વર, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની અને મોગકના આવેશનો નાશ કરે છે. [મતાંતરે કાંસાની થાળીમાં કપૂર, ગોરોચંદન, કેસર, ચંદન, કસ્તુરી વગેરેનો કર્દમ કરી સાત વખત લેપન કરવું, તે લેપન કરેલી થાળીને છાયામાં સૂકવી તેનાપર (સોનાની લેખનવડે) યંત્ર લખીને પુષ્પ ધૂપાદિકવડે પૂજન કરીને ન્હવણનું જલ પીવાથી રોગ નાશ પામે છે].

इअ सत्तरिसयजंतं, सम्मं मंतं दुवारि पडिलिहिअं।
दुरिआरिविजयवंतं, निब्भंतं निच्चमच्चेह ॥ १४ ॥

[इति सप्ततिशतयन्त्रं सम्यग्मन्त्रं द्वारि प्रतिलिखितम्।
दुरितारिविजयवन्तं निर्भ्रान्तं नित्यमर्चयेत ॥]

અર્થ:—આ પ્રમાણે સમ્યક્ મંત્રરૂપ એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોનો યંત્ર દ્વારને વિષે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે, તેથી [હે ભવ્યજીવો !] સંદેહ રહિતપણે તમે તેની નિરંતર પૂજા કરો. [મતાંતરે રૂપાના પતરામાં અથવા ત્રાંબાના પતરામાં લખીને આ યંત્રનું હમેશાં પૂજન કરવું અને જ્યારે કાર્ય પડે ત્યારે આ યંત્રનું શુદ્ધ જલે કરીને પ્રક્ષાલન કરવું અને તે પ્રક્ષાલિત કરેલા જલનું પાન કરવું.]

તિજયપહુત્ત (સત્તરિસય) સ્તોત્રામ્નાય

ચિત્ર ૧૨૨—तिजयपहुत्तप्रथमयन्त्रविधि—

स्तोत्र

पणमिय सिरिसंतिजिण थुणामि पकेहिं अरिहंसत्तरिसय ।
परमिट्ठिकुट्ठेसु आगमविहि सव्वओभद्द ॥ १ ॥

तेयाला चउवीसा तीसा छत्तीस सत्ततीसा य ।
कम्मवणद्दहणनिउणा जिणउत्तमहा दिंतु मम सिद्धिं ॥ २ ॥

पणतीसा इगताला बायाला तिविसं ईगुणतीसा य ।
कल्लाणपचकलिया सघस्स कुणतु कल्लाण ॥ ३ ॥

बावीसा अट्ठवीसा चउतीसा दुगुणवीस छायाला ।
सिहि अहि वाहि अहिअ हिय दुट्ठिय मोहजोहहरा ॥ ४ ॥

गुणयाला पणयाला छव्वीसा सत्तवीस तित्तीसा ।
जरमरणरोगरहिया मगल दिंतु मे (मम सिद्धिं) ॥ ५ ॥

इगतीसा बत्तीसाट्ठतीस चउचत्त पणवीसा ।
पतरभूयपिसाया रक्खसमुद्दरक्खगा हुतु ॥ ६ ॥

इय विहिणा सत्तरिसय पडिलेहिअ जो थुणेइ अच्चेई ।
तस्स नय हवइ विग्घ मिग्घ सिद्धि समेइ य ॥ ७ ॥

सिरि नण्णसूरि पणय सत्तरीसय जिणवराण भत्तीइ ।
भवियाण कुणउ सतिं रिद्धिवुद्धि धिइकित्ति ॥ ८ ॥

—इति सत्तरिसय यन्त्रस्तव-इति प्रथम यन्त्रविधि ॥१॥

ભાવાર્થ —શ્રીશાંતિનાથપ્રભુને નમસ્કાર કરીને પરમેષ્ઠિકોષ્ટકમાં આગમવિધિ પ્રમાણે સર્વતોભદ્ર નામના યંત્રથી ૧૭૦ અરિહંતોને સ્તવું છું (૧) ૪૩, ૨૪, ૩૦, ૩૬, અને ૩૭ એ કર્મવનને દહન કરવામાં નિપુણ એવા જિનેશ્વરો મને સિદ્ધિ આપો (૨) ૩૫, ૪૧, ૪૨, ૨૩, અને ૨૯ એ પંચકલ્યાણકથી યુક્ત જિનેશ્વરો સંઘનું કલ્યાણ કરો (૩) ૨૨, ૨૮, ૩૪, ૪૦, અને ૪૬ એ જિનેશ્વરો અગ્નિ, સર્પ, વ્યાધિ, શત્રુ, રાજા અને મોહરાજાના દુષ્ટ એવા મહાયોદ્ધાઓને હરો. (૪) ૩૯, ૪૫, ૨૬, ૨૭, અને ૩૩ એ જરા, મરણ અને રોગથી રહિત તીર્થંકરો મને મંગળ અને સિદ્ધિ આપો (૫) ૩૧, ૩૨, ૩૮, ૪૪ અને ૨૫ એ તીર્થંકરો વ્યંતર, ભૂત, પિશાચ અને રાક્ષસ પ્રમુખથી રક્ષણ કરનારા થાઓ (૬) આ વિધિ પ્રમાણે ૧૭૦ યંત્ર વસ્ત્રપર લખી જે પુરુષ સ્તવે અને પૂજે તેને કોઈ વિઘ્ન થાય નહિ અને તરત સિદ્ધિ થાય (૭) શ્રી નન્નસૂરિથી નમસ્કૃત

આ ૧૭૦ જિનેશ્વરો ભક્તિ કરનાર ભવિકોને શાંતિ, ઋદ્ધિ, બુદ્ધિ, ધૃતિ અને કીર્તિ આપો. (૮)

ચિત્ર. ૧૨૩—द्वितीययन्त्रविधिः ॥ स्तोत्रं ॥

आनंदोल्लासनमत्त्रिदशपतिशिरः प्रसूनपूज्यपदं ।
जिनसप्ततिशतमानम्य वच्मि तस्यैव संस्तवनम् ॥ १ ॥
जंबूद्वीपे भरतैरावतयोरेकनेकमभिनौमि ।
तत् द्वात्रिंशद्विजयेष्वेकैकं जिनवरं वन्दे ॥ २ ॥
धातकिखंडद्वीपे द्विगुणैर्भरतद्विके जिनद्वितयं ।
ऐरावते जिनयुगलममलमभिनौमि सद्भक्त्या ॥ ३ ॥
वन्दे महाविदेहे जिनांश्चतुःषष्टिविजयसंभविनः ।
केवलकिरणोद्द्योतितजगत्त्रया (ध्वस्त संतमसान् ॥ ४ ॥
श्रीपुष्करार्धनाम्नि च तावत एव प्रमाणतः प्रयत- ।
परमेष्ठिनः समभिष्टौमि नष्टकर्माष्टविद्वेष्यान् ॥ ५ ॥

वरकनकशंखविद्रुममरकतघनसन्निभं विगतमोहं ।
सप्ततिशतं जिनानां सर्वामरपूजितं वन्दे ॥ ६ ॥
दवदहनं भूभृदम्भस्तस्करविद्युन्नृफणीभविस्फोटम ।
हरिमारिबन्धनभयं तत्कालं संस्मृतं हरति ॥ ७ ॥

यो यंत्रस्थं ध्यायति सप्ततिशतमर्हतां पुलकिताङ्गः ।
न भवंति रुजो नश्यंति वारयस्तस्य सर्वेऽपि ॥ ८ ॥
द्वौ सप्त सप्तसततिरशीतिरथ सयुता चतुर्भिश्च ।
एकाशीतिरशीति षट् च त्रयोऽष्टौ तथैकः स्यात् ॥ ९ ॥
त्र्यधिकाशीतिः सप्ततिरष्टयुक्ताऽशीतिरेकयोना च ।
द्व्यशीतिश्चत्वारः पंच च यंत्रे विधिर्नवः ॥ १० ॥
क्षितिपतिमतिसंरुद्धं जपितं बीजाक्षरैः प्रसाधयति ।
हरहुंहः सरसुंसः ॐ क्लीं ह्रीं हूँ फट् स्वाहा ॥ ११ ॥

घनसारचंदनद्रव्यैर्लिखितं पात्रे पयः प्रपीतं च ।
विस्फोटनाशनं खलु कुर्यात् द्वारे तथा न्यस्तम् ॥ १२ ॥
पापमलं दहति भृशं हृत्पंकजकोटरे तथा ध्यातम् ।
त्रिभुवनमपि वशमानयति यंत्रमेतत् प्रपूजयतः ॥ १३ ॥
षोडशकोष्ठगतं यः सबीजमेतत् करेऽनिशं दध्यात् ।
तस्य करस्था पुंसः कल्याणपरंपरा सकला ॥ १४ ॥
इति सप्ततिशतजिनपतिसंस्तवनं ये पठन्ति पटुमतयः ।
ध्यायति मनसि तेषां तु हरिभद्रं पदं सुचिरम् ॥ १५ ॥

—इति सप्ततिशतं यत्रविधिः द्वितीययंत्रस्तोत्रं ॥

ભાવાર્થ – આનંદના ઉલ્લાસપૂર્વક નમસ્કાર કરતા ઈંદ્રોના મસ્તક ઉપર રહેલા પુષ્પો વડે પૂજાએલા છે ચરણો જેમના એવા ૧૭૦ જિનેશ્વરોને નમસ્કાર કરીને તેઓનું જ સ્તવન રચું છું ૧ જંબુદ્વીપના એક ભરત અને ઐરાવતક્ષેત્રમાં એકેક તથા મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૩૨ વિજય છે તે દરેકમાં એકેક, આ પ્રમાણે ૩૪ જિનેશ્વરોને વંદન કરું છું ૨ જંબુદ્વીપના કરતા ધાતકીખંડનું પ્રમાણ બમણું હોવાને લીધે તેમાં રહેલા બે ભરત અને બે ઐરવતક્ષેત્રમાં બે બે, એ પ્રમાણે ૪ જિનવરોને ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર હો ૩ ધાતકીખંડમાં બે મહાવિદેહક્ષેત્રો હોવાથી તેની ૬૪ વિજયોમાં ઉત્પન્ન થએલા, અને કેવલજ્ઞાનથી પ્રકાશિત કરેલા ત્રણે જગતના અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને તેમજ ગાઢ પાપનો નાશ કરનાર જિનેશ્વર દેવોને નમસ્કાર-વંદન હો ૪ પુષ્કરાર્ધક્ષેત્રમાં પણ પ્રમાણમાં તેટલા જ (ધાતકીખંડના સમાન જ) અષ્ટકર્મરૂપ શત્રુઓનો નાશ કરનાર જિનેંદ્રોને સ્તવું છું ૫ શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ (પીતવર્ણ), શંખ (શ્વેતવર્ણ), પરવાળા (રક્તવર્ણ), મરકત મણિ (નીલા), વર્ષાદથી પૂર્ણ વાદળા જેવા (શ્યામ) વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવતાઓથી પૂજિત ૧૭૦ જિનેશ્વરોને વંદન કરું છું ૬ દાવાનલ, રાજ, પાણી, ચોર, વીજળી, સર્પ, હાથી, વિસ્ફોટક, સિંહ, મારી (મરકી) અને બંધન વગેરે ભયો (જેઓના) સ્મરણ માત્રથી તત્કાલ નષ્ટપણાને પામે છે ૭ આ યંત્રમાં રહેલા ૧૭૦ જિનેશ્વરદેવોનું આનંદથી પુલકિત દેહવાળો થઈને જે મનુષ્ય ધ્યાન કરે છે તેને કોઈ પણ પ્રકારના રોગ થતા નથી અને (તેના) સર્વે પ્રકારના શત્રુઓ નાશ પામે છે ૮ આ સ્તોત્રમાં યંત્રનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે જણાવેલું છે—૨, ૭, ૭૭, ૮૪ (પ્રથમ લીટીમાં), ૮૧, ૮૦, ૬, ૩, (બીજી લીટીમાં), ૮, ૧, ૮૩, ૭૮ (ત્રીજી લીટીમાં), અને ૭૯, ૮૨, ૪, ૫ (ચોથી લીટીમાં) આ પ્રમાણે યંત્ર ભરવાનો વિધિ જાણવો ૯-૧૦ हरहुंह सरसुस ॐ क्लीं ह्रीं हुं फट् स्वाहा આ બીજાક્ષરોથી જાપ કરતા અત્યંત કોપિત થએલો રાજા પણ પ્રસન્ન થાય છે ૧૧ કેસર, ચંદન વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી કોઈ પાત્રમાં લખી તે પાણી પાવામાં આવે અગર દરવાજા ઉપર લખે તો વિસ્ફોટકનો નાશ કરે ૧૨ આ યંત્રનું હૃદયકમળમાં ધ્યાન ધરવાથી પાપરૂપી મળને બાળી નાખે છે અને પૂજન કરતા ત્રણે લોકને વશ કરે છે ૧૩ ૧૬ કોઠાના કોષ્ટકમાં દર્શાવેલ બીજાક્ષર સહિત આ યંત્રને જે માણસ હાથમાં ધારણ કરે છે તેને સર્વ કલ્યાણની પરંપરા પ્રાપ્ત થાય છે ૧૪ આ ૧૭૦ જિનેશ્વરોનું સ્તવન જે મનુષ્ય નિર્મલ બુદ્ધિપૂર્વક મનમાં ધ્યાવે છે તે દીર્ઘકાલીન સુખવાળું મનોહર (મોક્ષ) સ્થાન મેળવે છે ૧૫

ચિત્ર. ૧૨૪—तृतीययंत्रविधि । यंत्र प्रथममेव ॥

पुष्पदशनानंतरं उक्तं मंत्रितिशत यंत्र श्रीपर्णपट्टे चंदनकर्पूरेण जातिलेखिन्या पवित्रांगो मंत्री विलिख्य एकभक्तेन ब्रह्मचर्येण भूमीशयनादि दिनत्रयं श्वेतसुगंधिपुष्पे तद्गृहे गत्वा अष्टोत्तरसहस्रजाप प्रतिदिनं त्रिकालं अष्टप्रकारीपूजां कृत्वा ॐ वरकनकशंख० १

अनेन गाथामंत्रेण जापो देयात्, जापे समाप्ते तृतीयदिने रात्रौ पाश्चात्य घटीका ४ समये सा स्त्री गुप्तगृहे स्नानं कार्यते सा स्त्री कृतस्नानां मुक्तकेशां नीरावरणीं ऊर्ध्वीकृत्वा सोपि भर्त्ता एकवर्णीगोदुग्धमानयेत् तत्र स्नानगृहे नीत्वा स्वयभार्यासमपत्तः संव्यासावद्दिग् रूप्यमयं यंत्रं प्रक्षाल्य कच्चोलके प्रक्षाल्य पल १ प्रमाणं दुग्धं पूर्वाभिमुखीभूय उर्ध्वैं पिबति ततो मुखशुद्धि तांबूलादि गृहीत्वा पवित्रं अद्भूतं शृंगारं कृत्वा अन्यमुखं नावलोकयंती देवालयं गत्वा देवानां देवान् गोत्रदेवतां दीप धूपं पूजयित्वा तत्र मंत्रिणं गुरु नमस्कृत्य आशिर्वादं गृहीत्वा तत्र गुरुणा रक्षां कारयेत ॐ भवण० एतद्गाथया रक्षा कार्या । सा स्त्री देवगुरुपुरो वांछितं याचयित्वा पश्चात् सूर्योदये शयनगृहे प्रविशति तत्रैव स्वेच्छायां संभोगो कार्यः । तानि त्रीणि अपि दिनानि ते (ताभ्यां) दंपतीभ्यां अमृताहारो विधेय । तस्याः पुत्रप्राप्तिः । सर्वदोषा वातपित्तकफोद्भवाः रोगाश्च प्रशाम्यन्ति ।

—इति तृतीययंत्रविधिः–संततिफलप्रदं समाप्तं सत्यमिदं निःसंदेहः ॥श्री॥

॥ॐ वरकणय शंख विद्रुम मरकत॥

ह्र २	र ७	७७ ॐ	ह्रः ८६
स ८१	२ ८६ दे	६ सं व	रुः ३
८ ॐ	१ ह्रीँ द	८३ ह्रीँ त	७८ ह्रुं
७९ कु	८२ दू	ह्लो ध	ह्ला ५

ચિત્ર ૧૨૩ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૨ પૃષ્ઠ ૩૦૫

ભાવાર્થઃ—સ્ત્રીને રજોદર્શન થયા બાદ શ્રીપર્ણના પાટલા ઉપર ચંદન, કર્પૂરના મિશ્રણથી જાઇની કલમથી બૃહત્ સપ્તતિશત યંત્ર લખી પવિત્ર અંગવાળો મંત્રી (મંત્રવાદી) તેને ઘેર જઈ ઉપવાસ, બ્રહ્મચર્ય; ભૂમિશયનાદિ પૂર્વક ત્રણ દિવસ સુધી શ્વેત સુગંધી પુષ્પથી હરહમેશ ૧૦૦૮ જાપ કરે, ત્રિકાળ અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરે, પછી ॐ वरकनकशंख०

આ ગાથાના મંત્રનો જાપ કરે, જાપ સમાપ્ત કરી ત્રીજે દિવસે રાત્રે, રાતની પાછળની ચાર ઘડી બાકી રહે તે સમયે તે સ્ત્રીને ગુપ્તગૃહે (કોઈ દેખી ન શકે તેવી જગ્યાએ) સ્નાન કરાવી, છુટા કેશે કઈ પણ આચ્છાદન વગર (નગ્નાવસ્થામાં) ઊભી રાખી તેના પતિ પાસે એકવર્ણી ગાયનું દૂધ મંગાવી તેનાથી તે રૂપ્યમય યંત્રને પખાલીને વાટકીમાં ૧ પલ પ્રમાણ દૂધ પૂર્વ દિશા સન્મુખ ઊભી રાખીને પીવડાવવું પછી મુખ વગેરે શુદ્ધ કરી તાંબૂલાદિ (પાન વગેરે) લઈ બીજા કોઈનું પણ મુખ જોયા વગર શ્રેષ્ઠ શૃંગાર કરી (વસ્ત્રાભૂષણ પહેરી) જિનમંદિરમાં જઈ જિનેશ્વરદેવ તેમ જ ગોત્રદેવતાની ધૂપ, દીપ આદિથી પૂજા કરી, મંત્ર આપનાર ગુરુ વગેરેને વંદન-નમસ્કાર કરી આશીર્વાદ મેળવી ગુરુ પાસે [તે સ્ત્રીએ] રક્ષા કરાવવી [ગુરુ] ૐ મરણવઇ० આ ગાથાથી રક્ષા કરે પછી સ્ત્રી ગુરુ પાસે વાંછિતની યાચના કરે ત્યાર પછી સૂર્યોદય સમયે શયનગૃહમાં પ્રવેશ કરે અને ત્યાં (પોતાના પતિ સાથે) સ્વેચ્છાપૂર્વક સંભોગાદિકમાં પ્રવૃત્ત થાય તે ત્રણે દિવસ પતિ-પત્નિએ અમૃતાહાર (દૂધ, સાકર, ઘી અને ઘઉં વગેરે સાત્વિક આહાર) કરવો પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય દેવ, ક્ષેત્રપાળ વગેરેના સર્વ દોષ તથા વાત, પિત્ત, કફાદિકથી ઉદ્ભવેલા તમામ રોગો શાંત થાય, સંતતિ પ્રાપ્ત થાય આ ત્રીજો યંત્ર સત્ય છે સંદેહ નથી

ચિત્ર ૧૨૫—चतुर्थयन्त्रविधिर्लिख्यते ।

ॐ मञ्जुग्व मञ्जुघोप हन हन दह दह पच पच मथ मथ क्रीड क्रीड प्रस्फुद प्रस्फुद विध्वंसय विध्वंसय सर्वदोपान् विनाशय विनाशय सर्वभूतान् विमर्दय विमर्दय हूं त्रिलोकाधिपतये हूं फट् स्वाहा ।

सप्ततिशतयन्त्र सर्वदोपाणां नाशनं जिनमातृनामसहितं श्वेतद्रव्यैर्लिख्यते श्वेतपुष्पै सपूज्यते मन्त्रो जप्यते सर्वदोपनाशन ।—चतुर्थयन्त्रविधि समाप्त ॥

ભાવાર્થ —૧૭૦ નો યંત્ર જિનેશ્વરદેવોની માતાઓના નામ સહિત શ્વેતદ્રવ્યથી લખી શ્વેતપુષ્પથી પૂજિને મંત્ર જપિએ તો સર્વ દોષનો નાશ થાય

ચિત્ર ૧૨૬—पचम यन्त्र लिखित्वा गृहे पूज्यते शान्तिर्भवति । सत्य निःसंदेह ॥

ભાવાર્થ —આ યંત્ર લખી ઘરે પૂજિએ તો શાંતિ થાય સત્ય છે, એમાં સંદેહ રાખવા જેવું નથી

ચિત્ર ૧૨૭—

सत्तरिसय जिणाण पोडश विद्यादेव्य बीजाक्षरसमन्विता मूलमन्त्रेण सत्तरिसय जाप पुष्प १७० सुगंधि पुष्पै पोडशदेव्या पुष्प १६ हरहूँह पुष्प १६ स्विप ॐ स्वाहा पुष्प ५ मध्ये पुष्प ६ बीजाक्षर क्ष्ल्व्यूँ क्षौं पुष्प ३ चतुष्कोणे यक्ष ४ पुष्प अधिष्ठायकादेवी पुष्प २ ॐ ह्रीं ह्रीं हुँ ह्रौं ह्र पुष्प ६ एव पुष्प २१८ भूर्जपत्रेषु वा पट्टे लिखित्वा पूजनीय गृहे

संपदः सर्वाः करोति । कुङ्कुमकर्पूरकस्तुरीकायाः सुरभिद्रव्यैर्लिख्यते मध्ये फलं प्रयोज्यं सफलो भवति ।—इति षष्ठ सप्ततिशतं यंत्रं । रक्षायंत्रं । सत्यं ॥

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	ह्रि	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	प	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ह्रि	प	ॐ [illegible] श्री	स्वा	हा	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	स्वा	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	ह्री	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ચિત્ર ૧૨૫ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૪ પૃષ્ઠ ૩૦૭

ભાવાર્થ—૧૬ વિદ્યાદેવી અને બીજાક્ષર યુક્ત ૧૭૦ નો યંત્ર ભોજપત્ર અથવા પાટલા ઉપર, કંકુ, કર્પૂર અને કસ્તુરી વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખવો. પછી મૂળ મંત્રથી ૧૭૦ જિનેશ્વરો ૧૭૦ પુષ્પથી, ૧૬ વિદ્યાદેવીઓ ૧૬ પુષ્પથી, હરહુંહઃ ૧૬ પુષ્પથી, ક્ષિપ ॐ સ્વાહા ૫ પુષ્પથી, મધ્યપ્રદેશ ૬ પુષ્પથી, બીજાક્ષર ह्म्ल्व्र्यूं क्ष्रौं પુષ્પ ૩, ચારખુણે યક્ષ ૪ પુષ્પ ૪ થી, અંબિકા શાસનદેવી ૨ પુષ્પથી, ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः ૬ પુષ્પથી, આ પ્રમાણે ૨૨૮ પુષ્પથી હરહમેશ [યંત્રની] પૂજા કરે તો સર્વ સંપદાની પ્રાપ્તિ થાય. સફળ થાય. આ રક્ષા યંત્ર છે.

ચિત્ર ૧૨૮—

गोरोचनादिना लिखित्वा कट्यां बध्यते सर्वज्वरग्रहपिशाचाद्दिशाकिन्यादिदोष नाशयति । स्थाले लिखित्वा पिबेत् शीतलिकां नाशयति ।

ચિત્ર ૧૨૭ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૬ પૃ૦ ૩૦૮

ભાવાર્થ —ગોરચંદનાદિ સુગંધી દ્રવ્યથી લખી કમ્મરે બાંધવામાં આવે તો સર્વ પ્રકારના તાવ, ગ્રહ, પિશાચ, શાકિની આદિના દોષ ટળે થાળીમાં લખી પીવાથી શીતળા [રોગ]નો ઉપદ્રવ શાંત થાય

ચિત્ર ૧૨૯—सत्तरिसय यंत्र सर्वकार्यषु सुखं उपजीयव ॥

ભાવાર્થ —આ ૧૭૦ ના યંત્રથી સર્વ કાર્યમાં સુખ ઉપજે

ચિત્ર ૧૩૦—

इदं सप्तनिशतं यंत्रं प्रधानचंदनेन स्थाल्यां लिखित्वा जातिलेखिन्या। अष्टोत्तरशत पुष्पे संपूज्य ततः स्थालीं प्रक्षाल्य पानीयं सप्तदिनानि पिबेत् सर्वदोषा यांति तं संहरति। पट्टे भक्त्या पुष्पादिभिः संपूज्य सकलदूषितोपद्रव राज्यादिभयं च प्रशमयति सर्वजनानुरागं च करोति। नवम यंत्रविधि संपूर्ण ॥

ચિત્ર ૧૨૮ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૭ પૃષ્ઠ ૩૦૯

ભાવાર્થ:—આ ૧૭૦ નો યંત્ર ઉત્તમ ચંદનવડે જાઇની કલમથી થાળીમાં લખી ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજિ તે થાળી પખાલીને પાણી ૭ સાત દિવસ સુધી પીવાથી સર્વ દોષોનો નાશ થાય. પાટલા ઉપર લખી ભક્તિપૂર્વક પુષ્પાદિથી પૂજન કરવાથી સર્વ પ્રકારના દુષ્ટ ઉપદ્રવો, રાજ્ય વગેરેના ભયની શાંતિ કરે, [અને] સર્વ લોકને અનુરાગી બનાવે.

ચિત્ર ૧૩૧—यंत्रमिदं गृहे चतसृपु भित्तिपु लिखेत् सर्वचौरभयं हरति ।

ભાવાર્થ:—આ યંત્ર ઘેર ચારે દિશાની ભિતે લખવાથી ચોરના ભયનું નિવારણ કરે છે.

ચિત્ર ૧૩૨—

पणवीसा य असिआ पनरस पन्नास जिणवर समूहो ।
नासेउ सयलदुरिअं भवियाणं भत्तिजुत्ताणं ॥ १ ॥
वीसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा ।
कम्मरयविप्पमुक्का झायह एए पयत्तेणं ॥ २ ॥
सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो ।
जो झाएइ पइट्ठो सो मुच्चइ सयलदुरिएहिं ॥ ३ ॥

पणपन्ना य दसेव य पन्नट्टी तह य चेव चालीसा ।
अकोहे य तित्थयरा सोलस कुट्ठेहिं झापह ॥ ४ ॥
पचदसकम्मभूमिसु उप्पन्न सत्तरि जिणाण सय ।
विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअ हरउ दुरियाइ ॥ ५ ॥
कम्मगखित्तुप्पन्ने तित्थयरे लोगसामिणो इहई ।
तिविहंमि उ कालजुए सव्व तिविहेण वदामि ॥ ६ ॥
काऊण सुह ज्झाण देवगुरूपूयण सुहमुहुत्तेण ।
कुङ्कुमरोयणकप्पूरेण य लिह चक्क तु ॥ ७ ॥
न य पहवति पिसाया साइणि नहु चोरगाइ दुट्ठवेयाला ।
अन्नेय दुट्ठसत्ता पयाए धरिज्जमाणीय ॥ ८ ॥

ભાવાર્થ —૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ જિનેશ્વરોનો સમૂહ ભક્તિ યુક્ત જનોના સર્વ પાપનો નાશ કરો ૧ ૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ એ કર્મરજથી મુક્ત થએલા જિનેશ્વર દેવોનુ પ્રયત્નપૂર્વક ધ્યાન કરીએ ૨ ૭૦, ૩૫, ૬૦ અને ૫ એ જિન સમૂહનુ જે મનુષ્ય હર્ષપૂર્વક ધ્યાન કરે છે તે [મનુષ્ય] સર્વ પાપથી મુક્ત થાય છે ૩ ૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ એ ક્રોધ રહિત જિનેશ્વરોનુ ૧૬ ખાનામા ધ્યાન કરવું ૪ પદર કર્મભૂમિમા (૫ ભરત, ૫ ઐરવત અને ૫ મહાવિદેહમા) ઉત્પન્ન થએલા અને વિવિધ રત્નોના જેવા વર્ણથી શોભિત [શરીરવાળા] ૧૭૦ જિનેશ્વરો [ધ્યાન ધરનારના] પાપનો નાશ કરો ૫ કર્મભૂમિના ક્ષેત્રોને વિષે ઉત્પન્ન થએલા લોકના નાયક એવા ત્રણે (અતીત, અનાગત અને વર્તમાન) કાળના તીર્થકરોને ત્રિવિધે (મન, વચન અને કાયાયે) વદન કરૂ છુ ૬ શુભ ધ્યાન ધરીને તથા દેવ ગુરુનુ પૂજન કરીને શુભમુહૂર્તે કેસર, ગોરોચન તથા કપૂરથી ચક્ર લખીયે ૭ આ યત્ર ધારણ કરવાથી (પાસે રાખવાથી) પિશાચ, શાકિની, ચોર વગેરે, દુષ્ટ વૈતાલ તથા અન્ય કોઈ દુષ્ટ પ્રાણી પરાભવ કરી શકે નહિ ૮

ચિત્ર ૧૩૩-૧૩૪—

तिजयपहुत्तपयासय अट्ठमहापाडिहेरकयसोह ।
समयक्खित्तठिआण सरेमि चक्क जिणिंदाण ॥ १ ॥
सत्तरिसयमुक्कोस समरे विस दस वा समयखित्ते ।
चऊतीस पढम दीवे ण अतरदीवेसु ते दुगुणा ॥ २ ॥
पणवीसा य असीआ पनरस पन्नास जिणवरसमूहो ।
नासेउ सयलदुरिअ भविआण भत्तिजुत्ताण ॥ ३ ॥
वीसा पणयाला विय तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा ।
गहभूअरक्खसाइणि—घोरुवसग्ग पणासतु ॥ ४ ॥

सत्तरि पणतीसा वि य सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो ।
वाहिजलजलणहरिकरि–चोरारिमहाभयं हरउ ॥ ५ ॥
पणपन्ना य दसेव य पन्नट्ठी तह य चेव चालीसा ।
रक्खंतु मे सरीरं देवा सुरपणमिआ सिद्धा ॥ ६ ॥
ॐ हरहुंहः सरसुंसः हरहुंहः तहय चेव सरसुंसः ।
आलिहियनामगब्भं चक्कं किर सव्वओभद्दं ॥ ७ ॥
ॐ रोहिणि पन्नत्ति वज्जसिंखला तहय वज्जअंकुसिआ ।
चक्केसरि नरदत्ता कालि महाकालि तह गोरी ॥ ८ ॥
गंधारि महज्जाला माणवि वइरुट्ट तह य अच्छुत्ता ।
माणसि महमाणसिआ विज्जादेवीओ रक्खंतु ॥ ९ ॥
पंचदसकम्मभूमिसु उप्पन्नं सत्तरिं जिणाण सयं ।
विविहरयणाइवन्नो-वसोहिअं हरउ दुरिआइं ॥ १० ॥
चउतीस अइसयजुआ अट्ठमहापाडिहेरकयसोहा ।
तित्थयरा गयमोहा झाणअव्वा पयत्तेणं ॥ ११ ॥
ॐ वरकणयसंखविद्दुम मरगयघणसन्निहं विगयमोहं ।
सत्तरिसयं जिणाणं सव्वामरपूइअं वंदे ॥१२॥ स्वाहा ॥
अ॓व य अट्ठसयं अट्ठसहस्सं च अट्ठकोडीओ ।
रक्खंतु मे सरीरं देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥ १३ ॥
ॐ भवणवइवाणंतर-जोइसवासी विमाणवासी अ ।
जे के वि दुट्ठदेवा ते सव्वे उवसमंतु ममं ॥ १४ ॥ स्वाहा ॥
चंदणकप्पूरेणं फलए लिहिऊण खालिअं पीअं ।
एगंतराइगहभूअ–साइणिमुग्गं पणासेई ॥ १५ ॥
इअ सत्तरिसयजंतं सम्मं मंतं दुवारि पडिलिहिअं ।
दुरिआरिविजयवंतं निब्भंतं निच्चमच्चेह ॥ १६ ॥

—इति सप्ततिशतं यंत्रस्तोत्रं समाप्तं ॥

ભાવાર્થ:—ત્રણ જગતના સ્વામીપણાને પ્રકાશ કરનાર અષ્ટ મહાપ્રતિહાર્યવડે કરીને સુશોભિત, સમયક્ષેત્રમાં એટલે અઢીદ્વીપમાં રહેલા જિનેશ્વરોના સમૂહને હું સ્મરૂં–સ્મરણ કરૂં છું. ૧. આ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ઉત્કૃષ્ટથી ૧૭૦ તીર્થંકરો અને જઘન્યથી ૨૦ અથવા મતાન્તરે ૧૦ તીર્થંકરો હોય છે તેમનું ધ્યાન કરવું જોઈએ. તેમાં ૩૪ પહેલા જંબૂદ્વીપમાં અને ત્યાર પછીના ધાતકીખંડ અને અર્ધ પુષ્કરવરદ્વીપમાં બમણા બમણા તીર્થંકરો હોય છે. ૨. પચીશ, એંસી, પંદર અને પચાસ એ પ્રમાણે તીર્થંકરોનો સમુદાય ભક્તિવંત ભવ્ય જીવોના સમગ્ર પાપનો નાશ કરો. ૩. વીશ, પીસ્તાલીશ, ત્રીશ, પંચોતેર એટલા તીર્થંકરો

ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીના ઘોર ઉપસર્ગનો વિનાશ કરો ૪ સીત્તેર, પાત્રીશ, સાઠ અને પાંચ એટલા જિનેશ્વરો વ્યાધિ, જળ અથવા જ્વર, અગ્નિ, સિંહ, હાથી, ચોર અને શત્રુ સંબંધી મહાભયને દૂર કરો ૫ પંચાવન, દશ, પાંસઠ અને ચાલીશ એટલા સિદ્ધ થએલા તીર્થંકરો કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરો ૬ ॐ हरहुह અને सरसुस તથા વળી ફરીથી हरहुह અને सरसुस એ પ્રમાણે મંત્રના બીજાક્ષર સહિત મધ્યમાં સાધકનું નામ લખવું એ રીતે નિશ્ચે કરીને સર્વતોભદ્ર (નામનો) યંત્ર થાય છે ૭ તે યંત્રમાં ॐ (પ્રણવબીજ), ह्रीं (માયાબીજ) અને श्रीं (લક્ષ્મીબીજ), એ ત્રણ મંત્રબીજ પૂર્વક સોળ વિદ્યાદેવીઓના નામ લખવા તે આ પ્રમાણે — રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસી અને મહામાનસિકા આ સર્વે વિદ્યાદેવીઓ (મારું) રક્ષણ કરો ૮-૯ પંદર કર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન થએલા ૧૭૦ એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો [શ્રીઅજિતનાથ તીર્થંકરના સમયમાં એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો વિદ્યમાન હતા તે આ પ્રમાણે –એક એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રની બત્રીશ બત્રીશ વિજય હોવાથી પાંચ

२५ ह	८० र	हि	१५ क्ष	५० ह
२० स	४५ र	प	३० क्ष	७५ स
		ॐ देवदत्त नामाभिधानं		
७० ह	३५ र	स्वा	६० क्ष	५ ह
५५ स	१० र	हा	६५ क्ष	४० स

ચિત્ર ૧૩૩ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૭ પૃ. ૩૧૫

મહાવિદેહ ક્ષેત્રની એકસો સાઠ વિજયમાં એક એક તીર્થંકર હોવાથી એકસો સાઠ તીર્થંકરો, વળી પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રમાં એક એક ક્ષેત્રમાં એક એક કુલ દશ ક્ષેત્રમાં દશ, સર્વ એકઠા મળીને એકસોને સીત્તેર જિનેશ્વરો], જેઓ વિવિધરત્નોના વર્ણવડે શોભિત છે તે જિનેશ્વરો [મારા] પાપને હરો. ૧૦. ચોત્રીશ અતિશયવડે યુક્ત, અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્યવડે શોભિત અને નાશ પામ્યો છે મોહ જેમનો એવા તીર્થંકરો આદરથી ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે. ૧૧. શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સમાન વર્ણવાળા, મોહ રહિત અને સર્વ દેવો વડે પૂજિત એવા એકસો સીત્તર જિનેશ્વરોને હું વંદન કરૂં છું. ૧૨. આઠ વળી આઠસો આઠ હજાર અને આઠ ક્રોડ (જિનેશ્વરોને) કે જેઓ દેવો અને અસુરોથી નમસ્કાર કરાએલા છે તેઓ મારા શરીરનું રક્ષણ કરો. ૧૩. ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે દેવોની જાતિ મધ્યે જે કોઈ દુષ્ટ એટલે શાસનના દ્વેષી દેવ હોય તે સર્વે મારા પર ઉપશાંત થાઓ–મને વિઘ્ન ન કરો. ૧૪. ચંદન અને કપૂરવડે પાટીયા ઉપર આ યંત્ર આલેખી પછી તેને જળવડે ધોઈ તે જળ પીવાથી એકાંતરીયો વગેરે તાવ, ગ્રહ, ભૂત, શાકિની, મુદ્‌ગર વગેરેનો નાશ કરે છે.

२५ ह	८० र	हि	१५ क्ष	५० ह
२० स	४५ र	प	३० क्षं	७५ सः
ह्रीं	८	देवदत्त.	ह्रीं	ह्रीं
७० ह	३५ र	स्वा	६० क्षं	५ ह
५५ स	१० र	हा	६५ क्षं	४० सः

ચિત્ર ૧૩૪ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૩ પૃષ્ઠ ૩૧૫

એ પ્રમાણે સમ્યક્ મંત્રરૂપ આ એકસો સીત્તેર જિનેશ્વરોનો યંત્ર દ્વારને વિષે લખ્યો હોય તો તે કષ્ટ અને શત્રુનો વિનાશ કરે છે તેવી (હે ભવ્યજીવો!) તેને સંદેહ રહિત પણે નિરંતર પૂજો ૧૫-૧૬

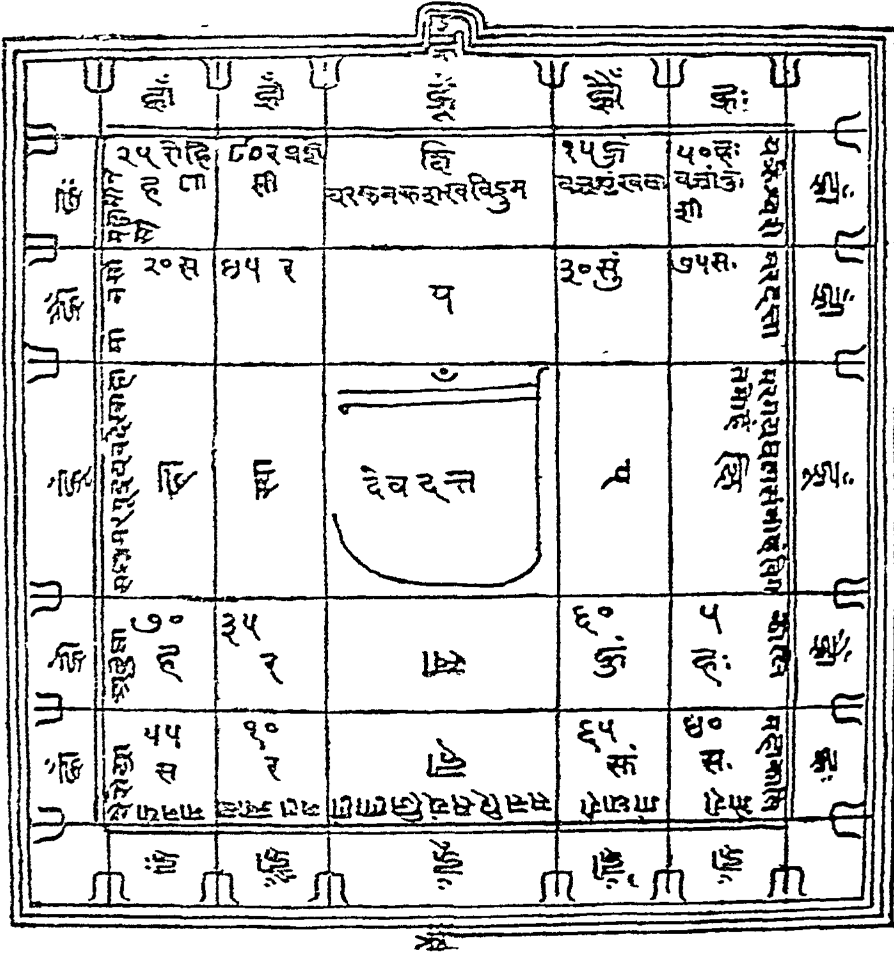
ચિત્ર ૧૩૫-૧૩૬-૧૩૭-૧૩૮-૧૩૯-ની વિધિ મૂળ પ્રતમાં નહિ હોવાથી આપી નથી પરંતુ આ બધાએ યંત્રો ભૂત, પ્રેત, દુષ્ટગ્રહ વગેરેની પીડાની શાંતિ કરનાર છે

ચિત્ર ૧૩૭ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૦

ચિત્ર ૧૪૦—

ॐ हरहुंहः सरसुंसः ॐ असिआउसा ह्म्ल्व्र्यूं ज्म्ल्व्र्यूं म्म्ल्व्र्यूं ह्म्ल्व्र्यूं क्ष्म्ल्व्र्यूं नमः। अष्टोत्तरशतपुष्पैः यन्त्रस्य स्थापना कार्या। ॐ रोहिणीप्रमुख षोडशविद्यादेवीनां पूजा विधेया। भुवण० इति यन्त्रपूजा। तथा यन्त्र स्थाप्य ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं असिआउसा १०००० जाप, षोडशविद्यादेव्यै पूजायां नमः इति॥

ભાવાર્થ —ॐ હરહુંહ૦ આ મંત્રથી મંત્રી ૧૦૮ પુષ્પથી યંત્રની સ્થાપના કરવી. ૐ રોહિણી પ્રમુખ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરવી, ૐ ભુવણવઇ૦ ગાથાથી યંત્રપૂજા કરવી

ચિત્ર ૧૩૯ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૮ પૃષ્ઠ ૩૧૫

તથા યંત્ર સ્થાપન કરીને ૐ હ્રીં શ્રીં અર્હં અસિઆઉસાનો ૧૨૫૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજામાં નમ શબ્દ કહેવો.

ચિત્ર ૧૪૧—

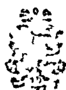
ॐ हरहुंहः सरसुंस ॐ असिआउसा क्ष्म्ल्व्र्यूं ठम्ल्व्र्यूं म्म्ल्व्र्यूं ह्म्ल्व्र्यूं स्म्ल्व्र्यूं नमः। अष्टोत्तरशतं पुष्पैः यंत्रं स्थाप्य ॐ असिआउसा १२००० जाप्य षोडशविद्यादेवी पूजायां नमः अनया युक्त्या ॐ भवण० इति यंत्रे जापं १०८ पर्षां दोषाणां निग्रहाय यंत्र पूजा। तथा मंत्र भण्य भण्य पुष्प १०८ यंत्रः संस्थाप्यः। पूर्व सेवा लिख्यते ॐ क्रौं ह्रीं श्रीं अर्हं श्री असिआउसा नमः अनेन मन्त्रेण जाप्य १२००० तथा भवण० गाथा मंत्रेण दशांश होमः इति समाप्तं ॥

ભાવાર્થ:— ૐ હરહુંહઃ મંત્રથી ૧૦૮ પુષ્પ મંત્રી યંત્રની સ્થાપના કરવી. અસિઆઉસા મંત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરવો. સોળ વિદ્યાદેવીઓની પૂજા કરતી વખતે નમઃ શબ્દ કહેવો. આ જ પ્રમાણે ૐ ભવણવઇ૦ ગાથાનો જાપ ૧૦૮ વખત કરવો. દેવાદિ દોષ ટાળવા માટે યંત્રની પૂજા કરવી. તથા મંત્ર ભણી ભણીને ૧૦૮ પુષ્પથી યંત્રની સ્થાપના કરવી.

પૂર્વ સેવા —

ૐ क्रों ह्रीं श्रीं अर्हं श्रीअसिआउसा नमः આ મંત્રથી ૧૨૦૦૦ જાપ કરવો તથા ૐ भवणवई० આ ગાથાના મંત્રવડે દશાંશ હોમ કરવો

ચિત્ર ૧૪૧ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૨૦ પૃષ્ઠ ૩૧૮

श्रीनमिऊण स्तोत्र

नमिऊण पणयसुरगण-चूडामणिकिरणरंजिअं मुणिणो ।
चलणजुअलं महाभय-पणासणं संथवं वुच्छं ॥ १ ॥

[नत्वा प्रणतसुरगणचूडामणिकिरणरञ्जितं मुनेः ।
चरणयुगलं महाभयप्रणाशनं संस्तवं वक्ष्ये ॥]

ભાવાર્થ—નમસ્કાર કરતા એવા દેવતાઓના સમૂહના મુગટોમાં રહેલા મણિઓના કિરણોથી શ્રીપાર્શ્વનાથ મુનીશ્વરના જે બંને ચરણકમલો રંગાએલા છે, તેઓને હું પણ નમસ્કાર કરી મહાભયોને નાશ કરનારૂ એવું આ સ્તોત્ર [ ] કહું છું-૧ આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૪૨

મન્ત્રામ્નાયઃ-હુંકારની અંદર દેવદત્તનું નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં ॐ श्री पार्श्वनाथाय स्वाहा દરેક પાંખડીઓમાં લખીને બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટવા [તેની ઉપર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં क થી ज्ञ સુધીના માતૃકાક્ષરો તથા તે પાંખડીઓના અગ્રભાગમાં સોળ સ્વરો ફરી લખીને, ह्रौंकारના સાડા ત્રણ આંટા મારીને क्रौंકારથી રૂંધન કરવું, અને યંત્રના ચારે ખુણામાં क्लीं કાર લખવો]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ० યંત્ર ૧ ચિત્ર નં. ૧૪૩)

ચિત્ર ૧૪૩ નમિઊણ યંત્ર ૧

કેશર, ગોરૂચદન વગેરે સુગધી પદાર્થોથી આ યત્રને ભોજપત્ર પર્ શુભદિવસે લખી, કુવારી કન્યાએ કાતેલા સુતરથી યત્રને વીંટી એકહજાર જાપ કરીને, ભુજાએ બાધવાથી મોટાભયોનુ નિવારણુ થાય છે ઉપવાસ કરીને ત્રિકોણુ કુડને વિષે ૧૨૦૦૦ હોમ કરીને મન્ત્રની સાધના કરવી, તે દિવસે દાન વગેરે દેવુ શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાનુ પૂજન કરીને, પછી સારા દિવસે યત્રને ભુજાએ બાધવો પૂજા વિધિમા ૨૧ સોપારી, ૧ રૂપૈઓ, ઓઢવાનુ' વસ્ત્ર તથા' પુષ્પ વગેરે

યત્રના ચારે ખુણામા અજિત-શાતિ-પાર્શ્વનાથ અને વર્ધમાન પ્રભુની સ્થાપના કરીને, ૐ रोहिणी વગેરે સોળ વિદ્યાદેવીઓની સ્થાપના તથા વચ્ચેના ખાનાઓમા क्षिप ૐ स्वाहा લખીને, વચ્ચેના [પહેલા કોઠામા ૨૫, ૮૦, ૧૫ અને ૫૦ તથા हरहुह નો એકેક અક્ષર, બીજા કોઠામા ૨૦, ૪૫, ૩૦ અને ૭૫ તથા सरसुस નો એકેક અક્ષર, ત્રીજા કોઠામા ફરી क्षिप ॐ स्वाहा લખીને, ચોથા કોઠામા ૭૦, ૩૫, ૬૦, અને ૫ તથા हरहुह નો એકેક અક્ષર તથા પાચમા કોઠામા ૫૫, ૧૦, ૬૫ અને ૪૦ તથા सरसुस નો એકેક અક્ષર તથા ચારે બાજુના વચ્ચેના ખાનામા ह्रीं श्रीं क्लीं व्लू એ ચાર મન્ત્રાક્ષરોમાથી એકેક મન્ત્રાક્ષર લખવો, આ પ્રમાણે ૪૯ કોઠાનો યત્ર સમચોરસ કરવો] તેને ચારે બાજુ ફરતી **ॐ वरकणय-सखविदुदुम, मरगयघणसन्निह विगयमोह। सत्तरिसय-जिणाण, सव्वामर पूइअ वदे स्वाहा ॥** તથા **ॐ भवणवइ-वाणवतर-जोइसवासी विमाणवासीअ । जे केवि दुट्ठदेवा ते सव्वे उवसमतु मम स्वाहा ॥** આ બને ગાથાઓ લખવી (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યત્ર ૨ ચિત્ર ન ૧૪૪) આ યત્રને [સુગધી દ્રવ્યોથી] લખીને ઘેર પૂજન કરવાથી શાતિદાયક થાય છે-શાતિને આપનારો થાય છે

વળી, ॐ कालाक्षिपतये स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી પ્રસૂતિ વખતે તેલ મન્ત્રીને યોનિમા નાખવાથી સુખે કરીને પ્રસવ થાય છે

વળી, **ॐ घण्टाकर्णो ! महावीर ! सर्वव्याधिविनाशक ! ।**
विस्फोटकभये प्राप्ते रक्ष रक्ष महाबल ! स्वाहा ॥

ઘરની ઉત્તર બાજુએ લખીને, પૂજન કરવાથી વિસ્ફોટકના ઉપદ્રવનો નાય થાય છે

૪૯ ઓગણુપચાશ કોઠાનો ચતુરસ્ર યત્ર કરીને, વીસ કોઠામા नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग ह्रीं नम ચારે બાજુ ફરતા કોઠાઓમા વચલો કોઠો એકેક ખાલી મૂકીને લખીને, વચ્ચેના ખાલી કોઠામા અનુક્રમે ह्रीं श्रीं क्लीं व्लू એ ચાર બીજાક્ષરો લખવા, તથા વચ્ચેના પચીશ કોઠામાના નવ કોઠામા ઊભા અને આડા क्षिप ॐ स्वाहा એ પાચ તત્વબીજાક્ષરો લખીને યત્ર તૈયાર કરવો (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યત્ર ૩ ચિત્ર ન૰ ૧૪૫)

ह्रीँ

॥ ॐ नवणचद्दु पाणपतर ॥

॥ ॐ वरकणय - सवचिदुम ॥

॥ तिमळेवरमंत्र मम स्वाहा ॥ ॥ मच्छामर धृस्ध्र वंदे स्वाहा ॥

अजि त	शांति णी	नक्ष त्री	ह्रीँ	[illegible]	[illegible]	शांति
[illegible]	२५ ह	८० र	ह्रिं	१५ [illegible]	५० [illegible]	[illegible]
[illegible]	२० स	६५ र	प	३० [illegible]	७५ स	[illegible]
[illegible]	[illegible]	ष	ॐ	[illegible]	[illegible]	श्रीँ
[illegible]	७० ह	३५ र	स्वा	६० [illegible]	५ ह	[illegible]
[illegible]	५५ स	१० र	हा	६५ [illegible]	६० स	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

॥ ॐ ह्रसरासं विमलगयसीख्य ॥ ॥ मरनष्ट्रपापसहित जिनयनिर्ह ॥

॥ [illegible] - [illegible] ॥

॥ [illegible] - [illegible] ॥

क्लीँ

ચિત્ર ૧૪૪ નમિઊણ યંત્ર ૨ પૃષ્ઠ ૩૧૯

न	मि	ऊ	ह्रीँ	ण	पा	स
नमः	ॐ २५	ह्रीँ ८०	ह्रिं	ह्रूँ १५	क्लीं ५०	[illegible]
[illegible]	सुं २०	स. ६५	प	द ३०	ह्रीँ ७५	[illegible]
[illegible]	[illegible]	ष	ॐ	[illegible]	[illegible]	श्रीँ
ग	ॐ ७०	ह्रीँ ३५	स्वा	ह्रूँ ६०	ॐ ५	[illegible]
[illegible]	सुं ५५	स १०	हा	द ६५	ह्रीँ ६०	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ચિત્ર ૧૪૫ નમિઊણ યંત્ર ૩ પૃષ્ઠ ૩૧૯

યંત્રની મધ્યમાં ષટ્કોણાકૃતિ કરીને, તેની મધ્ય કર્ણિકામાં હ્રીંકાર લખીને, તે

હ્રીંકારની મધ્યમા [સાધકનુ] નામ લખીને, તે નામ ગર્ભિત હ્રીંકારની ઉપર ॐકાર લખીને, તે છ ખુણાઓમા હ્રીંકાર લખીને, બહાર ફરતો ॐ कुरुकुल्ले स्वाहा એ મન્ત્ર વીંટીને, તેની બહાર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, क થી શરૂ કરીને क्ष સુધીના માતૃકાક્ષરો વીંટીને, તેની બહાર ફરતો ॐ त्रिशूलिनी प्रेतकपालकर्त्री नृमुण्डमाला-वलिवद्धकङ्कणाम् । कृता तदारा रूधिरौघसम्प्लुता त्वामेव रौद्रीं सतत स्मरामि ॥ એ મન્ત્ર વીંટીને, હ્રીંકારના સાડા ત્રણ આટા મારીને ક્રોંકારથી રૂધન કરવુ (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૪ ચિત્ર ન૦ ૧૪૬)

ચિત્ર ૧૪૬ નમિઊણ યન્ત્ર ૪

યત્રની મધ્યમા ષટ્કોણાકૃતિ કરીને, તેની કર્ણિકામા ॐકારની અદર [સાધકનુ] નામ લખીને, છ ખુણામા તથા છ ખુણાની બહારના આતરામા ॐ अप्रतिचक्रे विचक्राय स्वाहा। એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, વલય દઈને, ફરતા ॐ ह्रीं अप्रति-चक्रे ! फुरु फुरु, मपायत पदायत समर्पित ह्रीं हूँ क्ष्रूं ॐ स ठ ट ठ ह्रीं नमोऽस्तु ते विचक्राय स्वाहा । એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, [હ્રીંકારના સાડાત્રણ આટા મારી ક્રોંકારથી રૂધન કરવુ અને યત્રની ચારે બાજુ ખુણાઓમા ક્રોંકાર બીજ લખવો] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૫ ચિત્ર ન૦ ૧૪૭)

યત્ર ૩–આ વૃદ્ધ સપ્તતિશત નામનો યત્ર છે શુભદિવસે, શુભયોગે સુગધી દ્રવ્યથી લખી, નિરતર પૂજન કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે

ચિત્ર ૧૪૭ નમિઊણ યંત્ર ૫ પૃષ્ઠ ૩૨૧

યંત્ર ૪—વિધિ તથા ગુણ મૂળ પ્રતમાં નથી, પરંતુ શાંતિદાયક યંત્ર હોય એમ લાગે છે.

યંત્ર ૫-યંત્રની મધ્યમાં આપેલા ॐ अप्रतिचक्रे० મન્ત્રથી પૂજન કરીને, ભુજાએ યંત્ર ધારણ કરવાથી શીતળા, લૂક, વાના ફોડા અને દાંત તથા દાઢની પીડાનો નાશ થાય છે.

રોગભયહર માહાત્મ્યઃ—

सडियकरचरणनहमुह, निवुड्डनासा विवन्नलायन्ना ।
कुट्ठमहारोगानल-फुलिंगनिद्दड्ढसव्वंगा ॥ २ ॥
ते तुह चलणाराहण-सलिलंजलिसेयवुड्ढियच्छाया* ।
वणदवदड्ढा गिरिपा-यव व्व पत्ता पुणो लच्छि ॥ ३ ॥

[शटितकरचरणनखमुखा निमग्ननासिका विवर्णलावण्याः ।
कुष्टमहारोगानलस्फुलिङ्गनिर्दग्धसर्वाङ्गाः ॥
ते तव चरणाराधनसलिलांजलिसेकवर्धितच्छायाः ।
वनदवदग्धा गिरिपादपा इव प्राप्ताः पुनर्लक्ष्मीम् ॥]

ભાવાર્થઃ—જેઓના હાથ, પગ, નખ અને મુખ સડી ગયાં હોય, જેઓની નાસિકા બેસી ગઈ હોય, જેઓનું લાવણ્ય-સૌંદર્ય નાશ પામ્યું હોય અને જેઓનાં સર્વ અંગો

* वुड्ढिउच्छाहा क पाठः ।

કોઢ નામના મહારોગરૂપી અગ્નિના કણીયાવડે દગ્ધ થએલા હોય, તે મનુષ્યો હે ભગવાન ! આપના ચરણકમળની સેવારૂપ જલની અંજલિના સિંચનથી અધિક કાંતિવાળા થઈ વનના દાવાનલથી બળેલા પર્વતના વૃક્ષોની જેમ ફરીથી આરોગ્ય લક્ષ્મીને પામે છે ૨-૩

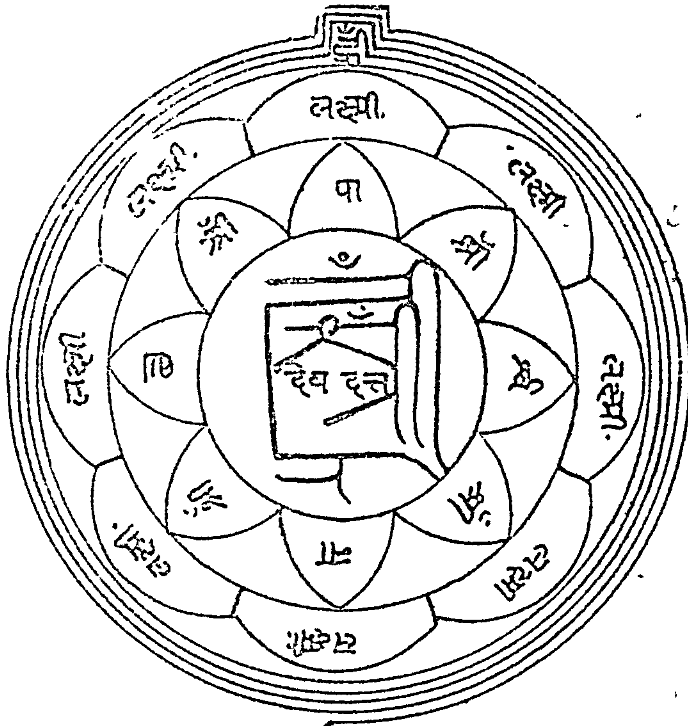
મન્ત્રામ્નાય—શ્રીંકારની અંદર [સાધકનું] નામ લખીને, બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં શ્રીં કાર લખીને, [આંતરામાં ૐ કાર લખીને], હ્રીં કારના ત્રણ આંટા મારીને, ક્રौं કારથી રૂંધન કરવું (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૬ ચિત્ર નં ૧૪૮)

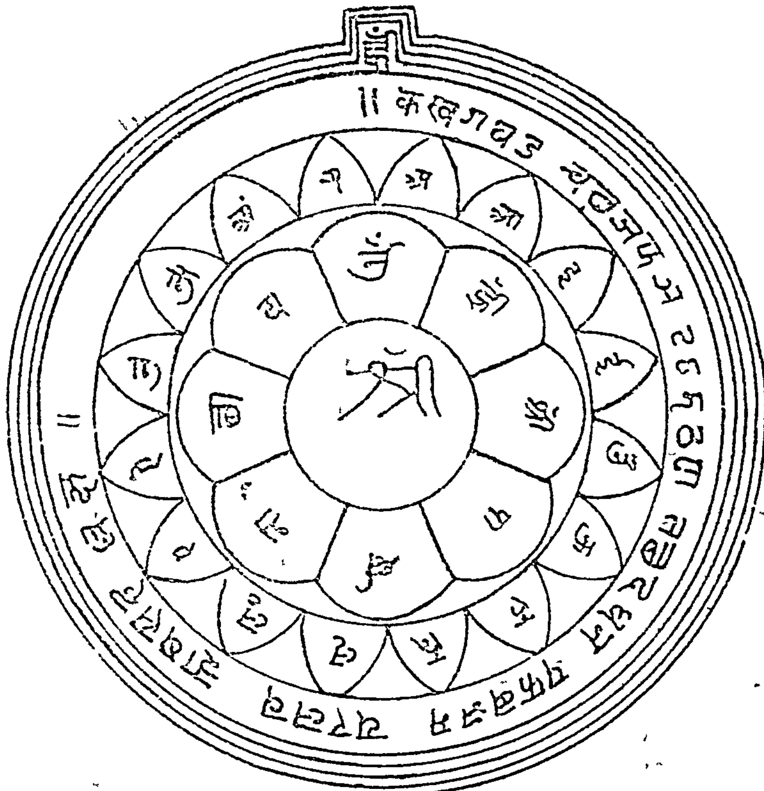
ચિત્ર ૧૪૮ નમિઊણ યંત્ર ૬

વળી શ્રીં કારની અંદર પોતાનું નામ લખીને [ઉપર હ્રીં કાર વીંટીને], બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાંની ચાર પાખડીઓમાં શ્રીંકાર તથા બાકીની ચાર પાખડીઓમાં પાર્શ્વનાથ નામનો એકેક અક્ષર લખીને, [બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમાં લક્ષ્મી શબ્દ લખીને] હ્રીં કારના ત્રણ આંટા મારીને [ક્રौं કારથી રૂંધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૭ ચિત્ર નં ૧૪૯)

તથા મધ્ય કર્ણિકામાં શ્રીં કાર લખીને, તેની ફરતી આઠ પાખડીઓમાં ૐ હ્રીં શ્રીં પાર્શ્વનાથાય એ મન્ત્રાક્ષરોનો એકેક અક્ષર લખીને, બહાર ફરતી સોળ પાખડીઓમાં સોળ સ્વરો લખીને, [હ્રીંકારથી ત્રણ આંટા મારીને, ક્રौंકારથી રૂંધન કરવું], (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૮ ચિત્ર નં ૧૫૦)

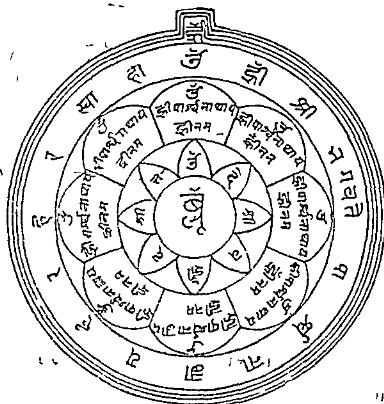

ચિત્ર ૧૪૯ નમિઊણ યંત્ર ૭ પૃષ્ઠ ૩૨૩

ચિત્ર ૧૫૦ નમિઊણ યંત્ર ૮ પૃષ્ઠ ૩૨૩

તથા મધ્ય કર્ણિકામા [ल्ह्रू લખીને], ફરતી આઠ પાખડીઓમા ॐ दे श्रीं व ह्रीं द श्रीं त्त લખીને, તેની બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા ॐ ह्रीं पार्श्वनाथाय ह्रीं नम લખીને, તેને ફરતા ॐ ह्रीं श्रीं भगवते पार्श्वनाथाय हर हर स्वाहा । એ મન્ત્રાક્ષરો વીંટીને, ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને [क्रौंકારથી રૂધન કરવુ] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૯ ચિત્ર ન ૧૫૧)

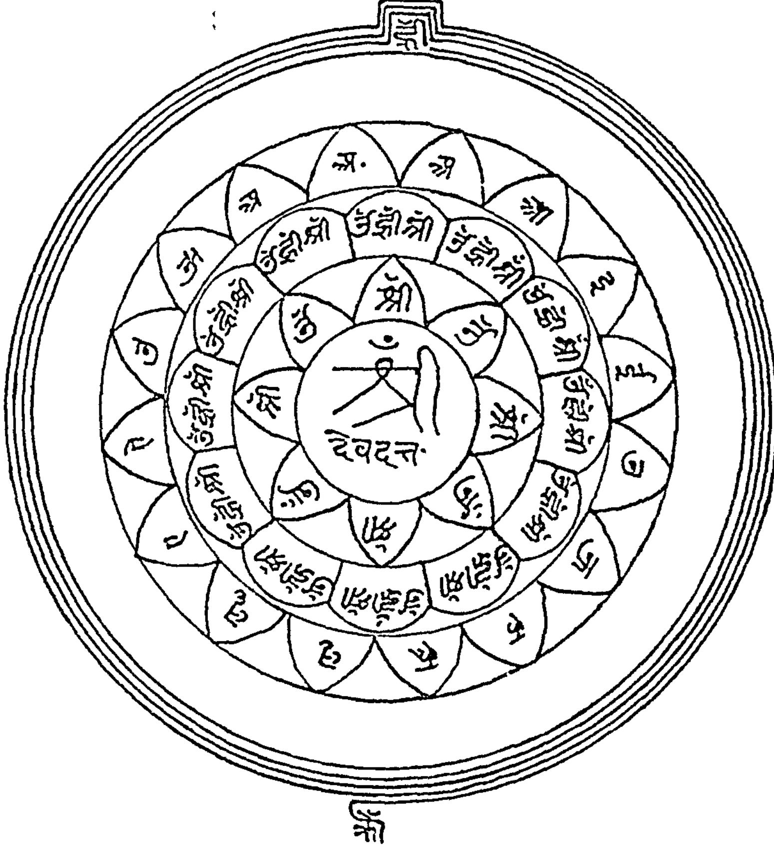

ચિત્ર ૧૫૧ નમિઊણ યત્ર ૯

વળી શ્રીં કારની અદર [સાધકનુ] નામ લખીને, [બહાર ફરતી આઠ પાખડીઓમા શ્રીં ॐ નો એકેક અક્ષર લખીને], ફરતી બાર પાખડીઓમા ॐ ह्रीं, श्रीं એ ત્રણ અક્ષરો લખીને, ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમા સોળ સ્વર લખીને, તેને ફરતા હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને, [क्रौंકારથી રૂધન કરવુ] આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૧૦ ચિત્ર ન ૧૫૨

સૌથી પહેલા ॐ ह्रीं श्रीं भगवते [श्री] पार्श्वनाथाय हर हर स्वाहा આ મૂલમન્ત્રનો જમણા હાથવી ૧૦૦૦૦ દસ હજાર જાપ કરીને, ૧૦૮ [સુગધીદાર] ફૂલોથી યત્રની પૂજા કરીને, આ પાચે યત્રો કેસર, ગોરૂચદન વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી ભોજપત્ર પર લખીને, કુવારી કન્યાએ કાતેલા સુતરથી વીંટાળી ગળે અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી અનુક્રમે

અકાળ મરણુ યંત્ર ૬ થી, જ્વર (તાવ) યંત્ર ૭ થી, અપસ્માર (હીસ્ટિરીઆ) યંત્ર ૮ થી, ભૂત, તથા પ્રેત યંત્ર ૯થી અને પિશાચ વગેરેનો ઉપદ્રવ યંત્ર ૧૦ થી દૂર થાય છે.

ચિત્ર ૧૫૨ નમિઊણુ યંત્ર ૧૦ પૃષ્ઠ ૩૨૫

જલભયહર માહાત્મ્ય—

दुव्वायखुभिअ जलनिहि, उब्भडकल्लोलभीसणारावे ।
संभंतभयविसंठुल–निज्जामयमुक्कवावारे ॥ ४ ॥
अविदलिअजाणवत्ता, खणेण पावंति इच्छिअं कूलं ।
पासजिणचलणजुअलं, निच्चं चिअ जे नमंति नरा ॥ ५ ॥

[दुर्वातक्षुभिते जलनिधौ उद्भटकल्लोलभीषणारावे ।
संभ्रान्तभयविसंस्थुलनिर्यामकमुक्तव्यापारे ॥
अविदलितयानपात्राः क्षणेन प्राप्नुवन्तीप्सितं कूलम् ।
पार्श्वजिनचरणयुगलं नित्यं चैव ये नमन्ति नराः ॥]

ભાવાર્થ:—ઉગ્ર વાયુ વડે ક્ષોભ પામેલા, ઉત્કટ કલ્લોલો વડે ભયંકર ગર્જના કરતા તથા સંભ્રાંત થએલા અને ભયથી વિહ્વલ થએલા ખલાસીઓએ જેમાં વહાણુ હાંકવારૂપ વ્યાપાર મૂકી દીધો છે એવા સમુદ્રમાં [પણુ] જે મનુષ્યો નિરંતર શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના

ચરણયુગલને નમે છે તેઓ અક્ષત યાનપાત્ર–વહાણ સહિત એક ક્ષણવારમા જ ઇચ્છિત એવા સમુદ્રના તીરને પામે છે ૪–૫

મન્ત્રામ્નાય—મધ્યમા હૂઁકારની નીચે [સાધકનુ] નામ લખીને, ઉપર ક્ષ્ઁ કાર વીંટીને, તેને ફરતા ઠકાર સ પુટ વીંટવા, તેને ફરતી આઠ પાખડીઓમા ॐ ह्रीं पार्श्वनाथाय स्वाहा એ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેને ફરતી સોળ પાખડીઓમા કાર લખીને, તેના ઉપર ફરતી સોળ પાખડીઓમા અનુક્રમે ऐं ह्रा ह्रीं ह्रौं ह्रीं फ्ल ग्लूँ फ ह्रौं ह्रीं हूँ ह्रां ह्र ठ ठः ठ । વીંટીને, ફરતા ह्रींકારના ત્રણ આટા મારીને, [क्रोंકારથી રૂંધન કરવુ] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ० યત્ર ૧૧ ચિત્ર ન ૧૫૩)

ચિત્ર ૧૫૩ નમિઊણ યત્ર ૧૧

આ યત્ર કેશર વગેરે સુગધી દ્રવ્યો તથા હરતાલ સહિત લખીને ઉત્તમ એવા એક હજારને આઠ ૧૦૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરીને, ફલ તથા નૈવેદ્ય ઘણુ જ ધરાવીને, (યત્રને) પોતાની પાસે રાખવાથી વહાણવટીના જલભયનો નાશ થાય છે આ બાબતમા શકા કરવી નહિ

વળી—ॐ इवसेण महाविम्मा देयलोगाओ आगया । त्रिट्ठिवधे करिस्सामि महाणं ;

भूआणं अहीणं दिट्ठीणं चोराणं चारियाणं जोहाणं वग्घाणं सींहाणं सूआणं महोरगाणं गंधव्वाणं अन्नेसिं दुट्ठ सत्ताणं दिट्ठि वंधणं करिस्सामि इंदनरिंदे स्वाहा ॥
આ વિદ્યાનો (સતત) જાપ કરવાથી કોઈ પણ ઠેકાણે ભય ઉપસ્થિત થાય નહિ.

તથા—ॐ मेलुपे मरौ मरौ रता मत्ता चोरा मारहिं अंवीहिं ज़ालाकरेहिं तालाहियए मुहे निलाडेहि खिल्ला ॐ सेइ ॐ मेलुपे माए ठः ठः स्वाहा । આ મન્ત્રથી તસ્કરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આ તસ્કર રક્ષા મન્ત્ર છે. આ મન્ત્રનો પહેલાં ૧૦૦૮ એક હજાર, આઠ જાપ કરીને સિદ્ધ કર્યા પછી, કાર્ય પડે ૨૧ વાર જાપ કરવાથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે. આ મન્ત્રની પણ પૂર્વ વિધિએ ગુરુના ઉપદેશથી સાધના કરવી.

અગ્નિભયહર માહાત્મ્ય—

खरपवणुद्धूअवणदव–जालावलिमिलिअसयलदुमगहणे ।
डज्झंतमुद्धमयवहु–भीसणरवभीसणम्मि वणे ॥ ६ ॥
जगगुरुणो कमजुअलं, निव्वाविअसयलतिहुअणाभोअं ।
जे संभरंति मणुआ, न कुणई जलणो भयं तेसिं ॥ ७ ॥

[खरपवनोद्धूतवनदवज्वालावलिमिलितसकलद्रुमगहने ।
दह्यमानमुग्धमृगवधूभीपणरवभीपणे वने ॥
जगद्गुरोः क्रमयुगलं निर्वापितसकलत्रिभुवनाभोगम् ।
ये संस्मरन्ति मनुष्या न करोति ज्वलनो भयं तेपाम् ॥]

ભાવાર્થ-પ્રચંડ વાયુ વડે આમ તેમ પ્રસરેલી દાવાનલની જ્વાળાની શ્રેણિવડે પરસ્પર મળી ગયાં છે વનખંડો જેમાં તથા બળતી મુગ્ધ મૃગલીઓના શબ્દો વડે અથવા બળતા વનમાં જ્વાળાથી આકુળ વ્યાકુલ થએલા મૃગોના મોટા આક્રંદથી ભયાનક દેખાતા વનને વિષે જગદ્‌ગુરુ શ્રી**પાર્શ્વનાથ** સ્વામીના આપત્તિરૂપ તાપની શાંતિ વડે સુખી કર્યા છે ત્રણ લોકના પ્રાણીઓ જેણે એવા ચરણયુગલનું જે મનુષ્યો સમ્યક્ પ્રકારે સ્મરણ કરે છે તેઓને તેવો અગ્નિ પણ ભય કરતો નથી. ૬–૭

મન્ત્રામ્નાયઃ—

પ્રથમ અગ્નિમંડલ કલ્પીને મધ્યમાં **श्रीं**કાર સહિત દેવદત્ત નામ લખીને, તેના ઉપર ॐકાર [તથા **श्रीं**કાર] અક્ષરથી વીંટીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર **ह्रीं**કારના ત્રણ આંટા મારીને [**क्रौं**કારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ नमि० યંત્ર ૧૨ ચિત્ર નં. ૧૫૪) તથા કાર સંપુટમાં નામ લખીને, તેના ઉપર માયાબીજ (**ह्रीं**કાર) વીંટીને, બહાર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં સોળ સ્વરો તથા **क्लीं** અક્ષરથી વીંટીને, ઠકારથી વીંટવા, તેના ઉપર ઈકાર વીંટીને તેના ઉપર व्लू [**क्लीं** व्लूँ આઠ પાંખડીઓમાં] વીંટવા, [તેના

ચિત્ર ૧૫૪ નમિઊણ યત્ર ૧૨ પૃષ્ઠ ૩૨૮

ઉપર હ્રીંકારના ત્રણ આટા મારીને, ક્રોંકારથી રૂધન કરવુ] અને તે યત્રની માહેન્દ્રમડલમા સ્થાપના કરવી (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યત્ર ૧૩ ચિત્ર ન ૧૫૫)

આ બને યત્રો કેશર વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી લખી ભુજાએ ધારણ કરવાથી અગ્નિ, દાવાનલ વગેરેના ઉપદ્રવથી રક્ષણ થાય છે

ૐ હ્રીં ક્ષ્રીં વ્લૂ ઠ ઠ સ્વાહા । આ મન્ત્રથી ૧૦૮ પુષ્પથી (યત્રની) પૂજા કરવી આકર્ષણ કાર્યને વિષે આગ્નેયમડલવાળો યત્ર (૧૨મો) તાબાના પતરા ઉપર મણશીલથી લખીને, તે તાબાના પતરાને અગ્નિથી તપાવીને, આગ્નેય ધ્યાન ધરવાથી સાત રાત્રિમા આકર્ષણ થાય છે

વળી [આ યત્ર] હડતાલથી ભોજપત્ર પર લખી ઘરમા પેસવાના ઉબરાને વિષે દાટીએ તો શત્રુના કાર્ય સિદ્ધ થતા નથી વિશેષે કરીને આ જ યત્ર કેશર, ગોરૂચદન તથા કનિષ્ઠિકા (સૌથી નાની) આગળીના લોહીથી લખીને, ભુજાએ ધારણ કરવાથી શત્રુના આશાઓ સિદ્ધ થતી નથી, પરતુ આ કાર્યમા પાર્થિવમડલથી ધ્યાન કરવાનુ ખાસ યાદ રાખવુ

ચિત્ર ૧૫૫ નમિઊણ યંત્ર ૧૩ પૃષ્ઠ ૩૨૯

ॐ सुवर्णपक्षं वैनतेयं [पक्षिराजं] महाबलं ।

नागान्तकं जितारिं च अजितं विश्वरूपिणम् ॥ कपिलजटाजूट पहि पहि ॐ क्रों अग्नि स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा ॥ આ મન્ત્રથી રાતાં કરેણનાં ફૂલોવડે સાત દિવસ સુધી, સવાર, બપોર અને સાંજરે જાપ કરીને, પછી નજીક રહેલા (દાવાનલના) અગ્નિને મન્ત્રીને, તેલની ધારા દેવી અને અગ્નિ લાગી હોય ત્યાંથી કાંજીની ધારા દેવી. मंत्रः—ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्र हंसः अमृतहंसः वनदेवहंसः वाग् देवहंसः ह्रीं हंस. अग्नि स्तम्भय स्तम्भय हुँ फट् स्वाहा। આ મન્ત્રથી પણ અગ્નિનું સ્તંભન થાય છે.

વળી, એકવીશવાર કાંજીને મંત્રીને લાય લાગી હોય ત્યારે ધારા દેવાથી ઘર બળતું નથી.

વિષભયહર માહાત્મ્ય—

विलसंत भोगभीसण-फुरिआरुणनयणतरलजीहालं ।
उग्गभुअंगं नवजलय-सत्थहं भीसणायारं ॥ ८ ॥
मन्नंति किडसरिसं, दूरपरिच्छूढविसमविसवेगा ।
तुह नामक्खरफुडसिद्धमंतगुरुआ नरा लोए ॥ ९ ॥

[विलसद्भोगभीषणस्फुरितारुणनयनतरलजिह्वालम् ।
उग्रभुजङ्गं नवजलदसदृशं भीषणाकारम् ।
मन्यन्ते कीटसदृशं दूरपरिक्षिप्तविषमविषवेगा ।
तव नामाक्षरस्फुटसिद्धमन्त्रगुरुका नरा लोके ॥]

ભાવાર્થ—હે પાર્શ્વનાથ સ્વામી ! આ જગત્‌મા જે કોઈ મનુષ્યો તમારા નામના અક્ષરોનો જાપ કરે છે, તે સિદ્ધ થએલા મન્ત્રની જેમ ઉગ્ર સર્પના પણ વિષમ વિષના વેગના પ્રસારનો અત્યત નાશ કરે છે ભલે તે સર્પ વિસ્વર ફણા અથવા શરીરવડે કરીને દેખાવમાત્રથી ભયકર હોય, તેના નેત્રો ચચળ અને રાતા હોય, તેની જીભ્હા ચપળ હોય, તે નવા મેઘ જેવો શ્યામ હોય અને તેનો આકાર ભયકરમા ભયકર પણ હોય તો પણ તેને એક કીડા જેવો ગણે છે ૮-૯

મન્ત્રામ્નાય—પ્રથમ આત્મરક્ષા—બને પગે પર પીળા વર્ણવાળા આઠ ક્ષિ કારનો ન્યાસ કરવો, પછી પગથી નાભિ સુધીમા શ્વેતવર્ણવાળા તેર પ કારનો ન્યાસ કરવો, પછી હૃદય પર રક્તવર્ણવાળા આઠ ૐ કારનો ન્યાસ કરવો, કાળાવર્ણવાળા વાયુબીજ સ્વા અક્ષરનો મુખે ન્યાસ કરવો તથા ધૂમ્રવર્ણવાળા આકાશબીજ હા અક્ષરનો મસ્તકે ન્યાસ કરવો તથા અગુઠાને વિષે ક્ષિકાર, તર્જની આગળીને વિષે પ કાર, મધ્યમા આગળીને વિષે ૐ કાર, અનામિકા આગળીને વિષે સ્વાકાર અને કનિષ્ઠિકા આગળીને વિષે હા કારનો ન્યાસ કરવો ફરી હા કાર વગેરેનો અવળો ન્યાસ કરવો, એ પ્રમાણે ત્રણવાર ન્યાસ કરવો

પછી વાસુકી અને શખપાલનો અગુઠે, મસ્તકે, હૃદયે, મણિ સહિત ન્યાસ કરે, અનત તથા કુલિકનો તર્જની આગળીને વિષે, તક્ષક તથા મહાપદ્મનો મધ્યમા આગળીને વિષે, કર્કોટક તથા પદ્મનો અનામિકા આગળીને વિષે અને જય તથા વિજયનો કનિષ્ઠિકા આગળીને વિષે ન્યાસ કરે, ફરી પણ હાથના તળીઆને વિષે સત્વ, રજ, તમ એ ત્રણનો તથા આગળીઓના ત્રણ વેઢાને વિષે પણ એજ ત્રણનો ન્યાસ કરે हुरहुह तथा सरसुस એ અક્ષરોની આદિમા પ્રણવ (ૐ) સહિત બધી આગળીઓના ટેરવા પર ન્યાસ કરવો

આ મન્ત્રથી પણ ત્રણ, પાચ અથવા સાતવાર આત્મરક્ષા કરવી, ॐ णमो भगवओ अरिहंत-सिद्ध-आयरिय-उवज्झाय-साहु-सव्वधम्मतित्थयराणं ॥

ॐ नमो भगवईए सुअदेवयाए सव्वेसिं पवयणदेवयाणं दसण्हं दिसापालाणं पंच ण्हं लोगपालाणं ॐ ह्रीं श्रीं नमः ॥ આ મન્ત્રથી મંતરીને સાતવાર [પહેરેલા કપડાને] ગાઠ વાળવાથી (માર્ગમા) ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી બીજા પણ વાઘ વગેરેના ઉપદ્રવો દૂર થાય છે

ॐ णमो भगवओ पासनाहस्स जस्सेअं जलंत गच्छइ चक्कं तेण चक्केण अ थिरं चउरासीयायामो, वसीम भूमाइ सत्तायाम अपगडाइ महावीस त्तूयामो ॐ

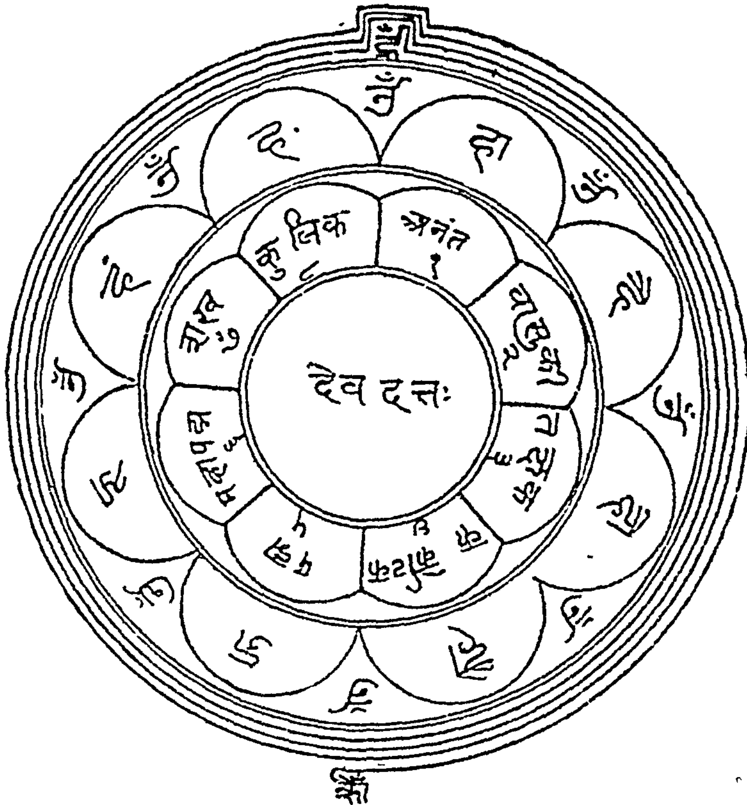
हन हन दह दह पच पच मथ मथ छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द सुदर्शनचक्रेण चन्द्रहास खड्गेण इदं स वज्रेण हूँ फट् स्वाहा । આ મન્ત્રથી ગુમડાંને ઊંજવા.

વળી ॐ पद्म ! पद्माक्षि ! पद्मसुभगे ! हुँ फट् चक्रे चक्राय स्वाहा । આંખના ઉપરનાં ગુમડાં-આંજણીને રખીઆથી ઉંજવી.

વળી—ॐ सुदर्शनचक्रेण छिन्द छिन्द ठः ठः ठः કંઠ (ગલ)માલા મન્ત્ર.

તથા—ॐ णमो भगवओ अरहओ पाससामिस्स सिज्जउ मे जलंतं गच्छइ चक्क चक्कं सव्वत्थ अपराजिअं आयावणी ओहावणी मोहणी थंभिणी जम्भिणी हिलि हिलि किलि किलि अरीणं भंडाणं भोइआणं अहीणं दट्ठीणं सिंगीणं चोराणं चारिआणं जक्खाणं रक्खसाणं पिसायाणं मुहं बंधामि दुट्ठगइबंधणं करिस्सामि ठः ठः ठः ॥

આ જ વિદ્યાનો ચોથ ભક્ત કરીને ભૂતતિથિ (ચોથ અગર ચઉદશ) એ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જિનમંદિરમાં ૧૦૮ અખંડ અક્ષત અથવા ૧૦૮ જાસુદના ફૂલથી જાપ તે જ પ્રમાણે કરવાથી, રસ્તામાં ભય પ્રાપ્ત થયે છતે સંઘની રક્ષા થાય છે. એકવીશ વાર જપીને ધૂલ નાખવાથી સર્વ પ્રકારના ભયનું આ વિદ્યા નિવારણ કરે છે. હવે યંત્ર બતાવે છેઃ— પ્રથમ 'દેવદત્ત' નામ લખીને, તેના ઉપર ફરતું આઠ પાંખડીનું કમલ કરીને, કમલની પાંખડીઓમાં અનંત–વાસુકી–તક્ષક–કર્કોટક–પદ્મ–મહાપદ્મ–શંખ અને કુલિક એ

ચિત્ર ૧૫૬ નમિઊણ યંત્ર ૧૪ પૃષ્ઠ ૩૩૩

નામોની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ह्रा ह्रि ह्रो ह्रौ हु हू ह्र ह्र લખીને [તેના ઉપર ह्रींકારના ત્રણ આંટા મારીને, क्रो કારથી રૂંધન કરવું] (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૪) ચિત્ર નં ૧૫૯

આ યંત્ર ભોજપત્ર પર લખી, સુગંધી દ્રવ્યથી પૂજન કરીને ડાબા હાથમાં રાખેલા જળથી છાંટા નાખીને, પછી યંત્રને ભૂજાએ બાંધવાથી દરેક પ્રકારના ઝેરનો નાશ કરે છે

અટવીભયહર માહાત્મ્ય —

अडवीसु भिल्लतक्कर–पुलिंदसद्दूलसद्दभीमासु ।
भयविहुरवुन्नकायर-उल्लूरियपहियसत्थासु ॥ १० ॥
अविलुत्तविहवसारा, तुह नाह ! पणाममत्तवावारा ।
ववगयविग्घा सिग्घं, पत्ता हिअइच्छियं ठाणं ॥ ११ ॥

[अटवीषु भिल्लतस्करपुलिन्द्रशार्दूलशब्दभीमासु ।
भयविह्वलविषण्णकातरोल्लूण्ठितपथिकसार्थासु ॥
अविलुप्तविभवसारास्तव नाथ ! प्रणाममात्रव्यापारा ।
व्यपगतविघ्ना शीघ्रं प्राप्ता हृदयेप्सितं स्थानम् ॥]

ભાવાર્થ –પલ્લીવાસી ભિલ્લો, ચોર, અન્ય ભિલ્લો અને સિંહની ગર્જનાઓવડે ભયંકર તથા ભયથી વિહ્વળ થએલા, ખેદ પામેલા અને કાયર થએલા પથિકના સમૂહો જેમાં લુટાયા છે એવી અટવીમાં હે નાથ ! તમને માત્ર નમસ્કાર કરનારા મનુષ્યો વૈભવનો સાર લુટાયા વિના વિઘ્ન રહિત શીઘ્રપણે ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચે છે ૧૦–૧૧

મન્ત્રામ્નાય —पढ बन्धे गच्छामि पथ बंधि दुपय पथ बंधि चउप्पय घोर आसी विस बंधे जाव न गंठी मुंचामि ।

આ મન્ત્રથી રસ્તે ચાલતાં ધૂળ મન્ત્રીને દશે દિશાઓમાં ફેંકવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

ॐ नमो अरिहंताणं आभिणि मोहिणि मोहय मोहय स्वाहा ॥ આ વિદ્યાનું રસ્તે જતાં સ્મરણ કરવાથી ચોરનું દર્શન સુદ્ધાં પણ થતું નથી

ॐ धनु धनु महाधनुर्धारि पद्मावती देवी सर्वेषां चौराणां सर्वदुष्टानामायुध बन्ध बन्ध मुखस्तम्भं कुरु कुरु स्वाहा ॥

આ વિદ્યાથી રસ્તે જતાં સાત વાર લાકડી મન્ત્રીને ધનુષાકાર માર્ગમાં [ધૂળમાં] આલેખીને પ્રયાણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી આ જ ક્રિયા ગુફામાં પેસતાં પણ કરવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

ॐ नमो भगवते धरणेन्द्राय खड्गविद्याधराय धनु खड्ग गृण्ह गृण्ह स्वाहा ॥

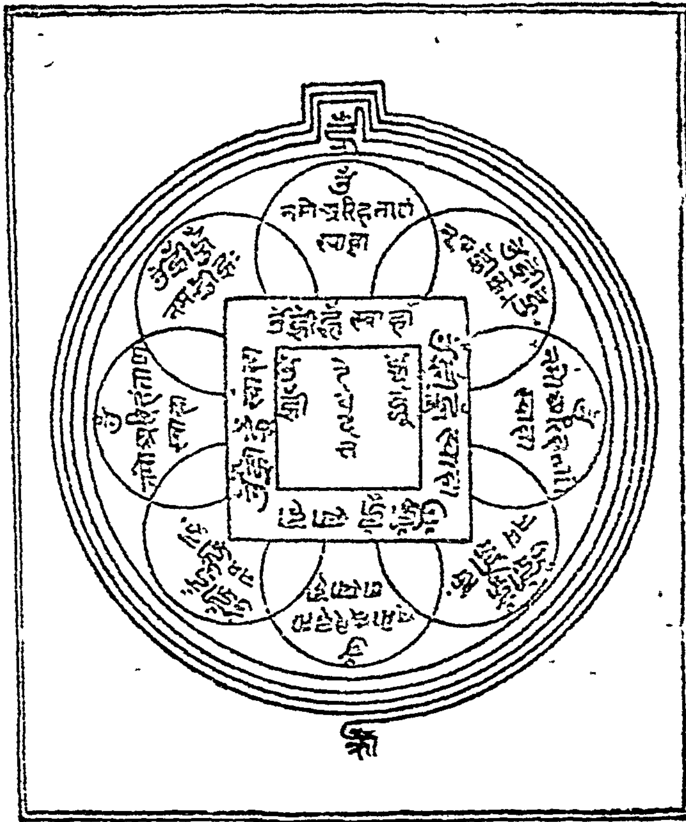
ત્રણ દિવસ સુધી ૧૦૮ સફેદ ફૂલોથી જાપ કરવાથી આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે-

ખડ્ગસ્તંભન મન્ત્ર.

ૐ **कुबेराय मुह चौरं गृण्ह गृण्ह; स्थानं दर्शय दर्शय आगच्छ आगच्छ स्वाहा ॥**

રવિવારના દિવસે દુધ તથા રખીઆ કટોરામાં રાખીને, રાતાં કણેરના ૧૦૮ ફૂલથી પૂજન કરીને, કુંવારી કન્યાના હાથથી કટોરો દબાવરાવવાથી જ્યાં ચોરનું નામ હશે ત્યાં કટોરો આવે છે.

તથા યંત્રની મધ્યમાં ૐ ह्रीं देवदत्त हूँ व्लूँ વગેરે લખીને, તેની બહારના ભાગમાં ૐ ह्रीं हूँ स्वाहा એ અક્ષરો વીંટીને, તેના ઉપર આઠ પાંખડીનું કમલ આલેખીને, ચાર દિશાઓની ચાર પાંખડીઓમાં ॐ नमो अरिहंताणं स्वाहा તથા ચાર ખુણાઓમાં ॐ ह्रीं हँ नमः ह्रीं ह. એ પદો લખીને, બહાર ह्रींકારના ત્રણ આંટા મારીને [क्रौंકારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૫ ચિત્ર નં. ૧૫૭)

ચિત્ર ૧૫૭ નમિઊણ યંત્ર ૧૫

આ યંત્રને કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને [જમણી ભુજાએ બાંધીએ તો] સંગ્રામમાં, રાજદરબારમાં અને માર્ગમાં સર્વ પ્રકારના ભયનું હરણ કરે છે.

સૌથી પહેલાં ॐ नमो ह्रीं हूँ अरिहंताणं नम. । આ મન્ત્રનો જાપ ૧૨૦૦૦ બાર

હજાર કરીને સિદ્ધ કરવો સિદ્ધ થયેથી આ મન્ત્ર સર્વ કામમા રક્ષા કરે છે યન્ત્રની ૧૦૮ પુષ્પથી પૂજા કરવી

સિંહભયહર માહાત્મ્ય—

पज्जलिआनलनयण, दूरवियारियमुह महाकाय ।
णहकुलिसघायनिअलिअ-गइदकुभत्थलाभोअ ॥१२॥
पणयससभमपत्थिव-नहमणिमाणिक्कपडिअपडिमस्स ।
तुह वयणपहरणधरा, सीह कुद्ध पि न गणति ॥१३॥

[प्रज्वलितानलनयन दूरविदारितमुख महाकायम् ।
नखकुलिशघातविदलितगजेन्द्रकुम्भस्थलाभोगम् ॥
प्रणतससम्भ्रमपार्थिवनखमणिमाणिक्यपतितप्रतिमस्य ।
तव वचनप्रहरणधरा सिंह क्रुद्धमपि न गणयन्ति ॥]

ભાવાર્થ—હે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ ! તમારા નખરૂપી મણિ અને માણિક્યને વિષે આદરથી નમસ્કાર કરતા રાજાઓના પ્રતિબિંબ પડેલા છે એવા તમારા વચનરૂપી શસ્ત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્યો પ્રજ્વલિત અગ્નિ જેવા રક્ત નેત્રવાળા, અત્યત ફાડેલા-પહોળા કરેલા મુખવાળા, મોટા શરીરવાળા, નખરૂપી વજ્રના પ્રહારવડે ગજેન્દ્રના મસ્તકોને ફાડી નાખનાર અને અતિ ક્રોધ પામેલા એવા સિંહને પણ ગણતા નથી-૧૨-૧૩

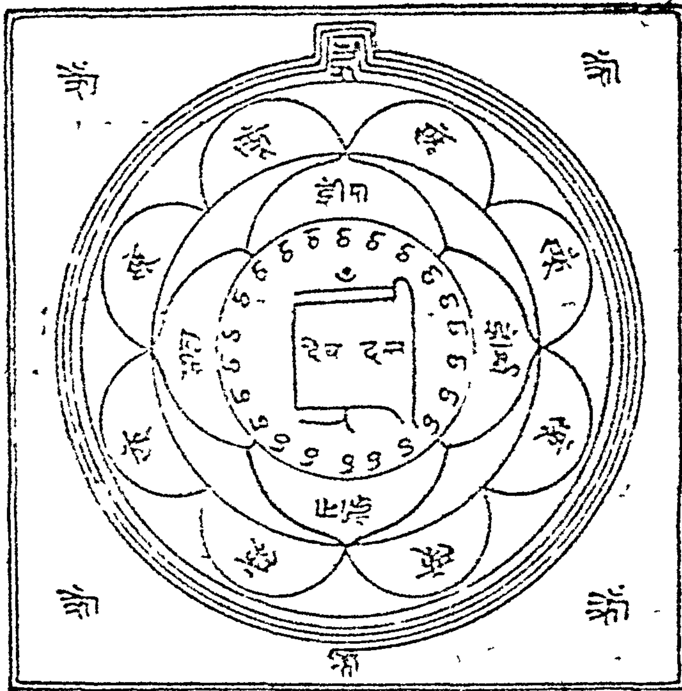
મન્ત્રામ્નાય—સિંહ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે ક્ષ્માં ક્ષ્મીં ક્ષ્મૂઁ ક્ષ્મૌં ક્ષ્મ એ પચાગુલિના પાચ અક્ષરોની પાચ આગળીઓના વિષે એકાગ્રચિત્તથી સ્થાપના કરીને ક્ષ્મૂઁ મન્ત્રનો જાપ કરીને [સિંહની] સન્મુખ ફૂલ વગેરે નાખવાથી સિંહ ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, કદાચ તે દુષ્ટ હોય તો પણ તેની દુષ્ટતાનો નાશ થાય છે

પરવાદીનો ભય ઉપસ્થિત થયે છતે ક્ષ્માં ક્ષ્મીં ક્ષ્મૌં ક્ષ્મૂઁ ક્ષ્મ [મન્ત્રનો] હાથ પર અગન્યાસ કરીને, ક્ષ્માં મન્ત્રનુ પરવાદીની જીભ ઉપર એકાગ્રચિત્તથી ધ્યાન કરવાથી પરવાદીની વાચા સ્ખલિત થાય છે પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ કરવા આખા શરીરે મન્ત્રનુ ધ્યાન કરવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે

વળી શત્રુની પ્રતિકૃતિ નદીના બને સામસામા કિનારાની માટીથી કરીને, હરતાલ તથા લવણ વડે તે પ્રતિકૃતિના હૃદયે ક્ષ્મૂઁ મન્ત્ર આલેખીને, ઉપર પથ્થર મૂકીને, પગના પ્રહારથી તાડના કરતા ધારવાથી સાત રાત્રિમા શત્રુ વશીભૂત થાય છે

ગજેન્દ્રભયહર માહાત્મ્ય—

ससिधवलदतमुसल, दीहकरुल्लालवुड्ढिउच्छाह ।
महुपिंगनयणजुअल, ससलिलनवजलहरारावं ॥१४॥

ચિત્ર ૧૬૦ નમિઊણ યંત્ર ૧૭ પૃષ્ઠ ૩૪૮

રોગાદિ અષ્ટભયહર માહાત્મ્ય—

रोगजलजलणविसहर–चोरारिमइंदगयरणभयाइं ।
पासजिणनामसंकित्तणेण पसमंति सव्वाइं ॥१८॥

[रोगजलज्वलनविषधरचौरारिमृगेन्द्रगजरणभयानि ।
पार्श्वजिननामसंकीर्त्तनेन प्रशाम्यन्ति सर्व्वाणि ॥१८॥]

ભાવાર્થ—શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના નામ માત્રનું કીર્ત્તન કરવાથી પણ રોગ, જલ, અગ્નિ, સર્પ, ચોર, શત્રુ, સિંહ, હાથી અને સંગ્રામનો ભય નાશ પામે છે. આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૬૧

મન્ત્રામ્નાયઃ—हूँ ની અંદર ‘ દેવદત્ત ’નું નામ લખીને, ફરતા ઠ કાર વીંટીને, પછી સોળ સ્વરો ફરતા વીંટીને, તેની ઉપર क થી શરૂ કરીને ह સુધીના માતૃકાક્ષરો વીંટીને, બહાર માયાબીજ (ह्रींકાર)ના ત્રણ આંટા મારીને [क्रों કારથી રૂંધન કરવું]. આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૮ ચિત્ર નં. ૧૬૨

આ યંત્ર સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग ह्रीं श्रीं नमः स्वाहा । આ મૂળ મન્ત્રથી પૂજન કરવાથી સર્વ ભયથી રક્ષા થાય છે.

एवं महाभयहरं, पासजिणिंदस्स संथवमुआरं ।
भविअजणाणंदयरं, कल्लाणपरंपरनिहाणं ॥१९॥

ચિત્ર ૧૯૨ નમિઊણ યંત્ર ૧૯ પૃ૦ ૩૩૮

रायभयजक्खरक्खस कुसुमिणदुस्सउणरिक्खपीडासु ।
सझासु दोसु पंथे, उवसग्गे तह य रयणीसु ॥२०॥

जो पढइ जो अ निसुणइ, ताण कइणो य माणतुंगस्स ।
पासो पाव पसमेउ, सयलभुवणच्चियचलणो ॥२१॥

[एवं महाभयहरं पार्श्वजिनेन्द्रस्य संस्तवमुदारम् ।
भविकजनानन्दकरं कल्याणपरंपरानिधानम् ॥ १९ ॥
राजभययक्षराक्षसकुस्वप्नदुःशकुनरिक्षपीडासु ।
सन्ध्ययोर्द्वयोः पथि उपसर्गे तथा च रजनीषु ॥ २० ॥
यः पठति यश्च निशृणोति तेषां कवेश्च मानतुंगस्य ।
पार्श्वः पापं प्रशमयतु सकलभुवनार्चितचरणः ॥ २१ ॥]

ભાવાર્થ—આ પ્રમાણે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું આ ઉદાર સ્તવન મહાભયોનો હરણ કરનાર, ભવ્યજનોને આનંદ આપનાર અને કલ્યાણની પરંપરાના નિધાનરૂપ છે તેને રાજાના ભય સંબંધી યક્ષ, રાક્ષસ, દુષ્ટ સ્વપ્ન, અપશુકન અને નક્ષત્ર, ગ્રહ, રાશિ વગેરે સંબંધી પીડાને વિષે પ્રાતઃકાળ અને સાયંકાલ એ બંને સંધ્યાએ, અરણ્યાદિક વિષમ માર્ગમાં, ઉપસર્ગમાં તેમ જ ભયંકર રાત્રિઓમાં જે માણસ ભણે અને જે કોઈ સાવધાન થઈને સાંભળે તેમના અને માનતુંગસૂરિ નામના [આ સ્તોત્રના રચનાર] કવિના પાપને સમગ્ર જગતના જીવો વડે પૂજાયા છે ચરણ કમળો જેના એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી શાંત કરો-નાશ કરો ૧૯-૨૦-૨૧

મન્ત્રામ્નાયઃ—ક્ષૅકારની મધ્યમાં (દેવદત્તનું) નામ લખીને, ઍંકાર, ૐકાર સ્વાકાર તથા હા કાર (ચાર ખુણામાં) લખીને, ઉપર વલય કરીને, ફરતી સોળ પાંખડીઓમાં સોળ સ્વર લખીને, બહાર ફરતા ह हा हि ही हु हू हे है हो हौ हं हः । અક્ષરો વીંટીને, તેની બહાર ફરતો ॐ पार्श्वजिनेन्द्राय र्झ्वी क्ष्वीं हंसः हर हर स्वाहा એ મન્ત્ર વીંટીને, તેની ફરતા માયાબીજ (ह्रीं કાર)ના ત્રણ આંટા મારીને [क्रौं કારથી રૂંધન કરીને], કલશની અંદર નાખીને, કલશના મુખપર ૐકાર લખવો (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૧૯ ચિત્ર નં. ૧૬૩)

ચિત્ર ૧૬૩ નમિઊણ યંત્ર ૧૯

આ યંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી [ભોજપત્ર પર] લખીને, ॐ पार्श्वजिनेन्द्राय र्झ्वी क्ष्वीं हंसः हर हर स्वाहा । [આ મન્ત્રથી મન્ત્રેલા] ૧૦૮ સુગંધીદાર સફેદ ફૂલોથી પૂજન કરીને, જમણી ભુજાએ ધારણ કરવાથી શાંતિદાયક, પુષ્ટિદાયક અને સર્વભયનું હરણ થાય છે.

ॐ नमो भगवते पार्श्वनाथाय આ મન્ત્રથી સમાધિ કરીને, શરીરની રક્ષા કરવી. વનને વિષે, ગામડાને વિષે, નગરને વિષે, જ્યાં ત્રણ રસ્તા ભેગા થતા હોય ત્યાં, જ્યાં ચાર રસ્તા ભેગા થતા હોય ત્યાં, દરવાજા વિષે અથવા ઘરને વિષે સૂતારની સ્ત્રી, બ્રાહ્મણની સ્ત્રી, ક્ષત્રિયની સ્ત્રી, વૈશ્યની સ્ત્રી, ચાંડાલની સ્ત્રી, માતંગની સ્ત્રી (જે હોય તે) ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्र ह्रैं ह्र ह्रः મન્ત્રના મહિમાએ કરીને શરીરમાં અવતરીને દુષ્ટનો નિગ્રહ કર. हुं फट् स्वाहा આ વિદ્યાનું નિરંતર સ્મરણ કરવાથી સર્વ રક્ષા થાય છે.

ॐ नमो अरिहंताण ॐ नमो भगवइए चंदाई महाविज्जाए। ગામમા પ્રવેશ કરતી વખતે આ વિદ્યાનો સાત વાર જાપ કરવાથી અન્ન, પાણીનો લાભ થાય છે–રોટલા મળે છે, પરંતુ પહેલા ચોથ ભક્ત (એક એકાસણુ, બીજે દિવસે ઉપવાસ તથા પારણે એકાસણુ) કરીને, પાર્શ્વનાથ પ્રભુના જનમ દિવસે (મારવાડી પોષ વદિ ૧૦ તથા ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦ ના દિવસે) એક હજાર વખત જાપ કરી વિદ્યા સિદ્ધ કરવી જોઇએ

ॐ वदरदवमूर्ती वज्रमुडी क्षाँ क्षीं क्षूँ क्षैं क्षो [क्षौं] क्ष तैल स्तम्भय स्तम्भय स्वाहा। આ મન્ત્રથી ગોળ વગેરે તેલ મંતરવુ ॐ ह्री श्रीं क्लीं च्लूँ अर्हं नम આ મન્ત્રનો ત્રણે કાળ (સવાર, બપોર અને સાંજે) જાપ કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે

ॐ णमो भगवओ अरहओ अजिय भगवई महाविज्जाए अजिअए उवसोमए अणिहए महाविज्जा सुभकरे स्वाहा। અરિહંત ભગવાનના મંદિરમા (જિનમંદિરમા) ચોથ ભક્ત કરીને ૧૦૦૮ જાપ કરવાથી આ વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે વિદ્યા સિદ્ધ થએથી સર્વ કામનાઓ પૂર્ણ થાય છે

સકલ ત્રિલોકમા તિલક સમાન, જેઓને જયા તથા વિજયા બંને બાજુ ચામર કરી રહી છે, જેઓના મસ્તક પર ધરણેન્દ્રની ફણાઓ રૂપી છત્ર છે, ત્રણ નેત્રોવાળી

ચિત્ર ૧૮૪ નમિઊણ યંત્ર ૨૦ પૃષ્ઠ ૩૪૨

પદ્માવતીના મસ્તક ઉપર જેઓ રહેલા છે એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું બિંબ યંત્રની મધ્યમાં આલેખીને, ઉપર ફરતી આઠ પાંખડીઓમાં ફક્ત માયાબીજ (ह्रीं કાર) આલેખીને, ઉપર ફરતા સોળ સ્વરો વીંટીને, તેના ઉપર માયાબીજના ત્રણ આંટા મારીને [क्रौं કારથી રૂંધન કરવું]. (આકૃતિ માટે જુઓ નમિ૦ યંત્ર ૨૦ ચિત્ર નં. ૧૬૪)

આ યંત્ર કેશર વગેરે સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, તેનું ઉત્તમ એવા ૧૦૮ ફૂલોથી પૂજન કરવાથી સર્વત્ર જય આપનાર થાય છે. દરેકે દરેક પુષ્પને મૂલ મન્ત્રથી મન્ત્રીને પૂજન કરવું જોઇએ.

શ્રીપાર્શ્વનાથનું માહાત્મ્ય—

उवसग्गंते कमठा सुरम्मि झाणाओ जो न संचलिओ।
सुरनरकिन्नरजुवइहिं, संथुओ जयउ पासजिणो ॥२२॥

[उपसर्गान्ते कमठासुरस्य ध्यानात् यो न संचलितः।
सुरनरकिन्नरयुवतिभिः संस्तुतः जयतु पार्श्वजिनः ॥ २२ ॥]

ભાવાર્થઃ—કમઠાસુરે ઉપસર્ગ કર્યો ત્યારે જે પ્રભુ ધ્યાનથી ચલાયમાન થયા નહિ, તે સુર, નર અને કિંનરની સ્ત્રીઓવડે સ્તુતિ કરાએલા એવા **શ્રીપાર્શ્વનાથ** જિનેશ્વર જયવંતા વર્તો–૨૨. આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૬૫

ચિત્રની મધ્યમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કાયોત્સર્ગ મુદ્રાએ ઊભા રહેલા છે, તેઓના મસ્તક ઉપર ધરણેન્દ્રે નાગના સ્વરૂપે સાત ફણારૂપી છત્ર ધરેલું છે. અને તે પ્રભુની ડાબી બાજુએ બે હાથની અંજલિ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો ઊભો રહ્યો છે. વળી પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથ જોડીને એક સ્ત્રી ઊભી રહેલી છે, જેણીના મસ્તક ઉપર સર્પની ત્રણ ફણા સ્પષ્ટ બતાવીને તે પદ્માવતી હોવાનો ભાવ ચિત્રકારે રજુ કરેલો છે અને તેવો જ ભાવ ધરણેન્દ્રના મસ્તક ઉપર ત્રણ ફણાની રજુઆત કરીને દર્શાવેલો છે, પ્રભુના પગની નીચેના ભાગમાં કમઠાસુર બે હાથ જોડીને પોતાના કૃત્યોની ક્ષમા માગતો જણાય છે. આ ચિત્રમાં ચિત્રકારે ધરણેન્દ્રને જમણી બાજુના બદલે ડાબી બાજુએ અને પદ્માવતીને ડાબી બાજુના બદલે જમણી બાજુ રજુ કરીને પોતાનું જૈનધર્મના રીતિ રિવાજોનું અજ્ઞાન બતાવેલું છે.

મન્ત્રનું માહાત્મ્ય—

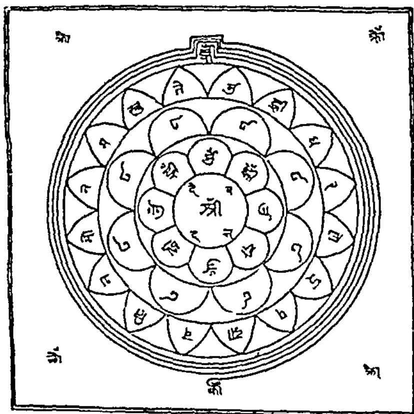
एअस्स मज्झयारे, अट्ठारसअक्खरेहिं जो मंतो।
जो जाणइ सो झायइ, परमपयत्थं फुडं पासं ॥२३॥

[एतस्य मध्ये अष्टादशाक्षरैः यः मन्त्रः।
यो जानाति स ध्यायति परमपदस्थं स्फुटं पार्श्वम् ॥]

ભાવાર્થ —આ સ્તવનમા (नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग)+ અઢાર અક્ષરનો બનેલો [ચિંતામણિ નામનો] જે મન્ત્ર ગુપ્ત રહેલો છે, તે મન્ત્રને જે જાણે છે, તે, મનુષ્ય પરમ પદને પ્રાપ્ત થએલા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનુ પ્રગટપણે ધ્યાન કરે છે એમ જાણવું-૨૩

पासह समरण जो कुणइ, संतुट्ठेहियएण ।
अट्ठुत्तरसयवाहिभय, नासइ तस्स दूरेण ॥२४॥
[पार्श्वस्य स्मरण य करोति सतुष्टहृदयेन ।
अष्टोत्तरशतव्याधिभयानि नश्यन्ति तस्य दूरत ॥]

ભાવાર્થ —જે મનુષ્ય સતુષ્ટ-સ્થિર ચિત્તવડે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનુ સ્મરણ કરે છે, તેના એકસોને આઠ વ્યાધિના ભયો દૂરથી જ નાશ પામે છે

ચિત્ર ૧૬૯ નમિઊણ યત્ર ૨૧

+ આ ચિંતામણિ નામના અઢાર અક્ષરનુ જુદી જુદી રીતે ધ્યાન ધરવાનુ જૈનાચાર્યોએ બનાવેલુ છે અને તેનુ ધ્યાન ધરવા માટેના યત્રની આકૃતિઓ પણ જુદી જુદી રીતે બનાવવાની વિધિઓ તે મહાત્મા પુરુષોએ બનાવેલી છે, આ વિષયના જિજ્ઞાસુઓને માટે મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ 'મત્રાધિરાજ-ચિંતામણિ' (કિંમત રૂપિઆ પચીસ) નામના ગ્રથમા છપાએલાં સ્તોત્રો તથા માનતુગસૂરિ શિષ્ય શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત 'ચિંતામણિ કલ્પ' તથા સાગરચન્દ્રસૂરિ વિરચિત 'મત્રાધિરાજ કલ્પ' અને 'શ્રી ચિંતામણી યત્ર' નામનો યત્ર વગેરે જોવા ભલામણ છે —પ્રકાશક

॥ श्रीअजितशांति स्तवन ॥

——(०)——

अजिअं जिअसव्वभयं, संतिं च पसंतसव्वगयपावं ।
जयगुरु संतिगुणकरे, दो वि जिणवरे पणिवयामि ॥१॥ (गाहा)×

[अजितं जितसर्वभयं शान्तिं च प्रशान्तसर्वगदपापम् ।
जगद्गुरू शान्तिगुणकरौ, द्वावपि जिनवरौ प्रणिपतामि ॥] ॥ गाथा ॥

ભાવાર્થ:—આ લોકના સપ્તવિધ ભય (ઇહલોક ભય, પરલોક ભય, આદાન ભય, અકસ્માત ભય, આજીવિકા ભય, મરણ ભય અને અપકીર્તિ ભય)ને જેઓએ જિતેલા છે એવા શ્રીઅજિતનાથ નામના બીજા તીર્થંકર તથા સર્વ રોગ અને પાપને શાંત કરનાર એટલે નાશ કરનાર શ્રીશાંતિનાથ નામના સોળમા તીર્થંકર એ બંને જગતના ગુરુ અને શાંતિના કરનારા છે, તેઓને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

ववगयमंगुलभावे, ते हं विउलतवनिम्मलसहावे ।
निरुवममहप्पभावे, थोसामि सुदिट्ठसब्भावे ॥२॥ (गाहा)

× આ ગાથા છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે —

मुणि ट गुरू तत्थ न जो विसमे छट्ठो उ मज्झगो पढमे ।
दुइए उ दलम्मि लहू छट्ठो सेसं समं गाहा १ ॥

(सप्त चतुर्मात्रा गुरुश्च तत्र न जगणो (।ऽ।) विषमे षष्टस्तु मध्यगः प्रथमेऽर्धे । द्वितीये तु दले लघुः षष्टः शेषं समं (एषा) गाथेति ॥ १ ॥

दुइया छट्ठे पढमाउ सत्तमे लाउ कुणइ उवरिदले ।
न लहुम्मि पंचमे पढमयाउ इह तलदले विरई ॥ २ ।

(उपरितनार्धे षष्ठे [चतुर्लघुकेऽर्थाक्] द्वितीयाल्लात्सप्तमे प्रथमाल्लाद्विरतिं कुरु । इहाधस्तनेऽर्धे पंचमे चतुर्मात्रिकलघुगणे प्रथमाल्लान्नविरतिः ॥ २ ॥

અર્થાત્—સાત ટગણ (ચાર માત્રાવાળા) પછી એક ગુરુ પ્રથમ અર્ધમાં આવે, ત્યાં વિષમ (ત્રણ પાંચ વગેરે એકી) ટગણમાં જગણ (।ऽ।) ન હોય. છઠ્ઠો ટગણ મધ્યમાં ક ગણ ।ऽ) વાળો હોય. બીજા અર્ધમાં તો પાંચ ટ ગણ પછી છઠ્ઠો લઘુ હોય બાકીનું પહેલા અર્ધ પ્રમાણે એટલે સાતમો ટ ગણ અને પછી ગુરુ એ પ્રકારે ગાથા છંદ જાણવો "दुतिचउपंचछकला गणाः कचटतपनामानः" અહીં બે માત્રાનો ક ગણ, ત્રણનો ચ ગણ, ચારનો ટ ગણ, પાંચનો ત ગણ અને છ માત્રાનો પ ગણ એવા નામના પાંચ ગણ ગણેલા છે. બીજી કેટલીક સંજ્ઞા છંદોગ્રંથથી જાણી લેવી અહીં છઠ્ઠા ટ ગણમા બીજા લઘુની પહેલાં વિરામ કરવો, અને સાતમા ટ ગણમા પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો તથા બીજા અર્ધમા પાંચમા ટ ગણમાં પહેલા લઘુની પૂર્વે વિરામ કરવો.

[व्यपगताशोभनभावौ तावह विपुलतपोनिर्मलस्वभावौ ।
निरुपममहाप्रभावौ स्तोष्ये सुदृष्टसद्भावौ ॥ २ ॥ गाथा]

ભાવાર્થ —જેઓના અશુભ એટલે અશોભન ભાવ, વ્યપગત એટલે નાશ પામ્યો છે, ઉગ્ર તપસ્યા વડે જેઓનો સ્વભાવ નિર્મળ થએલો છે, જેઓનો પ્રભાવ એટલે મહિમા ઉપમા રહિત અને મોટો છે, તથા જેઓએ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન વડે વિદ્યમાન એવા જીવાજીવાદિ ભાવોને યથાર્થ રીતે સંપૂર્ણ પણે જાણેલા છે, એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ પ્રભુની હું [નંદિષેણ કવિ] સ્તુતિ કરીશ

આ બંને શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થએલી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં ૧૯૭મા દેરીઓની અંદર અનુક્રમે શ્રીઅજિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિઓ આંગી સહિત બિરાજમાન છે અજિતનાથ પ્રભુની પલાંઠીની નીચે ચિત્રકારે તેઓને ઓળખવા માટે હાથીનું ચિહ્ન તથા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની પલાંઠી નીચે હરણનું ચિહ્ન રજુ કરેલું છે વળી તેઓની સન્મુખ બે હાથ જોડીને સ્તુતિ કરતા ઉઘાડા માથાવાળા એક જૈન સાધુનું ચિત્ર દોરીને 'શ્રીઅજિતશાંતિ સ્તવ'ના કર્તા શ્રીનંદિષેણ મુનિની રજુઆત ચિત્રકારે કરેલી છે અને ચિત્રની નીચેના ભાગમાં નાટારંભ કરતી બે સ્ત્રીઓ, બંને હાથે ઢોલ વગાડતા બે પુરુષો તથા બંને હાથે મંજીરા અગર ઝાંઝ વગાડતા બીજા બે પુરુષોની રજુઆત કરીને ચિત્રકારના સમયમાં જૈનમંદિરોમાં પ્રભુની સન્મુખ ભક્તિ નિમિત્તે થતા નાટારંભનો ખ્યાલ આપવાનો પ્રયત્ન ચિત્રકારે કરેલો છે ચિત્રમાં રજુ કરેલા પુરુષોની પાઘડીઓ પરથી તથા નાટારંભ કરતી બંને સ્ત્રીઓના પહેરવેશ૫રથી આ ચિત્ર મોગલ સમયના અંત ભાગમાં ચિતરાએલું હોવું જોઈએ એમ અનુમાન થઈ શકે છે

सव्वदुक्खप्पसंतीणं, सव्वपावप्पसंतिणं ।
सया अजिअसंतीणं, नमो अजिअसंतिणं ॥३॥ [सिलोगो+

[सर्वदुःखप्रशान्तिभ्यां, सर्वपापप्रशान्तिभ्याम् ।
सदाऽजितशान्तिभ्यां, नमोऽजितशान्तिभ्याम् ॥ ३ ॥]

+ આ શ્લોક નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

पंचमं लहुअं सव्वत्थ, सत्तमं दुचउत्थए
छट्ठं पुण गुरु जाण, सिलोगं विंति पंडिआ ॥ १ ॥
(सर्वत्र पञ्चमं लघु द्वितीयचतुर्थयोः (पादयोः) सप्तमम् ।
षष्ठं पुनर्गुरु येषामक्षरं तं श्लोकं ब्रुवते पण्डिताः ॥

અર્થાત્—પાંચમો અક્ષર સર્વત્ર-ચારે પાદમાં લઘુ હોય અને છઠ્ઠો અક્ષર સર્વત્ર ગુરુ હોય તથા બીજા અને ચોથા પાદમાં સાતમો અક્ષર લઘુ હોય તો તેને પંડિતો શ્લોક નામનો છંદ કહે છે

ભાવાર્થ:—જેઓના સર્વ દુઃખોની શાંતિ થઈ ગઈ છે, તથા જેઓના સર્વ પાપની શાંતિ થઈ ગઈ છે, જેઓ કોઈથી જીતાએલા નથી એટલે જેઓનો રાગાદિક આઠ કર્મોથી પરાભવ થયો નથી, તથા જેઓ હમેશાં શાંતિને ધારણ કરવાવાળા છે. એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથને (મારો) નમસ્કાર હો.

अजिअजिण ! सुहप्पवत्तणं, तव पुरिसुत्तम ! नामकित्तणं ।
तह य धिइमइप्पवत्तणं, तव य जिणुत्तम ! संति ! कित्तणं ॥४॥ (मागहिया)+

[अजितजिन ! सुखप्रवर्तनं, तव पुरुषोत्तम ! नामकीर्तनम् ।
तथा च धृतिमतिप्रवर्तनं, तव च जिनोत्तम ! शान्ते ! कीर्तनम्] ॥ ४ ॥

ભાવાર્થ:—હો પુરુષોત્તમ અજિતનાથ ! તથા હે જિનોત્તમ શ્રીશાંતિનાથ ! તમારા બંનેના નામોનું જે કીર્તન તે સુખને આપનાર અને ધીરજ તથા બુદ્ધિને પ્રગટ કરનાર છે.

किरियाविहिसंचिअकम्मकिलेसविमुक्खयरं,
अजिअं निचिअं च गुणेहिं महामुणिसिद्धिगयं ।
अजिअस्स य संतिमहामुणिणो वि अ संतिकरं,
सययं मम निव्वुइकारणयं च नमंसणयं ॥५॥ (आलिंगणयं)×

(क्रियाविधिसंचितकर्मक्लेशविमोक्षकरम्
अजितं निचितं च गुणैर्महामुनिसिद्धिगतम् ।
अजितस्य च शान्तिमहामुनेरपि च शान्तिकरं
सततं मम निर्वृतिकारणकं च नमस्यनकम् ॥ ५ ॥)

+ આ માગધિકા નામનો છંદ છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

विसमेसु दोन्नि टगणा, समेसु पो टो तओ दुसु वि जत्थ ।
लहुओ कगणो लहुओ, कगणो तं मुणह मागहिअं ॥ १ ॥
(विषमयोः [पृथमतृतीययोः] द्वौ टगणौ समयोः पः टः ततो द्वयोरपि ।
[समविषमयो] लघुकः कगणः लघुकः कगणस्तां जानीहि मागधिकाम् ॥)

અર્થાત્—વિષમ એટલે પહેલા અને ત્રીજા એકી સંખ્યક પાદમાં પ્રથમ બે ટગણ હોય અને સમ એટલે બીજા અને ચોથા બેકી સંખ્યક પાદમા પહેલો પગણ (૭માત્રા) અને બીજો ટગણ હોય. ત્યારપછી સમ વિષમ બંનેમાં એટલે ચારે પાદમાં અનુક્રમે લઘુ, કગણ, લઘુ અને કગણ એ રીતે આવે તેને માગધિકા છંદ કહે છે.

× આ આલિંગનક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:—

लहु दु गुरु टगणछक्कं, सव्वेसु पएसु पढमतइयम्मि ।
दुचउत्थे जमियमिणं, आलिंगणयम्मि छंदम्मि ॥ १ ॥
(द्विलघुगुरुरूपटगणषट्कं सर्वेषु पादेषु प्रथमं तृतीयेन ।
द्वितीयं च चतुर्थेन यमकितमेतदालिङ्गनके छन्दसि) ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—શ્રીઅજિતનાથને તથા મહામુનિ શ્રીશાંતિનાથને કરેલો નમસ્કાર મને હમેશા મોક્ષનું કારણ થાઓ તે કરેલો નમસ્કાર કાયિકી આદિક ક્રિયાથી કરેલા કર્મ અને કષાયથી અથવા કર્મના કલેશથી મૂકાવનાર છે, બીજા અન્ય દેવોને કરેલા નમસ્કારથી જીતાય નહિ તેવો એટલે કે અન્ય દેવોના નમસ્કારથી આ નમસ્કાર અધિક ફળને આપનારો છે, તથા આ નમસ્કાર સમગ્ર ગુણોવડે યુક્ત છે તથા મહાયોગીઓને પ્રાપ્ત થતી અષ્ટ મહાસિદ્ધિને તથા શાંતિને આપવાવાળો છે

पुरिसा ! जइ दुक्खवारण, जइ य विमग्गह सुक्खकारण ।
अजिअं संतिं च भावओ, अभयकरे सरणं पवज्जहा ॥६॥ (मागहिआ)

[पुरुषा ! यदि दुःखवारणं यदि च विमार्गयथ सुखकारणम् ।
अजितं शान्तिं च भावतोऽभयकरौ शरणं प्रपद्यध्वम् ॥ ६ ॥]

ભાવાર્થ—હે પુરુષો ! જો તમે દુઃખના નિવારણને અને સુખના કારણને શોધતા હો, તો અભયને કરનારા એટલે કે ભયનું નિવારણ કરનારા શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રી શાંતિનાથને ભાવથી શરણે જાઓ અર્થાત્ શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુનું શરણ અંગીકાર કરો

अरइरइतिमिरविरहिअमुवरयजरमरणं,
सुरअसुरगरुलभुयगवइपययपणिवइयं
अजिअमहमवि अ सुनयनयनिउणमभयकरं,
सरणमुवसरिअ भुविदिविजमहियं सययमुवणमे ॥७॥ (संगययं)+

[अरतिरतितिमिरविरहितमुपरतजरामरणं ।
सुरासुरगरुडभुजगपतिप्रयतप्रणिपतितम् ॥
अजितमहमपि च सुनयनयनिपुणमभयकरं ।
शरणमुपसृत्य भुविदिविजमहितं सततमुपनमामि ॥]

અર્થાત્—આલિંગનક નામના છંદને વિષે પહેલા બે લઘુ અને ત્રીજો અક્ષર ગુરુ એવા ચાર માત્રાના ૭ ટગણ ચારે પાદમાં આવે છે વિશેષ એ કે પહેલું પા૦ ત્રીજા પાદ સાથે અને બીજું પાદ ચોથા પાદ સાથે યમકવાળુ હોય છે

+ આ સંગતક નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

लहुतगणचउग गुरुणो पायतिए तदुन्नि टगणदुगं ।
लहुतगणो अंतगुरू, संगययं रइअअणुपासं ॥ १ ॥
(लघुतगणचतुष्कं गुरु पादत्रिके लघुतद्वयं टगणद्वयम् ।
लघुतगणोऽन्त्यगुरु संगतकं रचितानुप्रासम् ॥)

ભાવાર્થ:—જેઓ સંયમને વિષે અરતિ અને અસંયમ ને વિષે રતિ તથા અજ્ઞાનથી રહિત છે. અથવા અરતિ મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો ઉદ્વેગ અને રતિ મોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થએલો ચિત્તનો આનંદ એ બંને સમ્યક્જ્ઞાનને આચ્છાદન કરનાર હોવાથી તે રૂપ જે અંધકાર તેણે કરી રહિત છે. વળી જેઓ જરા અને મરણથી મુક્ત થએલા છે, અથવા 'उवरतजराम्' અને 'अरणं' એવો પદચ્છેદ કરી જરા રહિત તથા રણસંગ્રામ રહિત છે એવો પણ અર્થ ઘટાવવો. વળી સુર એટલે વૈમાનિક દેવો, અસુર એટલે ભવનપતિ દેવો, ગરૂડ એટલે જ્યોતિષ્ક દેવો અને ભુજગ એટલે નાગકુમાર દેવોના પતિ એટલે ઇંદ્રોએ જેઓને આદરથી નમસ્કાર કર્યો છે, તથા જેઓ સારી નીતિ અને ન્યાયને વિષે નિપુણ છે, તથા જેઓ અભયને કરનારા છે, તથા જેઓ મનુષ્યો અને દેવોથી પૂજિત છે, તેવા શ્રીઅજિતનાથનું શરણ લઈને હું પણ તેઓને સદા નમસ્કાર કરૂં છું.

तं च जिणुत्तममुत्तमनित्तमसत्तधरं,
अज्जवमद्दवखंतिविमुत्तिसमाहिनिहिं ।
संतिकरं पणमामि दमुत्तमतित्थयरं,
संतिमुणी मम संतिसमाहिवरं दिसउ (ऊ) ॥८॥ (सोवाणयं)+

(तं च जिनोत्तममुत्तमनिस्तमसत्त्वधरम्
आर्जवमार्दवक्षान्तिविमुक्तिसमाधिनिधिम् ।
शान्तिकरं प्रणमामि दमोत्तमतीर्थकरं
शान्तिमुनिर्मम शान्तिसमाधिवरं दिशतु ॥ ८ ॥)

एकद्वित्र्यान्तरितं व्यञ्जनमविवक्षितस्वरं बहुशः ।
आवर्त्यते निरन्तरमथवा यदसावनुप्रास ॥ २ ॥

અર્થાત્—પ્રથમ લઘુ અક્ષરવાળા ચાર તગણ (પાંચમાત્રા) આવે એટલે વીશ અક્ષર લઘુ આવે અને એકવીશમો છેલ્લો અક્ષર ગુરુ આવે એ પ્રમાણે પહેલા ત્રણ પાદમા આવે, અને ચોથા પાદમા લઘુ અક્ષરવાળા બે તગણ આવે એટલે કે પહેલા દશ અક્ષર લઘુ આવે, પછી બે ટગણ આવે પછી લઘુ અક્ષરવાળો એક તગણ આવે અને પછી છેલ્લો એક ગુરુ આવે, એ સંગતક છંદ અનુપ્રાસ સહિત હોવો જોઈએ (૧). સ્વરની વિવક્ષા કર્યા વિના એટલે સ્વર ગમે તે હોય અને એક, બે કે ત્રણ અક્ષરને આંતરે એક વ્યંજન વારંવાર આવ્યા કરે તો તે અનુપ્રાસ અલંકાર કહેવાય છે (૨)

+ આ સોપાનક છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

गुरुलहुटगणपणगं, गुरु य सोवाणयं समपएहिं ॥
(गुरुलघुरूपटगणपञ्चकं गुरुश्च सोपानकं समपदैः)

અર્થાત્—જેમાં પહેલો એક ગુરુ અને પછી બે લઘુ એવા (ચાર માત્રાવાળા) ટગણ પાંચ આવે અને છેલ્લો એક અક્ષર ગુરુ આવે, એ જ રીતે ચારે સરખા પાદોએ કરીને સોપાનક છંદ જાણવો, આમા દરેક પાદમા સોળ સોળ અક્ષર આવે છે.

ભાવાર્થ —જેઓ સામાન્ય કેવળીને વિષે ઉત્તમ છે, જેઓ ઉત્તમ અને અજ્ઞાનતા રહિત એવા ભાવયજ્ઞને અથવા પરાક્રમને ધારણ કરનાર છે જેઓ આર્જવ, માર્દવ, ક્ષાંતિ એટલે ક્ષમા, નિર્લોભતા અને સમાધિના નિધાન છે, વળી જેઓ શાંતિના કરનાર તથા ઇંદ્રિયોનુ દમન કરવામા શ્રેષ્ઠ અને તીર્થને પ્રવર્ત્તાવનારા છે, એવા તે શ્રીશાંતિમુનિને એટલે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને હું પ્રણામ કરૂ છુ, વળી તે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ અને સમાધિ એટલે ચિત્તની સ્થિરતારૂપ વરદાન આપો

सावत्थिपुव्वपत्थिवं च वरहत्थिमत्थयपसत्थवित्थिन्नसंथियं,
थिरसरित्थवच्छं मयगललीलायमाणवरगंधहत्थिपत्थाणपत्थियं संथवारिहं ।
हत्थिहत्थबाहुं धंतकणगरुअगनिरुवहयपिंजरं पवरलक्खणोवचिअसोमचारुरूवं,
सुइसुहमणाभिरामपरमरमणिज्जवरदेवदुंदुहिनिनायमहुरयरसुहगिरं ॥९॥ (वेड्ढओ)+

[श्रावस्तीपूर्वपार्थिवं च वरहस्तिमस्तकप्रशस्तविस्तीर्णसंस्थितं,
स्थिरसदृक्षवक्षसं मदकलीलायमानवरगन्धहस्तिप्रस्थानप्रस्थितं संस्तवार्हम् ।
हस्तिहस्तबाहुं ध्मातकनकरुचकनिरुपहतपिञ्जरं प्रवरलक्षणोपचितसौम्यचारुरूपं,
श्रुतिसुखमनोऽभिरामपरमरमणीयवरदेवदुन्दुभिनिनादमधुरतरशुभगिरम् ॥ ९ ॥

ભાવાર્થ —જેઓ દીક્ષા લીધા પહેલા શ્રાવસ્તી નગરીના રાજા હતા (અહીં શ્રાવસ્તી શબ્દથી અયોધ્યા ગ્રહણ કરવી તે વિષે આગમમા કહ્યુ છે કે —'इक्खागभूमिओधा, सावत्थे विणिय कोसलपुरं च'), ઉત્તમ હસ્તીના મસ્તકની સમાન પ્રશસ્ત અને વિસ્તીર્ણ સંસ્થાનવાળા, નિશ્ચળ શ્રીવત્સવાળુ હૃદય છે જેમનુ એવા, મદોન્મત્ત અને લીલાયુક્ત એવા શ્રેષ્ઠ ગંધહસ્તીની ગતિ સમાન ગતિ છે જેમની એવા, સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય એવા, હાથીની સૂંઢ જેવી લાંબી ભુજાઓવાળા, ધમેલા એટલે તપાવેલા સુવર્ણના અલંકાર જેવો પીળો વર્ણ છે જેઓનો એવા, ઉત્તમોત્તમ લક્ષણોએ કરીને યુક્ત, સૌમ્ય અને સુંદર રૂપ છે જેઓનુ એવા, કાનને સુખકારક અને મનને આનંદકારી તથા અતિ રમણીય એવા ઉત્તમ દેવદુંદુભિના નાદ કરતા પણ અત્યંત મધુર અને સુખકારક છે વાણી જેઓની એવા

+ આ વેષ્ટક છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે —

तचपतटदुग, पोटचउक्कतचततिगलहुगुरुगो ।
चदुटो चचउटचदुग, तक्षतिण्णि टपगदसय गुरु वेढो ॥ १ ॥
(तचपतटद्विकतद्विकपटचतुष्कतचतत्रिकलघुगुरव ।
चद्विकटचचतुष्कटचद्विकतचत्रिकटैकादशकगुरवो वेष्ट)

અર્થાત્—તગણ, ચગણ (ત્રણ માત્રા), પગણ તગણ ટગણ બે, તગણ બે પગણ ટગણ ચાર, તગણ ચગણ તગણ ત્રણ લઘુ ગુરુ, ચગણ બે, ટગણ, ચગણ ચાર, ટગણ ચગણ બે, તગણ ચગણ ત્રણ અગ્યાર ટગણ અને ગુરુ એ પ્રમાણે વેષ્ટક છંદ જાણવો

अजिअं जिआरिगणं, जिअसव्वभयं भवोहरिउं ।
पणमामि अहं पयओ, पावं पसमेउ मे भयवं ! ॥१०॥ (रासालुद्धओ*)

[अजितं जितारिगणं, जितसर्वभयं भवौघरिपुम् ।
प्रणमाम्यहं प्रयतः पापं प्रशमयतु मे भगवन् ॥ १० ॥]

ભાવાર્થ:—[તથા] જેઓએ [મોહાદિક] શત્રુઓના સમૂહને જીત્યા છે, વળી જેઓએ સર્વ ભયોને જીત્યા છે તથા જેઓ સંસારની પરંપરાના શત્રુ છે–નાશ કરનારા છે એવા, શ્રીઅજિતનાથ પ્રભુને હું આદરસહિત પ્રણામ કરું છું, તો હે શ્રીઅજિતનાથ ભગવાન! મારા પાપનો નાશ કરો.

कुरुजणवयहत्थिणाउरनरीसरो पढमं तओ महाचक्कवट्टिभोए महप्पभावो,
जो बावत्तरिपुरवरसहस्सवरनगरनिगमजणवयवई बत्तीसारायवरसहस्साणुयायमग्गो ।
चउदसवररयणनवमहानिहिचउसट्ठिसहस्सपवरजुवईण सुंदरवई,
चुलसीहयगयरहसयसहस्ससामी छन्नवइगामकोडिसामी
आसीजो भारहम्मि भयवं ॥११॥ (वेड्ढओ×)

---

* આ રાસાલુબ્ધક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે:--

टगणदुगं लहुगुरुणो, टगणतिगं लहुगुरू य टगणतिगं ।
दुसरिच्छं अंतपयं रासाइलुद्धयं छंदं ॥ १ ॥
(टगणद्विकं लघुर्गुरुष्टगणत्रिकं लघुर्गुरुश्च टगणत्रिकम् ।
द्वितीयसमं चतुर्थं [यत्र तत्] रासालुब्धकच्छन्दः ॥)

અર્થાત્—પહેલા પાદમાં બે ટગણ, પછી એક લઘુ અને એક ગુરુ, બીજામાં ત્રણ ટગણ, પછી લઘુ અને ગુરુ, ત્રીજા પાદમાં ત્રણ ટગણ અને ચોથુ પાદ બીજા પાદ જેવું હોય તે રાસાલુબ્ધક છંદ કહેવાય છે.

× આ વેષ્ટક છંદ છે તે પ્રથમના વેષ્ટક છંદથી જુદો છે. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.--

पो तयुगं लहुगुरुणो, टछक्कदुगुरु टसत्त लहुगुरुगा ।
पटदुतचगुरुनवटा, दुलहुगुरु टचउ दो गुरुगा ॥ १ ॥
टदुचगुरुजुयं टतिगं, दुलहुगुरू अवरवेड्ढओ छंदं ।
(पतद्विकं लघुर्गुरुटषट्कगुरुद्वयटसप्तकलघुगुरवः ।
पटद्विकतचगुरुटनवकलघुद्वयगुरुटचतुष्कगुरुद्विकाः ॥ १ ॥
टद्विकचगुरुयुतं टत्रिकं लघुद्विकं गुरुरपरवेष्टकछन्दः ।)

અર્થાત્—પગણ તગણ બે, લઘુ ગુરુ, ટગણ છ, બે ગુરુ, ટગણ સાત, લઘુ, ગુરુ, પગણ ટગણ બે, તગણ, ચગણ, ગુરુ, ટગણ નવ, બે લઘુ, ગુરુ, ટગણ ચાર, ગુરુ બે, ટગણ બે, ચગણ, ગુરુવાળા ટગણ ત્રણ, બે લઘુ અને ગુરુ એ પ્રમાણે બીજો વેષ્ટક છંદ જાણવો.

त संतिं संतिकरं, संतिण्णं सव्वभया ।
संतिं थुणामि जिणं संतिं विहेउ मे ॥१२॥ (रासानंदिय+)

[कुरुजनपदहस्तिनापुरनरेश्वर प्रथम ततो महाचक्रवर्तिभोगान् (प्राप्त) महाप्रभाव,
यो द्विसप्ततिपुरवरसहस्रवरनगरनिगमजनपदपतिर्द्वात्रिंशद्राजवरसहस्रानुयातमार्ग ।
चतुर्दशवररत्ननवमहानिधिचतुःषष्टिसहस्रप्रवरयुवतीनां सुन्दरपति
चतुरशीतिहयगजरथशतसहस्रस्वामी षण्णवति-ग्रामकोटिस्वामी
आसीत् यो भारते भगवान् ॥ १ ॥]

[तं शान्तिं शान्तिकरं संतीर्णं सर्वभयात् ।
शान्तिं स्तौमि जिनं शान्तिं विदधातु मे ॥ १२ ॥]

ભાવાર્થ—જેઓ પહેલા કુરુ જનપદ એટલે કુરુ દેશમા આવેલા હસ્તિનાપુર નામના નગરના રાજા હતા, ત્યારપછી મોટા ચક્રવર્તિના ભોગને ભોગવનાર હતા એટલે કે છખંડ ભરતક્ષેત્રના મોટા ચક્રવર્તિ હતા તે વખતે મહાપ્રભાવવાળા તે સ્વામી બહોતેર હજાર ઉત્તમ પુર, નગર[1], નિગમ[2] અને દેશના સ્વામી હતા, બત્રીશ હજાર (મુકુટબદ્ધ) શ્રેષ્ઠ રાજાઓએ અનુસર્યો છે માર્ગ જેઓનો એવા એટલે કે બત્રીશ હજાર રાજાઓ જેઓની આજ્ઞામા હતા એવા, ઉત્તમ ચૌદ રત્નો[3], નવ મહાનિધિ[4] અને ચોસઠ હજાર શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓના

+ આ રાસાનંદિત છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

टदुलहुदुगुरू पढमे दुइए टदुलहुगुरू पए तइए ।
तुरिए टदुग सगुरू, रासाइनंदिय छंद ॥ १ ॥
(टद्विकलघुद्विकगुरव प्रथमे द्वितीये टद्विकलघुगुरव पदे तृतीये ।
तुर्ये टद्विक सगुरु रासानंदितक छंद ॥)

અર્થાત્—ટગણ બે લઘુ બે, ગુરુ, પહેલા અને બીજા પાદમા હોય ત્રીજા પાદમા ટગણ બે લઘુ અને ગુરુ હોય ચોથા પાદમા ટગણ બે અને ગુરુ એ લક્ષણવાળો રાસાનંદિત છંદ જાણવો.

1 જેમા કર ન હોય તે નગર કહેવાય છે

2 જેમા મોટા વ્યાપારીઓ નિવાસ કરતા હોય તે નિગમ કહેવાય છે

3 ચૌદ રત્નો દરેક ચક્રવર્તીને હોય છે તે આ પ્રમાણે—

1 ચક્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ ગોળાકૃતિએ હોય, તે શત્રુના મસ્તકનો છેદ કરવા માટે ઉપયોગમા લેવાય છે, છતા પણ એક જ ગોત્રમા ઉત્પન્ન થએલા શત્રુ પર તે ચાલી શકતુ નથી 2 છત્રરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ છત્રાકારે હોય તે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શ માત્રથી 12 (બાર) જોજન વિસ્તારવાળુ થાય 3 દંડરત્ન—ધનુષ પ્રમાણ દંડાકૃતિએ હોય, તે વિષમ એટલે ખાડા ટેકરાવાળી જમીનને સમ એટલે સરખી કરે અને જરૂર પડે ત્યારે હજાર યોજન સુધી ઉંડી ભૂમિ ખોદે છે 4 ચર્મરત્ન—બે હાથ લાંબુ પહોળુ હોય, તે જરૂર પડે ત્યારે ચક્રવર્તીના હાથના સ્પર્શથી બાર યોજન લાંબુ થાય છે તેમા સવારે ધાન્ય વાવ્યુ હોય તે સાંજે પાકી-તૈયાર થાય 5 ખડ્ગરત્ન—બત્રીશ આંગળ લાંબુ હોય, તે સંગ્રામમા ઉપયોગમાં છે ... ણી જ શક્તિવાળુ હોય છે 6 કાકિણીરત્ન—ચાર આંગળનુ હોય, તેના વડે વૈતાઢ્ય

જેઓ સ્વામી હતા, ચોરાશી લાખ ઘોડા, હાથી અને રથના સ્વામી તથા છન્નું કરોડ ગામોના જેઓ સ્વામી આ ભરતક્ષેત્રમાં થયા હતા, તે ઉપશમરૂપ, શાંતિને કરનારા અને સર્વ ભયથી મુક્ત થએલા એવા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની હું સ્તુતિ કરૂં છું. તે ભગવાન મને શાંતિ આપો.

પર્વતની બને ગુફાઓમા બંને બાજુએ પ્રકાશ આપનારા ઓગણપચાશ માંડલા થાય છે ૭ મણિરત્ન—ચાર આંગળ લાબું અને બે આગળ પહોળું હોય, તે છત્રરત્નના તુંબ ઉપર બાંધવાથી બાર યોજન સુધી પ્રકાશ કરે અને હાથે કે માથે બાંધ્યું હોય તો સર્વ જાતની વ્યાધિઓનો નાશ કરે છે, આ સાતે રત્નો એકેંદ્રિય જાતિનાં હોય છે. ૮ પુરોહિતરત્ન—તે શાંતિકર્મ વગેરે માંગલિક કાર્ય કરે છે. ૯ અશ્વરત્ન ૧૦ ગજરત્ન—અને પરાક્રમી હોય છે. ૧૧ સેનાપતિરત્ન—ચક્રવર્તીની મદદ વિના ગંગા અને સિંધુના ચાર ખંડ જીતે છે, એટલો બધો તે બળવાન હોય છે. ૧૨ ગૃહપતિરત્ન—તે ઘરની સઘળી ચિંતા રાખે છે ૧૩ વાર્ધકિરત્ન—તે મકાનો બાંધે, સૈન્યનો પડાવ તૈયાર કરે, અને વૈતાઢ્ય પર્વતની ગુફામાં રહેલી નિમ્નગા અને ઉન્મગા નદી ઉપર પૂલ બાંધે, તે સિવાયના પણ સઘળા બાંધકામ કરે. ૧૪ સ્ત્રીરત્ન—અત્યંત રૂપવંત હોય અને તે ચક્રવર્તીને જ ભોગવવા યોગ્ય હોય આ સ્ત્રી રત્નને સંતતિ પેદા થતી જ નથી

આ દરેક રત્ન એક એક હજાર યક્ષોથી અધિષ્ઠિત હોય છે તથા બે હજાર યક્ષો ચક્રવર્તીના બે બાહુના અધિષ્ઠિત હોય છે એ રીતે સોળ હજાર યક્ષો ચક્રીના સેવક હોય છે. ચક્ર, દંડ, છત્ર અને ચર્મ એ ચાર રત્નો ચક્રવર્તીની આયુધશાળામાં જ ઉત્પન્ન થાય છે. ખડ્ગ, કાકિની અને મણિ એ ત્રણ રત્નો ભંડારમા ઉત્પન્ન થાય છે. હાથી અને ઘોડો વૈતાઢ્ય પર્વતમા ઉત્પન્ન થાય છે સ્ત્રીરત્ન ક્ષત્રિયરાજાને ત્યાં ઉત્પન્ન થાય છે. અને બાકીના પુરોહિત, વાર્ધકિ, સેનાપતિ અને ગૃહપતિ એ ચાર રત્નો ચક્રવર્તીના નગરમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ ચૌદ રત્નોની ચિત્રાકૃતિઓ માટે જુઓ 'જૈનચિત્રકલ્પદ્રુમ'મા છપાએલ ચિત્ર નં. ૨૭૮

૪ નવ મહાનિધિનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે.—

૧ નૈસર્પ નામના નિધાનમાં ગ્રામ, નગર, આકર, પાટણ, દ્રોણમુખ વગેરે સર્વ હોય છે. ૨ પાંડુક નામના નિધાનમાં ગણિત, ગીત, ચોવીશ પ્રકારના ધાન્યના બીજ તથા તેની ઉત્પત્તિના પ્રકાર વગેરે હોય છે ૩ પિંગલક નામના નિધાનમાં સર્વ જાતના આભરણ અશ્વ તથા હાથીના આભરણ હોય છે. ૪ સર્વરત્ન નામના નિધાનમાં ચક્રવર્તીના ચૌદ રત્નો વગેરે હોય છે કેટલાકોના મતે આ નિધાનથી તે રત્નો મહાપ્રભાવ વાળા થાય છે. ૫ મહાપદ્મનામના નિધાનમાં વસ્ત્ર તથા રંગની ઉત્પત્તિ, તેના પ્રકાર, સાતધાતુ અને વસ્ત્ર ધોવાની રીત વગેરે હોય છે. ૬ કાળ નામના નિધાનમા સમગ્ર કાળનું (જ્યોતિષ) જ્ઞાન, તીર્થંકરાદિનો વંશનું કથન, શિલ્પવિદ્યા, ખેતી, વ્યાપાર વગેરે હોય છે. ૭ મહાકાળ નામના નિધાનમા લોઢું, સોનુ, મણિ, મોતી, સ્ફટિક અને પરવાળા વગેરે હોય છે. ૮ માણવક નામના નિધાનમાં શૂરવીર યોદ્ધાની ઉત્પત્તિ, શસ્ત્ર વગેરે યુદ્ધની સામગ્રી, યુદ્ધનીતિ, દંડનીતિ વગેરે હોય છે. ૯ મહાશંખ નામના નિધાનમાં નાટ્યની વિધિ તથા ગદ્ય પદ્ય રચનાની વિધિ હોય છે.

આ નવે નિધાનો ઉત્સેધાંગુલે આઠ યોજન ઉંચા, નવ યોજન પહોળા અને બાર યોજન લાંબા પેટીના આકારે ગંગા નદીના મુખ આગળ રહેલા હોય છે ચક્રવર્તી છ ખંડ પૃથ્વીની સાધના કરે ત્યાર પછી તે તેની સાથે તેના નગરમાં જઈ નગરની પાતાળ ભૂમિમા રહે છે વિસ્તૃત વર્ણન પ્રવચન સારોદ્ધાર વગેરે ગ્રંથથી જિજ્ઞાસુએ જાણી લેવું.

इक्खाग विदेहनरीसर नरसहा मुणिवसहा,
नवसारयससिसकलाणण विगयतमा विहुअरया।
अजि उत्तम तेअगुणेहिं महामुणि अमिअबला विउलकुला,
पणमामि ते भवभयमूरण जगसरणा मम सरणं ॥१३॥ (चित्तलेहा)+

[ऐक्ष्वाक ! विदेहनरेश्वर ! नरवृषभ ! मुनिवृषभ !,
नवशारदशशिसकलानन ! विगततमा ! विधुतरजा !
अजित ! उत्तम ! तेजोगुणैर्महामुन्यमितबल ! विपुलकुल !
प्रणमामि तुभ्य भवभयभञ्जन ! जगच्छरण मम शरणम् ॥१३॥]

ભાવાર્થ —હે ઈક્ષ્વાકુકુલમા ઉત્પન્ન થયેલા ! હે વિદેહ દેશના રાજા ! હે મનુષ્યોમા ઉત્તમ ! હે મુનિઓને વિષે ઉત્તમ વૃષભ સમાન-શ્રેષ્ઠ ! હે શરદઋતુના પૂર્ણચંદ્ર જેવા મનોહર મુખવાળા ! હે અજ્ઞાન અને કર્મરજરૂપી તમોગુણ રહિત ! હે તેજ અને ગુણોવડે ઉત્તમ તેજસ્વી ! હે મહામુનિઓથી પણ ન જાણી શકાય તેવા સામર્થ્યવાળા ! હે વિશાળ કુલવાળા ! હે ભવભયભંજન એટલે સંસારરૂપી ભયનો નાશ કરનાર ! એવા હે શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ ! હું તમોને નમસ્કાર કરૂં છું કેમકે તમે જગતના શરણભૂત છો અને તેથી મારા પણ શરણભૂત થાઓ અથવા હે જગતના શરણ અને મમતા રહિત મારા શરણભૂત થાઓ

देवदाणविंदचंदसूरवंद हट्ठतुट्ठजिट्ठपरम-
लट्ठरूव धंतरूप्पपट्टसेयसुद्धनिद्धधवल-
दंतपंति संति सत्तिकित्तिमुत्तिजुत्तिगुत्तिपवर,
दित्ततेअवंद धेअ सव्वलोअभाविअप्पभावणेअ पइस में समाहिं ॥१४॥ (नारायओ)*

+ આ ચિત્તલેખા છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

तदतदतदुलहुदुगुरुआ, आइदुगे तदतदतिगदुलहुगुरु ।
तुरिए तदतदजुयल चगणगुरु चित्तलेह त्ति ॥ १ ॥
(तदतदद्विकलघुद्वगुरव आदिद्विके तदतदत्रिकद्विलघुद्विगुरव (३)।
तुर्ये तदतदद्विकचगुरवश्चित्रलेखा इति ॥ १ ॥)

અર્થાત્—તગણ ટગણ તગણ, ટગણ બે લઘુ બે ઓ બે ગુરુ પહેલા અને બીજા પાદમાં ત્યારે તથા તગણ ટગણ તગણ, ટગણ ત્રણ બે લઘુ ને બે ગુરુ એ પ્રમાણે ત્રીજા પાદમા આવે અને ચોથા પાદમા તગણ ટગણ, તગણ ટગણ બે, ચગણ અને છેલ્લે એક ગુરુ આવે તે ચિત્તલેખા છંદ જાણવો.

* આ નારાયઓ છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે —

गुरुलहुजयाणगणो चअट्टगणो चअट्ठगणो अ ।
एम चगणा तह गणो, गुरुदुगि नारायओ ॥ १ ॥
(गुरुलघुरूपजयक नगणाष्टक गणाष्टक गणश्च ।
एवं चगणास्तथा नगणश्चगणौ गुरुद्वय नाराच ॥)

ऽ। ।ऽ। ॥ऽ ऽ।ऽ ऽऽ। ॥ ऽ।ऽ भ ज स य र त न म] पंचेऽक्षरगणा

[देवदानवेन्द्रचन्द्रसूरवन्द्य ! हृष्टतुष्टज्येष्ठपरम-
लष्टरूप ! ध्मातरूप्यपट्टश्वेतशुद्धस्निग्धधवल-
दन्तपङ्क्ते ! शान्ते ! शक्तिकीर्तिमुक्तियुक्तिगुप्तिप्रवर !,
दीप्ततेजोवृन्द ! ध्येय ! सर्वलोकभावितप्रभाव !
ज्ञेय ! प्रदिश मम समाधिम् ॥ १४ ॥]

ભાવાર્થ:—દેવ અને દાનવના ઇંદ્રોએ તથા ચંદ્ર, સૂર્યે વંદન કરવા યોગ્ય ! હર્ષિત, પ્રસન્ન શ્રેષ્ઠ, ઉત્કૃષ્ટ પુષ્ટ સ્વરૂપવાળા ! તપાવેલી રૂપાની પાટ જેવી શ્વેત, નિર્મળ, ચકચકિત અને ઉજ્વળ દંતશ્રેણિવાળા ! શક્તિ, કીર્તિ, નિર્લોભતા, યુક્તિ, અને ગુપ્તિવડે સર્વોત્તમ ! દેદીપ્યમાન તેજના સમૂહવાળા ! ધ્યાન કરવા યોગ્ય ! સર્વ લોકમાં પ્રસિદ્ધ મહિમાવાળા ! તથા જાણવા યોગ્ય ! એવા હે શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુ ! મને સમાધિ એટલે ચિત્તની શાંતિ આપો.

विमलससिकलाइरेअसोमं, वितिमिरसूरकराइरेअतेअं ।
तिअसवइगणाइरेअरूवं, धरणिधरप्पवराइरेअसारं ॥१५॥ (कुसुमलया+)

[विमलशशिकलातिरेकसौम्यं वितिमिरसूरकरातिरेकतेजसम् ।
त्रिदशपतिगणातिरेकरूपं धरणिधरप्रवरातिरेकसारम् ॥ १५ ॥]

सत्ते अ सया अजिअं, सारीरे अ बले अजिअं ।
तवसंजमे अ अजिअं, एस थुणामि जिणं अजिअं ॥१६॥ (भुअगपरिरिंगिअं×)

અર્થાત્—ગુરુ લઘુ ૩૫ યગણ નવ, નગણ, યગણ આઠ, નગણ, યગણ આઠ, અને નગણ દશ યગણ તેમ જ નગણ, યગણ, ગુરુ બે, એ લક્ષણવાળો નારાચક છંદ છે

અહીં નગણ આપ્યો છે તે અક્ષરગણ છે, તે આઠ પ્રકારે છે **भगण** SII, **जगण** ISI, **सगण** IIS, **यगण** ISS, **रगण** SIS, **तगण** SSI, **नगण** III, **मगण** SSS

+ આ કુસુમલતા છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે--

विसमे कलाण छक्कं, समेपु अडगं निरंनर न हु तं ।
अंते रगणो यगणो, कुसुमलयानामछंदम्मि ॥ १ ॥
(विपमयो कलानां पट्कं समयोरष्टकं न चैतन्निरन्तरम् ।
अन्त्ये रगणयगणौ कुसुमलतानाम्नि च्छन्दसि ॥)

અર્થાત્—વિષમ પદમા છ કળા અને સમ પદમા આઠ કળા પ્રથમ હોય અને અંતે રગણ તથા યગણ કુસુમલતા નામના છંદને વિષે હોય આઠ કળાની ગણતરી હમેશ માટે સરખી હોતી નથી. આ છંદ ઔપચ્છંદસિક પણ કહેવાય છે.

× આ ભુજંગપરિરિંગિત છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

तगणो टगणो लहुगुरु, पगणो टगणो य दुलहुगुरु दुइप ।
एवं चियपच्छद्धं, भुयंगपरिरिंगियं छंदं ॥ १ ॥

सत्वे च सदाऽजित शारीरे च बलेऽजितम् ।
तप संयमे चाऽजितमेष स्तौमि जिनमजितम् ॥ १६ ॥]

ભાવાર્થ —[જેઓ] નિર્મળ ચન્દ્રની કળાથી પણ અધિક સૌમ્યતાવાળા છે, વાદળાના આવરણ વગરના સૂર્યના કિરણોથી પણ જેઓ અધિક તેજસ્વી છે, દેવોના સ્વામી ઇન્દ્રોના સમૂહથી પણ અધિક રૂપ છે જેઓનુ એવા તથા મેરૂથી પણ અધિક દૃઢતાવાળા, વળી જેઓ આત્મબળથી તેમજ શારીરિક બળથી કોઇનાથી પણ ન જીતી શકાય તેવા અને બાર પ્રકારના તપ તથા સત્તર પ્રકારના [1]સંયમથી પણ જેઓ કોઇનાથી જીતાયા નથી તેવા શ્રીઅજિતનાથ પ્રભુની હુ સ્તુતિ કરૂ છુ

सोमगुणेहिं पावइ न त नवसरयससी,
तेअगुणेहिं पावइ न त नवसरयरवी ।
रूवगुणेहिं पावइ न त तिअसगणवई,
सारगुणेहिं पावइ न त धरणिधरवई ॥१७॥ (खिज्जिअय*)

[सौम्यगुणे प्राप्नोति न त नवशरच्छशी
तेजोगुणै प्राप्नोति न त नवशरद्रवि ।
रूपगुणै प्राप्नोति न त त्रिदशगणपति
सारगुणे प्राप्नोति न त धरणिधरपति ॥ १७ ॥]

(तगणटगणो लघुर्गुरु पगणटगणश्च लघुद्विकगुरुर्द्वितीये ।
एवमेव पश्चार्धे भुजगपरिरिंगित छन्द ॥)

અર્થાત્—પહેલા પાદમા તગણ, ટગણ લઘુ ગુરુ અને બીજા પાદમા પગણ ટગણ, લઘુ બે અને પછી એક ગુરુ હોય એ જ પ્રમાણે ઉત્તરાર્ધના બને પાદ હોય, તે ભુજગપરિરિંગિત છદ કહેવાય છે

1 સત્તર પ્રકારનો સયમ નીચે પ્રમાણે છે --

પાચ ઇંદ્રિય અને ચાર કષાયનો જય, પાચ અવ્રતનો ત્યાગ તથા ત્રણ યોગનુ નિવર્તન એ પ્રમાણે કુલ સત્તર અથવા ૧ પૃથ્વીકાય સયમ ૨ અપ્કાય સયમ, ૩ તેઉકાય સયમ, ૪ વાયુકાય સયમ ૫ વનસ્પતિકાય સયમ ૬ બેઇંદ્રિય સયમ, ૭ તેઇન્દ્રિય સયમ, ૮ ચઉરિંદ્રિય સયમ, ૯ પચેન્દ્રિય સયમ ૧૦ પ્રેક્ષ્ય (જોવુ) સયમ, ૧૧ ઉપેક્ષ્ય સયમ, ૧૨ પ્રમાર્જના સયમ, ૧૩ અપહૃત્ય સયમ, ૧૪ મન સયમ, ૧૫ વચનસયમ, ૧૬ કાય સયમ અને ૧૭ અજીવસયમ

* આ ખિદ્યત છદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે--

भरनभनगणलहुगुरु, सव्वपएसु तहा जई दसमे ।
सव्वतक्खरजमिय छद खिज्जियनामत ॥ १ ॥
(भरनभना लघुर्गुरुश्च सर्वपदेषु तथा यतिर्दशमे ।
सर्वपादेष्वन्त्याक्षरयमकित तत्खिद्यतकनामच्छन्द ॥)

અર્થાત્--ભગણ, રગણ, નગણ, ભગણ નગણ લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમા હોય, તેમ જ દશમે અક્ષરે વિશ્રામ હોય, સર્વ પાદના અન્ત્યાક્ષર યમકવાળા હોય, તે ખિદ્યત નામનો છદ જાણવો આ છદને વશપત્રપતિત નામનો છ પણ કહે છે

तित्थवरपवत्तयं तमरयरहियं,
धीरजणथुअच्चिअं चुअकलिकलुसं ।
संतिसुहप्पवत्तयं तिगरणपयओ,
संतिमहं महामुणि सरणमुवणमे ॥१८॥ (ललिअयं*)

[तीर्थवरप्रवर्तकं तमोरजोरहितं,
धीरजनस्तुतार्चितं च्युतकलिकालुष्यम् ।
शान्तिसुखप्रवर्तकं त्रिकरणप्रयतः,
शान्तिमहं महामुनिं शरणमुवनमे ॥ १८ ॥]

ભાવાર્થ:—શીતળતાના ગુણો વડે નવીન શરદઋતુના પૂર્ણચંદ્ર પણ શ્રીશાંતિનાથની તુલનાને પામતો નથી, તેજના ગુણ વડે શરદ ઋતુનો સૂર્ય પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી, સુંદરતાના ગુણવડે ઇન્દ્ર પણ તેઓની તુલનાને પામતો નથી અને દૃઢતાના ગુણ વડે સુમેરુ પર્વત પણ તે પ્રભુની તુલ્યતાને પામતો નથી એટલે પ્રભુના તે તે શીતલતાદિક ગુણો ચંદ્રાદિકથી અધિક છે. ઉત્તમ ધર્મતીર્થને સ્થાપનાર, અજ્ઞાન અને કર્મરજથી અથવા તમોગુણ અને રજોગુણથી રહિત, વિદ્વાન પુરુષોએ સ્તવેલા અને પૂજેલા, કલેશ અને મલિનતાથી રહિત એવા તથા શાંતિ અને સુખને આપનારા મહામુનિ શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મન, વચન અને કાયાના ત્રિકરણ યોગે સાવધાનપણે હું શરણ અંગીકાર કરું છું.—૧૭, ૧૮

विणओणयसिररइअंजलिरिसिगणसंथुअं थिमिअं,
विबुहाहिवधणवइनरवइथुअमहिअच्चिअं बहुसो ।
अइरुग्गयसरयदिवायरसमहिअसप्पभं तवसा,
गयणंगणवियरणसमुइअचारणवंदिअं सिरसा ॥१९॥ (किसलयमाला+)

---

* આ લલિતક નામનો છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

टगणचउक्कं लहुगुरु, पायतिए टगण तगण टगणदुगं ।
लहुगुरु तुरिए जाणह, ललियनामं च छंदम्मि ॥ १ ॥
(टचतुष्कं लघुर्गुरुश्च पादत्रिके टतटद्विकम् ।
लघुर्गुरुस्तुर्ये जानीहि ललितकनाम च च्छन्दः ॥)

અર્થાત્—ટગણ ચાર, લઘુ, ગુરુ એમ ત્રણ પાદમાં આવે. અને ટગણ, તગણ, ટગણ બે, લઘુ અને ગુરુ એમ ચોથા પાદમા આવે, તે લલિતક નામનો છંદ છે

+ આ કિસલયમાલા નામનો છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

टप्पणगं जलहुगुरु, पत्तेयं सत्तवीसमत्ताओ ।
किसलयमालाछंदं, जाणह छंदमणुदिट्ठं ॥ १ ॥

असुरगरुलपरिवंदिअं, किन्नरोरगनमसिअं ।
देवकोडिसयसथुअ, समणसघपरिविदिअ ॥२०॥ (सुमुह०)
अभय अणह, अरय अरुय ।
अजिअ अजिअ, पयओ पणमे ॥२१॥ (विज्जुविलसिअ*)
(त्रिभिर्विशेषकम्)

[विनयावनतशिरोरचिताञ्जलिऋषिगणसस्तुत स्तिमित
विबुधाधिपधनपतिनरपतिस्तुनमहितार्चित बहुश ।
अचिरोद्गतशरद्दिवाकरसमधिकसत्प्रभ तपसा
गगनाङ्गणविचरणसमुदितचारणवन्दित शिरसा ॥ १९ ॥
असुरगरुडपरिवन्दित, किन्नरोरगनमस्यितम् ।
देवकोटीशतसस्तुत श्रमणसङ्घपरिवन्दितम् ॥ २० ॥
अभयमनघमरतमरुजम्, अजितमजित, प्रयत प्रणमामि ॥ २१ ॥]

ભાવાર્થ - વિનયથી નમેલા મસ્તક પર અંજલિ કરીને મુનિઓના સમૂહે જે પ્રભુની સ્તુતિ કરી છે, જેઓ કદાપિ ચલાયમાન થતા નથી, દેવેંદ્રોએ, કુબેર વગેરે દિક્પાળોએ અને ચક્રવર્તીઓએ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, કાયાવડે જેઓને નમસ્કાર કર્યા છે અને પુષ્પાદિક વડે જેઓની પૂજા કરી છે, જેઓ તપ વડે તત્કાળ ઉદય પામેલા શરદઋતુના સૂર્યથી પણ અધિક કાંતિવાળા છે, આકાશને વિષે વિચરવાના ક્રમથી એકઠા થએલા ચારણ

(टपञ्चक जगणो लहुर्गुरश्च प्रत्येक सप्तविंशतिर्मात्रा ।
किसलयमालानामच्छन्दस्युद्दिष्ट छन्द ।)

અર્થાત્—ટગણ પાંચ, જગણ ૧ડા, લઘુ અને ગુરુ પ્રત્યેક પાદમાં આવે અને સત્તાવીશ માત્રા હોય, એ પ્રકારે કિસલયમાલા વિષે છંદનો ઉદ્દેશ છે

० આ સુમુખ નામનો છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

लहुचदुगटगणलहुगुर, तदुग लहुगुरपगणटलहुगुरुगा ।
चदुग टगणो लहुगुरु तेरकल सव्वओ सुमुहछद ॥ १ ॥
(लघुरूपचद्विक टगणो लघुगुरश्च तद्विक लघुर्गुरु पटलघुगुरव ।
चद्विक टगणो लघुर्गुरश्च त्रयोदशमात्रा सवपु सुमुखच्छन्द ॥)

અર્થાત્—લઘુવાળા ચગણ બે, ટગણ, લઘુ અને ગુરુ, તગણ બે, લઘુ અને ગુરુ પગણ ટગણ, લઘુ અને ગુરુ ચગણ બે, ટ ગણ લઘુ અને ગુરુ એ પ્રમાણે ચારે પાદ અનુક્રમે જાણવા સર્વ પાદમાં તેર તેર માત્રા હોય તે સુમુખ નામનો છંદ જાણવો

* આ વિદ્યુદ્વિલસિત નામનો છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

दुलहुगुरुदुलहुगुरु पत्तेय विज्जुविलसिअ छद ।
(लघुद्विक गुरुर्लघुद्विक गुरुश्च प्रत्येक विद्युद्विलसित छन्द ।)

અર્થાત્—બે લઘુ ને એક ગુરુ, બે લઘુ ને એક ગુરુ એમ દરેક પાદમાં હોય તે વિદ્યુદ્વિલસિત છંદ જાણવો

મુનિઓએ મસ્તક નમાવી જેઓને વંદન કર્યું છે, અસુરકુમાર અને સુવર્ણકુમારોએ જેઓને સમગ્ર રીતે વંદના કરી છે, કિન્નર અને નાગકુમારોએ જેઓને નમસ્કાર કર્યા છે, સેંકડો કરોડ દેવો જેઓની સ્તુતિ કરે છે, શ્રમણસંઘ–સાધુઓનો સમુદાય જેઓને નિરંતર વંદન કરે છે, જેઓ ભયરહિત, પાપરહિત, આસક્તિ રહિત અને રોગ રહિત છે, તથા જેઓ બાહ્ય આભ્યંતર શત્રુથી કદાપિ જીતાયા નથી, તેવા શ્રીઅજિતનાથ સ્વામીને હું આદરપૂર્વક પ્રણામ કરૂં છું. ૧૯–૨૦–૨૧.

आगया वरविमाणदिव्वकणग–
रहतुरयपहकरसएहिं हुलिअं ।
ससंभमोअरणक्खुभियलुलियचल–
कुंडलंगयतिरीडसोहंतमउलिमाला ॥ २२॥ (वेड्ढओ^)
जं सुरसंघा सासुरसंघा वेरविउत्ता भत्तिसुजुत्ता,
आयरभूसिअसंभमपिंडिअसुट्ठुसुविम्हिअसव्वबलोघा ।
उत्तमकंचणरयणपरूवियभासुरभूसणभासुरिअंगा,
गायसमोणयभत्तिवसागयपंजलिपेसियसीसपणामा ॥२३॥ (रयणमाला+)
वंदिऊण थोऊण तो जिणं, तिगुणमेव य पुणो पयाहिणं ।
पणमिऊण य जिणं सुरासुरा, पमुइआ सभवणाइं तो गया ॥२४॥ (खित्तयं*)

---

^ આ વેષ્ટક નામનો છંદ પ્રથમના વેષ્ટક કરતા જુદો છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે.––

तदुटचउतटो ततिगं, लघुगुरुपटदुन्निदुगुरुगा वेढो ।
(तद्विकटचतुष्कतटाः तत्रिकं लघुगुरु पटद्विकं गुरुद्वयं वेष्टकः ।)

અર્થાત્––ત ગણ બે, ટ ગણ ચાર, ત ગણ, ટ ગણ (અહીં બીજો ટ ગણ આવવો જોઈએ. તેમ આવે તો જ માત્રાઓ મળતી આવે છે તેથી '**तश्च टौ च**' એવો સમાસ કરવો) ત ગણ ત્રણ, લઘુ, ગુરુ, પ ગણ, ટ ગણ બે અને ગુરુ બે હોય તે વેષ્ટક છંદ જાણવો.

+ આ રયણમાલા છંદ છે, તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે ––

पढमे टदुगुरु एवं, सेसेसु टसत्तगुरुदुगं अंति ।
पत्तेयं बत्तीसं, मत्ताओ रयणमालाए ॥ १ ॥
(प्रथमे टो गुरुद्विकं चैवं शेषेसु टसप्तकं गुरुद्विकं चान्ते ।
प्रत्येकं द्वात्रिंशन्मात्रा रत्नमालायाम् ॥)

અર્થાત્––પહેલા પાદમા પ્રથમ એક ટ ગણ પછી બે ગુરુ એમ ચાર વખત આવે અને બાકીના પાદમા સાત ટ ગણ અને અંતે બે ગુરુ હોય, પ્રત્યેક પાદ બત્રીશ માત્રાવાળો હોય તે રયણમાલા છંદ કહેવાય છે.

* આ ક્ષિપ્તક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે.––

पगणो टदुगं गुरूगो, पत्तेयं खित्तयम्मि छंदम्मि ।

त महामुणिमह पि पजली, रागदोसभयमोहवज्जिअ ।
देवदाणवनरिंदवदिअ, संतिमुत्तममहातव नमे ॥२५॥ (खित्तय°)

[आगता वरविमानदिव्यकनकरथतुरगसघातशतै शीघ्र ।
ससम्भ्रमावतरणक्षुभितलुलितचलकुण्डलाङ्गदकिरीटशोभमानमौलिमाला ॥वेष्टक॥
य सुरसघा सासुरसघा वैरवियुक्ता भक्तिसुयुक्ता,
आदरभूषितसम्भ्रमपिण्डितसुष्ठुसुविस्मितसर्वबलौघा
उत्तमकाञ्चनरत्नप्ररूपितभासुरभूषणभासुरिताङ्गा,
गात्रसमवनतभक्तिवशागतप्राञ्जलिप्रेषितशीर्षप्रणामा ॥ रत्नमाला ॥
वन्दित्वा स्तुत्वा ततो जिन, त्रिगुणमेव च पुन प्रदक्षिणम् ।
प्रणम्य च जिन सुरासुरा, प्रमुदिता स्वभवनानि ततो गता ॥ क्षिप्तकम् ॥
त महामुनिमहमपि प्राञ्जलि, रागद्वेषभयमोहवर्जितम् ।
देवदानवनरेन्द्रवदित, शान्तिमुत्तममहातपस नमामि ॥ क्षिप्तकम् ॥]

ભાવાર્થ—દેવો તથા અસુરો શ્રેષ્ઠ વિમાન, દિવ્ય સુવર્ણના રથ અને અશ્વના સમૂહ લઈને શીઘ્રપણે આવે છે, તે વખતે સભ્રમ સહિત એટલે ઉતાવળથી ઉતરતા ક્ષોભ પામીને ડોલતા અને ચચળ એવા કુડળ, બાજુબધ, મુગટ અને શોભતી મુગટની માળાઓ છે જેમની એવા, તથા વૈરભાવ રહિત એવા, ભક્તિએ કરીને સહિત એવા, તથા આદરથી બાહ્ય અલકારોથી ભૂષિત થએલો અને ઉતાવળથી એકઠો થએલો તથા અત્યત વિસ્મય પામેલો સર્વ ગજ અશ્વાદિક સૈન્યનો સમૂહ છે જેમનો એવા, તેઓના શરીરો ઉત્તમ સુવર્ણ અને દેદીપ્યમાન અલકારોથી સુશોભિત દેખાય છે, તથા તેઓ શરીરથી નમ્ર થઈ ભક્તિથી હાથ જોડી મસ્તકવડે શાતિનાથ પ્રભુને વદન કરે છે આ રીતે તે દેવો તથા અસુરો જેઓને વાદી, સ્તુતિ કરી અને ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક ફરી વાદીને હર્ષ પામતા પોતાને સ્થાને જાય છે, તે જિનેશ્વર મુનિઓના મોટા પરિવારવાળા છે, રાગ, દ્વેષ, ભય અને મોહને જીતનાર છે, તેઓને દેવેદ્ર, દાનવેદ્ર અને નરેદ્રો નિરતર નમન કરે છે, તથા તેઓ ઉગ્ર તપસ્યા કરનાર છે, તેવા તે શ્રીશાતિનાથ પ્રભુને હુ પણ હાથ જોડીને નમુ છુ–વદન કરૂ છુ–૨૨, ૨૩, ૨૪, ૨૫

(षट्द्विकगुरव प्रत्येक क्षिप्तके छन्दसि ।)

અર્થાત્—૫ ગણ ૮ ગણ બે, અને એક ગુરુ ચરણ પાદમા હોય, તે ક્ષિપ્તક નામનો છદ કહેવાય છે

० આ ક્ષિપ્ત નામનો વિલક્ષણ છદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

रनरलगा पत्तेय खित्तयछदम्मि घा जाण ।
(रनरलगा प्रत्येक क्षिप्तकच्छन्दसि वा जानीहि ।)

અર્થાત્—અથવા ર ગણ ન ગણ ર ગણ લઘુ અને ગુરુ પ્રત્યેક પાદમા હોય તે ક્ષિપ્તક છદ બીજો જાણવો રથોદ્ધતા છદ પણ આ પ્રમાણે હોય છે

આ શ્લોકોના ભાવ પરથી તૈયાર થએલી પ્રતિકૃતિઓ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૬૮ તથા ચિત્ર. નં. ૧૬૯. ચિત્ર. નં. ૧૬૮માં ચિત્રકારે દેરીની અંદર શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિ અજિતનાથ પ્રભુની મૂર્તિના બદલે આંગી સહિત રજુ કરેલી છે. કારણ કે પ્રભુની પલાંઠીની નીચે હાથીના બદલે હરણનું લંછન ચીતરેલું છે. પ્રભુની જમણી બાજુ એક ભક્ત પુરુષ જમણા હાથમાં પૂજનની વાટકી રાખીને ડાબો હાથ પ્રભુ તરફ ઉંચો કરીને ઊભેલો છે. ચિત્રકારે તેના માથે મુગટ પહેરાવેલો છે તે ચિત્રકારનું જૈન રીતિરિવાજનું અજ્ઞાન સૂચવે છે. કારણ કે મંદિરમાં દાખલ થયાં પછી મુગટધારીએ માથેથી પ્રભુના વિનયની ખાતર મુગટ ઉતારીને મંદિરમાં દાખલ થવાનું જૈન શાસ્ત્રકારોનું વિધાન છે, વળી તેના જમણા હાથમાં પૂજનની વાટકી આપીને તથા ડાબો હાથ ઉંચો બતાવીને પણ પોતાની અજ્ઞતા ચિત્રકારે બતાવેલી છે; કારણ કે પૂજન હમેશાં જમણા હાથથી જ કરવાનું અને પૂજનની સામગ્રી ડાબા હાથમાં પકડી રાખવાનું વિધાન છે; પ્રભુની ડાબી બાજુએ એક ભક્ત સ્ત્રી પોતાના જમણા હાથમાં ફૂલનો ભરેલો થાળ અને ડાબા હાથમાં એક ફૂલ પકડીને પ્રભુના મસ્તક પર ચઢાવવાની તૈયારી કરતી હોય તેવો ભાવ ચિત્રકારે તેણીનો જમણો હાથ ફૂલ સાથે ઉંચો ચીતરીને રજુ કર્યો છે. પ્રભુની બેઠકની નીચે અને ગર્ભદ્વારની બહારના રંગ–મંડપના ભાગમાં ચાર હાથવાળા એક દેવની આસન પર બેઠેલી આકૃતિ ચીતરેલી છે, દેવના ઉપરના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં તલવાર અને ડાબા હાથમાં ચક્ર જેવું કોઈક શસ્ત્ર તથા નીચેના બંને હાથમાં કમલના ફૂલ છે. દેવની પાછળના ભાગમાં ચામર ધરનારી એક સ્ત્રી ચામર વીંઝતી ઊભી રહેલી છે તથા દેવની સન્મુખ બે સ્ત્રીઓ બંને હસ્તની અંજલિ જોડીને ઊભી રહેલી છે.

ચિત્ર નં. ૧૬૯ માં ઉપરના ભાગમાં સમવસરણમાં પ્રભુ બેઠેલા છે અને સમવસરણની બંને બાજુએ એકેક પુરુષ બંને હાથની અંજલિ જોડીને નમ્ર ભાવે ઊભેલો દેખાય છે, ચિત્રની નીચેના ભાગમાં ચિત્રની જમણી બાજુએથી સાત સૂંઢવાળા ઐરાવત હસ્તી પર આરૂઢ થઈને દેવેન્દ્ર પ્રભુની સન્મુખ આવતા દેખાય છે, દેવેન્દ્રની આગળ હાથી પર બેસીને હાથમાં ધ્વજા પકડીને તથા ઘોડા પર સ્વાર થઈને બીજા દેવો અને પગે ચાલતા પદાતિ દેવો ચાલીને સમોવસરણ તરફ જતાં દેખાય છે. આ બંને ચિત્રો પણ અગાઉના ચિત્રના સમયમાં ચીતરાએલાં અને એક જ હસ્તલિખિત પોથીમાંથી રજુ કરેલાં છે.

अंबरंतरविआरणिआहिं, ललिअहंसवहुगामिणिआहिं ।
पीणसोणिथणसालिणिआहिं, सकलकमलदललोअणिआहिं ॥२६॥ (दीवयं*)

---

* આ દીપક નામનો છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

खित्तयछदं चउपयजमियं दीपयमहव मंडिलनामं ॥
(चतुर्षु पादेषु यमकितं क्षिप्तकं छन्दो दीपकमथवा मंडिलनामं ॥)

पीणनिरंतरथणभरविणमिअगायलआहिं,
मणिकंचणपसिढिलमेहलसोहिअसोणितडाहिं ।
वरखिंखिणिनेउरसतिलयवलयविभूसणिआहिं,
रइकरचउरमणोहरसुंदरदंसणिआहिं ॥२७॥ (चित्तक्खरा+)

देवसुंदरीहिं पायवंदिआहिं वंदिआ य जस्स ते सुविक्कमा कमा,
अप्पणो निडालएहिं मंडणोड्डणप्पगारएहिं केहिं केहिं (वि) वी ।
अवंगतिलयपत्तलेहनामएहिं चिल्लएहिं संगयंगयाहिं,
भत्तिसंनिविट्ठवंदणागयाहिं हुंति ते वंदिआ पुणो पुणो ॥२८॥ (नारायओ*)

[अम्बरान्तरविचारिणीभिः ललितहंसवधूगामिनीभिः ।
पीनश्रोणीस्तनशालिनीभिः सकलकमलदललोचनिकाभिः ॥
पीननिरन्तरस्तनभरविनमितगात्रलताभिः,
मणिकाञ्चनप्रशिथिलमेखलाशोभितश्रोणीतटाभिः ।
वरकिङ्किणीनूपुरसतिलकवलयविभूषणाभिः,
रतिकरचतुरमनोहरसुन्दरदर्शनिकाभिः ॥]

અર્થાત્—ચારે પાદને વિષે યમક હોય એ ક્ષિપ્તક એટલે દીપક છંદ જાણવો, અથવા આ છંદનું નામ મંડિત પણ છે

+ આ ચિત્રાક્ષરા છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

टप्पणग दोन्नि गुरू, पढमे तुरिए य टछगगुरुपगो ।
दुतिए चउपयजमिय, जाणह चित्तक्खर छंद ॥ १ ॥
(टपचक गुरुद्वय प्रथमे तुर्ये च द्वितीयतृतीये च टपद्क ।
गुरुश्चैकश्चतुष्पदा यमकित छन्दो विद्धि चित्राक्षरामिति)

અર્થાત્—પહેલા અને ચોથા પાદમાં પાંચ ટ ગણ અને બે ગુરુ આવે તથા બીજા ત્રીજા પાદમાં છ ટ ગણ અને એક ગુરુ હોય, ચારે પાદમાં યમકવાળો હોય તે ચિત્રાક્ષરા છંદ જાણવો.

* આ બીજો નારાચક છંદ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

चगणेगारसगुरुगो, चउदस चगणा य नगण सोलस चा ।
टगणो चगणा तिन्निउ, अवर नारायछंदग जाण ॥ १ ॥
(एकादश चगणा गुरुश्चतुर्दश चगणा नगण षोडश ।
चगणा टगण त्रयश्चगणा इत्यपर नाराचकच्छन्दो विद्धि ॥)

અર્થાત્—અગ્યાર ચ ગણ ગુરુ, ચૌદ ચ ગણ, ન ગણ, સોળ ચ ગણ ટ ગણ, ત્રણ ચ ગણ એ પ્રમાણે બીજો નારાચક છંદ જાણવો

तमहं जिणचंदं, अजिअं जिअमोहं ।
धुयसव्वकिलेसं, पयओ पणमामि ॥२९॥ (नंदिअयं*)

[देवसुन्दरीभिः पादवन्दिकाभिर्वन्दितौ च यस्य तौ सुविक्रमौ क्रमौ,
आत्मनो ललाटकैर्मण्डनरचनाप्रकारकैः कै कैरपि ।
अपाङ्गतिलकपत्रलेखनामकैर्दीप्यमानैः संगताङ्गकाभिः,
भक्तिसन्निविष्टवन्दनागताभिर्भवतः तौ वन्दितौ पुनः पुनः ॥
तमहं जिनचन्द्रं अजितं जिनमोहम् । धूतसर्वक्लेशं प्रयतः प्रणमामि ॥]

ભાવાર્થ:—આકાશમાં વિચરનારી, મનોહર એવા હંસ પક્ષીની સ્ત્રીઓ એટલે હંસીના જેવી ગતિવાળી, પુષ્ટ એવા કટિપ્રદેશ અને સ્તનો વડે કરીને શોભતી, સંપૂર્ણ કમલની પાંખડી જેવા લોચનવાળી એટલે વિકસ્વર કમળના પત્ર જેવા નેત્રવાળી, પુષ્ટ અને આંતરા રહિત ગાઢ–સ્તનના ભારવડે નમેલી છે શરીરરૂપી લતા જેમની એવી, જેમના કટિપ્રદેશ ઉપર મણિ અને સુવર્ણની શિથિલ એવી મેખલા શોભી રહી છે એવી, શ્રેષ્ઠ ઘુઘરીઓ અને ઝાંઝર અથવા ઘુઘરીઓવાળા ઝાંઝર, ઉત્તમ તિલક અને કંકણ વગેરે આભૂષણો વડે જેઓ અત્યંત શોભાયમાન છે એવી, જેમના શરીરનું દર્શન પણ સજ્જનના મનને હરણ કરનારૂં અને સુંદર છે, શરીરના વિષે ધારણ કરેલા અલંકારોના કિરણોના સમૂહથી જેઓ શોભાયમાન છે એવી, [તથા] દેદીપ્યમાન અપાંગ એટલે નેત્રમાં રહેલ અંજન, તિલક અને પત્રલેખ એટલે કસ્તુરી વગેરે દ્રવ્યોથી કપોળ પર કરેલી પીળ–લેપની અપૂર્વ રચના વડે જેમનાં અંગો યુક્ત છે એવી દેવાંગનાઓએ પોતાના લલાટવડે પ્રભુના સુંદર ગતિવાળા બે ચરણોને વારંવાર વદન કરેલુ છે, તેવા મોહને જીતનાર અને સર્વ કલેશનો નાશ કરનાર અને સામાન્ય કેવળીને વિષે ચંદ્ર સમાન એવા શ્રીઅજિતનાથ પ્રભુને હું બહુ–માનપૂર્વક પ્રણામ કરૂં છું. ૨૬–૨૭–૨૮–૨૯.

थुअवंदिअस्सा रिसिगणदेवगणेहिं, तो देववहुहिं पयओ पणमिअस्सा ।
जस्सजगुत्तमसासणअस्सा, भत्तिवसागयपिंडिअयाहिं ।
देववरच्छरसाबहुआहिं, सुरवररइगुणपंडिअयाहिं ॥३०॥ भासुरयं÷ ॥

* આ નંદિતક છંદ છે તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

दुलहु गुरु दुलहु गुरु गुरू य सव्वेसु नंदियं छंदं ॥
(लघुद्वयंगुरुर्लघुद्वय गुरुर्गुरुश्च सर्वेषु पादेषु नन्दितं छंदः ॥)

અર્થાત્—બે લઘુ, ગુરુ, બે લઘુ, ગુરુ, સર્વ પાદમાં આવે તે નંદિતક છંદ જાણવો.

÷ આ ભાસુરક નામનો છંદ છે. તેનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે—

तगणो पगणो तगणो, टतटतटगणो गुरू पटदु गुरुगो ।
बारस टगणा सुजई, भासुरयं जाणमणुपासं ॥ १ ॥

वससद्दतितालमेलिए तिउक्खराभिरामसद्दमीसए कए अ,
सुइसमाणणे अ सुद्धसज्जगीअपायजालघंटिआहिं ।
वलयमेहलाकलावनेउराभिरामसद्दमीसए कए अ,
देवनट्टिआहिं हावभावविब्भमप्पगारएहिं ।
नच्चिऊण अंगहारएहिं वंदिआ य जस्स ते सुविक्कमा कमा,
तयं तिलोयसव्वसत्तसंतिकारयं पसंतसव्वपाव-
दोसमेस हं नमामि संतिमुत्तमं जिणं ॥३१॥ नारायओ ०

[स्तुतवन्दितकस्य ऋषिगणदेवगणै, ततो देववधूभिः प्रयत प्रणमितस्य ।
यस्य जगदुत्तमशासनस्य भक्तिवशागतपिण्डितकाभि ।
देववराप्सरोबहुकाभि , सुरवररतिगुणपण्डितकाभि ॥
वंशशब्दतन्त्रीतालमिलिते त्रिपुष्कराभिरामशब्दमिश्रके कृते च,
श्रुतिसमानने च शुद्धसज्जगीतपादजालघण्टिकाभि ।
वलयमेखलाकलापनूपुराभिरामशब्दमिश्रके कृते च,
देवनर्तकीभि हावभावविभ्रमप्रकारकै नर्तित्वाऽङ्गहारकै ।
वन्दितौ च यस्य तौ सुविक्रमौ क्रमौ तक
त्रिलोकसर्वसत्त्वशान्तिकारक प्रशान्तसर्वपाप-
दोषमेषोऽह नमामि शान्तिमुत्तम जिनम् ॥]

ભાવાર્થ —જે પ્રભુ પ્રથમ ઋષિઓ અને દેવોથી સ્તુતિ તથા વંદન કરાએલા છે, અને ત્યારપછી દેવાંગનાઓએ આદરથી નમસ્કાર કરાએલા છે, તથા જેઓની ભક્તિ આખા જગતને મુક્તિ પમાડે તેવી છે અને જેઓનુ શાસન સર્વોત્તમ છે, તથા જેઓના પરાક્રમ વાળા બે ચરણોને ભક્તિના વશથી આવીને એકઠા થએલી નૃત્ય કરનાર તથા વાદ્ય વગાડનાર એવા શ્રેષ્ઠ દેવો તથા નૃત્યમાં કુશળ એવી અપ્સરાઓથી યુક્ત થએલી અને દેવો સાથે

(तपतटतटतटगणगुरुपट द्विकगुरुका ।
टगणा द्वादश सुयति सानुप्रास च भासुरक जानीहि ॥
અર્થાત્—ત ગણ, પગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ ગુરુ, પગણ, ટગણ બે, ગુરુ, બાર ટગણ એ પ્રકારે સુયતિ અને અનુપ્રાસ સહિત ભાસુરક જાણવો

० આ બીજો નારાયઓ છે તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

तेरस चगणा नगणो, नव चा नगणो य तीस चा गुरुगो ।
चगण ट्ठारस पव, अवर नारायछंदय जाण ॥ १ ॥
(त्रयोदश चगणा नगणा नव चा नगणश्च त्रिंशच्चा गुरुक ।
अष्टादश चा पवमपर नाराचच्छन्दो जानीहि ॥)
અર્થાત્—તેર ચગણ, ગણ, નવ ચગણ, નગણ, ત્રીસ ચગણ, ગુરુ, તથા અઢાર ચગણ આવે, તે બીજો નારાયઓ જાણવો

રતિક્રીડા કરવામાં કુશળ એવી દેવની નર્તકીઓએ હાવભાવ અને વિભ્રમના પ્રકારવાળા અંગના વિક્ષેપે કરીને નૃત્ય કરવા પૂર્વક વંદના કરી છે, કે જે નૃત્ય વખતે વાંસળીનો શબ્દ, વીણાનો સ્વર અને પટહાદિકનો તાળ મેળવવામાં આવ્યો હતો, ત્રિપુષ્કર (એક મુખવાળા અને બે મુખવાળા વાજિંત્રો મળીને ત્રણ મુખવાળા) વાજિંત્રનો મનોહર શબ્દ મિશ્ર કરવામાં આવ્યો હતો, હરેક પ્રકારના શબ્દ સાંભળી શકાય તેમ સર્વના કાન સાવધાન થયા હતા, ષડ્જ સ્વરવડે શુદ્ધ ગીત ગાતાં પગમાં બાંધેલી ઘુઘરીઓના શબ્દથી નૃત્યાદિકની સંભાવના કરવામાં આવતી હતી, તથા જે નૃત્ય કંકણ, કટિમેખલા (કંદોરો), કલાપ અને નૂપુર (ઝાંઝર)ના મનોહર શબ્દથી મિશ્ર હતું. તે ત્રણ જગતના સર્વ પ્રાણીઓને શાંતિ કરનાર અને પાપ, દ્વેષ વગેરેથી મુક્ત થએલા ઉત્તમ એવા શ્રીશાંતિનાથ જિનેશ્વરને હું નમસ્કાર કરૂં છું-૩૦-૩૧

આ શ્લોકોના ભાવપરથી તૈયાર કરેલી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૭૦. ચિત્રકારે ચિત્રમાં દેરીની અંદર અગાઉના ચિત્રની માફક ભૂલથી શાંતિનાથની જગ્યાએ અજિતનાથની મૂર્તિ આંગી સહિત રજુ કરેલી છે. કારણ કે પ્રભુની પલાંઠીની નીચેના ભાગમાં હરણના બદલે હાથીનું લંછન ચીતરેલું છે. પ્રભુની જમણી બાજુ બે હાથની અંજલિ જોડીને બે ઢીંચણ જમીનને અડાડીને એક મુગટબદ્ધ ભક્ત પુરુષ બેઠેલો છે, જે દેવોએ પ્રભુની કેવી રીતે સ્તુતિ કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપે છે, પ્રભુની ડાબી બાજુએ બંને હાથમાં ફૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ઊભેલી છે, તે આકૃતિ દેવાંગનાઓએ કેવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ તથા પૂજા કરી હતી તેનો ખ્યાલ આપવાનો ચિત્રકારનો આશય રજુ કરે છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં ચાર વાદ્ય વગાડનારા પૈકી બે દેવો બંને હાથે ઢોલ વગાડે છે અને બે દેવો બંને હાથે ઝાંઝ જેવાં કાંઇક વાજીંત્ર વગાડે છે અને સાથે સાથે નાચતા જાય છે. તથા વચમાં બે નર્તકીઓ નૃત્ય કરતી દેખાય છે.

छत्तचामरपडागजूअजवमंडिआ, झयवरमगरतुरयसिरिवच्छसुलंछणा ।
दीवसमुद्दमंदरदिसागयसोहिआ, सत्थिअवसहसीहरहचक्कवरंकिआ ॥३२॥ (ललिअयं*)
सहावलट्ठा समप्पइट्ठा, अदोसदुट्ठा गुणेहिं जिट्ठा ।
पसायसिट्ठा तवेण पुट्ठा, सिरीहिं इट्ठा रिसीहिं जुट्ठा ॥३३॥ (वाणवासिआ †)

---

* આ લલિતક છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે.—

चरणो टगणचउक्कं, गुरू तहा ललिययं अवरं ॥
(चगणष्टचतुष्कं गुरूश्च तथा ललितकमपरं)

અર્થાત્—એક ચગણ, પછી ચાર ટગણ ત્યાર પછી એક ગુરુ એમ ચારે પાદમાં હોય એ બીજો લલિતક છંદ જાણવો.

† આ વાનવાસિકા છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે.—

ते तवेण धुअसव्वपावया, सव्वलोअहिअमूलपावया ।
सथुआ अजिअसंतिपायया, हुंतु मे सिवसुहाण दायया ॥३४॥ (अपरांतिका+)

[छत्रचामरपताकायूपयवमण्डिता ध्वजवरमकरतुरगश्रीवत्ससुलाञ्छना ।
द्वीपसमुद्रमन्दरदिग्गजशोभिता, स्वस्तिकवृषभसिंहरथचक्रवराङ्किता ॥
स्वभावलष्टा समप्रतिष्ठा, अदोषदुष्टा गुणैर्ज्येष्ठा ।
प्रसादश्रेष्ठा तपसा पुष्टा, श्रीभिरिष्टा ऋषिभिर्जुष्टा ॥
ते तपसा धुतसर्वपापका, सर्वलोकहितमूलप्रापका ।
संस्तुता अजितशान्तिपादा, भवन्तु मे शिवसुखाना दायका ॥]

ભાવાર્થ—જેઓ છત્ર, ચામર, પતાકા, યજ્ઞસ્તંભ અને જવના લક્ષણો વડે શોભે છે, જેઓ શ્રેષ્ઠ ધ્વજ, મગર, અશ્વ અને શ્રીવત્સના સુંદર લાંછન (ચિહ્ન)વાળા છે, જેઓ દ્વીપ, સમુદ્ર, મેરુપર્વત અને દિગ્ગજના ચિહ્નવડે શોભાયમાન છે, જેઓ સ્વસ્તિક, વૃષભ, સિંહ, રથ અને શ્રેષ્ઠ ચક્રના ચિહ્નવાળા છે, જેઓ સ્વભાવથી જ સુંદર છે, જેઓ સમતાની ભૂમિ પર પ્રતિષ્ઠિત છે, જેઓ રાગાદિક દોષવડે દૂષિત થયા નથી, જેઓ જ્ઞાનાદિક ગુણો વડે મોટા છે, જેઓ રાગાદિક મળના અભાવને લીધે નિર્મળતાવડે શ્રેષ્ઠ છે, જેઓ તપવડે પુષ્ટ છે, જેઓ લક્ષ્મીવડે પૂજિત છે, જેઓ મુનિઓવડે સેવાયેલા છે, જેઓએ તપસ્યાવડે સર્વ શુભાશુભ કર્મનો નાશ કર્યો છે, જેઓ સર્વ લોકના હિતના–મોક્ષના મૂળરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે તથા જેઓ સમ્યક્ પ્રકારે સ્તુતિ કરાએલા છે તે શ્રીઅજિતનાથ તથા શાંતિનાથ પ્રભુ મને મોક્ષસુખના આપનાર થાઓ–૩૨–૩૩–૩૪

एव तवबलविउल, थुअ मए अजिअसंतिजिणजुअलं ।
ववगयकम्मरयमल, गइं गयं सासयं विउलं ॥३५॥ गाहा ॥

[एवं तपोबलविपुलं, स्तुतं मयाऽजितशान्तिजिनयुगलम् ।
व्यपगतकर्मरजोमलं, गतिं गतं शाश्वतीं विपुलाम् ॥]

ભાવાર્થ—આ પ્રમાણે તપના બળથી મોટા, નાશ પામ્યા છે જ્ઞાનાવરણાદિક આઠ

टचउक्को नवबारसलहुहिं सा वाणवासिआ ॥
टचतुष्कं नवमी द्वादशी च लघुना मात्रा सा वानवासिका ॥)

અર્થાત્—ટગણ ચાર, તેમાં નવમી અને બારમી માત્રા લઘુ હોય, એ પ્રમાણે ચાર પાદ હોય તે વાનવાસિકા છંદ કહેવાય છે

+ આ અપરાંતિકા છંદનું લક્ષણ આ પ્રમાણે છે—

अडकलरगणो लहुगुरु, सव्वहिं तह अवरंतिआ होइ
(अष्ट मात्रा रगणो लघुर्गुरुश्च सर्वत्र तथाऽपरान्तिका भवति)

અર્થાત્—આઠ માત્રા, ર ગણ, ૧ લઘુ અને ગુરુ સર્વ પાદમાં હોય તે અપરાંતિકા છંદ જાણવો

કર્મ મલ જેઓના એવા, અથવા અત્યંત નાશ પામ્યો છે કર્મનો પ્રવાહ જેમનો એવા, તથા શાશ્વતી અને વિસ્તારવાળી મોક્ષરૂપ ગતિને પામેલા એવા શ્રીઅજિતનાથ અને શાંતિનાથ નામના બે જિનેશ્વરોની મેં સ્તુતિ કરી છે–૩૫

तं बहुगुणप्पसायं, मुक्खसुहेण परमेण अविसायं ।
नासेउ मे विसायं, कुणउ अ परिसा वि अ प्पसायं ॥३६॥ गाहा ॥

[तत् बहुगुणप्रसादं मोक्षसुखेन परमेणाविषादम् ।
नाशयतु मे विषादं करोतु च पर्षदपि च प्रसादम् ॥]

ભાવાર્થ:—જ્ઞાનાદિક પુષ્કળ ગુણોની નિર્મળતાવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ એવા મોક્ષસુખવડે વિષાદ રહિત એટલે વિકળતા રહિત તે બંને જિનેશ્વરો મારા ખેદનો અથવા દુઃખનો નાશ કરનારા થાઓ, તથા આ સ્તવનને સાંભળનાર સભા પણ પ્રસાદને કરો એટલે મારા વચનના ગુણનું ગ્રહણ અને દોષના ત્યાગરૂપ મહેરબાની કરો–૩૬

तं मोएउ अ नंदिं, पावेउ अ नंदिसेणमभिनंदिं ।
परिसा वि अ सुहनंदिं, मम य दिसउ संजमे नंदिं ॥३७॥ गाहा ॥

[तत् मोदयतु च नन्दिं प्रापयतु च नन्दिषेणमभिनन्दिम् ।
पर्षदोऽपि च सुखनन्दिं मम च दिशतु संयमे नन्दिम् ॥]

ભાવાર્થ:—તે બંને (શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાંતિનાથ) પ્રભુ લોકોને હર્ષ આપો, નંદિષેણ [સ્તવનના કર્તા]ને સમસ્ત પ્રકારે આનંદ આપો, શ્રોતાઓની સભાને સુખની વૃદ્ધિ આપો અને મને સંયમને વિષે આનંદને આપનારા થાઓ.

पक्खिअचाउम्मासिअ–संवच्छरिए अवस्स भणिअव्वो ।
सोअव्वो सव्वेहिं, उवसग्गनिवारणो एसो ॥ ३८ ॥

[पाक्षिकचातुर्मासिकसांवत्सरिके अवश्यं भणितव्यः
श्रोतव्यः सर्वैः उपसर्गनिवारण एषः ॥]

ભાવાર્થ:—પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણને વિષે આ અજિતશાંતિ સ્તવ એક જણે ભણવો અને બીજા સર્વેએ સાંભળવો. કારણ કે આ સર્વ ઉપસર્ગનો નાશ કરનાર છે. એક સાથે સર્વ ભણે તો કોલાહલ થવાનો સંભવ છે, તેથી એક જણે જ ભણવો એ યોગ્ય છે.

આ ૩૭ મા તથા ૩૮ મા શ્લોકોનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૧૭૧ માં બે દેરીઓમાં અનુક્રમે શ્રીઅજિતનાથ તથા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની આંગી સહિત મૂર્તિઓ બિરાજમાન છે. બંનેના પગની પલાંઠીની નીચેના ભાગમાં બંનેને ઓળખવાનાં ચિહ્ન હાથી અને હરણ અનુક્રમે ચીતરેલાં છે. દેરીઓની જમણી બાજુએ બંને હાથમાં

ફૂલની માળા પકડીને એક સ્ત્રી ઊભી છે અને દેરીની ડાબી બાજુએ બે હાથ ઉંચા કરીને હસ્તની અંજલિ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતો એક પુરુષ ઊભો છે જૈન શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે પ્રભુની જમણી બાજુ પુરુષ અને ડાબી બાજુ સ્ત્રી ઊભી હોવી જોઇએ, પરંતુ જૈન રીતિ રીવાજોના અજ્ઞાનને લીધે ચિત્રકારે બંનેને ઉલટા ચીતરેલા છે ચિત્રની નીચેના ભાગમા જમણી બાજુ ચાર પુરુષો બેઠેલા છે જેમાથી બે પુરુષના જમણા હાથમા માળા છે, એક પુરુષ જમણા હાથમા મુંહપત્તી મુખની પાસે રાખીને કાંઇક (અજિતશાંતિ) બોલતો અને તેના પાસેનો ચોથો પુરુષ તથા માળા પકડીને બેઠેલા બંને પુરુષો પણ ધ્યાન દઇને સાભળતા હોય એમ ચિત્રકારે ચીતરેલા છે, વળી ખુબીની વાત એ છે કે ચારે પુરુષના માથામા ચોટલી પણ ચિત્રકારે ચીતરેલી છે જે પરથી એમ અનુમાન થઈ શકે છે કે ચિત્રકાર પોતે બ્રાહ્મણ અથવા તો વૈષ્ણવ સંપ્રદાયનો અનુયાયી હશે ચિત્રની ડાબી બાજુએ ચાર સ્ત્રીઓ બેઠેલી ચીતરેલી છે, જેમા એક સ્ત્રી બંને હાથની અંજલી જોડીને, બીજી સ્ત્રી જમણા હાથમા માળા પકડીને તથા બાકીની બંને સ્ત્રીના જમણા હાથમા એકેક ફૂલ ચીતરેલુ છે અને તે ચારે સ્ત્રી ધ્યાનપૂર્વક કાંઇક સાભળી રહી હોય એમ તેઓની મુખમુદ્રા પરથી લાગે છે આ ચિત્રોમા પણ જૈન ધર્મના રીતિ રિવાજોથી ચિત્રકાર અજ્ઞાત છે તે જણાઈ આવે છે કારણ કે જિનમંદિરમા સ્ત્રી યા પુરુષને હાથમા ફૂલ રાખીને સુંઘવાની મનાઈ છે, જ્યારે ચિત્રકારે બંને સ્ત્રીને સુઘવાની તૈયારી કરતી હોય તેવી રીતે રજુ કરેલી છે એક જણે પાઠ કરવો અને બીજાઓએ ધ્યાન દઇને સાભળવું તે વિષે જે ઉપરની ગાથામા ઉલ્લેખ કરેલો છે તેનો ભાવ રજુ કરવામા ચિત્રકારે પુરેપુરી કાળજી રાખી હોય એમ તુરત જ જણાઈ આવે છે

जो पढइ ओ अ निसुणइ, उभओ काल पि अजिअसतिथय ।
न हु हुति तस्स रोगा, पुव्वुप्पन्ना वि नासति ॥ ३९ ॥

[य पठति यश्च निशृणोति उभयकालमप्यजितशान्तिस्तवम् ।
नैव भवन्ति तस्य रोगा पूर्वोत्पन्ना अपि नश्यन्ति ॥]

ભાવાર્થ —આ અજિતશાંતિ સ્તવને સવારે અને સાંજના બંને સમયે જે ભણે છે અને જે સાભળે છે, તેને રોગો થતા નથી, અને પ્રથમના ઉત્પન્ન થએલા રોગો હોય તો પણ નાશ પામે છે

जइ इच्छह परमपय, अहवा किर्त्ति सुवित्थड भुवणे । +
ता तेलुक्कुद्धरणे, जिणवयणे आयर कुणह ॥ ४० ॥

+ કેટલીક પ્રતોમા આ ગાથાની પછીના નીચેની બે ગાથાઓ વધારાની મળી આવે છે

वयगयफलिकलुसाण वयगयनिद्धतरागदोसाण ।
वयगयपुणब्भवाण, नमोत्थु ते देवाहिदेवाण ॥

[यदीच्छथ परमपदमथवा कीर्ति सुविस्तृतां भुवने ।
तदा त्रैलोक्योद्धरणे जिनवचने आदरं कुरुथ ॥]

ભાવાર્થ:—જો તમે મોક્ષને ઈચ્છતા હો અથવા ત્રણ જગતમાં વિસ્તાર પામેલી એવી કીર્તિને ઈચ્છતા હો તો ત્રણ લોકનો ઉદ્ધાર કરનાર એવા શ્રીજિનાગમને વિષે આદર કરો —જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા મુજબ વર્ત્તન કરો.

[व्यपगतकलिकलुषेभ्यो व्यपगतनिर्धूतरागद्वेषेभ्य· ।
व्यपगतपुनर्भवेभ्यो नमोऽस्तु तेभ्यो देवाधिदेवेभ्यः ॥]

ભાવાર્થ:—નાશ પામ્યો છે કલિ સબંધી મલ જેનો અથવા ક્લેશ અને પાપ જેનાં, તથા નાશ પામ્યા છે મૂલમાંથી રાગ અને દ્વેષ જેના, તથા નાશ પામ્યા છે પુનર્જન્મ જેના એવા તે દેવાધિદેવને નમસ્કાર થાઓ.

सव्वं पसमइ पावं, पुण्णं वड्ढइ नमंसमाणस्स ।
संपुण्णचंदवयणस्स कित्तणे अजिअसंतिस्स ॥
[सर्वं प्रशाम्यति पापं पुण्यं वर्धते नमस्यतः ।
संपूर्णचन्द्रवदनयोः कीर्तनेऽजितशान्त्योः ॥]

ભાવાર્થ:—સંપૂર્ણ ચન્દ્રની જેવા મુખવાળા શ્રીઅજિતનાથ તથા શાંતિનાથનું કીર્તન કરે સતે વંદન કરનારના સર્વ પાપનો નાશ થાય છે અને પુણ્યની વૃદ્ધિ થાય છે.

ભક્તામર સ્તોત્ર

——(૦)——

भक्तामरप्रणतमौलिमणिप्रभाणा-
मुद्योतक दलितपापतमो वितानम् ।
सम्यक् प्रणम्य जिनपादयुग युगादा-
वालम्बन भवजले पतता जनानाम् ॥
यः सस्तुतः सकलवाङ्मयतत्वबोधा-
दुद्भुतबुद्धिपटुभिः सुरलोकनाथै ।
स्तोत्रैर्जगत्रितयचित्तहरैरुदारैः
स्तोष्ये किलाहमपि त प्रथम जिनेन्द्रम् ॥ १-२ ॥ युग्मम्

સમશ્લોકી ભાષાતર
ભક્તામરો લચિત તાજ મણિ પ્રભાના,
ઉદ્યોતકાર હર પાપ તમો જથાના,
આધાર રૂપ ભવસાગરના જનોને,
એવા યુગાદિ પ્રભુ પાદયુગે નમીને ૧
કીધી સ્તુતિ સકલ શાસ્ત્ર જ તત્વબોધે,
પામેલ બુદ્ધિપટુથી સુર લોકનાથે,
ત્રૈલોક્ય ચિત્તહર ચારૂ ઉદાર સ્તોત્રે,
હુ એ ખરે સ્તવીશ આદિ જીનેદ્રને તે ૨

શ્લોકાર્થ—ભક્તિવત દેવતાઓના નમેલા મસ્તકોને વિષે રહેલા મુગટોના મણિઓની કાતિને પ્રકાશિત કરનાર, પાપરૂપી અધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર અને યુગની આદિથી ભવસમુદ્રમા પડેલા મનુષ્યોને આધારભૂત એવા શ્રીજિનેશ્વરદેવના બને ચરણોમા રૂડી રીતે નમસ્કાર કરીને, સમસ્ત શાસ્ત્રોના તત્ત્વજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થએલી નિપુણ બુદ્ધિ દ્વારા ત્રણ લોકના ચિત્તનુ હરણ કરનાર મનોહર અને ઉદાર અર્થવાળા સ્તોત્રોથી દેવેન્દ્રોએ પણ જેઓની સ્તુતિ કરી છે, એવા શ્રી પ્રથમ જિનેશ્વર [શ્રીઋષભસ્વામી]ની હુ પણ સ્તુતિ કરીશ ૧-૨

વાર્તા ૧લી શ્લોક ૧-૨

હેમશ્રેષ્ઠિ કથા,

એક સમયે માળવાધિપતિ વિદ્યાપ્રેમી સુપ્રસિદ્ધ મહારાજા ભોજ પોતાની રાજધાની ઉજ્જેણી નગરીમા આવેલા પોતાના રાજમહેલની અદર દરબારમા સરદારો, સામતો,

ભાયાતો તથા પંડિતોથી પરિવરેલો રાજ્યસિંહાસન પર બિરાજેલો હતો. તે સમયે જુદા જુદા પ્રકારનો દેશ, વિદેશ, નીતિ, ન્યાય, કુતૂહલ તથા ચમત્કાર વગેરે વિષયોનો વાર્તા વિનોદ ચાલી રહ્યો હતો; દરમ્યાન દરવાને આવી નમન કરીને મહારાજાને કહ્યું કે:—'હે મહરાજ ! કોઈ બ્રાહ્મણ આપની પાસે કાંઈ નિવેદન કરવાની ઇચ્છા રાખે છે, જો આપશ્રીની આજ્ઞા હોય તો તેણે અંદર લાવું.'

રાજાએ કહ્યું કે:—'ભલે, ખુશીથી આવવા દે.' અનુજ્ઞા મળતાંની સાથે જ પહેરેગીર બહાર ચાલ્યો ગયો અને થોડી જ વારમાં એક સુંદર આકૃતિવાન અને ભવ્ય ચહેરાવાળો બ્રાહ્મણ અંદર આવી મહારાજાને શુભાશીષ આપી ઊભો રહ્યો. રાજાએ યથાયોગ્ય આદર સત્કાર કરી બેસવાને આસન અપાવ્યું. આસન પર બેઠા પછી બીજી કેટલીએક વાતચીત કર્યા પછી બ્રાહ્મણે ધીમે રહીને કહ્યું કે:—'મહારાજ ! મેં એકથી અનેકવાર સાંભળ્યું છે કે **'ભક્તામર'** સ્તોત્ર મહાપ્રાભાવિક છે અને એ સ્તોત્રના કર્તા સમર્થ વિદ્વાન **'માનતુંગ'** નામના આચાર્યશ્રીએ તેનો પ્રભાવ બતાવ્યો પણ હતો. પરંતુ મને તે વાત પર વિશ્વાસ આવતો નથી કે એ પ્રભાવ '**ભક્તામર**'નો હોય, કારણ કે **માનતુંગ** આચાર્ય મંત્રશાસ્ત્રના જાણકાર હતા અને તેથી મંત્રના પ્રભાવથી યા કોઈ દેવ વિશિષ્ટની સાધનાથી અથવા તો કોઈ તંત્ર અગર ઔષધિના પ્રભાવથી કદાચ ચમત્કાર બતાવ્યા પણ હોય તો તે સંભવિત છે અને એવા પ્રયોગો વડે લોકોને આશ્ચર્ય પમાડીને તે પ્રભાવ **'ભક્તામર'**નો છે તેવું લોકોમાં જાહેર કરેલું હોય એવું મને જણાય છે. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે એવો પ્રભાવ '**ભક્તામર**'નો જ હોય એમ માની શકાતું નથી. હું તો '**ભક્તામર**'નું માહાત્મ્ય સત્ય ત્યારે જ સમજું કે જો અહીં બીજો કોઈ તેનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ બતાવે; નહીતર '**ભક્તામર**'નો પ્રભાવ કાંઈ છે જ નહિ એમ જે હું માનું છું તે સત્ય જ છે.'

આ પ્રમાણેનાં બ્રાહ્મણનાં વચન સાંભળી રાજાને પણ **'ભક્તામર'**ના માહાત્મ્ય અને સત્ય પ્રભાવ માટે શંકા થઈ અને તેથી સત્ય પ્રભાવ જાણવાની જિજ્ઞાસાથી કચેરીમાં બેઠેલા સભાજનો સમક્ષ રાજા કહેવા લાગ્યો કે:—'મારી આ નગરીમાં '**ભક્તામર**' જાણનાર અને તેનો પ્રભાવ બતાવનાર કોઈ છે ?'

આ વચન સાંભળી એક મનુષ્ય બોલ્યો કે:—'મહારાજા ! આપણી નગરીમાં **'હેમશ્રેષ્ઠિ'**[1] ભદ્રિક, ધર્માત્મા અને સદાચારી છે, તેમ જ **ભક્તામર** સ્તોત્ર બહુ જ સારી રીતે જાણે છે, તેઓને પૂછવાથી આપશ્રી કાંઈક જાણી શકશો એમ મારું માનવું છે.'

---

૧. '**क** શ્રીભક્તામર સ્તોત્ર સાર્થ'માં અ૦ સુ૦ મહેતાએ 'દેવચંદ' નામ છપાવેલું છે **ख** તથા 'શ્રી ભ૦ મ–માહાત્મ્ય'મા મુનિશ્રી છોટાલાલજીએ 'હેમચંદ્ર' નામ છપાવેલું છે, **ग** 'ભક્તામર કથા'માં ઉદયલાલ કાશીવાલે 'હેમરત્ત' નામ છપાવેલુ છે,

મહારાજાએ **હેમશ્રેષ્ઠિનુ** નામ સાભળી તેમ જ સારી રીતે **ભક્તામર** જાણે છે એવુ જાણી એક નોકરને હુકમ કર્યો કે —'**હેમશ્રેષ્ઠિને** જલદી અહીંઆ બોલાવી લાવો '

મહારાજાની આજ્ઞા થતા જ નોકર શેઠને ત્યા ગયો અને આપને મહારાજા બોલાવે છે એવું શેઠને કહ્યુ, એટલે મહારાજાની આજ્ઞાને માન આપી શેઠ યથોચિત્ત સ્થિતિએ રાજદરબારમા આવી નમન કરી 'શી આજ્ઞા છે' એમ કહી ઊભા રહ્યા

મહારાજાએ શેઠને યોગ્ય સન્માન આપી બેસાડયા પછી કહ્યુ કે —'મે સાભળ્યુ છે કે આપ **ભક્તામર** સ્તોત્રને સારી રીતે જાણો છો અને **ભકતામર** અત્યત પ્રાભાવિક કહેવાય છે, એ પ્રભાવ પણ જાણો છો, તો તે શુ સત્ય છે? જો એ સત્ય હોય તો **ભકતામરનો** પ્રભાવ જાણવાની મારી ઇચ્છા છે '

શેઠે જવાબ આપ્યો કે —'ગુરુકૃપાથી **ભક્તામર** અને તેનો પ્રભાવ જાણવા-જોવાની જ જો આપની ઇચ્છા હોય તો મને ત્રણ દિવસની મુદત આપો '

શેઠની માગણી પ્રમાણે મહારાજાએ ત્રણ દિવસની મુદત આપી, જોતજોતામા ત્રણ દિવસ પૂરા થઈ ગયા, ત્રીજે દિવસે મહારાજા **ભોજે** સાજના સમયે **ભક્તામર** સ્તોત્રનો પ્રભાવ જોવાના ઇરાદાથી જ **હેમશ્રેષ્ઠિને** મજબૂત નાગપાશના બધનોથી બાધીને પાણી વગરના એક ઉંડા અધારા કુવામા ઉતારી મૂકયા અને તેઓ કોઈ પણ યુક્તિથી બહાર ન નીકળી જાય તેના માટે પોતાના સિપાઈઓને ચોકી કરવાને માટે રાજાએ બેસાડયા.

કુવામા ઉતાર્યા પછી **હેમશ્રેષ્ઠિએ** એક જ ધ્યાનથી શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક પ્રથમના બે કાવ્યોનુ ચિંતવન કર્યું તે શ્લોકોના પ્રભાવથી '**ચક્રેશ્વરી**' દેવી પ્રગટ થયા અને **હેમશ્રેષ્ઠિના** સર્વ બધનો છોડી બંધનમુક્ત કર્યા, એટલુ જ નહિ પણ તે શેઠને વસ્ત્રાભૂષણથી સારી રીતે શણગારી દૈવિ શક્તિથી તે જ કુવામા એક સુદર સ્થળ બનાવી ત્યા જ રાખ્યા

શેઠને બધનમુક્ત કરી દેવી બોલ્યા કે —હે વત્સ ! સવારમા રાજા તને બોલાવશે, અને તે વખતે મારા બનાવેલા નાગપાશથી બધાએલા એવા તેને **ભક્તામરના** પ્રથમ બે શ્લોકોથી પાણી મતરીને છાટવાથી તે બધનમુક્ત થશે, આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયા

બીજે દિવસે દેવીએ રાજાને નાગપાશથી એવો સખત બાધી લીધો કે તે પથારીમાથી ઉઠવાને પણ શક્તિવાન રહ્યો નહિ ત્યારે આકાશમા રહીને **અપ્રતિચક્રા** '**ચક્રેશ્વરી**' દેવી બોલી કે —'રેરે દુષ્ટ ! તું હેમશ્રેષ્ઠિને બોલાવી લાવ અને તે જો સ્તોત્ર ભણીને પાણી મતરીને છાટશે તો જ તારા બધનો છુટશે '

આ પ્રમાણે સાભળતા જ રાજાએ સેવકોને હુકમ કર્યો કે —'હે સેવકો ! જલદી **હેમશ્રેષ્ઠિને** કુવામાથી બહાર કાઢી, તેને બધનમુક્ત કરી અહીંયા લાવો '

રાજાનો હુકમ થતાં જ સેવકો દોડયા અને જે કુવામાં શેઠને ઉતાર્યા હતા, ત્યાં આવી શેઠના નામનો અવાજ કર્યો. ત્યાં સુશોભિત વસ્ત્રાભૂષણથી અલંકૃત શેઠ કોઇની પણ સહાય વિના જ સ્વયમેવ કુવાની બહાર આવ્યા, અને પાણી મંતરીને છાંટીને રાજાને બંધનમુક્ત કર્યો.

આ બનાવથી રાજા તથા નગરના લોકો મહાન આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી દેવીએ રાજાને તર્જના પૂર્વક પૂછ્યું કે:—'હે રાજા! ફરીથી સર્વ દેવદાનવોથી પૂજનિક **શ્રીઋષભદેવ** પ્રભુના સ્તોત્રનો પ્રભાવ જોવો છે?'

રાજા બોલ્યો કે:—'હે માતા! મારા આ અજ્ઞાન જન્ય અપરાધ માટે મને ક્ષમા આપો.' અને દેવીના ચરણમાં નમી પડયો. પછી દેવી અંતર્ધ્યાન થઇ ગયાં.

આ વ્યતિકર નજરે જોઈને પ્રથમ **ભક્તામર**ના પ્રભાવ માટે શંકા ઉઠાવનાર બ્રાહ્મણ તેમ જ ઘણા સભાજનોને **ભક્તામર** પ્રત્યે શ્રદ્ધા, ભક્તિભાવ અને પૂજ્યભાવ ઉત્પન્ન થયો. ત્યારપછી **હેમશ્રેષ્ઠિ**ને રાજાએ ઘણું સન્માન આપી તેમની ક્ષમા માગી, મોટા સન્માનથી ઘેર વિદાય કર્યા, રાજા પરમ જૈન થયો અને સર્વત્ર જૈન શાસનનો પ્રભાવ વિસ્તર્યો.

ગુ૦ સૂ૦ વૃ૦ મંત્રામ્નાય:—ॐ **नमो वृषभनाथाय मृत्युञ्जयाय सर्वजीवशरणाय परमपुरुषाय चतुर्वेदाननाय अष्टादशदोषरहीताय अजरामराय सर्वज्ञाय सर्वदर्शिने सर्वदेवाय अष्टमहाप्रातिहार्यचतुस्त्रिंशदतिशयसहिताय श्रीसमवसरणे द्वादशपर्षद्वेष्टिताय दानसमर्थाय ग्रह नाग भूत यक्ष राक्षस** [1]**वशङ्कराय सर्वशान्तिकराय मम शिवं कुरु कुरु स्वाहा ॥** આ મંત્રનો જાપ કરવાથી સર્વ જાતની વિપત્તિનો નાશ થાય છે.

ઋદ્ધિ:—ॐ **ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं णमो जिणाणं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः असिआउसा अप्रतिचक्रे फट् विचक्राय झ्रौं झ्रौं स्वाहा**

મંત્ર:—ॐ **ह्रां ह्रीं ह्रूं श्रीं क्लीं ब्लूं क्रौं ॐ ह्रीं नमः स्वाहा ॥**

बुद्धया विनाऽपि विबुधार्चितपादपीठ !
स्तोतुं समुद्यतमतिर्विगतत्रपोऽहम् ।
बालं विहाय जलसंस्थितमिन्दुबिम्ब-
मन्यः क इच्छति जनः सहसा ग्रहीतुम् ? ॥ ३ ॥

સમશ્લોકી

બુદ્ધિ વિના ય સુરપૂજિતપાદપીઠ!
મેં પ્રેરી બુદ્ધિ સ્તુતિમાં તજી લાજ શુદ્ધ!
લેવા શિશુ વિણ જળે સ્થિત ચંદ્રબિંબ,
ઇચ્છા કરે જ સહસા જન કોણ અન્ય?—૩

૧. દે લા પુ. ફંડ. ગ્રંથાંક. ૭૯ મા **शंकराय** પાઠ છે, પરંતુ તે અશુદ્ધ હોય એમ લાગે છે.

દેવોએ અથવા પંડિતોએ પૂજ્યું છે પાદપીઠ જેમનું એવા હે પ્રભુ! તમારી સ્તુતિ કરવા માટે મારી કાંઈ પણ બુદ્ધિ નથી, તો પણ નિર્લજ્જ થઈને તમારી સ્તુતિ કરવા મારી મતિ ઉજમાળ થઈ છે, જેમ પાણીમાં પ્રતિબિંબરૂપે પડેલા ચંદ્રના બિંબને ગ્રહણ કરવાની ઈચ્છા બાળક વિના બીજો કયો માણસ કરે ? અર્થાત્ જેમ બાળક વિના બીજો કોઈ પણ બુદ્ધિમાન જલપ્રતિબિંબિત ચંદ્રને ગ્રહણ કરવા ઈચ્છતો નથી તેમ હું પણ તમારી સ્તુતિ કરવાને અશક્ત છતાં પણ તમારી સ્તુતિ કરવા ઈચ્છું છું—૩

वक्तुं गुणान् गुणसमुद्र ! शशाङ्ककान्तान्
कस्ते क्षमः सुरगुरुप्रतिमोऽपि बुद्ध्या ?
कल्पान्तकालपवनोद्धतनक्रचक्रं
को वा तरीतुमलमम्बुनिधिं भुजाभ्याम् ? ॥ ४ ॥

[illegible]

દેવા ગુણો ગુણનિધિ! તુજ ચંદ્રકાન્ત,
છે બુદ્ધિથી સુરગુરુ સમ કો સમર્થ ?
ક્યા કલ્પે મગરમચ્છ મહાન વાતે,
કે હાથ તે તરિ શકે જલ [illegible] ?—૪

ભાવાર્થ—હે ગુણસમુદ્ર પ્રભુ! ચંદ્રના જેવા મનોહર—ઉજ્જ્વળ એવા તમારા ગુણોને બુદ્ધિ વડે કરીને બૃહસ્પતિ સમાન એવો પણ કયો પુરુષ કહેવાને સમર્થ થાય ? અર્થાત્ કોઈ પણ સમર્થ થતો નથી. પ્રલયકાળના પવનથી ઉછળ્યા છે મગરમચ્છોના સમૂહો જેને વિષે એવા સમુદ્રને બે હાથ વડે તરવાને કોણ સમર્થ થાય છે ? જેમ તે તરવો અશક્ય છે, તેમ તમારા ગુણોનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે—૪

વાર્તા [illegible] શ્લોક ૩ ૪

[illegible] ઉજ્જયિની [illegible] સુમતિ નામનો એક [illegible]

[illegible]

ચાલ્યા ગયા ત્યારે **સુમતિ** કે જે હજુ સુધી શાંત ચિત્તે ત્યાં બેઠેલો હતો, તે પોતાના સ્થાનથી ઉઠી ઊભો થઇ મુનિ મહારાજની પાસે આવી શ્રદ્ધા અને ભક્તિપૂર્વક વંદન–નમસ્કાર કરી નજીક બેસી બે હાથની અંજલિ જોડી કહેવા લાગ્યો કેઃ—' મહાત્મન્! આપે ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવ્યું અને એવા ધર્મથી જ મુક્તિ મળે એમ કહ્યું તે યથાર્થ જ છે, પરંતુ ધર્મ કરવો એ મનોવૃત્તિ શાંત અને સ્થિર હોય તો જ બની શકે. કાંઇક બાહ્ય જીવન સુખરૂપ હોય તો તે બને, પણ દરિદ્રી માણસ કે જેને એક ટંકના ખોરાકના માટે પણ વાંધા પડતા હોય તેવા મનુષ્યો ધર્મ કેવી રીતે કરી શકે? મને ધર્મ કરવાની ઘણીએ ઇચ્છા છે, પરંતુ દરિદ્રતા રૂપી પિશાચિની મારો કેડો છોડતી નથી. આપશ્રી દયાળુ છો અને કોઇપણ દુઃખી પ્રાણીને સુખી કરવો એ આપનો ધર્મ છે. પરોપકારી મહાપુરુષો પોતાની જાતે સંકટો વેઠીને પણ અન્યનું કલ્યાણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તો મારા જેવા દરિદ્રી પર દયા લાવી મને કોઈ એવો ઉપાય બતાવો કે જેથી દરિદ્રતા રૂપી પાપિણી મારો કેડો છોડે.'

આવા કરૂણાપૂર્ણ વચનો સાંભળી તે દયાળુ મહાત્માનું હૃદય દ્રવવા લાગ્યું અને તેનું કલ્યાણ કરવાની લાગણી થઈ આવી. દયાર્દ્ર હૃદયે મહાત્મા બોલ્યા કેઃ—' હે ભાઈ! જે સુખદુઃખ આવે છે તે પૂર્વકૃત કર્માનુસાર આવે છે અને એ દરિદ્રતાનો નાશ કરવા માટે ધર્મ પ્રત્યે સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી ન્યાયપરાયણ બનવું એ સિવાય અન્ય કોઇ પણ ઉપાય નથી. ધર્મ કરવાથી અનેક જીવો સુખી થયા છે, માટે ધર્મની શ્રદ્ધા રાખી તેનું શ્રવણ કરો અને હું તમોને આ બે શ્લોકો આપું છું તેનો વિધિપૂર્વક પાઠ, અધ્યયન અને જાપ કરવાથી તમે દરેક રીતે સુખી થશો. એટલું કહી તે દયાળુ મહાત્માએ '**ભક્તામર**'નો ત્રીજો અને ચોથો શ્લોક આપ્યો અને તેનો કેવી રીતે જાપ કરવો તે પણ સમજાવ્યું. **સુમતિ** આવી અમૂલ્ય પ્રાસાદી મળવાથી ઘણો જ આનંદિત થયો અને મહાત્માના ચરણ-કમળમાં મસ્તક નમાવી ત્યાંથી સ્વસ્થાને ગયો. મહાત્મા પણ અન્ય સ્થળે વિહાર કરી ગયા.

એક વખતે કોઈક વણિક પુત્રની સાથે વહાણમાં બેસી **સુમતિ** ધન ઉપાર્જનાર્થે પરદેશ જવા નીકળ્યો. તે વહાણમાં અનેક જણા બેઠેલા હતા. વહાણ જલમાર્ગ કાપતું ધીમે ધીમે આગળ વધવા લાગ્યું, એવામાં એકદમ પવન પ્રતિકૂળ થયો અને દરિયો તોફાને ચઢ્યો, આથી વહાણ હાલમડોલ થવા લાગ્યું અને પાણીનાં મોજાંની સાથે તે પણ ઉંચે ઉછળવા લાગ્યું, તેમ જ વહાણ ડૂબવાની તૈયારી હોય તેમ જણાયું. તે વખતે વહાણમાં બેઠેલા દરેક જણ આફતમાંથી મુક્ત થવાને માટે અનેક જાતની પ્રભુપ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, પરંતુ સઘળું વ્યર્થ. હજી તો પૂરી એક ઘડી થઈ નથી ત્યાં તો વહાણ ભાંગી ગયું અને નાવિકો જળમાં ડૂબવા લાગ્યા. વહાણમાં રહેલા બધા લોકો ભયભીત થઈ ગયા. દરેક સૌ પોતપોતાનાં ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા. આ સમયે **સુમતિ** વણિ-

કને મહાત્માએ આપેલા ભક્તામરના બે શ્લોકોનુ સ્મરણ થઇ આવ્યુ એટલે શુદ્ધ અધ્યવસાયથી તે તેનુ સ્મરણ કરવા લાગ્યો અને પોતાના બન્ને બાહુથી સમુદ્ર તરવા લાગ્યો. પ્રભુના નામ સ્મરણથી સસારરૂપી અગાધ સમુદ્રની પાર ઉતરી શકાય છે, તો પછી બાહ્ય સમુદ્ર તરી શકાય તેમા શુ આશ્ચર્ય ? થોડી જ વારમા શ્લોકના પ્રભાવથી **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ મોકલાવેલ દેવીએ **સુમતિ** ને દરિયામાથી ઉપાડી સમુદ્રના કાઠે મૂક્યો, એટલુ જ નહિ પણ અનેક કિમતી વસ્ત્રાભૂષણો અને રત્નો તેને અર્પણ કરી અને બોલી કે — 'જ્યારે કોઇ ખાસ પ્રસગ હોય અથવા મુશ્કેલી ઉપસ્થિત થઇ હોય ત્યારે મને યાદ કરવી અને તે વખતે હુ હાજર થઇશ ' આ પ્રમાણે કહી દેવી ચાલી ગઇ

સુમતિ વણિક શાતિથી કેટલાક દિવસે પોતાના ઘેર પહોચ્યો, અને દેવીએ આપેલા રત્નોનો વ્યય કરી કરોડો નાણા પ્રાપ્ત કરી મહાન ધનાઢ્ય થયો. કાળે કરી ઉજ્જયિની નગરીના સઘળા ધનાઢ્યોમા તે મુખ્ય ગણાવા લાગ્યો રાજદરબારમા તેનુ સન્માન થવા લાગ્યુ, તેમ જ માન અને પ્રતિષ્ઠાને પામ્યો **સુમતિને** ધનની પ્રાપ્તિ થવાથી તે કજુસ અને સકુચિત મનોવૃત્તિનો નહી બનતા, પોતાની પૂર્વની દરિદ્રાવસ્થાનો ખ્યાલ રાખી ઉદાર અને દાનેશ્વરી બન્યો, તેને અનેક દુખી આત્માઓને અનેક પ્રકારની સહાયતા કરી અને તે પરમ શ્રાવક બન્યો, આવી રીતે ભક્તામરના ત્રીજા અને ચોથા શ્લોકના પ્રભાવથી તે શાતિમય જીવન ગુજારવા લાગ્યો

શુ સૂ વૃ મત્રામ્નાય —**अत्रापि मन्त्रः प्राक् कथित एव ॥** અહીઆ પણ મત્ર પૂર્વે કહેલો તે જ જાણવો

सोऽह तथापि तव भक्तिवशान्मुनीश !
कर्तुं स्तवं विगतशक्तिरपि प्रवृत्त ।
प्रीत्याऽऽत्मवीर्यमविचार्य मृगो मृगेन्द्र
नाभ्येति किं निजशिशोः परिपालनार्थम् ? ॥ ५ ॥

સમશ્લોકી

તેનો તથાપિ તુજ ભક્તિવડે મુનીશ !
શક્તિ રહિત પણ હુ સ્તુતિને કરીશ,
પ્રીતે વિચાર બળનો તજી સિહ સામે,
ના થાય શુ મૃગ શિશુ નિજ રક્ષનાને ? ૫

શ્લોકાર્થ —હે મુનીશ્વર ! આવી રીતે હુ તમારી સ્તુતિ કરવાને અસમર્થ છુ. તો પણ તમારા પરની ભક્તિને લીધે તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છુ જેવી રીતે હરણ પોતાના બલનો વિચાર કર્યા વિના જ પોતાના બચ્ચા પરની પ્રીતિને વશ થઇને તેનુ પરિપાલન કરવા શુ સિહની સામે નથી થતો ? થાય છે જ તેવી જ રીતે હુ મદબુદ્ધિ

વાળો હોવા છતાં પણ તમારી ભક્તિને વશ થઈને જ સ્તુતિ કરવા પ્રવૃત્ત થયો છું માટે હું શ્લાઘાનું સ્થાન થઈશ.—૫

अल्पश्रुतं श्रुतवतां परिहासधाम
त्वद्भक्तिरेव मुखरीकुरुते बलान्माम् ।
यत कोकिलः किल मधौ मधुरं विरौति
तच्चारुचूतकलिकानिकरैकहेतुः ॥ ६ ॥

સમશ્લોકી

શાસ્ત્રજ્ઞ અજ્ઞ ગણીને હસતાં છતાં એ,
ભક્તિ તમારી જ મને બળથી વદાવે !
જે કોકિલા મધુર ચૈત્ર વિષે ઉચ્ચારે,
તે માત્ર આમ્રતરુ મો'ર તણા પ્રભાવે—૬

શ્લોકાર્થ:—હે સ્વામી ! હું અલ્પ જ્ઞાનવાળો એટલે થોડાં જ્ઞાનવાળો છું તેથી વિદ્વાનોમાં હું હાંસીનું પાત્ર છું. તો પણ તમારા પરની ભક્તિ જ મને બળાત્કારે તમારી સ્તુતિ કરવામાં વાચાળ કરે છે, તે યોગ્ય જ છે. વસંતઋતુમાં કોયલ જે મધુર શબ્દ કરે છે, તેનું કારણ માત્ર મનોહર આંબાના મો'રનો સમૂહ છે. અર્થાત્ જેવી રીતે આંબાની માંજર ખાવાથી કોયલનો શબ્દ મધુર લાગે છે, તેવી જ રીતે હું પણ ભક્તિથી તમારી સ્તુતિ કરૂં છું તેથી મારી સ્તુતિ વિદ્વાનોમાં પ્રશંસાપાત્ર થશે—૬

त्वत्संस्तवेन भवसन्ततिसन्निबद्धं
पापं क्षणात् क्षयमुपैति शरीरभाजाम् ।
आक्रान्तलोकमलिनीलमशेषमाशु
सूर्यांशुभिन्नमिव शार्वरमन्धकारम् ॥ ७ ॥

સમશ્લોકી

બાંધેલ પાપ જનનાં ભવ સર્વ જેહ
ત્હારી સ્તુતિથી ક્ષણમાં ક્ષય થાય તેહ;
આ લોક વ્યાપ્ત નિશીનું ભમરા સમાન,
અંધારૂં સૂર્ય કિરણોથી હરાય જેમ. ૭

શ્લોકાર્થ:—(હે પ્રભુ !) કોટિ ભવમાં ઉપાર્જન કરેલાં પ્રાણીઓનાં પાપકર્મ તમારી સ્તુતિ કરવાથી તત્કાળ નાશ પામે છે. જેવી રીતે લોકમાં વ્યાપી ગએલું, ભમરાની જેવું કાળું, કૃષ્ણપક્ષની રાત્રિ સંબંધીનું સર્વ અંધારૂં સવારમાં થતા સૂર્યોદયથી નાશ પામે છે, તેવી જ રીતે જિનેશ્વરદેવની સ્તુતિ કોટિ ભવના પાપોનો નાશ કરે છે.

વાર્તા ૩ જી શ્લોક-૫-૬-૭

સુધન શ્રેષ્ઠિની કથા.

પાટલીપુત્ર[1] નામના શહેરમા સુધન[2] નામે એક શેઠ રહેતો હતો તે તેના નામ પ્રમાણે ઘણો જ ધનવાન હતો જેમ બીજાઓ કરતા તે વધારે ધનવાન હતો, તેમ બીજાઓ કરતા ઉદાર વૃત્તિવાળો પણ વધારે હતો लक्ष्म्याभरण दान લક્ષ્મીનુ આભૂષણ દાન છે, અને દાનથી જ લક્ષ્મી ટકે છે તથા શોભે છે તે જેવો દાનેશ્વરી હતો, તેવો જ જૈનધર્મ પ્રત્યે પરમ શ્રદ્ધાવાળો હતો પોતાના આત્મશ્રેય માટે ઘરની નજીકમા એક જિનમદિર[3] તેણે બધાવ્યુ હતુ, જેમા મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ પ્રભુ બિરાજમાન હતા સુધન શેઠના સહવાસથી ભીમ[4] નામનો રાજા પણ શ્રાવક થયો હતો

એક સમયે તે શહેરમા ધુલીપા[5] નામનો એક કાપાલિક આવ્યો તેને ચેટક સાધ્ય કરેલો હોવાથી, પાટલીપુત્રના બધા માણસોને ચમત્કાર બતાવી પોતા તરફ આકર્ષી લીધા કહેવત પણ છે કે —'દુનીયા ઝુકતી હૈ ઝુકાને વાલા ચાહિયે' જૂદા જૂદા પ્રકારના બાહ્ય સ્વાર્થની પૂર્તિના માટે અનેક મનુષ્યો તે કાપાલિક પાસે દરરોજ આવવા લાગ્યા 'गतानुगतिको लोक' એ ન્યાયે એકને દેખીને બીજો અને બીજાને દેખીને ત્રીજો એમ દિવસ અને રાત્રિ જ્યારે જુઓ ત્યારે કાપાલિકની કૃપાના યાચકો તેના નિવાસ સ્થાને ભરાએલા જ રહેતા

સુધનશેઠ અને ભીમરાજા એ બે જણા સિવાય લગભગ આખુ ગામ તે કાપાલિક પાસે આવતુ હતુ સુધન શેઠ અને રાજા ભીમ બંને સમજતા હતા કે —

'नमस्कारसमो मन्त्र शत्रुंजयसमो गिरि ।
वीतरागसमो देवो, न भूतो न भविष्यति ॥ १ ॥'

અર્થાત્—'નમસ્કાર મત્ર સમાન મત્ર, શત્રુંજય પર્વત જેવો [પવિત્ર] પર્વત અને વીતરાગ સમાન દેવ ભૂતકાળમા થયા નથી અને ભવિષ્યમા થશે પણ નહિ'

આ પ્રમાણેના દૃઢ નિશ્ચયવાળા તે બને પુણ્યાત્માઓ કાપાલિકની નિંદા કર્યા વિના પોતાના આત્મચિંતનમા મગ્ન રહેતા હતા

એક દિવસે ઉપરોક્ત કાપાલિકે લોકોને[6] અભિમાનયુક્ત પ્રશ્ન કર્યો કે 'હે નગરજનો ! આ નગરની અદર મારી સેવા માટે કોણ નથી આવતુ ?'

---

૧ क, ख અને ग મા શહેરનું નામ પટણા છે, જે પાટલીપુત્રનું જ બીજું નામ છે
૨ क મા શેઠનુ નામ 'ધનાવહ' છે, જ્યારે ख અને ग મા ઉપર પ્રમાણે 'સુધન' જ છે
૩ ग મા 'જિનમદિર'ના બદલે 'ધર્મ સ્થાન' શબ્દ છાપેલો છે
૪ क મા એકના 'ધનાવહ' શેઠનુ નામ આપેલુ છે
૫ क મા યોગિનુ નામ 'ધૂલીપાત' આપેલુ છે જ્યારે ख અને ग મા 'ધુલી' અને 'ધાથી' નામના બે યોગિઓના નામ છે
૬ ग ગ્રથમા 'લોકોને' બદલે 'પોતાના શિષ્યોને' છે

આ પ્રશ્નના જવાબમાં લોકોએ કહ્યું કેઃ—'સ્વામી ! આપની અદ્ભુત શક્તિના પ્રભાવથી શહેરનાં તમામ મનુષ્યો આપની પૂજા-ભક્તિ કરે છે, પરંતુ માત્ર બે મનુષ્યો જ આપની સેવા તો શું પણ આપની સામું પણ જોતા નથી. તે બંને જૈન શ્વેતામ્બર ધર્માનુયાયી છે, જેઓનાં નામ '**સુધન**શેઠ' અને 'રાજા ભીમ' છે. તે બંને જૈનધર્મ પ્રત્યે દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા હોવાથી આપણને તો તેઓ મિથ્યાત્વી-ધૂર્ત-પાખંડી પોતાના મનથી માને છે, એટલે જ તેઓ અહીં આવતા નથી અને આપણી સેવાભક્તિ વગેરે કાંઈ પણ કરતા નથી.'

ધુલીપા યોગિ આ સાંભળી એકદમ ક્રોધાયમાન થયો અને ક્ષુદ્ર **ચેટક** દેવની સહાયથી તેણે **સુધન** શેઠ તથા ભીમરાજાના ઘેર ધૂળ અને પત્થરોની વૃષ્ટિ કરાવી, ધૂળ અને પત્થરો એટલા બધા વરસાવ્યા કે બંનેના ઘરની અંદર રહેલા મનુષ્યો ગુંગળાઈ અને મુંઝાઈ મરે, પરંતુ ક્ષણવારમાં **સુધન** શેઠ અને **ભીમરાજા** ચિંતા કરવા લાગ્યા કે અમારા ઉપર કાંઈ પણ આફત આવી છે, પરંતુ તેઓના ધર્મજ્ઞાને તે ચિંતા તુરત જ નાબુદ કરી.

विपत्तौ धैर्यं આ સૂત્રાનુસારે ધૈર્ય પકડી આ મુશ્કેલી નથી પણ એક જાતની કસોટી છે એમ માની શાંત થયા, અને **ભક્તામર** સ્તોત્રના સાતમા શ્લોકનું શુદ્ધ ભાવથી સ્મરણ અને ધ્યાન કરવા લાગ્યા, તેઓના પ્રબળ પુણ્યોદયથી અને '**ભક્તામર**' સ્તોત્રના પ્રભાવથી **ચક્રેશ્વરી**[1] દેવી પ્રગટ થયાં. તેણીએ **સુધન**ના તથા **ભીમરાજા**ના વચનથી અરિહંત શાસનની પ્રભાવના વધારવા માટે તેઓના ઘરમાંની ધૂળ તથા પત્થરો દૂર કરી, **ધુલીપા** યોગિના સ્થાનકમાં મૂકયાં.

આ વાત કાપાલિકના જાણવામાં આવતાં તેણે આ પ્રસંગ સુધારવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ કોઈ દેવી અગર દેવતાથી પણ ધૂળ અને પત્થર દૂર થઈ શકયા નહિ. આથી કાપાલિકને બહુ જ ખેદ થયો અને પોતાની ભૂલને માટે તે પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. કહ્યું પણ છે કેઃ—"**तावद् गर्जन्ति मातङ्गा, वने मदभरालसाः ।**

लीलोल्लालितलाङ्गूलो, यावन्नायाति केसरी ॥ १ ॥

અર્થાત્—જ્યાં સુધી લીલાએ પૂંછડું ઉંચે ઉછાળતો એવો કેસરી આવ્યો નથી, ત્યાં સુધી જંગલમાં મદોન્મત્ત થએલા એવા હસ્તિઓ ગર્જારવ કરે છે."

ધુલીપા યોગીએ આ બધું શ્રેષ્ઠિના કહેવાથી દેવીએ કર્યું છે, તે વાત જાણીને તેને શ્રેષ્ઠિનું શરણ માંગ્યું-ક્ષમા માગી. અને **સુધન** શ્રેષ્ઠિએ તેણે આ પ્રમાણે ધર્મ સંભળાવ્યોઃ—

"**हिंसा त्याज्या नरकपदवी सत्यमाभाषणीयं**

स्तेयं हेयं सुरतविरतिः सर्वसङ्गान्निवृत्तिः ।

---

૧. **क**, **ख** અને **ग** મા શાસનરક્ષક દેવ-દેવી પ્રગટ થયા-થઈ એમ પાઠ છે.

जैनो धर्मो यदि न रुचित पापपङ्कावृतेभ्य
सर्पिर्दुष्ट किमल्पमियता यत् प्रमेही न भुङ्क्ते ॥ १ ॥
देवेषु वीतरागाद् देवो, व्रतिषु व्रती च निर्ग्रन्थात् ।
धर्मश्च क्षान्तिरूपा-धर्मादस्त्युत्तमो नाऽयः ॥ २ ॥"

અર્થાત્— —ઉચ્ચ પદવીને આપવાવાળી એવી હિંસાનો ત્યાગ, અસત્ય બોલવાનો ત્યાગ, ચોરીનો ત્યાગ, કામક્રીડાની વિરતિ અને સર્વ પરિગ્રહના ત્યાગ રૂપી જૈનધર્મ, પાપમા ખૂચેલા એવા જે આત્માને ન ગમે, તે પ્રમાદી આત્માને માયારૂપી નાગિની કેમ ડશ દેવાને સમર્થ ન થાય? અર્થાત્ તે આત્માને માયારૂપી નાગિની ડશ દે છે—૧

દેવોમા વીતરાગ, વ્રતધારીમા નિર્ગ્રન્થ એવા સાધુ અને ધર્મમા ક્ષમા તથા કરૂણા જેવો ઉત્તમ કોઈ બીજો ધર્મ નથી—૨

આ પ્રમાણે સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મ સાભળવાથી ધુલીપા યોગિ સુધન શ્રેષ્ઠિને ગુરુ તરીકે માનવા લાગ્યો, દેવી સ્વસ્થાને ચાલી ગઈ સૂર્યના તેજની માફક જૈનધર્મનો પ્રતાપ વિસ્તર્યો ધુલીપા યોગિ દેવાધિદેવની મૂર્તિ જોઇને આનદ પામ્યો આ બધો વૃતાત જોઇને લોકો પણ ભક્તામર સ્તોત્ર અને જૈનધર્મ પ્રત્યે વિશેષ શ્રદ્ધાવાન થયા -

ઋ સૂ વૃ મત્રામ્નાય—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूँ ऋषभशान्तिधृतिकीर्तिकान्तिबुद्धिलक्ष्मी ह्रीं अप्रतिचक्रे ! फट् विचक्राय स्वाहा । शान्त्युपशान्तिसर्वकार्यकरी भव देवि ! अपराजिते ॐ ठ ठ । राजकुले विवादे कटकादिषु स्मर्यते ।

मत्वेति नाथ ! तव संस्तवनं मयेद-
मारभ्यते तनुधियाऽपि तव प्रभावात् ।
चेतो हरिष्यति सतां नलिनीदलेषु
मुक्ताफलद्युतिमुपैति ननूदबिन्दुः ॥ ८ ॥

સમશ્લોકી

માની જ તેમ સ્તુતિ નાથ ! તમારી આ મેં,
આરભી અલ્પમતિથી પ્રભુના પ્રભાવે,
તે ચિત્ત સજ્જન હરે જ્યમ બિંદુ પામે
મોતી તણી કમળપત્ર વિષે પ્રભાને ! ૮

શ્લોકાર્થ—હે નાથ ! તમારા પ્રભાવ વડે તમારૂં આ સ્તોત્ર સજ્જન પુરુષોના ચિત્તનુ હરણ કરશે, એમ માનીને મદ બુદ્ધિવાળો પણ હુ તેના વડે તમારૂ સ્તોત્ર આરભ કરાય (રચાય) છે, અર્થાત્ હુ તમારૂ સ્તોત્ર રચુ છુ, જેમ કમલિનીના પત્ર ઉપર પડેલું એવું જલનુ બિંદુ મોતીના શોભાને પામે છે તેમ તમારા પ્રભાવથી આ મદબુદ્ધિનુ રચેલુ સ્તોત્ર પણ સજ્જનોને આનદકારી થશે—૮

आस्तां तव स्तवनमस्तसमस्तदोषं
त्वत्संकथाऽपि जगतां दुरितानि हन्ति ।
दूरे सहस्रकिरण: कुरुते प्रभैव
पद्माकरेषु जलजानि विकाशभाञ्जि ॥ ९ ॥

સમશ્લોકી

દૂરે રહો રહિત દોષ સ્તુતિ તમારી !
ત્હારી કથા પણ અહો ! જન-પાપ હારી !
દૂરે રહે રવિ કદી તદપિ પ્રભાએ—
ખીલે સરોવર વિષે કમળો ઘણાં એ ! ૯

શ્લોકાર્થ-હે સ્વામી ! જેવી રીતે સૂર્ય અતિશય દૂર હોવા છતાં પણ તેનાં કિરણો વડે સરોવરમાંના કમળો વિકસિત થાય છે, તેવી જ રીતે સઘળા પાપોનો નાશ કરનારૂ આપનું સ્તવન-સ્તોત્ર તો ભલે દૂર રહો ! માત્ર આપના ચરિત્રની કથા જ અથવા આપનું નામ જ માત્ર ત્રણ જગતનાં પ્રાણીઓનાં પાપનો નાશ કરે છે. ૯

વાર્તા ચોથી શ્લોક ૮-૯

વસંતપુર નામના નગરમાં 'કેશવ' નામનો એક નિર્ધન વણિક રહેતો હતો. ગરીબાઈને લીધે તે કેશવ અનેક જાતનાં પાપકર્મ કરી પોતાની આજીવિકા ચલાવતો હતો. એક દિવસે તેને જૈનમુનિ પાસેથી ધર્મદેશના સાંભળી કે:—

"धर्मो मङ्गलमुत्तमं नरसुरश्रीभुक्तिमुक्तिप्रदो
धर्मः याति पितेव वत्सलतया मातेव पुष्णाति च ।
धर्मः सद्गुणसंग्रहे गुरुरिव स्वामीव राज्यप्रदो
धर्मः स्निह्यति बन्धुवद् दिशति वा कल्पद्रुवद् वाञ्छितम् ॥ १ ॥

किञ्च—कल्लाणकोडिजणणी, दुरंतदुरिआरिवग्गनिट्ठवणी ।
संसारजलहितरणी, इक्कुच्चिय होइ जीवदया ॥ २ ॥"

અર્થાત્:—ધર્મ તે જ ઉત્તમ મંગલ છે, મનુષ્ય લોક તથા દેવલોકનાં સુખને આપનારો અને મોક્ષ પદવીને આપવાવાળો પણ ધર્મ જ છે, ધર્મ જ પિતાની માફક રક્ષણ કરવાવાળો તથા માતાની માફક પોષણ પણ કરે છે, ધર્મ જ ગુરુની માફક સદ્ગુણની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તથા સ્વામીની માફક રાજ્યને આપવાવાળો છે. ધર્મ જ ભાઈની માફક સ્નેહને આપવાવાળો તથા કલ્પવૃક્ષની માફક ઇચ્છિતફલને આપવાવાળો છે.

એક જ જીવદયારૂપી ધર્મ, કલ્યાણની કોટિને પેદા કરનાર, અત્યંત ભારે પાપના સમૂહનો નાશ કરનાર અને સંસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તારવાવાળો છે.

આ પ્રમાણેના મુનિમહારાજના ઉપદેશથી કેશવના મનમા અહિંસા પ્રત્યે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ અને તેને મુનિની પાસેથી **ભક્તામર** સ્તોત્ર શીખી લીધુ બાહ્ય તેમ જ અભ્યતર શાતિના અર્થે તેણે **ભક્તામર** સ્તોત્રનો નિત્ય પાઠ કરવો શરૂ કર્યો **કેશવ** વિચારવા લાગ્યો કે જગત્મા ધન વિનાનુ જીવન તે નિરર્થક છે કહ્યુ પણ છે કે—

यस्यास्ति वित्त स नर कुलीन
स पण्डित स श्रुतवान् गुणज्ञ ।
स एव वक्ता स च दर्शनीय
सर्वे गुणा काञ्चनमाश्रयन्ति ॥ १ ॥

અર્થાત્—જેની પાસે પૈસા છે, તે માણસ કુળવાન છે, તે પડિત છે, તે વિદ્વાન્ છે, તે ગુણજ્ઞ છે, તે વક્તા છે અને તે જ મનોહર છે સઘળા ગુણો પૈસાને અવલબીને રહેલા છે

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને એક દિવસ **કેશવ** ધનપ્રાપ્તિ માટે પરદેશ જવાને તૈયાર થયો પોતાની પાસે જે કાઈ હતુ તે વેચીને પૈસા ભેગા કરી પગ રસ્તે તે પરદેશ ગયો માર્ગમા ચાલતા ચાલતા તે સાર્થથી ભૂલો પડી ગયો અને રસ્તામા તેને પોતાની સામે પૂછડુ ઉછાળતો અને ગર્જના કરતો એક સિંહ જોયો, તે ભય પામ્યો અને **ભક્તામર સ્તોત્ર**નો પાઠ કરવા લાગ્યો, સ્તોત્ર પાઠના પ્રભાવથી સિંહ નાસી ગયો

આગળ ચાલતા ચાલતા વળી તેને કોઈ એક કાપાલિકનો ભેટો થયો તે કાપાલિક એક રસકૂપિકાની નજીક ફરતો હતો, તેના જોવામા ધનની આશાવાળો **કેશવ** આવ્યો, તેને પોતાની મોહક વાગ્જાળમા ફસાવી પાડવા માટે **કેશવ**ને પ્રથમ તો સારો આવકાર આપ્યો અને પછી ઘણા જ મીઠા શબ્દોમા કહ્યુ કે—"ભાઈ! આ રસકૂપિકામા એક જાતનો અમૂલ્ય રસ છે અને તેની એવી તો અપૂર્વ શક્તિ છે, કે જો તે રસનુ એક બિંદુ લોઢા ઉપર પડે તો તે સુવર્ણ થઈ જાય છે વળી જેની પાસે એ રસ હોય છે તેની દરેક મન કામના પૂર્ણ થાય છે, માટે હે ભાઈ! જો તમે આ રસકૂપિકામા જઈ આ તુબડી ભરી આવો તો તમારૂ તથા મારૂ બનેનુ કામ સિદ્ધ થાય અને ગરીબાઈ તથા નિર્ધનાવસ્થા પલાયન કરી જાય"

કાપાલિકના આ પ્રમાણેના મોહક શબ્દો સાભળી **કેશવ** કાઇ પણ વિચાર કર્યા સિવાય તે રસકૂપિકામા ઉતરવા તૈયાર થયો તેને પેલા કાપાલિકને પૂછ્યુ કે—"ભાઇ! તે રસકૂપિકામા કેવી રીતે ઉતરી શકાય?"

જવાબમા કાપાલિકે કહ્યુ કે—"તે બાબતની ચિંતા કરવા જેવુ નથી, કારણ કે મારી પાસે એક મજબૂત દોરડુ છે તે હુ તમારી કેડે બાધુ અને તમે હાથમા તુબડી લઇ કૂપિકામા ઉતરો, રસ તુબડીમા ભરી લેશો એટલે હુ તમને ઉપર ખેચી લઇશ"

આ પ્રમાણે નક્કી કરી **કેશવ** દ્રવ્યના લોભે સાહસ કરવા તૈયાર થયો અને કેડે દોરડું બંધાવી હાથમાં તુંબડી લઇ કૂપિકામાં ઉતર્યો. કૂપમાંથી રસની તુંબડી ભરી દોરડું હલાવ્યું એટલે ઠગે **કેશવને** ઉપર ખેંચી લીધો. કૂપના કાંઠે **કેશવ** આવ્યો એટલે કાપાલિક **કેશવને** કહેવા લાગ્યો કે:—" તું પહેલાં મને તુંબડી આપી દે પછી હું તને ઉપર ખેંચી લઉં, કારણ કે વખતે તુંબડીમાંથી રસ ઢોળાઈ જાય તો વળી ફરી મહેનત પડે."

વિશ્વાસુ **કેશવે** તેના કહેવા પ્રમાણે પ્રથમ તુંબડી આપી દીધી. કાપાલિકના હાથમાં તુંબડી આવી એટલે તેને એક બાજુએ મૂકીને દોરડું હતું તે કાપી નાંખ્યું એટલે **કેશવ** બિચારો કૂવાના તળીએ જઇ પડયો. ભાગ્યયોગે કયાંય પણ અથડાયા વિના કૂવાના મધ્યભાગમાં જ તે પડયો, એટલે તેને બહુ વાગ્યું તો નહિ પણ તે મુંઝાવા લાગ્યો.

કૂવાના મધ્યમાં રહ્યા રહ્યા આ દુ:ખથી છૂટવા માટે તે **ભક્તામર**સ્તોત્રનું એકાગ્ર ચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો, થોડી જ વારમાં સ્તોત્ર સ્મરણના પ્રભાવથી તત્કાળ **ચક્રેશ્વરી** દેવી હાજર થયાં અને **કેશવને** આશ્વાસન આપી કૂપિકામાંથી બહાર કાઢ્યો અને સારાં સારાં વસ્ત્રાભૂષણો તથા તેની નિર્ધનતાના નિવારણાર્થે મહામૂલ્યવાન આઠ રત્નો આપી દેવી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઈ.

કેશવની લોભવૃત્તિ હજુ નષ્ટ થઈ ન હતી તેથી વિદેશમાં જવા માટે તેને આગળ મુસાફરી લંબાવી. આગળ ચાલતાં ચાલતાં તેને ઠગ લોકોનું એક ટોળું મળ્યું કે જેઓ શાહુકાર અને વ્યાપારી તરીકે સાર્થવાહ બનીને જતા હતા, તેઓની સાથે **કેશવ** ચાલવા લાગ્યો. ચાલતાં ચાલતાં એક મોટું વન આવ્યું. સાર્થવાહની દાનત **કેશવ** પાસેથી દેવીએ આપેલાં રત્નો પડાવી લેવાની થઇ તે **કેશવને** પકડી દુ:ખ દેવા લાગ્યો. તે વખતે પણ અનન્ય શ્રદ્ધાથી **કેશવે** 'એકાશન' કરી **ભક્તામર** સ્તોત્રનો પાઠ કરવો શરૂ કર્યો, એટલે તેના પ્રભાવથી **ચક્રેશ્વરી** દેવી પ્રગટ થઇ અને પેલા ઠગ લોકોને પોતાનો પ્રભાવ બતાવી નસાડી મૂકયા તથા **કેશવને** વિપત્તિથી છોડાવ્યો.

આ વિપત્તિથી મુક્ત થઈને **કેશવે** આગળ પ્રયાણ કરવા માંડયું, પરંતુ તે રસ્તો ભૂલ્યો અને વધારે વિષમ જંગલમાં જઈ ચઢ્યો. ચાલતાં ચાલતાં મધ્યાન્હનો સમય થયો અને સૂર્યનો સખત તાપ પડવા લાગ્યો. તાપથી **કેશવને** ઘણી જ તૃષા લાગી. તેના કંઠ અને શ્વાસ રૂંધાવા લાગ્યા, ચાલવાની બધી શક્તિ નષ્ટ થઇ ગઈ અને કયાંય પણ પાણીનો પત્તો લાગ્યો નહિ, તેથી કંટાળીને એક વૃક્ષની છાયા નીચે તે બેઠો.

આ વખતે પોતાનું મરણ નજીક જાણી **કેશવને** વિચાર થઇ આવ્યો કે હવે હું થોડા જ સમયમાં મરણ પામીશ તો પછી હાય વોય કરતાં મરવું એના કરતાં પ્રભુના નામનું સ્મરણ કરતાં મરવું એ જ વધારે ઉત્તમ છે, આ પ્રમાણે નક્કી કરી શુદ્ધ અધ્યવસાયથી **ભક્તામર**સ્તોત્રનો એક જ ચિત્તે પાઠ કરવા લાગ્યો અને પ્રભુના ધ્યાનમાં ને

ધ્યાનમા તે એવો તો એકાકાર થઈ ગયો કે પોતાની જાત સુદ્ધાને પણ તે ભૂલી ગયો પ્રભુસ્મરણના અલૌકિક પ્રભાવથી **ચક્રેશ્વરી** દેવી તુરત પ્રગટ થઈ **કેશવને** મીઠુ અને સ્વચ્છ જળ પીવા માટે આપ્યુ, તેને ત્યાથી ઉપાડીને તેના પોતાના **વસતપુરનગરની** નજીકમા મૂકીને દેવી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઈ કહ્યુ પણ છે કે —

'वने रणे शत्रुजलाग्निमध्ये, महार्णवे पर्वतमस्तके वा ।
सुप्त प्रमत्तं विषमस्थित वा रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥ १ ॥

અર્થાત્ —વનમા, યુદ્ધમા, શત્રુઓની મધ્યમા, પાણી તથા અગ્નિના ભયમા, અરણ્યમા, પર્વતના શિખર પર, સૂતેલા સમયે, પ્રમાદાવસ્થામા તથા ગમે તેવી વિષમસ્થિતિમા પણ પૂર્વે કરેલુ પુણ્ય જ રક્ષણ કરે છે"

કેશવ પોતાને ઘેર આવ્યો અને **ચક્રેશ્વરીએ** આપેલા રત્નો વટાવી એક ઉન્નત અને વિશાળ જિનમદિર બધાવી પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કર્યો હમેશા દુખીજનો પ્રત્યે દયા—અનુકપા દર્શાવતો, ચતુર્વિધ સઘની ભક્તિ કરતો તે સુખે કરીને પોતાનો સમય નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

ગુ સૂ. વૃ મત્રામ્નાય —

ॐ ह्रीं [1]क्लीं श्रीचक्रेश्वरी मम रक्षा कुरु कुरु स्वाहा ॥—સર્વરક્ષાકરી ભગવતી [વિદ્યા]

વિધિ —દિવાલીની રાત્રિએ આ મત્ર યક્ષકર્દમથી લખવો, [કપૂર, કસ્તૂરી, કેસર, ગોરૂચદન, મગરક્ (અગર?) આ પાચ વસ્તુઓને યક્ષકર્દમ કહે છે], આ મત્ર રૂપાની કલમથી યક્ષકર્દમ વડે પાતળા સારા ભોજપત્ર અથવા કાગળ ઉપર લખી રૂપાના માદળીઆમા મઢાવી પાસે રાખવાથી જ્યા જઇએ ત્યા ફત્તેહ પમાય, જય થાય, ભૂતપ્રેતનો ભય હોય નહિ, તાવ વગેરેનો નાશ થાય

नात्यद्भूत भुवनभूषणभूत ! नाथ !
भूतैर्गुणैर्भुवि भवन्तमभिष्टुवन्तः ।
तुल्या भवन्ति भवतो ननु तेन किं वा
भूत्याश्रित य इह नात्मसम करोति ॥ १० ॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્યના ભુવનભૂષણ ! ભૂતનાથ !
રૂપે ગુણે તુજ સ્તુતિ કરનાર અત્ર
તે તુલ્ય થાય તુજની વનીકો શુ પોતે,
પૈસે સમાન કરતા નથી આશ્રિતોને ? ૧૦

૧ કે લા મા 'ક્રૂ' પાઠ છે, પરતુ અહીયા क्लीं પાઠ જ વાસ્તવિક લાગે છે

શ્લોકાર્થ:—પૃથ્વીના આભૂષણરૂપ હે નાથ! હે ભૂતનાથ! તમારા અનેક ગુણો દ્વારા તમારી સ્તુતિ કરનારા પ્રાણીઓ તમારા જેવા થઈ જાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? કાંઈપણ આશ્ચર્ય નથી, જગતમાં જે કોઈ સ્વામી પોતાના સેવકને પોતાના જેવી સમૃદ્ધિવાળો ન કરે તો તેવા સ્વામીના સેવા કરવાથી શું ફળ? કાંઈ જ નહીં. અર્થાત્ તમારી સ્તુતિ કરવાથી હું પણ તમારા જેવો [તીર્થંકર] થાઉં, એમ કવિનો કહેવાનો આશય છે.—૧૦

दृष्ट्वा भवन्तमनिमेषविलोकनीयं
नान्यत्र तोषमुपयाति जनस्य चक्षुः ।
पीत्वा पयः शशिकरद्युतिदुग्धसिन्धोः
क्षारं जलं जलनिधेरशितुं क इच्छेत्! ॥११॥

સમશ્લોકી

જો દર્શનીય પ્રભુ એક દૃશેથી દેખે!
સંતોષથી નહિ બીજે જન—નેત્ર પેખે;
પી ચંદ્રકાન્ત પય ક્ષીરસમુદ્ર કેરૂં,
પીશે પછી જળનિધિ—જળ કોણ ખારૂં? ૧૧

શ્લોકાર્થ:—હે પ્રભુ! અનિમેષ દૃષ્ટિ વડે નિરંતર દર્શન કરવા યોગ્ય આપના સ્વરૂપને એક વાર જોયા પછી મનુષ્યની દૃષ્ટિ બીજે કોઈ સ્થળે સંતોષ પામતી નથી. ચન્દ્રના કિરણોના જેવા ઉજ્જવલ ક્ષીરસમુદ્રનું જલપાન કર્યા પછી લવણસમુદ્રનું ખારૂં પાણી પીવાની કોણ ઈચ્છા કરે? કોઈ ન કરે.—૧૧

વાર્તા ૫મી શ્લોક. ૧૦—૧૧

શ્રી**અણહિલપુર**પાટણ નામના ભવ્ય અને સુંદર શહેરમાં ન્યાયી, નીતિપરાયણ અને ચૌલુક્યવંશમાં ઉત્પન્ન થએલો **કુમારપાલ**[૧] નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેને **ભોપલા** (ભોપલદેવી) નામની રાણી અને વાગ્ભટ નામનો મહામાત્ય હતો. શ્વેતામ્બરાચાર્ય શ્રી **હેમચન્દ્રસૂરિ**ના ઉપદેશથી રાજા પરમજૈન થયો. તે જ નગરમાં '**કપર્દી**'[૨] નામનો એક ગરીબ વણિક રહેતો હતો, તે પોતાનાં પૂર્વનાં કોઈ લાભાંતરાય કર્મના યોગે ઘણી જ દરિદ્ર અવસ્થા ભોગવતો હતો અને દુઃખમાં જ જીવન પસાર કરતો હતો.

શ્રી**હેમચંદ્રસૂરિ** નામના શ્વેતામ્બરાચાર્ય એક દિવસ વિહાર કરતા કરતા શહેરમાં પધાર્યા, ગુરુમહારાજનું આવાગમન સાંભળી **કપર્દી** તેઓની પાસે ધર્મોપદેશ શ્રવણ

૧. **क** માં રાજાનું નામ નથી, **ख** માં રાજાનું નામ 'પ્રજાપાલ' છે તથા **ग** મા રાજાનું નામ 'અરિમર્દન' છે. ૨. **क**, **ख**, અને **ग** મા શેઠનું નામ 'કમઠી' છે, જે વાસ્તવિક નથી, કારણ કે કપર્દી શેઠ પાટણમાં હતો તે વાત ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે.

કરવા ગયો ગુરુમહારાજે વ્યાખ્યાનમા પ્રભુસ્તુતિના અલૌકિક પ્રભાવનુ વર્ણન કર્યું, જે તરફ **કપર્દી**નુ ખાસ લક્ષ ગયુ ઉપદેશનો સમય પૂરો થતા શ્રોતાઓ પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા

પછી **કપર્દી**એ ગુરુમહારાજને પૃછ્યુ કે—"કૃપાળુ દેવ! આજના વ્યાખ્યાનમા આપશ્રીએ પ્રભુસ્તુતિનો મહિમા કહ્યો તે ઠીક છે, પણ તેવી સ્તુતિને માટે શુ કરવુ જોઇએ? શા વડે સ્તુતિ પ્રાપ્ત થાય તે કૃપા કરી સમજાવશો તો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે, કારણકે હુ જનમથી જ દરિદ્રી હોવાથી આજીવિકા અર્થે જ મારો બધો કાળ વ્યતિત કરૂ છુ એટલે મને બીજુ કાઇ પણ જ્ઞાન નથી માટે મને કાઇ એવો રસ્તો બતાવો કે જેનાથી હુ પ્રભુસ્તુતિ કરી મારા આવતા જનમને સુધારૂ આ જનમ તો ધોબીના કુતરાની માફક જ પરિપૂર્ણ થાય એમ જણાય છે"

આટલુ બોલતા બોલતા તો **કપર્દી**ની આખમા આસુ આવી ગયા, અને તેથી તે વધારે બોલી શકયો નહિ આવી સ્થિતિમા **કપર્દી**ને જોઈ **હેમચન્દ્રાચાર્ય**એ કહ્યુ કે—"ભાઈ! ગરીબાઇ–નિર્ધનાવસ્થા પ્રાપ્ત થવી એ પૂર્વકૃત કર્મનુ ફળ છે અને એવી સ્થિતિમા પણ ધૈર્ય રાખી નીતિમય જીવન ગુજારવુ અને પ્રભુભક્તિ કરવી જેથી આ જનમનુ દુ ખ દૂર થાય અને અન્ય જનમમા શાતિ પ્રાપ્ત થાય વગેરે ઉત્તમ પ્રકારનો બોધ આપી તેને **ભક્તામરસ્તોત્ર** શીખવાનુ કહ્યુ અને વધારામા કહ્યુ કે આ મહાપ્રાભાવિક સ્તોત્રનો વિધિ પુરસર જો નિત્યપાઠ કરવામા આવે તો આ જનમના દુ ખો દૂર થશે અને અન્ય જનમમા ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે તથા પરપરાએ કર્મના ગાઢ બધનો પણ તૂટી જતા મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થશે" આ પ્રમાણે કહીને ગુરુ મહારાજે પોતાની અપૂર્વ શક્તિના પ્રભાવે થોડા વખતમા જ **કપર્દી**ને **ભક્તામર**સ્તોત્ર શીખવી દીધુ

કપર્દી પ્રભાતના સમયે હમેશા એકાગ્રચિત્તથી વર્ણમાત્રાની શુદ્ધિ પૂર્વક **ભક્તામર** સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગ્યો એમ કરતા કરતા એક દિવસ **કપર્દી** એકાગ્રચિત્તથી **ભક્તામર**નો પાઠ કરતો હતો, તે સમયે એકાએક તેના ઓરડામા પ્રકાશ થયો અને **ચક્રેશ્વરી** દેવી આવીને **કપર્દી**ને કહેવા લાગી કે—"હે મહાનુભાવ! તારી અચળ શ્રદ્ધા અને પ્રભુભક્તિથી હુ તારા પર તુષ્ટમાન થઈ છુ તો તારે જે જોઇતુ હોય તે માગી લે દુનિઆની વ્યવહારિક વસ્તુઓ આપવાની મારી શક્તિ છે, પરતુ આત્મિક વસ્તુઓ આપવાની મારી શક્તિ નથી"

આ શબ્દો સાભળી **કપર્દી** કહેવા લાગ્યો કે—"હે માતા! હુ આ જનમથી બહુ જ નિર્ધન અને ગરીબ છુ અને એ ગરીબાઇને લીધે મારે મહાસકટો ભોગવવા પડે છે અને અનેક પાપકર્મ કરવા પડે છે, તો જો આપની કૃપા મારા પ્રત્યે થઈ હોય તો હાલમા તો મને ધન જોઇએ છે તે આપો એટલે બસ."

જવાબમાં દેવીએ કહ્યું કે:—"તારી તે ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને માટે આજ સાંજે તારે ઘેર **'કામધેનૂ'** ગાય આવશે, તેનું દૂધ તું કોરા ઘડામાં દોહી લેજે એટલે તે સુવર્ણ બનશે. આટલું કહી દેવી ચાલી ગઇ. સાંજ થઈ અને શેઠના ઘરના બારણા પાસે એક સુશોભિત અને સુંદર કામધેનૂ આવી. શેઠે તેને આદરપૂર્વક લાવી પોતાના ઘેર બાંધી, અને કોરા ઘડામાં તેણીનું દૂધ દોહવા માંડ્યું. તે દૂધના તેને એકત્રીશ[1] ઘડાઓ ભર્યા. પછી દેવીએ આવી **કપર્દી**ને કહ્યુ કે:—"હવે તારી શી ઇચ્છા છે? જે હોય તે કહે."

કપર્દીએ કહ્યું કે:—"મારી ધનની ઇચ્છા તો પૂરી થઇ, પણ મારી હવે એવી ઇચ્છા છે કે મને મળેલા ધનના સદુપયોગ તરીકે આ શહેરમાં જેટલા ધર્મિષ્ટ પુરુષો છે તેઓને મારે કામધેનૂ ગાયના ઉત્તમ દૂધથી તૈયાર થએલ ખીરનું ભોજન જમાડવું છે, તે મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરો. એ પ્રમાણે કરવાથી ધર્મની પ્રભાવના સારી થશે, તેમ જ ઘણા લોકો ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા થશે."

દેવીએ તે વાત માન્ય રાખી અને એક દિવસ વધુ એટલે કે બત્રીશમા દિવસે **કપર્દી** શેઠે બધા સાધર્મીભાઇઓને પોતાને ત્યાં જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું. પરમાર્હત્ મહારાજા **કુમારપાલ** સુદ્ધાંને પણ જમવા માટે આમંત્રણ આપ્યું હતું. નગરજનો આવી ઉત્તમ ભોજન સામગ્રીથી શેઠનાં વખાણ કરવા લાગ્યા, મહારાજા **કુમારપાલ** પણ આ દૈવી ભોજનથી ખુશ થઈ ગયા, **શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય** મહારાજને પણ વહોરવા પોતાના ત્યાં શેઠે બોલાવ્યા હતા. બધાને ભોજન કરાવ્યા પછી **ભક્તામર** સ્તોત્રના પ્રભાવથી પોતાને પ્રાપ્ત થએલા એકત્રીશ સુવર્ણના ઘડા રાજા તથા બીજા સહધર્મી બંધુઓને બતાવ્યા. આ મહદાશ્ચર્ય જોઇને સર્વ લોકો **ભક્તામર** સ્તોત્ર ગણવા લાગ્યા અને જૈન ધર્મનો મહા ઉદ્યોત થયો.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—ॐ **ह्रीं[2] अरिहंताणं[3] सिद्धाणं सूरीणं उवज्झायाणं साहूणं मम ऋद्धिं वृद्धिं समीहितं कुरु कुरु स्वाहा ॥**

વિધિ–સવારમાં ઉઠીને સ્નાન કરીને સ્વચ્છ પચરંગી ધોતી પહેરીને મૂંગાની માલાથી જાપ કરવો, અગર ઉખેવવો, ૩૨૦૦ બત્રીશસો જાપ કરવાથી મનોકામના સિદ્ધ થાય છે.

यैः शान्तरागरुचिभिः परमाणुभिस्त्वं
निर्मापितस्त्रिभुवनैकललामभूत !
तावन्त एव खलु तेऽप्यणवः पृथिव्यां
यत्ते समानमपरं नहि रूपमस्ति ॥१२॥

---

૧ **ग** મા એકવીશ ઘડા ભર્યા એમ લખેલુ છે.

૨ દે, લા. માં 'ह्रीँ' પાઠ છે. ૩ " માં 'अरहंताण' પાઠ છે.

સમશ્લોકી

જે શાંતરાગ રુચિના પરમાણુ માત્ર,
તે તેટલા જ ભુવી આપ થએલ ગાત્ર!
એ હેતુથી ત્રિભુવને શણગાર રૂપ!
ત્હારા સમાન નહિ અન્યતણું સ્વરૂપ! -૧૨

શ્લોકાર્થ—ત્રણ ભુવનમાં અદ્વિતીય અલંકાર રૂપ હે પ્રભુ! શાંતરસના કાંતિવાળા જે પરમાણુઓ વડે તમારૂં શરીર બન્યું છે, તે પરમાણુઓ પૃથ્વીપર તેટલા જ છે કારણ કે આપની સમાન અન્ય કોઈમાં પણ એવી સુંદરતા નથી

વાર્તા ૬ ઠ્ઠી શ્લોક ૧૨

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા અંગદેશની રાજધાની ચંપા નામની નગરીમાં કર્ણ નામનો દયાળુ, નીતિજ્ઞ અને પ્રજાપાળક રાજા હતો તે રાજાને બુદ્ધિશાળી અને જૈનધર્મ પ્રત્યે, દૃઢશ્રદ્ધાવાળો સુબુદ્ધિ નામનો પ્રધાન હતો

એક વખતે રાજસભામાં કોઈ બહુરૂપી જાદુગર આવ્યો તે જાદુગરે જાદુઈ વિદ્યાથી હાથમાં શંખ, ચક્ર, ગદા, અને સારંગ ધારણ કરેલાં શ્યામ વર્ણવાળા લક્ષ્મીની સાથે વિષ્ણુનું રૂપ બનાવ્યું વળી સફેદ વર્ણવાળા, જટામાં ચંદ્ર અને ગંગાને ધારણ કરનારા, આખા શરીરે સર્પોના આભૂષણવાળા, આખા શરીરે જેઓએ ભસ્મનું લેપન કર્યું છે તેવા શિવનું રૂપ બનાવ્યું, ત્યારપછી રાજહંસ પર બેઠેલા ચાર મુખથી શ્રુતિઓના ઉચ્ચાર કરતા બ્રહ્માનું સ્વરૂપ બનાવ્યું બીજા પણ સ્કન્દ-બુદ્ધ-ગણપતિ વગેરે દેવના રૂપો બનાવ્યા, જે જોઈને આખી સભા આશ્ચર્યમુગ્ધ થઈ ગઈ

આ પ્રમાણે દેવ દેવીઓના કૃત્રિમ વેશ કાઢી તેમની મશ્કરી કરતો જોઈને સુબુદ્ધિએ તેને કહ્યું કે—"તું બીજા ગમે તેના વેશ કાઢે તે સારૂ, પરંતુ પૂજ્ય દેવ દેવીઓના વેશ કાઢવા અને તેમની મશ્કરી કરવી તે વ્યાજબી નથી"

પરંતુ જાદુગર બીજાને ખુશ કરવા જ આવેલો હોવાથી, મંત્રીનું કહેવું નહિ ગણકારતા, બીજાઓની શીખવણીથી છેવટે તીર્થંકરનું રૂપ બનાવવા પણ તૈયાર થયો

સુબુદ્ધિ મંત્રી આ સહન કરી શક્યો નહિ અને તેને બીજો ઉપાય નહિ જડવાથી છેવટે ભક્તામરના ૧૨ મા શ્લોકનું શુદ્ધ અધ્યવસાયથી સ્મરણ કરવા માંડ્યું સ્મરણના પ્રભાવથી તરત જ ચક્રેશ્વરી દેવી પ્રગટ થયા અને તીર્થંકરનું રૂપ બનાવનાર જાદુગરને ભરસભામાં એક તમાચો લગાવ્યો તમાચો પડતાની સાથે જ તેની બધી કલાઓ નાશ પામી ગઈ અને સાથે સાથે તેનું મોઢું વાંકું થઈ ગયું અને તે ઘણો પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ સીધું ન થયું, ત્યારે આખી સભા તેના સામું જોઈ હસવા લાગી અને જાદુગર ગભરાઈ ગયો

દેવી બોલ્યાં કેઃ—"અરે મૂર્ખશેખર ! દુષ્ટબુદ્ધિવાળા ! નિરંજન, નિરાકાર અને વચનથી પણ અગોચર એવા સ્વરૂપવાળા ! સર્વોત્કૃષ્ટ તીર્થંકર ભગવાનનું રૂપ બનાવી તું જીવિતની આશા કેવી રીતે રાખે છે ? જો તું જીવવાને ઇચ્છતો હો તો **સુબુદ્ધિ** મંત્રીની ક્ષમા માગ અને તે કહે એટલે હું તને આ દુઃખમાંથી મુક્ત કરૂં."

આ પ્રમાણે દેવીનાં વચનો સાંભળી તે જાદુગરે **સુબુદ્ધિ** મંત્રીની ક્ષમા માંગી, પ્રધાને પણ દેવીને પ્રાર્થના કરવાથી તેનું વાંકું રહેલું મોહું દેવીએ સીધું કરી દીધું, અને રાજાને તથા સભાજનોને **જૈનધર્મ**નો તથા **ભક્તામરસ્તોત્ર**નો પ્રભાવ કહી સંભળાવ્યો; અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયાં. આ વૃતાંત નજરે જોઇને રાજા તથા સભાજનો **જૈનધર્મ** તથા **ભક્તામર** સ્તોત્ર તરફ પૂજ્યભાવ ધારણ કરવા લાગ્યાં.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—ॐ ह्रीं **चउद्दसपुव्वीणं ॐ ह्रीं पयाणुसारीणं ॐ ह्रीं एगार-संगधारीणं ॐ ह्रीं उज्जुमईणं ॐ ह्रीं विउलमईणं नमः स्वाहा** ॥—આ સરસ્વતી વિદ્યા છે.

વિધિ—સવારમાં ઉઠીને, સ્નાન કરીને, સફેદ રેશમી ધોએલું-સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેરીને પવિત્ર અંગે સ્ફટિકની માલાથી દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે અને વિદ્યા ચઢે છે.

वक्त्रं क्व ते सुरनरोरगनेत्रहारि
निःशेषनिर्जितजगत्त्रितयोपमानम् ।
विम्बं कलङ्कमलिनं क्व निशाकरस्य
यद् वासरे भवति पाण्डुपलाशकल्पम् ॥ १३ ॥

સમશ્લોકી

ત્રૈલોક્ય સર્વ ઉપમાન જ જિતનારૂં,
ને નેત્ર દેવ નર ઉરગ હારી તારૂં,
ક્યાં મુખ ? ક્યાં વળી કલંકિત ચંદ્ર બિંબ ?
જે દિવસે પીળચટું પડી જાય ખૂબ !—૧૩

શ્લોકાર્થઃ—હે સુંદર મુખવાળા પ્રભુ ! દેવ, મનુષ્ય અને ભવનપતિ (દેવો)નાં નેત્રોને હરણ કરનારૂં મનોહર અને ત્રણ જગતમાંની સઘળી (કમળ, દર્પણ, ચંદ્ર વગેરે) ઉપમાઓને જીતનારૂં તમારૂં મુખ ક્યાં ? અને કલંકથી મલિન થએલુ તથા દિવસે ખાખરાનાં પાંદડાં જેવું ફીક્કું પડી જતું ચન્દ્રનું બિંબ ક્યાં ? અર્થાત્ તમારા મુખને ચંદ્રની ઉપમા આપીએ તો પણ તે વાસ્તવિક નથી, કારણ કે બંનેની સરખામણી બિલકુલ થઈ શકે તેમ નથી.

શું સૂ વૃ મત્રાસ્નાય —

ॐ ह्रीं पूर्वं आमोसहिलद्धीण विप्पोसहिलद्धीण खेलोसहिलद्धीण जल्लोसहिलद्धीण सव्वोसहिलद्धीण नम स्वाहा ॥ અથવા ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं इय रोगापहारिणी विद्या ॥—રોગાપહારિણી વિદ્યા

વિધિ—આ મન્ત્રથી સર્વ રોગ જાય સવારે, મધ્યાન્હે અને સાજે (ત્રિકાળે) [૧૦૮ વખત] સ્મરણ કરવાથી સર્વ રોગ મટે

सम्पूर्णमण्डलशशाङ्ककलाकलाप-
शुभ्रा गुणास्त्रिभुवन तव लङ्घयन्ति ।
ये संश्रितास्त्रिजगदीश्वर ! नाथमेक
कस्तान् निवारयति सञ्चरतो यथेष्टम् ? ॥१४॥

સમશ્લોકી

સંપૂર્ણ ચદ્ર તણી કાંતિ સમાન ત્હારા,
રૂડા ગુણો ભુવન ત્રૈણ ઉલ્લઘનારા !
ત્રૈલોક્યનાથ તુજ આશ્રિત એક તેને,
સ્વેચ્છા થકી વિચરતા કદી કોણ રોકે ? ૧૪

શ્લોકાર્થ—હે ત્રિલોકના નાથ ! પૂર્ણિમાના ચદ્રની કળાના સમૂહ જેવા ઉજ્વળ તમારા ગુણો આખા ત્રણ જગતને વ્યાપીને રહેલા છે, તે યોગ્ય જ છે કારણ કે જેઓ અદ્વિતીય-સમર્થ સ્વામીના આશ્રિત હોય તેઓની ઇચ્છા પ્રમાણે સર્વત્ર ફરી શકે છે, તેમને કોઇપણ રોકવા સમર્થ નથી અર્થાત્ ત્રણ જગતના સર્વ જીવો આપણા ગુણનુ કીર્તન કર્યા કરે છે

વાર્તા ૭ મી શ્લોક ૧૩-૧૪

શ્રીઅણહિલપુર પાટણ[1]ની અદર '**સત્યક**'[2] નામનો એક ધનાઢ્ય વ્યાપારી રહેતો હતો, તેના ગુરુનુ નામ **શ્રીહેમચદ્રાચાર્ય** હતુ તે **સત્યક**ને બધી કલાઓમા નિષ્ણાત અને ગુણસપન્ન '**ડાહી**' નામની એક ચતુર પુત્રી હતી તે કન્યા આઠ વર્ષની થઇ ત્યારે **શ્રીપચાસરા પાર્શ્વનાથ**ના દેરાસરમા[3] દર્શન કરવા અને ગુરુને વદન કરવા **સત્યક**ની સાથે ગઇ ગુરુ મહારાજે આત્મહિતકર બોધ આપ્યો અને **ભક્તામરસ્તોત્રનુ** માહાત્મ્ય બતાવ્યુ, તે દિવસથી **સત્યક**ને અને **ડાહીને ભક્તામર** પર શ્રદ્ધા બેઠી અને તે સ્તોત્ર મુખપાઠ કરી લીધુ, તથા બનેએ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે અશુદ્ધિ ટાળી તે સ્તોત્રનો નિયમિત ત્રિકાળ પાઠ કરવો

સમયના વહેવા સાથે ડાહી યૌવનવયને પ્રાપ્ત થઇ **સત્યક** શ્રેષ્ઠિએ તેણીના લગ્ન

૧ ख અને ग મા શહેરનુ નામ 'પત્તણ' છે ૨ क અને ग મા શેઠનુ નામ 'સત્યવાન' છે ૩ ग મા 'પચાસરા પાર્શ્વનાથ દેરાસર' ના બદલે 'શહેરની બહાર ધર્મસ્થાનમા' પાઠ છે

ભ્રગુકચ્છના રહેવાસી કોઈ એક ગૃહસ્થ સાથે કર્યાં. ડાહી પોતાના લગ્ન ભ્રગુકચ્છ કરેલાં હોવાથી પોતાના પિયેરથી થોડાં માણસો સાથે લઈ ભ્રગુકચ્છ જવાને નીકળી. રસ્તામાં બપોરના સમયે બધાં સાથેનાં માણસો ભોજન કરવા બેઠાં,* પરંતુ જિનેશ્વરનું વંદન તથા ભક્તામરસ્તોત્રનું પઠન કર્યા વિના ભોજન નહિ લેવાનો પોતાનો નિત્ય નિયમ હોવાથી તેણીએ ભોજન કર્યું નહિ.

તેણીના સાસરા વગેરેએ કહ્યું કેઃ—"હે વત્સે! ભોજન કર, તારે ઓછું આણવું જોઈતું નથી, જેમ ડાંગર ઉત્પન્ન કરનાર જુદા હોય છે, અને ખાનાર પણ જુદા હોય છે, તેમ કન્યા પણ પિતૃગૃહે મોટી થાય છે અને મોટી થએથી શ્વસુરગૃહે જાય છે. તે માટે શોક કરવો છોડી દઈને ભોજન કરી લો." તેણી આ બધું સાંભળીને મૌન રહી.

ડાહીના શ્વસુરપક્ષના બધા માણસો એવું સમજ્યા કે તેણી પોતાના પિતાના ઘરના વિરહને લીધે ભોજન લેતી નથી, એમ માનીને આગળ પ્રયાણ કરવા લાગ્યા, રસ્તામાં રાત્રિ પડતા બધાં માણસો જ્યારે સૂઈ ગયા, ત્યારે તેણીએ તેરમા અને ચૌદમા કાવ્યનો એકચિત્તે પાઠ શરૂ કર્યો. તુરત જ ચક્રેશ્વરી દેવી રાત્રિના સમયે પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કેઃ—"ભદ્રે! ભોજન કર! તને શું ન્યૂનતા છે? હું આદીશ્વર ભગવાનની સેવિકા ચક્રેશ્વરી છું"

ડાહી બોલી કેઃ—"મારૂં વ્રત પૂરણ કરો."

---

* क અને ग માં આ પ્રમાણે કથા છે—"થોડી વાર થઈ એવામાં ૧૫-૨૦ હથીઆરબંધ લુંટારાઓએ તેઓને ઘેરી લીધા. ડાહીની સાથેના માણસો પહેલાં તો આવનાર માણસોની સામે થયાં, પણ આવનાર લુંટારાઓનું બળ વધારે હોવાથી અને તેઓ તરફથી એકદમ હલ્લો થવાથી ડાહીની સાથે આવેલાં માણસો નાસી ગયા. પછી લુંટારાઓએ ડાહીને સતાવવા માંડી પ્રથમ તો ડાહીએ નમ્ર વાણીથી ઘણી આજીજી કરી, પણ આજીજીની અસર તેઓ પર કાંઈ ન થઈ.

લુંટારાઓ વધારે ઉદ્ધતાઈ કરવા લાગ્યા અને છેવટે ડાહી પર બળાત્કાર ગુજારવા તૈયાર થયા તે જ વખતે ડાહીએ ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૩-૧૪ મા શ્લોકનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું, આથી સત્ય-શીલનો પ્રભાવ એકદમ પ્રકાશી નીકળ્યો અને ઉપરોક્ત બંને શ્લોકથી પાણી મંત્રી તે લુંટારાઓ પ્રત્યે રેંક્યું, એટલે લુંટારાઓ ભય અને દુઃખથી ત્રાસવા લાગ્યા તથા તેઓના શરીરમાં વ્યાધિ થવા લાગ્યો અને લુંટારાઓ ત્યાં જ સ્થંભી ગયા.

જ્યારે લુંટારાઓમાં હલનચલન કરવાની કાંઈ પણ શક્તિ ન રહી, ત્યારે ડાહીએ પોતાની સાથેનાં માણસો જે દૂર નાસી ગયાં હતાં તેઓને પાછા બોલાવી પોતે ચાલવાની તૈયારી કરી તે વખતે લુંટારાઓએ દીન વદને પ્રાર્થના કરી કે અમોને. આ સ્થિતિમાંથી દયા કરી મુક્ત કરી પછી આપ આગળ જાઓ.

ડાહીએ તેમની દીનવાણી સાંભળી, ફરીવાર આવા અન્યાય અને જુલમ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા આપી. પછી તે જ બે શ્લોકોથી મંત્રી પાણીનો છંટકાવ કર્યો એટલે સર્વે લુંટારા છૂટા થયા અને ડાહીને ધર્મબ્હેન કહી તેણીના પગમાં પડ્યા અને ક્ષમા માંગી"

પછી દેવીએ ચન્દ્રથી પણ ઉજ્વલ અને ઝેરનુ હરણ કરનાર એવો હાર અને બીજો હાર કે જે દિવ્ય પુષ્પોનો બનેલો હતો તે આપ્યો તથા ગુરુની પાદુકા આપી અને કહ્યુ કે —"આ હારને તુ **મુનિસુવ્રતસ્વામી**ના કંઠમા આરોપણ કરીશ, એટલે તે કોઈપણ સમયે કરમાશે નહિ **શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી**ની પૂજા અને વંદન તુ **શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામી**ની પૂજા અને વંદન કરે છે તેવી જ રીતે કરજે તો તેનુ પણ તે પ્રમાણે જ ફલ મલશે કારણ કે તે બન્ને જિનેશ્વરો સમાન હોવાથી હારનુ ફલ પણ સમાન જ મલશે અને આ પાદુકાને તુ જેવી રીતે **શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય** ગુરુને નમન વંદન કરે છે તેવી રીતે કરજે, એટલે તે પણ તેટલુ જ ફલ આપશે અને આ જે હાર છે તે તારા કંઠમા પહેરજે મારા અર્પણ કરેલા હારના મધ્યમા રહેલા મણિની અંદરથી પ્રગટ છે મહિમા જેઓનો એવા **શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુ**ની પ્રતિમા સર્વસમક્ષ પ્રગટ થશે એમ કહીને **ચક્રેશ્વરીદેવી** અદૃશ્ય થઈ ગયા "

સવારના સમયે સાસરા વગેરેના જાણવામા આ બધો વ્યતિકર આવ્યો **ડાહીએ** પારણું કર્યું અને અનુક્રમે બધા **ભૃગુકચ્છ** નગરે પહોચ્યા તેણીએ **શ્રીમુનિસુવ્રત સ્વામી**ના ગળામા હાર આરોપણ કર્યો, માલા હમેશા નહિ કરમાતા એવીને એવી રહેતી, ગુરુપાદુકાને તે હમેશા વંદન કરતી, હારથી અનેકના ઝેર ઉતાર્યા, **મત્યક** શેઠની કન્યાનો આ સર્વ સત્ય પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈને શ્વસુર પક્ષના બધા માણસો દૃઢ ધર્મી બન્યા. **ભક્તામર** સ્તવનના પ્રભાવથી **ડાહી** સુશ્રાવિકાએ ચિરકાળ સુધી સંસાર સુખ ભોગવ્યાં

ગુ સૂ વૃ **મંત્રામ્નાય**—ॐ ह्रीं आसीविसलद्धीण ॐ ह्रीं खीरासवलद्धीण ॐ ह्रीं महुयासवलद्धीण ॐ ह्रीं अमिआसवलद्धीण नमः स्वाहा ॥

—विषापहारिणी विद्या ।

વિધિ—જ્યારે કોઈ પણ માણસને ઝેર ચઢ્યુ હોય ત્યારે આ મંત્રથી ૧૦૮ વાર પાણી મંત્રી પાવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે

બીજો મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं असिआउसा चुलु चुलु कुलु कुलु मुलु मुलु इच्छियं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥ —त्रिभुवनस्वामिनी विद्या ॥

વિધિ—પ્રભાત સમયે ઉઠીને સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી મુગાની (પ્રવાલની) જપમાલાથી નિત્ય ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર જાપ કરીએ તો મનોવાછિત સિદ્ધ થાય

चित्रं किमत्र यदि ते त्रिदशाङ्गनाभि-
र्नीतं मनागपि मनो न विकारमार्गम् ।
कल्पान्तकालमरुता चलिताचलेन
किं मन्दराद्रिशिखरं चलितं कदाचित् ? ॥१५॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્ય શું પ્રભુ તણા મનમાં વિકાર-
દેવાંગના ન કદી લાવી શકી લગાર !
સંસારકાળ પવને ગિરિ સર્વ ડોલે !
મેરૂગિરિ શિખર શું કદી તોય ડોલે ?-૧૫

શ્લોકાર્થ:—હે નિર્વિકાર પ્રભુ ! દેવાંગનાઓ પણ તમારા મનને જરા પણ વિકાર-યુક્ત ન કરી શકી, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? કારણ કે કંપાયમાન થયા છે અન્ય પર્વતો જેનાથી એવા પ્રલયકાળના પવન વડે ક્યારે પણ મેરૂપર્વતનું શિખર ચલાયમાન થયું છે? અર્થાત્ કલ્પાંતકાળનો પવન અન્ય પર્વતને કંપાવી શકે છે પણ મેરૂ પર્વતને કંપાવી શકતો નથી, તેમ દેવાંગનાઓ હરિહરાદિક અન્ય દેવોને વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકે છે પણ તમારા મનમાં વિકાર ઉત્પન્ન કરી શકતી નથી.-૧૫

વાર્તા ૮ મી શ્લોક ૫

ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા કૌશલદેશની રાજધાની **અયોધ્યા**[1] નામની નગરીમાં પોતાના નામ પ્રમાણે ગુણવાળો **સજ્જન**[2] નામનો રાજા રાજ્ય કરતો. હતો. એક વખતે રાજાને દુષ્ટ યોગિની[3] વળગી અને તેથી રાજા ઘણો ખરો સમય બેભાન જ રહેવા લાગ્યો.

મંત્રી[4] સામંતાદિ વગેરેએ ઘણા ઉપાયો કર્યા છતાં પણ કોઇ રીતે રાજાના શરીરમાંથી યોગિનીનો દોષ દૂર ન થઇ શક્યો. પછી ત્યાં રહેલા **શ્રીગુણસેનસૂરિ**[5] નામના જૈનાચાર્ય પાસે મંત્રી ગયો અને વિજ્ઞપ્તિ કરી કહેવા લાગ્યો કે:—" મહાત્મન્! રાજાને સ્વસ્થ કરી દોષ મુક્ત કરો."

મુનિ મહારાજ બોલ્યા કે:—" હું મારાથી બનતું કરીશ." એમ કહી મંત્રીને વિદાય કર્યો. રાત્રિના સમયે **શ્રીગુણસેનસૂરિએ ભક્તામરસ્તોત્રના** પંદરમા શ્લોકનું તથા તેના મંત્રનું એક ચિત્તે ધ્યાન ધર્યું. દેવીએ પ્રગટ થઇને કહ્યું કે:—"**મલ્લ** મુનિનાં ચરણોદકના અભિષેકથી **સજ્જન** રાજા દોષથી મુક્ત થશે.[6] "

સવારમાં મંત્રી આવ્યો એટલે ગુરુ બોલ્યા કે:—" ગુર્જરદેશને વિષે હમેશાં કાયોત્સર્ગમાં રહેવાવાળા, દુર્ગમ ઉપસર્ગોને સહન કરવાવાળા, મોટા મહિમાવાળા **'મલ્લ'** નામના મુનિનાં ચરણોદકના અભિષેકથી રાજા યોગિનીના દોષથી મુક્ત થશે."

---

૧ માં **क** 'ચંપા' નગરી છે. ૨. **क** માં 'ધુરસેન' રાજાનું નામ છે, જ્યારે **ख** અને **ग** માં 'મહીપાળ' રાજાનું નામ છે. ૩. **क, ख** અને **ग** માં 'પિશાચ' વળગ્યો એમ છપાએલું છે. ૪ **क** તથા **ग** માં મંત્રીનું નામ ગુણચંદ્ર છે, જ્યારે **ख** માં ગુણસેન નામ છે. ૫ **क, ख** તથા **ग** માં મુનિનું નામ આપવામાં આવ્યું નથી ૬ **क** અને **ग** મા આ પ્રમાણે છપાએલું છે-"સવારે પ્રધાનને કહી તમારી પાસે રાજા તથા સભાજનોને અહીં બોલાવવા. પછી આ રાખની ચપટી ઉપરોક્ત શ્લોકથી મંત્રી તેનો રાજાના કપાળમાં ચાંલ્લો કરવાથી પિશાચ હમેશને માટે નાશી જશે અને રાજા દોષથી મુક્ત થશે."

આ પ્રમાણે સાભળીને પ્રધાન વગેરે ત્યા ગયા, ત્યા જઈને વદન નમસ્કાર કરીને **ચક્રેશ્વરી** વગેરે દેવીઓથી સન્માન પામેલા **મલ્લષિર્ને** પ્રાર્થના કરીને ત્યા લાવ્યા તેઓનુ ચરણોદક છાટવા માત્રથી રાજા યોગિનીના દોષથી તુરત જ મુક્ત થયો.

મલ્લમુનિએ રાજાને ઉપદેશ આપતા કહ્યુ કે—

"यथा चतुर्भि कनक परीक्ष्यते, निघर्षणच्छेदनतापताडनै ।
तथैव धर्मो विदुषा परीक्ष्यते, श्रुतेन शीलेन तपोदयागुणै ॥ १ ॥"

અર્થાત્—ઘર્ષણ, છેદ—કાપ, તાપ, અને તાડન—ટકા કરવા એ ચાર વડે જેમ સોનાની પરીક્ષા થાય છે, તેમ ધર્મની પણ શ્રુત, શીલ—સદ્ આચાર, તપ, અને દયારૂપ ગુણો વડે પરીક્ષા થાય છે

સર્વ જીવોની રક્ષા કરવી એ જૈનોનો પરમ સિદ્ધાત છે

"दीर्घमायु पर रूप-मारोग्य श्लाघनीयता।
अहिंसाया फल सर्वं किमन्यत् कामदेव सा ॥ १ ॥"

અર્થાત્—દીર્ઘ આયુ, સુદર રૂપ, આરોગ્ય, અને યશ કીર્તિ એ સઘળુ અહિંસાનુ ફળ છે આથી બીજુ શુ જોઇએ, અહિંસા જ ઇષ્ટને આપવાવાળી છે

આ પ્રમાણે સાભળીને **મજજન** રાજાએ જીવદયાધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને રાજા પરમ જૈન થયો મત્રી વગેરે સર્વે લોકોએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો

શુ સૂ વૃ મત્રામ્નાય—चउवीस तीर्थंकरतणी आण, पञ्चपरमेष्ठितणी आण, चउवीस तीर्थंकरतणइ तेजि पञ्चपरमेष्ठितणइ तेजि ॐ ह्रीं अर्हं उत्पत्तये स्वाहा ॥

વિધિ—પુષ્યાર્કનો યોગ આવે થકે સધ્યાના સમયે સ્નાન કરી, સુગધી તેલ, ચૂઆ ચદન વગેરેનુ શરીરે વિલેપન કરી, પવિત્ર ગાત્ર કરી સુગધીદાર ફૂલની માલા પહેરી, જ્યા સ્રીનો સઘટ્ટો—સસર્ગ થાય નહિ એવા એકાત સ્થાનમા આવી પવિત્ર, લિપન લિપાવી, તેના ઉપર ઊભા રહી, પૂર્વ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી સ્ફટિકની માલાથી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણી, પછી દક્ષિણ દિશા સમુન્ખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણી, પછી પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણી, પછી ઉત્તર દિશા સન્મુખ ઊભા રહી ૧૦૮ વાર મત્ર ભણવો આ પ્રમાણે વિધિ સપૂર્ણ કરી, જે કાર્ય હોય તે મનમા ચિંતવીને સથારે અડધી રાત્રિ વીતી ગયા પછી સૂઈ રહેવુ, પાછલી રાત્રિની ઘડી બે બાકી રહે ત્યારે સ્વપ્ન દેખે, સ્વપ્નમા જે કાર્ય ચિંતવ્યુ હોય તેનુ શુભાશુભ ફલ દેખીને જાગી જવું, સ્વપ્ન આવ્યા પછી સૂઈ રહેવું નહિ

બીજો મત્ર આ પ્રમાણે છે—ॐ ह्रीं पूर्वे जिणाण ओहिजिणाण परमोहिजिणाण अणतोहिजिणाण सामन्नकेवलीण भवत्थकेवलीण अभवत्थकेवलीण नम स्वाहा ॥

—बन्धमोक्षिणी विद्या ॥

ગુણ—કોઈ પણ સંકટ ઉપસ્થિત થાય અથવા ભૂત, પ્રેત, ડાકણ, શાકિનીના ઉપદ્રવ હોય તો તેનો નાશ થાય.

निर्धूमवर्तिरपवर्जिततैलपूरः
कृत्स्नं जगत्त्रयमिदं प्रकटीकरोपि ।
गम्यो न जातु मरुतां चलिताचलानां
दीपोऽपरस्त्वमसि नाथ ! जगत्प्रकाशः ॥१६॥

સમશ્લોકી

ધૂમ્ર રહિત નહિ વાટ ન તેલવાળો !
ને આ સમગ્ર ત્રણ લોક પ્રકાશનારો !
ડોલાવનાર ગિરિ વાયુ ન જાય પાસે !
તું નાથ ! છો અપર દીપ જગત્પ્રકાશે !—૧૬

હે નાથ ! જેમાં ધૂમ્ર, દીવેટ અને તેલ નથી અને ત્રણ જગત્‌ને પ્રકાશિત કરે છે, પર્વતને ડોલાવનાર પવન પણ જેને કાંઈ કરી શકતો નથી એવા આપ જગત્‌ને પ્રકાશિત કરનાર એક વિલક્ષણ–લોકોત્તર દીપક છો.—૧૬

ગુ. સુ. વૃ. મંત્રામ્નાયઃ—ॐ ह्रीं पूर्वं बीयबुद्धीणं कुट्ठबुद्धीणं संभिन्नसोआणं अक्खीण महाणसीणं सव्वलद्धीणं नमः स्वाहा ॥ — श्री सर्म्पादिनी विद्या ॥

વિધિ—સવારમાં ઉઠીને સ્નાન કરી પવિત્ર શરીર કરી પીલી ધોતી પહેરીને કપૂરની (કેરબાની)માલાથી જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય, ધન ધાન્યની કમીના ન હોય.

नास्तं कदाचिदुपयासि न राहुगम्यः ।
स्पष्टीकरोपि सहसा युगपज्जगन्ति ।
नाम्भोधरोदरनिरुद्धमहाप्रभावः
सूर्याऽतिशायिमहिमाऽसि मुनीन्द्र ! लोके ॥१७॥

સમશ્લોકી

ઘેરી શકે કદિ ન રાહુ ન અસ્ત થાય !
સાથે પ્રકાશ ત્રણ લોક વિષે કરાય !
તું હે મુનીંદ્ર ! નહિ મેઘ વડે છવાય !
લોકે પ્રભાવ રવિથ અદકો ગણાય !—૧૭

શ્લોકાર્થ.

હે મુનીંદ્ર ! આ જગતમાં તમારો મહિમા સૂર્યથી પણ અધિક છે, કારણ કે સૂર્ય તો માત્ર દિવસે જ ઉદય પામે છે અને રાત્રિએ અસ્ત પામે છે, જ્યારે તમે તો રાત્રિ દિવસ સર્વદા કેવળજ્ઞાનને લીધે ઉદય પામેલા જ છો, સૂર્યને રાહુ ગ્રહણ કરે છે, અને તમે તો

રાહુ રૂપ જે દુષ્કૃત તેનાથી ગ્રહણ થતા નથી સૂર્ય પરિમિત ક્ષેત્રને અનુક્રમે જ પ્રગટ કરે છે અને તમે તો તત્કાળ એકી વખતે જ આખા ત્રણ જગતને જ્ઞાનાલોકવડે પ્રગટ કરો છો સૂર્યનો પ્રભાવ મેઘથી રૂંધાય છે, પણ તમારો પ્રભાવ જ્ઞાનાવરણરૂપ મેઘથી રૂંધાતો નથી તેથી તમોને સૂર્યની ઉપમા આપવી એ પણ યોગ્ય નથી—૧૭

વાર્તા. ૯મી શ્લોક ૧૬-૧૭

ભરતક્ષેત્રમા આવેલા **સગરપુર**[1] નામના શહેરમા **સગર**[2] નામનો જૈનરાજા રાજ્ય કરતો હતો રાજા જૈનધર્મ પ્રત્યે પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળો સદ્ગુણી અને ન્યાયી હતો તેના ગુરુનુ નામ **ધર્મદેવાચાર્ય**[3] હતુ એક વખતે રાજાને ત્યા પુત્રનો જનમ થયો, તેનુ નામ **કેલિપ્રિય**[4] પાડવામા આવ્યુ અનુક્રમે **કેલિપ્રિય** રાજકુમાર યૌવનાવસ્થાને પામ્યો

સગરરાજા જેટલો શ્રદ્ધાળુ અને નીતિમાન હતો, તેટલો જ **કેલિપ્રિય** નાસ્તિક અને ક્રૂર હતો પાપ-પુન્યનુ ફળ, સ્વર્ગ-નરકની હયાતી, વગેરે તે કાંઈ પણ માનતો ન હતો રાજાએ તેને સમજાવવા માટે અને ધર્મના સસ્કારો પાડવા માટે બહુ બહુ પ્રયત્નો કરવા માડ્યા, પરતુ તે સર્વ નિષ્ફળ ગયા

એક વખતે રાજકુમાર પોતાના મિત્રો સાથે વનમા ક્રીડા કરવાને માટે નીકળ્યો હતો તે વખતે પાસેના ઉદ્યાનમા રહેલા **ધર્મદેવાચાર્ય** તેની નજરે પડ્યા રાજકુમાર ગુરુ મહારાજની નજરે પડ્યો એટલે તેને શિકાર ખેલતો દેખીને ગુરુ મહારાજ તેની નજીક આવ્યા અને બોલ્યા કે—"હે રાજકુમાર !

ब्रह्महत्या सुरापान, स्तेय गुर्वङ्गनागम ।
महान्ति पातकान्याहु-रेभिश्च सह सङ्गम ॥ १ ॥
यदि सत्सङ्गनिरतो, भविष्यसि भविष्यसि ।
तदा सज्जनगोष्ठीषु, पतिष्यसि पतिष्यसि ॥ २ ॥
य प्राप्य दुष्प्रापमिद नरत्व धर्म न यत्नेन करोति मूढ ।
क्लेशप्रबन्धेन स लब्धमब्धौ चिन्तामणि पातयति प्रमादात् ॥ ३ ॥

અર્થાત્—બ્રહ્મહત્યા, મદિરાનુ પાન, ચોરી કરવી વિદ્યાગુરુની સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરવી, વગેરે મોટા પાપો છે, એવું જ્ઞાનીઓ કહે છે-૧ જો તુ સુખને ઇચ્છતો હોય તો તારે સારાની સોબતમા રહેવુ જ જોઇએ અને સજ્જનોની સાથે વાર્તાલાપકરવો જ જોઇએ-૨ જે મૂર્ખ મનુષ્ય, દુષ્પ્રાપ્ય એવો મનુષ્ય ભવ પામીને ધર્મ કરતો નથી, તે ઘણી મુશ્કેલીથી સમુદ્રમાથી મેળવેલા એવા ચિંતામણી રત્નને પ્રમાદથી ગુમાવી દે છે અર્થાત્ મનુષ્ય ભવ હારી જાય છે—૩

૧ क મા શહેરનુ નામ 'સાગ પુર' ख મા સગરપુર' અને ग મા 'સુંદરપુર' છે ૨ क તથા ख મા રાજાનું નામ 'સગર' છે, જ્યારે ग મા 'વિમળસિંહ' છે ૩ क મા ગુરુનુ નામ નથી, જ્યારે ख અને ग મા મુનિનુ નામ 'ગુણભૂષણ' છે ૪ क મા રાજકુમારનુ નામ કેલીસિંહ' છે

રાજકુમારે જવાબ આપ્યો કેઃ—"હે મુનિ! ધર્મની સાધના કરનાર આત્મા જેવી કોઈ વસ્તુ જ નથી તો પછી ધર્મ કરવાનું શું પ્રયોજન, જેમ મુશળધાર વર્ષાદનો જ અભાવ હોય તો પછી નદીમાં પૂર હોતું નથી, તેમ પંચમહાભૂતના બનેલા આ શરીરમાં આત્માનો સંભવ જ શી રીતે હોઈ શકે. અને આત્મા જ ન હોય તો પછી નરક શી રીતે હોઈ શકે, કારણ કે ગામ જ ન હોય તો પછી હદ શી રીતે હોય, ન જ હોય. તેવી રીતે આત્મા જ નથી તો પછી પુણ્ય-પાપ, નરક-સ્વર્ગ વગેરે છે નહિ. તમારા જેવા માણસોએ અજ્ઞાની લોકોને છેતરવા માટે આ બધા ઢોંગ જ માત્ર છે."

ગુરુ મહારાજ રાજકુમારનો જવાબ સાંભળી વિચારવા લાગ્યા કે આ મનુષ્ય દુર્લભબોધિ હોય એમ લાગે છે. એક વખતે રાજકુમાર ફરીથી ગુરુ મહારાજ પાસે આવ્યો; તે વખતે રાજકુમારને પ્રતિબોધ કરવા માટે **ભક્તામર** સ્તોત્રના ૧૬-૧૭ મા શ્લોકનું મુનિમહારાજે એક ચિત્તે ધ્યાન કર્યું; એટલે તત્કાળ **ચક્રેશ્વરી** દેવી હાજર થઈ. મુનિએ તેણીને કહ્યું કે નરકના દુઃખો બતાવીને **કેલિપ્રિય** રાજકુમારને પ્રતિબોધ પમાડ.

દેવીએ કહ્યું કેઃ—"આપ તે બાબતની ચિંતા ન કરશો."

એમ કહી દેવીએ પોતાની દૈવી શક્તિથી રાજકુમારને બેભાન બનાવી દીધો અને જાણે તે સ્વપ્નાવસ્થામાં હોય તેમ નારકીના દુઃખ નજરે જોવા લાગ્યો. કોઈ મનુષ્યને યમરાજ મારે છે, કોઈને ધગધગતા લોઢાના સળીઆ ચાંપે છે, તો કોઈને ધગધગતું સીસું ઉકાળીને પાય છે, ન પીએ તો પરાણે મોઢામાં રેડે છે, અને તેં મનુષ્યભવમાં કરેલાં કર્મનો આ બદલો છે, એમ કહીને વધારે દુઃખ આપે છે. પેલા માણસો બિચારા આ દુઃખમાંથી છુટવા માટે ઘણી આજીજીઓ કરે છે પણ યમરાજ તેઓને છોડતો નથી. આ બધાં દૃશ્યો જોઈને રાજકુમાર ભય પામ્યો અને પાપના ફલ પ્રત્યક્ષ દેખીને ધ્રુજી ઉઠયો; પછી દેવીએ તેને હોશમાં આણ્યો.

પછી ગુરુ મહારાજે પુછયું કેઃ—"ભાઈ! પાપના ફલ જોયા કે નહિ?"

કેલિપ્રિય બોલ્યો કેઃ—"ભગવન્! બધું જોયું, અને પોતાને ધર્મનું રહસ્ય સમજાવવા વિનંતિ કરી."

ગુરુ મહારાજે યોગ્ય શબ્દોમાં ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું, પછી રાજકુમારે ગૃહસ્થના સમકિત મૂલ બારવ્રત ગુરુ પાસે ઉચર્યા અને ચિરકાલ રાજ્ય પાળી સદ્ગતિનું ભાજન થયું.

શ્રુ. સૂ. વૃ. મન્ત્રામ્નાયઃ—ॐ **ह्रीं उग्गतवचरणचारीणं ॐ ह्रीं दित्ततवाणं ॐ ह्रीं तत्ततवाणं ॐ ह्रीं पडिमापडिवन्नाणं नमः स्वाहा ॥** —**परविद्याच्छेदिनी विद्या ॥**

વિધિ—આ મંત્ર આખો મોઢે કરીએ, પછી જે કોઈને ભૂત પ્રેતનો દોષ લાગ્યો હોય તેને આ મંત્રથી મોર પીંછાંવડે ૧૦૮ વાર ઝાડો દીજે-ઉંઝીએ તો દોષ ટલે. શીત

જ્વર, ઉષ્ણજ્વર પ્રમુખ સર્વજ્વરનો નાશ થાય વળી આ મંત્રથી ૧૦૮ વાર પાણી મંતરીને ચારે બાજુની ભિંતોએ તે મંતરેલુ પાણી છાંટીએ તો મરકી વગેરે ઉપદ્રવનો નાશ થાય

नित्योदयं दलितमोहमहान्धकारं
गम्यं न राहुवदनस्य न वारिदानाम् ।
विभ्राजते तव मुखाब्जमनल्पकान्ति
विद्योतयज्जगदपूर्वशशाङ्कबिम्बम् ॥ १८ ॥

સમશ્લોકી

મોહાંધકાર દળનાર સદા પ્રકાશી ।
રાહુ-મુખે ગ્રસિત ના નહિ મેઘ-નાશી ।
શોભે તમારૂ મુખ-પદ્મ અપાર રૂપે ।
જેવો અપૂર્વ શશિ લોક વિષે પ્રકાશે । -૧૮

હે પ્રભુ ! આપશ્રીનુ મુખકમળ નવીન ચદ્રબિંબની જેમ શોભે છે કેમકે તે નિરંતર ઉદય પામેલુ છે અથવા નિરંતર શુભ ભાગ્યવાળુ છે, અને ચદ્રબિંબ તો પ્રાતઃકાળે અસ્ત પામે છે આપશ્રીનુ મુખકમલ મોહનીય કર્મરૂપી અંધકારનો નાશ કરે છે અને ચદ્ર તો અલ્પ અંધકારનો નાશ કરવા પણ સમર્થ નથી રાહુ જેવા દુષ્ટ વાદીઓના વાદ તમારા મુખને પરાભવ પમાડી શકતા નથી, અને ચદ્રને તો રાહુ ગળે છે તમારૂ મુખ મેઘ સમાન દુષ્ટ અષ્ટકર્મને આધીન નથી અને ચદ્રને તો મેઘ આચ્છાદન કરે છે તમારૂ મુખ ઘણી કાંતિવાળુ છે, અને ચદ્રનુ બિંબ તો અલ્પ કાંતિવાળુ છે, કેમકે તે કૃષ્ણપક્ષમા ક્ષય પામે છે તથા તમારૂ મુખ જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને ચદ્ર તો પૃથ્વીના અલ્પ પ્રદેશને પણ પ્રકાશિત કરવા સમર્થ નથી —૧૮

વાર્તા ૧૦મી શ્લોક ૧૮.

શ્રીગૂર્જરભૂમિના તિલક સમાન **અણહિલપુરપાટણ** નામના શહેરમા પ્રજાપાળક અને ન્યાયપરાયણ પરમાર્હત **કુમારપાળ** નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો શ્રીમાલવંશમા તિલક સમાન **શ્રીઉદયન** નામના મત્રિશ્વરના પુત્ર **આંબડ**[1]ને મહારાજા **કુમારપાલે** તેની રાજસેવાના બદલામા અતિ રસાળ અને ધનધાન્યથી ભરપૂર **'લાટ'** દેશ બક્ષીસ આપ્યો તે હમેશા **ભક્તામર** સ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો

એક વખતે **ભૃગુકચ્છથી** કોઈ કાર્યપ્રસંગે બહાર જતા રસ્તામા એક મહાભયકર અને ગિરિગુફાઓવાળી અટવીમા રાત્રિના સમયે તે આવી ચઢ્યો અટવીમા અંધારૂ એટલુ

[1] ક મા મંત્રીનુ નામ આંબડ છે જ્યારે ગ મા મત્રીનુ નામ અંબડ છે, જે અતિ પ્રસિદ્ધ દૃષ્ટિએ પણ ખોટુ છે

તો ભયંકર હતું કે **આંબડને** કોઈ પણ રીતે રસ્તો સૂઝે જ નહિ. આ વખતે તેણે **ભક્તામર** સ્તોત્રના ૧૮ મા શ્લોકનું એકાગ્ર ચિત્તે ચિંતવન કર્યું કે તુરત જ **ચક્રેશ્વરી** દેવી પ્રગટ થયાં અને બોલ્યાં કે—"હે વત્સ! પવિત્ર થઈને તેં કરેલા સ્તોત્રના સ્મરણથી હું તારા ઉપર તુષ્ટમાન થઈ છું અને તને આ વિષનું હરણ કરનાર, તથા દરેક પ્રકારના વિઘ્નનું હરણ કરનાર ચંદ્રકાંતમય **ચંદ્રપ્રભુ** સ્વામીનું બિંબ આપું છું તે ગ્રહણ કર તથા બીજું કાંઈ તારે જોઈતું હોય તે માગ.*"

આંબડ દંડાધિપતિએ પોતે નિઃસ્પૃહ હોવા છતાં પણ હમેશાં અભિષ્ટ ફલને

---

* ક્ર માં આ હકીકત નીચે પ્રમાણે છેઃ—

"એક વખત પોતાની માતાના આગ્રહથી **આંબડે** કચ્છમાં આવેલા ભદ્રપુર (ભદ્રેશ્વર) ની સંઘ સહિત યાત્રાએ જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને ધામધૂમ પૂર્વક ઘણા સ્નેહી સંબંધીઓ સાથે તથા અનેક સાધર્મીભાઈઓ સાથે પાટણથી નીકળ્યો.

રસ્તામાં આવતાં દરેક સ્થળે યાત્રાઓ કરતાં કરતાં ચોતરફ જૈનધર્મનો વિજયડંકો વગાડતા વગાડતા તેઓ ઘણા દિવસે કચ્છના રણના નાકે આવી પહોંચ્યા.

ચોતરફ ઊભા કરેલા નાના મોટા પચરંગી તંબુઓથી વિશાળ જગ્યા શોભી રહી હતી અને જાણે એક નાનું સુંદર શહેર વસી ગયું હોય તેવો દેખાવ થઈ રહ્યો હતો. આસપાસના ગામોમાંથી અનેક લોકો ચતુર્વિધ સંઘના દર્શન કરી પવિત્ર થતા હતા અને થોડા દિવસ પહેલાં વર્ષોથી ઉજ્જડ પડેલી જગ્યાએ આજે મનુષ્યોના ટોળેટોળા કલ્લોલ કરી રહ્યા હતા.

× × × ×

સાયંકાળ થવા આવ્યો અને થોડીવારમાં તો સફેદ દૂધ જેવા પૂર્ણિમાના ચંદ્રના તેજે આખી પૃથ્વી શોભી રહી. આજે આ રણનો લાંબો પટ ઓળંગવાને આખો સંઘ તૈયારી કરી રહ્યો હતો. નિશાન ડંકા વાગ્યા અને નોબતો ગડગડી ત્યાં તો આખો સંઘ ગાજતે વાજતે ઉપડ્યો, દેવને પણ દુર્લભ દર્શન થાય એવા આ પવિત્ર સંઘને નિહાળીને અને જૈનધર્મની કીર્તિનો ફેલાવો થતો જોઈને એક મિથ્યાત્વી દેવને અદેખાઈ આવી. તેથી તેણે પોતાનું બળ અજમાવવાનું શરૂ કર્યું રણની અધવચમાં જ સંઘના બધાં ગાડાં તેણે અટકાવી દીધાં.

માણસોએ ઘણી ઘણી જાતના પ્રયત્નો કર્યાં છતાં પણ બળદો અને માણસો જરા પણ આગળ ન ચાલતાં ત્યાંને ત્યાં થંભી ગયાં. સંઘના માણસોની અને પોતાની આ સ્થિતિ જોઈને **આંબડ** પ્રધાન પણ ગભરાઈ ગયો અને શું કરવું તે વિચારવા લાગ્યો. પરંતુ સદ્ભાગ્યે **આંબડની** માતા બહુ જ ભક્તિવાળી અને નિખાલસ હૃદયની હોવાથી તેણીએ પોતાના પુત્રને તથા આખા સંઘને **ભક્તામર**સ્તોત્રના ૧૮ મા શ્લોકનો જાપ જપવાનું કહ્યું, સાથે સાથે પોતે પણ શાંત ચિત્તે ૧૮ મા શ્લોકનું ચિંતવન કર્યું અને થોડીવારમાં જ શાસનદેવ હાજર થયા.

સંઘની આવી વિકટ પરિસ્થિતિ નજરે નિહાળી શાસનદેવે પેલા મિથ્યાત્વી દેવને નસાડી મૂક્યો અને સંઘના સંકટનું નિવારણ કરી જયજયકાર વર્તાવ્યો. નિર્વિઘ્ને યાત્રા કરી પાછા આવ્યા ત્યારે મહારાજ **કુમારપાળ** તથા પાટણના રહેવાસીઓ પણ આ વાત સાંભળીને બહુ જ નવાઈ પામ્યા અને જૈનધર્મના પ્રભાવમાં વૃદ્ધિ થઈ."

દેવાવાળી નાગવલ્લી માગી અને દેવીને નમસ્કાર કર્યો દેવીએ તે નાગવલ્લી આબડને આપી અને અદશ્ય થઈ ગઈ આબડ રત્નમય જિનબિંબના તેજથી અજવાળી રાતની માફક પલ્લીમાથી બહાર નીકળ્યો, અને દેવીએ આપેલા જિનેશ્વરના ચદ્રકાન્તમય બિંબનુ હમેશા પૂજન કરવા લાગ્યો અનુક્રમે રાજાની આજ્ઞાથી રાજ

ગ મા વળી નીચે પ્રમાણે છે—

"લાટ દેશના રાજા તરીકે અને તેનુ રક્ષણ કરવા અર્થે અછડ લાટ દેશમા જ રહેવા લાગ્યો લાટ દેશની નજીકના બીજા દેશના રાજાઓથી અછડ કે જે એક પ્રધાન હતો તે રાજા થાય તે જોઈ શકાયુ નહિ અને તેને નિર્ગળધારી તેની સામે તેઓ બડ ઉઠાવવા લાગ્યા આથી અછડ બીજા રાજ્ય પર પોતાનુ બળવાન સૈન્ય લઈ ચડાઈ કરી કર્મયોગે રસ્તામા ભૂલો પડ્યો અને એ વિષમ અટવીમા જઈ ચડ્યો ત્યા પોતે લશ્કર સાથે દુખમા આવી પડવાથી અછડ ગભરાવા લાગ્યો ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે દુખી મનુષ્યને ધર્મ અને પ્રભુસ્મરણ જરૂર સહાય કરે છે ગભરાઈ જવાથી કે શોચ કરવાથી શુ ફાયદો થવાનો હતો? માટે ધૈર્ય રાખી પ્રભુસ્મરણ કરવાથી અવશ્ય લાભ મળશે જ

આ પ્રમાણે વિચાર કરી 'नित्योदय' એ શ્લોકનુ અત્યત દૃઢતાપૂર્વક સ્મરણ કરવા લાગ્યો થોડીવારમા તે શ્લોકના પ્રભાવથી દેવી ત્યા આવી અને શ્લોકારાધનનુ કારણ પૂછ્યુ જવાબમા અછડે વિષમ અટવીમા આવી પડવાથી પડતા દુખના નિવારણની અને તે અટવીમાથી સીધો રસ્તો મળે અને ધારેલ સ્થળે પહોચાય તેવી માગણી કરી

દેવીએ ટૂકો રસ્તો બતાવ્યો અને બે રત્નો (અછડની ભક્તિને વશ થઈ) આપ્યા અને કહ્યુ કે—"એક રત્નથી ગમે તે પ્રકારનુ વિષ હોય તે નાશ પામે છે અને બીજા રત્નના પ્રભાવથી રસ્તો ભૂલાતો નથી અને શત્રુ પર વિજય મેળવાય છે" બે રત્નો આપી, જરૂર પડે તો ફરીવાર યાદ કરવાનુ કહી દેવી પોતાના સ્થાનકે ગઈ

અછડે પોતાના ધારેલા રસ્તે આવી જુદા જુદા દેશોમા જઈ તેના રાજાઓને પોતાના ભુજબળથી નમાવ્યા અને અભિમાની તેમજ સમર્થ બળવાન રાજા 'મલય' નામે કે જે ઘણો સમર્થ હતો તેને પણ નમાવી વિજય ડકો વગાવતો ઘણી સપત્તિ અને ચતુરગી સૈન્ય સાથે પોતાના દેશમા-પોતાની રાજધાનીમા મ્હોટા ઉત્સવથી આવ્યો રાજભવનમા પ્રવેશ કરતા પ્રથમ પોતાની પવિત્ર માતાના દર્શનાર્થે અને સુભાશિષ માટે તેમને નમસ્કાર કરવા ગયો

પોતાના પુત્રને વિજયવત અને સુખપૂર્વક પાછો આવેલો જોઈ અતિ આનદથી તેને વધાવી હૃદય સાથે ચાપી સુખી ભવિષ્ય નીવડે એવો માતાએ આશીર્વાદ આપ્યો પછીથી તે કહેવા લાગી કે-"હે પુત્ર! તુ મહાન-સમર્થ-બળવાન છે અને તુ જ્યા જ્યા ગયો છે ત્યા ત્યા તે વિજય મેળવ્યો છે એ વાત સત્ય છે પરતુ તે વિજય જેમ સિહ બકરા અગર ઘેટા પર મેળવે તેવા જ પ્રકારનો છે, કારણ કે તે જીતેલા સઘળા રાજાઓ બિચારા ઓછા સાધનવાળા અને ઓછા બળવાન હોવાથી એ વિજય ખરો વિજય કહેવાય નહિ. તુ ખરો વિજયી ત્યારે જ કહેવાઈ શકે છે કે જ્યારે 'ભૃગુકચ્છ'નો સમર્થ અને અત્યાર સુધીમા અજીત એવો 'પૃથ્વીસેન' નામનો રાજા છે તે રાજાને તુ તારે કબજે કર તેને તારી આજ્ઞા મનાવતો કરે તો તુ વિજયવત ગણાશે, કારણ કે તે તારો ખરો શત્રુ છે અને પૂરો દ્વેષી છે

માતાનાં આવાં વચનો સાભળી તે રાજાને જીતવાનું તેણે માતાને વચન આપ્યુ થોડા દિવસની વિશ્રાન્તિ લઈ મ્હોટા અને બળવાન સૈન્યને લઈ અછડ ભૃગુકચ્છ' તરફ કૂચ કરી ગયો

પિતામહ બિરૂદને ધારણ કરતા એવા કોંકણદેશના **મલ્લિકાર્જુનને** છલથી હણીને શૃંગાર કોટિશાટિકા ૧, ગરલ હર સિપ્રા ૨, સફેદ હાથી ૩, એકસોઆઠ રત્નપાત્રો ૪, બત્રીશ મૂડા સાચાં મોતી ૫, સો ઘડી પ્રમાણ સુવર્ણના ઘડાઓ ૬, અગ્નિધૌત ઉત્તરપટ ૭, **મલ્લિકાર્જુનનું** માથું ૮, એ આઠ વસ્તુઓ **કુમારપાલ** મહારાજા આગળ ભેટ કરી. મહારાજાએ **રાજપિતામહનું** બિરૂદ આપ્યું.

ત્યારપછી પોતાની માતાના પગમાં નમસ્કાર કર્યો, પરંતુ માતાને નારાજ જોઈ તેનું કારણ પૂછયું. કારણ પૂછવાથી માતાએ કહ્યું કે:—"રાજહત્યાના લાગેલા પાપના નિવારણ માટે તું **ભ્રગુકચ્છમાં** આવેલા **શકુનિકાવિહાર** વગેરેનો જીર્ણોદ્ધાર ના કરે તો હું શી રીતે પ્રસન્ન થાઉં ?"

આંબડે આ વાત સાંભળીને **હેમચન્દ્રસૂરિની** સાનિધ્યમાં ઉદ્ધાર કર્યો, પ્રતિષ્ઠા સમયે તેને દીધેલાં ઉત્કૃષ્ટ દાનને જોઇને, ગૃહસ્થની સ્તુતિ કરવાથી વિમુખ એવા **શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ** એ પણ તેના દાનનું વર્ણન કરતાં કહ્યું છે કે:—

"किं कृतेन न यत्र त्वं, यत्र त्वं किमसौ कलि· ।
कलौ चेद् भवतो जन्म, कलिरस्तु कृतेन किम् ॥ १ ॥

અર્થાત્—આ કલિયુગમાં તારો જનમ થએલો હોવા છતાં પણ તેં શું નથી કર્યું ? અર્થાત્ તેં કલિયુગને પણ ભૂલાવી દીધો છે."

આ પ્રમાણે જીર્ણોદ્ધાર કરીને માતાને રાજી કર્યાં. અને **આંબડ** દંડાધિપતિ બહુ સુખના ભાગી થયા.

ગુ. સુ. વૃ. મન્ત્રામ્નાય—**ॐ ह्रीं जङ्घाचारणाणं ॐ ह्रीं विज्जाचारणाणं ॐ ह्रीं वेउव्विय-इड्ढिपत्ताणं ॐ ह्रीं आगासगामीणं नमः स्वाहा ॥**

વિધિ—રવિવારના દિવસે આ મંત્રાક્ષરોને ભોજપત્ર પર યક્ષકર્દમથી લખી, માદળીઆમાં તે ભોજપત્રને ઘાલી, પાસે રાખીએ તો આપણા ઉપર કોઈ પણ વ્યક્તિએ કામણદુમણ

ચાલતાં ચાલતાં **અછડતું** લશ્કર 'ભૃગુકચ્છ' ની નજીકમા આવવા લાગ્યું. **પૃથ્વીસેન** રાજાને ખબર પડી કે મ્હારા રાજ્ય પર **અછંડ** ચડી આવે છે, એટલે પોતે સેના લઈ **અછંડની** સામે લડાઈ કરવા ચાલ્યો રસ્તામાં બને લશ્કરો એકઠાં થયા અને પ્રચંડ યુદ્ધ થયું. પરિણામે **પૃથ્વીસેનનુ** લશ્કર પાછું હઠયુ. તેથી તેને **અછંડને** નમવુ પડયુ અને તેની આજ્ઞા માન્ય રાખવી પડી. આ રીતે **અછંડનો** વિજય થયો અને દેશ વિદેશમા તેનો યશ ફેલાયો મોટા યશની સાથે વિજયડંકો વગડાવતો તે પોતાની રાજધાનીમાં મ્હોટી ધામધૂમથી આવ્યો અને માતાને વંદન કર્યું.

માતા પુત્રને વિજયવંત જોઈ ઘણો જ આનંદ પામી જુઓ કયાં પ્રધાનપણું ? કયાં એક દેશનું રાજ્ય ? અને કયા આવડો મોટો વિજય ? આ બધુ **ભક્તામરના** પ્રભાવનું પરિણામ છે. માટે સુખાર્થી મનુષ્યોએ નિરંતર પ્રભુ સ્મરણ કરવુ"

કર્યાં હોય તેની અસર થાય નહિ, અને દિને દિવસે આપણી કીર્તિ તથા પ્રતાપમાં વધારો થતો રહે

किं शर्वरीषु शशिनाऽह्नि विवस्वता वा ?
युष्मन्मुखेन्दुदलितेषु तमस्सु नाथ ! ।
निष्पन्नशालिवनशालिनी जीवलोके
कार्यं कियज्जलधरैर्जलभारनम्रैः ? ॥१९॥

સમશ્લોકી

શુ રાત્રિમા શશિ થકી દિનમે રવિ જે !
અધારૂ તુજ મુખ ચદ્ર હરતુ અતીવ !
શાલિ સુશોભિત રહી નિપજી ધરામા !
શી મેઘની ગરજ હોય જ આભલામા ?—૧૯

શ્લોકાર્થ—હે નાથ ! જો તમારા મુખરૂપ ચદ્ર વડે પાપરૂપ અધકારનો નાશ થાય છે, તો પછી રાત્રિએ ચન્દ્રનુ શુ કામ છે અથવા દિવસે સૂર્યનુ શુ કામ છે ? કાઈ જ નહીં, જો પાકેલા શાલિના વન વડે પૃથ્વીપીઠ શોભતુ હોય તો પછી જલના ભારથી નમી ગએલા મેઘનુ શુ કામ છે ? કાઈ જ નહીં અથવા જેમ તૃણ, લતા અને ધાન્યાદિક પાકી ગયા પછી મેઘ માત્ર કાદવ અને ગન્દી વગેરેના ક્લેશનુ કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે, તેમ તમારા મુખચદ્ર વડે પાપરૂપ અધકાર નાશ પામવાથી ચદ્ર સૂર્ય કેવળ શીતળતા અને તાપનુ કારણ હોવાથી નિષ્ફળ છે—૧૯

વાર્તા ૧૧ મી શ્લોક ૧૯

જબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમા આવેલી વિશાલા નામની નગરીમા લક્ષ્મણ[1] નામનો એક શ્રેષ્ઠિ રહેતો હતો, તે પરોપકારી અને શ્રીમત હતો વળી તે ધર્મે જૈન હોવાથી પોતાના ગુરુ રામચન્દ્રસૂરિ[2] પાસેથી આમ્નાય સહિત ભક્તામરસ્તોત્ર શીખેલો હતો અને તેનો હમેશા તે શુદ્ધચિત્તે પાઠ કરતો હતો

એક વખતે રાત્રિના સમયે[3] શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરીને એકચિત્તે ભક્તામર સ્તોત્રના ૧૯ મા શ્લોકનુ ગેક ધ્યાન ધરતા હતા, તે સમયે ચક્રેશ્વરી[4] દેવી આવ્યા અને તેજોમય ચન્દ્રકાન્ત મણિ આપ્યો દેવીએ તુષ્ટમાન થઈ કહ્યુ કે—"જ્યારે કોઈ પણ ઠેકાણે મહાન

1 ક તથા ગ મા શેઠનુ નામ 'લક્ષ્મીકાન્ત' આપેલુ છે જ્યારે ખ માં શેઠનુ નામ 'લક્ષ્મણ' જ આપેલુ છે 2 ક મા ગુરુનુ નામ જ નથી આપવામા આવ્યુ ખ મા ગુરુનુ નામ 'ચન્દ્રકીર્તિ' આપવામા આવેલુ છે, જ્યારે ગ મા ગુરુનુ નામ 'વિરાગ' આપેલુ છે

3 ગ મા 'એક દિન સવારમા' લખેલુ છે

4 ગ મા 'શાસનદેવ પ્રસન્ન થઈ આવ્યા' લખેલુ છે

અંધકાર હોય ત્યારે તું આ શ્લોકનું સ્મરણ કરજે અને આ મણિને આકાશમાં ઉછાળવાથી સોળે કળાએ પરિપૂર્ણ ચંદ્ર ખીલ્યો હોય તેવો પ્રકાશ કરનાર કૃત્રિમ ચંદ્ર બનશે અને જ્યાં સુધી તારી ઇચ્છા હશે ત્યાંસુધી તે આકાશમાં રહી ચંદ્રના પ્રકાશની ગરજ સારશે. પછી પાછો તે મણિ તારી પાસે આવી મૂળ સ્થિતિમાં રહેશે; આટલું કહી કામ પડે યાદ કરવાની ભલામણ કરી દેવી સ્વસ્થાનકે ગઇ."*

એક વખતે માલવાનો[1] રાજા **મહીધર**[2] નામનો હતો, તે કોઈ પોતાના સમર્થ શત્રુને જીતવાને અને જીવતો પકડવાને માટે એકાએક સૈન્ય લઈને નીકળી પડ્યો, રસ્તામાં ગાઢ જંગલ આવ્યું અને તે સમયે રાત્રિ પડી ગઈ; અંધકારમાં કોઈ પણ રીતે માર્ગ નહીં સૂઝવાથી સૈન્ય આગળ વધવાને અશક્ત નીવડ્યું. આ વખતે **લક્ષ્મણ** શેઠ પણ રાજાની સાથે હતો.

આ પ્રદેશમાં મહા અંધકાર જોઈને રાત્રિ કેવી રીતે વીતાડવી તે પ્રશ્ન મુશ્કેલ થઈ પડ્યો અને રાજા વિચારવા લાગ્યો કે અંધકારને દૂર કરવા માટે શું ઉપાય લેવો. પોતાના રાજાને આ પ્રમાણે ચિંતાતુર જોઈને **લક્ષ્મણ** શેઠ રાજા પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કેઃ—"હે દેવ ! હું પૂર્ણચન્દ્ર આપને દેખાડું અને સૈન્યને માટે રાત્રિને દિવસ જેવી કરી નાખું."

---

* **क** મા તદ્દન જુદી જ હકીકતનું વર્ણન છે, જે નીચે પ્રમાણે છે—

"શ્રદ્ધાની પણ કસોટી હોય છે તેમ આ **લક્ષ્મીકાન્ત** શેઠની વિધિસરની આરાધનામાં ભંગાણ પાડવા એક વખત દેવ આવ્યા અને શેઠના ગુમાસ્તાનું રૂપ ધારણ કરી શેઠના પૂજાના ઓરડામાં દાખલ થઈ ગભરાએલા અવાજે કહ્યું.—"શેઠ ! શેઠ ! દોડો ! દોડો ! આપણી દુકાનમાં મોટી આગ લાગી છે અને લાખો રૂપિઆનો કિંમતી માલ સળગી ગયો છે.

શેઠ તો આ અવાજથી પ્રથમ ચમક્યા પરંતુ તેમના હૃદય ઉપર કાંઈ અસર થઈ નહિ, તે તો પોતાના ધ્યાનમાં ફરી લીન થયા.

દેવે પોતાના દાવમાં નિષ્ફળ જવાથી તેણે ફરી બીજી યુક્તિ અજમાવી અને બહાર જઇ થોડીવાર પછી બીજા ગુમાસ્તાનું રૂપ ધારણ કરી એકદમ શેઠની પાસે આવ્યો અને ઉતાવળથી ગભરાતાં ગભરાતાં બોલ્યો કેઃ—"શેઠ ! ઉઠો ! ! ઉઠો ! ! ! ત્રીજા માળની બારીએથી અચાનક જ પડી જવાથી આપનો પુત્ર બેભાન થઈ ગએલ છે, બધા માણસો એકઠા થઈ ગયા છે અને તમને એકદમ બોલાવે છે.

શેઠ તો સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરી ફરી પોતાના ધ્યાનમાં જોડાયા આ જોઈને દેવ બહુ જ પ્રસન્ન થયો અને પ્રત્યક્ષ શેઠના વખાણ કર્યા અને તેને જે જોઈએ તે માગવા કહ્યું ત્યારે શેઠે કહ્યું કે.—"મારે આપના પ્રતાપે પૂર્ણ સુખ છે, તેમાં મને સંતોષ છે, મારે કાંઈ જોઈતું નથી" તો પણ 'દેવ દર્શન કદી ખાલી જાય નહિ' એમ કહી શેઠને એક સુંદર મણિ આપી દેવ પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યો ગયો."

૧ **ख** અને **ग** માં 'માલવાના રાજા' ના બદલે 'વિશાળાનો રાજા' છે.

૨ **ख** અને **ग** માં રાજાનું નામ 'મહીધર' નહી પણ 'લોકપાળ' છે.

રાજાએ કહ્યુ કે—"કર, જો તે પ્રમાણે તુ મારા પ્રત્યે ઉપકાર કરીશ તો હુ તારા મનોવાછિત પૂરા કરીશ"

આ પ્રમાણે સાભળીને **ભકતામર** સ્તોત્રનુ ચિંતવન કરી કૃત્રિમ ચદ્રમા પ્રગટ કર્યો સવાર પહેલા તો રાજાએ શત્રુ રાજાની રાજધાની કબજે કરી અને દુશ્મન રાજાને બાધી, રાજા પોતાના નગરમા પાછો આવ્યો * **લક્ષ્મણને** બધા ધનવાનોના કરતા પણ અધિક ધનવાન બનાવ્યો, **લક્ષ્મણે** રાજાને કહ્યુ કે આ બધો સ્તવનનો મહિમા છે

એક વખતે **લક્ષ્મણ** રાજાને ધર્મશ્રવણ માટે ગુરુ પાસે લઈ ગયો ગુરુએ ઉપદેશ આપતા કહ્યુ કે—

"जैनो धर्म प्रकटविभव सङ्गति साधुलोके
विद्वद्गोष्ठी वचनपटुता कौशल सत्कलासु ।
साध्वी लक्ष्मीश्चरणकमलोपासना सद्गुरुणा
शुद्ध शील मतिरमलिना प्राप्ते नाल्पपुण्यै ॥ १ ॥"

અર્થાત્—પ્રગટ પ્રભાવવાળો જૈનધર્મ, સત્પુરુષોની સોબત, વિદ્વાનો સાથે ગોષ્ઠી—વાર્તાલાપ, વચનપટુતા—બોલવામા ચતુરાઇ, સુદર કળાઓમા કુશળતા, ન્યાયોપાર્જિત લક્ષ્મી, સદ્ગુરુના ચરણકમળની સેવા, શુદ્ધ શીલ, નિર્મળ બુદ્ધિ આ સઘળા ગુણો અલ્પ પુણ્યથી પ્રાપ્ત થતા નથી, પરતુ બહુ પુન્યવાન આત્માઓને જ પ્રાપ્ત થાય છે

ગુરુ પાસેથી દેવ, ગુરુ અને ધર્મરૂપી ત્રણ રત્નોનુ સ્વરૂપ સાભળીને **મહીધર** રાજાએ જૈનધર્મ સ્વીકાર કર્યો અને **લક્ષ્મણ** બધા ધનવાનોને પણ પૂજનીક થયો કહ્યુ છે કે—

* **ग** મા આ વર્ણન પણ નીચે પ્રમાણે છે—

"એક વખત **લક્ષ્મીકાન્ત** શેઠ પરદેશથી પુષ્કળ માલ ભરી દેશમા આવતા હતા, પરતુ રસ્તામા જગલમા અધવચ રાત્રિ પડી, ત્યા ચોર લુટારાઓનો બહુ જ ત્રાસ હતો જો ત્યાથી આગળ ન જવાય તો પાસેની બધી કિમતી લુટાઈ જાય તેમ હતુ ઉપરાત અમાવાસ્યાની કાળી અધારી રાત હોવાથી રસ્તો સૂઝે તેમ પણ ન હતુ શેઠના હૃદયમા મુઝવણ થવા લાગી અને આ સકટમાથી બચવા તે ઉપાય શોધવા લાગ્યા

ખૂબ ઉડો વિચાર કરતા પ્રથમ દેવે આપેલો ચદ્રકાત મણિ યાદ આવ્યો અને **ભક્તામર** સ્તોત્રના ૧૯ મા શ્લોકનુ ચિતવન કરી તે મણિ આકાશને વિષે ઉછાળ્યો, તેથી ચારે તરફ પૂર્ણિમાના ચદ્ર સરખુ ઝળહળતુ તેજ ફેલાઈ ગયુ અને ચદ્રની માફક તે મણિ આકાશને વિષે ઉચે રહી તેજ પ્રસારવા લાગ્યો એના તેજથી રસ્તો સુઝવાથી શેઠના માણસો તથા શેઠ વગેરે સહિસલામત એ જગલમાથી પાર ઉતર્યા

પ્રભાત થતા શેઠે ફરી ૧૯ મા શ્લોકનુ ચિતવન કરી એ મણિને પાછો ખેચી લીધો અને પોતાને ગામ આનદથી પહોચી ગયા

આખા નગરમા જ્યારે આ મણિના પ્રભાવની વાત પ્રસરી ત્યારે રાજાએ પણ શેઠને બોલાવ્યો અને વાત પૂછી તો **લક્ષ્મીકાન્ત** શેઠે **ભક્તામરનો** મહિમા કહી સભળાવ્યો આથી રાજા વગેરે ઘણા માણસોએ **ભક્તામર** સ્તોત્રનુ આરાધન કરવા માડ્યુ"

"महिमानं महीयांसं, सङ्गः सूते महात्मनाम् ।
मन्दाकिनीमृदो वन्द्या-स्त्रिवेदीवेदिनामपि ॥ १ ॥"

અર્થાત્-મહાત્માઓની સોબત મોટા મહિમાને ઉત્પન્ન કરે છે. ત્રણ વેદને જાણનારાઓને ગંગા નદીની માટી પણ વંદનીય થાયછે.

ગુ. સૂ. વૃ. મંત્રામ્નાય:—ॐ ह्रीं पूर्वं मणपज्जवनाणीणं सीयलेसाणं तेउलेसाणं आसीविसभावणाणं दिट्ठीविसभावणाणं चारणभावणाण महासुमिणभावणाणं तेयग्गिनिसग्गाणं नमः स्वाहा ॥-अशिवोपशमनी विद्या ॥

વિધિ—આ મંત્રની સાધના તથા તેનો પ્રભાવ ઉપર અઢારમા કાવ્યમાં કહી ગયા છીએ, તે પ્રમાણે જાણવો. આનાથી બધા ઉપદ્રવનું નિવારણ થાય. અને ચક્રેશ્વરીદેવી પ્રત્યક્ષ થાય.

ज्ञानं यथा त्वयि विभाति कृतावकाशं
नैवं तथा हरिहरादिषु नायकेषु ।
तेजः स्फुरन्मणिषु याति यथा महत्त्वं
नैवं तु काचशकले किरणाकुलेऽपि ॥२०॥

સમશ્લોકી

શોભે પ્રકાશ કરી જ્ઞાન તમો વિષે જે,
તેવું નહીં હરિહરાદિકના વિષે તે;
રત્નો વિષે સ્ફુરિત તેજ મહત્ત્વ ભાસે,
તેવું ન કાચ કકડે ઉજળે ગણાશે. ૨૦

શ્લોકાર્થ—હે પ્રભુ ! અનંત પર્યાયવાળી વસ્તુને વિષે પ્રકાશ કરનાર જ્ઞાન જેવું તમારે વિષે શોભે છે તેવું હરિ–વિષ્ણુ, હર–મહાદેવ તથા બ્રહ્મા, બૌદ્ધ વગેરે દેવોને વિષે શોભતું નથી કેમકે તેઓ કદાચિત ભયાદિક દેખાડીને પોતાનું નાયકપણું બતાવે છે તો પણ તેઓ વિભંગજ્ઞાની જ છે, તેથી તેઓના શાસ્ત્રોમાં પૂર્વાપરનો વિરોધ સ્પષ્ટ રીતે જોવામાં આવે છે, જેવી રીતે ગમે તેવો તેજસ્વી કાચનો કકડો હોય તો પણ તેનું દેદીપ્યમાન તેજ વજ્ર, વૈડૂર્ય, પદ્મરાગ અને ઇન્દ્રનીલ વગેરે મણિના તેજ પાસે જરા પણ ગૌરવપણું પ્રાપ્ત કરતું નથી, તેવી જ રીતે તમારા જ્ઞાન પાસે તેઓનું જ્ઞાન નિષ્ફળ છે-નકામું છે.—૨૦

વાર્તા ૧૨ મી શ્લોક ૨૦

શ્રીનાગપુર નામના નગરમાં મહીપતિ[1] નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે

[1] क માં રાજાનું નામ 'મહિપતસિંહ' છે, ख મા રાજાનું નામ 'નાગરાજ' છે, તથા ग માં રાજાનુ નામ 'રાજસિંહ' આપેલું છે.

રાજાને માનીતો **સોમદેવ** નામનો પુરોહિત હતો, તે ગામમાં વિહાર કરતા કરતા શ્રી **વિજયસેનસૂરિ**[1] નામના એક જૈનાચાર્ય પધાર્યા તેઓ હમેશા રાત્રિના સમયે **ભક્તામર** સ્તોત્રનો પાઠ કરતા હતા અને તે પાઠના પ્રભાવથી એક વખતે તેઓ **ભક્તામરસ્તોત્ર**ના ૨૦ મા શ્લોકનું ચિંતવન કરતા હતા, તે વખતે **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ પ્રગટ થઈને તેઓને બધી જાતના પ્રશ્નો જાણવાની વિદ્યા આપી હતી

એક દિવસે **મહીપતિ** રાજા સભા ભરીને બેઠો હતો, તે વખતે પોતાની રાણીને રહેલા ગર્ભ સંબંધી પોતાની સભામાં બેઠેલા રાજપુરોહિત તથા બીજા પણ જ્યોતિષીઓને રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે —"મારી રાણીને ગર્ભ રહેલો છે તો તે ગર્ભનો જનમ ક્યારે થશે અને પુત્ર હશે કે પુત્રી ? તથા તેના જનમથી મારે ત્યાં શું થશે ?"

રાજાના આ પ્રશ્નના જવાબમાં પુરોહિત તેમજ બધા જ્યોતિષીઓ મૌન રહ્યા તેથી **શ્રીવિજયસેનસૂરિને** સન્માન સહિત રાજદરબારમાં બોલાવ્યા રાજાએ તેઓને વંદન કર્યું અને પોતાનો પ્રશ્ન પૂછ્યો

આચાર્ય મહારાજે રાજા, પુરોહિત તથા સભા સમક્ષ કહ્યું કે —"મહારાજ ! સાંભળો 'આવતી કાલે તમારી પટ્ટરાણીને ત્રણ નેત્રવાળો એક પુત્ર અવતરશે અને તે પછી બારમા દિવસે એટલે આજથી તેરમા દિવસે આપના મુખ્ય હસ્તીનું મરણ થશે ' અને તે ત્રણ નેત્રવાળો પુત્ર ઘણો જ બળવાન અને સમૃદ્ધિવાન થશે "

આ સાંભળી જેઓના ગળામાં જનોઈ રહેલી છે એવા બ્રાહ્મણો ગુરુ મહારાજના આ વચનોની હાંસી કરવા લાગ્યા, જેઓનો રાજાએ નિષેધ કર્યો ગુરુના કહેવા પ્રમાણે જ રાજાની પટરાણીએ બીજે દિવસે ત્રણ નેત્રવાળા પુત્રને જનમ આપ્યો અને પુત્રના જનમથી બરાબર બારમા દિવસે રાજાના પટ્ટહસ્તીનું મરણ થયું, એ રીતે ગુરુ મહારાજના કહેલા વચનો સત્ય થયા

તેરમા દિવસે **મહીપતિ** રાજાએ ગુરુ મહારાજને બોલાવીને રાજ્ય સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યા અને તેઓની સ્તુતિ કરવા માંડી ગુરુ મહારાજનું આવું ચમત્કારીક જ્ઞાન જોઈને દ્વેષી બ્રાહ્મણોના મુખ કાળા પડી ગયા અને જમીન તરફ નીચું મુખ રાખીને જોવા લાગ્યા એટલે કે તેઓ ઝંખવાણા પડી ગયા અને ગુરુને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા પ્રસન્નમુખે ગુરુ મહારાજ આશીર્વાદ આપતા બોલ્યા કે —

'आधारो यस्त्रिलोक्या जलधिजलधरार्केन्दवो यन्नियोज्या
भुज्यन्ते यत्प्रसादादसुरसुरनराधीश्वरैः सम्पदस्ता ।

---

૧ क मां સાધુનું નામ નથી આપતા એ 'શ્રીપૂજ્ય' એમ લખેલું છે, જ્યારે ख તથા ग માં સાધુનું નામ 'વિદ્યાનંદી' આપેલું છે

आदेश्या यस्य चिन्तामणिसुरसुरभीकल्पवृक्षादयस्ते
श्रीमान् जैनेन्द्रधर्मः किसलयतु स वः शाश्वतीं शर्मलक्ष्मीम् ॥९॥

અર્થાત્:—જે ત્રણે લોકનો આધાર છે, જેનાથી સમુદ્ર, મેઘ, સૂર્ય અને ચંદ્ર નિયમ મુજબ ચાલે છે, જેની કૃપાથી અસુર સુર મનુષ્યો અને રાજાઓ વડે તે તે સંપદાઓ ભોગવાય છે, જેના આદેશ પ્રમાણે ચિંતામણિ રત્ન, કામધેનુ અને કલ્પવૃક્ષાદિ વર્તે છે, તે શ્રીમાન્ જિનેન્દ્ર કથિત ધર્મ તમોને શાશ્વતી મોક્ષલક્ષ્મી આપો.

હમેશાં સુખને આપનાર જૈનધર્મનાં મહિમાનું શ્રવણ કરી રાજાએ શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો, બીજાઓએ પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

અહીંયાથી શરૂ કરીને છ શ્લોક સુધીના મન્ત્રો સૂરિમન્ત્રથી જાણી લેવા.

मन्ये वरं हरिहरादय एव दृष्टा
दृष्टेषु येषु हृदयं त्वयि तोषमेति ।
किं वीक्षितेन भवता भुवि येन नान्यः
कश्चिन्मनो हरति नाथ ! भवान्तरेऽपि ॥२१॥

સમશ્લોકી

માનું રૂડું હરિહરાદિકને દીઠા તે !
દીઠે છતે હૃદય આપ વિષે ઠરે છે;
જોવા થકી જગતમાં પ્રભુનો પ્રકાશ,
જન્માન્તરે ન હરશે મન કોઇ નાથ !–૨૧

શ્લોકાર્થ:—હે નાથ ! હરિહરાદિ દેવોને મેં દીઠા, તે સારૂ જ થયું, કારણ કે એમને દેખ્યા છતાં મારૂં ચિત્ત આપને વિષે જ સંતુષ્ટ થાય છે અને આ લોકમાં આપને દેખી લેવાથી વિશેષ લાભ એ થયો કે હવે કોઇ પણ જનમાંતરમાં કોઈ અન્ય દેવ મારા મનનું હરણ કરી શકશે નહિ.–૨૧

વાર્તા ૧૩ મી શ્લોક ૨૧

શ્રીવાયડ નામના ગામની અંદર પરાકાયપ્રવેશ વિદ્યાના જાણકાર **શ્રીજીવદેવસૂરિએ**[1] **ભક્તામરસ્તોત્રના** ૨૧ મા શ્લોકનો આમ્નાય સહિત જાપ કરીને **અપ્રતિચક્રા** (ચક્રેશ્વરી) દેવી પાસેથી સર્વ દેવોને પ્રકટ કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી હતી.

તેઓશ્રી વિહાર કરતા કરતા મનોહર **ગૂર્જરભૂમિની** અંદર આવેલા **સોરઠ** દેશમાં **શ્રીદેવપત્તન**[2] (પ્રભાસપાટણ) નગરે પધાર્યા, ત્યાં **શ્રીસોમનાથ** મહાદેવનું પ્રસિદ્ધ મંદિર આવેલું હતું.

---

૧. क મા આચાર્યનું નામ 'દેવસૂરિ' છે, ख મા નામ 'જીવનંદી' છે, જ્યારે ग મા નામ 'ક્ષમાશીલ' આપેલું છે.

૨ क મા ગામનુ નામ 'સુંદરપુર' છે, જ્યારે ख અને ग મા ગામનું નામ 'દેવપુર' આપેલુ છે.

ગામમા તપાસ કરતા એક પણ જૈનમંદિર નહિ જોવાથી સૂરિજીએ ગામના એક વૃદ્ધ પુરુષને બોલાવીને હકીકત પૂછી તો માલુમ પડ્યુ કે પહેલા આ ગામમા ઘણા જૈનોની વસ્તી હતી, પરંતુ મુનિમહારાજના વિહાર વિના અને ગામમા બ્રાહ્મણોનુ પ્રસિદ્ધ તીર્થસ્થળ હોવાને લીધે ઘણાખરા જૈનો અન્યધર્મી થઇ ગયા છે, અને હાલમા તો જૈન નામને પણ કોઇ જાણતું નથી

આ પ્રમાણેની હકીકત સાભળી આચાર્ય મહારાજને ઘણો જ ખેદ થયો અને કોઇ પણ ઉપાયે શૈવ બની ગએલા જૈનોને પુનઃ જૈન બનાવવા વિચાર થયો તે માટે પ્રથમ જનસમૂહનુ આકર્ષણ કરવા નિમિત્તે પોતે પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત સોમનાથ મહાદેવના મંદિરમા ગયા ત્યા ગયા પછી થોડીવારમા લોકોમા ખબર થઇ કે કોઇ જૈન સાધુ મહાદેવના મંદિરમા મહાદેવને નમસ્કાર કરવા જાય છે તેથી લોકો ટોળે ટોળા મળી ભેગા થયા

અહીંયા આચાર્ય મહારાજે ચક્રેશ્વરી દેવીના આરાધનના પ્રભાવથી સોમેશ્વરને બોલાવ્યા, વળી શિવને બોલાવ્યા, બ્રહ્મા તથા વિષ્ણુને પ્રાસાદમાથી આવતા બતાવ્યા, સૂર્ય-ગણેશ-સ્કન્દ વગેરેને પણ ચાલતા બતાવ્યા, આ પ્રમાણે બધા દેવોને પ્રગટ થએલા જોઈને ગામના લોકો પણ આશ્ચર્યમુગ્ધ થઇ ગયા, વળી શિવને ચંદ્રપ્રભુના જિનમંદિર તરફ પૂજન કરવા જતા અને નમતા, તથા સોમેશ્વરને પૂજન કરીને આઠમા તીર્થંકરને નમન કરીને પ્રભુનો હાથ માગતા અને પ્રભુએ તેમનો હાથ પકડતા બતાવ્યા, પછી આચાર્ય ઉપાશ્રયે પાછા ચાલ્યા ગયા, અને શાસનની મહાઉન્નતિ થઈ

स्त्रीणा शतानि शतशो जनयन्ति पुत्रान्
नान्या सुत त्वदुपम जननी प्रसूता ।
सर्वा दिशो दधति भानि सहस्ररश्मि
प्राच्येव दिग् जनयति स्फुरदंशुजालम् ॥२२॥

સમશ્લોકી

આ સેંકડો પ્રસવતી કદી પુત્ર સાથ,
ના અન્ય આપ સમ કો પ્રસવે જનેતા!
તારા અનેક ધરતી જ દિશા બધીય,
તેજે સ્ફુરીત રવિને પ્રસવે જ પૂર્વ -૨૨

શ્લોકાર્થ —જેમ તારાના સમૂહને તો સઘળી દિશાઓ ધારણ કરે છે, પરંતુ સ્ફુરાયમાન તેજસ્વી કિરણોના સમૂહવાળા સૂર્યને તો એક માત્ર પૂર્વ દિશા જ ઉત્પન્ન કરે છે, તેમ સેંકડો સ્ત્રીઓ સેંકડો પુત્રને જનમ આપે છે, પરંતુ આપ જેવા પુત્રને જનમ આપનારી બીજી કોઈ માતા નથી [મરૂદેવા જેવી કોઇક ભાગ્યશાળી માતાઓ જ તમારા જેવા તીર્થંકર પુત્રને જનમ આપે છે] -૨૨

વાર્તા ૧૪ મી શ્લોક ૨૨

શ્રી **ગુડશસ્ત્રપત્તન**[1] નામના નગરમાં **વૃદ્ધકર**[2] નામના બૌદ્ધાચાર્યને શાસ્ત્રાર્થમાં ભુવનમુનિ[3]એ જીત્યો હતો. તે બૌદ્ધાચાર્ય મરીને યક્ષ તરીકે ઉત્પન્ન થયો. પૂર્વભવમાં જૈનમુનિથી પામેલા પરાભવને યાદ કરીને જૈન સંઘને ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યો. સંઘે દુષ્ટ યક્ષનું દમન કરવા માટે **ભક્તામરસ્તોત્ર**નાં ૨૨ મા શ્લોકની સાધના જેઓએ કરેલી છે, એવા વૃદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલા વિદ્યાસિદ્ધ **આર્યખપુટાચાર્ય**ને ઉત્સાહપૂર્વક '**ગુડશસ્ત્ર-પત્તન**' ના વિષે વિનંતિ કરી બોલાવ્યા.

ગુરુ મહારાજ યક્ષના મંદિરને વિષે ગયા અને યક્ષના કાન પર પગ મૂકીને સૂઈ ગયા. એવામાં યક્ષનો પૂજારી ત્યાં આવ્યો, તે આ બનાવ જોઈને બોલ્યો કેઃ—"અરે દુર્વિનીત! જલદી ઊભો થા, નાહકનો મરી જઈશ."

આ બધું સાંભળ્યા છતાં આચાર્ય મહારાજ ચોતરફ વસ્ત્ર બરાબર લપેટીને કપટ-નિંદ્રાએ સૂતેલા હતા તેથી કાંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. આ બનાવનું પૂજારીએ રાજાને નિવેદન કર્યું, ત્યારે રાજા તેમના પર કોપાયમાન થયો. અને પોતાના માણસો મોકલીને તેઓને ઉઠાડવાનો પ્રયત્ન કરાવ્યો, પણ તેઓ તો વસ્ત્રથી આચ્છાદિત હોવાથી જાગ્યા જ નહિ એટલે તેમણે એ વૃત્તાંત આવી રાજાને જણાવ્યો, જે સાંભળતાં તે અધિક કોપાયમાન થઈ કહેવા લાગ્યો કેઃ—"એને પત્થર અને લાકડીવતી ખૂબ માર મારો."

રાજસેવકોએ તે પ્રમાણે કર્યું. પરંતુ આચાર્યને તો મારની કાંઇ ખબર જ ન પડી. એવામાં તરત નગર અને અંતઃપુરમાં કોલાહલ જાગ્યો અને કંચુકીઓ પોકાર કરતા, રાજા પાસે આવીને કહેવા લાગ્યા કેઃ—"હે સ્વામિન્! અમારૂં રક્ષણ, કરો. પત્થર અને લાકડી-વતી કરેલા અદૃષ્ટ પ્રહારોથી કોઇએ સમસ્ત અંતઃપુરને જર્જરિત કરી નાંખેલ છે."

આ સાંભળતાં રાજા ચિંતવવા લાગ્યો કેઃ—"અવશ્ય આ કોઈ વિદ્યાસિદ્ધ પુરુષ છે. તેથી પ્રહારો અંતઃપુરમાં ચલાવે છે અને પોતાનો બચાવ કરે છે, માટે મારે તેઓ માનનીય છે." એમ ધારી અધિષ્ટાયક દેવની માફક રાજાએ મધુર વચનથી આચાર્યને શાંત કર્યા, ત્યારે કપટનિંદ્રા તજીને **આર્યખપુટાચાર્ય** મહારાજ જાગ્રત થઇને ઉઠ્યા ત્યાં જમીન સુધી મસ્તક નમાવીને રાજાએ તેઓને નમસ્કાર કર્યા.

પછી આચાર્યમહારાજે યક્ષને કહ્યું કેઃ—"હે યક્ષ તું મારી સાથે ચાલ." ત્યારે તે સાથે ચાલ્યો અને તેની પાછળ પાછળ **શિવ, વિનાયક** વગેરે યક્ષ મંદિરમાંની બીજી પણ દેવમૂર્તિઓ ચાલવા લાગી. વળી એક હજાર પુરુષો ઉઠાવી શકે એવી પત્થરની ત્યાં બે

---

૧. **क** મા ગામનું નામ 'કુંદનપુર' છે, જ્યારે **ग** મા ગામનુ નામ 'નંદનપુર' છે. ૨. **क** **ख** તથા **ग** માં બૌદ્ધાચાર્યનું નામ 'પ્રજ્ઞાકર' છે. ૩. **क**, **ख** અને **ग** માં જૈનાચાર્યનું નામ '**મતિસાગર**' છે.

કુ ડીઓ પડી હતી, તેને પણ ગુરુએ પોતાની પાછળ પાછળ ચલાવી, એવી રીતે કૌતુકથી તેઓનો પ્રવેશોત્સવ થયો એમ આચાર્ય મહારાજનો અદ્ભુત પ્રભાવ જોઈ રાજા અને નગર લોકો પણ જિનશાસનના ભક્ત થયા અને શાસનનો મહિમા વિસ્તર્યો છેવટે રાજાની વિનતિથી શાંત થએલા સૂરિજીએ યક્ષને તેના સ્થાને પાછો મોકલ્યો અને બે કુ ડીઓ ત્યા જ રહેવા દીધી

त्वामामनन्ति मुनय. परम पुमास-
मादित्यवर्णममल तमस' पुरस्तात् ।
त्वामेव सम्यगुपलभ्य जयन्ति मृत्यु
नान्य. शिव शिवपदस्य मुनीन्द्र ! पन्था' ॥२३॥

સમશ્લોકી

માને પરપુરુષ સર્વ મુનિ તમોને
ને અધકાર સમીપે રવિ, શુદ્ધ જાણે,
પામી તને સુરીત મૃત્યુ-જીતે મુનીદ્ર,
છે ના બીજો કુશલ મોક્ષ તણો જ પથ-૨૩

શ્લોકાર્થ—હે મુનીંદ્ર ! પ્રભુ ! મુનિઓ તમોને પરમ પુરુષ કહે છે અર્થાત્ મિથ્યાત્વી જીવ બાહ્યાત્મા કહેવાય છે, સમ્યગ્દૃષ્ટિ કર્મવાળો જીવ અ તરાત્મા કહેવાય છે અને કર્મરહિત થએલ જીવ પરમાત્મા કહેવાય છે, તેવા પરમાત્મા તમે છો, એમ મુનિઓ કહે છે, તમે સૂર્ય સમાન સ્વય તેજસ્વી છો, અમલ—રાગ દ્વેષ રહિત છો, તથા પાપરૂપ અ ધકારથી દૂર છો તમને જ અ તકરણની શુદ્ધિવડે પામીને—જાણીને પ્રાણીઓ મૃત્યુને જીતે છે—સિદ્ધ થાય છે તે સિવાય બીજો કોઈ પણ ઉપદ્રવ રહિત મોક્ષનો માર્ગ નથી

વાર્તા ૧૫ મી શ્લોક ૨૩ મો.

આગળ જેઓનુ વર્ણન કરી ગયા છીએ, તે વિદ્યાસિદ્ધ શ્રીઆર્યખપુટાચાર્યે ભક્તામરસ્તોત્રના તેવીસમા શ્લોકની સાધના કરીને સર્વ અભીષ્ટ વસ્તુઓને દેવાવાળી એવી ચક્રેશ્વરી દેવી પાસેથી દુષ્ટવ્યતરને કબજે કરવાનુ વરદાન મેળવ્યુ હતુ, તે શ્રી આર્યખપુટાચાર્ય વિહાર કરતા કરતા 'ઉજ્જયિની' નામની નગરીએ આવ્યા

તે ઉજ્જયિની નગરીના ઉદ્યાનના મધ્યભાગમા ચ ડિકા દેવીનુ એક મ દિર હતુ, તે હિંસાપ્રિય દેવીની પાસે નિરતર અનેક પ્રકારના નિર્દોષ અવાચક પ્રાણીઓનો સ હાર થતો હતો, તેથી ઉદ્યાનમા ઠેકાણે ઠેકાણે લોહી, હાડકા, માસ, મરેલા જાનવરના કલેવરો વગેરે પડેલા હતા સાજનો સમય થઈ જવાથી આચાર્ય મહારાજ રાત્રિ વીતાવવા માટે તે ચ ડિકાના મ દિરની નજીકની ભૂમિમા રહ્યા

થોડી રાત્રિ વીત્યાબાદ ક્રોધાયમાન થએલી ચંડિકા દેવી મુનિને પોતાના મંદિરની નજીકમાં ધ્યાનસ્થ જોઈ એકદમ ક્રોધથી રાતી પીળી થઈ ગઈ અને મુનિના ગળે નખ માર્યો, જે તેણીના કપોળમાં જ લાગ્યો આ પ્રમાણે જોઇને દેવી ઉપસર્ગ કરવા છોડી દઈ મુનિના પગમાં પડી અને તેઓની ક્ષમા માંગી અને કહ્યું કે આપ કાંઈ આજ્ઞા કરો. ગુરુએ જીવહિંસા બંધ કરવાનું કહ્યું અને જીવો પર થતા ઉપસર્ગનું નિવારણ કર્યું અને તેણીને શાંતિ પમાડી. સવારમાં તેઓની સાથે ઉપાશ્રય તરફ જતાં નગરના દરવાજે તેઓની પૂજા અને વંદન કરી પોતાના મંદિરમાં પાછી ગઇ. તેણીના કપોલના વિષે નખરેખા તેવીને તેવી જ કાયમ રહી. આ વૃતાંત લોકોના જાણવામાં આવવાથી લોકોમાંથી પણ કેટલાકે ગુરુ મહારાજનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી સમ્યકત્વ અંગિકાર કર્યું અને ગુરુના ગુણનું સ્મરણ કરતાં કરતાં પોતાને ઘેર ગયા.

त्यामव्ययं विभुमचिन्त्यमसङ्खयमाद्यं
ब्रह्माणमीश्वरमनन्तमनङ्गकेतुम् ।
योगीश्वरं विदितयोगमनेकमेकं
ज्ञानस्वरूपममलं प्रवदन्ति सन्तः ॥२४॥

સમશ્લોકી

તું આદિ અવ્યય અચિંત્ય અસંખ્ય વિભુ,
છે બ્રહ્મ ઈશ્વર અનંત અનંગકેતુ;
યોગીશ્વર વિદિતયોગ અનેક એક,—
કે'છે તને વિમળ જ્ઞાનસ્વરૂપ સંત –૨૪

શ્લોકાર્થ:—હે પ્રભુ ! સંત પુરુષ તમોને અવ્યય એટલે સર્વ કાળે એક સ્થિર સ્વભાવવાળા હોવાથી હાનિવૃદ્ધિ રહિત, તથા વિભુ એટલે પરમ ઐશ્વર્ય વડે શોભનાર અથવા કર્મનો નાશ કરવામાં સમર્થ, અચિંત્ય એટલે આધ્યાત્મિક પુરુષોવડે પણ ચિંતવી ન શકાય તેવા અથવા અચિંત્ય ગુણવાળા, અસંખ્ય એટલે તમારા ગુણની સંખ્યા ન હોવાથી અસંખ્ય, અથવા અનંત જ્ઞાનવાળા છતાં પણ સંસાર અનંત હોવાથી સર્વ જીવોના સર્વ ભવોની સંખ્યા નહિ કરી શકવાથી અસંખ્ય અથવા અનંત અર્થવાળા અકારાદિક વર્ણોની સંખ્યા નહીં કરી શકવાથી અસંખ્ય, અથવા ગુણથી અને કાળથી તમારી સંખ્યા થઈ શકતી નથી માટે અસંખ્ય. આદ્ય એટલે લોક વ્યવહારની આદિમાં થએલા હોવાથી આદ્ય, અથવા પાંચ પરમેષ્ઠીની મધ્યે પ્રથમ હોવાથી આદ્ય અથવા ચોવીશ તીર્થંકરમાં પ્રથમ હોવાથી આદ્ય, અથવા સર્વ તીર્થંકરો પોતપોતાના તીર્થની આદિ કરનાર હોવાથી આદ્ય. બ્રહ્મા એટલે અનંત આનંદવડે વૃદ્ધિ પામનાર. ઈશ્વર એટલે સર્વ દેવોના સ્વામી અથવા ઐશ્વર્યયુક્ત હોવાથી કૃતાર્થ. અનંત એટલે અનંત જ્ઞાનદર્શનવાળા અથવા મૃત્યુરૂપ

અંત રહિત અનંગકેતુ એટલે કામદેવનો નાશ કરવામાં કેતુ સમાન એટલે કે જેમ ઉદય પામેલો કેતુનો તારો જગતનો ક્ષય કરે છે, તેમ ભગવાન કામદેવનો ક્ષય કરે છે, અથવા વૈક્રિય, ઔદારિક, આહારક, તૈજસ અને કાર્મણ એ પાંચે અંગ-શરીરના કેતુ-ચિહ્નરહિત હોવાથી અનંગકેતુ યોગીશ્વર એટલે મન, વચન અને કાયાને જીતનારા, યોગીઓના એટલે ચાર જ્ઞાનવાળાના અથવા ધ્યાનીના ઇશ્વર અથવા સયોગી કેવળીના માન્ય હોવાથી ઈશ્વર વિદિતયોગ એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ યોગને જાણનાર અથવા ધ્યાનીઓએ જેનાથી યોગ જાણ્યો છે તેવા, અથવા 'વિ' એટલે વિશેષે કરીને, 'દિત' એટલે નાશ કર્યો છે, 'યોગ' જીવની સાથે ક્ષીરનીરના ન્યાયથી રહેલો કર્મબંધ જેણે એવા. અનેક એટલે જ્ઞાને કરીને સવમાં રહેલા હોવાથી અનેક, અથવા ગુણ અને પર્યાય અનેક હોવાથી અનેક, અથવા એક ઠેકાણે અનેક સિદ્ધ હોવાથી અનેક, અથવા ઋષભ વગેરે અનેક વ્યક્તિ હોવાથી અનેક, અથવા નામ સ્થાપના, દ્રવ્ય સ્થાપના અને ભાવ સ્થાપના રૂપે હોવાથી અનેક એક એટલે અદ્વિતીય, ઉત્તમ અથવા એક જીવની અપેક્ષાએ એક જ્ઞાનસ્વરૂપ એટલે કેવળજ્ઞાનના સ્વરૂપવાળા તથા અમલ એટલે અઢાર દોષરૂપ મળ રહિત છો આ રીતે તમોને કહે છે-૨૪

बुद्धस्त्वमेव विबुधार्चित ! बुद्धिबोधात्
त्वं शङ्करोऽसि भुवनत्रयशङ्करत्वात् ।
धाताऽसि धीर ! शिवमार्गविधेर्विधानात्
व्यक्तं त्वमेव भगवन् पुरुषोत्तमोऽसि ॥२५॥

સમશ્લોકી

છો બુદ્ધિ-બોધ થકી હે ! સુરપૂજ્ય બુદ્ધ,
છો લોકને સુખદ-શંકર તેથી શુદ્ધ !
છો મોક્ષ-માર્ગ-વિધિ-ધારણથી જ ધાતા,
છો સ્પષ્ટ આપ પુરુષોત્તમ સ્વામી ત્રાતા—૨૫

શ્લોકાર્થ—હે ઇંદ્રાદિક દેવોથી પૂજિત પ્રભુ ! પદાર્થોને વિષે તમારી જ મતિનો પ્રકાશ હોવાથી સાચા બુદ્ધ તમે જ છો અથવા 'વિબુધ' એટલે પંડિતો, પંડિતો એટલે ગણધરો તેમણે 'અર્ચિત' એટલે પૂજિત જે તીર્થંકરો, તેની 'બુદ્ધિ' એટલે કેવળજ્ઞાન, તેના વડે 'બોધાત્' એટલે વસ્તુસમૂહનું જ્ઞાન હોવાથી તમે જ બુદ્ધ છો તથા ત્રણ જગતના જીવોને સુખ કરનાર હોવાથી તમે જ સાચા શંકર છો હે ધીર ! ત્રણ રત્નરૂપ મોક્ષમાર્ગનું વિધાન કરવાથી તમે જ ધાતા-બ્રહ્મા છો હે ભગવાન્ ! તમે જ સર્વ પુરુષોમાં ઉત્તમ છો તેથી સ્પષ્ટ રીતે તમે જ પુરુષોત્તમ-વિષ્ણુ છો અર્થાત્ બુદ્ધ, શંકર, બ્રહ્મા અને વિષ્ણુ તેઓ નામ પ્રમાણે ગુણવાળા નથી કારણ કે બુદ્ધ કેવળજ્ઞાન રહિત છે,

શંકર સંહાર કરનાર છે, **બ્રહ્મા** હિંસક વેદનો ઉપદેશ આપનાર છે અને **વિષ્ણુ** માયાકપટ યુક્ત છે. અને તે નામોના યથાર્થ ગુણો તો તમારામાં જ છે.—૨૫

વાર્તા ૨૬ મી શ્લોક ૨૪-૨૫

શૌર્યપુર[1] નામના નગરમાં **જીતશત્રુ**[2] નામનો મહા પરાક્રમી, બળવાન અને નીતિવાન રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે રાજાને રૂપમાં રંભા સમાન અને શીલવંત બહોંતેર રાણીઓ હતી.

એક દિવસ વસંતઋતુ પૂર બહારમાં ખીલી રહી હતી, સુગંધ–પરિમલ ચારે બાજુ પ્રસરી રહ્યો હતો, કોકિલા મધુર સ્વરે આલાપ કરતી હતી, તે વખતે માળીએ આવી મહારાજાને વસન્તની મોજ અનુભવવા અને વિશ્રાંતિ લેવા ઉદ્યાનમાં પધારવા કહ્યું. રાજા રાણીઓ સહિત બગીચામાં જઈ વસંતની મોજ અનુભવવા લાગ્યો.

ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરતાં કરતાં કોઈ એક વ્યંતર તે રાણીઓને વળગ્યો અને રાણીઓને બેભાન સ્થિતિમાં લાવી મૂકી. ગાંડા માણસની માફક જેમ તેમ રાણીઓ બોલવા લાગી તેમ જ અનેક ચેષ્ટાઓ કરવા લાગી; તેથી રાજા તેમ જ બીજા માણસો બહુ દુઃખી થવા લાગ્યા અને ચારે બાજુ શોક ફેલાઈ રહ્યો.

રાજાએ તુરત જ **શૌર્યપુર** નગરમાંથી મંત્ર–યંત્ર–તંત્ર જાણનારાઓને બોલાવી રાણીઓના વ્યંતરને કાઢવા કહ્યું, માંત્રિકો–તાંત્રિકોએ બહુ બહુ પ્રયત્નો કર્યા, પણ સર્વે નિષ્ફળ ગયા. જ્યારે કોઈ પણ પ્રયત્ન ફળીભૂત થયો નહિ, ત્યારે રાજા નિરાશ થઈ ગયો.

આ સમયે રાજાના ભાગ્યથી જ જાણે પધાર્યા હોય નહિ, તેમ વિહાર કરતાં કરતાં **શાંતિસૂરિ**[3] શ્વેતાંબરાચાર્ય **શૌર્યપુર** નગરને વિષે પધાર્યા, આ **શાંતિસૂરિ** મહારાજને **ભક્તામર**સ્તોત્રના ૨૪મા શ્લોકનું આરાધન કરવાથી **ચક્રેશ્વરી** દેવી પ્રસન્ન થએલાં હતાં, આવા મહાપ્રભાવશાળી આચાર્ય મહારાજના રાજાની રાણીને વ્યંતર વળગ્યાનો વૃત્તાંત જાણવામાં આવ્યો. તેથી શાસનની પ્રભાવના કરવાની જ એક માત્ર ઇચ્છાથી ગુરુ મહારાજે અવધૂતનો વેષ લીધો અને ફરતા ફરતા રાજમંદિર અગાડી આવી પહોંચ્યા, અને બોલ્યા કે આ રાણીઓને દોષ રહિત હું કરી શકું તેમ છું.

તેઓના આ વચનોનું શ્રવણ કરીને રાજાએ તેઓને અંતઃપુરની પાસે સોનાના સિંહાસન પર બેસાડ્યા અને કહ્યું કેઃ—"હે ભગવન્! મારા પર કૃપા કરી રાણીઓને જેમ બને તેમ જલદી જીવિતદાન આપી મારા જીવનનો ઉદ્ધાર કરો અને તેના બદલામાં ભલે મારૂં રાજ્ય ગ્રહણ કરો."

---

૧. क અને ग માં નગરનું નામ 'સૂર્યપુર' છે, જ્યારે ख મા નગરનું નામ 'સૂરીપુર' છે. ૨. क માં રાજાનું નામ 'અજિતસિંહ' છે. ૩. क, ख અને ग માં મુનિનું નામ 'શાંતકીર્તિ' છે.

આ પ્રમાણે આચાર્યમહારાજને વિજ્ઞપ્તિ કરવાથી આચાર્ય મહારાજે પ્રાસુક નિર્મળ જળ મગાવીને મત્રીને આપ્યુ અને કહ્યુ કે "આ પાણીને દરેક રાણીની આખ પર છાટો અને તેનુ પાન દરેક રાણીને કરાવો" આ પ્રમાણે કરવાથી બહોતેરે રાણીઓને વળગેલો દુષ્ટ વ્યતર તુરત જ પલાયન થઈ ગયો

આ પ્રમાણેનો અલૌકિક પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઈ રાજા અને રાણીઓ ગુરુ મહારાજને વદન કરી, તેઓની વારવાર પ્રશસા કરતા તેઓની પાસે ધર્મદેશના સાભળવા બેઠા

ગુરુ મહારાજ શ્રીશાતિસૂરિએ ધર્મદેશના આપતા કહ્યુ કે —

"ज्ञानादित्रितयोच्चशालकलित शीलाङ्गसङ्घै पुर
सत्सूत्रै कपिशीर्षकै परिगत दानादिसद्गोपुरम् ।
क्षान्त्याद्युच्चदशप्रकारविलसद्यन्त्र शमाम्भोनिधि
भीता कर्मरिपो श्रयध्वमधुना सद्धमदुर्गं जना ॥ १ ॥

અર્થાત્ —સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્રરૂપ ત્રણ કોટયુક્ત, અને અઢાર હજાર શીલના અગોવડે યુક્ત, ઉત્તમ સૂત્ર રૂપ કાગરાવડે સહિત, દાન આદિરૂપ દરવાજા વાળો, ક્ષમા આદિ દશ પ્રકારના યતિધર્મરૂપ યન્ત્રવાળો, અને શમરૂપી પાણીનો ભડાર એવા સદ્ધર્મરૂપ કિલ્લાનો કર્મરૂપ શત્રુથી ભયભીત થએલા હે મનુષ્યો ! તમે આશ્રય કરો

આ પ્રમાણે સાભળીને રાજાએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને પોતાના આખા રાજ્યની અદર જીવહિંસાનો નિષેધ કરાવ્યો રાણીઓએ પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને ગુરુપાસે પચમી તપ ઉચ્ચર્યુ રાજાએ ઉંચા-તોરણોવાળા સેકડો નવીન જિનમદિરો તથા તેની પ્રતિષ્ઠાઓ ગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી કરાવી ।

મત્રામ્નાય —આ ગાથાઓ [૧૯થી ૨૫]મા મત્રાક્ષર એક જ છે જે આ પ્રમાણે છે —

ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नमिऊण पास विसहर वसह जिण फुलिंग ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं नम । –भयहरी विद्या [ચિંતામણિ મત્ર પણ આ જ છે, તેના વિધિ વિધાન માટે અગાઉ આવી ગએલ 'ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર'ની બીજી ગાથાના મન્ત્રામ્નાયો જૂઓ]

तुभ्य नमस्त्रि भुवनार्तिहरायनाथ
तुभ्य नम क्षितितलामलभूपणाय ।
तुभ्य नमस्त्रिजगत परमेश्वराय
तुभ्य नमो जिन ! भवोदधिशोपणाय ॥२६॥

સમશ્લોકી

ત્રૈલોકદુ ખ-હર નાથ ! તને નમોઽસ્તુ !
તુ ભૂતળે અમલ ભૂષણને નમોઽસ્તુ !
ત્રૈલોકના જ પરમેશ્વરને નમોઽસ્તુ !
હે જિન ! શોષક ભવાબ્ધિ તને નમોઽસ્તુ !—૨૬

શ્લોકાર્થ:—હે નાથ ! ત્રિભુવનના દુ:ખોને નષ્ટ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીતળને વિષે નિર્મળ અલંકારરૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો ! ત્રણ જગત્‌ના પરમેશ્વર ! એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! અને હે જિનેન્દ્ર ! ભવસમુદ્રને શોષણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો.—૨૬

વાર્તા ૧૭ મી શ્લોક ૨૬ મો.

ગરવી ગૂર્જરભૂમિમાં રમણીય જિનમંદિરોથી તથા શ્રેષ્ઠિઓના ગૃહમંદિરોથી વિભૂષિત શ્રીઅણહિલપુરપાટણ[1] નામનું એક સુંદર અને સુશોભિત શહેર હતું. તે શહેરમાં શ્રીમાલવંશમાં ઉત્પન્ન થએલ એક નિર્ધન વાણીઓ રહેતો હતો. તે શહેરની આજુબાજુના ગામોમાં માથે ચણાની પોટલી મૂકીને ચણા, સમરાની ફેરી કરીને મહા મુશીબતે પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હોવાથી લોકોમાં તે **ચનિક**[2]ના નામથી ઓળખાતો હતો.

એક વખતે પોતે બહારગામ ફેરીને માટે જતો હતો, તેવામાં ભાગ્યયોગે રસ્તામાં તેને **ઉદ્યોતનસૂરિ**[3] નામના જૈનસાધુનો મેળાપ થયો તેઓને ભક્તિપૂર્વક વંદન કરી **ચનિક** બે હાથની અંજલિ જોડીને ઊભો રહ્યો.

આચાર્ય મહારાજે **ચનિક**ને પૂછ્યું કે:—"કાંઈ ધર્મકરણી કરો છો કે કેમ ?"

જવાબમાં **ચનિકે** કહ્યુ કે:—"હે પ્રભો ! ચિત્તની શાંતિ વિના ધર્મકરણી કેવી રીતે થઈ શકે ? હું ઘણો જ નિર્ધન છું અને નિર્ધન હોવાને લીધે સર્વત્ર પરાભવ પામું છુ"

કહ્યું છે કે:—" **पंथसमा नत्थि जरा, दारिद्दसमो पराभवो नत्थि ।**
मरणसमं नत्थि भयं, छुहासमा वेयणा नत्थि ॥ १ ॥

અર્થાત્:—પંથ સમાન કોઈ ઘડપણ નથી, દારિદ્રય સમાન કોઈ પરાભવ નથી; મરણ સમાન કોઈ ભય નથી અને ક્ષુધા–ભૂખ સમાન કોઈ વેદના નથી."

ગુરુએ કહ્યું કે:—**धर्माद् धनं धनत एव समस्तकामाः**
कामेभ्य एव सुखमिन्द्रियजं समग्रम् ।
कार्यार्थिना हि खलु कारणमेषणीयं
धर्मो विधेय इति तत्वविदो वदंति ॥ १ ॥

અર્થાત્:—ધર્મથી ધન મળે છે, ધનથી જ સઘળા કામ–ભોગના સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે, કામથી જ ઇન્દ્રિયજન્ય સુખ ઉત્પન્ન થાય છે. કાર્યના અર્થિએ કારણનો વિચાર કરવો જોઇએ. આ બધાનું કારણ ધર્મ છે, માટે ધર્મ જ સેવવો જોઇએ એમ તત્ત્વવેત્તાઓ કહે છે.

---

૧. **क** માં ગામનુ નામ '**પાટલીપુત્ર**' છે; જ્યારે **ख** અને **ग** માં ગામનું નામ '**પટણા**' છે. ૨. **क**, **ख** અને **ग** માં વાણીઆનું નામ 'ધનમિત્ર' છે. ૩ **क** માં સાધુનુ નામ 'વિજયદેવસૂરિ' છે; જ્યારે **ख** અને **ग** મા સાધુનુ નામ 'ગુણસેન' મુનિ છે.

ભક્તામર સ્તોત્રના ૨૬ મા શ્લોકનુ **પચાસરા** પાર્શ્વનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરીને વારવાર ચિંતવન કર, શક્તિ પ્રમાણે તપશ્ચા કર અને બ્રહ્મચર્યપૂર્વક **મહાલક્ષ્મીના** મન્ત્રનો જાપ કર

ચનિકે કહ્યુ કે—"તે બધુ એ પ્રમાણે જ કરીશ" પછી ગુરુને નમસ્કાર કરી તે પોતાના કામે લાગી ગયો

ત્યારપછી હમેશા તે 'તુભ્ય નમો૦' શ્લોક બોલીને પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વદન કરી, આઠમો જાપ નમસ્કાર મન્ત્રના કરતો, પરસ્ત્રીને માતા અને બહેન સમાન ગણતો, અને જે ગામે તે ચણા મમરાની ફેરી કરવા જતો ત્યા અગાડી આવેલી **શ્રીઋષભદેવ** ભગવાનની ભક્તિ કરવાવાળી **મહાલક્ષ્મીની** મૂર્તિને જતા આવતા નમસ્કાર કરવા જતો

આ પ્રમાણે કરતા છ મહિના પસાર થઈ ગયા એક દિવસે મધ્યાન્હના વખતે **મહાલક્ષ્મીના** મદિરે દિવ્ય આભૂષણો ધારણ કરેલી, કેસર વગેરે સુગધી દ્રવ્યોનુ જેણે અગે વિલેપન કર્યું છે તેવી, તથા મૃદુમૃદુ હાસ્ય કરતી, અને કામવિહ્વલા એક સ્ત્રી **ચનિકે** દીઠી

તે સ્ત્રીએ **ચનિકને** બોલાવીને પૂછ્યુ કે—"હે પોટલીવાલા! શુ કરે છે?"

ચનિકે જવાબ આપ્યો કે—"હુ દેવીને નમસ્કાર કરૂ છુ"

તેણી બોલી કે—"**મહાલક્ષ્મીને** નમન કરવાથી શુ? મને આપશ્રીની અર્ધાગના તરીકે સ્વીકારી મ્હારૂ જીવન સફળ કરો ભોગ ભોગવો, દૌર્ભાગ્યનો ત્યાગ કરો"

ચનિકે જવાબ આપ્યો કે—"તું મારી મા છે, આવા વચનો તો સ્વપ્ને પણ ન બોલવા જોઈએ, તો પછી કાર્યમા—અમલમા મૂકવાની તો વાત જ શી? કારણ કે પારકી સ્ત્રીને મા સમાન ગણવી, એવુ મારૂ મત છે"

સ્ત્રીએ ફરી ફરીને એના એ જ વચનો કહેવા માડ્યા, તો પણ તે (**ચનિક**) પોતાના વ્રતથી ચલાયમાન થયો નહિ

મહાલક્ષ્મી સાક્ષાત્ પ્રગટ થયા અને બોલ્યા કે—"વત્સ! 'તુભ્ય નમો૦' શ્લોકના જાપથી તુષ્ટમાન થએલી મારી સખી **ચક્રેશ્વરી** દેવીના વચનથી મે તારી આ પ્રમાણે પરીક્ષા કરી છે અને તારી વ્રતમા દૃઢતા જોઈને હુ પ્રસન્ન થઇ છુ, તો વર માગ!"

ચનિકે કહ્યુ કે—"મારા દારિદ્રયનો નાશ થાઓ"

દેવીએ કહ્યુ કે—"આજે સાજે તારી પાસે જેટલા ચણા હોય તેટલા બધાથી તારા ઘરમાની કોઠીઓ ભરી દે જે, સવારમા તે બધા સુવર્ણના થઈ જશે" આ પ્રમાણે કહીને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઇ

ચનિકે પણ ચણા ભેગા કરીને પોતાના ઘેર આવી ત્રણ કોઠીઓ ચણાથી ભરી દીધી, સવારમા તે બધા સોનાના થઈ ગયા તેનો થાળ ભરીને સવારમા વૃદ્ધ **ભીમદેવ** રાજાને ભેટણુ ધર્યું

આશ્ચર્ય પામીને રાજાએ પૂછ્યું કેઃ—"શા માટે સોનાના ચણા ચડાવ્યા છે?"

ચનિકે પોતાને મળેલા વરદાન વગેરેનો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. રાજાએ તેના પર મહેરબાની કરીને ઘર બાંધવા માટે જગ્યા બક્ષીસ આપી. તે જગ્યા પર નવું ઘર કરાવ્યું, અને શ્રીચક્રેશ્વરી દેવી સહિતનું શ્રીઋષભદેવ ભગવાનનું જિનમંદિર કરાવ્યું તથા મહાલક્ષ્મીના મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. અનુક્રમે તીર્થયાત્રાઓમાં પણ પોતાની કેટલી એક લક્ષ્મીનો વ્યય કર્યો, હમેશાં દાન દેતો તથા ભોગસુખ ભોગવતો ચનિક મુખ્ય નગરશેઠ થયો અને પોતાનો કાળ સુખપૂર્વક નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રામ્નાયઃ—ૐ श्रीं ह्रीं क्लीं महालक्ष्म्यै नमः ।

વિધિઃ—પંચમ નક્ષત્ર (મૃગ) અને ગુરૂવાર જે દિવસે હોય તે દિવસે જાપ શરૂ કરવો, જાપ શરૂ કરતા પહેલાં જે ઘરમાં અગર જે જગ્યાએ જાપ કરવા હોય તે જગ્યાની ભિંતોને ધોળાવવી અને જમણી તરફ લક્ષ્મી દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી.

લક્ષ્મીદેવીનું સ્વરૂપઃ—ચાર હાથ જરદ (પીળો) વર્ણ, શરીરના બંને હાથ ઉપર પાણી જેમાંથી ટપકતું હોય તેવા કમલનાં ફૂલ, ત્રીજા હાથમાં પાણીનો ભરેલો લોટો તથા ચોથા હાથમાં અંકુશ. આ પ્રમાણેના ચાર હાથ બનાવીને, જમણી તથા ડાબી બંને બાજુએ બે હાથીનું રૂપ અને તે હાથી સૂંઢમાં બે ચામર લઈને, દેવીની આરતી કરતા હોય એવી દેવીની સુંદર મૂર્તિ, હસતા મુખવાળી, પીળા વસ્ત્રને જેણીએ ઓઢેલું છે,, તેવી રીતની લક્ષ્મીદેવીની મૂર્તિની જમીનથી એક હાથ ઉંચે સ્થાપના કરવી. [આકૃતિ માટે જૂઓ ચિત્ર નંબર. ૧૭૨] તે મૂર્તિની આગળ એક અગ્નિકુંડ કરવો, તે અગ્નિકુંડની નજીક એક કાંબલ—કટાસણું બિછાવીને બેસવું. સ્નાન કરી, પવિત્ર થઇ, ગુરુની આજ્ઞા લઈ, ગુરુને રૂપાનાણું એટલે પાવલી, અડધો રૂપૈયો, રૂપૈયો, અગર જે કાંઈ પોતાની ઈચ્છા હોય, તે મુજબ પોતાની શક્તિ અનુસાર આપીને, હાથમાં કપૂરની (કેરબાની) જપમાલા લઇને દરરોજ ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરીએ, ૧૦૦૦૦૦ એક લાખ જાપ કરીને, ફરી એટલાં જ સોન ચંપાનાં ફૂલથી જાપ જપીને ઉઠતી વખતે બધાં ફૂલોનો અગ્નિમાં હોમ કરીએ, આ રીતે જપતાં જપતાં ૬ મહિનામાં જાપ સંપૂર્ણ કરવો. જ્યાં સુધી આ મંત્રનો જાપ સંપૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી સ્ત્રીસંગ કરવો નહિ, બ્રહ્મચર્ય પાળવું, થોડું ભોજન, અલ્પ નિંદ્રા, અલ્પ ક્રોધ કરવો. આ વિધિથી મંત્રની સાધના કરવાથી લક્ષ્મીદેવી પ્રસન્ન થઈને સાક્ષાત્ દર્શન દઇને વરદાન આપે છે, આગમશાસ્ત્રમાં પણ લક્ષ્મીનો મંત્ર આ પ્રમાણે જ કહ્યો છેઃ—**आदौ प्रणवस्ततः श्रीं च, ह्रीं क्लीं कामाक्षरं ततः ।**

महालक्ष्म्यै नमश्चांते, मंत्रो लक्ष्म्यादशाक्षरः ॥ १ ॥

અર્થાતઃ—જેની શરૂઆતમાં પ્રણવ ૐ, પછી श्रीं તથા ह्रीं અને કામબીજ क्लीं, ત્યારપછી महालक्ष्म्यै અને नमः જેની અંતમાં છે એવો દશ અક્ષરનો મહાલક્ષ્મીનો મંત્ર છે.

का विस्मयोऽत्र यदि नाम गुणैरशेषै-
स्त्वं संश्रितो निरवकाशतया मुनीश !
दोषैरुपात्तविविधाश्रयजातगर्वैः
स्वप्नान्तरेऽपि न कदाचिदपीक्षितोऽसि ॥ २७ ॥

સમશ્લોકી

આશ્ચર્ય શુ ગુણજ સર્વ કદી મુંનીશ !
ત્હોગે જ આશ્રય કરી વસતા હમેશ !
દોષો નગી વિવિધ આશ્રય ઉપજેલા,
ગર્વાદિકે ન તમને સ્વપ્ને દીઠેલા !–૨૭

શ્લોકાર્થ —હે મુનીશ્વર ! સમગ્ર ગુણોએ નિરંતર આપનો જ આશ્રય કર્યો છે, તેમા શુ આશ્ચર્ય છે ? કાઈ જ નહી કેમકે અન્ય દેવાદિકરૂપ વિવિધ પ્રકારના આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થયો છે એવા રાગાદિક સમગ્ર દોષોએ કદાપિ સ્વપ્નમા પણ તમને જોયા નથી અર્થાત્ વિવિધ આશ્રય મળવાથી જેને ગર્વ થયો હોય તે અન્યની સન્મુખ ન જ જુવે એ સ્વાભાવિક છે —૨૭

વાર્તા ૧૮ મી શ્લોક ૨૭ મો

દક્ષિણમા આવેલી **ગોદાવરી** નદીના કાઠે **'પ્રતિષ્ઠાનપુર'**[1] નામે શહેર હતુ, તે શહેરનો હાલ[2] (સાતવાહન) નામનો રાજા બળવાન, ત્યાગી, ગુણવાન, સર્વ કલાનો જાણકાર તથા ભોગીજનોમા અગ્રેસર હતો તે રાજાને માત્ર એક જ મહાદુ ખ હતુ, તેને બહુ બહુ મણિ મન્ત્રોના પ્રયોગો કર્યા છતા પણ પોતાની મન કામના પૂરી થઇ નહિ

પુત્રને માટે રાજાએ ઘણી ઘણી તપસ્યાઓ કરીને શકરની પૂજા આરાધના કરી, પરતુ સ્વપ્નમા પણ રાજાની આશા ફળી નહિ આખરે **શકર**ની આરાધનાથી કાઇ પણ કાર્ય સિદ્ધ નહી થાય એમ રાજાને લાગવાથી તેનું મન તે તરફથી ઊઠી ગયુ, એવામા ત્યા કોઇ એક જૈનસાધુ વિહાર કરતા કરતા આવેલા તેઓને રાજાએ બે હાથ જોડી પ્રશ્ન કર્યો કે —"મને પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે કે નહિ ?"

મુનિમહારાજે કહ્યુ કે —"હે રાજન્ ! તમે તપસ્યાપૂર્વક એકચિત્તે **ભક્તામર** સ્તોત્રનુ આરાધન કરો કે જેનાથી **ચક્રેશ્વરી** દેવી તમારી મનોકામના પૂરી કરશે "

રાજાએ મુનિમહારાજના આ પ્રમાણેના વચનો સાભળી કમલ વગેરે ઉત્તમ પુષ્પોથી

---

૧ क મા ગામનુ નામ 'પૈઠણપુર' છે ख મા ગામનુ નામ 'બાનાપુર' છે જ્યારે ग મા ગામનુ નામ 'ચન્દ્રપુર' છે ૨ क મા તથા ग મા રાજાનુ નામ 'હરિસિહ' છે જ્યારે ख મા રાજાનુ નામ 'હરિ' છે

ઋષભદેવ ભગવાન તથા તેમના શાસનની અધિષ્ઠાયિકા **ચક્રેશ્વરી** દેવીની એક ચિત્તે પૂજા તથા આરાધના કરવી શરૂ કરી દીધી. ત્રીજા જ દિવસે **ચક્રેશ્વરી** દેવી પ્રગટ થયાં, અને રાજાને કહ્યું કે:—"રાજેન્દ્ર! તારી પ્રભુભક્તિથી પ્રસન્ન થઇ હું તને એક અપૂર્વ પુષ્પમાળા આપું છું તે રાણીના કંઠમાં પહેરાવશો તો પુત્રની અવશ્ય પ્રાપ્તિ થશે." આટલું કહી પુષ્પમાળા આપી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

રાજાએ તે પુષ્પમાળા પોતાની પટરાણીના કંઠમાં આરોપણ કરી. કેટલાએક દિવસે રાણીને ગર્ભ રહ્યો, અને સારા નક્ષત્રમાં રાણીએ એક તેજસ્વી પુત્રરત્નને જનમ આપ્યો. અને **ચક્રેશ્વરી** દેવીના પ્રાસાદથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થએલી હોવાથી રાજાએ તેનું **ચક્રદાસ** એવું નામ પાડ્યું.

મન્ત્રામ્નાય—ॐ नमो ऋषभाय मृत्युंजयाय सर्वजीवशरणाय परमब्रह्मणेऽष्टमहाप्रातिहार्यसहिताय नागभूतयक्षवशंकराय सर्वशान्तिकराय मम शिवं कुरु कुरु स्वाहा ॥-वार २१ स्मरणात् क्षुद्रोपद्रवनाशो वाञ्छितलाभश्च ॥

વિધિઃ—અજવાલી ચઉદશના દિવસે આ મંત્રના ૩૦૦૦ ત્રણ હજાર જાપ કરીએ તો સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય; દુષ્ટ, ભૂત, વ્યંતર, દૈત્ય તથા ખવીસ કોઈને વળગ્યો હોય તો ત્રણ દિવસ ૨૧ એકવીસ વાર આ મંત્રથી ઝાડવાથી ત્રણ દીનમાં વળગાડવાળો માણસ વળગાડથી મુક્ત થાય. જેને પુત્ર ન હોય તેને આ મંત્રનો હમેશાં જાપ કરવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય, બીજી પણ જે કોઈ જાતની ચિંતા હોય તેનો પણ નાશ થાય.

उच्चैरशोकतरुसंश्रितमुन्मयूख-
माभाति रूपममलं भवतो नितान्तम् ।
स्पष्टोल्लसत्किरणमस्ततमोवितानं
बिम्बं रवेरिव पयोधरपार्श्ववर्ति ॥ २८ ॥

સમશ્લોકી

ઉંચા અશોકતરૂ આશ્રિત કીર્ણ ઉંચ,
અત્યંત નિર્મળ દીસે પ્રભુ આપ રૂપ;
તે જેમ મેઘ-સમીપે રહી સૂર્ય—બિંબ,
શોભે પ્રસારી કિરણો હણીને તિમિર.—૨૮

શ્લોકાર્થ:—જેવી રીતે પ્રકાશના કિરણોવાળું અને અંધકારના સમૂહને નષ્ટ કરવાવાળું સૂર્યનું બિંબ વાદળાંની સમીપે શોભે છે, તેવી જ રીતે ઉંચા અશોકવૃક્ષની નીચે ઉંચાં કિરણોવાળું આપનું પણ સ્વરૂપ અત્યંત નિર્મળ દેખાય છે-શોભે છે-૨૮

सिंहासने मणिमयूखशिखाविचित्रे
विभ्राजते तव वपुः कनकावदातम् ।
बिम्बं वियद्विलसदंशुलतावितानं
तुङ्गोदयाद्रिशिरसीव सहस्ररश्मेः ॥ २९ ॥

સમશ્લોકી

સિંહાસને મણિ તણા કિરણો વિચિત્ર,
શોભે સુવર્ણ-સમ આપ શરીર ગૌર
તે સૂર્ય-બિંબ ઉદયાચળ શીર ટોચે,
આકાશમાં કિરણ જેમ પ્રસારી શોભે.-૨૯

શ્લોકાર્થ —[હે તીર્થપતિ !] જેવી રીતે ઉંચા ઉદયાચળ પર્વતના શિખર ઉપર આકાશમાં ઉદ્યોતમાન કિરણોની શાખાઓના સમૂહવડે સૂર્યનું બિંબ શોભે છે, તેવી જ રીતે મણિઓના કિરણોની કાંતિથી વિચિત્ર શિખરવાળા સિંહાસન પર સુવર્ણ જેવું આપનું શરીર વિશેષે કરીને શોભે છે-૨૯

कुन्दावदातचलचामरचारुशोभं
विभ्राजते तव वपुः कलधौतकान्तम् ।
उद्यच्छशाङ्कशुचिनिर्झरवारिधार-
मुच्चैस्तटं सुरगिरेरिव शातकौम्भम् ॥ ३० ॥

સમશ્લોકી

ધોળા ઢળે ચમર કુંદ-સમાન એવું,
શોભે સુવર્ણ-સમ રમ્ય શરીર ત્હારૂં,
તે ઉગતા શશી સમા જલ-ઝર્ણ-ધારે
મેરૂ તણા કનકના શીર-પેઠ શોભે !—૩૦

શ્લોકાર્થ —જેવી રીતે ઉદય પામેલા ચન્દ્રમાના જેવા નિર્મળ ઝરણાના પાણીની ધારાઓથી, સુવર્ણમય મેરૂ પર્વતનું ઉંચું શિખર શોભે છે, તેવી જ રીતે મોગરાના પુષ્પ જેવું અને ધોળા વીંઝાતા ચામરોવડે મનોહર શોભાવાળું સુવર્ણ કાંતિમય આપનું શરીર અત્યંત શોભાયમાન છે —૩૦

छत्रत्रयं तव विभाति शशाङ्ककान्त-
मुच्चैः स्थितं स्थगितभानुकरप्रतापम् ।
मुक्ताफलप्रकरजालविवृद्धशोभं
प्रख्यापयत्त्रिजगतः परमेश्वरत्वम् ॥ ३१ ॥

સમશ્લોકી

ઢાંકે પ્રકાશ રવિને શશીતુલ્ય રમ્ય !
મોતી-સમૂહ-રચનાથી દેદીપ્યમાન;
એવા પ્રભુજી તમને ત્રણ છત્ર શોભે,
ત્રૈલોકનું અધિપતિપણું તે જણાવે—૩૧

શ્લોકાર્થ:—હે પ્રભુ ! ચંદ્ર જેવા મનોહર-ઉજ્વળ, તમારા મસ્તક પર ઉંચે ઉપરા ઉપર ધારણ કરાએલા, સૂર્યના કિરણોના પ્રતાપને ઢાંકી દેનાર, મોતીના સમૂહ વડે કરેલી રચનાથી વિશેષ શોભતા અને તમારૂં ત્રણ જગતનું સ્વામીપણું સૂચવતા તમારા ત્રણ છત્રો શોભે છે.—૩૧

વાર્તા ૧૯ મી શ્લોક ૩૧ મો

સિંહપુર નામના નગરમા 'ગોપાલ'[1] નામનો એક સરલ પ્રકૃતિવાળો ક્ષત્રિય રહેતો હતો, તે નિર્ધનાવસ્થાને લીધે લોકોની ગાયો ચરાવીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો. તે પોતાની ભદ્રપ્રકૃતિને લીધે એક વખત ગામમાં પધારેલા જૈન મુનિને વંદન કરવા માટે ગયો. તે મુનિમહારાજે:—

"लक्ष्मीर्वेश्मनि भारती च वदने शौर्यं च दोष्णोर्युगे
त्यागः पाणितले सुधीश्च हृदये सौभाग्यशोभा तनौ
कीर्तिर्दिक्षु सपक्षता गुणिजने यस्माद् भवेदङ्गिनां
सोऽयं वाञ्छितमङ्गलावलिकृते श्रीधर्मलाभोऽस्तु व ॥ १ ॥"

અર્થાત્:—જેના પ્રતાપવડે પ્રાણીઓને ગૃહમાં લક્ષ્મી, મુખમાં ભારતી, બે બાહુમાં શૌર્ય, હાથમાં ત્યાગ, હૃદયમાં સદ્બુદ્ધિ, શરીરમાં સૌભાગ્યની શોભા, દિશાઓમાં યશ, ગુણીજનોમાં પક્ષપાત થાય છે તે ઇષ્ટ અને મંગળની પરંપરાને કરનાર ધર્મલાભ તમોને હો.

આ પ્રમાણે **ગોપાલને** ધર્માશિષ આપી, અને ધર્મદેશના આપતાં કહ્યું કે:—"હે **ગોપાલ !** તું એક ચિત્તે જૈનધર્મનું આરાધન કર તથા **ભક્તામર**સ્તોત્ર અને પંચપરમેષ્ઠી મન્ત્રનો હમેશાં જાપ કર, જેનાથી આ ભવ અને પરભવમાં તું સુખનો ભોક્તા થઇશ અને યાવત્ મોક્ષસુખને પામીશ."

ગુરુ મહારાજના કહેવાથી **ગોપાલ** હમેશાં **ભક્તામર**સ્તોત્રનો એક ચિત્તે પાઠ કરતો હતો અને જૈનધર્મનું આરાધન કરતો હતો, તેવામાં એક રાત્રિએ સ્વપ્નમાં તેને ત્રણ છત્ર વગેરે પ્રતિહાર્યો સહિત **શ્રીઋષભદેવ** ભગવાનનાં દર્શન થયાં, તેથી તે હૃદયથી આનંદિત થયો. સવારમાં તે ગાયો ચારવા ગયો, ત્યારે વર્ષાદથી જમીન ધોવાઈ જવાને લીધે **ઋષભદેવ** ભગવાનના જિનબિંબ પ્રગટ થએલાં તેને જોયાં; અને નદી કિનારે એક ઝુંપડી

૧ **क** મા 'વીરો' ગોપાળ એવું નામ છે, જ્યારે **ख** અને **ग** મા 'નરપાળ' નામ છે.

બાધીને ત્યાં સ્થાપના કરી તેની સન્મુખ તે ત્રણે કાળ **ભક્તામરસ્તોત્રનો** જાપ-પાઠ કરવા લાગ્યો આ પ્રમાણે કરતા છ મહિના વીતી ગયા, એવામા એક સમયે એકત્રીશમા શ્લોકનુ સ્મરણ કરતા **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ પ્રસન્ન થઇને **ગોપાલને** રાજા થવાનુ વરદાન આપ્યુ, અને દેવી અદૃશ્ય થઈ ગયા

કર્મસંયોગે **સિંહપુરનો** રાજા અકસ્માત્ નિ સતાન મરણ પામ્યો, હવે રાજ્ય કોને સોપવુ એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો, મંત્રિ, સામંત તથા ભાયાતો વગેરેએ ભેગા થઇને નક્કી કર્યું કે —"મહારાજાની એક હાથણી છે તેની સૂંઢમા પવિત્ર જળથી ભરેલો એક સુવર્ણ કલશ આપવો અને તે કલશના જલથી હાથણી જેના ઉપર અભિષેક કરે તેને રાજ્યાભિષેક કરી આપણો મહારાજા બનાવવો" આ વાત સર્વાનુમતે મંજુર થઈ અને હાથણીને શણગારી તેની સૂંઢમા સુવર્ણ કલશ પવિત્ર જલ ભરીને આપવામા આવ્યો, તેની સાથે પાંચ દિવ્યો પણ પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યા

ફરતી ફરતી હાથણી શહેર બહાર નીકળી જંગલમા જ્યા અગાડી ગાયો ચરાવતો ચરાવતો **ગોપાલ** એક ઝાડ નીચે બેઠો હતો, ત્યા આવી હાથણીએ સુવર્ણ કલશમાનુ જલ **ગોપાલના** ઉપર ઢોળ્યુ, અને પાંચે દિવ્યો પ્રગટ થયા અને હાથણીએ તેને પોતાના કુંભસ્થલ પર બેસાડ્યો, અને ગર્જના કરી, તે જ વખતે પ્રધાને તથા નગરજનોએ તેને પોતાના રાજા તરીકે કબુલ કરી મોટી ધામધૂમથી શહેરમા લાવી રાજ્યાભિષેક કર્યો

દેવીએ **ભક્તામરના** પ્રભાવથી રાજ્ય આપેલુ હતુ, તેથી **ગોપાલે** પોતાનુ નામ **દેવદત્ત** રાખ્યુ, **સિંહપુરના** ભાયાતો તથા ખડીઆ રાજાઓના મનમા અદેખાઈ ઉત્પન્ન થઈ કે આપણા સ્વામી તરીકે એક ગોવાળ રાજા થયો તે ઠીક નહિ, આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે બધા એકઠા થઈ યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા દુશ્મનોની આ બધી ચેષ્ટાઓ **ગોપાલના** જાણવામા આવતા જ તેને **ચક્રેશ્વરી** દેવીનુ સ્મરણ કર્યું અને દુશ્મનોનુ લશ્કર પોતાના નગર તરફ ધસી આવતુ જોયુ

દેવીએ રાત્રિના પ્રગટ થઇને કહ્યુ કે —"હે વત્સ ! હુ તારી ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ હતી અને તેથી જ મે તને રાજ્ય વગેરે અપાવેલ છે માટે તુ ચિંતા ન કર" એમ કહી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઇ

યુદ્ધ શરૂ થતા જ દુશ્મનોનુ લશ્કર ચિત્રની માફક તથા માટીની માફક હલનચલનની ક્રિયા વગરનુ સ્તંભિત થઈ ગયુ, આ પ્રમાણેનો દેવીનો પ્રભાવ જોઇને ભાયાતો તથા સામંતો વગેરે ભય પામ્યા **દેવદત્તને** પ્રણામ કરીને પોતાની ભૂલ માટે ક્ષમા માગી, અને દેવાધિદેવની માફક તેની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કર્યો

અનુક્રમે પોતાના ભુજબળથી કેટલાએ રાજાઓને તાબે કર્યા અને **દેવદત્ત** પરમ

જૈન થયો તથા શ્રીઋષભદેવ ભગવાનનું તેને એક ગગનચુંબી જિનમંદિર બંધાવ્યું અને ચિરકાલ રાજ્યસુખ ભોગવ્યું.

મન્ત્રામ્નાય—अरिहंतसिद्धआयरियउवज्झायसव्वसाहूसव्वधम्मतित्थयराणं ॐ नमो भगवईए सुअदेवयाए संतिदेवयाणं सव्वपवयणदेवयाणं दसण्हं दिसापालाणं पंचण्हं लोगपालाणं ॐ ह्रीं अरिहंतदेवं (वाय) नमः

વિધિ—જ્યારે શીખીએ ત્યારે સ્નાન કરી પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી આ મંત્રવડે કેસરથી કાન પૂજી, ગુરુ પાસે આવીને, જ્યારે ગુરુ શીખવાડે ત્યારે ઉત્તરદિશા તરફ મુખ રાખી ગુરુને નમસ્કાર કરી મંત્રાક્ષર શીખવો, ગુરુને સારાં વસ્ત્રો આપીને ગુરુની પૂજા સારી રીતે કર્યા પછી આ મંત્ર શીખવો. ત્યારપછી ત્રણ મહિના સુધી આ મંત્રનો હમેશાં ૧૦૮ વખત જાપ કરવો. જાપ હમેશાં સવારમાં ઉઠીને કરવો, જાપ જપીને બંને હાથ મોં ઉપર ફેરવવા, ત્યારપછી ઉઠીને જ્યાં કાંઈ કામ હોય ત્યાં જવાથી ધારેલું કામ નિશ્ચયે કરીને સફળ થાય છે, મનોકામના સિદ્ધ થાય, રણસંગ્રામમાં સ્મરણ કરીએ તો જીત થાય, વૈરી-દુશ્મન નાશી જાય. આ મંત્ર બહુ જ ઉચ્ચ કોટિનો છે.

गम्भीरताररवपूरितदिग्विभाग-
स्त्रैलोक्यलोकशुभसङ्गमभूतिदक्षः ।
सद्धर्मराजजयघोषणघोषकः सन्
खे दुन्दुभिर्ध्वनति ते यशसः प्रवादी ॥ ३२ ॥

સમશ્લોકી

ગંભીર ઉચ્ચ સ્વરથી પૂરી છે દિશાઓ,
ત્રૈલોક્યને સરસ-સંપદ આપનારો;
સદ્ધર્મરાજ જયને કથનાર ખુલ્લો !
વાગે છે દુદુંભિ નભે યશવાદ ત્હારો. ૩૨

શ્લોકાર્થઃ—ઉંચા અને ગંભીર શબ્દોથી દશે દિશાઓને પૂરિત કરનારી, ત્રણે લોકનાં લોકોને શુભ સમાગમની વિભૂતિને દેનારી જે દુંદુભિ વાગે છે, તે આપશ્રીના ધર્મરાજ્યની જયઘોષણા પ્રગટ કરે છે અને આકાશમાં આપના યશને જ પ્રગટ કરે છે.—૩૨

मन्दारसुन्दरनमेरुसुपारिजात-
सन्तानकादिकुसुमोत्करवृष्टिरुद्धा ।
गन्धोदबिन्दुशुभमन्दमरुत्प्रयाता
दिव्या दिवः पतति ते वचसां ततिर्वा ॥ ३३ ॥

સમશ્લોકી

મંદાર સુંદર નમેરૂ જ પારિજાતે,
સંતાનકાદિ ફુલની બહુ વૃષ્ટિ ભારે;

પાણી કણે સુગંધિ મંદ ગમીર પ્રેરે,
શુ દિવ્ય વાણી તુજ સ્વર્ગ થકી પડે તે—૩૩

શ્લોકાર્થ—સુગંધી જળના બિંદુઓથી શુભ અને મંદ પવનથી મંદાર, સુંદર નમેરૂ, મારા પારિજાત અને સંતાનકાદિ વૃક્ષોના પુષ્પોની જે શ્રેષ્ઠ વૃષ્ટિ આકાશમાથી પડે છે તે જાણે કે આપશ્રીના વચનોની દિવ્ય પંક્તિ પ્રસરી રહેતી હોય નહિ, તેવી દેખાય છે—૩૩

शुम्भत्प्रभावलयभूरिविभा विभोस्ते,
लोकत्रये द्युतिमतां द्युतिमाक्षिपन्ति ।
प्रोद्यद्दिवाकरनिरन्तरभूरिसङ्ख्या,
दीप्त्या जयत्यपि निशामपि सोमसौम्याम् ॥ ३४ ॥

સમશ્લોકી

ગોભે વિભો ! પ્રભગતી તુજ કાંતિ ભારે,
ત્રૈલોક્યના દ્યુતિ-સમુહની કાંતિ હારે !
તે ઉગતા રવિ સમી બહુ છે ધતાએ,
રાત્રિ જીતે શીતલ ચંદ્ર સમાન તેજે ! ૩૪

શ્લોકાર્થ—હે વિભો ! તમારા શોભાયમાન પ્રભામંડળની અતિશય તેજસ્વીતા, ત્રણ જગતના દ્યુતિમાન પદાર્થોની દ્યુતિનો તિરસ્કાર કરે છે અને અનેક પ્રકાશમાન સૂર્યોની સમાન તેજસ્વી હોવા છતા પણ ચંદ્રમા સમાન શીતળ પ્રભાવડે રાત્રિને જીતે છે—૩૪

स्वर्गापवर्गगममार्गविमार्गणेष्ट,
सद्धर्मतत्त्वकथनैकपटुस्त्रिलोक्याः ।
दिव्यध्वनिर्भवति ते विशदार्थसर्व-
भाषास्वभावपरिणामगुणैर्प्रयोज्यः ॥ ३५ ॥

સમશ્લોકી

જે સ્વર્ગ મોક્ષ શુભ માર્ગ જ ગોતી આપે,
સદ્ધર્મ-તત્ત્વ કથવા પટુ ત્રેણ લોકે,
દિવ્યધ્વનિ તુજ થતો વિશદાર્થ સર્વે,
ભાષા-સ્વભાવ-પરિણામ ગુણોથી યુક્ત-૩૫

શ્લોકાર્થ—સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામા ઇષ્ટ મિત્ર, સદ્ધર્મ અને સદ્‌-વસ્તુનુ સ્વરૂપ કહેવામા એક જ ચતુર તથા નિર્મળ અર્થ અને સમસ્ત ભાષા સ્વભાવ પરિણામાદિક ગુણોથી યુક્ત આપનો દિવ્યધ્વનિ થાય છે—૩૫

उन्निद्रहेमनवपङ्कजपुञ्जकान्ति-
पर्युल्लसन्नखमयूखशिखाभिरामौ ।
पादौ पदानि तव यत्र जिनेन्द्र ! धत्तः
पद्मानि तत्र विबुधाः परिकल्पयन्ति ॥ ३६ ॥

સમશ્લોકી

ખીલેલ હેમ-કમળો સમ કાંતિવાળા,
ફેલૈ રહેલ નખ—તેજ થકી રૂપાળા;
એવા જિનેન્દ્ર તુમ પાદ ડગો ભરે છે,
ત્યાં કલ્પના કમળની વિબુધો કરે છે.-૩૬

શ્લોકાર્થઃ—હે જિનેન્દ્ર ! વિકાસ પામેલાં સુવર્ણનાં નવીન કમળના સમૂહની કાંતિ સમાન ઝળહળતાં નખનાં કિરણોના પ્રકાશથી મનોહર તમારાં ચરણો જ્યાં જ્યાં પૃથ્વીપર પગલાં ભરે છે, ત્યાં ત્યાં દેવતાઓ કમળની રચના કરે છે.-૩૬

इत्थं यथा तव विभूतिरभूज्जिनेन्द्र !
धर्मोपदेशनविधौ न तथा परस्य ।
यादृक् प्रभा दिनकृतः प्रहतान्धकारा
तादृक् कुतो ग्रहगणस्य विकाशिनोऽपि ? ॥ ३७ ॥

સમશ્લોકી

એવી જિનેન્દ્ર થઇ જે વિભૂતિ તમોને.
ધર્મોપદેશ સમયે, નહી તે બીજાને,
જેવી પ્રભા તિમિરહારી રવિ તણી છે,
તેવી પ્રકાશિત ગ્રહોની કદી બને છે ?—૩૭

શ્લોકાર્થઃ—હે જિનેન્દ્ર ! ઉપરોક્ત પ્રકારની વિભૂતિઓ ધર્મોપદેશ કરતી વખતે આપને જે પ્રકારે થઈ તેવી બીજા દેવોની થઇ નથી. અંધકારનો નાશ કરનારા સૂર્યની જેવી પ્રભા હોય છે, તેવી પ્રભા પ્રકાશિત થએલા ગ્રહોના સમુદાયની ક્યાંથી હોય ?–૩૭

વાર્તા ૨૦ મી શ્લોક ૩૭ મો

ભારતવર્ષના સુરમ્ય ગૂર્જરદેશમાં **શ્રીધવલપુર**[1] (ધોળકા) નામના શહેરમાં શ્રીમાલવંશમાં શિરોમણિ **પાહા** નામના શ્રેષ્ઠિનો પુત્ર **જિણહાક**[2] નામનો શ્રાવક વસતો હતો, કર્મસંયોગે તે પોતાની નિર્ધનાવસ્થાને લીધે ઘીના ઘાડવા, કપાસ તથા અનાજ વગેરેની મજુરી કરીને પોતાનું ગુજરાન ચલાવતો હતો.

એક વખતે તે પોતાના ધર્મગુરુ **શ્રીઅભયદેવસૂરિ** મહારાજને વંદન કરવા માટે ઉપાશ્રયમાં ગયો, ત્યાં ગુરુને વંદન કરીને તેઓની સન્મુખ બેઠો ગુરુ મહારાજે ધર્મલાભ પૂર્વક કહ્યું કેઃ—

"धर्मं सनातनो येषां, दर्शनप्रतिभूरभूत् ।
परित्यजति किं नाम, तेषां मन्दिरमिन्दिरा ॥ १ ॥"

૧ **क** મા ગામનુ નામ 'વસંતપુર' છે. જ્યારે **ग** માં ગામનુ નામ 'શ્રીપુર' છે. ૨ **क** અને **ग** માં શ્રેષ્ઠિના પુત્રનું નામ 'જિનદાસ' છે.

અર્થાત્—જેઓની ધર્મપરની શ્રદ્ધા સનાતન-પ્રાચીન-ઘણા વખતથી અને અત્યંત આદરણીય હોય તેઓના ઘરને લક્ષ્મી કેમ છોડે ? આ પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપ્યો આ સાંભળીને તેણે કહ્યું કે—"ભગવન્! જ્યાં પોતાના ઉદરનિર્વાહનું જ પુરૂ સાધન નથી ત્યાં ધર્મક્રિયા શી રીતે થાય ?" કહ્યું છે કે—

"ગણન તહ સુણહિ સયણા બંધજણઆણનહિરછઓ
કજ્જકાલિ સયમેન લોઉ તનુ હોઇ ભિઇજ્જઓ—૧
રાઉન દેવિય ગણઈ ભણઈ ઈસર! નઈ તુહ મિત્તિ
દારિદ્દિય મનરુપિ ઠામુ તુહૂ બાહિર નીસરી—૨

આ પ્રમાણે બોલ્યો, ગુરુ મહારાજે પણ ભંડાર્મા રહેલી એવી **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમા, **શ્રીચક્રેશ્વરી** દેવીની તથા **ઋષભદેવ** ભગવાનની પ્રતિમા આપીને, કલિકુંડ મન્ત્રામ્નાય તથા **ભક્તામર** સ્તોત્રનું સ્મરણ કરજે એમ કહ્યું જિણહાક પણ પ્રભુને નમસ્કાર કરીને પોતાના ઘેર ગયો ઘેર આવીને સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ હમેશા ત્રણે કાળ **ભક્તામરસ્તોત્ર** તથા કલિકુંડ મન્ત્રામ્નાયનું એકચિત્તે સ્મરણ કરવા લાગ્યો

આ પ્રમાણે કરતો એક વખતે **જિણહાક** એક દિવસે કોઇ કાર્યપ્રસંગે બહારગામ ગયો, ત્યાં ત્રીજી રાત્રે સ્તોત્રના ૩૭ મા શ્લોકનું સ્મરણ કરતી વખતે ત્યાં અગાડી સૂર્ય સમાન જાજ્વલ્યમાન તેજવાળું વિમાન ઉત્પન્ન થયું તેની અંદરથી **શ્રીચક્રેશ્વરી** દેવીની એક પ્રતિહારી પ્રગટ થઇ અને બોલી કે—"હે ભદ્ર! **શ્રીઆદીશ્વર** ભગવાનના સ્તોત્રના સ્મરણથી તથા **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમાનું તું જે એકચિત્તે પૂજન, અર્ચન કરે છે, તેથી મારી સ્વામિની **શ્રીચક્રેશ્વરી** તારા પ્રત્યે પ્રસન્ન થઈ છે અને તેથી તેણીએ તને આ રત્ન મોકલાવ્યું છે, તે તારી ભુજાએ બાંધવાથી તું સર્વને વશ કરી શકીશ આ પ્રમાણે કહીને રત્ન આપીને તે અદૃશ્ય થઈ ગઇ

જિણહાક તે રત્ન પોતાના હાથે બાંધીને સવારમાં પોતાના ઘેર જવા નીકળ્યો, રસ્તામાં તેને ત્રણ ચોરો મળ્યા, તે બોલ્યા કે—"હે વણિક! આ ચામડાનો ગાડવો મૂકી દે, નહીતર તું માર્યો જઈશ"

મારા જીવતા મારો ઘીનો ગાડવો કોણ ગ્રહણ કરવાને સમર્થ છે, એમ કહીને ત્રણ બાણથી ત્રણ ચોરોને યમધામ પહોંચાડ્યા, પાછળથી આવતા પથિકો તેનું આવું અદ્ભુત પરાક્રમ જોઈને તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા, તેને કરેલા ચોરોના વધની પ્રશંસા **ધવલપુરથી** પાટણ શહેરમાં ચૌલુક્યવંશીય મહારાજ **ભીમદેવના** સાંભળવામાં આવવાથી રાજાએ જિણહાકને બોલાવ્યો તેનું ભવ્ય કપાળ વિશાળ છાતી તથા ઢીંચણ સુધી પહોંચતા બંને હાથો અને તેજસ્વિતા વગેરે જોઇને રાજા બોલ્યો કે—"હે! શ્રેષ્ઠિ ગૂર્જરદેશનું ક્રૂર તસ્કર વગેરેથી રક્ષણ કરવા માટે મારી તલવાર હું તને સોંપું છું."

આ પ્રમાણે કહીને તેને શ્રીભીમદેવ રાજાએ વસ્ત્ર, દુપટ્ટો, સોનાની મુદ્રિકા તથા તલવાર આપીને ધવલકપુરના સૈન્યના સેનાપતિ તરીકે નિમણુંક કરી, તે રાજાને નમન કરીને પોતાના શહેરમાં પાછો આવ્યો. અનુક્રમે તેણે ગૂર્જરભૂમિમાંથી ચોરીનું તથા ચોરોનું નામ નિશાન કાઢી નાખ્યું-દૂર કર્યું.

એક વખતે કોઈ ચારણે તેની પરિક્ષા કરવા માટે કાંઈક ચોરી કરી, જિણહાકના માણસે ચોરી કરતાં તેને જે વખતે જિણહાક સેનાપતિ પૂજા કરતો હતો તે જ વખતે તે બાંધેલા ચોરને રજુ કર્યો અને પૂછ્યું કે:—"હે દેવ! આ ચોરનું શું કરવું?"

આંગળીની ચેષ્ટાથી તેનો વધ કરવાનો સેનાપતિએ આદેશ આપ્યો-આજ્ઞા કરી; તેથી ચોર ઉંચે સ્વરે બોલ્યો કે:—

"ઈક્કુ જિણહા અનુજિણવરહ ન મિલઇ તારોતાર;
જેહિં અમારણ પૂજીઇ તે કિમ મારણહાર?—૧"

આ પ્રમાણે સાંભળતાં જ તેણે કહ્યું કે:—"હે! જો તું ફરીથી ચોરી કરીશ તો તું નક્કી મરણ પામીશ."

તે બોલ્યો:—"ઇક્કા ચોરી સાય કિય, જા બોલઈ ન માઇ,
બીજી ચોરી જે કરઈ, ચારણ ચોર ન થાઇ—૧"

હું સોરઠનો રહેવાસી ચારણ છું, અને વાણિયો ચોરનો નિગ્રહ કરનારો હોઇ શકે નહિ? એમ માનીને મેં આ ચોરીનું કાર્ય ઈરાદાપૂર્વક જ કરેલું છે. આ સાંભળીને જિણહાકે તેને દાન આપ્યું, તે લઇ ચારણ ચાલતો થયો.

જિણહાક અનુક્રમે મહામાત્યના પદે નિયુક્ત થયો અને તેને શ્રીધવલકપુરમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું વિશાલ ગગન ચુંબિત જિનમંદિર બંધાવ્યું, કસોટી રત્નનું શ્યામ પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું જિનબિંબ કરાવ્યું અને તે જિનબિંબની શ્રીદુર્લભદેવ રાજાને પ્રતિબોધ કરનાર શ્રીજિનેશ્વરસૂરિના પટ્ટધર અને શ્રીસ્થંભનપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને પ્રગટ કરનાર, નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી, તથા મોટા મહિમા સહિત અને દાનાદિ કાર્યો પૂર્વક ગુરુ મહારાજના વચનથી શ્રીયુગાદિદેવ પ્રભુનું શ્રીચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ સહિત જિનમંદિર કરાવ્યું. નવાંગીવૃત્તિની સેંકડો પ્રતો લખાવી શત્રુંજયનો સંઘ કાઢ્યો વગેરે ધાર્મિક કૃત્યો મહાસુભટ, શ્રાવકોત્તમ જિણહાક સેનાધિપતિ—દંડનાયકે કરાવ્યાં. અત્યારે પણ તે શહેરને વિષે પોટલીવાળાનું દાણ કોઇ પણ લેતું નથી, જે જિણહાકે માફ કરાવ્યું હતું તે રિવાજ હજુ પણ ચાલુ છે.

મન્ત્રામ્નાય—ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुण्डदण्डस्वामिन्! आगच्छ आगच्छ आत्ममन्त्रान् रक्ष रक्ष परमन्त्रान् छिन्द छिन्द मम सर्वसमीहितं कुरु कुरु हुं फट् स्वाहा।-एतज्जापात् सकलसम्पदो भवन्ति। जापः सहस्र १२ रक्तश्वेतपुष्पैः यः।

વિધિ—પોષ વદિ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદિ ૧૦) ના દિવસે રવિવાર હોય ત્યારે આ મંત્રની સાધના કરવી, ગુરુ પાસે મંત્ર શીખી લઈને, સવારમાં સ્નાન કરી, ગુરુની પૂજા કરી પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસી, **શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની** મૂર્તિ આગળ રાખી અષ્ટ દ્રવ્યનો હોમ કરીએ, પાસે **શ્રીચક્રેશ્વરી** દેવીની મૂર્તિ પણ રાખીને હંમેશા ૧૦૮ જાપ કરવાથી છ મહિનામાં **ચક્રેશ્વરીદેવી** પ્રત્યક્ષ થાય અથવા સ્વપ્નામાં વરદાન આપે

श्च्योतन्मदाविलविलोलकपोलमूल-
मत्तभ्रमद्भ्रमरनादविवृद्धकोपम् ।
ऐरावताभमिभमुद्धतमापतन्तं
दृष्ट्वा भयं भवति नो भवदाश्रितानाम् ॥ ३८ ॥

સમશ્લોકી

વ્હેતા મદે મલિન ચંચળ શિર તેવો,
ગુંજારવે ભ્રમરના બહુ ક્રોધી એવો,
ઐરાવતે તુલીત ઉદ્ધત હાથી સામે-
આવેલ જોઈ તુમ આશ્રિત ભે ન પામે !—૩૮

શ્લોકાર્થ—ઝરતા મદથી વ્યાપ્ત થએલા, ચંચળ, ગંડસ્થળથી મદોન્મત્ત, [અહિં તહિં] ભમતા ભ્રમરોના શબ્દે કરીને કોપ પામેલા, ઐરાવત હાથી જેવા મોટા અને ઉદ્ધતપણે સામે આવતા હાથીને જોઇને પણ તમારા આશ્રિતો ભય પામતા નથી—૩૮

વાર્તા ૨૧ મી શ્લોક ૩૮ મો

શ્રીપાટલિપુત્ર નામના નગરમાં એક **'ભીમરાજ'** નામનો રાજપુત્ર હતો, જે કર્મસંયોગે નિર્ધનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થએલો હતો પોતાની નિર્ધનાવસ્થાને દૂર કરવા માટે તે દેશાંતર ગયો, રસ્તામાં કોઈ એક ઠેકાણે **શ્રીવર્ધમાનસૂરિ** નામના જૈન સાધુના તેને દર્શન થયા તેઓને દેખીને વંદન નમસ્કાર કરીને તેઓની દેશના સાંભળવા તે બેઠો

શ્રીવર્ધમાનસૂરિએ દેશના આપતાં કહ્યું કે—

' सर्वे वेदा न तत् कुर्यु, सर्वे यज्ञाश्च भारत !
सर्वे तीर्थाभिषेकाश्च यत् कुर्यात् प्राणिनां दया ॥ १ ॥
—(महाभारते शान्तिपर्वणि)

विउलं रज्जं रोगेहिं, वज्जिअं रूवमाउअं दीहम् ।
अन्नपि तं न सुक्खं जं जीवदयाइ न हु सज्झं ॥ २ ॥

जिनेन्द्रपूजा गुरुपर्युपास्तिः
सत्त्वानुकम्पा शुभपात्रदानम् ।

गुणानुरागः श्रुतिरागमस्य
नृजन्मवृक्षस्य फलन्यमूनि ॥ ३ ॥"

અર્થાતઃ—હે **ભારત** ! જે કાર્ય પ્રાણિઓ ઉપરની દયા કરે છે, તે કાર્ય સઘળા વેદ નહિ કરે, સઘળા યજ્ઞો નહિ કરે, કે તીર્થો ઉપર કરેલા સઘળા અભિષેકો પણ નહિ કરે.

વિપુલ રાજ્ય, રોગ વિવર્જિત શરીર, લાંબુ આયુ, આ સઘળું જીવદયાથી પ્રાપ્ત થાય છે, એવું બીજું કોઈ સુખ નથી કે જે જીવદયાથી સાધ્ય નથી.

જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા, ગુરુમહારાજની સેવા, પ્રાણિઓ ઉપર દયા, સુપાત્રે દાન, ગુણ ઉપર પ્રેમ, તીર્થંકરોએ પ્રરૂપેલા આગમોનું શ્રવણ, આ સઘળા મનુષ્ય જન્મરૂપ વૃક્ષના ફળો છે.

આ પ્રમાણેનો ઉપદેશ સાંભળીને પોતે જૈનધર્માનુરાગી થયો અને મુનિમહારાજે તેને **ભક્તામરસ્તોત્ર** તથા નવકાર મન્ત્રના આમ્નાયો વિધિપૂર્વક બતાવ્યાં, જેનું તે **સોમરાજ** નિત્ય ચિંતવન કરવા લાગ્યો. ફરતાં ફરતાં અનુક્રમે તે **'હસ્તિનાપુર'** નામના નગરને વિષે આવી પહોંચ્યો. તે જ વખતે **હસ્તિનાપુરના** રાજાનો પટ્ટહસ્તિ આલાન સ્તંભને ઉખેડી, સાંકળો તોડી, દોરડાંઓ વગેરે તોડીને મદોન્મત્તપણાથી લોકોને મારતો, દુકાનો તથા રસ્તામાં આવતા થાંભલાઓને તોડતો, ઘોડા વગેરે તિર્યંચોને સૂંઢમાં લઈને અદ્ધર ઉછાળતો બહાર નીકળી ગયો.

તે જ વખતે **હસ્તિનાપુર**ના રાજાની **"મનોરમા"** નામની રાજપુત્રી પોતાની સખીઓની સાથે ઉદ્યાનમાં ક્રીડા કરીને, પોતાની સખીઓ સાથે પાછી ફરતી હતી, તેની પાસે મદોન્મત હસ્તિ આવી પહોંચ્યો, રાજકુમારીની સખીઓ તો પોતપોતાનો જીવ બચાવવા નાસી ગઈ અને રાજકુમારી એકલી રહી ગઇ. રાજાને તથા લોકોને આ વાતની જાણ થતાં જ આખા નગરમાં હાહાકાર વર્તાઇ ગયો; રાજા પોતે નગરના કોટ પર ઊભો રહ્યો રહ્યો આ પ્રમાણે બોલ્યો કેઃ—"હે લોકો ! જે કોઇ આ મારી કન્યાનું રક્ષણ કરશે તેને મારી આ કન્યા તથા અડધું રાજ્ય હું આપીશ."

એક ઝાડની નીચે વિશ્રાન્તિ લેવા બેઠેલા **સોમરાજ**ના સાંભળવામાં રાજાનાં આ વચનો આવ્યાં અને રાજકન્યાની એકદમ નજીક હાથીને આવી પહોંચેલો જોયો, તેના હૃદયમાં કરૂણા આવવાથી મનમા **ભક્તામરસ્તોત્ર**ના ૩૮ મા શ્લોકનું સ્મરણ કરતો એકદમ મદોન્મત્ત હસ્તિની પાસે જઇ પહોંચ્યો અને સહજ વારમાં સ્તોત્રના પ્રભાવથી તુષ્ટમાન થએલી દેવી **ચક્રેશ્વરી**ની સાનિધ્યથી તે હસ્તિને પકડી પોતાને કબજે કર્યો; અને ફરીથી આલાન સ્તંભે બાંધ્યો.

કન્યા પણ **સોમરાજ**નું અતુલ પરાક્રમ અને તેનું સુંદર મુખ નજરે નિહાળતાં જ તેના પ્રત્યે અનુરાગી થઇ. આ પ્રમાણે રાજા પોતાની પ્રજાને શાંતિ આપનાર તથા રાજકુ-

મારીને ભયથી મુક્ત કરનાર સોમરાજને જોઈ બહુ જ ખુશ થયો, પણ સોમરાજને પરદેશી તથા અજ્ઞાતકુળનો જાણી રાજા વિચારવા લાગ્યો કે—"જેના કુળની જ્ઞાતિની કે આચારની ખબર નથી તેવા અજાણ્યા પરદેશી પુરુષને મારી પુત્રી હુ કેવી રીતે આપુ? અને આપુ તે યોગ્ય નહિ, માટે એને ઇનામમા સારૂ દ્રવ્ય આપી સતોષ પમાડી વિદાય કરૂ"

એક તરફ રાજા આ પ્રમાણે વિચાર કરે છે, ત્યારે બીજી બાજુ રાજપુત્રી પોતાના મ્હેલના ઝરૂખામાથી સોમરાજને જોઈને તેના પરના મોહથી વધુને વધુ આસક્ત થઈ રહી હતી, કારણ કે સોમરાજનુ સૌન્દર્ય કામદેવથી પણ અધિક હતુ જ્યારથી કુવરીએ સોમરાજને જોયો ત્યારથી તેની માનસિક સ્થિતિ બગડી અને માનસિક તેમજ શારીરિક સ્થિતિ પણ બગડતી ગઇ અમુક વખતે સોમરાજને ઇનામ આપવામા આવશે એમ કહી રાજાએ થોડા વખતને માટે સોમરાજને ત્યાથી વિદાય કર્યો, પરતુ રાજકુમારીના હૃદયમાથી તે દૂર થયો નહિ

રાજકુમારીએ ખાવા-પીવાનુ, બોલવા-ચાલવાનુ, હાસ્યવિનોદ, વસ્ત્રાભૂષણ ધારણ કરવાનુ, સગીત-વિનોદ બધ કરી દીધા આ સ્થિતિ રાજાના જાણવામા આવી અને રાજાએ અનુમાન કર્યું કે તેને કોઈ શારીરિક વ્યાધિ લાગુ પડયો હશે અથવા તો ભૂત, પિશાચ યા યક્ષ વળગ્યો હશે એમ ધારીને માન્ત્રિકો તથા વૈદ્યોને બોલાવી ઘણા ઘણા ઉપચારો કરાવ્યા અનેક ઉપચારો કરવા છતા પણ જ્યારે કાઈ પણ ઇચ્છિત પરિણામ ન આવ્યુ ત્યારે રાજા ઘણો જ ઉદાસ થયો અને હરકોઈ ઉપાયે પુત્રીને શાતિ થાય તેમ કરવા નિશ્ચય કર્યો અને તેથી તેણે નગરમા ઢઢેરો ફેરવ્યો કે—"જે કોઈ રાજપુત્રીને વ્યાધિમુક્ત કરશે તેને મારા રાજ્યનો ચોથો ભાગ અને એ જ પુત્રી હુ અર્પણ કરીશ-પરણાવીશ"

ઢઢેરો સાભળી સોમરાજ રાજમહેલમા આવી પહોચ્યો અને રાજકુમારીની નજરે આવ્યો સોમરાજે કુવરીના ચિત્તની પરવશ સ્થિતિ સમજી બાહ્ય દેખાવની ખાતર એક યત્ર કરી, યોગિની મડલમા બેસાડીને, ૐ હુ ફટ્ સ્વાહા વગેરે મન્ત્રપદોનુ ચિંતવન કરવા લાગ્યો, એટલે જેમ કોઇને સર્પ કરડયો હોય ને મન્ત્રપ્રભાવથી તે વિષમુક્ત થઈ જાય છે, તેમ રાજપુત્રી પણ એકાએક સ્વસ્થ બની ગઈ આ બનાવ જોઇને રાજાને સતોષ થયો અને તે જ વખતે પોતાના રાજ્યનો ચોથો ભાગ આપી મનોરમાને તેની સાથે પરણાવી દીધી કેટલાએક સમય પછી સોમરાજને તેના વડીલનુ રાજ્ય પણ મળ્યુ અને એ મોટા રાજ્યને મેળવીને તે સુખી થયો રાજ્ય મળ્યા પછી ગુરુ મહારાજના ઉપદેશાનુસાર આખા રાજ્યમા હિંસાનો નિષેધ કર્યો, અને સોમરાજ પરમજૈન રાજા થયો

મન્ત્રામ્નાય—ૐ હું ફટ્ સ્વાહા । જ્યારે કોઈ હાથીનુ સકટ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી સકટ દૂર થાય છે

भिन्नेभकुम्भगलदुज्ज्वलशोणिताक्त-
मुक्ताफलप्रकरभूषितभूमिभागः ।
बद्धक्रमः क्रमगतं हरिणाधिपोऽपि
नाक्रामति क्रमयुगाचलसंश्रितं ते ॥ ३९ ॥

સમશ્લોકી

ભેદી ગજેંદ્ર-શિર શ્વેત રૂધિરવાળા,
મોતી સમૂહ થકી ભૂમિ દીપાવે એવા;
દોડેલ સિંહ તણી દોટ વિષે પડે જે,
ના તુજ પાદ ગિરિ આશ્રયથી મરે તે. ૩૯

શ્લોકાર્થ:—હાથીઓના ભેદેલા કુંભસ્થળથી પડતાં શ્વેત અને લોહીથી લિપ્ત થએલાં ઉજવળ મોતીના સમૂહવડે પૃથ્વીને વિભૂષિત કરનાર અને તલપ મારવા માટે પગને એકઠા કરી લપાઇને તૈયાર થએલો સિંહ પણ પોતાની એક જ ફાળમાં આવે તેવા તમારા ચરણાશ્રિત સેવકને મારી શકતો નથી.—૩૯

વાર્તા ૨૨ મી શ્લોક ૨૯ મો.

શ્રીપુર નામના એક સમૃદ્ધિશાળી શહેરમાં 'દેવરાજ' નામનો એક નિર્ધન શ્રાવક રહેતો હતો, જે હમેશાં **ભક્તામર**સ્તોત્રનો પાઠ કરતો હતો.

એક દિવસે વ્યાપારાર્થે બીજા કેટલાએક વ્યાપારીઓની સાથે **સાકેતપુર** નામના નગર તરફ જવાને તે નીકળ્યો. રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં અનુક્રમે તેઓ સિંહ, વાઘ, વરૂ, ચિત્તા, સર્પ, અજગર, વગેરે અનેક જીવોથી વ્યાપ્ત એવા ભયંકર જંગલમાં આવી પહોંચ્યા, અને તે જંગલને સામે છેડે પહોંચાય તે પહેલાં રાત્રિ પડી જવાથી વનની મધ્યમાં પડાવ નાખવો પડયો; આવી સ્થિતિમાં આવી પડવાથી **દેવરાજના** બધા સાથીઓ ગભરાઈ જઈ ભારે મુંઝવણમાં આવી પડયા.

તમામ લોકો ચિંતાગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેઠા છે તેવામાં જ એક ભયંકર સિંહ ગર્જના કરતો આવી પહોંચ્યો. તે સિંહ મદોન્મત્ત હાથીના કુંભસ્થળને વિદારી તેના લોહીમાં જાણે હાલમાં જ સ્નાન કરી આવતો હોય તેવો, ભયંકર પીળા નેત્રવાળો, દેખાવ માત્રથી વિકરાળ, તીક્ષ્ણમાં તીક્ષ્ણ નખવાળો, ઉંચા પૂંછડાને જમીન પર પછાડીને અવાજ કરતો અને ગર્જનાઓ કરતો કરતો આવતો હતો. આવા ભયંકર સિંહને આવતો જોઇને **દેવરાજના** સાથીઓ ભય પામીને **દેવરાજની** પાછળ પાછળ ભરાઈ ગયા.

પોતાની સન્મુખ જાણે સાક્ષાત્ કાળ હોય તેવા ભયંકર સિંહને આવતો જોઇને **દેવરાજ** પણ પહેલાં તો ગભરાઈ ગયો, પરંતુ તુરત જ પોતાના ગુરુએ શીખવેલા **ભક્તામર**સ્તોત્રના

૩૯ મા શ્લોકનુ મન્ત્ર સાથે ચિંતવન કરવા લાગ્યો તે ચિંતવનના પ્રભાવથી તત્કાળ તે વિકાળ સિંહ એક નાના શિયાળની માફક શાંત બન્યો અને જેમ યોગીરાજ પ્રચંડ કામદેવને પોતાને વશ કરે છે, તેવી જ રીતે તેણે સિંહને વશ કર્યો હિંસક છતાં કરૂણાવાળો, ક્રોધી છતાં ક્ષમાવાળો, સિંહ જાણે મસ્તક ઝુકાવી નમસ્કાર કરતો હોય તેમ શાંતિથી ઊભો રહ્યો

આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય જોઇને સાર્થવાહ વગેરે મારીદારો બહુ જ ખુશી થયા, મૃગરાજ પણ સ્તુતિ કરવા લાયક એવા **દેવરાજને** નમન કરીને તેણી આગળ પોતાના પંજામાથી ત્રણ અમૂલ્ય મૌક્તિકો નાખીને પોતાના સ્થાનકે ગયો બધા લોકો તેના મન્ત્ર પ્રભાવથી રાજી થયા, તે **શ્રીઋષભદેવ** ભગવાનના સ્તવનનો મહિમા છે એમ **દેવરાજે** કહીને, સાથે આવેલા બધા માણસોને ધર્મોપદેશ આપતા કહ્યુ કે —

"विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा
सदसि वाक्पटुता युधि विक्रम ।
यशसि चाभिरुचिर्व्यसन श्रुतौ
प्रकृतिसिद्धमिद हि महात्मनाम् ॥ १ ॥

वाञ्छा सज्जनसङ्गमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नम्रता
विद्याया व्यसन स्वयोषिति रतिर्लोकापवादाद् भयम् ।
भक्तिश्चार्हति शक्तिरात्मदमने ससर्गमुक्ति खले
यत्रैते निवसन्ति निर्मलगुणा श्लाघ्यास्त एव क्षितौ ॥ २ ॥"

અર્થાત્—વિપત્તિમા ધૈર્ય, ઉન્નતિમા ક્ષમા, સભામા બોલવાની ચતુરાઇ, યુદ્ધમા પરાક્રમ, યશની ઇચ્છા, શાસ્ત્ર શ્રવણમા અભિરૂચિ, આ બધા મહાત્માઓના સ્વાભાવિક ગુણો છે

સજ્જનની મૈત્રીની ઈચ્છા, પારકાના ગુણોમા પ્રેમ, ગુરુ-મોટાઓ પાસે નમ્રતા, વિદ્યામા વ્યસન, પોતાની સ્ત્રીમા જ પ્રીતિ, લોકાપવાદનો ડર, તીર્થંકરોની ભક્તિ, ઇન્દ્રિયોને દમવાની શક્તિ, દુષ્ટ પુરુષોની સોબતનો અભાવ આ સઘળા નિર્મળ ગુણો જેનામા વસે છે તે પુરુષો પૃથ્વીમા પ્રશસનીય છે

આ પ્રમાણે સાભળીને સર્વ સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને **દેવરાજને** પોતાનો અગ્રેસર ગણવા લાગ્યા ત્યારબાદ એ વનમાથી નીકળી સર્વ જણા **માકેતપૂર** પહોચ્યા ત્યા પોતાની પાસેનો માલ તથા ત્રણ અમૂલ્ય મોતીઓનુ વેચાણ કરીને **દેવરાજે** ઘણી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી ધર્મથી સઘળુ પ્રાપ્ત થાય છે કહ્યુ છે કે —

"राज्य च सम्पदो भोगा, कुले जन्म सुरूपता ।
पाण्डित्यमायुरारोग्य, धर्मस्यैतत् फल विदु ॥ १ ॥"

અર્થાત્—રાજ્ય, સંપદા, ભોગસુખ, ઉત્તમકુલમાં જનમ, સ્વરૂપવાન શરીર, ચતુરાઇ, દીર્ઘાયુષ, આરોગ્યપણું તે બધાં બુદ્ધિશાળીઓએ ધર્મના ફલો કહેલાં છે.

પછી તે પોતાના મૂળ નગર શ્રીપુરનગરમાં પાછો આવ્યો, અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

મન્ત્રાનાય—ॐ ठः ठः सिंहभयं हर हर स्वाहा।—આ મંત્ર જપવાથી સિંહનો ભય દૂર થાય છે.

कल्पान्तकालपवनोद्धतवह्निकल्पं
दावानलं ज्वलितमुज्ज्वलमुत्फुलिङ्गम् ।
विश्वं जिघत्सुमिव सम्मुखमापतन्तं
त्वन्नामकीर्तनजलं शमयत्यशेषम् ॥ ४० ॥

સમશ્લોકી

જે જોરમાં પ્રલયના પવને થએલો,
ઓહા ઉડે બહુજ અગ્નિ દવે ધીકેલો;
સંહારશે જગત સન્મુખ તેમ આવે,
તે તુજ કીર્તન રૂપી જળ શાંત પાડે.—૪૦

શ્લોકાર્થ:—હે પ્રભુ ! તમારા નામના સ્મરણરૂપ જળ, વજ્રાગ્નિ, વીજળી વગેરે સર્વ પ્રકારના દાવાનલને પછી ભલે તે પ્રલયકાળના વાયુવડે ઉદ્ધત થએલા અગ્નિ જેવો હોય, દેદીપ્યમાન હોય, તેની જવાળા ઉંચે આકાશ સુધી પહોંચતી હોય, તેના તણખા–કણીયા ચારે તરફ પ્રસરતા હોય, જાણે આખા વિશ્વને ગળી જવાને તે ઇચ્છતો હોય તથા સન્મુખ આવતો હોય, તેને પણ શાંત કરી દે.—૪૦

વાર્તા ૨૩મી શ્લોક ૪૦ મો

પ્રતિષ્ઠાનપુર નામના એક નગરમાં **લક્ષ્મીધર** નામનો એક ધનવાન વ્યાપારી હતો. તેને જૈનધર્મ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા હોવાથી હમેશાં **ભક્તામરસ્તોત્રનું** ધ્યાન કરતો હતો.

એક વખતે તે બળદ, ઉંટ, ખચ્ચર, ગધેડાં, પાડા તથા અનેક ગાડાઓમાં માલ ભરી સાથે લઇને પરદેશમાં વ્યાપારાર્થે પૂર્વ દિશા તરફ નીકળ્યો હતો, તે વખતે મોટી કલિકાળ જેવી ગ્રીષ્મ ઋતુ પ્રવર્ત્તતી હતી, તે ઋતુમાં નિરંતર જંગલની વનસ્પતિઓ પણ સુકાઈ ગએલી હોય છે અને બધી વસ્તુઓ અછતને લીધે સોંઘા ભાવે વેચાઈ જાય છે, સાર્થવાહ ચાલતાં ચાલતાં જંગલની મધ્યમાં આવ્યો અને એકાએક પ્રચંડ પવન વાવા લાગ્યો અને તે પવન એટલે સુધી વધી ગયો કે ત્યાં કઈ જગ્યાએ અને કેવી રીતે રહેવું તે મોટો વિચાર થઈ પડ્યો. વનમાં રહેલાં વૃક્ષો અને વાંસનાં ઝુંડો પરસ્પર અથડાવાથી

તેના ઘર્ષણમાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો અને દરેક દિશાએ પ્રચડ જ્વાળાઓ નીકળવા લાગી સાર્થના સર્વ માણસોએ એકત્ર મળી પોતાના રક્ષણ માટે અનેક પ્રયત્ન કર્યા, પરતુ એક પણ ઉપાય ફળીભૂત થયો નહિ અને સર્વેએ જીવવાની આશા છોડી દીધી

આ વખતે આકસ્મિક રીતે **લક્ષ્મીધરને ભક્તામરનો** ૪૦મો શ્લોક અને તેના મત્ર યાદ આવ્યા અને તેથી તેના હૃદયમા આશાનો અકુર જનમ્યો, જરા પણ વિલબ કર્યા વિના તે ૪૦ મા શ્લોકનુ ચિંતવન કરવા લાગ્યો અને તેના એકાગ્ર સ્મરણથી **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ પોતાના એક સેવક દેવને દાવાનલની શાતિ કરવા મોકલ્યો, તેણે આવીને દાવાનલને શાત કર્યો બધા લોકો દાવાનલની શાતિ થએલી જોઇને વિસ્મય પામ્યા, અને એકબીજાને કુશલતાના સવાલો પૂછવા લાગ્યા આ પ્રમાણે શ્રીયુગાદિદેવ સ્તવનો તથા જૈનધર્મનો પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ જોઇને બધા સાથવાળાઓએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અનુક્રમે તેઓ ઇચ્છિત સ્થાને પહોચ્યા અને ત્યાથી ઘણુ સુવર્ણ ઉપાર્જન કરી **લક્ષ્મીધર** શે૦ પોતાના મૂળ વતનમા પાછા આવ્યા

એક વખતે **પ્રતિષ્ઠાનપુરમા** ભયકર અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો, તે વખતે પણ શેઠે ચાલીશામા શ્લોકથી પાણી મતરીને છાટીને અગ્નિને શાત કરી દીધો, આ વાત સાભળીને તે નગરનો રાજા ઘણો જ આનદિત થયો અને તેણે **લક્ષ્મીધર** શેઠનુ બહુમાન કરીને પોતે પણ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો આ પ્રમાણે જૈનશાસનની પ્રભાવના કરી, **લક્ષ્મીધર** શેઠ સર્વસુખ તથા કીર્તિનો ભોક્તા થયો

મન્ત્રામ્નાય —ॐ ह्रीं ह्रूँ त्रिपुरसुदरि जातवेद भयनिवारण क्लीं नम ।
આ મન્ત્ર ભણવાથી અગ્નિનો ભય દૂર થાય છે

रक्तेक्षण समदकोकिलकण्ठनील
क्रोधोद्धत फणिनमुत्फणमापतन्तम् ।
आक्रामति क्रमयुगेन निरस्तशङ्क–
स्त्वन्नामनागदमनी हृदि यस्य पुसः ॥ ४१ ॥

સમશ્લોકી

જે રક્ત નેત્ર પીક-કઠ સમાન કાળો,
ઊચી ફણે સરપ સન્મુખ આવનારો,
તેને નીશક જન તે ઉલઘી ચાલે,
ત્વ નામ નાગદમની દીલ જેહ ધારે—૪૧

શ્લોકાર્થ —જે પુરુષના હૃદયમા તમારા નામરૂપી નાગદમની (ઔષધિ) રહેલી હોય, તે પુરુષ શકા રહિત થઈને, લાલ નેત્રવાળા મદોન્મત્ત કોયલના કઠ જેવા શ્યામ વર્ણ

વાળા, ક્રોધથી ઉદ્ધત થએલા, ઊંચી ફણાવાળા અને સન્મુખ આવતા એવા સર્પને પણ પોતાના ચરણ યુગલે કરીને ઉલ્લંઘે છે.–૪૧

વાર્તા ૨૪ મી શ્લોક ૪૧ મો

નર્મદા નદીના કાંઠા પર આવેલા 'નર્મદપુર' નામના નગરમાં '**મહેભ્ય**'[1] નામનો એક શેઠ રહેતો હતો, તે ઘણો ધનવાન તથા ગુણવાન હતો. તેને એક કલા અને ગુણે કરીને સંપૂર્ણ **દઢવ્રતા**[2] નામની એક સુંદર પુત્રી હતી, જે હમેશાં એકાગ્રચિત્તે **ભક્તામર** સ્તોત્રનું શુદ્ધ ઉચ્ચાર પૂર્વક સ્મરણ કરતી હતી.

એક વખતે **દશપુર** નામના શહેરનો **કર્મણ**[3] નામનો એક શાહુકાર વ્યાપાર માટે ત્યાં આવ્યો હતો જે મેશરી હતો. **કર્મણ** અને **મહેભ્ય** શ્રેષ્ઠિ વચ્ચે વ્યાપારના સંબંધને લીધે ગાઢ મૈત્રી બંધાઇ. એક સમયે **કર્મણને મહેભ્ય** શ્રેષ્ઠિએ પોતાના ઘેર જમવાનું આમંત્રણ કર્યું, જમતાં જમતાં શ્રેષ્ઠિની પુત્રી **કર્મણ**ના જોવામાં આવી અને જોતાંની સાથે જ તેણીના ઉપર તેને અનુરાગ ઉત્પન્ન થયો. તેણીના પ્રત્યે બહુ જ અનુરાગ હોવાને લીધે **કર્મણે** કપટથી શ્રાવકની ક્રિયાઓ કરવા માંડી અને તેણીને પરણવા માટે પોતાની લક્ષ્મીના બળથી ઘણા શ્રાવકોને પોતાના મિત્રો બનાવ્યા. કહ્યું છે કેઃ—

"क्रतौ विवाहे व्यसने रिपुक्षये
प्रियासु नारीष्वधनेपु वन्धुपु ।
यशस्करे कर्मणि मित्रसंग्रहे
धनव्ययोऽष्टासु न गण्यते बुधैः ॥ १ ॥"

અર્થાત્—પૂજામાં, વિવાહમાં, વ્યસન—કષ્ટમાં, શત્રુનો નાશ કરવામાં, પ્રિય સ્ત્રીના વિષયમાં, ધન રહિત કુટુંબમાં, યશ વિસ્તારે તેવા કાર્યમાં અને મિત્રો બનાવવામાં, એ આઠ કાર્યમાં પંડિત પુરુષો ધનનો વ્યય ગમે તેટલો થાય તેને ગણકારતા નથી.

કર્મણ શ્રેષ્ઠિએ મિત્રતાના સંબંધના લીધે **મહેભ્ય** શ્રેષ્ઠિ પાસે કન્યાની માગણી કરી.

कुलं च शीलं च सनाथता च
विद्या च वित्तं च वपुर्वयश्च ।
एतानि सप्त प्रविलोक्य देयात्
ततः परं भाग्यवशा हि कन्या ॥ १ ॥

અર્થાત્–કુલ, શીળ, સનાથતા, વિદ્યા, ધન, શરીર અને વય, આ સાત વસ્તુ બરાબર તપાસી કન્યા આપવી જોઈએ. પછી તો કન્યાના ભાગ્ય પર આધાર છે.

આ પ્રમાણેનો વિચાર કરી **મહેભ્ય** શ્રેષ્ઠિએ **કર્મણ**ની સાથે પોતાની કન્યા **દઢવ્રતાને**

---

૧ **ક**મા શેઠનુ નામ 'સીરચંદ છે' જ્યારે **ગ**માં શેઠનું નામ 'મહેન્દ્ર' છે ૨ **ક**માં પુત્રીનું નામ 'સુવ્રતા' છે ૩. **ક**મા શેઠનું નામ 'વિદ્યાચંદ્ર' છે. જ્યારે **ગ**માં 'કર્મચંદ્ર' નામ છે.

પરણાવી પરણીને કર્મણ પોતાની નવવધૂ સાથે પોતાના ગામ દશપુર આવ્યો દૃઢવ્રતા પોતાને સાસરે આવી અને પતિભક્તિની સાથે સ્વધર્મને વળગી રહી ઉપવાસ, સામાયિક, વ્રત, નિયમ, જૈનશાસ્ત્રનુ વાચન, મનન, દેવદર્શન વગેરે ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવા લાગી તેણી પરમ શ્રાવિકા હોવાથી રાત્રિ-ભોજન કરતી નહિ, બીજા દેવોને વદન-નમસ્કાર કરતી નહિ, અભક્ષ્ય તથા અનત-કાયનુ ભક્ષણ કરતી નહિ આવી રીતે કર્મણના કુટુબીઓ દૃઢવ્રતાને પોતાના કુલાચાર તથા ધર્મથી વિરૂદ્ધ ક્રિયાઓ કરતી જોઇ તેના પર દ્વેષ કરવા લાગ્યા, તથા તેનો વાતવાતમા તિરસ્કાર-અપમાન વગેરે કરવા લાગ્યા તેમજ તેણીની સન્મુખ જૈનધર્મની હાસી-નિંદા કરી જેમ બને તેમ તેણીને કષ્ટ આપવા લાગ્યા

આ બધુ જાણીને કર્મણે એક વખતે દૃઢવ્રતાને કહ્યુ કે —"પ્રિયે! આપણા કુલને ઉચિત ધર્મનુ આચરણ કર, કારણકે પતિ જે પ્રમાણે ધર્મ પાળતો હોય તે પ્રમાણે પતિવ્રતા પત્નિએ પણ પતિના માર્ગને અનુસરવુ જોઈએ" આ પ્રમાણે કહેવા છતા પણ તેણીએ પોતાનો ધર્મ ન ત્યજ્યો

દૃઢવ્રતાના શ્વસુરપક્ષવાળાઓએ કર્મણના બીજી સ્ત્રી સાથે લગ્ન કર્યા તે નવી સ્ત્રી કર્મણના ધર્મની જ હતી, અને વળી કાઇક વધારે ચાલાક હોવાથી તેના પર કર્મણની વધારે પ્રીતિ થઈ દૃઢવ્રતાએ એક વખત પોતાના પતિ કર્મણને કહ્યુ કે -"સ્વામિનાથ! રાત્રિભોજનમા મહાન દોષ સમાએલા છે કહ્યુ છે કે —

" उलुककाकमार्जार-गृध्रशम्बरशूकरा ।
अहिवृश्चिकगोधाश्च, जायन्ते रात्रिभोजनात् ॥ १ ॥"

અર્થાત્—રાત્રિભોજન કરવાથી ઘુવડ, કાગડો, બિલાડી, ગીધ, શીયાળ, ભૂડ, સર્પ, વીછી અને ઘોમા ઉત્પન્ન થવુ પડે છે

આ પ્રમાણે કહેવા છતા પણ દુ ખે નિવારણ કરી શકાય તેવા દર્શનરાગને લીધે તેનુ વચન કર્મણે માન્યુ નહિ

એક દિવસે નવી સ્ત્રીએ કર્મણને કહ્યુ કે —"સ્વામિન્! દૃઢવ્રતા પાપિણી અને અભિમાની છે જુઓ તો ખરા, તે આપણા દેવગુરૂની બહુ જ નિંદા કરે છે, અને કોઈ પણ રીતે પોતાના દેવગુરૂને વદન-નમન કરવા જાય છે, આવી સ્ત્રી આપણા કુળમા કલક રૂપ છે આપ એને કાઈ કહેતા નથી તેથી તે વધારે અભિમાની થતી જાય છે હુ તો આવી વર્તણુક એક ઘડી પણ સહન ન કરી શકુ પણ શુ કરૂ? તમારે લીધે પૂજ્ય ગુરુદેવ વગેરેની નિંદા સહન કરવી પડે છે"

આવી રીતની અનેક પ્રકારની યુક્તિવાળી વાતો કરી કર્મણનો દૃઢવ્રતા પરનો સ્નેહ તદ્દન ઉતારી નાખ્યો, એટલુ જ નહિ પણ દ્વેષની વૃદ્ધિ કરી કર્મણ કોઈ પણ ઉપાયથી

દઢવ્રતાનો નાશ કરવાનો વિચાર કરી તેના ઉપાયો શોધવા લાગ્યો. છેવટે એક દિવસે એક ગારૂડીને બોલાવી તેને કેટલુંક ધન આપી **કર્મણે** કહ્યું કે—" ઘણો જ ઝેરી સર્પ લાવી મને આપી જજે, મને તેની બહુ જ જરૂર છે."

ગારૂડીએ **કર્મણ**ના કહ્યા પ્રમાણે એક ભયંકર ઝેરી સર્પ લઇ આવી તેને સોંપ્યો. **કર્મણે** તે સર્પને લઈ એક ઘડામાં પૂરી પોતાના શયનગૃહમાં મૂક્યો. રાત્રિના સમયે **કર્મણે** બંને સ્ત્રીઓ સાથે [નવી સાથે શુદ્ધ વિચારથી અને **દઢવ્રતા**ની સાથે કપટથી] આનંદ વિનોદ કરીને જ્યારે સૂઇ રહેવાનો વખત થયો ત્યારે **દઢવ્રતા**ને કહ્યું કેઃ—" હે પ્રિયા! હું એક વાત તો તદ્દન ભૂલી ગયો. તે એ કે આજ હું તારા માટે એક ઘણી જ સુન્દર ફૂલની માળા લાવ્યો છું."

દઢવ્રતા પોતાની શોકયની ઈર્ષા અને કહેવાથી સર્પ મંગાવી ઘડામાં પૂર્યો હતો તે દરેક હકીકત જાણતી હતી, છતાં તે સર્વભાવને દબાવી ઘણા જ ઉમંગથી **કર્મણ** પ્રત્યે બોલી કેઃ—" પ્રાણનાથ! તે માળા ક્યાં રાખી છે? હું હમણાં જ તેને લાવી પહેરૂં મારા જેવી હતભાગિનીના ઉપર આજ આપની કૃપા થઇ છે તેથી મને બહુ જ સંતોષ અને આનંદ થયો છે."

કર્મણે હાથની નિશાની કરી જે ઘડામાં સર્પ પૂર્યો હતો તે બતાવ્યો અને તેમાં ફૂલની માળા છે એમ કહ્યું. **દઢવ્રતા** 'रक्तेक्षणं समदकोकिल०' એ શ્લોકનું શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્મરણ કરતી જલદીથી જે ઘડામાં સર્પ પૂર્યો હતો તે ઘડા નજીક જઇ ઘડાને ખુલ્લો કરી તેમાંથી માળા કાઢી ઘણા જ આનંદથી હસતી હસતી પોતાના સ્વામી પાસે આવી. સર્પને બદલે ફૂલની માળા જોઈ બંને ધૂર્ત્ત સ્ત્રીપુરુષના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ.

કર્મણ પોતાનો કપટભાવ છુપાવી બોલ્યો કે.—" પ્રિયે! કહો કેવી સુંદર માળા છે? અને હવે તમે ગળામાં પહેરી જુઓ કે તમને કેવી શોભે છે?"

દઢવ્રતાએ હાસ્ય અને આંતરભાવ છુપાવી એકદમ પોતે માળા પહેરી લીધી. થોડી વાર પહેરી રાખી પછી ગળામાંથી કાઢી પોતાના ભદ્રિક સ્વભાવને લીધે બોલીઃ-" જીવન-સર્વસ્વ! આપ પોતે પણ પહેરી જુઓ, આપના સુંદર ગળામાં તો મારાથી પણ વધારે શોભા આપશે."

આટલું કહી **દઢવ્રતા** પોતાના પતિના ગળામાં તે માળા પહેરાવવા જાય છે, ત્યાં એકાએક કોઇ સ્વર્ગીય સુંદરી આકસ્મિક રીતે આવી અને તેણે **દઢવ્રતા**નો હાથ પકડી લીધો. તે સુંદરી **કર્મણ** અને તેની નવી સ્ત્રી પ્રત્યે બોલી કેઃ—"પાપીજનો! આ સુશીલ અને સરલહૃદયા ધર્મિષ્ટ સ્ત્રીપર તમે શા માટે જુલમ ગુજારો છો? એટલુ પણ શું તમે જાણતાં ન હતાં કે તમોએ મંગાવેલ સર્પ અને તે વડે કરીને તમોએ **દઢવ્રતા**નો લેવા

ધારેલો જીવ—એ વાત કોઇથી છાની નથી ? તમે જાણતા નથી કે તે **દઢવ્રતા**ની પાસે એક અમૂલ્ય વસ્તુ છે કે જેનાથી તમે એને હેરાન કરી શકો જ નહિ, પરંતુ તમને જ સ્હામુ દુઃખ ભોગવવુ પડશે હુ અત્યારે તમારા પર દયા કરૂ છુ તે તમારા પોતાના માટે નહિ પણ **દઢવ્રતા** કે જે તદ્દન સરલ હૃદયની અને નિર્દોષ છે તેના હિતને ખાતર જ કારણ કે જે ફૂલની માળા **દઢવ્રતા**ના હાથમા છે તે મૂળ તો સર્પ જ છે પણ **દઢવ્રતા**ની ધર્મશ્રદ્ધા અને તેની પાસેના અમૂલ્ય મન્ત્રયોગથી તે ફૂલની માળા પોતાના જ માટે થઈ છે, પણ જો તે ફૂલની માળા તમારા ગળામા પડે તો તેજ વખતે તે માળા મટી જઈ સર્પ જ થાય, અને તેના દંશથી તમારૂ મૃત્યુ થાય, જેથી **દઢવ્રતા**ને શિરે વૈધવ્યનુ દુઃખ આવી પડે તે દુઃખ ન આવે તેટલા માટે જ મે તેનો હાથ પકડી રાખેલો છે હવે જો તમે પોતે તમારૂ ભલુ ચાહતા હો તો તેના ઉપર ગુજારેલા જુલમોની ક્ષમાપના માગો અને હવે પછી એવી પ્રતિજ્ઞા કરો કે કોઈ પણ વખતે તેનો અપરાધ, તેની અવગણના, અપમાન વગેરે કાંઈ પણ નહિ કરતા યોગ્ય સન્માન આપીશુ " આટલુ કહી દેવી **ચક્રેશ્વરી** પોતાના સ્થાનકે ગયા

દેવીના ગયા પછી **કર્મણ** અને તેની નવી સ્ત્રી બંનેએ **દઢવ્રતા**ની ક્ષમાપના માગવા માટે તેણીના પગમા મસ્તક નમાવ્યુ **દઢવ્રતા** સતી હતી તેથી પતિને એકદમ ઉઠાડી લઇ પોતે જ વિનય કરવા લાગી આવુ અદ્ભુત આશ્ચર્ય જોઈ **કર્મણ** તથા તેની નવી સ્ત્રીએ પણ જૈનધર્મ અંગીકાર કર્યો આ પ્રમાણે ધર્મ અને પ્રભુભક્તિમા નિશ્ચલ રહેવાથી પતિના તિરસ્કારને પાત્ર હતી તે **દઢવ્રતા** સત્કારને પાત્ર થઈ અને સુખે જીદગી ગુજારવા લાગી

મન્ત્રામ્નાય—ॐ ह्रं ह्रं ह्रस सर्व ह्रस ज जा ह्रस जा गु ह्रम । આ મન્ત્રાક્ષરો જપવાથી સાપના કષ્ટનુ નિવારણ થાય છે [આ મન્ત્રામ્નાય અશુદ્ધ હોય એવુ લાગે છે]

वल्गत्तुरगगजगर्जितभीमनाद—
माजौ बल बलवतामपि भूपतीनाम् ।
उद्यद्दिवाकरमयूखशिखापविद्ध
त्वत्कीर्तनात् तम इवाशु भिदामुपैति ॥ ४२ ॥

સમશ્લોકી

નાચે તુરંગ ગજ શબ્દ કરે મહાન,
એવુ રણે નૃપતિનુ બળવાન સૈન્ય,
ભેદાય છે તિમિર જેમ રવિ કરેથી,
છેદાય શીઘ્ર ત્યમ તે તુજ કીર્તનેથી.—૪૨

શ્લોકાર્થ —જેમા યુદ્ધ કરતા ઘોડાઓ અને હાથીઓની ગર્જનાઓ તથા વીરોના ભયકર સિંહનાદ થતા હોય છે એવા બળવાન રાજાઓનુ સૈન્ય તમારા નામ માત્રનુ સ્મરણ

કરવાથી જ ઉદય પામતા સૂર્યના કિરણોના અગ્રભાગવડે ભેદાએલા અંધકારની જેમ તત્કાળ નાશ પામે છે.—૪૨

कुन्ताग्रभिन्नगजशोणितवारिवाह–
वेगावतारतरणातुरयोधभीमे ।
युद्धे जयं विजितदुर्जयजेयपक्षा–
स्त्वत्पादपङ्कजवनाश्रयिणो लभन्ते ॥ ४३ ॥

સમશ્લોકી

ભાલા થકી હણીત હસ્તિ રૂધિર વ્હે છે,
યોદ્ધા પ્રવાહ થકી આતુર જ્યાં તરે છે;
એવા યુદ્ધે અજીત શત્રુ જીતે જનો તે—
त्वत्पाद् પંકજરૂપી વન શર્ણ લે જે—૪૩

શ્લોકાર્થ:—ભાલાના અગ્રભાગથી ભેદાએલા હાથીઓના રૂધિરરૂપી જલપ્રવાહમાં વેગથી પ્રવેશ કરી તેને તરી જવા માટે વ્યાકુળ થએલા વીરો વડે ભયંકર દેખાતા યુદ્ધને વિષે તમારા ચરણરૂપ કમળવનનો આશ્રય કરનાર મનુષ્યો દુર્જય શત્રુઓનો પરાભવ કરી વિજય મેળવે છે.—૪૩

વાર્તા ૨૫મી શ્લોક ૪૨-૪૩મો

મથુરા[1] નામની નગરીમાં **રણકેતુ** નામનો એક મહાપરાક્રમી અને બલવાન રાજા હતો, તેને એક **ગુણવર્મા**[2] નામનો જૈનધર્માનુરક્ત, દુષ્ટપાખંડીઓથી વિરક્ત, **ભક્તામરસ્તોત્ર** જપવામાં આસક્ત, દાનેશ્વરી, અને પ્રભુ પ્રત્યે અતિશય શ્રદ્ધાવાળો નાનો ભાઈ હતો.

એક દિવસે **રણકેતુની** પટ્ટરાણીએ કહ્યું કે:—"હે દેવ ! આ **ગુણવર્મા** નગરજનોમાં અતિપ્રિય તથા કીર્તિવાળો છે, તેથી તે કોઈ દિવસ આપને રાજ્યભ્રષ્ટ કરી પોતે જ રાજ્ય પચાવી પડશે. રાજ્યનું હરણ કરી શકે એવો ભાઈ હોય તો પણ તેને શત્રુ ગણવો. કહ્યું છે કે:—

"तुल्यार्थं तुल्यसामर्थ्यं, मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।
अर्धराज्यहरं मित्रं, यो न हन्यात् स हन्यते ॥ १ ॥"

અર્થાત્:—તુલ્ય પ્રયોજનવાળા, સમાન સામર્થ્યવાળા, રહસ્યને જાણનાર, વ્યવસાયી અને અર્ધરાજ્ય લઈ લેનાર મિત્રને પણ જે રાજા ન હણે તે પોતે જ હણાય છે.

રાજા બોલ્યો કે:—"હે દેવી ! બંને સગાભાઈઓમાં વૈમનસ્ય હું શા માટે કરૂં ? જગત્માં ભાઈ મળવો દુર્લભ છે. કહ્યું છે કે:—

૧ क માં નગરીનું નામ 'મિથિલા' આપેલું છે. ૨ क માં ભાઈનું નામ 'ગૃહવર્મા' છે.

"देशे देशे कलत्राणि, देशे देशे च सुनव ।
त देश नैव पदयामि, यत्र भ्राता सहोदर ॥ १ ॥"

અર્થાત્—દરેક દેશમા સ્ત્રીઓ અને પુત્રો તો દેખાય છે, પણ તેવા દેશને હુ જોતો નથી કે જ્યા સહોદર ભાઈ હોય છે

રાણીએ કહ્યુ કે—"દુશ્મન તરીકે સગપણુ શુ? તમારો જે પુત્ર છે તેને રાજ્ય કયાથી મળશે? તમારા હાથમાથી રાજ્ય ગયા પછી, તમારૂ નામ પણુ કોઈ નહિ ગ્રહણુ કરે"

રાણીના આવા વચનો સાભળી તે સત્ય માની રાજ્યલોભને લીધે પોતાના પ્રિય લઘુ બધુને કાઈ પણુ હિતાહિતનો વિચાર કર્યા વિના જ એકદમ પોતાના દેશ બહાર ચાલ્યા જવાનો હુકમ કર્યો

રાજાનો હુકમ મળતાની સાથે જ **ગુણુવર્મા** પોતાના બળની તથા ભાગ્યની પરીક્ષા કરવા માટે પોતાના ભાઇનો દેશ છોડી ચાલી નીકળ્યો, તે સમયે વર્ષાઋતુ ચાલુ હતી, તેથી ફરતો ફરતો તે એક જગલમા પહોચ્યો અને ત્યા આવેલા કોઈ એક પર્વત પરની ગુફામા ફળફૂલાદિનો આહાર કરી પોતાનુ જીવન શાતિથી ગુજારવા લાગ્યો

ગુફામા રહ્યો રહ્યો પચપરમેષ્ઠિ મહામન્ત્રનો તથા **ભક્તામરના** ૪૩મા શ્લોકનુ હમેશા એકાગ્રચિત્તે તે ચિંતવન કરતો હતો, તેવામા એક દિવસે **અપ્રતિચક્રા (ચક્રેશ્વરી)** દેવી પ્રગટ થયા અને તેને કહ્યુ કે—"તુ વરદાન માગ"

ગુણુવર્માએ કહ્યુ—"મને રાજ્ય અપાવો"

દેવીએ રાજ્ય અપાવવાનુ વચન આપ્યુ અને પછી તુરત જ અદૃશ્ય થઈ ગયા

એક વખતે **રણુકેતુ** રાજા પોતાના શત્રુપર વિજય મેળવવા જતો હતો, પરતુ રસ્તામા જ જે સ્થળે **ગુણુવર્મા** રહેતો હતો તે રસ્તે થઇને જતા રાત્રિ પડી જવાથી પર્વતની પાસેના એક ભાગમા લશ્કર સહિત તેને પોતાનો પડાવ નાખ્યો

ગુણુવર્માને તે પર્વતની ગુફામા જ રહેતો જોઇને **રણુકેતુ** વિચારવા લાગ્યો કે—"મારા રાજ્યનો ખરો શત્રુ તો અહીં જ રહે છે, અને કોણુ જાણે સમય વીતતા તે શું નહિ કરે? માટે એનો મૂળમાથી નાશ કરવો જ ઉચિત છે"

આ પ્રમાણે વિચાર કરતાની સાથે જ **રણુકેતુએ** પોતાના સૈન્યને આજ્ઞા કરી કે—"જાઓ, આ સામેની ગુફાને ઘેરી લો અને તોપોથી ઉડાવી દો"

રણુકેતુની આજ્ઞા થતા જ લશ્કરે ગુફાને ઘેરી લીધી અને એકદમ ઉપરાઉપરી તોપો છોડવા માડી **ગુણુવર્મા** શાતિથી ગુફામા બેઠો હતો તે આ તોપોના ધડાકા સાભળી આશ્ચર્ય પામ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે કોઈ શિકારી આવ્યો હશે તેથી આ અવાજ

थाय छे. आ विचारथी पोते गुफानी બહાર नीકળ્યો, જેવો ગુફાની બહાર આવે છે તેવો જ તે ગુફાની ચારે બાજુ ઘેરી વળેલાં પોતાના ભાઇના સૈન્યને જોવા લાગ્યો.

ગુણવર્મા તુરત જ સેંકડો હરણીઆઓના ટોળામાં જેમ એક કેસરીસિંહ હોય તેવી રીતે એકલો આખા સૈન્યમાં ઘુમી વળ્યો અને ક્ષણવારમાં તો સૂર્યથી જેમ અંધકાર દૂર થઈ જાય, તેમ **રણકેતુના** સૈન્યને **ચક્રેશ્વરી** દેવીના વરદાનના પ્રભાવથી અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખ્યું. રાજાના રથના છત્ર, શસ્ત્ર વગેરે પણ **ગુણવર્માએ** ક્ષણવારમાં પાડી નાંખ્યા, વનદેવતાએ પણ **ગુણવર્માનો** જયજયારવ કરી તેના ઉપર ફૂલોની વૃષ્ટિ કરી. કુલવાન તથા વિનયી હોવાને લીધે **ગુણવર્મા** પોતાના મોટાભાઈના પગમાં પડ્યો. કહ્યું છે કેઃ—

"नमन्ति सफला वृक्षा, नमन्ति कुलजा नराः ।
शुष्कं काष्ठं च मूर्खाश्च, भजन्ति न नमन्ति च ॥ १ ॥
साली भरेण तोयेण, जलहरा फलभरेण तरुसिहरा ।
विणयेण य सप्पुरिसा, नमन्ति न हु कस्सइ भयण ॥ २ ॥"

અર્થાત્‌ઃ—ફળવાળા વૃક્ષો નમે છે, કુળવાન મનુષ્યો નમે છે. પરંતુ સૂકું લાકડું અને મૂર્ખ કોઇની સેવા કરતા નથી અને કોઇને નમતા એ નથી. શાળી ભારવડે, મેઘ પાણીવડે, વૃક્ષો ફળના ભારથી અને સત્પુરુષો વિનયથી નમે છે, પરંતુ કોઇના ભયથી નમતા નથી.

રણકેતુ રાજા પોતાના ભાઇના વિનયથી લજ્જા પામ્યો, અને ઘણો જ પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. તેને પોતાના સંસાર પરથી વૈરાગ્ય આવ્યો અને ચિંતવવા લાગ્યો કેઃ—

"अर्थं धिगस्तु वहुवैरकरं नराणां
राज्यं धिगस्तु सततं वहुशङ्कनीयम् ।
रूपं धिगस्तु नियतं परिहीयमानं
देहं धिगस्तु परिपुष्टमपि व्रणाशि ॥ १ ॥"

અર્થાત્‌ઃ—મનુષ્યોમાં પરસ્પર વૈર ઉત્પન્ન કરનાર અર્થ–પૈસાને ધિક્કાર હો. નિરંતર શંકાને યોગ્ય રાજ્યને ધિક્કાર થાઓ, નિયતપણે ક્ષીણ થતા રૂપને ધિક્કાર થાઓ, અને અત્યંત પુષ્ટ હોવા છતાં પણ જેમાં રોગો રહેલા છે એવા શરીરને ધિક્કાર થાઓ.

વળી કહ્યું છે કેઃ—"अवश्यं यातारश्चिरतरमुषित्वाऽपि विषया
वियोगे को भेदस्त्यजति न जनो यत् स्वयममून् ।
व्रजन्तः स्वातन्त्र्यादतुलपरितापाय मनसः
स्वयं त्यक्तास्त्वेते शमसुखमनन्तं विदधति ॥ १ ॥"

અર્થાત્‌ઃ—મનુષ્યો જો વેવિકપૂર્વક વિષયોનો ત્યાગ ન કરે તો લાંબો કાળ સાથે રહીને પણ વિષયો તો અવશ્ય જનાર જ છે. બંને રીતે થતા વિયોગમાં શું ભેદ છે કે મનુષ્યો પોતાની મેળે વિષયોનો ત્યાગ કરતા નથી ? વિષયો સ્વતંત્રપણે ચાલ્યા જાય તો ઘણા

પરિતાપ માટે થાય છે તેને જ મનુષ્યો વિવેકપૂર્વક ત્યાગ કરે તો તે અનતુ શમ-શાતિનુ સુખ ઉત્પન્ન કરે છે

વળી જો મે પહેલા આના વચનોથી નાના ભાઈને દેશનિકાલ ન કર્યો હોત, તો યુદ્ધમા પરાજિત થવાનો સમય ન આવત, એકાતે સ્વાર્થમા જ રક્ત અને અનર્થ કરવાની પ્રેરણા કરનાર સ્ત્રી જાતિને ધિક્કાર હો! પુરુષ પણ તેણીને વિષે આસક્ત થએલો પોતાનુ ભાન ભૂલીને જડ જેવો બની જાય છે કહ્યુ છે કે—

"तावदेव पुरुष सचेतन-
स्तावदाकलयति क्रमाक्रमौ ।
यावदेव न कुरङ्गचक्षुषा
ताडयते चपललोचनाञ्चले ॥ १ ॥
सर्पीडयेवाद्विद्रष्ट्राग्नि-यमजिह्वाविषाङ्कुरान् ।
जगज्जिघत्सुना नार्य, कृता क्रूरेण वेधसा ॥ २ ॥
ससार ! तव पर्यन्त-पदवी न दवीयसी ।
अन्तरा दुस्तरा न स्यु-र्यदि रे मदिरेक्षणा ॥ ३ ॥"

અર્થાત્—ત્યા સુધી જ પુરુષ સચેતન-ચેતનાવાળો છે, ત્યા સુધી જ ક્રમાક્રમ સમજે છે કે જ્યા સુધી હરણ જેવા નેત્રવાળી સ્ત્રીના લોચનના પ્રાતભાગથી તાડિત થએલ નથી સર્પની દાઢા, અગ્નિ, યમની જિહ્વા અને વિષ એ સઘળાને પીડીને જ હોય નહિ તેમ જગતને ખાઈ જવાને ઈચ્છતા ક્રૂર બ્રહ્માએ સ્ત્રીઓ બનાવી છે લાલ નેત્રવાળી દુખપૂર્વક તરાય તેવી સ્ત્રીઓ વચમા ન હોય તો હે સસાર! તારૂ છેવટનુ સ્થાન બહુ દૂર નથી

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાજાએ પોતાના સામતો વગેરે સાથે મસલત કરીને ગુણવર્માને પોતાની રાજગાદી સોપવાનો નિશ્ચય કર્યો શુભમુહૂર્તે ગુણવર્માને સિંહાસન ઉપર બેસાડીને તીર્થજલ વગેરે સુગધી દ્રવ્યોથી રાજાએ પોતે ગુણવર્માનો અભિષેક કર્યો અને પોતે જટાધારી યોગી થઇને જગલમા ચાલ્યો ગયો

ગુણવર્મા પોતાના વડીલ ભાઇની પ્રકૃતિ આમ એકાએક ફરી ગએલી જોઈ આશ્ચર્ય પામ્યો અને વડીલબધુના વિયોગથી વધારે દુખી થયો પોતાની ઇચ્છા રાજ્ય કરવાની નહિ હોવા છતા પણ રાજ્યમા અવ્યવસ્થા ઉત્પન્ન ન થાય, શત્રુઓ આવી પ્રજાને દુખ ન આપે તેમ વિચારીને તેણે રાજ્યનો સ્વીકાર કર્યો ગુણવર્મા રાજા થયા પછી હમેશા ગુરુના ઉપદેશનુ શ્રવણ કરતો, વખતો વખત તીર્થયાત્રા કરતો, પરોપકારી કાર્યો કરતો પોતાનો મનુષ્યભવ સફલ કરવા લાગ્યો અને જૈનધર્મની પ્રભાવનામા વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો વળી તે પરમજૈન ગુણવર્મા રાજા પર્વતિથિએ પોતાના પાપોના નિવારણને માટે અતિચાર રહિત સામાયિક પૌષધાદિક વ્રતોનુ પાલન કરતો શાતિથી જીવન ગુજારવા લાગ્યો,

મન્ત્રામ્નાયઃ—ॐ अट्टी (ट्टे?) मट्टी (ट्टे?) सव्वं (वें) पिशुणं दलनं घरट्टी जो समरै (रे) पंचवट्टी ताकै (के) अरि पर उंघावट्टी ॐ ठः [ठः] स्वाहा।

આ મન્ત્રાક્ષર જપવાથી સંગ્રામના ભયનો નાશ થાય છે.

अम्भोनिधौ क्षुभितभीषणनक्रचक्र-
पाठीनपीठभयदोल्बणवाडवाग्नौ ।
रङ्गत्तरङ्गशिखरस्थितयानपात्रा-
स्त्रासं विहाय भवतः स्मरणाद् व्रजन्ति ॥ ४४ ॥

સમશ્લોકી

જ્યાં ઉછળે મગર મચ્છ તરંગ ઝાઝા,
ને વાડવાગ્નિ ભયકારી થકી ભરેલા;
એવા જ સાગર વિષે સ્થિત નાવ જે છે,
તે નિર્ભયે તુજ તણા સ્મરણે તરે છે.—૪૪

શ્લોકાર્થ—હે સ્વામી ! જેમાં ભયંકર મગરના સમૂહ તથા પાઠીન અને પીઠ નામનાં મત્સ્યો તથા ભયંકર દેદીપ્યમાન વાડવાનલ અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તેવા સમુદ્રમાં જેમના વહાણો ઉછળતા તરંગોના–મોજાઓના અગ્રભાગપર રહેલા છે એવા વહાણવાળા પુરુષો પણ તમારૂં સ્મરણ માત્ર કરવાથી જ ભય રહિત થઈ નિર્વિઘ્નપણે વાંછિત સ્થાને પહોંચી જાય છે.—૪૪

વાર્તા ૨૬ મી શ્લોક ૪૪

ધન, સુવર્ણ, રત્ન તથા નંદનવન સમાન બગીચાઓથી સુશોભિત **તામ્રલિપ્તી**[1] નામની નગરીમાં **ધનાવહ**[2] નામનો એક શેઠ રહેતો હતો. તે પોતે એક વખત નગરમાં પધારેલા **શ્રીજિનેશ્વરસૂરિ**[3] નામના જૈન સાધુ પાસે વ્યાખ્યાન સાંભળવા ગયો, આચાર્યશ્રીએ ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કેઃ—

"वन्द्यास्तीर्थकृतः सुरेन्द्रमहिताः पूजां विधायामलां
सेव्याः सन्मुनयश्च वन्द्यचरणाः श्रव्यं च जैनं वचः ।
सच्छीलं परिपालनीयमतुलं कार्यं तपो निर्मलं
ध्येया पञ्चनमस्कृतिश्च विदुषा भाव्या च सद्भावना ॥ १ ॥"

અર્થાત્‌ઃ—ચિત્તની શુદ્ધિ પૂર્વક નિર્મળ પૂજા કરીને દેવેંદ્રો વડે પૂજ્ય તીર્થંકરોને નમસ્કાર કરવો જોઇએ, જેના ચરણો ભવ્યાત્માઓવડે વંદનીય છે તેવા મુનિઓની સેવા

૧ **क**મા ગામનું નામ 'તીરપુર' બંદર છે, જ્યારે **ग**મા ગામનુ નામ 'તામલી' છે. ૨ **क**માં શેઠનું નામ 'વિજયશેઠ' છે, જ્યારે **ग** માં 'ધનચંદ્ર' છે. ૩ **क** મા મુનિનુ નામ નિશાન પણ નથી, જ્યારે **ग** માં 'ચંદ્રકીર્તિ' નામ છે.

કરવી જોઇએ, જિનેશ્વરોના વચનને સાભળવુ જોઇએ, ઉત્તમ શીલ પાળવુ જોઇએ, અને નિર્મળ તપ કરવું જોઇએ, પચપરમેષ્ઠિનુ ધ્યાન કરવુ જોઇએ અને ઉત્તમ બાર ભાવનાઓ ભાવવી જોઇએ

તેમા પણ જીવોને વિષે જે દયારૂપી ધર્મ તે સર્વ ધર્મોમા ઉત્તમ છે

“ देविंदचक्कवट्टि-त्तणाइ भुत्तूण सिवसुहमणन ।
पत्ता अणतसत्ता, अभय दाउण जीवाण ॥ १ ॥
यो दद्यात् काञ्चन मेरु, कृत्स्ना चापि वसुन्धराम् ।
सागर रत्नपूर्ण वा, न च तुल्यमहिंसया ॥ २ ॥
हतूण परप्पाणे, अप्पाण जो करेइ सप्पाणम् ।
अप्पाण दिवसाण कपण नासेइ अप्पाणम् ॥ ३ ॥”

અર્થાત્—જીવોને અભયદાન આપીને અનત આત્માઓ દેવેન્દ્ર અને ચક્રવર્તિના ભોગો ભોગવીને અનત શિવસુખને પામ્યા છે, જો કોઇ ભવ્યાત્મા દાનમા સોનાનો મેરૂ આપે અથવા સપૂર્ણ પૃથ્વી આપે અથવા રત્નથી ભરેલો સમુદ્ર આપે તો પણ તે અહિંસાની સમાન નથી

જે કોઇ બીજાના પ્રાણોને હણી પોતાના પ્રાણને બચાવે છે, તે થોડા દિવસના માટે જ થાય છે કેમકે બીજાના પ્રાણોનો નાશ કરી ખરેખર તે પોતાનો જ નાશ કરે છે

આ પ્રમાણે ગુરુ મહારાજનો ઉપદેશ સાભળીને પ્રાણાતે પણ નિરપરાધી જીવને હણવો અને હણાવવો નહિં એ પ્રમાણે **ધનાવહ** શેઠે વ્રત લીધુ અને જૈનધર્મનો પોતે સ્વીકાર કર્યો, અને હમેશા **ભક્તામરસ્તોત્ર**નો પાઠ કરવો શરૂ કર્યો

ધનાવહ શેઠે એક દિવસે વિચાર કર્યો કે ઘણુ ધન હોવા છતા પણ જો બહારની ચાલુ આવક ન હોય અને ખર્ચ હમેશા થયા કરતુ હોય તો કોઇ એક દિવસે પોતાની પાસેના ધનનો સર્વથા નાશ થઇ જાય છે, માટે ગૃહસ્થે ધન વધારવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને વિશેષ ધન મેળવવાની ઇચ્છાથી **‘સિહલદ્વીપ’** બદરે જવા માટે પાચ વહાણો ત્યા વેચવા લાયક વસ્તુઓથી ભરાવીને શુભમુહૂર્તે નાળિએર વગેરેથી સમુદ્રનુ પૂજન કરીને શેઠે પ્રસ્થાન કર્યુ ભાગ્યયોગે શેઠના વહાણો પવનની અનુ-કૂળતાને લીધે બહુ જ થોડા દિવસમા **‘સિહલદ્વીપ’** બદરે પહોચી ગયા ત્યા પહોચી કેટલાએક દિવસ રહી વ્યાપારાદિવડે ઘણુ ધન ઉપાર્જન કર્યુ

થોડા દીવસ વીતી ગયા પછી પોતાના વતનમા પાછા આવવાની ઇચ્છા થઈ તેથી પોતાનુ સઘળુ ધન વહાણમા ભરી દીધુ અને પોતાના દેશ ભણી વહાણ હકારી મૂક્યા ચાલતા ચાલતા રસ્તામા એકાએક વહાણ અટકી પડયા ખારવાઓએ શેઠને કહ્યુ કે—“શેઠ સાહેબ! અહીં આ એક **‘વિકટાક્ષી’** નામની દેવી રહે છે તેણીએ આપણા વહાણો અટકાવી દીધા છે, અને તે પશુનુ બલિદાન માગે છે”

શેઠે તેઓને કહ્યું કેઃ—“ હે નાવિકો ! હું પશુનું બલિદાન નહિ આપી શકું, હું કોઈ પણ પ્રકારે જીવોનો ઘાત કરવા કે કરાવવા ખુશી નથી, ભલે મારૂં બધું નાશ થઈ જાય પણ દેવીને જીવનું બલિદાન તો હું નહીં જ આપું. કહ્યું છે કેઃ—

“ दमो देवगुरूपास्ति-र्दानमध्ययनं तपः ।
सर्वमप्येतदफलं, हिंसां चेन्न परित्यजेत् ॥ १ ॥
हिंसा विघ्नाय जायते, विघ्नशान्त्यै कृताऽपि हि ।
कुलाचारधियाऽप्येषा, कृता कुलविनाशिनी ॥ २ ॥

અર્થાતઃ—જો હિંસાનો ત્યાગ કરવામાં ન આવે તો ઇન્દ્રિયોનું દમન, ગુરુની સેવા, દાન, અધ્યયન તપ આ સઘળું નિષ્ફળ છે.

વિઘ્નની શાન્તિ માટે કરેલી હિંસા વિઘ્ન માટે જ થાય છે. કુળાચારની બુદ્ધિએ પણ કરેલી હિંસા કુળના નાશ માટે જ થાય છે.

આ પ્રમાણે બોલી રહેતાંની સાથે જ ચારે બાજુએ વાદળાંઓ ચઢી આવ્યા, જોરથી તોફાની વાયરો વાવા લાગ્યો, એટલે **ધનાવહ** શેઠે **ભક્તામર**ના ૪૪ મા શ્લોકનું સ્મરણ કરવું શરૂ કર્યું. આ બાજુ ભયંકર ગર્જનાઓ સાથે મૂશળધાર વર્ષાદ વરસવા લાગ્યો અને જોરથી પવન ફૂંકાવા લાગ્યો. નાવિકોએ કહ્યું કેઃ—“ શેઠ સાહેબ ! હઠાગ્રહી ન બનો ! દેવીના ઉપદ્રવથી બધાનું તથા વહાણોનું રક્ષણ કરો. ” ડાહ્યા માણસોએ પોતાના રક્ષણના માટે અધર્મનું આચરણ પણ કરવું પડે તો કરવું જોઈએ—

“ त्यजेदेकं कुलस्यार्थे, ग्रामस्यार्थे कुलं त्यजेत् ।
ग्रामं जनपदस्यार्थे, आत्मार्थे पृथिवीं त्यजेत् ॥ १ ॥
आपदर्थे धनं रक्षेद्, दारान् रक्षेद् धनैरपि ।
आत्मानं सततं रक्षेद्, दारैरपि धनैरपि ॥ २ ॥

અર્થાતઃ—કુળ માટે એકનો ત્યાગ કરે, ગામ માટે કુળનો ત્યાગ કરે, દેશ માટે ગામનો ત્યાગ કરે અને પોતાને બચાવવા પૃથ્વીનો પણ ત્યાગ કરે. આપત્તિથી બચવા માટે ધનની રક્ષા કરે, સ્ત્રીઓને ધનથી રક્ષે, અને પોતાને સ્ત્રી અને ધન બંને વડે રક્ષે.

થોડાનો નાશ થતો હોય તો થવા દઈ ને વધારેનું રક્ષણ કરવું.

“ सर्वनाशे समुत्पन्ने, अर्धं त्यजति पण्डितः ।
अर्धेन कुरुते कार्यं, सर्वनाशो हि दुस्तरः ॥ १ ॥ ”

અર્થાતઃ—“ પંડિત પુરુષ સર્વનાશ થતો દેખે ત્યારે તેને બચાવવા અર્ધાનો ત્યાગ કરે છે, અર્ધાથી કાર્ય કરે છે. કારણ કે સર્વ નાશ દુસ્તર—દુઃખથી તરાય તેવો છે.

તેથી સર્વનો નાશ થાય તો પણ પોતાનું–આત્મ રક્ષણ કરવું જોઇએ, તેથી પશુનું બલિદાન આપવું તે યોગ્ય છે. ” આ પ્રમાણે કહેવા છતાં પુણ્યાત્મા **ધનાવહ** પોતાના ધ્યાનમાથી ચલાયમાન ન થયો, શેઠના ધ્યાનના પ્રભાવથી તે સમુદ્રવાસિની ‘ **વિકટાક્ષી** ’

દેવીની સર્વ શક્તિઓ નાશ પામી ગઈ અને તે પ્રગટ થઇને બોલી કે—"હે શેઠ! હુ તમારા પર પ્રસન્ન થઈ છુ, માટે જે જોઈએ તે માગો"

"अमोघा वासरे विद्यु-दमोघ निशि गर्जितम् ।
नारीबालवचोऽमोघ-ममोघ देवदर्शनम् ॥ १ ॥"

અર્થાત્—દિવસે થતી વિજળી સફળ છે, રાતમા થએલ ગર્જના સફળ છે, સ્ત્રી અને બાળકનુ વચન સફળ થાય છે, અને દેવદર્શન [પણ] સફળ છે

શેઠે જવાબમા કહ્યુ કે—"મને કોઈ વાતની ચાહના નથી, પણ એટલુ જ માગુ છુ કે આજથી હવે તમે સર્વથા જીવહિસા છોડી દો, અમૃતનુ ભોજન કરનાર દેવોએ પાપના કારણ રૂપ પશુ વધનો નિરર્થક અભિલાષ કરવો ઉચિત નથી"

દેવીએ શેઠની આ માગણીનો સ્વીકાર કર્યો અને શેઠના વહાણ ચાલવા માડ્યા ક્ષણમાત્રમા જ શેઠના વહાણો **સ્તભતીર્થ**મા આવી પહોચ્યા, **સ્તભતીર્થ**નો યાત્રા કરીને **ધનાવહ** શેઠ અનુક્રમે પોતાના નગર '**તામ્રલિપ્તી**'મા કુશળક્ષેમ આવી પહોચ્યા, ત્યા ઘણુ ધન ખર્ચીને **ચક્રેશ્વરી** દેવીની મૂર્તિ સહિત **શ્રીઋષભદેવ** ભગવાનનુ ગગનચુબી જિનાલય બધાવ્યુ, તે જિનમદિરમા હમેશા પૂજન, અર્ચન કરતો **ધનાવહ** શેઠ સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

મન્ત્રામ્નાય—**ॐ ह्रीं थमेउ जल जलण दुट्ठ थमेउ स्वाहा ॥**

વિધિ—આ મન્ત્ર ગણવાથી વહાણમા ડૂબતા બચે અને કુશલક્ષેમ પોતાના સ્થાનકે પાછા આવે

उद्भूतभीषणजलोदरभारभुग्ना
शोच्या दशामुपगताश्च्युतजीविताशा ।
त्वत्पादपङ्कजरजोऽमृतदिग्धदेहा
मर्त्या भवन्ति मकरध्वजतुल्यरूपाः ॥ ४५ ॥

સમશ્લોકી

જે છે નમ્યા ભયદ રોગ જલોદરેથી
પામ્યા દશા દુખદ આશ ન દેહ તેથી,
ત્વત્પાદ-પદ્મ રજ અમૃત નીજ દેહે—
ચોળે બને મનુજ કામ સમાન રૂપે-૪૫

શ્લોકાર્થ—જેઓ ઉત્પન્ન થએલા ભયકર જલોદરના રોગના ભારે કરીને વાકા વળી ગયા છે, શોક કરવા લાયક દશાને પ્રાપ્ત થએલા અને જીવવાની આશા જેઓએ છોડી દીધી છે, એવા મનુષ્યો પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતને પોતાના શરીર પર ચોપડવાથી કામદેવ સરખા સ્વરૂપવાળા થએલા જોવામા આવે છે—૪૫

વાર્તા ૨૭ મી શ્લોક ૪૫ મો.

ઉજ્જયિની[1] નામની નગરીમાં **રાજશેખર**[2] નામનો એક રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને **વિમળા** નામની એક પટ્ટરાણી હતી, તેનો **રાજહંસ**[3] નામનો એક પરાક્રમી વિનયી સુશીલ અને બુદ્ધિવાન પુત્ર હતો. દૈવ સંજોગે **રાજહંસ**ની માતા **વિમળા** પુત્રને નાની ઉંમરનો મૂકી સ્વર્ગવાસી થઈ. તેના સ્વર્ગવાસ થયા પછી **કમળા** નામની બીજી રાણી હતી તે પટ્ટરાણી તરીકે ગણાવા લાગી.

કમળાને પણ એક પુત્ર હતો પણ તે **રાજહંસ** જેવો ચાલાક અને બુદ્ધિમાન ન હતો, તેથી ઓરમાન માતા **કમળા**એ એક દિવસ વિચાર કર્યો કેઃ—"**રાજહંસ** મ્હારા પુત્રથી મોટો છે, બુદ્ધિમાન તેમજ ભાગ્યશાળી છે, વળી મહારાજાની તેના પ્રત્યે સંપૂર્ણ પ્રીતિ છે, તેથી મ્હારા પુત્રને રાજ્ય મળવું એ તદ્દન અસંભવિત છે, અને જો મ્હારા પુત્રને રાજ્ય ન મળે તો મ્હારી અને પુત્રની બંનેની દુર્દશા થાય; 'અટલા માટે કોઇ પણ ઉપાયે **રાજહંસ**નો નાશ કરવો એ વધારે ઠીક છે. પરંતુ જો હું એને એકાએક મારી નાંખીશ તો લોકોમાં ખરાબ બોલાશે અને કદાચ મૂશ્કેલીમાં ઉતરવું પડશે, માટે એમ નહિ કરતાં કોઈ એવી વસ્તુ ખોરાક વગેરેમાં આપવી કે જેથી તે વ્યાધિગ્રસ્ત બને અને તે વ્યાધિને અંતે રીબાઇ રીબાઈને મરી જાય.

એક વખતે **રાજશેખર** રાજા શત્રુઓને વશ કરવાને અને દિગ્વિજય કરવા માટે પરદેશ ગયો, તે તકનો લાભ લઈ રાણીએ **રાજહંસ** કુમારને વ્યાધિનું મૂળ કોઈ વિષ લઈને ભોજનમાં ખવરાવી દીધું. ધીમે ધીમે **રાજહંસ**ના શરીરમાં વ્યાધિઓ ઉત્પન્ન થઇ અને તેમાંએ મુખ્ય વ્યાધિ જલોદરની ઉત્પન્ન થઈ. વ્યાધિના કારણ સંબંધી તપાસ કરતાં તેને માલુમ પડયું કે મ્હારી સાવકી માતાના કપટને લીધે જ મ્હારે આ વ્યાધિઓ ભોગવવી પડે છે; અને જો હું અહીંઆં રહીશ તો જરૂર મરણ પામીશ. કહ્યું છે કેઃ—

"दुष्टा भार्या शठं मित्रं, भृत्याश्चान्तरदायकाः ।
ससर्पगृहवासश्च, मृत्युरेव न संशयः ॥ १ ॥
शशी दिवसधूसरो गलितयौवना कामिनी
सरो विगतवारिजं मुखमनक्षरं स्वाकृते ।
प्रभुर्धनपरायणः सततदुर्गतः सज्जनो
नृपाङ्गणगतः खलो मनसि सप्त शल्यानि मे ॥ २ ॥"

અર્થાત્—દુષ્ટ સ્ત્રી, લુચ્ચો ભાઈબંધ, ફુટી ગએલા નોકરો અને સર્પવાળા ઘરમાં વાસ આ સઘળા મૃત્યુનું જ કારણ થાય છે. એમાં કંઈ સંશય નથી.

---

૧ क મા નગરીનુ નામ 'કૌશાંબી' છે. ૨ क માં રાજાનુ નામ જયશેખર છે, જ્યારે ग માં 'નૃપશેખર' છે. ૩ क મા પુત્રનુ નામ 'વિજયસિંહ' છે.

દિવસે મેલો ચદ્રમા, યૌવનરહિત સ્ત્રી, પાણી વિનાનુ સરોવર, અનક્ષર—બોલતા જ ન આવડે તેવુ મુખ, ધન સચયમા તત્પર શેઠ, નિરતર કગાલ સજ્જન, અને રાજાને આગણે જતો ખલ આ સાત મારા મનમા શલ્ય સરખા છે

જ્યારે માતાની અવકૃપા થઈ તો પછી અહી રહેવુ તે પણ વ્યાજબી નથી, એમ વિચારીને કોઈને પણ કહ્યા વિના એકાએક ઉજ્જયિનીથી ચાલી નીકળી **રાજહસ** **હસ્તિનાપુર** આવી પહોચ્યો ત્યા પહોચી એક મહોલ્લામા સારૂ સ્થળ શોધી શાતિથી રહેવા લાગ્યો

રાજહસ કુમાર જે સમયે હસ્તિનાપુરમા રહેતો હતો, તે સમયે ત્યા **માનગિરિ** નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને **કલાવતી** નામની એક સુશીલ, ડાહી અને વિચક્ષણ પુત્રી હતી તે પુત્રીએ જૈન સાધ્વી પાસે એક દિવસ સાભળ્યુ કે—

"श्रीतीर्थेशस्य पूजा गुरुचरणयुगाराधन जीवरक्षा
सत्पात्रे दानवृत्तिर्विषयविरमण सद्विवेकस्तपश्च ।
श्रीमत्सङ्घस्य पूजा जिनपतिवचसां लेखन पुस्तकेषु
सोपानश्रेणिरेषा भवतु तनुभृतां सिद्धिसौधाधिरोहे ॥ १ ॥"

અર્થાત્—તીર્થંકરોની પૂજા, ગુરુના ચરણકમળની સેવા, જીવરક્ષા, સત્પાત્રે દાન, વિષયથી વિરમણ, વિવેક, તપ, શ્રીસઘની સેવા, પરમાત્માની વાણીનુ પુસ્તકોમા લેખન, આ સઘળા સિદ્ધિરૂપી મહેલમા ચડવા માટે પ્રાણીઓને પગથીઆ જેવા થાઓ

આ પ્રમાણે સાભળીને તેણીએ જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને નિરતર **ભક્તામર** સ્તોત્રનો શુદ્ધ ઉચ્ચારપૂર્વક જાપ કરવા લાગી અનુક્રમે તેણી પોતાના કલાગુરુ પાસેથી ચોસઠ કલાઓનો અભ્યાસ કરી તેમા પ્રવીણ થઈ એક દિવસે **કલાવતી** પોતાના પિતાની સાથે રાજસભામા બેઠી હતી તેવામા હસતા હસતા રાજાએ કલાવતીને પૂછ્યુ કે—"હે પુત્રી ! કહે તો ખરી કે ત્હારૂ સુખ અમારા હાથમા છે કે કર્મના હાથમા? જે સત્ય હોય તે કહે !"

જવાબમા **કલાવતીએ** કહ્યુ કે—"પિતાજી ! મનુષ્ય તો ફક્ત મિથ્યાભિમાન રાખીને આ હુ કરૂ છુ, હુ ધારૂ તે કરી શકુ છુ, એમ ફોગટનો બકવાદ કર્યા કરે છે, બાકી જે કાઈ થાય છે તે કર્મથી જ"

આ પ્રમાણેનો **કલાવતીનો** જવાબ સાભળી રાજા એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને બોલ્યો કે—"હે દુર્મતિવાળી પુત્રી ! તુ કેવી રીતે જીવે છે?" તેણીએ જવાબ આપ્યો કે—"મારા કર્મથી" કહ્યુ છે કે—

"नमस्यामो देवान् ननु हतविधेस्तेऽपि वशगा
विधिर्वन्द्यः सोऽपि प्रतिनियतकर्मैकफलदः ।

फलं कर्मायत्तं यदि किममरैः ? किं च विधिना ?
नमस्तत् कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यः प्रभवति ॥ १ ॥"
(नीतिशतके श्लो० ९१)

અર્થાત્:–દેવોને અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ, પરંતુ તે દેવો પણ વિધિને વશ છે. વિધિ વંદ્ય છે, પરંતુ તે પણ આપણે કરેલા કર્મના જ ફળને આપનાર છે, સારાં માઠાં ફળ કર્માયત્ત–કર્મને આધિન છે તો દેવોવડે કરીને શું ? બ્રહ્માવડે પણ શું ? અર્થાત્ તે બંને નકામા છે. જેનાથી બ્રહ્મા પણ બળવાન નથી તે કર્મને જ નમસ્કાર થાઓ.

" दैवेनाप्रसृजता स्वयं जगति यद् यस्य प्रमाणीकृतं
तव् तस्योपनयेन्मनागपि महान् नैवाश्रयः कारणम् ।
सर्वाशापरिपूरके जलधरे वर्षत्यपि प्रत्यहं
सूक्ष्मा एव पतन्ति चातकमुखे द्वित्राः पयोबिन्दवः ॥ २ ॥"

અર્થાત્:—સારી રીતે ઉત્પન્ન કરનાર ભાગ્યે જેના માટે જે વસ્તુ જગતમાં ચોક્કસ નિર્માણ કરી તેને માટે તે વસ્તુ થોડી હોય તો પણ મહાન જ બને છે, તેમાં આશ્રય કારણ નથી. કેમ ?–સંપૂર્ણ ઇચ્છાને પૂર્ણ કરનાર વરસાદ હમેશાં વરસતો હોય છતાં પણ નાનાં બે ત્રણ જળનાં ટીપાં ચાતકના મુખમાં પડે છે તે તેની સંપૂર્ણ શાન્તિને માટે બસ છે.

આ પ્રમાણે કહેવાથી રાજા ક્રોધથી રાતો–પીળો થઈ ગયો અને બધુંએ કર્મથી જ થાય છે તે દલીલ અસત્ય કરાવવાને માટે પોતાના દુષ્ટ સુભટોને તેને આજ્ઞા કરી કે:— "આખા નગરમાં જે ગરીબમાં ગરીબ માણસ હોય અને જે વ્યાધિથી વધારે પીડાતો હોય તેને અહીંઆં પકડી લાવો."

રાજાનો હુકમ સાંભળીને જેના હાથ તથા પગ નાના દોરડી જેવા થઈ ગએલા છે, કાન મેલથી ભરાઈ ગએલા છે, તાવથી જે પીડાય છે, દુઃખ અને દારિદ્રયના એકમાત્ર નમૂનારૂપ એવા **રાજહંસ**કુમારને પકડીને તે સુભટો રાજસભામાં લાવ્યા. રાજાએ બધા અલંકારો ઉતરાવી લઇને તથા ઠેકાણે ઠેકાણે ફાટી ગએલાં છે એવાં મલિન વસ્ત્રો રાજપુત્રીને પહેરાવીને **રાજહંસ**કુમાર સાથે પરણાવી દીધી. આવું અનિષ્ટ કાર્ય થતું જોઇને મન્ત્રિ સામંત વગેરેએ રાજાને કહ્યું કે:—"હે સ્વામિન્ ! કાર્ય કરતાં પહેલાં બહુ જ વિચારીને કાર્ય કરવું જોઇએ કે જે કર્યા પછી પાછળ પસ્તાવો કરવો ન પડે."

રાજાએ કોઇનું પણ નહિ માનતાં કુંવરીને કહ્યું કે:—"હે સત્યકર્મવાદિનિ ! સાંભળ. તું કહે છે કે બધું કર્મથી જ થાય છે તો થોડું ભાતું માર્ગમાં ખાવા સારૂં લઇને મારી નગરીનો ત્યાગ કર."

આ પ્રમાણે સાંભળીને કુંવરી બોલી કે:—

"समीहित जन्न लभाहे वय
प्रभो ! न दोषस्तव कर्मणो मम ।
दिवाऽप्युलूको यदि नावलोकते
तदाऽपराध कथमशुमालिन ? ॥ १ ॥"

અર્થાત્—અમે અમારી ઇષ્ટ વસ્તુને પ્રાપ્ત ન કરીએ તેમા હે પ્રભુ ! તમારો દોષ નથી પણ મારા કર્મનો દોષ છે દિવસે પણ ઘુવડ જો ન દેખે તો તેમા શું સૂર્યનો અપરાધ છે ? નહિ જ

આ પ્રમાણે બોલી પોતાના સ્વામીનો હાથ પકડી, આસુ ભરી આખે નગરજનોના દેખતા કલાવતી ત્યાથી ચાલી નીકળી માર્ગમા રાત્રિ પડી, તે વખતે કળિકાળ સમાન હેમન્તઋતુ ચાલતી હતી કહ્યુ છે કે —

"निदग्धा कमलाकरा सुमनसो मम्लु कलावानपि
प्रीत्यै नो किल कृष्णवर्त्मसु जन प्रायेण बद्धादर ।
जाड्येनोल्लसित जगत् सुमहिते मित्रेऽपि यन्मन्दता
तन्नून कलिरेष दु सहत शीतर्तुना स्पर्धते ॥ १ ॥"

અર્થાત્—કમળના સમૂહો ઠડીથી બળી ગયા, ખીલેલા પુષ્પો કરમાઈ ગયા, કલાવાન પુરુષ આદરવાળો છે તો પણ પોતાના કામથી ધુમસવાળા માર્ગમા પ્રસન્ન કરી શકતો નથી તેમ આખુ જગત્ ઠડીથી શીથિલ થઈ ગયુ, વળી માનનીય મિત્રના કામમા પણ મદપણુ આવી ગયુ, ખરેખર આ ઠડી ઋતુની સાથે અસહ્ય કલિયુગ હરીફાઈ કરી રહ્યો છે

ત્યા એક ઝાડની નીચે કલાવતીએ ચારે બાજુ ખરી પડેલા પાદડાઓની પથારી કરીને તેના ઉપર રાજહસકુમારને સૂઈ રહેવા માટે વિનતિ કરતા કુમારે કહ્યુ કે —"હે પ્રિય ! બહુ જ અનિષ્ટ થયુ, તું મને અડકીશ નહિ કારણ કે સરખેસરખાનો વિવાહ થવો શુભ છે અને જગતમા તે જ વ્યાજબી ગણાય" કહ્યુ છે કે —

"शूराश्च कृतविद्याश्च, याश्च रूपधना स्त्रिय ।
यत्र यत्र गमिष्यन्ति, तत्र तत्र कृतालया ॥ १ ॥"

અર્થાત્—શૂરવીરો, વિદ્વાનો, રૂપવાળી સ્ત્રીઓ, જ્યા જ્યા જશે ત્યાં ત્યા તે પોતાનુ સ્થાન કરી લેશે

કલાવતી બોલી કે—"પ્રાણનાથ ! આવુ શા માટે બોલો છો ? આપ કુલવાન સ્ત્રીની ફરજો નથી જાણતા ?"

"गतविभव रोगयुत निर्वीर्य भाग्यवर्जित स्वपतिम् ।
दैवतवत् सेवन्ते, कुलस्त्रियस्ता न शेषा स्यु ॥ १ ॥"

અર્થાત્—નિર્ધન, રોગી, અશક્ત અને હિનભાગ્ય એવા પોતાના પતિને દેવની જેમ જે સેવે છે, તે કુલવાન સ્ત્રીઓ છે બીજી નહિ,

"दिनानां च निशानां च, यथा ज्योतिर्विभूषणम् ।
सतीनां च यतीनां च, तथा शीलं विभूषणम् ॥ १ ॥"

અર્થાત્:—દિવસ અને રાત્રિનું જેમ સૂર્ય, ચંદ્રનો પ્રકાશ ભૂષણ છે, તેમ સતી સ્ત્રી અને યતિનું શીળ આભૂષણ છે.

આ પ્રમાણે કહેવાથી આ કોઈ કુલીન પુરુષ છે તેમ જાણીને **કલાવતીને** સંતોષ થયો. સવારમાં બંને જણાએ આગળ ચાલવું શરૂ કર્યું, બપોરના સમયે એક ઝાડ નીચે પાંદડાંનું આસન કરીને, તે આસન પર તે પતિવ્રતા **કલાવતી** પવિત્ર થઇને પોતાના સ્વામીનાથના રોગોના નાશને માટે **ભક્તામર**સ્તોત્રનો પાઠ કરવા લાગી. સ્તોત્રના પીસ્તાલીસમા શ્લોકનું સ્મરણ કરતી વખતે તેણીએ પોતાના સ્વામીની નાભિમાંથી સર્પનું મુખ નીકળેલું જોયું. નજીકમાં રહેલા રાફડામાંથી પણ બીજા સર્પનું મુખ જોયું. બંને સર્પો **ચક્રેશ્વરી** દેવીના અધિષ્ઠિતપણાથી સામસામી એકબીજાના મર્મ બોલવા લાગ્યા.

રાફડાવાળો સર્પ બોલ્યોઃ—"હે દુરાચારી! સત્પુરુષના રૂપનો વિનાશ કરનાર, જો કોઇક બહુ જ ખાટી એવી છાશમાં નાખેલી રાઈ આ સત્પુરુષને આપે તો તું આ સ્થાન છોડીને ચાલ્યો જઇશ."

ત્યારપછી પેટ ઉપર રહેલો સર્પ બોલવા લાગ્યો—"રે તું એકઠું ધન કરનાર કૃપણ જેવો છે, જો તારા દરમાં કોઈ ગરમ કરેલુ તેલ નાંખે તો તારા આશ્રયે રહેલું નિધાન તે મેળવી શકે અને તું મરણ પામે." આટલું કહીને બંને પોતપોતાને સ્થાને ગયા.

કલાવતીએ આ બધું નજરે જોયું અને સાંભળ્યું, સ્તોત્રના પ્રભાવથી પ્રત્યક્ષ થઇને આ બધું **ચક્રેશ્વરી** દેવીએ કર્યું હોય એમ જાણીને, તેણીએ ત્યાં રહેલા ગોકુલમાંથી છાશ લાવીને છાશ અને રાઈ પાઇને પોતાના પતિની વ્યાધિને ઉપશમાવી દીધી. પછીથી **રાજહંસ** કુમાર પોતાના મૂલરૂપને પામ્યો અને રાફડામાં તેલ રેડીને ધન લઈ લીધું. પછી **કલાવતી**એ **ચક્રેશ્વરી**નો પ્રભાવ અને સર્પ સંબંધી બધી વાત કહી. પછી **રાજહંસ**કુમારે પોતાના માતપિતાના નામ વગેરે કહ્યાં.

રાજશેખર રાજા દિગ્વિજય માટે ગએલો તે કાર્ય સિદ્ધ કરી પોતાની રાજધાનીમાં પાછો ફર્યો. નગરમાં આવી પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્રની દુર્દશાની ખબર સાંભળી તે અત્યંત દુઃખી થયો અને પુત્રની શોધ કરવા માટે રાજ્યકામમાં કુશળ અને સ્વામિભક્ત માણસોને મોકલ્યા. તે લોકો શોધતા શોધતા જ્યાં રાજકુમાર તથા **કલાવતી** રહેલાં છે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. રાજ્યકારભારીઓએ રાજકુમારને પુત્રવિયોગથી રાજાને થતા દુઃખ અને ચિંતા કહી સંભળાવ્યાં. પોતાના લીધે પિતા દુઃખી થાય છે, તે સાંભળી તેને પણ દુઃખ થયું અને તે જ વખતે ત્યાંથી પત્ની સાથે ચાલી નીકળ્યો; અને થોડા વખતમાં જ પિતા પાસે આવી પહોંચ્યો.

ગજશેખર રાજા પોતાના પુત્રને પત્ની તથા ધન સાથે આવતો દેખીને ખૂબ હર્ષિત થયો અને પુત્રને જોતાની સાથે જ ભેટી પડ્યો, રાજહંસકુમારને દુઃખી કરનાર પોતાની પટ્ટરાણી કમલા જ છે, તેમ જાણી તેણીને કાઢી મૂકી અને રાજહંસ કુમારને પોતાની રાજગાદી સોંપી.

હસ્તિનાપુરના રાજા માનગિરિને ખબર પડી કે ગજહંસ આરોગ્ય મેળવી મહારાજા થયો છે અને મ્હારી પુત્રી કલાવતી મહારાણી થઈ છે, આ પ્રમાણે ખબર મળવાથી એને નિશ્ચય થયો કે મનુષ્ય પ્રયત્ન કર્મની અનુકૂળતા વિના સફળ થતો નથી, જે કાંઈ બને છે તે શુભાશુભ કર્મની અનુકૂળતાથી જ બને છે. આ પ્રમાણે સમજીને પોતાની પુત્રી કલાવતીને બોલાવી, પોતાના અપરાધ માટે તેણીને ખમાવી. રાજહંસ રાજા જૈનધર્મની આરાધના કરી પોતાની મનુષ્ય જીંદગી સફલ કરવા લાગ્યો.

મંત્રામ્નાય —ॐ ह्रीं ह्रीं ह्रिलि ह्रिलि चुलु चुलु स्वाहा ॥

આ મન્ત્રાક્ષર જપવાથી સર્વ રોગના કષ્ટ દૂર થાય છે.

आपादकण्ठमुरुशृङ्खलवेष्टिताङ्गाः
गाढं बृहन्निगडकोटिनिघृष्टजङ्घाः ।
त्वन्नाममन्त्रमनिशं मनुजाः स्मरन्तः
सद्यः स्वयं विगतबन्धभया भवन्ति ॥ ४६ ॥

સમશ્લોકી

બેડી જડી પગથી છેક ગળા સુધીની,
તેની ઝીણી અણીથી જાંગ ઘસાય જેની,
એવા અહોનિશ જપે તુજ નામ મંત્ર,
તો તે જનો તુરત થાય રહિત બંધ—૪૬

શ્લોકાર્થ —જેઓના શરીર પગથી મસ્તક સુધી મોટી સાંકળોથી બાંધેલા હોય અને જેઓની જંઘાઓ બેડીના અગ્રભાગથી અત્યંત ઘસાતી હોય, એવા મનુષ્યો પણ હે સ્વામી! નિરંતર તમારા નામરૂપ મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તત્કાળ પોતાની મેળે જ બંધનના ભય રહિત થઈ જાય છે.—૪૬

વાર્તા ૨૮ મી શ્લોક ૪૬ મો

શ્રી 'અજયમેરૂ'દુર્ગની ફરતા ઘણા ગામડાઓ રણપાલ[1] નામના એક દાનેશ્વરી અને વિનયવાન રાજપુત્રના તાબામાં હતા, તે કોઈ જૈન સાધુના સહવાસથી પોતે ભદ્રકસ્વભાવી હોવાથી નિરંતર ભક્તામરસ્તવ તથા પંચપરમેષ્ઠિ મન્ત્રનો પાઠ કરતો હતો.

---

1 ક. તથા ગ માં રાજપુત્રનું નામ 'બધીર' છે.

ભક્તામરસ્તવના પ્રભાવથી અને શ્રીયુગાદિજિનની ભક્તિથી તે મુસલમાનોથી જીતી શકાતો ન હતો, એક વખત છલથી **અજમેર**ના અમીરે તેને તેના પુત્ર સહિત બાંધી લીધો. કલિયુગનું માહાત્મ્ય જ એવું છે. કહ્યું છે કે:—

"सीदन्ति सन्तो विलसन्त्यसन्तः पुत्रा म्रियन्ते जनकश्चिरायुः ।
परेपु मैत्री स्वजनेपु रोपः पश्यन्तु लोकाः कलिखेलितानि ॥ १ ॥
सङ्कुचन्ति कलौ तुच्छाः प्रवर्धन्ते महाधियः ।
ग्रीष्मे सरांसि शुष्यन्ति, कामं वार्धिस्तु वर्धते ॥ २ ॥

અર્થાત્:—સત્પુરુષો દુઃખી થાય છે અને અસત્પુરુષો આનંદ કરે છે. પુત્રો મરી જાય છે, જ્યારે પિતા લાંબો કાળ જીવે છે. અન્ય સાથે મૈત્રિ થાય છે, ત્યારે સ્વજનોમાં વૈર થાય છે. આ સઘળા કળિયુગના નાટકનો લોકોએ વિચાર કરવો જોઈએ."

કળિયુગમાં તુચ્છ પુરુષો સંકોચ પામે છે, અને મહાન્ બુદ્ધિવાળા વધે છે. જેમ ગ્રીષ્મરૂતુમાં સરોવર સૂકાય છે અને સમુદ્ર વધે છે.

રણપાલને તથા તેના પુત્રને બાંધી તે વખતે **દિલ્હી**ના પાયતખ્ત પર રાજ્યકર્તા સુલતાન **જલાલુદ્દીન** ખીલજી પાસે લઈ જવામાં આવ્યા. **રણપાલ**ને તેના પુત્ર સાથે જુના **દિલ્હી**માં આવેલા કેદખાનામાં આખા શરીરે લોખંડની બેડીઓ જકડી પૂરી દેવામાં આવ્યો.

ત્યાં રહ્યા રહ્યા **રણપાલે** પવિત્ર મનથી **ભક્તામર**સ્તોત્રના છેંતાલીસમા શ્લોકનું નિરંતર સ્મરણ કરવાનું શરૂ કર્યું. સ્મરણ કરતાં કરતાં જ્યારે તે શ્લોકનું દશહજાર વખત સ્મરણ થઈ રહ્યું તે વખતે રાત્રિના સમયે પગનાં નુપૂરના ઝણકાર કરતી, કમરે મણિમય કટિમેખલાને ધારણ કરેલી, સાક્ષાત્ કામદેવ જેવા સ્વરૂપવાળી, ગળામાં મોટાં અને નિર્મલ મોતીઓના હારને ધારણ કરવાવાળી, કમલના જેવી કોમળ હાથની આંગળીઓ પર રત્નમય મુદ્રિકાઓને ધારણ કરવાવાળી, ભમરાઓનો સમૂહ જાણે એકઠો થયો હોય નહિ એવી શ્યામ અને નાગના જેવી લાંબી વેણીવાળી તથા શરીરે સોળે શૃંગાર સજેલી એવી સુંદર યુવતી આવીને બોલી કે:—"હે વત્સ ! જલદી ઊભો થા અને તારા નગરે જા."

રણપાલ બોલ્યો કે:—"માતા ! તમે કોણ છો ? દેવી છો, માનુષી છો કે કોઈ વિદ્યાધરી છો ?"

તેણીએ કહ્યું કે:—"ગરૂડના વાહનવાળી, શ્રીયુગાદિ જિનેશ્વરની ભક્ત તથા **ભક્તામર** સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવા વાળાઓનું રક્ષણ કરવાવાળી દેવી **ચક્રેશ્વરી** છે, તે મારી સ્વામિની **ચક્રેશ્વરી**ની આજ્ઞાથી અને પ્રેરણાથી તેણીની દાસી એવી હું તને કેદખાનામાંથી છોડાવવા આવી છું."

રણપાલે જવાબ આપ્યો કે:—"દેવી ! તમે જ મારે મન તો **ચક્રેશ્વરી** છો, પરંતુ હાથ અને પગમાંની બેડીઓથી જકડાએલો એવો હું શી રીતે ઉઠી શકું ?"

દેવી બોલી—"હાથ અને પગનો સ્પર્શ કર તે બંધન વગરના જોઈ, પોતાના પુત્રને પણ તે જ રીતે બંધન વગરનો જોઈ, બંને ઊભા થયા અને કેદખાનાના દરવાજા ઉઘાડવા જતા દેવીએ નિષેધ કર્યો, કારણ કે તે ઉઘાડવાના અવાજથી પહેરેગીરો જાગી જાય પછીથી દેવીએ બતાવેલા પગથીઆઓના રસ્તે કોટ ઉપર ચઢીને નીચે બિછાવેલી કોમળ શય્યા પર કુદકો મારી નીચે આવ્યા પછી પોતાના ગામ પ્રત્યે ચાલવા લાગ્યા અનુક્રમે પોતાના પુત્ર સાથે રણપાલ ક્ષેમકરાળ પોતાના સ્થાને આવી પહોંચ્યો પછી પોતાનુ વતન છોડીને 'ચિત્રકૂટ' દુર્ગ પર સુરક્ષિત રીતે કુટુંબ સહિત તે રહેવા લાગ્યો અને સુખે કરીને કાળ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો

મન્ત્રામ્નાય—ૐ ऋषभाय नम । આ મન્ત્રનો એક લાખ જાપ કરવાથી બંદિખાનેથી માણસ મુક્ત થાય છે

मत्तद्विपेन्द्र-मृगराज-दवानला-हि
सङ्ग्रामवारिधिमहोदरबन्धनोत्थम् ॥
तस्याशु नाशमुपयाति भय भियेव
यस्तावक स्तवमिम मतिमानधीते ॥ ४७ ॥

સમશ્લોકી

જે મત્ત હસ્તિ અહિ સિંહ દવાનલાગ્નિ,
સંગ્રામ સાગર જલોદર બંધનોથી,
પેદા થએલ ભય તે ઝટ નાશ પામે,
ત્હારૂં કરે સ્તવન આ મતિમાન પાઠે—૪૭

શ્લોકાર્થ—જે બુદ્ધિમાન મનુષ્ય તમારા આ સ્તોત્રનો નિરંતર પાઠ કરે છે, તેના મદોન્મત્ત હાથી, સિંહ, દાવાનળ, સર્પ, યુદ્ધ, સમુદ્ર, જલોદર અને સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલા ભયો પણ તુરત જ નાશ પામે છે—૪૭

स्तोत्रस्रज तव जिनेन्द्र गुणैर्निबद्धा
भक्त्या मया रुचिरवर्णविचित्रपुष्पाम् ।
धत्ते जनो य इह कण्ठगतामजस्र
त मानतुङ्गमवशा समुपैति लक्ष्मी' ॥ ४८ ॥

સમશ્લોકી

આ સ્તોત્ર માળ તુજના ગુણથી ગુંથી મે,
ભક્તિ થકી વિવિધ વર્ણરૂપી જ પુષ્પે,
તેને જિનેન્દ્ર! જન જે નિત્ય કંઠ નાખે,
તે માનતુઙ્ગ અવશા શુભ લક્ષ્મી પામે—૪૮

શ્લોકાર્થ:—હે જિનેશ્વર ! ભક્તિથી પૂર્વોક્ત જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે રચાયેલી તથા મનોહર અક્ષરો રૂપી વિચિત્ર પુષ્પવાળી તમારી સ્તોત્રમાળાને આ જગતમાં જે મનુષ્ય નિરંતર કંઠમાં ધારણ કરે છે એટલે મુખપાઠ કરે છે, તે માન વડે ઉન્નતિવાળા પુરુષને તેના ગુણથી વશ થએલી [એવી] લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.—૪૮

અથવા—'भक्त्या' રચના વડે 'गुणैः' સૂત્રના તંતુએ કરીને 'निबद्धां' ગુંથેલી, 'मया' મા–માન એટલે પ્રમાણ વડે યુક્ત અને મનોહર પાંચ વર્ણના પુષ્પોવાળી તમારા સ્તોત્રરૂપી માળા.

અથવા—'मया' પદ્માએ–લક્ષ્મીએ 'भक्त्या' અનુરાગ વડે 'जिनेन्द्रगुणैः' જિન એટલે વિષ્ણુ, તે રૂપ ઇંદ્ર એટલે પતિ તેના પ્રભુત્વાદિક ગુણે કરીને 'निबद्धां' સ્થાપન કરેલી વિચિત્ર પુષ્પોની માળાને જે ધારણ કરે છે તે 'मानतुङ्ग' સાભિમાની પુરુષોત્તમને 'अवशा' અ–કૃષ્ણ, તેની વશા—સ્ત્રી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા—जिन એટલે વિષ્ણુ અને इन्द्र એટલે સુરેંદ્ર, તેમના શૌર્ય અને ઐશ્વર્યાદિક ગુણો વડે યુક્ત એવો જે પરાક્રમી પુરુષ ઉક્ત વિશેષણવાળી પુષ્પમાળાને કંઠમાં ધારણ કરે છે તે मानतुङ्ग એટલે સાહંકારી પુરુષને સમગ્ર ભુવનની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.

અથવા—જે કોઈ પણ પુરુષ પુષ્પમાળાને ધારણ કરે છે તે લક્ષ્મીવાળો થાય છે. તથા જે 'मया' લક્ષ્મી વડે યુક્ત પુરૂષ 'भक्त्या' ઘણા પ્રકારની રતિક્રીડાની રચનાએ કરીને માધુર્યાદિક ગુણો વડે 'निबद्धां બાંધેલી એટલે પોતાને વશ કરેલી 'रुचिरवर्णविचित्रपुष्पां' મનોહર વર્ણ–શરીરની કાંતિ, વિચિત્ર–વિશેષ પ્રકારનું તિલક અને પુષ્પ–માલ્યાભરણ વડે ભૂષિત એવી પુષ્પમાળાના જેવી સ્ત્રીને કંઠમાં ધારણ કરે છે એટલે આલિંગન કરે છે તે 'मानतुङ्ग' પુરુષનાં ગણનામાં અગ્રેસર પુરુષને પરાધીન એવી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. એટલે કે પુષ્પમાળા ધારણ કરવાથી અને ઉત્તમ સ્ત્રીના સેવનથી દરિદ્રી પુરુષ પણ લક્ષ્મીવાન થાય છે.

અરવા:—જે પુરુષ સ્વયંવરમાં તેના ગુણોથી રંજન થએલી કુમારીએ સ્થાપન કરેલી, 'भक्त्याः રચના વડે 'मया' શોભા વડે અને 'गुणैः' સુવર્ણના દોરા વડે ગુંથેલી મનોહર વિવિધ રંગના પુષ્પોની માળાને–વરમાળાને કંઠમાં ધારણ કરે છે, તે 'मानतुङ्ग' શરીરના પ્રમાણને પામેલા તથા સર્વ શુભ લક્ષણવાળા પુરુષને લક્ષ્મી જેવી રૂપવતી કન્યા 'अवशा' પરાધીન એટલે કામને આધીન થઈ દૂરથી પણ તેની પાસે પ્રાપ્ત થાય છે.

સ્તોત્રના અંતે લક્ષ્મી શબ્દ મૂક્યો છે તે માંગલિક અર્થને દર્શાવનારો છે. તેથી આ સ્તોત્ર ભણનાર, સાંભળનાર અને વ્યાખ્યાન કરનાર પુરુષોને નિરંતર કલ્યાણ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.—૪૮

શરૂઆતના ૧ થી ૨૨ કાવ્ય સુધીની વિધિ આ પ્રમાણે જાણવી:—

એકાંત સ્થાનમાં જમીન ઉપર નહિ પડેલું એવું ગાયનું છાણ લાવીને, તેમાં કુંકુમ

મેળવીને, પવિત્ર જલથી [લીપીને] ભૂમિશુદ્ધિ કરવી, પછી દેહશુદ્ધિ કરીને, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દિશાએ સિંહાસન ઉપર **ચક્રેશ્વરી**ની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, તેની આગળ પંચામૃતથી ભરેલો માટીનો, ચાંદીનો, અથવા સપ્તધાતુનો ઘડો સ્થાપન કરીને, તે ઘડા ઉપર શ્રીફલ મૂકીને, ચાર લોગપાલોની સ્થાપના કરીને, પછી ઘીનો દીવો કરી, નવરંગી અથવા દશાંગ ધૂપ ઉખેવી, પછી સ્થાપનાની આગળ અક્ષતથી સુંદર સ્વસ્તિક કરીને, તે સ્વસ્તિકના ઉપર સોપારી મૂકીને, પછી પંચામૃતના ઘડાની અંદર રૂપાનાણું મૂકીને ૧૦૮ એકસો આઠ પંચવર્ણી પુષ્પની માલા કરીને, ઘડાના કાંઠલા પર સ્થાપન કરીને—ઘડાને પહેરાવીને—પછી પંચામૃતથી **ચક્રેશ્વરી**નું પ્રક્ષાલન કરીને, અષ્ટગંધ ભેગા કરીને **ચક્રેશ્વરી** દેવીની અષ્ટગંધથી પૂજા કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારની પૂજા કરી, લોગપાલની પૂજા બલિ, બાકળા નૈવેદ્ય, ફલ, ફૂલ વગેરેથી કરીને, પુષ્યાર્ક યોગે ઘડાવેલી આંબાના લાકડાની પાટલી અથવા ચાંદીના પતરા પર અષ્ટગંધથી યંત્ર લખીને, યંત્રની સ્થાપના કરીને, તે યંત્રની પણ ફલ, નૈવેદ્ય, પુષ્પથી પૂજા કરીને, આરતી કરવી પછી પોતે અષ્ટગંધથી કપાળમાં તિલક કરીને, પીળા આસન ઉપર ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખી બેસીને, પીળી નવકારવાળીથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર [ત્રણે]ના જુદા જુદા ૧૨૦૦૦ જાપ કરવા અને તે પ્રમાણે જાપ કરવાથી તે તે મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી આગળ પંચાંગ વિધિમાં તે તે કાવ્યમાં બતાવેલી સંખ્યા પ્રમાણે નિરંતર જાપ કરવા

ભક્તામર સ્તોત્રનો સર્વોત્તમ વિધિ આ પ્રમાણે જાણવો—

मन्त्रारम्भस्य चैत्रस्य बहुदुःखस्य दायका ।
वैशाखे रत्नलाभाय ज्येष्ठे च मरणं ध्रुवं ॥ १ ॥
आषाढा कलहश्चैव पूर्णार्थो श्रावणो भवेत् ।
भाद्रपदं सुखराशि पुत्राय धनमाश्विने ॥ २ ॥
कार्त्तिके स्वर्णलाभाय मार्गशीर्षो महोदये ।
पौषे धनसमृद्धिश्च माघे मेधाविवर्द्धनं ॥ ३ ॥
धान्यं फाल्गुने चैव मासाना कथितं फलं ।
सुखार्थस्य (मन्त्र) दातव्यं ज्ञातव्यं यत्ततो बुधे ॥ ४ ॥
स्थानदा वरदा मन्त्रा ध्यानं स्थानात् फलप्रदं ।
ध्यानस्थानं विनिर्मुक्ता सुधाप्याऽपि वैरिणं ॥ ५ ॥
नानाहुतश्च मन्त्रस्य नैवभुक्ति फलप्रदा ।
तस्मात् ध्यानं समाहृत्य जपं होमो निरंतरं ॥ ६ ॥
गुरो शुक्रौ च विप्राणां कुजार्कौ क्षत्रिये पुनः ।
बुधो हि शुद्रवर्णेभ्य वैश्य चन्द्र स्मृतं बुधैः ॥ ७ ॥
म्लेच्छेशो शनिराहुश्च (च ?) ग्राह्यो हिमवल पुनः ।
शक्ता हि सूर्यवारेण हस्त पुष्य समाश्रितो ॥ ८ ॥

तपस्विनां चंद्रवारेण रोहिणि मृगशिरस्तथा ।
सुवर्णकारेपु भौमोहि अश्विनी च समन्विता ॥ ९ ॥
बुधेन ब्रह्मवर्णेपु अनुराधा सहप्रभो ।
गुरु वणिक जात्यैव पुष्यसा क्षण संयुतः ॥ १० ॥
वंशेपु वय स ज्ञेयो रेवत्या सह सिद्धिदः ।
सूर्येण दीनदासादीन् रोहिण्या युक्तसेवहि ॥ ११ ॥
एतेपु योगयुक्तेपु शुभः सर्वार्थसाधिकः ।
भक्तामरेति स्तोत्रस्य सिद्धि देयं च साधकः ॥ १२ ॥

पुनः शुभकार्ये पूर्णातिथि, मुक्तिगमनं जयातिथिः, वश्यं नंदातिथिः, लक्ष्मीवुद्धिः भद्रातिथिः, आकर्षणः गारुडः रिक्तातिथिः ।

उच्चाटनं मारणं दिशिउत्तर, वश्यार्थे स्तंभने पूर्व, आकर्पणे दक्षिण, मारणे इशान, विद्वेषे आग्नेयी कूणि, उच्चाटने वायु कूणि, शांतिके पश्चिमदिशि, पौष्टिके नैऋत कूणि।

अथ प्रहरः । पूर्वान्हे वश्यं, मध्यान्हे विद्वेपणं, अपरान्हे उच्चाटनं, संध्या मारणार्थि, मध्यरात्रिः शांतिकः, प्रभाति पौष्टिककार्यः ।

अथ वर्णः । श्वेते मुक्तिप्राप्तिः, कृष्णे उच्चाटन मारणः, वश्ये रक्त, पीते लक्ष्मीप्राप्तिः, नीले बुद्धि विवाहप्राप्तिः ।

इत्यादि योगयुक्तविधिना श्रीआदिजिनबिंब सप्तधातुमय रूप्यः वा स्वर्णमय वा चित्रित, अष्टप्रकारेण पूजयित्वा स्थापना कार्या । शुक्लपक्षे चंद्रवल पुहचते नैवेद पक्कानादि फल फूल दीप धूपः अक्षतः स्वस्तिकं सर्व सामग्री कृत्वा, शुचिदेहं चंदनविलेपनं कृत्वा शुचि वस्त्रं परिधाय एकभुक्तभोजनः ब्रह्मचारी एतत विधिना स्थापनाग्रे श्रीआदिजिनस्तवनः भक्तामरस्तोत्रः पाठति वाचति इति सपूर्णम् । अष्टचत्वारिंशति काव्य सदैव स्मरण करोति तस्यायं अष्टसिद्धि नवनिधिः प्राप्नुवन्ति ।

पुनः अय विधिना काव्य, ऋद्धि, मन्त्र सहित सवालक्षस्मरण करोति तस्य सिद्धिः कमलावरंति इति श्रीआदिजिनस्तवनः श्रीभक्तामरस्तोत्रः श्रीमानतुंगसूरि विरचितायां अष्टचत्वारिंशति काव्यः ऋद्धि, मन्त्र, यंत्र विधिः समाप्तं । पुनः श्रीहरिभद्रसूरिविरचिताः अष्टचत्वारिंशति यंत्रः तंत्राम्नायः सत्यप्रत्ययकरा ॥

કાવ્ય ૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हँ णमो अरिहंताणं णमो जिणाणं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः असिआउसा अप्रतिचक्रे फु (फ ?)ट्ट विचक्राय झ्रौं झ्रौं स्वाहा । મન્ત્ર—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूँ श्रीं क्लीं ब्लूँ क्रौं क्रौं [1] (क्रौं क्रौं) ह्रीं नमः ।

વિધિ—આ મન્ત્રના ધ્યાનથી સર્વ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે, મહાપ્રાભાવિક થાય છે, સકલ ઉપદ્રવનું નિવારણ થાય છે અને સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ થાય છે, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, પૂર્વ દિશા સન્મુખ બેસી એક લાખ જાપ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી સકલ ઋદ્ધિ સિદ્ધિ સંપદા—લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૭૩

१ ઘણા क्रौंના બદલે ॐ અક્ષર છે.

ચિત્ર ૧૭૩ ભક્તામર કાવ્ય ૧ પૃષ્ઠ ૪૫૬

તન્ત્ર—ચારે દિશાઓ ॐકાર તથા ह्रींકારથી વેષ્ટિત કરવી, પછી ઋદ્ધિ મન્ત્રથી વીટીને, તેના ઉપર ચાર દિશાએ ૪૪ ॐ અને क्रौं વીટવા

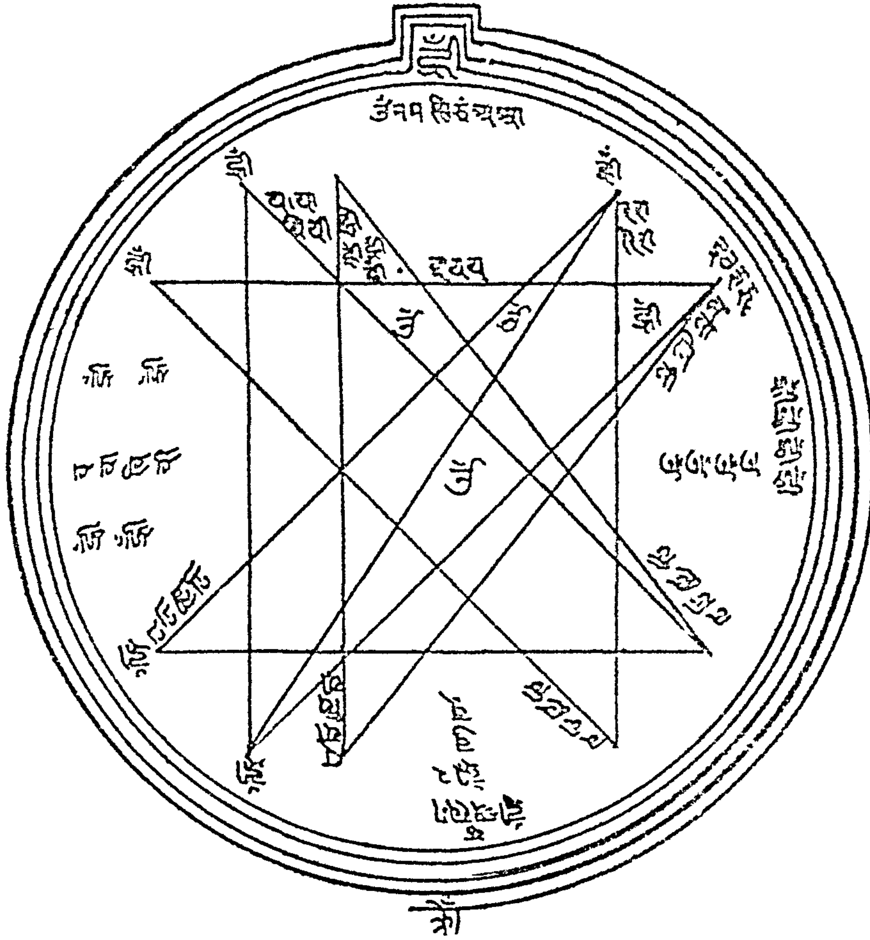
યન્ત્ર—तार ताम्र सुवर्णं च इदु अर्क पोडशमी।
पुष्यार्के घटित्ता मुद्रा हढ दारिद्रनाशिनी ॥ १ ॥

એક રતી સોનુ, બાર રતી ચાદી, ૧૬ રતી ત્રાબુ એ સર્વને ભેગા કરવાથી ૨૯ ઓગણત્રીશ રતી થાય તેની વીટી રવિવારે પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે પુષ્ય નક્ષત્રનો કાળ વીતી ગયા પહેલા ઘડાવી પચામૃતે પખાલી, ધૂપ કરી પહેલી તર્જની આગળીમા પ્રથમ કાવ્ય ૧૦૮ વખત ગણી જમણા હાથે પહેરીએ તો ગમે તેવા દરિદ્રીના દારિદ્રયનો નાશ કરે, લક્ષ્મીનો લાભ કરે અને તે વીટીને ભોજન કરતી વખતે ડાબા હાથમા ઘાલવી જમી રહ્યા પછી પાછી જમણા હાથમા પહેરવી

ઇતિ પ્રથમ કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત પ્રથમ યત્રની વિધિ—આ યત્રને ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી

લખીને સોનાના માદળીઆમાં ઘાલી મસ્તકે રાખવાથી સર્વ સુખ, સૌભાગ્ય તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય. વળી, પુષ્યાર્ક યોગે તથા દિવાલીના દિવસે લખી ફરી એ યંત્રને રૂપાનાં પતરાં પર ખોદાવી નિત્ય પૂજા કરે તો દારિદ્રતાનો નાશ થાય. લક્ષ્મી વધે, યશ મલે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૪.

ચિત્ર ૧૭૪ ભક્તામર કાવ્ય ૧

કાવ્ય ૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं णमो ओहिजिणाणं । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूँ नमः ।

યન્ત્ર—હ્રીં કાર ઉપર ક્ષ્રીંકાર વીંટીને, તેના ઉપર ચઉદ શ્રીંકાર વીંટવા, તેના ઉપર ઋદ્ધિમન્ત્રથી વીંટી, પછી ૪૬ છેંતાલીસ ૐકાર, કંકાર સહિત વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૫

વિધિ—આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી અને પાસે યંત્ર રાખવાથી દૃષ્ટિબંધ દૂર થાય છે. ત્રીશ દિવસ સુધી,[1] કાળી જપમાળા, કાળાં વસ્ત્ર પહેરીને ૧૦૮

---

૧ ઘણા ૨૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૮ અથવા ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા એમ પણ પાઠ છે.

વખત જાપ કરી, હમેશા ૧૦૮ અગીઠા, કડવા તેલ સહિત હોમવાથી નિશ્ચયે કરીને શત્રુનો ક્ષય થાય છે મન્ત્ર આધતા સુવી મીઠાનો હોમ દિવસમા એક વાર કરવો જોઇએ [1]

યત્ર ૧૭૫ ભક્તામર કાવ્ય ૨ પૃષ્ઠ ૪૫૮

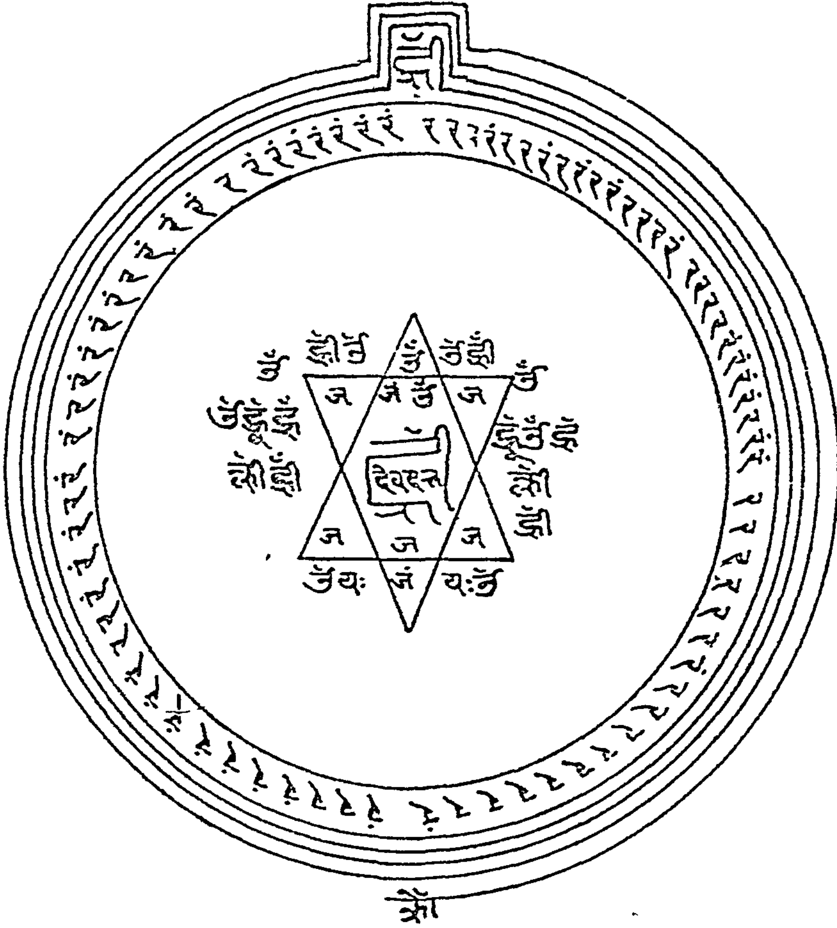
તત્ર—ખિલાડી એટલે મીનીની ઉપરની દાઢ અને કુતરાની નીચેની દાઢ શનિવારે રાત્રિના લઈને, રવિવારે કાવ્યથી ૧૦૮ વાર મન્ત્રી શત્રુના ઘરમા દાટવાથી અથવા તો ભિતમા ઘાલી દેવાથી શત્રુનુ ઘર ભાગી પડે, મહા ઉત્પાત થાય

ઇતિ દ્વિતીય કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ત્રીજા યત્રની વિધિ —આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર લખી દિવાલીના દિવસે અથવા રવિવારે પુષ્યનક્ષત્રનો યોગ આવે છતે કઠે તથા બાહુએ ધારણ કરવાથી ક્રોધે ભરાએલો એવો શત્રુ પણ વશ થાય છે શત્રુની નજર મૃદગ (માદળીયુ) દેખવાથી બધ થાય આ યત્ર શનિવારે શ્મશાનના [બળેલા] કોલસા, હરતાલ, મનશીલ તથા પોતાની કનિષ્ઠિકા આગળીના ટેરવાના લોહી વડે કાગડાના પીછાથી સરાવલા (માટીના ચપણીઆ–કોડીઆ)ની મધ્યમા દુશ્મનનુ નામ લખી, દાટી કપડ મીટ કરીને ખદિરના

૧ ઘણા આ પાઠ વધારે છે

અંગારાથી તપાવીએ તો ત્રણ દિવસમાં દુશ્મન દાહજ્વરથી પીડાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૭૬

યંત્ર ૧૭૬ ભક્તામર કાવ્ય ૨

કાવ્ય ૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो[1] परमोहि जिणाणं । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं सिद्धेभ्यो बुद्धेभ्यो सर्वसिद्धिदायकेभ्यो नमः स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યે શ્રીંકાર ત્રણ વલયથી વીંટીને, તેના ઉપર ચઉદ ક્લીંકાર વીંટવા, પછી વલય કરીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટવા પછી તેના ઉપર ॐ नमो भगवते परमतत्वार्थ भावकार्यसिद्धि ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रः स्वचंरूपाय नमो नमः આ મન્ત્રથી વીંટીને ફરી બત્રીશ ક્ષ્વીં કારથી યન્ત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૭૭.

વિધિ—આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી નાનાં બાલકને દૃષ્ટિ-નજર લાગી હોય તો આ મંત્રથી મંતરેલું પાણી પાવાથી તેનો નાશ

[1] ઘ મા 'णमो' શબ્દ નથી.

॥ॐ ह्रीँ श्रीँ क्लीँ सिद्धेभ्यो बुद्धेभ्यो सर्वसिद्धिदायकेभ्यो॥
॥नम स्वाहा॥

ચિત્ર ૧૭૭ ભક્તામર કાવ્ય ૩ પૃષ્ઠ ૪૬૦

થાય, ભેરા અથવા ચાર પગવાળા તિર્યંચને પણ મતરેલુ પાણી પાવાથી તથા ત્રણ દીવસ તે જ પાણી છાટવાથી દૃષ્ટિદોષ નાશ પામે છે [૧]

તંત્ર—સફેદ સરસવ, ગોરૂચંદન, ઉપલેટ, વજ તથા કપૂર ને પુષ્યાર્ક યોગે મેલવી (ભેગા કરી) ગોળી બનાવી રાખી મૂકવી, જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તેનુ તિલક કરવાથી દૃષ્ટિ દોષ મટે તિર્યંચને નજર લાગી હોય તો તેના નેત્રમા આજવાથી દૃષ્ટિ દોષ મટે છે

ઇતિ તૃતીય કાવ્ય પ્રયોગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ત્રીજા યંત્રની વિધિ—

छत्तीसकोडिआओ सत्तावीस च याउ वत्तीस लुआओ अ,
अट्ठावीस च फूलीआओ ॥ १ ॥
चउरासी वायाओ एगतरपमुह दुट्ठज्जरआओ ।
हरिसा वालय पमुहा जत पभावेन नासती ॥ २ ॥

૧-ઘ મા આ પ્રમાણે વિધિ છે—ઋદ્ધિ મન્ત્રને ઉભા કાઉસગની માળા વડે ૭ દિવસ સુધી રોજ ત્રણ વખત ૧૦૮ વાર જપવો જોઈએ હોમને માટે ગાગધૂપ જોઈએ અને પૂજાને માટે ગુલાબના ફુલ જોઈએ લોટામા પાણી મત્રીને ૨૧ દિવસ મ્હો પર છાટવાથી સર્વ પ્રસન્ન થાય છે અને યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુની નજર બંધ થાય છે

भगवइ चउसठि योगिनी जंत लिहीउण पूइयणं च ।
देहेचहं दुट्ठाणं संतिकरं नत्थि संदेहो ॥ ३ ॥

આ યંત્રને યક્ષકર્દમથી શુભદિને લખી માદળીઆમાં ઘાલી કંઠે બાંધવાથી નજર ન લાગે, અનેક રોગ નાશ થાય અને ચતુષ્પદને નજર લાગી હોય તો તેનો પણ નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૭૮.

૮	૭	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૨	૧
૧૬	૧૫	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૧૦	૯
૪૧	૪૨	૨૨	૨૧	૨૦	૧૯	૪૭	૪૮
૩૩	૩૪	૩૦	૨૯	૨૮	૨૭	૩૯	૪૦
૨૫	૨૬	૩૮	૩૭	૩૬	૩૫	૩૧	૩૨
૧૭	૧૮	૪૬	૪૫	૪૪	૪૩	૨૩	૨૪
૫૬	૫૫	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૫૦	૪૯
૬૪	૬૩	૩	૪	૫	૬	૫૮	૫૭

ચિત્ર ૧૭૮ ભક્તામર કાવ્ય ૩

કાવ્ય ૪—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोहिजिणाणं । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं जल देवताभ्यो[1] नमः ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ક્રીં કાર વીંટીને તેના ઉપર, ચોવીશ ગ્લૈં કાર વીંટવા, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ સૌંકાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૭૯.

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી પાણીનો ઉપદ્રવ મટે, પાણીમાં ડુબે નહિ, વહાણ પાણીમાં ડુબે નહી. વળી, ૧૦૮વાર અથવા ૨૧ અગર ૭ વાર કાંકરી મન્ત્રીને જાળમાં નાખવાથી જાળમાં માછલીઓ પકડાતી નથી.[2]

૧ **ख** તથા **ग** માં 'जलयात्रा जलदेवताभ्यो' અને **घ** માં 'जलयात्रादेवताभ्यो' પાઠ છે
૨ **ग** તથા **घ** માં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનો સફેદ માળા વડે ૭ દિન સુધી રોજ ૧૦૦૦ વાર જાપ કરવો. સફેદ ફૂલ ચડાવવાં, એક વખત જમવું અને ભોંય સંથારે સૂઈ રહેવું"

॥ૐહ્રીં શ્રીં ક્લીં જલ દેવતેભ્યો નમઃ॥

ચિત્ર ૧૭૯ ભક્તામર કાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ ૪૬૨

તંત્ર—બાલક ઊભા પગે જનમ્યો હોય (સ્ત્રીની યોનિમાંથી પહેલા પગ નીકળે, પછી મસ્તક નીકળે તે બાલક ઊભા પગે જનમ્યો કહેવાય છે,) તે બાલક પુષ્યાર્ક, હસ્તાર્ક અથવા મૂલાર્ક યોગે જનમ્યો હોય તથા દિવાલીના દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્રમાં જનમ્યો હોય, તે બાલકની નાર તથા સ્ત્રીની જર (ઓર) જે પડી હોય તે લઇને એકાંતમાં છાયામાં સૂકવીને, ઓર પર કોઇનો પડછાયો પડવા દેવો નહી, વળી તે સ્ત્રીની આબળ, સફેદ સરસવ પંચાગ, રાજહંસી પંચાગ, કાળો ધતૂરો પંચાગ, કાળો જલભાગરો પંચાગ આ બધી વસ્તુઓની પુષ્યાર્ક યોગે ગુટીકા કરી પગે તથા શરીરે લેપ કરવાથી જલમાં ડૂબાય નહિ આ તંત્ર પાત્ર જોયા વગર આપવો નહિ

ઇતિ ચતુર્થ કાવ્ય પંચાગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ચોથા યંત્રની વિધિ—આ યંત્રને નિરંતર ચાંદીના પતરા ઉપર અષ્ટગંધથી લખીને ૨૧ ચંપાના ફૂલથી પૂજીને, નિવેદ, ફલ વગેરે મૂકવાથી દેવતાએ કરેલા મૃતવત્સા દોષનું નિવારણ થાય છે આ યંત્ર સુગંધીદાર દ્રવ્યોથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના બનાવેલા માદળીઆમાં મૂકીને બાહુ અગર મસ્તકે ધારણ કરવાથી જલ સંકટનો નાશ થાય છે, ધારણ કરનાર પાણીમાં ડૂબતો નથી સગર્ભા સ્ત્રીને યંત્ર પંચામૃતથી પખાલીને પાવાથી તુરત જ પ્રસવ થાય અને જનમેલા બાળકના ગળે યંત્ર બાંધવાથી બાળક ચિરંજીવી થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૦.

ચિત્ર ૧૮૦ ભક્તામર કાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ ૪૬૩

કાવ્ય ૫—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं अणंतोहिजिणाणं। મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्रौं क्रौं (क्रों ?) सर्वसंकटनिवारणेभ्यो[1] सुपार्श्वयक्षेभ्यो नमो नमः स्वाहा ।

યન્ત્ર—ગ્લૌંકાર મધ્યમાં વીંટીને, તેના ઉપર ક્રૌંકાર પચીશ વીંટી, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર છવીશ ક્રૌંકાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૧.

વિધિ–કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી આંખની પીડા મટે, જેની આંખ દુખવા આવી હોય તેને આંખો દિવસ ભૂખ્યો રાખીને, સંધ્યા સમયે ૨૧ પતાસાં મંતરી પાણીમાં ઘોળી પાવાથી અથવા ૨૧ વાર આંખ મંતરવાથી આંખ દુખતી મટે, નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય.[2]

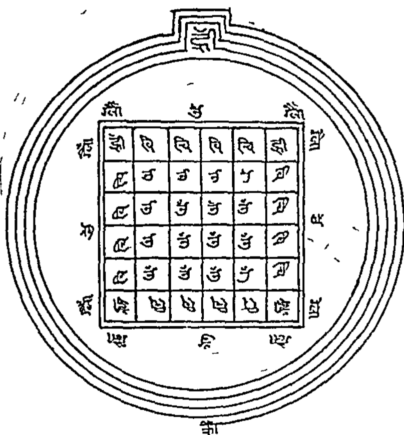
તન્ત્ર—મનુષ્યના મસ્તકની ખોપરી ઉપર રતાંજળી, ભીમસેની કપૂર તથા પુષ્યાર્કયોગે

---

૧ ग તથા घ માં 'सर्वसंकटनिवारणेभ्यः' પાઠ છે. ૨ ग તથા घ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે.– "પીળાં વસ્ત્રો પહેરીને ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીળા પુષ્પ ચડાવવાં અને કદરૂપનો ધૂપ કરવો."

ચિત્ર ૧૮૧ ભક્તામર કાવ્ય ૫ પૃષ્ઠ ૪૬૪

ચિત્ર ૧૮૨ ભક્તામર કાવ્ય ૫ પૃષ્ઠ ૪૬૬

પહેલી જ વખત બાળકને જનમ આપનાર સધવા સ્ત્રીના દુધમાં પુષ્યાર્કયોગે ગોળી બનાવીને, કામ પડે ત્રણ દિવસ આંખમાં ગોળી આંજવાથી નેત્રના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે.

ઇતિ પંચમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પાંચમા યન્ત્રની વિધિ—આ યન્ત્રને અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભદિને લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં ભોજપત્રને નાખીને ગળે બાંધવાથી આંખની પીડા ઉપશમે છે. સૂર્ય અથવા ચંદ્રગ્રહણની વખતે ધાન્ય મધ્યે માદળીયું નાખીને પછી ધૂપ દઇને ગળે બાંધવાથી નેત્ર રોગની પીડા ઉપશમે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૨.

કાવ્ય ૬—ॐ ह्रीं अर्हँ णमो कुट्ठबुद्धीणं । **ઋદ્ધિ**—ॐ ह्रीं श्रां श्रीं श्रूँ श्रः हं सं य. यः[1] ठः ठः सरस्वती भगवती विद्याप्रसाद कुरु कुरु स्वाहा ।

યન્ત્ર—ल्वौं[2]કાર મધ્યે વીંટીને, તેના ઉપર ૩૨ ॐકાર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ[3] ह्रौंકાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૩.

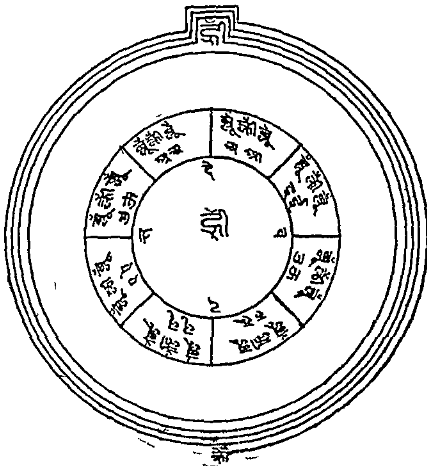
ચિત્ર ૧૮૩ ભક્તામર કાવ્ય ૬

૧. क માં ‘ धं धं धं ’ પાઠ છે, ख માં ‘ थं थं ’ પાઠ છે, ग તથા घ માં ‘ थथथः ’ પાઠ છે ૨. ख માં ‘ ल्हूं ’ પાઠ છે, ग માં ‘ ग्लौं ’ પાઠ છે, અને घ માં ‘ ल्वूं ’ પાઠ છે. ૩. મૂળ પ્રતમાં ‘ છવીશ ’

વિધિ—કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્રનો પાઠ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી વિદ્યા શીઘ્ર ચડે, વિસ્મૃતિ ન થાય, વાક્‌શુદ્ધિ થાય, મૂર્ખપણું દૂર થાય અને જીભ છુટી થાય[1]

તંત્ર—આસો સુદી પૂર્ણિમાના દીવસે બ્રાહ્મીનો રસ[2] વચા, કપિલા (ભૂરિ) વાછરડા વાળી ગાયનું ઘી, એ ત્રણ વસ્તુ સરખા ભાગે મેળવી, કાંસાની થાળી ત્રણવાર મંજાવી તે ત્રણે વસ્તુ તેમાં પાથરીને, યંત્ર લખી, તેમાં પાર્શ્વનાથની મૂરતિ લખીને[3] તે ઉપર અષ્ટગંધથી ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूँ वदवद वाग्वादिनी-એ મંત્ર લખી થાલી બાજોઠ ઉપર રાખી ચંદ્રમાના પ્રકાશમાં-રાત્રે રાખીને, સવારમાં એકેક અક્ષર કાપી ગીટીજે, નવો ગ્રંથ જોડે સરસ્વતી વશ થાય

ઇતિ પષ્ઠમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

ચિત્ર ૧૮૪ ભક્તામર કાવ્ય ૬ પૃષ્ઠ ૪૬૮

હ્રીંકાર વીટવા એવું લખ્યું છે, પરંતુ क, ख, ग તથા घમાં પચીશની સંખ્યા હોવાથી પચીશની સંખ્યા વધારે યોગ્ય લાગે છે ૧ ग તથા घમાં આ પ્રમાણે વિધિ છે "લાલ વસ્ત્રો પહેરીને ૨૧ (गમાં ૧૪ છે) દિવસ સુધી રોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા અને યંત્રને પાસે રાખવાથી વિદ્યા બહુ જ ઉતાવળે ચડે છે વિખુટો પડેલો માણસ આવી મળે છે વિધિમાં લાલ ફૂલ, ધૂપ કલ્પનો, સંથારે સૂઈ રહેવું અને એકાશન કરવું ૨ कમાં 'નવી બાજરીનો પિષ્ટ તથા સાર' લખેલું છે ૩ कમાં 'પાર્શ્વનાથની મૂરતિ'નો પાઠ નથી

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત છઠ્ઠા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર શુભદ્રવ્યથી શુભદિને ભોજપત્ર પર લખી કંઠમાં ધારણ કરવાથી **સરસ્વતી** પ્રસન્ન થાય છે. મૂર્ખતાપણું, તોતડાપણું મટે, વળી આ યંત્રને રૂપાના પતરાં પર કોતરાવી રોજ પૂજવાથી છ મહિનાની અંદર **સરસ્વતી** વરદાન આપે, તેમાં સંદેહ ન રાખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૪.

કાવ્ય. ૭—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो बीअबुद्धीणं । મન્ત્ર—**ॐ ह्रीं श्रीं हं सौं[1] श्रौं श्रीं क्रौं (क्रौं?) क्लीं सर्वदुरितसंकटक्षुद्रोपद्रवकष्टनिवारणं कुरू कुरू स्वाहा ॥**

યંત્ર—ષટ્કોણ યંત્ર કરીને મધ્યમાં क्म्ल्व्र्यूं લખીને છ ખૂણામાં ॐ ह्रां श्रीं क्लीं नमः લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તે ઉપર છવીશ नौं[2]કાર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૫.

ચિત્ર ૧૮૫ ભક્તામર કાવ્ય ૭

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી સર્પનો ભય રહેતો નથી. વળી સ્થાવર અને જંગમ સર્વ જાતનાં ઝેરનો નાશ થાય. ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ મન્ત્રથી કાંકરી મંત્રીને સર્પના મસ્તક પર મારવાથી સર્પ કીલિત થઈ જાય છે. સર્પ ડંશ દઈ શકતો

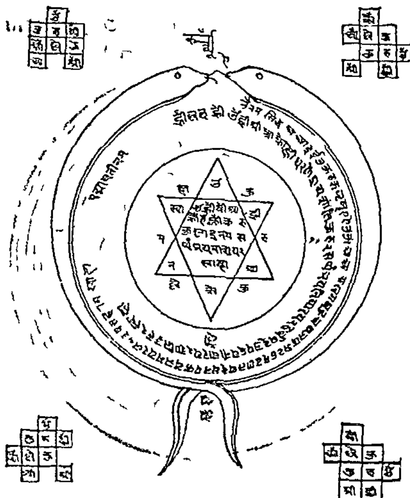
૧ घ મા 'सं' પાઠ છે. ૨ ग તથા घ મા અઠ્ઠાવીશ नौंકાર વીંટવા એવો પાઠ છે.

નથી, જેને સર્પ કરડ્યો હોય તેને પાણી મંત્રીને આપવાથી સાપનું ઝેર ચડતું નથી.[1]

તંત્ર–કાલા સર્પની કાચળી પુષ્યાર્કે લઇને, વળી મરેલા કાલા સર્પના મોંમાં હીરવણી કપાસના બીજ વાવીને, ભૂમિમાં દરરોજ પાણીનું સિંચન કરવું, અનુક્રમે વણી ઉગે તે હીરવણીના ડીંડવામાંથી કપાસ નીકળે તે લઇને, દીવેટ કરતી વખતે તે કાલા સર્પની કાચલી તેની વચમાં લપેટી દીવેટ કરીને, ચાલતી ઘાણીનું તેલ કોડીયામાં ભરી, દીવેટ અંદર મૂકી જે ઘરમાં દીવો કરીએ તે ઘરમાં પુષ્કળ સર્પ ફરતા હરતા દેખાય અને તે જોઇને સર્વ મનુષ્ય અજાયબ થાય.

ઇતિ સપ્તમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત સાતમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર શુભદિવસે અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર

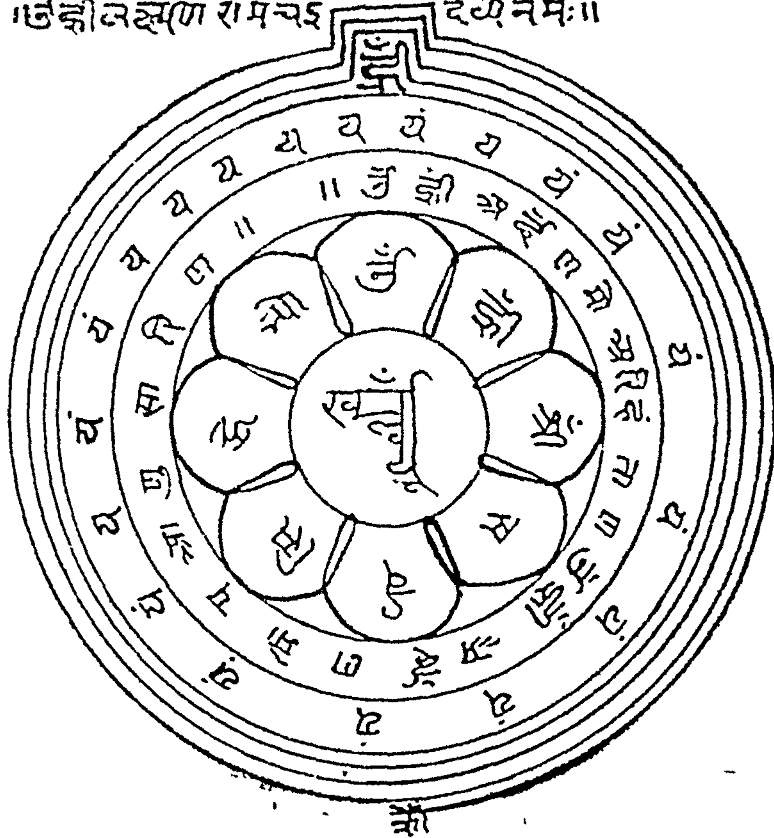
ચિત્ર ૧૮૬ ભક્તામર કાવ્ય ૭ પૃષ્ઠ ૪૭૦

[1] ગ તથા ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"નીલા રંગની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી નિરંતર ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી અને યંત્ર ગળામાં બાંધવાથી સર્પનું વિષ ઉતરી જાય છે. યંત્ર લીલો તથા ધૂપ લોબાનનો કરવો જોઈએ.

પર લખી, લોઢાના માદળીઆમાં ઘાલી બાહુએ બાંધવાથી સર્પાદિ ભયને નાશ થાય છે. વળી એ જ માદળીઆને ચોખા જલથી પખાલીને જેણે સર્પ કરડ્યો હોય તેણે પાણી પાવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરી જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૬.

કાવ્ય. ૮—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं, [ॐ ह्रीं अर्हं] **णमो पयाणुसारीणं।** મંત્ર--[ॐ] ह्रां ह्रीं ह्रूँ ह्र अप्रतिचक्रे फट् विचक्राय **झ्रौं झ्रौं स्वाहा।** વળી ॐ **ह्रीं लक्ष्मणरामचन्द्रदेव्यै नमः।**[1]

યન્ત્ર—આઠ પાંખડીઓવાળું કમલ કરીને મધ્યમાં रक्ष्म्ल्व्र्यूं લખીને, આઠ પાંખડીઓમાં ॐ ह्रीं श्रीं सर्वसिद्धेभ्यो[2] લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર ૧૯ યંકાર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૭.

ચિત્ર ૧૮૭ ભક્તામર કાવ્ય ૮

વિધિ–આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી

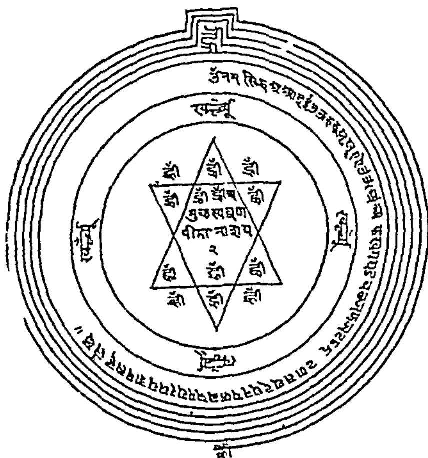
૧ **घ** માં '**नमः स्वाहा**' પાઠ છે. ૨ **ख** માં '**सर्वसिद्धाय**' પાઠ છે; જ્યારે **ग** તથા **घ** માં '**सर्वसिद्धेभ्य.**' પાઠ છે.

વ્રણ (ઘા)ની પીડાનો નાશ થાય છે, વળી મીંડાની ડાંકળી ૭ વાર અથવા ૧૦૮ વાર મંત્રી પીડાતા અંગને આડા દેવાથી પીડા મટી જાય છે[1]

તંત્ર—શનીવારના દિવસે સાંજના બ્રહ્મદંડી નોતરીને, અક્ષત, સોપારી મૂકવી તથા કંકુના છાંટા નાખીને પછી રવિવારની સાંજના ધૂપ કરી વસ્ત્ર રહિત (નગ્ન) થઈ પંચાંગ બ્રહ્મદંડી લઈ, પછી વસ્ત્ર પહેરી લીલી હોવાથી ઘુંટી ઘા ઉપર અથવા વ્રણ ઉપર લેપ કરવાથી ગમે તેવા અસાધ્ય ઘા અથવા ગડગુમડ હોય તો પણ આરામ થઈ જાય છે

ઇતિ અષ્ટમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત આઠમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર રવિવારના દિવસે લખી પાંચ રંગના વસ્ત્રના સુતરથી વીંટીને રૂપાના માદળીઆમાં નાખી ભુજાએ અગર ગળામાં બાંધવાથી વ્રણ પીડા દૂર થાય છે અઢારે જાતના વ્રણની પીડાની શાંતિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૮

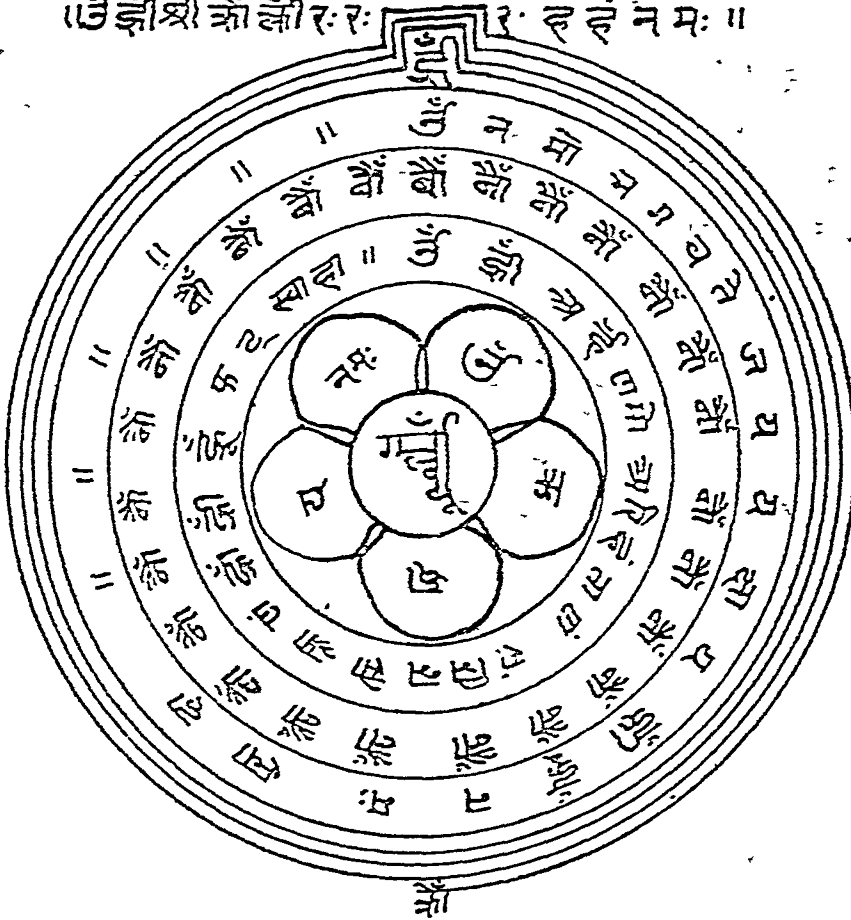

ચિત્ર ૧૮૮ ભક્તામર કાવ્ય ૮

૧ બીજામાં વિધિ આ પ્રકારે છે—" અરીઠાના બીજની માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્વ પ્રકારના રોગ દૂર રહે છે આ વિધિમાં ધૂપ ગુગળનો કરવો અને તે લવણની કાંકરી હોમમાં નાખવી જોઈએ '

કાવ્ય ૯—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं[1] ह्रौं ह्रीं हूँ फट् स्वाहा। મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्रौं (क्रौं ?) क्लीं[2] रः रः रः हं हं नम[3]।

યન્ત્ર—પાંચ પાંખડીવાળું કમળ કરવું, મધ્યમાં म्ल्व्यूँ લખીને, પાંચ પાંખડીઓમાં ॐ रुद्राय नमः લખીને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર પચીશ नौं[4] કાર વીંટીને, તે ઉપર ॐ नमो भगवते जयचक्षाय ह्रीं हूं नमः स्वाहा એ મંત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૮૯.

ચિત્ર ૧૮૯ ભક્તામર કાવ્ય ૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો જાપ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી માર્ગે ચાલતાં ચોર અથવા ધાડનો ઉપદ્રવ ટલે, વળી ઘરમાં ચાર ખૂણે ચાર કાંકરી ૧૦૮ વાર મંત્રી મૂકીએ તો ચોર પેસવા પામે નહિ. અને ચોર સ્થંભિત થઈ જાય છે.[5]

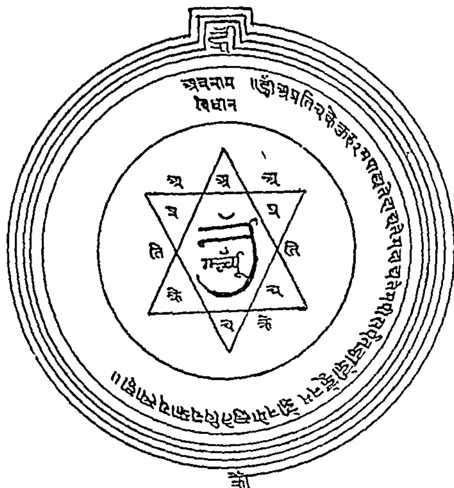
૧ क, ख. ग તથા घ માં 'णमो संभिन्नसोदराणं' પાઠ છે. ૨ ग માં 'ह्रीं' પાઠ છે. જ્યારે घ માં 'क्ष्वीं' પાઠ છે. ૩ ख માં 'रः रः हः हः नमः' પાઠ છે, જ્યારે ग અને घ માં 'रः रः हंहः नमः स्वाहा.' પાઠ છે. ૪ क, ग તથા घ માં 'नौंकार પાઠ છે ૫ घ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે-"ચાર કાંકરી ૧૦૮ વાર મંત્રીને ચાર દિશાઓમાં ફેંકવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી રસ્તો કીલિત થઈ જાય છે અને ચોર ચોરી કરી શકતો નથી.

તંત્ર —પુષ્યાર્ક યોગે જે સ્ત્રીને પુત્ર જન્મ્યો હોય તે સ્ત્રીની આવલ (ઓર) લઈ એકાંતે સૂકવી તે આવલને રૂની અંદર વીંટી દીવો કરવાથી ઘરમાં અનેક મનુષ્ય દેખાય અને ચોર ચોરી કરવા ઘરમાં પેસે નહિ

ઇતિ નવમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત નવમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી શુભદિવસે ભોજપત્ર પર લખીને પંચવર્ણીપટ સૂત્રથી વીંટીને લોઢાની ખીલી માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરીને ભુજાએ ધારણ કરવાથી ચોરના ભયનો નાશ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૦

કાવ્ય ૧૦—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पत्तेअबुद्धीणं[1]। મંત્ર—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं ह्र श्रीं श्रीं श्रूँ श्र सिद्धि बुद्धि कृतार्थो भव[भव] वषट् संपूर्ण स्वाहा। जन्मस्या ध्यानतो जपतो वा मनोत्कंप धूरता चादीनार्या नीक्षन्ति वा भत्रेयु प्रशाता प्रत्येकादिबुद्धिन्मनोस्तात्।

ચિત્ર ૧૯૦ ભક્તામર કાવ્ય ૯

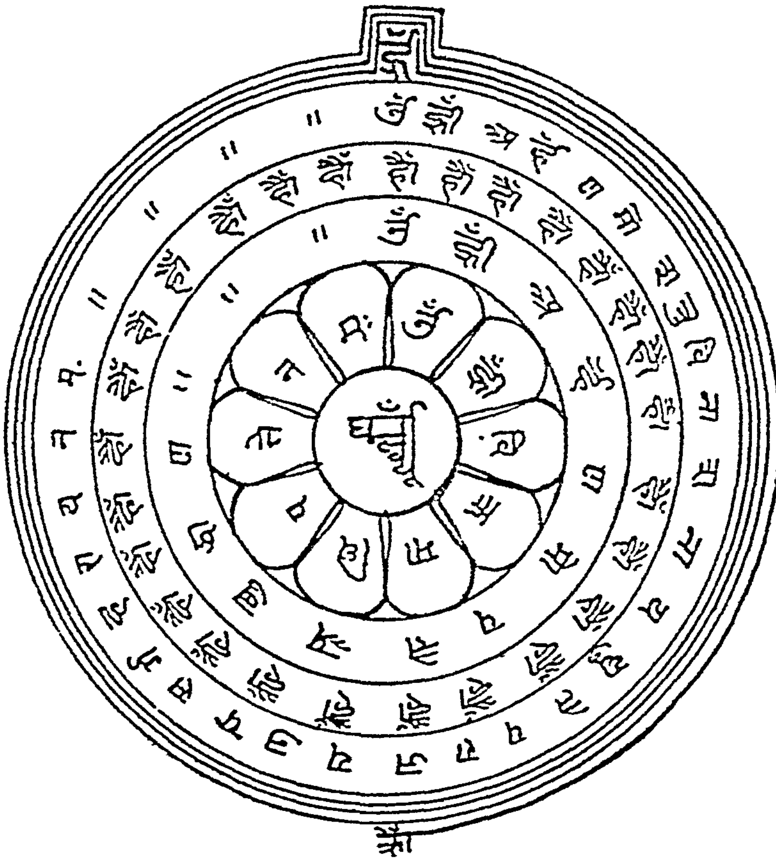
1 ग तथा घ मां 'सयबुद्धीणं' પાઠ છે

યન્ત્રઃ—દશ પાંખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમાં ઘ્લ્વ્યૂઁ લખીને, તે ઉપર ॐ ह्रीं चिक्रमाधिपते नमः લખીને, વલય દઇને ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, ફરી વલય દઇને સત્તાવીશ ह्रौंकार વીંટીને, ઉપર ॐ ह्रीं (अर्हं) णमो शत्रुविनाशनाय द्युते[1] पराजय उपसर्गहराय नमः આ મંત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૧.

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્રનું સ્મરણ કરીને, યંત્ર પાસે રાખવાથી ઘૃતમાં પરાજય ન થાય. વળી **કલહહરાટી** કરીને રાજદરબારમાં જવાથી જય થાય છે. પોતાનું બોલ્યું વચન બધાં પ્રમાણ કરે, ક્રોધે ભરાએલો એવો સામેનો વાદી પ્રમાણ કરે.

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે ઘુવડનાં હાડકાને પાણીમાં ઘસીને હાથે લેપ કરવાથી દ્યૂતમાં જરૂર જય થાય છે, રાજદરબાર પણ વશ થાય છે અને શત્રુનો પરાભવ થાય છે.

॥ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं ह्रः श्रां श्रौं श्रूँ श्रः सिद्धिबुद्धिह्लादीन्नववषट्॥
॥सपूर्णस्वाहा॥

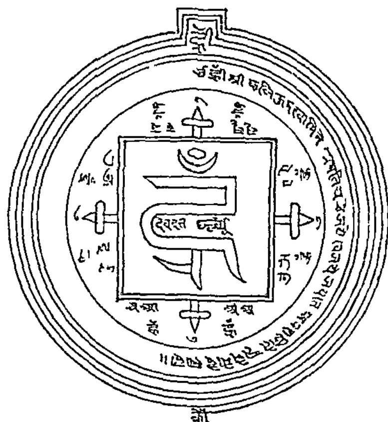
ચિત્ર ૧૯૧ ભક્તામર કાવ્ય ૧૦

ઇતિ દશમ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત દશમા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી

૧ ઘ માં 'द्युत'ના બદલે 'जय' એવો પાઠ છે.

પુષ્યાર્ક યોગે અથવા દિવાલીના દિવસે નાહી ધોઇને ધૂપ સહિત લખીને, વળી નૈવેદ્ય વગે રેથી પૂજન કરીને, પંચામૃતનો હોમ કરીને, ૨૨૦૦૦ બાવીશ હજાર મૂલ મંત્રનો જાપ કરી સેવતી તથા જાઈના ફૂલથી સોનાના માદળીઆમા નાખી, માથે રાખવાથી નિશ્ચયે કરીને દ્યૂતમા જય થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૨

ચિત્ર ૧૯૨ ભક્તામર કાવ્ય ૧૦

કાવ્ય ૧૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं णमो आगासगामीणं[1] । મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्रां श्रीं श्रा कुमतिनिवारण्यै [महा] मायायै नम स्वाहा ।

યંત્ર—બાર પાખડીવાળુ કમલ કરીને, મધ્યમા ह्म्ल्व्यूं સ્થાપીને પાખડીઓમા ॐ ह्रीं सौं (क्लीं ?) क्रा (क्रों?) श्रीभक्तिरूपाय नम[2] લખીને, વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વડે વીટીને, તે ઉપર વલય દઇને, ॐ नमो भगवते प्रसिद्धरूपाय भक्तियुक्ताय सां सों सौं (ह्रीं) ह्रीं ह्रौं क्रों (क्रों?) श्रों नम આ મંત્રથી વીટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૩

---

૧ ख, ग અને घ મા 'पत्तेयबुद्धीण' પાઠ છે

૨ ख તથા ग મા 'ॐ ह्रीं सो क्लीं श्रीं भक्तिरूपाय नम' પાઠ છે જ્યારે घ મા 'ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्रा भक्तिस्वरूपाय नम' પાઠ છે, પરતુ તે બરાબર નથી, કારણ કે અક્ષરો તેર થઈ જાય છે જ્યારે પાખડીઓ બાર જ છે

॥ ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्रां श्रीं श्रैं कुमति निवारण्यै महा॥
॥मायायै नमस्वाहा ॥

ॐ नमो भगवते प्रसिद्धरूपाय

ચિત્ર ૧૯૩ ભક્તામર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૪૭૫

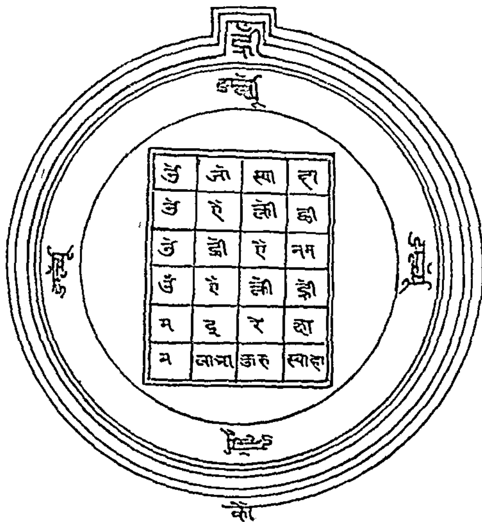
વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્ર જપવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી[1] ગઇ વસ્તુ પાછી મલે, ખોવાએલાં મનુષ્ય, દાસ, દાસી પણ પાછાં મલી આવે. ચારે દિશા તરફ ઊભા રહીને દરેકે દરેક દિશાએ ૧૦૮ જાપ કરવાથી ગએલી વસ્તુ તથા સગાં સ્નેહી દાસ દાસી વગેરે તુરત જ પાછાં મલી આવે. ઈન્દ્રધ્વજ શણગારી જલયાત્રા કરવી, વાજીંત્ર, ગીત, નૃત્ય તથા પંચામૃતની જલધારા દઇ, અમારી પડહો દેવડાવી, બલિ બાકુલા ઉંચે ઉછાળી નગરના સર્વ દેવદેવીઓને નૈવેદ્ય તથા ફૂલથી પૂજીને અષ્ટમભક્ત કરી, દીપ, ધૂપ નૈવેદ્ય કરી સફેદ નવકારવાલીથી ઊભા ઊભા ચારે દિશાએ એકેક નવકારવાલી ગણી, સફેદ સરસવના ૧૨૦૦૦ મંત્ર ગણીને તે મંત્રેલા સરસવ ઉછાળવાથી જલની વૃષ્ટિ નિશ્ચયે કરીને થાય છે.

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે :—"સ્નાન કરીને પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય ફળ લઈ પ્રસન્ન ચિત્તથી ઊભા રહી સફેદ માળાથી ૧૦૮ જાપ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી જેને બોલાવવાની ઇચ્છા હોય તે આવી શકે છે લાલ માળાથી ૨૧ દિવસ સુધી રોજ ૧૦૮ વાર જપવાથી પણ એ પ્રમાણે જ મળે છે વિધિમા ધૂપ કંદરૂપનો કરવો."

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે લજાલુના પંચાગ ગ્રહણ કરીને, છાયાએ સૂકવીને ખોવાએલા મનુષ્યના વસ્ત્રે જડી બાંધી ત્રિકાલ ચાબખો મારીએ તો ખોવાએલો મનુષ્ય જલદી પાછો આવે

ઇતિ એકાદશ કાવ્ય પંચાગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૧૧ મા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર પાસે રાખવાથી પિશાચ લાગતો નથી તૃષા લાગી હોય તો જલ તરત મલી આવે છે, ખોવાએલ મનુષ્યના વસ્ત્ર ઉપર અલતો, હરતાલ, કંકુથી આ યંત્ર લખી, સાવરણીએ બાંધી ત્રિકાલ કોરડા મારવાથી ખોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે વળી હરતાલ [તથા અલસીના તેલ]થી તાંબાના પતરા ઉપર લખી પતરાને તપાવવાથી ખોવાએલો માણસ તુરત મલી આવે છે તેમાં સંદેહ ન જાણવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૪

ચિત્ર ૧૯૪ ભક્તામર કાવ્ય ૧૧

કાવ્ય ૧૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं णमो बुद्धबोधीणं[1] । મંત્ર—ॐ (ॐ)

---

૧ ગ મા 'ॐ ह्रीं अर्हं णमो बोहिय बुद्धिण स्वाहा પાઠ છે, જ્યારે ઘ મા 'ॐ ह्रीं अर्हं

ॐ ॐ ॐ अः[1] सर्वराजाप्रजामोहिनी सर्वजनवश्यं कुरु कुरु स्वाहा ।

યંત્રઃ—સોલ પાંખડીનું કમલ કરીને, મધ્યમાં च्म्ल्व्यूं લખીને, પાંખડીઓમાં ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं निजधर्मचिंताय ऑं क्रौं रं ह्रौं नमः લખીને તેના ઉપર ॐ नमो अनुदिन मनुज स्वायात्र सुभिक्षाय जामि श्रुतजलातिरथे परं प्रसिद्धि कैश्चित् देवा परगटितानि नाद् करणतां देवकैश्चित् जवालयु सुखैस्तान् बोधितादान बुद्धी दान । આ પ્રમાણે લખીને, વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર ॐ नमो भगवते अतुलबलपराक्रमाय आदीश्वर-यक्षाधिष्ठाय ह्रौं ह्रौं ह्रौं[2] नमः આ મંત્ર વીંટવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૫

ચિત્ર ૧૯૫ ભક્તામર કાવ્ય ૧૨

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી

णमो बोही बुद्धीणं પાઠ છે.

૧ ख માં 'ॐ ॐ ॐ ॐ ॐ' પાઠ છે, જ્યારે ग અને घ માં 'ॐ आं आं अं अः' પાઠ છે.

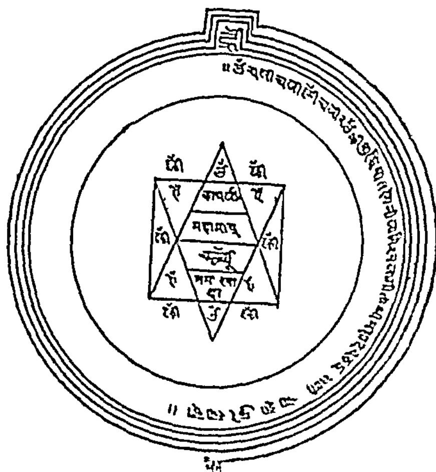
૨ घ માં ह्रां ह्रीं नमः' પાઠ છે.

જે કન્યા પોતાને ઈષ્ટ હોય તેની સાથે પાણિગ્રહણ થાય, વળી સ્ત્રી રીસાઈને ચાલી ગઈ હોય તો પાછી આવી મળે[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે શંખાવલી પંચાંગ તથા ઉધાહુલી પંચાંગ ગ્રહિવારની સાંજના નોતરી, કંકુ, ચોખા તથા સોપારી ધરીને તે બંને જડીના પંચાંગ લાવી વાટી કસ્તુરી, ગોરોચન, કેસર, મહેંદો વગેરે ભેગા કરી પોતાના વીર્યથી ગોળી વાળી જે સ્ત્રીને ખાવા પીવામાં ગુટિકા રવિવારના રોજ આપીએ તે વશ થાય

ઇતિ દ્વાદશ કાવ્ય પ્રયોગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત બારમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી શુભયોગે ભોજપત્ર પર લખી, સોનાના માદળીઆમાં નાખીને, દૂધ, દહીં તથા ઘીમાં જુદા જુદા ત્રણ દિવસ

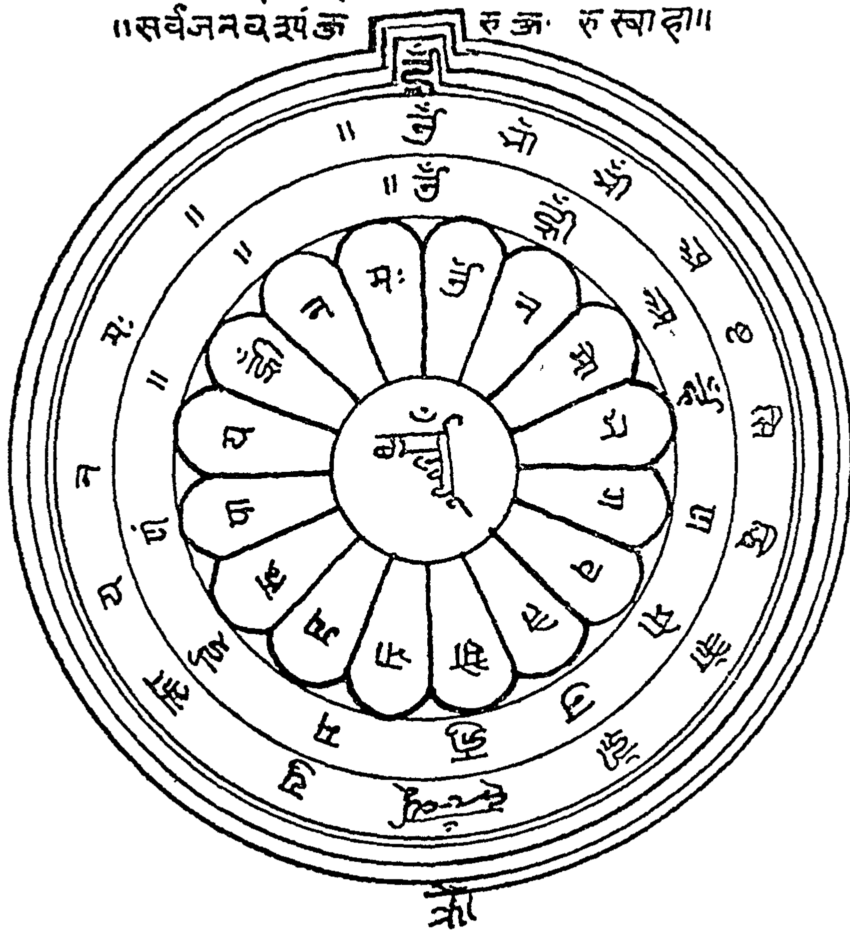
ચિત્ર ૧૯૬ ભક્તામર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૪૮૦

૧ ઘણા વિધિ આ પ્રમાણે છે — 'મંત્ર પને ગણો અને ૧૦૮ વાર [illegible] તેમાંથી દરરોજ [illegible] ૪૨ દિવસ સુધી [illegible] ૧૦૦૦ [illegible] ' ' [illegible] જોઈએ, અને [illegible] થાય તો જોઈએ."

સુધી રાખી પંચામૃતથી પખાલી જમણા હાથે બાંધવાથી [ઇચ્છિત] કન્યાની પ્રાપ્તિ થાય, નિશ્ચયે કરીને વિવાહ થાય. વળી તાંબાનાં પતરાં ઉપર લખીને તપાવવાથી જે સ્ત્રીનું ચિંતવન કરે તેની સાથે પાણિગ્રહણ થાય. શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃતામ્નાય સત્યં. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૬

કાવ્ય ૧૩--ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो उज्जुमईणं[1] । મન્ત્ર--ॐ ह्रीं श्रीं हंसः ह्रौं[2] पें ह्राँ ह्रीं द्राँ द्रीं द्रैं द्रः मोहिनी सर्व [जन] वश्यं कुरु कुरु स्वाहा ।

યંત્ર—સોલ પાંખડીવાળું કમલ કરીને, તેની મધ્યમાં छम्ल्व्र्यूं લખીને, સોળ પાંખડીમાં ॐ नमो भगवते सौभाग्यरुपाय ह्रीं[3] नमः લખીને, તે ઉપર વલય દઈ ને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર

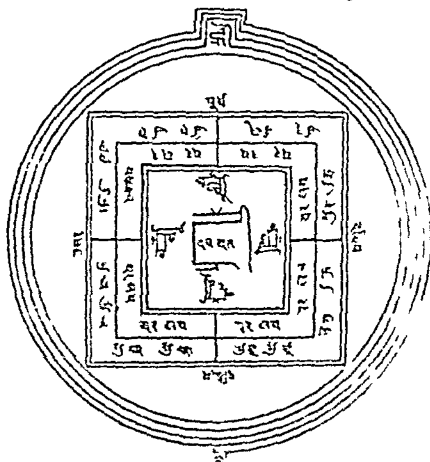
ચિત્ર ૧૯૭ ભક્તામર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૪૮૧

૧ क, ख અને ग માં ॐ ह्रीं अर्हं णमो उज्जुमदीणं ' પાઠ છે, જ્યારે घ માં ' ऋजुमदीणं ' પાઠ છે. ૨ क તથા ख માં ' ह्सां ' પાઠ છે, જ્યારે घ માં ' पें ' પાઠ નથી. ૩ क માં ' श्रीं ' પાઠ છે, જ્યારે ख માં ' श्री ' છે.

પીટીને, ફરી વલય કઇને, ૐ મા મીં[1] અષ્ટસિદ્ધિ માઁ (ગાઁ) ક્ષૌં દુન્દ્રું સુગાવ ગ્ગ સ્વાહા
મન્ત્ર પીટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૧૯૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી રોગનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તે ચાલતા કાંકરી ૭ લઇને ગાંઠીના કકડા ૭ લઈ ૧૦૮ વાર મંત્રી ચારે દિશામાં નાખવાથી ચોરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી ઘરના ચાર ખુણામાં ૪ કાંકરી મંત્રીને નાખીએ તો ચોર ચોરી કરવા પેસે નહિ ૨

તંત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે કુંવારી કન્યાએ કાંતેલા સુતરને જલચાગરના [illegible] ગૂંથવી, જલમાંથી જળોક લાવી તે સુતરથી બેવડી કરી જળોક પીટી દીવેટ કરી, કોડીયામાં દીવેટ મૂકી, હનુમાનના મૂર્તિના માથે ચઢાવેલ પાશેર તેલ ચડાવી, તેને [illegible] ભાગમાં રાખ, જમીન નિંદરમાં મૂકી, કોડીયુ તેના ઉપર મૂકવુ, કોડીયુ પણ [illegible] મૂકી, ખુણામાં દીવો કરી ઉપર લોઢાનુ વાસણ રાખી, લોઢાના વાસણમાં કાજળ પડવુ ત્યાં સુધી

ચિત્ર ૧૯૮ ભક્તામર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૪૮૨

[illegible]

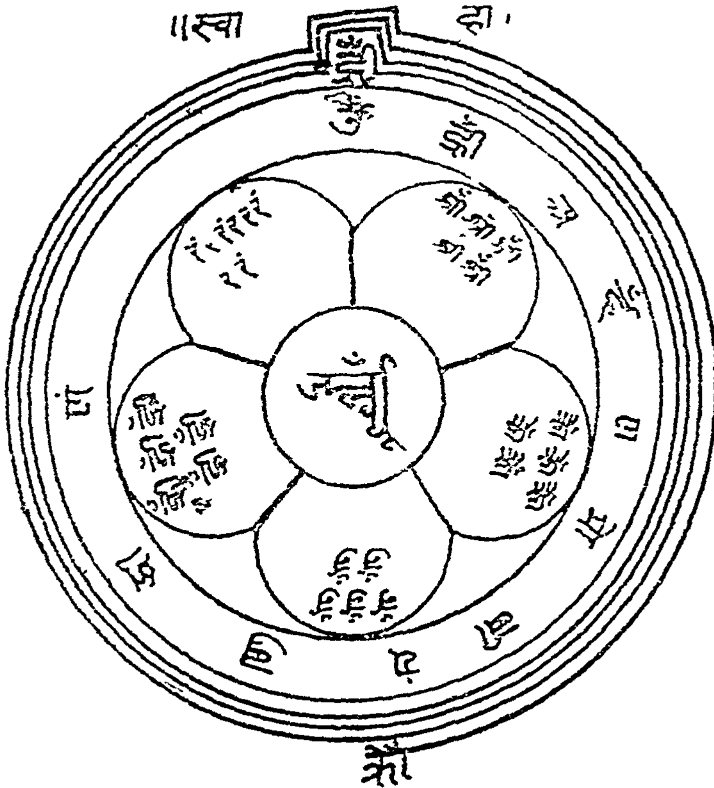
કાજલ પડે ત્યાંસુધી ગુગલનો ધૂપ ચાલુ રાખવો. કાજલ પોતાની આંખમાં આંજવાથી અને ચોર અગર દુષ્ટના સામું જોવાથી તે વશીભૂત થાય છે.

ઇતિ તેરમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત તેરમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર શુભયોગે શુભદ્રવ્યે ભોજપત્ર પર લખી ભુજાએ ધારણ કરવાથી માર્ગમાં તસ્કર વગેરેનો ભય ઉપજતો નથી. અને દેખવા માત્રથી વશીભૂત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૮

કાવ્ય ૧૪—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं **णमो वीयबुद्धीणं**[1] । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं[2] **नमो भगवती गुणवती महामानसी स्वाहा ।**

યંત્ર—પાંચ પાંખડીનું કમલ કરીને મધ્યમાં ज्म्ल्व्र्यूं લખીને, પ્રથમ દલે, પૂર્વ દિશાએ આઠ રંકાર લખીને, દક્ષિણે પાંચ श्रींકાર, ત્રીજામાં પાંચ क्रौंકાર, ચોથામાં પાંચ ॐકાર તથા પાંચમા દલમાં પાંચ ह्रींકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૧૯૯

ચિત્ર ૧૯૯ ભક્તામર કાવ્ય ૧૪

૧ ख મા 'ઝલમદ્ધીણં' પાઠ છે, જ્યારે घ મા 'विपुलमद्धीणं' પાઠ છે.
૨ ख, ग તથા घ માં 'ह्रीं' પાઠ નથી.

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્રને મસ્તક, ભુજાએ અથવા હૃદય પર ધારણ કરવાથી સરસ્વતી પ્રસન્ન થાય છે. વળી મહામૂર્ખ હોય તો પણ ચારે પ્રકારે બુદ્ધિમાન થાય છે. વળી પવિત્ર થઈને સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, સફેદ જપમાલાથી ત્રણે કાળ ૧૦૮ વાર જાપ કરી, દીપ, ધૂપ, ઘી, ગુગલ, કસ્તૂરી, કેસર, કપૂર, સુખડ, રતાજળી, અગર, શિલારસ વગેરેની ઘી મિશ્રિત ગુટિકા ૧૦૮ કરી હમેશા હોમ કરવાથી અને ત્રણે કાળ **સરસ્વતી** દેવીની મૂર્તિની સુગંધી દ્રવ્યોથી પૂજા કરવાથી મહામૂર્ખ પણ વિદ્વાન થાય છે, સંપૂર્ણ વિદ્યા, ગુણ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક વિપ્રાણાહાં, શતાવરી, શંખાવલી, અઘાડો, જાવંત્રી, કેસર, માલકાંકણી, ચિત્રક, અકલગરો અને સાકરનું ચૂર્ણ કરી, સર્વ સમભાગે લઈ સવારમાં ૧૪ વાલ આદુના રસની સાથે ૨૧ દિવસ ખાવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે.

ચિત્ર ૨૦૦ ભક્તામર કાવ્ય ૧૪ પૃષ્ઠ ૪૮૪

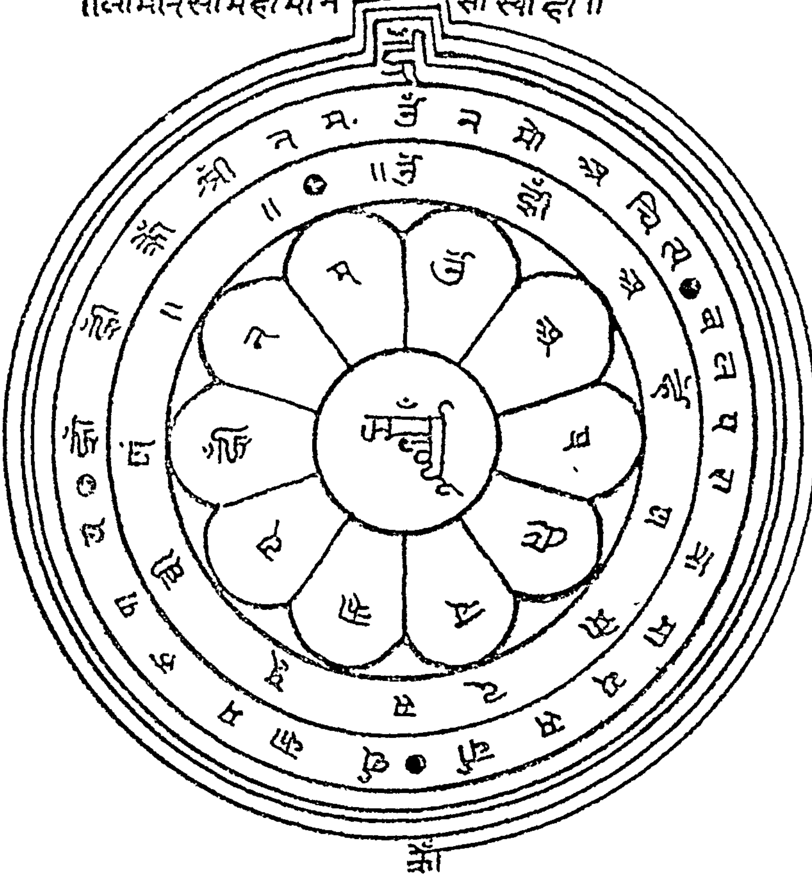
૧ આ વિધિ આ પ્રમાણે [illegible] પામે [illegible] ૧ [illegible] આજુ દેશાથી આદિ, શત્રુ વગેરેનો [illegible] લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય [illegible] અને [illegible] થાય છે.

ઇતિ ચતુર્દશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ચઉદમા કાવ્યની વિધિઃ—આ યંત્ર શુભયોગે અષ્ટગંધથી ભોજ-પત્ર પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતે પખાલી ગળાના વિષે ધારણ કરવાથી બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી યંત્રને રૂપાનાં પતરાં પર અષ્ટગંધથી નિરંતર લખી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજી, સફેદ ચંબેલીના ફૂલ હમેશાં ચઢાવવાથી નિશ્ચયે કરીને મહાબુદ્ધિમાન થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૦

કાવ્ય ૧૫–ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो दसपूव्वीणं। મન્ત્ર--ॐ नमो भगवती गुणवती सुसीमा पृथ्वी वज्रशृङ्खला मानसी महामानसी स्वाहा।

યન્ત્રઃ—દશ પાંખડીનું કમલ કરીને, તેની મધ્યમાં झ्म्ल्व्र्यूं લખીને, દશ પાંખડીઓમાં ॐ अप्रतिचक्राय ह्रीं नमः લખીને, વલય દઈને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખી, વલી વલય દઈને, ॐ नमो अचित्यबलपराक्रमाय सर्वार्थकामरूपाय ह्राँ ह्रीं क्रौं (क्रों ?) श्रीं नमः એવા મન્ત્રથી વીંટીને, વલય દેવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૧.

યંત્ર ૨૦૧ ભક્તામર કાવ્ય ૧૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્ર કમ્મરે બાધવાથી રાત્રે સ્ત્રી સાથે ભોગ કરતી વખતે પોતાના વીર્યનુ સ્ખલન થતુ નથી વળી દિવસે સૂઈ ગયા હોઇએ, તે વખતે નિંદ્રામા ખરાબ સ્વપ્ન [કાકોડા સબધીનુ] જોવામા આવે તો પણ વીર્યનુ સ્ખલન થતુ નથી વળી કદાચિત્ પૂજા, વિધિ, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, પુષ્પ શ્રીફલાદિ સામગ્રી કરતી વખતે, દેવતા, દેવાગના જેવુ સુદર સ્વરૂપ દીવને દેખાડે તો પણ રાત્રિના વિષે પોતાના શીયલના પ્રભાવથી પરસ્ત્રી ગમન સ્વપ્નમા ન દેખાય અને શીયલની શુદ્ધિ પળાય [1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે કાળા ધતૂરાનુ અથવા સફેદ ધતૂરાનુ મૂલ લાવનારે નોતરી, રવિવારે મધ્યાહ્નકાળે નગ્ન થઇને ગ્રહણ કરીને, કુમારિકાએ કાતેલા સુતરથી વીંટી ધૂપ દઇને પોતાની કમ્મરે વીંટવાથી સ્વપ્નમા વીર્યનુ સ્ખલન થતુ નથી

ઇતિ પચદશ કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પદરમા કાવ્યની વિધિ—આ યન્ત્ર શુભયોગે અષ્ટગધથી ભોજપત્ર

ॐह्रींश्रींअर्हंवसीक
मलीघल स्त्रीम

૧૯	૬૪	૫૨	૧૨ સ્ત્ર	ર્વર	૩૪	દ૨
ह्रीं	श्रीं	क्लीं	ह्रं	ગ૨૯	૩	૪
स्वा	हा	ग्म	૩	૯	૯ગ	वार्व
रक्ष	रक्ष	વાદ	વદ	विद	मिद	सौं
स्त्री	क्लीं	म	ल	ग	चाये	तिल
૮૪	૧	૯૬	૪૫	૨	૧૮	૫

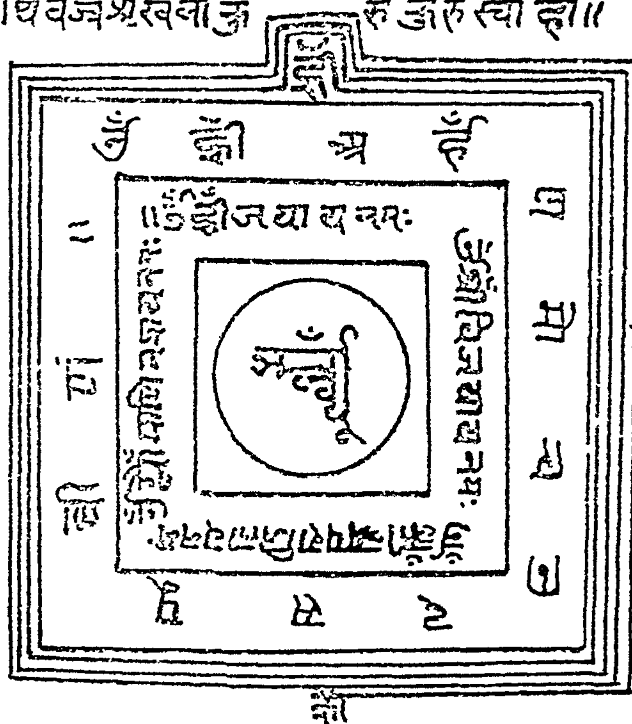
ચિત્ર ૨૦૨ ભક્તામર કાવ્ય ૧૫ પૃષ્ઠ ૪૯૦

૧-ઘણા આ પ્રમાણે વિધિ — [illegible] લખીને ૨૧ વાર તેલ મત્રીને [illegible] ર ભાગમા સમાન થાય, [illegible] પ્રાપ્તિ થાય ૧૮ દિવસ સુધી [illegible] ૧૦૦૦ [illegible], ધૂપ કરવો અને એકવાર જમવુ "

પર લખી, રૂપાના માદળીઆમાં નાખી કમ્મરે બાંધવો. વળી કુંવારીએ કાંતેલા સુતરથી યંત્ર વીંટીને પંચામૃતથી પખાલી કમ્મરે પંચવર્ણી સૂત્રનો દોરો કરીને બાંધવો, વળી સૂઈ રહેતી વખતે નિરંતર ધૂપ દેવાથી વીર્યનું સ્થંભન થાય છે, અને સ્વપ્નમાં વીર્યનું સ્ખલન થતું નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૦૨

કાવ્ય. ૧૬--ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो चउदसपूव्वीणं । મન્ત્ર--ॐ नमो सुमंगला सुसीमा नामा देवी समीहितार्थं वज्रशृंखला कुरू कुरू स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં म्ल्व्र्यूँ લખીને, તેના ઉપર ચતુષ્કોણ કરીને, પૂર્વ દિશાએ ॐ ह्रीं जयाय(यै ?) नमः, દક્ષિણે ॐ श्रीं विजयाय(यै ?) नमः, પશ્ચિમે ॐ क्लीं अपराजिताय(यै ?) नमः અને ઉત્તરે ॐ ग्लौं माणिभद्राय नमः લખી, ઉપર ચારે બાજુ ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૩.

ચિત્ર ૨૦૩ ભક્તામર કાવ્ય ૧૬

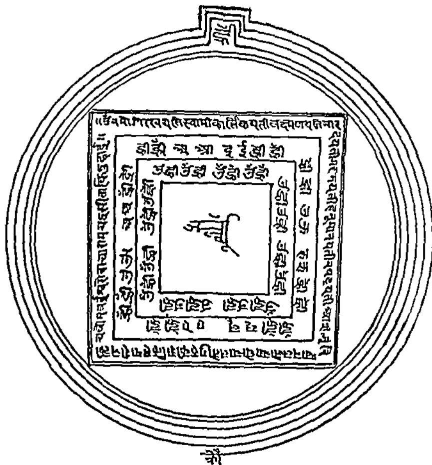
વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરીને, યંત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી, રસ્તામાં જતાં વન મધ્યે દાવાનલ જાગ્યો હોય તો શુદ્ધ જલને એકવીશ વાર મંત્રી, ચારે દિશાએ સર્વત્ર તે પાણી છાંટવાથી દાવાનલનો અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે અને જંગલમાં રહેતાં ઘણા જીવો પર ઉપગાર થાય છે. વળી ગામમાં, કિલ્લામાં, નગરમાં, શહેરમાં જ્યાં જ્યા અગ્નિ લાગી હોય, ત્યાં ત્યાં ઉતાવળે જઈને, પાણી તથા

ધૂળને મંત્રીને નાખવાથી અગ્નિ શાંત થાય છે વળી પોતાના ઘેર આ યંત્રને તામ્રપત્ર પર કોતરાવી નિરંતર પૂજવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી વળી શત્રુએ આગીઓ વીર મૂક્યો હોય તો તે પણ ચાલી શકતો નથી [1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે અથવા હસ્તાર્કે રૂદ્રવતી તથા મરહટીના પંચાંગ લાવી, પાણીથી ગુટિકા કરીને કાર્ય પડે શરીરે મર્દન કરવાથી અગ્નિની ઝાળ શરીરે ન લાગતા અગ્નિ ઠંડી લાગે છે

ઇતિ ષોડશ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત સોળમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્રને અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભ દિને લખી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી શરીરે અગ્નિ ભય લાગતો નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૪

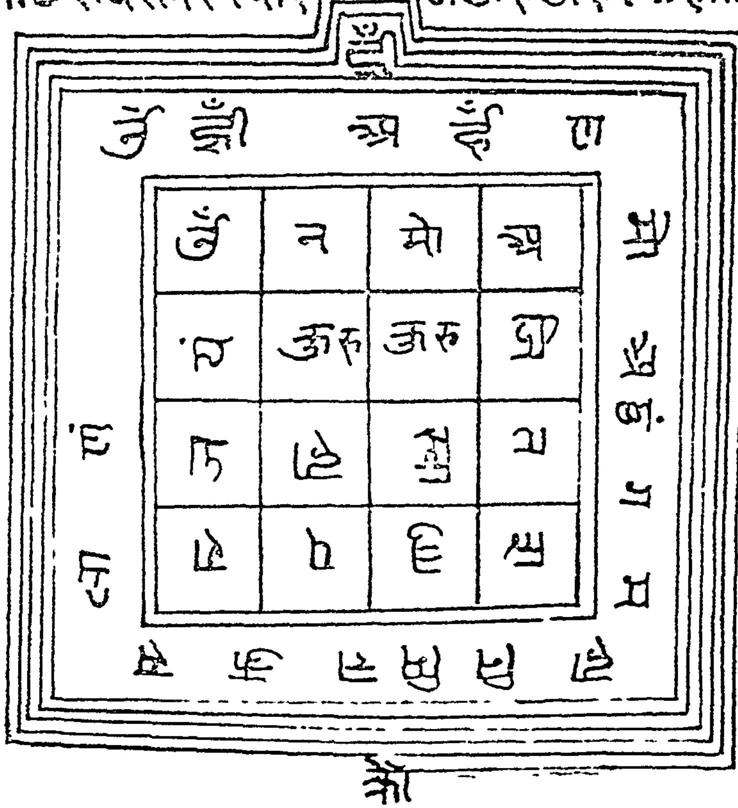

ચિત્ર ૨૦૪ ભક્તામર કાવ્ય ૧૬

૧ બીજી વિધિ આ પ્રમાણે છે–'યંત્ર પાસે રાખીને ૧૦૮ વાર મંત્ર જપી રાજદરબારમાં જવાથી પ્રતિપક્ષીની હાર થાય છે તથા શત્રુઓનો ભય રહેતો નથી ૮ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ નીના રંગની માળાવડે કરવો ધૂપ કુંદરૂનો કરવો

કાવ્ય ૧૭--ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो अट्ठंग महानिमित्त कुसलाणं। મન્ત્ર—ॐ नमो नमिऊण अट्टे मट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रपीडा जठरपीडा भंजय भंजय सर्वपीडा भंजय भंजय सर्वरोगनिवारणं कुरु कुरु स्वाहा।

યંત્ર:—ચારે બાજુ સરખા ચોખંડા સોલ કોઠા કરવા તેમાં ॐ नमो अजितशत्रु पराजयं कुरू कुरू स्वाहा લખી, તેના ઉપર ચારે દિશાઓમાં ફરતાં ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૫.

ચિત્ર ૨૦૫ ભક્તામર કાવ્ય ૧૭

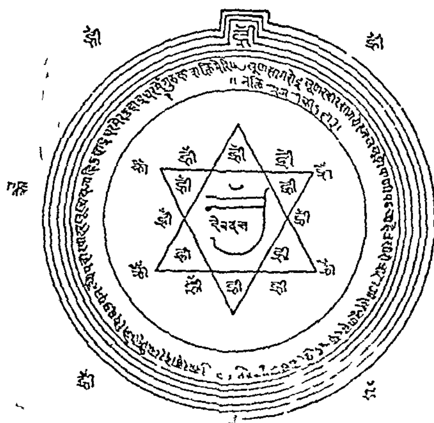
વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી પેટમાં પીડા થતી નથી. વળી જે પુરુષ સવારમાં શુદ્ધ થઇને શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરીને પીળી જપમાલાથી ઉત્તરદિશા તરફ મોં રાખીને ઘીનો દીવો કરીને, પાણી ભરીને ઘડાની સ્થાપના કરે અને તે [સ્થાપેલા] ઘડા ઉપર શ્રીફલ મૂકીને આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો જાપ કરે તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી ગુગલ ગોળી મંત્રીને, ધૂપમાં હોમ ૧૦૮ વાર મંત્રેલી ગોળીનો

નિરંતર કરે તથા મીઠાના ડકડા ૭ માત ઘડામા નાખે તો તે પુરુષના જઠર રોગ, જલોદર, કઠોદર, ગુલ્મપાહિની, શૂળ તથા જઠરના સર્વ રોગનો નાશ થાય છે[1]

તંત્ર—મૂલાડે સરપ ખો પચાગ, વીસ ખપરો પચાગ, ઇદ્રવારૂણી પચાગ, ઇશ્વરલિંગી પચાગ સર્વ ભેગા કરીને જઠર પર લેપ કરવાથી ઉદરનો રોગ તુરત જ શાત થઈ જાય છે

ઇતિ સપ્તદશ કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત મત્તગ્મા યત્રની વિધિ—આ યત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર શુભયોગે લખીને, રૂપાના માદળીઆમા ઘાલી પચામૃતે પખાળી ગળે બાધવાથી જઠરની સર્વ જાતની પીડાની શાતિ થાય છે વળી આ યત્ર રૂપાના પતરા પર સુગધી દ્રવ્યે લખીને પચામૃતથી પખાલી મહારોગીને હમેશા પીવડાવવાથી સર્વ જાતના ઉદરના રોગ જાય આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૬

ચિત્ર ૨૦૬ ભક્તામર કાવ્ય ૧૭

૧ બીજી આ વિધિ આ પ્રમાણે છે—"યત્ર પાસે રાખીને નોખુ પાણી ૨૧ વાર મત્રી પીવરાવવાથી પેટની અસાધ્ય પીડા, વાયુ, શૂલ તથા ગોળો વગેરે સર્વ રોગની શાંતિ થાય છે ૭ દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ એક માળાએ કરવો અને ધૂપ ચદનનો કરવો "

કાવ્ય. ૧૮--ऋद्धि--ॐ ह्रीं अर्हं णमो विउव्वणइड्ढिपत्ताणं[1] । મન્ત્ર--ॐ नमो भगवते जये विजये[2] मोहय मोहय स्तंभय स्तंभय स्वाहा ।

યંત્ર:—કુંભાકારે યંત્ર કરીને, મધ્યમાં ષટકોણ આલેખીને તથા છ દલમાં ॐ ह्रीं परमार्हं नमः લખીને, વળી ષટકોણપર વલય દઇને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને ફરી વલય દઇને ॐ नमो शास्त्रज्ञान[3] बोधनाय परमऋद्धि प्राप्त जयं कराय ह्रां ह्रीं ह्रौं[4] श्रीं नमः ॐ नमो भगवते शत्रुसैन्यं निवारणाय यं यं यं रक्ष रक्ष विध्वंसनाय क्लीं ह्रीं नमः । આ પ્રમાણે મન્ત્ર લખીને યંત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૭.

ચિત્ર ૨૦૭ ભક્તામર કાવ્ય ૧૮

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, યંત્ર પાસે રાખવાથી બુદ્ધિનો વિભ્રમ ન થાય, જે પુરુષ વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઇને નિરંતર એકાગ્ર ચિત્તથી સ્મરણ કરે, તેના મનમાં સંકલ્પ, વિકલ્પ તથા વિચારોની પરંપરા કદાપિ ઉપજે જ નહિ; મનમાં ચિંતા, શોક અથવા દુર્ધ્યાન થાય જ નહિ. મોહ, મિથ્યાત્વનો નાશ થાય. ધર્મમાં મતિ

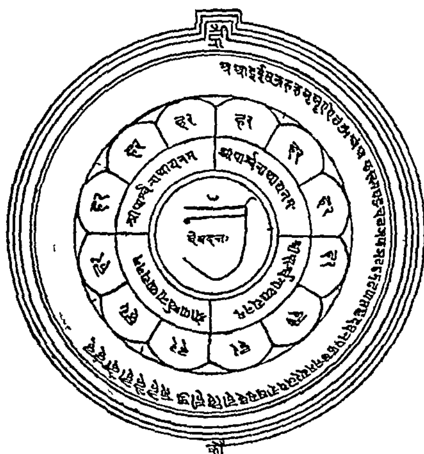
१ क માં 'विऊपणईटिपत्ताणं' પાઠ છે. ख મા विउणयतिपत्ताणं' પાઠ છે, गમાં 'विउयणइड्ढिपत्ताणं' પાઠ છે, જ્યારે घ મા 'विउयणयड्ढिपत्ताणं' પાઠ છે. २ ख, ग તથા घ માં 'जयविजय' પાઠ છે. ३ क માં 'शास्त्रज्ञानं' પાઠ છે. ४ घ માં 'क्रौं' પાઠ છે.

સ્થિર થાય, વળી ઘરમા માગલિક હર્ષોત્સવ થાય, વળી માર્ગમા આધી, દુષ્ટ વાયુ તથા ઘોર અધકારનો ભય ન થાય[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્ક યોગે બરાબર પાકેલુ લિંબુ લઇને, શનિવારે વૃશ્ચિકકટક તથા પારો લાવી, રાત્રે નગ્ન [ઊભા રહીને] આકાશનુ તારા ગણુ જોવુ, જ્યારે તારો ખરતો દેખાય ત્યારે બન્ને વસ્તુઓ લિંબુની મધ્યમા નાખવી અને તે લિંબુને સૂર્યના તડકામા કાસાના વાસણમા મૂકવાથી લિંબુ કૂદે છે

ઇતિ અષ્ટાદશ કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૧૮મા યત્રની વિધિ—આ યત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગધથી લખી, પુષ્યાર્કયોગે અથવા શુભદિને રૂપાના માદળીઆમા નાખીને પચામૃતથી પખાલી, ધૂપ દઇને કઠે ધારણ કરવાથી મનોવિભ્રમ થતો નથી, ધર્મમા મતિ સ્થિર થાય છે, મિથ્યાત્વ, મોહ,

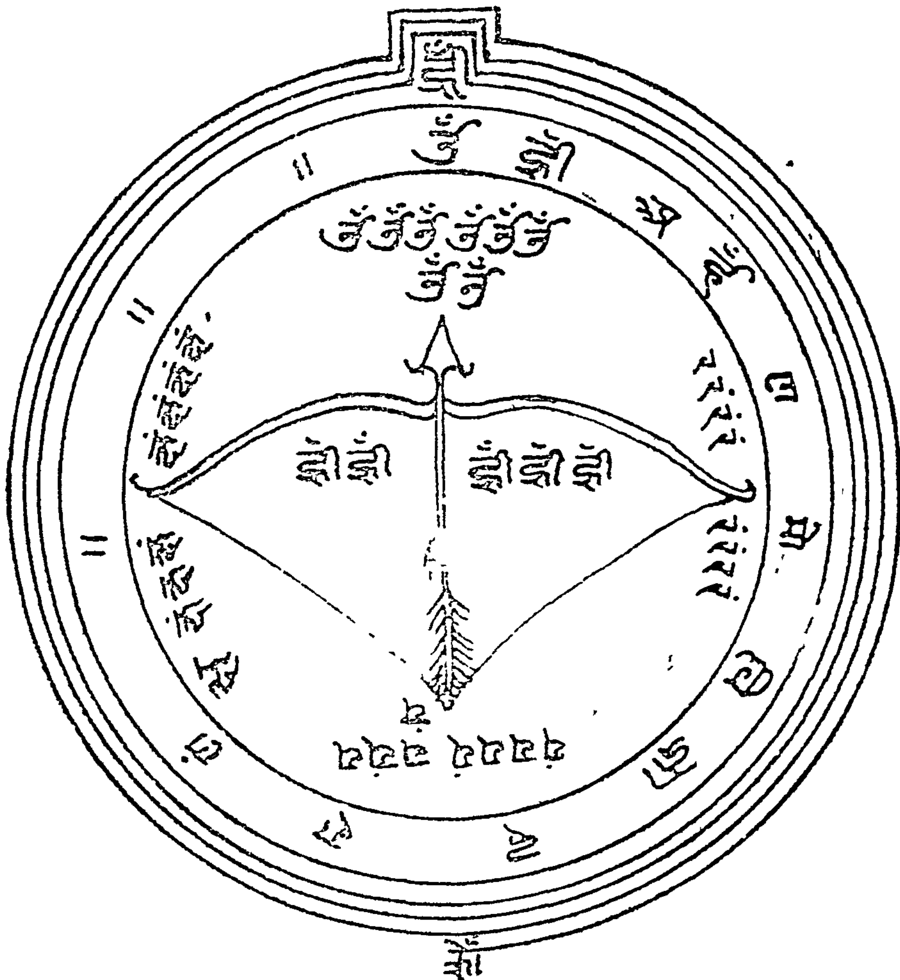
ચિત્ર ૨૦૮ ભક્તામર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૪૯૨

૧ ગ્રમા આ પ્રમાણે વિધિ છે– યન્ત્ર પાસે રાખી અને ૧૦૮ વાર મન્ત્ર જપવાથી શત્રુ અથવા શત્રુની સેનાનું સ્તભન થાય છે ૭ દિન સુધી દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ લાલ માળાવડે કરવા, ધૂપ દશાગનો કરવો અને એકવાર ભોજન કરવુ ”

ઉદાસીનતા તથા ચિંતાનો નાશ થાય છે. વળી આ યંત્ર રૂપાના પતરાં પર અષ્ટગંધથી લખી, ઘેર નિરંતર દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય તથા સુગંધી પુષ્પથી પૂજન કરે તો ઘેર હર્ષ મહોત્સવ નિરંતર થયાં કરે. માર્ગમાં ઘોર અંધકાર તથા દુષ્ટ વાયુનો ભય ન ઉપજે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૮.

કાવ્ય. ૧૯--ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो विज्जाहराणं। મન્ત્ર--ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूँ ह्रः यक्षः ह्रीं वषट्ट फट्ट[1] स्वाहा।

યંત્રઃ—ધનુષાકાર યંત્ર કરીને, મધ્યમાં પાંચ હ્રીંકાર લખીને, પૂર્વમાં ૐકાર આઠ લખીને, દક્ષિણે રંકાર આઠ લખવા, પશ્ચિમે આઠ યંકાર લખીને, ઉત્તરે આઠ ક્ષ્ંકાર લખવા. આ પ્રકારે ધનુષના વિષે મન્ત્રાક્ષરની સ્થાપના કરીને, વળી ચક્રાકારે વલય દઈને, તેના

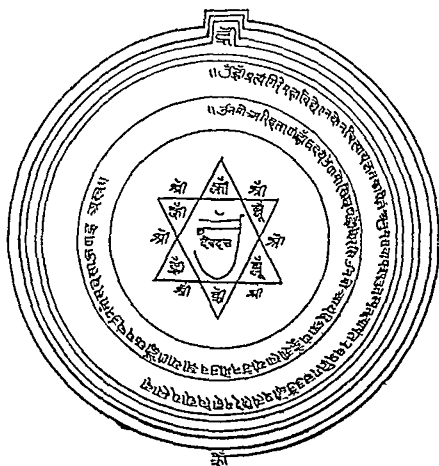

ચિત્ર ૨૦૯ ભક્તામર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૪૯૩

૧ ઘ માં 'फट्ट'ના સ્થાને 'नमः' પાઠ છે.

ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૦૯

વિધિ —આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરી, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી પરવિદ્યા આપણા શરીરને વિષે ઉચ્ચાટન કરી શકતી નથી વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રોજ સવારમા આ કાવ્ય તથા ઋદ્ધિ, મન્ત્રનો જાપ કરે તેના શરીરે મન્ત્ર, તન્ત્ર, યન્ત્ર, કામણ, ટુમણ, કાર્મણ, મૂઠ પોતાની સ્ત્રીએ કરેલ હોય અથવા બીજા કોઈ પુરુષે કરેલ હોય તે કોઈ પણ દોષ લાગતો નથી વળી આ કાવ્ય મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાના પ્રભાવથી જ્યા જ્યા જઈએ ત્યા ત્યા આજીવિકા સુખપૂર્વક મળી શકે અને ભૂખે ન મરાય વળી ભાગ્યહીન પુરુષ પણ જો આ યન્ત્રરાજની પૂજા કરે તો પ્રાણના આધાર સમાન અન્નપાન સુખેથી મેળવી શકે [1]

ચિત્ર ૨૧૦ ભક્તામર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૪૯૪

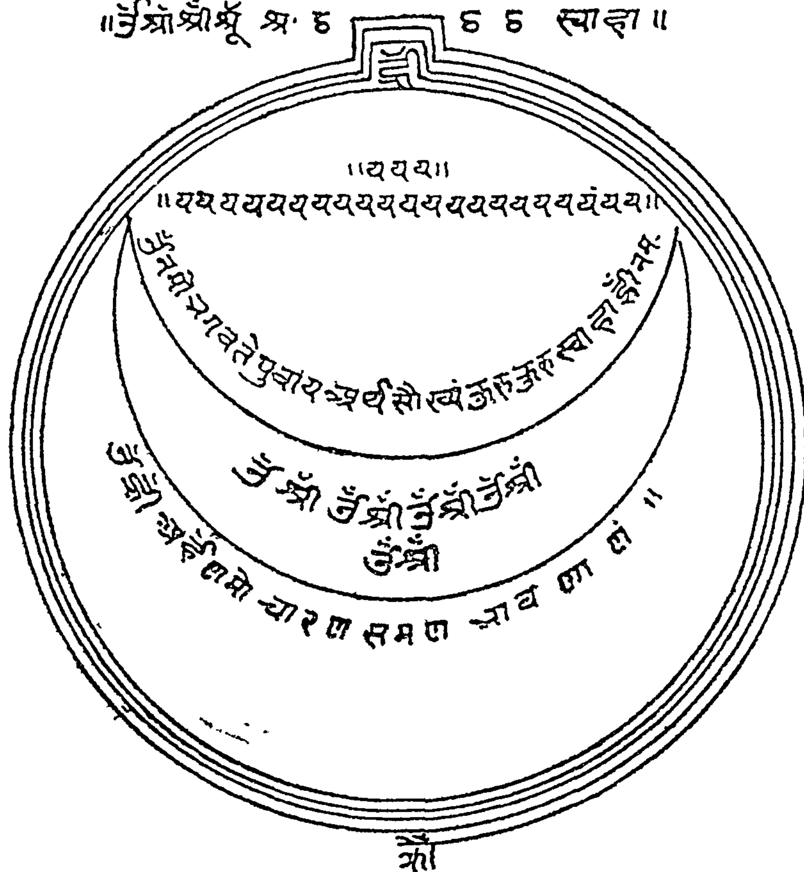
[1] ઘણા વિધિ આ પ્રમાણે છે-'યન્ત્ર પાસે રાખવાથી અને મન્ત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી પોતાના ઉપર બીજાએ કરેલા પ્રયોગો જેવા કે મન્ત્ર, વિદ્યા, મૂઠ, જાદુ વગેરેની અસર થતી નથી ઉચ્ચાટનનો ભય રહેતો નથી "

તંત્ર–પુષ્યાર્કયોગે લજ્જાલુ પંચાંગ, શંખપુષ્પી પંચાંગ, રામપંચાંગ, લક્ષ્મણપંચાંગ, શ્વેતગુંજા પંચાંગ, બધાંને ગ્રહણ કરીને ગોળી કરી, કાર્ય વેળાએ પોતાના થૂંકથી ઘસીને તિલક કરવાથી પરવિદ્યા નિષ્ફલ થાય છે અને આજીવિકા મલે છે.

ઇતિ એકોનવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ઓગણીશમા કાવ્યની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્રપર પુષ્યાર્કયોગે અથવા દીવાળીના દિવસની રાત્રિએ લખીને, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, પંચામૃતનો હોમ મધુઘૃતથી કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, વળી પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, મસ્તકે ધારણ કરવાથી પરવિદ્યા, શત્રુકૃત કોઈ પણ જાતનો ઉચ્ચાટનનો પ્રયોગ પોતાના શરીરે લાગતો નથી. વળી સૂર્ય ચંદ્રના ગ્રહણ વખતે જમીનમાં ગોપવીને વળી પંચામૃતે પખાલી માથે રાખવાથી પરવિદ્યાનો ઉચ્છેદ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૦.

કાવ્ય. ૨૦—ઋદ્ધિ—ॐ **ह्रीं अर्हं णमो चारणसमणभावणाणं** । મન્ત્ર—ॐ **आं श्रीं श्रूँ श्रः ठः ठः ठः स्वाहा**[1] ।

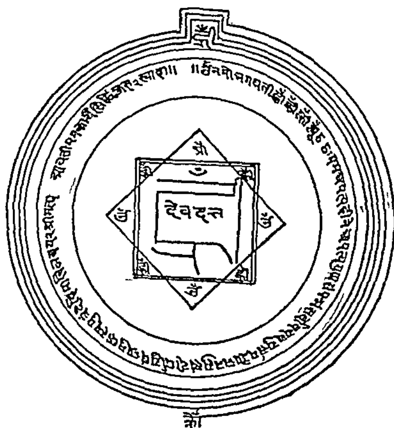

ચિત્ર ૨૧૧ ભક્તામર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૪૯૫

૧ ग તથા घ માં 'ॐ **आँ श्रीं श्रूँ श्रः शत्रुभयनिवारणाय ठः ठः नमः स्वाहा**' પાઠ છે.

યન્ત્ર—અર્ધચન્દ્રાકૃતિએ યન્ત્ર કરીને, મધ્યમા ૐકાર ૧, શ્રીંકાર ૧, એ પ્રમાણે પાચ ૐકાર અને પાચ શ્રીંકાર ચન્દ્રની મધ્યમા આલેખવા, તેના ઉપર ચન્દ્ર મધ્યે ૐ નમો भगवते पुत्राय अर्थ सौख्य कुरु कुरु स्वाहा ह्रीं नम । આ પ્રમાણે લખીને, વળી ચન્દ્રની બહારની બાજુની પૂર્વ દિશામા ચોવીશ ચકાર લખીને, વળી ચન્દ્રના ઉપર વૃત્તાકારે વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દેવાથી યન્ત્ર પૂરો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રના જાપથી, તથા સ્ત્રીના કંઠે યન્ત્ર બાધવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રૂપાના પતરા પર આ યન્ત્ર અષ્ટગન્ધથી લખીને, યન્ત્રની સ્થાપના કરીને, તેની સન્મુખ પૂર્વ દિશાએ મૂખ રાખીને રૂપાની નવકાર વાલીથી નિરતર ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી તથા નિરતર સુગધીવાળા ૧૦૮ ફૂલોનો હાર બનાવીને યન્ત્રની પૂજા કરી, વળી જપીને પચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, તેનુ ન્હવણ રૂપાની વાડકીમા ગ્રહણ કરી સ્નાનાતરે સ્ત્રીને પીવડાવવું, આ પ્રકારે ત્રણઋતુ પીવડાવવાથી અવશ્ય પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય છે[1]

ચિત્ર ૨૧૨ ભક્તામર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૪૯૬

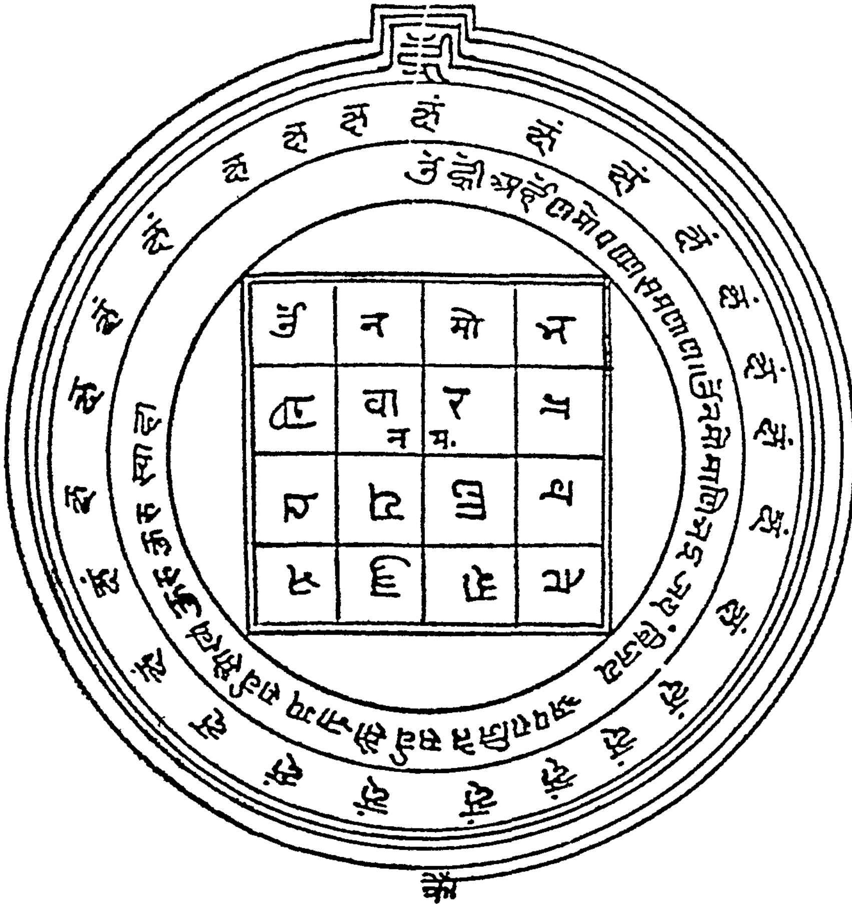
૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"યન્ત્ર પાસે રાખી અને મન્ત્રને ૧૦૮ વાર જપવાથી સતાન પ્રાપ્તિ થાય છે લક્ષ્મી મળે છે, સૌભાગ્ય વધે છે, વિજયનાભ થાય છે અને બુદ્ધિ વધે છે."

તંત્ર—પુષ્યાર્કે શિવલિંગી પંચાંગ, મૃત મંભોલીક, કપિલા (ભુરી) ગાયના દુધ સાથે પીવડાવવાથી નિશ્ચયે કરીને પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમાં સંદેહ ન રાખવો, ત્રણ ઋતુ દુધ આ પ્રમાણે પીવડાવવું.

ઇતિ વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત વીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર ભોજપત્ર પર દીવાલીના દિવસે અષ્ટગંધથી લખી સ્ત્રીના કંઠે ધારણ કરાવવાથી પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી આ યંત્ર રૂપાના પતરાં પર સુગંધી દ્રવ્યોથી લખીને, દીપ, ધૂપ સહિત જાઈનાં પુષ્પથી પૂજીને સ્ત્રીને ઋતુ સ્નાનાંતરે પંચામૃતથી પખાલી પાવાથી, આ પ્રમાણે ત્રણ ઋતુ કરવાથી વંધ્યા સ્ત્રી પણ પુત્રવાળી થાય છે. રૂપાના માદળીઆમાં નાંખીને ગળામાં ધારણ કરવાથી સૌભાગ્યવતીને પુત્ર થાય તેમાં સંદેહ ન રાખવો. આ વાત નિશ્ચયથી જાણવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૨

કાવ્ય ૨૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं नमो पण्णसमणाणं। મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते शत्रुभय-

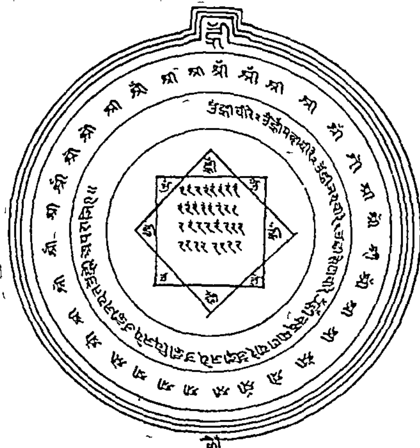

ચિત્ર ૨૧૩ ભક્તામર કાવ્ય ૨૧ પૃષ્ઠ ૪૯૭

निवारणाय नम ॐ नम (नमो ?) श्रीमाणिभद्र जय विजय अपराजिते सर्वसौभाग्य सर्वसौख्य कुरु कुरु स्वाहा ।

યન્ત્ર—ચતુષ્કોણ સોળ ખાના કરવા તેમા પ્રથમ મન્ત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ તથા બીજો મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, પચીસ ક્ષકાર લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્રને પાસે રાખવાથી સર્વ જન વશ થાય છે વળી સવારમા પવિત્ર થઈને, ઘીનો દીવો કરી, દશાગ ધૂપ, પુષ્પાદિ સામગ્રી તૈયાર રાખી ઉત્તરાભિમુખે પચામૃતથી ભરેલો કલશ, સિહાસન ઉપર કેસર વગેરેથી સ્વસ્તિક કરીને, વળી પુષ્યાર્ક યોગે આણાના લાકડાની પાટી ઘડાવી, તેના ઉપર ચમેલીની કલમથી અષ્ટગધ વડે આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર, યન્ત્ર સહિત લખીને, સિહાસન ઉપર પાટી સ્થાપન કરી, રક્તવસ્ત્ર વહેરી, રાતી માલાથી સ્થાપનાની સન્મુખ ૧૦૮ જાપ નિરતર કરવાથી સ્વજન તથા પરજન સર્વે વશ થાય છે[1]

ચિત્ર ૨૧૪ ભક્તામર કાવ્ય ૨૧ પૃષ્ઠ ૪૯૮

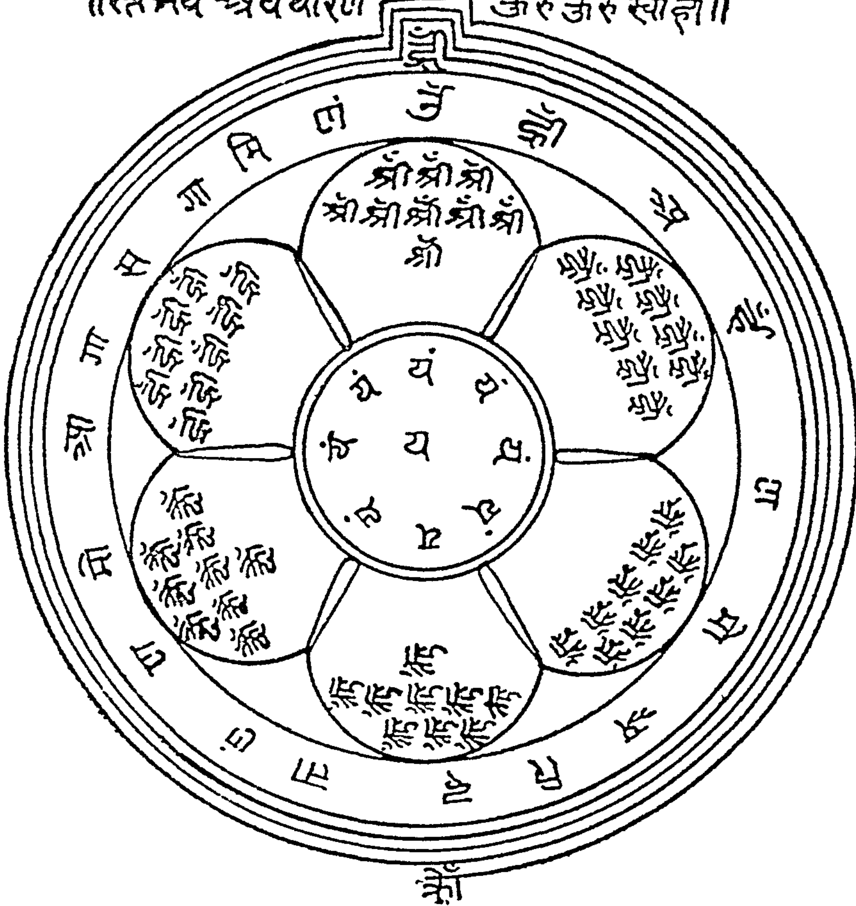
૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—" મન્ત્રને ૪૨ દિવસ સુધી નિરતર ૧૦૮ વાર જપવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી સૌ પોતાને આધીન—વશ થાય છે "

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે દ્રોણ પંચાંગને રસ લાવી, અષ્ટગંધમાં મેલવીને, ડાબા હાથની અનામિકા આંગળીથી કપાળમાં નિરંતર તિલક કરવાથી સર્વ જન વશ થાય છે, તિલક કરતી વખતે મન્ત્ર બોલીને તિલક કરવું.

ઇતિ એકવિશંતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત એકવીશમા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્રરાજ અષ્ટગંધથી ભોજ-પત્ર પર પુષ્યાર્ક અથવા દીવાલીના દિવસે લખી સોનાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, દીપ, ધૂપ, નૈવેદ્ય, ફલ, ફૂલથી પૂજન કરી મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી દૃષ્ટિ માત્રથી સર્વજન વશ થાય છે, સ્વજન તથા પરજન પણ વશ થાય છે. વળી આ યંત્રરાજનું નિરંતર પૂજન કરવાથી મહાપ્રાભાવિક થવાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૪

કાવ્ય ૨૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं[१]। णमो आगासगामिणं। મન્ત્ર ॐ नमो श्रीवीरं जृंभय जृंभय मोहय मोहय स्तंभय स्तंभय अवधारणं कुरू कुरू स्वाहा।

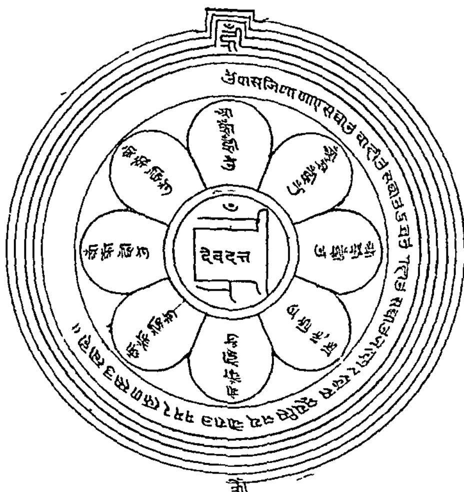

ચિત્ર ૨૧૫ ભક્તામર કાવ્ય ૨૨ પૃષ્ઠ ૪૯૯

૧ ख, ग તથા घ માં 'णमो अरिहंताणं' પાઠ નથી.

યન્ત્ર—પુષ્પાકારે ૭ દલનો યન્ત્ર કરીને મધ્યની કર્ણિકામા નવ ચકાર સ્થાપીને, પૂર્વદિશિના પ્રથમ દલમા શ્રીંકાર નવ, દક્ષિણ દિશાના બીજા દલમા હ્રીં[1]કાર નવ, ત્રીજા દલમા ક્રૌંકાર નવ,[2] ચોથામા ક્રૌં કાર નવ, પાચમામા ક્ષ્રૌં કાર નવ અને છઠ્ઠામા હ્રીંકાર નવ લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટવા, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર પૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખી કઠમા ધારણ કરવાથી દુર્ભગા સ્ત્રી પણ સુભગા થાય છે વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને ઉત્તર દિશાએ સિહાસન ઉપર **ચક્રેશ્વરી** દેવીની મૂર્તિ સ્થાપીને અથવા પવિત્ર જલનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકીને, ભિત પર ઘી તથા સિદૂરથી ચક્ર આલેખીને, તેની સન્મુખ નિરતર ૧૦૮ જાપ કરી પચામૃતથી યન્ત્રનુ પ્રક્ષાલન કરીને, તે

ચિત્ર ૭૧૬ ભક્તામર કાવ્ય ૨૨ પૃષ્ઠ ૫૦૦

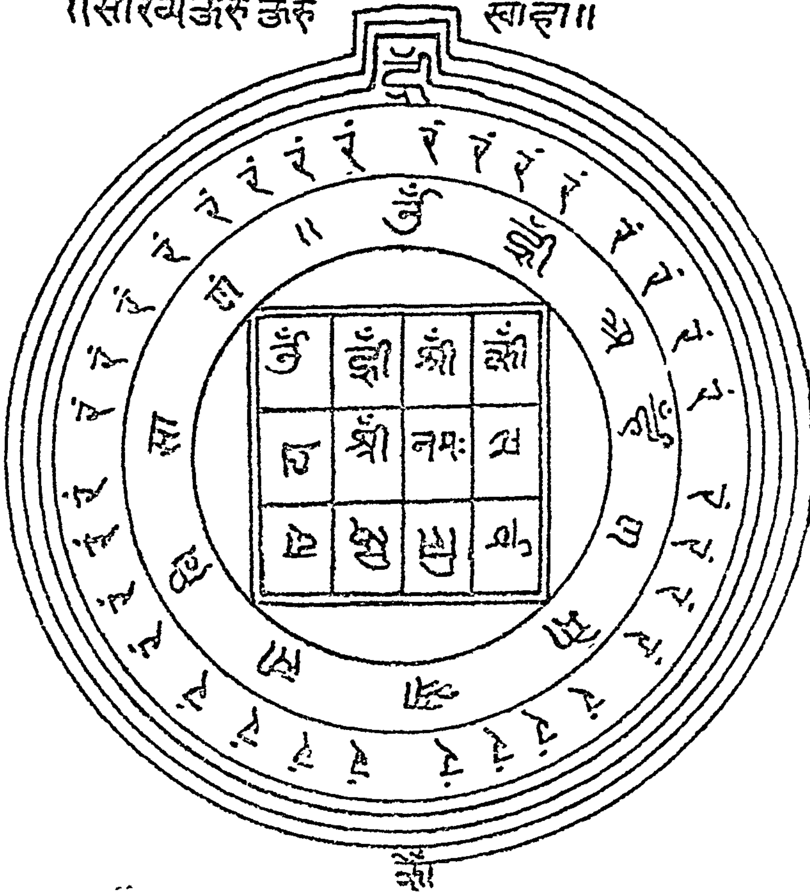
૧ ઘ મા 'ક્ષ્રાંકાર નવ' પાઠ છે
૨ क, ख તથા घ મા ક્રૌંકાર' પાઠ છે,

પ્રક્ષાલનનું ન્હવણ વ્યંતરાદિ દોષથી ગ્રસિત થએલ સ્ત્રી અગર પુરુષને પીવડાવવાથી સર્વ દોષથી મુક્ત થાય છે.

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે જાતિ (જાઇ?) પંચાંગ તથા સમુદ્રફલની ગધેડાનાં મૂત્રથી ગુટિકા કરીને, આંખમાં આંજવાથી ભૂત, પ્રેત, વ્યંતરાદિ સર્વ દોષનો નાશ થાય છે. સ્ત્રીની ભગ ઉપર લેપ કરવાથી તે સુભગી થાય છે.

ઇતિ દ્વાવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિ કૃત બાવીશમા યંત્રની વિધિઃ—પુષ્યાર્ક યોગે અથવા દીવાલીના દિવસે અષ્ટગંધથી આ યંત્રરાજ ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, કંઠે બાંધવાથી ભૂત, પિશાચ, યક્ષ, રાક્ષસ, ભૂતડી, ચૂડેલ, શાકિની, ડાકિની, આકાશમાં રહેવાવાળા બીજા દેવદેવી, પૂર્વજ, પિતરાઈ વગેરે મોટા આઠ પ્રકારના વ્યંતર વગેરેના દોષોનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૬

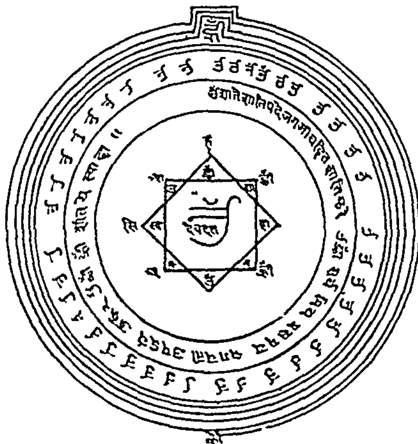

ચિત્ર ૨૧૭ ભક્તામર કાવ્ય ૨૩ પૃષ્ઠ ૫૦૧

કાવ્ય ૨૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो आसीविसाण । મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति जयवति मम समीहितार्थं मोक्षसौख्यं कुरु कुरु स्वाहा ।

યન્ત્ર—ચતુષ્કોણ બાર ખાના કરી ખાનામા ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं सर्वसिद्धिदाय श्रीं नमः લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, વળી વલય દઈને, બત્રીશ ર કાર તેના ઉપર વીંટીને યન્ત્ર પૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર મસ્તકને વિષે ધારણ કરવાથી આત્મરક્ષા થાય છે વળી ચન્દ્ર બલવાન હોય અને શુભયોગ હોય તે દિવસે, વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને ઉત્તર દિશાએ સિંહાસનપર શ્રીચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, દીપ, ધૂપ, પુષ્પ, નૈવેદ્ય, શ્રીફલ તથા સ્વાદિષ્ટ અને પરિપક્વ ફલો વગેરે સામગ્રી એકઠી કરીને તે મૂર્તિની સન્મુખ ધરાવીને, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને, સફેદ આસન પર બેસીને, પંચામૃતથી શ્રીચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિનુ પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગંધથી પૂજન કરી, પછી રૂપાના પતરા ઉપર અથવા ત્રાંબાની પાટી પર અષ્ટગંધથી યન્ત્ર લખી, પૂજન કરી, આરતી કરી સફેદ જપમાલાથી બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે, કાર્ય પડે ત્રણવાર મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી રક્ષા થાય છે[1]

ચિત્ર ૨૧૮ ભક્તામર કાવ્ય ૨૩ પૃ ૫૦૭

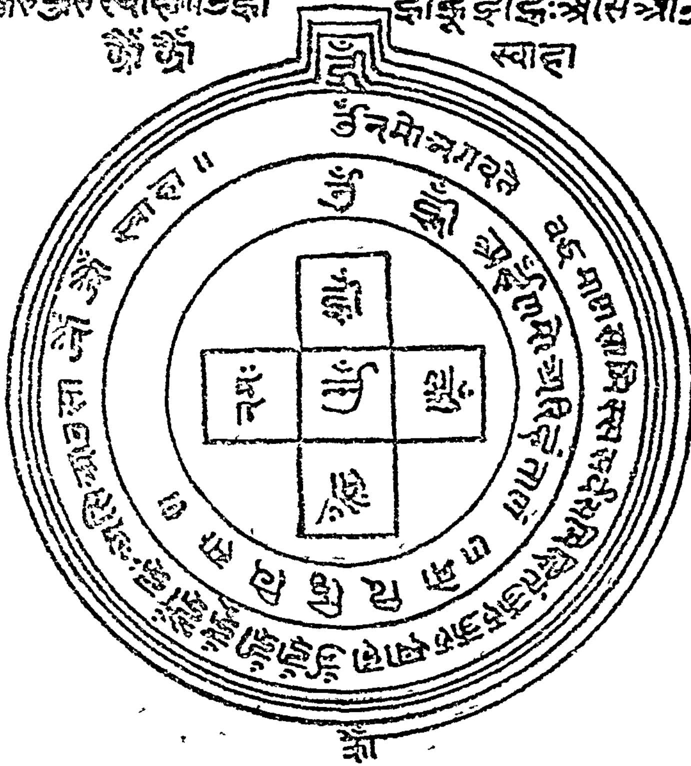
[1] ઘણા વિધિ આ પ્રમાણે છે- પદના મન્ત્રને ૧૦૮ વાર જપીને તેના ઋદ્ધિની ।

તંત્ર—પુષ્યાર્કનો યોગ આવેથી રોહિણીકા પંચાંગ, ચક્રાંગ પંચાંગ લાવીને ગુટિકા કરીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, ભૂજાએ બાંધવાથી જીવનપર્યંત શરીરની રક્ષા થાય છે.

ઇતિ ત્રયોવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ત્રેવીશમા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્ર શુભ દ્રવ્યથી ભોજપત્ર પર શુભયોગે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી પંચામૃતથી પખાલી ધૂપ તથા પુષ્પથી પૂજા કરી મસ્તકે ધારણ કરવાથી આત્મરક્ષા જીવનપર્યંત થય છે. વળી ચંદ્ર, સૂર્યના ગ્રહણ વખતે જમીનમાં દાટીને, પછી પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી ધારણ કરે તો પણ શરીરની જીવનપર્યંત રક્ષા થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૧૮

કાવ્ય ૨૪--ઋદ્ધિ--ૐ ह्रीं अर्हं णमो अरिहंताणं[1] णमो दिट्ठिविसाणं । स्थावर जंगम वा कृत्रिमं सकलविषं यद्भक्ते अप्रणमिताय ये दृष्टिविषान् मुनीन्ते । મન્ત્ર—ૐ नमो भगवते वद्धमाणसामिस्स सर्व समीहितं कुरू कुरू स्वाहा । [ૐ] ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं[2] ह्रः असिआउसा ज्रौं ज्रौं[3] स्वाहा ।

ચિત્ર ૨૧૯ ભક્તામર કાવ્ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૫૦૩

કરવી. પછી જેને પ્રેત વળગ્યુ હોય તેને ઝાડવું અને યત્ર પાસે રાખવો, આ પ્રમાણે કરવાથી પ્રેત દૂર થાય છે. ”

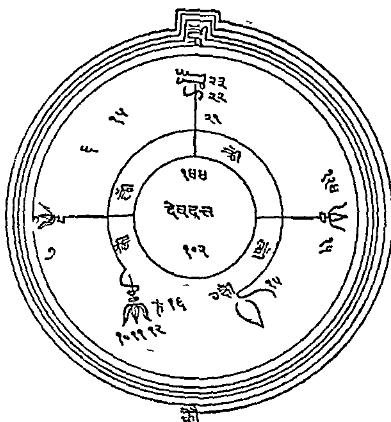
૧ ख, ग તથા घ મા ‘ णमो अरिहताणं ’ પાઠ નથી ૨ ग તથા घ માં ‘ ह्रौं ’ મન્ત્રાક્ષર નથી. ૩ घ મા ज्ञाँ ज्ञाँ ’ પાઠ છે.

યન્ત્ર—પાચ કોઠાનો ચતુરસ્ત્ર કરી, તેની મધ્યમા ॐ ह्रीं ह्रौं सौं नम લખી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર પૂરો કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૧૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરી, યન્ત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી આધાશીશી, સૂર્યવાત તથા માથાના વેગ વગેરે મસ્તકના સર્વ રોગ દૂર થાય વળી પહેલા વિધિ પૂર્વક આ મન્ત્રની સાધના કરીને, પવિત્ર થઈ રાતા વસ્ત્ર પહેરીને, પાણીનો ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, સિહાસન ઉપર સૂર્યની મૂર્તિ સ્થાપન કરવી વળી ગૌતમસ્વામીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, બન્ને મૂર્તિઓ અષ્ટગધથી પૂજીને, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગધથી યન્ત્ર લખીને, પૂજા કરી, આગળ સ્થાપન કરીને રાતા પુષ્પથી પૂજીને, આરતી સુધી આગળ કહી ગયા છિએ તે પ્રમાણે વિધિ સર્વ કરીને, રક્ત જપમાલાથી ૧૦૦૮ જાપ કરી, પચ્ચામૃતથી યન્ત્ર પખાલી સાત દિવસ સુધી નિરતર પીવડાવવાથી મસ્તકના સર્વ રોગ મટે છે

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કનો યોગ આવે છતે ધન્વતરિ પચાગ, લક્ષ્મણા પચાગ, શિવલિગી પચાગ, એ ત્રણેનુ ચૂર્ણ કરી સુઘવા આપવાથી આધાશીશી તથા સૂર્યવાતનો નાશ થાય છે

ઇતિ ચતુર્વિંશતિ કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

ચિત્ર ૨૨૦ ભક્તામર કાવ્ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૫૦૪

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ચોવીશમા યંત્રની વિધિ--આ યંત્ર ભોજપત્ર મૂલાર્કે અથવા પુષ્યાર્કે અષ્ટગંધથી લખી સોનાના માદળીઆમાં નાખી પંચામૃતથી પખાલી, રાતાં પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્યથી પૂજીને, જેને આધાશીશીનું દર્દ હોય તે પુરુષે સાત દિવસ સુધી આયંબિલ અથવા એકાસણું કરવું અને સૂર્યનો અડધો ઉદય થયો હોય તે સમયે મસ્તકે ઉપરોક્ત માદળીયું બાંધવું અને સુર્યાસ્ત સમયે જે વખતે અડધું બિંબ સૂર્યનું દેખાતું હોય તે સમયે આ કાવ્યઋદ્ધિ અને મન્ત્રથી મસ્તક મંત્રવાથી માથાના તમામ રોગો નિશ્ચયે કરીને નાશ પામે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૦

કાવ્ય ૨૫--ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो उग्गतवाणं । મન્ત્ર--[ॐ] ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः असिआउसा ज्रौं ज्रौं[1] स्वाहा । ॐ नमो भगवते जये विजये अपराजिते सर्वसौभाग्यं सर्वसौख्यं कुरू कुरू स्वाहा ।

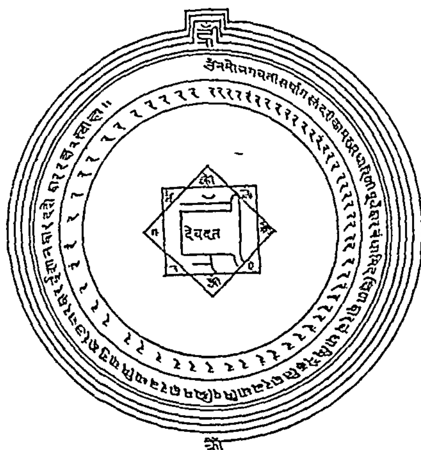
યંત્ર--ષટ્કોણ આકૃતિ યંત્રની મધ્યમાં કરીને છ ખાનામાં ॐ नमो परमपदाय લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર અઠ્ઠાવીશ ह्रीं[2]કાર વીંટવા, વળી તેના ઉપર વલય

ચિત્ર ૨૨૧ ભક્તામર કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૫૦૫

૧ घ માં 'झ्रौं झ्रौं' પાઠ છે. ૨ क માં 'ह्रूँ'કાર વીંટવા એવો પાઠ છે, ख માં 'हं'કાર અને घ મા 'ह्रूँ'કાર પાઠ છે.

દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વાટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર પૂરો કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મંત્રનું સ્મરણ કરીને યંત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનું દિવ્ય કરતી વખતે અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને રક્તવસ્ત્ર પહેરીને, પૂજા સામગ્રી, સર્વ પહેલાની માફક મૂકીને, સિંહાસન ઉપર **ચક્રેશ્વરી**ની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, **ક્ષેત્રપાળ**ની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, પંચામૃતથી બંનેનું પ્રક્ષાલન કરી, **ચક્રેશ્વરી**ની અષ્ટગંધથી પૂજા કરી, **ક્ષેત્રપાળ**ની મૂર્તિનું સિંદૂરથી પૂજન કરી, પછી અષ્ટગંધથી તામ્રપત્ર પર યંત્ર લખીને, યંત્રની પૂજા કરી, તેની સ્થાપના કરી સુગંધવાળા રાતા પુષ્પથી પૂજા કરી, આરતી સુધી બધી ક્રિયાઓ પહેલા કહી ગયા છીએ તે પ્રમાણે કરી, રાતી જપમાલાથી બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે પછી કાર્યવેલાએ સાતવાર સ્મરણ કરીને જોવાથી અગ્નિ ઠંડી થઈ જાય છે[1]

ચિત્ર ૨૨૨ ભક્તામર કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૫૦૬

૧ ઘ આ વિધિ આ પ્રમાણે છે—" એ ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી આરાધક ઉપર અગ્નિની અસર થતી નથી"

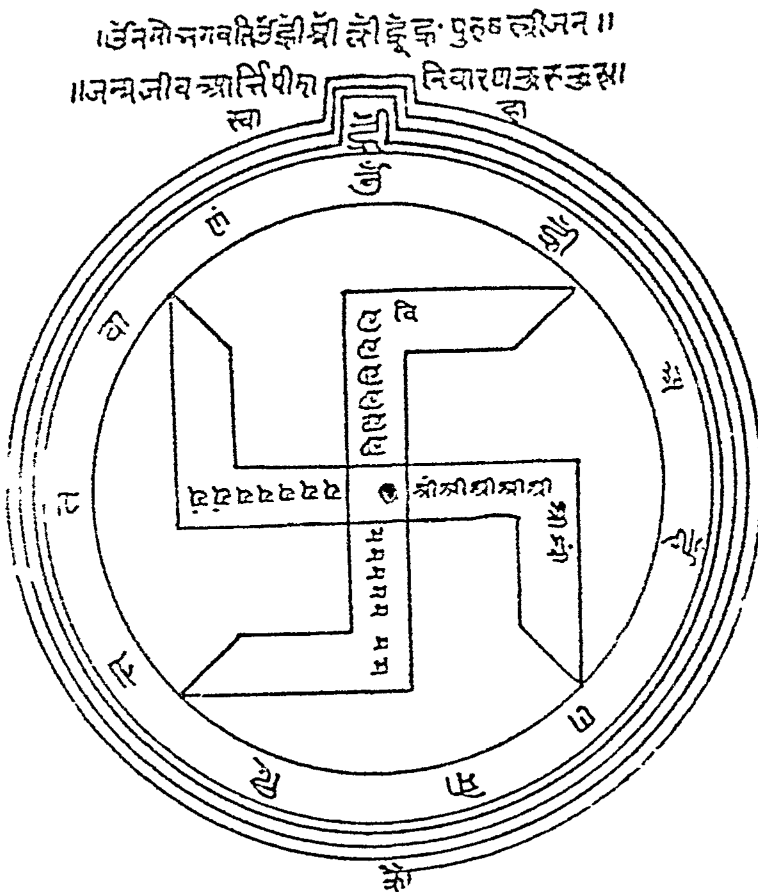
તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે એકદંડી પુત્રંજારી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને ભુજાએ બાંધવાથી સર્વે જાતની અગ્નિ નિશ્ચયે કરીને ઠંડી થઈ જાય છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે.

ઇતિ પંચવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પચીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્યાર્ક યોગે અથવા તો દીપાલિકા દિને ભોજપત્ર પર લખી ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ઘાલી, પંચામૃતથી પ્રક્ષાલન કરી, હાથે બાંધવાથી અગ્નિ દિવ્ય નિશ્ચયે થાય છે. ગમે તેવું તપાવેલું તેલ હોય, ગમે તેવો તપાવેલો ગોળો હાથમાં લેવા છતાં પણ ઠંડા જલ જેવો તે લાગે છે. આ પ્રયોગ સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૨૨

કાવ્ય ૨૬—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो दित्तनवाणं । મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं हूँ ह्रः पुरुष त्वं जनजन्म जीवआर्त्ति पीडानिवारणं कुरु कुरु स्वाहा[1] ।

યંત્ર—સ્વસ્તિકાકારે યંત્ર કરીને, પૂર્વ દિશાએ સાત વિંકાર લખીને, ઉત્તર દિશાએ સાત ચંકાર લખવા, દક્ષિણ દિશાએ સાત શ્રીંકાર લખવા અને પશ્ચિમ દિશાએ સાત

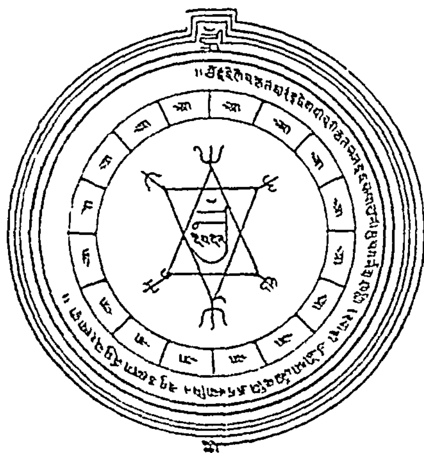

ચિત્ર ૨૨૩ ભક્તામર કાવ્ય ૨૬ પૃષ્ઠ ૫૦૭

૧ ख, ग તથા घ માં 'ॐ नमो ह्रीं श्रीं क्लीं हू हूँ परजनशान्तिव्यवहारे कुरु कुरु स्वाहा । પાઠ છે.

મકાર લખવા, પછી સ્વસ્તિકને ફરતો વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ અને મન્ત્ર વીંટવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૩

વિધિ—પ્રથમ શુભદિને ચન્દ્રમા બળવાન હોય તે જોઈને, પૂજા સામગ્રી ભેગી કરીને અર્ધરાત્રિએ, અપરાન્હકાલ સમયે, પવિત્ર થઈને, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, જમીન પર નહિ પડેલુ એવું ગાયનુ છાણુ લઈને, તેમા ગઉ મેળવીને, પવિત્ર જલથી ઉત્તર દિશાએ ગહુલિકા દઈને, ભૂમિ પવિત્ર કરી, તેના ઉપર સિંહાસન સ્થાપીને, તે સિંહાસન પર સોનાની બનાવેલી ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરીને, પંચામૃતથી મૂર્તિનુ પ્રક્ષાલન કરી, અષ્ટગંધથી પૂજન કરી, તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી આ યન્ત્ર લખીને પૂજીને સ્થાપન કરવો રાતા ફૂલથી પૂજા કરવી, ફલ, નૈવેદ્ય, દીપ, ધૂપાદિક આરતી સુધી સર્વે વિધિ કરવી સન્મુખ રહીને રાતી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ જાપ કરતા મન્ત્ર સિદ્ધ થવાથી પ્રાણાંત કષ્ટ ઉપસ્થિત થયુ હોય તે પણ દૂર થઈ જાય છે[1]

ચિત્ર ૨૨૪ ભક્તામર કાવ્ય ૨૬ પૃષ્ઠ ૫૦૮

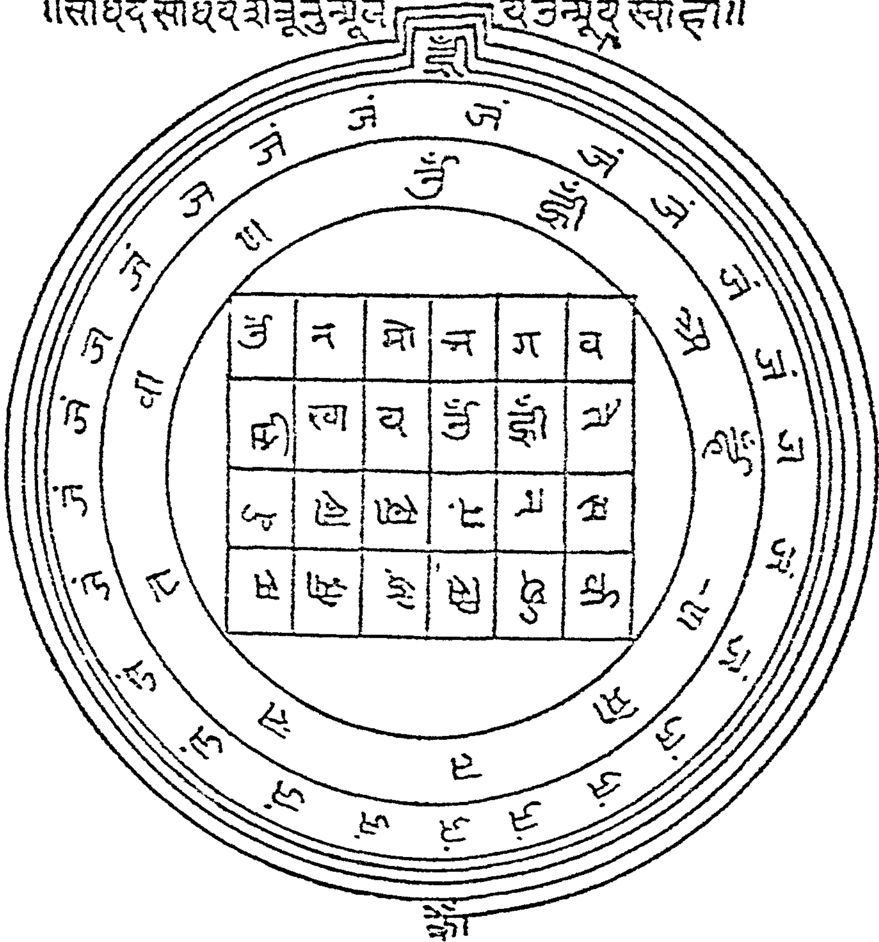
૧ ગ્રંથમાં વિધિ આ પ્રમાણે "[illegible] ઋદ્ધિ મન્ત્ર થી ૧૦૮ વાર તેલ મન્ત્રીને માથે [illegible] તથા [illegible] નો નાશ પામે છે"

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે કાંગસી પંચાંગ સ્ત્રીનાં નેત્રમાં આંજવાથી પ્રસુતિ વેળાએ પીડા થતી નથી, વળી નાભિમાં પણ લેપ કરવો.

ઇતિ ષટ્વિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત છવીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્યાર્ક અથવા દીપાલિકાના દિવસે ભોજપત્ર પર લખી, સોનાના અથવા તાંબાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી, સ્ત્રીની કમ્મરે બાંધવાથી પૂરે માસે પીડા વિના ગર્ભને પ્રસવે છે. વળી આ યંત્ર અષ્ટગંધથી કાંસાની થાળીમાં લખી પ્રસુતિ સમયે પંચામૃતથી પખાલી, સ્ત્રીને પાવાથી, તુરત જ છુટકારો થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૪.

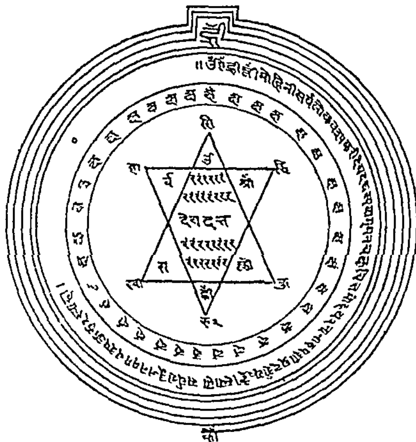
કાવ્ય ૨૭—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तत्तनवाणं । મન્ત્ર—ॐ नमो चक्रेश्वरी देवी चक्रधारिणी चक्रेणानुकूलं साधय साधय शत्रुन् उन्मूलय उन्मूलय स्वाहा ।

ચિત્ર ૨૨૫ ભક્તામર કાવ્ય ૨૭ પૃષ્ઠ ૫૦૯

યન્ત્ર—ચતુરસ્ત્ર ચોવીશ ખાનાનો યંત્ર કરીને, તે ખાનાઓ મધ્યે ॐ नमो भगवते सर्वार्थसिद्धेभ्यो सर्वसुखाय ॐ ह्रीं [नमो] नम स्वाहा। આ મન્ત્રાક્ષરો લખીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વળી વલય દઈને, ચોવીશ ક્ષકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર પૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે. આજ વિધિથી સાધીને શત્રુના ઘાતને માટે પોતાનો ચંદ્ર બળવાન જોઈને, શુભ ચંદ્રનો યોગ જોઈને, પવિત્ર થઈ, કાળા વસ્ત્ર પહેરી, દક્ષિણ દિશા અથવા પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાળ બંનેની સ્થાપના કરી, પ્રક્ષાલન, પૂજન, આરતી વગેરે કહી ગયા છિએ તે પ્રમાણે સર્વ કરીને, વળી યંત્રની રક્તચંદનની પાટી પર સ્થાપના પૂર્વ વિધિ પ્રમાણે કરીને, કાળા પુષ્પથી પૂજન કરી કાળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો ૧૨૦૦૦ બારહજાર જાપ કરી, ત્રિકાળ કાળા મરચા ૧૦૮ હોમવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે.[1]

ચિત્ર ૨૭૬ ભક્તામર કાવ્ય ૨૭ પૃ૦ ૫૧૦

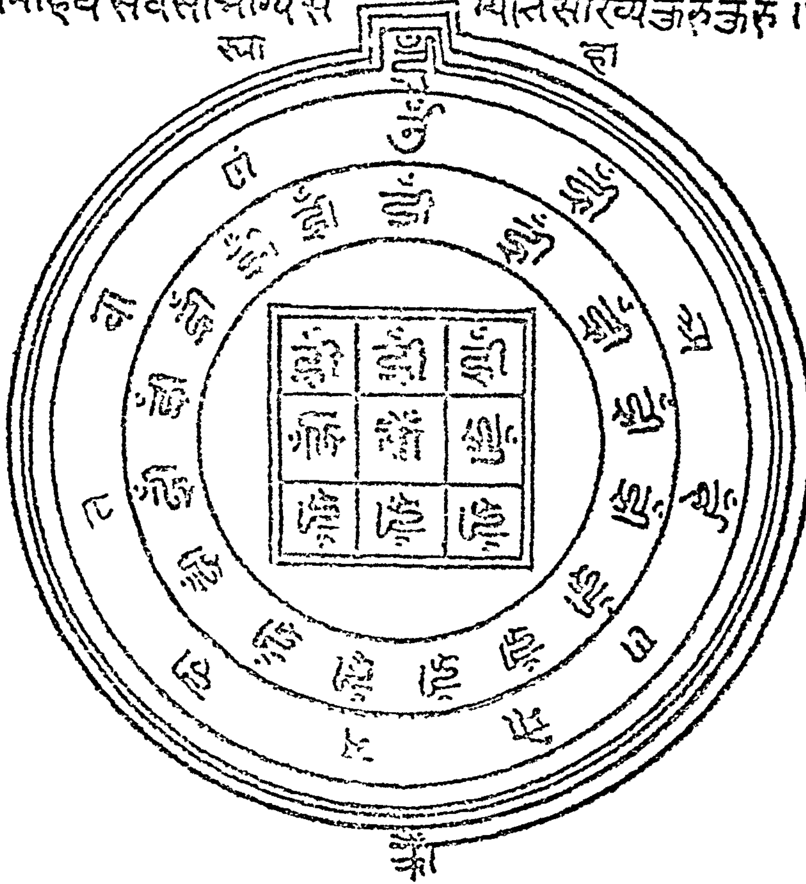
[1] ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે-' ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધના કરવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ આરાધકને કશી હાનિ કરી શકતો નથી '

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે કુકડાની હઘાર, મોરની હઘાર; શિયાલની હઘાર, લુંગડીની (લોંકડીની) વિષ્ટા, વાગોલની વિષ્ટા તથા ચતુષ્પદની રજ, સર્વ ભેગાં કરીને શત્રુના માથાં પર નાખવાથી તેનો ક્ષય થાય છે.

ઇતિ સપ્તવિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૨૭ મા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા દીપાલિકા દિને લખીને, સોનાના માદળીઆમાં નાખી, ત્રણ ત્રણ દિવસે દુધ, દહીં, ઘી વગેરે પંચામૃતમાં સ્થાપીને પછી ધૂપ કરીને ગળામા અથવા મસ્તકે ધારણ કરવાથી શત્રુનો ક્ષય થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૬.

કાવ્ય ૨૮—ઋદ્ધિ **ॐ ह्रीं अर्हं णमो महातवाणं ।** મંત્ર—**ॐ नमो भगवते जये विजये**[1] **जृंभय जृंभय मोहय मोहय सर्वसौभाग्य**[2] **सम्पत्तिसौख्यं कुरू कुरु स्वाहा ।**

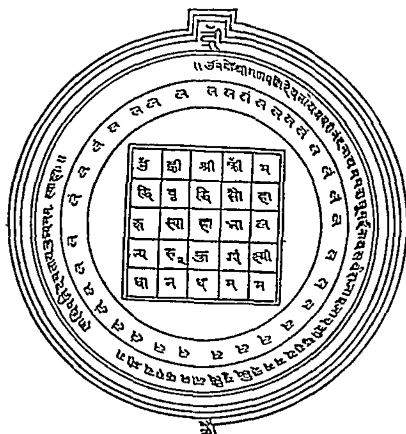
ચિત્ર ૨૨૭ ભક્તામર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૫૧૧

---

૧ ख તથા घ મા 'जयदिजय' પાઠ છે ૨ ख તથા घ મા 'सर्वसिद्धि' પાઠ છે.

યન્ત્ર—ચતુરસ્ત્ર નવ ખાના કરવા, ખાનાઓમા મધ્યના એક ખાનામા ક્ષ્રૌંકાર લખીને, બાકીના આઠ ખાનામા હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર ગોળ વલય દઇને, ઉપર ગોળ હ્રીંકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટી તેના ઉપર વલય દઇને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી સૌભાગ્ય, કીર્તિ તથા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી–શુભદિને, પવિત્ર થઇને, પીત વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તર દિશા અથવા પૂર્વ દિશા તરફ સિંહાસનનુ મુખ રાખીને, તેના ઉપર ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરી, પૂજા સામગ્રી પહેલા બતાવેલી વિધિ આરતી સુધીની નિરતર કરી, સોનાની પાટી અથવા રૂપાના પતરા ઉપર યન્ત્રની સ્થાપના કરી, સુગધવાળા પીળા પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળા આસનપર બેસી, કેરબાની અથવા સોનાની અથવા પીળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રસહિતનો ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરી સિદ્ધ કર્યા પછી નિરતર એકસો આઠ વાર ગણીને, યન્ત્રનુ નિરતર પૂજન કરવાથી વ્યાપારમા લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય, રાજદરબારમા જય થાય, યશ સૌભાગ્યાદિ

ચિત્ર ૨૨૮ ભક્તામર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૫૧૨

વધે, નગરશેઠની પદવીનો ભોક્તા થાય, સર્વ મનોવાંછિત સિદ્ધ થાય.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કયોગે સફેદ સુપલિ ભાંગરો, સહદેવી, ગોરૂચંદન સર્વ લાવીને તિલક કરવાથી સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

ઇતિ અષ્ટાવિંશતિ પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત અઠાવીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભ દિવસે લખી સોનાના માદળીઆમાં નાખી દહીં, દુધ, ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીઉં રાખીને, પછી માથે ગળે ધારણ કરે, પંચામૃતે પખાલી વળી રૂપાના પતરાં પર લખીને નિરંતર પૂજન કરે તો વ્યાપારે લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, સૌભાગ્ય, મનોવાંછિત સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૮.

કાવ્ય ૨૯—**ઋદ્ધિ**—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरतवाणं । **મન્ત્ર**—ॐ नमिऊण पास विसहर फुल्लिग नामाक्षर मंतो सव्वसिद्धे समीहेउ जो समरंताणं मणे जागइ कप्पद्रुम्म सर्वसिद्धि ॐ नमः स्वाहा ।

ચિત્ર ૨૨૯ ભક્તામર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૫૧૩

૧ ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુ આરાધકને કોઈપણ પ્રકારની હાનિ પહોંચાડી શકતો નથી."

યન્ત્ર—મધ્યમાં યોનિ આકાર કરી, તેની મધ્યમાં ઓંકાર ત્રણ સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર વલય દઈને, [સોળ સ્વર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર લખીને] વલય દઈ યન્ત્ર પૂરો કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૨૯.

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી સ્થાવર વિષનુ ઝેર ચઢતું નથી. વળી વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈને, લીલા રંગનુ વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરાભિમુખ સિંહાસન ઉપર **ચક્રેશ્વરી** દેવીની સ્થાપના કરીને, પહેલાની વિધિ આરતી સુધીની કહેલી છે તે પ્રમાણે સર્વ કરીને, પુષ્પાર્કે ઘડેલી આણાની પાટલી ઉપર યન્ત્ર લખીને, પૂજીને, સ્થાપના કરવી. મરવો, દમણો અથવા માલતીના ફૂલોથી પૂજન કરીને, આગળ મૂકી, પછી લીલમણિની જપમાલાવડે ૧૦૦૮ જાપ કરવાથી વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. આ વિદ્યા સિદ્ધ થયા પછી જે પુરુષે સ્થાવર વિષનુ ભક્ષણ કર્યું હોય તેને પંચામૃત અથવા શુદ્ધ જલ એકસોઆઠ વાર અથવા એકવીશ વાર મન્ત્રીને પીવડાવવાથી અફીણ, સોમલ, આકડો, ધતૂરો વગેરે જે કોઈ જાતનુ સ્થાવર વિષ હોય તેના ઝેરનો નાશ થાય છે.[૧]

ચિત્ર ૨૩૦ ભક્તામર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૫૧૪

૧ ઘણા વિધિમાં જણાવે છે – ઉક્ત ઋદ્ધિ મન્ત્ર વડે ૧૦૮ વાર પાણી મન્ત્રીને પાવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી દુખતી આંખો સારી થાય છે.”

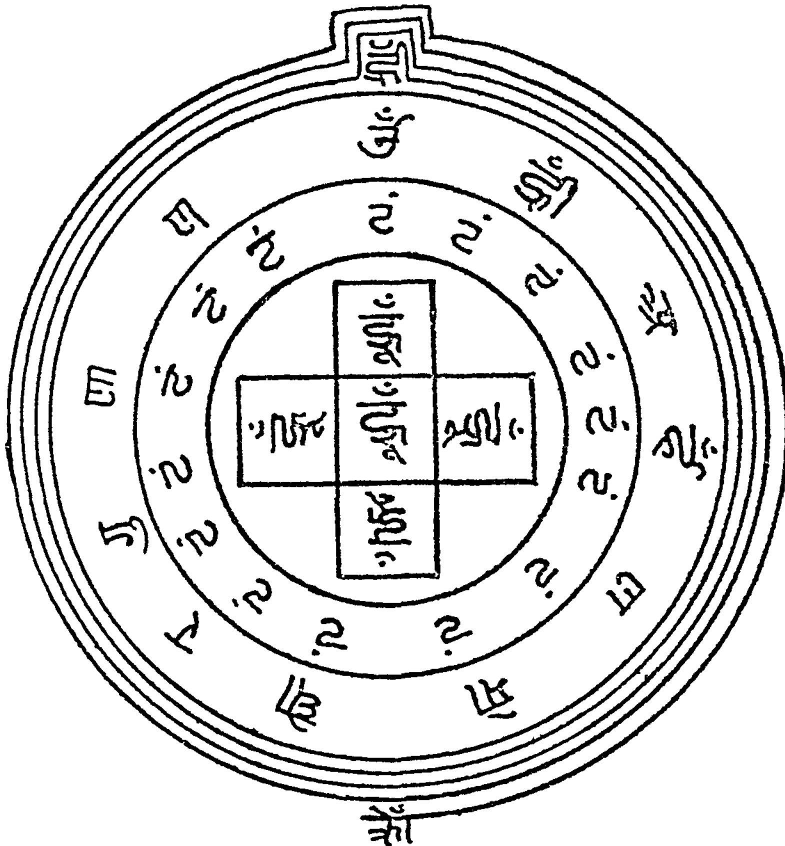
તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે સરપંખો પંચાંગ, ચક્રાંગ પંચાંગ, મયૂરશીખા પંચાંગ. આ સર્વે પંચાંગ પાણી સાથે પીવડાવવાથી કોઈ પણ જાતનું ઝેર મૃત્યુ નીપજાવતું નથી.

ઇતિ એકોનત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ઓગણત્રીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર દીપાલિકાના દિવસે અથવા રવિવારના દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે અષ્ટગંધથી ભોજપત્રપર લખી, [ઉપરોક્ત] પંચાંગ ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પખાલી ભુજાએ ધારણ કરવાથી સ્થાવર વિષ જેવાં કે અફીણ, સોમલ, આકડો, ધંતૂરો, મોહરો વગેરે કોઈ પણ જાતનું ઝેર હોય તોપણ મૃત્યુ થાય નહિ. કોઈએ ઝેર ખાધું હોય તેને આ યંત્ર પંચામૃતે પ્રક્ષાલન કરી તેનું ન્હવણ પીવડાવવાથી, ઝેર ઉતરી જાય છે, અને તે મરતો નથી. આ મણિપ્રભાયંત્ર છે. અને તે શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ કહેલો હોવાથી સત્ય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૦.

કાવ્ય ૩૦—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरगुणाणं। મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं श्रीपार्श्वनाथाय

॥ॐ ह्रीं श्रीं श्रीपार्श्वनाथाय ह्रीं धरणेंद्र पद्मावतीसहिताय अट्टे॥
॥मट्टे क्षुद्रविघट्टे क्षुद्रान् स्तंभय स्तंभय रक्षां कुरु कुरु स्वाहा॥

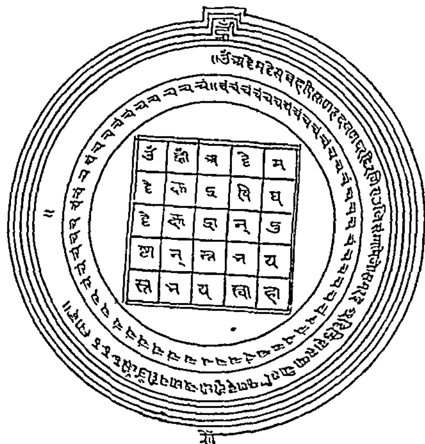

ચિત્ર ૨૩૧ ભક્તામર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૫૧૫

ह्रीं धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय अट्टेमट्टे [क्षुद्रविघट्टे] क्षुद्रान् स्तभय स्तभय रक्षा कुरु कुरु स्वाहा ।

યન્ત્ર—ચતુરસ્ર પાચ ખાનાવાળો કરીને, તે ખાનાઓમા પાચ હૂકાર લખીને તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર પચદશ ટકારાક્ષર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખીને માર્ગે જતા, બીજા ઠોઈ, દેશ, નગર અથવા ગામે જતા આવતા રસ્તામા દ્વિપદ અથવા ચતુષ્પદ હિંસક પ્રાણીઓનો ભય ઉપસ્થિત ન થાય વળી પવિત્ર થઇને સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પૂર્વદિશાએ સિંહાસન ઉપર શ્રીચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, સફેદ ફૂલથી પૂજીને, સફેદ આસન પર બેસીને, રૂપાની માલાથી ૧૦૦૮ વાર આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી ભયજનક સ્થાનમા તથા માર્ગમા જતા આવતા એકવીશ વાર સ્મરણ કરવાથી ચોર, દુષ્ટ ભિલ્લ, વાઘ વગેરેનો ભય ઉપસ્થિત

ચિત્ર ૨૩૧ ભક્તામર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૫૧૬

થતો નથી. ઘેર નિરંતર યંત્રનું પૂજન કરવાથી આ યંત્ર સર્વભયોનું હરણ કરે છે.[1]

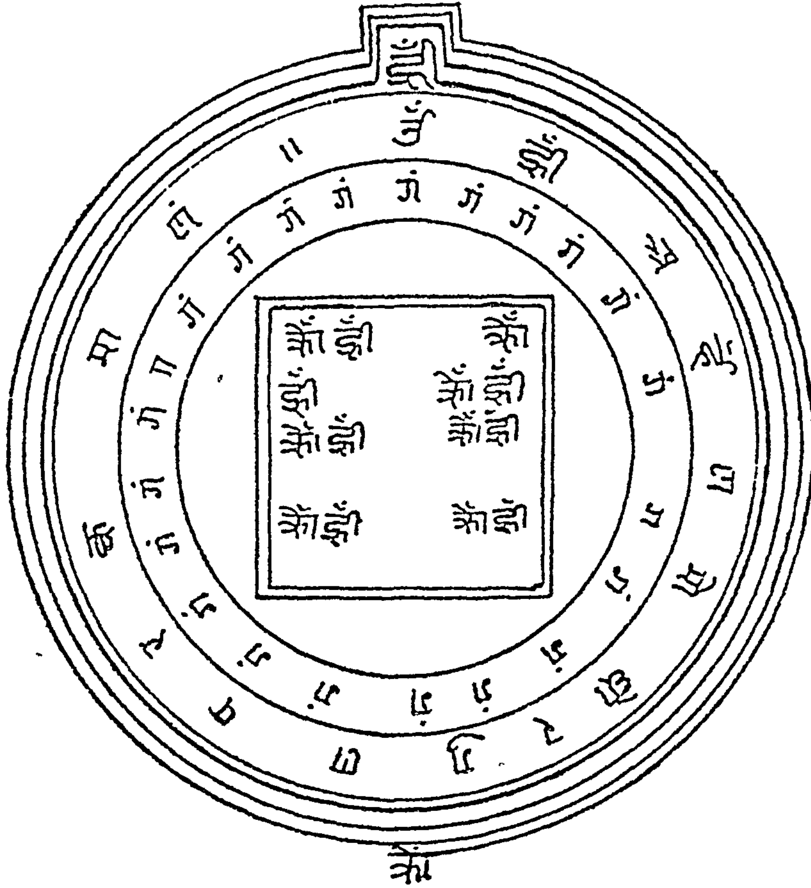
તંત્ર—પુષ્યાર્કે ઘુવડનું હાડકું તથા લજામણીના પંચાંગ લાવી ગોળી કરી, કાર્ય પડે ત્યારે તિલક કપાળમાં કરવાથી રસ્તામાં કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

ઇતિ ત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ત્રીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી પુષ્યાર્કે અથવા હસ્તાર્કે અથવા દીપમાલિકાના દિવસે વિધિ સહિત લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતથી પખાલી, હાથે બાંધવાથી રસ્તામાં કોઈ પણ જાતનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૨.

કાવ્ય ૩૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरगुण परक्कमाणं । મન્ત્ર—ॐ उवसग्गहरं

॥ॐ उवसग्गहरं पासं पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं विसहर।
॥विस निन्नास मंगलकल्लाण आवासं ॐ ह्रीं नमः स्वाहा॥

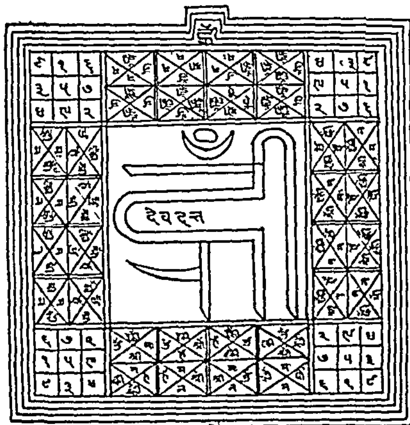
ચિત્ર ૨૩૩ ભક્તામર કાવ્ય ૩૧ પૃષ્ઠ ૫૧૭

૧ ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ –" ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ આરાધન કરીને, યંત્ર પાસે રાખવાથી શત્રુનું સ્થભન થાય છે."

पास पास वदामि कम्मघणमुक्क । विसहर विसनिन्नास मंगलकल्लाणआवास ॐ ह्रीं नमः स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ચતુરસ્ત્ર આકાર કરીને, તે ચતુરસ્ત્રની મધ્યમા એક ૐકાર અને એક હ્રીંકાર, એ પ્રમાણે સાત ૐકાર અને સાત હ્રીંકાર મલીને કુલ ચઉદ બીજાક્ષર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર બાવીશ નકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટી, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૩

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી રાજા વશ થાય છે વળી વિધિપૂર્વક આ યન્ત્રને સ્થાપન કરીને, પવિત્ર થઈ, રક્ત વસ્ત્ર પહેરીને, પવિત્ર સ્થાને પચામૃતથી ભરેલો ઘડો સ્થાપન કરીને, વળી ચક્રેશ્વરી તથા ધરણેન્દ્ર બન્નેની અષ્ટગધથી પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી નૈવેદ્ય ફલ વગેરે પહેલા કહી ગયા છિએ તે પ્રમાણે સર્વ વિધિ કરીને, યન્ત્ર સોનાના પતરા ઉપર તથા ચપકવૃક્ષની પાટલી પુષ્પાર્કમા ઘડાવી, તેના ઉપર વિધિપૂર્વક યન્ત્ર સ્થાપીને, તેની રાતા પુષ્પથી પૂજા કરી, ઉત્તરાભિમુખે રક્ત જપમાલાથી સાડા બાર હજાર જાપ એકાગ્રણ કરીને કરવો જેથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય

ચિત્ર ૨૩૪ ભક્તામર કાવ્ય ૩૧ પૃષ્ઠ ૫૧૮

છે. તે સિદ્ધ થએલા મન્ત્રનું ૧૦૮ વાર નિરંતર સ્મરણ કરીને; યંત્રનું પૂજન કરવાથી રાજ્યના જેટલું સુખ મલે છે.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે પુરુષે લજ્જાલુ પંચાંગ, અષ્ટગંધની સાથે મેલવીને, તિલક કરી રાજદરબારમાં જવાથી રાજા તિલક કરનારની સન્મુખ જોતાંની સાથે જ મહેરબાની કરે છે અને માન સન્માન આપે છે.

ઇતિ એકત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સમાપ્ત.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત એકત્રીશમા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્ર પુષ્યાર્કે અથવા દીવાલિના દિવસે ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી લખી, વિધિ સહિત સોનાના માદળીઆમાં નાખીને મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજા નિશ્ચયે કરીને વશ થાય છે. નિરંતર યંત્રનું પૂજન કરી, પંચામૃતથી પખાલી દૂધ, દહીં, ઘીમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ માદળીયું રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજા વશ થાય છે. જીંદગી સુધી નિરંતર બંનેનું પૂજન કરવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૪.

॥ॐ नमो ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रः सर्वदोषनिवारणं कुरु कुरु॥

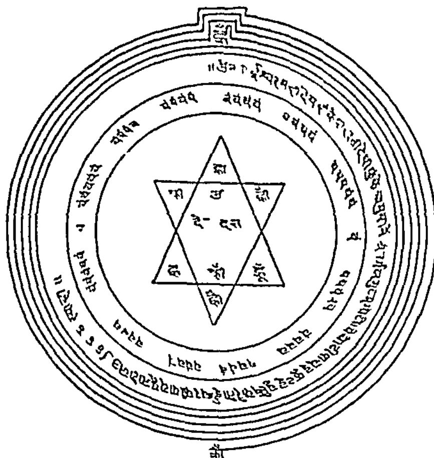
ચિત્ર ૨૩૫ ભક્તામર કાવ્ય ૩૨ પૃષ્ઠ ૫૧૯

૧ ઘ માં વિધિ-આ પ્રમાણે છે-" આ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી રાજ્યમાન્ય થવાય છે. "

કાવ્ય ૩૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घोरगुण बमयारिणं। મન્ત્ર ॐ नमो ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रः सर्वदोषनिवारणं कुरू कुरू स्वाहा।

યન્ત્ર—મધ્યમા ચતુરસ્ત્ર પાચ ખાનાઓ કરીને, ખાનાઓમા પાચ ह्रींકાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઈને, નત્તાવીસ સોંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટવા, તેના ઉપર વલય કરીને ય ા મ પૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૫

વિધિ—આ કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, ય ત્ર કમરે બાધવાથી પેટની પીડા, ગોળો, શૂલ, નત્રકરી વગેરે રોગોની શાન્તિ થાય છે વળી આ વિધિથી સાધના કરવી પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, જલથી ભરેલા ઘડાની સ્થાપના કરી, તેના ઉપર શ્રીફલ મૂકી, સિહાસન ઉપર અક્ષતની પટકોણ આકૃતિ કરીને, તે પટકોણની મધ્યે સાડા ત્રણ વાલની તાબાની વીંટી પોતાની તર્જની આગળીમા આવે એવી કરાવી સ્થાપન કરવી પછી વિધિપૂર્વક ચક્રેશ્વરી દેવીની પૂજા કરીને સ્થાપના કરવી અને યત્રને તાબાના પતરા પર લખી સુગધી પુષ્પોથી પૂજન કરીને પછી પીળી જપમાળાથી ૧૦૦૮ જાપ કરી મન્ત્ર

ચિત્ર ૨૩૬ ભક્તામર કાવ્ય ૩૨ પૃષ્ઠ ૫૨૦

સિદ્ધ કરવો. ગોળાના રોગીને પંચામૃત ૨૧ વાર મંત્રીને પાવાથી તથા તામ્રમુદ્રિકા હાથે ધારણ કરાવવાથી ગોળો શાંત થઈ જાય છે.[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે ચક્રાંકા પંચાંગ, કાગજંઘા પંચાંગ પાવાથી અંતરગાઠ, ગોળો તથા શૂળની સમાધિ–શાંતિ થાય છે.

ઇતિ દ્વાત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત બત્રીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભદિવસે લખીને, તાંબાના માદળીઆમાં નાખીને તથા તાંબાની વીંટી પણ તે દિવસે ઘડાવીને, રોગીને એકાસણું કરાવી, માદળીયું તથા વીંટી ધારણ કરાવીને, તેને પંચામૃત પાવાથી અંતરગાંઠ, ગોળો, શૂલ, સંગ્રહણી વગેરે સર્વપીડા મટે છે. રોગીને ઉપવાસ, આયંબિલ અથવા તો એકાસણું કરાવવું. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૬.

કાવ્ય ૩૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोसहिपत्ताणं । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्लूं ध्यानसिद्धि परमयोगीश्वराय नमो नमः स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ષટ્કોણાકૃતિ કરીને, ષટ્કોણાકૃતિની મધ્યમાં ॐकार લખીને, છ ખાનામાં क्लींकार લખીને[2], તેના ઉપર વલય દઇને, તેના ઉપર સોળ ह्रींकार ફરતા લખીને, વળી તેના ઉપર વલય દઇને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, ઉપર વલય દઇને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૭.

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરીને, ગળામાં યંત્રને ધારણ કરવાથી તાવ એકાંતરો, વેલા જ્વર, તૃતીય જ્વર, ચતુર્થ જ્વર, શીત જ્વર, ઉષ્ણ જ્વર વગેરે દશ જાતિના તાવની પીડા શાંત થઈ જાય છે. વળી આ વિધિથી સાધના કરવી–શરીરે પવિત્ર થઇને, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી પાણીથી ભરેલો ઘડો સ્થાપીને, પૂર્વદિશાએ સિંહાસન ઉપર **ચક્રેશ્વરી**ની તથા **હનુમાન**ની બંનેની સ્થાપના કરી, પછી પહેલાં કહી ગયા છિએ તે વિધિએ પૂજાની સામગ્રી એકઠી કરી, પૂજન કરી, પંચવર્ણના પુષ્પથી પૂજન કરી, આંબાની પાટિ પર યંત્રની સ્થાપના કરી, પ્રથમની વિધિથી ૧૦૦૮ ગુગલની ગુટિકા પર કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનો પાઠ કરી, ધૂપમાં હોમ કરવો. અથવા સફેદ માલા પર પાઠ કરી ગુટિકાઓનો સામટો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધ થયા પછી કુમારિકાએ કાંતેલા સુતરના ૨૧ તાર લઇને, દરેક તાર પર ૨૧ વાર મન્ત્ર ભણીને તાવવાળાના હાથે યંત્ર સહિત બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવનો વ્યાધિ શાંત થઈ જાય છે.[3]

ઇતિ ત્રયસ્ત્રિંશત કાવ્ય પંચાગ વિધિ સંપૂર્ણ.

---

૧ **ઘ** માં આ પ્રમાણે વિધિ છે–" આ ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે કુંવારી બાળાએ કાંતેલું સુતર ૧૦૮ વાર મંત્રી તેને ગળામાં બાંધવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સંગ્રહણી આદિ પેટની સર્વ પીડાઓ નષ્ટ થાય છે. " ૨ **ख, ग** તથા **घ** માં ' **क्लीं**કાર દશ લખવા ' એવો પાઠ છે. ૩ **घ** માં વિધિ આ

ચિત્ર ૨૩૭ ભક્તામર કાવ્ય ૩૩ પૃષ્ઠ ૫૭૦

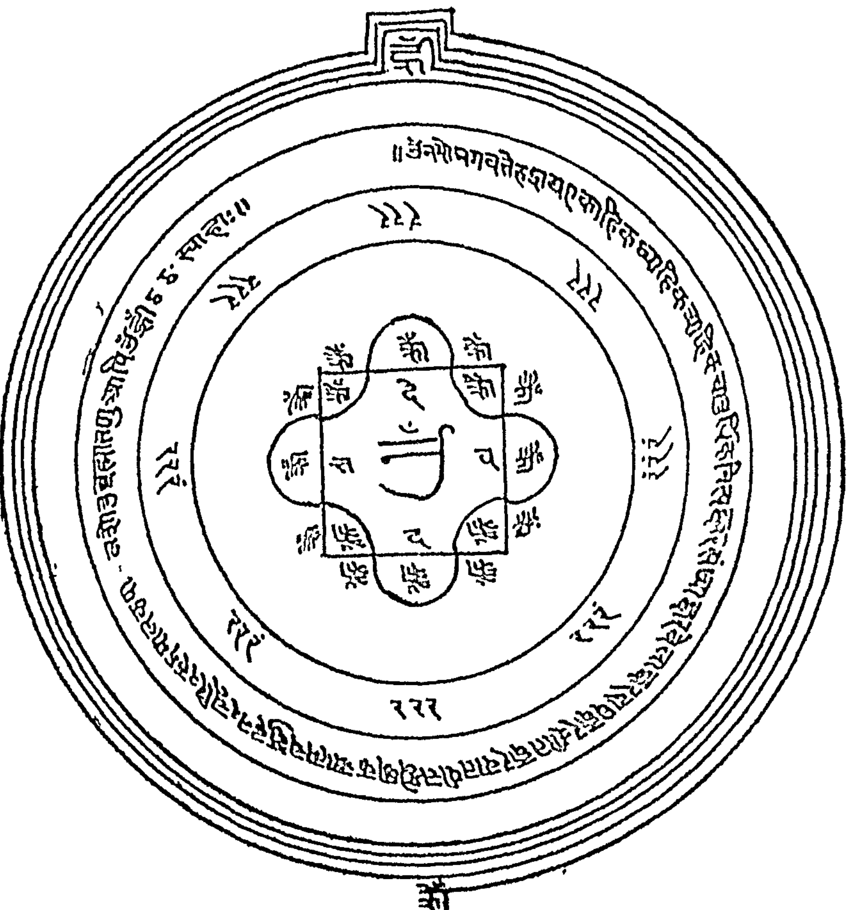
શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત તેત્રીશમા યન્ત્રની વિધિ—આ યન્ત્ર રવિવારે અથવા શુભયોગે ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી લખી, રૂપાના માદળીઆમા નાખી, પંચામૃતથી પખાલી, પુરુષના જમણા હાથે બાંધવો, પછી કુમારીએ કાંતેલું સુતર રોગીના શરીર પ્રમાણે ભરીને, આ યન્ત્રમા જે મન્ત્ર છે, તે મન્ત્રથી ૨૧ ગાંઠ દેવી, એકેક ગાંઠે ત્રણ વાર મન્ત્રનું સ્મરણ કરવું, એટલે ૬૩ વાર દોરો મન્ત્રીને ધૂપ દઈ, તે દોરાથી માદળીઆંને જુગતે બાંધવાથી સર્વ જાતના તાવ શાન્ત થઈ જાય છે પછી હનુમાનને સવાશેર લોટ ખાંડ ઘી સહિત ચઢાવીને, તેલ, સિંદૂરથી પૂજા કરવાથી સમાધિ થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૮

કાવ્ય ૩૪—ઋદ્ધિ—ૐ હ્રીં અર્હં ણમો જલ્લોસહિપત્તાણં । મન્ત્ર—ૐ નમો હ્રીં શ્રીં ક્લીં ઐં હ્સ્રૌં પદ્માવત્યૈ દેવ્યૈ નમો નમઃ સ્વાહા ।

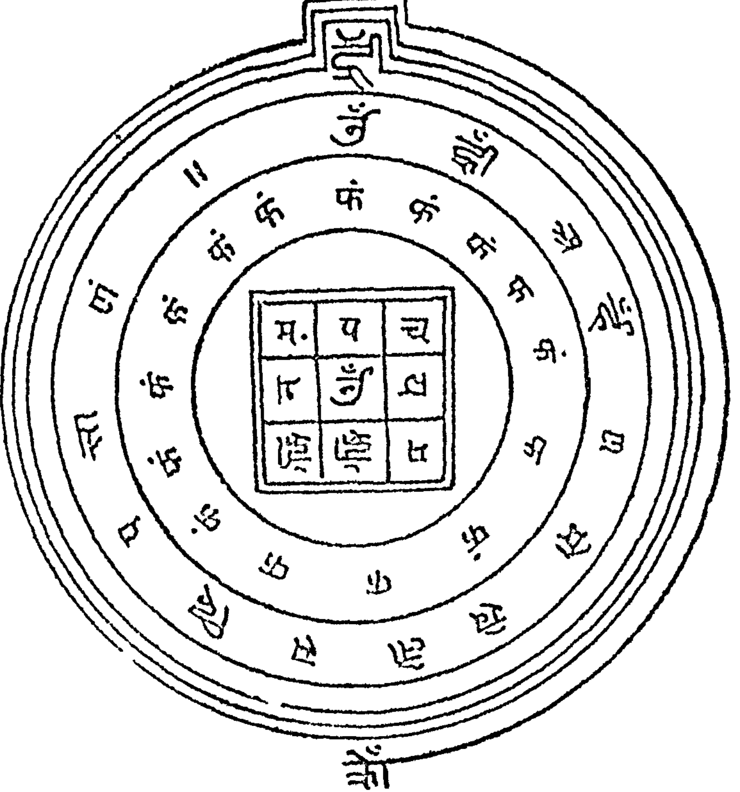
યન્ત્ર—આપ્યના ચતુરસ્ર નવખાના કરીને, તે નવખાનાની મધ્યમા ૐ પ ઘ વ મ

અર્થ … મન્ત્ર … નિરન્તર … ૩૧ … તેની અનુવિધી રે । (૨૫) જપવાથી તથા માન્યો અરે આ યન્ત્રો પન ખવાથી … "

૧૧

ચિત્ર ૨૩૮ ભક્તામર કાવ્ય ૩૩ પૃષ્ઠ ૫૨૧

ચિત્ર:૨૩૯ ભક્તામર કાવ્ય ૩૪ પૃષ્ઠ ૫૨૩

ह्रां ह्रीं नम આ પ્રમાણે અક્ષરો લખીને, તેના ઉપર ગોળાકાર વલય દઈને, તેના ઉપર પંદર ફકાર વીંટીને, વળી તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૩૯

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મંત્રનું સ્મરણ કરીને યંત્ર સ્ત્રીના ગળામાં અથવા કમ્મરે ધારણ કરાવવાથી કસુવાવડ થતી નથી અને સંપૂર્ણ માસે, ગર્ભ પરિપકવ થયા પછી ગર્ભનો પ્રસવ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, સફેદ રેશમી વસ્ત્ર પહેરીને, પંચામૃતથી ભરેલો કલશ ઉત્તરદિશાએ સ્થાપન કરીને, વિધિપૂર્વક પૂજનસામગ્રી નૈવેદ્ય ફલાદી સર્વ તૈયાર કરી, અષ્ટગંધથી **ચક્રેશ્વરી**ની પૂજા કરી સ્થાપના કરી, પછી ભૈરવની મૂર્તિ તેલ સિંદૂરથી પૂજીને, સ્થાપના કરી તે બંનેને પંચવર્ણી પુષ્પથી પૂજીને, આણાની પાટલી ઉપર અથવા રૂપાના પતરા ઉપર યંત્ર લખીને, સ્થાપન કરીને, સફેદ જપમાલાથી બારહજાર જાપ જપીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો પંચરંગી સૂત્રના સ્ત્રીના ડાબા અંગુઠાથી માથાના ચોટલા પર્યંતના માપનો નવસેરો દોરો લઈને, તેને નવ ગાંઠ દેવી એકેક ગાંઠ દેતી વખતે ત્રણ ત્રણ વખત મન્ત્ર ભણીને કંઠે યંત્ર સહિત સ્ત્રીને

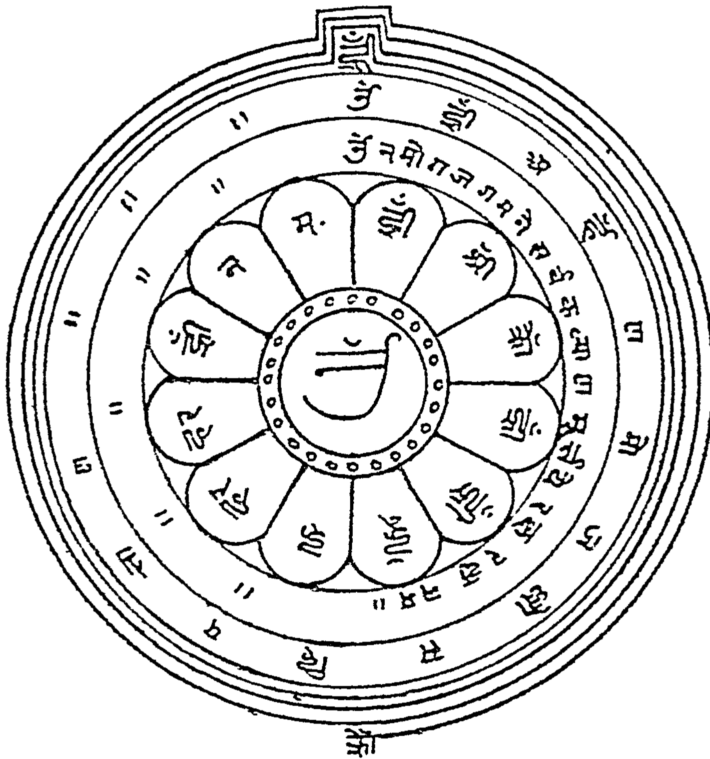
ચિત્ર ૨૪૦ ભક્તામર કાવ્ય ૩૪ પૃષ્ઠ ૫૨૪

ધારણ કરાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે સહદેવી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી.

ઇતિ ચોત્રીશમા કાવ્યનો પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ચોત્રીશમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતથી પખાલી સ્ત્રીની કમ્મરે શુભદિને બંધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી. વળી સ્ત્રીના શરીર પ્રમાણ પચરંગી સૂતરના તાર ૨૧ કરી ગાંઠ નવ દઈ (દરેક ગાંઠ ત્રણ ત્રણ વાર મંતરવી), ધૂપ દઈ, કમ્મરે બંધાવવાથી અધૂરો ગર્ભપાત થતો નથી. યંત્રનું નિરંતર પૂજન કરી, પંચામૃતે પખાલીને, તેનું ન્હવણ સગર્ભા સ્ત્રીને પાવાથી ગર્ભની વૃદ્ધિ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૦.

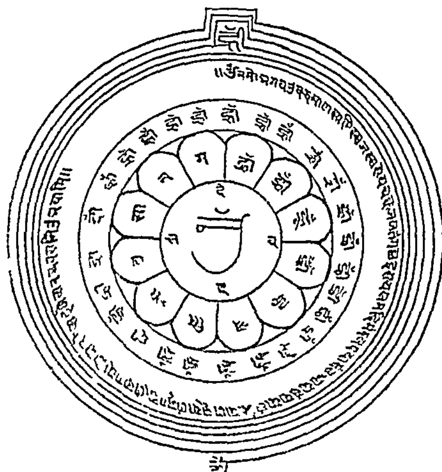
ચિત્ર ૨૪૧ ભક્તામર કાવ્ય ૩૫ પૃષ્ઠ ૫૨૫

૧ ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે.—" કસુંબાના રંગથી રંગેલા સૂતરને ૧૦૮ વાર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે મંત્રી અને તેને ગુગળનો ધૂપ દઈ બાંધવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી ગર્ભનું સ્તંભન થાય છે અને અસમયે ગર્ભનુ પતન થતું નથી."

કાવ્ય ૩૫—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो जल्लोसहिपत्ताणं । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं अर्हं नमो जयेविजये अपराजिते महालक्ष्मी अमृतवर्षिणी अमृतस्राविणी अमृत भव [भव] वषट् सुधाय स्वाहा ।

યન્ત્ર—બાર પાખડીનુ કમલ કરીને, કમલની મધ્યકર્ણિકામા ૐકાર તથા બાકીની બાર પાખડીઓમા અનુક્રમે ह्रीं १ श्रीं २ ऐं (क्लीं ?) ३ ह्रां ४ ह्रौं ५ हुँ ६ ह ७ हर ८ हर ९ ह्रीं १० न ११ म १२ આ પ્રમાણે મન્ત્રાક્ષરો વલયાકારે લખી, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ॐ नमो गजगमने सर्वकल्याण मूर्त्तये रक्ष रक्ष नम આ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૧

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી, તથા યન્ત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી મરકી તથા દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી વળી આ વિધિથી મન્ત્ર સિદ્ધ કરો-પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, પ્રથમ બતાવેલી વિધિ પ્રમાણેની સર્વ સામગ્રી કરીને ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, પંચામૃતથી ભરેલા કલશની સ્થાપના કરીને આબાના

ચિત્ર ૨૪૨ ભક્તામર કાવ્ય ૩૫ પૃષ્ઠ ૫૨૭

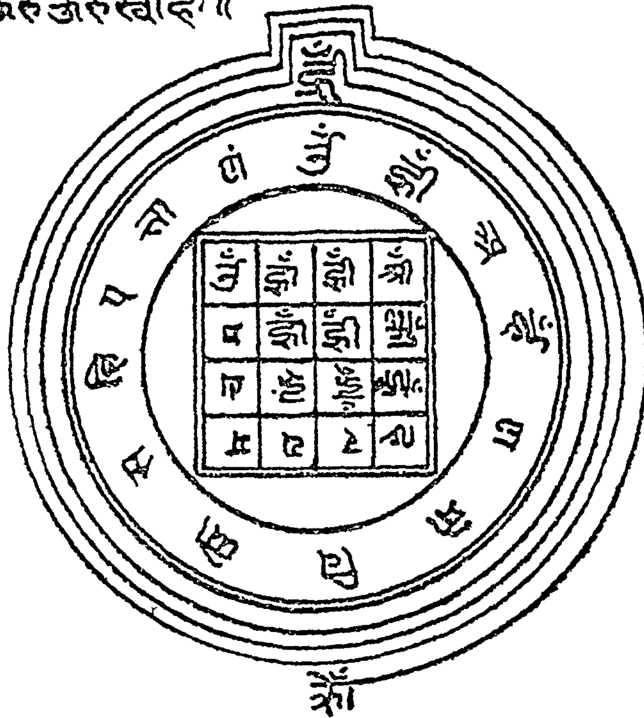
પાટલી ઉપર અષ્ટગંધથી યંત્ર લખીને, પંચવર્ણી ફૂલોથી પૂજન કર્યા પછી સફેદ આસન પર બેસી, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડાબાર હજાર જાપ સાત દિવસમાં પૂરા કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર યંત્રનું પૂજન કરીને, કાવ્ય ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રના સાત વાર જાપ કરીને મરકીના રોગીને પંચામૃત ૧૦૮ વાર મન્ત્રીને પીવડાવવાથી મરકીનો રોગ નાશ પામે છે. તથા વળી દુર્ભિક્ષનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.[1]

તંત્ર—ગુરુ પુષ્યે વિદ્યા બ્રાહ્મી પંચાંગ, શતી (રાતી ?) ભસ્મ ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી મરકીનો ઉપદ્રવ લાગતો નથી.

ઇતિ પંચત્રિંશતિ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ઉપમા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્ર શુભ દ્રવ્યથી ભોજપત્ર પર દીપાલિકા અથવા ગુરુવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે લખી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખી માદળીઆને પંચામૃતમાં જુદા જુદા રાખી પછી પાંચમા દિવસે ધૂપ દઈ હાથે બાંધવાથી મરકી કોગળીઉ તથા દુર્ભિક્ષનો ઉપદ્રવ થતો નથી. યંત્રનું પંચામૃતથી

॥ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुंडदंड स्वामिन् आगच्छ आगच्छ आत्ममंत्रान् आ॥
॥कर्षय आकर्षय आत्ममंत्रान् रक्ष रक्ष परमंत्रान् छिंद छिंद मम समी॥
॥हितं कुरु कुरु स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૪૩ ભક્તામર કાવ્ય ૩૬ પૃષ્ઠ પર૭

૧ ક્ષમા વિધિ આ પ્રમાણે છે:—" ઉક્ત ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી દુર્ભિક્ષ, ચોરી, મરકી, રાજભય વગેરે સર્વ નાશ પામે છે. "

પ્રક્ષાલન કરી મરકીના રોગી પુરુષને તે પીવડાવવાથી તે મરણ પામતો નથી અને ઘર મધ્યે પંચામૃત છાટવાથી મરકી ઘરમા પ્રવેશ કરી શકતી નથી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૨

કાવ્ય ૩૬—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो विप्पोसहिपत्ताण । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं कलिकुण्ड दण्डस्वामिन् आगच्छ आगच्छ आत्ममन्त्रान् आकर्षय आकर्षय आत्ममन्त्रान् रक्ष रक्ष पर मन्त्रान् छिन्द छिन्द मम समीहित कुरु कुरु स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ચતુરસ્ત્ર સોળ ખાના કરીને, તે ખાનાઓમા વલયાકારે ॐ ह्रीं ह्रीं श्रीं क्लीं हूँ ह र य म घ म ह्रीं हॅं ह આ સોળ મન્ત્રાક્ષરો સ્થાપીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર વલયાકારે ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૩

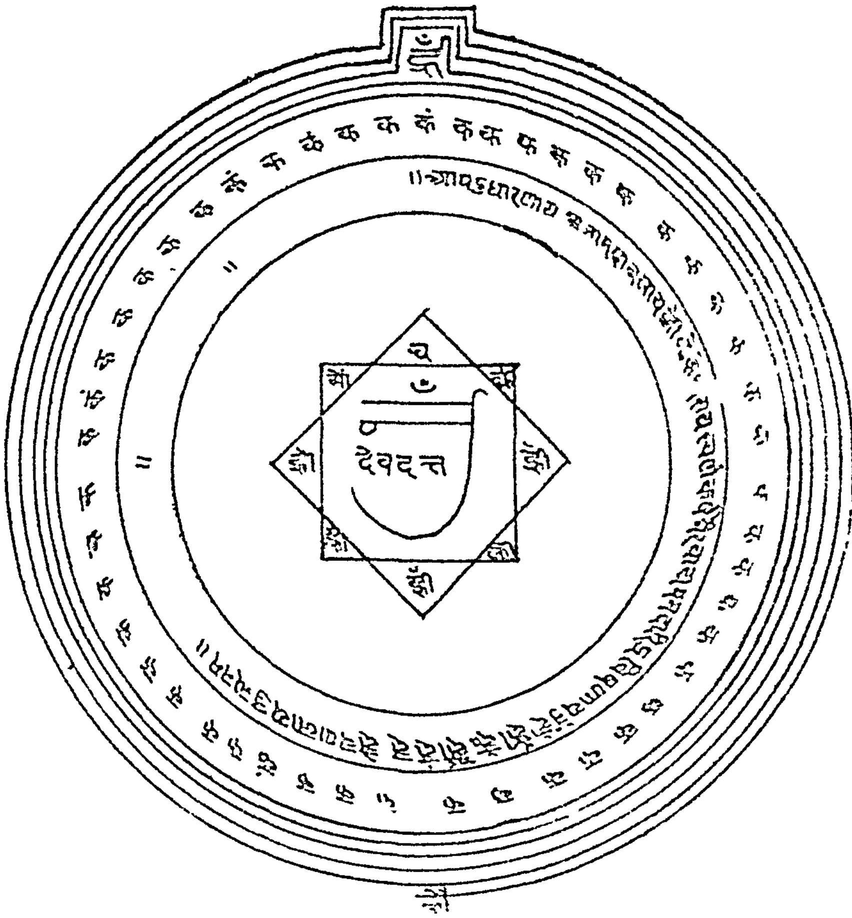
વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી, સુવર્ણ વગેરે ધાતુના વ્યાપારમા લક્ષ્મીનો લાભ થાય, અને રાજમાન્ય થવાય, વળી પાચ જણ વચ્ચે પોતાનુ બોલેલુ વાક્ય પ્રમાણભૂત ગણાય વળી આ વિધિથી આ મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, પચામૃતથી ભરેલો ઘડો, [તથા] **ચક્રેશ્વરી**દેવીની ઉત્તર દિશાએ સ્થાપના કરી, પછી બાજોઠની પાટલી ઉપર યન્ત્રની સ્થાપના કરી, પીળા પુષ્પથી પૂજા કરી પીળી જપમાલાથી બારહજાર જાપ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરતર ૧૦૮ વખત તેનો જાપ કરવો[1]

તન્ત્ર—પુષ્યાર્કે કાચુ કપૂર, સૌવીરાજન, પાતાલતુબ, પાતાલધૂપ, સફેદગિરીનો મૂલ અને પાતાલ ગુગલના ધૂમાડાની મેશ પાડીને, પોતાની આખમા અજન કરીને, પિપલના પાદડા ૧૬ સોળ આખે બાધવાથી જે જગ્યાએ નિધાન હોય તે જગ્યાએ જ્વાલા દેખાય, જેટલા ભાગમા જ્વાલા દેખાય, તેટલા ભાગમા પ્રાચીન નિધાન છે એમ જાણવુ

ઇતિ ષટ્ત્રિંશત્ કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત છત્રીશમા યન્ત્રની વિધિ—આ યન્ત્ર અષ્ટગધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે લખી, સોનાના માદળીઆમા નાખી, ત્રણ દિવસ પચામૃતમા રાખી, તે પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી, સુવર્ણ નિધિ પ્રગટ થાય, વ્યાપારમા તથા રાજદરબારમા લાભ થાય, વળી પાચ જણ વચ્ચે પોતાનુ બોલેલુ વચન પ્રમાણભૂત ગણાય, વળી બાજોઠની પાટલી ઉપર આ યન્ત્રનુ અષ્ટગધથી ફૂલ નૈવેદ્ય વગેરેથી નિરતર પૂજન કરવાથી છ મહિનામા નિધિ પ્રગટ થાય છે અને સુવર્ણનો લાભ નિશ્ચયે કરીને થાય છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૪૪

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—" ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી સપત્તિનો લાભ થાય છે ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ લાલ પુષ્પ વડે કરવાથી અને યન્ત્રનુ પૂજન કરવાથી સપત્તિનો લાભ જરૂર થાય છે "

ચિત્ર ૨૪૪ ભક્તામર કાવ્ય ૩૬ પૃષ્ઠ પર૭

કાવ્ય ૩૭—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोसहिपत्ताणं । મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति अप्रतिचक्रे ऐं क्लीं व्लू ॐ ह्रीं मनोवांछित सिद्ध्यै नमो नम अप्रतिचक्रे ह्रीं ठ ठः स्वाहा।

યન્ત્ર—મધ્યમાં ગોલાકાર ખાનું કરીને ચાર દિશાએ ચાર અર્ધ ચંદ્રાકાર અને એ જ પ્રમાણે પાંચ ખાનાનો ગોલાકાર યંત્ર કરીને તેની મધ્યમાં ॐ श्रीं ह्रीं क्रौं ज्रौं આ મંત્રાક્ષરો ની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળ વલય દઈને, તેના ઉપર બાર ह्रौं[1]કાર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૫

વિધિઃ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્રને પાસે રાખવાથી દુર્જનના વાક્યનું સ્તંભન, સર્વજનને ન્યાય કર્તા વચનનું બોલવાપણું અને કીર્તિ તથા યશની વૃદ્ધિ થાય છે. વળી આ વિધિથી સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરી, વિધિપૂર્વક પૂજા સામગ્રી સર્વ કરીને, ઉત્તર દિશાએ **ચક્રેશ્વરી**ની સ્થાપના કરીને આંબાની પાટલી પર યંત્રની સ્થાપના કરીને, પહેલાં બતાવી ગયા છિએ તે વિધિથી પૂજા કરીને,

૧ ઘ માં 'બાર ह्रीं કાર વીટવા' એવો પાઠ છે.

સફેદ ફૂલોથી પૂજન કરીને, પછી ગુગલ, કપૂર, કસ્તુરી તથા કેસર સહિત ૧૦૦૮ ગુટીકા કરીને, એક ગુટીકાને એક કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મન્ત્રીને ધૂપમા હોમવી, એ પ્રમાણે ૧૦૦૮ એક હજાર આઠ ગુટીકાઓનો હોમ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિત્ય ૨૧ એકવીશ વખત મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્રનુ પૂજન કરવાથી અને ૨૧ ગુટીકા હોમવાથી શત્રુ નમે

॥ॐ नमो भगवति अप्रतिचक्रे ऐं क्लीं ब्लूं ॐ ह्रीं मनो वाञ्छितसिद्ध्यै॥
॥नमो नमः अप्रतिचक्रे ह्रीं ठः ठः स्वाहा

ચિત્ર ૨૪૫ ભક્તામર કાવ્ય ૩૭ પૃષ્ઠ ૫૨૮

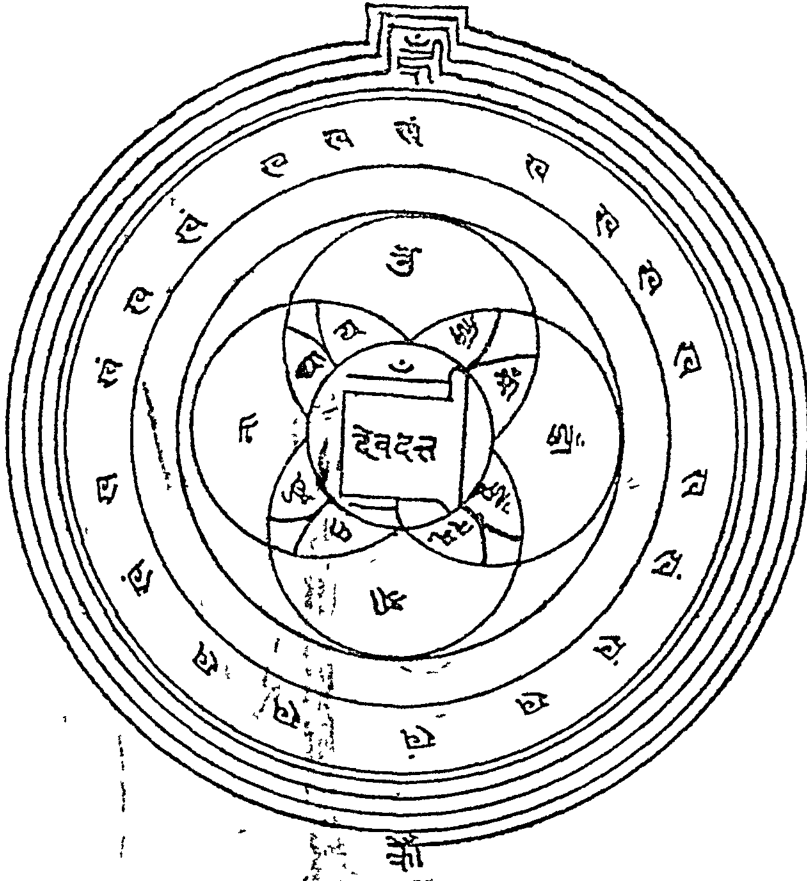
તન્ત્ર—અશ્વિની નક્ષત્રમા ઘોડાના હાડકાનો ખીલો સાત આગળ પ્રમાણ શત્રુના ઘેર નાખવાથી (દાટવાથી) તે વશ થાય છે[૧]

ઇતિ સપ્તત્રિંશતિ કાવ્ય પચાગ વિધિ સપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૩૭ મા યન્ત્રની વિધિ—આ યન્ત્ર અષ્ટગંધથી પુષ્પાર્કે અથવા શુભ દિવસે લખીને, રૂપાના માદળીઆમા નાખીને દૂધ, દહી તથા ઘી એ ત્રણ મધ્યે ત્રણ ત્રણ દિવસે રાખીને, પછી માદળીયુ મસ્તકે ધારણ કરવાથી અને વળી આ યન્ત્ર આણાની પાટલી પર નવો લખી અષ્ટગંધ, ફૂલ સફેદ, નિવેદ, ફલ વગેરેથી પૂજન કરે તો દુર્જન

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—' ઋદ્ધિ મન્ત્ર વડે ૨૧ વાર પાણી મત્રીને મુખ પર છાટવાથી અને યત્ર પાસે રાખવાથી દુર્જન વશ થાય છે અને તેની જીભનુ સ્થભન થાય છે '

વશ થાય છે. સર્વંજનનો ન્યાય કરવાવાળો થાય, કીર્તિ અને યશની વૃદ્ધિ થાય તથા શત્રુ મિત્ર થઈ જાય. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૬

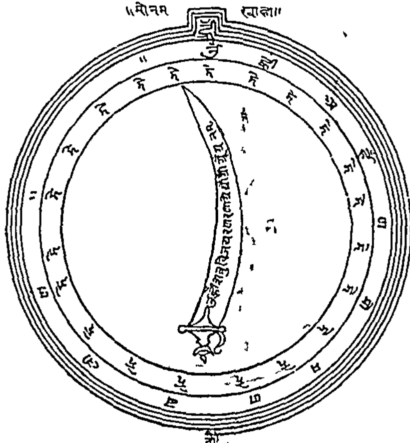
ચિત્ર ૨૪૬ ભક્તામર કાવ્ય ૩૭

કાવ્ય ૩૮—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो मणवलीणं । **મન્ત્ર**—ॐ नमो भगवते अष्टमहा नागकुलोच्चाटिनी कालदंष्ट्रमृतकोत्थापिनी परमन्त्रप्रणाशिनी देवी शासनदेवते ह्रीं नमो नमः स्वाहा ।

યન્ત્રઃ—મધ્યમાં ખડ્ગાકાર કરીને, તે ખડ્ગાકારની મધ્યમાં ॐ ह्रीं शत्रुविजय रण-रणाग्रे ग्रां ग्रीं ग्रूं ग्रः नमः આ મંત્ર લખીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ડેકાર અક્ષર ૨૧ એકવીશ લખીને, તેના ઉપર વલય દઈ ને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી મદોન્મત્ત એવો હાથી પણ વશ થાય છે. વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, પીળાં વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પંચામૃતનો ઘડો અથવા **ચક્રેશ્વરી** દેવીની મૂર્તિની સ્થાપના કરવી, જમણી સૂંઢ વાળી ગણેશની મૂર્તિ રક્તચંદનની બનાવેલી સ્થાપન કરી અગાઉ બતાવી ગએલી વિધિ મુજબ પૂજા, સામગ્રી સર્વે એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારી **ચક્રે-**

શ્વરીની પૂજા કરીને અને ગણેશની ઘી તથા સિંદુરથી પૂજા કરીને, પછી તાંબાના પતરા પર યંત્રની અષ્ટગંધથી સ્થાપના કરી (લખી)ને પંચવર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરી, પીળી જપમાલાથી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રથી મોદક (લાડવા) લંબોદર (ગણપતિ) આગળ ધરાવવા, કુલ ૧૦૦૮ મોદક મન્ત્રીને લંબોદર આગળ ધરાવવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે, પછી તે લાડવા હાથીને ખવડાવી દેવાથી હાથી વશ થાય છે[1]

ચિત્ર ૨૪૭ ભક્તામર કાવ્ય ૩૮ પૃષ્ઠ ૫૩૦

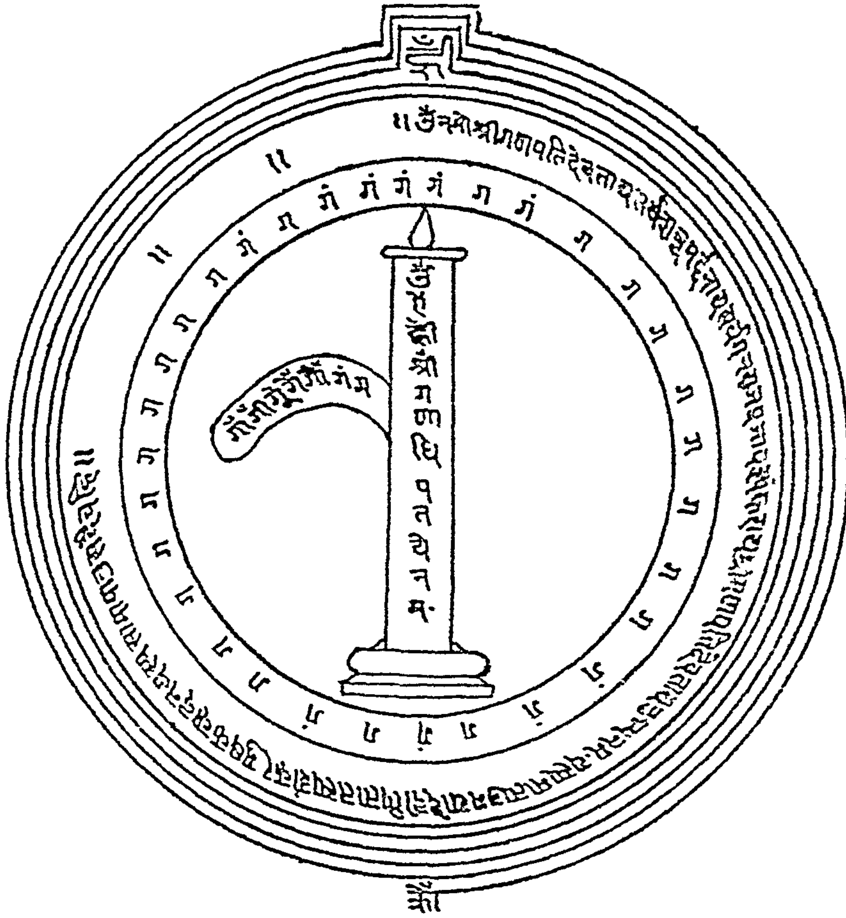
તંત્ર—પુષ્યાર્કે ભૂંડ, સુવરની વિષ્ટા જમીન ઉપર પડયા વગરની ગ્રહણ કરીને મિષ્ટાન્નની સાથે હાથીને ખાવા આપવાથી હાથી વશ થાય છે

ઇતિ શ્રી અષ્ટાત્રિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૩૮મા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી શુભ દિવસે ભોજપત્ર પર લખીને, તાંબાના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતથી પખાળી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી મદોન્મત્ત હાથી વશ થાય છે વળી આ યંત્ર તાંબાના પતરા પર અષ્ટગંધથી

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—" ઋદ્ધિ, મંત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી ધનનો લાભ થાય છે "

લખી નિરંતર ૨૧ ફૂલથી પૂજન કરીએ તો લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય અને ભંડાર મધ્યે સ્થાપન કરીએ તો અખૂટ લક્ષ્મી રહે. નિત્ય પૂજવાથી હાથી વશ થાય. હાથીના ગલે બાંધવાથી હાથીનો મદ ઉતરી જાય. વળી પંચામૃતથી પખાલીને પાવાથી સર્પ પણ નિર્વિષ થઇ જાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૮

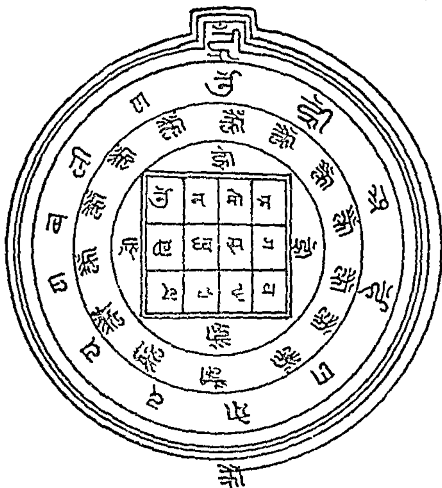
ચિત્ર ૨૪૮ ભક્તામર કાવ્ય ૩૮

કાવ્ય ૩૯—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वयणबलीणं । મન્ત્ર—ॐ नमो एषु वर्त्तेषु वर्द्धमान तत्त तव भयहर वृत्ति वर्णा येषु मन्त्राः पुनः [पुनः] स्मर्तव्या अतो नापरमन्त्र निवेदनाय नमः स्वाहा ।

યન્ત્રઃ—મધ્યમાં ચતુરસ્ર બાર ખાના કરીને,[1] તે બાર ખાનાની મધ્યમાં ॐ नमो भगवते भयविध्वंस ह्रां ह्रीं ह्रैं[2] श्री। આ મન્ત્ર સ્થાપીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ચઉદ क्लीं[3]કાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો.[4] આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૪૯

૧ ઘ મા 'પંદર ખાના કરીને' પાઠ છે. ૨ ઘ માં 'क्ष्रौं' પાઠ છે, ૩ ઘ માં 'क्रौं'કાર પાઠ છે, ૪ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ "ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી.

॥ॐ नमो एषु वर्द्धमानतस्स तव नयदुर वृत्ति रतीयेषु मन्त्रा॥
॥पुन पुन स्मर्तव्या अतो मापर मन्त्र निवेदनायनम स्वाहा।॥

ચિત્ર ૨૪૮ ભક્તામર કાવ્ય ૩૯ પૃ૦ ૫૩૨

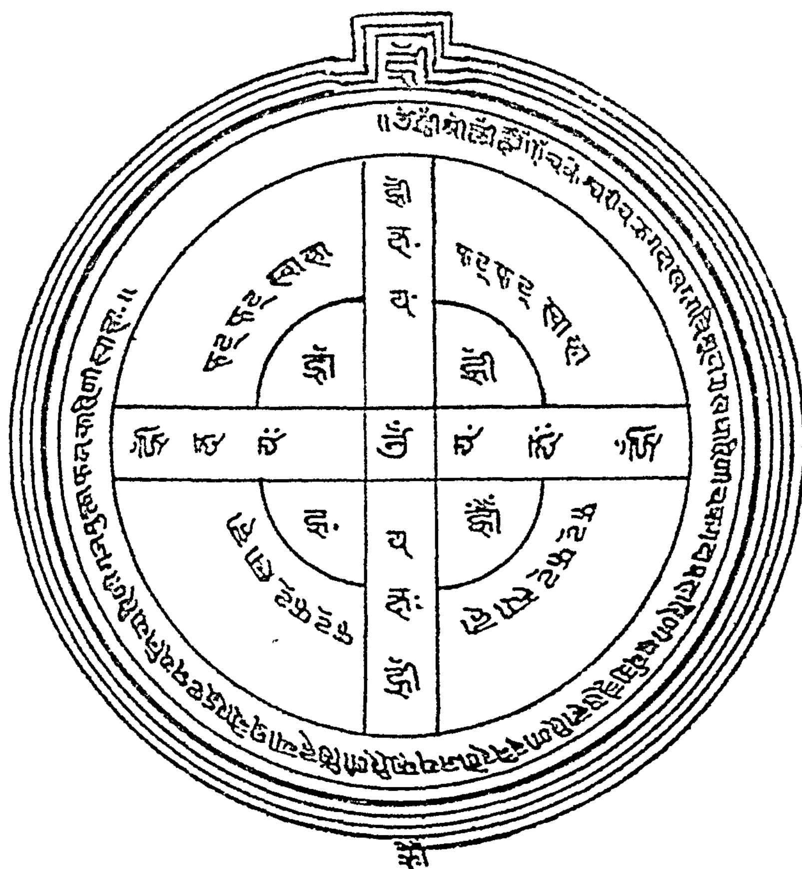
વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર ભુજાએ ધારણ કરવાથી માર્ગમા સિંહ, વાઘ વગેરેનો ઉપદ્રવ થતો નથી વળી પ્રથમ આત્મસાધના કરી, પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પૂર્વાભિમુખે ચક્રેશ્વરીદેવીની મૂર્તિ સ્થાપન કરીને, પૂજા સામગ્રી સર્વ ભેગી કરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીનુ પૂજન કરીને, નૈવેદ્ય, ફલ, શ્રીફલાદિ સર્વ આરતી સુધી કરીને, પછી સુગંધીદાર પીળા પુષ્પથી પૂજન કરી, વળી તામ્રપત્ર પર અષ્ટગંધથી યન્ત્ર લખી સ્થાપન કરીને, ગુગલ, કપૂર, કેસર, કસ્તુરીની ઘી મિશ્રિત ૧૦૦૮ ગુટિકા કરીને, પીળી જપમાલા પર જપીને, એકેક ગુટિકા ધૂપમા હોમવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે પછી કામ પડેલાએ ૨૧ વાર મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી સિંહ, વાઘનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી

તન્ત્ર——રવિવારના દિવસે સિંહની નાર, બિલાડાનો દાંત, ભૂંડ, સુવરનો દાંત તથા

શિઆલનો દાંત લાવીને ત્રિધાતુના માદળીઆમાં પુષ્યાર્કે નાખીને, ભુજાએ ધારણ કરવાથી સિંહનો ભય લાગતો નથી.

ઇતિ એકોનચત્વારિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૩૯મા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા શુભદિને લખીને, તાંબાના માદળીઆમાં નાખીને, નૈવેદ્ય, પુષ્પ, ફલથી પૂજન કરીને, પંચામૃતથી પખાલી, ભુજાએ ધારણ કરવાથી સિંહ તથા વાઘનો ઉપદ્રવ થતો નથી. વળી નિરંતર તાંબાના પતરાં પર લખીને પીળાં ૧૦૮ પુષ્પ વડે નિત્ય પૂજન કરનારને મુક્તાફલનો લાભ થાય છે. છ માસ સુધી કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનું સ્મરણ કરવાથી શ્વાપદના ભયનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૫૦

ચિત્ર ૨૫૦ ભક્તામર કાવ્ય ૩૯

કાવ્ય ૪૦—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो कायवलीणं । મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्रा ह्रीं अग्नि उपशमनं कुरू कुरू स्वाहा ।

યંત્ર—બાર પાંખડી વાલા કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં સાધકનું નામ (દેવદત્ત) લખીને, બાર પાંખડીઓમાં ॐ सौं ह्री क्रौं स्वौं (व्लौ ?) सुंदरवाय नमः લખીને, ઉપર વલય દઈને,

તેના ઉપર સૌંકાર ૫૬ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૧

ચિત્ર ૨૫૧ ભક્તામર કાવ્ય ૪૦

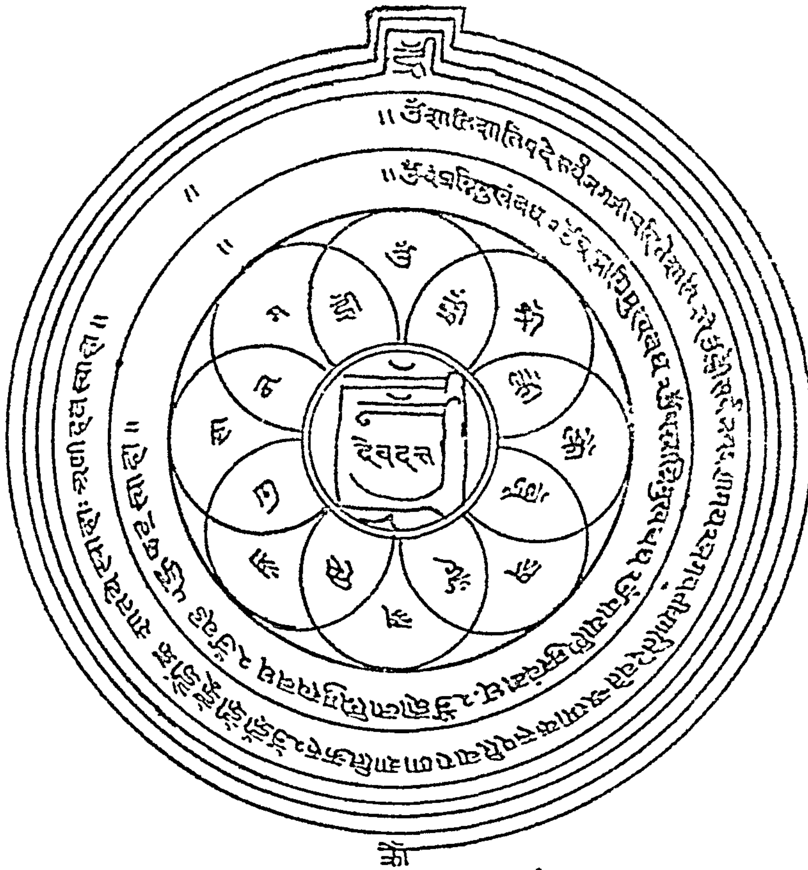
વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ઉપદ્રવ થતો નથી વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી-પવિત્ર થઇને અગ્નિ ખૂણે અથવા પૂર્વદિશાએ પંચામૃતથી ભરેલો ઘડો ચક્રેશ્વરીની સ્થાપના કરીને, પહેલાની વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી એકઠી કરીને, લાલ વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, તાંબાના પતરા પર યન્ત્ર અષ્ટગંધથી લખી સ્થાપના કરીને, સુગંધીવાળા લાલ ફૂલથી પૂજન કરીને, લાલ આસન પર પૂર્વાભિમુખ બેસીને, લાલ જપમાલા પર કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રના ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સિદ્ધ થયા પછી જ્યા જ્યા અગ્નિ લાગતો હોય ત્યા ત્યા પંચામૃતથી અથવા શુદ્ધ જલથી ૧૦૮-વાર મન્ત્રીને જલધારા ૨૧વાર દેવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે [1]

[1] ઘણી વિધિ આ પ્રમાણે છે-" ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વડે ૨૧ વાર મન્ત્રેલુ પાણી ઘરની ચારે બાજુએ છાંટવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી અગ્નિનો ભય મટી જાય છે "

તંત્ર—પુષ્યાર્કે શિયાલણીની દાઢ અને લજ્જાલુ પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને ધારણ કરવાથી અગ્નિથી નિર્ભય થવાય છે.

ઇતિ ચત્વારિંશત્ કાવ્ય પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૦ મા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે, મૂલાર્કે અથવા દિવાલીના દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પંચામૃતમાં નાંખીને, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી અગ્નિની જ્વાલાનો ભય લાગતો નથી. વળી તાંબાના પતરાં ઉપર નવીન યંત્ર ઘરે લખીને, શ્વેત ૨૧ ફૂલથી તથા ફલ, નૈવેદ્યથી પૂજન કરીને, તેના પ્રક્ષાલનનું પંચામૃત ઘરમાં નિરંતર છાંટીએ તો કદાપિ કાલે અગ્નિનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૨.

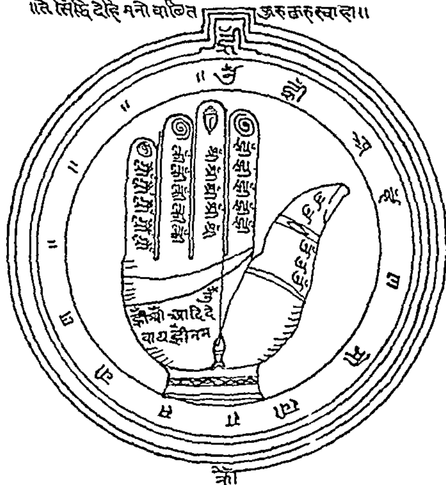

ચિત્ર ૨૫૨ ભક્તામર કાવ્ય ૪૦

કાવ્ય ૪૧—ઋદ્ધિ—ૐ ह्रीं अर्हं णमो खीरासवीणं। **મન્ત્ર—ૐ नमो श्रां श्रीं श्रूं श्रः जलदेव्या पद्महृदनिवासिनि पद्मोपरिसंस्थिते सिद्धिं देहि मनोवांछितं कुरु कुरु स्वाहा।**

યંત્રઃ—હસ્તાકાર યંત્ર કરીને, અંગુઠાની મધ્યમાં પાંચ ૐકારની સ્થાપના કરવી, તર્જનીની મધ્યમાં પાંચ ह्रींકારની સ્થાપના, મધ્યમાની મધ્યમાં પાંચ श्रींકારની સ્થાપના, અનામિકાની મધ્યમાં પાંચ क्लींકારની સ્થાપના, કનિષ્ઠિકામાં પાંચ ग्लौंકારની સ્થાપના કરવી,

તે પછી હાથના તલીઆમા ॐ ह्रीं श्रीं आदिदेवाय ह्रीं नम લખીને, હસ્તાકારને ફરતો વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખીને તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૭૫૩

ચિત્ર ૭૫૩ ભક્તામર કાવ્ય ૪૧

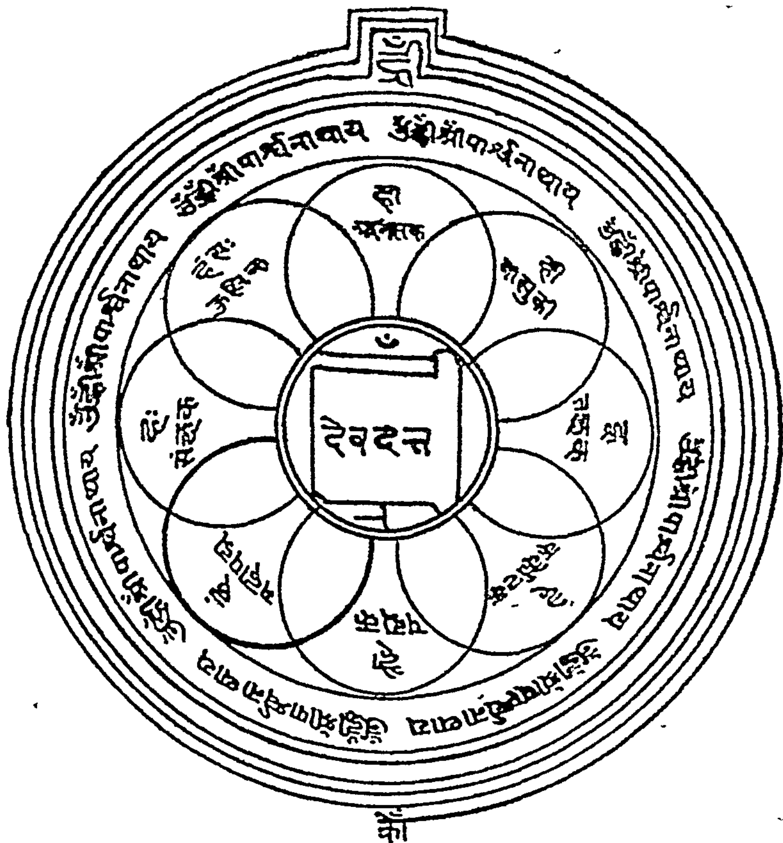
વિધિ —આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તવા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી સર્પનો તથા ઝેરનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી વળી આ મન્ત્રની સાધના આ પ્રમાણે કરવી–વિધિપૂર્વક પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી, પચામૃત કુભાદિ ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ અષ્ટપ્રકારે પૂજીને સ્થાપીને, આબાની પાટલી પર યન્ત્રની સ્થાપના કરીને, સફેદ પુષ્પથી પૂજીને, સફેદ જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ બારહજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે નિરતર યન્ત્રનુ પૂજન કરતા કરતા ૨૧ વખત મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવુ, વળી જેને ઝેર ચઢયુ હોય તેને પચામૃત અથવા પવિત્ર પાણી ૨૧ વાર મત્રીને પાવાથી ડંખમાથી ઝેર જતું રહે છે [1]

[1] ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે-' ઋદ્ધિ મ ત્ર જપવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી રાજદરબારમા સ માન મળે છે અને આ વાથી સર્પનુ વિ ઉતરે છે '

તંત્ર—પુષ્યાર્કે નિર્વિષી પંચાંગ અને મોરશિખા, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સર્પ કરડતો નથી અથવા ડંખે લેપ કરવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે.

ઇતિ એકતાલીસમા કાવ્યની પચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

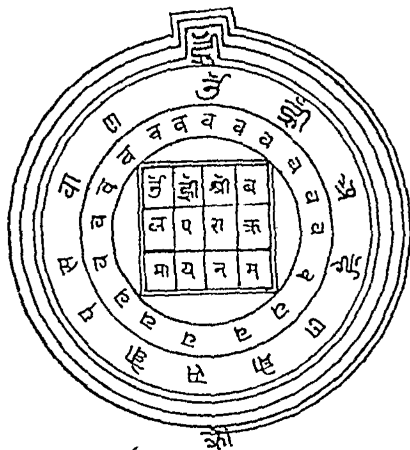
શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૧ મા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા સારા દિવસે લખીને, માદલીઆમાં નાંખીને, દહીં, દૂધ, ઘી વગેરે પંચામૃતમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી ભુજાએ ધારણ કરવાથી સર્પનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી. વળી આ યંત્રનું નિરંતર સફેદ ફૂલ ૨૧ એકવીશ તથા નૈવેદ્ય અને ફલથી જે પૂજન કરે તેના ઘેર સર્પ પ્રવેશ કરતો નથી. વળી પુષ્યાર્કે ઘડાવેલા રૂપાનાં પતરાં ઉપર અથવા આંબાની પાટલી ઉપર આ યંત્ર અષ્ટગંધથી લખીને, બીજા વિંછિ વગેરેનું જંગમ અથવા સ્થાવર ઝેર જે કોઇને ચઢયું હોય તેને આ યંત્ર પંચામૃતથી પખાલીને તેના ન્હવણનું પાણી પીવડાવવાથી તે ઝેરથી મુક્ત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૪.

ચિત્ર ૨૫૪ ભક્તામર કાવ્ય ૪૧

કાવ્ય ૪૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सव्वोपसवाणं । **મન્ત્ર**—ॐ नमो नमिऊण विसहर विस प्रणाशन रोग शोक दोष ग्रह कप्पदुमच्चजायइ सुहनाम गहण सकल सुह दे ॐ नमः स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ચતુરસ્ત્ર બાર ખાના કરીને, ॐ ह्रीं श्रीं बलपराक्रमाय नम આ મન્ત્રની સ્થાપના તે બાર ખાનામા કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને, તેના ઉપર ફરતા ૧૮ વકાર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઇને, ઋદ્ધિ મન્ત્ર વીંટીને તેના ઉપર વલય દઇને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૫

ચિત્ર ૨૫૫ ભક્તામર કાવ્ય ૪૨

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર મસ્તકે ધારણ કરવાથી યુદ્ધ, સંગ્રામનો ભય ઉપસ્થિત થતો નથી શત્રુનો કોપ ઉપશમે છે અને પોતાના બલ તથા પરાક્રમમા વૃદ્ધિ થાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી-પવિત્ર થઈ, શ્વેત વસ્ત્ર પરિધાન કરીને, પંચામૃતથી ભરેલો રૂપાનો કલશ, ચક્રેશ્વરીની મૂર્તિ તથા ભૈરવની મૂર્તિ, બન્ને મૂર્તિઓ પૂર્વ દિશાએ સ્થાપન કરીને, પછી પટુલા બનાવી નાખ્યા છિએ તે વિધિ પ્રમાણે પૂજા સામગ્રી કરીને, ચક્રેશ્વરીની અષ્ટપ્રકારે પૂજા કરીને, ભૈરવની તેલ, સિંદૂરથી પૂજા કરીને, શ્વેત ફૂલથી પૂજીને, રક્તચંદનની પાટલી પર યન્ત્રની સ્થાપના કરીને,

રતી જપમાલાથી ૧૨૫૦૦ સાડા બારહજાર જાપ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મંત્ર સહિત કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૧૦૮ અથવા ૨૧ વખત જાપ કરવો.[1]

તંત્ર—પુષ્યાર્કે શુદ્ધ હાથા જોડી, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી, સબલ એવો સેનાધિપતિ પણ પગમાં પડે છે અને સર્વ કાર્યમાં નિરંતર નિર્ભય થવાય છે.

ઇતિ બેંતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૨ મા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા દીપાલિકાના દિવસે વિધિપૂર્વક લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાંખીને, દહીં, દૂધ અને ઘી એ ત્રણમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પંચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી રાજ્ય કોપથી તથા સંગ્રામના ભયથી મુક્ત થવાય છે. વળી રૂપાનાં પતરાં પર લખી ૨૧વાર સફેદ ફૂલથી પૂજન કરનારને વાસુદેવ પણ નમસ્કાર કરે છે અને સર્વ પ્રકારે તે પજન કરનાર નિર્ભય થાય છે. આ યંત્રને પૂજન કરેલા અષ્ટગંધનું તિલક

ચિત્ર ૨૫૬ ભક્તામર કાવ્ય ૪૨ પૃષ્ઠ ૫૪૧

[1] ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—"ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી યુદ્ધનો ભય રહેતો નથી"

કરીને બહાર જવાથી ત્રણે જગતના લોકો નિશ્ચયે કરીને નમસ્કાર કરે છે આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૬

કાવ્ય ૪૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो महुआसवीण । મન્ત્ર—ॐ नमो चक्रेश्वरी [देवी] चक्रधारिणी जिनशासनसेवाकारिणी क्षुद्रोपद्रवविनाशिनी धर्मशांतिकारिणी नमः कुरु कुरु स्वाहा ।

યન્ત્ર—મધ્યમા ચાર ખાનાનુ કમલ કરીને, તેની મધ્ય કર્ણિકામા ૐ લખીને ચાર પાખડીઓમા ह्रीं श्रीं नमः લખીને તેના ઉપર વલય દઈને પદર ધ્રૂકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર ઋદ્ધિ, મન્ત્ર ફરતા લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને યત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૭

ચિત્ર ૨૫૭ ભક્તામર કાવ્ય ૪૩

વિધિ—આ યત્ર સાધનાની વિધિ ઉપરના કાવ્યોની વિધિ પ્રમાણે જ જાણવી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યત્ર પાસે રાખવાથી દરેક કાર્યમા વિજય પ્રાપ્ત થાય છે

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે સહદેવી પંચાંગ, ચક્રાંકા પંચાંગ, લજ્જાલુ પંચાંગ તથા ચમક પાષાણનું તિલક કરવાથી વિજય થાય છે.

ઇતિ તેંતાલીશમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિ કૃત ૪૩ મા યંત્રની વિધિ—આ વિજયપતાકા યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્રના ઉપર દીવાળીના દિવસે લખી, સોનાના માદળીઆમાં નાખી, પંચામૃતે પખાલી મસ્તકે ધારણ કરવાથી યુદ્ધમાં જય થાય છે. વળી આ જ યંત્ર રૂપાનાં પતરાં પર લખીને, ૧૦૮ એકસો આઠ ચંબેલીના ફૂલોથી હમેશાં પૂજન કરવાથી ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૮.

॥काव्य ४३ हरिभद्रसूरि कृतयंत्र ४३॥

७१ क्रौं	६४ ॐ	६९ श्री	क्रौं ८	१ ॐ	६ श्री	५३ क्रौं	४६ ॐ	५१ श्री
६६ हैं	६८ ह्रूं	७० ह्रौं	३ हैं	५ ह्रूं	७ ह्रौं	४८ हैं	५० ह्रूं	५२ ह्रौं
६७ क्रौं	७२ नम	६५ क्रौं	४ क्रौं	९ नम	२ क्रौं	४९ क्रौं	५४ नम	४७ क्रौं
२६ क्रौं	१९ ॐ	२४ क्रौं	४४ क्रौं	३७ ॐ	४२ श्री	६२ क्रौं	५५ ॐ	६० श्री
२१ हैं	२३ ह्रूं	२५ ह्रौं	३९ हैं	४१ ह्रूं	४३ ह्रौं	५७ हैं	५९ ह्रूं	६१ ह्रौं
२२ क्रौं	२७ नम	२० क्रौं	४० क्रौं	४५ नम	३८ क्रौं	५८ क्रौं	६३ स्वा.	५६ क्रौं
३५ क्रौं	२८ ॐ	३३ श्री	८० क्रौं	७३ ॐ	७८ श्री	१७ क्रौं	१० ॐ	१५ क्रौं
३० हैं	३२ ह्रूं	३४ ह्रौं	७५ हैं	७७ ह्रूं	७९ ह्रौं	१२ हैं	१४ ह्रूं	१६ ह्रौं
३१ क्रौं	३६ नम	२९ क्रौं	७६ क्रौं	८१ नम	७४ क्रौं	१३ क्रौं	१८ नम.	११ क्रौं

ચિત્ર ૨૫૮ ભક્તામર કાવ્ય ૪૩

કાવ્ય ૪૪—ઋદ્ધિ—**ॐ ह्रीं अर्हं णमो अमीआसवीणं।** મન્ત્ર—**ॐ नमो रावणाय विभीषणाय कुंभकरणाय लंकाधिपतये महाबलपराक्रमाय मनश्चिंतित कार्यं कुरू कुरू स्वाहा।**

યન્ત્રઃ—આઠ પાંખડીવાલા કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં ॐ કાર લખીને, આઠ પાંખડીઓમાં ग्लौं કાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઇને, બાર ह्रीं કાર લખવા, તેના ઉપર વલય દઇને ઋદ્ધિ, મન્ત્ર લખવો તેના ઉપર વલય દઇને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૫૯.

॥ॐ नमो रावणाय विभीषणाय कुंभकरणाय लंकाधिपतये॥
॥महाबलपराक्रमाय मनश्चिंतितकार्यं कुरु कुरु स्वाहा॥

ચિત્ર ૨૫૯ ભક્તામર કાવ્ય ૪૪ પૃષ્ઠ ૫૪૨

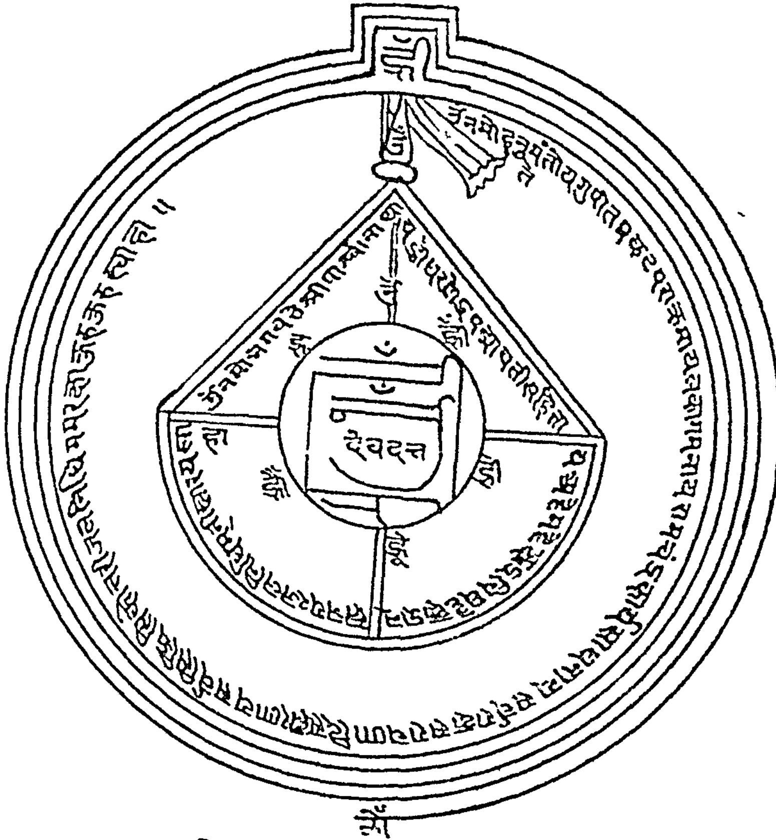
વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ તથા મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી, સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે, સમુદ્રમા વહાણુ ડૂબતા નથી, પોતાનુ શરીર પાણીમા ડૂબતું નથી અને તરીને પાર ઉતરાય છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, સફેદ વસ્ત્ર પહેરીને, પંચામૃત ભરેલો ઘડો, ચક્રેશ્વરીની ઉત્તરદિશાએ સ્થાપના કરીને અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરીને, આરતી સુધીની સર્વ ક્રિયા કરીને, સફેદ ફૂલથી પૂજા કરીને, પછી રૂપાની પાટલી અથવા સાણાની પાટલી પર યંત્રની સ્થાપના કરીને, પછી સફેદ જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે અને સિદ્ધ થયા પછી કાર્ય વખતે ૨૧ એકવીશ વખત સ્મરણ કરીને, યંત્રની પૂજા કરવાથી સમુદ્ર સંબંધીના સર્વ ભય દૂર થાય છે[1]

[1] ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે–'ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી (સમુદ્રની) આપત્તિ દૂર થાય છે, સમુદ્રમા તોફાનનો ભય રહેતો નથી અને સમુદ્ર પાર કરી શકાય છે"

તંત્ર—પુષ્યાર્કે રામ, લક્ષ્મણ પંચાંગ અને રાજહંસી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી સમુદ્રને વિષે ભય ઉત્પન્ન થતો નથી.

ઇતિ ચુંમાલીશમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૪ મા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી શુભ દિને લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, ત્રણ ત્રણ દિવસ પંચામૃતમાં નાખીને, પછી ધૂપ દઇને, ભુજાએ બાંધીને સમુદ્રગમન કરવાથી સમુદ્ર સંબંધી કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ થતો નથી, વહાણ વગેરે ક્ષેમકુશલ પાર ઉતરી જાય છે, નિત્ય પૂજન કરવાથી કદાપિ ડૂબે નહિ અને તરીને પાર તુરત જ ઉતરી જાય છે. વળી આ યંત્ર વહાણની ધજાએ બાંધવાથી કુશલક્ષેમ તુરત જ પાર ઉતરી જવાય છે અને સમુદ્રના ભયનો નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૦.

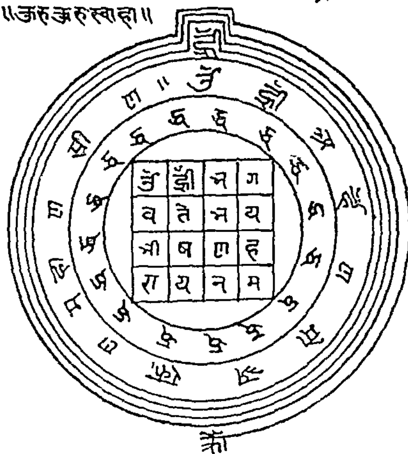

ચિત્ર ૨૬૦ ભક્તામર કાવ્ય ૪૪

કાવ્ય ૪૫--ૠદ્ધિ--ॐ **ह्रीं अर्हं णमो अक्खीणमहाणसीणं ।** મન્ત્ર--ॐ **नमो भगवति क्षुद्रोपद्रवशान्तिकारिणी रोगकष्टज्वरोपशमनं शान्तिं कुरू कुरू स्वाहा ।**

યંત્ર—મધ્યમા ચોરસ સોળ ખાના કરીને, તે સોળ ખાનામાં भगवते भयभीषणहराय नमः એ મન્ત્રની સ્થાપના કરીને, તેના ઉપર ગોળાકાર વલય દઈને, તેના ઉપર

મોળ હ્રકાર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને ઋદ્ધિ, મંત્ર વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યંત્ર સંપૂર્ણ કરવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૧

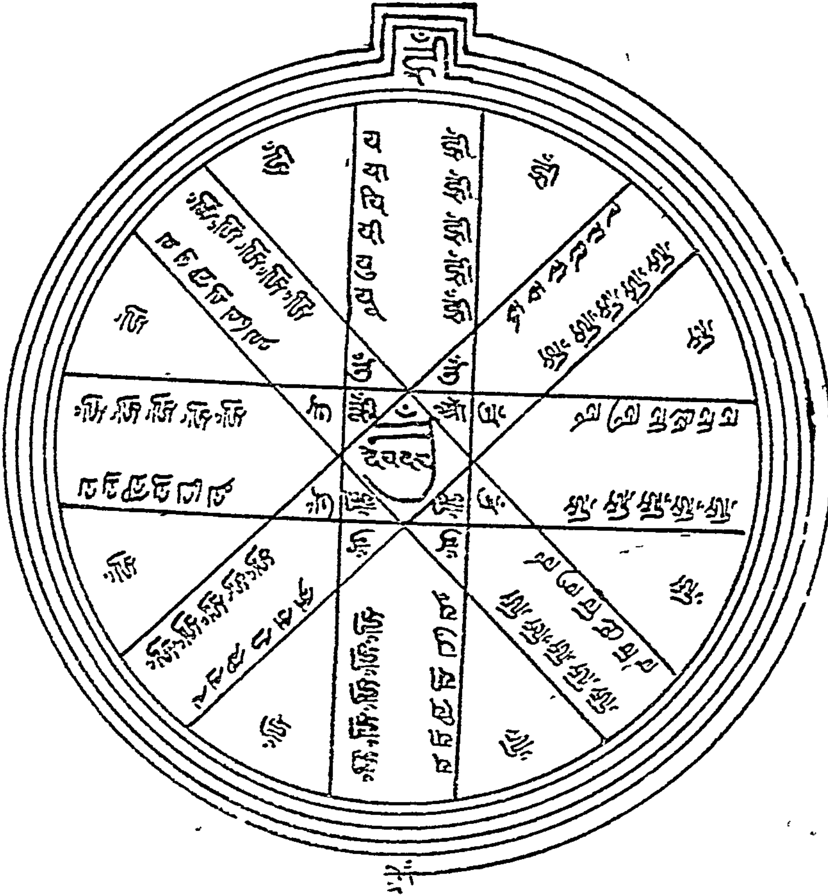
ચિત્ર ૨૯૧ ભક્તામર કાવ્ય ૪૫

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યંત્ર પાસે રાખવાથી વ્યાધિની પીડા શાંત થાય છે, વળી મહાભયાનક મરણ ભય, જલોદર, ભગંદર મરકી વગેરેનો ભય, અઢાર જાતના કોઢ રોગ, સર્વ શાંત થાય છે. વળી તેની આ પ્રમાણે સાધના કરવી–પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, શુદ્ધ ભૂમિએ પંચામૃત કુંભ, **ચક્રેશ્વરી** તથા **ગૌતમસ્વામી** બંનેની મૂર્તિઓ દક્ષિણ દિશાએ સ્થાપન કરીને, પહેલા કહી ગયા છીએ તે વિધિએ પૂજા, સામગ્રી સર્વ કરીને **ચક્રેશ્વરી** માતાની અષ્ટ પ્રકારે પૂજા કરીને, પછી **ગૌતમસ્વામીની** સુગંધચૂર્ણથી (વાસક્ષેપથી) પૂજા કરીને, આબાની પાટલી પર યંત્ર સ્થાપન કરીને, પાંચ વર્ણના પુષ્પથી પૂજા કરીને, પીળી જપમાલાથી ૧૦૦૮ એક હજારને આઠ જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે. મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૨૧વાર પંચામૃતનું

પાન તથા છંટકાવ કરવાથી દરેક જાતના રોગ ઉપશમે છે.[1]

ઇતિ પીસ્તાલીસમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૫મા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા દીવાલીની રાત્રે લખીને, રૂપાના માદળીઆમાં નાખીને, દહીં દૂધ અને ઘી એ ત્રણેમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને, પછી પંચામૃતથી પખાલી, ગળાને વિષે ધારણ કરવાથી મહાભય, જલોદર, ભગંદર, કોઢરોગ, મરકી વગેરે ઉપદ્રવમાં રક્ષા થાય છે. વળી નિરંતર પંચામૃતથી પખાલી, પીવાથી સર્વ રોગનો નિશ્ચયે કરીને નાશ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર. ૨૬૨

ચિત્ર ૨૬૨ ભક્તામર કાવ્ય ૪૫

કાવ્ય ૪૬—ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो सिद्धादयादमाणं । મન્ત્ર--ॐ नमो ह्रां ह्रीं श्रीं हूँ ह्रौं ह्रः ठः ठः [ठः] जः ज [जः] क्षां क्षीं क्षूँ क्षः क्षयौं स्वाहा ।

[1] ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છે.–" ઋદ્ધિ, મન્ત્રની આરાધનાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી મોટામાં મોટો ભય પણ દૂર થઈ જાય છે, પ્રતાપ પ્રગટ થાય છે, રોગ નષ્ટ થાય છે. અને કોઈ પણ જાતના ઉપસર્ગનો ભય રહેતો નથી "

યન્ત્ર—મધ્યમા ષટ્કોણ કરીને, ષટ્કોણની મધ્યમા હ્મ્લ્વ્યૂં લખીને, છએ ખાનામા ૐકાર લખવા, છ ખાનાની બહારના ખૂણા ઉપર શ્રૌંકાર લખવા, પછી વલય દઈને, તે ઉપર ફરતા પચીસ હૈંકાર લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર ફરતા વીટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૩

ચિત્ર ૨૬૩ ભક્તામર કાવ્ય ૪૬

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી તથા યન્ત્ર પાસે રાખવાથી બદીખાનાથી છૂટે, રાજ્યના તરફથી બદીખાનાનુ સકટ ઉપસ્થિત થયુ હોય તેનાથી શીઘ્ર છૂટે, વળી નિબિડ બધને બાધેલી લોઢાની સાકળો તથા બેડીઓ પણ તેની પોતાની જાતે જ તૂટી પડે છે આ કાવ્ય વગેરેનુ સ્મરણ કરવાથી એકવીશ દિવસમા જરૂર બધનમુક્ત થાય છે વળી આ વિધિથી પ્રથમ સાધના કરવી–પવિત્ર થઇ, પૂર્વ દિશાએ પચામૃત કુભ, ચક્રેશ્વરી તથા ક્ષેત્રપાલની સ્થાપના કરીને, પીળા વસ્ત્ર પહેરીને, અષ્ટ પ્રકારે ચક્રેશ્વરીની પૂજા કરવી તથા તેલ અને સિદૂરથી ક્ષેત્રપાલની પૂજા કરીને, આણાની પાટલી ઉપર યન્ત્રની સ્થાપના કરીને, પીળા પુષ્પથી પૂજન કરી, પીળી જપમાલાથી ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે સકટ આવે ૧૦૮ વાર નિરતર મન્ત્ર બોલીને, યન્ત્રનુ

પૂજન કરીને, પંચામૃત શરીરે છાંટવાથી બંધનથી મુક્ત થાય છે.[1]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્કે કાળો ધતૂરો પંચાંગ, ચમક પત્થર તથા ઘુવડની જીભનું તિલક કરવાથી બંધનથી મૂક્ત થાય છે.

ઇતિ છેંતાલીસમા કાવ્યની, પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત ૪૬ મા યંત્રની વિધિઃ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર શુભ દિવસે લખીને, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં નાખીને, પંચામૃતમાં ત્રણ ત્રણ દિવસ રાખીને પછી મસ્તકે અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી બંદીખાનામાં પડાતું નથી, કદાચિત્ બંધન યુક્ત હોય તો યંત્ર બાંધવાથી તુરત બંધનથી છૂટે છે, બેડી બંદીખાનાની તુરત તૂટી જાય છે અને બંદીખાનાની સજા નિશ્ચયે કરીને માફ થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૪.

श्री	सा	मा	या	ॐ	या	मा	सा	श्री
सा	मा	या	ह्री	क्लैँ	ह्री	या	मा	सा
मा	या	ली	ला	स	ला	ली	या	मा
या	ह्री	ला	ली	वषट्	ली	ला	ह्री	या
ॐ	क्लैँ	स	वषट्	[illegible]	वषट्	सः	क्लैँ	ॐ
या	ह्री	ला	ली	वषट्	ली	ला	ह्री	या
मा	या	ली	ला	स	ला	ली	या	मा
सा	मा	या	ह्री	क्लैँ	ह्री	या	मा	सा
श्री	सा	मा	या	ॐ	या	मा	सा	श्री

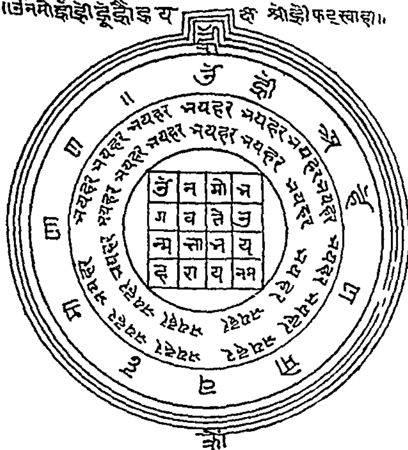
ચિત્ર ૨૬૪ ભક્તામર કાવ્ય ૪૬

કાવ્ય ૪૭--ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो वड्ढमाणाणं । મન્ત્ર--ॐ नमो ह्रां ह्रीं ह्रूँ ह्रौं ह्रः यक्षः श्रीं ह्रीं फट् स्वाहा ।

---

[1] ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે.-" ઋદ્ધિ, મન્ત્ર જપવા, યન્ત્ર પાસે રાખવો, તથા યન્ત્રની ત્રિકાળ પૂજા કરવાથી કેદખાનામાંથી છૂટકારો થાય છે, રાજા વગેરેનો ભય રહેતો નથી દરરોજ ૧૦૮ વાર જાપ કરવા જોઈએ. "

યન્ત્ર—મધ્યમા સોળ ખાના ચોરસ કરીને, તે સોળ ખાનાની મધ્યમા ॐ नमो भगवते उन्मत्त भयहराय नम । આ મન્ત્ર સ્થાપન કરીને, તેના ઉપર ગોલાકાર કરીને भयहर ૨૦૬ ચોવીશ વખત લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, ઋદ્ધિ, મન્ત્ર વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને યન્ત્ર સંપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૫

ચિત્ર ૨૬૫ ભક્તામર કાવ્ય ૪૭

વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને, યન્ત્ર પાસે રાખવાથી છ ખંડ પૃથ્વી સાધવી હોય તો છ ખંડ પૃથ્વી સાધી શકાય છે, અને બધા પ્રણામ કરે છે વળી આ વિધિથી મન્ત્રની સાધના કરવી—પવિત્ર થઈ, રાતા વસ્ત્ર પહેરીને, ઉત્તરદિશાએ પ્રથમ કહી ગયા છિએ તે વિધિએ **ચક્રેશ્વરી**, પંચામૃત કુંભની સ્થાપના કરીને, પછી અષ્ટપ્રકારે **ચક્રેશ્વરીનુ** પૂજન કરીને, પછી ચાર લોકપાલની પૂજા કરીને, પછી ચાર શ્રીફલની સ્થાપના કરીને, બલિ, બાકુલા, નૈવેદ્ય તથા પંચવર્ણી ફૂલોથી પૂજન કરીને, આબાના પાટીઆ પર યન્ત્રની સ્થાપના કરીને, પછી રાતી જપમાલાથી ૯૦૦૦ નવહજાર જાપ કરવાથી મન્ત્ર સિદ્ધ થાય છે મન્ત્ર સિદ્ધ થયા પછી નિરંતર ૨૧ વાર અને કાર્ય વખતે ૧૦૮ વાર મન્ત્રનો જાપ કરવો [1]

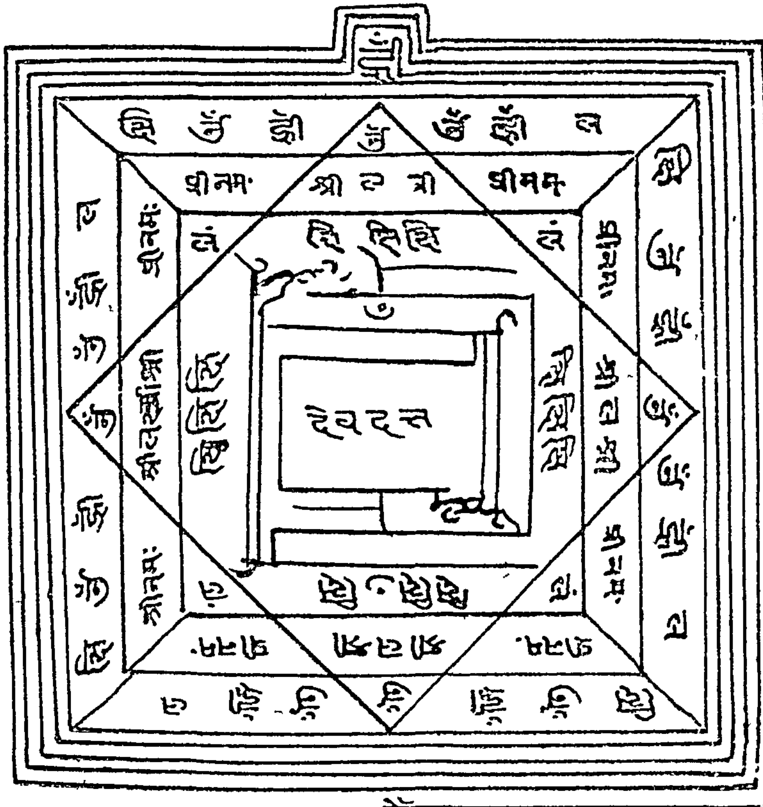
---

૧ ઘ મા વિધિ આ પ્રમાણે છે—'ઋદ્ધિ મન્ત્રની આરાધના કરીને શત્રુ પર ચઢાઈ કરનારને

તંત્ર—પુષ્યાર્કે શિયાલશિંગી તથા શિવલિંગી પંચાંગ, ત્રિધાતુના માદળીઆમાં ધારણ કરવાથી દરેક દિશાએ વિજય થાય છે.

ઇતિ સુડતાલીસમા કાવ્યની પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ.

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત સુડતાલીસમાં યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર પુષ્યાર્કે અથવા શુભ દિવસે લખીને, સોનાના માદળીઆમાં નાખીને, નૈવેદ્ય, ફૂલ, પુષ્પથી પૂજન કરીને પંચામૃતથી પખાલીને, મસ્તકે ધારણ કરવાથી સર્વ દિશાઓમાં વિજય થાય છે અને સર્વ દુશ્મનો વશ થાય છે. વળી આ યંત્ર રૂપાનાં પતરાં પર લખીને, તેનું ચંબેલીના અથવા મોગરા વગેરેનાં સફેદ ૨૧ ફૂલથી નિરંતર પૂજન કરવાથી કોઈપણ દુશ્મન યુદ્ધ કરવા તૈયાર થતો નથી અને સર્વ દુશ્મન વશ થઈને સેવા કરે છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૬.

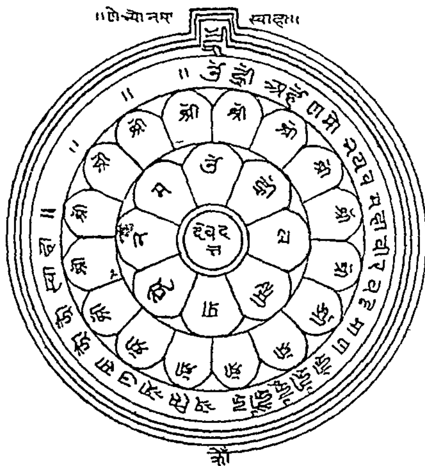
क्रौं

ચિત્ર ૨૬૬ ભક્તામર કાવ્ય ૪૭

કાવ્ય ૪૮—ઋદ્ધિ- ॐ ह्रीं अर्हं णमो भयवं महावीर वड्ढमाणं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रौं ह्रः अ सि आ उ सा झ्रौं झ्रौं स्वाहा । मन्त्र—ॐ नमो बंभचेरधारिणस्स अठारसहस्स शीलांगरथधारिणेभ्यो नम स्वाहा ।

વિજયલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, શત્રુ વશ થાય છે, શત્રુના શસ્ત્રોની ધાર નકામી થઈ જાય છે અને બંદૂકની ગોળી, બરછી વગેરેના ઘા લાગતા નથી ”

યન્ત્ર—મધ્યમા અષ્ટ પાખડીનુ કમલ કરીને, વચ્ચેની કર્ણિકામા **દેવદત્ત** લખીને, આઠ પાખડીઓમા ॐ ह्रीं लक्ष्मी प्राप्त्यै (प्राप्ति) नम લખીને, તેના ઉપર વલય દઈને, તેના ઉપર સોળ [પાખડીઓમા] શ્રીંકાર ફરતા વીંટીને, તેના ઉપર વલય દઈને, યન્ત્ર સપૂર્ણ કરવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૭

ચિત્ર ૨૬૭ ભક્તામર કાવ્ય ૪૮

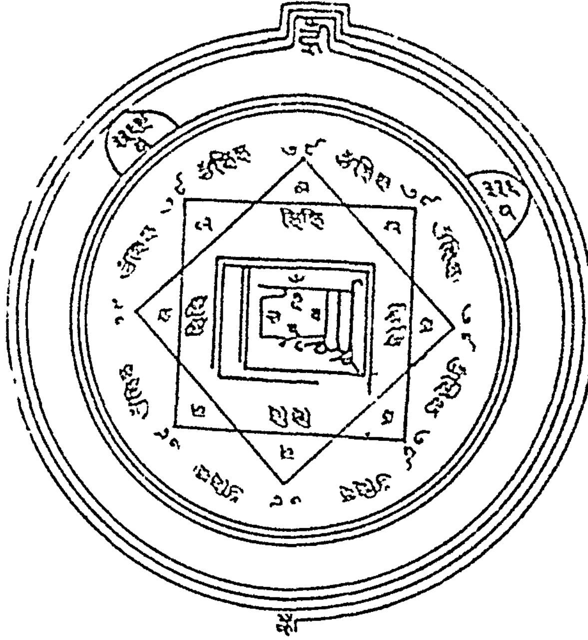
વિધિ—આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ, મન્ત્રનુ સ્મરણ કરવાથી અને યન્ત્ર પાસે રાખવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી આ યન્ત્રનુ દરરોજ પૂજન કરવાથી તથા સ્તોત્રનો સપૂર્ણ પાઠ કરવાથી અષ્ટસિદ્ધિ અને નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે વળી પવિત્ર થઈ, પીળા વસ્ત્ર ધારણ કરી, ઉત્તરદિશાએ પચામૃત કલશ, ચક્રેશ્વરીદેવીની સિંહાસન પર સ્થાપના કરીને, પહેલાની વિધિ પ્રમાણે સામગ્રી સર્વ એકઠી કરીને, અષ્ટપ્રકારે ચક્રેશ્વરીનુ પૂજન આરતી સુધી સર્વ કરીને, પીળા પુષ્પથી પૂજન કરીને અષ્ટગધથી રૂપાના પતરા પર યન્ત્રની સ્થાપના કરીને, પીળી જપમાલાથી આ કાવ્ય, ઋદ્ધિ અને મન્ત્રનો સાડાબાર હજાર અથવા પૂરો એક લાખ છ મહિનામા જાપ સપૂર્ણ કરીને મન્ત્ર સિદ્ધ કરવો પછી નિરતર

૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.[1]

તંત્રઃ—પુષ્યાર્ક યોગે સફેદ આકડો કે જેનાં સાતમી ગ્રંથિ ગણેશાકાર હોય છે, તે લાવીને દ્રવ્યની અંદર રાખવાથી અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

ઇતિ અડતાલીસમા કાવ્યનો પંચાંગ વિધિ સંપૂર્ણ

શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત અડતાલીસમા યંત્રની વિધિ—આ યંત્ર ભોજપત્ર પર અષ્ટગંધથી લખી સોનાના માદળીઆમાં શુભ દિવસે નાખીને, ત્રણ દિવસ પંચામૃતમાં રાખી, પછી મસ્તકે ધારણ કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી રૂપાનાં પતરાં ઉપર અષ્ટગંધથી લખીને નિરંતર પંચવર્ણી પુષ્પ, નૈવેદ્ય તથા ફલથી પૂજન કરવાથી લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ, અષ્ટસિદ્ધિ તથા નવનિધિની પ્રાપ્તિ છ મહિનામાં થાય છે. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૮.

ચિત્ર ૨૯૮ ભક્તામર કાવ્ય ૪૮

૧ ઘ માં વિધિ આ પ્રમાણે છેઃ-" ૪૯ દિવસ સુધી ૧૦૮ વાર જપવાથી અને યંત્ર પાસે રાખવાથી મનોવાંછિત કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને જેને પોતાના આધીન કરવો હોય તેના નામનું ચિંતવન કરવાથી તે પોતાને વશ થાય છે."

કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર

——(०)——

कल्याणमन्दिरमुदारमवद्यभेदि
भीताभयप्रदमनिन्दितमङ्घ्रिपद्मम् ।
संसारसागरनिमज्जदशेषजन्तु-
पोतायमानमभिनम्य जिनेश्वरस्य ॥
यस्य स्वयं सुरगुरुर्गरिमाम्बुराशेः
स्तोत्रं सुविस्तृतमतिर्न विभुर्विधातुम् ।
तीर्थेश्वरस्य कमठस्मयधूमकेतो-
स्तस्याहमेष किल संस्तवनं करिष्ये ॥ १–२ ॥–युग्मम्

શ્લોકાર્થ —કલ્યાણનુ ઘર, ઉદાર, પાપને ભેદનાર, ભય પામેલાને અભયના દેનાર, પ્રશસ્ય અને સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે ડુબતા એવા સમગ્ર પ્રાણીઓને પ્રવહણ (વહાણ) સમાન એવા જિનેશ્વર દેવના ચરણકમળને નમસ્કાર કરીને, મહિમાના મહાસાગર રૂપ તથા કમઠના અહંકારનો નાશ કરવામા ધૂમકેતુ સમાન એવા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ કે જેઓની સ્તુતિ કરવા માટે અતિશય બુદ્ધિશાળી એવો બૃહસ્પતિ પણ સમર્થ થયો નથી, તેઓની સ્તુતિ કરવા હું પ્રવૃત્ત થયો છુ–૧–૨

મંત્ર—ॐ नमो भगवओ रिसहस्स तस्स पडिनिमित्तेण चरणपण्णत्ति इवेण भणामइ यमेण उप्पाडिया जीहा कंठाडुमुहतालुया खीलिया जो मं भसइ जो मं हसइ दुट्ठदिट्ठीए वज्जमिखल्लाए देवदत्तस्स मणं हियय कोह जीहा खीलिया सेलखिआए ल ल ल ल ठ ठ ठ स्वाहा । [-भैरवपद्मावतीकल्प अ० ८ श्लो० ८]

વિધિ —આ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરીને પછી શત્રુ સાથે વાદ વિવાદ કરવાથી જાપ કરનારનો જય થાય, નિશ્ચયે કરીને દુશ્મનનુ મુખ બંધ થાય–પરાજય થાય ॐ ह्रीं कमठस्स य धूमकेतूपमाय जिनाय नमः ॥

सामान्यतोऽपि तव वर्णयितुं स्वरूप-
मस्मादृशाः कथमधीश ! भवन्त्यधीशाः ? ।
धृष्टोऽपि कौशिकशिशुर्यदि वा दिवान्धो
रूपं प्ररूपयति किं किल घर्मरश्मेः ? ॥ ३ ॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ! સામાન્ય રીતે પણ તમારૂ સ્વરૂપ કહેવાને મારા જેવા મંદ બુદ્ધિવાળા કેવી રીતે સમર્થ થાય? જેવી રીતે દિવસે નિરંતર અંધ એવો ઘુવડનો બાળક

ગમે તેટલો બુદ્ધિશાળી હોય તો પણ સૂર્યનું સ્વરૂપ કહી શકતો નથી, તેવી જ રીતે હું પણ મંદ બુદ્ધિવાળો હોવાથી પ્રભુનું સ્વરૂપ વર્ણવી શકું તેમ નથી.—૩

મન્ત્ર—ॐ ह्स्क्लीं ह्रीं बगलामुखी देवी नित्ये ! क्लिन्ने ! मदद्रवे ! मदनातुरे ! वषट् स्वाहा

વિધિ—આ મંત્રનો પુષ્યાર્કનો યોગ આવે છતે જાપ શરૂ કરવો અને તે ૨૧ દિવસ સુધીમાં ૧૨૦૦૦ બાર હજાર જાપ પૂરો કરવાથી ત્રણે લોક વશીભૂત થાય છે. ॐ ह्रीं त्रैलोक्याधीशाय नमः

આ ૩ જા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૬૯ માં વચ્ચે **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની મૂર્તિ પદ્માસનસ્થ બિરાજમાન છે, મૂર્તિની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર **કુમુદચંદ્ર** સ્તુતિ બોલતા ચિત્રકારે રજુ કરેલા છે. પ્રભુની ડાબી બાજુએ પર્વત ઉપર એક ઘુવડ બેઠેલ છે-અને આકાશમાં ચિત્રકારે સૂર્ય રજુ કરેલો છે, તથા પ્રભુની મૂર્તિની નીચે તેઓનું લાંછન સર્પ રજુ કરેલુ છે.

मोहक्षयादनुभवन्नपि नाथ ! मर्त्यो
नूनं गुणान् गणयितुं न तव क्षमेत ।
कल्पान्तवान्तपयसः प्रकटोऽपि यस्मा-
न्मीयेत केन जलधेर्ननु रत्नराशिः ॥ ४ ॥

શ્લોકાર્થ—હે નાથ ! કોઈ મનુષ્ય મોહનીયાદિ કર્મનો ક્ષય થવાને લીધે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી તમારા ગુણોને જાણે પણ છે, તથાપિ તેનું વર્ણન કરવાને તે સમર્થ થઈ શકતો નથી. જેવી રીતે સમુદ્રને વિષે રહેલું એવું જે પાણી કલ્પાન્ત કાળને વિષે દૂર થઈ જવાથી તેમાં રહેલા રત્નોનો સમૂહ પ્રગટ રીતે જોવામાં આવવા છતાં પણ માપી શકાતો નથી તેવી જ રીતે મોહનીયાદિ કર્મોના ક્ષયથી પ્રગટપણે આપના ગુણોને જાણતા એવા કેવલજ્ઞાની પણ આપના ગુણોનું વર્ણન કરી શકતા નથી.—૪

આ ૪ થા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૦ ની મધ્યમાં પ્રભુ **પાર્શ્વનાથ**ની પ્રતિમા પદ્માસનસ્થ સર્પના લંછન સહિત બિરાજમાન છે. જમણી બાજુ સ્તોત્રકર્તા **કુમુદચંદ્ર** બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે. ત્યારે ડાબી બાજુ એક શ્વેતામ્બર સાધુ ઊભેલા છે અને તેઓની બાજુમાં ચિત્રની નીચે બાજુમાં રજુ કરેલા સમુદ્રમાંનાં પાણીમાં રહેલા રત્નોને જોતાં છતાં પણ લઈ શકવાને અશક્ત હોય એવો ભાવ દર્શાવતી એક ગૃહસ્થની પ્રતિકૃતિ રજુ કરીને ચિત્રકારે પોતાની કલ્પના શક્તિથી શ્લોકનો ભાવ દર્શાવવા પૂરેપૂરો પ્રયાસ કરેલો જણાઈ આવે છે.

अभ्युद्यतोऽस्मि तव नाथ ! जडाशयोऽपि
कर्तुं स्तवं लसदसङ्ख्यगुणाकरस्य ।
बालोऽपि किं न निजबाहुयुगं वितत्य
विस्तीर्णतां कथयति स्वधियाऽम्बुराशेः ? ॥ ५ ॥

ભાવાર્થ —હે નાથ ! જેવી રીતે મંદ બુદ્ધિવાળો બાળક પોતાની બુદ્ધિવડે કરીને પોતાના બંને હાથ પહોળા કરીને આવડો મોટો સમુદ્ર છે એમ કહી સમુદ્રનો વિસ્તાર બતાવે છે, તેવી જ રીતે મંદ બુદ્ધિવાળો એવો હું હોવા છતાં પણ દેદીપ્યમાન અસંખ્ય ગુણોના સ્થાનરૂપ તમારૂં સ્તોત્ર કરવાને ઉદ્યમવંત થયો છું—૫

ये योगिनामपि न यान्ति गुणास्तवेश !
वक्तुं कथं भवति तेषु ममावकाशः ? ।
जाता तदेवमसमीक्षितकारितेयं
जल्पन्ति वा निजगिरा ननु पक्षिणोऽपि ॥ ६ ॥

ભાવાર્થ —હે સ્વામી ! આપના ગુણોનું યથાર્થ વર્ણન કરવાને યોગીઓ પણ સમર્થ થતા નથી, તો પછી તેનું વર્ણન કરવાને હું તો ક્યાંથી જ શક્તિવાન થાઉં ? તેથી કરીને મેં જે આ આપની સ્તુતિ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો છે તે અવિચારી જ કર્યું છે અથવા જેવી રીતે પક્ષીઓને મનુષ્યોની ભાષા બરાબર નહિ આવડવાને લીધે પોતાને જે બોલવું હોય તે તેઓ પોતપોતાની ભાષામાં બોલે છે, તેવી રીતે હું પણ મને જેવી આવડે તેવી ભાષામાં આપની સ્તુતિ કરૂં છું —૬

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ! अम्बिके ! अम्बालिके ! यक्षिदेवि यूँ यौं ब्लें ह्स्क्लीं ब्लूं ह्सौं र र र र रां रां दृष्टिं प्रत्यक्षं मम देवदत्तं वश्यं कुरु कुरु स्वाहा । [सर्वोपद्र ?]॥
[भैरवपद्मावतीकल्पे अ० ६ श्लो० २]

विधि —આ મંત્રે ૨૧વાર દાતણ મંતરીને દાતણ કરીને પછી ૨૧ વાર મંત્ર ભણવાથી ઇચ્છિત મનુષ્ય વશ થાય છે ॐ ह्रीं अव्यक्तगुणाय श्रीजिनाय नमः । श्रीशङ्खेश्वर-पार्श्वनाथाय ॐ ह्रीं श्रीं नमः ॥

आस्तामचिन्त्यमहिमा जिन ! संस्तवस्ते
नामापि पाति भवतो भवतो जगन्ति ।
तीव्रातपोपहतपान्थजनान् निदाघे
प्रीणाति पद्मसरसः सरसोऽनिलोऽपि ॥ ७ ॥

ભાવાર્થ —હે જિનેશ્વરદેવ ! અચિંત્ય મહિમાવાળું તમારૂં સ્તવન તો દૂર રહો, પરંતુ તમારૂં નામ માત્ર પણ ત્રણ જગતના પ્રાણીઓનું ભવભ્રમણથી રક્ષણ કરે છે જેવી રીતે

ઉનાળાની સખ્ત ગરમીથી વ્યાકુળ થએલા મુસાફર લોકોને કમળ સરોવરનો આર્દ્ર-ઠંડો પવન પણ પ્રસન્ન કરે છે, તો પછી સરોવરનું જળ અને તેમાં ઉગેલા કમળો પ્રસન્ન કરે તેમાં તો શું આશ્ચર્ય? તેવી જ રીતે તમારૂં નામ માત્ર પણ ગ્રહણ કરવાથી પ્રાણીઓનું ભવભ્રમણ દૂર થાય છે, તો પછી તમારી સ્તુતિ કરવાથી ભવભ્રમણ દૂર થાય તેમાં તો આશ્ચર્ય જ શું?—૭

મન્ત્ર—ॐ **नमो भगवओ अरिट्ठनेमिस्स वंधेण वंधामि रक्खसाणं भूयाण खेयराणं चोराणं दाढाणं साईणीणं महोरगाणं अण्णे जे वि दुट्ठा संभवंति तेसिं सव्वेसिं मणं मुहं गइं दिट्ठीं वंधामि धणु धणु महाधणु ज॰ जः [जः ?) ठः ठः ठ॰ हुं फट् [स्वाहा ?] ॥**

[-भैरवपद्मावतीकल्प अ० ९. श्लो० १७]

વિધિઃ—આ મંત્રથી માર્ગે ચાલતાં, અટવીના મધ્યમાં ભય ઉપજતાં કાંકરા મંત્રીને ચારે દિશાએ નાખવાથી ચોર, સિંહ, સર્પાદિ ભયનો નાશ થાય છે. ॐ ह्रीं भवाटवी निवारकाय श्रीजिनाय नमः ।

हृद्वर्तिनि त्वयि विभो ! शिथिलीभवन्ति
जन्तोः क्षणेन निविडा अपि कर्मबन्धाः ।
सद्यो भुजङ्गममया इव मध्यभाग-
मभ्यागते वनशिखण्डिनि चन्दनस्य ॥ ८ ॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભો! જેવી રીતે વનનો મોર વનના મધ્યભાગમાં આવે છે ત્યારે સુખડના ઝાડને વીંટાઈ રહેલા સર્પો ખસી જાય છે, તેવીજ રીતે ભવ્યપ્રાણીઓના હૃદયમાં તમો વર્તે છતે દૃઢ એવા કર્મબંધનો તત્કાળ શિથિલ થઈ જાય છે.—૮

મન્મ—ॐ **नमो भगवते पार्श्वतीर्थङ्कराय हंसः महाहंसः पद्महंसः शिवहंसः कोपहंसः उरगेशहंसः पक्षि महाविषभक्षि हुँ फट् (स्वाहा ?) ॥**

[-भैरवपद्मावती कल्प अ० १०. श्लो० २९]

વિધિ—આ મંત્ર ભણીને ૧૦૮ વાર ઉંજવાથી સર્પનું ઝેર ઉતરે છે. ॐ ह्रीं कर्माहिबंधमोचनाय श्रीजिनाय नमः ।

આ ૮ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૧ ની મધ્યમાં પ્રભુ **પાર્શ્વનાથની** મૂર્તિ સર્પના લંછન સહિત બિરાજમાન છે, તેઓની જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર **કુમુદચંદ્ર** સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુ સુખડના ઝાડને વીંટાએલા સર્પો નજીકમાં આવેલા વનના મોરોના ભયથી નાશી જતા દેખાય છે. ચિત્રકારે આ ચિત્રમાં પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ બરાબર રજુ કરેલો છે.

मुच्यन्त एव मनुजाः सहसा जिनेन्द्र !
रौद्रैरुपद्रवशतैस्त्वयि वीक्षितेऽपि ।

गोस्वामिनि स्फुरिततेजसि दृष्टमात्रे
चौरैरिवाशु पशव प्रपलायमानै. ॥ ९ ॥

ભાવાર્થ —હે જિનેન્દ્ર ! જેવી રીતે દેદીપ્યમાન તેજવાળા સૂર્ય, રાજા કે ગોવાળને દેખવા માત્રથી જ નાશી જતા એવા ચોરોવડે પશુઓ શીઘ્ર મૂકાઈ જાય છે, તેવી જ રીતે તમારા દર્શનમાત્રથી જ સેકડો ભયકર ઉપદ્રવોથી મનુષ્યો તત્કાલ મુક્ત થાય છે —૯

મન્ત્ર - ॐ इदसेणा महाविज्जा देवलोगाओ आगया दिट्ठिवघण करिस्सामि भडाण भूआण, अहिण दाढीण सिंगीण चोराण चारियाण जोहाण वग्घाण सिंहाण भूयाण गधव्वाण महोरगाण अन्नेसिं (अण्णे वि ?) दुट्ठमत्ताण दिट्ठिवघाण मुहवघणं करेमि ॐ इदनरिंदे स्वाहा ॥

विधि —દિપાલિકા દિને ઉપવાસ કરીને આ મંત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવો પછીથી માર્ગે ચાલતા ૨૧ વાર ગણવાથી સર્વ જાતના ભય તથા ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે ॐ ह्रीं सर्वोपद्रव हरणाय श्रीजिनाय नम ॥

આ ૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૨ ની મધ્યમા સર્પના લાછન સહિત પ્રભુ **પાર્શ્વનાથ**ની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ, મૂર્તિની જમણી બાજુએ પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર **કુમુદચન્દ્ર** તથા ડાબી બાજુએ નાસી જતા એવા ઢોરો તેનુ ચોરોથી રક્ષણ કરતા બે ઢાલ અને તલવારધારી સુભટો તથા ચિત્રની ઉપરના ભાગમા દેદીપ્યમાન તેજવાળા સૂર્યની રજુઆત કરીને ચિત્રકારે આ ચિત્રમા પણ શ્લોકને અનુલક્ષીને ભાવ દર્શાવવામા બરાબર સફળતા મેળવેલી છે

त्व तारको जिन ! कथ भविना त एव
त्वामुद्वहन्ति हृदयेन यदुत्तरन्त ? ।
यद्वा दतिस्तरति यज्जलमेष नून—
मन्तर्गतस्य मरुत. स किलानुभावः ॥ १० ॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વરદેવ ! સસાર સમુદ્રથી પાર ઉતરતા એવા ભવ્ય પ્રાણીઓ આપને પોતાના હૃદયમા વહન-ધારણ કરે છે, તો પછી તમે ભવ્ય પ્રાણીઓને તારનાર કહેવાઓ છો તે કેવી રીતે ? તો કહે છે કે-જેવી રીતે ચામડાની અદર રહેલા વાયુના પ્રભાવથી જ મશક તરે છે તેવી જ રીતે ભવ્ય પ્રાણીઓ જે સસાર સમુદ્રથી પાર ઉતરે છે તેમા તમારો જ પ્રભાવ છે —૧૦

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं चक्रेश्वरी चक्रधारिणी जल जलनिहि पारउतारणि जल थमय थमय दुष्टान् दैत्यान् दारय दारय असिवोपसम कुरु कुरु ॐ ठ ठ [ठ ?] स्वाहा ॥

विधि—આ મત્રને ગુરુવારના રોજ પુષ્ય નક્ષત્રનો યોગ આવે છતે ૧૦૮ વાર

જાપ કરીને સાધ્ય કર્યા પછી કાર્ય પડચે ૨૧ એકવીશવાર ગણવાથી દરેક જાતના પાણીના ભય ટલે છે. ॐ ह्रीं भवोदधितारकाय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૧૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૩ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે, પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર **કુમુદચંદ્રને** પ્રભુની સ્તુતિ કરતા તથા ડાબી બાજુએ એક સ્તુતિ કરતો ભવ્ય પુરુષ તથા તેના પગની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં તરતી ચામડાની મશક રજુ કરીને ચિત્રકારે અહીંયાં પણ શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ રજુ કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

यस्मिन् हरप्रभृतयोऽपि हतप्रभावाः
सोऽपि त्वया रतिपतिः क्षपितः क्षणेन ।
विध्यापिता हुतभुजः पयसाऽथ येन
पीतं न किं तदपि दुर्धरवाडवेन? ॥ ११ ॥

ભાવાર્થઃ—જેમ જગતમાં પાણી વડે અગ્નિ બુઝાઈ જાય છે છતાં પણ વડવાનળ અગ્નિ તેનું પાન શું નથી કરતો ? તેમ જે કામદેવની પાસે હરિહરાદિ દેવો પણ પ્રભાવ વગરના થયા છે, તે કામદેવને આપે ક્ષણવારમાં જીતેલો છે.—૧૧

મન્ત્ર—ॐ **नमो भगवती अग्निस्तम्भिनि ! पञ्चदिव्योत्तरणि ! श्रेयस्करि ! ज्वल ज्वल प्रज्वल प्रज्वल सर्वकामार्थसाधिनि ! ॐ अनलपिङ्गलोर्ध्वकेशिनि ! महाधिव्याधिपतये स्वाहा ॥**

વિધિ—આ મંત્ર કેસર અથવા હરતાલથી લખવાથી અગ્નિના ઉપદ્રવનો નાશ થાય છે. ॐ ह्रीं हुतभुग्भयनिवारकाय श्रीजिनाय नमः ॥ श्रीफलवर्द्धिपार्श्वस्वामिने नमः

આ ૧૧ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૪ ની જમણી બાજુના ઉપરના ભાગમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ તથા પ્રભુની નીચેના ભાગમાં સર્પનું લાંછન તથા પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર **કુમુદચંદ્ર** સ્તુતિ કરતા દેખાય છે. પ્રભુની ડાબી બાજુએ એક જ આસન ઉપર હરિ (કૃષ્ણ) **લક્ષ્મી** સહિત તથા તેઓની નીચે **કામદેવ** (પુષ્પધન્વા) ધનુષ્ય અને પુષ્પ બાણ હાથમાં પકડીને તથા **હર** (શંકર) **પાર્વતી** સહિત તથા વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર અર્ધનારીશ્વરના સ્વરૂપમાં બેઠેલા ચીતરીને અને વળી ચિત્રની નીચેના ભાગમાં પાણીમાં સળગતો વડવાગ્નિ રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકના એકેએક ભાવ રજુ કર્યા છે.

स्वामिन्ननल्पगरिमाणमपि प्रपन्ना-
स्त्वां जन्तवः कथमहो हृदये दधानाः ।
जन्मोदधिं लघु तरन्त्यतिलाघवेन
चिन्त्यो न हन्त महतां यदि वा प्रभावः ॥ १२ ॥

ભાવાર્થ —હે સ્વામી ! તમોને સ્વામીપણે આશ્રિત થએલા પ્રાણીઓ અત્યંત ગુરુતાવાળા-ભારવાળા તમોને હૃદયમાં ધારણ કરતાં છતાં પણ જલદીથી થોડો પણ ભાર નહિ લાગવાથી અત્યંત હળવાપણાએ કરીને તરી જાય છે. તમને મોટા ભારવાળાને ચિત્તમાં ધારણ કરતાં છતાં જાણે બિલકુલ ભાર જ નથી એવી રીતે સહેલાઇથી તરી જાય છે, તે આશ્ચર્ય છે, અથવા તો તે યોગ્ય જ છે, કારણ કે મહાપુરુષોનો પ્રભાવ અવર્ણનીય જ હોય છે, ભારવાળા છતાં પણ ભાર રહિત થઈ બીજાને સહેલાઇથી તારવાની શક્તિ મહાત્માઓની જ હોય છે, કે જે સામાન્ય મનુષ્યના ચિંતવનમાં પણ આવી શકે નહિ.—૧૨

મન્ત્ર—ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूँ ह्रः ह्रौं ह्रः असिआउसा वांछितं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ—આ મંત્રનો સવાલાખ જાપ કરવાથી સર્વ મનોવાંછિત કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે.

આ ૧૨ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૫ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે તેઓની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે, તથા ડાબી બાજુએ બે ગૃહસ્થ શ્રાવકો વસ્ત્રો પહેરીને બેઠેલા છે અને તે બંને જણા પોતાનો જમણો હાથ ઉંચો કરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, તે ગૃહસ્થની પાછળના ભાગમાં પર્વતની આકૃતિ ચીતરેલી છે તથા ચિત્રના નીચેના ભાગમાં સમુદ્રમાં તરતા સાત કમળના ફુલો બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકનો આશય ધ્વનિત કરવા પ્રયત્ન કરેલો છે, જેવી રીતે હળવાપણાએ કરીને કમળના ફુલો સમુદ્ર તરી જાય છે, તેવી જ રીતે આપને હૃદયમાં ધારણ કરનાવાળા પ્રાણીઓ કર્મના નિર્જરા થવાથી અત્યંત હળવા કર્મી થવાથી સુખે કરીને ભવરુપી સમુદ્રને તરી જાય છે.

क्रोधस्त्वया यदि विभो ! प्रथमं निरस्तो
ध्वस्तास्तदा बत कथं किल कर्मचौराः ? ।
प्लोषत्यमुत्र यदिवा शिशिराऽपि लोके
नीलद्रुमाणि विपिनानि न किं हिमानी ? ॥ १३ ॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ ? જો તમોએ ક્રોધનો પ્રથમથી જ નાશ કર્યો છે, તો તે ક્રોધ વિના કર્મરૂપી ચોરનો તમોએ શી રીતે નાશ કર્યો ? એ મોટું આશ્ચર્ય છે. આ જગતમાં શીતળ એવો પણ હિમનો સમૂહ, નીલા વૃક્ષવાળા વનખંડોને શું નથી બાળતો ? જેમ શીતળ એવો હિમનો સમૂહ નીલા વૃક્ષવાળા વનખંડોને બાળે છે, તેમ તમો પણ ક્રોધ વિના જ કર્મ રૂપી ચોરોનો નાશ કરો છો એ યુક્ત જ છે.—૧૩

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं असिआउसा सर्व दुष्टान् स्तंभय स्तंभय अंधय अंधय मूकय मूकय मोहय मोहय कुरु कुरु ह्रीं दुष्टान् ठः ठः ठः स्वाहा ॥

વિધિ —પૂર્વદિશા સન્મુખ બેસીને આ મંત્રનો આઠ દિવસ અથવા એકવીસ

દિવસ સુધી મુષ્ટિ બંધ કરી રોજ ૧૧૦૦ અગિઆરસો જાપ કરે તો સર્વ જાતના દુષ્ટ વ્યંતરના કષ્ટથી મુક્ત થવાય છે. ॥ ॐ कर्मचौरविध्वंसकाय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૧૩મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૬ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ બંને હાથની અંજલિ જોડીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા એવા સ્તોત્રકાર **'કુમુદચંદ્ર'** બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુએ નીલા વૃક્ષવાળા વનખંડો બતાવવાને માટે ચિત્રકારે વનખંડમાં ટેકરી ઉપર ઉગેલું એક નીલું વૃક્ષ બતાવીને શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે.

त्वां योगिनो जिन ! सदा परमात्मरूप-
मन्वेषयन्ति हृदयाम्बुजकोशदेशे ।
पूतस्य निर्मलरुचेर्यदिवा किमन्य-
दक्षस्य सम्भवि पदं ननु कर्णिकायाः ॥ १४ ॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વર ! યોગી પુરુષો પરમાત્માસ્વરુપ એવા આપને નિરંતર જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુવડે જુએ છે–પોતાના હૃદયકમળની કર્ણિકાને વિષે આપને જ શોધે છે. અર્થાત્ કમળના બીજનું સ્થાન જેમ કર્ણિકા છે, તેમ તમે પણ કર્મમળનો નાશ થવાથી પવિત્ર એટલે ચિદાનંદ સ્વરૂપે પ્રગટ થએલા હોવાથી નિર્મળ કાંતિવાળા છો માટે યોગીઓના હૃદયકમળના મધ્યભાગ રૂપ કર્ણિકા એ જ આપનું યોગ્ય સ્થાન છે.–૧૪

મન્ત્ર—ॐ नमो मेरु महामेरु, ॐ नमो गौरी महागौरी ॐ नमो काली महाकाली, ॐ [नमो] इंदे महाइंदे, ॐ [नमो] जये महाजये, [ॐ नमो विजये महाविजये], ॐ नमो पण्णसमणि महापण्णसमणि, अवतर अवतर देवि अवतर ' अवतर) स्वाहा ॥

[–श्री भैरवपद्मावतीकल्पे. અ० ૮. શ્લો० ૮.]

વિધિ:—આ મન્ત્રનો આઠ હજાર જાપ કરીને આરીસો મંત્રીને વસ્ત્ર પર આરીસો મૂકી, તેની સન્મુખ કુંવારી કન્યાને સ્નાન કરાવી સફેદ વસ્ત્ર પહેરાવી બેસાડીને જે જે પ્રશ્ન પૂછીયે તેનો તે કન્યા સત્ય ઉત્તર આપે. ॐ ह्रीं हृदयाम्बुजान्वेपिताय [श्रीजिनाय] नमः ॥

આ ૧૪મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૭ની મધ્યમાં સર્પનાં લંછનવાળી પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ બિરાજમાન છે. તેઓની જમણી બાજુએ પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર **કુમુદચંદ્ર** અને ડાબી બાજુએ જમણા હાથમાં નવકારવાલી પકડીને ધ્યાન કરતો એક ભક્ત શ્રાવક તથા પરમાત્મ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થએલ એક યોગી કમળની ઉપર પદ્માસનસ્થ બેઠેલ છે અને તેની નજીકમાં બીજો એક ભક્તજન ઉભો રહેલો છે, ચિત્રકારે ચિત્રમાં ધ્યાન કરનાર ગૃહસ્થના ઉપરના ભાગમાં 'ध्यानात्' તથા યોગીના

ઉપરના ભાગમા 'परमात्मदशा' શબ્દ લખીને તથા તે યોગીની બાજુમા એક વિકસિત કમળ જેવી આકૃતિ ચીતરીને શ્લોકનો ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે

ध्यानाज्जिनेश ! भवतो भविनः क्षणेन
देहं विहाय परमात्मदशां व्रजन्ति ।
तीव्रानलादुपलभावमपास्य लोके
चामीकरत्वमचिरादिव धातुभेदाः ॥ १५ ॥

ભાવાર્થ—હે જિનેશ્વર ! જેવી રીતે ધાતુઓના પ્રકારો તીવ્ર અગ્નિના સંયોગથી પત્થરપણાનો ત્યાગ કરી સુવર્ણપણાને પામે છે, તેવી જ રીતે ભવ્યપ્રાણીઓ તમારૂં ધ્યાન ધરવાથી ઔદારિક શરીરનો ત્યાગ કરીને પરમાત્મદશાને પામે છે—૧૫

મન્ત્ર—ॐ नमो लोए सव्वसाहूण, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाण ॐ ह्रीं नमो आयरियाण, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाण, ॐ ह्रीं नमो अरिहंताण, एकाहिक, द्व्यहिक, चातुर्थिक, महाज्वर, क्रोधज्वर, शोकज्वर, भयज्वर, कामज्वर, कलितरव, महावीरान्, वध वध ह्रीं ह्रीं फट् स्वाहा ॥

વિધિ—આ મન્ત્રનુ સ્મરણ કરીને નવા વસ્ત્રના છેડે ગાંઠ વાળી, તે ગાંઠને ગુગલ તથા ઘીનો ધુપ દેવો, પછી તાવથી ગ્રસ્ત થએલા રોગીને તે મન્ત્રેલુ વસ્ત્ર ઓઢાડવુ, વસ્ત્રની ગાંઠ રોગીના મસ્તક તળે રાખવી, આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીનો તાવ ઉતરી જાય છે અને તેને સુખે ઉંઘ આવે છે ॐ ह्रीं जन्ममरणरोगहराय नम ॥

अन्तः सदैव जिन ! यस्य विभाव्यसे त्वं
भव्यैः कथं तदपि नाशयसे शरीरम् ? ।
एतत् स्वरूपमथ मध्यविवर्तिनो हि
यद् विग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥ १६ ॥

ભાવાર્થ—"હે જિનેશ્વરદેવ ! ભવ્ય પ્રાણીઓ પોતાના જે શરીરમા આપનુ નિરંતર ધ્યાન ધરે છે, તે જ તેમના શરીરનો આપ નાશ કરો છો ? અર્થાત્ તેમને મોક્ષ પમાડી દેહ રહિત કરો છો જે સ્થાનમા ભવ્ય પ્રાણીઓ આપનુ ધ્યાન ધરે છે, તે જ સ્થાનનો નાશ કરવો તે આપને યોગ્ય નથી આ વિરોધાભાસ અલંકાર છે, તેમા 'વિગ્રહ' શબ્દના 'શરીર' અને 'કલહ' એવા બે અર્થ હોવાથી સ્તુતિકાર તે વિરોધનો પરિહાર કરે છે—અથવા તો તે યોગ્ય જ છે કારણ કે જેઓ મધ્યમા-વચ્ચે રહેલા હોય તેઓનો સ્વભાવ જ એવો હોય છે કે તે મહાત્માઓ 'વિગ્રહ'નો એટલે બે જણ વચ્ચેના કજીઆનો નાશ કરે છે તેમ અહીં આપ 'વિગ્રહ'નો એટલે મોક્ષ આપવાથી 'શરીર'નો નાશ કરો છો કારણ કે આપ પણ શરીરની મધ્યમા રહેલા છો—૧૬

मंत्र—ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं पादौ रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं कटिं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं नाभिं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं हृदयं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं नमो लोए सव्वसाहूणं ब्रह्मांडं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं एसो पंच नमुक्कारो शिखां रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं सव्वपावप्पणासणो आसनं रक्ष रक्ष, ॐ ह्रीं मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं, आत्मरक्षा पररक्षा हिलि हिलि मातंगिनि स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી કાર્મણાદિ દોષનું નિવારણ થાય. ॐ ह्रीं विग्रहनिवारकाय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૧૬મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૮ની મધ્યમાં સર્પના લાંછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે; અને ડાબી બાજુ જમણા હાથમાં નવકારવાલી પકડીને એક ભવ્ય શ્રાવક ધ્યાન ધરતો બેઠેલો છે અને શ્રાવકની બાજુમાં એક ગૃહસ્થ બીજી બે વ્યક્તિઓ કે જે કોઈ બાબતમાં ઝગડો કરીને મારામારી કરવાની તૈયારી કરતી હોય તેવી દેખાય છે, તે બંનેની વચ્ચે ઊભો રહીને ઝઘડો પતાવતો હોય તેમ બતાવીને મહાત્માઓ બે જણ વચ્ચેના કજીઆનો નાશ કરે છે, તેવી રીતનો ભાવ બતાવવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો છે.

आत्मा मनीषिभिरयं त्वदभेदबुद्ध्या
ध्यातो जिनेन्द्र ! भवतीह भवत्प्रभावः ।
पानीयमप्यमृतमित्यनुचिन्त्यमानं
किं नाम नो विषविकारमपाकरोति ? ॥ १७ ॥

ભાવાર્થઃ—હે જિનેશ્વર ! આ જગતમાં જેવી રીતે પાણીને વિષે અમૃતની ભાવના કરી હોય તે પાણી અથવા મણિ મંત્રથી અમૃતરૂપ કરેલુ પાણી વિષના વિકારને દૂર કરે છે, તેવી જ રીતે જે પંડિત પુરુષો પોતાના આત્માને પરમાત્મ સ્વરૂપે ચિંતવે છે, તે પંડિત પુરુષો પરમાત્મ સ્વરૂપ જ થાય છે, અર્થાત્ પરમાત્મ પદને પ્રાપ્ત કરે છે.—૧૭

मंत्र—ॐ य. यः सः सः हः हः वः वः उरुरिल्लय रुहु (हु ?) रुहान्त ॐ ह्रीं पार्श्वनाथाय दह दह दुष्ट नागविषं क्षिप ॐ स्वाहा ॥

[-श्री पार्श्वनाथस्तोत्रे गा० १६ मं० चिं० पृ० ७१]

વિધિઃ—આ મંત્રથી સાત વાર પાણી મંત્રીને જે જગ્યાએ સર્પની દાઢ બેઠી હોય તે જગ્યાએ છાંટવાથી અથવા મંત્રેલું પાણી પાવાથી સાપનું ઝેર ઉતરે અથવા સર્વ જાતનાં ઝેરનાં દોષનું નિવારણ થાય છે. ॐ ह्रीं आत्मस्वरूपध्येयाय श्रीजिनाय नमः ॥

त्वामेव वीततमसं परवादिनोऽपि
नूनं विभो ! हरिहरादिधिया प्रपन्नाः ।

किं काचकामलिभिरीश ! सितोऽपि शङ्खो
नो गृह्यते विविधवर्णविपर्ययेण ? ॥ १८ ॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ ! પર દર્શનીઓ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ્વર વગેરેની બુદ્ધિથી વીતરાગ એવા આપને જ અંગિકાર કરે છે-આપનું જ બ્રહ્માદિક રૂપે ધ્યાન ધરે છે, તે યોગ્ય જ છે જેવી રીતે શંખનો વર્ણ સફેદ છે તો પણ કાચકમળીના રોગવાળા મનુષ્યો તે શંખને રાતો, પીળો વગેરે જુદા જુદા વર્ણવાળો જુએ છે, તેવી જ રીતે પરતીર્થીઓ પણ આપનું આ હરિ છે, બ્રહ્મા છે, એવી બુદ્ધિથી આરાધન કરે છે—૧૮

મંત્ર—ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं नमो लोए सव्वसाहूणं ॐ नमो सुअदेवयाए, भगवईए सव्वसुअमए, बारसंगपवयण जणणीए सरस्सईए, सव्ववाइणि सुवण्णवण्णे, ॐ अवतर अवतर देवि, मम सरीरं, पविसं पूच्छं, तस्स पविस, सव्वजणमयहरीए, अरहंत सिरीए स्वाहा ॥

વિધિ —આ મંત્રથી ખડી મંત્રીને મસ્તકે તિલક કરવું અને રાત્રિના વિષે સર્વ મનુષ્યો સૂઈ ગયા પછી હાથમાં પાણીની ભરેલી ઝારી લઈ, એકાંતે રહી, મનુષ્યની વાત સાંભળવી, જે વચન સાંભળવામાં આવે તે સત્ય જાણવું મન ચિંતિત કાર્યનું શુભાશુભ ફલ આ રીતે જાણવું ॐ ह्रीं परवादि देवरूपध्येयाय नमः ॥

આ ૧૮મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૭૯ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પદ્માસનસ્થ પ્રભુ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ બિરાજમાન છે પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર બેઠેલા છે, ડાબી બાજુએ બે હાથમાં શંખ પકડીને કાચકમળીના રોગવાળો એક મનુષ્ય ઊભેલો છે, જે પોતાના હાથમાં રહેલા શંખનો રંગ સફેદ હોવા છતાં રાતો, પીળો વગેરે વર્ણવાળો જુએ છે, તેની બાજુમાં ઉપરના ભાગમાં એક ઝાડની નીચે વાંસળી વગાડતા હરિ (કૃષ્ણ) બેઠેલા છે તથા નીચેના ભાગમાં વ્યાઘ્રચર્મ ઉપર બેઠેલા તથા જેઓના મસ્તકમાંથી ગંગા નદી વહી રહી છે તે અને પોતાની સન્મુખ ત્રિશૂળ રાખેલું છે એવા હર (શંકર)ની રજુઆત કરીને ચિત્રકારે શ્લોકનો આબેહૂબ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે

धर्मोपदेशसमये सविधानुभावा-
दास्तां जनो भवति ते तरुरप्यशोकः ।
अभ्युद्गते दिनपतौ समहीरुहोऽपि
किं वा विबोधमुपयाति न जीवलोकः ? ॥ १९ ॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ ! જે સમયે આપ ધર્મદેશના આપો છો તે સમયે માત્ર આપના

સમીપપણાના જ પ્રભાવથી વૃક્ષ પણ અશોક (શોક રહિત) થાય છે, તો પછી મનુષ્ય અશોક થાય તેમાં તો શું આશ્ચર્ય ? જેવી રીતે સૂર્યનો ઉદય થયે છતે કેવળ લોકો જ નિદ્રાનો ત્યાગ કરે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ વૃક્ષો પણ પત્ર સંકોચાદિ નિદ્રા છોડીને વિકસ્વર થાય છે; તેવી જ રીતે સૂર્ય રૂપ આપની ધર્મ દેશનાથી મનુષ્ય અને વૃક્ષ પણ અશોક થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ?—૧૯

મન્ત્ર—णंहूसाव्वसपलोमोन, णंयाज्झावउमोन, णंआरीयआमोन, णंद्धासिमोन, णंताहंरिअमोन, हुलुहुलु, कुलुकुलु, चुलु चुलु स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્રના જાપથી મત્સ્યાદિક જીવોની હત્યાના બંધન છુટી જાય છે એટલે કે માછલી જાળમાં આવતી નથી.

આ ૧૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૦ ના મધ્યભાગમાં સર્પના લંછન સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની મૂર્તિ બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની બંને બાજુએ વિકસ્વર થએલ એકેક વૃક્ષ તથા જમણી બાજુએ સ્તુતિ કરતાં સ્તોત્રકાર **કુમુદચંદ્ર** બેઠેલા છે અને ડાબી બાજુએ બે શ્રાવકો ધર્મદેશના સાંભળતાં હોય તેવી રીતે ઊભેલાં છે, તેમાં પાછળ ઊભા રહેલા શ્રાવકના જમણા હાથમાં એક માળા છે. વળી ચિત્રની ઉપરના ભાગમાં આકાશ તથા આકાશની મધ્યમાં ઉગેલો એવો સૂર્ય રજુ કરીને શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામાં ચિત્રકારે પૂરેપૂરી સફળતા મેળવેલી જણાઈ આવે છે.

चित्रं विभो ! कथमवाङ्मुखवृन्तमेव
विष्वक् पतत्यविरला सुरपुष्पवृष्टिः ? ।
त्वद्गोचरे सुमनसां यदि वा मुनीश !
गच्छन्ति नूनमथ एव हि बन्धनानि ॥ २० ॥

ભાવાર્થઃ—હે વિભુ ! આપ જ્યાં જ્યાં વિચરો છો, ત્યાં ત્યાં ચારે તરફ દેવતાઓ પંચવર્ણી સુગંધીદાર પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, તેમાં સર્વ પુષ્પોના ડીંટાં નીચે રહે છે અને પાંખડીઓ ઉપર રહે એવી રીતે કેમ પડે છે ? તે આશ્ચર્ય છે. અથવા તો તે યોગ્ય જ છે કારણ કે તમારા પ્રત્યક્ષપણાને વિષે ‘સુમનસ’ના એટલે સારા મનવાળાં ભવ્ય પ્રાણીઓના તથા દેવોના નિગડાદિક બાહ્ય બંધનો અને કર્મરૂપ અભ્યંતર બંધનો નીચે જ જાય છે. ‘સુમનસ’ એટલે પુષ્પો પણ કહેવાય છે, તેથી પુષ્પોનાં બંધનો એટલે ડીંટાં પણ નીચે હોય છે તે યોગ્ય જ છે.—૨૦

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं नमो भगवओ ॐ (?) पासनाहस्स थंभयसव्वाओ ई ई ॐ जिणाणाए मा इह, अहि हवंतु, ॐ क्षाँ क्षीं क्षूँ क्षौं क्षः स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્રથી સફેદ ફૂલને ૧૦૮ વાર મંત્રીને રાજા પ્રમુખને સુંઘવા આપ-

વાથી તે વશ થાય છે શુનો માફ કરે છે ॐ ह्रीं पुष्पवृष्टि प्रातिहार्यपशोभिताय श्रीजिनाय नम ॥

આ ૨૦મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૧ ની મધ્યમા સર્પના લછન સહિત સિંહાસન ઉપર પદ્માસનસ્થ **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમા વિમાનમાથી દેવતા પચવર્ણી પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરતો દેખાય છે, વૃષ્ટિ કરાતા પુષ્પોના ડીટા નીચે અને પાખડીઓ ઉપર રહેલી સ્પષ્ટ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર દર્શાવવામા સફળતા પ્રાપ્ત કરેલી જણાઈ આવે છે

स्थाने गभीरहृदयोदधिसम्भवायाः
पीयूपता तव गिरः समुदीरयन्ति ।
पीत्वा यतः परमसम्मदसङ्गभाजो
भव्या व्रजन्ति तरसाऽप्यजरामरत्वम् ॥ २१ ॥

ભાવાર્થ —હે સ્વામિન્! ગભીર હૃદયરૂપ સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થએલી તમારી વાણીને પડિતો અમૃતરૂપ કહે છે, તે યોગ્ય જ છે જેવી રીતે મનુષ્ય અમૃતનુ પાન કરીને અજરામર થાય છે, તેવી જ રીતે તમારી વાણીનુ શ્રોત્રેદ્રિય વડે પાન કરીને—શ્રવણ કરીને ભવ્ય પ્રાણીઓ પરમાનદના અનુભવને પામીને શીઘ્રપણે અજરામરપણાને—મોક્ષને પામે છે—૨૧

મન્ત્ર—ॐ अरिहत्त सिद्ध आयरिय उवज्झाय सव्वसाहू [ण ?] सव्वधम्मतित्थयराण, ॐ नमो भगवईए सुअदेवयाए शातिदेवयाए सव्वपवयणदेवयाण, दसण्ह दिसापालाण चउण्ह लोगपालाण, ॐ ह्रीं अरिहतदेवाण नम ॥

વિધિ —આ મત્રનો ૧૦૮ વાર જાપ કરવાથી સર્વ સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ થાય, જય થાય, વ્યાઘ્ર, સર્પ, ચૌરાદિ ભયનુ નિવારણ થાય ॐ ह्रीं अजरामर दिव्यध्वनि, प्रातिहार्योपशोभिताय [श्री]जिनाय नम ॥

આ ૨૧ મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૨ ના મધ્ય ભાગમા સર્પના લછન સહિત પ્રભુ **પાર્શ્વનાથ**ની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે તેઓશ્રીના જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે, તથા ડાબી બાજુએ ચાર ગૃહસ્થ શ્રાવકો, જેઓમાથી બે ઊભા રહેલા છે અને બે બેઠેલા છે, તેઓ પોતાની શ્રોત્રેદ્રિય વડે પ્રભુની અમૃતવાણી (ધર્મદેશના)નુ પાન કરતા રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકને અનુરૂપ ભાવ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલ છે

स्वामिन् ! सुदूरमवनम्य समुत्पतन्तो
मन्ये वदन्ति शुचय सुरचामरौघा ।

येऽस्मै नतिं विदधते मुनिपुङ्गवाय
ते नूनमूर्ध्वगतयः खलु शुद्धभावाः ॥ २२ ॥

ભાવાર્થ:—હે સ્વામિન્! હું એમ માનું છું કે દેવોથી વિંઝાતા પવિત્ર—ઉજ્વળ ચામરોના સમૂહ અત્યંત નીચા નમીને ઉંચે ઉછળે છે તેઓ જાણે કે એમ કહેતા હોય કે જે પ્રાણીઓ મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ટ એવા શ્રી**પાર્શ્વનાથ** પ્રભુને નીચા નમીને નમસ્કાર કરે છે તેઓ શુદ્ધ ભાવવાળા થઈને ઊર્ધ્વ ગતિમાં જાય છે—મોક્ષપદને પામે છે.—૨૨

મન્ત્ર—ॐ हत्थुमले विणुमुहुमल (ले?) ॐ मलिय ॐ सलुहुमाणु, सीसधुणताजेगया, आयापायालगंत, ॐ अलिंजरेस सर्व्वंजरे स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્રનો સાતવાર પાઠ કરીને પોતાના મુખ પર બંને હાથની હથેલીઓ મસલીને, ઉત્તમ જનને મલવા જવાથી લાભ થાય, રાજા તરફથી સન્માનની પ્રાપ્તિ થાય. ॐ ह्रीं चामरप्रातिहार्योपशोभिताय श्रीजिनाय नमः ॥

श्यामं गभीरगिरमुज्ज्वलहेमरत्न-
सिंहासनस्थमिह भव्यशिखण्डिनस्त्वाम् ।
आलोकयन्ति रभसेन नदन्तमुच्चै-
श्चामीकराद्रिशिरसीव नवाम्बुवाहम् ॥ २३ ॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! અહીં સમવસરણને વિષે નીલા વર્ણવાળા, ઉજ્જવળ દેદીપ્યમાન રત્નજડિત સુવર્ણના સિંહાસન પર બેઠેલા અને ગંભીર વાણીવાળા એવા તમોને ભવ્ય પ્રાણીઓ રૂપી મોરો મેરૂ પર્વતના શિખર પર રહેલા, મોટી ગર્જના કરતા, અને નવા મેઘની જેમ ઉત્સુકતાથી જુએ છે.—૨૩

મન્ત્ર-ॐ नमो भगवति ! चण्डि ! कात्यायनि ! सुभगदुर्भगयुवतिजनाना[मा] कर्षय आकर्षय ह्रीं र र र्य्यूं संवौषट् देवदत्ताया हृदयं घे घे ॥

વિધિઃ—આ મંત્ર સાતદિન સુધી ૧૦૮ વખત દરરોજ શુદ્ધ ચિત્તથી ગણવાથી ઈચ્છિત સ્ત્રીનું આકર્ષણ થાય છે. જાપ કરતી વખતે ઉપર મંત્રમાં 'देवदत्ताया' શબ્દ છે તેની જગ્યાએ ઇચ્છિત સ્ત્રીનું નામ બોલવું.

उद्गच्छता तव शितिद्युतिमण्डलेन
लुप्तच्छदच्छविरशोकतरुर्बभूव ।
सान्निध्यतोऽपि यदिवा तव वीतराग !
नीरागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि ? ॥ २४ ॥

ભાવાર્થ:—હે પ્રભુ ! તમારૂં નીલવર્ણવાળું ભામંડળ ઉંચે ચોતરફ પ્રસરે છે તેથી

અશોક વૃક્ષના પાદડાની રાતી કાંતિ નષ્ટ થઇ ગઈ અને આખુ વૃક્ષ નીલવર્ણવાળુ થઈ ગયુ, તે યોગ્ય જ થયુ છે કારણ કે હે વીતરાગ ! તમારૂ વચન શ્રવણ અથવા દર્શન તો દૂર રહો, પરંતુ તમારા સમીપપણા માત્રથી કયો પ્રાણી રાગ રહિતપણાને નથી પામતો? અર્થાત્ સર્વ સચેતન પ્રાણી પણ રાગ રહિત થઇ જાય છે, તો પછી અચેતન વૃક્ષ રાગ રહિત થાય તેમા શુ આશ્ચર્ય ? કેમકે અચેતનને તો ગમે તેવો મનુષ્ય બોધ કરી શકે છે ફેરવી શકે છે, પણ સચેતનને તો કોઈ જ્ઞાનવાન જ બોધ કરી શકે છે —૨૪

મંત્ર—ॐ ह्रीं भैरवरूपधारिणि ! चण्डशूलिनि ! प्रतिपक्षसैन्य चूर्णय चूर्णय घूर्मय घूर्मय भेदय भेदय ग्रस ग्रस पच पच खादय खादय मारय मारय हुं फट् स्वाहा ॥
[श्री भैरव प० क० अ० ५ श्लो० १७]

વિધિ—આ મંત્ર ૧૦૮ વખત જપી ચારે તરફ લીટી કરવાથી દુશ્મનનુ લશ્કર નાશી જાય, સર્વત્ર જય થાય અને પ્રતાપ વધે ॐ ह्रीं भामडलप्रातिहार्य प्रभास्वते [श्री] जिनाय नम ॥

આ ૨૪મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૩ની મધ્યમા સર્પના લંછન સહિત **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર બિરાજમાન છે, તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે તથા ડાબી તરફ મસ્તક પાછળ ભામંડળ તથા બંને બાજુ અશોકવૃક્ષની આકૃતિઓ સહિત પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન કરીને તથા તે મૂર્તિની અને **પાર્શ્વનાથ**પ્રભુની મૂર્તિની વચમા એક ભક્ત શ્રાવક જમણા હાથમા નવકારવાલી રાખી ધ્યાન ધરતો ચીતરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બરાબર પ્રદર્શિત કર્યો છે

भो भोः प्रमादमवधूय भजध्वमेन-
मागत्य निर्वृतिपुरीं प्रति सार्थवाहम् ।
एतन्निवेदयति देव ! जगत्त्रयाय
मन्ये नदन्नभिनभः सुरदुन्दुभिस्ते ॥ २५ ॥

ભાવાર્થ—હે દેવ ! હુ એમ માનુ છુ કે—આકાશને વ્યાપીને શબ્દ કરતો એવો તમારો દેવદુંદુભિ ત્રણ જગતને આ પ્રકારે નિવેદન કરે છે કે —હે ત્રણ જગતના લોકો ! તમે આળસનો ત્યાગ કરીને અહીં આવીને મોક્ષનગરીના સાર્થવાહ તુલ્ય આ **પાર્શ્વ**પ્રભુ ને ભજો !—૨૫

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ! वृद्धगरुडाय सर्वविषविनाशिनि ! छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द गृण्ह गृण्ह एहि एहि भगवति ! विषं हर हर हुं फट् स्वाहा ॥
[-श्री भैरव० प० क० अ० १० श्लो० १९]

વિધિઃ—આ મંત્ર બોલીને ઝેર ચઢેલા માણસની પાસે જોરથી ઢોલ વગાડવાથી ઝેર ઉતરી જાય છે. ॐ ह्रीं दुंदुभिप्रातिहार्याय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૨૫મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૪ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન પર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર **'કુમુદચંદ્ર'** પોતાનો જમણો હાથ ઉંચો અને લાંબો કરીને પ્રભુની સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે. પ્રભુની ડાબી બાજુએ ઉપરના ભાગમાં દેવદુંદુભિ વગાડતો એક દેવ ચીતરીને તથા તે દુંદુભિનો અવાજ ત્રણે જગતના લોકોને **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુને ભજવાનું નિવેદન કરતો બતાવવાને માટે ચિત્રકારે દુંદુભિની નીચે એક આકૃતિ ચિતરીને તેના ઉપર 'स्वर्गाः' શબ્દ લખીને તથા તે આકૃતિની નીચે એક ગૃહસ્થાકૃતિના ઉપર 'मर्त्यः' શબ્દ લખીને અને તે આકૃતિની પાછળના ભાગમાં એક કમલની આકૃતિ ચીતરીને જલાશય બતાવીને, તે જલાશયની પાછળ અડધું શરીર નાગનું હોય એવી એક પુરુષાકૃતિ (પાતાલ પુરુષ) ચીતરીને તેના ઉપરના ભાગમાં 'पाताल' શબ્દ લખીને તથા ચિત્રના ઉપરના ભાગમાં આકાશ બતાવીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ બતાવવા પોતાની કલ્પના શક્તિનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ કર્યો છે.

उद्द्योतितेषु भवता भुवनेषु नाथ!
तारान्वितो विधुरयं विहताधिकारः ।
मुक्ताकलापकलितोच्छ्वसितातपत्र-
व्याजात् त्रिधा धृततनुर्ध्रुवमभ्युपेतः ॥ २६ ॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ! તમારા વડે ત્રિભુવન પ્રકાશિત થયે છતે તારામંડળ સહિત ચંદ્રમા, વિશેષે હણાયો છે અધિકાર (જગતને પ્રકાશ કરવા રૂપ) જેનો એવો છતો મોતીના સમૂહે કરીને સહિત અને ઉલ્લાસ પામતા એવા ત્રણ છત્રના મિષથી જાણે ત્રણ શરીર ધારણ કરીને તમારી સેવા કરવા આવ્યો હોય એમ જણાય છે—૨૬

મન્ત્ર—ॐ **ह्रीं श्रीं प्रत्यंगिरे महाविद्ये येन येन केनचित् मम पापं कृतं कारितं अनुमतं वा तत् पापं तस्यैव गच्छंतु ॐ ह्रीं श्रीं प्रत्यंगिरे महाविद्ये स्वाहा** ॥

વિધિ—આ મંત્રનો પ્રભાત સમયે ૧૦૮ વાર જાપ પૂર્વદિશા સન્મુખ રહીને કરવો, સંધ્યાએ પણ પશ્ચિમ દિશા સન્મુખ બે હાથ જોડી અંજલિમુદ્રાએ ગણવો. આ પ્રમાણે ગણવાથી પરવિદ્યાનો છેદ થાય છે. ॐ ह्रीं छत्रत्रय प्रातिहार्यविराजिताय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૨૬ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૫ ની લગભગ મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પદ્માસનસ્થ **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની મૂર્તિ ઉપર ત્રણ છત્રની આકૃતિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુ સ્તોત્રકાર **'કુમુદચંદ્ર'** સ્તુતિ કરતા બેઠેલા

છે અને ચિત્રકારે પ્રભુનુ કૈવલ્ય સ્વરૂપ દર્શાવવા બને બાજુ એકેક વૃક્ષની આકૃતિ ચીતરેલી છે ચિત્રની છેક ઉપરના ભાગમા આકાશની અંદર તારામંડળ સહિત ચંદ્રમા અને તેની નીચેના ભાગમા તથા પ્રભુની ડાબી બાજુના ભાગમા નક્ષત્ર મંડળ તેના દરેકના નામો સહિત રજુ કરીને ચિત્રકારે શ્લોકાનુરૂપ ભાવ દર્શાવવામા જરાએ ખામી રાખી જણાતી નથી

स्वेन प्रपूरितजगत्त्रयपिण्डितेन
कान्ति-प्रताप-यशसामिव सञ्चयेन ।
माणिक्य-हेम-रजतप्रविनिर्मितेन
सालत्रयेण भगवन्नभितो विभासि ॥ २७ ॥

ભાવાર્થ—હે ભગવાન ! ત્રણ જગતને પૂર્ણ કરવાથી પિંડરૂપ થએલા તમારા પોતાના કાંતિ, પ્રતાપ અને યશના સમૃહ વડે જાણે બનાવ્યા હોય તેવા માણિક્ય—નીલમણિ, સુવર્ણ અને રૂપાના ત્રણ ગઢવડે તમે શોભો છો તમારી કાંતિ, પ્રતાપ અને યશ ત્રણ જગતમા નહી માવાથી એક ઠેકાણે પિંડરૂપ થયા છે તે આ ત્રણ ગઢરૂપે ભાસે છે તેમા ભગવાનની કાંતિ નીલવર્ણની છે તે નીલરત્નનો ગઢ જાણવો, પ્રતાપ અગ્નિ જેવો હોય તે સુવર્ણનો ગઢ અને યશ ઉજ્વળ હોય તે રૂપાનો ગઢ જાણવો —૨૭

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं नमो अरिहंताणं, ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं, ॐ ह्रीं नमो आयरियाणं, ॐ ह्रीं नमो उवज्झायाणं, ॐ ह्रीं नमो लोए सव्वसाहूणं ॐ ह्रीं नमो नाणाय ॐ ह्रीं नमो दंसणाय, ॐ ह्रीं नमो चारित्ताय, ॐ ह्रीं नमो तवाय, ॐ ह्रीं नमो त्रैलोक्यवशंकरी ह्रीं स्वाहा ॥

વિધિ—આ મંત્રથી પાણી મંત્રીને રોગીને પાવુ તથા રોગીના શરીરે છાટવું આ પ્રમાણે કરવાથી રોગીના શરીરની પીડા તથા નજર દોષનો નાશ થાય ॐ ह्रीं वप्रत्रय-विराजिताय श्रीजिनाय नमः

આ ૨૭મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૬ ની મધ્યના ઉપરના ભાગમા સર્પના લંછન સહિત **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે તથા તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચંદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે ચિત્રની નીચેના ભાગમા સમુદ્રની અંદર તરતુ એક વહાણ તથા તેના બે ખલાસીઓ તથા પ્રભુની ડાબી બાજુએ ફાલ ભરીને મારવા ધસી જતો એવો વિકાળ વાઘ બતાવીને તથા તેની સન્મુખ જમણા હાથમા માળા પકડીને પ્રભુનુ ધ્યાન ધરતો એક ગૃહસ્થ ઊભો રાખીને ચિત્રકારનો કહેવાનો આશય એવો છે કે તારૂ ધ્યાન ધરનારને સમુદ્રના ગમેતેવા તોફાનો તથા વિકરાળ એવા ભયંકર હિંસક પ્રાણીઓ પણ કાંઇ કરી શકતા નથી, આ આશય આ શ્લોકનો નથી પરંતુ ચિત્રકારની કલ્પના છે

दिव्यस्रजो जिन ! नमत्त्रिदशाधिपाना-
मुत्सृज्य रत्नरचितानपि मौलिबन्धान् ।
पादौ श्रयन्ति भवतो यदि वा परत्र
त्वत्सङ्गमे सुमनसो न रमन्त एव ॥ २८ ॥

ભાવાર્થ:—હે જિનેશ્વર ! તમને નમસ્કાર કરતા દેવેન્દ્રોની દિવ્ય પુષ્પની માળાઓ વૈડૂર્ય રત્નાદિકથી રચેલા મુકુટોનો પણ ત્યાગ કરી તમારા ચરણનો જ આશ્રય કરે છે, તે યોગ્ય જ છે. કેમકે તમારો સંગમ થવાથી સુમનસ એટલે પંડિતો અને દેવો અન્યત્ર રમતા જ નથી. પુષ્પ પણ સુમનસ કહેવાય છે તેથી તેમને પણ તમારા ચરણનો આશ્રય યોગ્ય જ છે.—૨૮

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं अरिहंत सिद्ध आयरिय उवज्झाय साहू चुलु चुलु हुलु हुलु कुलु कुलु मुलु मुलु इच्छियं मे कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ—આ મંત્રનો એક લાખ જાપ કરવાથી ત્રણ ભુવનમાં જય મળે છે, પ્રતાપ વધે છે, પરાધીનતા રહેતી નથી મનના મનોરથ સર્વ પૂર્ણ થાય છે. ॐ ह्रीं पुष्पमाला-निपेवितचरणांबुजाय अर्हते नमः ॥

આ ૨૮મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૭ની મધ્યમાં સમવસરણની અંદર સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ **પાર્શ્વનાથની** પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ પ્રતના હાંસીઆના ભાગમાં પ્રભુની સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર શ્રી **કુમુદચન્દ્ર** બેઠેલા છે, જ્યારે ડાબી બાજુના હાંસીઆની નજીકના ભાગમાં એક ગૃહસ્થ શ્રાવક બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે. પ્રભુની આજુબાજુ ફરતા ચારે તરફ વૈડૂર્ય રત્નાદિકના ત્રણ ગઢ અને તે દરેક ગઢને ચાર ચાર દરવાજાઓ તથા ગઢની બહારના ભાગમાંથી સમવરણ તરફ આવતાં આ જન્મ વૈરવાળા પ્રાણીઓ જેવાં કે મોર અને સર્પ, હરણ અને સિંહ વગેરે પોતાનું વૈર ભૂલી જઈને પ્રભુની ધર્મદેશના સાંભળવા આવતાં હોય તેવી રીતે ચીતરીને સમવસરણનો આબેહૂબ ખ્યાલ આપવા ચિત્રકારે પ્રયત્ન કરેલો સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

त्वं नाथ ! जन्मजलधेर्विपराङ्मुखोऽपि
यत् तारयस्यसुमतो निजपृष्ठलग्नान् ।
युक्तं हि पार्थिवनिपस्य सतस्तवैव
चित्रं विभो ! यदसि कर्मविपाकशून्यः ॥ २९ ॥

ભાવાર્થ:–હે નાથ ! તમે ભવસમુદ્ર થકી વિશેષ પણ પરાઙ્મુખ થએલા હોવા છતાં પણ પોતાની પીઠે વળગેલા પ્રાણીઓ (જે જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રાદિ માર્ગવડે જિનેશ્વર મોક્ષે

ગયા છે તે માર્ગને અનુસરવાવાળા)ને જે કારણ માટે તારો છો તે વિશ્વના સ્વામી અને સુજ્ઞ એવા તમોને જ નિશ્ચે યુક્ત છે, પરંતુ હે પ્રભુ! અહીં આશ્ચર્ય એ છે કે જે કારણ માટે તમે કર્મના વિપાક (ફળ) રહિત છો —૨૯

મન્ત્ર—ॐ तेजोर्हं सोम सुधा हस स्वाहा। ॐ अर्ह ह्रीं क्ष्वीं स्वाहा॥

વિધિ—આ મંત્ર ભોજપત્ર પર લખી મીણથી લપેટી કોરો કલશ-ઘડો પાણીથી ભરી તેમા નાખીએ તો મહા દાહજ્વર મટે ॐ ह्रीं ससार सागर तारकाय श्रीजिनाय हथ॥

આ ૨૯ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૮ ની બરાબર મધ્યમા સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ **પાર્શ્વનાથ**ની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન છે પ્રભુની જમણી બાજુએ ઉપરના ભાગમા જમણા હાથમા મુહપત્તિ રાખીને તથા બગલમા ઓઘો રાખીને ડાબો હાથ લાબો કરીને સ્તોત્રકાર '**કુમુદચંદ્ર**' પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે જ્યારે બને બાજુએ એકેક ભક્ત પુરુષ પોતાના બને હાથમા ફૂલની માળા પકડીને અંજલિ જોડીને મસ્તક નમાવી સ્તુતિ કરતા દેખાય છે, બને પુરુષોની પાછળ એકેક વૃક્ષની આકૃતિ ચિત્રકારે કયા હેતુથી રજુ કરેલી છે તેનો બરાબર ખ્યાલ આવતો નથી, છતા પણ મને લાગે છે ત્યા સુધી પ્રભુની નિર્વાણ અવસ્થા બતાવવા માટે તેની રજુઆત કરી હશે એમ મારૂ માનવુ છે

विश्वेश्वरोऽपि जनपालक! दुर्गतस्त्वं
किं वाऽक्षरप्रकृतिरप्यलिपिस्त्वमीश!।
अज्ञानवत्यपि सदैव कथञ्चिदेव
ज्ञानं त्वयि स्फुरति विश्वविकाशहेतुः॥३०॥

ભાવાર્થ—સર્વ જગતના પ્રાણીઓનુ રક્ષણ કરનાર હે જિનેશ્વર! તમે વિશ્વના સ્વામી છતાં દુર્ગત-દરિદ્રી છો અહી વિશ્વના સ્વામી છતા દરિદ્રી કહ્યા તે વિરોધ આવ્યો, તેને દૂર કરવા માટે 'દુર્ગત' એટલે દુખે કરીને જાણી શકાય એવા તમે છો એમ અર્થ કરવો વળી હે ઈશ! તમે અક્ષરના સ્વભાવવાળા છતા અલિપિ-લિપિ રહિત એટલે અક્ષર રહિત છો, આ અર્થમા પણ વિરોધ આવે છે, તેથી અક્ષર એટલે મોક્ષના સ્વભાવવાળા અને અલિપિ એટલે કર્મના લેપ રહિત તમે છો એવો અર્થ ઘટાવવો-કરવો તથા તમે અજ્ઞાનવાળા છતા તમારામા વિશ્વને પ્રકાશ કરવાના કારણરૂપ કેવળજ્ઞાન ભાસે છે અહિંયા પણ વિરોધ આવ્યો, તેથી અજ્ઞાની માણસોનુ રક્ષણ કરતા એવા તમારે વિષે કેવળજ્ઞાન ભાસે છે એવો અર્થ કરવો —૩૦

મંત્ર—ॐ ह्रीं अर्हं नमो जिणाणं लोगुत्तमाणं, लोगनाहाणं, लोगहियाणं, लोगपईवाणं, लोगपज्जोअगराणं, मम शुभाशुभं दर्शय दर्शय, ॐ ह्रीं कर्णपिशाचिनी मुण्डे स्वाहा॥

વિધિઃ—આ મંત્રનો શયન વેળાએ ૧૦૮ વખત જાપ કરવાથી સ્વપ્નમાં શુભાશુભ માલુમ પડે છે—સંભળાય છે. ॐ ह्रीं अर्हं अद्भूतगुणविराजितरूपाय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૩૦મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૮૯ની બરાબર મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત સિંહાસન ઉપર **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિ બિરાજમાન છે. પ્રભુની જમણી બાજુએ એક ઝાડની આકૃતિ તથા સહેજ ઉપરના ભાગમાં સ્તુતિ કર્તા સ્તોત્રકાર **કુમુદચંદ્ર** બેઠેલા છે; જ્યારે ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ શ્રાવક બંને હાથ લાંબા કરીને તથા બીજો તેની પાછળનો ગૃહસ્થ શ્રાવક જમણા હાથમાં કાંઈક ફૂલ જેવું પકડી રાખીને સ્તુતિ કરતો દેખાય છે. ચિત્રની નીચેના ભાગમાં પાણીની અંદર ઘડા નાખીને ત્રણ પુરુષો તરતા દેખાય છે, જે રજુ કરવાનો ચિત્રકારનો આશય 'જેવી રીતે પાણીમાં તરનાર મનુષ્ય ઘડાની મદદથી સમુદ્રને પોતે પાર ઉતરી શકે છે તેવી રીતે પ્રભુનું ધ્યાન ધરનાર માણસ સંસાર સમુદ્રથી સુખેથી પાર ઉતરી શકે છે.' તેમ બતાવવાનો હોય એમ લાગે છે, જો કે આ શ્લોકમાં તે બાબતનો નિર્દેશ માત્ર પણ નથી.

प्राग्भारसम्भृतनभांसि रजांसि रोषा-
दुत्थापितानि कमठेन शठेन यानि ।
छायाऽपि तैस्तव न नाथ ! हता हताशो
ग्रस्तस्त्वमीभिरयमेव परं दुरात्मा ॥ ३१ ॥

ભાવાર્થઃ—હે નાથ ! મૂર્ખ કમઠાસુરે ક્રોધથી સમગ્ર આકાશ ભરાઈ જાય તેટલી જે રજ તમારા પર ઉડાડી, તે રજવડે તમારા શરીરનો પડછાયો કે કાંતિ પણ હણાઈ નહીં, પરંતુ કેવળ તેની આશા-ઇચ્છા હણાવા સાથે તે દુરાત્મા પોતે જ કર્મરૂપી રજવડે લેપાયો -હણાયો.—૩૧

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं पार्श्वयक्ष दिव्यरूपाय महा [घ ?] र्षण एहि एहि आं क्रों ह्रीं नमः ॥
[-भै० प० क० अ० ३. श्लो० ३८]

વિધિ—આ મંત્ર દુષ્ટ વૈરીના સમૂહનો પરાજય કરે. સર્વ ઉપદ્રવનો નાશ કરે. ॐ ह्रीं रजोवृष्टिअक्षोभ्याय श्रीजिनाय नमः ॥

यद् गर्जदूर्जितघनौघमदभ्रभीमं
भ्रश्यत्तडिन्मुसलमांसलघोरधारम् ।
दैत्येन मुक्तमथ दुस्तरवारि दध्रे
तेनैव तस्य जिन ! दुस्तरवारिकृत्यम् ॥ ३२ ॥

ભાવાર્થઃ—હે જિનેશ્વર ! [રજની વૃષ્ટિ કર્યા પછી] તે કમઠાસુર ગર્જના કરતો પ્રબળ મેઘનો સમૂહ છે જેને વિષે એવું, ઘણું ભયંકર, આકાશ થકી પડતી વિજળી છે જેને

વિષે એવું સાબેલા જેવી પુષ્ટ અને ઘોર ધારાઓવાળું તથા દુ ખે કરીને તરી શકાય એવુ પાણી જે કારણ માટે વરસાવ્યુ, તે જ પાણીએ તે અસુર પરત્વે દુષ્ટ તરવારનુ કામ કર્યું જેમ પોતાની પાસે રાખેલી દુષ્ટ તરવાર તેને રાખનારનુ જ છેદન ભેદન કરે છે, તેમ આ જળની વૃષ્ટિએ કમઠાસુરને જ છેદન ભેદનરૂપ થઈ સસાર વધાર્યો—૩૨

મ ત્ર—ॐ भ्रम भ्रम केशि भ्रम केशि भ्रम माते भ्रम माते भ्रम विभ्रम विभ्रम मुह्य मुह्य मोहय मोहय स्वाहा ॥

વિધિ—આ મ ત્ર જપીને જમીન પર નહી પડેલા એવા સરસવના દાણા મ ત્રીને ઘરના ઉબરામા નાખે છતે લોકો અકાલ નિદ્રાને પામે છે ॐ ह्रीं कमठदैत्य मुक्त वारिधाराक्षोभ्याय श्रीजिनाय नम ॥

ध्वस्तोर्ध्वकेशविकृताकृतिमर्त्यमुण्ड-
प्रालम्बभृद्भयदवक्त्रविनिर्यदग्निः ।
प्रेतव्रजः प्रति भवन्तमपीरितो यः
सोऽस्याभवत् प्रतिभवं भवदुःखहेतुः ॥ ३३ ॥

ભાવાર્થ—[ત્યાર પછી] હે પ્રભુ ! તે કમઠાસુરે ચોતરફ કેશ વિખરાએલા હોવાથી જેની આકૃતિ ભયકર દેખાતી હતી એવા મનુષ્યના મસ્તકોની માળાને કઠમા ધારણ કરતો તથા જેના ભયકર મુખમાથી અગ્નિ નીકળતો હતો એવો જે પ્રેતનો સમૂહ ઉપદ્રવ કરવા માટે તમારા તરફ મૂક્યો, તે જ પ્રેતનો સમૂહ કમઠાસુરને જ ભવોભવ પ્રત્યે સસારના દુ ખના કારણરૂપ થયો—૩૩

મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ध्रां ध्रीं ध्रू ध्र क्ष्लीं क्लीं कलिकुंड पासनाह ॐ चुरु चुरु मुरु मुरु कुरु कुरु फर फर [फार फार] किलि किलि कल कल घम घम ध्यानाग्निना भस्मी कुरु कुरु पूरय पूरय प्रणतानां हितं कुरु कुरु हु फट् स्वाहा ॥

વિધિ—આ મ ત્રના સ્મરણથી રાજભય, ભૂતભય, પિશાચભય, ડાકિની, શાકિની, હસ્તિ, સિંહ, સર્પ, વીંછી ભય અને બીજા પણ ઉપદ્રવાદિ ભય થતા નથી

धन्यास्त एव भुवनाधिप ! ये त्रिसन्ध्य-
माराधयन्ति विधिवद् विधुतान्यकृत्याः ।
भक्त्योल्लसत्पुलकपक्ष्मलदेहदेशाः
पादद्वयं तव विभो ! भुवि जन्मभाजः ॥ ३४ ॥

ભાવાર્થ—હે ત્રણ જગતના અધિપતિ ! હે પ્રભુ ! વિશેષે કરીને ટાળ્યા છે અન્ય કાર્યો જેણે એવા અને ભક્તિવડે ઉલ્લાસ પામતા રોમાચ વડે વ્યાપ્ત છે શરીર જેના એવા

જે પ્રાણીઓ પૃથ્વીને વિષે તમારા ચરણ યુગલને વિધિપૂર્વક ત્રણે કાળ પૂજે છે-આરાધન કરે છે તેઓ જ ધન્ય છે-તેમનો જ જનમ સાર્થક છે.—૩૪

મન્ત્ર—ॐ नमो अरिहंताणं ॐ नमो भगवइ महाविज्जाए सत्तट्ठाए मोर हुलु हुलु चुलु चुलु मयूरवाहिनीए स्वाहा ॥

વિધિઃ—પોસ વદ ૧૦ (ગુજરાતી માગશર વદ ૧૦)ના દિવસે ઉપવાસ કરીને ૧૦૦૮ વાર આ મંત્રનો જાપ કરી સાધના કરી ગામમાં પ્રવેશ કરતાં, વ્યાપાર કરતાં, વસ્તુઓની લેવડદેવડ કરતાં, ૭ વાર જપવાથી, અન્ન-ધનનો લાભ થાય છે. ॐ ह्रीं त्रिफालपूजनीयाय श्रीजिनाय नमः ॥

अस्मिन्नपारभववारिनिधौ मुनीश !
मन्ये न मे श्रवणगोचरतां गतोऽसि ।
आकर्णिते तु तव गोत्रपवित्रमन्त्रे
किं वा विपद्विषधरी सविधं समेति ? ॥ ३५ ॥

ભાવાર્થઃ—હે મુનીંદ્ર ! હું માનું છું કે-આ અપાર સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે ભ્રમણ કરતાં મેં કદાપિ તમારા નામનું શ્રવણ કર્યું નહિ હોય. કારણ કે જો તમારા નામરૂપ પવિત્ર મંત્ર સાંભળવામાં આવ્યો હોત, તો શું વિપત્તિરૂપી સર્પિણી કદાપિ પાસે આવી શકે ? ન જ આવે. હે પ્રભુ ! હજુ મારી સાંસારિક આપત્તિનો નાશ થયો નથી, તેથી હું ધારૂ છું કે-તમારૂં નામ અત્યારસુધી મેં કોઈ પણ ભવમાં સાંભળ્યું નહીં હોય જો સાંભળ્યું હોત તો આ સંસાર ભ્રમણરૂપ આપત્તિ મને પ્રાપ્ત થાત નહીં.—૩૫

મન્ત્ર—ॐ नमो अरिहंताणं ज्म्ल्व्र्यूं नम, ॐ नमो सिद्धाणं झ्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ नमो आयरियाणं स्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ नमो उवज्झायाणं ह्म्ल्व्र्यूं नमः, ॐ नमो लोए सव्वसाहूणं छ्म्ल्व्र्यूं नमः, देवदत्तस्य संकटमोक्षं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિઃ—આ મંત્ર પાટલા ઉપર લખી શ્રીપાર્શ્વનાથજીની પ્રતિમા આગળ ધરી ૫૦૦ પાંચસો ચંબેલીના ફૂલથી ૫૦૦ વાર જાપ કરવો. ફૂલ પાટલા ઉપર રાખવા, જાપ ઊભા રહીને કરવો. સર્વ સંકટનો નાશ થાય અને જયજયકાર થાય. ॐ ह्रीं आपन्निवारकाय श्रीजिनाय नमः ॥

આ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૦ ની મધ્યમાં સર્પના લંછન સહિત પ્રભુ પાર્શ્વનાથની પદ્માસનસ્થ પ્રતિમા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર કુમુદચંદ્ર પ્રભુની સ્તુતિ કરતા દેખાય છે. જ્યારે ડાબી બાજુએ ત્રણ ગૃહસ્થ શ્રાવકો પૂજનની સામગ્રી હાથમાં લઈને ઊભા રહેલા છે. તે ત્રણ ગૃહસ્થો પૈકી પ્રથમ શ્રાવકના જમણા ઉંચા કરેલા હાથમાં ધૂપદાની તથા ડાબા હાથમાં પ્રક્ષાલન કરવાનો કલશ છે, બીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં કમલનું ડાંડી

સહિતનું ફૂલ છે તથા ડાબા હાથમાં નૈવેદ્ય ભરેલો થાળ છે અને ત્રીજા શ્રાવકના ઉંચા કરેલા જમણા હાથમાં આરતીનો થાળ છે, જેમાંની પાંચ જ્યોત સ્પષ્ટ દેખાય છે અને ડાબા હાથમાં આરતી વખતે વગાડવાની ઘંટડી છે

जन्मान्तरेऽपि तव पादयुगं न देव !
मन्ये मया महितमीहितदानदक्षम् ।
तेनेह जन्मनि मुनीश ! पराभवानां
जातो निकेतनमहं मथिताशयानाम् ॥ ३६ ॥

ભાવાર્થ —હે દેવ ! હું માનું છું કે-જન્માંતરને વિષે ભક્તજનોને વાંછિત ફળ આપવામાં નિપુણ એવા તમારા ચરણકમળને મેં પૂજ્યા નથી તેથી જ હે મુનીશ્વર ! આ જન્મને વિષે હું ચિત્તને પીડા કરનાર પરાભવોનું સ્થાન થયો છું જો તમારા ચરણકમળની સેવા કરી હોત તો હું પરાભવનું સ્થાન થાત જ નહીં અર્થાત્ તમારા ચરણની પૂજા કરનાર પ્રાણી કદાપિ પરાભવ પામતો નથી —૩૬

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते चन्द्रप्रभाय चन्द्रेन्द्रमहिताय नयनमनोहराय ॐ चुलु चुलु गुलु गुलु नीलभ्रमरि नीलभ्रमरि मनोहरि सर्वजनवश्यं कुरु कुरु स्वाहा ॥
[-श्री भै० प० क० अ० ९ श्लो० १९]

વિધિ —દીવાળીના દિવસે પીળી ગાયના ઘીનો દીવો સળગાવી નવા માટીના વાસણમાં કાજળ પાડી, પછી કાર્ય પડે તે કાજલને આંખમાં આંજવાથી સર્વજન વશ થાય છે ॐ ह्रीं सर्वपराभवहरणाय श्रीजिनाय नमः ॥

नूनं न मोहतिमिरावृतलोचनेन
पूर्वं विभो ! सकृदपि प्रविलोकितोऽसि ।
मर्माविधो विधुरयन्ति हि मामनर्थाः
प्रोद्यत्प्रबन्धगतयः कथमन्यथैते ? ॥ ३७ ॥

ભાવાર્થ —હે પ્રભુ ! મારા નેત્રો મોહરૂપી અંધકારવડે ઢંકાએલા હોવાથી મેં પ્રથમ કોઈ પણ વખત એક વાર પણ તમને જોયા નથી અન્યથા-જો કદાચિત્ જોયા હોય તો મર્મસ્થાનને વીંધનારા અને કર્મબંધની પ્રવૃત્તિને પામેલા આ કષ્ટો મને કેમ પીડા કરે ? ન જ કરે અર્થાત્ તમારૂં દર્શન કરનારને અનર્થની પ્રાપ્તિ થતી નથી —૩૭

મન્ત્ર—ॐ अमृते ! अमृतोद्भवे ! अमृतवर्षिणि ! अमृतं श्रावय श्रावय सं सं क्लीं क्लीं [हूँ हूँ ?] ब्लूं ब्लूं [ह्रां ह्रां ?] द्रां द्रीं [ह्रीं ह्रीं ?] द्रावय द्रावय ह्रीं स्वाहा ॥
[-श्री भै० प० क० अ० २ श्लो० ८]

વિધિ—આ મંત્રથી પાણી મંતરીને મુખે આચમન કરવાથી ભૂત, ગ્રહ, શાકિની આદિ ઉપદ્રવનો નાશ થાય. દુર્જન પણ સજ્જન થાય છે, ह्रीं सर्वम(सर्वा)नर्थ मथनाय श्रीजिनाय नमः ॥

आकर्णितोऽपि महितोऽपि निरीक्षितोऽपि
नूनं न चेतसि मया विधृतोऽसि भक्त्या।
जातोऽस्मि तेन जनबान्धव! दुःखपात्रं
यस्मात् क्रियाः प्रतिफलन्ति न भावशून्याः ॥ ३८ ॥

ભાવાર્થ:—હે જનબંધુ–લોકના હિતકારક ! મેં પ્રથમ કોઈ પણ ભવમાં તમને સાંભળ્યા પણ છે, પૂજ્યા પણ છે અને જોયા પણ છે. પરંતુ ભક્તિ વડે ચિત્તમાં ધારણ તો કર્યા જ નથી. તેથી કરીને હું દુઃખનું ભાજન થયો છું. કારણ કે સાંભળવાની, પૂજ્યાની અને જોવાની વગેરે સર્વ ક્રિયાઓ ભાવ રહિત હોય તો તે ફળદાયક થતી જ નથી. તેથી મારી સર્વ ક્રિયાઓ નિષ્ફળ ગઈ.—૩૮

मन्त्र—ॐ ह्रीं श्रीं ऐं अर्हं क्लीं क्रों व्लैं भ्रौं यूं नमिऊण पासनाह दुरियारि विजयं कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ:—આ ચિંતામણિ મંત્રના ૧૨૫૦૦૦ સવા લાખ જાપ કરવાથી ચિંતિત કાર્યની તત્કાલ સિદ્ધિ થાય છે. ॐ ह्रीं सर्व दुःखहराय श्रीजिनाय नमः ॥

આ ૩૮ મા શ્લોકનો ભાવ દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૧ ની લગભગ મધ્યભાગમાં સર્પના લંછન સહિત પદ્માસનસ્થ પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન છે. તેઓશ્રીની જમણી બાજુએ બે હાથની અંજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતા સ્તોત્રકાર **'કુમુદચંદ્ર'** બેઠેલા છે તથા ડાબી બાજુએ એક જૈનસાધુ પોતાની સમીપ ઊભા રહેલા ગૃહસ્થને કાંઈક ઉપદેશ આપતા ચિત્રકારે શા માટે અહીંયાં રજુ કરેલા છે, તે બાબતનો આશય આ શ્લોકમાંથી નીકળી શકતો નથી; પરંતુ મારી માન્યતા પ્રમાણે તેઓ તે ગૃહસ્થ બ્રાહ્મણ કે જેણે પોતાના ગળામાં જનોઈ પહેરેલી છે, તેને પ્રભુની ભક્તિ કરવા માટે ઉપદેશ આપતા હોય એમ લાગે છે.

त्वं नाथ दुःखिजनवत्सल! हे शरण्य!
कारुण्यपुण्यवसते! वशिनां वरेण्य!!
भक्त्या नते मयि महेश! दयां विधाय
दुःखाङ्कुरोद्दलनतत्परतां विधेहि ॥ ३९ ॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ ! હે દુઃખીજનો ઉપર કરૂણાવાળા ! હે શરણ કરવા યોગ્ય ! હે કરૂણાપણાના પવિત્ર સ્થાન ! (દયા અને ધર્મના સ્થાન !) હે જિતેંદ્રિયોને વિષે શ્રેષ્ઠ ! હે

મોટા ઇશ્વર ! તમે ભક્તિવડે નમેલા મારા પર દયા કરીને દુ ખની ઉત્પત્તિના કારણુના ખડનને વિષે તત્પરતા કરો ! અર્થાત્ મારા દુ ખો ઉતાવળે નાશ કરો —૩૯

મન્ત્ર—क्ष्म्ल्व्यूँ क्लीं जये विजये जयते अपराजिते, ज्म्ल्व्यूँ जमे, झ्म्ल्व्यूँ मोहे, म्म्ल्व्यूँ स्तमे, ह्म्ल्व्यूँ स्तमिनि अमुक मोहय मोहय मम वश्य कुरु कुरु स्वाहा ॥

વિધિ —આ મત્રના જાપથી સ્ત્રીને પુરુષ વશ થાય, પુરુષ સાધે તો પુરુષને સ્ત્રી વશ થાય ॐ ह्रीं जगज्जीवदयालवे श्रीजिनाय नम ॥

આ ૩૯મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૨ની લગભગ મધ્યમા રહેલી સર્પના લછન સહિતની સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન પાર્શ્વનાથ પ્રભુના પ્રતિમાની ડાબી બાજુએ ઊભો રહેલ એક ગૃહસ્થ હાથમા પકડેલા કળશથી પ્રક્ષાલન કરતો દેખાય છે, પ્રક્ષાલન કરનાર ગૃહસ્થે મુખ ઉપર મુખકોશ બાધેલો નથી તે ઉપરથી લાગે છે કે આ પ્રતના ચિત્ર દોરનાર ચિત્રકાર જૈનધર્મના રીતિરિવાજોથી અજ્ઞાત છે અને તે વાત આ પ્રતના છેલ્લા પત્ર પરના તેના નામ ઉપરથી તુરત જ જણાઈ આવે છે, કે આ ચિત્રો ચીતરનાર ચિત્રકાર પોતે જાતે બ્રાહ્મણુ છે પ્રક્ષાલન કરનારની પાછળ એક ગૃહસ્થે બે હાથની અજલિ જોડી છે તથા બીજો એક ગૃહસ્થ પગના બે ઘુ ટણુ ઉપર બેઠેલો છે જ્યારે પ્રભુની જમણી બાજુએ સ્તુતિ કર્તા સ્તોત્ર કર્તા 'શ્રીકુમુદચન્દ્રાચાર્ય' બિરાજમાન છે

निःसङ्ख्यसारशरण शरण शरण्य-
मासाद्य सादितरिपुप्रथितावदातम् ।
त्वत्पादपङ्कजमपि प्रणिधानवन्ध्यो
वध्योऽस्मि चेद् भुवनपावन ! हा हतोऽस्मि ॥ ४० ॥

ભાવાર્થ —હે ત્રણુ ભુવનને પવિત્ર કરનારા ! અસખ્ય બળનુ ઘર, શરણુ કરવા યોગ્ય, નાશ કર્યા છે શત્રુ જેણે એવા અને પ્રસિદ્ધ છે પ્રભાવ જેનો એવા તમારા ચરણુકમળનુ પણુ શરણુ પામીને જો હુ ધ્યાન રહિત થઈ રાગાદિક શત્રુ વડે વધ કરવા લાયક થાઉ તો ખેદની વાત છે કે હુ દુર્દૈવથી હણાયો—મારૂ દૈવ જ વાકુ છે એમ હુ માનુ છુ—૪૦

देवेन्द्रवन्द्य ! विदिताखिलवस्तुसार !
ससारतारक ! विभो ! भुवनाधिनाथ ।
त्रायस्व देव ! करुणाह्रद ! मां पुनीहि
सीदन्तमद्य भयदव्यसनाम्बुराशेः ॥ ४१ ॥

ભાવાર્થ —હે દેવેન્દ્રો વડે વદન કરવા યોગ્ય ! હે જાણ્યુ છે સમસ્ત વસ્તુનુ રહસ્ય જેણે એવા ! હે સસાર સમુદ્ર થકી તારનાર ! હે વિભુ ! હે ત્રણુ ભુવનના નાથ ! હે દેવ !

હે કરૂણાના દ્રહ–સમુદ્ર! સીદાતા એવા મારૂં, ભયને આપનાર એવા સંકટના સમુદ્ર થકી હમણાં રક્ષણ કરો અને મને પવિત્ર કરો.—૪૧

यद्यस्ति नाथ ! भवदंह्रिसरोरुहाणां
भक्तेः फलं किमपि सन्ततिसञ्चितायाः ।
तन्मे त्वदेकशरणस्य शरण्य ! भूयाः
स्वामी त्वमेव भुवनेऽत्र भवान्तरेऽपि । ४२ ॥

ભાવાર્થ:—હે નાથ! જો પરંપરાથી–ઘણા કાળથી સંચિત કરેલી તમારા ચરણકમળની ભક્તિનું કાંઈ પણ ફળ હોય તો હે શરણ કરવા લાયક પ્રભુ! માત્ર એક તમારા જ શરણવાળા એવા મારા આ ભવમાં અને બીજા ભવોમાં પણ તમે જ સ્વામી થજો. એટલું જ ફળ હું માંગું છું.—૪૨

इत्थं समाहितधियो विधिवज्जिनेन्द्र !
सान्द्रोल्लसत्पुलककञ्चुकिताङ्गभागाः ।
त्वद्बिम्बनिर्मलमुखाम्बुजबद्धलक्षा
ये संस्तवं तव विभो ! रचयन्ति भव्याः ॥
जननयन 'कुमुदचंद्र' !
प्रभास्वराः स्वर्गसम्पदो भुक्त्वा ।
ते विगलितमलनिचया
अचिरान्मोक्षं प्रपद्यन्ते ॥ ४३–४४ ॥—युग्मम्

ભાવાર્થ:—હે જિનેંદ્ર! હે પ્રભુ! હે મનુષ્યના નેત્ર રૂપ પોયણા (ચંદ્ર વિકાસી-કમળ) ને ચંદ્રમા તુલ્ય! સમાધિવાળી (સ્થિર) બુદ્ધિ છે જેમની એવા અત્યંત ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચવડે કંચુકિત છે શરીરના ભાગો જેમના એવા, તમારા બિંબના નિર્મળ મુખકમળને વિષે બાંધ્યું છે લક્ષ્ય જેમણે એવા જે ભવ્ય પ્રાણીઓ, એ પૂર્વોક્ત પ્રકારે વિધિ પૂર્વક તમારા સ્તોત્રને રચે (કરે) છે તેઓ, પ્રકર્ષે દેદીપ્યમાન સ્વર્ગ લક્ષ્મીને ભોગવીને તત્કાળ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે–૪૩–૪૪

મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ! हिडिम्बवासिनि ! अल्लल्लमांसप्पिये नहयलमंडलपइट्ठिए तुह रणमत्ते पहरणदुट्ठे आयासमंडि ! पायालमंडि सिद्धमंडी जोइणिमंडि सव्वमुहमंडि कज्जल पडउ स्वाहा ॥ ४३ ॥ [–श्री भै० प० क० अ० ९. श्लो० २२.]

વિધિ:—આ મંત્ર ઇશાનખૂણા સન્મુખ બેસી અંધારી આઠમના દિવસે ગણી પુરુષની ખોપરીના વિષે કાળા ધંતુરાના તેલથી કાજલ પાડી રાખવું, કાર્ય પડે તે કાજલથી

ત્રિશૂલ [કપાલમા] કરે અથવા અજન કીજે તો સર્વ જાતના ભય ન થાય, ચિત્ત સમાધિ થાય ॐ ह्रीं चित्तसमाधिसंसेविताय श्रीजिनाय नम ॥

મત્ર—ॐ नट्ठट्ठमयट्ठाणे पणट्ठकम्मट्ठ नट्ठससारे ।
परमट्ठनिट्ठिअट्ठे अट्ठगुणाधीसर चंदे ॥

વિધિ—આ મત્રથી રાઇ, મીઠુ, લીમડાના પાન, કડુ તેલ (કડવી તુબડીનુ તેલ ?) અને ગુગલ એ પાચ વસ્તુઓ એકડી કરીને મત્રી પાછલા પહોરે રોજ ૩૦૦ ત્રણસો હોમ કીજે તો રોગ, દુશ્મન તથા કષ્ટનો નાશ થાય છે

આ છેલ્લા ૪૩—૪૪મા શ્લોકના ભાવને દર્શાવતી પ્રતિકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૩ ની મધ્યમા સર્પના લછન સહિત પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે તેઓની જમણી બાજુએ સ્તોત્રકાર 'કુમુદચદ્ર' સ્તુતિ કરતા બેઠેલા છે ડાબી બાજુએ એક ગૃહસ્થ બે હાથની અજલિ જોડીને સ્તુતિ કરતો બેઠેલો છે

ચિત્રની ડાબી બાજુના ઉપરના ભાગમા ચિત્રકારે પોતાનુ નામ તથા સ્થળ સ્પષ્ટ દર્શાવેલા છે, આ પ્રત વિક્રમ સવત ૧૯૨૫ના માગશર વદી અષ્ટમીના રોજ **અજમેર** મુકામે કવીશ્વર ચિરૂજયલાલે ચીતરેલી છે, પ્રતના અક્ષરોના લેખક પણ તે પોતે જ છે આ પ્રતના ચિત્રોમા પુરુષોના મસ્તક ઉપર મોગલ સમયની પાઘડીઓ પહેરાવેલી છે, તે ઉપરથી એમ લાગે છે કે ચિત્રકારે મોગલ સમયની કોઇ બીજી પ્રત ઉપરથી આ પ્રતના ચિત્રોની નકલ કરી હશે કળાની દૃષ્ટિએ જો કે આ ચિત્રો એટલા બધા સુદર નથી પણ ચિત્રકાર કોઇ અજબ કલ્પનાશીલ છે તેમ તો ચિત્ર પ્રસગો જોતા જરૂર જણાઇ આવે છે આ પ્રતના ચિત્રો શ્રીયુત **જસવતરાય** જૈની દિલ્હી વાળાના સગ્રહની પ્રત ઉપરથી લેવામા આવ્યા છે દુર્ભાગ્યવશાત્ આ પ્રતના બાકીના ચિત્રો નાશ પામ્યા છે એટલે જેટલા મલ્યા તેટલા અહીયા આપવા યોગ્ય ધારીને આપ્યા છે

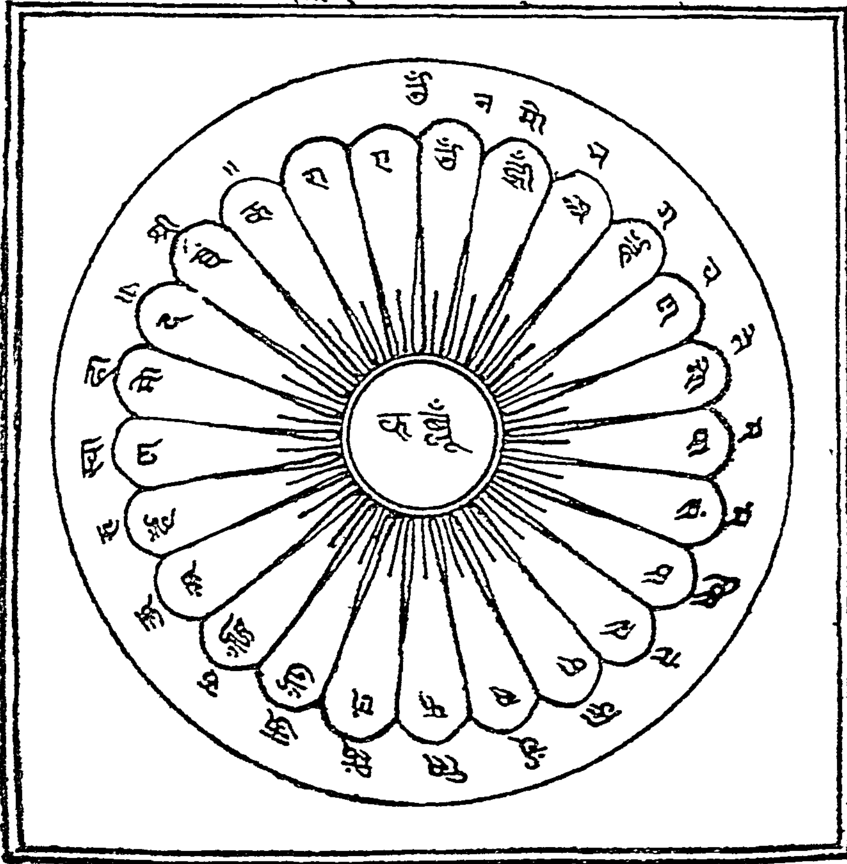
કલ્યાણમંદિરના મન્ત્રામ્નાયો.

——(०)——

શ્લોક ૧-૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पासं पासं पासं फणं ॥ ॐ ह्रीं अर्हं णमो कुवेरकराए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते ममेप्सितं कार्यं सिद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—પચીશ પાંખડીના કમલની મધ્ય કર્ણિકામાં क्ष्लूं લખીને, પાંખડીઓમાં ઋદ્ધિ લખીને, યંત્રની ફરતાં મંત્ર લખવો, આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૪

१ प्रथमकाव्य प्रथमयंत्रं कमल२५पांखडि
२ द्वितीय

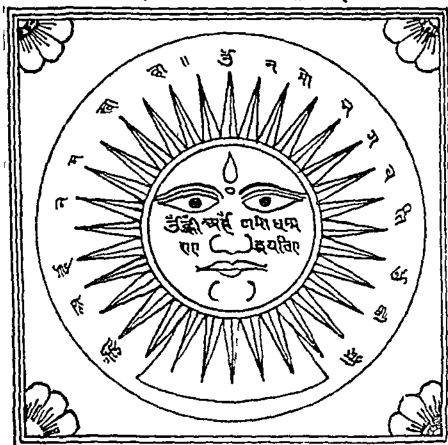
ચિત્ર ૨૯૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧-૨

વિધિ—ઋદ્ધિ મંત્રનો ૯૦ દિવસ સુધી હમેશાં ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, પર્વત પર જાપ કરવો, રાતું આસન, રેશમની માલા, લાલ રેશમી વસ્ત્ર પહેરીને પૂર્વ દિશાએ મુખ રાખીને જાપ કરવો. કપૂર, ચંદન, કસ્તૂરી અને શિલારસનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—આ પ્રમાણે કરવાથી લક્ષ્મીનો-ધનનો બહુ જ લાભ થાય છે.

શ્લોક ૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो घम्मराए जयतिए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं अर्हं नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—સૂર્યાકાર યંત્રના મધ્યમા ઋદ્ધિ લખીને, સૂર્યની ફરતો મંત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૫

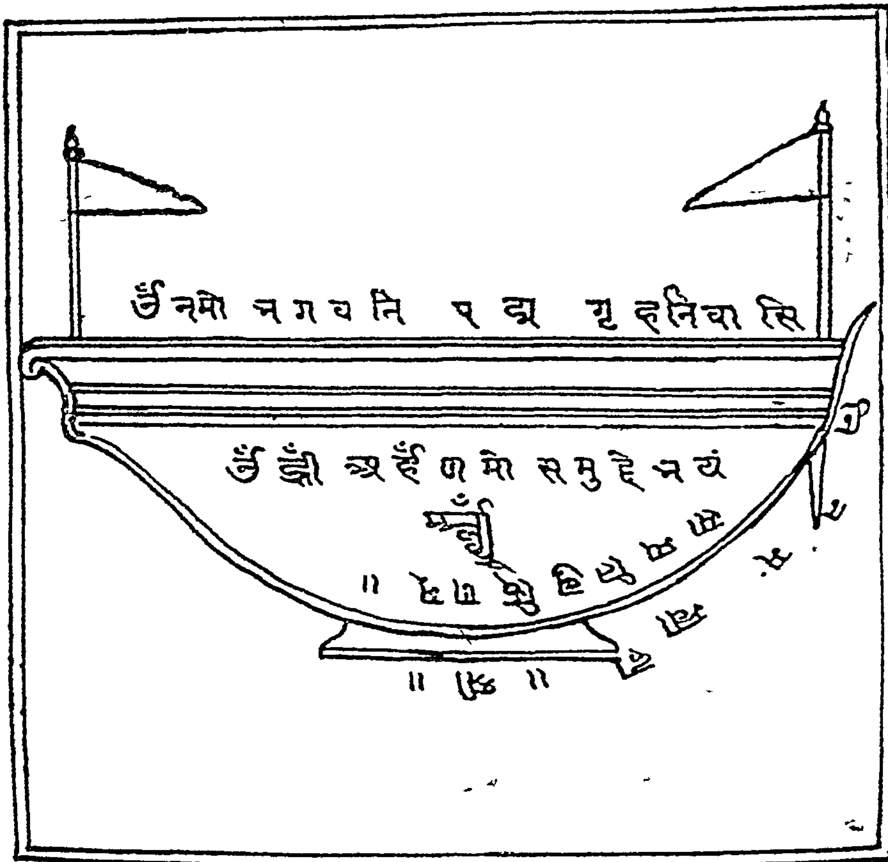
ચિત્ર ૨૯૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩

વિધિ—એકાંતમાં દિન ૪૦ ચાલીસ સુધી, હમેશ ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મંત્રનો જાપ કરવો પીળુ દરિયાઈનુ આસન, કમલની માલા, ગુગલ, કપૂર, ચંદન, અને ઘીનો ધૂપ કરવો, જાપ જેટલા દિવસ જપે તેટલા દિવસ ભૂમિશયન કરવુ નવ વરસ રવિવાર કરવા

ગુણ—આ પ્રમાણે કરવાથી મૃતવત્સા દોષનો નાશ થાય, બાલક જીવે, છોકરો તથા છોકરી જે હોય તે જીવે

શ્લોક ૪—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो समुद्दे भय साम्यति बुद्धीण ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति पद्मगृहनिवासिनी नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—વહાણની આકૃતિના મધ્યમા म्ल्व्र्यूं લખીને, ફરતી ઋદ્ધિ લખવી અને વહાણની આકૃતિની બહારની બાજુ ફરતા મંત્રના અક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૬

ચિત્ર ૨૯૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ ૫૮૧

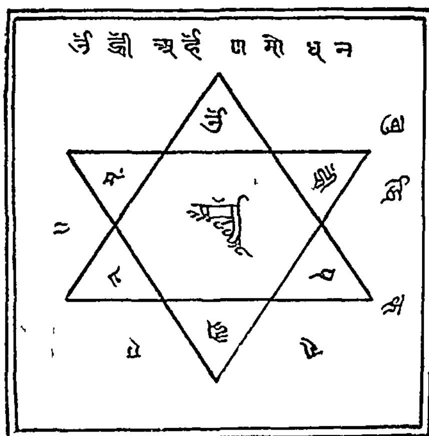
વિધિઃ—યંત્ર પાસે રાખીને ૨૭ સતાવીસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ ઋદ્ધિ મંત્રનો જાપ કરવો, સફેદ આસન, માલા રાતા સુતરની, પશ્ચિમ તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ, ચંદન અને ઘીનો ધૂપ કરવો અને એકાંતમાં મંત્રનો જાપ કરવો.

ગુણઃ—આ પ્રમાણે કરવાથી પાણીનો ભય નાશ પામે છે, દરિઆમાં વહાણ ડૂબતું નથી.

શ્લોક ૫—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो धणवुद्धि [वुड्ढि ?] कराए ॥ —મન્ત્ર—ॐ ह्रीं पद्मे नमः ॥

યંત્ર—ષટ્કોણાકૃતિની મધ્યમાં अम्ल्व्र्यूं લખીને, છ ખૂણામાં મંત્રાક્ષરો લખવા, યંત્રની ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૭.

વિધિ—એકાંત સ્થાનમાં રહીને ૪૯ ઓગણપચાસ દિવસ સુધી, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ, કંદરૂ, ચંદન, કપૂર અને ઇલાયચીનો ધૂપ કરવો.

ચિત્ર ૨૯૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૫ પૃષ્ઠ ૫૮૨

ગુણ—ચૌપદનો લાભ, લક્ષ્મી તથા ધનનો લાભ થાય

શ્લોક ૬—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो पुत्तइच्छी [च्छ ?] कराए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति ह्रीं श्रीं म्रां व्रीं क्षा क्षीं प्रो ह्रा नम ॥

યન્ત્ર—ચન્દ્રાકૃતિની અંદર ઋદ્ધિ ભોજપત્ર પર લખીને ચન્દ્રાકૃતિની ચારે બાજુ મન્ત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૮

વિધિ—[એકાંત સ્થાનમાં] ૪૦ ચાલીસ દિવસ સુધી, હમેશા ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લીલુ આસન, કમલની માળા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવુ ગુગલ, ઘી, ખોપરા અને લવીંગનો ધૂપ કરવો ગુણ—સંતાનની પ્રાપ્તિ થાય

શ્લોક ૭—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो माहणे झाणाए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति शुभाशुभ कथयति [यामि ?] स्वाहा ॥

યન્ત્ર—ગોળાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, પહેલા કોઠામા ઋદ્ધિ લખવી, બીજામા મન્ત્રાક્ષરો લખવા અને ત્રીજા કોઠામા હ્રકાર ૧૪ ચઉદ લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૨૯૯

ચિત્ર ૨૯૭ ભક્તામરસ્તોત્ર કાવ્ય ૭ પૃષ્ઠ ૫૮૩

ચિત્ર ૨૯૮ ભક્તામરસ્તોત્ર કાવ્ય ૬ પૃષ્ઠ ૫૮૩

વિધિ—સત્તાવીસ દિન, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ, આસન જોગિયાનું, મૃગાની (પરવાળાની) માળા, નૈઋત્ય દિશા તરફ મુખ રાખી જાપ કરવા ગુગલ, લોહ્ડ, ખાન, પ્રિયંગુ (નાયબ) મરી લતાનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—પરદેશ ગયેલા પતિ અથવા સ્વજનની સત્તાવીસ દિવસમાં ખબર મળે.

શ્લો૦ ૮—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उद्दगदहाणीय ॥ मन्त्र—ॐ नमो भगवते मम सत्राग पीडा शान्ति कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—ચતુરસ્ત્ર કોઠા ૨૨ બાવીસની અંદર મંત્રાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૦.

स्वाहा ॐ ह्रीं अर्हं णमो

मो

यन्त्र चतुरस्त्र कोष्ठ २२ उद्दगदहाणीय॥

ॐ	न	न	ग	व
ए	ऊ	रु	ऊ	त्रा'
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

पू

ચિત્ર ૩૦૦ કલ્યાણમંદિર યંત્ર ૮

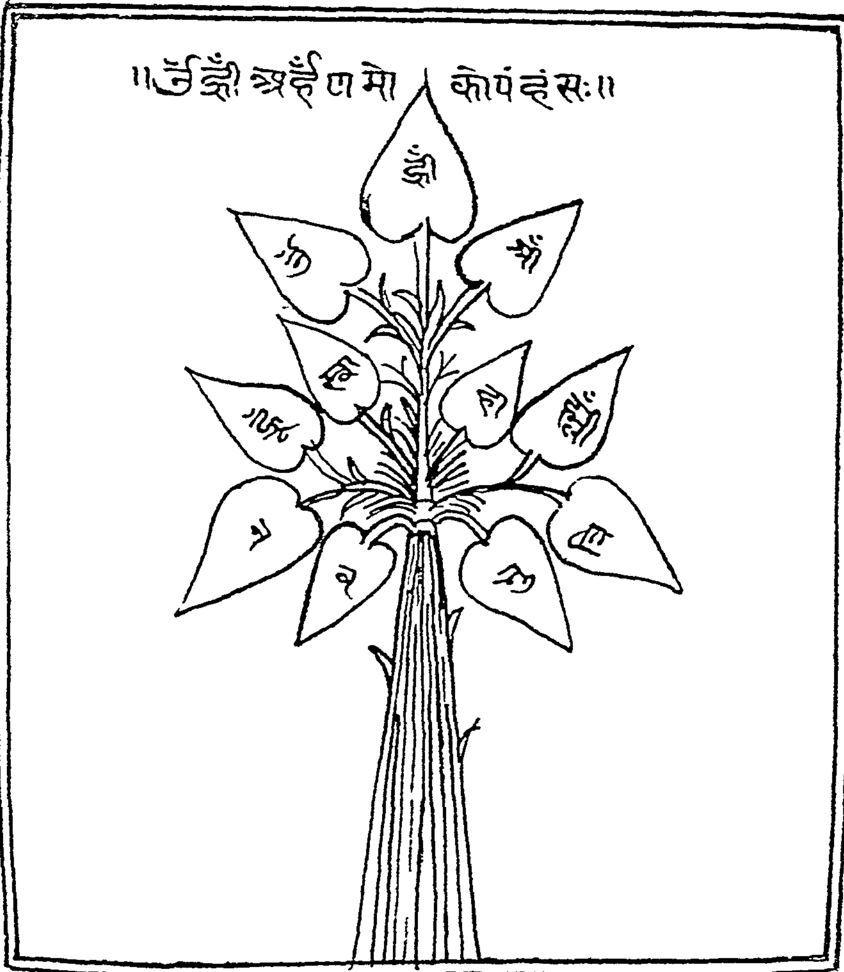
વિધિ—રોજ [illegible] ૧૦૦૦ જાપ [illegible]

આસન, ચાંદીની માલા, ઈશાન ખૂણા તરફ મુખ; ગુગલ, કંદરૂ અને સફેદ ચંદનનો ધૂપ કરવો, જાપ કરીએ એટલા દિવસ ભૂમિશયન કરવું. ગુણ—ગરમી, પિતજ્વર તથા સર્વ જાતની ગરમીનો નાશ થાય.

શ્લોક ૯—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो को पं हं सः ॥ મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं ह्म्ल्रीं त्रिभुवन हूँ स्वाहा ॥

યંત્ર—વૃક્ષાકૃતિમાં અગિઆર પાંદડામાં મંત્રના અક્ષરો લખવા અને ઋદ્ધિના અક્ષરો ઉપરના ભાગમાં લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૧

काव्य ९ वृक्षाकार यंत्र ९

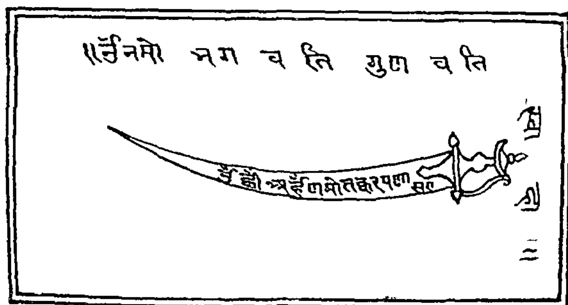
ચિત્ર ૩૦૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૯

વિધિ—[એકાંત સ્થાનમાં] ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, આસન કાલી ઉનનું, માલા રૂદ્રાક્ષ, અગ્નિ ખૂણા તરફ મુખ રાખી પદ્માસને જાપ કરવો. ગુગલ, રાલ અને કંદરૂપનો ધૂપ કરવો.

ગુણ—સાપ, વીંછી, વગેરેના ઝેર ઉપર ૧૦૮ વખત ઋદ્ધિ મંત્ર બોલીને ઝાડવાથી ઝેરનો નાશ થાય છે

શ્લોક ૧૦—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तक्कर पणासए ॥ મંત્ર—ॐ नमो भगवति गुणवति स्वाहा ॥

યંત્ર—ખડ્ગાકાર યંત્રની મધ્યમા મંત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૨

ચિત્ર ૩૦૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૦

વિધિ—૧૮ અઢાર દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીલુ આસન, સોનાની માલા, વાયવ્ય ખૂણા તરફ મુખ રાખવુ ગુગલ અને ચંદનનો ધૂપ દેવો

ગુણ—ચોર, ઠગ વગેરેના ભયનો નાશ થાય

શ્લોક ૧૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वारि वालवुद्धीप [वालवुद्धिप] ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो सरस्वति गुणवति स्वाहा ॥

યંત્ર—વટપત્રાકૃતિમા તેર પાખડીની મધ્યમા ઋદ્ધિ લખીને, [ઉપરના ભાગમા મંત્ર લખવો] આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૩

વિધિ—૧૯ ઓગણીસ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, સફેદ ચંદનની માલા, ઈશાન ખૂણા તરફ મુખ રાખવુ ચંદન, નાગરમોથ અને કપૂર કાચલીનો ધૂપ કરવો

ગુણ—યંત્ર પાસે રાખવાથી પાણીમા ડૂબાય નહિ

काव्य११

ચિત્ર ૩૦૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૫૮૭

काव्य१२

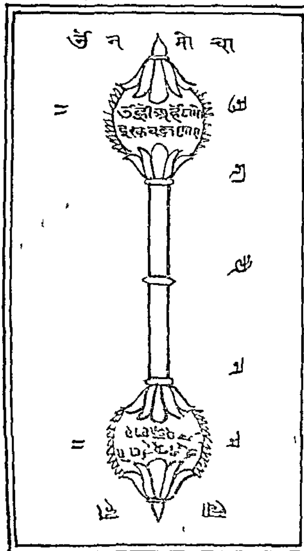
ચિત્ર ૩૦૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૫૮૯

શ્લોક ૧૦—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं नर्हं णमो अग्गलवज्जणाए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो चण्डिकायै नम स्वाहा ॥

યન્ત્ર—ઝારીની આકૃતિની મધ્યમા મંત્ર લખવો ઉપર ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૪

વિધિ—સાત દિન સુધી, દરરોજ ૧૦૮ એકસો આ૦ વખત જાપ કરવાથી અગ્નિનો ભય જાય, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, નૈઋત્ય ખૂણા તરફ મુખ રાખવુ કપૂર, ખોપરા, ગુગલ અને ઘીનો ધૂપ કરવો

ગુણ—મંત્ર ભણીને પાણી નાખવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય છે

ચિત્ર ૩૦૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૫૯૦

શ્લોક ૧૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो इक्खवज्जणाए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो चामुंडायै नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—મૂઠ વાળી વજ્રાકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મંત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૫

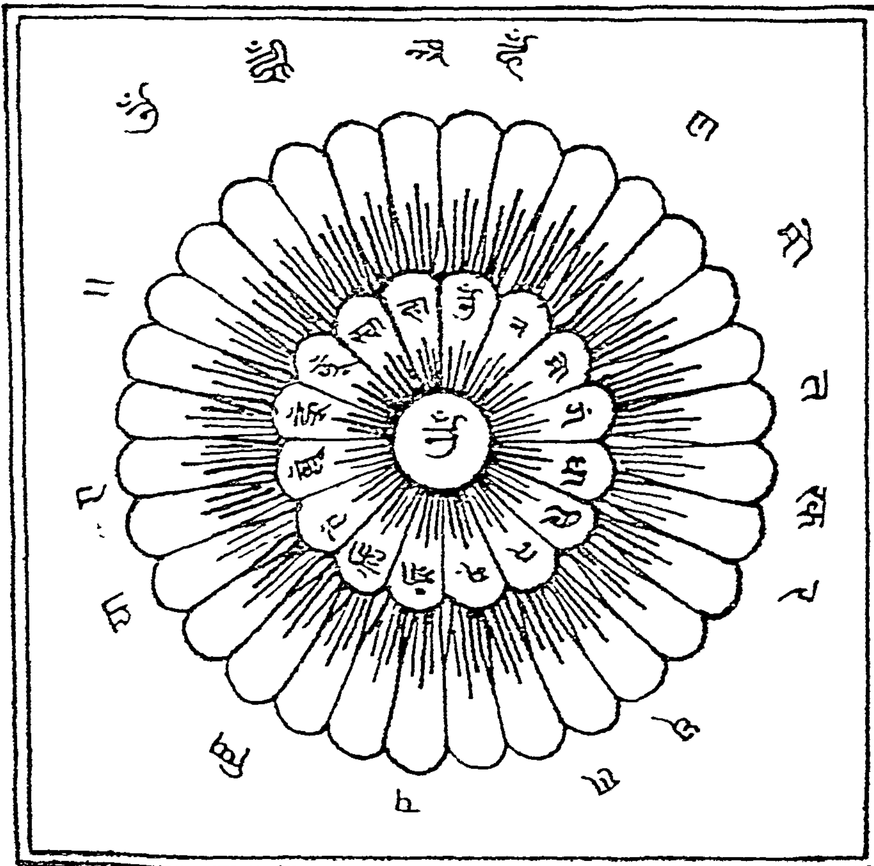
વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લાલ આસન, જાયફલની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ, ચંદન અને ઘીનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—દરરોજ ૧૦૮ વાર પાણી મંત્રીને નાંખવાથી કુવામા ખારૂં પાણી આવતું હોય તે મીઠું જલ થઈ જાય.

શ્લોક ૧૪—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तक्खर घण प [व ?] ण्पियाए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो गंधारि [यै] नम· श्रीं क्लीं ऐं ब्लूँ हूँ ह्रूं स्वाहा ॥

યંત્ર—ષોડશ દલ કમલાકારે યંત્ર [મધ્ય કર્ણિકામાં ॐ લખવો], પાંખડીઓમાં મંત્રાક્ષરો લખવા, કમલાકૃતિને ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૬

काव्य१४ यं१३पांसलि२६प१ञवत्त

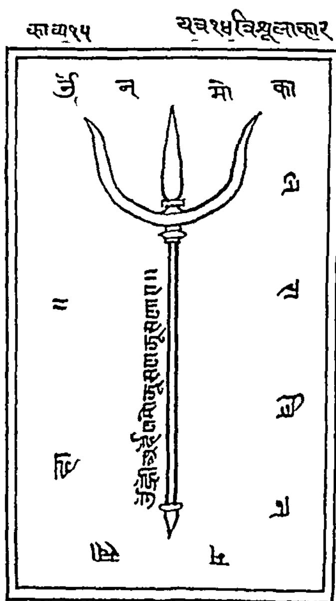
ચિત્ર ૩૦૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૪

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લીલુ આસન, લાલ સુતરની માલા, ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખવું કંદરુ અને ગુગલનો ધૂપ દેવો

ગુણ—ચોરાઈ ગએલી વસ્તુ પાછી આવે, ધન મલે અને ખોવાયેલી-ગુમાવેલી વસ્તુ પાછી મલી આવે

શ્લોક ૧૫—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो ञ्सणञ्सणाए ॥ मंत्र—ॐ नमो कालरात्रि [यै] नम स्वाहा ॥

યંત્ર—ત્રિશૂલાકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે બાજુ ફરતો મંત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૭

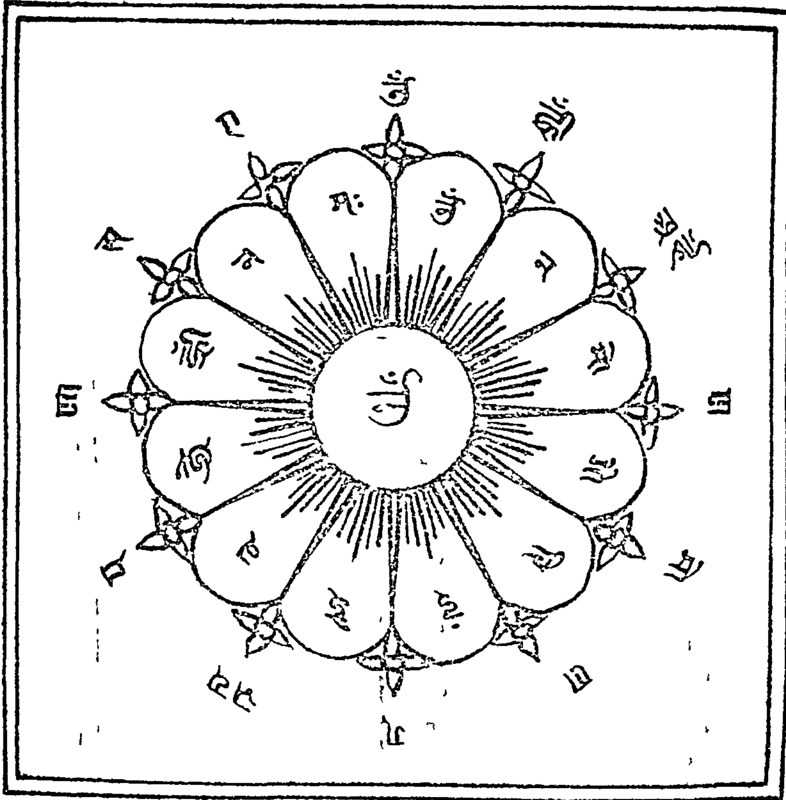
ચિત્ર ૩૦૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૫

વિધિ—પચીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો. કાલુ આસન, કાલા અરીઠાના બીજની માલા, દક્ષિણ દિશાએ મુખ રાખીને ગણવી. ગુગલ, ખોપરા, લાલ મરચાં અને નૂન (લૂણ ?)નો ધૂપ દેવો.

ગુણ—આ પ્રમાણે કરવાથી શત્રુ વૈરભાવ છોડે અને તેનો નાશ થાય.

શ્લોક ૧૬—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो णगभय पणासए ॥ મંત્ર—ॐ नमो गौरि इंद्रे वज्रे ह्रीं नमः ॥

યંત્ર—દ્વાદશ દલ કમલાકૃતિની બાર પાંખડીઓમાં મંત્ર લખવો, ચારે બાજુ ફરતી ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૮.

ચિત્ર ૩૦૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૬

વિધિ—સાત દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, વાયવ્યખૂણા તરફ મુખ કરવું. ગુગલ, મેવા, ઘી અને ચંદનનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—પર્વતપરનો ઉપસર્ગ અને વનના ભયનો નાશ થાય.

શ્લોક ૧૭—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो कुद्धवुद्ध [द्धि ?] णासए ॥ મંત્ર—ॐ नमो धृतिदेव्यै ह्रीं श्रीं क्लीं ब्लूँ ऐं द्रां द्रीं नमः ॥

યંત્ર—ચોખંડા સોલ ખૂણોમાં મંત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૦૯

काव्य १७ यंत्र १६ चउरस

ॐ ह्रीं अर्हं णमो उग्ग तवाणं ॥

ॐ	न	मो	धृ
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ચિત્ર ૩૦૯ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૧૭

વિધિ—ચઉદ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, નૈઋત્ય ખૂણા તરફ મુખ રાખવું ચદન, કપૂર, ઇલાયચી અને ઘીનો ધૂપ દેવો

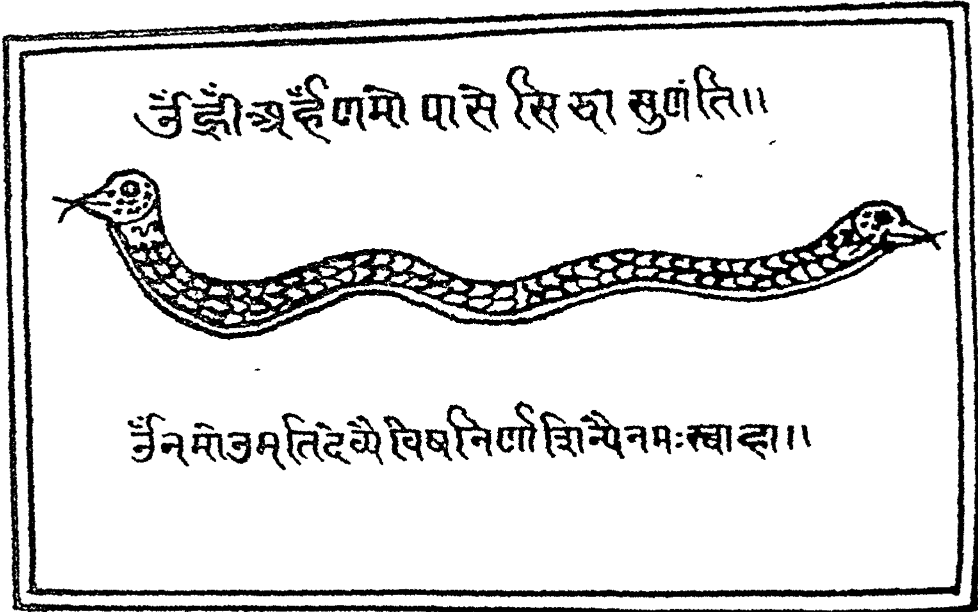
ગુણ—[યંત્ર પાસે રાખવાથી] વિગ્રહની શાંતિ થાય છે

શ્લોક ૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्ह णमो पासे सिद्धा सुणंति ॥ મંત્ર—ॐ नमो उ [सु?] मतिदेव्यै विषनिर्णाशिन्यै नम स्वाहा ॥

યંત્ર—બે મુખવાળા સર્પની આકૃતિ કરીને ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ અને નીચેના ભાગમાં મંત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૦.

વિધિ—સાત દિવસ સુધી દરરોજ ૧૦૮ વખત જાપ કરવો, કાળુ આસન, ચદનની માલા, અગ્નિ દિશા તરફ મુખ રાખવુ ગુગલ, અને કદરનો ધૂપ દેવો

ગુણ—જે પુરુષ અગર સ્ત્રીને સર્પ કરડ્યો હોય તેને ગારુડિનાઈ (લીમડાનુ ગુમખુ ?) આડો દીજે સર્પનુ ઝેર ઉતરી જાય

ચિત્ર ૩૧૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૫૯૩

શ્લોક ૧૯—ઋદ્ધિ—ॐ **ह्रीं अर्हं णमो पुप्फिगरुवत्ताए ॥** મંત્ર—ॐ **नमो भगवति पुष्पपल्लवकारिणि नमः ॥**

યંત્ર—આંબાના ઝાડની આકૃતિએ સત્તર પાંદડાંવાળો યંત્ર બનાવીને, પાંદડાંની મધ્યમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુ પર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૧.

વિધિ—બાગની અંદર ચઉદ દિવસ સુધી, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, ડાભનું આસન, તુલસીની માલા, રાલ, કંદરૂ, ગુગલ છાડછડીલો, ઘીનો ધૂપ દેવો.

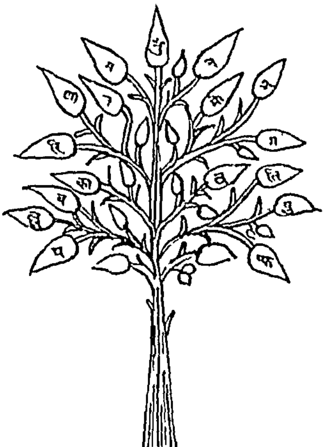
ગુણ—બાગમાં ફૂલ ન ઉગતાં હોય તે નવપલ્લવિત થાય.

શ્લોક ૨૦—ઋદ્ધિ—ॐ **ह्रीं अर्हं णमो गिल्लविल्लपासाए ॥** મંત્ર—ॐ **नमो ब्रह्माणि नमः ॥**

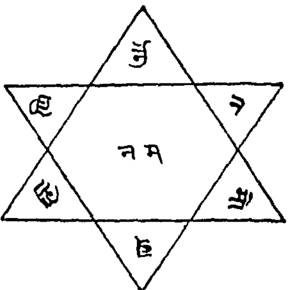
યંત્ર—ષટ્કોણ યંત્ર મધ્યે મંત્ર લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૨.

વિધિ—એકાંતસ્થાને ૪૯ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, આસન જોગિયાનું, માલા રૂદ્રાક્ષની, ઇશાન દિશા તરફ મુખ રાખવું. ગુગલ અને રાલનો ધૂપ દેવો. ભૂમિશયન કરવું તથા બ્રહ્મચર્ય પાલવું. ગુણ—ઉપર પ્રમાણે કરવાથી ઉચ્ચાટન થાય છે.

શ્લોક ૨૧—ઋદ્ધિ—ॐ **ह्रीं अर्हं णमो अक्खिगदेणासए ॥** મંત્ર—ॐ **ह्रीं श्रीं क्लीं क्षां क्षीं नमः ॥**

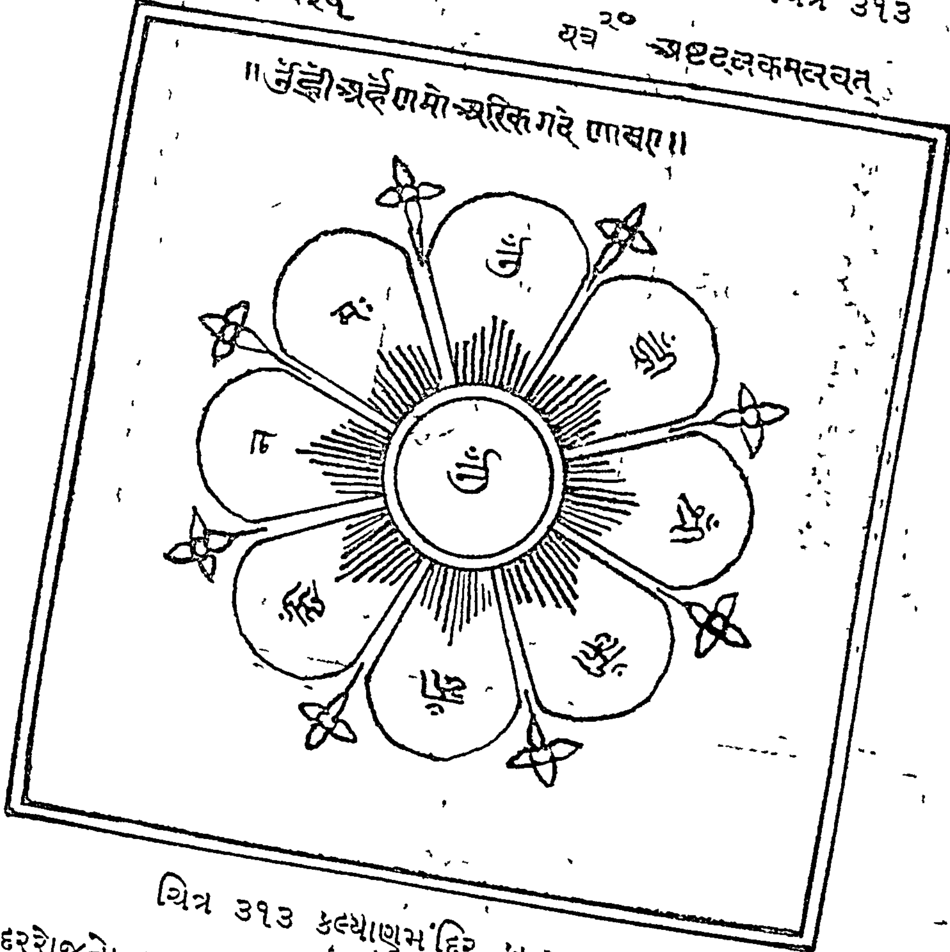

ચિત્ર ૩૧૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૫૯૪

ચિત્ર ૩૧૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૫૯૪

યંત્ર—અષ્ટદલ કમલની [મધ્ય કર્ણિકામાં ૐકાર લખવો] આઠ પાંખડીઓમાં મંત્રાક્ષરો લખવા, ઉપર ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૩

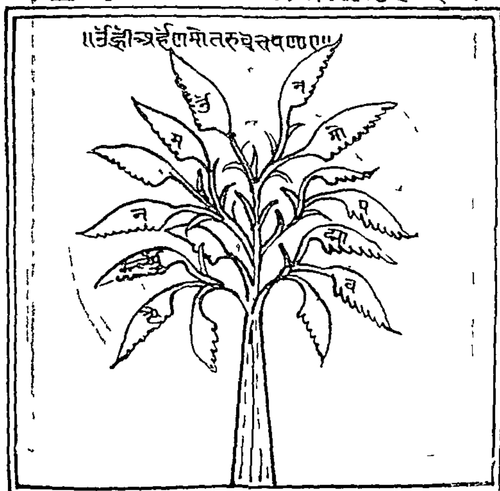
ચિત્ર ૩૧૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૧

વિધિઃ—દરરોજનો ૧૦૮ વખત જાપ સાત દિવસ સુધી કરવો, યંત્ર જેવો છે તેવો લખી, લીલુ આસન, માલા ચંદનની; નૈઋત્ય દિશા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન અગર અને ઘીનો ધૂપ દેવો. ગુણ—નેત્રરોગની પીડાનો નાશ થાય છે.

શ્લોક ૨૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो तरुवत्तपॅणाए ॥ મંત્ર—ॐ नमो पद्मावत्यै झ्म्ल्व्र्यूं नमः ॥

યંત્ર—ચંપકવૃક્ષાકાર આકૃતિમાં દસ પાંદડાં બનાવીને તેની મધ્યમાં મંત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૪

વિધિઃ—એકવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, ડાભનું આસન, તુલસીની માલા, નૈઋત્ય દિશાએ મુખ રાખવું, રાલ, ગુગલ, છાડછડીલો, ઘીનો ધૂપ દેવો. ભૂમિશયન કરવું, એકાંતમાં જાપ કરવો. ગુણ—બાગમાં સારાં ફલ નીપજે—પેદા થાય.

ચિત્ર ૩૧૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૨ પૃષ્ઠ ૫૯૬

શ્લોક ૨૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वज्जपहरणाए ॥ મંત્ર—ॐ णमो श्रीं क्लीं झ्रां झ्रीं झ्रूं झ्रः नमः ॥

યંત્ર—ગોળાકૃતિએ ત્રણ કોઠા કરવા, મધ્ય કોઠામા झ्म्ल्व्र्यूं લખવુ, બીજા કોઠામા ઋદ્ધિ લખવી, ત્રીજા કોઠામા મંત્ર લખવો આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૫

વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ આસન, લાલ રેશમની માલા, પૂર્વદિશા તરફ મુખ રાખવુ ચંદન, મૃગ્ક, સિલારસનો ધૂપ દેવો ભૂમિશયન કરવુ, બ્રહ્મચર્ય પાળવુ અને એકાંતસ્થાને જાપ કરવો ગુણ—રાજદરબારમાં જયની પ્રાપ્તિ થાય

શ્લો. ૨૪—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो आगासगामियाए ॥ મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रां श्रीं पद्मे पौंडरभुजे प्रों [प्रौं?] हूँ हूँ नमः ॥

યંત્ર—સમચોરસ સોલ કોઠાના યંત્રમા મંત્ર લખવો, ઉપરના ભાગમા ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૬ વિધિ—સત્તાવીશ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો,

ચિત્ર ૩૧૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૩ પૃષ્ઠ ૫૯૭

લાલ આસન, લાલ માલા, પૂર્વદિશામાં મુખ રાખવું, પચીશ શેર ખીર અને શીરો [બંને મલીને] બનાવરાવી, શ્રાવકની એકવીશ કન્યાને જમાડવી, કપૂર, મૂષ્ક, શિલારસ અને સફેદ ચંદનનો ધૂપ દેવો. એકાંત જંગલમાં અથવા અટવી અગર પર્વત પર આ જાપ કરવો. ગુણ—ગએલું રાજ્ય તથા સ્થાન પાછું મલે.

શ્લોક ૨૫--ઋદ્ધિ—ॐ **ह्रीं अर्हं णमो हिडक्कमलाणयाए** ॥ મંત્ર—ॐ **नमो धरणेन्द्र पद्मावत्यै नमः** ॥

યંત્ર—ત્રિકોણાકૃતિ યંત્રની મધ્યમાં મ્લ્વ્ર્યૂં લખીને, યંત્રની અંદરના ભાગમાં ઉપર તથા નીચે ઋદ્ધિ લખવી તથા ચારે બાજુ ફરતા મન્ત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૭. વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, સફેદ આસન, સ્ફટિકની માલા, પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ કરવું. કપૂર, ચંદન, મુષ્ક તથા ઇલાયચીનો ધૂપ કરવો. ગુણ—રોગ, શોકની પીડાનો નાશ થાય, હર્ષ થાય અને સર્વ રોગનો નાશ થાય.

॥काव्य२४ यंत्र२३चउत्त

ॐ	ह्रीं	श्रौं	श्रीं
[illegible]	ह्रूं	ह्रूं	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ॐह्रीं अर्हं णमो आगास गामि याए ॥

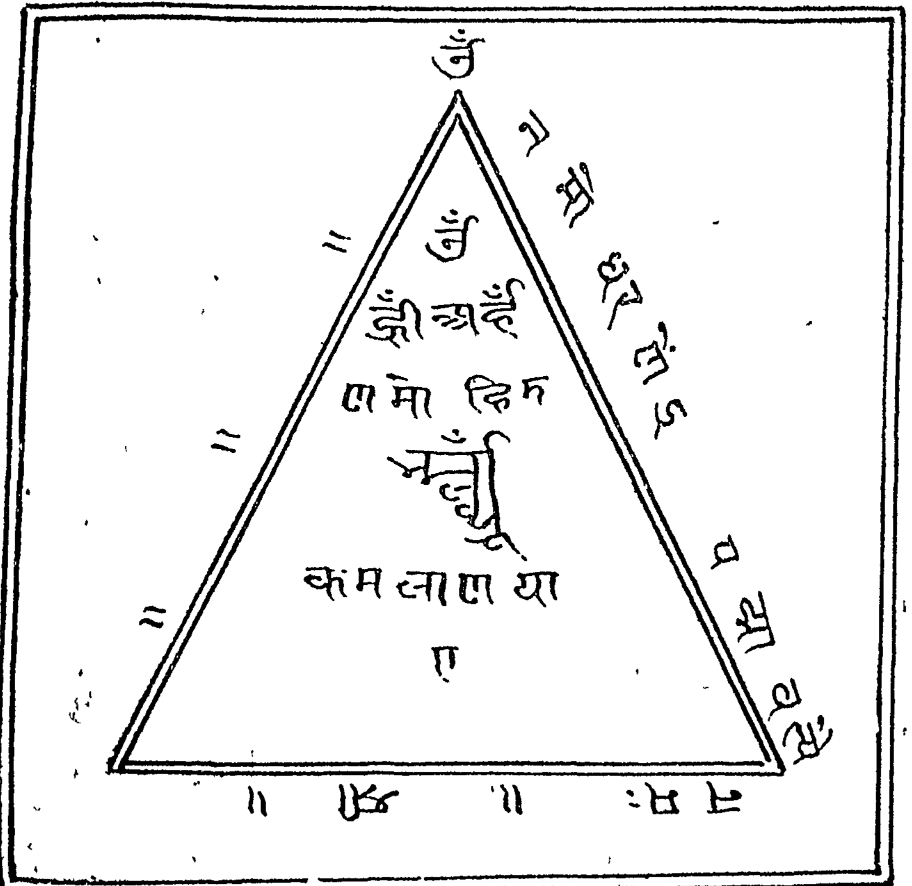
ચિત્ર ૩૧૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૫૯૮

શ્લોક ૨૬—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो जयदेयपासेवत्ताए ॥ મંત્ર—ॐ ह्रीं पद्मे श्रा श्रीं श्रू श्र नम ॥

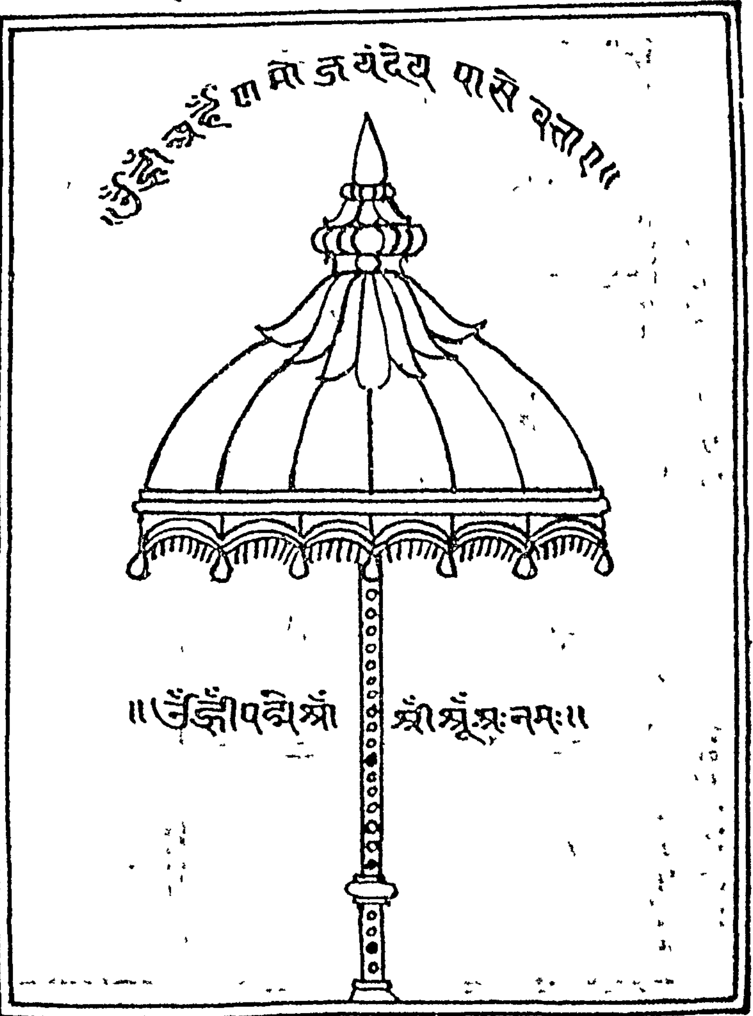
યંત્ર—છત્રાકૃતિમા યંત્ર લખવો, છત્રની નીચેના ભાગમા મંત્ર લખવો અને ઉપરના ભાગમા ફરતી ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૮

વિધિ—૨૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, લાલ આસન, લાલ માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવુ કસ્તુરી, અગર, હીબેર (હીરાબોળ ?) છડીલોનો ધૂપ દેવો ગુણ—રાજસભામા બોલેલો બોલ માન્ય રહે, ઝગડાનો નિકાલ જે કરીએ તે માન્ય રહે

શ્લો૦ ૨૭—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं पलदुद्दणासए ॥ મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं धरणेन्द्रपद्मावती पल पराक्रमाय नम ॥

ચિત્ર ૩૧૭ કલ્યાણમંદિર" કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૫૯૮

ચિત્ર ૩૧૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૬ પૃષ્ઠ ૫૯૯

યંત્ર—સિંહાસનની આકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ઉપરના ભાગમાંથી શરૂ કરીને ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૧૯

ચિત્ર ૩૧૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૭

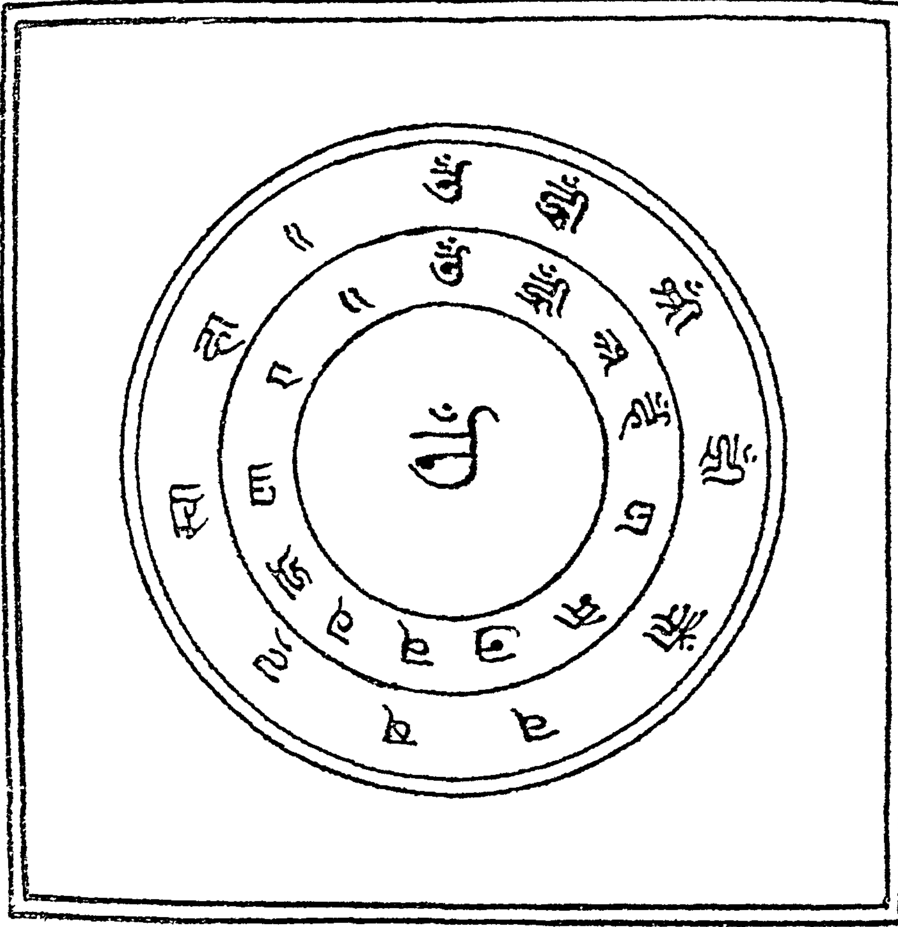
વિધિ —૨૧ દિવસ દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાલી ઊનનું આસન, કાલા સુતરની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું ગુગલ, મીઠું, ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો ૨૧ દિવસ પછી યંત્રને પંચામૃતમાં મેલવીને નદીના પ્રવાહમાં નાખી દેવો ગુણ—દુશ્મન પરાજય પામે, શત્રુ શાંત હોય

કાવ્ય ૨૮—ઋદ્ધિ– ॐ ह्रीं अर्हं णमो उवयज्झणाए ॥ મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं ह्रीं क्रों वषट् स्वाहा ॥

યંત્ર—ગોળાકાર ત્રણ કોઠા કરવા, મધ્યમાં ॐકાર લખવો, બીજા કોઠામાં ઋદ્ધિ અને

ત્રીજા કોઠામાં મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૦.

॥काव्य २८ यंत्र २७ गोलाकार

ચિત્ર ૩૨૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૮

વિધિઃ—૨૧ દિવસ, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવા, પીળું આસન, પીળા સુતરની માલા, દક્ષિણ દિશા તરફ મુખ રાખવું. ચંદન, લવીંગ, ઘી, ઇલાયચી અને કપૂરનો ધૂપ દેવો. ગુણ—કીર્તિ યશ વધે, લોકોમાં જયજયકાર વર્તે.

કાવ્ય ૨૯—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो देवाणुप्पि (पि ?) याप ॥ મન્ત્ર—ॐ ह्रीं क्रां (क्रौं) ह्रीं हूँ फट् स्वाहा ॥

યંત્ર—વીણાકારે લખવો, વીણાની મધ્યમાં ઋદ્ધિ અને ઉપરના ભાગમાં મંત્ર લખવો. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૧.

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવો, લાલ અસન, લાલ માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવું. કસ્તુરી, અગર, સિલારસ અને સફેદ ચંદનનો ધૂપ દેવો.

ચિત્ર ૩૨૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૬૦૨

ભૂમિશયન કરવુ, બ્રહ્મચર્ય પાળવુ ગુણ—સોપારી, ઇલાયચી અથવા લવીંગ, મંત્ર ભણીને જેને આપીએ તે પ્રત્યક્ષ હોય, સર્વ જનને પ્રિય હોય

કાવ્ય ૩૦—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो महानलाए ॥ મન્ત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं ह्लू म्रैं (म्रों ?) हूँ नमः स्वाहा ॥

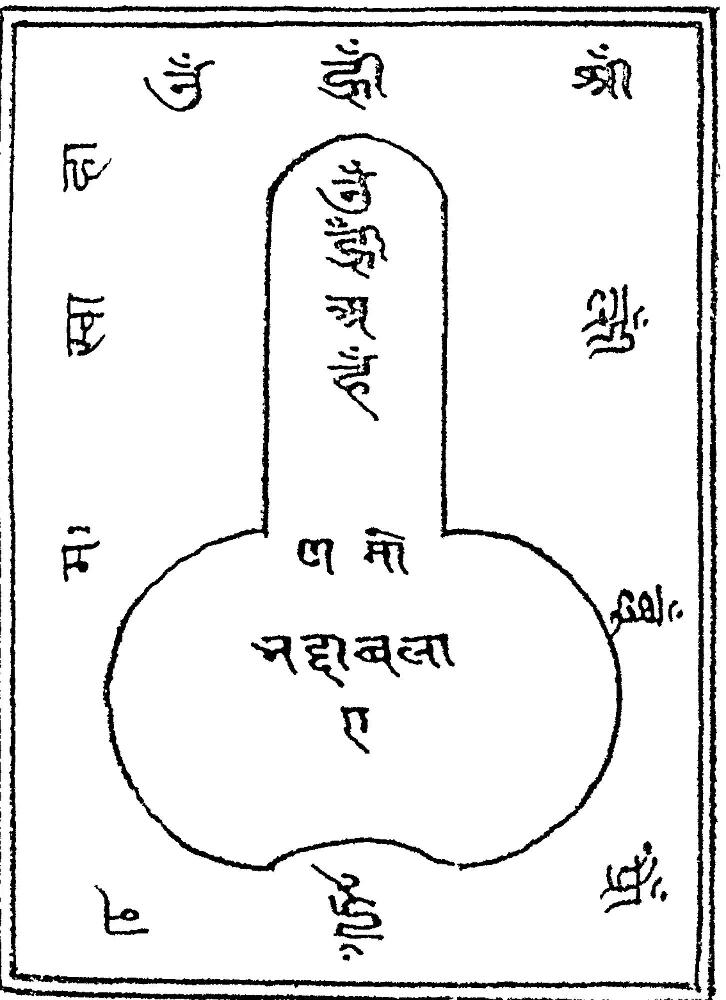
યંત્ર—શીસાના આકારે યંત્ર કરીને, મધ્યમા ઋદ્ધિ લખવી અને ચારે બાજુ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૨

વિધિ—૬૦ દિવસ, દરરોજ ૭૦૦ જાપ કરવા, કાલુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રાખવુ ગુગલ, લોબાન અને ઘીનો ધૂપ દેવો ગુણ—કાચા ઘડાવી કુવામાથી પાણી નીકળે

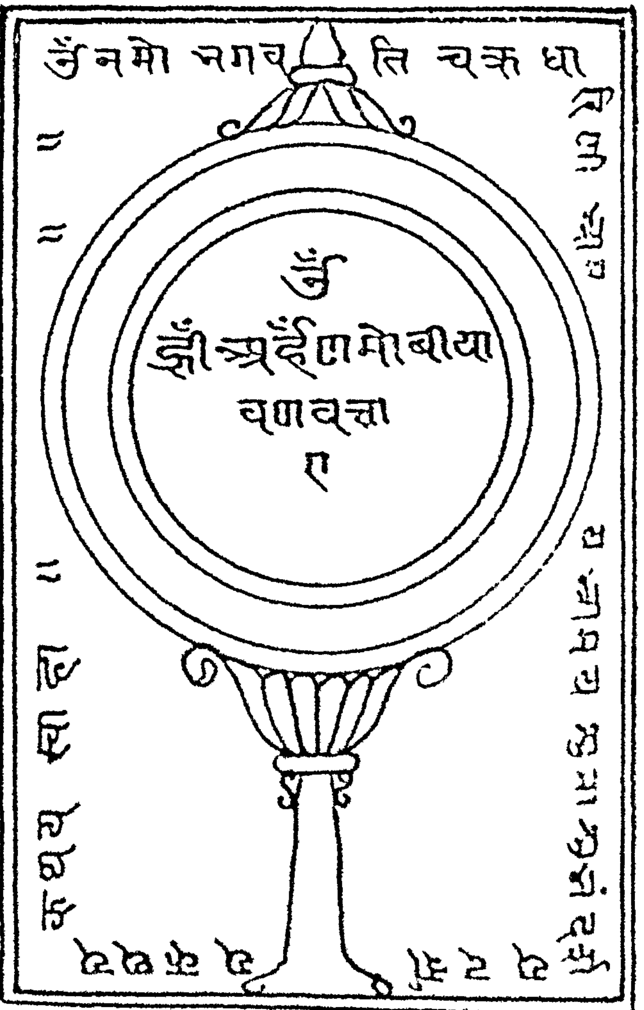
કાવ્ય ૩૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वीयाघणयत्ताए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति चक्र धारिणि भ्रामय भ्रामय मम शुभाशुभ दर्शय दर्शय स्वाहा ॥

યંત્ર—દર્પણાકૃતિએ ચોખડા કરવો મધ્યમા ઋદ્ધિ લખવી, ઉપરની ગાડ કરીને ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૩

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, અંગુલ ૧૨ નો હોમકુંડ કરવો,

ચિત્ર ૩૨૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૬૦૩

ચિત્ર ૩૨૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૧ પૃષ્ઠ ૬૦૩

હોમકુંડની અંદર અગર, ઘી, ગુગ્ગલ, ગોરોચંદનનો હોમ મંત્ર ભણીભણીને કરવો સફેદ આસન, સફેદ માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું ચંદન, અગર અને દાડમડીલાનો ધૂપ દેવો પછી ખીર, શીરો અને તંદુલનું શ્રાવકોને ભોજન કરાવવું ગુણ—શુભાશુભ પ્રશ્નનો જવાબ મળે

કાવ્ય ૩૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो अट्ठमहाणासए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति मम शत्रून् बधय बधय ताडय ताडय उन्मूलय उन्मूलय छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द स्वाहा ॥

યંત્ર—મૃદંગાકારે લખવો, મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ચારે બાજુ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૪

॥काव्य ३२ यंत्र मृदंगाकार

॥ॐनमो भगवति मम शत्रून् बधय बधय ताडय

ताडय उन्मूलय उन्मूलय

॥ ॐ ह्रीं अर्हं णमो अट्ठमहा ॥

॥ णासए ॥

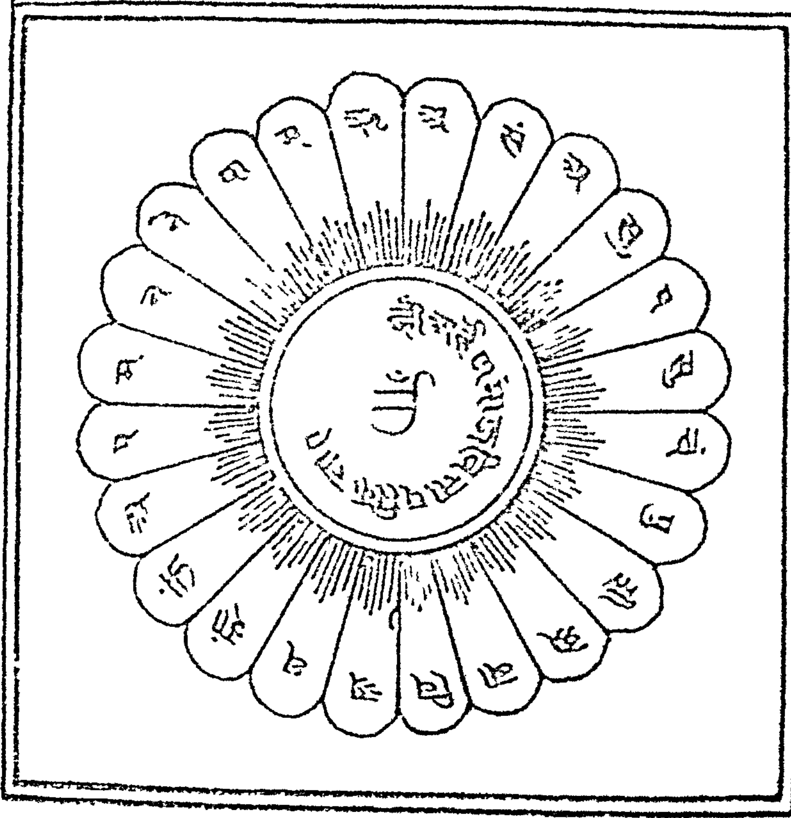
छिन्द छिन्द भिन्द भिन्द स्वाहा ॥

ચિત્ર ૩૨૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૨

વિધિ—૨૭ દિવસ, હંમેશ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, કાળું આસન, કમલકાકડીના બીજની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું ગુગળ, નાગરમોથ, તગર અને ઘીનો ધૂપ દેવો ગુણ—દુષ્ટ માણસનું જોર ન ચાલે, દુષ્ટ મનુષ્યનો નાશ થાય

કાવ્ય ૩૩—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो जविज्जाणरिसिणाण ॥ મન્ત્ર—ॐ असं नसु पसु पसु दीधि याधि अधराकु असमाने पाम ॥

યંત્ર—ચોવીશ પાંખડીઓવાળા કમલની મધ્યમાં ૐ લખવો, ચોવીશ પાંખડીમાં મંત્રાક્ષરો લખવા. [ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી] આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૫.

ચિત્ર ૩૨૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૩

વિધિ—૭ દિવસ. દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા. જોગિયાનું આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. કપૂર, ખોપરાં, ઘી, ચંદન અને ઈલાયચીનો ધૂપ દેવો. ગુણ—મેઘનો ભય, અતિવૃષ્ટિ, તીડ, કાતરા તથા ઉંદરનો ભય ખેતરમાં ન હોય.

કાવ્ય ૩૪—ઋદ્ધિ--ૐ ह्रीं अर्हं णमो उंजिअस्सायतक्खणेणं ॥ મન્ત્ર—ૐ नमो भगवति भूत पिशाचराक्षसवेतालान् ताडय ताडय मारय मारय स्वाहा ॥

યંત્ર—વૃક્ષાકાર યંત્ર ૬ પાંદડાં વાળો કરવો જમણી બાજુના ત્રણ પાંદડામાં ह्रीं श्रीं क्लीं તથા ડાબી બાજુના ત્રણ પાંદડાંમાં ग्रौं रौं ग्लौं લખવા, ઋદ્ધિ અને મંત્ર ચારે બાજુ ફરતા લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૬

વિધિ—૨૧ દિવસ, ૨૧ વાર સરસવ મંત્રીને પાણીમાં નાખવા, કાલું આસન વિંછી કાટા ફૂલની માલા. વાયવ્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ગુગલ, મરચાં, ઘી તથા સરસવનો ધૂપ દેવો. ગુણ—શાકિની દોષ જાય. ભૂત, પિચાચ, રાક્ષસ તથા દુર્જન વૈરીનો નાશ થાય.

॥काव्य ३४ यन्त्र ३४ वृक्षाकार॥

ચિત્ર ૩૨૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૪ પૃષ્ઠ ૬૦૬

॥काव्य ३५ यन्त्र ३५ कल्पद्रुम॥

ચિત્ર ૩૨૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૫ પૃ૦ ૬૦૮

કાવ્ય ૩૫—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो मिज्ञलिज्ञणासए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवति मिगियागद्दे अपस्मारे रोगे शांतिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

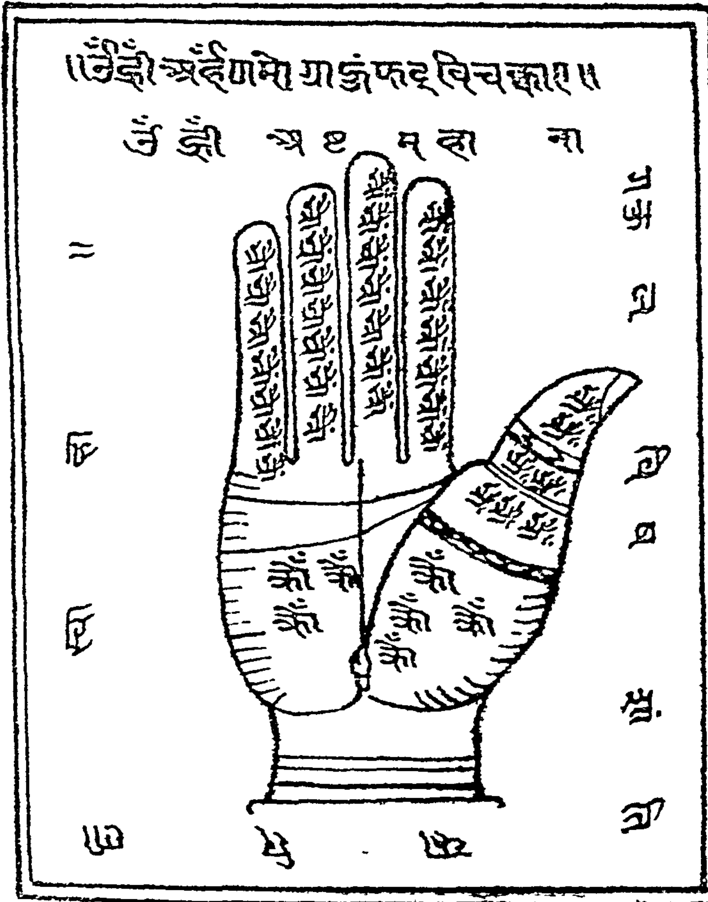
યંત્ર—હુથીની ખુટી માફક પત્ર ૨૬નો લખવો. પાંદડાંની મધ્યમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા, ઉપરની બાજુએ ઋદ્ધિના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૭

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ વાર મંત્ર જપવા, કેળના પાનનું લીલુ આસન હમેશાં લેવુ, ચંદનની માલા, નૈઋત્ય દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. લોબાન અને ઘીનો ધૂપ દેવો. એકાંત સ્થાને જાપ કરવા, બ્રહ્મચર્ય પાળવું.

ગુણ—મૃગી, અપસ્માર અને બાવળાપણું જાય.

કાવ્ય ૩૬—ઋદ્ધિ--ॐ ह्रीं अर्हं णमो ग्रा (ग्रां ?) हु फट्ट् विचक्काए ॥ મન્ત્ર--ॐ ह्रीं अष्टमहानागकुल विष शांतिकारिणि स्वाहा ॥

યંત્રઃ—હાથના પંજાના આકારે કરવો. હથેલીની મધ્યમાં સાત क्रौं કાર લખવા, પાંચ

ચિત્ર ૩૨૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૬ પૃષ્ઠ ૬૦૯

આ રીતેઓની મધ્યમાં નાત નાત મા ડાગ લખવા ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી અને ચારે બાજુ યન્ત્રને ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૮

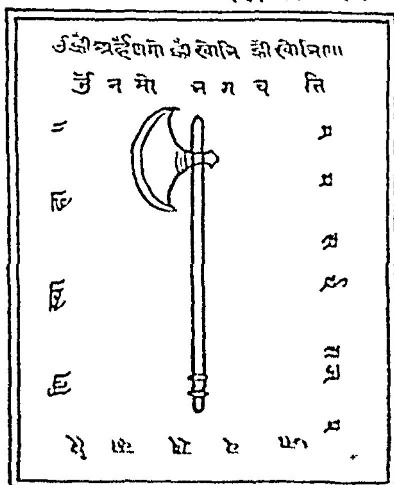
વિધિ—૭ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લીલું આસન, માળા પારાની (લીલી) ઈશાન દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું ગુગળ કપૂરનો ધૂપ કરવો

ગુણ—આ પ્રમાણે સિદ્ધ કર્યા પછી સર્પ પકડે તો સર્પ કરડે નહિ, મંત્ર ભણીને ફૂંકી નાખવાથી સર્પ ચાલી જાય અને સર્પનું વિષ ચડે નહિ

મન્ત્ર ૩૭- ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो ह्रीं ग्गोवि ह्रीं गोसिप ॥ મંત્ર--ॐ नमो भगवति मम सर्वं राज्यप्रजा वश्यकारिणि स्वाहा ॥

યન્ત્ર—કુહાડીની આકૃતિ લખીને, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મન્ત્રના અક્ષરો ઋદ્ધિની નીચે લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૨૯

गाथा ३७ यन्त्र कुहाडीनो आकार

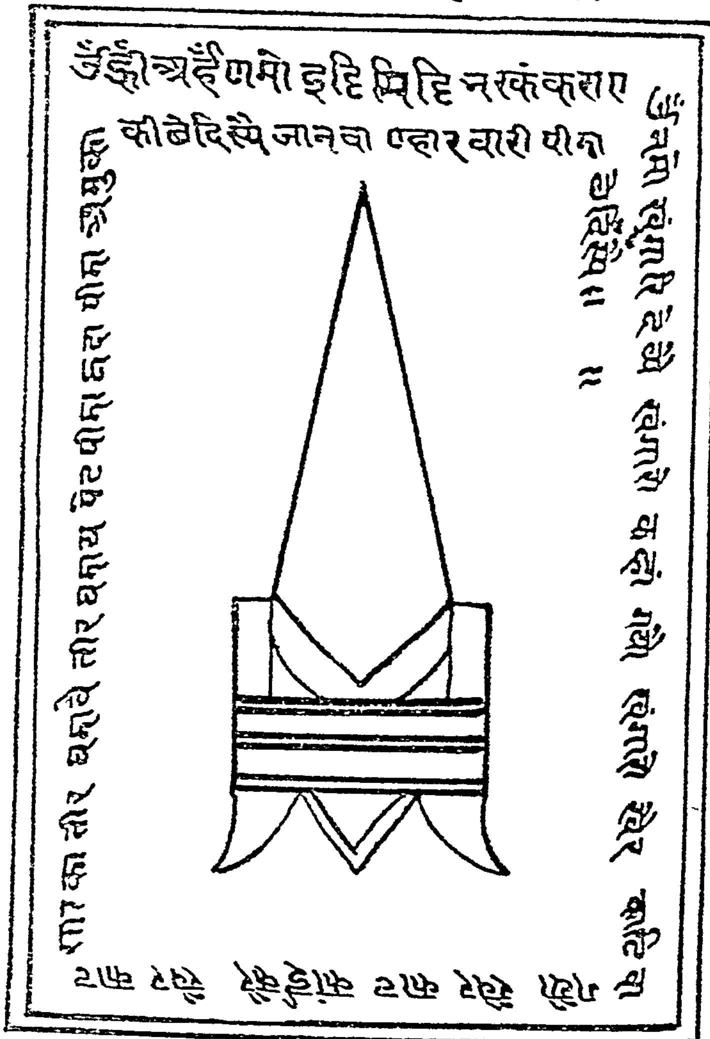
ચિત્ર ૩૨૯ કલ્યાણમંદિર શ્લોક ૩૭

વિધિ—૨૧ દિવસ દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા [illegible]

મંત્ર જપી જપીને ફૂલ રાખતા જવું, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. કપૂર અને કસ્તૂરીનો ધૂપ દેવો. ગુણ—મંત્ર ભણીને ૭ કાંકરી ક્ષીરવૃક્ષ નીચે ઉછાળીને અધર ઝીલી લઇને નગરના ચૌટામાં નાખવાથી રાજા વગેરે લોકો વશ થાય, રંકથી માંડી રાજા અને શાહૂકાર વગેરે સર્વ વશ થાય.

કાવ્ય ૩૮—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो इट्टि मिट्टि भक्खंकराण ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो खङ्गारीदेव्यै, खङ्गारो कहां गयौ, खङ्गारो खैर काटि वा गयौ, खैर काटि कांइ करै. खैर काट सारका तीर घडावै, तीर घडाय पेटपीडा हृदयपीडा अमुकाकी छेदीस्यै जानवा न्हारवारी पीडा छेदीस्यै ॥

યંત્ર કટારીના આકારે લખવો, ઉપર ઋદ્ધિ લખવી, પછી ચારે તરફ ફરતા મંત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૦

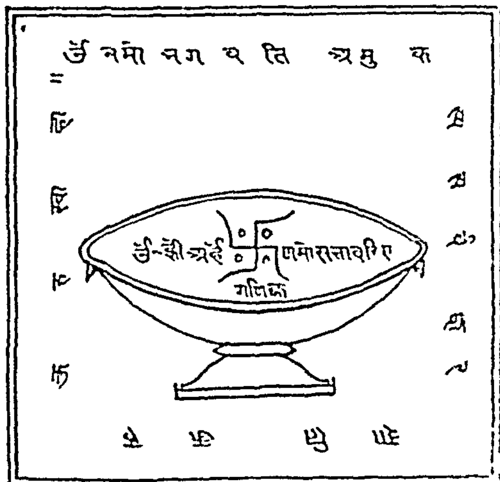

ચિત્ર ૩૩૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૮

વિધિ—૧૮ દિવસ, હમેશાં ૧૦૦૦ જાપ કરવા, સફેદ આસન, [illegible] લાકડાની માળા, ચંદન, [illegible] અને ઘી તથા [illegible]નો ધૂપ દેવો

કાવ્ય ૩૮—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो सत्तायरिय गणिज्ज ॥ मंत्र—ॐ नमो भगवती अमुकस्य सर्व ज्वर शान्ति कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—ઝારીની આકૃતિની મધ્યમાં ઋદ્ધિ લખીને, ઉપર ચારે તરફ મંત્રના અક્ષરો ફરતા લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૧

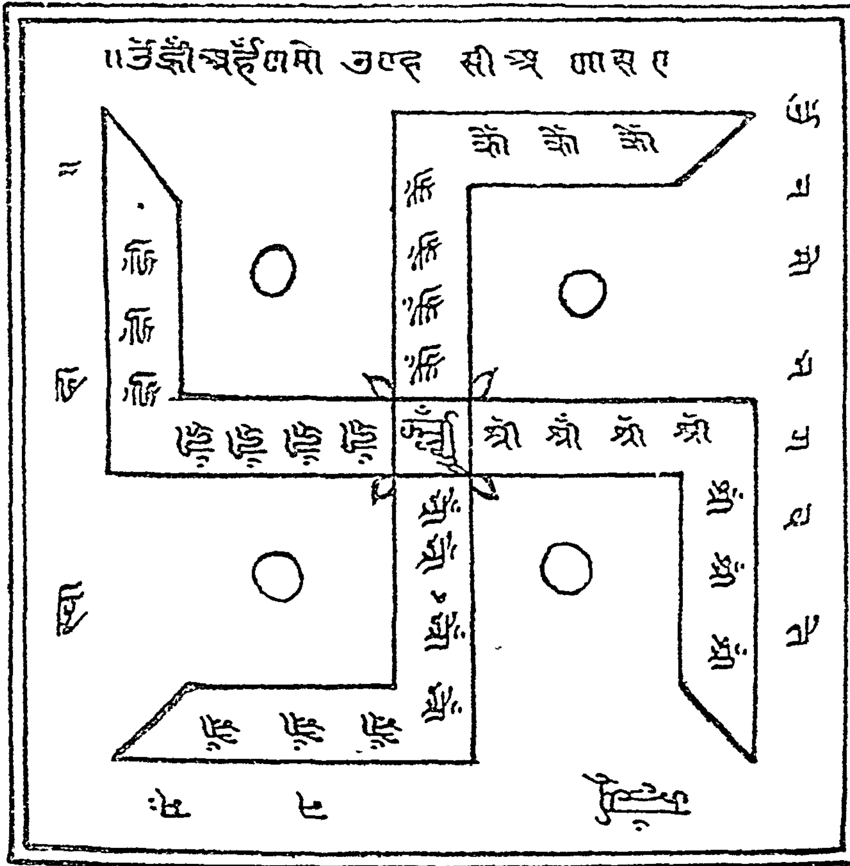
ચિત્ર ૩૩૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૮

વિધિ—૭ દિવસ, હમેશાં ૧૦૮ જાપ કરવા, પીળું આસન, [illegible], [illegible] દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું, [illegible] ઘી તથા [illegible]નો ધૂપ દે[illegible]

[illegible]—[illegible]

કાવ્ય ૪૦—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो उण्हसीअणासए ॥ મન્ત્ર —ॐ नमो भगवते झ्म्ल्व्र्यूं नमः स्वाहा ॥

યંત્ર—સાથીઆની આકૃતિના મધ્યમાં झ्म्ल्व्र्यूं લખીને દક્ષિણ બાજુએ સાત શ્રીંકાર લખવા, ઉત્તર બાજુએ સાત હ્રીંકાર લખવા, ઉપરની બાજુએ સાત ક્રોંકાર લખવા અને નીચેની બાજુએ સાત શ્રૌંકાર લખવા, આકૃતિના ઉપરના ભાગમાં ઋદ્ધિ લખીને, બાકીની ત્રણ બાજુમાં મંત્રના અક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૨

ચિત્ર ૩૩૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૦

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, લીલુ આસન, રૂદ્રાક્ષની માલા, ઈશાન દિશા સન્મુખ મુખ અને ગુગલ, ઘી તથા ખોપરાનો ધૂપ દેવો.

ગુણ—એકાહિક, વેલાજ્વર, તૃતીય તથા ચોથીઆ જ્વરનો નાશ થાય.

કાવ્ય ૪૧—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो वप्पलाहव्वए ॥ મન્ત્ર—ॐ नमो भगवते वंभयारी णमो ह्रीं श्रीं क्लीं ऐं ब्लूँ नमः ॥

યંત્ર—ચોખડા વીશ કોઠાની અંદર મંત્રાક્ષરો લખવા અને ઉપર ઋદ્ધિ લખવી આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૩

यंत्रं० चतुरस्र काव्य ४१

ॐह्रीँअर्हंणमो वप्पलाहवूए ॥ ॥

ॐ	न	मो	न	ग
मि	श्री	क्लीँ	ऐँ	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ચિત્ર ૩૩૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૧

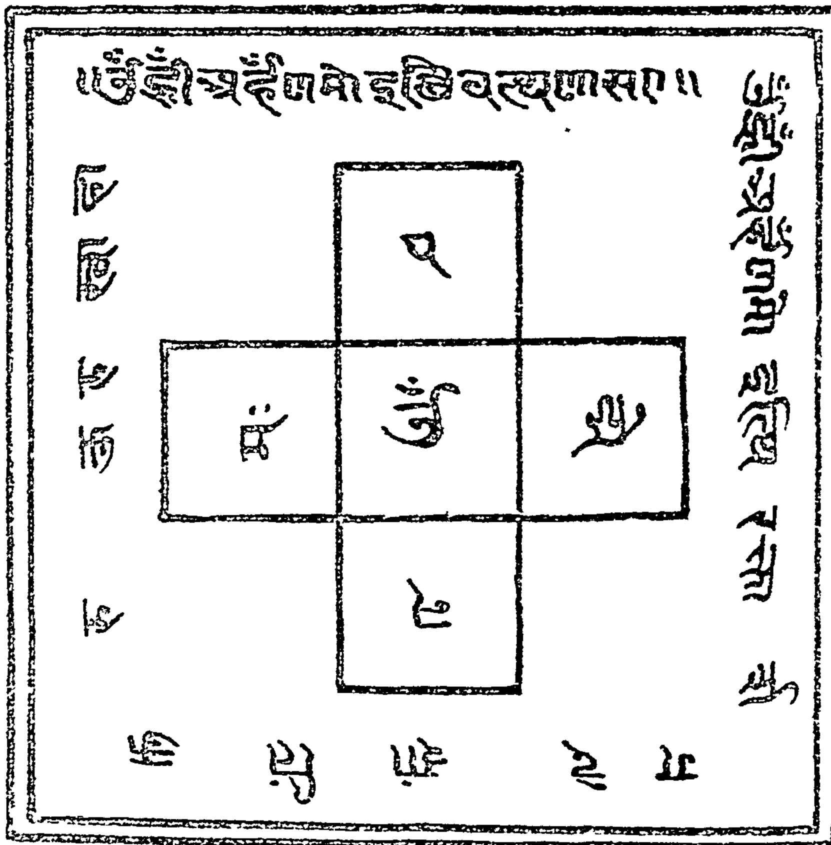
વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા કાળુ આસન, કાલા સુતરની માલા, દક્ષિણ દિશા સન્મુખ મુખ રાખવુ લૂણ, મરચા, ગુગલ, ઘી અને નાલનો ધૂપ દેવા

ગુણ—બીજાની ચલાવેલી ગોલી, તીર અથવા બીજા શસ્ત્રો શરીરમાં લાગે નહિ

કાવ્ય ૪૨—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं अर्हं णमो हरियरत्थणासए ॥ મન્ત્ર—ॐ ह्रीं अर्हं णमो हरियरक्खाशागदे शांतिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—ચોખડા પાંચ કોઠાનો યંત્ર કરવો, મધ્યમાં ॐ पद्मे नमः લખીને, ઉપરના

ભાગમાં ઋદ્ધિ લખવી, બાકીના ત્રણ ભાગમાં ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા. આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૪

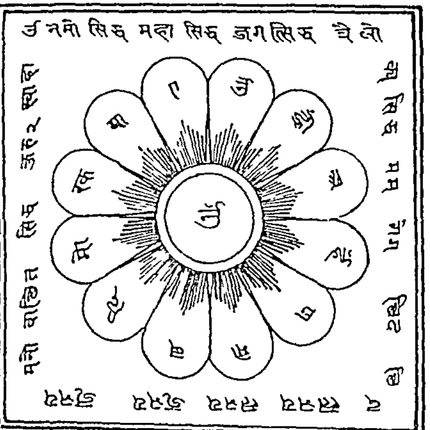
ચિત્ર ૩૩૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૨

વિધિ—૨૧ દિવસ, દરરોજ ૧૦૮ જાપ કરવા, આસન લૂંગીનું, માલા કાચા કેલાની, ઉત્તર દિશા સન્મુખ મુખ રાખવું. ચંદન, લવીંગ, કપૂર, ઇલાયચી, ઘી તથા સિલારસનો ધૂપ દેવો. પછી પદ્માવતીનું પૂજન કરાવવું, દીપ, નૈવેદ્ય, ધૂપ, ફલ અને લાલ વસ્ત્ર.

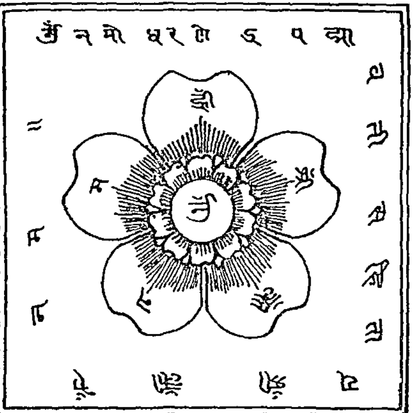
ગુણ—સ્ત્રીનો પ્રદર રોગ જાય, અધૂરો ગર્ભ સ્તંભન થાય એટલે કસુવાવડ થાય નહિ.

કાવ્ય ૪૩—ઋદ્ધિ—ૐ ह्रीं अर्हं णमो वंदि मोक्खयाए ॥ મંત્ર—ૐ नमो सिद्ध, महासिद्ध जगत्सिद्ध त्रैलोक्यसिद्ध मम रोगं छिन्द छिन्द स्तंभय स्तभय जृंभय जृंभय मनोवांछित सिद्धिं कुरु कुरु स्वाहा ॥

યંત્ર—બાર પાંખડીના કમલની [મધ્ય કર્ણિકામાં ૐકાર લખવો] બાર પાંખડીઓમાં ઋદ્ધિ લખવી, ચારે તરફ ફરતા મંત્રાક્ષરો લખવા આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૫

ચિત્ર ૩૩૫ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૩ પૃષ્ઠ ૬૧૪

ચિત્ર ૩૩૬ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪૪ પૃષ્ઠ ૬૧૯

વિધિ—૧૪ દિવસ, દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ કરવા, [illegible], [illegible] ની માળા, અગ્નિખૂણા સન્મુખ મુખ રાખવું. [illegible].

ગુણ—એકાંત લક્ષ્મીલાભ થાય, બંદીખાનેથી છૂટે.

કાવ્ય ૪૮—ઋદ્ધિ—ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं नमः । મંત્ર—ॐ नमो [illegible] श्रीं क्लीं ऐं अर्हं नमः ॥

યંત્ર—પાંચ પાંખડીવાળા ગુલાબના ફૂલ [illegible]. [illegible] પાંખડીઓમાં બાકીના ઋદ્ધિના અક્ષરો [illegible] માટે જુઓ ચિત્ર ૩૩૬

વિધિ—૪૦ દિવસ દરરોજ ૧૦૦૦ જાપ [illegible], [illegible] માલા, પૂર્વ દિશા સન્મુખ મુખ કરવું. [illegible] કરવું, [illegible].

ગુણ—લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય.

बृहच्छान्ति स्तोत्र ।

——(०)——

भो भो भव्याः शृणुत वचनं प्रस्तुतं सर्वमेतद्,
ये यात्रायां त्रिभुवनगुरोरार्हता भक्तिभाजः ।
तेषां शान्तिर्भवतु भवतामर्हदादिप्रभावा-
दारोग्यश्रीधृतिमतिकरी क्लेशविध्वंसहेतुः ॥ १ ॥

ભાવાર્થ —હે ભવ્યજનો! તમે અવસર ઉચિત મારૂ આ વચન સર્વ સાભળો—જે શ્રાવકો શ્રીજિનેશ્વરની યાત્રામા ભક્તિવત હોય છે, તેઓને શ્રીઅરિહતાદિક [પચ પરમેષ્ઠી]ના પ્રભાવથી આરોગ્યતા, લક્ષ્મી, સતોષ અને બુદ્ધિને કરનારી તથા રાગદ્વેષાદિકથી ઉત્પન્ન થતા કલેશનો નાશ કરનારી શાતિ પ્રાપ્ત થાઓ [તીર્થકરને સ્નાત્ર કરનારા શ્રાવકોમાથી જે અધિક ગુણવાન હોય તે શ્રાવક ઊભો થઈ આ પ્રમાણે બોલે]

भो भो भव्यलोका! इह हि भरतैरावतविदेहसंभवानां समस्ततीर्थकृतां जन्मन्यासनप्रकम्पानन्तरमवधिना विज्ञाय, सौधर्माधिपतिः सुघोषाघण्टाचालनानन्तरं सकलसुरासुरेन्द्रैः सह समागत्य सविनयमर्हद्भट्टारकं गृहीत्वा, गत्वा कनकाद्रिशृङ्गे, विहितजन्माभिषेकः शान्तिमुद्घोषयति यथा, ततोऽहं कृतानुकारमिति कृत्वा महाजनो येन गतः स पन्था इति भव्यजनैः सह समेत्य, स्नात्रपीठे स्नात्रं विधाय, शान्तिमुद्घोषयामि, तत्पूजायात्रास्नात्रादिमहोत्सवानन्तरमिति कृत्वा कर्णं दत्त्वा निशम्यतां निशम्यतां स्वाहा ॥

ભાવાર્થ —હે ભવ્યજનો! આ લોકમા ભરત, ઐરાવત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જ્યારે જ્યારે તીર્થકરનો જનમ થાય છે, ત્યારે ત્યારે સૌધર્મ દેવલોકના ઇદ્રિનુ આસન કપાયમાન થાય છે તે વખતે અવધિજ્ઞાનવડે જિનેશ્વરનો જનમ થયો જાણી તે ઇદ્ર પોતાના સેનાપતિ પાસે સુઘોષા ઘટા વગડાવે તેથી સર્વ વૈમાનિક દેવો તથા ભુવનપતિના અસુરો તેઓના ઇદ્રો સહિત આવીને પૂજ્ય જિનેશ્વરને વિનયપૂર્વક બે હાથમા લઈ મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર આવે ત્યા જિનજનમનો સ્નાત્રાદિક મહોત્સવ કરી શાતિની ઉદ્‌ઘોષણા કરે છે તેથી કરીને હુ પણ "કરેલાનુ અનુકરણ કરવુ" એમ ધારી વળી "મોટા પુરુષો જે માર્ગે ચાલે તે માર્ગ પ્રમાણ છે" એટલે ઇદ્રાદિક દેવોએ જેમ કર્યુ તેમ આપણે પણ કરવુ જોઈએ એમ જાણી ભવ્યજનો સહિત જિનમદિરમા આવી સ્નાત્રપીઠ ઉપર જિનેશ્વરનુ સ્નાત્ર કરી તથા તેમની પૂજા, યાત્રા, સ્નાત્ર વગેરે મહોત્સવ કરી ઉચે સ્વરે શાતિની ઉદ્‌ઘોષણા કરૂ છુ, તેથી તમે પણ કાન દઈ—સાવધાન થઈ સાભળો

ॐ पुण्याहं पुण्याहं प्रीयन्तां प्रीयन्तां भगवन्तोऽर्हन्तः सर्वज्ञाः सर्वदर्शिनस्त्रिलोकनाथा स्त्रिलोकमहितास्त्रिलोकपूज्यास्त्रिलोकेश्वरास्त्रिलोकोद्योतकराः ॥

ભાવાર્થઃ—ॐ [શબ્દથી પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરી કહે છે કે–] આજનો દિવસ પરમ પવિત્ર છે. કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, ત્રિલોકના નાથ, ત્રિલોકથી પૂજિત ત્રિલોકને પૂજ્ય, ત્રિલોકના ઈશ્વર અને ત્રિલોકને ઉદ્યોત કરનાર ભગવાન તીર્થંકરો પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ.

ॐ ऋषभ–अजित–संभव–अभिनन्दन–सुमति–पद्मप्रभ–सुपार्श्व–चन्द्रप्रभ–सुविधि-शीतल-श्रेयांस–वासुपूज्य–विमल–अनन्त–धर्म–शान्ति–कुन्थु–अर–मल्लि–मुनिसुव्रत-नमि–नेमि-पार्श्व-वर्धमानान्ता जिनाः शान्ताः शान्तिकरा भवन्तु स्वाहा ॥

ભાવાર્થઃ—ॐ ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદન સ્વામી, સુમતિનાથ, પદ્મપ્રભુ, સુપાર્શ્વનાથ, ચંદ્રપ્રભુ, સુવિધિનાથ, શીતલનાથ, શ્રેયાંસનાથ, વાસુપૂજ્ય સ્વામી, વિમલનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, મલ્લિનાથ, મુનિસુવ્રત-સ્વામી, નમિનાથ, નેમનાથ, પાર્શ્વનાથ, અને વર્ધમાન સ્વામી પર્યંત ચોવીશે જિનેશ્વરો કે જેઓના કષાયાદિક ઉપશાંત થએલા છે, તે અમને પણ શાંતિ કરનારા થાઓ.

ॐ मुनयो मुनिप्रवरा रिपुविजयदुर्भिक्षकान्तारेषु दुर्गमार्गेषु रक्षन्तु वो नित्यं स्वाहा ॥

ભાવાર્થઃ—ॐ મુનિઓ અને ગણધરાદિક શ્રેષ્ઠ મુનિઓ શત્રુના વિજયને વિષે, દુકાળને વિષે, મહા અટવી તથા વિકટ માર્ગને વિષે નિરંતર તમારૂં રક્ષણ કરો.

ॐ ह्रीं श्रीं धृति–मति–कीर्ति–कान्ति–बुद्धि–लक्ष्मी–मेधा–विद्या–साधन–प्रवेश–निवेशनेषु सुगृहीतनामानो जयन्तु ते जिनेन्द्राः ॥

ભાવાર્થઃ—ॐ (પરમેષ્ઠીવાચક, પ્રણવબીજ) હ્રીં (માયાબીજ) શ્રીં (લક્ષ્મીબીજ), ધૃતિ –સંતોષ અથવા ધીરજ, મતિ–દીર્ઘદષ્ટિ, કીર્તિ–નામના, કાન્તિ–તેજ, બુદ્ધિ–ડહાપણ, લક્ષ્મી, મેધા ધારણા શક્તિ, વિદ્યા–સ્ત્રી અધિષ્ઠિત મન્ત્ર, સાધન-સાધના, પ્રવેશ–નગરાદિ પ્રવેશ, અને નિવેશન–નિવેશ સ્થાનને વિષે સારી રીતે ગ્રહણ કરાય છે, નામ જેઓનાં એવાં તે જિનેશ્વરો જયવંતા વર્તે છે.

ॐ रोहिणि–प्रज्ञप्ति-वज्रशृङ्खला-वज्रांकुशी–अप्रतिचक्रा–पुरुषदत्ता–काली–महाकाली–गौरी–गान्धारी–सर्वास्त्रमहाज्वाला–मानवी–वैरोट्या–अच्छुप्ता–मानसी–महामानसी षोडश विद्यादेव्यो रक्षन्तु वो नित्यं स्वाहा ॥

ભાવાર્થઃ—ॐ રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશી, અપ્રતિચક્રા, પુરુષદત્તા, કાલી, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, સર્વાસ્ત્રામહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસી, મહામાનસી આ સોળ વિદ્યાદેવીઓ તમારૂં નિત્ય રક્ષણ કરો.

ॐ आचार्योपाध्यायप्रभृतिचातुर्वर्णस्य श्रीश्रमणसंघस्य शान्तिर्भवतु तुष्टिर्भवतु पुष्टिर्भवतु ॥

ભાવાર્થ —ॐ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય વગેરે ચાર પ્રકારના શ્રીશ્રમણસંઘની શાંતિ થાઓ, તુષ્ટિ થાઓ અને પુષ્ટિ થાઓ

ॐ ग्रहाश्चन्द्रसूर्याङ्गारकबुधबृहस्पतिशुक्रशनैश्चरराहुकेतुसहिताः सलोकपालाः सोमयमवरुणकुबेरवासवादित्यस्कन्दविनायकोपेता ये चान्येऽपि ग्रामनगरक्षेत्रदेवतादयस्ते सर्वे प्रीयन्ताम्, प्रीयन्ता अक्षीणकोशकोष्ठागारा नरपतयश्च भवन्तु स्वाहा ॥

ભાવાર્થ —ॐ ચંદ્ર, સૂર્ય, મંગળ, બુધ, બૃહસ્પતિ, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ એ નવગ્રહ સહિત, સોમ, યમ, વરુણ અને કુબેર એ ચાર લોકપાલ સહિત વાસવ-ઈંદ્ર, આદિત્ય-સૂર્ય, સ્કંદ-કાર્તિકેય તથા વિનાયક-ગણપતિ સહિત, વળી બીજા પણ જે ગ્રામદેવતા, નગરદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતા વગેરે દેવો છે, તે સર્વે પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ રાજવીઓ અક્ષય ખજાનાવાળા તથા ધાન્યના અખૂટ કોઠારવાળા થાઓ

ॐ पुत्र-मित्र-भ्रातृ-कलत्र-सुहृत्-स्वजन-सम्बन्धि-बन्धुवर्गसहिता नित्यं चामोदप्रमोदकारिणः । अस्मिंश्च भूमण्डलायतननिवासिसाधुसाध्वीश्रावकश्राविकाणां रोगोपसर्गव्याधिदुःखदुर्भिक्षदौर्मनस्योपशमनाय शान्तिर्भवतु ॥

ભાવાર્થ —ॐ પુત્ર, મિત્ર, ભાઈ, સ્ત્રી, સુહૃદ-ગુપ્ત વાત કહેવાને યોગ્ય સંબંધી સ્વજન -પોતાના સગા વહાલા, સંબંધી-પુત્ર પૌત્રાદિકના શ્વસુર પક્ષ વગેરે, બંધુ વર્ગ-પિત્રાઈ ભાઈઓ સહિત સર્વ સંબંધીઓ નિરંતર આમોદ કરનારા થાઓ-હર્ષને આપવાવાળા થાઓ આ લોકને વિષે પૃથ્વીમંડલ ઉપર પોતપોતાના સ્થાનમાં નિવાસ કરનાર સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકાઓના જ્વરાદિક રોગ, દ્વિપદ, ચતુષ્પદ વગેરેના ઉપસર્ગ, કોઢ વગેરે વ્યાધિ, દુઃખ, દુષ્કાળ તથા વિષાદના ઉપશમ-નાશને માટે શાંતિ થાઓ

ॐ तुष्टि-पुष्टि-ऋद्धि-वृद्धि-माङ्गल्योत्सवाः सदा प्रादुर्भूतानि पापानि शाम्यन्तु दुरितानि शत्रवः पराङ्मुखा भवन्तु स्वाहा ॥

ભાવાર્થ —ॐ તુષ્ટિ, પુષ્ટિ, સમૃદ્ધિ, વૃદ્ધિ, માંગલિક ઉત્સવો નિરંતર થાઓ, ઉદયમાં આવેલા પાપો શાંત થાઓ, બંધાયેલા પાપકર્મો નાશ પામો અને શત્રુઓ પરાઙ્મુખ થાઓ

श्रीमते शान्तिनाथाय, नमः शान्तिविधायिने ।
त्रैलोक्यस्यामराधीश-मुकुटाभ्यर्चिताङ्घ्रये ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીવાળા શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુને નમસ્કાર થાઓ તે પ્રભુ ત્રણ લોકની શાંતિને કરનાર છે, તથા તેઓના ચરણોને દેવેંદ્રોએ મસ્તક નમાવી પોતાના મુકુટોવડે પૂજ્યા છે—૧

शान्तिः शान्तिकरः श्रीमान्, शान्ति दिशतु मे गुरुः ।
शान्तिरेव सदा तेषां, येषां शान्तिर्गृहे गृहे ॥ २ ॥

ભાવાર્થ—જગતની શાંતિને કરનારા તત્વોનો ઉપદેશ કરનારા શ્રીમાન શાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિ આપો. જેઓના ઘરમાં શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુ પૂજાય છે, તેઓને સદા શાંતિ જ હોય છે.—૨

उन्मृष्टरिष्टदुष्टग्रहगतिदुःस्वप्नदुर्निमित्तादि ।
संपादितहितसंपन्नामग्रहणं जयति शान्तेः ॥ ३ ॥

ભાવાર્થ—શાંતિનાથ પ્રભુનું માત્ર નામ ગ્રહણ કરવાથી જ ઉપદ્રવ, દુષ્ટ ગ્રહનું નડવાપણું, ખરાબ સ્વપ્ન અને દુષ્ટ એવા શુકન નિમિત્તાદિક નાશ પામે છે અને હિતકારી સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જ તેમનું નામ જય પામે છે—૩

श्रीसंघजगज्जनपद—राजाधिपराजसन्निवेशानाम् ।
गोष्ठिकपुरमुख्यानां, व्याहरणैर्व्याहरेच्छान्तिम् ॥ ४ ॥

ભાવાર્થ—શ્રીસકલ સંઘ, જગત, જનપદ–દેશ, રાજાધિપ–રાજ્યના અધિકારીઓ, રાજાને રહેવાનાં સ્થાનો, ધર્મ સભાના મનુષ્યો અને નગરના મુખ્ય મુખ્ય પુરુષોનાં નામ બોલી તેઓના સંબંધી શાંતિની ઉદ્‌ઘોષણા કરવી.—૪

તે આ પ્રમાણેઃ—

श्रीश्रमणसंघस्य शान्तिर्भवतु । श्रीजनपदानां शान्तिर्भवतु ।
श्रीराजाधिपानां शान्तिर्भवतु । श्रीराजसन्निवेशानां शान्तिर्भवतु ।
श्रीगोष्ठिकानां शान्तिर्भवतु । श्रीपौरमुख्यानां शान्तिर्भवतु ।
श्रीपौरजनस्य शान्तिर्भवतु । श्रीब्रह्मलोकस्य शान्तिर्भवतु ।
ॐ स्वाहा ॐ स्वाहा ॐ श्रीपार्श्वनाथाय स्वाहा ॥

ભાવાર્થ—શ્રીશ્રમણ સંઘને શાંતિ થાઓ, દેશમાં શાંતિ થાઓ, રાજાના અધિકારીઓને શાંતિ થાઓ, રાજાઓનાં નિવાસ સ્થાનોમાં શાંતિ થાઓ, ધર્મની ગોષ્ટી કરનારાઓને શાંતિ થાઓ, નગરના મુખ્ય મુખ્ય આગેવાન પુરુષોને શાંતિ થાઓ, નગરના લોકોને શાંતિ થાઓ, સર્વ જીવોને શાંતિ થાઓ. ૐ સ્વાહા, ૐ સ્વાહા, ૐ શ્રીપાર્શ્વનાથાય સ્વાહા અર્થાત્ આ પુષ્પાદિકની પૂજા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને સંતુષ્ટ કરનારી થાઓ (અહીંયાં શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુની જગ્યાએ જે પ્રભુનું સ્નાત્ર હોય તે પ્રભુનું નામ દેવું, લોકોમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ મહાપ્રભાવિક હોવાથી સ્તોત્રકારે તેઓનું નામ અહીંયાં લીધું છે).

एषा शान्तिः प्रतिष्ठायात्रास्नात्राद्यवसानेषु शान्तिकलश गृहीत्वा कुङ्कुमचन्दनकर्पूरागुरुधूपवासकुसुमाञ्जलिसमेतः स्नात्रचतुष्किकाया श्रीसंघसमेत. शुचिशुचिवपुः पुष्पवस्त्रचदनाभरणालङ्कृतः पुष्पमाला कण्ठे कृत्वा, शान्तिमुद्घोषयित्वा शान्तिपानीय मस्तके दातव्यमिति ॥

ભાવાથ —આ શાતિપાઠ તીર્થંકરોની પ્રતિષ્ઠા, યાત્રા અને સ્નાનાત્રાદિકની અતમા કરવાનો છે તેની ઉદ્દઘોષણા આ પ્રમાણે કરવી—કોઇ વિશિષ્ટ ગુણવાન શ્રાવક ઊભો થઇ શાતિકલશને ગ્રહણ કરી કેસર, સુખડ, કપૂર, અગુરુનો ધૂપ, વાસક્ષેપ અને કુસુમાજલિ સહિત સ્નાત્રમડપમા શ્રીસઘ સહિત અત્યત પવિત્ર શરીરવાળો થઈ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ચદન અને આભરણોથી સુશોભિત થઈ પુષ્પની માળા કઠમા પહેરી શાતિની ઉદ્ઘોષણા કરી તે શાતિ કલશનુ પાણી સર્વના મસ્તક પર છાટે

नृत्यन्ति नृत्य मणिपुष्पवर्षं,
सृजन्ति गायन्ति च मङ्गलानि ।
स्तोत्राणि गोत्राणि पठन्ति मन्त्रान्,
कल्याणभाजो हि जिनाभिषेके ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—કલ્યાણના ભાજન એવા ભવ્ય પ્રાણીઓ, શ્રીજિનેશ્વરદેવના સ્નાત્ર મહોત્સવને વિષે નૃત્ય કરે છે, રત્નો અને પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરે છે, માગલિક ગીતો ગાય છે, સ્તુતિ—સ્તોત્રથી પ્રભુના ગુણ ગાન કરે છે તથા તેઓશ્રીના ગોત્ર તથા નામ અને મંત્રોને બોલે છે—૧

शिवमस्तु सर्वजगत., परहितनिरता भवन्तु भूतगणा. ।
दोषाः प्रयान्तु नाश, सर्वत्र सुखीभवन्तु लोकाः ॥ २ ॥

ભાવાર્થ—સર્વ જગતના જીવોનુ કલ્યાણ થાઓ, પ્રાણી સમૂહ પરોપકાર કરવામા તત્પર થાઓ, દોષો નાશ પામો અને સર્વ લોક સર્વત્ર સુખી થાઓ—૨

अह तित्थयरमाया, सिवादेवी तुम्ह नयरनिवासिनी ।
अम्ह सिव तुम्ह सिव, असिवोवसम सिव भवतु ॥ ३ ॥ स्वाहा ॥

ભાવાર્થ—હુ શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરમા વસુ છુ, તેથી મારૂ અને તમારૂ કલ્યાણ થાઓ, તેમજ વિઘ્નની શાતિ થાઓ —૩

उपसर्गा' क्षय यान्ति, छिद्यन्ते विघ्नवल्लय' ।
मन' प्रसन्नतामेति, पूज्यमाने जिनेश्वरे ॥ ४ ॥

ભાવાર્થ—શ્રીજિનેશ્વરદેવની પૂજા કરવાથી સર્વ ઉપદ્રવો નાશ પામે છે, વિઘ્નરૂપી વેલડીઓ—લતાઓ છેદાઈ જાય છે અને ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે —૪

सर्वमङ्गलमाङ्गल्यं, सर्वकल्याणकारणम् ।
प्रधानं सर्वधर्माणां, जैनं जयति शासनम् ॥ ५ ॥

ભાવાર્થ—સર્વ મંગલોમાં મંગલરુપ, સર્વ કલ્યાણોના કારણુરુપ અને સર્વ ધર્મોને વિષે ઉત્તમ એવું આ જૈનશાસન-જિનેશ્વર દેવોનું શાસન જયવંતુ વર્તે છે-૫.

परिशिष्ट १

श्री ऋषिमंडलस्तोत्रम्

——(०)——

आद्यंताक्षरसंलक्ष्यमक्षरं व्याप्य यत्स्थितं ।
अग्निज्वालासमं नादं बिंदुरेखासमन्वितं ॥ १ ॥
अग्निज्वालासमाक्रान्तं मनोमलविशोधनं ।
देदीप्यमानं हृत्पद्मे, तत्पदं नौमि निर्मलं ॥ २ ॥

અર્થાત્—શરૂઆતનો અક્ષર अ અને છેવટનો અક્ષર ह લખવાથી, તે બંને અક્ષરોની મધ્યમાં બધા વર્ણાક્ષરો આવી જાય છે અગ્નિજ્વાલા સમાન છેવટના નાદ અક્ષર (ह) ના મસ્તકના ભાગ ઉપર બિંદુ (ं) તથા રેખા (રેફ ँ) કરીને 'अर्हं' શબ્દ બનાવવો. આ પ્રમાણે બનાવેલો 'अर्हं' શબ્દ અગ્નિની જ્વાલા સમાન પ્રકાશમાન છે, મનના [પાપરૂપી] મલને ધોવાવાલો છે અને અત્યંત નિર્મલ છે. આવા પ્રકાશમાન 'अर्हं' પદને હૃદયરૂપી કમલમાં સ્થાપન કરીને, મન, વચન અને કાયાથી હું નમસ્કાર કરૂં છું-૧-૨

अर्हमित्यक्षरं ब्रह्म, वाचकं परमेष्ठिनः ।
सिद्धचक्रस्य सद्बीजं सर्वतः प्रणिदध्महे ॥ ३ ॥

અર્થાત્—'अर्हं' શબ્દ અરિહંતાદિક પંચ પરમેષ્ટિનો વાચક છે તથા સિદ્ધચક્રનું બીજ છે અને તેથી જ સર્વ માંગલિક કાર્યોમાં તેને પ્રણામ કરવામાં આવે છે.—૩

ॐ नमोऽर्हद्भ्य ईशेभ्यः, ॐ सिद्धेभ्यो नमोनमः ।
ॐ नमः सर्वसूरिभ्यः, उपाध्यायेभ्य ॐ नमः ॥ ४ ॥
ॐ नमः सर्वसाधुभ्यः, ॐ ज्ञानेभ्यो नमोनमः ।
ॐ नमस्तत्त्वदृष्टिभ्यश्चारित्रेभ्यस्तु ॐ नमः* ॥ ५ ॥

---

* ॐ नमः सर्वसाधुभ्यः तत्त्वदृष्टिभ्य ॐ नमः ।
ॐ नमः शुद्धबोधेभ्यश्चारित्रेभ्यो नमोनमः ॥५॥—આ પ્રમાણે પણ પાઠ મળી આવે છે.

અર્થાત્—અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સર્વ સાધુ, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્ચારિત્ર એ આઠેને ૐકાર સહિત વારંવાર નમસ્કાર હો.—૪, ૫

श्रेयसेऽस्तु श्रियेऽस्त्वेतदर्हदाद्यष्टकं शुभं ।
स्थानेष्वष्टसु विन्यस्तं पृथग्बीजसमन्वितं ॥ ६ ॥

અર્થાત્—કલ્યાણને તથા સંપત્તિને આપવાવાળા ઉપરોક્ત અરિહંતાદિક આઠે પદોની સ્થાપના બીજાક્ષર સહિત જુદી જુદી આઠે દિશાઓમાં કરવાવાળો તે સુખ તથા લક્ષ્મીને આપવાવાળો થાય છે.—૬

आद्यं पदं शिखां रक्षेत् परं रक्षतु मस्तकं ।
तृतीयं रक्षेन्नेत्रे द्वे तुर्यं रक्षेच्च नासिकां ॥ ७ ॥
पंचमं तु मुखं रक्षेत् षष्टं रक्षतु घंटिकां ।
सप्तमं रक्षेन्नाभ्यंतं पादांतं चाष्टमं पुनः ॥ ८ ॥

અર્થાત્—અરિહંતાદિક આઠ પદો પૈકી અનુક્રમે પહેલા અરિહંતપદથી શિખા (ચોટલી) ની રક્ષા કરવી, બીજા સિદ્ધ પદથી મસ્તકની, ત્રીજા આચાર્ય પદથી બંને નેત્રોની, ચોથા ઉપાધ્યાય પદથી નાસિકા (નાક) ની, પાંચમા સાધુપદથી મુખની, છઠ્ઠા પદથી ગળાની, સાતમા પદથી નાભિની અને આઠમા ચારિત્ર પદથી બંને પગોની રક્ષા કરવી. ૭—૮

पूर्वं प्रणवतः सांतः सरेफो द्व्यब्धि पंचषान् ।
सप्ताष्टदशसूर्यांकान् श्रितो बिंदुस्वरान् पृथक् ॥ ९ ॥
पूज्यनामाक्षराद्यास्तु पंचातो ज्ञानदर्शनं ।
चारित्रेभ्यो नमो मध्ये ह्रीं सांतः समलंकृतः ॥ १० ॥

અર્થાત્—પ્રથમ પ્રણવ (ૐ) લખીને, પછી સ કારનો અંત અક્ષર રેફ સહિત ह કાર (ह्र) ની સાથે બીજો સ્વર आ કાર, ચોથો સ્વર ई કાર, પાંચમો સ્વર उ કાર, છઠ્ઠો સ્વર ऊ કાર, સાતમો સ્વર ए કાર, આઠમો સ્વર ऐ કાર, દશમો સ્વર औकार અને બારમો સ્વર अः, ઉપર બિંદુ સહિત અલગ અલગ લગાવવાથી અનુક્રમે ह्रां, ह्रीं, ह्रुं, ह्रूं, ह्रें, ह्रैं, ह्रौं, ह्रः લખીને, પછી પૂજ્ય એવા પાંચ પરમેષ્ઠિ પદોના શરૂઆતના પાંચ અક્ષર લેવા અર્થાત् अ, सि, आ, उ, सा આ પ્રકારે લખીને, વળી सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्रेभ्यो (सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रेभ्यो) લખીને અંતમાં 'नमः' થી સુશોભિત એવો ह्रींકાર બંને પદોની વચમાં લખવાથી સત્તાવીશ અક્ષરનો મૂલમંત્ર તૈયાર થાય છે તે આ પ્રમાણે—

૧ 'ह्रिं' એવો પણ પાઠ છે. ૨ 'पंचवर्णबोधकं' એવો પણ પાઠ છે.

મૂલમંત્રઃ— ॐ ह्रां ह्रीं (ह्रिं ?) ह्रुं ह्रूं ह्रें ह्र ह्रौं ह्रः अ सि आ उ सा सम्यग्दर्शनज्ञान-चारित्रेभ्यो ह्रीं नमः। આ સત્તાવીશ અક્ષરના મૂલમંત્રમાં પ્રથમના નવ બીજાક્ષર છે અને પછીના અઢાર શુદ્ધાક્ષર છે, એ પ્રમાણે એકત્ર મલીને સત્તાવીશ અક્ષરરૂપ શ્રીઋષિમંડલ સ્તવના યંત્રનો આ મૂલમંત્ર આરાધકોને શુભ ફળનો આપનારો તથા મનોવાંછના પૂરી કરનારો છે. [આ મંત્રાક્ષરોમાં પહેલા નવ બીજાક્ષરોમાં ह्रीं કાર આવતો હોવાથી પાછળનો નમઃ પહેલાંનો ह्रीं કાર ગણુતરીમાં લેવામાં આવતો નથી તેથી તે અઢાર અક્ષર ગણાય છે.] —૯-૧૦

जंबुवृक्षधरोद्वीपः, क्षारोदधिसमावृतः ।
अर्हदाद्यष्टकैरष्टकाष्ठाधिष्ठैरलंकृतः ॥ ११ ॥
तन्मध्ये संगतो मेरुः कूटलक्षैरलंकृतः ।
उच्चैरुच्चैस्तरस्तारतारामंडलमंडितः ॥ १२ ॥
तस्योपरि सकारांतं वीजमध्यस्य सर्वगं ।
नमामि बिंबमार्हंत्यं ललाटस्थं निरंजनं ॥ १३ ॥

અર્થાત્—જંબુવૃક્ષને ધારણ કરવાવાળા દ્વીપ એટલે કે જંબુદ્વીપની ચારે તરફ લવણ સમુદ્ર વીંટળાએલો છે. તે દ્વીપ આઠ દિશાઓના સ્વામી અરિહંત આદિ આઠ પદોથી શોભાયમાન છે. તેના મધ્યભાગમાં મેરુ નામનો પર્વત છે જે બહુ જ કૂટોથી અલંકૃત છે અને તેની ચારે તરફ એકના ઉપર એક જ્યોતિશ્ચક્રો પરિક્રમા દે છે, તેથી તે પર્વત બહુજ સુંદર દેખાય છે. આવા મેરુ પર્વત ઉપર સકારાંત બીજ (ह)ની સ્થાપના કરીને, તેમાં બેઠેલા ઘાતિકર્મરૂપી અંજન રહિત અરિહંત ભગવાનના બિંબની લલાટમાં સ્થાપના કરીને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૧૧-૧૨-૧૩

अक्षयं निर्मलं शांतं बहुलं जाड्यतोज्झितं ।
निरीहं निरहंकारं सारं सारतरं घनं ॥ १४ ॥
अनुद्धतं शुभं स्फीतं सात्विकं राजसं मतं ।
तामसं विरसं बुद्धं तैजसं शर्वरीसमं ॥ १५ ॥
साकारं च निराकारं सरसं विरसं परं ।
परापरं परातीतं परंपरपरापरं ॥ १६ ॥
सकलं निष्कलं तुष्टं निर्भृतं भ्रांतिवर्जितं ।
निरंजनं निराकांक्षं निर्लेपं वीतसंश्रयं ॥ १७ ॥
ब्रह्माणमीश्वरं बुद्धं शुद्धं सिद्धमभंगुरं ।
ज्योतिरूपं महादेवं लोकालोकप्रकाशकं ॥ १८ ॥

અર્થાત્—[અરિહંત ભગવાનના જે બિંબનું ધ્યાન ધરવાનું છે, તેના સ્વરૂપનું વર્ણન સ્તોત્રકાર આ પ્રમાણે કરે છે–] અરિહંત ભગવાનનું બિંબ જનમ મરણ રૂપ નાશ રહિત હોવાથી અક્ષય છે, કર્મરૂપી મલથી રહિત હોવાથી નિર્મલ છે, શાંત–મુદ્રાવાલું તથા વિસ્તૃત અને અજ્ઞાન રહિત છે, વળી કોઈપણ જાતની ઇચ્છા રહિત, અહંકાર રહિત છે, શ્રેષ્ટ છે, શ્રેષ્ટમાં પણ શ્રેષ્ટ અત્યંત શ્રેષ્ટ છે, ધન છે

ઉદ્ધતપણાથી રહિત, શુભ અને સ્વચ્છ છે શાંતિ ગુણવાળું હોવાથી સાત્વિક છે ત્રિલોકના નાથપણાએ કરીને રાજસ ગુણવાળું છે, આઠ કર્મોનો નાશ કરવાને માટે તામસ ગુણયુક્ત છે રાગાદિક રોગોથી રહિત છે, જ્ઞાનવાન છે, તેજસ્ છે પૂર્ણિમાની ચાંદની રાત સમાન આનંદકારી છે

અરિહંતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી 'સાકાર' છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી 'નિરાકાર' છે, જ્ઞાનરૂપી રસથી ભરેલા હોવાથી 'સરસ' હોવા છતાં પણ રસાદિ વિષયથી રહિત છે, ઉત્કૃષ્ટ છે, ક્રમાનુક્રમે ઉત્કૃષ્ટથી પણ ઉત્કૃષ્ટ છે

અરિહંતની અપેક્ષાએ શરીર સહિત હોવાથી 'સકલ' છે અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત હોવાથી 'નિષ્કલ' છે સંતોષ ઉત્પન્ન કરવાવાલા છે સંસાર ભ્રમણથી રહિત છે, કર્મરૂપી અંજનથી મુક્ત છે, કોઈપણ જાતની આકાંક્ષા વગરના છે, કર્મરૂપી લેપથી રહિત હોવાથી નિર્લેપ છે અને સંશય રહિત છે

સર્વ ભવ્યજીવોને હિતશિક્ષા દેવાવાલા હોવાથી ઈશ્વર છે, બ્રહ્મરૂપ છે, બુદ્ધરૂપ છે, અઢાર દોષોએ કરીને રહિત હોવાથી 'શુદ્ધ' છે કૃતકૃત્યપણાને પ્રાપ્ત થએલા છે, સંસારમાં ફરીથી આવવાપણું નહીં હોવાથી ક્ષણભંગુરતાથી રહિત છે, જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, દેવોને પણ પૂજનીક હોવાથી 'મહાદેવ' છે, લોક અને અલોકનું પણ સ્વરૂપ પોતાના જ્ઞાનથી પ્રકાશ કરવા વાલા છે, એવા સ્વરૂપ વાળા અરિહંત ભગવાનના બિંબનું ધ્યાન કરવું જોઇએ—૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮

अर्हदाख्यः सवर्णांतः सरेफो बिंदुमंडितः ।
तुर्यस्वरसमायुक्तो बहुध्यानादिमालितः ॥ १९ ॥
एकवर्णं द्विवर्णं च त्रिवर्णं तुर्यवर्णकं ।
पंचवर्णं महावर्णं सपरं च परापरं ॥ २० ॥

અર્થાત્—અર્હંતનો વાચક 'સવર્ણાંત' એટલે હકાર છે, તે રેફ અને બિંદુથી શોભાયમાન તથા ચોથા સ્વર ઈકારથી યુક્ત હોવાથી હ્રીં બીજવર્ણ છે, જે ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે આ બીજ અક્ષર એક (સફેદ) રંગવાલો છે, બીજા (શ્યામ) રંગવાલો છે, ત્રીજા (લાલ) વર્ણ વાળો છે, ચોથા (નીલા) રંગવાળો છે, અને પાંચમા (પીલા) વર્ણવાળો પણ છે વળી તે હકાર પણ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ છે—૧૯, ૨૦

अस्मिन् बीजे स्थिताः सर्वे ऋषभाद्या जिनोत्तमाः ।
वर्णैर्निजैर्निजैर्युक्ता ध्यातव्यास्तत्र संगताः ॥ २१ ॥

અર્થાત્—આ ह्रीं બીજાક્ષરમાં ઋષભાદિ ચોવીસે તીર્થંકરો બિરાજમાન છે, તેઓનું પોતપોતાનાં વર્ણોએ કરીને સહિત ધ્યાન કરવું જોઈએ.–૨૧

नादश्चंद्रसमाकारो बिंदुर्नीलसमप्रभः ।
कलारुणसमा सांतः स्वर्णाभः सर्वतोमुखः ॥ २२ ॥
शिरः संलीन ईकारो विनीलो वर्णतः स्मृतः ।
वर्णानुसारसंलीनं तीर्थकृन्मंडलं स्तुमः ॥ २३ ॥

અર્થાત્—ह्रीं બીજાક્ષરની નાદકલા અર્ધચંદ્રમાની આકૃતિવાળી તથા સફેદ રંગવાળી છે, અર્ધચંદ્રાકૃતિની ઉપરના બિંદુનો રંગ કાલો છે; હ્કારની મસ્તકરૂપ કલા લાલ રંગની પ્રભાવાળી છે અને હ્કારનો બાકીનો ભાગ ચારે તરફ સુવર્ણ સમાન પીલા રંગવાળો છે, તથા મસ્તકના ભાગને મળેલો ઈકાર લીલા વર્ણવાળો છે. આવા ह्रींકારમાં પોતપોતાના વર્ણને અનુસરીને તીર્થંકરોના સમૂહની સ્થાપના કરવામાં આવી છે, આવા ह्रींકારને મારો નમસ્કાર છે–૨૨–૨૩.

चंद्रप्रभपुष्पदंतौ नादस्थितिसमाश्रितौ ।
बिंदुमध्यगतौ नेमिसुव्रतौ जिनसत्तमौ ॥ २४ ॥
पद्मप्रभवासुपूज्यौ कलापदमधिश्रितौ ।
शिर ईस्थितिसंलीनौ पार्श्वमल्लिजिनोत्तमौ ॥ २५ ॥

અર્થાત્—ચંદ્રપ્રભ અને પુષ્પદંત (સુવિધિનાથ)–એ બે તીર્થંકરોની અર્ધચંદ્રાકાર નાદકલામાં સ્થાપના કરવી, અર્ધચંદ્રાકારની ઉપરની બિંદીમાં નેમિનાથ અને મુનિસુવ્રત-સ્વામી–એ બે તીર્થંકરોની સ્થાપના, પદ્મપ્રભ અને વાસુપૂજ્ય–એ બે તીર્થંકરોની કલાની જગ્યા મસ્તકમાં સાથે મળેલા ઈકારમાં પાર્શ્વનાથ અને મલ્લિનાથ–એ બે તીર્થંકરોની સ્થાપના કરવી.–૨૪, ૨૫

शेषास्तीर्थंकराः सर्वे रहःस्थाने नियोजिताः ।
मायाबीजाक्षरं प्राप्ताश्चतुर्विंशतिरर्हतां ॥ २६ ॥
गतरागद्वेषमोहाः सर्वपापविवर्जिताः ।
सर्वदा सर्वलोकेषु ते भवंतु जिनोत्तमाः ॥ २७ ॥

અર્થાત્—બાકીના સોળ તીર્થંકરોની સ્થાપના રકાર તથા હ્કારના સ્થાનમાં કરવી. આ પ્રમાણે ચોવીશ તીર્થંકરોની સ્થાપના માયાબીજ (ह्रीं)માં છે. આ જિનેશ્વરદેવ રાગ,

દ્વેષ અને મોહથી રહિત છે અને પાપકર્મોથી મુક્ત છે, એવા ઉત્તમ તે જિનવરો સર્વલોકમાં સંપૂર્ણ સુખ આપવાવાળા હો–થાઓ -૨૬, ૨૭

देनदेवस्य यचक्र तस्य चक्रस्य या निभा।
तयाच्छादितसर्नांग मा मा हिंसतु पन्नगाः॥ २८॥

અથાત્–દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થએલ મારા સર્વ અંગોને સર્પની જાતિના જીવો પીડા ન કરો -૨૮

देवदेवस्य यचक्र तस्य चक्रस्य या विभा।
तयाच्छादितसर्नांग मा मा हिंसतु नागिनी॥ २९॥

અર્થાત્—પ્રથમના પદોના અર્થની બરાબર આનો પણ અર્થ સમજવો, ફક્ત 'સર્પની જાતિના જીવો'ની જગ્યાએ 'નાગિની જાતિના જીવો પીડા ન કરો' આજ પ્રમાણે નીચેના શ્લોકોમાં પણ સમજવું —૨૯

देवदेव० गोनसा॥३०॥ ગોહ જાતિના જીવો પીડા ન કરો -૩૦
देवदेव० वृश्चिका॥३१॥ વિંછીની જાતિના જીવો પીડા ન કરો -૩૧
देवदेव० काकिनी॥३२॥ કાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૨
देनदेव० डाकिनी॥३३॥ ડાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૩
देवदेव० याकिनी॥३४॥ યાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૪
देवदेव० राकिनी॥३५॥ રાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૫
देवदेव० लाकिनी॥३६॥ લાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૬
देवदव० शाकिनी॥३७॥ શાકિની જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૭
देवदेव० हाकिनी॥३८॥ હાકિની જાતિના દેવા પીડા ન કરો -૩૮
देवदव० राक्षसा॥३९॥ રાક્ષસ જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૩૯
देवदेव० भैरवा॥४०॥ ભૈરવ જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૪૦
देवदेव० भेक्सा॥४१॥ ભેકસ જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૪૧
देवदेव० किन्नरा॥४२॥ કિંનર જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૪૨
देवदेव० व्यतरा॥४३॥ વ્યંતર જાતિના દેવો પીડા ન કરો -૪૩
देवदेव० देवता॥४४॥ સર્વ જાતિના દેવતાઓ પીડા ન કરો -૪૪
देवदेव० तस्करा॥४५॥ ચોર લોકો પીડા ન કરો -૪૫
देवदेव० वन्हय॥४६॥ અગ્નિ પીડા ન કરો -૪૬
देवदेव० शृगिण॥४७॥ શીંગડાવાળા જીવો પીડા ન કરો -૪૭
देवदेव० दष्ट्रिण॥४८॥ ડાઢથી કરડનાવાળા જીવો પીડા ન કરો -૪૮

देवदेव० रेपलाः ॥४९॥ રેપલ જાતિના જીવો પીડા ન કરો.–૪૯

देवदेव० पक्षिणः ॥५०॥ પાંખવાલા પક્ષીઓ પીડા ન કરો.–૫૦

देवदेव० भंजकाः ॥५१॥ ભાંગફોડ કરવાવાળા પ્રાણીઓ પીડા ન કરો.–૫૧

देवदेव० जृंभकाः ॥५२॥ જૃંભક દેવતાઓ પીડા ન કરો.–૫૨

देवदेव० तोयदाः ॥५३॥ જલમાં રહેવાવાળા જીવો પીડા ન કરો.–૫૩

देवदेव० सिंहकाः ॥५४॥ સર્વ જાતિના સિંહો પીડા ન કરો.–૫૪

देवदेव० शूकराः ॥५५॥ સર્વ જાતિના સૂવરો પીડા ન કરો.–૫૫

देवदेव० चित्रकाः ॥५६॥ ચિત્તાની જાતિના જીવો પીડા ન કરો.–૫૬

देवदेव० हस्तिनः ॥५७॥ સર્વ જાતિના હસ્તિઓ પીડા ન કરો.–૫૭

देवदेव० भूमिपाः ॥५८॥ પૃથ્વીના સ્વામી એવા રાજાઓ પીડા ન કરો.૫૮

देवदेव० शत्रवः ॥५९॥ સર્વ શત્રુઓ પીડા ન કરો.–૫૯

देवदेव० ग्रामिणः ॥६०॥ ખેતરની રક્ષા કરવાવાળા દેવતા પીડા ન કરો.–૬૦

देवदेव० दुर्जनाः ॥६१॥ દુર્જન લોકો પીડા ન કરો.–૬૧

देवदेवस्य यच्चक्रं तस्य चक्रस्य या विभा ।
तयाच्छादित सर्वांगं मां मा हिंसंतु व्याधयः ॥ ६२ ॥

અર્થાત્—દેવોના દેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવોના સમૂહની પ્રભાથી આચ્છાદિત થએલા મારા સર્વ અંગોને કોઈ પણ જાતના વ્યાધિઓ પીડા ન કરો.–૬૨

श्रीगौतमस्य या मुद्रा तस्या या भुवि लब्धयः ।
ताभिरस्यधिकं ज्योतिरर्हः (र्हं) सर्वनिधीश्वरः ॥ ६३ ॥

અર્થાત્—**શ્રીગૌતમસ્વામી** ગણધરદેવનું જે સ્વરૂપ અને તેની જે લબ્ધિ આ પૃથ્વીપર પથરાએલી છે, તે જ્યોતિથી પણ અધિક જ્યોતિ અરિહંત ભગવાનની છે, વળી તે ભગવાન સર્વ વિદ્યાઓના ખજાના રૂપ છે.–૬૩

पातालवासिनो देवा देवा भूपीठवासिनः ।
स्वः स्वर्गवासिनो देवाः सर्वे रक्षंतु मामितः ॥ ६४ ॥

અર્થાત્—પાતાલ નિવાસી ભૂવનપતિ દેવો, પૃથ્વીપર વસનાર વ્યંતરાદિક દેવો તથા સ્વર્ગમાં રહેલા કલ્પવાસી તથા વિમાનવાસી સર્વ દેવો મારી રક્ષા કરો.–૬૪

येऽवधिलब्धयो ये तु परमावधिलब्धयः ।
ते सर्वे मुनयो दिव्याः मां संरक्षंतु सर्वतः ॥ ६५ ॥

અર્થાત્—જેઓ અવધિજ્ઞાનની લબ્ધિવાલા અને જેઓ પરમાવધિજ્ઞાનની લબ્ધિવાલા બારમા ગુણસ્થાનવર્તી દિવ્ય મુનીશ્વરો છે, તેઓ મારી સર્વ તરફથી રક્ષા કરો.—૬૫

भुवनेन्द्र व्यंतरेन्द्र ज्योतिष्केन्द्र कल्पेन्द्रेभ्यो नमः ।
श्रुतावधि देशावधि परमावधि सर्वावधि बुद्धिऋद्धिप्राप्त
सर्वौषधिप्राप्तानंतबलर्द्धिप्राप्त रसर्द्धिप्राप्त वैक्रियर्द्धिप्राप्त
क्षेत्रर्द्धिप्राप्ताक्षीणमहानसर्द्धिप्राप्ते नमः ॥ ६६-६७ ॥

ભાવાર્થ—ભવનપતિના ઇંદ્ર, વ્યંતરોના ઇંદ્ર, જ્યોતિષીના ઇંદ્ર તથા કલ્પવાસી દેવોના ઇંદ્રને નમસ્કાર હો. શ્રુતાવધિ, પરમાવધિ, સર્વઅવધિ, બુદ્ધિ, ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા, સર્વૌષધિ, અનંતબલ ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા, રસઋદ્ધિ, વૈક્રિયઋદ્ધિ, ક્ષેત્રઋદ્ધિ અને અક્ષીણ મહાનસ ઋદ્ધિને પ્રાપ્ત કરેલા [મુનીશ્વરો]ને નમસ્કાર હો. આ સોળે પદો યંત્રના કોઠામાં રહેલા છે—૬૬, ૬૭

ॐ श्रीह्रीश्च धृतिर्लक्ष्मी गौरी चंडी सरस्वती ।
जयाम्बा विजया क्लिन्नाऽजिता नित्या मदद्रवा ॥ ६८ ॥
कामांगा कामबाणा च सानंदा नंदमालिनी ।
माया मायाविनी रौद्री कला काली कलिप्रिया ॥ ६९ ॥
एताः सर्वा महादेव्यो वर्त्तन्ते या जगत्त्रये ।
मम सर्वाः प्रयच्छन्तु कांतिं लक्ष्मीं धृतिं मतिं ॥ ७० ॥

અર્થાત્—શ્રી ૧, હ્રી ૨, ધૃતિ ૩, લક્ષ્મી ૪, ગૌરી ૫, ચંડી ૬, સરસ્વતી ૭, જયા ૮, અંબિકા ૯, વિજયા ૧૦, ક્લિન્ના ૧૧, અજિતા ૧૨, નિત્યા ૧૩, મદદ્રવા ૧૪, કામાંગા ૧૫, કામબાણા ૧૬, નંદા ૧૭, નંદમાલિની ૧૮, માયા ૧૯, માયાવિની ૨૦, રૌદ્રી ૨૧, કલા ૨૨, કાલી ૨૩, અને કલિપ્રિયા ૨૪, આ સર્વ મોટી દેવિયો ત્રણ જગતને વિષે વિદ્યમાન છે, તે ચોવીશે દેવિયો મને કાંતિ, લક્ષ્મી, ધૈર્ય અને બુદ્ધિને આપનારી થાઓ—૬૮, ૬૯, ૭૦

दुर्जना भूतवेतालाः पिशाचा मुद्गलास्तथा ।
ते सर्वे उपशाम्यन्तु देवदेवप्रभावतः ॥ ७१ ॥

અર્થાત્—દુર્જન લોકો, ભૂત, વેતાલ, પિશાચ, મુદ્ગલ રાક્ષસ વગેરે સર્વ મિથ્યાત્વી અને રૌદ્ર પરિણામી જીવો દેવાધિદેવ શ્રીજિનેશ્વરદેવના પ્રભાવથી શાંત થાઓ—૭૧

दिव्यो गोप्यः सुदुष्प्राप्यः श्रीऋषिमंडलस्तवः ।
भाषितस्तीर्थनाथेन जगत्त्राणकृतोऽनघः ॥ ७२ ॥

અર્થાત્—આ શ્રીઋષિમંડલ સ્તવ બહુ જ દિવ્ય પ્રભાવવાળું છે, તેની પ્રાપ્તિ થવી

બહુ જ દુર્લભ છે, જગતની રક્ષા કરવાને માટે નિર્દોષ એવું આ સ્તોત્ર શ્રીમહાવીર પ્રભુએ ભાખેલું-કહેલુ છે અને તેથી જ તે ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય છે.—૭૨

रणे राजकुले वन्हौ जले दुर्गे गजे हरौ ।
स्मशाने विपिने घोरे स्मृतो रक्षति मानवं ॥ ७३ ॥

અર્થાત્—યુદ્ધમાં, રાજદરબારમાં, અગ્નિના ઉપદ્રવ વખતે, જલમાં સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, કિલ્લામાં, હાથી તથા સિંહ તરફથી ભય ઉપસ્થિત થયે છતે, સ્મશાન ભૂમિમાં તથા ઘોર વનમાં સંકટ ઉપસ્થિત થયે છતે, આ મંત્રનું સ્મરણ કરવાથી મનુષ્યની રક્ષા થાય છે.—૭૩.

राज्यभ्रष्टा निजं राज्यं पदभ्रष्टा निजं पदं ।
लक्ष्मीभ्रष्टा निजां लक्ष्मीं प्राप्नुवंति न संशयः ॥ ७४ ॥

અર્થાત્—રાજ્યથી ભ્રષ્ટ થએલ રાજા પોતાના રાજ્યને, મંત્રી વગેરે અધિકારીના પદેથી ભ્રષ્ટ થએલ પોતાના પદને, ધનથી રહિત થએલ પોતાના ધનને પાછું પ્રાપ્ત કરે છે, તે બાબતમાં કોઈ પણ જાતની શંકા કરવી નહિ.—૭૪

भार्यार्थी लभते भार्यां पुत्रार्थी लभते सुतं ।
धनार्थी लभते वित्तं नरः स्मरणमात्रतः ॥ ७५ ॥

અર્થાત્—આ સ્તોત્ર વગેરેના સ્મરણમાત્રથી પણ સ્ત્રીની ચાહનાવાળાને સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ, પુત્રની ઇચ્છાવાળાને પુત્રની પ્રાપ્તિ અને ધનની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યને ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે.—૭૫

स्वर्णे रूप्येऽथवा कांस्ये लिखित्वा यस्तु पूजयेत् ।
तस्यैवेष्टमहासिद्धिर्गृहे वसति शाश्वती ॥ ७६ ॥

અર્થાત્—આ યંત્રને× સોનાના, ચાંદીના અથવા કાંસાના પતરા પર લખીને જે મનુષ્ય પોતાના ઘરમાં પૂજન કરે છે, તેના ઘરમાં હમેશાં આઠે મહા સિદ્ધિઓ વાસ કરે છે.–૭૬

भूर्जपत्रे लिखित्वेदं गलके मूर्ध्नि वा भुजे ।
धारितं सर्वदा दिव्यं सर्वभीतिविनाशनं ॥ ७७ ॥

અર્થાત્—આ દિવ્ય યંત્રને ભોજપત્ર પર [અષ્ટગંધથી] લખીને, [માદળીઆમાં ઘાલી] ગળામાં, મસ્તકમાં અથવા ભુજાએ ધારણ કરવાથી નિરંતર સર્વપ્રકારની ભીતિઓ નાશ થાય છે.—૭૭.

× યંત્રની આકૃતિ માટે જુઓ ચિત્ર નંબર ૩૮૬, ૩૮૭.

भूतै. प्रेतैर्ग्रहैर्यक्षैः पिशाचैर्मुद्गलैस्तथा ।
वातपित्तकफोद्रेकैर्मुच्यते नात्र संशयः ॥ ७८ ॥

અર્થાત્—[ઉપર પ્રમાણે યંત્રને ધારણ કરનાર મનુષ્ય] ભૂત, પ્રેત, નવગ્રહ, યક્ષ, પિશાચ, મુદ્‌ગલ રાક્ષસ અને વાત, પિત્ત તથા કફ જન્ય રોગોના ઉપદ્રવોથી મુક્ત થાય છે, આ બાબતમાં કોઈ પણ જાતની શંકા રાખવી નહિ —૭૮

भूर्भुवःस्वस्त्रयीपीठवर्तिनः शाश्वता जिनाः ।
तैः स्तुतैर्वंदितैर्दृष्टैर्यत्फलं तत्फलं स्मृतेः ॥ ७९ ॥

અર્થાત્—પાતાલલોક, મનુષ્યલોક તથા દેવલોક એ ત્રણે લોકમાં રહેલા જે શાશ્વતા જિનેશ્વરો છે, તેની સ્તવના, વંદના અને દર્શન કરવાથી જે ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેટલા જ ફલની પ્રાપ્તિ આ સ્તોત્રનું સ્મરણ કરવાથી થાય છે —૭૯

एतद्गोप्यं महास्तोत्रं न देयं यस्य कस्यचित् ।
मिथ्यात्ववासितो दत्ते बालहत्या पदेपदे ॥ ८० ॥

અર્થાત્—આ મહાસ્તોત્ર ગોપવી (ખાનગી) રાખવું જોઇએ, જેને તેને આપવું ન જોઇએ, મિથ્યાત્વથી વાસિત પ્રાણીઓને આપવાથી આપનારને પગલે પગલે બાલહત્યાનું પાપ લાગે છે —૮૦

आचाम्लादि तप. कृत्वा पूजयित्वा जिनावलिम् ।
अष्टसाहस्रिको जापः कार्यस्तत्सिद्धिहेतवे ॥ ८१ ॥

અર્થાત્—આયંબિલ વગેરે તપ કરીને ચોવીશ જિનેશ્વરોની પૂજા કરીને, ઇચ્છિત કાર્યની સિદ્ધિ માટે આ મંત્રના ૮૦૦૦ આઠ હજાર જાપ કરવા જોઇએ —૮૧

शतमष्टोत्तरं प्रातर्ये पठति दिनेदिने ।
तेषां न व्याधयो देहे प्रभवंति च संपदः ॥ ८२ ॥

અર્થાત્—જે ભવ્યપુરુષ ! શુદ્ધ યોગથી દરરોજ સવારમાં ઉઠીને એકાગ્રચિત્તથી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરીને મૂલમંત્રનો એકસોને આઠ વાર જાપ કરે છે, તેના શરીરમાં રોગ પેદા થતા નથી અને તેને દરેક પ્રકારની સંપદાઓ મળી આવે છે —૮૨

अष्टमासावधिं यावत् प्रातः प्रातस्तु यः पठेत् ।
स्तोत्रमेतन्महातेजस्त्वर्हद्बिंबं स पश्यति ॥ ८३ ॥
दृष्टे सत्यार्हते बिंबे भवे सप्तमके ध्रुवं ।
पदं प्राप्नोति शुद्धात्मा परमानंदसंपदा ॥ ८४ ॥

અર્થાત્—મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ કરીને એકાગ્રચિત્ત થઈને, નિરંતર સવારમાં આઠ મહિના સુધી આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનાર મનુષ્ય અરિહંત ભગવાનનું તેજોમય એવું બિંબ જુએ છે; અને તે પ્રમાણે અરિહંત ભગવાનનું તેજોમય બિંબ દેખનાર ભવ્યપુરુષ! નિશ્ચયે કરીને સાતમા ભવે પરમ–અતીંદ્રિય આનંદનું સ્થાન એવા મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરે છે.*—૮૩, ૮૪.

विश्ववंद्यो भवेद्ध्याता कल्याणानि च सोऽश्नुते ।
गत्वा स्थानं परं सोऽपि भूयस्तु न निवर्त्तते ॥ ८५ ॥

અર્થાત્—આ પ્રમાણે ધ્યાન ધરનાર મનુષ્ય જગતને વંદન કરવા યોગ્ય થાય છે, કલ્યાણની પરંપરાને પામે છે; [અને] મોક્ષપદને પામીને ફરીથી તે સંસારમાં પાછો આવતો નથી–જનમ લેતો નથી—૮૫

इदं स्तोत्रं महास्तोत्रं स्तवानामुत्तमं परं ।
पठनात् स्मरणाज्जापाल्लभ्यते पदमव्ययम् ॥ ८६ ॥

અર્થાત્—આ સ્તોત્ર સ્તોત્રોને વિષે મહાસ્તોત્ર છે, સ્તવનોમાં ઉત્તમોત્તમ છે અને તેનો પાઠ, સ્મરણ અને જાપ કરવાથી અવ્યય એવા મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ થાય છે.—૮૬

* અરિહંત ભગવાનનું તેજોમય એવું બિંબ ભવ્યપુરુષને દેખાય છે, એ વાત તદ્દન સત્ય છે. કારણ કે આ સ્તોત્રના પાઠથી મેં પોતે પણ અરિહંત ભગવાનનું મહાતેજસ્વી એવું બિંબ સ્વપ્નમાં જોએલું છે.

—સારાભાઈ નવાબ,

परिशिष्ट २

॥ श्रीनवग्रहमन्त्राक्षरस्तोत्रम् ॥

प्रथम प्रणव मायाबीज श्रिय सु नत्वा यलपति श्रीगोडीपार्श्वनाथो प्रसन्नः ।
श्रीमद्वर्णं पउमादेवीमभ्यष्टसिद्धिः अट्टे मट्टे दुष्टसर्वशत्रुविघट ॥ १ ॥

अथातः ग्रहसर्गाणि पार्श्वपादाब्जसेनित ।
दासाना दुःखहर्त्ता च सर्वाभीष्टफलप्रद ॥ २ ॥

અર્થાત્—શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણકમલની સેવા કરનાર સર્વ ગ્રહો, શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના સેવકોને સર્વ ઇચ્છિત ફલને આપવાવાળા તથા દુખોનો નાશ કરવાવાળા થાય છે—૧-૨

धर्मकामार्थमोक्षाताः मनोवाछितदायकः ।
रविभौमशनिराहुः महाकष्ट तु घातक ॥ ३ ॥

અર્થાત્—વળી તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ, ધર્મ, અર્થ, કામ અને મનોવાછિત એવા મોક્ષપદને પણ છેવટે આપનારા છે, રવિ, મગળ, શનિ અને રાહુ એ ચાર ગ્રહો મહાકષ્ટના આપવાવાળા તથા ઘાતક છે—૩

नमस्कार च मार्त्तड ममोपरि कृपां कुरु ।
ॐ स्रा स्रीं स्रौं स्रः स सूर्यं मम तुष्टतु ॥ ४ ॥

અર્થાત્—ૐ સ્રા સ્રીં સ્રૌં સ્ર મત્રવાળો એવો સૂર્ય મારા ઉપર તુષ્ટમાન થાઓ વળી હે સૂર્ય! તને નમસ્કાર થાઓ, તુ મારા ઉપર કૃપા કર—૪

ॐ श्रा श्रीं श्रौं श्रः शशिदेव नमोऽस्तु ते ।
अमृता च सदामीय स चद्रं मम तुष्टये ॥ ५ ॥

અર્થાત્—ૐ શ્રા શ્રીં શ્રૌં શ્ર મત્રવાળા હે ચદ્ર! તને નમસ્કાર થાઓ નિરતર અમૃતને વરસાવવાવાળો અને અમીને દેવાવાળો ચદ્ર મારા ઉપર તુષ્ટિ માટે થાઓ—૫

ॐ क्रा क्रीं क्रौं क्रः कुजदेव दया कुरु ।
भूमिपुत्र भयच्छेद सर्वारीष्टहरो हरं ॥ ६ ॥

અર્થાત્—ૐ ક્રા ક્રીં ક્રૌં ક્ર મત્રવાળા હે મગળ! તુ મારા પ્રત્યે દયા કર ભયનો નાશ કરનાર હે પૃથ્વીપુત્ર! (મગળ!) મારા સર્વ કષ્ટોનુ હરણ કર—૬

ॐ ब्रां ब्रीं ब्रौं ब्रः बुधो ज्ञः बहुसंपदः ।
शशिसुतो न रिष्टस्त्वं ऋद्धिवृद्धिप्रदो भव ॥ ७ ॥

અર્થાત્—ॐ ब्रां ब्रीं ब्रौं ब्रः મંત્રવાળા હે બુધ ! મને બહુ સંપદાને આપવાવાળો થા. ચંદ્રના પુત્ર હે બુધ ! તારી કૃપાથી મારે ત્યાં ઋદ્ધિની વૃદ્ધિ નિરંતર થાઓ.—૭

ॐ ज्रां ज्रीं ज्रौं ज्रः जीवदेवो बृहस्पतिः ।
गुर्गुर्बोधनदाता च मां स्वामिस्तु कृपां कुरु ॥ ८ ॥

અર્થાત્—ॐ ज्रां ज्रीं ज्रौं ज्रः મંત્રાક્ષરવાળા ગુરૂ ! તું ધનનો આપવાવાળો હોવાથી મારા પ્રત્યે તું કૃપા કરીને ધનને આપવાવાળો થા.—૮

ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं ह्रः स शुक्रः असुरोगुरुः ।
शुक्लवर्णं सौख्यकर्त्ता वर्णदुःखं तु चूरय ॥ ९ ॥

અર્થાત્ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रौं ह्रः મંત્રાક્ષરવાળા, અસુરોના ગુરૂ, સફેદ વર્ણવાળા તથા સુખના દેવાવાળા એવા હે શુક્ર ! તું મારા દુ:ખનો નાશ કર.—૯

ॐ ध्मां ध्मीं ध्मौं ध्मः शनिदेवो रविसुतः ।
तुष्टमानः ममानंदं ममशत्रुहरोद्‌भुतं (भव) ॥ १० ॥

અર્થાત્—ॐ ध्मां ध्मीं ध्मौं ध्मः મંત્રાક્ષરવાળા અને સૂર્યપુત્ર હે શનિદેવ ! તમે મારા ઉપર તુષ્ટમાન થયા થકા મને આનંદના આપવાવાળા અને મારા શત્રુઓનો નાશ કરનારા થાઓ.—૧૦

ॐ रां रीं रौं रः आसुरिः सिंहीकासुतः ।
रोगशोकदुःखहर्त्ता सर्वकोटिफलप्रदः ॥ ११ ॥

અર્થાત્—ॐ रां रीं रौं रः મંત્રાક્ષરવાળા સિંહીકાના પુત્ર હે રાહુ ! તું મારા રોગ, શોક અને દુ:ખનો નાશ કરનારો થા અને કરોડો ઉત્તમ ફલોનો આપવાવાળો થા.—૧૧

ॐ भ्रां भ्रीं भ्रौं भ्रः केतुः कल्याणकारकः ।
स एव सुखदाता च दुःखसर्वनिवारकः ॥ १२ ॥

અર્થાત્—ॐ भ्रां भ्रीं भ्रौं भ्रः મંત્રાક્ષરોવાળો કેતુ કલ્યાણનો કરવાવાળો, વળી સુખનો દેવાવાળો અને દુ:ખનું નિવારણ કરવાવાળો છે.—૧૨

श्रीपार्श्वचरणकमल-भक्तियुक्तनवग्रहाः ।
सदानंदमहार्थाय नित्यपाठं करिष्यति ॥
पार्श्वदेवप्रतापायः चिरंजीयाय शाश्वती ॥ १३ ॥

અર્થાત્—શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના ચરણકમલને વિષે ભક્તિમાન એવા નવે ગ્રહે × આ સ્તોત્રનો પાઠ કરનારને નિરંતર આનંદના દેનારા અને મોટી લક્ષ્મીને આપનારા થાય છે અને પાર્શ્વનાથ પ્રભુની ભક્તિ કરનારને ત્યા ચિરકાલ લક્ષ્મી વાસો કરે છે—૧૩

નવગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ—

આ પ્રમાણે નવગ્રહ મંત્રાક્ષર સ્તોત્રનો પવિત્ર થઇ, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી મવારમા ઉઠીને પાઠ કરવાથી અને નીચેની વિધિએ પૂજન કરવાથી તે તે ગ્રહની પીડાનુ નિવારણ થાય છે —

સૂર્ય નડતો હોય તો પદ્મપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તવસ્ત્રથી તથા રક્તચંદનથી પૂજા કરવી —૧

ચંદ્ર નડતો હોય તો ચંદ્રપ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની શ્વેતવસ્ત્રથી તથા સુખડ અને ખરાસથી પૂજા કરવી —૨

મંગલ નડતો હોય તો વાસુપૂજ્યસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની રક્તચંદન તથા રક્ત સોપારીથી પૂજા કરવી —૩

બુધ નડતો હોય તો વિમલનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, નમિનાથ, અથવા મહાવીરસ્વામિના અધિષ્ઠાયકદેવની દૂધ તથા ખાંડથી પૂજા કરવી —૪

ગુરૂ નડતો હોય તો ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદનસ્વામી, સુમતિનાથ, સુપાર્શ્વનાથ, અથવા શીતલનાથના અધિષ્ઠાયકદેવની દહિંથી પૂજા કરવી —૫

શુક્ર નડતો હોય તો સુવિધિનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની ધાતુ વગેરેથી પૂજા કરવી –૬

શનિ નડતો હોય તો મુનિસુવ્રતસ્વામીના અધિષ્ઠાયક દેવની તેલના દીવાથી પૂજા કરવી —૭

રાહુ નડતો હોય તો નેમીનાથ પ્રભુના અધિષ્ઠાયક દેવની નીલ વસ્ત્રથી પૂજા કરવી –૮

કેતુ નડતો હોય તો મલ્લિનાથ તથા પાર્શ્વનાથના અધિષ્ઠાયક દેવના નીલવસ્ત્રથી પૂજા કરવી —૯

॥ ઇતિ નવ ગ્રહ પીડા નિવારણ વિધિ સંપૂર્ણ ॥
સંવત ૧૮૮૨ના દિપોત્સવી દિને લિખિત ॥

× શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ તથા તેઓના ચરણકમલમા રહેલા નવે ગ્રહોના ચિત્ર માટે જુઓ ચિત્ર નંબર ૨૮૮

સેવકને તું સીખવે નાયક નાંમ નરેસ;
જિણ વિધ હું પૂજા કરૂં હૂકમ પ્રમાણે હમેસ. ૨

કરો અગાડી કવિઅણા **માણિભદ્ર** માબાપ;
દીલ ભરી દરિસણ દીજીઈ સેવક ટાલ સંતાપ. ૩

માણિભદ્ર મહારાજસૂં ઉદો કરે અરજ;
મૂલમંત્ર મોય દીજીઈ રાખો માહરી લાજ. ૪

અડયલ છંદ

વસુધામાં મારી લાજ વધારો નાત ગોત્રમે કુજસ નીવારો;
દુઃખ દાલિદ્ર હરિજેં દૂરે પુત્ર તણી વંછા તું પૂરે. ૧
સેતાનીને તું સમજાવેં અવનિપતિ પણ ચરણે આવેં;
વિઘન અનંતા રાજ નીવારે **માંણિભદ્ર** મુજ શત્રુ વારે. ૨
સઘલા નર નારી વસ થાઈ ડાકિણી સાકિણી નાસી જાઈ;
ભુત પ્રેત તુજ નાંમે ભાગેં નાહર[1] ચોર કદીઈ નવી લાગેં. ૩
મોટા દાનવ તુંહી મરોડે તાવ તેજારા તુંહી ત્રોડે;
હરી હર દેવ ઘણાઈ હોઇ કલીમે તુસ સરીખો નહી કોઇ. ૪
ભાવે અડસઠ તિરથ ભેટો ભાવે **માંણિભદ્રને**ં ભેટો;
સુરપતિ માહરી અરજ સુણીજેં કવીઅણનેં તતખીણ સુખીકીજેં. ૫
તાહરી પાર ન પામે કોઇ જાલમ વીરરી જગમાં જોઈ;
દ્યો વાછીત **માણક** વરદાઈ સેવકને ગહગટ્ટ સવાઇ. ૬

કલસ

ગુણગાયા ગહગટ્ટ અન્નધન કપડાં આવે,
ગુણગાયા ગહગટ્ટ પ્રગટ ઘરે સંપદ પાવે;
ગુણગાયા ગહગટ્ટ રાજમાન મોજ દેવરાવે,
ગુણગાયા ગહગટ્ટ લોક સહૂ પૂજા લાવે ૧
સુખકુસલ આસા સફલ ઉદયકુસલ ઈણી પરે કહેં;
ગુણ **માણિકરા** ગાવતાં લાખ લાખ રીઝાં તે લહે. ૨

॥ ઇતિ શ્રી માણિભદ્રજીનો છંદ સંપૂર્ણ ॥

---

૧ સિંહ.

परिशिष्ट ५

भैरवाष्टकम् ।

——(०)——

एकं खट्वाङ्गहस्तं पुनरपि भुजगं पाशमेकं त्रिशूलं
खड्गं हस्ते कपालं डमरुकसहितं वामहस्ते पिनाकम् ।
चन्द्रार्कं केतुमाला विकृतनरशिरः सर्पयज्ञोपवीतं
कालं कालान्धकारं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ १ ॥

नीलं जीमूतवर्णं सकलशतमयं भैरवं क्षेत्रपालं
रुद्रं रुद्रावतारं ज्वलितशिखशिखं रौद्रके शखदंष्ट्रं ।
भीमाङ्गं भीमनादं कलितकलरवं वन्द्यपादं त्रिलोक्या
ज्वालामालाकरालं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ २ ॥

कैलाशे मेरुशृङ्गे दिशिदिशिगहने दैत्यशैलानिवासे
पाताले मृत्युलोके जलनिधिपुलिने कानने सर्वतीर्थे ।
सौम्ये स्वर्गाधिवासे ग्रहफणिनिलये द्वीपद्वीपान्तरेषु
सर्वस्थानेषु पूज्यं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ ३ ॥

सिद्धान्ते कूलमार्गे पथि कुलिकमते मन्त्रतन्त्रे समस्ते
देवे ब्रह्मावतारे विविधजिनमते सर्वशास्त्रप्रसिद्धे ।
खड्गं पातालहस्तं वररसगुटिकामञ्जनं पादलेपं
गर्वं कर्तुं समर्थं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ ४ ॥

हुंकारैर्घोरनादैश्चलितवसुमती सागरं मेरुशृङ्गं
ब्रह्माण्डं ब्रह्मखण्डं स्फुरितकहकहारावरौद्राट्टहासे ।
खड्गपातालमूलं वरुणकसहितं पाशखट्वाङ्गहस्तं
ह्रां ह्रीं ह्रूं मोहरूपं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ ५ ॥

कङ्कालं कालरूपं कलकलसहितं भूतवैतालनाशं
ह्रां ह्रीं ह्रीं भूमूर्तिं घघघघघटितोद्गाररौद्रादिमन्त्रैः ।

भूतैः प्रेतैः प्रभूतैरुपशमतमहायक्षरक्षःपिशाचैः
हां हीं हूं सर्वपूज्यं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ ६ ॥

ब्रह्मा विष्णुश्च रुद्रासुरसरिदमरासोमसूर्याग्निरूपा
आकाशे वायुभूमिर्जलमितिसकलं यस्य मूर्तिस्वरूपम् ।
बाल्येनंनाहवेत्तं सकलशिवमयं सर्वरूपं प्रशान्तं
सत्रं ज्ञानं प्रसिद्धं मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ ७ ॥

क्षेत्रे पीठे प्रपीठे त्रिभुवननिलये द्वीपचण्डे प्रचण्डे
चामुण्डाविघ्नहंत्रीगणपतिसहितैः प्रेतभूतैः प्रसिद्धैः ।
राज्ञो वश्यंकराणो च सकलकुशलैः मन्त्रतन्त्रैः समस्तैः
सर्वं कल्याणहेतुर्मम हरतु भयं भैरवः क्षेत्रपालः ॥ ८ ॥

सर्वपापहरं पुण्यं स्तोतव्यं भैरवाष्टकम् ।
ब्रह्मराक्षसनाशाय व्याध्युपसर्गनाशनम् ॥ ९ ॥

अपुत्रो लभते पुत्रान् बद्धो मुच्येत बन्धनात् ।
त्रिसन्ध्यं पठति यस्तु सर्वसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ १० ॥

॥ ॐ ह्रीं वटुकाय आपदुद्धारणाय कुरु कुरु वटुकाय ह्रीं स्वाहा ॥

परिशिष्ट ६

परमेष्टि-नमस्कार स्तोत्र ।

अरिहाण नमो पुव्व, अरहताण रहस्स-रहियाण ।
पयओ परमिट्ठीण, अरुहताण धुअ-रयाण ॥ १ ॥

જે સુરેન્દ્ર, નરેન્દ્ર આદિથી પૂજાય છે, જેનાથી કોઈ વસ્તુ ગુપ્ત નથી, જે ફરીવાર ભવમા ઉત્પન્ન થવાના નથી, જેણે કર્મરૂપી રજ દૂર કરી છે, જે પરમેષ્ઠિ-પદને પામેલા છે, એવા અરિહંત ભગવંતોને પ્રણિધાન-પૂર્વક પ્રથમ નમસ્કાર હો ૧

निद्दड्ढ-अट्ठ-कम्मिंधणाण वरनाण-दसण-धराण ।
मुत्ताण नमो सिद्धाण परम-परमिट्ठि-भूयाण ॥ २ ॥

જેમણે આઠ કર્મોરૂપી ઇંધનને બાળ્યા છે, જેઓ સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્દર્શનથી યુક્ત છે, જેઓ (સર્વ કર્મોથી) મુક્ત છે, જેઓ પરમ-પરમેષ્ઠિ-સ્વરૂપ છે, એવા સિદ્ધ-ભગવંતોને નમસ્કાર હો ૨

आयर-धराण नमो, पचविहायार-सुट्ठियाण च ।
नाणीणायरियाण, आयारुवएसयाण सया ॥ ३ ॥

જેઓ જિનેશ્વરની આજ્ઞા પ્રત્યે આદરવાળા છે, જેઓ જ્ઞાનાચારાદિ પાંચ પ્રકારના આચારમા સુસ્થિત છે, જેઓ જ્ઞાની છે અને જેઓ સદા આચારનો ઉપદેશ કરનારા છે, એવા આચાર્ય ભગવંતોને નમસ્કાર હો ૩

बारसविह अपुव्व, दिन्नाण सुअ नमो सुअहराण ।
सययमुवज्झायाण, सज्झाय-ज्झाण-जुत्ताण ॥ ४ ॥

બાર પ્રકારના અપૂર્વ શ્રુતનો (શિષ્યોને) ઉપદેશ કરનારા, શ્રુતને ધરનારા તથા સ્વાધ્યાય અને ધ્યાનમા તત્પર એવા ઉપાધ્યાયોને સતત નમસ્કાર હો ૪

सव्वेर्सि साहूण, नमो तिगुत्ताण सव्वलोए वि ।
तव-नियम-नाण-दसण-जुत्ताण बमयारीण ॥ ५ ॥

ત્રણ ગુપ્તિનુ પાલન કરનારા, તપ, નિયમ, જ્ઞાન અને દર્શનથી યુક્ત તથા બ્રહ્મચારી, એવા સર્વ-ક્ષેત્રોમા રહેલા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર હો ૫

एसो परमिट्ठीण, पचण्ह वि भावओ णमुक्कारो ।
सव्वस्स कीरमाणो, पावस्स पणासणो होइ ॥ ६ ॥

આ પાંચેય પરમેષ્ઠિઓને ભાવથી કરેલો નમસ્કાર સર્વ પાપનો નાશ કરનાર થાય છે. ૬.

भुवणे वि मंगलाणं, मणुयासुर-अमर-खयर-महियाणं ।
सव्वेसिमिसो पढमो, हवइ महामंगलं पढमं ॥ ७ ॥

ખરેખર ત્રિભુવનમાં મનુષ્ય, અસુર, દેવ અને ખેચરોવડે પૂજિત સર્વ મંગલોમાં આ નમસ્કાર પ્રથમ છે અને ઉત્કૃષ્ટ મહામંગલ છે. ૭.

चत्तारि मंगलं मे, हुंतुरहंता तहेव सिद्धा य ।
साहू अ सव्वकालं, धम्मो य तिलोय-मंगल्लो ॥ ८ ॥

અર્હંતો, સિદ્ધો, સાધુઓ અને ત્રણે લોકનું મંગલ કરનાર ધર્મ, એ ચારે મને સર્વ કાળને માટે મંગલ થાઓ. ૮.

चत्तारि चेव ससुरासुरस्स लोगस्स उत्तमा हुंति ।
अरहंत-सिद्ध-साहू, धम्मो जिण-देसिय उयारो ॥ ९ ॥

અર્હત્, સિદ્ધ, સાધુ અને જિન-પ્રણીત ઉદાર ધર્મ, એ ચારે સુરલોક અને અસુરલોક સાથે લોકમાં તાત્પર્ય કે ત્રિલોકમાં ઉત્તમ છે. ૯.

चत्तारि वि अरहंते, सिद्धे साहू तहेव धम्मं च ।
संसार घोर-रक्खस-भएण सरणं पवज्जामि ॥ १० ॥

સંસારરૂપી ઘોર રાક્ષસના ભયથી અર્હંતો, સિદ્ધો, સાધુઓ અને ધર્મ એ ચારેયનું શરણ સ્વીકારું છું. ૧૦.

अह अरहओ भगवओ, महइ महावीर-वद्धमाणस्स ।
पणय-सुरेसर-सेहर-वियलिय-कुसुमच्चिय-क्कमस्स ॥ ११ ॥
जस्स वर-धम्मचक्कं, दिणयर-बिंबं व भासुरच्छायं ।
तेएण पज्जलंतं, गच्छइ पुरओ जिणिंदस्स ॥ १२ ॥
आयासं पायालं, सयलं महिमंडलं पयासंतं ।
मिच्छत्त-मोह-तिमिरं, हरेइ त्ति इहं वि लोयाणं ॥ १३ ॥

અત્યન્ત નમેલા સુરેશ્વરોના મુકુટોથી ખરેલાં કુસુમોવડે પૂજિત ચરણોવાળા—અર્હદ્ ભગવાન્ મહાવીર-વર્દ્ધમાન જિનેન્દ્રની આગળ દિનકરના બિંબ જેવું પ્રકાશથી ઝળહળતું અને તેજથી પ્રજ્વલિત ધર્મચક્ર ચાલે છે. તે આકાશ, પાતાળ અને સકલ મહી-મંડલરૂપ ત્રણે લોકને પ્રકાશ કરતું અહીં પણ લોકોના મિથ્યાત્વ અને મોહ-તિમિરનું હરણ કરે છે. ૧૧-૧૨-૧૩.

सयलंमि वि जियलोए, चिंतियमित्तो करेइ सत्ताण ।
रक्ख रक्खस-डाइणि-पिसाय-गह-जक्ख-भूयाण ॥ १४ ॥

આ (નવકાર-મંત્ર) ચિંતન માત્રથી રાક્ષસ, ડાકિની, પિશાચ, ગ્રહ, યક્ષ અને ભૂત-પ્રેતોથી બધાય જીવ-લોકમાં પ્રાણીઓની રક્ષા કરે છે ૧૪

लहइ विवाए वाए, ववहारे भावओ सरंतो य ।
जूए रणे य रायंगणे य विजयं विसुद्धप्पा ॥ १५ ॥

આનું સ્મરણ કરતો વિશુદ્ધાત્મા વિવાદમાં, વાદમાં વ્યવહારમાં, જુગારમાં, રણમાં અને રાજાના આંગણે વિજય પ્રાપ્ત કરે છે ૧૫

पच्चूस-पओसेसु, सयय भव्वो जणो सुह-ज्झाणो ।
एयं झाएमाणे, मुक्खं पइ साहगो होइ ॥ १६ ॥

શુભ ધ્યાનથી યુક્ત ભવ્યજન આ નમસ્કાર-મંત્રનું સવારે અને સાંજે નિરંતર ધ્યાન કરવાથી મોક્ષને સાધનારો થાય છે ૧૬

वेयाल-रुद्द-दाणव-नरिंद-कोहंडि- रेवईणं च ।
सव्वेसिं सत्ताणं, पुरिसो अपराजिओ होइ ॥ १७ ॥

(આ મંત્રનું સ્મરણ કરનાર) પુરુષ વેતાલ, રુદ્ર, રાક્ષસ, રાજા, કુષ્માંડી, રેવતી અને બધા પ્રાણીઓથી અપરાજિત થાય છે અર્થાત્ આ બધા તેનું કંઈ નુકસાન કરી શકતા નથી ૧૭

विज्जुव्व पज्जलंती, सव्वेसु वि अक्खरेसु मत्ताओ ।
पंच-नमुक्कार-पए, इक्किक्के उवरिमा जाव ॥ १८ ॥

ससि धवल-सलिल-निम्मल-आयारसहं च वण्णियं बिंदु ।
जोयण-सय-प्पमाणं, जाला-सयसहस्स-दिप्पंतं ॥ १९ ॥

પંચ-નમસ્કારના પદમાં રહેલા સર્વ અક્ષરોમાં માત્રાઓ વીજળીની માફક પ્રકાશમાન છે અને તે દરેક માત્રા પર ચન્દ્રની જેમ ધવલ, પાણીની જેમ નિર્મલ, આકાર સહિત, એકસો યોજન પ્રમાણવાળું લાખો જ્વાલાઓથી પ્રકાશમાન બિંદુ (શાસ્ત્રમાં) વર્ણિત છે ૧૮-૧૯

सोलससु अक्खरेसुं, इक्किक्कं अक्खरं जगुज्जोयं ।
भव सयसहस्स महणो, जंमि ठिओ पंच-नवकारो ॥ २० ॥

લાખો ભવ (જનમ-મરણ)નો નાશ કરનાર પંચ-નમસ્કાર જેમાં સ્થિત છે, તે સોળ અક્ષરોમાંનો દરેક અક્ષર જગત્‌નો ઉદ્દ્યોત કરનારો છે. ૨૦.

जो थुणइ हु इक्कमणो, भविओ भावेण पंच-नवकारं ।
सो गच्छइ सिवलोयं, उज्जोयंतो दस-दिसाओ ॥ २१ ॥

જે ભવિક ભાવથી એકાગ્રચિત્ત થઇને આ પંચ-નમસ્કારની નિશ્ચયે સ્તુતિ કરે છે, તે દશે દિશાઓને પ્રકાશિત કરતો થકો મોક્ષમાં જાય છે. ૨૧.

तव-नियम-संजम-रहो, पंच-नमुकार-सारहि-निउत्तो ।
नाण-तुरंगम-जुत्तो, नेइ पुरं परम-निव्वाणं ॥ २२ ॥

પંચ-નમસ્કારરૂપી સારથિથી નિયુક્ત, જ્ઞાનરૂપી ઘોડાથી જોડાએલો, તપ, નિયમ અને સંયમરૂપી રથ પ્રગટપણે પરમ નિર્વાણ-પુરમાં લઈ જાય છે. ૨૨.

सुद्धप्पा सुद्धमणा, पंचसु समिईसु संजुय-तिगुत्तो ।
जेत्तंमि रहे लग्गो, सिग्घं गच्छइ[स]सिवलोयं ॥ २३ ॥

શુદ્ધ મનવાળો, ઈર્યાદિ પાંચે સમિતિઓથી યુક્ત તથા મન, વચન અને કાયગુપ્તિથી ગુપ્ત જે શુદ્ધાત્મા વિજયવન્ત આ રથમાં બેસે છે, તે તરત મોક્ષમાં જાય છે. ૨૩.

थंभेइ जलं जलणं, चिंतियमित्तो वि पंच-नवकारो ।
अरि-मारि-चोर-राउल-घोरुवसग्गं पणासेइ ॥ २४ ॥

આ પંચ-નમસ્કાર ચિન્તન માત્રથી જ જળ અને અગ્નિને થંભાવે છે, તથા શત્રુ, મહામારી, ચોર અને રાજકુલવડે થતા ઘોર ઉપદ્રવનો નાશ કરે છે ૨૪.

अट्ठेव य अट्ठसयं, अट्ठसहस्सं च अट्ठकोडीओ ।
रक्खंतु मे सरीरं, देवासुर-पणमिया सिद्धा ॥ २५ ॥

દેવતા અને અસુરોવડે પ્રણમાયેલા આઠ, આઠસો, આઠ હજાર કે આઠ કરોડ સિદ્ધો મારા શરીરની રક્ષા કરો. ૨૫.

नमो अरहंताणं तिलोय-पुज्जो य संथुओ भयवं ।
अमर-नरराय-महिओ, अणाइ-निहणो सिवं दिसउ ॥ २६ ॥

અર્હંતોને નમસ્કાર હો જે ભગવાન્ ત્રિલોકપૂજ્ય છે, સારી રીતે સ્તુતિ કરાએલા છે, ઇન્દ્ર અને રાજાઓવડે વંદાયેલા છે અને જનમ-મરણથી રહિત છે, તે અમને મોક્ષ આપો. ૨૬

निट्ठविय-अट्ठकम्मो, सुद्ध-भूय निरंजणो सिवो सिद्धो ।
अमर-नरराय-महिओ, अणाइ निहणो सिव दिसउ ॥ २७ ॥

આઠ કર્મોથી રહિત, પરમ-પવિત્ર, દોષ-રહિત, કલ્યાણમય, દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્રોવડે વંદાયેલા, જનમ અને મરણથી રહિત એવા સિદ્ધ અમને મોક્ષ આપો ૨૭

सव्वे पओस-मच्छर-आहिय-हियया पणासमुवजंति ।
दुगुणीकय-धणुसद्द, सोउ पि महाधणु सहसा ॥ २८ ॥

બેવડો કરાએલો ધણુ શબ્દ અને મહાધણુ શબ્દ અર્થાત્ "ॐ धणु धणु महाधणु (स्वाहा)" આ વિદ્યાને સાભળીને સર્વે ઈર્ષા, દ્વેષ અને અદેખાઇથી ભરેલા હૈયાવાળા શીઘ્ર નાશ પામે છે ૨૮

इय तिहुयण-प्पमाण, सोलस-पत्त जलत दित्त-सर ।
अट्ठार-अट्ठवलय, पच-नमुक्कार-चक्कमिण ॥ २९ ॥

સોળ પત્રવાળુ, જ્વલત અને દીપ્ત સ્વરવાળુ તથા આઠ આરા અને આઠ વલયથી યુક્ત આ પચ-નમસ્કાર-ચક્ર ત્રિભુવનમા પ્રમાણભૂત છે ૨૯

सयलुज्जोइय-भुवण, विद्दाविय-सेस-सत्तु-सघाय ।
नासिय-मिच्छत्त-तम, वियलिय-मोह हय-तमोह ॥ ३० ॥

(આ પચ-નમસ્કાર-ચક્ર) બધા ભુવનોને પ્રકાશિત કરનાર, સર્વ શત્રુઓના સમૂહનુ વિદ્રાવણ કરનાર, મિથ્યાત્વરૂપી અન્ધકારનો નાશ કરનાર મોહને દૂર કરનાર અને અજ્ઞાનના સમૂહને હણનાર છે ૩૦

एय सय मज्झत्थो, सम्मद्दिट्ठी विसुद्ध-चारित्तो ।
नाणी पवयण-भत्तो, गुरुजण-सुस्सूसणा-परमो ॥ ३१ ॥

जो पच-नमुक्कार, परमो पुरिसो पराइ भत्तीए ।
परियत्तेइ पइदिण, पयओ सुद्धप्पओ अप्पा ॥ ३२ ॥

अट्ठेव य अट्ठसया, अट्ठसहस्स च उभयकाल पि ।
अट्ठेव य कोडीओ, सो तइय भवे लहइ सिद्धि ॥ ३३ ॥

જે ઉત્તમ પુરુષ સદા મધ્યસ્થ, સમ્યગ્દૃષ્ટિ, વિશુદ્ધ ચારિત્રવાન, જ્ઞાની, પ્રવચનભક્ત અને ગુરુજનની શુશ્રૂષામા તત્પર છે, અને પ્રણિધાનથી આત્માને શુદ્ધ કરીને પ્રતિદિન બન્ને સધ્યાએ ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિપૂર્વક આઠ, આઠસો, આઠ હજાર કે આઠ કોડનો જાપ કરે છે, તે ત્રીજા ભવમા સિદ્ધિને પામે છે ૩૧-૩૨-૩૩

एसो परमो मंतो, परम–रहस्स परंपरं तत्तं ।
नाणं परमं नेयं, सुद्धं झाणं परं झेयं ॥ ३४ ॥

આ પરમ-મંત્ર છે, પરમ રહસ્ય છે, સૌથી મોટામાં મોટું તત્ત્વ છે, જાણવા યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન છે, શુદ્ધ અને ધ્યાવા યોગ્ય ઉત્તમ ધ્યાન છે. ૩૪.

एयं कवयमभेयं, खाइ य सत्थं परा भवणरक्खा ।
जोई सुन्नं विंदुं, नाओ तारा लवो मत्ता ॥ ३५ ॥

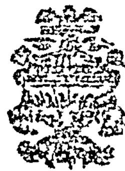
આ (પંચ-નમસ્કાર) કોઈથી પણ તૂટે નહિ એવું કવચ છે. ખાઈ છે, શસ્ત્ર છે, ઉચ્ચ કોટિની ભવનરક્ષા છે, જ્યોતિ છે, શૂન્ય છે, નાદ છે, તારા છે, લવ છે અને માત્રા પણ એ જ છે. ૩૫.

सोलस-परमक्खर-बीय-बिंदु-गब्भो जगुत्तमो जोइ (जोउ) ।
सुय-बारसंग-सायर-(बाहिर)-महत्थ-पुव्वस्स-परमत्थो ॥ ३६ ॥

આ પંચ નમસ્કાર-ચક્રમાં આવેલ સોળ અક્ષરો-(**અરિહંત-સિદ્ધ-આયરિય-ઉવજ્ઝાય-સાહૂ**) એ પરમાક્ષરો બીજ અને બિંદુથી ગર્ભિત છે, શ્રુતનાં બાર અંગોરૂપ સાગરના મહાર્થને ધારણ કરનાર પૂર્વોનું પરમ રહસ્ય છે. ૩૬.

नासेइ चोर-सावय-विसहर-जल-जलण-बंधण-सयाइं ।
चिंतिज्जंतो रक्खस–रण–राय–भयाइं भावेण ॥ ३७ ॥

ભાવ-પૂર્વક સ્મરાએલો આ મંત્ર ચોર, હિંસક પ્રાણીઓ, વિષધર (સર્પ), જલ, અગ્નિ, બંધન, રાક્ષસ, યુદ્ધ અને રાજના ભયનો નાશ કરે છે. ૩૭

नवकार-सार-स्तवनं ।

भत्तिभर-अमर-पणय, पणमिय परमिट्ठि-पचय सिरसा ।
"नवकार-सार-थवण", भणामि भव्वाण भय-हरण ॥ १ ॥

ભક્તિથી ભરેલા દેવોવડે પ્રણમાએલા પરમેષ્ઠિપચક્રને મસ્તકવડે પ્રણામ કરીને ભવ્યજીવોના ભયનુ હરણ કરનાર નમસ્કારના રહસ્યમય સ્તવનને હુ કહુ છુ ૧

ससि-सुविही अरिहता, सिद्धा पउमाभ-वासुपूज्ज-जिणा ।
धम्मायरिया सोलस, पासो मल्ली उवज्झाया ॥ २ ॥
सुव्वय-नेमी साहू, दुट्ठारिट्ठस्स नेमिणो घणिय ।
मुक्ख खेयर-पयवि, अरिहता दिंतु पणयाण ॥ ३ ॥

શ્રીચદ્રપ્રભ અને શ્રીસુવિધિનાથ અરિહતો (ઉજ્જવલ) છે શ્રીપદ્મપ્રભ અને શ્રી વાસુપૂજ્ય સિદ્ધો (લાલ) છે (૧) શ્રીઋષભદેવ, (૨) શ્રીઅજિતનાથ, (૩) શ્રીસભવનાથ, (૪) શ્રીઅભિનદન (૫) શ્રીસુમતિનાથ, (૬) શ્રીસુપાર્શ્વનાથ, (૭) શ્રીશીતલનાથ, (૮) શ્રી શ્રેયાસનાથ, (૯) શ્રીવિમલનાથ (૧૦) શ્રીઅનતનાથ (૧૧) શ્રીધર્મનાથ (૧૨) શ્રીશાન્તિનાથ, (૧૩) શ્રીકુથુનાથ, (૧૪) શ્રીઅરનાથ, (૧૫) શ્રીનમિનાથ, અને (૧૬) શ્રીવર્ધમાન (મહાવીર સ્વામી) આચાર્યો (પીળા) છે શ્રીપાર્શ્વનાથ અને શ્રીમલ્લિનાથ ઉપાધ્યાયો (નીલા) છે શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી અને શ્રીનેમિનાથ સાધુ (શ્યામ) છે દુષ્ટ અરિષ્ટ-ક્રૂરગ્રહો તથા મારક રોગોની અસર દૂર કરવામા ચક્રધારા સમાન આ અરિહતો ભક્તિપૂર્વક નમન કરનારાઓને -(ધ્યાન કરનારાઓને) પ્રશસનીય એવુ મોક્ષ અને ખેચરત્વ આપો ૨-૩

तेलुक्क-वसीयरण, मोह सिद्धा कुणतु भुवणस्स ।
जल-जलणाइ-सोलस-पयत्थ थभतु आयरिया ॥ ४ ॥
इहलोइय लाभकरा, उवज्झया हुतु सव्वभयहरणा ।
पावुच्चाडण-ताडण-निउणा साहू सया सरह ॥ ५ ॥

સિદ્ધો ત્રૈલોક્યનુ વશીકરણ અને જગતનુ મોહન કરો આચાર્યો જલ, અગ્નિ વગેરે સોલ પદાર્થોનુ સ્તભન કરો ઉપાધ્યાયો ઈહલૌકિક લાભને કરનારા તથા સર્વ ભયોનુ હરણ કરનારા થાઓ, અને પાપનુ ઉચ્ચાટન તથા મારણ કરવામા નિપુણ સાધુઓનુ તમે સદા સ્મરણ કરો ૪-૫

महि-मंडलमरिहंता गयणं सिद्धा य सूरिणो जलणो ।
वर-संवरमुवज्झया, पवणो मुणिणो हरंतु दुहं ॥ ६ ॥

પૃથ્વીમંડળરૂપ અરિહંતો, આકાશમંડળરૂપ સિદ્ધો, અગ્નિમંડળરૂપ આચાર્યો, જલમંડળ રૂપ ઉપાધ્યાયો અને વાયુમંડળરૂપ મુનિઓ દુઃખનું હરણ કરો. ૬.

अरिहंता असरीरा, आयरिया तह उवज्झया मुणिणो ।
पंचक्खर-निप्फन्नो, ओँकारो पंच-परमिट्ठी ॥ ७ ॥

અરિહંતોનો પ્રથમાક્ષર अ, અશરીરી (સિદ્ધો)નો પ્રથમાક્ષર अ, આચાર્યોનો પ્રથમાક્ષર आ. ઉપાધ્યાયોનો પ્રથમાક્ષર उ અને મુનિઓનો પ્રથમાક્ષર म् એ પાંચ અક્ષરો વડે નિષ્પન્ન ૐકાર પંચ-પરમેષ્ઠિમય છે. ૭.

ससि-धवला अरिहंता, रत्ता सिद्धा य सूरिणोकणयं ।
मरगयभा उवज्झया, सामा साहू सुहं दिंतु ॥ ८ ॥

ચંદ્રમા જેવા ઉજ્જવલ અરિહંતો, રક્ત વર્ણવાળા સિદ્ધો, કનકવર્ણવાળા આચાર્યો, મરકત એટલે નીલવર્ણવાળા ઉપાધ્યાયો અને શ્યામવર્ણવાળા સાધુઓ સુખને આપો. ૮.

सीसत्था अरिहंता, सिद्धा वयणंसि सूरिणो कंठे ।
हिययम्मि उवज्झाया, चरणठिया साहुणो वंदे ॥ ९ ॥

મસ્તક પર સ્થપાએલા અરિહંતો, વદન પર સ્થપાએલા સિદ્ધો, કંઠ પર સ્થપાએલા આચાર્યો, હૃદય પર સ્થપાએલા ઉપાધ્યાયો અને ચરણ પર સ્થપાએલા સાધુઓને હું વંદુ છું. ૯.

वट्टकला अरिहंता, तिउणा सिद्धा य लोढकल सूरी ।
उवज्झया विसुद्धकला, दीहकला साहुणो सुहया ॥ १० ॥

વર્તુલકલારૂપ અરિહંતો, ત્રિકોણકલારૂપ સિદ્ધો, ઊર્ધ્વકલારૂપ આચાર્યો, વિશુદ્ધકલારૂપ ઉપાધ્યાયો અને દીર્ઘકલારૂપ સાધુઓ સુખ આપનારા થાઓ. ૧૦.

पुंसित्थि-नपुंसय-राय-पुरिस-बहु-[सद्द]-वण्णणिज्झाणं ।
जिण-सिध्ध-सूरि-वायग-साहूण कमे नमंसामि ॥ ११ ॥

પુલિંગ, સ્રીલિંગ, નપુંસકલિંગ, રાજપુરુષ અને બહુવર્ણોના સમૂહથી નિષ્પન્ન એવા અરિહંત, સિદ્ધ, સૂરિ, ઉપાધ્યાય અને સાધુઓને હું ક્રમસર નમું છું. ૧૧.

पढम-दुसराऽरिहंता, चउस्सरा सिद्ध-सूरि-उवज्झया ।
दुग-दुगसरा कमेण, नंदंतु मुणीसरा दुसरा ॥ १२ ॥

પ્રથમ બે સ્વર (अ-आ) રૂપ અરિહંતો, પછીના બબ્બે સ્વરના ક્રમ પ્રમાણે ચાર ચાર સ્વરરૂપ (इ-ई-उ-ऊ) સિદ્ધો, (ऋ-ॠ-ऌ-ॡ) આચાર્યો અને (ए-ऐ-ओ-औ) ઉપાધ્યાયો તથા તે પછીના બે સ્વર (अं अः)રૂપ મુનીશ્વરો (અમને) આનંદ પમાડો ૧૨

वग्ग-निवहो ककाई, जेसिं वीओ हकार-पज्जंतो ।
निय-निय-सर-संजोगा, सरेमि चूडामणिं तेसिं ॥ १३ ॥

પોતપોતાના સ્વર-સંયોગથી (બનેલો) કકારથી હકાર સુધીનો વર્ણ-સમૂહ જેનું બીજ છે, તે ચૂડામણિ પંચ-પરમેષ્ઠિને હું સ્મરું છું ૧૩

सेयारुण-पीय-पियंगु वण्ण-कसिणाइ विडवि-पत्ताइं ।
अंबिल-महु-तित्त-कसाय-कडुअ परमिट्ठिणो वंदे ॥ १४ ॥

શ્વેત, અરુણ, પીત, નીલ અને કૃષ્ણરંગવાળા વૃક્ષના પત્રો જેવા તથા આમ્લ, મધુર, તિક્ત, કષાય, અને કટુરસરૂપ પરમેષ્ઠિઓને હું વંદું છું ૧૪

नंदा-तिहि अरिहंता, भद्दा सिद्धा य सूरिणो य जया ।
तिहि रित्ता उवज्झाया, पुण्णा साहू सुहं दिंतु ॥ १५ ॥

નંદાતિથિરૂપ અરિહંતો, ભદ્રાતિથિરૂપ સિદ્ધો, જયા-તિથિરૂપ આચાર્યો, રિક્તાતિથિરૂપ ઉપાધ્યાયો અને પૂર્ણાતિથિરૂપ સાધુઓ સુખ આપો ૧૫

ससि-मंगलमरिहंता, बुहो य सिद्धा य सुरगुरू सूरी ।
सुक्कोवज्झाय पुणो, साहू मंदो इह भाणू ॥ १६ ॥

સોમ અને મંગળરૂપ અરિહંતો, બુધરૂપ સિદ્ધો, બૃહસ્પતિરૂપ આચાર્યો, શુક્રરૂપ ઉપાધ્યાયો અને શનિ તથા રવિરૂપ સાધુઓ શુભ છે ૧૬

कत्तिय-चित्तो अरिहा, वइसाहो मग्गमास सिद्धा य ।
पोसो जिट्ठो भद्दव, आसोओ सूरिणो सुहया ॥ १७ ॥
माहासाढुज्झाया, फग्गुणमासो य सावणो साहू ।
मह मंगलमरिहंता, अचिंत-चिंतामणी दिंतु ॥ १८ ॥

અરિહંતો કાર્તિક અને ચૈત્રસ્વરૂપ છે, સિદ્ધો માગશર અને વૈશાખસ્વરૂપ છે, આચાર્યો પોષ, જેઠ, ભાદ્રપદ અને આસો સ્વરૂપ છે, ઉપાધ્યાયો માહ અને આષાઢસ્વરૂપ છે તથા સાધુઓ ફાગણ અને શ્રાવણસ્વરૂપ છે (તે) અચિંત્ય ચિંતામણિ એવા અરિહંતો મને મંગળ આપો ૧૭-૧૮

पुअसंग-मूल अरिहंता, तहा धणिट्ठाइ-पंचग-सिद्धा ।
दिय-रिक्खा आयरिया, नमामि सिरसा य भत्तीए ॥ १९ ॥

મૂળ જેના સાથમાં છે એવા પૂર્વાષાઢા, ઉત્તરાષાઢા, અભિજિત્ અને શ્રવણ નક્ષત્રરૂપ અરિહંતો, ધનિષ્ઠા, શતભિષા, પૂર્વાભાદ્રપદ, ઉત્તરાભાદ્રપદ અને રેવતી નક્ષત્રરૂપ સિદ્ધો અને આદિના નક્ષત્રો એટલે અશ્વિની, ભરણી, કૃત્તિકા, રોહિણી અને મૃગશિર નક્ષત્રરૂપ આચાર્યોને ભક્તિથી શિર નમાવીને વંદુ છું. ૧૯.

अद्दाइ जे रिक्खा, उवज्झया तेमि दिंतु फल-निवहं ।
चित्ता-साई साहू, सासय-सुक्खं महं दिंतु ॥ २० ॥

આર્દ્રાદિ એટલે આર્દ્રા, પુનર્વસુ, પુષ્ય, અશ્લેષા, મઘા, પૂર્વાફાલ્ગુની, ઉત્તરાફાલ્ગુની અને હસ્ત નક્ષત્રરૂપ ઉપાધ્યાયો ગુણનો સમૂહ આપો. ચિત્રા, સ્વાતિ, વિશાખા, અનુરાધા અને જ્યેષ્ઠા નક્ષત્રરૂપ સાધુઓ મને શાશ્વત સુખ આપો. ૨૦.

जम्नु कन्ना विस अरिहा, मेसो मयरो य अंतिणो सिद्धा ।
पंचाणण-अलि सूरी, धणू य मिहुणो उवज्झाया ॥ २१ ॥

कक्कड-तुला य साहू, दोदह रासी य पंच-परमिट्ठी ।
भावेणं थुणमाणो, पावइ सुक्खं च मुक्खं च ॥ २२ ॥

કુંભ, કન્યા અને વૃષભરાશિરૂપ અરિહંતો, મેષ, મકર અને મીન રાશિરૂપ સિદ્ધો, સિંહ અને વૃશ્ચિક રાશિરૂપ આચાર્યો, ધન અને મિથુન રાશિરૂપ ઉપાધ્યાયો તથા કર્ક અને તુલા રાશિરૂપ સાધુઓ, એમ બારે રાશિઓરૂપ પંચ-પરમેષ્ઠિને ભાવથી સ્તવનારા આ જગતના સુખ તથા (આધ્યાત્મિક ઉન્નતિના પરમ ફળરૂપ) મોક્ષને પામે છે. ૨૧-૨૨.

पुव्वाणपुव्विहिट्ठा, समयभेएण कुण जहा-जिट्ठं ।
उवरिम-तुल्लं पुरओ, निसेज्ज पुव्वक्कमो सेसे ॥ २३ ॥

પૂર્વાનુપૂર્વીક્રમથી મૂકેલા આંકડાની નીચે જ્યેષ્ઠના ક્રમ મુજબનો આંકડો સમયનો ભેદ કર્યા વિના મૂકવો. એની આગળ ઉપરની તુલ્ય આંકડા નીચે ઉતારવા અને એની પાછળ બાકી રહેલા આંકડા પૂર્વાનુપૂર્વીક્રમથી મૂકવા. ૨૩.

जंमि य निक्खित्ते, पुणरवि सो चेव अंक-विण्णासो ।
सो होइ समयभेओ, वज्जेयव्वो पयत्तेण ॥ २४ ॥

જ્યેષ્ઠ તરીકે જેને મૂકવા જતાં ફરીથી પણ જો એ જ અંક (આગળ માટે) ઉતારવો પડતો હોય તો તે 'સમય-ભેદ' કહેવાય; તેને ખાસ ચોકસાઈ રાખી વર્જવો. ૨૪.

इच्छिय-पय अंकाण, नासब्भासो य भग-परिमाण ।
अतक-भाग-लद्ध, ठनियका पुण पुण घरिय ॥ २५ ॥

मूलिग-पति दुए पुण, अंको नो ठविय दुन्नि जे अंका ।
तेसि दुभगे काउ, निसिज्ज कमउक्कमेण तु ॥ २६ ॥

ઇચ્છિતપદોના આકડાઓને સ્થાપી તેનો પરસ્પર ગુણાકાર કરતા જે રકમ આવે તે ભાંગાનુ પરિમાણ કહેવાય (તે ભાગાઓને રચવા માટે) ભાગાના કુલ પરિમાણને અતિમ આકડાથી ભાગતા જે રકમ મળે તેટલી તેટલીવાર તે સ્થાપિત અકોને જમણા હાથની મૂળ પહેલી પક્તિમા (અર્થાત્ આમ છેલ્લી પક્તિમા) મૂકવા પછી જોડેની બીજી પક્તિમા (એ જ હિસાબે, પણ) જે અક બેવડાય તે ન મૂકવા (આમ કરતા છેવટે બે પક્તિ મૂકવાની રહે તેમા બાકીના આક) બબ્બે ભાગે ક્રમ-ઉત્ક્રમથી મૂકવા ૨૫-૨૬

त नत्थि ज न इत्थ, निमित्त-गह-गणिय-मत-तताइ ।
ज पत्थिअ न यच्छइ, कहेइ ज पुच्छिअ सयल ॥ २७ ॥

નિમિત્તશાસ્ત્ર, ગ્રહચાર, ગણિત, મત્ર, તત્ર આદિ કોઈપણ વિષય એવો નથી કે જે પચ-પરમેષ્ઠી નમસ્કારમા ન હોય તેમજ કોઈ પ્રાર્થેલી વસ્તુ એવી નથી કે જે આ નમસ્કાર આપે નહિ, અથવા કોઈ પૂછેલી વસ્તુ એવી નથી કે જે સઘળીનો ઉત્તર આ નમસ્કાર કહે નહિ ૨૭

तिहुयण-सामिणि-विज्जा, महमतो मूल-मत-तताइ ।
इत्थ ठिअ पि न नज्जइ, गुरुवएस विणा सम्म ॥ २८ ॥

ત્રિભુવનસ્વામિની વિદ્યા, મહામત્ર, (અર્હં એ) મૂળમત્ર અને તત્રાદિ એ બધુ આમા રહેલુ છે, પણ ગુરુના ઉપદેશ વગર (તે) સમ્યક્ પ્રકારે જાણી શકાતુ નથી ૨૮

सुमिरिय-मित्त पि इम, तत्त नासेइ सयल-दुरियाइ ।
पारपरेण नाय, त नत्थि सुह न ज कुणइ ॥ २९ ॥

(ગુરુ) પરપરાથી જ્ઞાત (જાણેલુ) આ તત્ત્વ સ્મરણમાત્રથી સર્વ અનિષ્ટોનો નાશ કરે છે, અને એવુ કોઈ પણ (લબ્ધિજન્ય) સુખ નથી કે જે પરપરાએ આ નમસ્કાર કરે (આપે) નહિ ૨૯

पच-नवकार-तत्त, लेसेण ससिअ अणुहवेण ।
'सिरिमाणतुग'-माहिंदमुज्जल सिवसुह दिंतु ॥ ३० ॥

(આ) પચ નવકાર-તત્ત્વ (સ્તોત્ર) અનુભવથી સક્ષેપમા કહ્યુ છે તે (આ સ્તવનના રચયિતા) શ્રીમાનતુગસૂરિ તથા (આ સ્તવન રચવાની વિજ્ઞપ્તિ કરનાર સુશ્રાવક)

શ્રીમહેન્દ્રને ઉજ્જવલ શિવ-સુખ આપો. અથવા સર્વોચ્ચ શ્રી અને પ્રતિષ્ઠાવાળું તથા મહેન્દ્રાદિ દેવલોકથી પણ ઉજ્જવલ એવું શિવસુખ આપો. ૩૦.

संभरह पढह झायह, णिच्चं घोसेह णवह अरिहाई।
सिद्धपयं जइ इच्छह, तस्सेव य अत्तणो णाणं ॥ ३१ ॥

જો સ્વર્ગપદની ઇચ્છા હોય, તેમજ આત્મજ્ઞાનની અભિલાષા હોય તો આ સ્તવનને સંભારો, એનો પાઠ કરો, એનું ધ્યાન ધરો અને નિત્ય ઘોષ-પૂર્વક અર્હદાદિ પંચ-પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરો. ૩૧.

नत्तु उवसग्गे पीडा, कूरग्गह-दंसणं भओ संका।
जइ वि न हवंति एए, तहवि सगुज्झं भणिज्जासु ॥ ३२ ॥

ખરેખર ઉપસર્ગ, પીડા, ક્રૂરગ્રહ-દર્શન, ભય, શંકા જો ન હોય તો પણ (આ મંત્રનો કે આ સ્તોત્રનો) શુભ-ધ્યાન-પૂર્વક પાઠ કરો. ૩૨.

एसो परम-रहस्सो, परमो मंतो इमुत्ति भुवणंमि।
ता किमिह बहुविहेहिं, गहिएहिं पुत्थयसएहिं ॥ ३३ ॥

ત્રિભુવનમાં આ પરમ રહસ્ય છે, આ પરમ મંત્ર છે, તો બહુ પ્રકારના પુસ્તકોના સમૂહને ભણવાથી શું? ૩૩.

परिशिष्ट ८

पंच परमेष्टि नमस्कार स्तोत्र ॥

परमिट्ठि-णमुक्कार, थुणामि भत्तीइ नवपयाण।
पत्थार – भगसखा – नट्ठुद्दिट्ठाइ – कहणेण ॥ १ ॥

હુ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારને–તેના નવપદોના પ્રસ્તાર, ભગસખ્યા, નષ્ટ, ઉદ્દિષ્ટ આદિના કહેવાવડે ભક્તિપૂર્વક સ્તવુ છુ ૧

एगाईण पयाण, गण अंताण परोप्पर गुणणो।
अणुपुव्विप्पमुहाण, भगाण हुति संखाओ ॥ २ ॥

(પ્રસ્તારનો વિષય ઘણો લાબો હોવાથી પ્રથમ ભગ–સખ્યા સમજાવે છે)

એક વગેરે પદોને ગણુના અત સુધી ગુણવાથી આનુપૂર્વી વગેરે ભગોની સખ્યા થાય છે ૨

एगस्स एगभगो, दोण्ह दो चेव तिण्ह छब्भगा।
चउवीस च चउण्ह, विसुत्तरसय च पचण्ह ॥ ३ ॥

એક ગણુની ભગ–સખ્યા એક છે, બેની ભગસખ્યા બે છે, ત્રણની ભગ સખ્યા છ છે, ચારની ભગ સખ્યા ચોવીસ છે અને પાચની ભગ–સખ્યા એકસોવીસ છે ૩

सत्त य सयाणि वीसा, छण्ह पणसहस्स चत्त सत्तण्ह।
चालीस-सहस्स तिसया, वीसुत्तरा हुति अट्ठण्ह ॥ ४ ॥
लक्खतिग वासट्ठी, सहस्स अट्ठय सयाणि तह असिई।
नवकार-नवपयाण, भगयसखा उ सव्वा उ ॥ ५ ॥

છની ભગ–સખ્યા સાતસોવીસ છે, સાતની ભગ–સખ્યા પાચહજાર ચાલીસ છે, આઠની ભગ–સખ્યા ચાલીસહજાર ત્રણસોવીસ છે અને નવકારના નવપદોની ભગ-સખ્યા ત્રણલાખ બાસઠહજાર આઠસોએસી છે ૪–૫

तत्थ पढमाणुपुव्वी, चरमा पच्छाणुपुव्विया नेया।
सेसा उ मज्झिमाओ, अणाणुपुव्वीओ सव्वाओ ॥ ६ ॥

આ ભગો પૈકી પ્રથમ ભગ–સખ્યાને 'આનુપૂર્વી, છેલ્લી ભગ સખ્યાને 'પશ્ચાનુપૂર્વી' અને બાકીની વચલી ભગ–સખ્યાઓને 'અનાનુપૂર્વી' જાણવી

अणुपुव्वि-भंगहिट्ठा जिट्ठट्ठविअग्गओ उवरि सरिसं ।
पुव्वि जिट्ठाइक्कमा, सेसे मुत्तुं समयभेयं ॥ ७ ॥

આનુપૂર્વી ભાંગાની નીચે આગલી પંક્તિમાં જ્યેષ્ઠ અંકની સ્થાપના કરો, આગળ ઉપર સમાન અંકની સ્થાપના કરો અને સમય ભેદ (જેની વ્યાખ્યા આગળ આવશે) ને છોડીને બાકીના અંકોને ક્રમથી પહેલા મૂકો. (એટલે અનાનુપૂર્વીની સંખ્યા તૈયાર થશે.) ૭.

एगाईण पयाणं, उड्ढ अहो आययासु-पंतीसु ।
पत्थारकरणमवरं, भणामि परिवट्टअंकेहि ॥ ८ ॥

એક, બે, ત્રણ વગેરે પદોની ઉપર અને નીચે લાંબી પંક્તિઓમાં પરિવર્તાંકદ્વારા હું પ્રસ્તારની બીજી વિધિને કહું છું. ૮.

अंतंकेण विभत्तं गणगणिअं लद्धु अंकु सेसेहिं ।
भइअव्वो परिवट्टा, नेया नवमाइ—पंतीसु ॥ ९ ॥

ગણના ગણિતને છેલ્લા અંકે ભાગવાથી જે સંખ્યા ભાગમાં આવે તેને બાકીના અંકોનો ક્રમશઃ ભાગ દેવો જોઇએ. આ રીતે જે ભાગ આવે તેને નવમ આદિ પંક્તિઓનાં પરિવર્તાંક જાણવા. ૯.

पुव्वगण-भंगसंखा, अहवा उत्तरगणंमि परिवट्टो ।
नियनियसंखा नियनिय-गणअंतंकेण भत्ता वा ॥ १० ॥

અથવા પૂર્વગણની જે ભંગ-સંખ્યા છે, તે ઉત્તરગણમાં પરિવર્ત તરીકે જાણવી. અથવા પોતપોતાની ભંગ-સંખ્યામાં ગણના છેલ્લા અંકનો ભાગ દેવાથી પરિવર્ત-સંખ્યા પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૦.

इग इग दु छ चउवीसं, विसुत्तरसयं च सत्त सयवीसा ।
पण सहस्स चालीसा, चत्त--सहस्सा तिसयवीसा ॥ ११ ॥

એક, એક, બે, છ, ચોવીસ, એકસોવીસ, સાતસોવીસ, પાંચહજાર ચાલીસ, તથા ચાલીસહજાર ત્રણસોવીસ (એ અનુક્રમ ગણની પરિવર્ત સંખ્યા છે.) ૧૧.

परिवट्टंकपमाणा, अहो अहो अंतिमाइपंतीसु ।
अंतिमपभिई अंका, ठविज्ज वज्जिअ समयभेयं ॥ १२ ॥

પોતપોતાના પરિવર્તાંક પ્રમાણે અર્થાત્ જેટલી તેમની સંખ્યા છે, તેટલીવાર પશ્ચાનુપૂર્વીવડે પ્રથમ પંક્તિમાં છેલ્લેથી લઇને અંકોને નીચે નીચે મૂકવા, પરંતુ તેમાં સમયભેદને છોડી દેવો. (અર્થાત્ એકસરખા બે અંકો પાસે પાસે ન મૂકવા.) ૧૨.

जा सयल भगसखा, नवर पतीसु दोसु पढमासु ।
कमउक्कमओ दुण्हनि, सेसे अंके ठनिज्जासु ॥ १३ ॥

ઉપરના અ કોને ત્યા સુધી મૂકવા કે જ્યા સુધી બધા ભ ગોની સખ્યા પૂરી થઈ જાય અહીં વિશેષતા એટલી સમજવી કે પ્રથમ બે પ ક્તિઓમા બાકીના બે અ કોને ક્રમ અને ઉત્ક્રમથી મૂકવા ૧૩

जम्मि अ निक्खित्त खलु, मो चेव हविज्ज अंक–निन्नासो ।
सो होइ समय–भेओ, वज्जेअव्वो पयत्तेण ॥ १४ ॥

જે અ કને મૂકવાથી તે જ અ ક–રચના એટલે બન્ને સરખા અ કો પાસે પાસે આવી જાય તેને સમયભેદ સમજવો તે અહીં પ્રયત્નપૂર્વક છોડી દેવો ૧૪

नट्ठको भाइज्जइ, परिवट्टेहिं इहतिमाईहिं ।
लद्धा अताइगया, तयग्गिम जाण नट्ठतु ॥ १५ ॥

નષ્ટાક અર્થાત્ નષ્ટરૂપનો જે સ ખ્યાક છે, તેમા અ ત્યાદિ (અ ત્યથી શરૂ કરેલા) પરિવર્તા કોનો ભાગ દેવામા આવે છે, તેથી જે ભાગફળ આવે છે, તેની અ ક સ ખ્યા પ્રમાણે અ ત્યાદિ અ કોને ગત (ગએલા) અને તેની આગળના અ કને નષ્ટ જાણવો ૧૫

इगसेस सेसका, ठाविज्ज कमेण सुन्न सेसम्मि ।
लद्ध कुरु इगहीण, उक्कमओ ठवसु सेसके ॥ १६ ॥

એક શેષ રહેતા બાકીના અ કોને પ્રથમ વગેરે પ ક્તિઓમા ક્રમથી મૂકવા અને શૂન્ય શેષ રહે તો તે ભાગ ફળમાથી એક ઘટાડી નાખવો અને બાકીના અ કોને ક્રમભેદથી મૂકવા ૧૬

अताइगया अका, निय-निय–परिवट्टताडिया सव्वे ।
उद्दिट्ठभगसखा, इगेण सहिआ मुणेअव्वा ॥ १७ ॥

અ તિમથી માડીને ગએલા બધા અ કોનો જ્યારે પોતપોતાના પરિવર્તા કોથી ગુણાકાર કરવામા આવે અને તેમા એક જોડી દેવામા આવે, ત્યારે ઉદ્દિષ્ટ ભ ગની સ ખ્યા પ્રાપ્ત થાય છે ૧૭

नट्ठुद्दिट्ठविहाणे, जे अका अतिमाइ–पतीसु ।
पुव्व ठविआ नहि ते, गयकगणणे गणिज्जति ॥ १८ ॥

નષ્ટ અને ઉદ્દિષ્ટાક શોધવાના પ્રસ ગે અ તિમ આદિ સ્થાનમા જે અ કોની પૂર્વ સ્થાપના કરી છે, તેને ગતાંકો ગણવામા આવતા નથી ૧૮.

पढमाए इगकोट्ठो, उड्ढं अहो आययासु पंतीसु ।
एगेगवड्ढमाणा, कोट्ठा सेसासु सव्वासु ॥ १९ ॥

ઉપર અને નીચે લાંબી લીટીઓ ખેંચવાથી પહેલી પંક્તિમાં એક કોઠો થાય છે. અને બાકીની સર્વ પંક્તિઓમાં અનુક્રમે એક એક વધારે થાય છે. ૧૯.

इगुआइमपंतीए, सुन्ना अन्नासु आइ-कोट्ठेसु ।
परिवट्टा बीएसु, दुगाइ गुणिआय सेसेस ॥ २० ॥

પ્રથમ પંક્તિના પ્રથમ કોઠામાં એકની સ્થાપના કરવી, અને શેષ પંક્તિઓના પ્રથમ કોઠામાં શૂન્યની સ્થાપના કરવી. બીજા કોઠાઓમાં પરિવર્તાંકોની તથ શેષ કોઠાઓમાં બે આદિથી ગુણિત અંકની સ્થાપના કરવી. ૨૦.

पुव्वट्ठिअंके मुत्त, गणिअव्वा अंतिमाइ पंतीसु ।
कुट्ठाउ ऊवरिमाओ, आइं काउण लहु अंकं ॥ २१ ॥

પૂર્વ રહેલા અંકોને છોડીને તથા લઘુ અંકોથી લઈને ઉપરના કોઠાથી અંતિમ આદિ પંક્તિઓમાં ગણના કરવી જોઈએ. ૨૧.

अहवा जिट्ठं अंकं, काउग मुत्तु ठविअंके ।
पंतीसु अंतिमाइसु, हिट्ठिम--कोट्ठाउ गगिअव्वं ॥ २२ ॥

અથવા જ્યેષ્ઠ અંકથી લઈને અને મૂકેલા અંકોને છોડીને, નીચેના કોઠાથી અંતિમથી લઈને પંક્તિઓમાં ગણના કરવી જોઈએ. ૨૨.

पइपंतिएगकोट्ठय--अंकग्ग्णेण जेहिं जेहिं सिआ ।
मूलइगंकजुएहि, नट्ठंको तेसु खिव अक्खे ॥ २३ ॥

પ્રત્યેક પંક્તિમાં એક કોઠાના અંકને ગ્રહણ કરીને તેમાં એક ઉમેરવાથી જે જે કોઠાઓના અંકો તથા મૂલ પંક્તિના અંકોથી નષ્ટાંક થઈ જાય તે કોઠાઓમાં અક્ષોને—કલ્પિતને મૂકો. ૨૩.

अक्खट्ठाण समाइं, पंतीसु अ तासु नट्ठरूवाइं ।
नेयाइ सुन्नकोट्ठय--संखा- सरिसाइं सेसासु ॥ २४ ॥

તે પંક્તિઓમાં અક્ષ–સ્થાનની સમાન નષ્ટરૂપ જાણવું જોઈએ, તથા બાકીની પંક્તિઓમાં શૂન્ય કોઠાની સંખ્યા પ્રમાણે નષ્ટરૂપ જાણવું જોઈએ. ૨૪.

उद्दिट्ठ--भंग--अंक--प्पमाण- कोट्ठेसु संति जे अंका ।
उद्दिट्ठ-भङ्ग -संखा, मिलिएहिं तेहिं कायव्वा ॥ २५ ॥

ઉદ્દિષ્ટ ભાગાના અ કો પ્રમાણે કોઠાઓમા જે આકડાઓ રહેલા છે, તે બધાને મેળવીને ઉદ્દિષ્ટ ભાગાની સખ્યા બનાવવી જોઈએ ૨૫

इय अणुपुव्विप्पमुहे, भगे सम्म विजाणिउ जोउ ।
भावेण गुणइ निच्च, सो सिद्धि-सुहाइ पावेइ ॥ २६ ॥

આવી જ રીતે આનુપૂર્વી, અનાનુપૂર્વી અને પશ્ચાનુપૂર્વીના ભાગાઓને સારી રીતે જાણીને જે આને ભાવપૂર્વક પ્રતિદિન ગણે છે, તે મોક્ષના સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે ૨૬

जं छम्मासिय-वरिसिअ-तवेण तिव्वेण झिज्झए पाव ।
नमुक्कार-अणणुपुव्वीगुणणेण तय खणद्धेण ॥ २७ ॥

જે પાપ છ મહિનાના કે વર્ષભરના ઉગ્રતપથી નાશ પામે છે, તે પાપ નમસ્કાર મત્રની અનાનુપૂર્વીને ગણવાથી અડધા ક્ષણમા વિલીન થાય છે ૨૭

जो गुणइ अणणुपुव्वी, भगे सयले वि सावहाणमणो ।
दढ-रोस-वेरिएहिं, बद्धो वि स मुच्चए सिग्घ ॥ २८ ॥

જે મનુષ્ય એકાગ્રચિત્તે અનાનુપૂર્વીના બધાય ભાગાઓને ગણે છે, તે અતિરોષે ભરાએલા દુશ્મનોથી બધાએલો હોવા છતા પણ શીઘ્ર જ મુક્ત-દશાને પામે છે ૨૮

एएहिं अभिमतिअ-वासेण सिरिसिरिवत्तमित्तेण ।
साइणि-भूअप्पमुहा, नासति खणेण सव्वगहा ॥ २९ ॥

આનાથી અભિમત્રિત વાસક્ષેપથી કે શ્રીવર્તથી શાકિની, ભૂત વગેરે તથા બધા ગ્રહો ક્ષણભરમા નષ્ટ થઈ જાય છે ૨૯

अन्ने वि अ उवसग्गा, रायाइभयाइ दुट्ठरोगा य ।
नव पय अणानुपुव्वी-गुणणेण जति उवसाम ॥ ३० ॥

નવ-પદોની અનાનુપૂર્વીને ગણવાથી બીજા પણ ઉપદ્રવો, રાજા વગેરેના ભય તથા દુષ્ટ રોગો શાન્ત થઈ જાય છે ૩૦

तवगच्छमडणाण, सीसो सिरिसोमसुंदरगुरूण ।
परमपयसंपयत्थी, जपइ नवपयथुय एय ॥ ३१ ॥

તપગચ્છના આભૂષણ સમાન **શ્રીસોમસુદર** ગુરુના શિષ્ય, પરમ-પદ (મોક્ષ)રૂપ સમ્પત્તિના અભિલાષી **શ્રીજિનકીર્તિસૂરી** આ નવ-પદ-સ્તોત્ર (પચ-પરમેષ્ઠિ-નમસ્કાર-સ્તોત્ર)ને કહે છે ૩૧

'पंच-नमुक्कार-थुयं', एयं सेयकरं तिसंझमवि ।
जो झाएइ लहइ सो, 'जिनकित्ति' अमहिमसिद्धिसुहं ॥ ३२ ॥

સુખકર એવા આ પંચ-નમસ્કાર-સ્તોત્રનું જે ત્રણે વખત ધ્યાન કરે છે, તે જેનો મહિમા સ્વયં જિનેશ્વરોએ વર્ણવ્યો છે એવા મોક્ષ-સુખને પામે છે.

આ શ્લોકમાં "जिनकीर्ति" એ પ્રમાણે કર્તાએ પોતાનું નામ પણ સૂચિત કર્યું છે. ૩૨.

—(०)—

परिशिष्ट ९

नमस्कार फल स्तोत्र ।

घण-घाइकम्म-मुक्का, अरहंता तह य सव्व-सिद्धा य ।
आयरिय उवज्झाया, पवरा तह सव्व-साहू य ॥ १ ॥

एयाण नमुक्कारो, पंचण्ह वि पवर-लक्खण-धराणं ।
भवियाण होइ सरणं, संसारे संसरंताणं ॥ २ ॥

ઘનઘાતી કર્મોથી રહિત અરિહંતો, સર્વસિદ્ધો, પ્રવર એવા આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો તેમજ સર્વ સાધુઓ શ્રેષ્ઠ લક્ષણને ધારણ કરનારા એ પાંચેય પરમેષ્ઠિઓને કરેલો નમસ્કાર સંસારમાં ભટકતા ભવ્ય-પ્રાણિઓને શરણરૂપ છે. ૧-૨.

उड्ढमहो-तिरियम्मि य, जिण-णवकारो पहाणवो नवरं ।
नर-सुर-सिव सुक्खाणं, कारणं (च) इत्थ भुवणम्मि ॥ ३ ॥

ઊર્ધ્વલોક, અધોલોક અને તિર્યગ્-લોકમાં શ્રીજિન (કથિત) નવકાર પ્રધાન છે. તથા મનુષ્યના સુખો, દેવના સુખો અને મોક્ષનાં સુખોનું પરમ કારણ છે. ૩.

तेण इमो निच्चं चिय, पढिज्ज सुतुट्ठि एहि अणवरयं ।
होइ चिय दुह-दलणो, सुह-जणणो भविय-लोयस्स ॥ ४ ॥

તે કારણે સૂતાં અને ઊઠતાં નિરંતર નવકાર (મંત્ર)ને ગણવો જોઇએ. તે નિશ્ચયપૂર્વક ભવ્ય-લોકોના દુઃખોને દળનારો અને સુખોને ઉત્પન્ન કરનારો છે. ૪.

जाए वि जो पढिज्जइ , जेण य जायस्स होइ वहुरिद्धि ।
अवसाणे वि पढिज्जइ, जेण मओ सुग्गइं जाइ ॥ ५ ॥

જનમ સમયે જો તે ભણુવામા આવે તો જનમ લેનારને બહુ સપત્તિ આપનારો થાય છે અને મૃત્યુ સમયે જો ભણુવામા આવે તો મૃત્યુ પછી સુગતિને આપનારો થાય છે ૫

आवईहिं पि पढिज्जइ, जेण य लघेइ आवइसयाइ ।
रिद्धीहिं पि पढिज्जइ, जेण य सा जाइ वित्थार ॥ ६ ॥

આપત્તિના સમયે પણુ જો તેને ભણુવામા આવે તો સેકડો આપત્તિઓથી પાર પમાય છે અને સપત્તિના સમયે ભણુવામા આવે તો તે સપત્તિઓ વિસ્તાર પામે છે ૬

नन सिरि हुति सुराण, विज्ञाहर तेय नर वरिंदाणं ।
जेण इमा ननक्कारो, सासुव्व पइट्ठिओ कंठे ॥ ७ ॥

આ નવકારને શ્વાસની માફક જે કઠને વિષે ધારણુ કરે છે, તે દેવતાઓ હોય તો નવ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે અને નરવરેદ્રો હોય તો વિદ્યાધરના તેજને પ્રાપ્ત કરે છે ૭

जह अहिणा दट्ठाण, गारुडमतो विस पणासेइ ।
तह नवक्कारो मतो, पाव-विस नासइ असेस ॥ ८ ॥

જેમ ગારુડમત્ર સર્પથી કરડાએલાના વિષનો નાશ કરે છે, તેમ નવકાર-મહામત્ર સમગ્ર પાપરૂપી વિષનો નાશ કરે છે ૮

किं एस-महारयणं ? किं वा चिंतामणि व्व नवकारो ।
किं कप्पद्दुम-सरिसो ? नहु नहु ताण पि अहिययरो ॥ ९ ॥

चिंतामणि-रयणाइ, कप्पतरू इक्क-जम्म-सुह-हेऊ ।
नवकारो पुण पवरो, सग्ग-पवग्गाण दायारो ॥ १० ॥

શુ આ નવકાર મહારત્ન છે ? અથવા ચિંતામણિ રત્ન કે કલ્પવૃક્ષ સમાન છે ? નહિ, નહિ એ તો તેનાથી પણુ વધારે શ્રેષ્ઠ છે કારણુ કે ચિંતામણિ રત્ન વગેરે અને કલ્પવૃક્ષ તો એક જનમમા સુખના કારણુ છે, જ્યારે શ્રેષ્ઠ એવો નવકાર તો સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનારો છે ૯-૧૦

ज किंचि परमतत्त, परमप्पय-कारण च ज किंचि ।
तत्थ वि सो ननकारो, झाइज्जइ परमजोगीहिं ॥ ११ ॥

જે કાંઈ પરમતત્ત્વ છે અને જે કાંઈ પરમપદનુ કારણુ છે, તેમા પણુ તે નવકાર પરમયોગીઓવડે ચિંતવાય છે ૧૧

जो गुणइ लक्खमेग, पूएइ निहीइ जिण-नमुक्कारो ।
तित्थयर-नाम गुत्त, सो वधइ नत्थि सदेहो ॥ १२ ॥

જે એક લાખ નવકારને ગણે છે અને વિધિપૂર્વક શ્રીજિનેશ્વરદેવને પૂજે છે, તે શ્રીતીર્થંકર-નામ-ગોત્રને બાંધે છે, એમાં સંદેહ નથી. ૧૨.

सट्ठिसयं विजयाणं, पवराणं जत्थ सासओ कालो ।
तत्थ वि जिण-नवकारो, इय एस पढिज्जइ निच्चं ॥ १३ ॥

પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્રના ઉત્તમ ૧૬૦ વિજયો છે કે જેમાં શાશ્વત (એક સરખો સુખનો) સમય છે. તેમાં પણ આ પ્રસિદ્ધ શ્રીજિન-નવકાર નિરંતર ભણાય છે. ૧૩.

एरावएहिं पंचहिं, पंचहिं भरएहिं सुच्चिय पढंति ।
जिण-नवकारो एसो, सासय सिव-सुक्ख-दायारो ॥ १४ ॥

પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રમાં પણ શાશ્વત સુખને આપનારો આ જ નવકારમંત્ર ગણાય છે. ૧૪.

जेण मरंतेण इमो, नवकारो पाविओ कयत्थेण ।
सो देवलोइ गंतुं, परम-पयं तं पि पावेइ ॥ १५ ॥

મરતી વખતે જે કૃતાર્થ પુરુષે આ નવકાર-મંત્રને પ્રાપ્ત કર્યો છે, તે દેવલોકમાં જાય છે અને પરમ-પદને પણ પામે છે. ૧૫.

एसो अणाइकालो, अणाइ जीवो अणाइ जिणधम्मो ।
तइया वि ते पढंता, एसु च्चिय जिण-नमुक्कारं ॥ १६ ॥

આ કાળ અનાદિ છે, આ જીવ અનાદિ છે અને આ જિન-ધર્મ પણ અનાદિ છે, ત્યારથી લઈને (અનાદિ કાળથી) આ નવકાર તે ભવ્ય-જીવો વડે ભણાય છે. ૧૬.

जे केइ गया मुक्खं, गच्छंति य के वि कम्ममलमुक्का ।
ते सव्वे च्चिय जाणसु, जिण-नवकारप्पभावेणं ॥ १७ ॥

જે કોઈ મોક્ષમાં ગયા છે, અને જે કોઈ કર્મ-મલથી રહિત બનીને મોક્ષમાં જાય છે, તે સર્વે શ્રીનવકારના પ્રભાવથી ગયા છે, એમ નિશ્ચય-પૂર્વક સમજો. ૧૭.

न हु तस्स किं चि पहवइ, डाइणि-वेयाल-रक्खस-मारिभयं ।
नवकार-पभावेणं, नासंति सयल-दुरियाइं ॥ १८ ॥

નવકારના પ્રભાવથી ડાકિની, વેતાલ, રાક્ષસ અને મરકી વગેરેનો ભય કંઈ કરી શકતો નથી, તથા બધા પાપો નાશ પામે છે. ૧૮.

वाहि-जल-जलण-तक्कर-हरि-करि-संगाम-विसहर-भयाइं ।
नासंति तक्खणेणं, जिण-नवकार-प्पभावेणं ॥ १९ ॥

શ્રીનવકારના પ્રભાવથી વ્યાધિ, પાણી, અગ્નિ, ચોર, સિંહ, હાથી, સંગ્રામ અને સર્પ આદિના ભયો તત્કાળ નાશ પામે છે ૧૯

इय एसो नवकारो, भणिओ सुर–सिद्ध–खयर–पमुहेहिं ।
जो पढइ भत्ति–जुत्तो, सो पावइ परम–निव्वाण ॥ २० ॥

દેવતાઓ, સિદ્ધો અને વિદ્યાધરોએ આ નવકારને ગણ્યો છે જે કોઈ ભક્તિપૂર્વક આને ભણે છે, તે પરમ-નિર્વાણ (મોક્ષ)ને પામે છે ૨૦

अडवि–गिरिरन्न–मज्झे, भय पणासेइ सुमरिओ मतो ।
रक्खइ भविय–सयाइ, माया जह पुत्त–भडाइ ॥ २१ ॥

જંગલ, પર્વત કે અરણ્યની મધ્યમા સ્મરણ કરાએલો આ નવકાર ભયનો નાશ કરે છે અને માતા જેમ પુત્ર-દોહિત્રોનુ રક્ષણ કરે છે તેમ આ સેંકડો ભવ્યોનુ રક્ષણ કરે છે ૨૧

थभेइ जल जलण, चिंतियमित्तो वि पच-नवकारो ।
अरि–मारि–चोर–राउल, – घोरुवसग्ग पणासेइ ॥ २२ ॥

આ પંચ-નમસ્કાર ચિંતવવા માત્રથી પણ પાણી અને અગ્નિને થભાવી દે છે, તથા શત્રુ, મરકી, ચોર અને રાજાઓના ઘોર ઉપસર્ગોનો નાશ કરે છે ૨૨

हियय–गुहाए नवकार–केसरी जाण सठिओ निच्च ।
कम्मट्ठ–गठि–दोघट्ट–घट्टय ताण परिनट्ठ ॥ २३ ॥

જેઓની હૃદયરૂપી ગુફામા નમસ્કારરૂપી કેસરીસિંહ સદા રહેલો છે, તેઓના આઠ કર્મની ગાંઠરૂપ હાથીના સમૂહ સમસ્ત પ્રકારે નાશ પામેલા છે ૨૩

तव–सजम–दाण–रहो, पच-नमुक्कार-सारहि–निउत्तो ।
नाण–तुरगम–जुत्तो, नेइ फुड परम–निव्वाण ॥ २४ ॥

પાચ-નમસ્કારરૂપી સારથિથી નિયુક્ત અને જ્ઞાનરૂપી ઘોડાથી જોડાએલો, તપ, સયમ અને દાનરૂપી રથ પ્રગટપણે પરમ નિર્વાણ (મોક્ષ)ને વિષે લઈ જાય છે ૨૪

जिण–सासणस्स सारो, चउदस–पुव्वाण जो समुद्धारो ।
जस्स मणे नवकारो, ससारो तस्स किं कुणइ ? ॥ २५ ॥

જે શ્રીજિન શાસનનો સાર છે, ચૌદ પૂર્વનો સમ્યગ્ ઉદ્ધાર છે, તે નવકાર-મંત્ર જેના મનને વિષે સ્થિર છે, તેને સંસાર શુ કરે ? અર્થાત્ કાંઈ પણ કરવા સમર્થ નથી ૨૫

'જૈનસ્તોત્ર સંદોહ ભાગ ૧લો.'

કિંમત રૂ. ૧૫-૦-૦

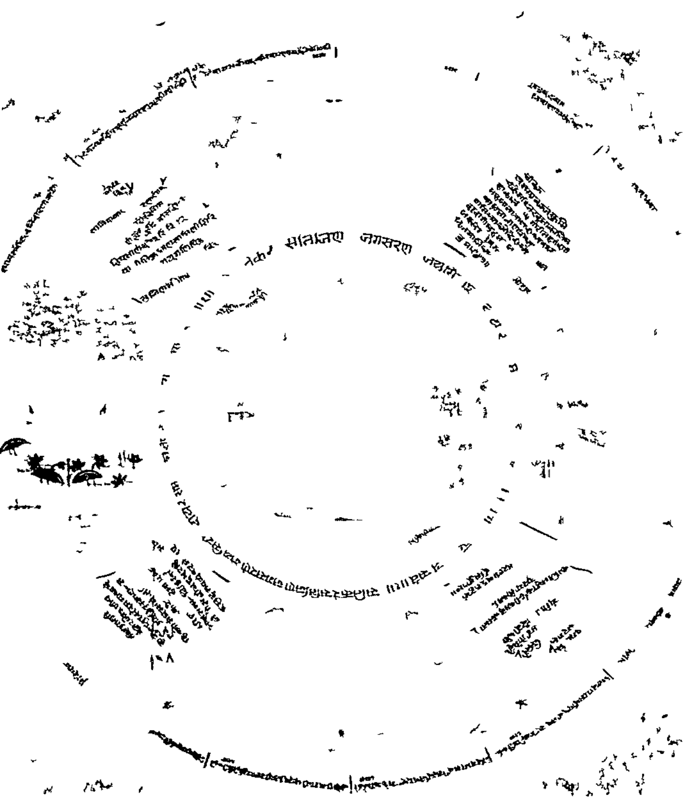
પ્રાચીન જૈનાચાર્યો વિરચિત સવાસો સ્તોત્ર મૌક્તિકોની માળાના અમૂલ્ય ચિંતામણિ હાર સમા આ ગ્રન્થમાં **શ્રીધર્મઘોષસૂરિ** કૃત 'મહામન્ત્રગર્ભિત અજિતશાંતિસ્તવન' **શ્રીવાદિદેવસૂરિ** કૃત 'કલિકુંડ પાર્શ્વજિન સ્તવન' યંત્ર સહિત, **શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિ** કૃત 'શ્રીકલિકુંડ પાર્શ્વજિન સ્તોત્ર' ખરતરગચ્છાચાર્ય **શ્રીજિનપ્રભસૂરિ** કૃત મંત્રગર્ભિત શ્રી ગૌતમસ્વામી સ્તોત્ર,' **શ્રીઆર્યનન્દિલ** વિરચિત મંત્રમય 'વૈરોટ્યા સ્તવ' **શ્રીશુભસુંદર-ગણિ** વિરચિત યંત્રમંત્ર ભેષજાદિ ગર્ભિત 'શ્રીયુગાદિદેવ સ્તવન' ગુજરાતી ટીકા સહિત, 'શ્રીમન્ત્રાધિરાજસ્તોત્ર' 'શ્રીઉવસગ્ગહરંસ્તોત્ર'ની શ્રીચંદ્રસૂરિ વિરચિત મંત્રમય ટીકા તથા તેના સાત યંત્રોના ચિત્રો સહિત, 'શ્રીપદ્માવત્યષ્ટક'ની શ્રીપાર્શ્વદેવગણિ વિરચિત પાંચસો બાવીસ શ્લોકની મંત્રમય ટીકા સહિત અને શ્રીધર્મઘોષસૂરિ વિરચિત 'શ્રીપાર્શ્વનાથ માલામન્ત્ર સ્તવ' વગેરે મંત્રમય કૃતિઓ, **શ્રીયશોવિજયજી** ઉપાધ્યાય વિરચિત મહાચ-મત્કારીક 'ગોડીપાર્શ્વ સ્તવ' તથા 'શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર' અને શમીના પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર વગેરે સવાસો અમૂલ્ય કૃતિઓનો સંગ્રહ.

તમે જાણો છો કે?

આ ગ્રંથને માટે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો જેવા કેઃ—લીડનથી ડો. જે. પીએચ વોગલ, ફ્રેન્કફર્ટથી વોલ્ટન રૂબન હામ્બુર્ગથી ડો. ડબલ્યુ. શુબ્રિંગ પી. એચ. ડી, લંડનથી ડો. એલ ડી, બારનેટ, બર્લિનથી ડો. એલ. એલ્સડોર્ફ. પી. એચ ડી, નોર્વેથી ડો, સ્ટન કોનો પ્રાગથી સ્વર્ગસ્થ ડો. એમ. વીન્ટરનીટઝ તથા અમેરિકાથી હેલન એન જોનસન વગેરેનાં સુંદર અભિપ્રાયો મળેલા છે.

પ્રાપ્તિસ્થાન

સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ. માંડવીની પોળમાં, છીપામાવજીની પોળ **અમદાવાદ-૧.**

ચિત્ર ૫૪ થી સતિકર સ્તોત્ર યંત્ર સહિત પૃષ્ઠ ૨૫૮

ચિત્ર ૧૨૨ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧ પૃષ્ઠ ૩૦૩

६३ स ॐ ह्रीं [illegible] रोहि[illegible]ये नम	२४२ ॐ ह्रीं प्रज्ञप्ति[illegible]	३० ह्रीं ॐ ह्रीं वज्रशृंखलायै नम	३६ सु ॐ ह्रीं वज्रांकुशायै नम	३० [illegible] ॐ ह्रीं [illegible]कायै नम.
३८ ह ॐ ह्रीं महामानस्यै नम	४१२ ॐ ह्रीं जयायैनम	४२ प ॐ ह्रीं विजयायैनम	२३ ॐ ॐ ह्रीं जयंत्यैनम	२९ ह ॐ ह्रीं पुरुषदत्तायै नम
२२ हि ॐ ह्रीं मानस्यैनम	२८ प ॐ ह्रीं महावीराय नम	३४ देवदत्त	ह्रीं श्रीं शांतिदेवतायैनम	४० स्वा ॐ ह्रीं अपराजितायैनम	४६ हा ॐ ह्रीं काल्यैनम
३९ स ॐ ह्रीं अच्छुप्तायैनम	४५ र ॐ ह्रीं वीरायनम	२६ स्वा ॐ ह्रीं महायैनम.	२७ सुं ॐ ह्रीं जंभायैनम.	३३ स ॐ ह्रीं महाकाल्यै नमः
३१ द ॐ ह्रीं वैरोट्यायै नम	३२७ ॐ ह्रीं मानव्यैनम.	३८ हा ॐ ह्रीं सर्वास्त्रमहाज्वालायैनम	४४ क्ष ॐ ह्रीं गांधार्यै नमः	२५ ह ॐ ह्रीं गौर्यै नमः

ચિત્ર ૧૨૪ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૩ પૃષ્ઠ ૩૦૬

ॐ ह्रां ह्रीं नमिऊण पास विस

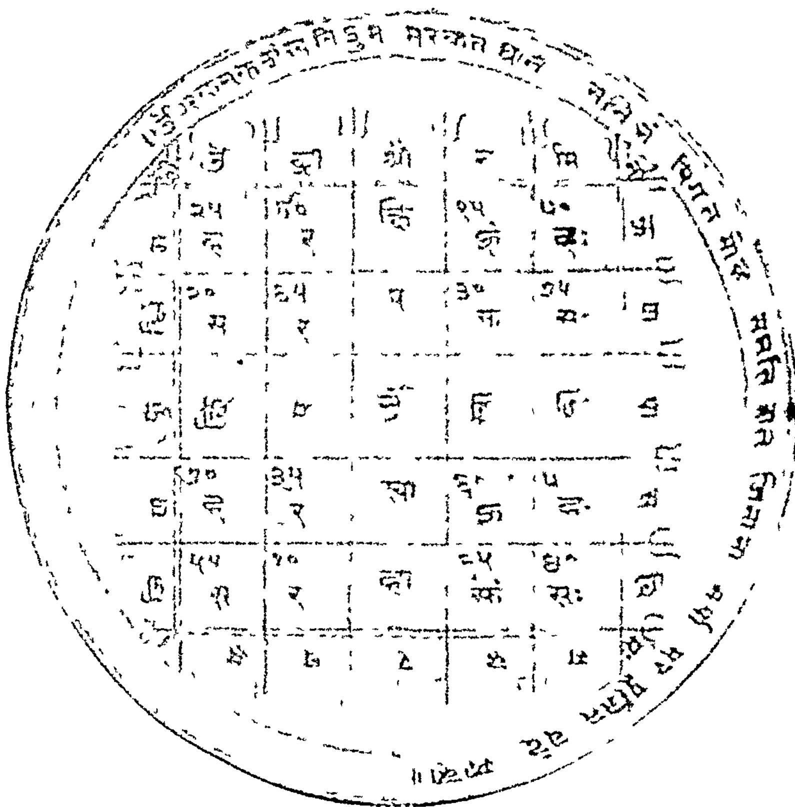
र्ह २५	झ्री ८०	ज्ञा ११	क ३०
क्ष २०	म ७५	र ३०	क्षौ ७५
त ७०	क्षौ ३५	क्षौ ६०	क्षै ५
क्ष ५५	ग १०	व ६५	क्षी ६०

चित्र १२६ तिजयपहुत्त यंत्र ५ पृष्ठ ३०७

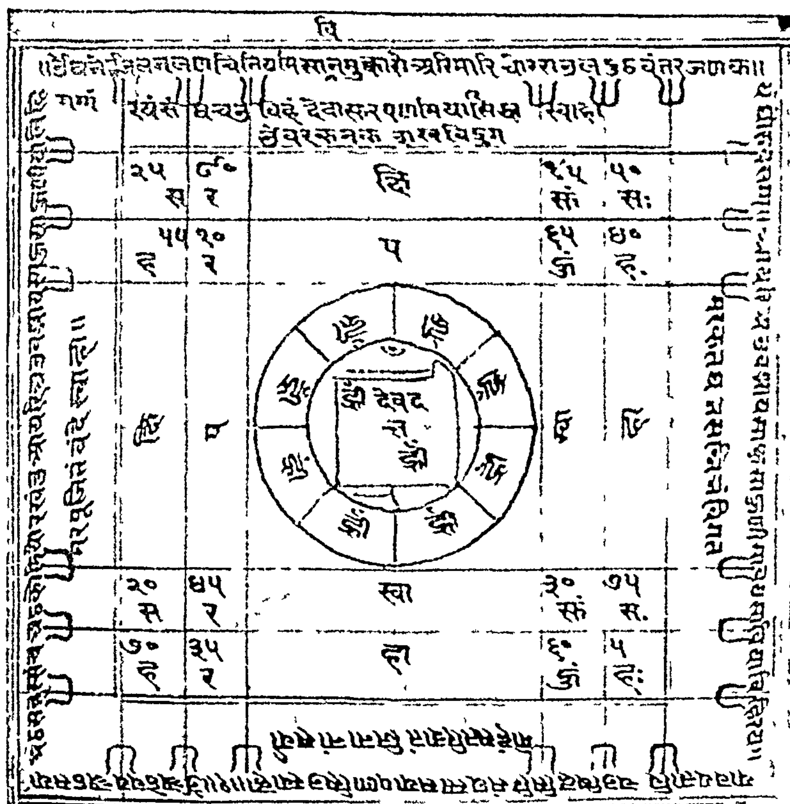
ॐ नरनाणय सत्वविक्रम मरगय धन

२५ झ्रीं	ह्रूं ८०	व १५	स ५०
२० स	६५ र	३० सा	७५ स
७० झ्रीं	३५ ह्रूं	६० च	५ स
५५ स	१० र	६५ रा	६० स

चित्र १२९ तिजयपहुत्त यंत्र ८ पृष्ठ ३०९

ચિત્ર ૧૩૦ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૯ પૃષ્ટ ૩૦૯

ચિત્ર ૧૩૧ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૦ પૃષ્ટ ૩૧૦

२५ क्ष्रौं	८० क्षें	१५ व	५० स
२० म	४५ र	३० स्क	७५ स
७० क्ष्रौं	३५ क्षें	६० व	५ स
५५ स	१० र	६५ स्क	४० म

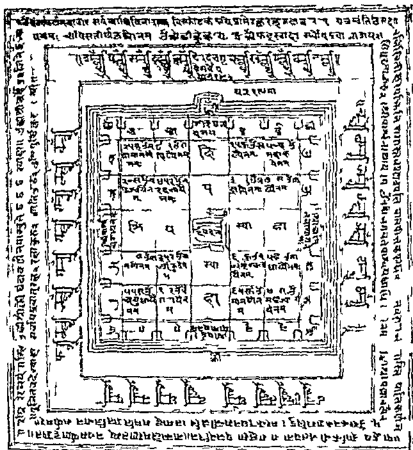
चित्र १३२ तिजयपहुत्त यंत्र ११ पृ० ३१०

२५ ह	८० र	हि	१५ क्ष	५० ह
२० म	४५ र	व	३० क्ष	७५ म
क्ष	इ	अर्हं	ट	ठ
७० ह	३५ र		६० क्ष	५ ह
५५ म	१० र	ॐ	६५ क्ष	४० म

चित्र १३५ तिजयपहुत्त यंत्र १४ पृ० ३१५

ચિત્ર ૧૩૬ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૫ પૃષ્ઠ ૩૧૫

ચિત્ર ૧૩૮ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૭ પૃષ્ઠ ૩૧૫

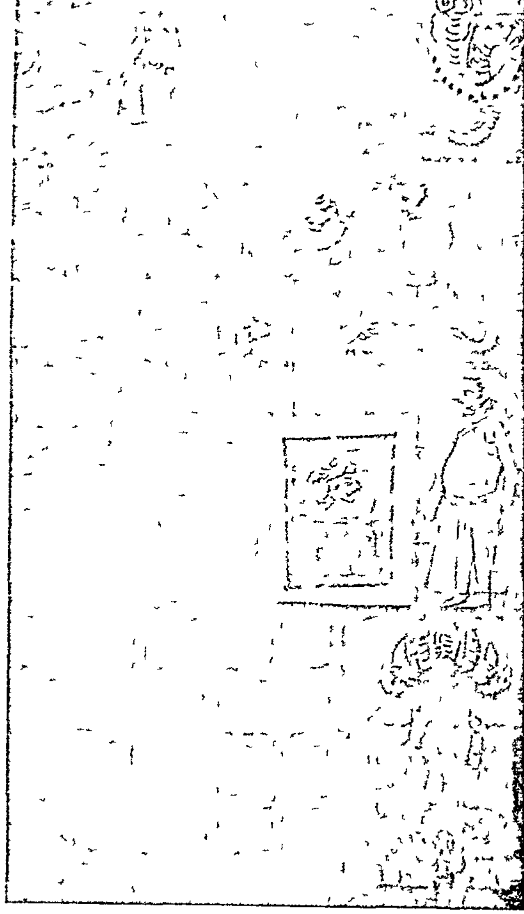
ચિત્ર ૧૪૦ તિજયપહુત્ત યંત્ર ૧૯ પૃષ્ઠ ૩૧૫

ચિત્ર ૧૪૨ નમિઊણ સ્તોત્ર ૧ પૃષ્ઠ ૩૧૮

ચિત્ર ૧૫૮ નમિઊણ ૧૪-૧૫ પૃષ્ઠ ૩૩૧

ચિત્ર ૧૬૧ નમિઊણ શ્લોક ૧૮ પૃષ્ઠ ૩૩૮

ચિત્ર ૧૬૫ નમિઊણ શ્લોક ૨૨ પૃષ્ઠ ૩૪૨

ચિત્ર ૧૬૭ અજિતશાતિ શ્લોક ૧–૨ પૃષ્ઠ ૩૪૫

ચિત્ર ૧૬૮ અજિતશાંતિ શ્લોક ૨૨ થી ૨૫ પૃષ્ઠ ૩૬૦

ચિત્ર ૧૬૯ અજિતશાંતિ શ્લોક ૨૨ થી ૨૫ પૃષ્ઠ ૩૬૦

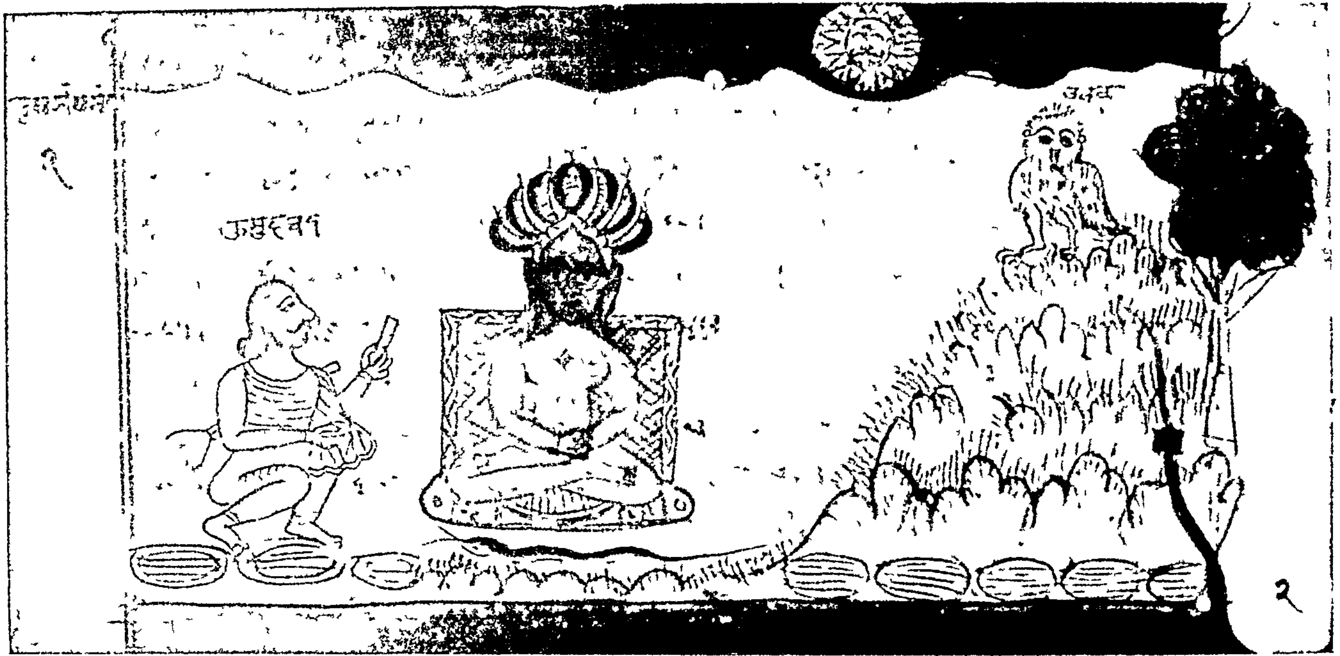
ચિત્ર ૧૭૦ અજિતશાંતિ શ્લોક ૩૦-૩૧ પૃષ્ઠ ૩૬૪

ચિત્ર ૧૭૨ અજિતશાંતિ શ્લોક ૩૭-૩૮ પૃષ્ઠ ૩૬૬

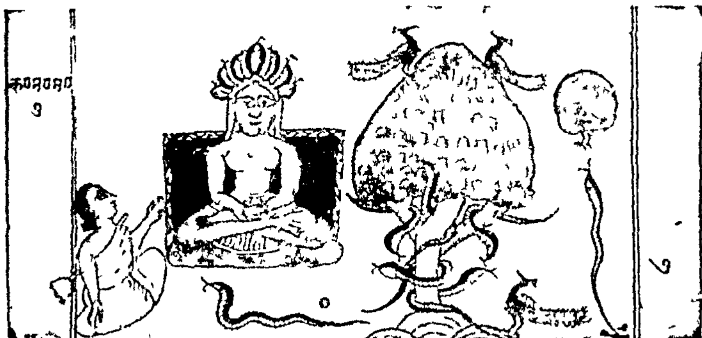
અજિતશાંતિ શ્લોક ૩૯-૪૦ પૃષ્ઠ ૩૬૮

ચિત્ર ૨૬૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩ પૃષ્ઠ ૫૫૪

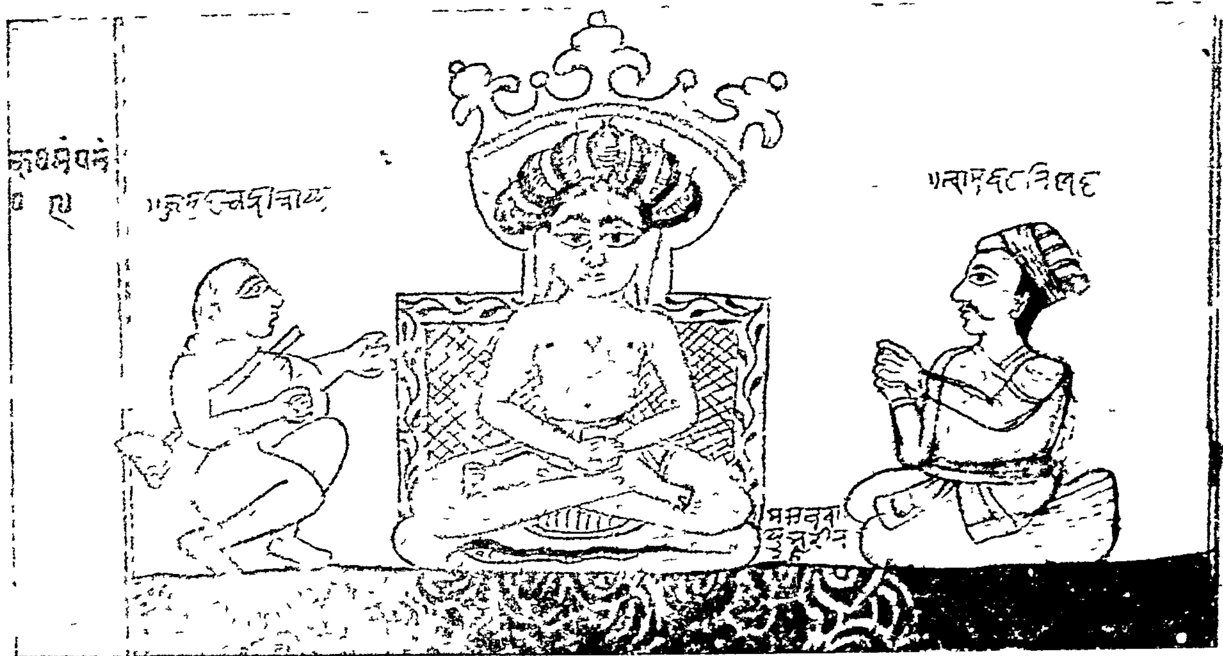
ચિત્ર ૨૭૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૪ પૃષ્ઠ ૫૫૪

ચિત્ર ૭૭૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૮ પૃ૯ ૫૫.

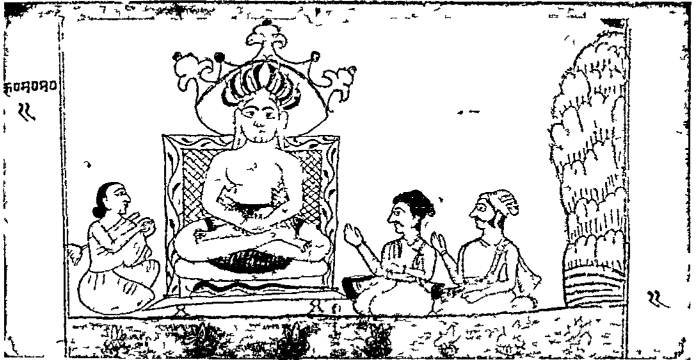
ચિત્ર [illegible] કલ્યાણમંદિર [illegible]

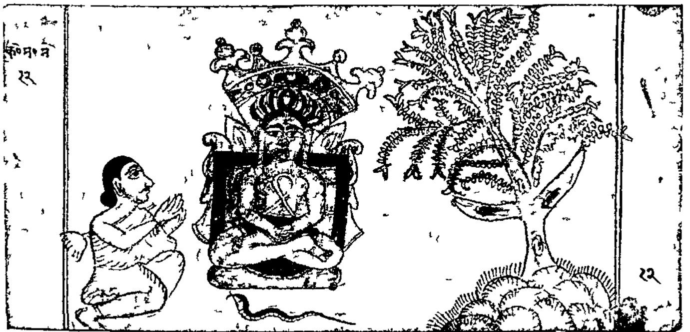
ચિત્ર ૨૭૩ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૦ પૃષ્ઠ ૫૫૮

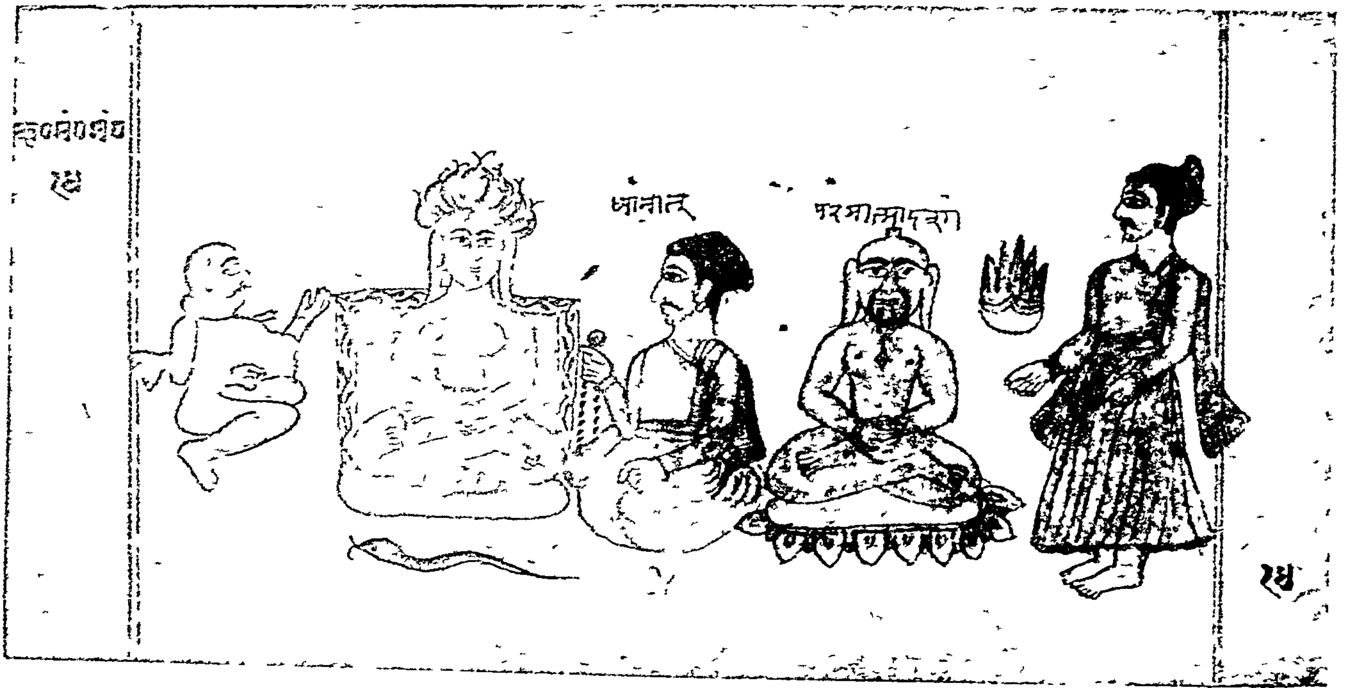
ચિત્ર ૨૭૪ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૧ પૃષ્ઠ ૫૫૮

ચિત્ર ૨૭૫ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૧૨ પૃષ્ઠ ૫૫૯

ચિત્ર ૨૭૬ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૧૩ પૃષ્ઠ ૫૬૦

ચિત્ર ૨૭૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૪ પૃષ્ઠ ૫૬૦

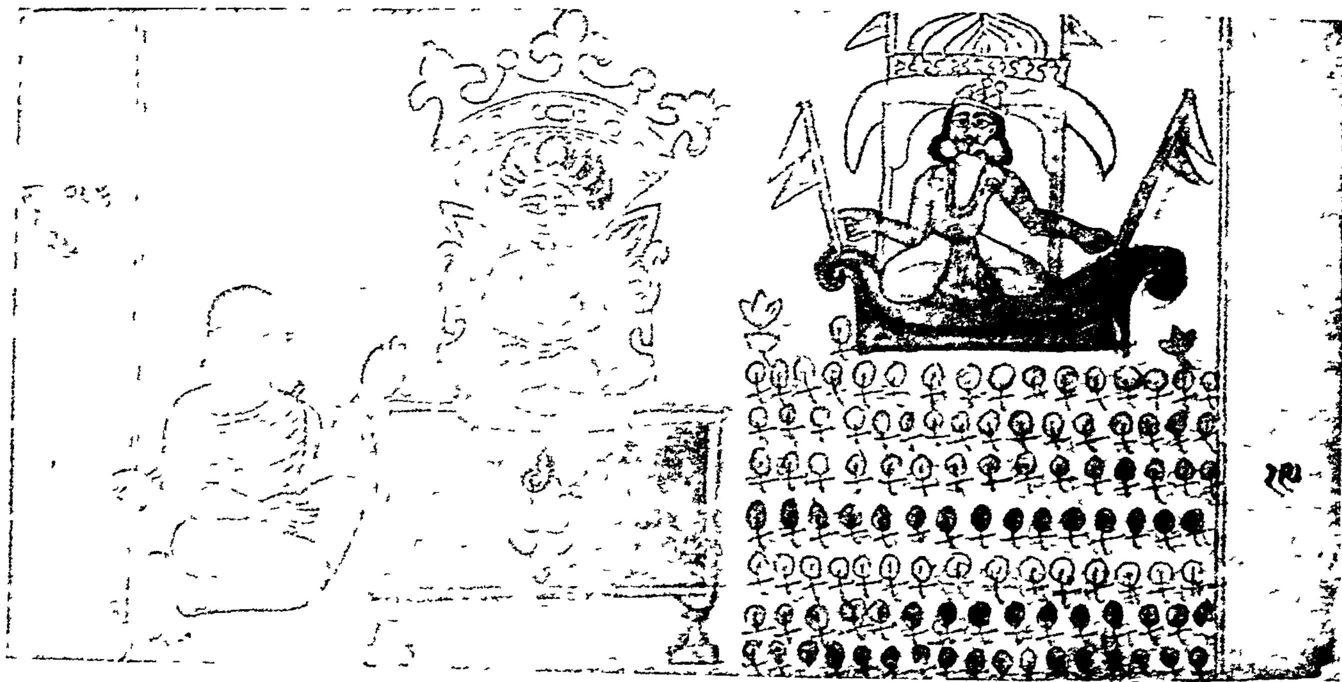
ચિત્ર ૨૭૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૬ પૃષ્ઠ ૫૬૨

ચિત્ર ૨૭૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૮ પૃષ્ઠ ૫૬૩

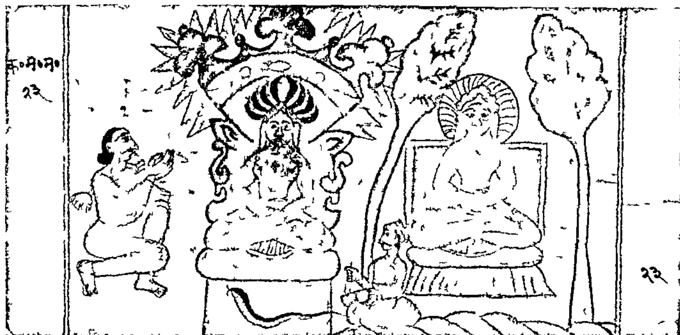
ચિત્ર ૨૮૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૧૯ પૃષ્ઠ ૫૬૪

ચિત્ર ૨૮૧ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૦ પૃષ્ઠ ૫૬૫

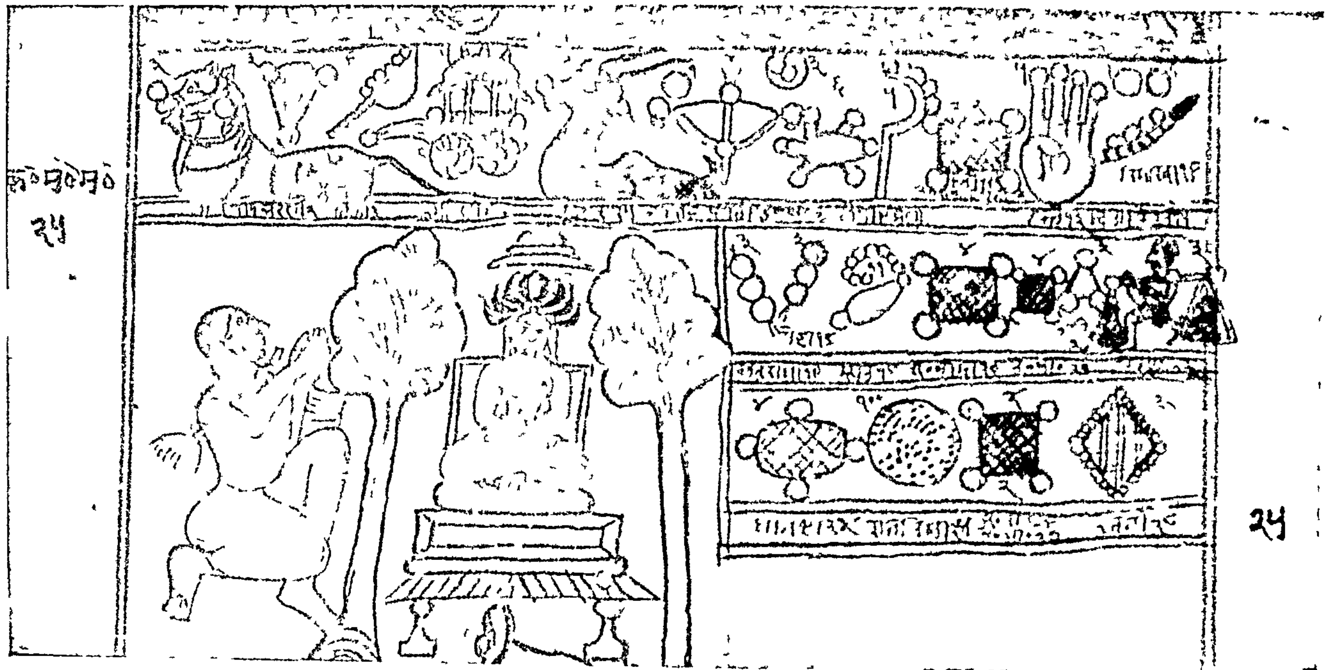
ચિત્ર ૨૮૨ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૧ પૃષ્ઠ ૫૬૫

ચિત્ર ૨૮૩ કલ્યાણમન્દિર કા ય ૨૪ પૃષ્ઠ ૫૬૭

ચિત્ર ૨૮૪ કલ્યાણમન્દિર કાવ્ય ૨૫ પૃષ્ઠ ૫૬૮

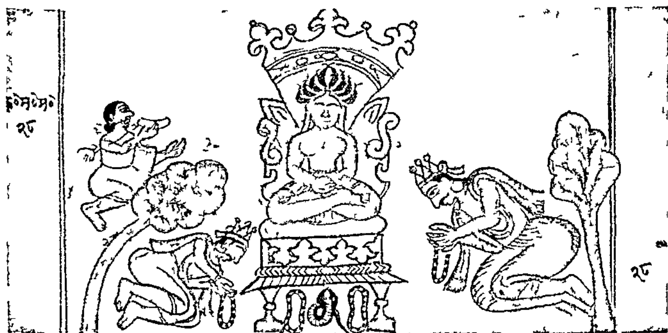
ચિત્ર ૨૮૫ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૬ પૃષ્ઠ ૫૬૮

ચિત્ર ૨૮૬ કલ્યાણમદિર કાવ્ય ૨૭ પૃષ્ઠ ૫૬૯

ચિત્ર ૨૮૭ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૮ પૃષ્ઠ ૫૭૦

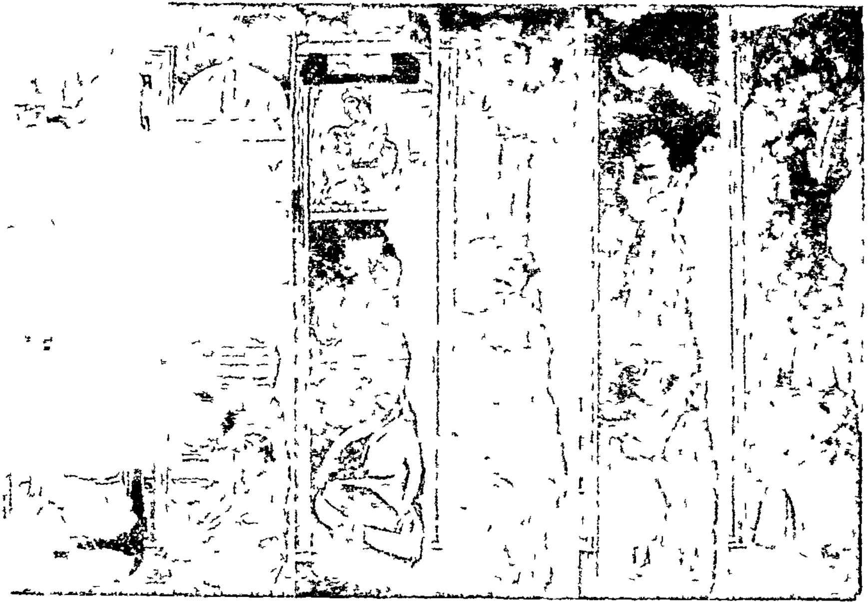
ચિત્ર ૨૮૮ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૨૯ પૃષ્ઠ ૫૭૧

ચિત્ર ૨૮૯ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૦ પૃષ્ઠ ૫૭૨

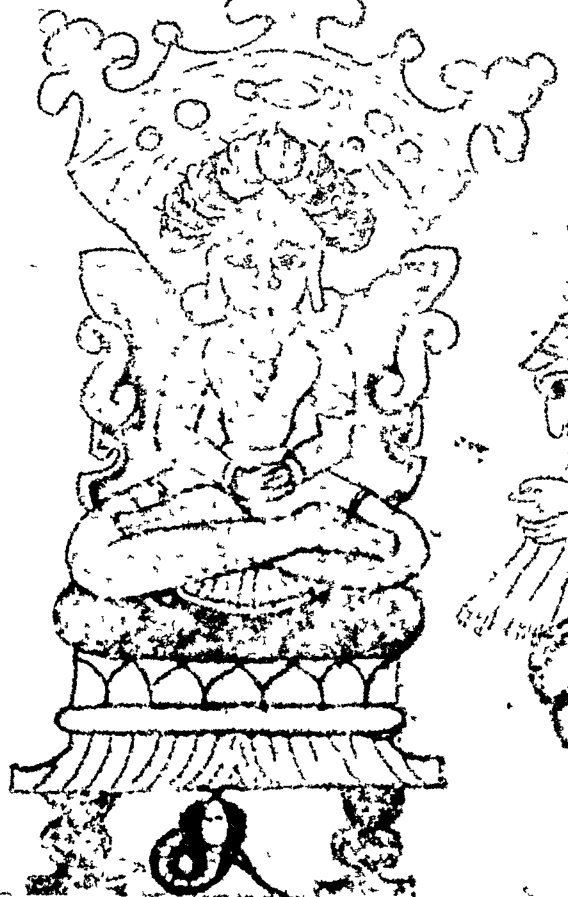

ચિત્ર ૨૯૦ કલ્યાણમંદિર કાવ્ય ૩૫ પૃષ્ઠ ૫૭૪

ચિત્ર ૩૩૮ થી ૩૪૩ કલ્પા [illegible] રતોતની હસ્તપ્રતના સુશોભનો

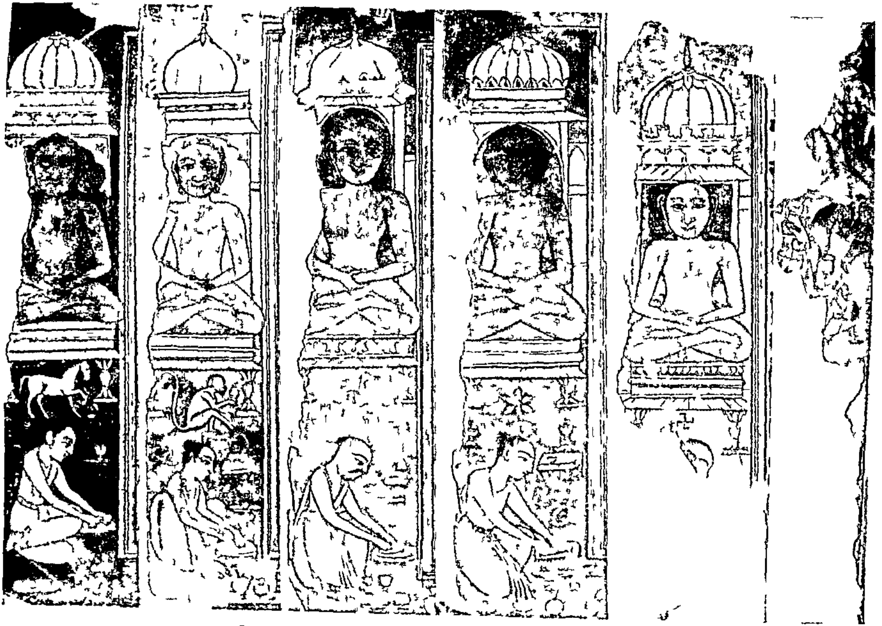
ચિત્ર ૨૯૩ કલ્યાણ મંદિર કાવ્ય ૪૩–૪૪ પૃષ્ઠ ૫૭૯
ચિત્રકાર ચિરંજલાલ વિ. ગ. ૧૯૨૫

ચિત્ર ૩૩૮ થી ૩૪૩ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતના સુશોભનો

ચિત્ર ૩૪૪ થી૩૪૯ કલ્યાણમન્દિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતનાં સુશોભનો

ચિત્ર ૩૫૦ થી ૩૫૫ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતના સુશોભનો

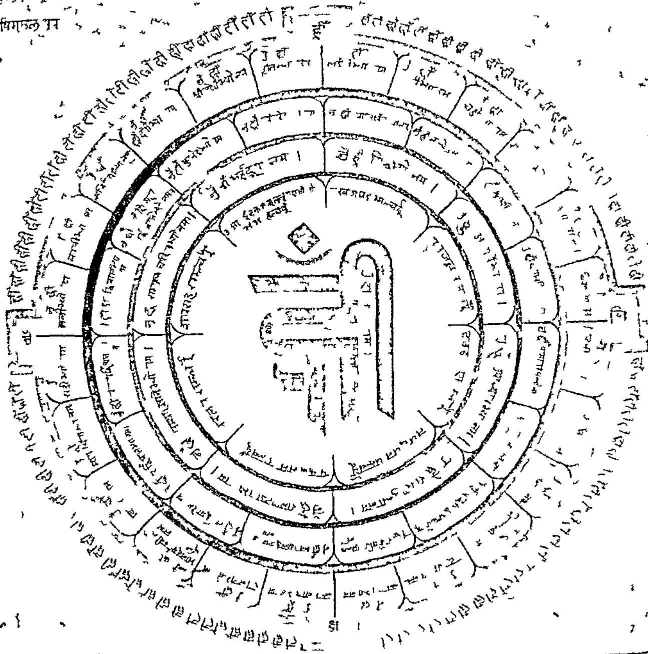
ચિત્ર ૩૬૮ થી ૩૭૩ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતનાં સુશોભનો

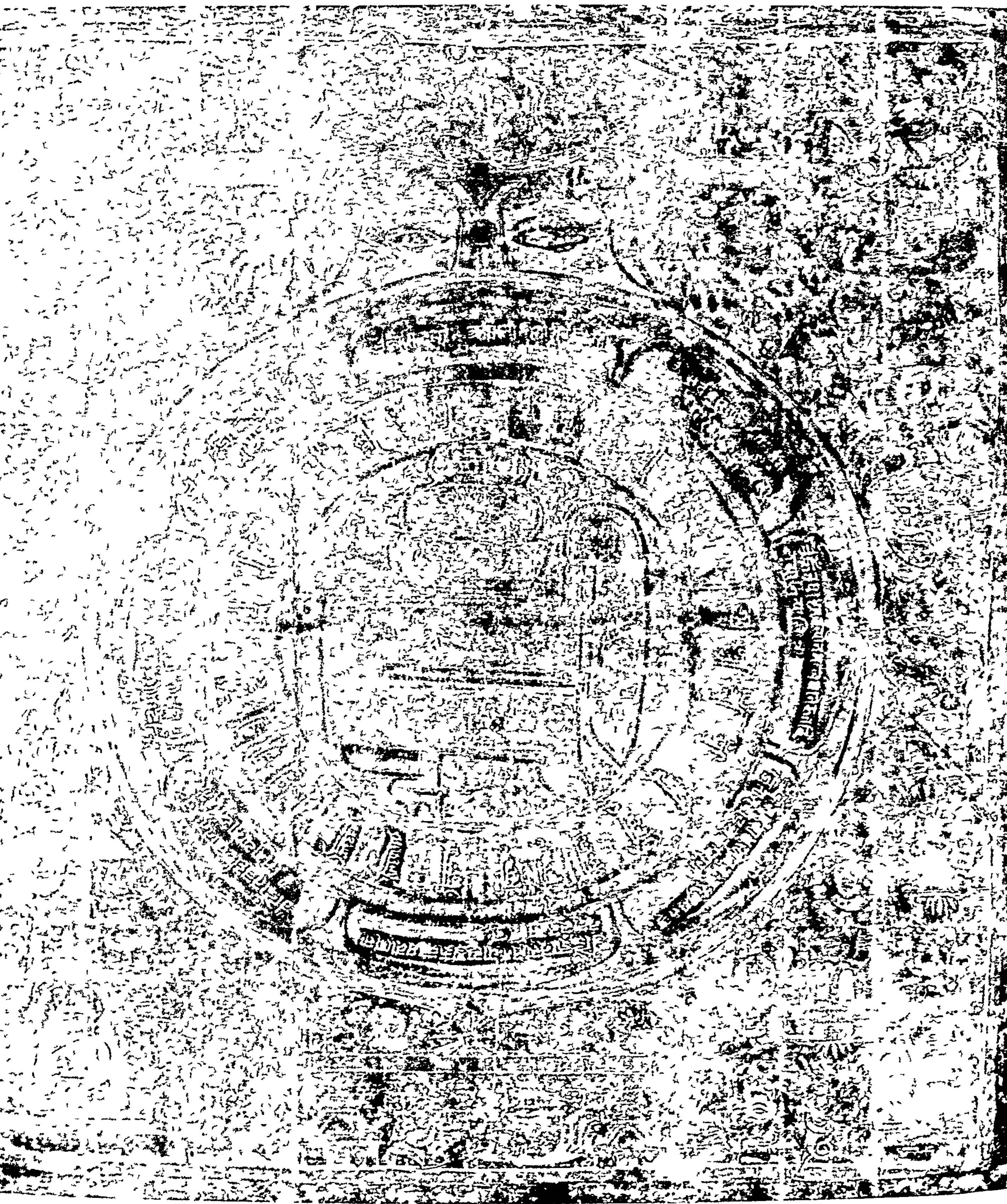
ચિત્ર ૩૭૪ થી ૩૭૯ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતના સુશોભનો

ચિત્ર ૩૮૦ થી ૩૮૫ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની હસ્તપ્રતનાં સુશોભનો

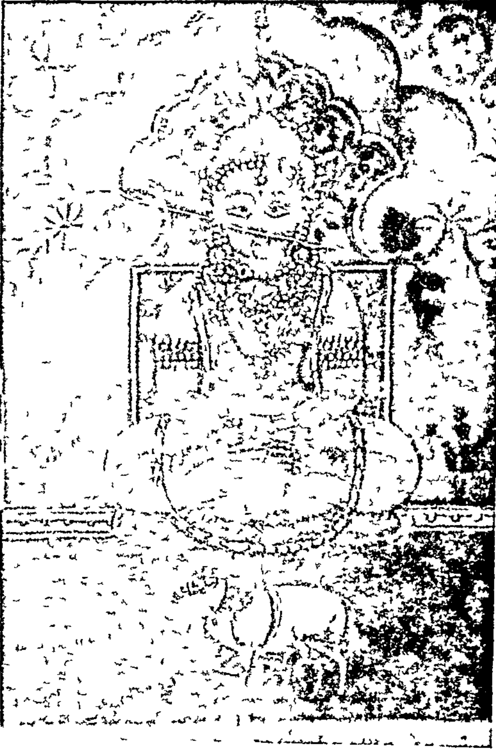
ચિત્ર ૩૮૬ શ્રી ઋષિમંડલ યંત્ર પૃષ્ઠ ૬૭૨

ચિત્ર ૩૮૭ કપડાં પરનો પ્રાચીન શ્રી ઋષિમંડલ યંત્રનો પટ પૃષ્ઠ ૬૨૨
(અમેરિકાના બોસ્ટન મ્યુઝિયમમાંથી)

ચિત્ર ૩૮૮ શ્રી પાર્શ્વનાથ, નવગ્રહના ચિત્રો સાથે પૃષ્ઠ ૬૩૩
(વિ સં ૧૪૯૦ના પ્રાચીન ચિત્રપટ પરથી)

ચિત્ર ૩૮૯ શ્રી ઋષભદેવ (૧)

ચિત્ર ૩૯૦ શ્રી અજિતનાથ (૨)

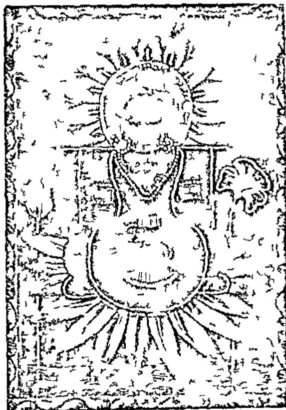
ચિત્ર ૩૯૧ શ્રી સંભવનાથ (૩)

ચિત્ર ૩૯૨ શ્રી અભિનંદન સ્વામી (૪)

ચિત્ર ૩૯૩ શ્રી સુમતિનાથ (૫)

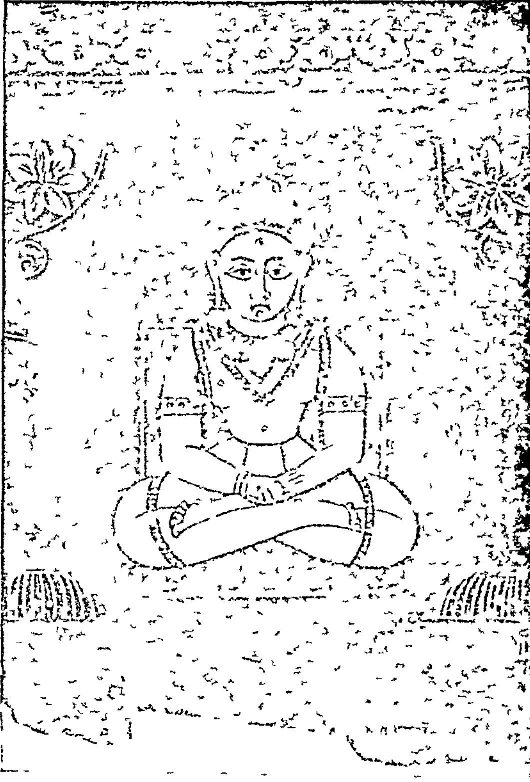
ચિત્ર ૩૯૪ શ્રી પદ્મપ્રભુ (૬)

ચિત્ર ૩૯૫ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ (૭)

ચિત્ર ૩૯૬ શ્રી ચંદ્રપ્રભુ (૮)

ચિત્ર ૩૯૭ શ્રી સુવિધિનાથ (૯)

ચિત્ર ૩૯૮ શ્રી શીતલનાથ (૧૦)

ચિત્ર ૩૯૯ શ્રી શ્રેયાંસનાથ (૧૧)

ચિત્ર ૪૦૦ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી (૧૨)

ચિત્ર ૪૦૧ શ્રી વિમનનાથ (૧૩)

ચિત્ર ૪૦૨ શ્રી અનતનાથ (૧૪)

ચિત્ર ૪૦૩ શ્રી ધમનાથ (૧૫)

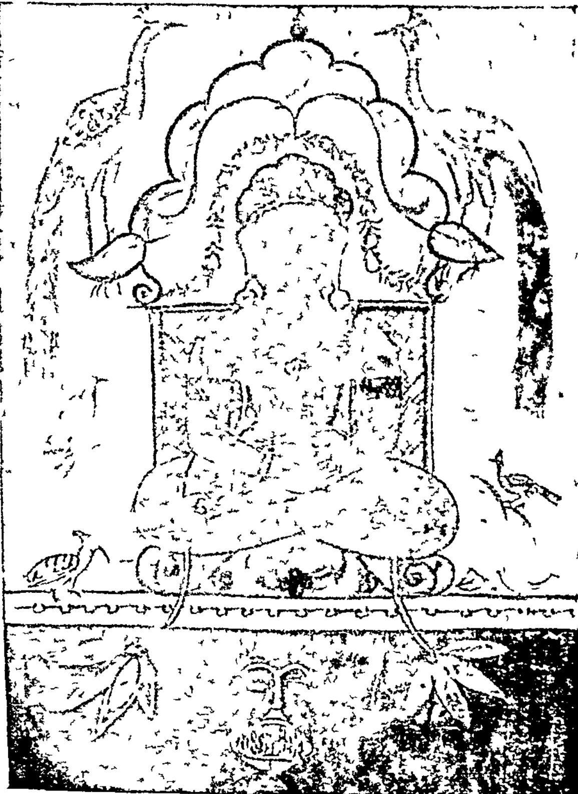
ચિત્ર ૪૦૪ શ્રી નાતિનાથ (૧)

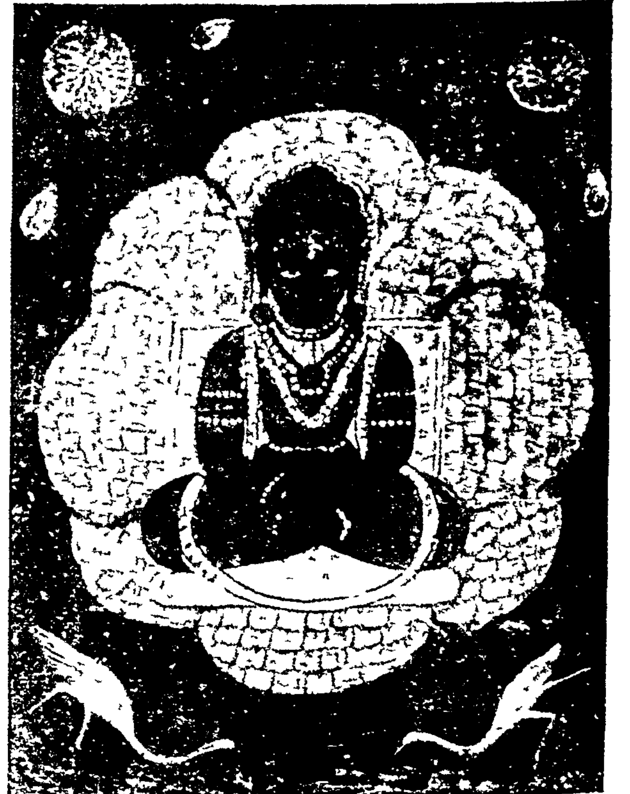
ચિત્ર ૪૦૫ શ્રી કુંથુનાથ (૧૭)

ચિત્ર ૪૦૬ શ્રી અરનાથ (૧૮)

ચિત્ર ૪૦૭ શ્રી મલ્લિનાથ (૧૯)

ચિત્ર ૪૦૮ શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી (૨૦)

ચિત્ર ૪૦૮ શ્રી નમીનાથ (૨૧)

ચિત્ર ૪૧૦ શ્રી નેમિનાથ ( )

ચિત્ર ૪૧૧ શ્રી પાર્શ્વનાથ (૨૩)

ચિત્ર ૪૧૨ શ્રી મહાવીર સ્વામી (૨૪)